This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

PSeam 192.3

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

IN MEMORY OF
FRANKLIN TEMPLE INGRAHAM
CLASS OF 1914

SECOND LIEUTENANT
COAST ARTILLERY CORPS
UNITED STATES ARMY

WELLESLEY, MASSACHUSETTS
MAY 23, 1891 APRIL 11, 1918

TIFFANY & CO.

DANSK TIDSSKRIFT. NY RÆKKE

GADS
DANSKE MAGASIN

1907—1908

REDIGERET AF

CHR. GULMANN OG L. MOLTESEN

BOGHANDLER-MEDHJÆLPER BIBLIOTHEKET.

FORLAGT AF G. E. C. GAD — KØBENHAVN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE
(AXEL SIMMELKIÆR).
1908

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

INDHOLD.

Andersen, A. P., Konservativ Politik 865
Andersen, Vilh., Forsvarssagen 332
Asmussen, F., — 334
Asmussen, Otto, Er Mars beboet? 627
Auer, Grethe, Historien om den skønne Chadaifa 224
Bang, Herman, Instruktøren 501
Bech, Carl, Forsvarssagen 256
Benedictsen, Aage M., I en Krog af Europa. 359
Benzon, Otto, Nogle Breve fra Edv. Grieg . . 1
Berlin, Knud, Rigsdagen 156, 242, 320, 399, 476, 623, 687
— Norges Grundlov under Forvandlingens Lov 207
Besthorn, R., Marokko 16
— Kejseren 165
— Oscar II 245
— 1907 312
— Maximilian Harden og hans Processer 381
— Dom Carlos og Joâo Franco . . 469
— Wilhelm II og Edvard VII 542
— Det engelske Ministerskifte 596
— Kongostatens Suveræn 741
— Revolutionen i Tyrkiet 834
Bing, Ole, Min første Tiger 813
Birkedal, Uffe, Religionsundervisningen i Skolerne 451
Birket-Smith, S., Forsvarssagen 327
Bjørnbo, A. A., Et Folk i moderne Krig 158
— Blandt Manuskripter og Inkunabler 721, 789
Blaumüller, Edv., Løn-Uret, Digt 195
Boesgaardt H., Lystsejlads 650
Borgbjerg, Axel, Yoghurt 785
Brandes, Georg, Forsvarssagen 324
Brandt, G. N., Vinterens hvide Festblomst . . 307
Brix, H., H. C. Andersens Hus i Odense . . . 566
Brummer, Carl, F. Meldahl 429
Castenschiold, C., Indtryk og Minder fra Dybbøl 732, 767, 844
Christiansen, C., Forsvarssagen 332
Christmas, W., Aage Westenholz 187
Dalgas, Chr., Forsvarssagen 331
Dalhoff-Nielsen, Soldater eller Skytter 132
Dorph-Petersen, K., Vore Landbrugsplanters Forædling 405
Ehlers, Edv., Forsvarssagen 334
Ehrencron-Müller, Astrid, Høslet 128
Falck, J., I Expressens Tegn 199
— Motorvognen i Jærnbanens Tjeneste 467
— Banegaardenes Sikring 855
Foss, Alex., Kurvemagerne i Belgien 163
— Forsvarssagen 252
France, Anatole, Professor Pigeonneau 748
Givskov, E., Kurvemagerne i Belgien 163
Gnudtzmann, A., Frank Hopkins Papirer 642
— Jonas Lie 755
Goll, Aug., Danske Storforbrydere 283, 503, 609
Grut Hansen, Forsvarssagen 333
Gulman, Chr., Dagen og Vejen 68, 148
— Litteratur 239
— Nationalscenen og dens Fremtid 375
— De hvide Paladsers By 779
Hansen, Johan, Lov om Aktieselskaber 303
— Forsvarssagen 329
Hoeck, J., Kina og Reformerne 521
Holm, Edv., Forsvarssagen 249
Holm, J., Mere fra 1864 685
Holstein-Rathlou, E., Den moderne Højspændingselektricitet 342
Hørup, Emma, Holger Drachmann 336
Ibanez, Blasco, Gadens Helte 444
Jensen, N. P., General de Meza i 1864 152
Jensen Vandmand, R., Forsvarssagen 332
Jeppesen, Kamma, Engelske Reformskoler . . . 679
Jessen, Fr. v., Den truede Grænseby 257
— De to Deklarationer om Østersø og Vesterhav 665
Järnefelt, Arvid, Hun og jeg 365
Jørgensen, Johs., Foraar, Digt 718
Jørgensen, Thorvald, Forsvarssagen 256
Kidde, Harald, Daaben 591
Kirketerp, M., Forsvarssagen 251
Knudsen, Jakob, Rustale i Studenterforeningen 1907 102

Knudsen, Jakob, Kristelig og verdslig Moral 176
— Forsvarssagen 331
Koch, E., Forsvarssagen 253
Krag, Thomas. Skarven 830
Kœdt, Peschcke A., Dansk Politik 530
Lange, H. O., Forsvarssagen 254
Larsen, Karl, Forsvarssagen 252
— Don Carlos 401
Lie, Jonas, Et Stambogsblad 755
Liljefalk, Axel, General de Meza i 1864 71
Lütken, Alfr., Forsvarssagen 252
Lützen, L. P., Forsvarssagen 256
Madsen, Lejren ved Bisley 764
Madsen, Thorvald, Forsvarssagen 253
Meyer, Emil, Fonds- og Aktiebørsen 120
Moltesen, L., Socialdemokratiske Kongresser. 60
— Ludvig Schrøder 417
— Poul la Cour 638
— Ministeriet J. C. Christensens Nydannelse 842
Mortensen, H. Chr. C., Et Besøg hos den sorte Stork 604
Mortensen, R. C., Dyrs Maskeringsevne 62
— Rosenkjær 115
— Østers 139
— Fugledanse 217
— Om Elefanter i Fangenskab 391
— Juni 681
Munch, Th., Kongeskibet 279
Nellemann, S., Forsvarssagen 329
Nielsen, Harald, Ung dansk Lyrik 436
Noes, Peder, Forsvarssagen 328
Norman-Hansen, C. M., Kadien i Hodjidja ... 537
Nyholm, C. V., Af Højesterets Historie 9
— Forsvarssagen 249
Nørby, J. Gr., Forsvarssagen 327
Oiesen, J. F., Forsvarssagen 326
Olrik, Eyvind, En Nævningesag 706
Osceola, Pløjeren 50
Ottosen, Martha, Gustav Johannsen i prøjsiske Fængsler 351, 420
Palmarini, J. M., Den gamle Grevinde 73
Ploug, Hother, Carl Hall 661
Pontoppidan, Henrik, Forsvarssagen 326
Poulsen, Alfred, Forsvarssagen 251
Poulsen, Frederik, Skrædder Ibrahim 272
Rambusch, Edv. J. C., Luftskibet 85
Rasmussen, Emil, Forsvarssagen 324
Rasmussen, N. H., Forsvarssagen 333
— Det svenske Skoletog gennem Danmark 875
Rimestad, Chr., Timernes Strøm, Digt 311
— Foraaret, Digt 564
Rosenberg, P. A., Marokkominder 25
Rostrup, E., Højfjældsliv 691
Rubin, M., Vilhelm Lassen 549
Rønning, F., Forsvarssagen 256
Rørdam, Skat, Forsvarssagen 323
Rørdam, Vald., Kalevala 799
— Ved Danmarks-Expeditionens Hjemkomst, Digt 817
Schmidt, Vald., Bibelens Farao 557
Schmitto, Fr., Automobilet 41
Schovelin, Krisen 462
— Blad-Striken og dens Følger 818
Siesbye, O., Forsvarssagen 332
Simonsen, D., Om Jødedommen 31
Steenstrup, Johs., Forsvarssagen 331
Steinthal, Martha, Religionsundervisningen i Skolerne 458
Sverre, P., Kongens Rejse i Jylland 1908 ... 825
Thomsen, Vilh., Forsvarssagen 251
Thulstrup, W., Studenter 758
Tuxen, L., Forsvarssagen 327
Valentiner, H. N., Forsvarssagen 325
Waage, H., Dansk Agrarpolitik i Nutiden 575
Wanscher, Vilh., Foraarsudstillingerne 1908 . 479
Warming, Eug., Forsvarssagen 326
Wied, Gustav, Lykke 518
Wieth-Knudsen, K. A., Toulon—Marseille ... 106
Østrup, J., Et Gesandtskab til Danmark i det 9. Aarhundrede 369

Natur og Videnskab 84, 164, 244, 322, 600

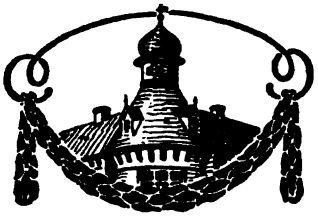

KJØBENHAVNS LAANE OG DISKONTOBANK

AKTIESELSKAB

AKTIEKAPITAL Kr. 16.000.000
RESERVER Kr. 2.560.000

HOVEDSÆDE: Amagertorv 24. — 10-4. Telf. 6900.
NØRREBRO AFD.: Nørrebrogade 26. — 9-3 og 6½-8. Telf. 4951.
ØSTRE AFD.: Bredgade 77. — 9-2 og 5-7. Telf. H 583.
HELLERUP AFD.: Strandvej 96. — 10-2 og 6-7. Telf. Hell. 119.

Foretager alle Bankforretninger.

Køber og sælger Obligationer og Aktier.

Modtager Indlaan og Indskud paa Folio og Bankbog.

3 Mdrs. Indlaan = 5 pCt.
Rente paa Bankbog = 3½ pCt + Bonus.

Boxer udlejes i Hovedsædet og Hellerup Afdeling:
15—25—40 Kr. aarlig.

Værdipapirer og Værdigenstande opbevares mod ½ ‰ aarlig Afgift.

Rejse-Akkreditiver udstedes. Fremmed Mønt købes og sælges.

BILLEDER AF

NORDENS FLORA

OVER 500 FARVETRYKTE TAVLER

MED TEKST AF

A. MENTZ OG C. H. OSTENFELD.

Med Undtagelse af det berømte »Flora Danica«, der udgør 54 Bind og koster c. 2500 Kr., ejer den dansk-norske Litteratur ikke noget botanisk Billedværk, som kan sidestilles med »Nordens Flora«. Ogsaa i Sammenligning med Udlandets almenkendte Planteatlasser rager det højt op ved sine naturtro og med den fineste Teknik udførte Afbildninger. — Det vil være til Nytte og Glæde ikke blot for enhver, som interesserer sig for Botanik men ogsaaa for den, som i kunstnerisk Øjemed søger Motiver i Planteverdenen.

65 Hefter à 1 Kr.

Subskription tegnes i alle Boglader.

G. E. C. Gad.

Det gjensidige Forsikringsselskab

„DANMARK"

Hovedkontor: Selskabets Ejendom, V. Boulevard 34, Filialkontor: Amagertorv 3.

Desuden har Brandforsikringsafdelingen Agenturer over hele Landet og Livsforsikringsafdelingen har General-Agentur i *Aarhus*: Prip, Clemensborg, og i *Odense*: Schreiner, Kongensgade 31.

	Brandfors.	Livsfors.
Forsikringssum	c. 877 Mill.	c. 50 Mill.
Formue.	- 31¼ —	c. 10 —

med Sange af **Herold, Cornelius, Nissen, Simonsen † og mange andre.**

Musikstykker af **den kgl. Livgardes og Husar Regim. Orkestre.**

Ægte Grammophon Apparater ligefra Kr. 30.00

Vore ægte i Tonerenhed og Tonestyrke uovertrufne Grammophonplader sælges nu til følgende **nedsatte** Priser:

Smaa Plader 1,50 Kr., Concert Plader 3,00 Kr. Monarth Plader 5,00 Kr.

Udslidte og ituslaaede Plader tages i Bytte.

Forlang udførlig Katalog.

Skandinavisk Grammophon Aktieselskab

Frederiksberggade 27, 1. Sal. København.

NOGLE BREVE FRA EDVARD GRIEG

Ved OTTO BENZON.

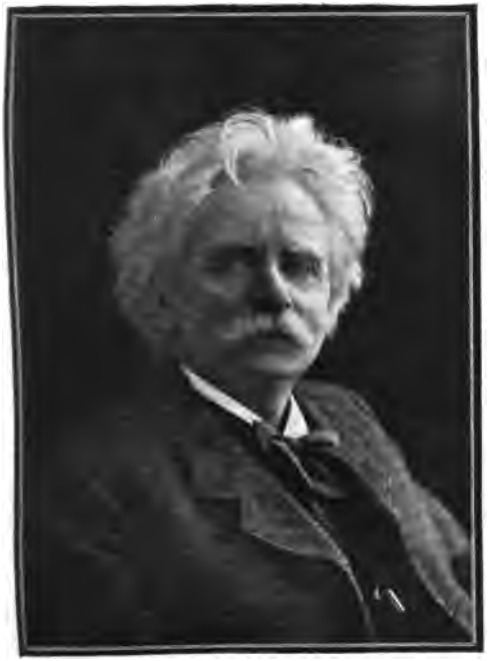

Edvard Grieg.

At give — som man har bedt mig om — en Karakteristik af Edvard Grieg, vilde jeg ikke formå. *Komponisten* er jeg ikke kompetent til at tale om — det vilde da også være ret overflødigt — og *Mennesket* holdt jeg saa meget af, at et Forsøg på at skildre ham — navnlig nu lige efter hans Død — vilde være min Følelse imod.

Derimod kan jeg tænke mig at lade ham skildre sig selv gennem nogle af de Breve, jeg i Tidens Løb har fået fra ham.

Det er dog ikke uden Betænkelighed jeg offentliggør disse Breve. Han siger mig nemlig hist og her pæne Ting, som det generer mig en Del at bringe videre, og så er det jo private Breve. Men på den anden Side findes der i dem så mange Ting, der karakteriserer ham, at de fortjener at blive Almenejendom. Grieg har jo — forat bruge et af hans egne Udtryk — hævet sig „til den Højde, hvor der ikke mere findes noget „mit" eller „dit"".

Jeg må fortælle, hvad der foranledigede, at disse Breve blev til.

For nogle År siden tilbragte Edvard og Nina Grieg en Del af Sommeren ude ved Kysten som Frøknerne Melchiors Gæster. Grieg, der fra „Troldhaugen" var vant til sin „Arbejdshytte", trængte imidlertid til fuldkommen Ensomhed for at kunne arbejde. Jeg foreslog ham da at benytte mit Hus, der lå skrås over for. Jeg var hele Formiddagen inde paa mit Kontor i Byen, så han kunde være ganske uforstyrret. Han tog straks mod Tilbudet, og „Brinken" blev da for nogen Tid hans Arbejdshytte.

I de Aftener arbejdede jeg på et Sølvsmykke, en Kvindeskikkelse i en Båd, om hvilken en Slange slog sine Bugter. Mens jeg sad og ciselerede, formede der sig af sig selv et lille Digt over det samme Motiv. Jeg skrev det ned paa en Lap Papir og lod det blive liggende på Bordet. For jeg tænkte lumskelig, at Grieg måske vilde finde det og muligvis endogså få Lyst til at sætte det i Musik. Og var der end ikke noget videre ved Smykket og Digtet, så vilde Griegs Musik jo give det en sådan Værdi, at jeg nok kunde være bekendt at skænke det til den, for hvem det var bestemt.

Da jeg næste Eftermiddag kom hjem fra Byen, sagde Grieg: „Hør, Otto Benzon, jeg får bekjende noget."

„Hvad er så det?"

„Jeg har stjålet, mens De var borte."

„Her i Huset?"

„Ja."

„Det var jo nydeligt."

„Her er Tyvekosterne", sagde han og holdt Papiret frem. „*Det* må jeg få Lov at sætte i Musik".

„Ja, *det* må De", svarede jeg, og jeg be-

troede ham leende min Underfundighed. — Efter nogle Dages Forløb kom Grieg til mig og sagde, at han vilde sætte Pris på at „få se lidt mere af min lyriske Profil. Jeg havde vel skrevet flere Ting?“ Jeg gjorde først Indvendinger, men skrev senere nogle Vers ned efter Hukommelsen og gav ham dem. Jeg opfattede det ikke, som om det var hans Agt også at sætte disse Vers i Musik, men troede, at han vilde se mere af det, han kaldte min lyriske Profil, for bedre at kunne komponere den første lille Sang, den, han havde „stjålet“.

Imellem de Vers, jeg gav ham, var det i hans Breve omtalte Fødselsdagsbrev til min lille Dreng, og en Sang, jeg skrev til min Moders Begravelse efter forgæves i Salmebogen at have søgt noget, der gav Udtryk for, hvad jeg følte. Navnlig disse to Digte stod for mig som noget, der ikke kom Offentligheden ved, og jeg havde aldrig tænkt at lade dem komme frem. De andre forresten heller ikke.

Jeg blev derfor noget underlig tilmode, da jeg en skønne Dag så i en Avis, at der skulde udkomme to Hefter Sange af Grieg til Tekster af Otto Benzon, og at Sangene var tilegnede Kammersanger Simonsen.

Jeg skrev straks til Grieg, at det aldrig havde været min Hensigt at offentliggøre disse Digte, og at jeg — med al Respekt og Sympathi for Simonsen — vanskelig kunde forsone mig med, at disse ret intime Ting tilegnedes ham. Jeg bad ham derfor lade være med at udgive Sangene.

Svaret herpå er følgende Brev:

Troldhaugen.
Hop Station pr. Bergen.
19. Maj 1900.

Kjære Otto Benzon!

„Det er som bekjendt ikke altid korrekt, hvad Bladene siger.“ Nej, der sagde de et sandt Ord. Det korrekte her ser således ud: Jeg komponerede, som jeg fortalte Dem, 10 af de Digte, De var saa venlig at kopiere til mig, og fordelte dem således i 2 Hefter:

Digteren tilegnet.
5 Digte
af Otto Benzon.
[1]) Lys Nat. [2]) Ved Moders Grav. [3]) Snegl, Snegl. [4]) Til min Dreng. [5]) To a devil.

Hr. Kgl. Kammersanger N. J. Simonsen tilegnet.
5 Digte
af Otto Benzon.
[1]) Eros. [2]) Jeg lever et Liv i Længsel. [3]) Drømme. [4]) Digtervise. [5]) Der gynger en Båd på Bølge.

Disse 2 Hefter befinder sig her pa Troldhaugen, og der er endnu intet Skridt taget til deres Offentliggjørelse. Når jeg som et Udtryk for min Erkjendtlighed mod Dem både som Menneske og Forfatter, har tilladt mig at tilegne Dem det ene Hefte, så har jeg ved Valget selvfølgelig netop havt for Øje de to Digte, som De benævner „meget private“, Fødselsdagsbrevet og Gravsangen. De vilde dog vel ikke tiltro mig at tilegne Simonsen disse? Jeg er dog ikke istand til at føle som De, hvad Stoffet angår. For mig er det allerintimeste, når det som her virkelig er bleven til Kunst, hævet op i en højere Sfære, hvor det „private“ er veget for det almen-menneskelige. Dette må visselig også have været andre Digteres Opfattelse, der, som De, fra Hjærtets Dyb har sunget om sin Sorg ved Fars eller Mors Båre, om sin Glæde ved deres Barns Fødselsdag. Thi ellers havde de ikke offentliggjort, hvad de sang. Men om jeg end ikke forstår Deres Standpunkt her, så kan jeg heldigvis ligefuldt respektere det, og såmeget lettere, som både De og Deres Digtning er mig sympatisk. Imidlertid er jeg vis på, at De vil forsøge på at være så elastisk som mulig, for ikke at „gjøre Knuder“.

Tænk, jeg tror, det er Deres overdrevne Beskedenhed, der spiller Dem et Puds. Denne Beskedenhed går så vidt, at De endog fornægter Digtets Ret til at nævnes sideordnet med Musiken!*) Medens mit (og mange moderne Musikeres) Mål er, *blot* at lade Digtet komme til sin Ret. Thi kun da — blir Musiken, hvad den skal være. Og så

*) Det har vist kun været i dette bestemte Tilfælde.
O. B.

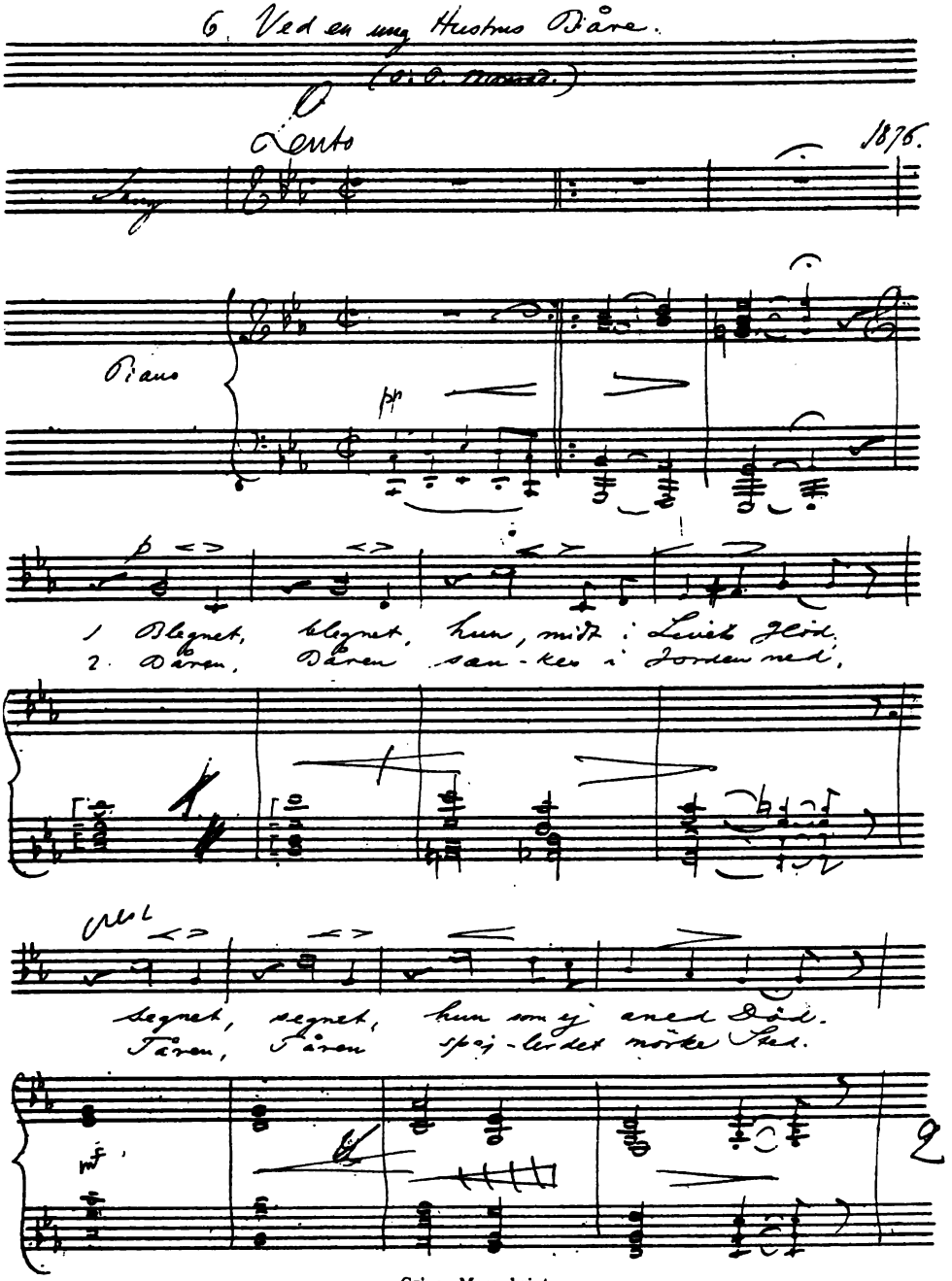

Griges Manuskript.

har jeg Dem mistænkt for en vis Forsigtighed og Respekt for Kjøbenhavneriet.*) De hører i Ånden: „Hvad angår Otto Benzons Mor og Dreng os!“ De mener, at sådan er Deres kjære Bysbørn. Men husk så på, hvad De siger om Dem selv i Digtervisen: Men jeg blev nu støbt i et andet Metal. —

*) På dette ene Punkt, tror jeg nok, Grieg til en Afveksling har undervurderet mig. O. B.

Og blev end Hoben knusende gal, det øgede kun min Lyst." Nemlig til at trodse den, således har da jeg forstået Dem. Og taler De kanske ikke her ligesaa intimt, som når De taler om Mor og Barn? Hvor er overhovedet Grændsen for privat og kunstnerisk Anvendelse af Stoffet? „Den må føles," vil De svare mig. Men jeg siger: En Grændse eksisterer ikke. Alt Stof ligger for vore Fødder. Vi har blot at hæve det op, for at gøre det til vor Ejendom og til — Almenejendom. Ja, netop „hæve" det, til den Højde, hvor der ikke mere findes noget „Mit" eller „Dit". Og det er det, De har gjort, med eller uden Deres Vilje, fordi De var Kunstner af Guds Nåde i det Øjeblik, De var grebet af Sønnens Sorg, af Farens Glæde.

Ja, undskyld, her sidder jeg og vrøvler og glemmer, at De kunde svare mig, som den Døende svarede Præsten, der havde præket for ham til Afsked efter alle Kunstens Regler: „Å, ikke andet end dette, Far! Alt dette har jeg vidst, længe før De blev født!"

Vi skulde bare fået talt lidt sammen om dette. Det vilde da snart vise sig, at vi på Bunden er enig.

At Digtene (undtagen „Lys Nat") er Manuskript, synes jeg bare giver vort Samarbejde forøget Interesse. Hvormange Bjørnsonske Digte er ikke første Gang både bleven trykt og oversat til min Musik? Vi har bare havt Glæde deraf. Og så må De ikke sige, at en Oversættelse er „pinlig". Herregud! Den Skjærsild må nu også De engang igjennem, når De har været både så elskværdig og uforsigtig at betro Deres Digte til min Musik. Thi det kan De nu ikke komme fra, kjære Benzon, det har De nu engang virkelig gjort. Har Digtene ikke været „tænkt offentliggjort", hvorledes kunde De så give mig dem til eventuel Komposition? Det forstår jeg ikke. De må ikke gjøre, hvad vi på Norsk kalder en „Kuvending". Det vilde berede mig en stor, stor Skuffelse og sætte mig i ikke liden Forlegenhed.

Det var mere end skammeligt, at *De* måtte rejse og at *jeg* blev syg, så De ikke fik høre Sangene. Da havde alting gjort sig selv. Ja, jeg er saa lidet beskeden, at jeg forudsætter Muligheden af, at De da havde forsonet Dem med selve „Nielsemands" Træden ud af sit Privatissimo!

Dog, hvem ved, hvortil Brevvekslingen er god? Ialtfald formerer den vor Autografsamling! (Au!)

Jeg vilde ønske, De ikke sad dernede i „Kristianiagade" med sin Kirkegårdsstemning! Det giver bare Inspiration til slige pessimistiske Breve, som det, De nu sendte mig. Her sidder jeg med en Rheumatisme i hele Midtpartiet, så jeg kunde brøle. Og alligevel ser jeg nok så friskt og frejdigt på det Hele! Tag Dem en liden Tur herop! God Seng skal De få, og vi skal stelle godt om Dem! Gjør det! Ideen er ikke dårlig. Vi kan skaffe os Uafhængighed og Fred begge To. Jeg har min Arbejdshytte, og De kan få vandre Deres Veje og gjøre, hvad De vil — også arbejde på Drachmanns Tårnværelse!

Hjærtelig Hilsen fra Nina og fra Deres

EDVARD GRIEG.

I mit Svar på Griegs Brev, som jeg modtog i Paris, må jeg — hvad det fremgår af hans næste — have givet Køb i det Væsenlige, men anholdt om en lidt anden Fordeling af Sangene.

Troldhaugen.
Hop Station pr. Bergen.
4de Juni 1900.

Kjære Otto Benzon!

Vi er *meget* skuffet over ikke at kunne få se Dem her! Men jeg må være glad over at vide Dem i Syd og Sommer. Thi der er det jo, De er tøet op!

Ja, Tak for den vakre Overgang fra Mol til Dur! Den forstår jeg som Musiker dobbelt at vurdere.

Altså: „Lys Nat" er af „Anna Bryde". Men hvad Tilegnelsen angår, har De rigtignok bragt mig i Vånde, da *kun* de Simonsen tilegnede Sange netop passer for ham. Og da især „Digtervisen". Kunde vi ikke indgå et af de fordømte i Storting og Rigsdag meget brugelige Kompromisser? Således at jeg gav Dem: „Der gynger en Båd —" og De gav mig (Til Simonsen) „Digtervisen". Gjør det, så er De snil!

Det er desværre muligt, at jeg tar „Dævelen" ud, (blir den stående, skal De selvfølgelig få den ønskede Anmærkning om

Originalen)*) — thi jeg er ikke fornøjet med den. Men jeg skrev til Gjengjæld forleden Dag: „Se Dig for, når Du vælger Din Vej" (af „Anna Bryde"). Fordelingen vilde altså med Deres forventede allerhøjeste Tilladelse se således ud:

a) *Til Dem:* [1]) Lys Nat. [2]) Ved Moders Grav. [3]) Snegl, Snegl. [4]) Til min Dreng. [5]) Der gynger en Båd.

b) *Til Simonsen:* [1]) Eros. [2]) Jeg lever et Liv. [3]) Drømme. [4]) Se Dig for. [5]) Digtervise.

De vilde mildest talt være „elskelig", om det måtte få blive således.

Maven skriger efter Mad. Derfor: stop for idag.

Hjærtelig Hilsen og Tak!

Deres heng.
EDVARD GRIEG.

Hans følgende Brev tyder på, at jeg har fået et lille Tilbagefald samt sendt ham et Digt, der næppe har været synderlig godt.

Troldhaugen.
Hop pr. Bergen.
23 — 6 — 1900.

Kjære Otto Benzon!

Det er lærerigt! I Paris tøede De op. På „Brinken" har De noget, der ligner Morgenbetragtninger. Dog, Gudbevares, elskværdige Morgenbetragtninger! Ikke destomindre tror jeg, De skal ta en Dram på dem! Så forsvinder de helt.

Tak for Digtet! Når De formelig giver mig en Kompositionsrecept, så tar De Mødommen af Digtet for mig. Jeg har havt det Samme med Bjørnson — og der blev ingen Musik. Dog, hos Bjørnson var det noget Andet. Han skrev, hvad han kaldte et „Fredsoratorium", og vilde ha sit Manuskript trykt, før Musiken var skrevet. Og slig Mimose er jeg, at dermed gik Duften. Musiken eksisterer fremdeles ikke, og det tiltrods for, at det var på min Opfordring at han skrev Digtet.

Jeg forstår forresten så godt, at en ubevidst Musik forfølger Dem under Tilblivelsen af lyriske Digte. Men derfor er de også virkelig egnet til Musik, det føler jeg mer og mer. Ved det sidste Digt sætter jeg dog et „?"! Men hvem ved?

De har ganske Ret i, at de erotiske Digte er mindst ligeså intime som de til Deres Dreng og Deres Mor. Jeg troede netop at have nævnet dette. Men derfor får jeg også Ret: Hos Digteren er ingen Grændser. Hvad han former i Digt og Sang, er Verdens Ejendom. Hvad han ikke vover at forme i Digt og Sang, lever dog deri som en Understrøm. Men mens jeg nævner Ordet „Grændse", må jeg få Lov at sige, at Deres Beskedenhed *bør* ha en Grændse. De taler om „de Andre", der har „Digter" på sin Dørplade! Vil De gjøre „moderate Løjer" med mig? Nej, hør nu: Lad os være enig med Göthe: „Nur die Lumpen sind bescheiden!« De sidder jo selv i Digtervisen som en storsnudet Apollo og slår Deres Harpe, mens De gir Fanden i hele Slænget. Det er ikke bare * * *, der har Lov til det. Han kunde endog i denne Henseende passende afgive lidt til andre.

Men nu et Spørgsmål: Har De Lyst til selv at oversætte de 10 Digte på Engelsk? Det vilde være Fandens morsomt. Men Rhytme og Accenterne må De holde strængt på. Lad mig omgående få et Par Ord om dette.

Tak, fordi De gav Deres Tanker Luft. Det smitter. Og Åbenhed elsker jeg for min Part ulige mere end den mest fornemme Tilknappethed, selv om den hedder Henrik Ibsen. Nej, lad os, som I Danske så grejt siger, lad os være Mennesker.

Hjærtelig Hilsen fra Nina og fra Deres hengivne EDVARD GRIEG.

Griegs næste Brev viser, at jeg må have fået noget Korrektur og set, at to Vers var udeladte af Fødselsdagsbrevet. Da det ikke vilde udkomme på anden Måde, har jeg — åbenbart noget vel kraftigt — forlangt, at alle Versene kom med.

Troldhaugen.
22de August 1900.

Kjære Otto Benzon!

Nu har De åbenbart været i Apoteket og slugt et Schopenhauersk Pulver, som har

*) „Dævelen" var „To a devil", et lille Digt, jeg havde skrevet på Engelsk, og som jeg ikke vilde oversætte til Dansk.

bedærvet Humøret! Deres Brev og ikke mindst den tredobbelt understrøgne Befaling i Manuskriptet: „De *skal* med!“ virker ved sin mistroiske Pessimisme ligefrem uhyggeligt! Ja, jeg føler mig i dette Øjeblik ganske lykkelig ved at Havet adskiller os! Thi De bider jo formelig. Og sæt nu, at De blev gal, så måtte jo jeg, for ikke også at blive det af Deres Bid, fordre Dem dræbt, sans phrase! Ikke som en „almindelig Snegl“, men som en almindelig Hund. Men — hverken Danmark eller Deres Venner, hvoriblandt Undertegnede, har Råd til at miste Dem. Jeg får da heller risikere at blive forrykt!

Men til Sagen: Det var da også et infamt Uheld, at denne gyselige Kopi skulde falde i Deres Hænder, og rent hjærteløst er det af Vilhelm Hansen at lade Dem få den. Dog takker jeg alligevel både Dem og Tilfældet. Thi derved fik jeg Anledning til at gjøre den Uret god igjen, at jeg glemte at fortælle Dem om de to Vers. Jeg udelod dem [1]) fordi *Sangen* med alle 5 Vers vilde virke ensformig, [2]) fordi jeg fandt, at de valgte 3 Vers dog vilde danne et Slags Hele, og [3]) fordi Vers 3 og 4 ikke gjør sig fuldt så godt i deklamatotisk — jeg mener rhytmisk Henseende. Men De har naturligvis Ret: Når Digtet ikke udkommer paa anden Måde (hvad jeg ikke vidste) så bør det præsenteres helt. Det er jo soleklart.

Jeg har nu, så godt som det lod sig gjøre, underlagt Vers 3 og 4 Melodien og anvender blot det gamle Husråd, jeg også før har brugt, at gjøre en Notits nede på Siden, f. Ex.: Skulde ved offentlig Foredrag nogle Vers måtte sløjfes, bør for Helhedens Skyld i hvert Fald Vers 1, 2 og 5 bibeholdes og det hele Digt aftrykkes på Programmet.

Og hermed tror jeg, at alle Krav foreløbig er sket Fyldest.

Jeg kommer lige hjem fra en Tur i Sønd-møres storslagne Natur (den må De se!) med Indtryk så mægtige, at hvis de ikke engang former sig til Kunst, så må jeg være færdig. Ulykken er, at der må Tid til, førend Natur kan blive til Kunst. Og jeg har ingen Tid at give bort. Thi det går sagte nedad. Det nytter ikke at nægte. Legemet fortæller mig det. Og den Storsnudethed, at ville gjøre Ånden til en Person for sig selv, den kan bare aftvinge mig et vemodigt Smil.

Og hermed Levvel for idag. Hjærtelig Hilsen, også fra min Hustru.

Deres heng.
EDVARD GRIEG.

Til Forklaring af det næste Brev i Rækken tjener, at jeg havde ønsket Digtene trykte for sig — foruden som underlagt Tekst. Jeg havde nemlig kort forinden på et Koncertprogram set et Digt af J. P. Jakobsen radbrækket på det grusomste, fordi det var aftrykt efter den underlagte Tekst. Dette var utilgiveligt, fordi Koncertarrangøren kunde anvendt den trykte Digtsamling, men ligeoverfor mig vilde han eventuelt kunne have den Undskyldning, at Versene kun forelå som underlagt Tekst. Og jeg mente ikke, de tålte at blive mindre gode, end de var.

Troldhaugen.
1. Sept. 1900.

Kjære Otto Benzon!

Undskyld, om jeg „vrøvler“ idag, thi nu er vi Kolleger. Også jeg er Patient. Forkjølelse i Kroppen. Søndagen tilbragte jeg i Sengen.

Jeg har netop tilskrevet Vilhelm Hansen og nærer ingen Tvivl om, at Deres Ønske blir imødekommet. Jeg deler forresten ganske dette Ønske. Det har, som jeg udtalte til Forlæggeren, den store Fordel, at Digtet foreligger færdig til Koncertprogrammet i sin rette Skikkelse.

Når jeg engang skrev til Dem, at mit Princip som Komponist var, at lade Digtet komme fuldt til sin Ret, ja først og fremmest dette, så mente jeg dermed: Digtets Ånd. Det har hændt, at jeg ikke har kunnet få den rette Skikkelse paa Digte af Bjørnson og Vinje uden at udelade. Dette kan se ud som Barbari, men er det ikke. Hvad siger De om de gamle Kæmpeviser med 124 Vers? Digtets Åand er overført på Musiken i det første Vers, og det vilde være umuligt at høre alle 124 sunget efter en Rad.

Efter min Mening egner Digtet om Nielsemand sig ikke til at gjennemkomponere. Derfor vil de 5 ligelydende Vers let virke ensformig. Ganske vist kan en genial For-

tolkning bøde paa dette*), og, hvorom alting er, så er vi jo så fuldstændig enig, i det Øjeblik at Digtet i dette Sanghefte trykkes som Manuscript. Dette burde jeg jo have forvisset mig om. Men hvad kan et Menneske mere gjøre end sige: pater peccavi!

Hjærtelig Hilsen!

Deres heng.
EDVARD GRIEG.

Der følger nu flere Breve fulde af morsomme og træffende Bemærkninger men gående så meget i Enkeltheder i Henseende til Oversættelse o. desl., at de næppe har den Interesse, som de ovenstående.

Derimod synes mig et Par Breve fra dette Forår værd at kende. De er triste, forsåvidt som den vemodige Følelse af legemlig Svaghed, der i de tidligere Breve kun glimtvis kommer til Orde, her træder stærkt frem, om end tildels i spøgende Vendinger, men de er såre karakteristiske som Vidnesbyrd om hans Elskværdighed og den Beskedenhed, han, der jo som Kunstner kendte sit Værd, rent menneskeligt var i Besiddelse af.

Skodsborg Sanatorium.
28 — 5 — 07.

Kjære Otto Benzon!

I min Patientfortvivlelse er jeg flyttet herud, hvor jeg netop modtar Deres Digt**). Deres? Herregud! Er vi da ikke Dus? Blev vi det ikke sidst på Holmenkollen? Og har jeg ikke gjort den idiotiske Dumhed at glemme det, sidst vi taltes ved? Jo! Sålangt er det altså kommen med mig! Min Hjærne er bleven en Lazarus, som ber om Din Tilgivelse! Men *har Du erindret, at vi var Dus*, så er Du rigtignok også en ægte dansk — Noksagt!

Atter Tilgivelse!

Digtet er vakkert. Om det er noget for Undertegnede, er en anden Sag. Min Lyrik synes for Øjeblikket at tilhøre Fortiden.

Jeg tåler ikke at se Mennesker. Ellers kom jeg til Eder.

Nina hilser hjærteligst. Det samme gjør

Din heng.
EDVARD GRIEG.

Jeg svarede ham, at hans Hjærne ikke var nogen Lazarus og jeg ikke nogen ægte dansk Noksagt, for han havde *ikke* dengang oppe på Holmenkollen foreslået, at vi skulde være Dus. Jeg havde imidlertid ikke noget imod, at vi blev det, kun beklagede jeg, at det skulde ske pr. Post, så jeg sad med den pinlige og stolte Bevidsthed, at være Dus med en udmærket Mand, som ikke kunde tåle at se mig.

Herpå modtog jeg følgende Svar:

Skodsborg Sanatorium.
Onsdag 29. Maj 07.

Kjære Otto Benzon!

Nej, nu har jeg Gud hjælpe mig aldrig hørt Magen! Jeg har simpelthen komponeret en fri Fantasie! Og her sidder Nina, som *tydelig!* med mig erindrer, at deroppe ved et Måltid på Holmenkollen, foregik noget i Retning af Dus! Det er psykologisk morsomt dette: Jeg har tænkt så stærkt på at *ville*, og Nina har fundet det så naturligt, at jeg *vilde*, at det forekom os, som var det gjort. Og forleden Dag på Hotel d'Angleterre var jeg så uvis, at jeg fejgt gjemte mig bag et „De", mens Situationen faktisk var mig pinlig. Resultatet er et sørgeligt og et glædaligt. Sørgeligt, at min Hjærne har lidt Skibbrud, og glædeligt at jeg ved Skjæbnens Spil er bleven Dus med en Forfatter og et Menneske, som jeg i høj Grad sætter Pris på.

Hjærtelig Tak, altså, fordi Du også er af den Mening, at „Tilfældet har Ret" og ikke svarede mig, hvad jeg svarede en Tydsker i min grønne Ungdom, der foreslog Dus: „Tak, lad os heller vente til Påske!" Ja, det gjorde jeg virkelig og er endnu idag stolt af mit så tidlig udviklede diplomatiske

*) Det har Fru Nina Grieg vist.
O. B.

**) Et Digt, der var kommet på Tale kort før, engang vi var sammen hos Hakon Børresen, og som jeg paa Griegs Opfordring havde sendt ham.
O. B.

Talent. Selvfølgelig blev jeg aldrig Dus med Fyren, som ikke var dum.

Hvor gjerne kom jeg ikke til „Brinken"! Men jeg er så „nedfor" som ikke på lange Tider. Og det værste er, at det er Hjærnen, som skaber sig gal. Nerverne „slår Sludder", som Hr. Overlæge J. i Kjøbenhavn behagede at udtrykke sig. Såsnart jeg bare er rejsedygtig, iler jeg hjemad. I Skjul som et sygt Dyr.

Levvel! Hjærtelig Hilsen Begge fra Nina og fra Din hengivne

EDVARD GRIEG.

Endelig fik jeg den 8. Juni et meget fornøjeligt Brev fra ham. Det indeholdt ingen Klager over Helbredet — og han følte sig også dengang bedre — men han fortalte deri om sine testamentariske Bestemmelser, og jeg anser mig ikke for berettiget til at offentliggøre det.

Den 13de Juni tog min Kone og jeg ombord i „Hellig Olav" Afsked med ham og hans elskelige lille Hustru. Det blev sidste Gang jeg så ham.

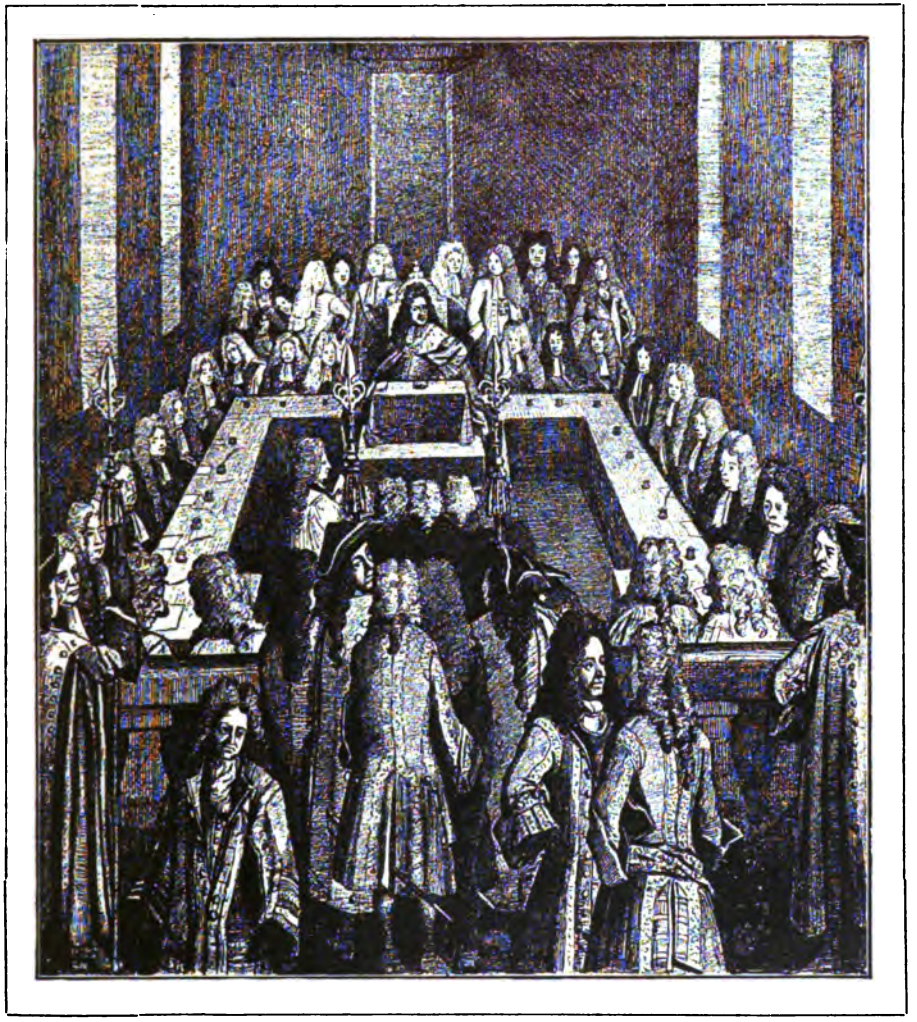

Chr. V præsiderer i Højesteret.

AF HØJESTERETS HISTORIE

Af Justitiarius i Højesteret C. V. NYHOLM.

NU efterat der ved Loven af 1905 om Kristiansborg Slots Genopførelse er aabnet nær Udsigt til at Højesteret omsider kan erholde et fast og til dens Stilling blandt Rigets Institutioner svarende Bostade sammen med Kongemagten og Rigsdagen, turde det have Interesse at kaste Blikket tilbage paa de forskellige Lokaler, som i Tidernes Løb have givet Husly til dennes Domstol, der som bekendt indstiftedes af Kong Frederik III ved Andgn. 14. Febr. 1661 til Afløsning af de tidligere saakaldte Herreds og Danehoffer.*)

*) Som den kyndige Læser let vil skønne, støtter Fremstillingen i nærværende Artikel sig paa flere væsentlige Punkter, navnlig for de første halvandet hundrede Aar Vedkommende, til Overretsassessor S. Vedels bekendte Værk: „den dansk-norske Højesterets Historie under Enevælden fra 1661 til 1790".

Hvor i Danmark eller Norge, Højesteret skulde holdes, havde Kongen forbeholdt sig selv til enhver Tid at paabyde — en Bestemmelse, der gentoges i Danske Lovs 1—3—15 og Norske Lovs 1—3—14 — men lige fra dens Indstiftelse og til Nutiden, for Norge selvfølgelig ikkun til Rigernes Adskillelse 1814, har den uden Afbrydelse været bofæstet i København. Her har den imidlertid havt den Skæbne forholdsvis hyppig at maatte flytte om og efterhaanden havt Sæde i efternævnte af Hovedstadens offentlige Bygninger.

1. Begyndelsen skete i 1661 med *det gamle*, senest under Kristjan IV istandsatte *Københavns Slot* i den saakaldte „Herredagssal", til hvilken foruden Minderne om Enevældens Glands i dens Opgang dog ogsaa knytte sig adskillige mørke Erindringer om uhyggelige Retsdramaer fra dennes første Dage. *Her* var det saaledes for at nævne enkelte Tilfælde blandt flere, her var det, at Kaj Lykke i sin Fraværelse dømtes fra Liv og Gods for nogle kaade og nærgaaende Ytringer*) om Dronning Sofie Amalie i et privat Brev til hans Elskerinde Sofie Abelsdatter, men underfundig tilstillet Kongen af den, som senere havde ægtet hende. *Her* — men for ulige større Brøde — fristede kort efter, Danmarks Riges forhen saa mægtige Hofmester Korfits Ulfeldt en lignende Skæbne og drog i sit Fald med sig sin ædle Hustru Eleonore Kristine, som i det umiddelbart op til Slottet byggede Blaataarn maatte i over 20 Aar hensmægte i forsmædeligt Fangenskab. *Her* var det, at Oluf Rosenkrands frakendtes Adel, Embede og Boeslod, fordi han havde vovet at offentliggøre et Skrift for at værge den gamle, danske Adel mod Angreb og Bagvadskelser fra den ny Æras Snobber, o. s. f. — Ogsaa Griffenfeldts Navn møder os i denne Periode, idet han af Kristjan V egenhændig indførtes i Højesteret som dens Præsident. I hans 2 Aar efter paafølgende Domfældelse havde Højesteret som saadan derimod ingen Del, ihvorvel flere af dens Medlemmer havde Sæde i den over ham nedsatte Kommissionsdomstol.

Under Kristjan V og under Størstedelen af Frederik IVs Regering forblev Højesteret herefter paa Slottet, men da Kongen efter Tilendebringelsen af den store nordiske Krig mente at have faaet Raad til en delvis Ombygning*) af dette

2. blev Retten fra 1725—27, medens Ombygningen stod paa, indkvarteret i „et Hs. kgl. Majestæts Huse paa Nytorv", som det hedder i de gamle Protokoller nemlig i det tidligere Ridderakademis anselige Ejendom, hvor den allerede tilforn i nogle Maaneder i 1712 havde været til Huse.

3. I 1727 vendte Retten tilbage til det med ikke ringe Bekostning *istandsatte* og delvis omdannede *Slot*, i hvilket der bl. a. i Retssalens Loft af Kancelliraad Krock**) i denne Kunstners barokke Manér var malet et stort Øje som kiggede ud til alle fire Verdenshjørner „for at mane de i Retten siddende Herrer om at øve Retfærdighed af Hensyn til den Alseende i Himlen".

4. Da det nyoppudsede Slot imidlertid end ikke paa langt nær tilfredsstillede Dron-

*) „I skulde vide, hvad der tales om vores Dronning, at hendes Lakajer ligge i med hende, hvilket vel og er sandt, efterdi hun gør sig helt gemen med dem". Frederik III synes dog fra først af at have været villig til at lade ham slippe med at betale 100,000 Rdl. Jvfr. Chr. Bruun Kaj Lykke S. 24.

*) Som Grund til, at Slottets Restavrering ikke blev mere gennemgribende, skal Fr. IV lejlighedsvis have ytret, at han dog vilde beholde noget tilbage af den gamle Rede, hvori han selv og hans Forfædre vare blevne opklækkede". A. D. Jørgensens samlede Skrifter IV 318.

**) Henrik Krock 1671—1738 har malet en Del Dekorationer til Slotte og offentlige Bygninger; bekendt var i sin Tid hans Fremstilling af Dommedag i Slotskirken, som trods dens rædselsvækkende Indtryk stedse samlede mange Beskuere.

ning Sophie Magdalenes Pragtlyst og derfor fra' Grunden blev nedrevet, maatte Retten indtil 1741 lade sig nøje med Husrum paa *Raadhuset* i de saakaldte „32 Mænds" (den daværende Borgerrepræsentations) vistnok temmelig indskrænkede Sal med tilstødende Sideværelser, medens dog den aarlige Aabningshøjtidelighed foregik paa Frederiksberg Slot, hvor Hoffet midlertidig havde taget Ophold.

5. I 1741 stod det stolte, af Kristjan VI

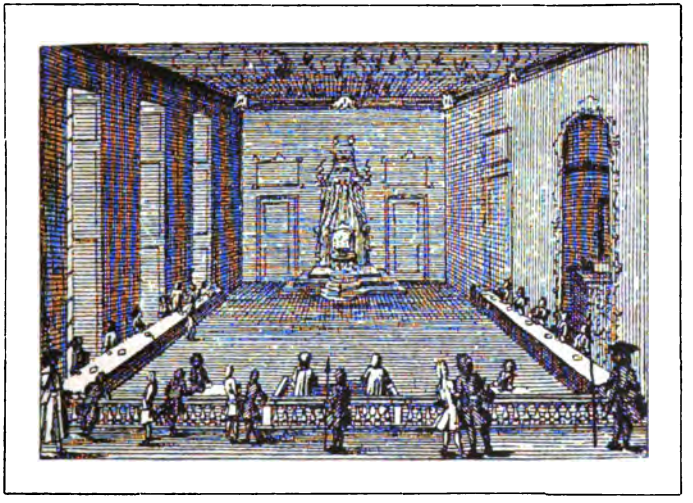

Højesteretssal paa Kristiansborg.

rejste og efter ham opkaldte *Kristjansborg Slot* færdigt, og Højesteret installeredes nu i *dettes sydlige Fløj*, dog at Rettens Kontorer fik Lokaler først i Rentekammerbygningen og senere i Løngangen næst Kancelliet, indtil de faa Aar før Branden fik Plads i selve Slotsbygningen*)

Den nye Retssal var 7 Fag bred, høj, lys og luftig, og dens Loft var af den i de Dage meget ansete Kunstner Miani**) stilfuldt dekoreret bl. a. med en Fremstilling af Lasternes og Uretfærdighedens Flugt for Guds Aasyn*), men øverst oppe langs Gesimsen var med passende Mellemrum anbragt 20 Medaillonportræter i Gibs af tidligere danske Konger. I den Indgangen modsatte Ende af Salen var der 3 Fod over Gulvfladen opstillet en Tronhimmel, i hvis Overdække indvendig Jehova var afbildet, og som var forsynet med lange Sideportierer af Fløjl, flankerede af tvende Vildmænd som i Rigsvaabnet, medens Baggrunden lukkedes af et hvidt Silkedrapperi med indbaldyrede Hermelinshaler. Foran selve Tronstolen, den samme som var bleven benyttet ved Kongens Salvning, var der hensat et rundt Bord, overtrukket med rødt Fløjl og hvilende paa en forsølvet Ele-

*) Vedel l. c. 229

**) Hieronymus Miani var indkaldt fra Venedig og stod en Tidlang i Spidsen for den nystiftede Kunstskole, hvorfra det senere Kunstakademi havde sit Udspring.

*) I en Dagbogs Optegnelse fra 1768 udtaler den svenske Brugspatron J. H. Lidén under 14. Juni sin Beundring af Retssalen og Mianis Maleri men af Proceduren var han mindre opbygget; „den plæderende Advokat skal være en af Rettens værste Skrighalse, og kunde, tror jeg, skræmme selve Retfærdigheden paa Flugt med sine forfærdelige Brøl. Jfr. Danske Samlinger I 2. Bd. 347.

fant som Fodstykke. — I Flugt med Længdevæggene paa begge Sider af Tronen stod der højryggede Lænestole med Gyldenlæders Betræk for Assessorerne og foran dem brede Egetræsborde med Tæpper af rødt og i Tilfælde af Landesorg — sort Klæde.

Foran Skranken var der afskildret Pladser for Advokaterne, Parterne og Sekretærerne, men for Publikum var der Adgang i det tilbageværende Rum bag Skranken, hvilket var afsondret fra den øvrige Sal ved et Gitter eller Tralværk*), som det kaldtes.

Al denne Herlighed gik imidlertid op i Luer ved den første store Slotsbrand den 26. Februar 1794.

6. Selvfølgelig maatte der nu ogsaa søges et nyt Hjem for Retten, og dette fandtes fra 1794 til 1854 i *Prindsens Palæ ved Kalveboderne* — det nuværende oldnordiske Museum —, efter at Planen om at benytte Rosenborg Slot ogsaa til de *daglige* Retsmøder var opgiven. Det skortede ikke paa Plads i Palæet, hvor bl. a. Jens Juels Atelier i den Anledning havde maattet rømmes; men der var koldt og uhyggeligt. Exempelvis berettes, at de ulykkelige Advokater, naar de ikke netop vare sysselsatte i Skranken, maatte tage deres Tilflugt til Justitskontoret eller endog Budstuen, saafremt de ikke foretrak at trave om i Gangene, hvoraf der var Overflod, og i selve Retssalen kunde hverken de nyanskaffede Tæpper eller Porcellænsovnene tilstrækkelig afhjælpe Fugtighed og Trækvind.

Den aarlige Aabningshøjtidelighed foregik imidlertid i dette Tidsrum ligesom tidligere jævnlig i Riddersalen paa Rosenborg, indtil den fra Marts 1829 forlagdes til det ny Kristjansborg Slot i den Sal, som henved en Snes Aar derefter indrettedes til den grundlovgivende Rigsforsamlings og senere til Folketingets Møder.

7. Af Hensyn til de foran skildrede Ulemper følte det derfor som en væsenlig Forbedring, da Højesteret i 1854 ved den gamle Enkedronning Marie Sofie Frederikkes Død arvede hendes Bolig *det tidligere Schackske Palæ paa Amalienborg Plads*, hvor Forholdene var adskilligt bedre. Dér forhandledes bl. a. den første Rigsretssag her til Lands mod Ministeriet Ørsted; men neppe var der begyndt at falde Ro over Retten i de nye Lokaler, før den atter maatte paa Vandring, idet Kong Kristan IX efter Tronskiftet i 1863 ønskede at benytte Palæet til Beboelse for Kongehuset.

8. Fra Juli Maaned 1864 (i Henhold til Resolution af 28. April s. A.) drog saa Retten, efter at der var flyttet om med forskellige andre Institutioner for at skaffe

*) Dette synes at have spillet en vis Rolle i Datidens Københavnerliv. Der spadseredes, hedder det i en ældre Beretning, af Publikum udenfor Tralværket og førtes jævnlig højrøstet Samtale udenfor og indenfor dette, og der herskede saa liden Diskretion, at Sagerne undertiden knap vare førte til Ende, før man havde Kundskab over hele Staden om enhver Assessors Votum. Og det falder godt i Traad hermed, naar det i flere af de ældre Instrukser paalægges Justitiarius, eventuelt ved Drabantgardens Bistand at vaage over Stilhed og Orden under Rettens Møder paa *begge Sider af Tralværket*, og at paaminde Rettens Medlemmer om deres ubetingede Tavshedspligt med Hensyn til Voteringen, eller naar det i Frederik V's Instruks af 1753 forbydes Assessorerne at holde Samtale udenfor Højesterets Skranke eller uden Nødvendighed at gaa ind eller ud af samme eller at føre vidtløftige Konversationer med deres Sidemænd i Retten.

Ogsaa de talrige Korridorer og Gange i Slottet, som førte til Højesteret, og til hvilke der derfor ikke kunde formenes Publikum Adgang, sés at have været benyttede til Opslag af alt andet end loyalt Indhold ligeover Regeringen. Charlotte Biehl (Hist.: Tidsskrift III 4. Bd. 313) fortæller saaledes, at der i Slutningen af Frederik V's Regering fandtes opslaaede nogle Vers i Højesteretsgangen, i hvilke Kongen formanedes til at regere selv og ikke overlade Herredømmet til Moltke, som ingen ansaa sig pligtig til at adlyde. — I den struenseske Periode opfordredes paa lignende Maade jævnlig Kristian VII til selv at tage Styret i sin stærke (!) Haand o. s. fr.

Plads, paa ny ind paa *Kristjansborgs forlængst*) genrejste Slot*, men denne Gang skete Henflytningen til *den nordre Sidefløj*.

Her var tilvisse Værelser i rigelig Mængde til Raadighed, men de laa spredte tildels uden umiddelbar Forbindelse og vare forholdvis smaa og temlig skumle med Undtagelse af selve Retssalen. Denne var endog meget rummelig og gjorde ved sin betydelige Højde — ca. 9 Alen —, sit fint udførte tavlede Loft og sine dybe Vindushulninger, gennem hvis Ruder Freskomalerierne fra Thorvaldsens tæt ligeoverfor liggende Musæum — den Gang ikke saa afblegede som nu — mødte den Indtrædendes Blik, et stilfuldt og værdigt Indtryk*), og Rettens Tilforordnede siddende om det med grønt Klæde overtrukne, hesteskoformede Bord i deres guldbroderede Uniformer under de lange røde Kapper passede for saa vidt godt i Ensemblet. Desto besynderligere maa det da have virket paa en tilstedeværende Iagttager at bemærke den Uro, der henved 12 Tiden kom over de statelige Senatorer, af hvilke nogle kunde opdages i Smug fra deres Bordskuffe at fremtage velindpakket Smørrebrød, som de i al Stilhed gav sig til at nedsvælge, medens andre listede sig ind i Vinduesfordybninger for saa skjult som muligt for profane Blikke at hengive sig til samme Nydelse, oplivet af et Glas Vand fra en der hensat Vandkarafel. Der brugtes nemlig i hine Dage endnu ikke at gøre nogen Frokostpavse, og det vilde ej heller have nyttet stort, da der med Undtagelse af Vand fra den berømte Slotsbrønd, intet hverken vaadt eller tørt var at opdrive indenfor rimelig Afstand. — For Fuldstændigheds Skyld skal blot tilføjes, at Tilhørerpladsen var overmaade indskrænket; om Referenter for Bladene og særligt Arbejdsbord for disse var der den Gang endnu slet ikke Tale.

Af mærkelige Sager fra *dette* kristjansborgske Tidsrum mindes jeg kun faa. Der faldt ganske vist i 1877 tvende Rigsretssager for, henholdsvis mod Holstejn-Holstejnborg, Krieger og Fonnesbech (Marmorkirkens Salg) og mod Hall og Worsaae (det kgl. Theater) i begge med Hørup som Rigsanklager og Klubien som Defensor; men de førtes ikke i Højesterets-, men i Landstingssalen og vedkom jo egentlig ligesaa lidt som Processerne i det første Kristiansborg mod Dronning Karoline Mathilde og Struensee Højesteret som saadan, hvor talrigt end dens enkelte Medlemmer vare repræsenterede blandt Dommerne. De politiske Sager, hvoraf der senere i Provisorietiden blev saa mange, vare endnu ikke opfundne. Den interessanteste, i hvert Tilfælde den største Sag, har vistnok den fynske Folkebankssag været. Dens Procedure varede i næsten 4 Uger fra 24. Maj til 20. Juni 1882; selve dens Afvotering i Retten medtog 2 Dage og Salær til Aktor og Defensorerne for de 9 Tiltalte sattes til 1600 Kroner for hver Advokat, en Størrelse som er næsten enestaaende i Rettens Annaler.

Aarene gik imidlertid hen over Retten og Fredagen 3die Oktober 1884 tegnede til at forløbe som enhver anden Dag. Højesteretssagfører Asmussen var midt i Dokumentationen af en for Barnemord tiltalt Kvinde, da det gamle Bornholmerur slog to Slag, og Retten gik fra hinanden for med det sædvanlige Overspring af Lørdagen at fortsætte næste Mandag — intet varslede om den forfærdelige Ulykke, der endnu selvsamme Aften skulde forvandle Rettens Lokaler og hele den øvrige Kongeborg til en rygende Grushob.

Det er ikke her Stedet til at skildre Branden i al dens vældige Storhed. Det er for Højesterets Vedkommende nok at konstatere, at saa godt som alt fortæredes, og at der

*) Den ydre Fuldførelse af Slottet havde allerede fundet Sted i 1820.

*) Her og i det Følgende er væsenlig bleven benyttet en Fremstilling, jeg i sin Tid har givet i „Dannebrogs" Julenummer for 1903.

trods al den Energi, som bl. a. udfoldedes fra Justitskontorets Personale og Retsbudene, ikkun lykkedes at redde en Del Arkivsager, derunder det ene Eksemplar af de in duplo førte, for Dommenes Forstaaelse og Historie saa vigtige Voteringsprotokoller — det andet, som netop for at værne det mod Ildsvaade gemtes i et fjerntliggende, isoleret Rum i Nærheden af Rigsdagens Lokaler, brændte derimod — fremdeles nogle enkelte Inventariegenstande samt flere af Bøgerne. Som Kuriosum i saa Henseende skal jeg nævne, at en af Assessorerne i sin Bordskuffe havde havt nogle, paa et Par løse Blade nedskrevne hyppig anvendte Formularer, men næste Dag fandtes disse Papirer mellem Skuffens Rudera i en af Branddyngerne i fuld læselig Stand med nogle faa Vandstænk og Røgpletter. — En gammel Kristjan V's Lovbog laa ovenpaa en Hob forkullede Bøger ganske uskadt med opslaaet Titelblad paa hvilket en vistnok forlængst hensovet Dommer næsten som profetisk Motto havde skrevet: „Nil admirari" — man skal ikke undre sig over noget — Ligeledes reddedes et Eksemplar af Danmarks og Norges Kirkeritual, paa den indvendige Side af hvis Læderbind læses i afbleget snørklet Haandskrift:

»Den 26. Februar*) brændte Slottet tillige med alt Inventariet i Højesterets Sahlen — hvori blandt den Konge[l] Stoel med Sølvbelægt — samt en U[n]der gik eet Aar; i lige Maade Cancellit[i]denes Dragt og Insignia i Retten.

Af Forordnings Bøg[er] e med videre bleve nogle faa, derblandt den[n] :**) reddede.

Højeste Rett."

Ligesom Rigsdagen og flere andre Institutioner var Højesteret nu atter bleven husvild, og det var langtfra nogen let Opgave at udpege et andet, blot nogenlunde brugeligt Lokale. En kort Tid syntes der at have været Udsigt til Erhværvelsen af det nuværende Koncertpalæ (tidligere Schimmelmanns Palæ); men Planen strandede, vistnok af Hensyn til Bekosteligheden, men omsider fik man Kong Georgs Palæ i Bredgade til Raadighed, dog ikkun en Del af Beletagen, og som det hedder i Lejekontrakten blot „indtil videre".

9. Den 21. Oktober 1884 blev da Højesteret genaabnet i Bredgade (tidligere Prinds Ferdinands og Prindsesse Karolines) med en hjærtelig, formfuldendt Velkomsthilsen af den daværende Kammeradvokat, Etatsraad Buntzen, og her har den siden den Tid resideret. — Af Rum er her fuldt op og flere endog meget smukke Sale, blandt hvilke maa nævnes Assessorernes Forsamlingsværelse, hvor Biblioteket*) for en Del er anbragt, Justitiarius' Værelse og Retssalen, der imidlertid uagtet sine skønne arkitektoniske Forhold, dog savner Lys og har den Fejl, at Pladsen for Tilhørerne og Pressens Referenter — hvilke sidstes Nærværelsesberettigelse under Proceduren nu fuldt ud anerkendes — er altfor indkneben og ubekvem.

Iøvrigt vil jo Retten nu efter Vedtagelsen

*) Nemlig 26. Februar 1794, se foran.

**) Som saaledes har overstaaet 2de Ildsvaader.

*) Biblioteket var før den sidste Brand temmelig tarveligt og bestod, foruden af de gamle Kvartudgaver af Landslovene og Forordningerne af en Del ældre Værker i dansk og norsk Lovkyndighed samt enkelte tyske og romerretlige Skrifter.

Nu er det som Følge af Bevillingsmyndighedernes Liberalitet vokset til henved 5000 Bind, omfattende saa godt som hele den dansk-norske ældre og yngre Retsliteratur, mangfoldige svenske og en Del tyske, franske og engelske juridiske Skrifter og endelig en righoldig Samling af Værker vedkommende Nordens Historie. Paa Grund af Pladsens Knaphed har det her været nødvendigt at fordele Bøgerne, der alle ere solidt indbundne, i 3 à 4 Værelser, men det tør forventes, at der i det kommende Slot vil blive sørget for en rummelig og tidssvarende Bibliothekssal.

af den tidligere nævnte Lov ej heller i Kong Georgs Palæ blive gammel i Gaarde, og naar Højesteret den 14. Februar 1911 fejrer sin 250 aarige Bestaaen, vil den Tid næppe være synderlig fjærn, da den for tiende Gang, men denne Gang forhaabentlig for uoverskuelige Tider, skifter Bolig samtidig med at Slottet for tredje Gang rejser sig af Ruinerne.

Den nuværende Højesteret i Palæet i Bredgade. Fotograferet af Lønborg. (Yderst tilvenstre Rettens nuværende, yderst tilhøjre Rettens forrige Justitiarius).

Marokkansk Lejr.

MAROKKO

Af Dr. phil. R. BESTHORN.

MAROKKO — sagde Lord Salisbury i en Tale i Glasgow den 20. Maj 1891 — vil efter al Sandsynlighed berede Stormagterne flere Vanskeligheder, end det orientalske Spørgsmaal.

Hs. Herligheds Forudsigelse truer med at gaa i Opfyldelse, om end ikke paa den Maade, han havde tænkt sig. Da Salisbury optraadte som Profet i den store skotske Fabriksby, tænkte han paa Nelsons Ord: „Vi maa have Tanger og være Venner med Marokko, hvis vor Flaade skal være sikker paa Sejren i de sydeuropæiske Farvande", han tænkte paa Palmerstons Afvisning af Napoleon III.'s Antydninger om Nødvendigheden af, at Frankrig fik Herredømmet over Marokko for at sikre sit Herredømmet i Algier, paa Sir John Drummond Hays Gentagelse af Nelsons Ord og Forsikringer om, at Frankrigs Herredømme i Marokko og i Tanger vilde være endnu farligere for England end Frankrigs Overmagt i Kanalen.

Nu har England, i fast Tillid til sit Herredømme paa Havene, opgivet sin Modstand mod Frankrigs gamle Planer med Marokko for til Gengæld at faa frie Hænder i Ægypten. Den 8. April 1904 underskrev Lord Lansdowne og Delcassé den Traktat, i hvis anden Artikel der staar følgende verdenshistoriske Ord: „Hs. britiske Majestæts Regering anerkender, at det tilkommer Frankrig, navnlig som Grænsemagt til Marokko paa en stor Strækning, at vaage over Roligheden i dette Land og yde det sin Hjælp til alle administrative, økonomiske, finansielle og militære Reformer, som det har Trang til, og Hs. britiske Majestæts Regering erklærer, at den ikke vil lægge Hindringer i Vejen for Frankrigs Aktion i den Retning." Dermed ophørte Marokko-Spørgsmaalet at være et engelsk-fransk Spørgsmaal, og dermed *syntes* Spørgsmaalet ogsaa at være traadt ud af de farlige Verdensspørgsmaals Række. Men i Willhelmstrasse var der en stille, men mægtig Mand, der bag Kulisserne havde ledet mange Traade og bidraget til selve sin Herre og Mester, Jernkanslerens Fald, Gehejmeraad Holstein. Han talte aldrig med sin Hersker, men sagdes at have hans Øre i Telefonen, og han hævdede — i Modsæt-

ning til Rigskansleren, Fyrst v. Bülow — at Tyskland burde benytte Lejligheden til at vise og udvide sin Verdensmagt ved uden videre at skyde den engelsk-franske Traktat til Side. Rigskansleren maatte gaa frivillig med og diplomatisk dække den nye Politik, der ganske stred mod hans officielle Udtalelser. Kejseren drog til Tanger og proklamerede den 31. Marts 1905 i Sultanen af Marokkos By Marokkos Uafhængighed og dets Herskers Suverænitet. Dermed begyndte der en storpolitisk Krise, som i de sidste halvtredie Aar har fremkaldt mægtige Omflytninger af Brikkerne paa det gamle europæiske Skakbræt og skabt „det store E", Kong Edwards Entente-Politik, der gaar ud paa at sikre Verden mod tyske „Pludseligheder". Marokko-Krisen har mere end een Gang truet Verdensfreden, kostet Stormagterne Milliarder til Rustninger, og den vilde vel i 1906 have bragt Verden den store Krig, hvis det nye tyske Feltartilleri havde været færdigt.

I Stedet for Krigen kom heldigvis — og ikke mindst til Held for Danmark — Konferencen i den lille spanske By med det arabiske Navn Algeciras, og efter mange Farer og Omskiftelser afsluttedes endelig i April 1906 en Traktat, der anerkendte „den aabne Døre« Politik, som Tyskland saa stærkt havde hævdet, men ogsaa, om end med mange Forbehold, anerkendte et Slags fransk Formagtstilling i Marokko.

Tyskland havde foretaget et Tilbagetog; Frankrig havde vundet en lille Sejr, der dog i det væsenlige berøvede Republiken det engelske Vederlag for Ægypten. Det gik afgjort ud over Marokko, til hvis „Uafhængighed" og hvis Herskers „Suverænitet" Algeciras-Traktaten slet ikke tog noget Hensyn. „Den aabne Døre" Politik krævede Sikkerhed for de fremmede Købmænd og deres Ejendom, og Frankrig havde i Kraft af denne europæiske Nødvendighed opnaaet Ret til at oprette marokkanske Politikorps under fransk-spanske Instruktører og en nevtral schweizisk Chef.

Den Tid er forlængst forbi, da Herskerne i Fez og Marokko, naar de vilde, residerede i Sevilla og Kordova, Almoravidernes og Almohadernes vældige Herskere blev afløste af Dynastier, hvis Navne er Ikke-Specialister i Marokkos Historie saa ligegyldige som Hecuba, og det „sherifitiske" Rige, der i 1519 stiftedes af en Røverhøvding, som foregav at være „Sherif", at nedstamme fra Profeten, og i 1669 gik over til et nyt Dynasti, som stiftedes af en fra Arabien udvandret Araber *Muley* (ɔ: Herre) *Ali*, spiller kun en betydelig Rolle i Sørøverstaternes Annaler. Ogsaa den Glans er svundet, og end ikke Riffpiraterne skræmmer mere nogen. Marokko er et stort Land — det er omtrent saa stort som Frankrig, men har næppe mere end 5—6 Millioner Indbyggere; det er tildels et meget frugtbart Land. Det vil, naar det en Gang bliver aabnet for Europæerne, med sin i vor Tid enestaaende Vildtbestand en Tid blive et Eldorado for eventyrlystne Jægere, en Fundgrube for Arabologerne og for Kunsthistorikerne, der i det Indre af Marokko vil finde middelalderlige Slotte og andre arabiske Bygningsværker, som vil bringe Alhambras Ry til at blegne. Men Hs. sherifitiske Majestæt, de Troendes Behersker, Sultanen over Fez, Tafilat, Marakesh og Sus, har og har i lang Tid kun havt et om middelalderlige Lenstiders Opløsning mindende, meget omstridt Herredømme. Hans Undersaatter er en broget Blanding af Berbere, Arabere og Negere og af Blandinger af disse Racer. Den største Del af Berberne og Araberne lever endnu paa samme Nomadevis som i Mekka-Profetens Dage. Nogle Stammers Høvdinger udnævnes af Sultanen, andre Stammer modtager kun for et Skins Skyld Sultanens Anerkendelse af Valget af deres Høvding. De store Berberstammer er faktisk uafhængige. Følgen heraf er og har i en lang Aarrække været en broget Skare af Prætendenter — Roghier — og stadige Oprør, og de sherifitiske Herskere, der vilde hævde og havde

Kraft og Mod til at hævde deres Autoritet, maatte saa godt som uafbrudt være i Sadlen og svinge Sværdet i Spidsen for deres „Mahallaer".

Den nu regerende Sultans Fader, Muley Hassan, var en saadan Hersker. Den høje kraftige Mand med de smukke straalende Øjne og den prægtige Ørnenæse, der kun svagt mindede om det Negerblod, som randt i hans Aarer, tog sig prægtigt ud til Hest, og han vidste det. Naar han modtog europæiske Gesandter, kom han altid sprængende hen til dem paa en udsøgt fyrig Ganger, og han forstod at begejstre sine Rytterskarer, naar han satte sig i Spidsen for dem. Han var heller ikke nogen daarlig Diplomat, og han forstod at holde de europæiske Repræsentanter i den af de Kristne halvt okkuperede „Hundestad", som han kaldte Tanger, hen med tomme Løfter og orientalske Omsvøb. Men til Ulykke for sit Rige havde han en Yndlingshustru, den smukke og efter marokkanske Forhold højt dannede Georgierinde Lalla Retia, og en Søn med hende. Profeten fra Mekka, der aldrig talte til sine Troende om Muligheden for, at han selv kunde dø, har i sin Koran ikke givet nogen Anvisning til en Tronfølgeordning. Der har i Islams Lande uddannet sig en Tradition om, at Tronen tilfalder den afdøde Herskers ældste mandlige Arving, men denne Tradition er ofte bleven brudt, navnlig ved Haremsintriger. Mange islamitiske Lande er derved blevet styrtede i Ulykke, og den Skæbne ramte ogsaa Marokko. Sultan Muley Hassan havde før sin Død — det paastod i det mindste hans Storvesir, der selv vilde regere som Formynder — udset sin og Lalla Retias Søn, Abdul Aziz til Tronfølger, og Abdul Aziz blev den 12. Juni 1894 udraabt til Hersker. Hans ældste Broder, den grimme og enøjede Muley Muhammed blev indespærret; hans Halvbroder *Muley Hafid* forstod at undgaa denne Skæbne ved at optræde som den nye Herskers tro Mand, og han avancerede til Statholder i den sydvestlige, meget urolige Del af Landet, som han forstod at holde i Ave.

Abdul-Aziz viste sig, da han selv fik Magten, at være en svag Hersker. Han interesserer sig meget for europæiske Opfindelser af enhver Art, for Jernbaner, Telefoner, Automobiler osv. osv.; men han afskyer Krig, og han ligner overhovedet kun meget lidt sin martialske Fader. Det er da en Selvfølge, at hans Rige er blevet hjemsøgt af en Række Oprør, og faktisk havde „Roghier" — bl. a. en Prætendent, der udgiver sig for Muley Muhammed, for ikke at tale om den berømte Overrøver Raisuli — Magten i en Del af Landet, da Casablanca-Affæren atter satte det for Verdensfreden saa farlige Marokko paa den verdenspolitiske Dagsorden.

Europæiske Eventyrere og Forretningsmænd har spekuleret i Abdul-Aziz' Interesse for europæiske „Fremskridt" — og i hans Lyst til at forøge sine Indtægter. Det var saaledes lykkedes det fransk-marokkanske Selskab i Slutningen af Aaret 1903 at faa Abdul-Aziz' og hans Notabelraads — det saakaldte Maghzens — Tilladelse til at foretage forberedende Undersøgelser til at forbedre de marokkanske Havneforhold og derved Marokkos Finansforhold. I Aaret 1905 fik Selskabet Tilladelse til at forberede et Havneanlæg ved den marokkanske Atlanterhavs-Kystby Dar-el-Baida, „det hvide Hus", som Portugiserne i deres Velmagtsdage havde besiddet og givet Navnet Casablanca, i Schaviernes (Fr. Châouïa) ɔ: Faareopdrætternes Land. Byen havde henved 30,000 Indbyggere, hvoraf 5—6000 var Jøder og henved et Tusinde Europæere, og en ret betydelig Exporthandel, der navnlig var i engelske og tyske Firmaers Hænder. En fransk Ingeniør udarbejdede Planer til Havneanlægget, og i Vinter blev der afsluttet endelig Overenskomst mellem det fransk-marokkanske Selskab og den marokkanske Regering. Anlæget skulde koste tre Milloner Francs og være

fuldført inden Udløbet af Aaret 1908; Selskabet forbeholdt sig fuldstændig uindskrænket Ret til at engagere Europæere til disse Arbejder.

Havnearbejderne var godt i Gang og blev fremmede med al Kraft, bl. a. ved Anlæget af en lille midlertidig Jernbane til Stenbrud, der ligger en Fjerdingvej udenfor Casablanca, da den Katastrofe indtraf, der gjorde Casablanca til en interessant politisk By — og lagde en stor Del af „det hvide Hus" i Ruiner.

Paa Marchen.

De kække Marokkanere hadede Franskmændene, der har undertvunget deres Stammefrænder i Algier og Tunis. Den tyske Kejsers Optræden i Tanger havde givet Marokkanerne Haab om at kunne befri sig for de franske Protektoratlyster og sikre deres Land, Islamismens sidste faste Borg i Nordafrika, mod fremmede Erobrere. Algeciras-Konferencen, hvis diplomatiske Spil var Marokkanerne uforstaaeligt, havde kun forøget deres Had til de fremmede, særligt til Franskmændene, og de saa med Foragt ned paa Sultanen og hans Maghzen, der havde underskrevet en Traktat, som overdrog Politimyndigheden i en hel Række af hans Byer til „de frankiske Hunde". De saa i de franske Toldkontrollører et Indgreb i deres Uafhængighed, de havde vel ogsaa hørt noget om den Rolle, som Jernbaneanlæg spiller i moderne Kolonipolitik, og der opstod en Bevægelse, som gik ud paa at fordrive Franskmændene fra Casablanca.

De Indfødtes Misstemninger gav sig Luft paa flere Maader, og i Maj var Casablanca i flere Dage faktisk blokeret af Schavi-Stammer. Men de europæiske Konsuler begyndte dog først at ane Uraad, da en ualmindelig pjaltet og smudsig og derfor ogsaa særlig farlig „*Marabut*" („*Murâbit*" ɔ: Eneboer [deraf Almoraviderne] eller „*Marbut*" ɔ: Asket, eg. „bunden" ved et Løfte) Tirsdag den 30. Juli ved 11-Tiden drog gennem Byen, ledsaget af en Neger til Hest, og prækede „*Dschihad*", den hellige Krig. Konsulerne forlangte, at Casablancas Guvernør Si Bu Bekr Ben Buzid strax skulde træffe energiske Forholdsregler til at opretholde Roligheden i Byen; men den ulykkelige Guvernør var ganske ude af Stand til at opfylde denne Fordring. En Deputation af 30 Beduiner havde den 28. og 29. Juli i de omboende Stammers Navn opfordret ham til at afskedige de franske Toldkontrollører, „for at alle kunde vide, at Sultanen endnu var Herre i sit eget Rige", til at stanse de franske Ingeniørers Havnearbejder og ødelægge Jernbanen. Guvernøren søgte at vinde Tid og bad Deputationen komme igen Tirsdag Morgen. Den var ikke ankommen, da han modtog de europæiske Konsulers Opfordring, og han anede, hvad det betød. Han søgte at vinde lidt Tid ogsaa overfor Europæerne og erklærede, at han skulde modtage Konsulerne Kl. 2. Men Kl. 1 overfaldt en Skare Indfødte det franske Lokomotiv og de europæiske Arbejdere i Stenbrudene. Lokomotivføreren blev slaaet ihjel med Knipler, otte europæiske Arbejdere blev dræbte paa ikke mindre barbarisk Maade,

og Ligene blev efter marokkansk Skik frygteligt mishandlede. Guvernøren lod en Afdeling af sin lille Troppestyrke rykke ud, men den „glemte“ sine Patroner og nøjedes med at bringe de ni lemlæstede Lig ind i Byen.

Skarer af meget mistænkelige Individer viste sig i Byens Gader, den indfødte Befolkning indtog en truende Holdning, og der meldtes om betænkelig Gæring blandt de omboende Stammer. Europæerne maatte berede sig paa det værste. Kvinder og Børn blev bragte om Bord paa et engelsk Skib, der heldigvis laa ved Kysten; adskillige vaabenføre, men næppe særligt modige Mænd fulgte med. Resten forskansede sig saa godt som muligt i Konsulernes Huse. En fransk Læge ilede til Tanger og bad om Hjælp. Der laa heldigvis en fransk Krydser „Galilée“ paa Tangers Rhed; den fik Ordre til hurtigst muligt at afgaa til Casablanca, og Torsdag Morgen naaede den Byen. Der var ikke forefaldet noget mærkeligt; der forefaldt heller ikke den 1., 2. og 3. August andet end, at nogle Kors blev væltede paa den europæiske Kirkegaard, og at en fransk Landejendom, der ligger en lille halv Mil udenfor Byen, blev plyndret. Men Frankrig vilde have Revanche, den franske Vicekonsul Maigret ventede franske Stridskræfter, og den 4. August modtog Chefen for „Galilée“ pr. traadløs Telegraf en Meddelelse, som blev tydet saaledes: „En Eskadre vil ankomme til Casablanca og i Morgen Kl. 5 landsætte imponerende Stridskræfter.“ Maigret meddelte sine fremmede Kolleger dette Budskab; men „Eskadren“, der i Virkeligheden bestod af et eneste Skib, Krydseren „Du Chayla“, kom ikke — Krydseren var paa Vejen bleven kaldt tilbage til Tanger for at faa nærmere Ordre. Maigret og „Galileé“s Chef blev enige om det fortvivlede Indfald, at Landgangen alligevel skulde finde Sted, og forlangte af Sultanens gamle Onkel, Muley El Amin, der stod ved Byen med en lille Troppestyrke og havde overtaget Ledelsen i Stedet for Guvernøren, at Havneporten skulde staa aaben Kl. 5. El Amin, der først modtog Budskabet Kl. 4 Morgen, lovede at opfylde denne Fordring; men da den „imponerende“ franske Styrke, 66 Mand, til den fastsatte Tid gik i Land, faldt der et Par Skud, Porten blev smækket i, og Franskmændene troede, at de var faldne i et Baghold. De naaede det franske Konsulat og gav et aftalt Signal til „Galilée“, der aabnede et Bombardement mod de indfødtes Kvarterer. Plyndrende Skarer ilede til, anrettede frygtelige Ødelæggelser og myrdede i Flæng. Europæerne var i en fortvivlet Stilling; men om Eftermiddagen ankom „Du Chayla“, der blev landsat en Styrke paa 105 Matroser med to Kanoner, og samme Dag ankom et tredie fransk Orlogsskib og en spansk Krydser. Situationen var dog endnu farlig, og den 7. ved Daggry rettede de plyndrende Skarer et Angreb mod Konsulaterne. Men saa kom endelig „Eskadren“, og med den kom den franske General Drude og hans algierske Tropper, 2500 Mand.

Europæerne var reddede, men en stor Del af Casablanca laa i Ruiner, og rundt om i Gaderne laa Mængder af Lig.

Man har fra tysk og engelsk, tildels ogsaa fra fransk Side skarpt kritiseret „Galileés“ Optræden og — med Rette — hævdet, at Bombardementet, der ødelagde store Værdier navnlig for engelske og tyske Købmænd, kunde være undgaaet, hvis Franskmændene havde ventet med deres militære Operationer, til de havde kunnet landsætte en tilstrækkelig Styrke. Man har fra fransk Side — og heller ikke uden Grund — bebrejdet Clemenceau, at han efter Bombardementet lod en hel lille Hær landsætte i Casablanca, og ment, at han derved udsatte Frankrig for at blive styrtet ind i et marokkansk „Æventyr“ med uberegnelige Farer, i heldigste Tilfælde uden Udsigt til nogen Vinding.

Marokkansk Rytteri.

Denne Bebrejdelse var i Virkeligheden vel grundet. Clemenceau har utvivlsomt stolet paa den storpolitiske „Détente", der var indtraadt under Sommerens talløse Monark- og Minister-Møder. Der skulde snart vise sig Tegn paa, at hav havde gjort Regning uden det ikke ukendte Fænomen: vekslende Strømninger i Berlin.

Foreløbigt syntes dog Clemenceau at skulle faa Ret i sine stadigt gentagne Forsikringer om, at alt gik fortræffeligt i Marokko. Han havde været saa forsigtig at meddele Magterne, at Frankrig i enhver Henseende vilde respektere Algeciras-Traktaten, og yderligere søgt at berolige Tyskland ved at bevæge Spanien til at deltage i Expeditionen til Casablanca med et lille Korps paa 400 Mand, der ganske vist fik Befaling til at forholde sig rent defensivt. De Angreb, som Schavi-Stammerne rettede mod General Drude's Korps den 8. og 10. August, var meget uskyldige. Men saa indtraf der en uventet Begivenhed. Den 16. August erklærede en Forsamling af marokkanske Notabler i Marakesch Abdul-Aziz for afsat og udraabte hans Broder, Muley Hafid til Sultan. Man hengav sig i Frankrig til Forhaabninger om, at Muley Hazid var franskvenlig. Men man blev betænkelig, da der den 18. blev rettet et kraftigt Angreb mod det franske Korps ved Casablanca. Den 21. August stormede Marokkanerne atter løs paa de franske Stillinger med sandt Løvemod under Anførsel af en Høvding, der var klædt i rødt fra Top til Taa og derfor kaldtes „den røde Kaid", og som viste en Dødsforagt, som de franske Krigere, grebne af Beundring, lønnede med kraftige Bifaldssalver.

Franskmændenes Tab i disse Kampe var ikke store, men de marokkanske Krigere optraadte med en Tapperhed og Udholdenhed, der viste, hvor farlige Fjender de vilde være, hvis de franske Troppers Koldblodighed og deres Artilleri, der ikke skød altfor godt, skulde svigte i et afgørende Øjeblik. Expeditionen til Casablanca begyndte at udarte til en Krig med Marokko, og den franske Regering maatte paa Drudes bestemte Forlangende sende ham betydelige Forstærkninger, der bragte hans Hær op til 7000

Mand. Et nyt Angreb paa Franskmændenes Stillinger viste tydelige Tegn paa, at Marokkanerne begyndte at forstaa noget af europæisk Krigskunst; man begyndte endog at fable om, at de havde europæiske Instruktører.

Shavi-Stammerne fik Støtte fra andre Stammer, Casablanca var blokeret fra tre fjendtlige Lejre, Taddert mod Syd, Titt-Mellil og Mertchirch mod Øst, der viste sig Fare for, at Muley Hafid, som syntes at have de mægtigste Stammer paa sin Side, vilde proklamere den hellige Krig, og i ethvert Tilfælde kunde Kampen mellem ham og Abdul-Aziz føre til uberegnelige Forviklinger. Marokko-Krisen havde herved antaget Karakteren af et storpolitisk Spørgsmaal.

Den franske Ministerpræsident Georges Clemenceau — hvis Optimisme som Regeringsleder i Foraaret blev saa slaaende skildret i en Pariserrevue, hvori han optraadte som den store Napoleon med en Sang med Omkvædet „*Tout va bien*« — vedblev at forsikre, at alt gik godt, og han stolede stadigt paa den storpolitiske „Détente"-Æra. Clemenceau synes at være bleven bestyrket i sin Optimisme ved de Beretninger, som han modtog fra den franske Gesandt i Berlin, Jules Cambon, som den 24. og 25. August havde aflagt Besøg hos den tyske Rigskansler i Norderney. Clemenceau og hans Udenrigsminister Pichon følte sig saa overbeviste om, at alt vilde gaa godt, at de besluttede at træffe Forberedelser til Oprettelsen af de paatænkte marokkanske Politikorps, der burde have været oprettede for lang Tid siden. Frankrig anmoder om Magternes Samtykke til, at man foreløbigt gik udenom Algeciras-Traktaten, ifølge hvilken Politimandskabet skulde bestaa af Marokkanere, og dannede Politikorps, som kun bestod af Franskmænd og Spaniere. Den franske Regering følte sig efter Cambons Meddelelser fra Norderney sikker paa, at dette Forslag ikke vilde støde paa Modstand hos Tyskland og altsaa heller ikke hos de andre Magter, og Pichon nøjedes derfor med at lade de franske Gesandter give Magterne en mundtlig Meddelelse. Men til stor og ubehagelig Overraskelse for Cambon anmodede den tyske Statssekretær v. Tschirsky ham om „noget skriftligt", og Cambon maatte den 2. September efterlade et Promemoria i Wilhelmstrasse. Den halvofficiøse udenrigsministerielle tyske Presse kritiserede skarpt det franske Forslag og erklærede, at det var et betænkeligt Forsøg paa at gaa udenom Algeciras-Traktaten. Det rigskanslerlige Organ „Norddeutsche Allgemeine Zeitung"s forholdsvis imødekommende Holdning forøgede kun Situationens Uhygge, fordi Modsætningen mellem dette Blad, der stadigt som i Bismarcks Dage stiller „hvidt Papir" til Regeringens Raadighed, og de halvofficiøse Wilhelmstrasse-Organer tydede paa, at der atter som i Tanger-Dagene gjorde sig modsatte Strømninger gældende i de tyske Regeringskredse, og ved Quai d'Orsay ventede man forgæves næsten en hel Uge paa Tysklands Svar. Endelig den 9. September kom Svaret. Det er ikke blevet offenliggjort, men „Norddeutsche" har givet et i det væsenlige vistnok ordret Referat af den tyske Note, der er dateret den 8. September:

„I et Promemoria fra det herværende franske Gesandtskab af 2. September," hedder det i „Norddeutsche", „blev det meddelt, at den franske Regering havde til Hensigt, i Forstaaelse med den spanske Regering og med de to Magters egne Midler, at oprette et provisorisk Politi i de Traktathavne i Marokko, hvor en saadan Forholdsregel maatte anses for nødvendig, i den Hensigt at opretholde Ordenen og lette Oprettelsen af de i Algeciras-Akten forudsete morokkanske Polititropper."

„Hertil har den tyske Regering svaret, at den har taget denne Meddelelse og den i Promemoriaet givne Begrundelse til Efterretning. Den slutter deraf, at de paatænkte

Forholdsregler har en provisorisk Karakter og ikke vil præjudicere Algeciras-Aktens Bestemmelser.

„Den tyske Regering har anerkendt Frankrigs Ret til at skaffe sig Oprejsning for Begivenhederne i Casablanca, og den har ikke til Hensigt at berede Vanskeligheder for den Aktion, som Frankrig i den Anledning har foretaget, og som motiveres ved usædvanlige Omstændigheder. Men den haaber og ønsker, at saa haard Overlast, som de fremmede Købmænd har lidt i Casablanca, ikke maa gentages. Den tyske Regering gør derfor opmærksom paa, at den tyske Chargé d'affaires i Tanger mener, at den i Algeciras-Akten ikke forudsete Oprettelse af fremmede Politikorps under de nuværende Forhold vilde kunne medføre et Angreb fra Bjergstammerne paa Byen og alvorlig Fare for Europæernes Liv og Gods, navnlig hvis en saadan Forholdsregel ikke fuldbyrdes under Beskyttelse af Kræfter, der i militær Henseende er ubetinget tilstrækkelige. Den samme Fare turde ogsaa existere i andre Havnebyer."

En stor Del af den franske Presse fandt, at det tyske Svar var holdt i en ubehagelig nedladende Tone, og Svaret indeholdt ikke et eneste Ord om det kildne Erstatningsspørgsmaal, som den franske Regering ønsker at ordne i Overensstemmelse med Fremgangsmaaden efter Englændernes Bombardement paa Alexandria — med andre Ord ved at gøre Marokko ansvarligt for Skaden. Den franske Regering lod imidlertid, som om den var saare tilfreds med det tyske Svar, men der er gode Grunde til at stille sig skeptisk overfor denne Tilfredshed. De tyske Regeringskredses Holdning havde utvivlsomt ved Quai d'Orsay vakt Bekymringer for en ny Tanger-Affære, og Clemenceau—Pichon ansaa det for nødvendigt at optræde med al Forsigtighed. Foreløbigt foretog den franske Regering ikke noget officielt Skridt hverken for at gennemføre Politi-Organisationen eller for at løse Erstatningsspørgsmaalet, men afventede Krigsbegivenhedernes Gang.

De franske Officerer og Soldater var saare misfornøjede med Situationen i og ved Casablanca, hvor de stadigt maatte være forberedte paa Overfald og levede som i et Slags Belejringstilstand. General Drude ønskede derfor i Overensstemmelse med Clemenceau at foretage en større Expedition for at rense Omegnen; men den „Rekognoscering", som Drude den 3. September foretog mod Øst i Retning af Titt-Mellil-Lejren, stødte paa kraftig Modstand og endte med et Tilbagetog, der af Marokkanerne blev tydet som et Nederlag og styrkede deres Tro paa, at Franskmændene — „Fiskene", som Marokkanerne kaldte dem — ikke kunde udrette noget, naar de kom bort fra Havet og ikke havde Dækning af Skibskanonerne. Derefter fik Drude et gastrisk Anfald, men da han blev rask, fik han ny bestemt Ordre fra Paris til at tage Offensiven. Den 11. September lykkedes det Franskmændene, begunstigede af Taage, at overrumple og opbrænde Marokkaner-Lejren ved Taddert og at naa tilbage til Casablanca med meget ringe Tab.

Stor var Sejren ikke, men den gjorde dog stærkt Indtryk paa Marokkanerne, og en Del af Schavi-Stammerne indledede paany Underhandlinger om en Vaabenstilstand.

Det er i det Øjeblik, jeg skriver disse Linier — den 19. September om Morgenen — endnu ganske usikkert, om Schavi-Stammerne vil gaa ind paa Drudes Fordringer om, at de og andre Stammer, der har deltaget i Kampene ved Casablanca, skal underkaste sig. Men selv om Casablanca-Spørgsmaalet hurtigt bliver løst, er Marokko-Krisen ikke endt dermed.

Muley Hafid siges ganske vist ikke at have fundet den Tilslutning, man havde ventet; men netop derfor er hans Optræden som Mod-Sultan farlig, da den aabner Udsigt til en langvarig Borgerkrig i det allerede af flere Prætendenter hjemsøgte Land.

I ethvert Tilfælde er Marokko-Spørgsmaalet atter sat paa Dagsordenen. Erfaringen har vist, at det er et for Verdensfreden farligt Spørgsmaal. Og selv om Frankrig tilsidst skulde faa frie Hænder i Marokko, maa det være forberedt paa haarde Kampe med Efterkommerne af Hannibals Kærnetropper. Ogsaa i Middelalderen har Berberne spillet en betydelig Rolle som Gardetropper baade i Cordova og i Bagdad, og de marokkanske Stammer, der aabenbart ikke er vanslægtede fra deres historiske Forfædre i Henseende til Tapperhed, drives frem af religiøs Fanatisme og dybt Had til Europæerne i Almindelighed og Franskmændene i Særdeleshed.

Muley-Hafid.

MAROKKO-MINDER

Af P. A. ROSENBERG.

Marokkansk Kvinde.

SKØNT Tanger ligger saa at sige paa Europas Tærskel, er det Synd at sige, at den indbyrdes Forbindelse er ideel eller blot nogenlunde anstændig. Paa en rædsom Pæreskude, uden Kahyt, og medførende en halv Snes pjaltede Spaniere samt et Par velklædte Arabere, drog jeg fra Cadix en tidlig Morgen i Slutningen af Maj. Skønt Overfarten til Tanger varer ca. 7 Timer, var det ikke muligt at bekomme anden Kost ombord end en halv Snes harske Sardiner og en Bid ældgammelt, tørt Brød uden Smør. Blandt Passagererne var jeg den Eneste, der spiste noget. Klokken 12 ankom vi paa Tangers Rhed. Byen har ingen Havn. Da den for en Del Aar siden en kort Overgang var i Englændernes Hænder, byggedes der en ganske god Havn, af hvis Moler man endnu ser enkelte Spor, især ved Lavvande; men det første, Marokkanerne gjorde, da de fik Byen tilbage, var omhyggeligt at ødelægge hele det engelske Anlæg. For at komme i Land maa man altsaa akkordere med en af de vrælende Berber eller Arabere, som i deres Nøddeskaller af Robaade omringer Damperen og tilbyder deres Hjælp. Er Vejret uroligt, kan man risikere at maatte lade sig bære det sidste Stykke i Land paa saadan en Kavalers mildest talt uappetitlige Skuldre.

Det første Indtryk af Tanger, som man faar det fra Skibsdækket, er saare malerisk: de hvide Huse, opad Havskrænten, omgivne af Palmer og mægtige Kaktus. I Europæernes Haver skinner blodrøde Pelargonier. Vandringen op gjennem Byen aabenbarer strax Beskueren den mest fantastiske Mangel paa Kultur. Gaderne er snævre som Venedigs Smøger, brolagte med toppede Sten og altid fulde af Æselsnavs. Affald og lignende kastes hulter til bulter ud paa Gaden, den eneste Renovator er Blæsten, som fejer de tørrede Rester op og ned ad Gaderne i lystig Dans. Man siger, at den berømte Linedanser Blondin, der gik over Niagara, roste sig af at have gjennemkrydset Tangers Gader uden at brække Benene, og at han ansaa dette for en langt mærkeligere Bedrift end Niagaraturen. Omkring i Kroge ser man Arabere sidde paa den bare Jord, indhyllede i deres hvide Kapper, rygende paa smaa korte Piber eller Cigaretter. Hvis de ikke har presserende Forretninger, rører de sig ikke ud af Stedet. „Ilen er Djævlens Værk, Dvælen er Allahs", siger et arabisk Ordsprog.

De velhavende Arabere bærer hvide Bomulds Kapper, de fattige er hyppigst iført en Sæk af grovt Lærred med et Hul til at stikke Hovedet ud af, to andre Huller til Benene og en Hætte, som kan slaas op over Hovedet. Berberne benytte mørkeblaa og brune Burnus og synes gjennemgaaende at være ret velstillede; deres Ansigter er raa og dyriske i Udtrykket, mens Araberne imponerer ved mandig Skjønhed og et ildfuldt Blink i de sorte Øjne. Pragtfulde er ogsaa Jøderne i deres sorte Kaftaner. De bærer sorte Kalotter paa Hovedet, langt Haar og Skæg. Intetsteds har jeg set dem saa ærefrygtindgydende som her. En gammel Jøde, der siddende under et Palmetræ fortærede et Stykke Gedeost, kaldte pludseligt, uden nogen Art Reflexion fra min Side, Forestillingen om Bibelens Patriarker frem for Fantasien. Her findes ogsaa en Mængde Negere, mest Slaver, — thi Slaveriet florerer i Marokko, faa Timers Rejse fra Europa —; de har et broget, snavset Tørklæde om Lænderne; naar det

kommer højt et dito bundet om Hovedet. Strømper kjendes ikke; de Velhavere, som ikke gaar paa bare Ben, benytter en Slags gule Tøfler, der kun dækker Fodens forreste Halvdel og synes en Europæer umulige at bevæge sig i.

Da jeg, eskorteret af en høj Berber i mørkeblaa Burnus og rædsomt koparret, naaede det engelske Hotel, modtog Værten mig i Vestibulen og bad mig følge ham ind i hans Kontor. Her udspandt sig følgende Samtale (paa engelsk):

„Hvad vil De her?"

„Se mig om."

„Ikke andet?"

„Nej."

„De kommer fra?"

„Sidst fra Spanien; mit Domicil er Danmark."

„Har De været her før?"

„Nej."

„Vel. Saa maa jeg sige Dem, her er farligt at være. Vi kan hvert Øjeblik vente en Krig mellem Kabylerne og Sultanen, og den vil, hvad Udfaldet end bliver, højst sandsynligt ende med et Overfald paa Europæerne. Foretrækker De ikke at vende hjem?"

„Ærlig talt, jeg vilde gjerne se mig lidt om, da jeg nu engang er her."

„Vel. Giv mig saa Deres Penge, Deres Uhr, Guldringen paa deres Finger dèr, alt, hvad De har af Værdi paa Deres Legeme! Jeg tager det i Forvaring, til De rejser. Vi maa dernæst have fat i en paalidelig Araber. — Hent Mohammed!" raabte han udad Døren til Portieren.

Profetens Navne (Mohammed udtales med Trykket paa anden Stavelse, ikke som hos os paa første) viste sig at være en ung, smidig Knægt med et polisk Glimt i Øjnene.

Paa Spansk foreslog Værten ham at være min Fører i den kommende Uge:

„Denne Herre, som forstaar Spansk, har intet af Værdi paa sit Legeme. Du fører ham om, hvor han ønsker det, lægger ud, hvad han bruger til Indkjøb, Fortæring og Muldyr; hver Aften faar jeg din Regning for Dagen, attesteret af den danske Herre. Naar Ugen er ude, *og du har afleveret Herren hel og holden, uden Legemsbeskadigelser, paa den spanske Dampers Dæk*, udbetales der dig dit Udlæg samt 100 spanske Pesetas for din Ulejlighed og Risiko. Kommer derimod denne Herre noget til i Mellemtiden, faar du hverken Erstatning for dit Udlæg eller Løn. Gaar du ind paa det?"

Araberen nikkede. En Blanket blev undertegnet af os begge. Værten modtog alt, hvad jeg besad af jordisk Gods, der kunde antages at friste en Marokkaner, saa at jeg ikke medbragte anden pekuniær Værdi, end hvad selve min Krop kunde udbringes til. Og saaledes begav jeg mig paa Farten med min arabiske Kammerat.

Det var rørende at se den Omhu, han viste mig. Den voxede med hver Dag. Mod Slutningen af mit Ophold stod jeg ham næsten i en jævngod Oxes Værdi.

Vor første Vandring gjaldt Kasabaen, Sultanens Slot og Fængslet. Skøndt Sultanen saa godt som altid opholder sig i Fez, har han i Tanger et vel udstyret Slot med Harem, rigeligt besat, samt Fængsel. Kun det sidste er tilgængeligt for Uvedkommende. De Forbrydere, der er dømt til livsvarigt Fangenskab, opholder sig alle i en stor Fællessal, baaren af Søjler og uden anden Indgang end et Vindu, der vender ud til Vagtstuen, hvor en ti, tolv Soldater sidder paa Gulvet, rygende eller spillende Terninger. Derinde, jeg mener i Fællessalen, tilbringer en Snes Mennesker Resten af deres Tilværelse med at flette Maatter eller Nipssager af farvet Straa. Naar en Fange dør, praktiserer Kammeraterne hans Lig ud til Vagten, gjennem Vinduet. Uden Vanskelighed tilstedtes det mig at konversere et Par Rovmordere, saagodt det lod sig gjøre ved Hjælp af Gestus og et Par

spanske Ord. Jeg afkjøbte dem, gjennem Vinduet, en Del af deres Smaating, som forresten viste en mærkelig Farvesans i Straaets Sammenstilling. De lo og pludrede og saa meget veltilfredse ud. For Pengene — der regnes paa Engelsk, men med arabiske Pengestykker — fik de sig noget Tobak af Vagtmesteren og strakte sig saa paa Gulvet, saa lange de var, aabenbart Gjenstand for et Par Kollegers, en Mordbrænders og en Landevejsrøvers, heftige Misundelse. Det forekom mig, at jeg saa Kvinder blandt disse Forbrydere, inde i Søjlernes Halvmørke; men jeg er ikke sikker derpaa.

Marokkansk Moské.

Paa Vejen til Sokkoen, Tangers Torv, opdagede jeg en Moske, hvis Dør stod aaben. Jeg vilde gaa derind, da Mohammed greb mig i Armen og, i sin Angst først paa Arabisk i bred Svada, siden paa Spansk, forklarede mig, at det kunde koste mig Livet og ham hans Penge, saafremt der tilfældigvis var en troende Fanatiker derinde. Desuden skulde selv i bedste Fald hele Lokalet desinficeres i fjorten Dage med kogende Vand, naar en „Kafir" (Hedning) som jeg havde betraadt det. Saa blev jeg saa meget klogere!

Paa Sokkoen var der Marked. En Karavane ventedes fra Fez. Den kom først Dagen efter og ydede et meget interessant Skue. Omtrent 100 Kameler, med deres Førere og en Del Passagerer, travede ind gjennem Byporten og gjorde Holdt i Sokkoens Yderkant. Paa et enkelt Raab af den forreste Araber, som bar en lang Stav, knælede saa alle hundrede Kameler paa én Gang. Ingen, som ikke har set det, kan gjøre sig en Forestilling om Virkningen. Et Hav af Hoveder og Pukler i en mægtig Bølgelinje, der steg og faldt og omsider kom til Hvile! Vejret gik ligefrem fra mig ved Synet.

Saa begyndte Varernes Udkramning og Salg, under Skrigen og Raaben og en skingrende Musik, fornemlig frembragt ved Hjælp af Sækkepiber og en Slags Tamburin. Vandsælgere trængte sig frem med deres brune Lædersække paa Ryggen. Kvinder, med og uden Slør — de sidste gamle og hæslige — falbød Dadler og Appelsiner samt en Art saare vamle Vandmeloner. Ellers handledes der mest med Metalsager og farvede Tøjer. Paa et udbredt Tæppe, med Benene korslagt under sig, sidder den arabiske Æventyr-For-

tæller med en Pind i Haanden. Naar der har samlet sig en passende Tilhørerkreds omkring ham, begynder han med mange Fagter og ivrigt Minespil sin Fortælling, men afbryder den pludselig paa det mest spændende Sted og fordrer Penge, før han gaar videre. Tilhørerne kaster saa nogle Mønter til ham paa Tæppet; han roder dem til sig med Pinden, ryster paa Hovedet, hvis der ikke er nok (det er der aldrig), og giver saa Historiens Pointe, som næsten altid fremkalder Latter. Mohammed oversatte et Par af disse Historier for mig; de var ikke særlig interessante.*)

Sammen med min arabiske Ven — vi blev tilsidst rigtig gode Venner — besøgte jeg ogsaa en privat, arabisk Musikforening, hvor jeg fik fri Adgang og blev trakteret med en Slags The, kogt paa Krusemynte, tror jeg, men hvor der iøvrig blev taget meget lidt Notits af mig. Deltagerne, en 30—40 Stykker, sad paa en Bastmaatte: deres gule Tøfler stod omkring i Værelset. Mig anviste man en lav Puf med et Tæppe over, Stuens eneste Møbel. Vægdekorationerne var alle i Alhambras Stil, et Par af Mønstrene syntes mig endog ligefrem Kopi. De fire ældste Herrer blandt de tilstedeværende spillede en Kvartet paa nogle besynderligt udseende Srengeinstrumenter, akkompagnerede af et Hakkebrædt, som trakteredes med smaa Træhamre, og Resten afsang saa, unisont, et Slags Omkvæd, som de gjentog mindst tyve Gange, hver Gang med en ny Variation, og allesammen nøjagtig ens. Det lød i mine Ører rædsomt, navnlig fordi det aldrig endte paa Grundtonen. I Forbindelse med Krusemyntetheen havde det en ubeskrivelig søvndyssende Virkning. Men midt i Narkosen lagde jeg dog Mærke til, at der ganske utvivlsomt var *Kvarttoner* imellem! Mit Blik faldt paa Væggenes Mønstre, hvor de zarteste Farver i uendelig fine Overgange og Variationer virker paa Øjet, netop som denne Musik paa Øret, og jeg syntes pludselig, jeg forstod et Hjørne af denne mig saa fremmede Races Væsen. Disse Figurer *fortæller* intet, har intet sjæleligt eller aandeligt *Indhold*, som *vi* fordrer det af vort Maleri, vor Musik; men rent sensuelt naa'r de muligvis saa fint nuancerede Effekter, at vor Kunst til Gjengjæld maa forekomme Araberne barbarisk. Er det utænkeligt, at vi kunde lære et og andet af disse Folk med Hensyn til Kunstens rent emotionelle Side? Deres Øre hører ganske distinkt Kvarttoner, som for os lyder „falske". Hvad er i Grunden „falsk"? Der har været Tider, hvor man i Europa ansaa Terzen for ulidelig; Franco fra Køln indførte den i det 13de Aarhundrede og maatte i den Anledning døje bitter Kritik af Datidens Konservative, som ikke respekterede andre Harmonier end Kvarten og Kvinten og kun kjendte den tostemmige Sats. I Kritiker over den unge Mozarts Klaversonater klages der over hans „ørenesønderrivende Dissonanser og søgte Originalitet". Hvem véd, hvad Fremtiden kan bringe! Kredser ikke Chopin i sin Kromatik ligesom omkring Kvarttonen? Maaske gjør Musikens Udvikling det engang muligt at udtrykke Stemninger, som endnu hviler udifferentierede i Sjælens dunkleste Kroge.

Saaledes kan man drømme under Indflydelse af arabisk The og arabisk Koncert. Den europæiske Kunsts strenge Gudinde tilgive mig min Anmasselse! —

Da jeg om Aftenen sad paa Hotellet i mit Værelse, der vendte ud imod en snæver Gyde, hørte jeg pludselig lige under mine Vinduer Geværsalver, ledsagede af vilde Araberhyl.

*) F. Ex. En Beduin havde foræret sin Søn et gammelt Æsel. En Ørkenrøver stjal det fra ham. Grædende henvendte han sig til Faderen med sin Klage. (Her tuder Fortælleren som en Hund og vrider sine Hænder.) „Trøst dig!" svarede Faderen — (Pause, hvori Tilhørerne betaler) — „saalænge din Fader lever, skal du aldrig savne et gammelt Æsel." (Latter og Bifald.)

„Der er det?" tænkte jeg. „Nu skal vi formodenlig slagtes allesammen."

Jeg saa ud ad Vinduet. Gaden var fuld af Arabere, som affyrede Bøsser i Luften og skreg til. Da de fik Øje paa mig, gjorde de Tegn op til mig og lo, saa man saa de hvide Tænder bag Skæggene. De var aabenbart ikke krigersk sindede. Midt i det tæt pakkede Tog, som kun med Møje kunde klemme sig ind mellem Murene, bevægede sig langsomt et hvidt Mulæsel, der paa sin Ryg bar et sært udseende Dukkehus, beklædt med lyserødt Silke. Det var et Bryllupstog, fik jeg at vide; Brudgommen førte Mulæslet, og i Dukkehuset sad hans Tilkommende.

Paa en Ridetur udenfor Byen saa jeg sidenefter en Begravelse. En Del Arabere laa paa Knæ og rodede med Hænderne i Jorden under en monoton Klagesang, der nærmest mindede om Kattekoncerter ved Midnatstid. Iøvrig fik jeg ikke Lejlighed til at anstille nærmere Iagttagelser, eftersom Mohammed forbød mig at se derhen; det kunde mulig afficere en eller anden at de Efterladte og foranledige ham til at komme hen til os med en Kniv. Jeg stod paa dette Tidspunkt Mohammed i 150 Pesetos.

Lad mig slutte disse spredte Optegnelser, som truer med at gaa over alle Bredder, med at omtale en anden Ridetur, der paa en af mit Opholds sidste Dage førte mig ud til det berømte Forbjerg, Kap Spartel, hvorfra man ser Atlanterhavet bryde sine Bølger mod Afrikas Nordvestkyst. Vejen gik mod Vest, op forbi de europæiske Legationsvillaer. I nogle Timer red vi gjennem en frodig Egn med mangehaande Plantevæxt, blandt hvilke en lilla Konvolvolus forekom mig særlig yndefuld. Senere blev Egnen øde og menneskeforladt. Et ujævnt Klippeterræn med Salviebuske og Marehalm i Revnerne højner sig over Bubanadalen med dens spinkle „Jødeflod". Naar man er kommen op over det, nærmer man sig Forbjerget. I en Kløft havde en Flok Rifnegere slaaet Lejr og lavet sig Hytter af Riskviste. De saa infame ud, halvnøgne, som de var. Enkelte — formodenlig fremragende Diplomater af Stammen — havde barberet den ene Halvdel af Issen glat og ladet Haaret voxe saa langt, det vilde, paa den anden Halvdel. Det afgav et ejendommeligt, men ikke æstetisk tiltalende Skue. De saa paa os fra deres Hytter med det ondeste Udtryk, jeg mindes at have set i noget menneskeligt Øje, naar maaske lige undtages en Theaterkritikers ved en Premiére. „Slemme Folk!" sagde Mohammed og blinkede til mig. I deres Nærked følte jeg ham næsten som en Landsmand. Det er den Slags vilde Bæster, Europæerne i Marokko kan risikere at falde i Kløerne paa, og sker det, er deres Liv ikke mange Penge værd.

Endnu en Times Ridt med Havet, der piskes af en rask Brise, paa højre Haand, i det fjerne Ørknens blaa Bjerge, — saa dukker Havet frem ogsaa paa vor venstre Haand, og dèr tegner Kap Spartels Fyrtaarn sig som en Streg mod Oceanets uhyre Flade. Fyret staar under tysk Kommando, og har man medbragt Fødevarer, kan man hos Fyrmesteren faa tysk Flaskeøl. Det var ganske mærkeligt at sidde i dette dystre Øde højt oppe over det sydende Hav med Araberen ved Siden af sig, en stinkende Berberdreng, der under Paaskud af at „drive" Muldyrene under hele vort Ridt havde hængt sig i Halen paa dem skiftevis (for hvilket han oppebar den beskedne Gage af 50 Øre i danske Penge), paa Jorden ved sin Fod og — et skummende Glas Lagerbier paa Bordet foran sig. Her drog Columbus forbi, her passerede Cortez, Vasco da Gama og hvad de hedder allesammen! Her „rundede" nys de franske Krigsskibe for at dampe sydpaa til Casablanca! Hvad vil denne ensomme Vedet af et Bjerg endnu faa at se, som den med sit røde Øje stirrer ud over Havet i Natten? Fyret blinker fra dens Top: Kulturen har taget den. Det er det første Skridt; flere vil følge. —

Paa Grund af Stormen maatte jeg vente endnu i to Dage paa at komme over til Gibraltar. Thi Trafiken er ikke beregnet paa Mennesker, men paa Kreaturer, af hvilke Marokko udfører et ikke ganske ringe Kvantum, som Gibraltars engelske Garnison saa omsætter i Beef. Naar Vejret er uroligt, kan Køerne ikke besørges ombord — de hejses op en for en fra Robaadene — og saa maa eventuelle Passagerer vente paa bedre Lejlighed. Endelig bedagede Vejret sig, Køerne kom ombord, der var ca. 100, og ledsaget af Værten paa Hotellet og min smilende, arabiske Ven færgedes jeg ud til den elendige Kasse, som skulde føre mig tilbage til Europas Kødgryder. Paa Dækket fik Mohammed sine Penge plus en Extra-Drikkeskilling. Han overvældede mig med Velsignelser paa Spansk og tilføjede nogle arabiske Ord, som maaske var mindre smigrende, thi Baadføreren forstod dem og grinede polisk. Saa skød Baaden fra, og under et infernalsk Brøl af de sammenstuvede Kreaturer, der dinglede frem og tilbage ved Skibets Duven, satte vi Kursen mod Gibraltars nøgne Klipperev, ind mellem de brede Herkules-Søjler, i hvilke de Gamle saa Verdens Grænsepæle.

Korn-Transport over Floden.

OM JØDEDOMMEN

Af Professor D. SIMONSEN.

Et gammelt Sagn fortæller om Jødernes Vandring gennem Ørkenen, at der var nogle af Israels Børn, som paafaldende let tilbagelagde de besværlige Veje gennem Ørkenens Sand. Det var mærkeligt nok endda saadanne Mænd, som bare en tung Byrde paa deres Skuldre, det var nemlig de Leviter, som bare Pagtens Ark. I Virkeligheden, siges der da, var det kun tilsyneladende, at disse Leviter bare en Byrde; det var ikke Menneskene, som bare Pagtens Ark med dens to Stamtavler, men i Virkeligheden var det Arken, som bar sine Bærere og førte dem sikkert ad de vildsomme Veje. Hvad Sagnet vil sige, er ikke vanskeligt at forstaa. Spørgsmaalet er jo: er det Jøderne, som har bevaret Jødedommen og baaret den gennem Verden, eller er det Jødedommen, som har holdt Jøderne i Live paa deres møjsommelige og længe varende Vandringer. Svaret: det var Pagtens Ark, som bar Leviterne, bliver endnu mere betydningsfuldt for os nu, da Jødedommens Bevarelse og Jødernes Vandring har maattet spænde over langt større Rum, end der kunde være Tale om, da Legenden fremsattes. I Virkeligheden er jo Jødedommens Vedligeholdelse og Jødernes Tilværelse et af Verdens allerstørste Vidundere. Oldtidens store Folkeslag Ægyptere, Babylonere og Assyrere ere gaaede til Grunde, Jøderne vedbleve at være. Deres Tal var stedse ringe, de mistede deres Land, de mistede i det mindste som Folkesprog det hebraiske Sprog (selv om dette paa en vis Maade endnu er vedblevet at være et levende Sprog), de adsplittedes over den hele Verden, de ophørte at være et Folk i den Forstand, som Ordet Folk almindeligvis tages, og dog bleve de ikke blot i Live, men blev ikke til omvankende, kulturløse Zigøjnere — selv om de i Chr. V.'s danske Lov anbringes i samme Kapitel som Taterne. Intet Samfund har baaret et Martyrium som Israel. Her er ikke Lejlighed til at tale om, hvorledes de i Middelalderens Dage ere blevne jagede fra Sted til Sted, som om de var vilde Dyr, eller til at tale om, hvormange Tusinder, der er faldne for tøjlesløse Morderbanders Hænder, hvormange der har maattet bestige Baalet, som Inkvisitionen rejste, det turde være nok at minde om, hvad der endnu i vore Dage opleves i det Land, som huser det største Antal af Jøder, hvor de have levet under rent middelalderlige Forhold, og hvor nu atter talløse Morderbander er blevne rustede imod dem*). Og hvor det ikke gjaldt Livet, hvilket Martyrium bares ikke af de i mange Aarhundreder af Samfundet forskudte, som paa deres Klædebon maatte bære den gule eller grønne Plet, som viste den usleste Gadedreng, at her var Mænd og Kvinder, som man ustraffet turde haane og spytte paa. Jeg skal heller ikke tale om, hvormange Ulykker Forsøgene paa at omvende Jøderne til den herskende Religion maatte fremkalde; ejendommeligt maa man jo dog i det mindste kalde det, at trods alle Anstrængelser, som øvedes for med det gode eller onde at faa Israel til at følge den kaldende Røst, til Trods for alt Frafald og Syndighed, som ogsaa fandtes indenfor Israels Rækker, Jøder og Jødedom dog vedblev at bestaa. Og vel at mærke var det ikke en blot dvalemæssig Tilværelse. Mange Ulykker var jo allerede komne over Israel, da det viste sin Livskraft ved at kunne føde den ene af de store Verdensreligioner:

*) Efter den sidste statistiske Opgjørelse, der dog kun gaar til Juni 1906 (fra Slutningen af Oktober 1905) har man overfaldet Jøder i 638 russiske Byer og Flækker. Direkte led Overlast paa Liv, Førlighed eller Ejendom, 159,101 jødiske Mænd, Kvinder og Børn, indirekte selvfølgelig mange flere.

Kristendommen. Adsplittelsen var skreden endnu videre frem, da der af Jødedom og Kristendom i Forening kunde fødes en anden Verdensreligion: Muhammedanismen.

Den troende Jøde vil maaske kunne sige, at Jødedommens Bestaaen er let at forklare, Gud havde jo engang sluttet sin Pagt med Israels Stamfædre, og denne Pagt var aldrig bleven opløst. Den troende Kristne vil paa sin Side kunne sige, at Jødernes Bestaaen netop ligger i Guds Raad, for at Jøderne stedse i deres ejendommelige Livsforhold skulde være et Vidnesbyrd om Kristendommens Sandhed, men saadanne Besvarelser hindrer os ikke i at søge lidt nærmere at bestemme, hvad det egentlig var, som gav Jødedommen denne vidunderlige Livskraft, som har vidst at overvinde en Række af de menneskeligt set næsten uafvendelige Dødsslag, saa at den trods de mange Aartusinder, dens Bekenderes Adsplittelse, i det hele kan fremtræde som en Religion, der ingen Sekter kender og derfor kan anskues som en Helhed. At dens enkelte Bekendere afvige i allerhøjeste Grad fra hverandre i Opfattelsens Enkeltheder er selvfølgeligt, det er jo Mennesker.

Selv den, der véd ret lidt om Jødedommen, har dog vel hørt, at dens ejendommelige Kendemærke i Modsætning til alle Oldtidens Religioner var, at den lærte Erkendelsen af den ene Gud, Monoteismen. I Virkeligheden forholder det sig jo endnu saa, at hvor ikke enten Jødedommen har virket direkte eller den indirekte har gjort sin Indflydelse gjældende gennem sine to Døtre, Kristendommen og Muhammedanismen, dér er Troen paa den ene Gud ikke kommet frem. Hvor meget man end har villet eftervise, at væsentlige Dele af Jødedommen skulde stamme fra Ægypten, fra Babylon, fra Arabien, fra Persien eller endog fra Indien, saa har disse Forsøg, som har afløst hinanden, alt efter som Kundskaben til det ene eller andet af Oldtidsfolkene traadte i Forgrunden, dog aldrig kunnet krones med Held. Af Grækenlands store Tænkere har der vel været dem, som førtes overordentlig stærkt hen mod Erkendelsen af den ene Gud, som intet havde at gøre med det græske Folks mytiske Gudeskikkelser. Men selv da blev det kun ved den ensomme Tænkers Stræben, intet *Folk* tilegnede sig hans Tankes Frugt. Anderledes i Israel, hvor ofte end i Kanaan Folket lod sig lokke af den daarende Afgudsdyrkelse, hvor ofte end der bøjedes Knæ for Baal. Og om end Frafaldet blev saa stort, at Landflygtighedens Straf maatte ramme de syndige, Folkets Kærne slap aldrig, hvad der én Gang var fattet om det ene usynlige, almægtige Væsen, Profeternes Røst forstummede ikke, saalænge der endnu kunde være Tvivl om, at denne Gudsbekendelse skulde vedblive at være Israels umistelige Eje, med hvilket det kunde drage ud i Hedningeverden. Det er let nok at spotte og sige, at Religion intet har at gøre med Aritmetik. Men den, som blot har hørt lidt om, hvorledes de mange Guder, som de andre Oldtidsfolk lærte om, laa i Strid med hinanden, beløj hinanden, bestjal hinanden, begik Ukyskhed med hinanden, vil ogsaa se, hvorledes Flerguderiet aldrig kunde blive den rette afgørende Vejledning for Menneskene, hverken for den enkelte eller for det hele Folkeslag.

I Bekendelsen af Gud som den ene kommer der dog i Virkeligheden til at ligge meget mere, det afgørende for Menneskets Samliv med Menneske, som for Menneskesamfundet her paa Jorden sluttelig bliver det vigtigste. I Israels hellige Skrift ses jo ogsaa hele Verden, alt det skabte som en fra den ene Gud udgaaet Enhed, og i Særdeleshed Menneskeheden som en Enhed, ikke blot nedstammende fra et Menneskepar, men hvert enkelt Menneske derved skabt i Guds Billede. Gudsbilledet skal derfor af den enkelte hævdes, og det skal anerkendes hos Medmennesket, selv om dette Medmenneske

har fordunklet det saa stærkt, at han er bleven den dødsdømte Forbryder. Naar derfor en af Talmuds store Lærere Rabbi Akiba (den daadskraftige Helt, som maatte lide Martyriet for Romernes Haand, men som med Glæde gik i Døden for sin Gud, fordi han derved fik Lejlighed til at vise, at han ikke blot havde elsket Gud „af sit hele Hjærte og af sin hele Evne", men ogsaa „med hele sit Liv"), naar Rabbi Akiba udtaler, at Budet „du skal elske din Næste som dig selv" er Hovedsætningen i hele Læren, saa undres vi ikke over, at hans yngre samtidige Ben Asai kan svare ham, „at der gives en Sætning, som er endnu højere, og det er Fortællingen om Menneskets Skabelse". Idet Skriften fortæller os, at alle Mennesker nedstamme fra et Par, alle ere skabte i Guds Billede, har den alt vist os hen til, at vi alle skulle udgøre et Broderfolk. Det egentlige Bud om Næstekærlighed er saaledes kun en Nødhjælp, fordi Menneskene ikke tilfulde opfatte, hvad der ligger i selve Skabelsesberetningen.

Denne ene, usynlige Gud betragter Jødedommen nu ikke blot som den evige og almægtige, men Biblen har ogsaa lært os at kende Gud som den hellige, hvis Hellighed skal efterlignes af Menneskebørnene. „Hellige skulle I være, thi jeg Herren, Eders Gud, er hellig." Og Menneskene kunne netop som skabte i Guds Billede tragte efter at ligne ham. „En stor Kærlighed", sige de Vise, „har Gud vist imod Menneskene ved at skabe dem i sit Billede, en større Kærlighed ved at kundgøre dem, at de er skabte i hans Billede." Idet Skriften bestandig siger os, at vi have at vælge, selv skulle afgøre, om vi ville det Gode eller det Onde, er det, at den giver Mennesket en Forestilling om vort Ansvar og om den Aandens Frihed, ved hvilken man kan nærme sig den Gud, som vel er uendelig ophøjet over den hele Verden, men dog kan gribes af det ringeste Menneskebarn, der søger ham.

Der skal altsaa vælges mellem Godt og Ondt. Og hvad er da det Gode? Profeten har sagt det kort og klart, idet han som et Svar paa sine Tilhøreres Spørgsmaal om, hvormange Ofre de vel skulde bringe Gud, kort og klart svarer, „han har forkyndt dig, o Menneske, hvad der er godt; og hvad er det, Herren kræver af dig: intet andet end at øve Ret, at elske Kærlighedsgerning og at vandre ydmygt for din Gud," Ret og Kærlighed i Forening er det, som Gud øver, og som Mennesket skal stræbe at øve. Retten uden Kærlighed bliver haard og kold, Kærlighed uden Retfærdighed bliver eftergivende Slaphed; i Forening (idet dog Profeten betoner, hvorledes man skal *elske* at øve Kærlighed) blive de det, hvorpaa en Verden kan bygges. Jeg har talt om, hvorledes Mennesket skal stræbe efter at ligne Gud. Kan dette ogsaa gælde, naar Profeten som en tredje Fordring opstiller det „at vandre ydmygt"? Man kunde næsten tro, at vore gamle Vise havde opkastet dette Spørgsmaal; de viser os nemlig hen til, at hvor i Thoraen, hos Profeterne eller i de øvrige hellige Skrifter Guds Storhed betones, der betones ogsaa hans Nedladenhed. Han kaldes „den store, den mægtige, den ærefrygtgydende Gud" og straks derefter nævnes han som de Faderløses Fader, som den, der tager sig af Enken, som den, der elsker den Fremmede, som den, der er hos den nedbøjede og sønderknuste i Aanden.

Til at erkende denne Gud er der nu to Veje: den ene er aaben for den hele Menneskehed uden Undtagelse, da alle jo er skabte i Guds Billede, og da efter Jødedommens Lære ingen Arvesynd rejser en Skillevæg mellem Gud og Skabningen. Abraham kan derfor hengive sig til den Tro, at der i Sodoma og Gomorrha, hvis fleste Indbyggeres Ugudelighed jo er ham bekendt, dog kan findes 50 eller i det mindste 10 retfærdige, der kunde blive til Frelse for de dødsdømte Byer. Da Salomon indvier Templet, da

beder han ikke blot for sit Folk, at dets Bønner maatte høres paa dette Sted, men ogsaa for de ikke-jødiske Fremmede, som maatte bede paa dette Sted, at Gud i Himlen ogsaa maatte bøje sit Øre til dem. Da den hellige Skrift skal fremstille den fromme, som paa næsten overmenneskelig Maade bærer ufortjente Lidelser, saa tages ikke en Israelit som Forbillede, men den fromme Hedning Job i Landet Uz. Og som Biblen saaledes de senere Vise. Naar Psalmisten synger: „Aabner Portene, at ind kan drage et fromt Folk, som bevarer Troskab", saa forklarer de Vise, at han ikke nævner hverken Præst, Levit eller Israelit, men vender sit Blik til den hele Verden, til alle Fromme, som vil nærme sig Gud. Blandt de Dyder, som sættes allerhøjst af Talmuds Vise, og som et Menneskeliv igennem kan kræve de uafladelige Ofre, nævnes Ærefrygten for Forældrene; da et frappant Eksempel paa en Udøver af denne Dyd skal anføres, saa nævne de Vise en Hedning fra Filisterstaden Askalon. I al Almindelighed hedder det da ogsaa, at „de fromme af Verdens Folkeslag have Del i den evige Salighed". Meget rørende har den jødiske Historie i Middelalderen for den, der ved at læse dens Beretninger. Blandt det, der gør Indtryk paa den Læsende, vil jeg kun nævne to Ting: den ene, at i Fortællingerne f. Eks. om de Lidelser, som paa Korstogstiden i den Grad hærgede en stor Række blomstrende Menigheder i Rhinegnene, saaledes at de aldrig mere kaldtes til Live som det, de havde været, det da uafladelig i Beretningen om Korsfarernes Myrden og Plyndren hedder: „det skete for vore mange Synders Skyld". Man anklager meget mere sig selv end Bødlerne, hvis Gerninger optegnes. Og det andet, for hvis Skyld jeg overhovedet nævner dette, er, at det i de Tider, hvor Jøderne stængtes ude, saa vidt gørligt, fra alt menneskeværdigt Liv, det dog bestandig i deres Literatur hævdes, at „de fromme Ikke-Jøder" har Del i det allerhøjeste Mennesketanken kan tildele Menneskesjælen: „de har Del i den evige Salighed".

Men der aabnedes for Israel, og derigennem for Menneskeheden, en anden Vej til Erkendelse af Gud og hans Vilje: Aabenbaringen. Var Menneskene Guds Børn, og der ogsaa var aabenbaret dem, at de vare Guds Børn, saa blev Israel Guds førstefødte Søn derved, at de Profeter, som forkyndte om den ene Gud, opstode i Israels Midte. Men atter her hævdes jo alt fra den allerførste Begyndelse, at Israel netop kun var den førstefødte, men ikke den eneste. Da den første Velsignelse gives til Abraham og hans Æt, siges deri ogsaa, at ved hans Æt Velsignelsen skal bringes til „alle Jordens Slægter". Israel rustes nu paa enestaaende Vis til 'at modtage Aabenbaringen i dens store Udfoldelse ved Moses: gennem Trældommen i Ægypten og den guddommelige Befrielse derfra. Saa kunde Israel kaldes til at blive Guds frie Tjenere, fordi de havde prøvet, hvad det vil sige at være Menneskenes Trælle. Vore gamle Vise fremhæver for os, hvorledes vi ikke skulle betragte det som noget forbigangent og glemt, men hver enkelt Israelit skal betragte sig selv som om *han* personlig havde været Træl i Ægypten, han selv var bleven befriet derfra. Igennem Befrielsen fra Ægypten lærte Israel sin Gud at kende; han havde frigjort deres Legeme og kunde nu ved Sinaj skride til gennem sin Aabenbaring at frigøre deres Aand. Lad os kun se, hvorledes selve Erindringen om Trældom skal tjene til Frigørelsen og Helliggørelsen. Skal Ægypten hades som Arvefjenden? Ingenlunde. Kun ægyptisk Afgudstjeneste, ægyptisk Ukyskhed skal skys, men Ægypteren selv „skal du ikke afsky, thi du har været en fremmed i hans Land". Selv et Ophold som det i Ægypten skal mindes med en Art Taknemmelighed. Og saa hedder det videre „du skal ikke undertrykke den fremmede, thi du ken-

der, hvorledes den fremmede er til Mode, du selv har jo været fremmed i Ægyptens Land". Mindet om Lidelserne bliver saaledes benyttet til at vende Sindet i Kærlighed mod Medmenneskene.

Under Læsningen af Mosebøgerne maa man huske paa, at disse ikke blot indeholde, hvad vi i Almindelighed regne for Religion, men ogsaa en hel Civil- og Kriminallovgivning. En Mængde Bud af dem, som kunne siges udelukkende at være givne for Israel ere knyttede til Opholdet i det hellige Land, og af disse ere atter mange endog kun gyldige i den Tid, da Templet bestod. Det vilde føre os alt for vidt at dvæle ved alt dette. Vi kunne ikke opregne de mange Bud, som tale om Kærlighed øvet mod den Fattige, den Fremmede, Enken og den Faderløse, om den Omsorg, der lægges for Dagen for Trællen og om den Beskyttelse, der bliver Dyret tildel. Om alt levende kan der tales, det er jo den Gud, der har vist sin Faderkærlighed mod Israel, der lærer det at efterligne ham. Vore gamle Vise, som knytte sig til Biblens Ord om, at Israel skal vandre „i Guds Veje", sige os da ogsaa, at, som han viser Barmhjærtighed, saaledes skal Menneskene vise Barmhjærtighed, som han i sin Naade viser ufortjent Godhed mod Mennesket, saaledes ogsaa vi skulle stræbe at vise Godhed selv mod dem, der ikke synes at fortjene den. Ligesom mange næppe ane, at Budet om Næstekærlighed findes i Mosebøgerne, er der vist mange, som indbilde sig, at Gud i sin Aabenbaring for Israel først og fremmest optræder som den vrede og straffende Hersker. Det er da værd at lægge Mærke til, at det Sær-Navn, hvormed Gud kaldes i Skriften, netop af vore Vise udlægges som forkyndende hans Barmhjærtighed. Og vi mindes, at den Gang, da Moses, efter at Israel havde forsyndet sig ved Guldkalven, anraabte Herren om at skue hans Væsen, og han maatte lade sig nøje med at se, hvorledes Guds Virksomhed er lige overfor Verden, Aabenbaringen da lød til ham ikke om den ubarmhjærtigt straffende, men det hed: „Herren, Herren er Gud, barmhjærtig og naadig, langmodig og idel Miskundhed og Trofasthed"; naar der tales om, at Gud hjemsøger Fædrenes Synd paa tredje og fjerde Led, naar disse hade ham, glemme vi ikke, at udover den hjemsøgende Handling sættes den barmhjærtige, hvor der tales om Kærlighed mod tusinde Led lige overfor dem, der elske Gud og holde hans Bud. Og da under de mægtigt bevægede Tider i det senere Israel den stærke Profet Elia modtager Aabenbaringen af Gud paa Horeb, da tilkendegiver Herren sig for ham ikke i Stormen og ikke i Ilden og ikke i Jordskælvet, men selv den Tugtelse, der maa komme, forkyndes for ham gennem den milde Susen. Skønt have vore gamle Vise udtrykt deres Indsigt i Guds Væsen ved Fortællingen om Ægypternes Undergang i det røde Hav. Englene, sige de, vilde da synge en Lovsang for Herren over de Ugudeliges Tilintetgørelse og Israels Befrielse. Men Gud svarede dem; mine Hænders Værker synke i Havet, hvor kan I da synge nogen Lovsang?

Ovenfor har jeg nævnt, hvad jeg har erfaret, at man i Almindelighed *ikke* véd. Jeg tør maaske endnu føje et Par Ord til om nogle Sætninger, som man fremfor alle andre tror at vide. Man véd, at det hedder i Moseloven: „Øje for Øje og Tand for Tand," og mener deri at se, at der i Israel krævedes en bogstavelig Gengældelse. Man behøver blot at læse lidt videre, hvor det hedder: „Den, der slaar et Dyr ihjel, skal betale det, Liv for Liv", for at se, hvor rigtigt vore Vise forklare Bibelteksten, naar de sige, at der kun er Tale om Erstatning. Iøvrigt viser vel den ringeste Eftertanke, at den bogstavelige Udførelse af Gengældelsesprincipet vilde møde tusinde Hindringer, der vilde gøre det hele meningsløst: en ormstukken Tand, et daarligt Øje eller et Enøje

vilde vel ikke altid kunne findes lige hos Voldsmanden som hos den, der havde lidt Vold. Lidt anderledes forholder det sig med et andet Sted. I Bjærgprækenen læses der i Matthæusevangeliets Gengivelse, at Jesus siger: „Der er sagt, Du skal elske din Næste og hade din Fjende.“ Efter Sammenhængen kan der næppe være Tvivl om, at der skal anføres et Bibelsted, men der findes intetsteds i Skriften, at man skal hade sin Fjende, tværtimod læres der Omsorg for Fjenden, som man skal give at spise, naar han hungrer, give at drikke, naar han tørster, hvis Dyr man skal bringe tilbage, naar det farer vild, og hvis Dyr man skal hjælpe, naar det segner under Byrden. Selvfølgelig kan der heller ikke i den mundtlige Overlevering findes nogen Udtalelse om, at man skal hade Fjenden. Men hvad Jesus i Virkeligheden har sagt ved denne Lejlighed, kan jo allerede af den Grund ikke oplyses med Bestemthed, at Bjærgprækenen i Lukasevangeliet gengives paa ganske anden Maade. I det saakaldte gamle Testamente findes der som alt nævnt Bud om at udvise Godhed mod Fjenden og hans Dyr; et formelt Bud om at elske Fjenden findes derimod ikke. Dette hænger maaske sammen dermed, at Skriftens enkelte Bud er affattede saaledes, at Israeliten i Virkeligheden *kan* udføre, hvad der siges til ham, at han *skal*. Læren og Livet skulle ikke staa i fjern Afstand fra hinanden, men paa hvert Punkt skulde den omfattende Lære give sig tilkende som udført i den enkeltes eller hele Folkets Liv. Sammenligninger med Nutidslære og Nutidsliv ligger mig egentlig fjernt, kun ét Punkt fra den nyeste Tid tør jeg maaske her atter fremhæve til Belysning af, hvor langt man egentlig er kommet nu til Dags. Mangfoldige af de fra Elendigheden i Rusland flygtende finde Nabolandenes Grænser spærrede for sig. Mange andre, som lykkeligt er undslupne fra Forfølgelserne og som leve et fredeligt, arbejdsomt Liv i en mægtig Stat, hvis Overhoved bestandig hævder Kristendommen som sin Vejledning, blive revne ud fra deres valgte Bosted, hvor de ernærede sig ved deres Hænders Værk, og sendt over Landets Grænser. I Mosebøgerne hedder det derimod, at den udlændige Slave, som er flygtet fra sin Herre til Israels Land, skal have Lov at bo paa det Sted, som er godt i hans Øjne, som han selv vil vælge, Israeliten maa ikke trykke ham — efter de Vises Forklaring end ikke med et haardt Ord, som minder ham om, at han kun er en bortløben Træl. — Ovenfor har jeg omtalt, hvorledes Verden bygges paa én Gang paa Retfærdighed og Kærlighed. Betegnende er det og ofte fremhævet, at det hebraiske Ord for Retfærdighed paa Nyhebraisk ligefrem har faaet Betydning af Kærlighedsgaven, der ydes den trængende, og saa fast var denne Betydning, at den endogsaa er gaaet over i det arabiske Sprog. Noget lignende møder os, naar vi som ét af Svarene paa Spørgsmaalet om, hvorfor Jerusalem maatte gaa til Grunde, hører det, at Grunden var, at man dømte efter den ligefremme Ret og ikke søgte at gaa indenfor Rettens Grænse — d. v. s. til en mildere Side.

Hvor højt nu end Kærlighedsgerningen lige overfor den nødlidende sættes, glemme vi ikke, at Skriftens Ord om den trængende Broder, der skal støttes „saa at han kan leve med dig“ fra gammel Tid er opfattet saaledes, at man skal søge at skaffe ham selvstændig Ernæring; at leve af sine Hænders Værk er tusindfold lykkeligere end at modtage Menneskenes Gaver. Det er ikke uden Grund, at en Socialøkonom som den ogsaa her hjemme af saa mange skattede *Henry George* med de varmeste Ord lovpriser Moses som den sociale Lovgiver, naar Budene læses om Gældens Eftergivelse i det syvende Aar, om Slavens Frigivelse, som, endog mod Slavens egen Vilje, var tvungen ved Jubelaarets Komme. Denne tidligere Slave fik ved Jubelaaret atter sit Grundstykke,

Arven fra Fædrene, tilbage; det kunde slet ikke *lovligt* sælges for stedse og der var, saa vidt gørligt, sørget for, at ikke en Proletarstand og en Haandfuld Rige skulde komme til at staa overfor hinanden. At i Frafaldets Tider, hvor man ikke tog Hensyn til saadanne sociale Love, ogsaa sociale Ulykker kom, vil ikke undre. — Samfundet opbygges paa Familien, Da jeg andet Steds en Gang udførligere har talt om den jødiske Familie, skal jeg ikke her komme nærmere tilbage til dette Spørgsmaal, men kun minde om, at der her fra ældste Tider og til vore Dage indenfor Israel er givet et Mønster, som, selv efter Israels bitreste Fjenders Udtalelser, er værd at efterligne. Men naar Ghettolivet maaske ogsaa gav sin Del til Familielivets Inderlighed, saa kunde det være af Interesse at minde om, hvor mange der, udgaaede fra Nutids-Ghettoerne dog har formaaet at se ud over det snævre til den hele Menneskehed. Det er saaledes en polsk Jøde, Ivan S. Bloch (vel døbt, men i sit Testamente bekendende sig som Jøde), der har gjort det største videnskabelige Arbejde i Fredssagens Tjeneste, som han ogsaa ofrede en Del af sin Rigdom; det er en polsk Jøde, David Lubin, som har givet Ideen til en international Landbrugsinstitution, der skulde afværge kommende Hungersnød, saa vidt det staar i Menneskets Magt; og for endnu kun at nævne et enkelt Eksempel: hvis Menneskeheden med det første faar Esperanto-Sproget som et internationalt Samkvemsmiddel, saa skyldes den Nationerne forbindende Opfindelse en polsk Jøde, Dr. Zamenhof.

I det ovenstaaende har vi talt om Bibelens „Lære", medens der i Regelen tales om „Loven". Det hebraiske Ord „Thora" betyder i Virkeligheden Lære, og det var først de græskskrivende alexandrinske Jøder, der talte om *Nomos*, om Lov. Mest bekendt er dette jo gennem den Krig, som Paulus og hans Disciple føre mod Loven, og mod Lovens Byrde. I Virkeligheden er Udtrykket *Lov* uheldigt valgt, næsten lige saa uheldigt, som det er, naar der paa Dansk tales om *det gamle Testamente*, hvor Lægmanden, uden nærmere Forklaring, ved Testamente forstaar noget ganske andet end det, der egentlig skal menes dermed. Paa den anden Side skal det ikke glemmes, at Læren ogsaa indeholdt mange Ting, som for Hedningene maatte føles som en trykkende Lov, saaledes Omskærelsen, saaledes Renhedslovene (for saa vidt de overhovedet efter Templets Fald endnu kunde overholdes), saaledes Spiselovene, der dog som bekendt ikke helt ere faldne bort efter Apostlenes Lære. I vore Dage kunne vi finde hygiejniske Begrundelser for mange af saadanne Bud. Skriften giver ingen saadan Begrundelse, det er Helliggørelseslærdomme, og vi nøjes med at se, hvorledes sikkert ogsaa mange af disse Forskrifter have bidraget til at bevare Jødernes Modstandskraft mod Sygdom og Død under elendige Omgivelser og i de store Farsoters Tid, maaske ikke mindst ved den Selvbeherskelse og det Maadehold, der uden videre maatte følge af den tro Opfyldelse af mange saadanne Bud. — Som den kostbareste Gave, som Gud, bortset fra Læren i al Almindelighed, havde at give Israel, betegnes Sabbatdagen, den ugentlige Hviledag for Herre, for Tjener og for Husdyr. Saare meget af vort moralske og kulturelle Liv bygger jo endnu paa Mosebøgerne; for Menneskehedens sociale Liv er vel ikke mangen Forskrift af den Betydning som Læren om, at der nødvendigvis efter Ugens anstrængende Arbejde skal følge et Hviledøgn. Kun Skade, at Kristenheden, ad Veje, som her ikke skal eftervises, har flyttet Hviledagen fra dens i Skriften bestemte Plads (Muhammedanismen som bekendt ligesaa). Den tvungne Uvirksomhed i mange Retninger paa Ugens første Dag har jo i højeste Grad besværliggjort det for Jøden at fejre Sabbaten, har berøvet saa mange Fredens, Gudsbekjendelsens, Opbyggelsens, Vederkvægelsens, Trøstens og Glædens uforlignelige Dag.

I Templets Tid var Folkets Gudstjeneste jo ogsaa knyttet til en Offertjeneste. Der foreskrives Takofre og Glædesofre, som bl. a. paa Festdage gav Lejlighed til, at ogsaa den Fattigste kunde fejre sin Højtidsdag med rigeligt Maaltid; der foreskrives Syndofre, ikke for den, som i Overmod har overtraadt Guds Lov, men for den, som i Vildfarelse er afveget fra den rette Vej og nu vil bekende sin Letsindighed og Tankeløshed. Paa Løvsalsfesten foreskrives der, at der paa de syv Højtidsdage skal bringes 70 Ofre. Hvorfor netop dette Tal? De Vise svare, at Tallet var taget i Overensstemmelse med de 70 Folkeslag, som regnes at leve paa Jorden; om de selv, paa denne Takkefest for tilendebragt Høst, glemte at bringe deres Offer for Herren, saa skulde Israel ligesom være deres Talsmand, gøre godt, hvad noget andet Folk maatte forsømme. Som den højeste af alle Festdage fremtræder Forsoningsdagen, hvor i et Døgn ikke blot alt Arbejde skal hvile, men ogsaa al jordisk Nydelse skal unddrages Israeliten. Ikke som om jordisk Nydelse betragtedes som noget ringe i og for sig; uatbrudt kaldes jo Israeliten til at takke og prise Herren, naar han nyder Brødet eller de andre jordiske Guds Gaver. Men paa denne Dag skal han vende sig bort fra det jordiske for at søge det Samfund med Gud, som hans Synd maatte have opløst. Aldrig er Israeliten ved sin Synd fjernere fra Gud, end at han gennem Omvendelse, gennem Anger og Bod kan komme tilbage til ham. „Syndens Vej er aaben for den, der vil betræde denne, men den, som vil gøre Bod, har kke blot Vejen aaben for sig, men faar ogsaa en Haandsrækning fra Himlen.“ Den største Haandsrækning for alle paa én Gang er da Forsoningsdagen, som skal vække alle de Bodstanker, som paa Arbejdsdagene maatte være skudt tilside, men det er en *Festdag*, fordi den Aar efter Aar bekræfter for os Muligheden af at kunne finde Tilgivelse og Forsoning hos den himmelske Fader. Skulle vi nævne den største Synd, som Jødedommen taler om, vilde det vel blive „Vanhelligelsen af Guds Navn“ d. v. s. Udførelsen af en saadan smudsig Handling, særlig mod en Ikke-Jøde, hvorved Israels Lære og ligesom selve Gudsnavnet maatte komme til at staa i urent Lys for den, der indbilder sig, at Bedrageren handler i Overensstemmelse med sin Guds Vejledning. Omvendt bliver da „Helliggørelsen af Guds Navn“ den uegennyttige ædle Gerning, som Jøden øver mod den, der ellers staar ham fjernt, det, der i særlig Grad prises og roses.

At Israel ikke uden videre fulgte, hvad Moses havde lært, var næsten selvfølgeligt. Deres egne Drifter og de hedenske Omgivelser i Kanaans Land maatte jo let kunne føre det bort fra det rette; „Thoraen er ikke givet til Engle“. Men Profeterne kom, som søgte at kalde Folket tilbage, viste, hvad Følgen af deres Frafald vilde blive, trøstede dem i deres Modgang, og lidt efter lidt blev Israel da Religionsfolket fremfor alle andre. I vore Dage nævnes med stor Anerkendelse de Profeter, som har efterladt os deres vidunderlige Taler. Endnu er man tilbøjelig til at se lidt ned paa de Profeter, som virkende optraadte i tidligere Perioder. Sandt at sige, synes jeg, at man endnu i vore Dage kunde være godt tjent med, at der opstod Profeter som Nathan, der til den mægtige Hersker vovede at udslynge sit: „Du er Manden!“ Han forkyndte ogsaa David, at hans Synd skulde blive aabenbar for hele Israel, saaledes ogsaa overleveres til hele Efterverdenen. I vore Dage er man maaske mere tilbøjelig til at undskylde de mægtigste, tillægge dem Uvidenhed om de Synder, der begaas i deres Navn, eller Mangel paa Evne, medens den gode Villie uden videre forudsættes — til vor egen Samvittigheds Bedøvelse; og det er mig ikke bekendt, at nogen „Neurastheniker“ i vore Dage har øvet, hvad hine Profeter havde Mod og Evne til-

Ved Siden af Templet og helt afløsende dette, da Templet ikke mere var, stod Synagogen med dens offentlige Gudstjeneste. Længe behøver jeg ikke at dvæle ved den offentlige Gudstjeneste, thi dens Bestanddele, Forelæsning af Skriften, fælles Bønner, Salmesang, er jo ganske gaaet over i den offentlige kristne Gudstjeneste. Den private Gudstjeneste i Hjemmene maatte paa den ene Side slutte sig hertil, men ejede ved Siden deraf en Rigdom i Anraabelse, i Tak og Lov, som alt ovenfor paa et enkelt Punkt er antydet. Synagogen stod dog ikke blot i Forbindelse med Hjemmet, men ogsaa med Lærehuset; ligesom det ikke paalægges Israliten at tro paa Gud, men at erkende Gud, saaledes paalægges det ham ogsaa, ikke at modtage Læren eller dens enkelte Love og Bud som noget dødt Stof, men han skal forske og granske Nat og Dag i denne Lære, at han stedse dybere kan trænge ind saavel i dens Bogstav som i dens Aand. Og saadan Forskning holdt da Jødernes Aand aaben ogsaa i den Tid, da man søgte at udelukke dem fra aandelig Samkvem med den øvrige Verden. Stedse vedligeholdtes Tankens indtrængende Arbejde, og det var maaske en Velsignelse for Jødedommen, at man havde rent praktiske Forskrifter at gennemgranske, saa at man i de talrige Lærehuse til Tilfredsstillelse af den religiøse Forskningstrang ikke var tvungen til blot at svinge sig op paa Teologiens uvejsomme Højder, hvor saa mange er farne vild. Aanden blev med den religiøse Forskning som Grundlag i den Grad aaben, at i Middelalderens Tid Jøder, i Forening med deres Stammefæller Araberne, fremfor alle andre, kunde tage Oldtidens Filosofers Værk i Arv. Der er enkelte græske filosofiske Værker, som man overhovedet ikke vilde have kendt, om ikke den arabiske eller hebraiske Oversættelse var bleven bevaret. Og i den Grad mestrede Lægen og Talmudkenderen Maimonides Aristoteles og hans Kommentatorer, at hans Opfattelse af metafysiske og theologiske Spørgsmaal kunde overtages af de største Skolastikere, en Albertus den Store og den af Romerkirken i allerførste Linie satte Lærer Thomas fra Aquino. Det var den jødiske Bibelexegese, som, paavirkende Luther gennem Nikolaus af Lyras Værker, kunde give Stødet til den store Reformators Opfattelse af den hellige Skrift. Og aldrig er man bleven staaende; det er slet ingen Sjældenhed mellem Købmænd og Fabrikanter i Galizien, Rusland og Polen at finde saadanne, som baade paa det egentlig jødiske Omraade og i deres Kundskab om den store Verdens Visdom vil overraske enhver, der for første Gang træder disse Lærde nær. Jeg behøver ikke at sige, hvor mange banebrydende og fremragende Aander, der er fremgaaede af Israels Midte fra den Tid af, da i mange Lande Skillevæggene reves ned.

Min Skildring vilde være endnu mere ufuldkommen, end den er, om jeg ikke i Korthed nævnte nogle af de religiøse Begreber, som ere Jødedommen fremmede. Saa højt den stiller — den fuldkomment ene — Gud, saa vil den ikke anerkende, at nogen overmenneskelig Mellemmand mellem Gud og Mennesket er fornøden, afviser Læren om en Guds Søn, om en Frelser, der paa sig kunde tage Verdens Synd, vil ligesaalidt kendes ved en Djævel, der omtrent kan øve sit Værk uafhængig af Gud, heller ikke til Helgene, som skulde været naaet ud over det menneskelige, intet til en i og for sig saliggørende Tro eller til en evig Fordømmelse, naar den rette Tro mangler, saa lidt som til Sakramenter, som paa mystisk Vis øve deres Indvirkning paa dem, overfor hvem de bringes i Anvendelse. Hvormeget mange af disse religiøse Forestillinger, i Forening med det fra Jødedommen Overtagne, bevirkede, at Kristendommen vandt Indgang i Hedningeverdenen kan jeg her ligesaalidt komme ind paa, som paa det Punkt, hvor mange af disse Begreber moderne kristne Theologer

søge at frigjøre sig for — uden derfor dog altid at give Jødedommen dens Ret.

Jødedommen er ikke nogen *Myte*, som kun viser tilbage til en svunden Fortid, og den kan ikke lade sig nøje med Livet i Nutiden. Det er en *Religion*, som gennem sine Profeters ophøjede Ord tillige viser hen til den Fremtid, der engang skal komme. Kun lidet tale de hellige Skrifter om Udødelighed og Opstandelse, „det Skjulte tilhører Herren vor Gud", Menneskehjertets Haab bekræftes dog, men de tale langt tydeligere om Messiastiden. Her atter mindre om Messias-Personen — et gudbenaadet Menneske, men stedse kun et Menneske, — langt mere om den Tilstand, der da skal indtræde, da *Freden* vil forene den hele Menneskehed. Atter her har Israel fra første Færd udtalt det, som igen i vore Dage for saa mange ædle Sjæle staar som det Maal, der engang skal kunne naas paa Jorden. Profeterne tale ikke om, at alle skulle blive Jøder, men de Grundsætninger, som er de dybeste indenfor Israels Lære, de vil udbredes, saa at „Jorden skal fyldes med Kundskab om Gud, som Vandene bedække Havbunden". Idet Kristendom og Muhammedanismen, Jødedommens Døtre, have taget i Arv afgjørende Dele af Jødedommen, betragter Jøden dem da ogsaa som førende mange Millioner paa Vej til Messias Tid. Selv maa han fastholde sit Eget, som, én Gang guddommelig Sandhed, aldrig kan blive Usandhed. Mangfoldig som Menneskeheden er, vil ogsaa Nationer i deres Forskellighed kunne vedblive at være til, men ikke rustede til Krig mod hinanden, men hjælpende hinanden i indbyrdes Kærlighed. Skønnere Ord er vist sjældent udtalt af Menneskelæber end den Profeti, som tvefold er forkyndt om den Tid, da Herrens Hus vil være rejst paa det høje Bjerg, da Folkene ville komme for at høre hans Ord, der udgaaer fra Zijon. Og hvad vil han lære dem? at de skulle smede „deres Sværd om til Leer og deres Spyd til Vingaardsknive, Folk skal ikke mere løfte Sværd mod Folk, og de skulle ikke længer lære at føre Krig"; i den Gudskundskab, som skal fylde den hele Jord, vil de ikke mere gøre ondt og ikke mere „øve Fordærv", og én Gang vil saaledes Guds Hus kaldes „et Bedehus for alle Folk".

Og vil den Tid da virkelig komme for Israel, da de store Folkeslag ville se og erkende, hvad der egentlig er Menneskehedens højeste Lykke, da de ogsaa ville se, at Israel, som kæmpede og led for Guddomstanken, var den „Guds Tjener", som ofrede sig for Nationerne? Vi ved jo dog af Profetens Ord, at Folket kun er som „Græsset, der visner og som Blomsten, der falmer". Hvad der giver os Vished, er den samme Profets Ord, nu alt prøvet Sandhed gennem Aartusinder, at „om Græsset visner og Blomsten falmer, saa bestaar Guds Ord til evig Tid".

Vognpark ved Løbet i Ardennerne.

AUTOMOBILET

Af cand. polyt. FRITZ SCHMITTO.

AUTOMOBILET har erobret Tiden. Funklende og smeldende suser det gennem Byerne, hvis Gader det har beriget med nye Toner og nye Farver, samtidig med at det satte Færdslens Tempo et Par Grader op. Ad Landevejene, som det atter har erobret for Turistlivet, medens Luxustogene affolkes, fordi det rige, rejsende Publikum farer Verden rundt fra Storstad til Badested, gennem Ørknerne som ad Boulevarderne: undskyld, hvad Land er vi nu i? Ind over Modejournalernes Sider, der beherskes af Automobil-Fashion, Tørklæder, Slør, Pelse og Rober. Tværs gennem Literaturen og lige lukt ind i Lyriken, der i vore Dage dufter af Benzin . . . Ivrigt og stundesløst, hastigt og hensynsløst er Automobilet Nutidens Formel og Fremtidens Løsen. Tøf, tøf!

Automobilismens Indflydelse gør sig gældende paa de forskelligste Omraader. Først og fremmest paa Industrien. Fabrik rejser sig ved Fabrik, Hundrede Tusinder af Mennesker finder deres Brød ved Arbejdet paa de nye Maskiner. Ved Begyndelsen af dette Aar fandtes der saaledes i *Frankrig* 62 262 Motorvogne og 23 829 Motorcykler, som tilsammen repræsenterer en Kapital af ca. 280 Millioner Frcs.

I *Italien*, hvor Automobilindustrien først begyndte at udvikle sig for et Par Aar siden, findes der for Øjeblikket 41 Automobilfabrikker, som bygger over 100 forskellige Modeller, raader over en Aktiekapital paa henved 90 Millioner Lire (ca. 65 Millioner Kroner) og har et Fabriksareal paa ca. 1 Million Kvadratmeter eller over 150 Tønder Land.

Og alle disse Automobiler, som daglig i voksende Antal udgaar fra de store Fabrikker, sendes ud i det daglige Liv, hvor de bidrager til at omforme Livsformer og Forhold.

Det gjaldt først om at føre Bevis for, at Automobilkonstruktionen nu var saa vidt fremskreden, at man kunde give Motorvognene Betegnelsen „driftssikre" — og en Mængde Mennesker, som havde Raad til det, vilde ombytte Kupeernes støvfyldte Rum med de magelige Sæder i Automobilet, som farer frem gennem den friske, rene Luft. Beviset blev ført, dels ved de store Væddeløb, dels gennem Kæmpekonkurrencer og Turistture, afholdte hele Verden over, fremfor alt ved den dristige og vellykkede Rejse fra *Peking* til *Paris*. At det var muligt for fire af de fem startende Automobiler at overvinde de uhyre Vanskeligheder paa denne Tur, vil virke som det bedste Argument mod dem, der hidtil frakendte Automobilerne praktisk

Anvendelighed og Nytte. Har Automobilet kunnet besejre Ørknen Gobi's og de sibiriske Moradsers Modstand, vil det have let Spil med de sidste Rester af Menneskenes indgroede Fordomme.

Automobilet er da allerede det moderne Menneskes *Rejsevogn*. Uden at bekymre sig om Togtider, ikke bunden af Jernbanens Skinnevej flyver han afsted.

Automobilet gengiver os vore Oldefædres ubundne Rejseliv — men i ny forklaret Skikkelse.

I Stedet for halvsovende at skumple afsted i den tunge Karosse, sidder vi nu i den elegante Vogn, som ganske svagt sittrer under Maskinens levende Kraft. For vort Øje drager det herligste Panorama hastigt forbi; Blodet ruller hurtigere og vi føler det, som fløj vi ud ignnnem den store, vide Verden.

Denne Følelse kan blive *for* levende hos enkelte Personer, saa at de glemmer Hensynet til andre og ikke mindst til dem selv. Da sker Ulykken. Men læg Mærke til, at det saa godt som altid gaar ud over de Personer, som er i Automobilet og kun yderst sjældent rammer fredelige Vejfarende — med mindre de selv er Skyld i Ulykken.

Og vil man endnu kalde Rejse-Automobilet Luxus, saa har samtidig Automobilet udviklet en iøjnefaldende og ubestridelig Betydning som *Nyttekøretøj* til Transport af Personer og Gods. Navnlig i de store Byer ser man Automobilerne taget i Brug baade i Forretningslivet som Transportvogn og i den offentlige Trafik som Omnibusser og Drosker.

. . . I Aar fejres Automobilets 10 Aars Jubilæums-Udstilling i Paris. Hvilken Ud-

Automobilløbet paa Fyn. To Sejrherrer.

Det farligste Øjeblik paa Turen Peking—Paris.
En Bro styrter sammen under Fyrst Scipio Borgheses Automobil. Fyrsten er lige ved at blive knust mellem sin Vogn og en Bjælke; hans Ledsager Barzini er i en lige saa farlig Situation; hans Mekaniker Ettore er falden i Vandet. Ved et Mirakel kom ingen alvorligt til Skade. Efter tre Timers Arbejde lykkedes det atter at faa Automobilet klar.

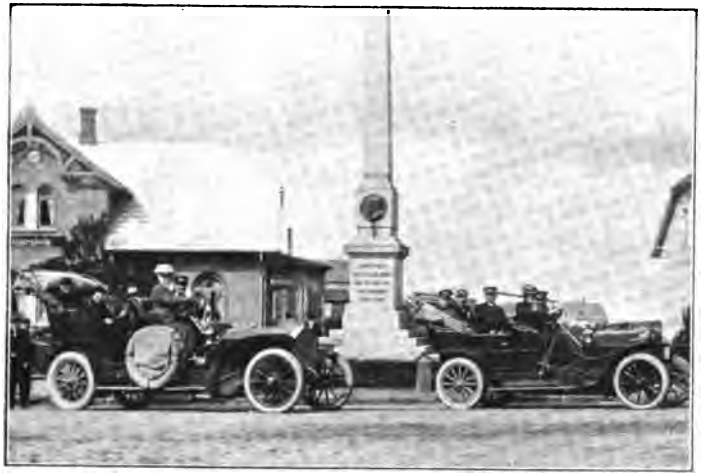

Danske Antomobilister paa Rejse.

vikling har den moderne Motorvogn endnu ikke for sig!

I Virkeligheden er nu rigtignok Automobilets Historie adskilligt ældre, end vi nu tænker os. Dampskibet fejrede først i dette Efteraar Hundredaarsdagen for Robert Fultons Prøvefart med „Clermont". Det virkelig praktisk anvendelige Automobil kunde allerede for fire Aar siden fejre sit Hundredaars Jubilæum.

I 1803 byggede Englænderen *Richard Trevithick* den første Dampvogn i fuld Størrelse, som blev prøvet paa Vejen fra Cainborne til Plymouth — 90 miles.

Dette første heldige Forsøg lokkede en Mængde Opfindere og Konstruktører frem, som byggede Dampautomobiler i Diligenceform til Transport af Personer og deres Rejsegods og i Aarene fra 1820 til 1836 besørgede Dampvogne største Delen af Persontrafiken mellem London og de omliggende Landsbyer, som nu er dens Forstæder.

Imidlertid var det i den samme Periode, at Jernbanerne begyndte at komme frem i England og denne nye Opfindelse tog snart al Interesse og al Kapital fangen. Da der saa tilmed hændte et Par Ulykker med Automobilomnibusserne, hvorved flere Personer blev kvæstede, udstedte Parlamentet den mærkelige *locomotive act af 1836*:

100 m foran enhver Dampvogn skulde der gaa en Mand med et rødt Flag for at advare de Passerende. Kørehastigheden maatte ikke overstige 4 km. i Timen. Aarsafgiften for hver Dampvogn blev sat meget højt op under Paaskud af, at Vejene led saa stærkt under deres Færdsel.

Disse drakoniske Bestemmelser virkede dræbende paa den nye Automobilindustri og med Aaret 1840 forsvinder Dampvognene næsten fuldstændigt fra Englands Veje.

Nutidens Automobiler henter deres Energi fra Benzinen. Hverken Dampvognene eller de elektriske Automobiler har hidtil opfyldt de Forventninger, man fra mange Sider har næret til dem.

Til Gengæld har Fabrikationen af Benzinautomobiler taget et voldsomt Opsving i en saa forbavsende kort Tid, at det er uden Sidestykke i Industriens øvrige Historie.

Danske Automobilister inspicerer Kaiserpreisruten i Taunus.

De Mænd, som har lanceret Automobilismen, er gaaet frem paa en ny og energisk Vis. Tidligere har man vel kendt Forevisninger, praktiske Demonstrationer og Udstillinger af nye Opfindelser. Men Automobilismens Mænd har optaget disse Midler som egentlige Kampvaaben; ved dem har de villet erobre Publikum med Storm. Det er lykkedes dem. Automobilets Udviklingshistorie er en fortsat Række af Konkurrencer, Væddeløb, Sportsforanstaltninger, glimrende Udstillinger, hvor Tilskuerne i Hundredtusindvis samlede sig med Kejsere, Konger og Statsoverhoveder i Spidsen for at beundre de nyeste Vidundere af det menneskelige Snille. Propagandaen for Automobilerne har været og er den Dag i Dag saa haandgribelig, at ingen, der overhovedet *vil* se og høre, kan undgaa at lægge Mærke til, at faa Interesse for, at opfatte Betydningen af denne nye Opfindelse.

Peking—Paris. Starten fra Peking.

Grundlaget for det moderne Benzinautomobil blev givet af den tyske Ingeniør *Gottlieb Daimler*, som i 1882 opfandt en Konstruktion, hvorved man kunde give Eksplosionsmotoren et meget stort Omdrejningsantal og derved betydelig reducere Vægt og Dimensioner.

Det var dog først ved Forbindelse med de store franske Firmaer *Panhard & Levassor* og *Peugeot* i 1889, at Gottlieb Daimlers Opfindelse kom til sin Ret. Fra dette Aar begynder altsaa den moderne Automobilisme. Og *Frankrig* blev dens Vugge.

De første Aar var trange nok. Vognene var forholdsvis tunge og klodsede, Motorerne svage og upaalidelige. En bekendt fransk Automobilist har fornylig fortalt, at det dengang regnedes for et Vidunder, om man naaede fra Paris til Versailles uden større Uheld i Løbet af en Dagstid.

Men det skulde snart blive anderledes, og det var *Væddeløbene*, som gav Automobilismen det haardt tiltrængte Stød fremad.

I 1895 holdt man det første store Løb fra Paris til Bordeaux og tilbage igen — i alt ca. 1150 km. Det blev vundet af Levassor — den ene Indehaver af det nys nævnte franske Automobilfirma med en Køretid af 48 Timer 48 Minutter. De følgende Aar blev Løbet gentaget, men kun over den halve Tur fra Paris til Bordeaux. Rekorderne blev stadig forbedrede; i 1899 vandt *Charron* med en Køretid af 11 Timer 43 Minutter 20 Sekunder og i 1903, da Paris-Bordeaux var den første Rast i det store Løb Paris—Madrid, blev *Gabriel* Nr. 1 i 5 Timer 13 Minutter 31 Sekunder — en Gennemsnitsfart af over 100 km. i Timen.

Peking—Paris. Op af et Morads!

Dette Løb Paris—Madrid, som begyndte den 24. Maj 1903, blev et Vendepunkt i Automobilvæddeløbenes Historie. Allerede den første Dag skete der saa mange Ulykker — baade for Væddeløberne og blandt Publikum — at Regeringen skred ind og forbød Løbets Fortsættelse. Nu troede man, det for Alvor var forbi med Automobilløbene og mange paastod med Bestemthed, at der aldrig mere burde gives Tilladelse til deres Afholdelse.

Selv det kunde dog ikke forknytte Automobilmændene. De fandt snart ud af, at Kalamiteterne væsentligst maatte tilskrives den store Kørehastighed i Forbindelse med den urimelig lange Vejstrækning, som man hverken kunde afspærre eller bevogte med tilfredsstillende Sikkerhed. Bedst vilde det naturligvis være at bygge særlige Automobilbaner af Cement med ophøjede Sving ligesom Cyklebaner. Paa Grund af de store Dimensioner vilde en saadan Bane imidlertid blive meget kostbar; dengang var Tiden endnu ikke moden dertil. Først i Aar har man aabnet Verdens første „Autodrom" Brookland-Væddeløbsbanen i England.

Indhegnet Væddeløbsstrækning.

I Stedet for fandt man paa at arrangere de saakaldte „Circuits", hvor Vognene kører igennem en kortere Ringlinie paa 50 til 100 km.s Længde, som saa skal tilbagelægges et større Antal Gange f. Eks. 5 à 10. Efter dette System har man afholdt alle de store Automobilløb siden 1903. Saaledes de bekendte *Gordon-Bennet*-Løb, de franske *Grand-Prix*-Løb, *Kaiserpreisløbet* i Taunus og de italienske Løb paa *Sicilien* og ved *Brescia*.

Det er et stort Apparat, som sættes i Scene for at afholde et saadant Væddeløb. Mindst et halvt Aar i Forvejen begynder vedkommende Klub sine Forberedelser. Udsendinge rejser rundt i forskellige Distrikter af Landet for at finde en Rute, som egner sig for Løbet. Det er ikke saa let; der er mange Hensyn at tage. Vejene skal være brede og i god Stand, uden altfor skarpe Kurver og altfor stejle Bakker; de maa helst gaa udenom de større Byer, hvor man ikke vil kunne holde den rigtige Væddeløbsfart og de maa fremfor alt ikke have Niveauoverskæringer med Jernbaner. Endelig kommer Hensynet til Pengene. Væddeløbets Arrangement koster store Kapitaler — ofte op imod $^1/_2$ Million og Beboerne i den Egn, hvori Løbet skal foregaa, er som Regel meget interesserede deri, thi Løbet bringer dem en Strøm af Guld i deres Lommer. Derfor dannes der Komiteer i de forskellige Distrikter, der kan være Tale om, og disse Komiteer tilbyder Klubben betydelige Summer, der gaar op i Hundredtusinder, paa Betingelse af, at Løbet kommer til at gaa gennem vedkommende Komitees Distrikt.

Endelig er alle disse Forhold afvejede imod

hinanden, Klubben har truffet sit Valg, Indbydelse og Væddeløbsreglement er udsendt. Nu kaster de store Fabrikker sig med rasende Energi over Arbejdet paa de nye Vogne. Det gælder mere end deres Ære, det gælder maaske hele den næste Sæsons Produktion, Fabrikkens Herredømme paa Verdensmarkedet. Det kniber med Tiden og derfor spændes alle Kræfter an.

Klubben ligger heller ikke paa den lade Side i denne Mellemtid. Væddeløbsstrækningen skal „præpareres". Vejbefæstelsen udbedres; man giver Kurverne Overhøjde udad og man „vander" Kørebanen med Tjære eller Westrumit — støvbindende Midler, som hindrer den stærke Støvdannelse, der ikke blot vilde være til Gêne for Tilskuerne, men ogsaa til største Fare for Konkurrenterne.

I fuld Fart!

Derefter indhegnes Væddeløbsstrækningen i hele sin Længde paa begge Sider. Paa fri Vej nøjes man med Staaltraadshegn eller Stakit, gennem Byerne anbringes høje Plankeværker og Pallisader.

For ikke helt at afspærre Beboerne paa de to Sider af Gaden fra hverandre, maa der paa flere Steder i Byen bygges Gangbroer af Træ over Væddeløbslinien.

Findes der en Niveauskæring med Jernbanen, maa den omgaaes, enten ved at man fører Vejen paa en Bro ovenover, eller gennem en Tunnel neden under Banen.

Hermed er Strækningen saa vidt færdig, at den kan overgives Konkurrenterne til Træning. Træning er nødvendig ikke alene for at prøve og rette de nybyggede Vogne, men ogsaa for at Vognstyreren kan tilegne sig Kendskab til Ruten, til Kurverne og Bakkerne, saa at han paa selve Løbedagen er fuldstændig fortrolig med Vogn og Vej. Øvrigheden giver derfor Tilladelse til, at der maa træneres paa Strækningen en begrænset Tid af Døgnet som Regel i de første Morgentimer f. Eks. mellem 2 og 6.

Efterhaanden som den store Dag nærmer sig, tiltager Feberen og Spændingen paa Væddeløbsstrækningen og i det omgivende Distrikt.

Hvert Hotel er fuldt belagt, og Private spekulerer i Udlejning af Værelser til rent ud pyramidalske Priser.

Dagen før Løbet finder Vejningen Sted. Det er ingen tom Formalitet; Væddeløbskomiteen antager her de anmeldte Vogne og konstaterer, om de i Reglementet foreskrevne Betingelser er opfyldte. Vejningen er gærne temmelig langvarig, men yderst interessante for de Sagkyndige, som da ogsaa plejer at overvære den.

I den Nat, som følger paa, kendes ingen Hvile. Alt er i Bevægelse, Turistautomobiler ankommer, det ene efter det andet. De tælles i Hundredvis. Turisterne har ondt ved at finde deres Kvarter midt i det bølgende Virvar. Endelig naar de hen til Hotellet, men faar her at vide, at de Værelser, som de forlængst har bestilt, er optaget af andre.

Eder og Skældsord krydser gennem Luften, Motorerne knitrer, Horn og Sirener tuder og brummer, alle Restauranter er masende fyldte, alle Butikker er oplyste og aabne.

De, som har fundet deres dyrtbetalte Natteleje, faar ikke megen Glæde af deres Penge. Det er ganske umuligt at sove i det infernalske Spektakel. Tilmed skal man tidligt op — allersenest Kl. $^1/_2 3$; thi Starten begynder Kl. 4. Fortumlet af Støj og Nattevaagen finder man endelig sin Vogn mellem Hundrede andre nede i Hotelgaarden, og saa gaar det ud til Startstedet.

Væddeløb gennem en By.

Her er oprejst mægtige Tribuner for de høje Gæster og for det betalende Publikum, Pavilloner for Tidstagere og Dommere, Tribuner med Udsigtstaarn for Pressen, Telegraf- og Telefonstation, Restaurant o. s. v. o. s. v. Bagved Tribunerne er der indhegnet en stor Plads, hvor Tilskuernes Automobiler køres ind og hvor de snart samler sig til en imponerende Vognpark. — Morgenen er kold og graa; man føler sig ikke ret vel tilpas. Da lyder Hornmusik og Landets højeste Herre kommer kørende med sit Følge. En kort Præsentation og de høje Herskaber tager Plads paa den reserverede Tribune.

Solen som en gloende rød Kugle bryder frem gennem Disen ude i Horizonten. Dens røde Straaler giver hele Sceneriet et ejendommeligt fantastisk Skær og forskønner i højeste Grad de mange morgengnavne Ansigter.

Paa Slaget 4 drøner et Kanonskud og den første Vogn tordner afsted. Mængden jubler og vifter med Lommetørklæder og Hænder. Et Øjeblik, og den hvide Vogn er forsvunden derhenne, hvor Vejen krummer. Den næste Vogn er rød. For at lette Tilskuerne Overblikket over Løbet, er de forskellige Nationers Vogne malede med forskellig Farve: Tyskland hvid, Italien rød, Frankrig blaa, o. s. v.

Gennem Kurve!

Nu starter Vognene Slag i Slag med et Minuts Mellemrum. Efterhaanden som de kører, hejses deres Nr. og Starttid op paa en hushøj Nummertavle, der er anbragt ligeoverfor Tribunen. Naar den sidste Vogn er startet, bliver der et Øjebliks Pause, men ogsaa kun et Øjeblik. Rundstrækningen er jo ikke saa lang, og med den Hastighed, der køres — over 100 km. i Timen — bliver der næppe Tid til at starte alle Konkurrenterne, forinden den første Vogn kommer tilbage fra første Omgang. Under Raab og Skrig fra Forsamlingen farer den forbi Tribunen, som et Projektil ud af en Kanon. Dens Tid hejses op paa Nummertavlen. Den

næste Vogn suser forbi; det samme gentager sig, og saa fremdeles, Omgang efter Omgang.

I Længden bliver det noget ensformigt og kun de sagkyndige og særligt interesserede følger Løbets Detaljer med stadig spændt Opmærksomhed. Den største Del af Publikum søger ind i Restaurationerne, hvor man ved en Forfriskning drøfter Chancerne.

Følgerne af en Hastighedsrus!

Men nu kommer sidste Omgang og Spændingen stiger atter.

Alle indtager deres Plads og konfererer Nummertavlens Opslag med Notitserne paa Tabellen i deres Programhefte. Saa langt Øjet rækker op og ned ad Væddeløbsstrækningen, staar Tilskuerne Hoved ved Hoved langs Indhegningen.

Da lyder et skingrende Trompetsignal fra en af Vagtposterne. Man drejer Hovedet derhen ad og Øret opfatter en Susen og Brusen som den, Vinden fremkalder i Sivene langs Søens Bred.

Men denne Brusen stiger snart til Torden, til en forvirret Blanding af alle Nationers Begejstring og alle Menneskers Jubel, efterhaanden som det lille Punkt der langt ude kommer nærmere, antager et Automobils Form og med sin hvide Farve tegner som en lysende Streg paa den mørke, tjærede Vej. Det er en hvid Vogn, som er den første!

Den er næppe kommen til Side, før Signalet lyder paany og et Øjeblik efter ryger en rød Vogn over Startlinien. Nummertavlen markerer Tiderne. Se! Den røde Vogn er Sejrherre! I det næsten seks Timers Løb, har den erobret to Minutter fra sin frygtelige hvide Modstander. Det er en stor Skuffelse for mange, en stolt Glæde for andre, men i dette Øjeblik er man altfor begejstret til at tænke over Forskel paa Nationer. Alverdens Folkeslag enes om, at hylde den kække Mand, hvis Nerver og Vogn holdt ud til Sejren.

Hermed er Spændingen ogsaa forbi. Efter at endnu et Par Vogne er naaet til Maalet, begynder Opbruddet og de sidste Efternølere kører ind næsten uden Deltagelse fra de faa Tilskuere, som trofast holder ud. Løbet er endt.

— —

Fra Væddeløbsbanen kører Automobilet ud i det praktiske Liv. Ogsaa her er Kampe at bestaa og Sejre at vinde. Om end Vejen er aldrig saa lang og aldrig saa besværlig, den Dag er dog nær, da det sejrende Automobil suser ind over Maalet som *vor Tids* anerkendte Befordringsmiddel hilset af alle Nationens Bifald.

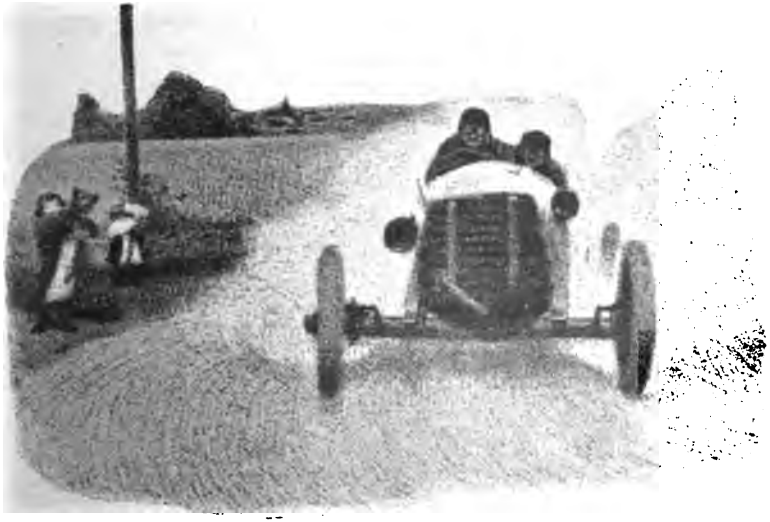

PLØJEREN

Af Osceola.

I Skovene er der ikke sikkert om Natten, de gamle Skove gaar igen. Skønt faldne og døde for saamange tusend Aar siden, og glemte om Dagen, vaagner de ved Nattetid igen, stiger op, ligesom de Faldne af deres Grave paa Valpladsen, og forvandler Verden. Ak Skov, du faldne Storhed, hvor er din Rædsel, hvor er din dybe Hemmelighed. Der var Tider, da menneskelig Tanke veg tilbage fra din hellige Grund, du var det ukendtes Bolig, Tempel for Hemmelighed, du var det uudgrundeliges Symbol. Nu er det forbi, Mørket er veget, Trolddommen er brudt, Skoven, der er kendt og gennemkrydset af hundrede Veie, er om Dagen aabent Land og tilhører Menneskene. Men den forandres om Aftenen, naar Mørket falder paa, begynder den at skifte Ansigt, og om Natten gaar de gamle Skove igen.

Natten i Skoven er det tusendaarige ubrudte Mørke i deres Dybder, det er de gamle Træer, der synger og suser, og deres vældige Skygger, der breder sig over Veiene. De uendelige Bregnekrat og uendelige Sumpstrækninger og uendelige Skovdybder breder sig uden Grændse; ukendte og forfærdelige Ting, som der aldrig har været Ord for, lurer til alle Sider, og her og der, i Maaneskinnet, der falder gennem en Lysning, staar de ældgamle Træers umaadelige, rynkede Stammer og sælsomme, krogede og mægtige Grene, og underlige Planter, Slyngplanter og Paddehatte og kæmpemæssige Planter uden Navn staa lyslevende igen i Mørket, og der høres Drøn i Skoven af de store gamle Elefanters tunge Trin, og i de mægtige Kroners Susen er en anden Klang, det er Skovens Nattesang, det er de gamle Sanges Genfærd, som blev sunget, da Jorden var ny.

O, det er de gamle Skoves Stemmer og deres Sang om den vældige fri Jord. Det er de store Floder og Søer og de store Sletter, de store Omvæltningers Sang, de store Kampes, Ensomhedens, Frihedens, Mørkets, de store Sange om de gamle Tider, om Jordens Ungdom, da den var vild og fri, og Skovene, Sumpene, de store Søer og Sletter var dens Tanker. Menneskene var ikke født og intet havde Navn, ingen menneskelige Tanker havde faaet Skikkelse, ingen Veie, ingen Marker, ingen Diger og Gærder, men det var den unge Jords Tanker, som stod op som endeløse Bregneskove og mægtige Stepper og tog Skikkelse som de store Floder. Det er de gamle Skoves Sang om Frihed, som intet Menneske har hørt.

Det er Sangen om de gamle ukendte Dyr, om deres Skrig i Skovene og deres Kampe, det er Sangen om Tausheden, om Mørket. Det er Sangen om en Vælde, som nu er glemt, en sunken og bortveiret Storheds Vingeslag. Der er ingen Tid, alt er nu vaagnet, ligesom af Skabelsens Ekstase, beruset af sin egen mægtige Styrke — ak, det er de gamle Skove, som gaar igen, og Ekkoet af deres Sange, Genfærdet af deres Vælde, Skyggen af deres bundløse Hemmelighed, og Skovenes Herrer, Menneskene, viger tilbage for den ved Nattetid, de gamle Skoves Aand forfærder dem.

Mørket var ved at falde paa og Aftenen var taaget. Det var mildt og dog var Efteraaret i Luften, dets klamme Fugtighed, som kommer i Oktober og ikke gaar bort før i Marts. Maanen var ved at komme op, de Stammer, dens Skær faldt paa, begyndte at lyse ganske svagt, Føret var fugtigt, de visne Blades ramme Duft var i Luften.

En halv Fjerdingvei inde i Skoven svingede Veien og løb et langt Stykke op ad Bakke, og her slap Skoven op et Stykke, de store Træer var faldet, der voksede kun lavt

Bøgekrat og Udsigten var vid til alle Sider. Der var kun Skov og Skov igen at se, i Sænkningerne laa Taagen og bagved stod de fjernere Dele af Skoven helt blaa, de store Træer var bladløse, men de lave Bøge oppover Bakken havde endnu deres kobberfarvede Blade, og ind imellem dem stod de smaa Birke med det spinkle, lette, gyldne Løv og Lærketræernes spidse, fine, rødgule Naale. Veien var furet af Hjulspor af tunge Vogne, det bløde Græs groede paa Siderne, og her og der hang Brombærrankerne helt ud over den, det var Kongeveien fra Helsingør, et Stykke ind i Gribskov.

Nogle enkelte høie Træer, som Stormen havde sparet, stod hist og her med forpjuskede Kroner over den lave Skov, høiere oppe, paa Bakkens flade Top, hvor Veien løb lige ud, var der ingen, kun Buske og lavt Krat til den høie Skov lukkede sig over Veien igen.

Paa den Tid stod der endnu en Galge der med et muret Fodstykke, den spredte et Tryk af Uhygge langt omkring, den sidste halve Fjerdingvei inden denne aabne Plads stod den i Kuskenes og de enkelte Fodgængeres Tanker ligesom de Spøgelser, der springer paa Vognene om Natten og følger et Stykke med dem, der kommer forbi deres Grav.

En Vogn kom langsomt op ad Bakken, en ung Pige kørte den, og hun havde en stor Kurv og en Sæk liggende bag Sædet i Vognen; hun kom fra Helsingør. Hun var vred, mens hun kørte op ad den lange Bakke Fod for Fod, hun havde ventet saa længe i Reisestalden paa sin Kusk, at hun kom altfor sent hjem, og saa var han dog ikke kommet, og det oprørte hende i højeste Grad, baade fordi hun var meget streng mod andres Pligtforsømmelser, og fordi hun syntes det var under hendes Værdighed at køre Hesten selv, og desuden var hun bange, man hørte bestandig om Overfald i Skoven, og nu vilde hun have givet meget til, at hun ikke skulde have været forbi Galgen. Hun var overbevist om, at hvad Ulykker der kunde ramme hende, vilde komme i dens Nærhed, og det eneste, hun vidste at gøre imod det, var at se stift paa den og ikke tage Øinene fra den, fra den først kom tilsyne over Bakkens Kam, for at ikke den Rædsel, den kunde have i Behold skulde kunne dukke pludselig frem.

Men det var saa mørkt, at dette Middel var unyttigt, i dette Tusmørke kom Tingene ikke frem, før man var lige paa dem. Hun var ikke 10 Skridt fra Galgen, da hun saa en Mand ligge ved Foden af den, han laa paa Knæ med Armene paa den lave Stenkant og Hovedet paa sine Arme, ganske ubevægelig. Hun og hendes Hest saa ham paa samme Tid, det gav et voldsomt Sæt i hende, og hendes Hjerte slog i Slag saa haardt, at det næsten var til at høre, hendes Hest, der ellers ikke var sky, sprang til Side, kastede sig brat til Side, og derved sprængte den Skaglen, i det samme løftede han Hovedet, og den standsede helt ovre paa den anden Side af Veien, den stod urolig og rystede, men den løb ikke. Hun kunde ikke komme til at sætte Skaglen istand, uden hun stod af Vognen, da hun saa, at det var nødvendigt, gjorde hun det strax. Hun havde været angst for Spøgelser, men saasnart hun saa ham, var hun klar over, at han var intet Spøgelse, og hun var ligesaa vred som hun var angst. Hun havde en stor, tung Pidsk med sig i Vognen, hun tog den i Haanden som et Vaaben, idet hun sprang af. Han reiste sig, blev staaende et Øjeblik og kom saa henimod hende. „Hvad har du der i Vognen" sagde han, „giv mig noget af det." „Hvis du ikke strax gaar bort" sagde hun, „slaar jeg. Hvis du kommer et eneste Skridt nærmere, saa, hvis jeg nogenlunde kan, slaar jeg dig ihjel." Hun stod lige op og ned, parat til Kamp. „Det kan du ikke" sagde han. „Jovist" sagde hun. „Nei du kan ikke" sagde han. „Du

kan ikke slaa mig, om ogsaa du vil"; han kom rolig helt hen til hende. I det samme sprang Hesten frem, med Vognen raslende efter sig satte den i Galop frem over Veien. I et Øieblik var hun berøvet enhver Udvei til Flugt, efterladt i hans Magt; men det var sletintet, kun en ringe Del af den Rædsel, der greb hende, hun mærkede det knap. For han havde Ret, hun kunde ikke slaa. Hun stod med Pidsken i Haanden, med al sin Kraft samlet, men Afmagten ramte hende som en tung Vægt paa hendes Skuldre, hun var ved at synke paa Knæ paa Landeveien, det svimlede for hende. „Nei", sagde han, „ikke du, ikke noget Menneske kan gøre mig nogensomhelst Skade." — „Denne Forbandelse er blevet lagt paa mig", sagde han, „af min Moder, som var en Hex. Halvparten af mit Blod er hendes Blod, og hendes Trolddom er over mig, ingen af jer kan løfte en Finger imod mig. Jeg har dræbt Mænd paa Gaden, omringet af Folk, og jeg er gaaet bort uden at de standsede mig. Hvad jeg ønsker, opnaar jeg, ikke en af jer standser mig eller er imod mig, fra jer kan intet ondt ramme mig. Hvem kunde have gjort, hvad jeg har gjort og dog være i Live. Intet Menneske kan nægte mig et Ønske." Hun rystede fra Hoved til Fod i den høieste Ophidselse. Der var en voldsom Kamp imellem dem, og hun kæmpede som et rasende, fangent Dyr i en Fælde for at bryde hans Magt. „Ja, du ser godt nok ud til det," sagde hun med Haan og Foragt og pegede paa ham. Hans Tøj var usselt og gennemtrukket af Fugtighed, hans Sko var dækkede af Jord og hang i Laser, Taagen hang i hans lange Haar. „Jeg har været klædt i Silke," sagde han, „jeg har haft Ringe med Juveler paa Fingrene. Jeg kunde faa dem igen, naar jeg vilde, men jeg kaster det Støv fra mig." I Modsætning til hende var han ganske rolig. „Og du standsede mig for at faa Mel af min Sæk" sagde hun. „Og du søger Ly under Galger." — „I Forbandede," sagde han, „jeg har eders Blod i mig. Ja, jeg søger Ly under Galger, for eders Blod i mig raaber paa eders Retfærdighed. Jeg søger Ly under Fængselsmure, jeg har kysset Bødlens Sværd, jeg har sovet paa Rettersteder. Alle Galger raaber paa mig, og udenfor Kirkegaardsmurene kalder de øde Grave paa mig. Jeg har fulgt de dømte Forbrydere til Skafottet og bedt dem om Tilgivelse. I Paris gik jeg en stjerneklar Nat til Galgen og faldt ned paa mine Knæ for de elendige og ukendelige Tyve og Mordere, der hang i den, og kyssede deres Fødder og sagde til dem: „Brødre, I rensede og retfærdige, tilgiv mig. Tænk paa mig, naar I er i Paradiset." Jeg tog alle mine Penge og Kostbarheder og gravede dem ned under Galgen, jeg ofrede det til dem, forat de ikke skulde tænke ondt om mig. De svaiede frem og tilbage i Nattevinden, og en Ravn fløj op og skreg, — naar jeg drømmer nu, kan jeg mærke Vinden vugge mig saaledes og føle Luften under mine Fødder, og Fuglene i Skoven ser paa mine Øine som deres Part. I Forbandede, jeg ønsker alt ondt over jer. Hvis jeg kunde slaa eder alle ihjel i et Slag vilde jeg gøre det, og hvis jeg holdt Pesten her i min Haand, vilde jeg slippe den løs paa jer. Det er eders Død, jeg hungrer efter. Og det er dog ikke nok. Naar jeg gik over en øde Jord var det ikke nok, for her i Skovene kunde være Fred, men jeg har eders Blod i mig, det strides med mit og binder selv mine Hænder og Fødder og overgiver mig til Dommeren. Jeg foragter eders Retfærdighed, jeg er fri, den er ikke for mig, men mit eget Hjerte raaber paa den. (Hvilken Skam, det er en forfærdelig Skam.) Skal jeg, som har holdt min Skæbne i min Haand som ingen anden, nu ligge her og bede dem om naadig Straf." — Han faldt igen ned over Galgens Murstenskant og lod sit Hoved ligge paa sine Hænder, saaledes som han havde ligget da hun kom. — Hun havde

ingensomhelst Følelse for ham, hun tænkte paa sig selv. Fra det Øieblik, hun havde følt, at hun ikke kunde slaa, at hun blev holdt tilbage imod sin Villie, var hun vild af Angst, hendes Ben svigtede hende, saa hun maatte sætte sig paa Galgen ligeoverfor ham. Hun, der aldrig vilde tro, at der kunde ske noget ualmindeligt eller komme Forhold, som man ikke kunde beherske, sad nu her ligesom en fangen Fugl og stønnede saa voldsomt som under en legemlig Anstrengelse. Hun var høi og stærk, hun vilde ikke have været bange for en virkelig Kamp med ham, men dette forfærdelige, overnaturlige og ufattelige lammede hende.

Alligevel vilde hun paa ingen Maade give sig, hun slap ham ikke et Øieblik med Øinene og var rede til at kæmpe. I de Øieblikke, der gik, til han talte igen, blev hendes Aandedrag næsten roligt. — „I den ny Verden, jeg vilde skabe" sagde han „naar jeg havde omstødt den gamle og gjort jer tause for bestandig, skulde ingen kræve en anden til Regnskab. Jeg er de fri Vindes Barn, hvem kræver Vindene til Regnskab eller Vandløbene. Naar Sneen smelter, stiger Floderne, nogle af dem gaar over deres Bredder, det er saaledes Had eller Ønsket om Hævn eller Magt stiger i menneskelige Hjerter. Men det bliver ikke mig, der kommer til at grundlægge den Verden, jeg er af min Faders Blod og han var et Menneske. Af mit oprigtige Hjerte siger jeg jer, at jeg foragter jer. I er ikke værd at leve paa Jorden, eders Synder begaar I af Dovenskab og dem, I ikke begaar, forsager I af Dovenskab. I er Slaver af eders fri Vilje. Men der maa være Magter, der har taget jer under deres Beskyttelse, for jeg ved ikke, hvordan I har faaet den Kraft, I har, den Magt, I har. I er ikke værd at gaa paa Jorden, vi foragter jer, Skovens vilde Dyr foragter jer, Ulvene foragter jer, I tamme Hunde, men I har fældet Skovene og dyrket Markerne og lavet Veie, og spændt Vandløbene for eders Møllehjul, I har givet Tingene Navn og skrevet Lovene, og bygget Galgerne. Alt det har I kun kunnet gøre, fordi I staar under en Magts Beskyttelse, som jeg ikke forstaar, og den har givet jer en stor Kraft. Den usleste mellem jer har den Kraft og er mægtig ved den. I Slaver er stærkere end vi fri Mænd, eders Blod i mig er saa stærkt, at det har overvundet mig, jeg bryder mig ikke om eders Love, eders Galger er en Skam, men nu har det ført mig til dem."

„Det er sandelig ingen Skam" sagde hun „for en Feil maa Straffen tages. Det er en større Skam ikke at tage den." „Jeg har tænkt" sagde han, „at det var af Angst, I gjorde det, men det er ikke det." „Nei, det er ikke af Angst", sagde hun, „der er slet ikke andet at gøre. Det er sikkert, for al Uret, du har begaaet, eller vil begaa, vil du faa din Straf, det er ligegyldig, hvordan du bærer dig ad. Det nytter ikke Folk, der prøver at flygte for den, for ingen kan undgaa den." Han reiste sig op og kom henimod hende, men nu var hun ikke længere bange, hun blev siddende ganske rolig og kneiste og saa ham stift ind i Øinene.

„Hør" sagde han og standsede og satte sig ned lidt fra hende, „du dømmer saa hurtig, du taler ganske som et Menneske. Kom lad os tale sammen da. Hør mig saa, hør mig tilende. — Jeg har ikke talt i 3 Uger," sagde han, „hør mig nu." Fra han begyndte at tale til hende, fra hun fik Øie paa ham ved Galgens Fod, havde han holdt hende fængslet som i en Skruestik. Heller ikke nu tog hun sit Blik fra ham, men han sad ganske rolig og saa ned og talte uden at bevæge sin Stemme.

„Jeg hedder Anders Østrel", sagde han. „Jeg er rig, min Fader var en rig Købmand i Aalborg, han havde altid Lykken med sig, ingenting slog feil. Det var fordi han giftede sig med en Hex, hun var min Moder, den eneste i hele Verden, som jeg elskede.

Ved du ikke, at i Maaneskinsnætter kan Folk faa Held til at se Høifolket pudse deres Skatte. Saadan gik det min Fader, han kom ridende langs Limfjorden en Sommeraften, han var dengang en ganske ung Mand. Han kom fra Jagt, han havde sin Bøsse liggende foran sig over Sadlen, og naar man saa kan skyde over dem, maa de lade alle deres Skatte i Stikken, det vidste han, og saa skød han, men til Straf derfor tvang de ham min Moder paa, eller nogen siger, at de blændede hans Øine, saa hun saa ud som en deilig ung Pige for ham, til det var for sent. Det ved jeg ikke, jeg har kun hørt Historien af andre Folk. Da han kom tilbage med hende, var de gift og da vilde han ikke se til hende, han sad paa Værtshusene med sine Venner og lod hende passe Handelen, han talte hende til, han behandlede hende som en Tjenestepige, og hun sagde aldrig et Ord. Han brød sig ikke mere om det, da jeg, hans Søn blev født, end om der var blevet født en Hundehvalp i hans Hus. Det hændte da en Dag, at han stod ude i Varehuset med en Svend og saa paa noget Jærn, der var blevet sendt ham fra Norge, og hans Kone kom til og sagde: Det er ikke godt Jærn. — Vil du forstaa dig paa alt, sagde han, da tog hun et Stykke i sine Hænder og brød det over uden at sætte det mod Knæet. Hans Svend svor høit af Forbauselse, men Manden sagde ikke et Ord, da sagde hun: Ja havde du haft mine Hænder eller jeg haft dit Sind, da vilde det være gaaet endnu værre end nu. Da kom han hen til hende og sagde: Jeg ser nok nu, at du har været langt bedre mod mig end jeg mod dig, men saaledes skal det ikke blive ved at være. — Siden den Tid var han god imod hende, men dog sjældent hjemme, han var bestandig paa Reise, og nogle Aar efter døde han, jeg kan ikke huske ham. Men Moder styrede nu alt hjemme, og der slog aldrig noget feil for hende, alle havde Respekt for hende derfor, men der kom ingen andre Koner til hende, hun kom heller ikke til nogen og ikke i Kirken. Hun og jeg var alene i Huset. Det er et stort mørkt Hus, Oplagspladsen ligger bagved det. Jeg holdt altid med min Moder, jeg var ingens Lige og ingen var min Ligemand; alle Husets Folk havde stor Respekt for hende. For 7 Aar siden, da jeg var 18 Aar, var jeg forelsket i en Pige, som hed Anna Lise Skiødt, hun var ogsaa en Købmandsdatter, og vi var ofte sammen, men engang, paa den Aften jeg havde bestemt at fri til hende, trak hun sig tilbage fra mig. Da jeg gik fra Dansen, var der to andre unge Mænd, som gik med mig og sagde til mig: Du kan nok vide, at Anna Lise ikke vil have een, der har en Hex til Moder. For de Ords Skyld vilde jeg slaa dem ihjel, men andre Folk, som kom fra Gildet, kom til og holdt mig, saa at de kunde løbe. Derfor gik jeg næste Morgen tidlig til Anna Lises Hus og traf hende hjemme. Jeg saa, hvor forfærdet hun blev, da hun saa mig. Jeg friede til hende og saa svarede hun nei. Jeg spurgte hende om det var fordi min Moder var en Hex, og nu husker jeg, at først vilde hun ikke svare, men jeg tvang hende til det, og saa sagde hun ja. Jeg gik strax bort, men da jeg kom hjem, var jeg syg og kunde ikke staa og alt i Huset var mig modbydeligt, jeg kunde ikke holde ud at se det.

Min Moder kom og gav mig en Drik, som skulde hjælpe mig. Dengang var jeg et Menneske, og saa nu, hvordan hun virkelig saa ud, og ligesom min Fader følte, dengang hun var hans Kone og hans Barns Moder, kunde jeg ikke holde ud, at hun kom mig nær, ligesaalidt som om hun havde været en Rotte eller Snog. Hun kom hen til mig og gav mig Kruset, og jeg rev mig løs fra hende, og talte til hende og forbandede den Time, jeg var blevet født, som havde en Hex til Moder. Da sagde hun det til mig, da lagde hun denne Forbandelse

paa mig. Det er nu syv Aar siden. Hun sagde mig, at ingen Modgang skulde kunne ramme mig fra noget Menneske. Du, der forbander din Fødsel for et uopfyldt Ønskes Skyld, sagde hun, Du skal faa dine Ønsker opfyldt, hun sagde mig, at intet Menneske skulde være imod mig. Hvem Du vil skal Du vinde, sagde hun, de skulle elske dine Fejl som dine gode Handlinger. Hun sagde: Du skal faa andre Ting at ønske Dig ufødt for. Jeg rejste samme Aften, jeg rejste med et af vore egne Skibe. Nu er hun vist død, en Mand fortalte mig det i København. Saaledes som jeg stod dengang, har intet Menneske staaet. Ja det var en Forbandelse, men dog var det ikke udefra, min Magt kom, men min Styrke var i mig. Hvem har følt sin Styrke saaledes i sig og standset. Hvem har prøvet at være almægtig mellem Mennesker og standset. Hvorfor skulde jeg standse den Gang, før jeg havde prøvet alt. Jeg har været langt omkring, det var allevegne det samme. De bøjede sig for mig, de bar mig, det var som at faa Vinger, nej det var som naar unge Fugle lærer at flyve; Vingerne var mine egne, men nu følte jeg, at de bar mig og Luften under dem, og i den Luft var der ligesom i Himmelrummet ingen Grændser. Hvilke Rigdomme jeg ønskede, var mine. Mænd talte hellere med mig end med nogen anden, de bøjede sig for mine Ord som for Love, alt hvad jeg rørte lykkedes, ogsaa Kvinderne fulgte mig.

Det var som Musik, som Lys omkring mig, indtil jeg begyndte at længes efter Mørket. Ogsaa efter Taushed kan man længes. Min Moders Spaadom blev opfyldt, jeg skulde faa andre Ting at ønske mig ufødt for. Hvorfor skulde jeg ikke prøve alt. Nu har jeg prøvet alt. Overmod, Magt, Lykke uden Grændser, Rigdom, Almagt, at herske, at hyldes som Hersker, Fortvivlelse, Bitterhed og Haan, Hjemløshed, Tiggerliv, Nætterne i Skovene, Regnen, Kulde og Sult, Taarer, Kval uden Maal. Nu er det forbi. — Men hør nu: — jeg har ikke haft nogen Lov uden min egen Lyst. Jeg saaede Ulykke ud, mine Spor var Ulykke. De, der stolede paa mig, styrtede alle, alle i Ulykke. Floden kan en Sang til mig om Ben, den skyller over, som har lært den mit Navn. De smaa Hytter, hvis Skorstene ryger langs Landevejene, kan ogsaa en om Stuer, hvori mine Fodtrin bragte Uro og min Tale slukkede Ilden paa Arnestedet. Der var Børn, som græd og blev ved at græde, og unge Piger og Mødre, som græd for min Skyld. Jeg taalte ikke nogen Vilje mod min, men at se dem bøje sig, det var min Fryd. Jeg bøjede den stoltestes Stolthed, jeg knækkede deres Trods, de faldt ned for mine Fødder. Ja dræbt Folk har jeg og set dem dø foran mig, mine Hænder her har været purpurrøde af deres Blod. Min Lyst var at bringe Forstyrrelse, Stormene var mine Følgesvende. De, der holdt mig tilbage, der prøvede at sætte deres Vilje mod min kom til at angre det alle, der kom en Tid, hvor de maatte græde derover. De, der troede om sig selv, at de stod saa højt, lærte jeg at følge mig, deres Hovmod varede kort. Min Ven dadlede mig, han sagde: det er ikke ret, at forlade dem, der stoler paa Een. Senere kom han til mig og sagde: hun, som jeg elsker, kan Du vinde hvis Du vil, men endnu er, der Tid, og Du er min Ven, gaa bort. Det vil jeg gøre, sagde jeg til ham, hvis Du selv vil forlade hende. Om et Aar skal Du forlade hende uden et Ord. Ham har jeg truffet igen, siden, han kom hen til mig og sagde: husker Du mig endnu. Jeg glemmer ikke dig. — For en Hævns Skyld satte jeg Ild paa Kirken en Juleaften, den stod mod Himlen, meget smuk og stolt, men den næste Dag stod kun Murene. Der er ingen, der har været elsket som jeg, jeg tømte deres Hyldest som et stort Bæger, og lod den bære mig som en Bølge, ingen havde min Styrke, men jeg satte mine Fødder paa dem, og der var kun Blod og Brandtomter,

hvor jeg havde gaaet. Der var en Mand, der fornærmede mig, og jeg sagde ham, at jeg vilde hævne det. Han havde en Søn, nogle Aar yngre end jeg, min Ven. Et Aar efter bragte jeg hans Fader hans Lig tilbage, og lagde ham foran hans Hjems Ild. Da vendte han sig imod mig og sagde: gaa nu. Saaledes skiltes de alle fra mig, uden Forbandelser, men naar jeg vendte mig, saa jeg dem sidde saaledes. Jeg brød mig ikke om det, min Vej var længere. Jeg lod dem beholde deres Sorg, den var ikke min. De er borte, jeg forlod dem og her er jeg alene under Galgen. Nu Du, som er et Menneske, Du kan dømme mig efter menneskelig Retfærdighed. Saa sig mig det da, lad mig høre det engang. Efter menneskelig Retfærdighed, hvad er da min Dom. Lad mig høre det engang og jeg gaar." Han taite endnu roligt, men i hans Stemme, hans Bevægelser samlede sig nu en Kraft, hvis Vælde hun følte, ligesom om en mægtig Bølge havde rejst sig mod hende. Nu saa han lige paa hende og da rejste hun sig voldsomt, hun skælvede fra Hoved til Fod, alt Blodet steg til hendes Hoved og sank igen til Hjertet, hun syntes Grunden gyngede under hendes Fødder. „Nej, nej, nej, nej," brød hun ud saa voldsomt, som vilde hun mane onde Aander fra sig med disse Ord. Hun stod et Øjeblik taus og vaklende, saa vendte hun sig imod ham, hvor han endnu sad paa Galgen og saa paa hende. „Nej," sagde hun, „nej, hvad vil Du mig. Det er Din egen Sag. Jeg kender Dig ikke. Jeg siger Dig ingenting. Lad mig gaa." Der var en lang Stilhed. Saa rejste han sig, kom hen til hende og faldt ned paa Knæ. „Sig mig det," sagde han, „for at jeg kan have hørt det. Jeg sværger Dig til, at jeg skal lyde Dig. Du er et Menneske, Du kender eders Retfærdighed, sig Døden, jeg siger Dig, jeg gaar." — Men idet hun saa ham saaledes ved sine Fødder, brast hun i Graad hun syntes Ulykken brød sammen over hende, i en ukendt Verden sank hendes gamle kendte og urokkelige Verden og gik tilbunds i et uhyre Mørke. Hun snappede efter Vejret og kæmpede mod den Ydmygelse at skulle tale til ham med denne graadkvalte Stemme. „Hvad er det, Du vil. Har Du ikke gjort Mennesker nok ulykkelige. Er det ikke nok at have slaaet ihjel, vil Du ogsaa lade andre være Mordere. Lad mig nu gaa." „Der er ingen Hjælp, der er ingen Hjælp at finde. Jeg er udstødt, intet Hjem nogetsteds, ingen Hjælp. Hvorfor viser Du mig nu bort." „Nej, jeg hjælper Dig ikke. Nej, lad mig gaa." Han stod op og blev staaende og saa paa hende. „Ja gaa. Ja, jeg lader Dig gaa," sagde han, „nu har jeg søgt jer og I har vist mig bort. Jeg lader Dig gaa." Idetsamme vrinskede hendes Hest, som var standset ved Foden af Bakken, og ved Lyden af dens Vrinsken rejste den gamle Verden, skønt utydelig endnu, sig af Jorden for hende. Som forfulgt af onde Aander gik hun bort. Da hun var paa Vognen igen, vendte hun sig om, men Mørket var tæt og intet var at se.

Hun vendte hjem fortvivlet, intet forfærdeligere kunde have ramt hende. Hun hastede hjem, som mod en Havn, da hun stod af Vognen kunde hun knap staa paa Benene. Hendes Fader var borte, det var kun hendes smaa Sødskende, som var hjemme, den ældste Søster havde lige tændt Lys, de ventede paa hende, og var angst for at hun ikke skulde komme.

Hun havde troet, at i den varme oplyste Stue var Redning, og nu hændte det hende, som en ny Rædsel den Aften, idet de talte til hende, idet hun kom ind og følte den hjemlige Luft i Stuen, at noget i hende rejste sig og forvandledes, det var som om denne hjemlige Verden voldsomt og afgørende vendte sig fra hende, og som om hun vendte sig fra den. Imod hendes Vilje, imod hvad hun havde troet muligt, greb denne Følelse hende, hun kunde ikke holde det ud, hun

troede, at hvis hun blev staaende et Øjeblik, vilde hun dø. Hvor var der Fred at finde, var den ikke herhjemme, saa var den ingensteds. Hun gik ikke op paa sit Værelse, fordi de vilde søge hende der. Hun løb op paa Loftet, og i Mørket og Ensomheden deroppe kastede hun sig ned over en stor sammenskudt Seng, der var skudt tilside i en Krog, borede Hovedet ned i Dynerne og græd og rokkede frem og tilbage. Hun troede hendes Kval skulde vare evig, eller at hun vilde dø, men efter en Stunds Forløb begyndte hun at faa andre Følelser, hun følte Taarerne svide paa sit Ansigt i Kulden heroppe, hun saa sig om, det var forfærdeligt at være paa disse kendte Steder, i hendes Hjem, Verdens Grundvold og saa saaledes forstødt, forskudt.

Hun gik ned og spiste til Aften med sine Sødskende, og de var saa bange for hende, at de ikke turde spørge hende, hvad hun fejlede, men kun veksle Blikke indbyrdes, de kunde se, at der var noget i Vejen.

Ikke en Time sov hun hele Natten. Hun gik iseng, hun kæmpede en haardnakket Kamp for at tvinge Verden til at være, som den plejede, men hun saa nok snart, at der var ingen Søvn at finde, der var ingen Udvej her, hun var drevet ud paa det store Hav, alle Diger var nede, alle Ankere brudt, hun sad op i sin Seng hele Natten igennem og kæmpede fortvivlet med den ny Verden.

Intet værre kunde være sket hende. Verden var rokket, alt omkring hende, som havde syntes saa fast, vaklede, intet Steds Sikkerhed. Naar Verden var saaledes, var det uudholdeligt at leve. Hun prøvede at samle sine Tanker, kun et var hun klar over, der var overgaaet hende noget forfærdeligt, uopretteligt, alt var forandret, skønt det var utroligt, vilde det aldrig mere blive, som det havde været før.

Hun var ikke i Tvivl om, at hun havde været i Berøring med overnaturlige Magter, dette var forfærdeligt, men ved Siden af det andet, svandt det ind til ingenting, selv om hun ikke havde troet, det skulde være hende, der fik med den at gøre, havde hun jo nok troet paa Trolddom før.

Det forfærdelige var, først at hun overhovedet skulde være nødt til at tænke over sine Følelser. Det havde hun altid dømt som den fuldstændigste Tidsspilde og Vejen til meget ondt, og nu var hun nødt til at kæmpe for sit Liv for at faa Klarhed, det ansaa hun for en meget stor Ulykke, hun syntes, at aldrig havde noget Menneske været overvældet af Ulykke som hun. — Og det andet var, at Verden var saaledes forvandlet, kunde saaledes forvandles. Til denne Dag havde den staaet og dens Grændser været sikre. Hvad hun havde fordømt, havde hun fordømt og skyet. Men hun havde talt med en Morder nu, en Mand havde bekendt sine Forbrydelser for hende, en tung Byrde, og hun følte Medlidenhed med ham, ja en Medlidenhed uden Grændser. Den var i sig selv pinefuld nok, men den virkelige Ulykke var at den var til, og hun kunde ikke omstøde der. Den graa Dagning brød frem, som en ny Ulykke kom over hende Bevidstheden om at have tilbragt en saadan søvnløs Nat, som ellers var forbeholdt Forbrydere og Folk med ond Samvittighed, hun saa nok, at hendes Plads var forandret, hun stod imellem dem, nu, som hun før havde staaet saa langt fra. Men hendes Følelser kom over hende som ukendte og uberegnelige Magter nu. Mens Dagen brød frem og hun hørte den vaagne omkring sig allevegne, hendes Hane galede, en Ko brølede og Morgenvinden begyndte at synge, kom der Ro i hendes Sind og Ligevægt, der gik vel Dønninger endnu, men de brødes ikke som før, hun fandt Fodfæste i denne ny Stilling, imod alle den gamle Verdens Love og imod, hvad der havde været muligt i den, tog hun sin Stilling op og erklærede sig tilfreds med den. Og strax vidste hun, at der var een Ting, hun vilde og eet, som skulde gøres, han maatte hjælpes.

Denne Beslutning var en stor Befrielse for hende, den blev aldeles urokkelig, mens hun stod op og klædte sig paa og hendes gamle Sikkerhed vendte tilbage med den, den gamle urokkelige Sikkerhed for, at hvad hun gjorde, var rigtigt, som hun havde turdet gaa mod hele Verden med, og dog forandret, hun vidste, hun var heltigennem forandret. — Han havde sagt, at han havde Mænds Blod i sig, som havde søgt Retfærdighed, men saaledes havde hun i sig lange Rækker af Kvinders Blod, som havde været meget barmhjertige. Stammemødre af hendes Slægt havde ligget saaledes vaagne om Natten af Bekymring og Fortvivlelse over deres Mænds Lidenskaber og var staaet saaledes op om Morgenen, for at hjælpe dem. Forvaaget, bleg og rødøjet var hun fuld af Kraft endnu og samlet, rede til at sætte al sin Kraft ind i Handling, og hendes Sind rejste sig, flammende af Kampaand, men hun var uerfaren endnu, uøvet i Kamp og grublede over, hvad Midler hun skulde bruge.

Mens hun klædte sig paa, kom hendes Søster, som var femten Aar, ind og fortalte hende, at Karlen paa Gaarden ikke var kommet tilbage endnu og hun sagde: „Det er en Skam, for vi lovede Fader at Vænget skulde være pløjet, naar han kom tilbage og nu kan det ikke blive det.“ Lea lod hende gaa, men lidt efter kaldte hun paa hende og sagde: „Hør Henriette, vi skulde faa det Vænge pløjet alligevel, synes jeg. Du maa gaa op i Skoven til den aabne Plads, Du træffer nok en Mand der. Han hedder Anders Østrel, sig til ham, at Du kommer fra din Søster, som talte med ham igaar, og at han maa komme og pløje for os, at vi vil have det Vænge pløjet.“ „Ja men han er der naturligvis ikke,“ sagde Henriette. „Ja hvis han ikke er der, saa er der ikke noget at gøre,“ sagde Lea, „men det kan vi jo ikke vide, før Du har set ad.“ Hendes lille Søster havde saa stor Respekt for hende, at hun gik.

Hvorfor hun gjorde det, vidste hun ikke selv.

Der var noget i hende, hvis Navn hun ikke kendte, som lod hende gøre det. En af hendes Stammemødre havde maaske gaaet saaledes i Uro og Angst for sin Mand og ikke været rolig, før hun vidste ham saaledes gaaende bag Ploven, op og ned ad den lange Mark, trampende i blød tung Jord, som faldt glinsende tilbage for Plovjærnet ligesom en Bølgekam, mens Hestene foran sled og pustede og dampede. Den samme Ro kom over hende, da Henriette kom tilbage og sagde, at han var der, den lille Dreng paa Gaarden havde sat ham i Arbejde, og det var ikke Ro alene, det var en Slags Triumph, en Anelse om Sejr, som steg og svulmede i hende. Hele den Dag mens hun gik om i Huset, var hun fyldt deraf, hun var ganske rolig, hun sad længe ganske rolig og syede, men aldrig havde hun oplevet en Dag som denne.

Hun sendte nogen ud med Middagsmad til ham, men da Aftnen faldt paa, lod hun to af sine smaa Sødskende løbe op paa Bakken bag Huset, hvorfra de kunde se det Vænge, han pløjede: „Han gaar der endnu,“ sagde de, da de kom tilbage. Lea stod lidt og tænkte sig om, saa tog hun selv noget Tøj paa og gik. Det var ikke fireogtyve Timer siden han havde standset hende i Skoven, men Lea blev ikke forbavset over, at det nu var at tænke paa som et helt Aar, hvilke Forandringer havde de ikke bragt.

Han gik der endnu, først tegnede hans Skikkelse, Hesten og Ploven sig skarpt fra Bakkens Kam mod den lyse Himmel og derefter, mens han langsomt kom over Marken ned imod hende, i Tusmørket kun som en utydelig fremadskridende mørkere Masse mod Markens mørke, bølgende Grund, og hun blev staaende og ventede paa ham, indtil han kom helt hen til hende og standsede Ploven. Hun vilde tale til ham, men kunde

ikke faa sin Stemme til at lystre. „Det er jo sent nu. Du er færdig. Du er færdig nu.“ Hun troede, han skulde falde, han vaklede frem og tilbage, idet han slap Ploven, men han vandt Ligevægt igen, stod et Øjeblik taus og brast i Graad. Han bøjede sig ned, løftede hendes Kjolesøm op og kyssede den. „Du velsignede,“ sagde han, „det er forbi“. Ikke et Ord kunde hun sige. „Helbredelsen er i Jorden,“ sagde han, „Velsignelsen er i Jorden. Det er et Under. Jeg er helbredet. Det er forbi. Alt er forbi.“ Han stod længe, voldsomt bevæget, stum. Han sagde. „Jorden har talt til mig, det er et Under, jeg har hørt dens Stemme. Det er forbi, mine Sorger tog den, mine Forbrydelser, mit Vanvid, og gav mig Fred. Hvor stærk den er, hvor uendelig barmhjertig, jeg lagde min Sorg paa den og den tog imod den, den bærer den, jeg gravede min Sorg ned i den og den gav mig Fred. Jeg er dens Barn. O det er forbi, det er forbi. Jeg er frelst.“ Igen stod han en Tid taus og aandede tungt. „Jeg har nu set hele mit Liv,“ sagde han, „hvordan jeg er løbet efter Lygtemænd, men nu har jeg set en Storhed, som jeg ikke troede der var, Jorden har talt til mig. Ikke en Dag er spildt, Smerte, Modgang, Fejltagelser og tunge Aar, det er ingen Ulykke.“ „Og gaar Du nu?“ sagde hun. Han bøjede sig ned og spændte Hestene fra Ploven. „Ja,“ sagde han, „jeg rejser hjem. Mit Hus venter paa mig der. Nu er det andet forbi. Jeg har hørt min Moders Stemme idag, det er forbi, en god Tid venter paa mig. Retsindige Mennesker skal være tilfredse i mit Hus og hvor jeg er, min Haand skal være over de Svage og Forurettede. Kulde, Vrede, Bitterhed, Had og Overmod skal være fjernt fra mig.“ Han talte langsomt og tav igen. „Og dermed,“ sagde han, og vendte sig imod hende igen, vendte sig imod hende med hele sit Væsen, ligesom da han talte til hende i Skoven og bøjede sig for hende. „Vil Du hjælpe mig. Nu, da Du har frelst mig, vil Du ikke forlade mig.“ Hun vendte sig fra ham og tav. „For Du er min, sagde han, „ligesaameget som mine Hænder er mine. Nu vender Du Dig fra mig, fordi Du er stolt, ak Du er meget stolt.“

Idet han sagde dette, smilede han og hun havde aldrig set ham smile før og det var som om ved dette Smil Forholdet imellem dem forandredes, det var for hende som endte Usikkerheden med det, Kampen med det, men det sank ikke derved, det var tværtimod, som om det løftedes op over det sidste Rev. „Hvad er det, Du hedder,“ sagde han. „Jeg hedder Lea,“ sagde hun. „Jeg elsker Dig Lea,“ sagde han, tog hende og kyssede hende. Saaledes favner Havet Floden, som rinder ud i det og Vestenvinden Løvet, skønt hun følte sig baaret, svimlede hun.

Hestene var utaalmodige for at komme hjem. De fulgtes ad til Gaarden, da de kom til Porten, slap han Tømmerne og lod Hestene gaa ind og standsede. Igen bøjede han sig og kyssede hendes Hænder. „Vent nu paa mig Lea,“ sagde han. „Ja vist vil jeg vente paa Dig,“ sagde hun.

„Lea hør nu,“ sagde han, „det var til Moder, jeg skulde sige det, men hør Du mig nu. Ikke forbandet være den Time, jeg blev født, velsignet være den. Tilgiv mig, at jeg forbandede den, jeg velsigner den nu. Det var godt, jeg blev født og godt, jeg voksede op, og godt jeg levede alle disse Aar til nu.“ »Ja,“ sagde Lea. „Og saa Farvel Lea,“ sagde han og forlod hende. Hun stod tilbage i Mørket, efter at han var gaaet bort, som baaret af stærke vældige Bølger og dog saa rolig.

SOCIALDEMOKRATISKE KONGRESSER

I AUGUSTMAANED holdt Socialdemokratiet en Verdenskongres i *Stuttgart*. Hovedspørgsmaalene, der drøftedes, var „Fagforeningerne og Partiet" og „Militarismen og de internationale Konflikter". — Den nøje Forbindelse, der her i Danmark har været mellem Socialdemokratiet og Fagforeningerne, er ukendt i England, hvor Fagforeningsbevægelsen har været af rent borgerlig Art, og i Frankrig, hvor den gennemtrænges af en anarkistisk-antiparlamentarisk Aand, idet Syndikalisterne, Lederne af Fagforeningerne *(Confédération général du travail)*, kun interesserer sig for Bevægelsen som den Vej, der gennem Generalstrejken skal føre til den sociale Revolution. Den franske Socialdemokrat, JULES GUESDE, er en heftig Modstander af den Aand, der besjæler disse Fagforeninger, og han vil, at Partiet skal bryde med dem, men JAURÉS tør ikke støde dem bort. Han mener, at naar Fagforeningerne faar Tid til at sunde sig, vil Forholdet mellem Parti og Fagorganisation blive godt, saa vil den sidste være med til Partiets daglige Smaaerobringer ad parlamentarisk Vej, idet dette til Gengæld holder Vejen til Generalstrejken aaben. — Forhandlingerne om dette Spørgsmaal blev afsluttet under voldsom Protest fra Englændernes Fører, HYNDMAN, men med overvældende Flertal vedtog Kongressen en Resolution, der hævder, at „Parti og Fagforeninger i Arbejdernes Frigørelseskamp har lige vigtige Opgaver" og at „Arbejderklassens Kamp derfor vil forme sig saa meget gunstigere og virkningsfuldere, jo inderligere Forholdet er mellem Fag- og Partiorganisationer"; der bør derfor „i alle Lande tilvejebringes og varigt opretholdes et inderligt Forhold mellem Parti og Fagforeninger".

Da Spørgsmaalet om Militærvæsenet var til Forhandling, kom de nationale og personlige Forskelle stærkt frem. En Del af de franske Socialdemokrater ledes af den unge Folkeskolelærer GUSTAVE HERVÉ, der har rejst en Agitation, som han selv kalder for antipatriotisk. Han har skrevet en Bog, *Leur Patrie* (Deres Fædreland), hvori han raader Reservesoldaterne til i Tilfælde af Krig at møde ved Indkaldelsen og tage mod Vaabnene, men derefter nægte at gaa i Krig og istedenfor at bemægtige sig den offentlige Magt; senere hen har han ment det fornuftigere, at Soldaterne deserterede og Reservesoldaterne strejkede. Hervé er Medlem af det franske Socialdemokratis Hovedstyrelse, Guesde vil have ham ud af Partiet, men Jaurés mener, at det er klogest at holde ham indenfor det. Guesde vil ikke have en særlig antimilitaristisk Agitation saa lidt som en særlig antiklerikal, alle Kræfter skal samles om den antikapitalistiske og socialistiske Kamp, ti med Kapitalismen vil, mener han, baade Militarismen og Klerikalismen forsvinde. Jaurés vil derimod en direkte Kamp mod Militarismen, „der kun kan anses for den af Staten organiserede Rustning til Arbejderklassens økonomiske og politiske Undertrykkelse", han kræver „Bourgeoisiets militære Afrustning og Arbejdernes Rustning ved Gennemførelse af almindeligt Folkeværn" og vil, at en udbrydende Krig skal hindres ved „alle til Raadighed staaende Midler: fra parlamentarisk Aktion og offentlig Agitation til Massestrejke og Opstand". Tyskernes Talsmænd, BEBEL og VOLLMAR, udtalte sig i denne Sag paa en Maade, saa Franskmændene ikke kunde skelne dem fra almindelige Storborgere. Bebel foreslog, at Kongressen skulde udtale: „Truer en Krig med at bryde ud, er i de paagældende Lande Arbejderne og deres parlamentariske Repræsentanter forpligtede til at opbyde alt og anvende de dertil virksomste Midler for at hindre Krigens Udbrud, og om det dog ikke skulde lykkes, da træde i Skranken for dens hurtige Afslutning". Om denne Udtalelse kunde man lige saa lidt enes som om Jaurés, og der blev nedsat et 15 Mands-Udvalg, der skulde finde en fælles Udtalelse, hvori alle Modsætninger enedes, og det lykkedes, omend paa Bekostning af Klarheden, „ti det internationale Socialdemokrati kan ikke foreslaa en stereotyp Form for Kampen mod Militarismen; den maa i de forskellige Lande rette sig efter Tid og Forhold, men Socialdemokratiet maa saa meget som muligt forstærke Arbejdet mod Krigen og bringe Harmoni i Arbejdet". —

Blandt Kongresdeltagerne var Australieren Krömer, der fortalte, at han i otte Aar havde været „klarsynet", og han profeterede, at det i 1910 vilde komme til en stor

europæisk Krig, i hvilken England vilde blive fuldstændig slaaet. Samme Aar vilde den socialistiske Kommune blive erklæret i Adelaide (Sydaustralien), hvorfra den vilde brede sig over hele Australien. I 1912 vilde der i Amerika udbryde en Militæropstand, som vilde ende med Indførelse af den socialistiske Kommune. I 1914 vilde alt styrte over Ende i Europa. Paa det aandelige Omraade vilde det da blive klart, at Kristendommen var Svindel, men i Europa vilde den socialistiske Samfundsordning ikke blive indført, Socialdemokraterne her vil udvandre til Amerika. — Hvordan det nu end maa forholde sig, saa synes vor egen „Socialdemokraten" at skænke Profetien om 1910 Tiltro, ti i Septembermaaned findes grufulde Skildringer af „Københavns Ødelæggelse i 1910", oplivet af Billeder, der har til Underskrift „Nordsjælland i Brand", og „Henriette skreg og tiggede: Jeg vil have min Mand! Giv mig ham, eller dræb ogsaa mig!" og desl.

Verdenskongressen i Stuttgart efterfulgtes af de skandinaviske Socialdemokraters Kongres i *Kristiania* i September Maaned. — Socialdemokraterne af Karl Marx'es Skole har set skævt til den cooperative Bevægelse, som tilligemed Fagorganisationen har hævet de engelske faglærte Arbejdere op til Levevilkaar, der har støttet deres Tro paa, at Fremskridtet sker ikke gennem Revolution, men gennem Evolution, ikke ved at rive ned, men ved at bygge op. Det er de danske Bønder, der har taget den cooperative Tanke op; det er Andels- og Brugsforeningsbevægelsen, der har fæstnet dem økonomisk og opdraget dem til at styre deres egne Sager. I de senere Aar har Socialdemokraterne begyndt paa Andelsforetagender (Fællesbageriet, Kødforsyningen, Bryggeriet osv.), men Brugsforeningerne har de af taktiske Grunde taget Afstand fra, de har ikke turdet støde Detailhandlerstanden bort, de mange Smaahandlere har dybe Rødder ude i Arbejderkvartererne. I Kristiania fik de danske Socialdemokrater onde Ord, fordi de ikke havde været lige saa kloge som Bønderne, og Svenskeren K. G. ROSLING ramte dem lige paa deres ømme Sted, da han sagde: „Ved Agitation alene omstyrter vi ikke Kapitalismen, vi maa selv bygge det nye Samfund op" og „Maalet maa da være, at den cooperative Bevægelse med Brugsforeninger som Grundlag kommer fuldt paa Højde med vor faglige og politiske Bevægelse". De danske maatte bøje sig for de svenske og norske, og der blev vedtaget en Resolution, der anbefalede en kraftig cooperativ Virksomhed som et vigtigt Middel i Arbejdernes Frigørelseskamp, hvis Maal er Erobringen af den politiske og økonomiske Magt.

I Kristiania afpassedes Militærresolutionen fra Stuttgart efter nordiske Forhold. Man skal her ikke gaa Omvejen ad Folkevæbning som i Tyskland og Frankrig, men skride direkte til Afrustning, i al Fald for Danmarks Vedkommende. Den danske militære Ordfører, BORGBJERG, talte med den ham egne lyriske Veltalenhed for fuldstændig Afrustning og mod Arbejdsgiverne og alle, der ikke er Socialdemokrater, som er de „virkelige Fædrelandsvenner", mens deres Modstandere er „den sande fædrelandsløse Bande". Meget forstandigt talte Svenskeren HJ. BRANTING, der holdt paa, at de nordiske Lande hver for sig maatte vælge deres Vej henimod Afrustning; han tog Afstand fra „Ungsocialisternes" Form for antimilitaristisk Agitation blandt Soldaterne og sagde, at der kan gives Forhold, f. Eks. de finske, hvor et Folk, naar det fik Tilbud fra et større Land om at blive fri for al Værnepligt og Militærbyrde enten mod at betale en Tribut eller ogsaa helt uden Vederlag, maatte afslaa Tilbudet, „ti om Friheden og Folkets Selvbestemmelsesret skulde sættes i Fare, enten fra ydre Fjender eller indre Magthavere, er det godt at vide, at Vaabnene var i Folkets egne Hænder". Det er Ord, som Afrustningsmændene ikke burde overhøre. Fremhæves skal følgende Udtalelse af Branting: „Skulde Nordens Frihed blive udsat for Fare, da skal det vise sig, at der nok bliver en Omvurdering af mange Værdier. — Da skal man nok faa at se, at mange af Overklassens Mænd, som nu, naar der ingen Fare er, bryster sig med deres Fædrelandssind, faar travlt med at komme lidt i Baggrunden, medens de, som nu kaldes antimilitaristiske Fædrelandsforrædere, sikkert ikke vil være de sidste til at træde frem og vove det yderste". Gode Ord, men hvormed skal vi danske, naar vi har afvæbnet, „træde frem?" Da vel ikke i vor bare Skjorte for at vække Medynk.

L. M.

Rugende Sneppe. Find Kroppen og Hovedet med dèt lange, fremadvendte Næb.

DYRS MASKERINGSEVNE

— BESKYTTELSESLIGHED —

Af R. C. MORTENSEN.

Vi har allesammen lagt Mærke til, at vor Hær skifter Ham: Flere og flere Militære aflægger den stærkt farvede Dragt med de skinnende Knapper og iører sig en fordringsløs Klædning à la Skovfoged eller noget lignende. Det er en meget interessant Metamorphose, vore Jenser gennemgaar, og den har naturligvis interessante Grunde; den ene af dem er den, at man er kommen under Veir med, at man, naar Fjendens Øie gennemsøger Terrainet, hellere maa ligne Jord og Træ end — for at tale i Kiplings Sprog — tage sig ud som et Sæbestykke i en Kulkasse eller et Sennepsplaster paa en Kulsæk. Gaar det paa Livet løs, kan det tidt og mange Gange være klogt at formumme sig, ligne den Jord, man ligger paa, det Græs, man fjæler sig i, de Stene, mellem hvilke man forputter sig, for det kunde hænde, at man saaledes slap sin Dødsfjende ud af Øie. Selv Dyrene kan ræsonnere saaledes, og de har Brug for det, thi der, hvor Fuglene synger og Insekterne danser, hvor Sollyset glitrer hen over Blade og Blomster, og Skyggerne fortoner sig mellem Stammer og Grene, der kan det se fredeligt nok ud, men dog er der Krig derude som der er det mellem os selv. Det gælder snart om at formumme sig for at undgaa Fjenden, snart om at kunne naa ham ind paa Livet. Hermelinen ved Besked, bedst maaske naar der ligger Sne om Vinteren. Da har den faaet sin hvide Dragt, og den forstaar at bruge den, at benytte sig af de Fordele, den byder: Den kan sidde i Sneen faa Alen fra Dig, uden at Du ser den; dens sorte Halespids agerer en Jordplet, som Vinden har feiet bar, og det øvrige af Dyret er som en Snestribe. At dette mangen Gang har reddet dens Liv er sikkert nok.

Paa øde og ensomme Steder lever den Fugl *Triel*; dêr færdes den mellem Stene og Græs-

totter, og graagulsort af Farve knuger den sig ned mod Jorden, naar Du kommer gaaende. Er Du ikke særlig vant til at færdes paa Stedet, skal Du have ondt ved at skelne Fuglen fra alt det andet, dit Øie falder paa. Den ved paa en Prik, hvad den ligner, og saa stiller den sig an, som om den ogsaa *er* det. Mange andre forstaar at sammenligne deres egne Farver og Former med Omgivelsernes, og de benytter sig af Sammenligningens Resultater saaledes, at de snildt nok lader, som om de er Træstamme eller Jordklump, Pind eller Blad.

Jeg fulgtes engang med en Zoolog, der vilde skyde en *Træløber*. Vi gik i en Have, hvori der var gamle Træer, og et af dem var paa den pudsigste Maade besat med udgaaede Smaagrene, med „Stabbe", hvorimellem der voxede Mosser og Laver. Saa kom Træløberen, let paa Vinge, og det første Skud faldt. Fuglen gjorde — ganske urørt — et Sving til Siden; Doublettens andet Skud smeldede, og i samme Nu for det lille Dyr, der heller ikke denne Gang var bleven ramt, lige hen mellem Grenstabbene i Træet, satte sig tilrette, saa at den lignede Barken, stak Hoved og Næb opad i samme Retning som Grenstabbene — og blev siddende aldeles stiv. Vi gik tæt hen til den, vi stod og talte om den, vi betragtede den nøie, men bestandigt sad den stiv som den visne Gren, den gav sig ud for at være. Intet Menneske kunde have udnyttet de givne Forhold bedre, end denne stakkels, lille Fugl gjorde det.

Nattergal paa Reden.

Se paa Sneppen, der ruger paa Jorden mellem Blade og Pinde, der er farvede som den selv og som de Skygger, der falder mellem dem. Eller se paa Nattergalen! Der falder Lys sælsomt ujævnt og klattet ind mellem Grene og Straa, mellem Blade af snart sagt alle Farvenuancer, og Du kan være sikker paa, at mangfol-

Vandrende Pind paa en Gren.

dige Mennesker vil gaa forbi uden at se Fuglen, de ser et Kaos af Former og Striber og Pletter og Streger, men de aner ikke, at en vis Sum af dem — et Fragment af det, Øiet omspænder — dækker over et varmt bankende Hjerte, et rullende Blod.

Der er et gammelt Ord — brugt saa ofte, at man neppe tør bruge det igen — det siger, at dêr, hvor Du har Din Styrke, der har Du ogsaa Din Svaghed! Det vil i dette Tilfælde sige, at det nu og da hænder, at et Dyr stoler *for* længe paa, at det spiller Rollen godt nok, saa at dets Sikkerhedsfølelse bliver dets egen eller Yngelens Bane.

Det hændte mig engang, at jeg uforvarende traadte Halen af en rugende Gulspurv og ved mit Fodtrin knuste, hvad der var i dens Rede, fordi den, da den hørte mig komme gaaende, ikke vilde røbe Reden ved at flyve op, men blev liggende mellem de visne Blade i Haab om, at den skulde forblive upaaagtet — det blev den ogsaa, men i dette Tilfælde blev det dens Ulykke. Jeg ved et andet Exempel. Se Rørdrummen mellem Rørene og Tuerne — og se den hellere i Virkeligheden end paa et Billede — og Du vil være vis paa, at den saa at sige altid vil undgaa de Forbigaaendes Opmærksomhed. Den er vis derpaa, og netop denne Vished bliver Skyld i, at det nu og da er gaaet en Rørdrum galt. Jeg ved i hvert Fald en, der forblev saa længe i Rollen, at en Mand, en af dem, der er vant til at skelne en Lichenklat fra en Lysplet, en Skygge fra en vissen Stængel, tog den med de bare Hænder!

Indisk Bladsommerfugl (Kallima).
Til høire en, der flyver, til venstre en, der har sat sig til Hvile.

Det vandrende Blad.

Det er dog sjeldent — forholdsvis — at et Hvirveldyr saaledes lader sig snappe, med Insekter gaar det, i hvert Fald naar de har med *Mennesker* at gøre, hyppigere paa, uagtet deres Formumning er ganske forbløffende.

„Den vandrende Pind", ogsaa kaldet med det celebre Navn „Spøgelset", er en kuriøs Fremtoning. Sit Navn bærer den med fuld Ret: Lang og tynd, med endnu tyndere Ben, som den ganske planløst stikker ud til Si-

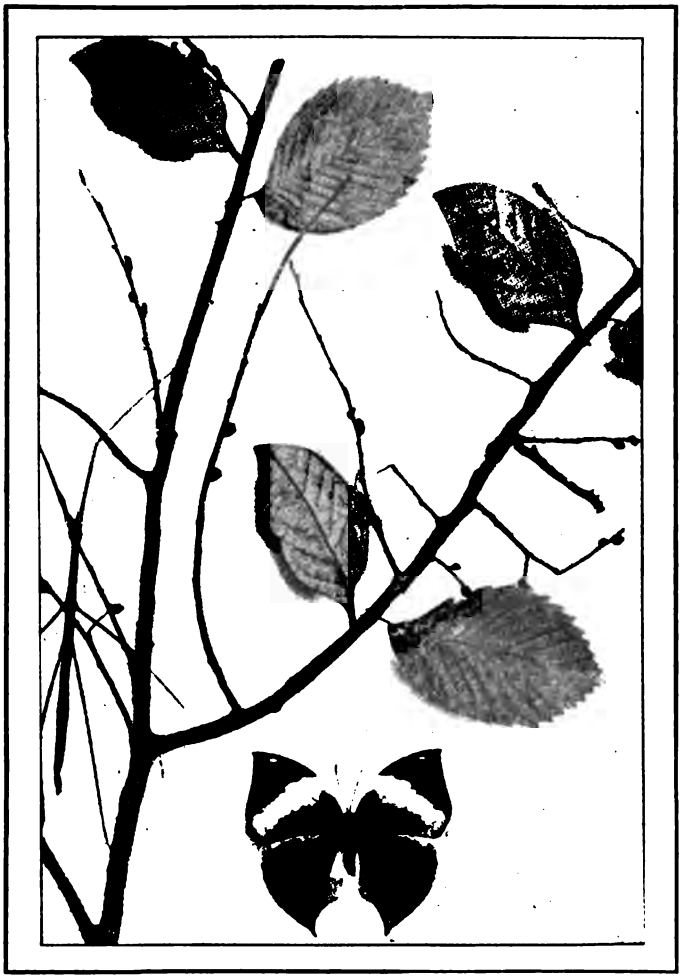

Indiske Bladsommerfugle; en i flyvende Stilling og tre siddende paa Grenene mellem Bladene; men der er ogsaa tre andre Slags Dyr at se.

derne eller ikke stikker ud (ligesom det stikker den!), kan den sidde ganske stille saa længe, at man næsten kan blive ked af at se derpaa, og den, der ikke just har set den bringe sig i Stilling, vil ofte slet ikke faa Øie paa den. Ogsaa *„Det vandrende Blad"* er kendt nok, men morsommere er vist den *indiske Bladsommerfugl*, som er iøjnefaldende nok, naar den flyver med udbredte Vinger, men som sandelig er vanskelig at finde, naar den sætter sig paa en Gren vis à vis et Blad; thi klapper den sine Vinger sammen, skjules derved Oversidernes røde og blaa Farver, og Undersidernes grønlige Schatteringer med de om Bladribber mindende Striber giver den en rentud forbløffende Lighed med et af Grenens Blade, og det saa meget des mere, som Tappen paa Bagvingerne kommer til at ligne Bladets Stilk. Maaske dog *„Uglesommerfuglen"*, der kryber sammen i Træstykkets Sprække, eller *Cionusbillens* Pupper imellem Schrophulariatoppens Frugten bedst af alt egner sig til at lege: „Hvem kan finde Katten?"

Der er, som det tydeligt fremgaar af de her nævnte ganske faa og i Flæng valgte Exempler, ingen Tvivl om, at man har Ret

til at tale om »*Beskyttelseslighed*«, altsaa om, at mange Dyr beskyttes mod Efterstræ-

Ugle, der flyver.

belser derved, at de ligner deres Omgivelser, og Fænomenet har givet Anledning til mange filosofiske Betragtninger. Det er imidlertid meget farligt at give sig disse i Vold, thi i Virkeligheden — hvor bestikkende de end kan være, fører de fleste af dem dog ud paa de ravgale, de vilde Veie. Paa den ene Side kan der, mener jeg, ikke være Tvivl om, at

Ugle, der har sat sig til Hvile i en Træsprække.

Pygæra paa et Træ med afbrudte Grene.

en Fugl som Træløberen meget godt ved, hvad den gør, naar den skjuler sig netop i dette bestemte Træ og tilmed der antager en bestemt Stilling, men paa den anden Side er det ikke *dens* Skyld, at den

Find Schrophulariaens Frugter og find Cionusbillens Pupper.

ligner Træbarken, lige saa lidt som visse Snylteinsekter kan gøre ved, at de ligner

To Birkemaaler-Larver.

dem, de søger Ly hos. Hvorledes er det gaaet til, at en *Maalerlarve*, naar den hviler sig i en vis Stilling, ligner en Grenstump, eller at *Pjaltefisken* ser ud som Tangplanter, eller at *Gedden* under visse Forhold kan bibringe os et Synsindtryk som af Ferskvand, Planter, Sollys og Skygger blandede

ind i hinanden? Der er Insekter, som ligner grønne eller visne Blade, Grenstumper, Bark- eller Bladstumper, Torne, Excrementer, Stene, Frugter o. s. v., o. s. v. Dette kan jo dog ikke være deres eget Værk; men der er andre Dyr, som i Følelse af, at de *ikke* ligner noget af det, der omgiver dem til daglig, ligefrem klæder sig ud. *Krabber* f. Ex kan finde paa at plante Koraldyr eller Tang ovenpaa sig selv, saa at de, naar de ligger stille, i ethvert forbigaaende Dyrs Øine maa se ud som en bevoxet Sten, og derved faar de lettere ved at erhverve sig Føden: Skjult under det, Krabben snildt har anbragt ovenpaa sig, holder den sine Fanglemmer, „Saxene", og naar et uskyldigt lille Dyr vil tage sig et Hvil i dens Nærhed i den Tro, at „der er ingen Røvere i denne Skov", saa faar den at fornemme at selve Skoven var een eneste Røvers Klæder.

Pjaltefisk.

DAGEN OG VEJEN

CENSUR-KULTUR

I Anledning af HJALMAR BERGSTRØMS KAREN BORNEMANN.

DER kan strides længe om Værdien eller Skadeligheden af Teater-Censur. Adskillige, selv meget frie Lande har bevaret den; adskillige selv uangribeligt frisindede Mænd har forsvaret den! Det kunde have haft sin Fare, om et Teater havde spekuleret i Tysker-Had under en af den slesvigske Undertrykkelses stærkt spændte Stunder. Eller at et Skuespil i Stil med Esmanns „Den store Maskerade", maaske endda krassere i sin Tendens, var blevet spillet under den store Lock-out. I saadan et Par tydelige Tilfælde var Politi-Forfølgelse muligvis kommen bagefter. Teatret har jo sine særlige Forhold. De senere Tiders Censur-Begivenheder viser unægtelig, at Systemet ogsaa har sine Farer.

Faren er Magtens Fristelse. Der er noget kildrende ved at blive omtalt, være kendt Ansigt, offentlig Personlighed. Man nævnes i Aviserne, optræder, faar Betydning. Paa den Maade glemmer let en Censor sin uhyre stilfærdige, men netop i sin Ubemærkethed betydningsfulde Opgave: at have Takt, at vise Takt. Han glemmer, at han alene er, alene kan og maa være Politi-Myndighed — og det med ganske særlig beskeden Fasthed og Finfølelse. Kun saaledes bliver hans Stilling mulig og forsvarlig. I Stedet for tror han sig paa en Gang æstetisk Højesteret, men i samme Øjeblik er han utaalelig og umulig. Ganske bortset fra den offentlige Usømmelighed det da vilde være med samme Alen at maale Teatrets Kunst og Sangerinde-Skørters Længde.

Den fungerende Censor er her endnu ikke nævnt. Dertil bliver heller ingen Grund. Han er uden Betydning som Person: det gælder her et alvorligt Princip. Han er sagtens selv en velmenende Mand, en Kunstens Ven, maaske et lille Stykke af en Kender. Saa meget desto værre; man kan ikke bedømme Kunst med en Politi-Knippel. Netop fordi han aabenbart føler sig som æstetisk Øvrighed, har han gjort sig for meget omtalt ved ligegyldige eller latterlige Ordrer. Han var lige ved at blive evropæisk navnkundig, da han forbød et Skuespil, som det ærværdige Theâtre Français havde opført. Han har nu altsaa lagt Strikken om Halsen paa en yngre, meget fremragende, alvorligt arbejdende dansk Forfatters Værk. Han skal have erklæret, at det jo ikke var Shakespeare, det drejede sig om. Shakespeare vilde han mærkelig nok altsaa ikke forbyde et Stykke af. Det var venligt over for Shakespeare og ikke uforsigtigt af Censor. Shakespeare tager ham saamænd ikke paa Ordet og indleverer et farligt Skuespil. De Dødes Storhed kan altid uden Fare benyttes mod de Levende!

Men er da nu *Karen Bornemann* saa betydende et Kunstværk, at det fortjener saa stort et Røre? Det maa staa hen — Censors Forbud har forkludret enhver uhildet kritisk Vurdering. Der er lukket af for den betydende Dom, som Opførelsen vilde have bragt. Nogle har nu fundet det skematisk dødt, andre det tværtimod af stigende Kraft og Spænding. Hvem har saa Ret? En skarp æstetisk Kritik kunde virke som Forsvar for Censors Forbud, en begejstret Ros vilde maaske være inspireret af en rimelig Harme over den praktisk afgivne Knytnæve-Bedømmelse. Hovedsagen er imidlertid, om vi her har at gøre med et alvorlig følt, tænkt og udført Arbejde. Derom kan der ikke være to Meninger. Tro endelig ikke, at Talen er om et Stykke *Kunst for Kunstens Skyld.* Saa langt fra. Æstetisk vilde de skarpeste Domme sagtens komme fra den mest „artistiske" Kritik.

Netop Bergstrøms alvorlige Optagethed har fristet ham til at stille det Hele for logisk op, hvor vi nu til Dags plejer at kræve en dybere menneskelig Udformning af Personligheden. Derfor er Karen Bornemanns Fader bleven teologisk Professor, skøndt denne myndige Mand, som fjærnede sin anden Datters Kæreste, fordi han ikke havde en „ren" Fortid, saa meget umuligere vilde se overbærende paa sin Journalist-Datter, der oven i Købet oversatte Zola og Maupassant; — men med ham som fremragende Teologiens Mand blev Antitesen saa meget skarpere. Derfor lader endvidere Forf. Karens Frier, som stødes tilbage, da hun fortæller ham, at hun tidligere har tilhørt en Anden, forunderligt plumpt meddele hendes Fader Bruddet imellem dem, skøndt han i øvrigt er en fin, ret frisindet Mand. Bergstrøm havde logisk Brug for denne Plumphed. Derfor maa endelig Skuespillet løbe ud i en Diskussion mellem Professoren og hans Datter, da den foregaaende Handling har demonstreret Forfatterens Syn paa Sagen. Der er efter hele Tonen ringe Tvivl om, at han og Karen Bornemann ser nogenlunde ens (det vilde være Hykleri at nægte det) selv om han i øvrigt har skildret Faderen med næsten sympatetisk Forstaaen.

„Karen Bornemann" er kort sagt et renlivet Problem-Drama, som man sagde i gamle Dage, med Mindelser bl. a. fra „Hjemmet" og „En Skandale". Men det har sin særegne Tone og Hensigt, der har videre Maal end en Diskussion om fri Kærlighed. Eller her vel snarere *frit Ægteskab*. Karen, for hvem Kærligheden er en stor og ophøjet Sag, betragter sig selv egentlig som Enke først og derefter Fraskilt — han der var hendes første Kærlighed døde, og den Anden forlod hun, fordi han var hende utro. Det endelige Opgør drejer sig endda mindre herom end om det forsætligt barnløse Kærlighedsforhold. Jeg havde kunnet tilgive dig alt, din Letfærdighed og din Trods, siger Prof. Bornemann, havde du taget Følgerne og faaet Børn! Om du saa havde haft ti uægte Børn — hellere det end ingen! Men du har formastelig trodset selve Naturens Bud, som igen er Guds Bud. — Og overfor ham stiller Datteren saa sit: „Tror du det er af Formastelighed, jeg har handlet? Tror du da, jeg er et rent Umenneske af en Kvinde, der aldrig skulde have følt Længsel efter et lille Barn? Din Harme rammer ikke mig men det Samfund, der ikke anser det for sin uafviselige Pligt at anerkende Menneskets *Ret* til at faa Børn, netop Ret og ikke som nu et Privilegium, der er forbeholdt de rigeste og de fattigste." Rimeligvis vilde hverken Prof. Bornemann eller hans Datter have talt saadan i den Stund. Men hvis Hjalmar Bergstrøm dybere og stærkere havde samlet sin menneskelige Konflikt om dette vanskelige Livs-Spørgsmaal, der i Virkeligheden møder os som et af de intimest indgribende overalt i det moderne Samfund, var hans Skuespil unægtelig bleven af varigere Betydning.

Dog allerede nu er dette altsaa faldet Censor for Brystet (thi det øvrige maa han i Hovedsagen have kendt andetsteds fra). Og Justitsministeriet har givet ham Medhold ud fra den Betragtning, at der virkelig var Fare for, at et saadant Skuespil ved Eksemplets Magt kunde bringe en og anden Umyndig i Ulykke.

Men dette giver Staten en Formynder-Rolle, som i en pinlig Grad vilde kunne gaa ud over alle os nogenlunde Myndige. Ti hvad kan ikke blive farligt? Lige fra Skydevaaben og Tændstikker til Røverromaner (for blot at holde sig til det for alle forstaaelige) er de Umyndige omgivne af daglige Farer, — som det virkelig bliver Forældres og Værgers Sag at vogte dem for. Det er ikke Statens Opgave. Den har ikke Tid til det, den har ikke Raad til det. Den har ganske anderledes vigtige Hverv at varetage.

Derfor skal den heller ikke beskæftige sig med Smagen og den gode Tone paa Teatrene, der passende kan overlades til Kritiken og Publikum selv. Vil Samfundet endelig holde en Teater-Censor (og derom kan som sagt tvistes, især da Teaterprivilegiets Ophævelse er af anderledes indgribende Betydning), saa maa han fornuftigvis ikke beskæftige sig med andet end de meget sjældne Samfundsfarer, der ikke kunde rammes hastigt nok ad anden Vej: vi har jo ellers Politi og Lov og Ret til den Slags Brug.

Nu er der en Del ellers forstandige Folk, der ræsonnerer som saa: Naa Herregud, selv om saadan et tvivlsomt Skuespil kunde have været opført lige saa godt som en hel Del andre moderne Stykker, saa er nu derfor ingen større Skade sket: ikke anden end den, at ikke disse andre ogsaa skulde have været forbudt. Allerede den udmærkede P. L. Møller skrev om, at „Folk, som ikke ville tilstaa deres æstetiske Ignorants, kommer i Reglen slæbende med deres Dyd" . . . Maaske vil de endda nu (Tiden udvikler sig jo) med Fornøjelse tilstaa deres æstetiske Ignorants. Vi lever i Kendsgerningernes Tidsalder. Og der bliver ikke kærnet mindre Smør, solgt færre Æg eller avlet ringere med Korn, selv om samtlige Teatre blev lukkede Landet over.

De ellers forstandige Folk har altsaa paa dette Punkt i en fatal Grad Uret. Dette er ikke blot et æstetisk Spørgsmaal, der angaar et Par Teaterdirektører og nogle Forfattere, som her til Erstatning faar en værdifuld Reklame. Det er en Sag af større Rækkevidde, for saa vidt den angaar vor aandelige Frihed, der ikke kan lemlæstes paa et Omraade uden at Skaden umærkelig, men sikkert breder sig. Hvad der paa et Punkt begynder som Rets-Misbrug (der tilsyneladende ikke gør videre Fortræd) smitter videre som Demoralisation.

Det drejer sig her ikke om en forfløjen Farce, et pikant Pariseri: for dem holder Censuren her som allevegne galant Døren aaben. Det gælder ikke et lystigt og uærbødigt Københavneri, som danske Statsmyndigheder i den senere Tid har givet sig den spøgefulde Opgave at tage Livtag med. Det er en alvorlig Forfatters kunstneriske Behandling af et dybt indgribende Problem, som ikke faar ringere Rækkevidde, fordi vi lukker Øjnene for det.

Derfor bør vi gribe Lejligheden til en Gang for alle at frabede os — ikke denne Censor, hvis Person er uden Betydning — men dette Censur-Princip, som gaar udenfor den beskedne og taktfuldt stille Rolle, der tilkommer den forebyggende Politi-Myndighed paa Kunstens og Aandens Omraader.

Chr. Gulmann.

GENERAL DE MEZA I 1864

Af Oberst AXEL LILJEFALK.

MIN lille Artikel i dette Tidsskrift i Anledning af Fremstillingen af Tildragelserne under Krigen 1864 i Danmarks Riges Historie har vakt en Del Modsigelse, derpaa var jeg forberedt; men overraskende er det at mærke, at det næsten blev betragtet som Helligbrøde, som noget, der krænkede Nationalfølelsen, at hylde andre Meninger om Begivenhederne ved Danevirke og den Afgørelse, som dér blev truffen, end den, der fra visse Sider lystes i Kuld og Køn. Jeg maa da ligeoverfor denne Opfattelse hævde, at Spørgsmaalet om Danevirkes Rømning og General de Mezas Ansvar derfor, er et rent historisk Spørgsmaal, som kan drøftes med samme Frihed, som f. Ex. Kjøbenhavns Bombardement 1807 og Peymanns Ledelse af Forsvaret. Danevirkestillingen var for det danske Folk noget andet og langt mere end en almindelig Militærstilling, mere end selv Dybbøl blev det, under den haarde Kamp for at værne det sidste Stykke af Sønderjyllands Fastland. Danevirke var det synlige Udtryk i Marken for det danske Folks historiske Ret, for Ejderdanskheden, som den langt overvejende Del af det danske Folk den Gang hyldede, selv om Helstatsmændene stundom kunde gøre sig ret stærkt gældende. Nu kan man ganske vist med fuld Ret sige, at historiske Minder, er de end nok saa smukke og kære, og fædrelandske Talemaader kan man ikke lade være bestemmende ved Valget af Kampstillingen i Marken; men saa sandt dette er, saa sandt er det ogsaa, at en virkelig stærk Følelse som den, der fyldte Hæren ved Krigens Begyndelse 1864, netop fordi den stod ved det tusindaarige Grænseværn, en saadan Følelse lader ingen klog Fører upaaagtet; mangen Stordaad paa Valpladsen er øvet netop ved at fremkalde og styrke slige Følelser, som formaar at samle og begejstre Hærens store Masse.

Megen Plads er der ikke levnet mig til at imødegaa de fremsatte Indvendinger. For at præcisere Spørgsmaalene kan disse vel betegnes saaledes: [1]) De Meza i første Krig. [2]) De Meza 1864, [3]) Betimeligheden af Danevirkestillingens Rømning. Hvad det første Spørgsmaal angaar, har jeg intet Øjeblik tænkt paa at ville nedsætte den Hæder, de Meza vandt paa Valpladsen ved sit urokkelige Mod og den Indflydelse han derved øvede paa sine Undergivne; naar General Kauffmann siger om ham, at hans store Fædrelandskærlighed var en af de fremtrædende Egenskaber hos ham, kan dette kun ydermere hæve ham i mine som i alle Danskes Øjne. Jeg kan ogsaa godt med Oberst Jensen indrømme, at han indlagde sig store Fortjenester i Slaget ved Fredericia, vel at mærke naar man indrømmer Rye, Schleppegrell, Molkte og Philip Ræder det samme. Den Plads, der er stillet til Raadighed, tillader ikke at følge Oberst Jensen i alle Enkeltheder i hans Fremstilling af Gangen i Fredericia-Slaget, som der dog kunde være noget at bemærke til, jeg skal indskrænke mig til at citere en Udtalelse i vort Generalstabsværk. „Under saadanne Forhold (den natlige Kamp m. m.) maatte det selvfølgelig mindre blive de enkelte højere Kommanderendes Ledelse, end den samvirkende Bestræbelse af alle i Kampen Deltagende, de forskellige Afdelings- og Underafdelingsføreres Tapperhed, Dygtighed og fortrinlige Samvirken i Forbindelse med Mandskabets uovertræffelige Mod og Udholdenhed, der fik den endelige Indflydelse paa Kampens glimrende Resultat." — Under denne almindelige Udtalelse om Vanskeligheden for de Højerekommanderende ved at gribe ledende ind i Kampen falder de Mezas Virksomhed saavel som de andre Brigadekommandøres.

Ved Isted mener Oberst Jensen jeg ikke søger de Mezas Fortjenester dér, hvor de findes. Jeg tror Obersten er saa nogenlunde ene om at søge dem dér, hvor han søger dem. De Meza var sendt for at overtage Kommandoen over 2den Division efter Schleppegrells Fald, og Meldingen om „At overtage Kommandoen over 2den Division tror jeg saaledes der ingen Kvæstion kan være om" og at 1ste Division og Reserven maatte klare det hele; var næppe særlig styrkende i det kritiske Øjeblik. Oberst Otto Vaupell, den Gang Adjudant ved Schleppegrells Stab, traf, efter at Henchel havde bragt Orden i Divisionen, de Meza siddende i en Grøft ved Rømneck omgiven af en Del Officerer, for Størstedelen af Schleppegrells Stab. Han førte saa Generalen gennem Terrainet hen til Tropperne. Vaupell fortæller videre saaledes herom. „Han (de Meza) red saa

til hver enkelt Troppeafdeling og overbeviste sig om deres gode Holdning. Synet af de Meza, som nylig havde rejst sig fra et smerteligt Sygeleje, oplivede Soldaterne. „Det er ham, som har befæstet Als og var foran ved Fredericia" sagde de til hinanden; hans Navn fløj som en Løbeild langs Gelederne. Det er Meisa."

Jeg tror ikke jeg har Uret, naar jeg siger, at der laa de Mezas store Fortjeneste i Slaget ved Isted. Han genoplivede Modet, bragte Ro og Tillid tilbage efter de mange Overraskelser og Rystelser, Kampen i Øvre Stolk havde medført. Hæder og Ære tilkommer ham med Rette derfor; men en væsentlig Andel i Sejren udover den, han deler med alle Hærens højere Officerer, som viste Mod og Udholdenhed havde han ikke.

Om de Meza 1864 siger C. Th. Sørensen: „De Meza var en af de faa, som havdes tilbage af Kredsen af den første Krigs lykkelige Troppeførere. — — — Ikke desto mindre havde der dog været nogen Tvivl om Hensigtsmæssigheden af hans Udnævnelse, da han var legemlig svag og ikke mere formaaede, særlig om Vinteren, at være længe i fri Luft; men man satte sig ud over disse Betænkeligheder i Tillid til, at de Meza naar Alvorstimen slog, vilde møde i Skanserækken, som han var mødt blandt de første, der faldt ud fra Fredericia og ved sin Nærværelse og Koldblodighed give de unge Tropper det samme Exempel, som havde gjort hans Navn uvisneligt blandt de ældre." Det var dette Haab om, at de Meza, naar det kneb, vilde overvinde Alderen og Sygdommen og atter blive Manden fra Fredericia og Isted, man blev skuffet i. Vinterkulden tog Magten fra ham.

Oberst Jensen siger om ham i sit Værk om Krigen 64.

„Det var sikkert disse Omstændigheder (hans Færd i første Krig), der bevirkede, at man udnævnte ham til kommanderende General, uagtet han var 72 Aar og uagtet hans Svagelighed var tiltagende". Begge de to nævnte Forfattere siger saaledes det samme som jeg; det var en gammel, svagelig Mand man gav Hæren til Overgeneral paa en Tid, da der netop trængtes til en Mand med Aands- og Legemskræfter til at opflamme og føre den danske Hær. Oberst Jensen giver selv det bedste Bevis paa Generalens bristende Føreevne, naar han skriver: „Naar man ved, at stærk Støj og Spektakel var Generalen imod og selv var Vidne til det Rykind, der den Dag var paa Hotellet, saa finder man Generalens Adfærd ganske naturlig." Det skriver Obersten selv Side 100 Linie 14 f. n. og følgende. Hovedkvarteret bør vel kunne skaffe sig Ro til sit Arbejde; Larmen paa et Hotel kan dog ikke jage en Overgeneral fra den Hær, han skal kommandere.

Desværre bliver det for vidtløftigt at komme ind paa Forholdene ved Danevirke, jeg frygter den Plads, Redaktionen har tilstaaet mig, alt er overskreden; kun skal jeg endnu bemærke, at naar Oberst Jensen i Anledning af den store Vanskelighed ved Sliovergangen den 8de skriver, „at en Overgeneral kun kan handle paa Grundlag af, hvad den ved"; saa vidste den, at den 4de og 5te Februar var Sliens Tilstand, som Generalløjtnant Bahnson bemærker, netop saa gunstig som muligt til at forhindre en Overgang.

Det har glædet mig fra flere Sider fra ansete fædrelandskærlige Mænd, at modtage Tak for min lille Artikel som „Et Ord i rette Tid", og saa meget maa vel siges at være vundet, at ingen, heller ikke Forfatteren til Fremstillingen i Danmarks Riges Historie kan sige, at Rigtigheden af den Beslutning, der blev taget ved Danevirke, nu er hævet over enhver Tvivl.

ITALO MARIO PALMARINI

Italo Mario Palmarini.

ITALO MARIO PALMARINI er født i Rieti i Umbrien i 1865.

Hans Fader var Lærer i italiensk Litteraturhistorie og sad i meget smaa Kaar.

Palmarinis Undervisning var i Drengeaarene temmelig mangelfuld, og han har aldrig gennemgaaet nogen regelmæssig Universitets-Uddannelse. Sytten Aar gammel maatte han ved Faderens Død paatage sig en beskeden Stilling ved et Statsbibliothek for at blive i Stand til at forsørge sig selv og Moderen. Han kæmpede haardt mod Fattigdommen i denne Periode, men fortsatte dog Studeringerne paa egen Haand. Enogtyve Aar gammel udgav han en kritisk Studie over en neapolitansk dramatisk Forfatter, som levede i det XVI Aarhundrede, Antonio Epicuo. Dette Arbejde er senere blevet citeret af Carducci og andre.

Imidlertid forlod han de litteratur-kritiske Studier og gav sig i Lag med Poesien og Novelle-Skrivningen. Hans første Forsøg i saa Henseende fandt Optagelse i *Fanfulla della Domenica* og andre Tidsskrifter. I 1893 blev han kaldet til at redigere det nævnte Ugeblads Bibliothek og udgav her sin første Novellesamlig „Aracne", der blev modtaget med stor Symtathi af Kritiken.

I 1896 og 1903 udgav han yderligere to Novelle-Samlinger og synes hermed at have befæstet sit Ry som en af det moderne Italiens mest fremtrædende Prosa-Fortællere.

Hans Hovedværk er Romanen „Gli Uccelli" (Fuglene). Den udkom ifjor Efteraar og blev modtaget med stor og uforbeholden Ros. Samlinger af hans Noveller er oversatte paa Tysk og Engelsk.

Palmarini beklæder for Øjeblikket Stillingen som Inspektør ved Uffiziernes Galleri i Florents.

DEN GAMLE GREVINDE

Af I. M. PALMARINI.

Oversat af Fru HELENE HOWITZ.

I.

INTET i dette Værelse syntes forandret. Det gamle blaa Brokades Tapet med de smaa Sølv-Arabesker, de gamle Mahogni Empire-Møbler, Tæppet med de store Blomsterranker, den brede Seng med den guldfrynsede Silkebaldakin, som stod paa en Forhøjning, der skjultes af Tæppet, de store Lænestole, Smaastolene, Pillespejlene — alt stod paa sin vanlige Plads.

Det gamle Pendul-Uhr paa Kommoden ved Vinduet dikkede ensformigt og søvndyssende.

Udenfor skyllede Indsøens Bølger blidt ind over Strandbreddens Grus, medens Natten indhyllede alt tættere og tættere.

Og dog strømmede der en uvant Følelse af Kulde, af Sorg og af Ængstelse ud fra disse Møbler, fra Tapetet, fra Uhrets ens-

formige Dikken og fra den Stump af Søen, man kunde se gennem Vinduet.

Anna følte alt dette, da hun traadte ind i Værelset, og med en let Gysen saa' hun sig om, som om Dødens Vinge havde berørt hendes Pande.

— Anna — hviskede hendes Mand medens han med Besvær trak Vejret — jeg har det ikke godt. Jeg har vist Feber.

Han fik et Anfald af Hoste.

Anna bøjede sig ned over ham, saa' længe paa ham og tav, fordi hun frygtede ved sit Tonefald at røbe den øjeblikkelige Angst, som havde grebet hende.

— Sig til Tonio . . . at han skal skynde sig til Intra . . . maaske er der en dygtig Læge dèr.

Hans Ansigt, som altid var blegt og udtæret, var blevet helt blaaligt ved den pludselige Kuldefornemmelse, som fik ham til at fare sammen.

Anna trykkede paa den elektriske Knap.

— Skynd Dem at kalde paa Hushovmesteren — sagde hun til Tjeneren — og lad mig vide, naar han er der.

Derpaa vendte hun sig kærligt til Manden:

— Hvad er det, der er ivejen — spurgte hun.

— Det er her, det gør ondt, her . . . — svarede den syge afbrudt af Kuldegysninger — her, fra Brystet og ned under det venstre Skulderblad . . . en Smærte, som . . . gør mig det umuligt at trække Vejret . . .

Anna tav, forfærdet ved en pludselig Tanke, som hun med en Panderynkning søgte at jage fra sig.

— Hushovmesteren er her — meldte Tjeneren.

— Skynd Dem til Intra efter en Læge, den bedste, der er at faa. Sig ham, at Grev Carenzi har faaet et Anfald af Feber i Forbindelse med Kuldegysninger, Hoste, Aandenød, og at han føler Smærte i Brystet ned mod venstre Skulderblad. Bed ham medbringe den Medicin, som han mener vil være fornøden. Saa hurtigt som muligt.

— Jeg skal tage afsted med det samme. Der er netop for nyligt kommet en ny, flink ung Læge til Intra.

— Men hurtigt; saa hurtigt De kan.

Antonio vendte sig for at gaa.

— Aah, hør — sagde Anna og holdt ham tilbage — vil De fra Intra telegrafere til Professor Sterbini i Pavia og bede ham komme endnu imorgen.

— Det skal ske.

Anna vendte tilbage til sin Mand. Hans Moder sad ved hans Side. Den gamle Grevinde saa' paa Svigerdatteren med sine dybtliggende skarpe Øjne, der var gennemborende som Knive. — Carlo har det ikke godt! — hviskede hun, og der laa ligesom en haard Bebrejdelse i Betoningen af disse Ord.

— Det gaar nok over. Jeg har straks sendt Bud efter en Læge.

— Gaa nu tilsengs, Moder — bad den Syge.

Den ildevarslende, triste Stilhed sænkede sig atter over Stuen, som kun oplystes af et Lys. Den gamle Grevinde bøjede sig over Sønnen, kyssede ham paa Panden og vendte sig derpaa om for at gaa, idet hun støttede sig til sin Stok. Anna fulgte hende til Døren. Da de var ved Tærskelen vendte Svigermoderen sig om, saa' skarpt paa hende og hviskede:

— Vær forsigtig. Carlo har det ikke godt . . .

Anna følte, at Harmen farvede hendes Kinder røde; men hun betvang sig.

— Jeg har altid passet ham kærligt; vær kun rolig. Det gaar nok over, som sædvanligt.

— Min stakkels Dreng. Han var saa rask før! — mumlede den Gamle mellem Tænderne, medens hun greb den Arm, som hendes tililende Kammerjomfru rakte hende.

Anna var allerede henne ved Sengen.

— Vil du lukke Vinduet . . . jeg fryser! — hviskede den syge.

Hun skyndte sig at lukke.

Søen var helt sort. Langt borte straalede Lysene paa den modsatte Bred, og deres svage Skær blandede sig med Ildfluernes, som paa Grund af det nære Efteraar sværmede halvsløve rundt i Haverne nedenfor. Søens Bølger døede hen som i et Suk imod Breddens hvidlige Grus. Ogsaa udenfor var der trist og stille; kun i det fjærne hørtes en Fiskers monotone Sang. Man kunde kun skelne følgende Ord:

. . . *til dig jeg vender tilbage, vender tilbage* . . .

Anna havde før engang hørt denne Sang, af hvilken hun, ligesom nu, kun havde forstaaet Ordene: *til dig jeg vender tilbage.* Hun havde tænkt paa sit Liv, paa alle sine skælvende Forhaabninger, paa dem, som hun i sin frie Ungdomstid havde elsket, og som nu var saa langt borte, spredt rundt om i Verden. *Til dig jeg vender tilbage* . . . nej, aldrig! Men . . . *til dig* . . . til hvem? Hun tænkte ikke paa nogen bestemt; det var som en smilende Verden, fuld af lokkende Billeder og skønne Drømme, som disse Ord oprullede for hendes Tanke, ikke Billedet af nogen bestemt Person.

— Og dog . . . — tænkte hun uden at ville det, i denne Krog af Hjærnen over hvilken Viljen ikke har Magt . . . hvis nu . . . — Hun forfærdedes ved denne Tanke, som om en Djævel havde talt ind i hendes Øre. Og hun strøg, som hun plejede, sin smukke Haand hen over Panden.

Det saa ud, som om Carlo var ifærd med at falde hen, men det besværede Aandedræt og Hosteanfaldene forhindrede ham deri.

En Tid lang hørtes kun Uhrets Dikken — Du maa hjælpe mig! . . . — stønnede den Syge pludselig — jeg har det ikke godt!

Anna blev bange. Hvad kunde hun gøre? Hun, som altid var rask, opvokset mellem lutter raske Mennesker, havde slet ingen Ævner til at omgaas Syge. Det var hende ganske nægtet. Trods Mandens vedvarende Sygelighed lykkedes det hende aldrig at forstaa, hvilket Pulver, hvilke Pastiller eller hvilke Draaber der krævedes i hvert enkelt Tilfælde. Hun blev ængstelig. Den Syges Anmodning forekom hende hjærteskærende og trist.

— Hvad skal jeg gøre?

— Sennep under Skulderbladet . . .

Hjulpet af Stupigen gned hun ham med Sennep-Spiritus paa Skulderbladet.

— Vær nu blot rolig, Carlo. Doktoren maa snart være her.

Den Aften hvilede en knugende Stillhed over Stuen.

Anna sad i en Lænestol ved Siden af Sengen. Den Syge var atter faldet til Ro. Nu hørte man Fiskerens Sang nærmere, med Omkvædet: *til dig jeg vender tilbage* . . . —

Den grønne Skærm skjulte den Syges Ansigt.

— Til dig jeg vender tilbage . . . — hviskede han; ja denne Gang maaske . . .

En Gysen gennemfoer hende, men hun lod som om hun intet havde hørt,

— Hvad siger du, Carlo?

— Ikke noget.

Atter blev der stille i Stuen, som kun var svagt oplyst. Hvert Øjeblik strøg Anna sig hurtig med Haanden over Panden, næsten som om hun jog en Myg bort.

— Nu falder de snart . . . — hviskede den Syge frem for sig.

— Hvilket? — spurgte Anna.

— Bladene.

Ordene ligesom pustedes ud over de feberhede Læber.

— Men saa er vi langt herfra! — sagde hun med en indvendig Kuldegysning.

— Jeg maaske . . . længere borte end du.

Ordene døde hen paa hans Læber, og Anna lod, som om hun ikke forstod ham.

— Har du lagt Mærke til — spurgte Carlo, der med smaa Afbrydelser vedblev at tale — at ude fra Søen . . . ligner dette Hus . . . en Grav?

— Hvilke forunderlige Tanker! — ud-

brød Anna, medens hun forgæves søgte at give sine Ord en munter Klang — Du var saa henrykt for kort siden, da du købte denne Villa, og nu synes du, den ligner en Grav!

— Maaske . . . er det Feberen!

I Mørkets Stilhed hørte man lidt efter lidt Lyden af Bjælder, som nærmede sig. Det var Vognen, som var sendt efter Lægen.

Anna foer op, som om hun vaagnede af en ængstende Drøm.

— Nu kommer Doktoren — sagde hun og ilede til Døren.

Næppe var hun naaet ind i Stuen ved Siden af, før hun skælvede: hendes skarpe Øre havde opfanget Lyden af en kendt Stemme. Det var, som om hun pludselig saa for sig skæbnesvangre Begivenheder, der uundgaaeligt nærmede sig; den samme Følelse maa det være, der griber Bjærgbestigeren, naar han, dristig og sikkert vandrer frem over den hvide Sne, og pludselig, med Rædsel i Hjertet, ser aaben foran sig den Afgrund, i hvilken han føler, at han modstandsløs maa synke ned og forsvinde.

— Er det muligt! . . . Aah min Gud! . . . — stammede hun og stansede for at lytte.

Men der var ingen Tid til Opsættelse. Døren lige overfor gik op, og fulgt af Tonio kom den unge Læge ind i Stuen. Anna blev greben af en krampagtig Skælven og maatte støtte sig til en Stol. Hun var meget bleg.

Tonio satte en Kurv med Apothekersager fra sig og gik. Et Øjeblik stod Anna og den unge Læge tavse og betragtede hinanden.

— Dig? — hviskede Doktoren tilsidst og gik nærmere.

Anna sænkede Blikket,

— Denne Vej . . . — stammede hun. — Min Mand er syg . . .

— Men forklar mig . . . — bad den unge Mand.

— Jeg er Fru Carenzi, og De Doktor Tristano Fabrizi. Lad os gaa.

II.

Medens den unge Læge bøjet over den Syges Bryst opmærksomt studerede de truende Symptomer, kæmpede Anna med sine Ungdoms Erindringer. Hun syntes endnu at se Vinduet i det lille hvide, stille Hus i Pisa lige over for Piagge-Broen. En ung Dame stod ofte ved Vinduet ved Solnedgangstid, medens Solen forgyldte Santa Maria della Spina-Kirkens elegante Spir: under de store Plataner lige over for vandrede en ung Mand, som medens han læste nu og da løftede Blikket op imod Vinduet. Senere var de mødtes paa et Bal og havde talt meget sammen, og derefter var en natlig Korrespondance begyndt. Den unge Dame lod ved Nattetid en lille Lædertaske, fastgjort til et Baand, glide ned, og denne Taske gik op og gik ned som et tavst og paalideligt Kærlighedsbud. De havde tilsvoret hinanden alt, hvad unge forelskede Hjærter plejer at tilsværge hinanden. En Nat havde han fundet en lang Stige, som var glemt ved en Mur, og Scenen mellem Romeo og Julie havde gentaget sig.

Hvilke Tider fulde af Poesi, af Tro paa Livet og Kærligheden, af Forvisning om Lykken.

Han studerede Medicin, hun ventede, elskede og drømte.

Men efter en Maaneds uforklarlige Brevtavshed fra hendes Side, havde Studenten, som i November var vendt tilbage til Pisa, set, at der ved dette samme Vindu, hvor den elskedes gyldne Haar og blege Ansigt plejede at straale i Solnedgangsbelysning, sad en gammel Englænderinde og kælede for en Moppe. Den unge Mand havde flakket om som en herreløs Hund overalt i Nabolaget, og tilsidst havde han faaet at vide, at Familien Baldinis aldeles pludselig var rejst bort, og en Dag havde han opdaget, at der

paa Dørens Marmorkarm var indridset disse Ord: *Farvel, Tristano; din stakkels Anna!*

— Doktor — bad den Syge med brudt, men fast Stemme — jeg ønsker at vide *bestemt*, hvorledes min Tilstand er . . .

— Der er ingen Fare — svarede den unge Læge — medens han fortsatte Undersøgelsen — men der kræves energisk Behandling.

— Det er godt — svarede Greven. — Jeg spørger ikke om Deres Betingelser . . . men jeg ønsker . . . jeg beder Dem ikke tage herfra.

— Vær ganske rolig.

Endelig efter en lang og ængstende Stilhed, der kun afbrødes af den snart dumpe, snart hule Lyd af Slaget med Fingeren mod den Syges Bryst, rejste Lægen sig op.

Paa hans aabne, ærlige Ansigt skjultes kun halvt et Udtryk af alvorlig Bekymring. Han kastede et hastigt Blik paa Anna, som med en ufrivillig Gysen vendte sig bort.

I samme Øjeblik aabnedes Døren sagte, og den gamle Grevinde traadte vaklende ind, støttet til sin Stok.

Anna foer sammen, som om et Spøgelse havde vist sig; men hun fattede sig straks.

— Doktor Fabrizi . . . Grevinde Carenzi . . . — sagde hun hurtigt.

— Naa? — sagde den gamle Dame og saa paa Lægen og Svigerdatteren.

— Der er ingen Fare; De kan være ganske rolig. Der kræves stor Forsigtighed, men der er ingen Fare.

— Maaske Fruen vil hjælpe mig med at tage den Medicin, vi skal bruge, inde i Kurven — sagde han derpaa til Anna. — Jeg har alt det nødvendige med mig.

Anna kunde ikke undslaa sig for at følge hans Opfordring, men hun skælvede krampagtigt og hendes Hjærte bankede stærkt.

Dog, hun tog Fejl. Tristano Fabrizi var forsvundet; tilbage var kun Lægen, som, da de var blevet ene, med naturlig Alvor talte til hende.

— Frue — sagde han. — Jeg anser det for min Pligt at sige Dem, at Deres Mand er angrebet af en Lungebetændelse, som er meget farlig, da Organismen i Forvejen er saa svækket. Jeg skal anvende alle de Midler, Videnskaben stiller til vor Raadighed, og muligvis kan vi redde ham, men jeg ønsker ikke at staa ene med det alvorlige Ansvar . . .

„Han elsker mig ikke mere", tænkte Anna.

— Det har jeg allerede tænkt paa — svarede hun med skælvende Læber og uden at se paa ham. Og hendes Hjærte blev tungt ved Følelsen af Livets Alvor — Professor Sterbini kommer imorgen.

— Godt. Paa den Betingelse bliver jeg. Nu beder jeg Dem sende Tjeneren til Intra med Bud til en Kollega, som er min Ven, om at tage sig af mine Patienter, af hvilke lykkeligvis ingen er farligt syge.

Medens Doktor Fabrizi skrev, hviskede den Gamle til Sønnen:

— Sig til din Hustru, at hun maa passe godt paa alt, hvad Lægen foreskriver . . . —

— Aah, Moder, hun er saa . . . omhyggelig . . .

— Ja vist, — hviskede den Gamle og rystede paa Hovedet — og saa distræt . . . det er altid, som om hun faldt ned fra Skyerne.

— Gaa nu tilsengs, Moder, og vær blot rolig.

— Hvis du trænger til mig, saa send Bud efter mig, men hvis jeg ikke falder i Søvn kommer jeg af mig selv . . . .

— God Nat, Moder. . . . Tak . . . sov godt.

I det samme slog Uhret og fik den Syge til at fare sammen. Det var, som om han hørte ti skarpe Skrig.

III

Professor Sterbini bifaldt Doktor Fabrizi's Diagnose og den Behandling, han havde foreskrevet. Dog, da han fandt Aandedræts-

organerne meget svækkede, tilraadede han en Dosis Aconitin, som skulde tages i Vand, en Kaffeskefuld hver tredie Time.

— Jeg tilraader et saa farligt, men virksomt Middel — sagde han derpaa henvendt til Anna — kun fordi jeg ved, at den dygtige, unge Læge selv er tilstede. Og hermed anbefaler jeg mig . . .

Men det var som om al Medicin var virkningsløs overfor denne pludselige Sygdom, der som en hæftig Storm hærgede den iforvejen svage Organisme. Under en kort Konference med Fabrizi, havde Professor Sterbini sagt: Hvis det, som jeg haaber, lykkes os at stimulere Aandedrættet og at holde Hjærtevirksomheden vedlige, saa har vi vundet en smuk Sejr.

Imidlertid havde en sørgmodig og højtidelig Stemning lagt sig over det hele Hus og over alt, hvad der fandtes i det.

Selv i de fjærnere liggende Værelser gik Folkene forsigtigt paa Taaspidserne og talte sagte sammen, saa at de mere lignede Skygger end levende Mennesker, naar de færdedes mellem hinanden. Den gamle Grevinde sad sammensunken i sin Lænestol og med Rosenkransen mellem de magre Fingre fremmumlede hun Bønner. Nu og da holdt hun op og hviskede: Min stakkels Søn, han var saa rask før i Tiden!

Kun Uhret fortsatte uanfægtet sin Gang. Det vedblev at dikke, hastigt, som om det var bange for ikke at komme tidsnok til en eller anden hemmelighedsfuld Gærning.

Himlen var skyet; Søen urolig. Den syntes mørkere i sin Farve end sædvanligt. En kold Vind blæste hen over den og piskede dens Vande, saa at Bølgerne rejste sig i Forvirring, som om de ikke vidste, til hvad Side de skulde vende sig for at adlyde den opbragte Herres Luner. Træerne, hvis Blade næsten alle var helt gulnede, skælvede under dette Nordenvindenes første Besøg, og det syntes, som om de med deres sidste Kræfter søgte at holde de døende Blade fast, sørgmodige ved Tanken om at skulle miste dem. Men Vinden tog kun kraftigere fat; hylende og hvirvlende afrev den med grum Glæde de svage Blade og slæbte dem langt bort i Triumf. Paa Bjærgene paa den anden Side af Søen, der syntes at smælte sammen med Vandets mørke Farve, samlede Skyerne sig som blygraa Murtinder. En angstfuld Stilhed hvilede over alt. Kun Vinden fyldte Dalen med sine utallige Stemmer.

Anna og Fabrizi sad ved hver sin Side af Sengen. Den Syge, som støttedes af tre Puder, laa med Hovedet bagover og halvlukkede Øjne; han trak Vejret med Besvær. Aandedrættet lød som en Stønnen, der nu og da afbrødes af Hosteanfald. Ansigtet brændte i Feber, Armene laa udstrakte langs Kroppen.

Nu og da rejste Doktor Fabrizi sig fra Lænestolen for at føle den Syges Puls; han lyttede til Aandedrættet med Øret mod den Syges Bryst, eller hældte noget Medicin op til ham og satte sig derefter igen uden saa meget som at se til den unge Frue.

Anna fulgte med et ængsteligt Blik enhver af den unge Mands Bevægelser, og hver Gang hun, trods al hans uigennemtrængelige Ro, paa hans Ansigt syntes at skimte et usikkert Udtryk, følte hun sit Hjærte sønderslides af en bitter og frygtelig Kamp.

Hvilken Mørkets Magt drev hende til at glæde sig ved Faren, medens hun dog paa samme Tid følte, at hun skælvede for den? Hvorledes kunde der fra hendes Væsens mørkeste Afkrog bryde frem en ond Glæde ved Haabet om, at denne Mand ikke kunde leve?

Sandt nok! Hendes blomstrende Ungdom havde maattet udfolde sig under de svage, matte Kys, som denne Skygge af en Mand havde kunnet give hende. Al hendes Kærlighedslængsel, hendes Illusioner, hendes Varme, hendes Tro paa Livet var som sunkne i en Afgrund ligeoverfor dette syge Hjærte. Al denne straalende Sundhed, al denne blom-

strende Skønhed, der var sygnet hen i Skyggen af en Ruin, havde fra Dag til Dag i hendes af Naturen ømme Sind avlet en skæbnesvanger Bitterhed. Og ofte havde hun spurgt sig selv, hvorfor Gud havde tilladt, at de misbrugte hendes Føjelighed, hendes Ærefrygt for Forældrene, for at kaste hende ud i Livets Hvirvelstrømme, lænket til et Lig. Og mere end én Gang havde hun, naar Bitterhedens Bølger steg i hendes Sind, spurgt sig selv, hvorfor ikke Døden fuldbragte sit mørke Værk og gav hende Friheden. Ofte, naar han sov ved hendes Side, betragtede hun dette indfaldne Ansigt, den smalle krogede Næse, de dybtliggende Øjne, det sparsomme Skæg, de smalle Læber, og hun tænkte: Hvad er vel Døden, naar et saadant Menneske endnu lever?

Men nu, da den usynlige Le syntes ophængt over hans Hoved i dette Værelses højtidsfulde Stilhed, nu forfærdedes hun ved Mindet om disse Tanker, og hun angrede, at hun havde paakaldt Døden, og at den maaske var kommen, draget af hendes grusomme Ønske. Og hun spurgte sig selv: — Hvor kan jeg have været saa ond? Har jeg da ikke haft Medynk med hans Elendighed? Har han da ikke givet mig det bedste, han ejede? Har han ikke udøst sine Rigdomme over mit Liv? Har han ikke troet at elske mig, saa højt som hans Hjærte formaaede? Har han ikke gjort mig til Herskerinde over sin Tilværelse? Hvad Skyld har han i sin Hæslighed, i sin vaklende Helbred?

Og hvilken hemmelighedsfuld Mening ligger der i, at Tristano nu sidder ved hans Seng? spurgte Anna sig selv, idet hun lod sine sørgelige Betragtninger svæve videre ud. — Hvad betyder dette, hvis Livet styres af en overlegen, hemmelighedsfuld Vilje? Hvad skal jeg frygte, hvad skal jeg haabe? Er dette en Prøve eller et Løfte? En Løn eller en Fristelse?

Og den unge Kvinde løftede Blikket og saa op paa den Elskede fra de fordums Dage; hun syntes, at han var smukkere nu end nogensinde før: Panden var alvorligere, Øjnene klarere og mere tankefulde, Ansigtsfarven var mindre kraftig og grov, hele Skikkelsen mandigere og mere udviklet. Og skøndt hendes Retsindighed harmfuld oprørtes imod det, følte hun, at der i hendes Sind, mod hendes bedre Vidende (snarest som var det en Fremmed der talte) dannede sig Forestillinger om en hjærteløs Sammenligning imellem de to Mænd.

I dette Øjeblik vendte hendes Blik sig uvilkaarligt imod Fabrizi, der stod ubevægelig helt optagen af at betragte den Syge.

Anna skælvede. Hvad tænkte Tristano om Manden? Det var hende, som om en hemmelighedsfuld Forstaaelse forbandt hendes Tanker med den unge Mands, og at ogsaa han spurgte sig selv: hvorfor skal dette Menneske vedblive at leve?

— Jeg ønsker ikke . . . . . at leve! — hviskede den Syge pludselig i Vildelse.

Tristano og Anna saa' paa hinanden. Deres Ansigter var blege, og de skælvede, som om de var blevet grebne i en Forbrydelse.

Døren gik op, og den gamle Grevinde traadte ind.

IV.

Anna var sovet ind. Den megen Nattevaagen, Ængstelsen, hendes indre Kamp, den triste Stemning, som hvilede over dette Værelses Stilhed, havde udtømt hendes Kræfter. Med det trætte lidt afmagrede Ansigt bøjet imod Brystet sov hun i den Lænestol, som hun nu i tre Nætter ikke havde forladt. Ogsaa Lægen sov nu og da, saa meget mere, som den Syge i Øjeblikket befandt sig i en Krise, som vakte noget Haab.

Kun Uhret vaagede med sin stadige Dikken, og det var næsten, som om der skjulte sig et Udtryk af Ironi i dets snaksomme Travlhed. Lyset tegnede sorte Skygger over Væggene, Gulvet og Loftet. Af og til viftede dets svage Flamme, saa at Skyggerne

kom i flakkende Bevægelse, men efter et Øjebliks Uro faldt de atter hen i samme livløse Ubevægelighed.

Udenfor hørte man Søen skumme, og Vinden svarede den vredt med lange, pibende Stød, der blev hæftigere og hæftigere. Man kunde høre Bølgerne styrte sig ind imod Bredden som løsslupne Vilddyr. Regnen piskede imod Skodderne, som kunde det være Grus, der i haandfuldevis blev slynget imod dem af kraftige Hænder; men snart efter holdt den inde som for at samle nye Kræfter.

Med korte, sølvklare Slag, ringede Uhret tre.

Anna foer forfærdet op. Med vidt opspilede Øjne saa' hun sig omkring og greb sig til Panden.

— Min Gud! — hviskede hun uden at turde se paa den Syge — har jeg drømt, har jeg drømt!

Hun syntes, at hendes Mand pludselig var staaet ud af Sengen, var gaaet hen til hende, og i det han rystede hendes Arm, havde sagt: — Elendige, du har forgivet mig med Aconitinen, jeg er død! — hvorefter han forsvandt.

Anna blev staaende for at lytte.

Mandens besværede, næsten rallende Aandedræt hørtes ikke mere. Hun lyttede endnu skarpere, men ikke det svageste Pust naaede hendes Øre. Hun blev ligbleg af Skræk. I dette Øjeblik mindedes hun den forunderlige Følelse af, at noget skæbnesvangert nærmede sig, der havde grebet hende allerede den første Aften, da hendes Mand var blevet syg. Hun mindedes, at hun havde følt det, som om et iskoldt Dødens Vingeslag havde berørt hendes Pande.

Hun vidste ikke, hvad hun skulde gribe til. Hun følte Rædsel for at bevæge sig.

Men hendes Energi vandt Sejr, hun ilede hen til Sengen, bøjede sig ned og lyttede med tilbageholdt Aandedræt.

Ikke en Lyd. Kun Gravens kolde Tavshed.

— Aah Gud! Er det muligt! — stammede hun skælvende og forvildet.

Hun troede, hun skulde miste sin Forstand. Hun ævnede ikke at skelne mellem Virkelighed og Fantasteri. Var Drømmen sand? Og hvorledes? Og hvis den var sand, til hvilket Punkt da?

Hun bøjede sig atter over sin Mand, tog Mod til sig og lagde Øret til hans Bryst.

Stilhed, Gravens Stilhed ogsaa i hans Bryst.

Hun rørte ved hans Hænder; Fingrene var som Marmor; denne Dødskulde som aldrig kan opvarmes mere.

Anna skælvede over hele Legemet; Tænderne klaprede i hendes Mund. Hun rejste sig atter, greb sig med begge Hænder om Hovedet og spurgte angstfuld sig selv:

— Er han død?! Min Gud! er han død? Drømmer jeg mon endnu?

Hun tog Skærmen af Lyset og saa' paa den Syge.

Ansigtet havde mistet sin feberagtige Rødme. Det var ligblegt ligesom indfaldent, Munden var tæt tillukket. Øjnene var halvaabne med et glasagtigt Udtryk.

Hun tvivlede ikke mere. Hendes Mand var død.

— Men paa hvad Maade? — spurgte hun sig selv med en Gysen.

Hun vilde raabe, vække Doktoren, der sov, men hun var bange.

— Hvis min Drøm var sand? — tænkte hun forfærdet — Hvis jeg . . . jeg selv . . . af Mangel paa Paapasselighed . . . .

Hun stansede og ilede hen til Natbordet, hvor Medicinen stod. I næste Øjeblik var hun ved at besvime: Aconitin-Flasken var tom!

I dette skæbnesvangre Øjeblik foer Tankerne hurtigt gennem Annas Hoved, uden at hun var sig det fuldt bevidst: hvis Aconitinen er borte, kan kun han have drukket den; det er umuligt, at han kan have taget den selv, og kun vi to har hjulpet ham; en

af os maa altsaa have givet ham den . . . enten jeg . . . eller Fabrizi . . .

Hun vendte sig imod den fordums Elskede og saa' paa ham, som vilde hun, trods Søvnen, trænge ind i hans skjulteste Tanker.

Anna følte, at det kunde ikke være ham. Altsaa . . .?

— Har da jeg? . . . — spurgte hun paany sig selv, og atter var det hende, som om hun skulde miste Forstanden. — Men hvorledes? I Søvne? Har Trætheden gjort mig til Søvngænger? Men jeg mindes jo intet! . . .

— Aah Gud! min Gud, hav Medlidenhed med mig!

Hvad var det, der bestandig havde draget hende mod Tanken om Mandens Død, saa stærkt, at hun maaske ubevidst var den, der havde forvoldet den?

— Min Gud, min Gud! — stammede hun med en hæftig og krampagtig Graad — Du som læser i Hjærterne, du ved, at jeg ikke har bedet dig om hans Død. Du ved, at jeg altid har, om ikke elsket ham, saa agtet ham og plejet ham. Hvorledes kan dette være sket?

Pludselig tog hun sig sammen.

— Nej, saaledes kan det ikke være skét — udbrød hun med al sin Energi. — Enten er han ikke død, eller det maa have været Fabrizi!

Hun rystede ivrigt Doktorens Arm.

— Doktor, Doktor — kaldte hun — De maa vaagne, skynd Dem!

Den unge Mand sprang op og saa' sig forvildet om.

— Hvad er det? Hvad er der sket? — stammede han forvirret.

Anna skælvede og tænkte: det er ham! Og hun følte sig greben af en angstfuld Rædsel overfor den fordums Elskede.

— Kom her hen; hør paa ham, han aander ikke mere . . .

— Hvad, hvad siger De? — spurgte den unge Mand, endnu fortumlet af Søvnen, og skyndte sig hen til den Syge.

Han bøjede sig ned over Sengen, lagde Øret til Hjærtet og blev længe staaende saaledes, medens han med sin højre Haand følte Pulsen. Derpaa rejste han sig, bleg, forfærdet og betragtede Anna med et lang, skarpt Blik.

— Er det muligt? . . . Men hvorledes . . .? — hviskede han hen for sig; og som om han vilde skjule en pludselig opdukkende Følelse, der af Anna blev opfattet som Frygt, bøjede han sig atter over Liget. Han undersøgte Pupillerne, han følte paa Fingerleddene og paa Haandleddene, der var stive og ubøjelige. Han rejste sig atter, saa' sig om, og pludselig faldt hans Blik paa Aconitin-Flasken, der stod paa Natbordet. En Rystelse foer gennem hele hans Legeme. Han greb sig til Hovedet og hviskede bleg og skælvende: Aconitinen!

Atter saa' han paa Anna med et Blik som et forfærdet Barns.

— Anna — stammede han — han er død!

— Jeg ved det — svarede Anna koldt uden at slaa Blikket ned.

— Han søger at føre mig bag Lyset! Men . . . det er jo naturligt, at han vil skjule sin Forbrydelse for mig — tænkte Anna hurtigt. — Maaske er han ogsaa forfærdet over, hvad han har gjort . . . Men mellem ham og mig, hvis Skæbne dette Dødsfald muligvis atter kunde have forenet, er alt forbi for stedse. Og dog, hvor maa han alligevel ikke elske mig, naar han, der er saa god, har kunnet gøre noget saadant.

Imidlertid stod Fabrizi som lamslaaet. Armene hang slapt ned, medens han med vidt aabne Øjne stirrede paa Anna. Han var helt opfyldt af en Følelse af Rædsel ved Tanken om, at en Kvindesjæl kunde rumme saa megen kold Grusomhed, forenet med en saa uforstyrrelig Forstillelseskunst.

— Vi maa øjeblikkelig tage Forholdsregler! — udbrød han pludselig, som om han vaagnede af et Mareridt. Og han gav sig til at gaa op og ned i Stuen.

Han syntes opfyldt af dump Forfærdelse.

— Kald, Frue, kald! Kald paa Tjenestefolkene, paa alle her i Huset, eller vi er fortabte.

— Og hvad vil De sige? — spurgte Anna koldt, trods sin dybe Smærte.

— Hvad jeg vil sige? Hvad jeg vil sige? — svarede han hurtigt. — Naturligvis, at han er død. Der kan intet opdages, De skal ikke være bange. Dette var den tredie Nat, den Nat man venter Krisen . . . Bedringen er uden Betydning. Der maa telegraferes til Professor Sterbini, at al Omhu var forgæves . . .

Der hørtes dumpe Vindstød, som næsten fik Huset til at ryste, medens Regnen strømmede ned og piskede mod Skodderne.

V.

En angstfuld Tavshed fulgte efter den unge Mands hastige Tale. Ingen af dem havde Mod til at give Meddelelse om dette Dødsfald, der paa Grund af de forunderlige Begivenheder, der ledsagede det, ligesom ikke berørte deres Hjærter personligt.

Og dog maatte der tages Forholdsregler — men hvorledes?

En stikkende Smærte, en bitter Sjælenød havde i Annas Hjærte helt kvalt den Sorg, som hun sikkert under andre Forhold vilde have følt ved sin Mands Død. Rædselen over, hvad der var sket, havde hos Tristano tilintetgjort Bevidstheden om, hvad der var hans Pligt. Men begge følte de, at Faren øgedes med hvert Minut, der gik, uden at de kunde befri sig for denne lammende Følelse. Det var dem, som naar man i Drømme synes, at man er ved at styrte i en Afgrund; griber man fat i en af de omstaaende Træstammer, er man frelst, men hvor ivrigt man end anstrænger sig, er det, som om Armene hang slappe og viljeløse ned.

Selve Betydningen af dette Dødsfald forsvandt fuldstændig for Anna, sammenstillet med den moralske Aarsag, der havde bevirket det — en Aarsag, som gjorde hende rædselslagen og fortvivlet. Hun, der havde begrædt sit kærlighedsløse Liv, følte sig pludselig elsket indtil Forbrydelsen. Hendes retskafne Samvittighed holdt hende tilbage og indgød hende næsten Rædsel ved denne Tanke, men den kunde ikke hindre, at den Del af hendes Bevidsthed, som før i Tiden havde kunnet længes efter denne Begivenhed, maatte føle sig bevæget ved denne Prøve paa Vennens Kærlighed.

— Alt dette er forfærdeligt! — udbrød hun pludselig og sprang op udelukkende behersket af sin Samvittighed, der bragte enhver anden Stemme til Tavshed.

Den Rædsel, der stod malet paa hendes Ansigt, var saa oprigtig, at Fabrizi blegnende foer tilbage.

— Men . . . — stammede han — er det da ikke dig . . . som . . .?

Anna var ved at besvime. Hendes Læber skælvede, medens hun stirrede stift frem for sig.

— Mig? — spurgte hun hæst.

I dette Øjeblik kæmpede to Følelser i hendes Sind. Hun troede først, at han forstilte sig, og hun væmmedes ved hans Fejghed, men derefter greb Overbevisningen om hans Skyldfrihed hende, og hun følte nu kun en bitter Skuffelse. Før havde hun skælvet ved Tanken om en saadan Forbrydelse begaaet for hendes Skyld . . . nu følte hun sig, trods alt, fortvivlet, næsten latterlig i sine egne Øjne ved Tanken om, at de for hende saa smigrende Følelser, som hun havde tillagt den unge Mand, kun var Fostre af hendes egen Fantasi.

Hendes Tanke forvildedes et Øjeblik, og hun følte det, som om hun stirrede ind i en uigennemtrængelig Taage.

Men det var kun et Øjeblik. En ny Forestilling dukkede frem i hendes Bevidsthed. Hvis Fabrizi ikke havde forvoldt dette Dødsfald, maatte det altsaa være hende selv!

Overfor denne logiske Slutning var det, som om Anna følte Grunden vige under sine Fødder. Altid vilde hun have følt Rædsel for sig selv ved Mandens Død, fordi hun vidste, at hun til Tider havde set hen til den, som til en Befrielse, men nu, da hun selv havde fremkaldt den . . .

Hun betragtede nøje den Døde, og medens hun som vanvittig af Rædsel gik baglænds hen imod Væggen, hviskede hun, som ude af sig selv:

— Har jeg, jeg, jeg forgivet ham?

Forfærdet ilede Tristano hen til hende.

— Ti, Ulykkelige, eller vi er fortabte!

Men hun hørte ikke, hun saa' ikke. Stirrende med vidt opspærrede Øjne paa den Døde, hvis Læber syntes hende at smile haanligt, blev hun staaende ved Væggen med Hænderne pressede mod Tindingerne, med stive Lemmer og fordrejet Ansigt.

Fabrizi søgte at berolige hende, saa stor var den Medynk, som denne Kvinde nu indgød ham. Han nærmede sig til hende og greb blidt efter hendes Arm, men Anna stødte ham vildt tilbage.

— Gaa! Bort herfra! — udbrød hun. — Jeg har dræbt ham for din Skyld, men jeg skal aldrig blive din!

Den unge Mand stod lamslaaet over dette hadefulde Udbrud, og hviskede kun:

— Jeg beder dig jo ikke om noget. Jeg vil kun frelse dig.

— Gaa. Jeg vil ikke se dig! — blev hun ved. — Imedens jeg sov har du voldtaget mine uskyldige Hænder og gjort dem til Mordere!

— Hvad siger du, Anna! — stammede den unge Mand, som ikke forstod hendes Ord.

— Den Døde! Den Døde! — sagde Anna frem for sig. — Han ser ud, som om han blev til Sten. Kan en Sten tilgive dig?

Hun tav som optaget af en ny og ængstende Tanke.

— Og han havde bedt mig om Hjælp!

Hun brast i en hæftig Graad.

„Hun er reddet" — tænkte Fabrizi, der havde frygtet for at se hende miste Forstanden.

Hulkende ilede Annna hen til den Dødes Seng og kastede sig ned paa Knæ. Men med en Gysen sprang hun atter op. Noget havde voldet hende Smærte i det Øjeblik, hendes Knæ rørte Gulvet. Hun greb Lyset og bøjede sig ned. Et Skrig trængte sig frem fra hendes Bryst.

Den unge Mand ilede til.

— Tristano, Tristano! — udbrød hun, medens hendes Ansigt straalede som i pludselig Glæde, — vi er uskyldige!

— Hvad er det?

— Se, se — vedblev Anna, medens hun, tog en stor Perlemoders Rosenkrans op fra Gulvet.

— Denne tilhører den gamle Grevinde. Hun har været herinde, medens vi sov. Hun har givet ham Aconitinen; hun har dræbt ham. Gud har straffet hendes Ondskab!

Og i hendes Hjærte sang den Dæmon, som findes i os alle:

Til dig jeg vender tilbage!

Højre og venstre.

Det hænder, at en Mand kasseres paa Sessionen, fordi han i den ene Side er meget stærkere udviklet end i den anden; men som Regel er vi alle, selv om vi mener, at vi er udmærket smukt skabte, og selv om vi er fortræffelige Soldater, lidt skæve. Foretager man Maalinger med mange Mennesker, faar man meget forskellige Talstørrelser frem; det kan hænde, at man faar hele 4 Centimeters Differens for højre og venstre Halvdel af Kroppen og 2 for Armenes Vedkommende. Det har ikke manglet paa Røster, der har foreslaaet, at man for at modarbejde denne Uensartethed burde opdrages til at bruge venstre Arm lige saa meget som højre baade til tungt Arbejde (Brændehugning etc.) og let (Skrivning, Hilsning etc.), et Forhold, der dog rummer mange Vanskeligheder.

Her hidsættes nogle enkelte Maal (i Centimeter), hentede fra en og samme Familie.

	Omkredsen af Overarm		Overben		Underben		Brystkassen i Skulderhøjde	
	højre	venstre	højre	venstre	højre	venstre	højre	venstre
Moder	26½	26½	49½	49½	35	35	51½	50½
14aars Barn	20	19½	39	38	29	29½	44	41
10aars Barn	21½	21½	41	41¼	29½	30	40	41
5aars Barn	19	18	31½	30	24½	25	32½	32½

Maalinger har tillige godtgjort, at Lemmernes Længde udviser lignende Forhold. Man kan vente, at hos velskabte Mænd har over 70 % den højre Arm indtil et Par Centimeter længere end venstre og at ogsaa Underlemmernes Maaling godtgør, at de fleste af os, naar vi rigtig ses efter i Sømmene, er skæve. Naar vi desuagtet ikke halter, maa det bero paa, at vi ved Vanens Magt fører Benene lidt forskelligt. Der skal jo ikke megen Muskelanstrengelse til for at opveje en Længdeforskel paa f. Ex. en Centimeter.

Mars-Beboere.

Flammarions tiltalende Theorier om beboede Kloder udenfor vor egen er kendte Verden over; Percival Lowells er i Færd med at blive det. Lowel studerer især Mars, og kan er kommen til det Resultat, at Temperaturen og Lufttrykket deroppe er af en saadan Natur, at Vandet vil koge ved, hvad vi med vore Udtryksmaader kalder en Varme paa 44 Grader, at Asmosfæren er langt mere fugtig end vor, og at iøvrig Forholdene er saaledes, at man meget vel tør antage, at Kloden er beboet af levende Væsner.

Fuglebeskyttelse.

Den kendte Friherre v. Berlepsch, hvis Virksomhed altid fulgtes med udelt Opmærksomhed af vore hjemlige Bannerførere paa Dyrebeskyttelsens Omraade, har paa sit Gods ved Langensalza høstet forbausende Frugter af sine Bestræbelser for at holde Fuglene til at yngle indenfor Godsets Enemærker. I en Plantage, der er 103 × 8 Meter, altsaa kun af ringe Udstrækning, er der ikke mindre end 73 Reder. Ogsaa her i Landet er der enkelte fredede Partier; det vilde lønne sig, om der blev flere.

Gylp.

Mange Fugle æder Dyr saaledes, at de ogsaa nedsvælger Haar, Knogler, hvilke de saa siden gylper op. Undersøger man deres Gylp, som undertiden findes i ret store Mængder spredt hen over Jordens Overflade, kan man derved danne sig en god Mening om, hvad Fuglene lever af, og derved faa Svar paa et vigtigt Spørgsmaal, baade rent naturhistorisk og økonomisk set. De danske Zoologer, Brødrene Winge fandt i en Del Ugle- og Kragegylper m. m. Levninger af 1 Flagermus, 2 Maare, 21 Muldvarpe, 235 Spidsmus og 5263 Mus.

Krudtet.

De ældre af os lærte i Skolen, at Berthold Schwarz opfandt Krudtet. Nu ved vi, at har han kunnet lave Krudt, er han i hvert Fald ikke den første, der kunde det, thi Asiaterne forstod Kunsten Aarhundreder førend Schwarz. Krudtskydevaaben er brugt af Inderne ikke alene i det tolvte Aarhundrede, hvad man længe har vidst; men sikkert allerede i de første Aarhundreder efter Christi Fødsel. Har de Forskere, som mener dette, Ret, da har man her et lærerigt Exempel paa, hvor langsomt en Opfindelse kan være om at brede sig og opnaa Fuldkommenhed, thi det er jo dog først i vore Dage, at Krudtskydevaabnene spiller den store Rolle.

Mekkabanen.

At der den Dag i Dag finder en meget stærk Pilgrimsvandring Sted til Mekka og Medina, ved Enhver; men hvor stor Vandringens Besværlighed er, kender de Færreste noget til. Det er mange Steder det store Øde, andre Steder den stærke Sammenstuvning af Mennesker, der forvolder Ulemperne, og Klagerne over disse er nu blevne saa stærke, at „Muselmændene" for Alvor vil tage Hensyn til dem. De bygger nemlig for Tiden en Jernbane, der tager sit Udgangspunkt fra Damaskus, og som allerede er naaet næsten Halvvejen til Mekka, Banens sydlige Endepunkt. Man mener, at man vil have naaet dette senest Aar 1912.

BEVINGEDE ORD

De i daglig Tale og i Skriftsproget hyppigst anvendte Citater,

samlede af

OSCAR ARLAUD.

2. UDGAVE.

7 Kr., indb. 8 Kr. 75 Øre.

Faas i alle Boglader.

G. E. C. GAD.

Sparekassen
for Kjøbenhavn og Omegn.
Stiftet 1820.

SPAREBØSSER

udlaanes til Enhver, der indsætter **5 Kroner** paa en ny Sparekassebog.

I alle Boglader faas:

POUL MØLLER:

Udvalgte Skrifter

Udgivne ved

VILH. ANDERSEN

TO BIND

5 Kr., indb. 7 Kr. 50 Øre

G. E. C. GAD.

I alle Boglader faas

Stjernehimlen

Stjernekort med Drejeskive

2 Kr.

G. E. C. GAD

Pianolaen

mest fuldkomne Klaverspilleapparat hvorpaa enhver — med eget Foredrag — kan udføre alle Musikens Mesterværker. **Pianolaen**, hvis Pris er **1000 Kr.**, forevises beredvilligt dagligt

Petersen & Steenstrup's

Harmoniums-Magasin,

St. Kirkestræde 1, 1. Sal.

Ha, ha — — Den Hare er skam bange for mig!

Med Ennas

Fotografi-Apparater

kan enhver strax fotografere overalt.

Forlang Katalog.

„Amatør-Fotografen"

Vimmelskaftet 47.

FERRIN

mod Blodmangel

er en kemisk Forbindelse af Mælkens Æggehvidestoffer med Jern.

Denne Forbindelse afgiver den bedste Form for et styrkende organisk Jernpræparat. Faas paa Apothekerne.

Pris 1 Kr. 50 Øre.

Kbhvn.s Løveapotheks kemiske Fabrik.

Duftende frisk

og skinnende hvid bliver Deres Vask ganske uden den sædvanlige infamt slidende Skrubning, naar De anvender

Lagermans Vaskepulver

Faas hos de Handlende i Pk. à 25 & 12 Ø.

En gros: A/S Lagerman junr.

Nørrevold 23, Telf. 1080.

Nyt

Lommekort

over

København

1 Kr.

Faas i alle Boglader

G. E. C. GAD.

HOVEDKONTOR FOR DANMARK:

AMALIEGADE 3.

TELEFON Nr. 7507.

Pariser Blomsterhallen.

Blomster direkte fra Lager til en gros Priser. — Ingen Butik.

78, Nørrevoldgade, Stuen. Indg. i Porten (ligeved Frederiksborggade). Telf. 215 og 17,053 y.

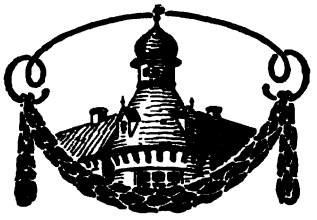

KJØBENHAVNS LAANE OG DISKONTOBANK

AKTIESELSKAB

AKTIEKAPITAL Kr. 16.000.000
RESERVER Kr. 2.560.000

HOVEDSÆDE: Amagertorv 24. — 10-4. Telf. 6900.
NØRREBRO AFD.: Nørrebrogade 26. — 10-3 og 6½-8. Telf. 4951.
ØSTRE AFD.: Bredgade 77. — 10-3 og 5-7. Telf. H 583.
VESTERBRO AFD.: Vesterbrogade 41 B. 10-3 og 6½-8. Telf. H 359.
HELLERUP AFD.: Strandvej 96. — 10-3 og 6½-8. Telf. Hell. 119.

Foretager alle Bankforretninger.

Køber og sælger Obligationer og Aktier.

Modtager Indlaan og Indskud paa Folio og Bankbog.

3 Mdrs. Indlaan = 5 pCt.
Rente paa Bankbog = 3½ pCt + Bonus.

Boxer udlejes i Hovedsædet og Hellerup Afdeling:
15—25—40 Kr. aarlig.

Værdipapirer og Værdigenstande opbevares mod ½ ‰ aarlig Afgift.

Rejse-Akkreditiver udstedes. Fremmed Mønt købes og sælges.

BILLEDER AF

NORDENS FLORA

OVER 500 FARVETRYKTE TAVLER

MED TEKST AF

A. MENTZ OG C. H. OSTENFELD.

Med Undtagelse af det berømte »Flora Danica«, der udgør 54 Bind og koster c. 2500 Kr., ejer den dansk-norske Litteratur ikke noget botanisk Billedværk, som kan sidestilles med »Nordens Flora«. Ogsaa i Sammenligning med Udlandets almenkendte Planteatlasser rager det højt op ved sine naturtro og med den fineste Teknik udførte Afbildninger. — Det vil være til Nytte og Glæde ikke blot for enhver, som interesserer sig for Botanik men ogsaa for den, som i kunstnerisk Øjemed søger Motiver i Planteverdenen.

65 Hefter à 1 Kr.

Subskription tegnes i alle Boglader.

G. E. C. Gad.

Det gjensidige Forsikringsselskab

„DANMARK"

Hovedkontor: Selskabets Ejendom, V. Boulevard 34, Filialkontor: Amagertorv 3.

Desuden har Brandforsikringsafdelingen Agenturer over hele Landet og Livsforsikringsafdelingen har General-Agentur i *Aarhus*: Prip, Clemensborg, og i *Odense*: Schreiner, Kongensgade 31.

	Brandfors.	Livsfors.
Forsikringssum	c. 877 Mill.	c. 50 Mill.
Formue.	- 3¼ —	c. 10 —

med Sange af **Herold, Cornelius, Nissen, Simonsen † og mange andre.**

Musikstykker af **den kgl. Livgardes og Husar Regim. Orkestre.**

Ægte Grammophon Apparater ligefra Kr. 30.00

Vore ægte i Tonerenhed og Tonestyrke uovertrufne Grammophonplader sælges nu til følgende **nedsatte** Priser:

Smaa Plader 1,50 Kr., Concert Plader 3,00 Kr. Monarth Plader 5,00 Kr.

Udslidte og ituslaaede Plader tages i Bytte.

Forlang udførlig Katalog.

Skandinavisk Grammophon Aktieselskab

Frederiksberggade 27, 1. Sal. København.

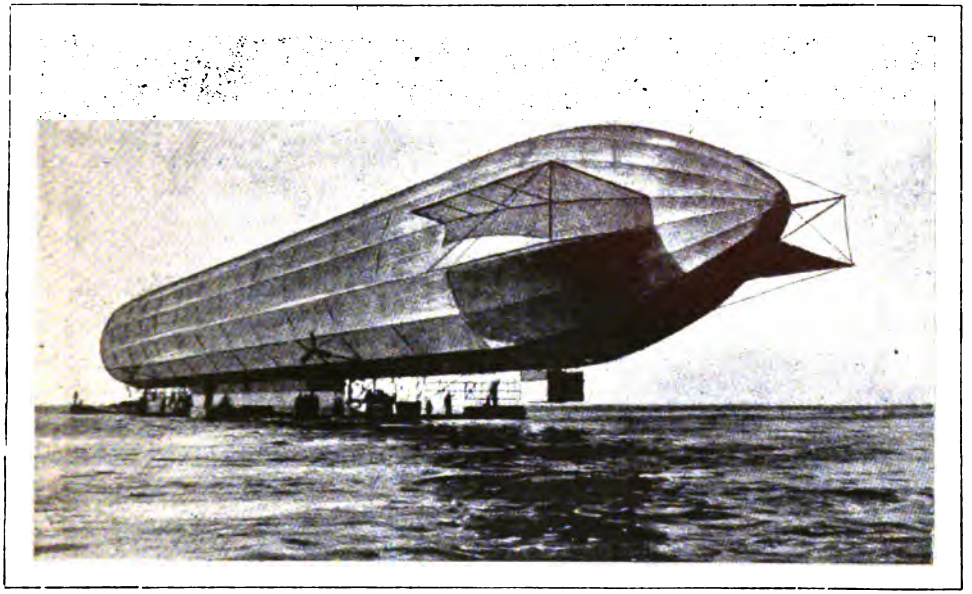

Fig. 1. General, Grev Zeppelins Luftskib.

LUFTSKIBET ELLER DEN STYRLIGE LUFTBALLON

Af Oberstløjtnant EDVARD J. C. RAMBUSCH.

OVENSTAAENDE Billede af General Grev Zeppelins Luftskib viser os ikke et tomt Hjernespind eller blot en lærd Mands sindrige Spekulationer og Konstruktioner, et Exempel paa Papirets Taalmodighed, — men tvertimod et virkelig existerende Luftskib, som allerede har foretaget adskillige Reiser i Luften, har bevist sin Styrlighed saa vel som sin Evne til at gaa imod en mellemstærk Vind og vende tilbage til Udgangspunktet, ja en fuldfærdig Krigsmaskine, om hvis større eller mindre Betydning der kan være saare delte Meninger, men hvis Brugbarhed anses saa vel godtgjort, at Tyskland — efter hvad Aviserne berette — har kjøbt Opfindelsen for to Millioner Mark.

Er nu det tyske Rige ved dette Kjøb kommet i Besiddelse af et Kampmiddel, som ingen anden Magt har eller i en nær Fremtid kan skaffe sig Mage til? Vil dette Rige — efter Regjeringsraad Martins bekjendte Drømmerier — nu kunne bygge sig en enestaaende Luft-Krigsflaade af Hundreder af „Zeppeliner", som fra uangribelige Høider kan tilintetgjøre ethvert fjendtligt Krigsskib, true et hvilketsomhelst Punkt i en eventuel Modstanders Land, med et Slag gjøre Englands insulære Beliggenhed betydningsløs og sikre Tyskland Verdensherredømmet?

Svaret afhænger af, hvilken Betydning der maa tillægges Grev Zeppelins Opfindelse. Er Grev Zeppelin den geniale, enestaaende Opfinder, der fra bar Bund har skabt en Kjendsgjerning, hvis Mulighed ingen Anden har drømt om, eller dog mindst det skarpsindige Hoved, som har grebet Luftseiladsens Kolumbus-Æg, hvor alle Andre have famlet i Blinde — eller er han blot et (mere eller mindre betydningsfuldt) Led i en lang Kjæde af Forskere og Opfindere, som Skridt for Skridt have vundet frem i Kampen for Luftens Erobring, og er der Andre, som i Øieblikket staa paa Høide med eller endog over ham?

Disse og lignende Spørgsmaal ville naturlig paatrænge sig Enhver, som nærer Interesse

for videnskabelige og tekniske Fremskridt, eller som er bleven opskræmmet ved somme Folks Fantasier over de uhørte Rædsler og Ulykker, der fra Fremtidens Luft-Krigsflaader skulde regne ned over og tilintetgjøre Hære, Flaader, Byer, kort sagt baade Kamp- og Existensmidler hos den stakkels Nation, der blev udset til Angrebets Objekt.

Besvarelsen af disse Spørgsmaal kræver en Oversigt over Luftseiladsens hele Historie; en saadan skal muligst kortfattet søges givet i det Følgende.

Fra de ældste Tider have Menneskene med en Blanding af Beundring og Misundelse iagttaget Fuglenes Flugt og grundet over Midler til at efterligne den, derom vidne baade Mythologiens Digtninge og Oldtidssagnene saa vel som senere Tiders Historie. Oldtidssagnene om Dædalus og Vaulundur anses jo nærmest som blot Digtning; men efter at Lilienthal har bevist, at der med temmelig simple Midler kan bygges et Flyveapparat, ved Hjælp af hvilket et Menneske kan lære sig til at gjennemflyve ret betydelige Afstande, kan det ikke længer betragtes som absolut udelukket, at nogle af disse Sagn have deres Oprindelse fra virkelig udførte, mere eller mindre vellykkede Forsøg, særlig naar man tager i Betragtning i hvor høj Grad legemlige Færdigheder kunde udvikles i Oldtiden, og at det netop er Vaulundur, den kunstfærdige Smed, der faar Skyld for at haye dyrket Flyvekunsten.

Efter Dampmaskinens Opfindelse have mange Opfindere søgt at nytte den, eller i de senere Aar andre Kraftmaskiner, for at opnaa den nødvendige Kraft til Flyveapparatets Fremdrivning og saaledes udviklet det simplere Flyveapparat til en virkelig Flyvemaskine. Utallige Forsøg have været gjorte, mangfoldige Opfindere have sat Livet til ved Forsøgene, og heftig har Striden været om, hvor vidt Opgaven: ved mekanisk Kraft at bringe et Legeme, der var tungere end Luften til at hæve sig fra Jorden og uden Krafttilførsel fra denne at gjennemflyve længere Strækninger, overhovedet var løselig eller ikke. Nu er Spørgsmaalet løst, *Muligheden* bevist. Den berømte Opfinder Sir Hiram S. Maxim bragte den 31. Juli 1894 en Flyvemaskine, der med sin 3 Mands Besætning veiede 10000 ℔, til at løfte sig fra Jorden med saa stor Kraft, at den endog løsrev de Skinner, som skulde hindre den i at gaa for høit, og gjennemfløi en Strækning paa 400 Fod. Brødrene Wright i Amerika foretoge i 1905 mange Forsøg med en Flyvemaskine paa 925 ℔ (indbefattet en Mand) og drev det til d. 5. Oktober 1905 i 36 Minutter at gjennemflyve en Afstand paa 25 engelske Mile og vende tilbage til Udgangspunktet.

Flyvemaskinens Opfindelse er altsaa en Kjendsgjerning, men til hvilken Grad det kan lykkes at sikre den mod Ulykkestilfælde fremkaldte ved uforudsete Lufthvirvler eller ved pludselig indtrædende Brud paa eller Mangler ved Maskinen og gjøre den praktisk nyttig, henstaar endnu i det Uvisse.

Et fra Flyvemaskinens noget forskjelligt Princip ligger til Grund for Bygningen af *Luftskibet*, med hvilket Navn man i de senere Aar fortrinsvis betegner den *styrlige Luftballon*. Medens hin er tungere end Luften, hvorfor den hyppig betegnes ved Navnet „le plus lourd que l'air", er Luftskibet med alt Tilbehør lettere end den atmosfæriske Luft og bæres oppe af en med en lettere Luftart fyldt Ballon. Dette er paa en Gang Luftskibets Styrke og Svaghed; thi paa den ene Side bidrager den bærende Ballon i høi Grad til at mindske Faren ved Forsøgene, men paa den anden Side vanskeliggjør dens store Rumfang og deraf følgende Modstand mod at drives frem igjennem Luften i høi Grad Opnaaelsen af den nødvendige Fart.

Da *Joseph Montgolfier* i 1783 opsendte den første Luftballon, vakte denne Opfindelse en saa enestaaende, overvældende Sensation i hele den civiliserede Verden, at ingen af de

store Opfindelser, som have revolutioneret Samfundslivet, i saa Henseende blot tilnærmelsesvis har kunnet maale sig dermed. Alle samtidige Beretninger vise, at de Forhaabninger, man knyttede til denne Opfindelse, de Virkninger, man ventede sig af den, de Luftkasteller, man byggede derpaa, gik over alle Grændser. Nærmest laa jo den Antagelse, at nu var „Luften erobret", snart skulde man gjøre Reiser igjennem Luften lige saa sikkert som paa Land og Sø.

Men *Luftballonen* var endnu saare langt fra at være et *Luftskib*; — der skulde gaa lange Rækker af Aar og ofres mange Menneskeliv, saa vel som mange Formuer paa Opgaven: at udvikle den dertil, før den blot nærmede sig til at blive løst. Det var netop Styrligheden, der manglede. Saa snart Ballonen har hævet sig fra Jorden, er den kun paavirket af to, hinanden modsatte, Kræfter: Opdriften af den i Ballonen indesluttede lette Luftart og Vægten af selve Ballonen med Tilbehør og Last, indbefattet Personel. Er Opdriften størst, stiger Ballonen, ere Opdrift og Vægt lige store, holder den sig svævende i samme Høide, bliver Opdriften mindre end Vægten, daler Ballonen, men der er ingensomhelst Kraft, som paavirker den i horisontal Retning for at drive den frem igjennem den omgivende Luft. Staar Luften ganske stille i Forhold til Jordoverfladen (ɔ: er der Vindstille) bliver Ballonen nøiagtig paa samme Plet, men er Luften i Bevægelse (Vind), maa Ballonen følge med i denne Bevægelse, altsaa antage samme Retning og Fart som Vinden.

Hvor simpel og selvfølgelig end denne Betragtning er, har Mangel paa Erkjendelse deraf dog fremkaldt en Mængde taabelige Forslag til Ballonens Styring ved Hjælp af skraatstillede Seil og Ror som ved et Skib, der seiler „bi de Vind". For at Seilenes Stilling skal medføre en Afvigelse fra Vindretningen, maa der være en Reaktion ɔ: en Modstand mod Bevægelsen i Vindretningen. En saadan Reaktion møder Skibet i Vandets Tryk mod Skrog og Ror, der hindrer Skibet i at vige sidelænds; derved glider Vinden skraat af paa Seilene og bringer Skibet til at gaa fremad, i hvilken Retning Modstanden er saa langt mindre. Men Ballonen, som svæver frit i Luften, møder ingensomhelst lignende Reaktion, den er kun udsat for en eneste horisontalt virkende Kraft, Vindens, og maa altsaa følge denne. Man har søgt at frembringe den fornødne Reaktion ved Forbindelse med Jordoverfladen, f. Ex. ved at lade et langt Reb slæbe efter Ballonen. Skjøndt det ikke synes umiddelbart forstaaeligt, at det bøielige Reb kan virke anderledes end blot til at mindske Farten, og at det skal kunne frembringe det fornødne skraa Modtryk, paastaaes det dog af en saa paalidelig Mand som den svenske Polarforsker André, at han ved Hjælp af Slæbereb og skraatstillede Seil har opnaaet en ret betydelig Afvigelse fra Vindretningen, saa vidt mindes indtil 25 Grader. Selv forudsat at dette er rigtigt, er det jo dog som Styring betragtet ret mangelfuldt.

Forøvrigt stod det klart for Opfinderne lige fra Ballonens første Fremkomst, hvor vigtigt det var at kunne styre den, hvorfor det da ogsaa vrimler med Forsøg paa og Planer til dens Styring. Da der hyppig findes forskellige Vindretninger i forskjellige Høider over Jorden, fandt man snart paa at udnytte disse til at opnaa noget Herredømme over Ballonfartens Retning. En stor Færdighed i denne Manøvrering opnaaede Fysikeren *Pilâtre de Rozier*. Han brugte Montgolfièrer (Varmluftsballoner), som let bringes til at stige eller dale ved at fyre mere eller mindre stærkt. Ved at benytte sig heraf lykkedes det *Pilâtre de Rozier* at føre sin Ballon til hvilket Punkt, han ønskede, naar det blot laa imellem de forskjellige bestaaende Vindretninger. For yderligere at udvikle denne Manøvrering forbandt *Pilâtre de Rozier* en øvre, brintfyldt Ballon, som skulde afgive

den største Del af Bærekraften, med en under samme værende Montgolfière, hvis Bæreevne let varieredes ved Fyringen. Med denne „Roziére" vilde han flyve over Kanalen, men hans Ubesindighed, at bringe Ild saa nær til den overordenlig letfængelige Brint, straffedes haardt; i en betydelig Høide gik der Ild i Brinten, Ballonen styrtede til Jorden og saa vel Pilâtre de Rozier som hans Ledsager *Romain* knustes i Faldet. I vore Dage har den engelske *Major Templer* ogsaa opnaaet smukke Resultater ved denne Manøvrering.

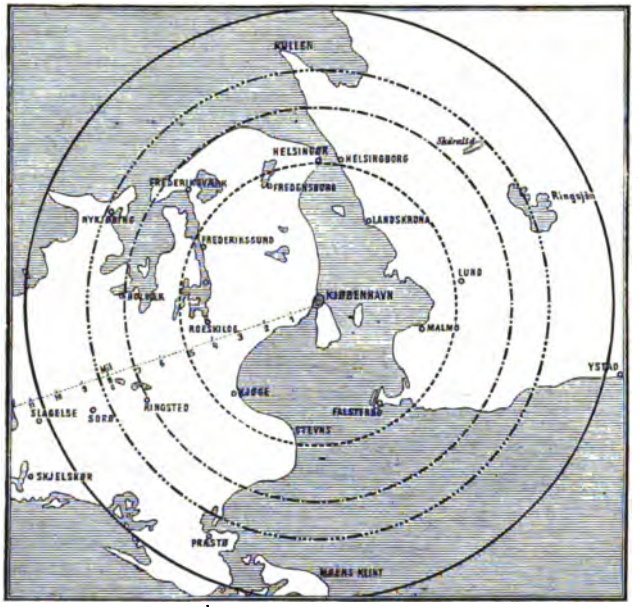

Fig. 2. Synsvidden fra en Ballon i forskjellige Høider over Kjøbenhavn.

Et virkeligt Herredømme over Ballonen kræver imidlertid, at man kan give denne en Egenbevægelse; det er derfor Forsøgene herpaa, der frembyde størst Interesse.

Allerede i 1784 forelagde *Ingeniørløitnant* (senere *General*) *Meusnier* et i mange Henseender mærkeligt og grundig gjennemtænkt og beregnet Projekt til en Styreballon for Akademiet. *Meusniers* Ballon har Form som en langstrakt Ten, for at Luftmodstanden kan blive saa lille som muligt; den foreslaaes drevet frem ved en Slags Skruepropeller, der i Meget minder om den langt senere fremkomne Skibsskrue. For stadig at kunne vedligeholde Ballonens spændte Form og dog undgaa at ofre af Brinten, hvormed den var fyldt, for at dale, eller af Ballasten for at stige, var selve Ballonen omgiven af en større ydre Sæk, som han kaldte „Ballonnet". Mellemrummet skulde da pumpes fuldt af Luft under svagere eller stærkere Tryk efter som man ønsker at gjøre Ballonen lettere eller tungere. Som Ror tjente et lodret Seil. Men netop *Meusniers* solide Kundskaber viste ham, at han til at drive sit Luftskib frem med saa stor Fart, at det kunde faa nogen praktisk Betydning, behøvede en stærkere Drivkraft end der den Gang stod til Raadighed. (Man havde jo kun de menneskelige Muskler at tye til). Men flere af *Meusniers* Ideer, f. Ex. Luftposen, og hans Beregninger over Ballonens Ligevægtsforhold ere komne mange senere Opfindere til Nytte endog ca. 100 Aar senere, da de styrlige Balloner virkelig kom frem.

Luftseiladsen var høieste Mode i de Dage; den var fin. Ethvert Forsøg, der sigtede til dens Udvikling, fulgtes med den mest levende Interesse og Sympathi af hele Folket fra Bonden til Videnskabsmanden, fra Arbeideren til selve Kongen, og mange af de ved Fødsel, Viden eller Formue mest fremragende Mænd og Kvinder deltog personlig i Forsøgene. Saaledes en af de kongelige Prindser, *Hertugen af Chartres*, den senere under Revolutionen sørgelig bekjendte *Philippe Egalité*. Han ønskede selv at deltage i et Forsøg paa Ballonens Styring og henvendte sig i den Anledning til Brødrene *Robert*, to

dygtige Mekanikere, som i Forening med Fysikeren *Charles* havde forfærdiget den første *Charlière* (kuglerund Ballon, fyldt med Brint).

Den Ballon, som Brødrene *Robert* forfærdigede til Styreforsøget, fik Form af en Cylinder, afsluttet med en Halvkugle for hver Ende, I Overensstemmelse med *Meusniers* Forslag forsynedes den med Luftpose (Ballonnet). Kurven gjordes langstrakt og udrustedes med fem lette Aarer, der beklædtes med blaat Silketøi. Med denne Ballon foretoges Forsøget midt i Juli 1784 af selve *Hertugen af Chartres*, begge Brødre *Robert* og deres Svoger *Collin-Hulin*. Opstigningen foretoges under Tilstrømning af en umaadelig Menneskemasse, men Resultatet svarede ingenlunde til de høispændte Forventninger. Efter kort Tids Forløb kom Luftposen i Uorden og faldt sammen paa en saa uheldig Maade, at den tilstoppede Sikkerhedsventilen. Under Ballonens fortsatte Stigen udvidede Brinten sig stedse mere og truede med at sprænge Ballonen, som da vilde styrte ned med dødbringende Fart. Da havde *Hertugen af Chartres* den Aandsnærværelse, med sin Kaarde at give Ballonen en Rift af passende Størrelse til at den overflødige Gas kunde undvige; Faren var afværget, men Nedgangen paafulgte dog en Del før end ønsket, allerede i Parken ved Meudon.

Forsøget gentoges i September samme Aar. *Roberts* paastaa, at det virkelig er lykkedes dem at opnaa nogen Styring, og helt ubetinget kan Muligheden heraf ikke benægtes; men den Fart, som Menneskers Muskler ved Hjælp af Aarer kunne bibringe en Ballon som den paagældende, maa i alt Fald være saa overordenlig ringe, at den er uden nogensomhelst praktisk Betydning.

Lidt senere foretoge Fabrikanterne *Alban* og *Vallet*, som i Javel dreve en stor Fabrik af Kemikalier, en hel Række Styreforsøg. Ved en Leilighed foretoges Nedgangen i selve Sct. Clouds Slotsgaard; Apparatet forevistes og forklaredes for Kongen og den kongelige Familie, som med stor Interesse satte sig ind i Projektet og overværede den paafølgende

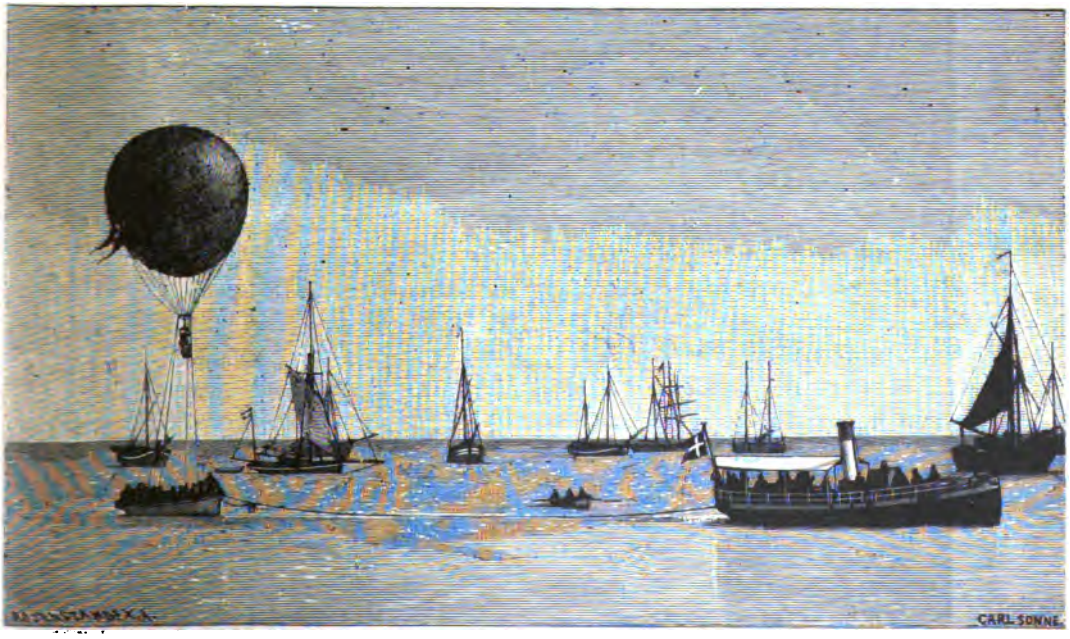

Fig. 3. Dansk Militærballon transporteres over Københavns Red.

Opstigning. Kongens yngste Broder, *Greven af Artois*, den senere *Charles X*, deltog end- og personlig i en Ballonfart med Styreforsøg.

Den Ballon, som *Alban* og *Vallet* brugte til disse Forsøg, var en kuglerund Charlière. Til Fremdrivning brugte de baade Aarer og en Slags trevinget Veirmølle, og de paastaa, at de i Fabriksgaarden, hvor der var Læ og fuldkommen Vindstille, have naaet at ro Ballonen rundt og styre efter Behag. Men selvfølgelig var den Fart, de kunde fremkalde, alt for ubetydelig, og saa snart de kom ud i det Frie, viste selv den svageste Vind sig altid stærk nok til at være fuldstændig Herre over Bevægelsen.

Lykkedes det ikke *Alban* og *Vallet* at yde noget Bidrag til Udvikling af Ballonens Styrlighed, have de dog i en anden Henseende gjort sig fortjente af Luftseiladsen, nemlig ved Tilveiebringelsen af den til Fyldningen fornødne Brint. Før Ballonens Opfindelse havde man kun kjendt til at fremstille Brint i ganske smaa Portioner i de kemiske Laboratoriers Glasretorter. Da *Charles* fik sin første Ballon forfærdiget, havde han og *Robert* store Vanskeligheder at overvinde for at tilvejebringe det indtil da uhørte Kvantum af tredive Kubikfod, som behøvedes for at faa Ballonen fyldt, og der gik mange Timer med til Fyldningen. Det var derfor et betydningsfuldt Fremskridt da *Alban* og *Vallet* konstruerede et Brintudviklingsapparat, som var i Stand til med fornøden Hurtighed at frembringe de uhyre Kvanta, der behøvedes for i rimelig Tid at fylde de store, bemandede Balloner, som rummede Tusinder af Kubikfod, og med hvilket de leverede Brinten til deres egen, *Roberts* og adskillige andre Balloner.

Disse og andre Forsøg overbeviste snart alle Kyndige om, at Ballonens Styring var en uløselig Opgave saa længe man ikke havde en stærkere Drivkraft til Raadighed. Men Projekterne vedbleve at vrimle frem, Forsøgene at fortsættes af ukyndige Folk, ofte bebudede med en Reklame og et Praleri, som var vel skikket til at hidlokke nysgjerrige Menneskemasser, men ogsaa til at forvandle disses spændte Forventning til Raseri og Spot, naar Forsøget mislykkedes og Skuffelsen indtraadte. Det regnede med Spottegloser, og Vittighedsbladene svulmede af Karrikaturtegninger og Haan over de ulykkelige Luftskippere, som vovede at holde Hs. Majestæt king mob for Nar. Undertiden transporteredes Ballonen, for at efterfyldes efter et mislykket Forsøg, tilbage til Udgangspunktet i delvis fyldt Tilstand. En af Tidens Karrikaturtegnere griber Situationen og viser os i et Billede med de mest straalende Farver: „Ufeilbarligt Middel til at styre Ballonerne". I pompøst Optog trækkes Ballonen afsted i to lange Liner, men de to Dyr, som ere spændte for Linerne og galloppere afsted med dem, ere — langørede Æsler.

Vel har en slig Transport af en Ballon intetsomhelst med Styreproblemet at gjøre, men den kan dog under visse Omstændigheder have sin store Betydning, lige som den byder baade Vanskeligheder at overvinde og Farer at trodse. For at forstaa det, ville vi gjøre et lille Streiftog ind paa den militære Ballontjenestes Omraade.

For en Hærfører er det af største Vigtighed at skaffe sig den bedst mulige Oversigt over Egnen, samt over sine egne og de fjendtlige Troppers Stilling og Bevægelser. Det bedste Middel hertil er en Ballon, som kan hæve sig til en Høide af mange hundrede Fod. Fig. 2 viser, hvor vidtstrakt en Udsigt der haves fra en Ballon i fire forskjellige bestemte Høider over Kjøbenhavn. Kredsene angive Synsvidden paa Horisontalplanet igjennem det Punkt, hvorfra Ballonens Høide regnes; den største Kreds svarer til den danske Militærballons største Stigehøide ca. 1600 Fod (500 Meter). Høie Gjenstande kunne naturligvis ses i større Afstand, saaledes saa man f. Eks. Møens Klint længe

før Ballonen naaede de 350 Fod, som svare til den mindste Kreds. Det uhyre Areal, som overses fra 1600 Meters Høide er omtrent 335 Kvadratmile stort. Hvor meget man *faktisk ser* indenfor dette Omraade afhænger af forskellige Omstændigheder, særlig af Luftens Klarhed, Gjenstandens Udstrækning, Beskaffenhed og Afstand.

Overfor et saa høit hævet Speiderblik er det ikke muligt at foretage Bevægelser med større Troppestyrker uden overveiende Sandsynlighed for at blive opdaget allerede paa meget store Afstande. Der gik da heller ikke stort mere end en halv Snes Aar efter Luftballonens Opfindelse, før den franske Hær fik sit Luftskipperkompagni, og ved Forsvaret af Fæstningen Maubeuge gjorde dettes bundne Ballon „l'Entreprenant" fortrinlig Nytte ved at udforske Angriberens Stilling og Beleiringsarbeider. Man vilde da ogsaa nytte den ved *Angrebet* paa Fæstningen Charleroi, men da der her ikke fandtes Midler til dens Fyldning, greb man til at transportere Ballonen i fyldt Tilstand den 5 Mile lange Vei. Saadanne Transporter med fyldt Ballon kunne hyppig blive nødvendige og udgjøre derfor et fast Led i alle Landes militære Ballonøvelser.

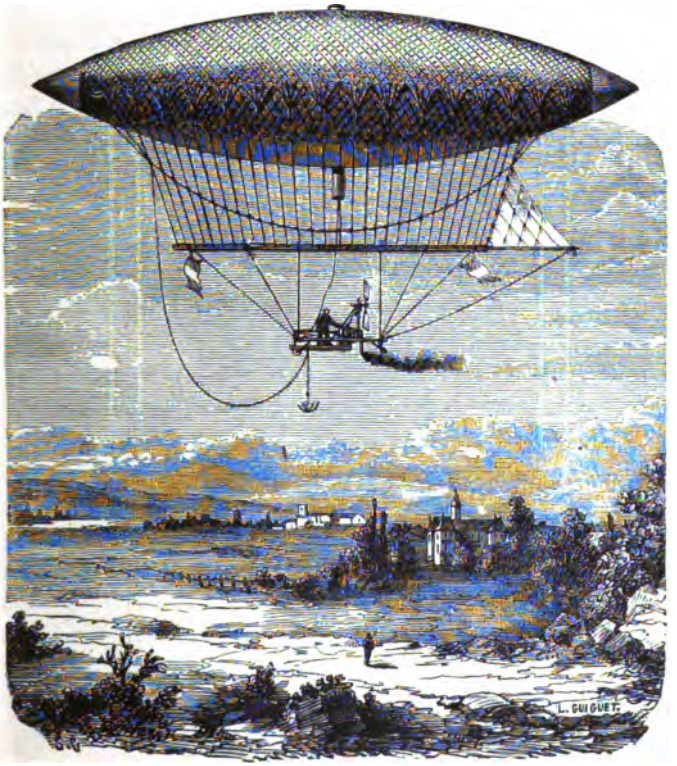

Fig. 4. Giffards Luftskib. 1852.

Fig. 3 viser et Exempel paa en lignende Ballontransport, taget fra vore hjemlige Øvelser. Vort Telegrafkompagni, som jeg den Gang var Chef for, havde just faaet en Ballon anskaffet, havde foretaget de afsluttende Modtagelsesprøver og givet det ligefra Rekrutskolen tilgaaede Mandskab den nødtørftigste Uddannelse. Det blev da bestemt, at Ballonen skulde prøves ved Iagttagelsen af Træfningen under Artilleriets Skydeøvelser, der foregik fra „fast Batteri" paa Amager; men da Ballonen var paa Ingeniørregimentets Øvelsesplads paa Citadellets Glacis, og der ikke var Raad til at tømme den og foretage en Nyfyldning, skulde den transporteres fyldt ud paa Amager. Det var næppe muligt at føre Ballonen igjennem Kjøbenhavns Gader, og det blev derfor bestemt at føre den over Inderreden til Kvintus paa Nordspidsen af Amager og derfra til Lands udenom Christianshavn til Skydepladsen.

En Luftskipper skal have Plads i Ballonkurven for at lede det Hele, hjælpe ved Passagen af høie Terrængjenstande og skaffe

Ballonen tilbage, hvis den skulde slippe løs og foretage en fri Fart. Da jeg var den Eneste, som havde gjort frie Ballonreiser, tilkom denne Plads mig selv. Ballonen fastholdes i fire Liner, hver Line holdes af et lille Kommando paa en Underofficer og 4—6 Mand. Linerne fires af, indtil Ballonen sværer høit nok til at passere over de spærrende Terrænhindringer; med Lethed passeres Barakkeleiren og dens Plankeværker, men en firdobbelt Række Træer og to Telegraflinier hindre Passagen med Linerne. En Line ad Gangen slippes af Mandskabet, jeg samler den i Haanden og søger at kaste den over Trækroner og Telegrafledninger ned til Mandskabet, som staar parat paa den anden Side; men Vinden er imod og dens ret stærke Stød slynge Ballonen hid og did, snart kastes den ned i Trækronerne, saa Grenene knage og brage om Kurven, der borer sig ned i dem, snart flyver den til Veirs saa høit som de tre Fangeliner tillade. Kun med Besvær og efter flere mislykkede Forsøg iværksættes Passagen, Mandskabet, som holder Fangelinerne, indskibes i en Baad og denne tages paa Slæb af en Bugserdamper. Billedet af Transporten er taget i et roligt Øieblik, men oftere maatte vi kæmpe med Vindstød, der slog Ballonen ned i betænkelig Nærhed af Vandet, ja et Par Gange kom Kurven i Vand til Randen. Stor Omhu behøvedes ogsaa for at undgaa fordærvelige Sammenstød med de mange Mastetoppe og Dampskibsskorstene, som indsnævrede vor Vei: men det lykkedes dog at lande uden nævneværdigt Uheld ligesom at gjennemføre den tilbage værende Landtransport, saa at Ballonen kom uskadt til Skydepladsen.

Næste Dag bleve de ønskede Observationer udførte til den ledende Artilleriofficers Tilfredshed og megen Belæring høstedes af den hele Øvelse.

Over et halvt Aarhundrede skulde henrinde efter de ovenfor omtalte værdiløse Styreforsøg, før det lykkedes at gjøre et virkeligt Fremskridt i Ballonens Styring, men dette Fremskridt blev des mere betydningsfuldt og skyldes en Ingeniør af Rang, Injectorens Opfinder, *Henri Giffard*. Dampmaskinen var opfunden og kunde afgive en betydelig stærkere Drivkraft end der tidligere kjendtes, om den end paa Giffards Tid stod langt tilbage for Nutidens lette Kraftmaskiner. Pilâtre de Roziers Exempel kunde tilmed nok afskrække fra Forsøg paa at efterligne hans dristige Idee, at bringe Ilden saa nær til Brintballonen. Giffard vovede det imidlertid — og vandt.

Han gav sin Ballon en langstrakt Tenform, spids i begge Ender; den var 44 Meter lang, 12 Meter tyk og havde et Rumfang af 25 Kubikmeter (Fig. 4). Til Lastens Ophængning tjente et Net, som omgav hele Ballonen paa de yderste Spidser nær, og hvis nederste Masker samledes til et Antal Liner, der bar en lang, vandret ophængt Træbjælke, til hvis Bagende der var fastgjort et trekantet Seil, som kunde stilles efter Behag fra Baaden og saaledes tjene som Ror. Atter 6 Meter under Bjælken hang Baaden („Gondolen"), en aaben Trækasse, som bar Luftskipperen, en tre Hestes Dampmaskine med Brændsel og Tilbehør, samt en af denne dreven tobladet Luftskrue. Ilden var saaledes fjernet 12—14 Meter fra Ballonen, Fyret dækkedes saa godt som Hensyn til det nødvendige Træk tillod, og Skorstenens Munding vendte nedad. Giffard erklærede dog, at Forsøget var for farligt til at vove mere end eet Menneskeliv paa og vægrede sig bestemt ved at medtage en Hjælper.

Alene gik han altsaa op med sit Luftskib; det var den 24de September 1852 Kl. 5 Eftermiddag. Luftskibet svarede ganske til Forventningerne, viste en fuldkommen tilfredsstillende Stabilitet og lystrede villig Roret. Men Farten var for ringe, godt 2 Meter pr. Sekund eller en Mil i Timen; da det blæste stærkt, var Ballonen ikke i Stand til at vinde frem imod Vinden, og da Aftenen nærmede sig, maatte Giffard lade den drive af med denne for at lande udenfor Paris.

Den store Hob forstod ikke dette Forsøgs Værdi. Ballonen kunde ikke gaa imod Vinden, altsaa kunde den ikke styres, ræsonnerede man; men i Virkeligheden er dette Forsøg epokegjørende i Luftseiladsens Historie; thi det var nu godtgjort, at en langstrakt Ballon kunde faa den fornødne Stabilitet til at drives frem igjennem Luften, og at den kunde bringes til at lystre Rorets Bevægelser. Hvad den manglede var kun en *større* — rigtignok meget større — *Fart.*

Denne kunde tilstræbes ad to Veie: ved at mindske Luftmodstanden og ved at øge Drivkraften.

Giffard søgte at forbedre sin Opfindelse i begge Retninger. Da Luftens direkte Modstand imod et Legemes Bevægelse er proportional med Arealet af Legemets største Tversnit vinkelret paa Bevægelsesretningen, bliver den mindre, naar Legemet gjøres længere og smallere, men dog kun til en vis Grad; thi en Del af Modstanden kommer fra Friktionen, som opstaar ved at Luften glider langs Legemets Sider, ikke alene langs dets forreste Del, der baner sig Vei ved at trænge Luften til Side og sammentrykke den, men fuldt saa meget langs den bageste Del, hvor de skilte Luftdele atter søge at slutte sammen og derved trykke haardt imod Siderne.

For bedre at overvinde Luftmodstanden, forfærdigede Giffard en ny Ballon, der var betydelig mere langstrakt; da den tillige var saa meget større, at den rummede 3300 Kubikmeter, kunde den ogsaa bære en kraftigere Maskine. Med denne Ballon foretog Giffard et nyt Forsøg i 1855, denne Gang ledsaget af den senere saa bekjendte *Gabriel Yon*, som bl. A. har leveret den danske Ballonpark. Der opnaaedes noget større Fart og til Tider kunde man i nogle Øieblikke holde Stand imod Vinden; men man var gaaet for vidt med Ballonens Forlængelse; ved Nedgangem samlede Brinten sig i Forenden, som hævedes, saa at Retningen blev næsten lodret, Nedstigningen blev ret uheldig, Luftskibet gik i Stykker og Luftskipperen slap kun med Nød og næppe derfra med Livet.

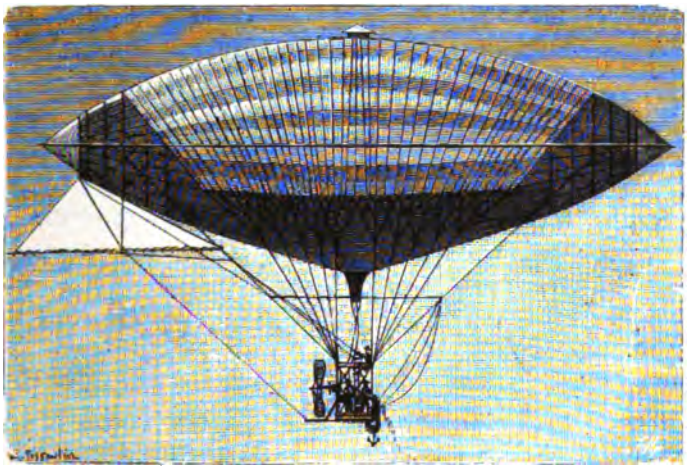

Fig. 5. Tissandlers Luftskib. 1883.

Det næste betydningsfulde Fremskridt paa Luftseiladsens Omraade skyldes Parises Beleiring. Den Kval, som Afspærringen fra Omverdenen forvoldte Verdensstadens Beboere, gav Stødet til en storartet Virksomhed i Ballonværkstederne. Ved talrige frie Balloner sendtes Posten over Fjendens Hoved ud af Byen, og ved Brevduer fik man ogsaa Brevpost tilbage, men disse Forbindelsesmidler vare dog høist utilfredsstillende, hvor langt bedre vilde det ikke have været, om man havde havt virkelige Luftskibe til Raadighed?

Man gav da den bekjendte, fremragende Skibskonstruktør *Dupuy de Lôme* det Hverv at tilveiebringe en styrlig Ballon, og denne søgte at gjennemføre Opgaven paa et korrekt theoretisk Grundlag, men naaede ikke at blive færdig før Byens Overgivelse, hvorved Arbeidet blev afbrudt. Det blev dog senere

gjenoptaget og fuldført i 1872, hvorved *Gabriel Yon* var medvirkende. Ballonen var betydelig mindre langstrakt end de tidligere, nemlig ca. $2^1/_2$ Gange saa lang som tyk og rummede 2500 Kubikmeter. Ved talrige forudgaaende Forsøg havde man bestemt Skruens og Ophængningssystemets Form, saavel som Luftposens (Ballonnettens) og Rorets Størrelse og Anbringelse, saaledes at Ballonen sikkert kunde holdes udspændt, og det hele Systems Stivhed og Stabilitet bevares. Men da *Dupuy de Lôme* ikke vilde løbe den Risiko, som en Dampmaskine vilde medføre, lod han Skruen drive ved Haandkraft af 7 Mand og opnaaede kun en ringe Fart, vel omtrent som Giffard, en Mils Vei i Timen.

For ret at forstaa Fortræffeligheden af *Dupuy de Lômes* Konstruktion og foretage en retfærdig Sammenligning med senere Opfindelser, ville vi tænke os hans 7 Mand, der repræsentere omtrent en Hests Kraft, erstattede med en af de nyeste og letteste Kraftmaskiner, der kunne leveres til en Vægt af kun $2^1/_2$ ℔ pr. Hests Kraft. Selv med stort Fradrag for Brændsel m. m. vilde Ballonen nu kunne bære en Maskine af 100—150 Hestes Kraft, der maatte kunne give Luftskibet en Fart af over 20 Meter pr. Sekund (ca. 10 Mil i Timen). Dette Tankeeksperiment viser bedst, hvad der manglede i Tilveiebringelsen af det virkelig praktisk nyttige Luftskib, nemlig en tilstrækkelig let Drivkraft. Det er først de aller seneste Aar, der have stillet en saadan til Raadighed, takket være Automobilindustrien, som har fremkaldt en aldeles fænomenal Udvikling paa dette Omraade. Exempelvis anføres, at medens Giffards ovennævnte Dampmaskine veiede 100 ℔ pr. Hests Kraft og den af Thorneycroft opfundne, den Gang som meget let ansete, Maskine, 43 ℔, gives der nu Fabrikanter, som tilbyde Benzin-Maskiner til en Vægt af $2^1/_2$ ℔ pr. Hestes Kraft.

Omtrent samtidig med *Dupuy de Lôme* experimenterede en tysk Ingeniør *Haenlein* med en styrlig Ballon paa ca. 2400 Kubikmeters Rumfang. Dens Længde var omtrent $5^1/_2$ Gange Tykkelsen, indvendig var den afstivet med et Skelet af Bambus og den blev dreven af en Lenoirs Gasmaskine, som skulde tage sin Gasforsyning fra selve Ballonens Indhold og angives at have kunnet give denne en Fart af 5 Meter i Sekundet (c. $2^1/_2$ Mil i Timen).

En halv Snes Aar senere fremkom det første Forsøg paa at bruge Elektriciteten som Drivkraft for Luftskibet; det foretoges af Brødrene *Tissandier*. Selve Ballonen med Tilbehør var i det Væsenlige forfærdiget efter de af *Dupuy de Lôme* angivne Regler, men af Hensyn til Bekostningen maatte man nøies med at give den et Rumfang af 1000 Kubikmeter (Fig. 5). Som Drivkraft konstruerede Gaston Tissandier efter talrige Forsøg et galvanisk Batteri med Kul og Zink i en sur Opløsning af tvekromsurt Kali, indesluttet i fire Ebonittrug, hvert ved Skillevægge af Ebonit, delt i sex Elementer. Vædsken indeholdtes i en Spand, som, naar Batteriet var i Hvile, stod lavere end Elementerne og ved en Gummislange var forbunden med dem; naar Batteriet skulde gjøres aktivt, løftedes Spanden ved et simpelt Tallietræk saa høit, at Vædsken flød ind i Elementerne. Hele Batteriet veiede med Vædske ca. 360 ℔ og kunde yde $1^1/_4$—$1^1/_2$ Hests Kraft.

Den 8de Oktober 1883 foretog Brødrene *Tissandier* deres første Fart, som varede tre Timer. Den opnaaede Fart angives til tre Meter i Sekundet eller $1^1/_2$ Mil i Timen, meget respektabelt for en forholdsvis saa lille Ballon, men ikke nok til at blive af praktisk Betydning. Luftskibet lystrede Roret upaaklageligt, bragtes flere Gange til at gjøre Front mod Vinden og endog til at vinde lidt frem imod denne; den opnaaede Fart imod Vinden var dog ikke stor nok til, at der kunde tænkes paa at naa tilbage til Udgangspunktet. Efter at nogle Forbedringer vare foretagne, gjentoges Forsøget Aaret efter med

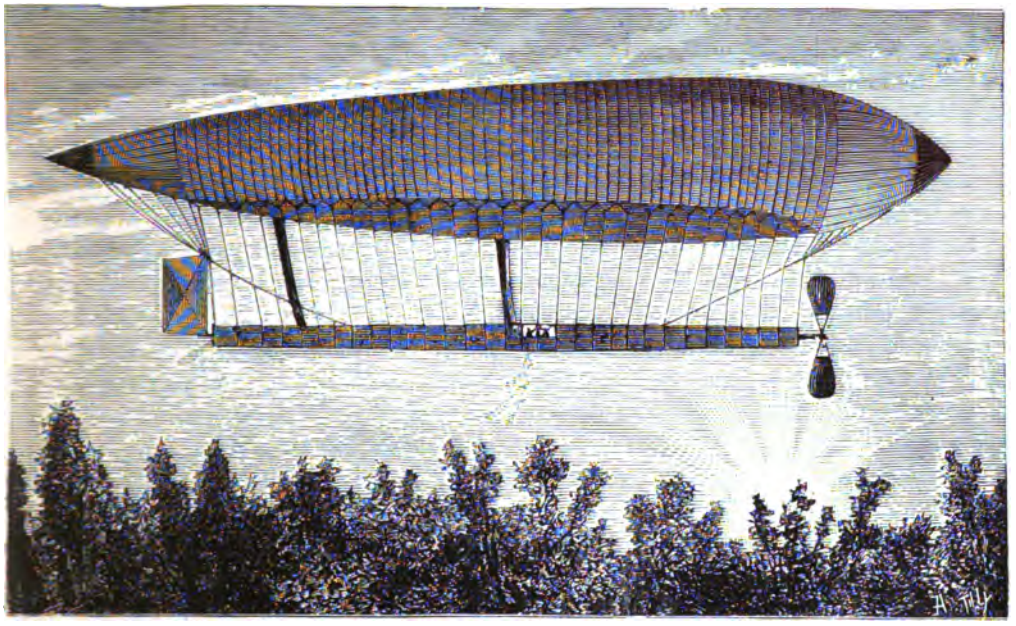

Fig. 6. Luftskibet „La France" (Renard og Krebs). 1884.

et noget lignende, maaske lidt bedre, men ikke epokegjørende, Resultat. Imidlertid var der indtruffet en Begivenhed, som i Almenhedens Øine stillede Tissandiers Forsøg i Skygge.

Det var det Forsøg, som *Kaptainerne Renard* og *Krebs* udførte den 9de August 1884, da det lykkedes dem at udføre en Fart med deres nye Luftskib „la France" og for første Gang at vende tilbage til selve Udgangspunktet. Ballonen (Fig. 6) var meget langstrakt, 50,4 Meter lang, 8,4 Meter tyk og rummede 1864 Kubikmeter. Som Drivkraft anvendtes et af Renard konstrueret galvanisk Batteri paa $8^1/_2$ Hestes Kraft. Skruen var her anbragt i Forenden af den meget lange Baad, Roret over dens Bagende. For at sikre Længdeaxens vandrette Stilling var en Vægt saaledes ophængt paa en Løbestang, at den let og hurtig kunde hales frem eller tilbage. Med dette Luftskib er der senere foretaget mange Forsøg; ofte er man vendt tilbage til Udgangspunktet, til andre Tider — saaledes ved Præsentationen for Krigsministeren, General Boulanger — har Vinden været for stærk og har taget Magten fra Ballonen, saa man maatte lade den drive af. Dens Fart angives til $6—6^1/_2$ Meter i Sekundet (godt 3 Mil i Timen).

Forsøgene med „la France" vakte overalt en uhyre Opsigt; nu kunde Enhver se, at den styrlige Ballon var en Kjendsgjerning. I Luftseiladsens Historïe ville *Renard* og *Krebs* altid staa uforglemmelige som de første, der med deres Luftskib have fløiet rundt i en lukket Kurve og ere vendte tilbage til Udgangspunktet. Den opnaaede Fart er dog endnu ikke tilfredsstillende, skjøndt den var større end nogen Anden indtil da havde naaet, dobbelt saa stor som Tissandiers: men Ballonen var jo ogsaa omtrent dobbelt saa stor. Om Tissandiers Luftskib egenlig stod tilbage for la France i konstruktiv Henseende, er just ikke saa sikkert.

Den Vei, som den tydske Ingeniør *Haenlein* var slaaet ind paa, at gjøre Ballonen helt eller til Dels stiv, er senere bleven fortsat af andre Tyskere. Den østerrigske Ingeniør

Schwarz byggede i 1897 i Berlin et stivt Luftskib, hvor selve Ballonen var af 2 Millimeter tykt *Aluminiumblik*. Den havde Form som en tilspidset Cylinder, var 41 Meter lang, $13^1/_2$ Meter tyk og rummede 3697 Kubikmeter. Schwartz døde, før Ballonen blev færdig, og helt tæt blev den ikke; men det lykkedes dog at faa den saavidt fyldt med Brint, at den kunde sendes op, ført af en Maskinist Jagel. Farten angives til 5—6 Meter i Sekundet, men Maskineriet kom hurtig i Uorden; efter 5—6 Minutters Forløb dalede Ballonen; denne kæmpemæssige Æggeskal kunde naturligvis ikke taale Nedgangen, men knustes fuldstændig. Jagel slap uskadt derfra.

I 1898 begyndte *General Grev Zeppelin* ved Bodensøens Bred sine langvarige og kostbare Forsøg paa Bygningen af et Luftskib, som skulde overgaa Alt, hvad Verden hidtil havde set, og den 2den Juli 1890 steg det for første Gang op og udførte nogle Manøvrer over Bodensøen. Den uhyre Ballon var ikke mindre end 128 Meter lang, men kun 11,6 Meter tyk, omtrent cylindrisk med rundt tilspidsede Ender (Fig. 1) og rummede over 12000 Kubikmeter Brint. Hele dette uhyre Legeme var stivt, afstivet af et Skelet af Aluminiumsdragere og Tverstivere, som inddelte det indvendige Rum i 17 Fag. Hvert Fag udfyldtes af en særlig Ballon og det Hele omsluttedes af et fælles vandtæt Overtræk. Under Ballonen var næsten i hele Længden fæstet en Gitterdrager og i stiv Forbindelse med Ballonen hang, tre Meter dybere, to Baade, den ene et Stykke bag den anden; hver af disse bar en Daimler-Motor (Benzin) paa 6 Hestes Kraft og en Del af Besætningen. Hver Motor drev to smaa Skruer, som vare anbragte paa Ballonens Sider. Til Styring tjente saa vel lodrette som vandrette Ror, og til Vedligeholdelsen af Længdeaxens Stabilitet fandtes en Løbevægt, omtrent som ved la France. Alle Metaldele vare af Aluminium.

Rorene virkede ikke helt tilfredsstillende, og et Par Skruer gik i Staa, hvorefter Luftskibet drev ind imod Land og maatte gaa ned efter 18 Minutters Fart, hvilket ikke lykkedes uden lidt yderligere Havari; der var imidlertid naaet en Fart af 7—8 Meter i Sekundet.

Efter endt Istandsættelse foretog Luftskibet i Oktober samme Aar endnu to Farter, ved hvilke det lykkedes at beskrive flere lukkede Kurver; men begge Farter vare kun kortvarige og endte med forskjellige Havarier. Aarsagerne til disse vare vel i og for sig ikke vanskelige at fjerne, men nu slap Pengemidlerne op, og Forsøgene maatte udsættes paa ubestemt Tid. Senere er det lykkedes *Zeppelin* at tilveiebringe Midler til Forsøgenes Fortsættelse, og i 1905 fik han et nyt Luftskib fuldendt. Ballonen var 2 Meter kortere og rummede ca. 10400 Kubikmeter; men denne Gang bar hver af Baadene en Mercedes-Benzin-Motor paa 85 Hestes Kraft, saa at den hele Drivkraft er = 170 Heste.

Ved Forsøget d. 30. November gik det en Tidlang godt, men paa Grund af Ballonens stampende Bevægelser svigtede Motorerne atter; Luftskibet drev ind over Land, og man maatte gaa ned paa Landjorden, endskjøndt man hidtil havde anset det for nødvendigt at gaa ned i Søen for ikke at knuse Luftskibet. Landingen iværksattes uden nævneværdigt Uheld, og den stive Konstruktion holdt over Forventning. Men i den paafølgende Vinter ødelagdes Luftskibet af en orkanagtig Storm, da det gik ned paa Landjorden efter et Forsøg d. 17. Januar; Tverafstivningerne bleve helt sammenbøiede.

Zeppelin har dog genoptaget sine Arbeider og har ved fornyede Forsøg i September 1907 opnaaet en Fart af 15 Meter i Sekundet og en fuldstændig sikker Styring saa vel i vandret som lodret Plan. En Udflugt varede ca. 4 Timer, man fløi rundt om hele Bodensøen (ca. 20 Mil) og foretog mange Manøvrer; navnlig er det betydningsfuldt, at Luftskibet uden at ofre Brint eller Ballast kunde hæve

og sænke sig omtrent 200 Meter alene ved de vandrette Rors Virkning. Efter disse Forsøg har den tyske Regering kjøbt Materiellet og bestilt et nyt Luftskib til 18 Mands Besætning og 285 Hestes Kraft. Det paatænkes at opføre Luftskibshavne i Strassburg og Kiel.

Fig. 7. Santos Dumonts Luftskib Nr. 6. 1901.

Den som Opfinder af den til bundne Stigninger ypperlige Drageballon, *Major Parseval*, er nylig mødt med et Luftskib, som har viist fortrinlig Styreevne, saavel op og ned som i vandret Plan. Dets Fart angives til c. 10 Meter i Sekundet.

Parsevals Ballon holdes udspændt alene ved Trykket indvendig fra. Ved en særlig Brug af Luftposer og ved Flytning af selve Kurven frem og tilbage, kan Luftskibet med enestaaende Lethed hæves og sænkes uden Spild af Ballast. Maskinen har 90 Hestes Kraft, Besætningen er tre Mand. Det angives at koste 200,000 Mark.

Ogsaa selve den preussiske Luftskipper-Afdeling har siden Slutningen af 1906 experimenteret med et mindre Luftskib og derefter bygget et, hvis Størrelse er mellem 4500 og 6000 Kubikmeter. Farten angives til 6—7 Meter i Sekundet, men endnu ved Forsøgene sidst i August synes Styreevnen at have ladet en Del tilbage at ønske.

I Frankrig laa man imidlertid ikke paa den lade Side. En særlig Stilling indtager den rige brasilianske Sportsmand *Santos Dumont*, som har ofret kolossale Summer paa Byg-

Fig. 8. Santos Dumonts Lnftskib. 1901.

ningen af en hel Række Luftskibe og Udførelsen af et stort Antal Forsøg med dem. Desværre forsømte han at sætte sig ind i Forgængernes Erfaringer og begyndte derfor med at gjøre deres Feilgreb om igjen; men utrættelig blev han ved. Med sit Luftskib Nr. 6 vandt Dumont d. 19de Oktober 1901 den af Millionæren Deutsch udsatte Pris af 125,000 Francs ved i Løbet af en lille halv Time at flyve fra St. Cloud omkring Eiffeltaarnet og tilbage til Udgangspunktet (Fig. 7 og 8). Afstanden var ca. 16 Kilometer. Denne Ballon var 33 Meter lang, 6 Meter tyk, rummede 630 Kubikmeter med en Luftpose paa 60 Kubikmeter og blev drevet af en Benzin-Motor paa $6^1/_2$ Hestes Kraft. Der opnaaedes en Fart af ca. otte Meter i Sekundet.

Santos Dumont slog sig imidlertid ikke til Ro hermed. Den vundne Pris delte han imellem sine Arbeidere og Parises Fattige; han selv fortsatte sine Forsøg og er nu naaet til Nr. 10, som rummer ca. 1260 Kubikmeter og har en 60 Hestes Motor. Med Nr. 9, som kun rummer 260 Kubikmeter og har en 3 Hestes Motor, har han gjort mange Udflugter og som oftest kunnet vende tilbage til Udgangspunktet. For Krigstilfælde har Dumont tilbudt Frankrig hele sit Ballonmateriel og Tilbudet er blevet modtaget.

De største Fremskridt i Luftskibskonstruktionen ere dog

naaede af Brødene *Lebaudy*, hjulpne af Ingeniør *Julliot* og Luftskipper og Ballonfabrikant *Surcouf*. *Lebaudy*-Luftskibene (Fig. 9 og 10) udmærke sig især ved, at Ballonens Underside er flad i 16 Fods Længde og fastgjort til en oval Staalramme, der — lige som Ballonens Underside — er beklædt med ildfast Tøi, saa at der er to Lag af dette mellem Motoren og Brinten i Ballonen. Med Staalrammen er Baaden stivt forbundet, saaledes at den hænger 3 Meter under denne. Til Staalrammens Bagende er fastgjort et vandret Ror, hvormed Ballonen kan styres op og ned og som hindrer Rulningen.

Lebaudy-Luftskibene have overgaaet alle tidligere i Styreevne og Fart. Der foreligger saaledes Beretning om en Tur paa 98 Kilometer i 3 Timer 21 Minutter, en anden paa 52 Kilometer i 72 Minutter; begge Gange tales om stærk Modvind, men Angivelserne ere ikke ganske klare. Forudsættes Vindstille, har Farten i det ene Tilfælde været $8^1/_6$, i det andet godt 12 Meter i Sekundet. En tredie Angivelse lyder paa 11 Meter i Sekundet.

Efter denne Type, hvoraf Frankrig har afkjøbt *Lebaudy* to Exemplarer, skal Staten have endnu tre under Bygning. Desuden har den afkjøbt *Deutsch* et paa hans Foranstaltning af Surcouf og Kapferer bygget Luftskib „Ville de Paris“ (Fig. 11) af en temmelig besynderlig Form. Ballonen er 62 Meter lang, $10^1/_2$ Meter tyk og rummer 3200 Kubikmeter Brint.

Fig. 9. Lebaudys Luftskib (Julliot og Surcouf). 1903.

Maskinen har 70 Hestes Kraft. Skruen sidder ved Ballonens Forende. Den har udført en ret lang Reise, 40 Km., og er naaet tilbage til Udgangspunktet. Dens Maximumsfart angives til ca. 11 Meter i Sekundet. Balancen er søgt forbedret ved otte brintfyldte, rørformede Smaaballoner, som ere fæstede langs Ballonens bageste Del.

Endvidere har Grev de la Vaulx experimenteret med et Luftskib, som trods dets ringe Størrelse har givet gode Resultater.

I Østerrig har man fornylig holdt Prøvefart med tre styrlige Balloner, hver bemandet med en Officer. Alle tre Luftskibe naaede tilbage til Udgangspunktet.

Italien har foretaget Forsøg med et af Grev da Schio konstrueret Luftskib. Ballonens Form er omtrent den sædvanlige; Længde $37^3/_4$, Tykkelse knap 8 Meter, Indhold ca. 1200 Kubikmeter. Undersiden er af Gummi, saa elastisk at den kan udvide eller sammentrække sig efter som Gastrykket varierer, saa at Ballonen forbliver stramt udfyldt og dens Form ikke ændres væsenlig. Baaden er forsynet med tre Cyklehjul, hvorpaa den hviler naar Luftskibet sænkes til Jorden. Maskinen har 12 Hestes Kraft men har vist sig for svag til at give tilfredsstillende Hurtighed; en ny Motor er under Arbeide, med hvilken man haaber at opnaa en Fart af $7^1/_2$ Meter i Sekundet.

Ogsaa i England er der arbeidet ivrig baade med Flyvemaskiner og Luftskibe.

Luftskibet, hvormed Øvelser afholdes i Nærheden af Aldershot, skal have en Fart

af ca. 10 Meter i Sekundet og en tilfredsstillende Styreevne. Den 5te Oktober foretoges den første længere Reise, nemlig til London (7—8 Mil), hvor Skt. Pauls Domkirke omkredsedes, og flere Manøvrer udførtes; men derpaa gik man til Sydenham (ca. 2 Mil) og foretog Nedstigningen ved Krystalpaladset; — man har ikke imod Vinden kunnet gaa tilbage til Aldershot.

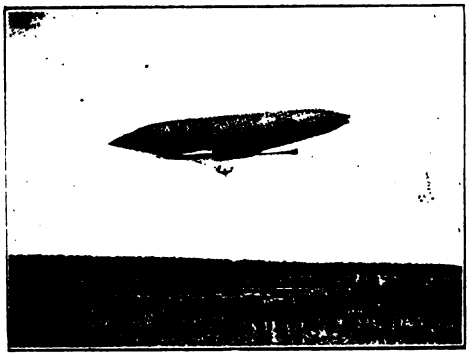

Fig. 10. Lebaudys Luftskib (Julliot og Surcouf). 1904.

Forsøgene med en af Kaptein Dunn konstrueret Flyvemaskine drives yderst hemmelighedsfuldt i en øde Bjærgegn i Høiskotland; de skride stadig meget tilfredsstillende frem. Der skal være gennemfløiet en Strækning paa en engelsk Mil.

I Henhold til Bladene paatænkes det, under Keiser Wilhelms forestaaende Besøg at supplere hans Æres-Eskorte med et Luftskib.

Som allerede anført i Indledningen til denne Afhandling, er Luftskibet altsaa en Kjendsgjerning, man maa regne med, og der føres allerede en ganske artig Kappestrid mellem Stormagterne om, hvilken der skal faa Forspringet i Bestræbelserne for dets Udnyttelse i Krigsøiemed. Spørgsmaalet, hvilken Betydning det vil faa som Krigsmaskine, er nu ved at blive brændende, men Besvarelserne ere saare afvigende. Medens de vildeste Fantaster drømme om Luftskibsflaader paa mange hundrede Luftskibe, der udsaa Rædsel og Fordærvelse overalt i Fjendens Land til de fjerneste Afkroge til en saadan Grad og i saadan Udstrækning, at al Krigsførelse umuliggjøres og den evige Fred bliver Resultatet, er der Andre, tilmed fremragende Mænd, der i den Grad fæste Opmærksomheden paa de Mangler og Skrøbeligheder, som endnu klæbe ved Luftskibene og — om de end kunne mindskes — næppe lade sig helt fjerne, at de kun vente sig meget ringe Virkning af dem. Vil man slutte fra de Erfaringer, som haves fra Brugen af bundne og frie Balloner, kommer man nærmest til det Resultat, at Sandheden ligger etsteds imellem de to Yderpunkter.

Luftskibets første, særdeles vigtige Opgave bliver i Speider- og Efterretningstjenesten. Det er udenfor al Tvivl, at det her vil kunne yde fremragende Tjeneste allerede paa dets nuværende Udviklingstrin, naar da Veirforholdene ere nogenlunde gunstige. Endnu større Betydning vil Luftskibet dog faa til Forbindelse mellem adskilte Hærdele, især imellem en indesluttet Fæstning og Omverdenen. Den Betydning, som Parises høist mangelfulde Forbindelse med Omverdenen havde for Indbyggernes Udholdenhed under Beleiringen i 1870, viser noksom at en effektiv og regelmæssig Forbindelse, som den nu kan iværksættes ved Styreballoner, vil føie et Plus, der vanskelig kan vurderes høit nok, til en beleiret Fæstnings Modstandskraft. Den Fare, der under Udførelsen af disse Hverv truer Luftskibet fra Tropper paa Jorden, er ikke ret stor og bliver forsvindende, hvis det kan hæve sig til en betydelig Høide og fortsætte sin Fart tilstrækkelig længe, hvilket nærmest beroer paa dets Størrelse og deraf følgende Overskudsopdrift og Brændselsforsyning.

Som egenligt Angrebsmiddel vil Luftskibet jo nok — især i Begyndelsen — have stor moralsk Virkning ved den Skræk, det udbreder, men den materielle Skade vil altid være begrændset af det forholdsvis lille Kvantum Ammunition, som det kan medføre og det

endnu langt mindre, som det kan udkaste uden for stor Forstyrelse af Ligevægten. For hver Procent af sin Vægt, Luftskibet udkaster, vil det stige omtrent 80 Meter, saa det ses, at selv store Luftskibe ikke kunne udkaste ret mange hundrede Pund paa samme Udflugt. Er det selv udsat for Beskydning, saa at det maa holde sig meget høit, er dets Træffesikkerhed næppe stor. Dets Angreb vil saaledes være henvist til saadanne Objekter, som have stor Udstrækning og kunne ødelægges af en enkelt eller nogle faa Træffere, f. Ex. Skibe, Beleiringsparker o. l.: Spredt fægtende Tropper have ikke meget at frygte af Luftskibet. Den ganske naturlige Frygt for Luftskibets fordærvelige Virkning ved Bombardement af Byer er ogsaa i høi Grad overdreven; thi Krigserfaringen viser, at et Bombardement kun lader sig gennemføre med et ganske kolossalt Forbrug af Ammunition. I Sammenligning med disse Hundreder af Tons er Luftskibets Ammunitionsforsyning aldeles forsvindende. Paa den anden Side kan man næppe sikre en indesluttet Fæstning helt imod Forurolighed og Forulempelser fra Angriberens Luftskibe, (*hvis* han kan medføre saadanne), uden ved Modangreb med andre Luftskibe eller — endnu bedre — med Flyvemaskiner. Hvorledes en Kamp imellem Luftskibe indbyrdes vil stille sig, er endnu fri Fantasi, men sikkert er det, at ethvert Luftskib overfor en paalidelig Flyvemaskine vil være i en lignende — kun langt mere udpræget — Situation af Værgeløshed, som i sin Tid Merrimac overfor Monitor. Men hvad selve Brugen af Luftskibet til Angreb angaar, maa det erindres, at Nutidens Luftskibe ere saa store, skrøbelige og uhandlelige, at de ikke egne sig til at medføres af en Felthær og næppe nok kunne bevares og magasineres i en Beleiringspark, i alt Fald ikke uden store Forberedelser og omfattende Foranstaltninger til deres Opbevaring, Vedligeholdelse, Istandsættelser og Fyldning.

Ved *Forsvaret* af en Fæstning, hvor Luftskibet kan have sit Hjem, vil det derimod kunne yde ypperlig Tjeneste, ikke alene som nævnt til Udforskning af Fjendens Opmarche og Angrebsarbeider, men ogsaa til Angreb paa hans store og saarlige Beleiringsparker m. m. Det er da ogsaa til Brug i Fæstningerne, at Frankrig har bestemt sine nu anskaffede og under Bygning værende Luftskibe.

Ved Bedømmelsen af de Muligheder, der aabne sig for Luftskibets Virksomhed, maa man ganske særlig tage Hensyn til dets „Aktionsradius“ ɔ: den Afstand fra dets Hjemsted eller Basis, i hvilken det kan optræde uden at miste Sandsynligheden for atter at kunne naa hjem. Denne Aktionsradius er endnu meget begrændset særlig af Hensyn til Brændselsforbruget.

Det er noksom bekjendt, i hvor høi Grad selv Søskibe ere afhængige af deres Basis, hvad den russiske Flaades Expedition til Østasien og Tilintetgjørelse ved Tschuschima yderligere turde have indskærpet; men for Luftskibet er denne Afhængighed endnu langt føleligere, paa Grund af dets Skrøbelighed, Trang til hyppige Istandsættelser og især til Nyforsyninger med Brændsel og Brint.

Lige som det i hele denne Afhandling har været tilstræbt, kun at fremstille som sikkert, hvad der maa anses for at være fuldstændig paalidelig godtgjort, skal der her ses bort fra, hvad Luftskippere og Konstruktører *paastaa* at de *kunne* gjøre og kun tages i Betragtning, hvad der *bevislig er udført.*

Læseren vil da have bemærket, at de høieste Ydelser, der endnu foreligge, er ca. 15 Meters Fart i Sekundet, Udflugter paa 3—4 Timer og tilbagelagte Afstande paa 18 —20 danske Mil.

Da Vindens Hastighed sædvanlig er mellem 5 og 12 Meter i Sekundet, er 15 Meter ikke en saa stor Overlegenhed, at den tilsteder alle mulige Bedrifter, selv indenfor

den ret snævre Aktionsradius, som de ovenfor anførte Rekorder angive.

Men Et er sikkert: de sidste Tiders Fremskridt paa Luftseiladsens Omraade tvinge enhver Stat, som ikke tør løbe Risikoen ved en fuldstændig Afvæbning og ikke vil se sit Værn lamslaaet alene af det moralske Indtryk, som Fjendens Luftskibe vil frembringe, til selv at oprette en Luftskippertrop udrustet saa vel med bundne Observationsballoner, som med Luftskibe eller endnu hellere Flyvemakiner.

Fig. 11. Deutsch's Luftskib „Ville de Paris"
(Surcouf og Kapferer). 1907.

DOBBELTGÆNGERI

Rustale i Studenterforeningen 1907. Af JAKOB KNUDSEN.

JEG rejser meget i Efteraarstiden. Jeg kommer i dette Øjeblik lige fra Foredragsrejser paa Fyn og i Jylland. — Naar man saaledes skifter Opholdssted fra Dag til Dag, og i Almindelighed boer hos Privatfolk, saa oplever man jo en Del forskjelligt, men ogsaa en Del Gjentagelser af det samme. Noget af det, jeg ret hyppigt oplever, er følgende Scene:

Man er kommen ind i Dagligstuen, har faaet sig sat til Rette, og Konversationen er godt begyndt mellem Gjæsten og Værtsfolkene. Lad os sige, disse er en jydsk Skolelærer og hans Kone. Det er venlige, hyggelige Mennesker.

Saa kommer Børnene ind i Stuen, og saa er Freden til Ende. Efter paa forholdsvis kort Tid at have slugt Gjæsten med Øjnene, begynder de at snakke højt og forstyrrende:

„Fa'er, maa jeg ikke tage Dine Morgensko paa?"

„Nej, Christian, kan Du nu lade dem staa under Sengen, som de staar. Og kan I saa være lidt mere stille."

„Fa'er, hvorfor maa jeg ikke tage Dine Morgensko paa?"

„Nej, for saa kan Fa'er ikke saa godt finde dem, naar han skal i Seng."

„Fa'er, skal Du have Morgensko paa, naar den fremmede Mand er gaaet op?"

„Ja — — Nej. Hvorfor vil Du nu vide det, bitte Christian?"

Eller:

Børnene blander sig i de Voksnes Samtale: „Fa'er, hvem er Karen Borneman."

„Det er en Bog, bitte Christian."

„Er det en Bog, ha, ha, ha, ha. Hvorfor snakker I saa saadan om den Bog?"

„Det er, fordi der staar saadan no'e sært no'e i den. — Skal vi saa ikke snakke om noget andet, bitte Christian?"

Samtalen er gaaet rent i Staa for de Voksnes Vedkommende. Christian ønsker nu at ryge af sin Faders Pibe. — Gjæsten staar henne ved Vinduet og seer ud, med Kløe i Fingrene efter at give Drengen de Smør, han trænger til.

Endelig forstummer denne af sig selv og gaar sin Vej.

Gjæsten siger ingenting. Men Værten forklarer, med noget vist undskyldende i Stemmen: „Jeg troer, Børnene skal mærke, at de har ogsaa en Vilje, og at den betyder no'e. Jeg troer ikke, man skal bøje den for tidlig. Jeg troer, at skal Verden have en Fremtid, saa beroer det paa, at Børnene faar en kraftig, sund og stærk Vilje." — — —

Jeg troer, at den Opdragelse, som i Almindelighed gives i vore Dage, den er saa taabelig og bagvendt som muligt. Thi medens Folk i Barndommen som oftest lader Børnene have Lov til hvadsomhelst, og sletikke lærer dem at lyde, naar Tiden er, saa er det derimod ikke sjældent, at Forældrene falder paa at forlange Lydighed, naar det er altfor seent, naar Børnene ikke blot er blevne konfirmerede, men Studenter eller noget andet Voksent, — og forlange den paa Omraader, hvor Lydighed sletikke bør kræves: med Hensyn til Livsanskuelse eller Levevej, Valg af Venner og a. lign.

Naar man først er bleven Student, da er det ikke længer Tid at lyde og lystre, da gjør man Oprør, hvis nogen vil befale over En. — Man maa naturligvis ikke glæmme, at saasnart man gjør Oprør, saa maa man tillige tilbyde at sørge for sig selv. Man kan ikke *handle* imod den Gamles Vilje og dog *forlange* hans Penge. Man bør, inden man begynder paa Felttoget, sætte sig ned, ligesom Manden i Evangeliet, og beregne, hvorvidt man har Penge og Magt til at føre det igjennem. Men det er jo kun det Praktiske. Principielt og ideelt seet, da er man sin

egen Herre, naar man er bleven Student. Og hverken Forældre eller Slægt eller Venner, Professorer, Rektorer eller Manuduktører skal prøve paa at foreskrive En den Bane, ad hvilken man vil vandre!

Det er skjønt at være naaet saa vidt. Og megen Ulejlighed har man jo egentlig ikke haft med det. Man er vokset fra Dag til Dag, indtil man blev sytten-atten Aar, — og nu er man et selvbestemmende Individ. — Man synes tilmed, at nu kan man aldrig mere komme til at tage fejl, — naar man nemlig blot har at handle efter sit eget Hoved, — naar den, der handler, og den, for hvem Regnskabet skal aflægges, er en og den samme: En selv.

Dette vilde ogsaa forholde sig ganske saaledes, hvis *man selv* var et helt enkelt Væsen. Men det er man ikke. Og derfor kan man komme til at fejle, endogsaa ret betydeligt, selv *efter* at man er fyldt sit attende Aar. — Man kan ved en og anden Lejlighed handle udelukkende efter *en Part* af sit eget Væsen, og denne Handling kan saa sidenhen vise sig at staa i den skarpeste Modstrid med de øvrige Parter, som Ens Væsen bestaar af. Man kan komme i den syndigste Strid med sig selv, og allermest *efter* at man er bleven et selvbestemmende Individ.

Man kan f. Ex. — i hine glorrige Aar — ved et Bal forelske sig paa en saadan Maade, at man absolut maa kalde det dødeligt, og man kan maaskee, for dog at redde Livet, beslutte sig til at fri med det samme. Og det kunde maaskee ogsaa være meget rigtigt, efter som man nu havde det i dét Øjeblik; men næste Morgen kan det dog vise sig at være meget urigtigt, fordi det kun stemmede med den Del af Ens Væsen, som var fremme paa Ballet, men ikke derimod med alt det hos En, som kommer frem, naar man faar sine daglige Klæder paa, skal til at arbejde og i det hele *leve* i saadan mere egentlig Forstand.

Ja, Verden er stor og vanskelig at finde sig til Rette i. Men det gjør endda ikke saa meget. For den Del af den *ydre* Verden, man ikke har Brug for, behøver man jo ikke at bryde sig om, den kan man lade skjøtte sig selv. Nej, værre er det, at Ens eget Indre er en udstrakt Verden, som det er meget vanskeligt at kjende. Thi hvis man dér ikke tager Hensyn til det Hele, eller dog det Centrale, saa kommer det Forsømte bagefter og hævner sig og kræver sin Ret.

Det er jo ikke blot paa Bal, man kan tage fejl, og ved Balforelskelse. Man kan ogsaa godt gaa hen og faa en Livsanskuelse, der ikke passer for En. Et Menneske, der fra Barndommen har været Fritænker, kan falde i Kløerne paa en Omvendelsesprædikant og blive „vakt". — Ja, men hvis han nu sletikke faar fat i Troeslivets Kjerne, men derimod mister sin egen Fortid, Halvdelen af sit eget Væsen, saa er der jo kun skeet Skade. Grundbetingelsen for alt sjæleligt er dog det, at man bevarer Sammenhængen med sig selv, at man bevarer sig selv levende og groende. Af Hensyn til andre kan man aldrig omvende sig. Heller ikke af Hensyn til Gud. Saalænge vi mener at kunne undvære ham, da kan han tilvisse ogsaa undvære os. — — Eller: et kristelig opdraget Menneske kan gaa hen og blive Fritænker. Og med det samme han mister sin Tro, mister han maaskee sit Hjerte, bliver en stakkels, forkommen En, der altid færdes i Tilværelsens Udenomslejlighed, aldrig kommer ind i Stuerne. Den Slags blegnæbbede, valne Fyre træffer man jo mange af blandt Bondestudenterne.

Nej, man skal vælge og tage Beslutning udaf *hele* sit Væsen, udfra Centrum i sit Væsen, man maa ikke være overfladisk eller ensidig i sit Valg. Men hvordan undgaaes det? hvordan *samler* man sig til en hel Beslutning? — Ja, hvordan har man noget *paa Fornemmelsen?* Hvorledes danner man sig et levende, umiddelbart Skjøn? Thi det er dérigjennem, den *hele* Beslutning skal naaes.

— — De materielle Ting har en egen solid og gjennemgribende Maade at paavirke hinanden paa. Naar en Sten kastes mod en Mur, da paavirkes Stenen helt igjennem, alle dens enkelte Dele. — Et sluttet, et samlet Menneske, en hel Personlighed paavirkes paa lignende Maade af Virkeligheden, og ud af denne Paavirkning fremgaar det umiddelbare, levende Skjøn, hvorefter der kan tages en hel, en central Beslutning. — Med Forstanden alene, det spinkle Instrument, kan man ikke tage Livsbeslutninger. At ville udgrunde og bestemme Livet ved Hjælp af Forstanden alene, det er som at ville spise Vælling med en Strikkepind eller forke Hø med en Sølvgaffel. Og Følelsen, Stemningen er jo ogsaa upaalidelig. Nej, men der er en Virkelighedssans, der er som et Sammenstød med selve Tingene, og hvoraf et levende, umiddelbart Skjøn fremgaar. Ved Hjælp af *dette* Skjøn kan man tage Livsbeslutninger, Beslutninger, hvor *hele* Ens Væsen blev repræsenteret, var med.

Det kan jo have sine Ubehageligheder at komme i Strid med Ens Medmennesker, men — det kan nu ikke undgaaes, og det har ogsaa sine fornøjelige Sider. At komme i Strid med sig selv er derimod altid meget slemt, og *des* værre, jo væsenligere en Ting det er, Striden drejer sig om.

At give en udførlig Paavisning heraf vilde nu blive altfor vidtløftigt i en Rustale. Men der er et enkelt Forhold, jeg vil nævne, et Forhold, som altid bliver Følgen af, at man paa et væsenligt Punkt kommer i en skjæv Stilling til sit eget Væsen, det er dette: at man til Stadighed kommer til at *see sig selv*. Intet er værre! Næst Fanden er der ingen Person, jeg saa nødig vilde see som mig selv. — Man bliver Dobbeltgænger. Man faar sig selv til Livsledsager, den mest generende Ledsager, der kan gives. — Man mærker jo først til sine Indvolde, naar man er syg: og man mærker først til sit Selv i den Forstand, hvorom her er Tale, naar man har sprængt sit Væsen ved forkeert, ensidigt Livsvalg. — Man mister den naturlige Fremadvendthed mod den Verden, som ligger foran En, og som man jo skal handtere, erobre. Man seer tilbage, man seer skjævt, man skeler, forat see sig selv i Ansigtet — eller allerhelst i Nakken!

Ofte har dette i vore Dage sin *Anledning* i de store Overgange fra Stand til Stand, som hyppig skeer i de Enkeltes Liv. — En Bondekarl kommer til Hovedstaden at tjene; han nedsætter sig efter nogen Tids Forløb som en ganske lille Spækhøker, men kort Tid derefter er han bleven en stor Spækhøker — og med det samme er han bleven Dobbeltgænger. For da han første Gang saae denne store Spækhøker, gjorde det saa stærkt et Indtryk paa ham, saa han aldrig mere kan glæmme det Syn, kan aldrig mere glæmme sig selv. Hans Skygge er bleven levende og mægtigere end han selv. — Alligevel vilde dette aldrig være hændt ham, *blot* fordi han har skiftet Stand og Stilling; — dette *behøvede* sletikke at have paavirket ham personligt, endsige forfusket hans Person. Nej, han har tillige *valgt*, og valgt noget, der angik hans Sjæl, hans Væsen; men Valget har han truffet ikke ved et Skjøn efter *hele* sit Væsen, men ud fra en forfængelig Grille eller Nykke, — ikke just efter en Balstemning, men efter noget, der kan være ligesaa flygtigt og overfladisk: en Samfunds-, en Selskabs-Stemning, i hvilken han glæmte alt sit Medfødte og valgte paa Trods deraf.

Og som det gaar Spækhøkeren, at han aldrig kan glæmme det første Syn af sin høje, blanke Cylinderhat, saaledes gaar det ofte Studenten, især Bondestudenten, enten han saa gaar med Silkehuen, eller han, af Vigtighed i 2den Potens, undlader at gaa med den. Han kan saa let komme til at gaa ved Siden af sig selv, og man kan, som sagt, ikke faa nogen uheldigere Ledsager. — Der fortælles — saavidt jeg

husker, i en islandsk Saga — om en Person, der snubler og falder over sin egen Fylgje. Jeg troer, denne optræder i Skikkelse af en Bjørneunge. — Ja, — naar man af Forlegenhed „falder over sine egne Ben", — da er det i Virkeligheden ikke Benene, det er galt med; nej, man falder over sin Dobbeltgænger, man er saa optaget af dette sit andet Selv, saa man glæmmer sit første og lader det gaa paa Hovedet.

Dette Dobbeltgængeri kan snart fremtræde frivilligt, snart ufrivilligt og som en Plage for den paagjældende selv. I første Tilfælde kalder man det for Vigtighed, i sidste Forlegenhed. — I Grunden er det dog altid frivilligt, forsaavidt som det oprindelig stammer fra et frivilligt Valg i Henseende til Væsen, et Valg, som ikke var et levende Skjøn efter Ens Væsens Totalitet, men som fremgik af en ensidig, overfladisk Optagethed, der stred mod Ens øvrige Væsen.

Og er man først kommen ind paa Dobbeltgængeriet, da er det næsten ikke til at komme af med igjen. Derfor finder man det ikke blot hos de Unge, men hos ældgamle Folk. Folk, som altid *seer* og *hører* sig selv, altid befinder sig *i Situation*, aldrig er virkelig ene. — Man klager i vore Dage ofte over, at Menneskene bliver saa ensomme paa Grund af deres høje Kultur. Aa ja, blev de endda virkelig enlige; det kan der komme meget godt ud af. — Men i Almindelighed har de deres Dobbeltgænger hos sig, og med ham følger altid en Bevidsthed om Publikum.

Jeg husker en Aften, jeg gik i Seng paa et Hotelværelse, — og i Værelset ved Siden af laa en ældre Mand, en udpræget Dobbeltgænger, som jeg havde lagt Mærke til i Dagens Løb. — Han mente sig sikkert, i rent udvortes Forstand, ene, da han gik i Seng. Han vidste ikke af, at jeg inde i mit Værelse kunde høre ham. Men da han lagde sig ned, udstødte han et: „Aa ja!" — saa fuldt af Levevisdom, saa ædeltresignert og mandig-fattet, som havde han været omgivet af et helt Auditorium af Russer, der skulde beundre det Livs-Udbytte, *han* i Aarenes Løb havde vundet. — Der var faktisk kun hans Dobbeltgænger til Stede i hans Stue, og saa den Publikumsbevidsthed, som altid følger med Ens andet Selv.

Og er det de Gamle ligesaa godt som de Unge, der lider af denne Dobbeltheds-Svaghed, saa er det ogsaa det *smukke* ikke mindre end det *stærke* Kjøn. Hvem kjender ikke f. Ex. den unge Dame, der staar i Forstævnen af Færgen over Store Bælt, fortabt i Havstemning, skuende ud imod det fjerne Maal for Rejsen — nemlig Korsør. Ja, — der staar hun — det vil sige: hendes Dobbeltgænger. Thi hun selv *betragter* denne skjønne Fremtoning, som ogsaa har vakt nogle unge Herrers Opmærksomhed paa Dækket. — Saa opgives lidt efter denne kjække, vejrtrodsende Stilling à la Gallionsfigur, og den unge Dame gaar hen og kysser sin gamle, lidt søbeklemte Tante ved Kahytten. Deraf kan man jo see, at denne unge Pige ikke blot har Sans for Havets storslagne Vildhed, men ogsaa har et kjærligt Hjerte, om nogen skulde bryde sig dérom.

Vi kender alle *noget* til sligt. Men vi har ogsaa alle Skyld deri, thi det stammer altid — tildels — fra et Valg: fra en større eller mindre Overfladiskhed og Ensidighed i vor Vælgen, hvad Liv og Væsen angaar.

Gid De da, mine unge Damer og Herrer, maa bruge Deres nyerhvervede Selvbestemmelses-Ret paa en saadan Maade, at De bliver i Overensstemmelse med Dem selv. Jeg vil ønske Dem, at De maa slippe for Selvsplittelse, at De maa kunne vælge og vrage centralt, udaf hele Deres Væsen. — Gid De maa undgaa Selvfordobling, den Drejesyge, som bestaar i, at man vil see sig selv i Nakken. — Gid De maa faa Fremadvendthed, at De frejdigt maa kunne vende Ansigtet fremad mod den Verden, som ligger foran Dem, og som De skal erobre. — Leve de unge Vesdenserobrere fra 1907!

TOULON - MARSEILLE

SYDFRANKRIG OG MIDDELHAVET

Af K. A. WIETH-KNUDSEN.

Sydfrankrig, Forsomren 1907.

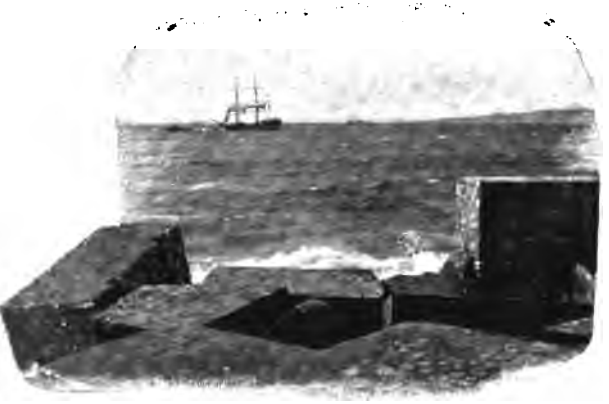

Bark for indgaaende til Marseilles Havn.

1. Den franske Middelhavskyst's Betingelser for fredelig Erobring af »den latinske Sø«. 2. Marseillehavnens Udvikling og Medbejlerne. 3. Italienerne i Byen. 4. Befolkningens Forretningssans. 5. Toulon som Havn og Fæstning. Hyéres Red og Etang de Berre. 6. Indbyggernes Væsen forskelligt fra Marseillanernes. 7. Den franske Middelhavspolitik hæmmes af Befolkningens ringe Fødselsoverskud. 8. Fremtiden beror paa en lykkelig Løsning af Befolkningsspørgsmaalet.

OVENSTAAENDE lille Indholdsoversigt vil kunne bevare de Læsere, hvis Interesse for Sydfrankrig eller Middelhavet indskrænker sig til Rivieraen, for en stor Skuffelse. Der staar nemlig i det følgende ikke et Muk om Vinterstationerne hernede, og jeg føler ingen Trang til at gøre nogen Undskyldning derfor, da vore hjemlige Aviser i Reglen sørger for at holde i det mindste Kjøbenhavn lige saa nøje underrettet om Azurkysten som om Østergade. Ligeledes springer jeg alt, hvad der ellers af Gud og Mennesker samt Bädecker anses for Seværdigheder paa en Rejse, fuldstændig over. Det var Arbejdet og Livet, jeg vilde have fat i, da jeg for en Tid slog mig ned i Sydfrankrig, og kan jeg give en og anden videbegærlig Sjæl et nyttigt Vink herom, skænker jeg gærne Rivieraen, Badelivet og Bädecker til de andre.

Er nu Sydfrankrig allerede i en almindelig Turistbevidsthed nær knyttet til Middelhavet, saa bliver Sammenhængen endnu tydeligere for en økonomisk-geografisk Anskuelse, der søger at opfatte Middelhavets Betydning for de omboende Folkeslags intense Stræben efter de Fremskridt, der her ikke mindre end andet Steds er nødvendige for „Erobringen af Brødet". Thi i denne Kamp spiller Kapløbet om Forrangen i „den latinske Sø" en Hovedrolle, og dette Kapløb bliver Aar for Aar hidsigere trods det romanske Blodsslægtskab mellem de tre nærmeste Deltagere, trods Middelhavsententen, som nærmest gaar ud paa i Tide at sikre sig mod uvedkommende Fjerdemand, og trods Spaniens øjeblikkelige Afmagt, der ikke forhindrer det i stadig at optræde som den besværlige Nisse, der stikker Hovedet op i al Frankrigs Middelhavspolitik med sit drillende: Jamen jeg flytter med!

Kampens Udfald er nu aabenbart i høj Grad afhængig af, hvilken Lejlighed til Udvikling over Middelhavet Kysten kan give især det sydlige Frankrig. Selv om ogsaa Mont Blanc bliver gennemboret (hvad man ikke saa let bliver enig om), og de tre franske Jærnbaner over Pyrenæerne inden ti Aar bliver færdige (hvad Frankrig og Spanien netop fornylig er blevet enige om) bør Sydfrankrigs uafhængige og direkte Forbindelser over Middelhavet naturligvis staa i Forgrunden. Ugunstige Ændringer heri vilde true Frankrigs økonomiske og politiske Supremati i Nordafrika og dermed hele Landets Fremtid. Det var Erobringen af Algier, der gjorde Byen Marseille til det den nu er. Allerede Frankrigs energiske Fortsættelse af sin nordafrikanske Kolonialpolitik vilde derfor gøre en kort Betragtning af dets egen Middelhavskyst lønnende. Hertil kommer Englands be-

gyndende Tilbagetog fra Middelhavet, der befordrer de franske Drømme om at gøre ialtfald den vestlige Del deraf til en fransk Sø i marine- og handelspolitisk Henseende.

Den vigtigste Forudsætning for saadanne Drømmes Virkeliggørelse er altsaa den franske Sydkysts Brugbarhed i Henseende til eksisterende eller mulige Havne. Dertil slutter sig som Betingelse selve Markedets Beskaffenhed, især saaledes som det udtrykker sig dels i Bykoncentrationen, dels i det koloniale Befolkningsgrundlag for de oversøiske Handelsforbindelser, hvilket vi senere skal se.

Middelhavet har jo et saa langt „Stræk" for Bølgeslaget mod den franske Kyst og er saa dybt, at kun store Hav-Indskæringer eller anden naturlig Dækning muliggør Anlæg af Havne, der tilfredsstiller alle Nutidens Fordringer. Men der maa ogsaa ligge en stor By ved en saadan Havn. Forholdet er nu i Virkeligheden det, at Kysten kun har *en* stor By, Marseille og kun *en* 1ste Klasses naturlig Havn, Toulon; hertil kommer Reden bag Øerne ved Hyères tæt øst for Toulon og „Haffet" Etang de Berre (ved Rhonemundingen) som blotte Fremtidsmuligheder, der i Øjeblikket ligger ganske brak. Hvorledes disse Omstændigheder indbyrdes forsinker Udviklingen og i Forbindelse med Befolkningsstagnationen vil kunne lamme Frankrigs Arbejde paa disse Kanter, vil man forstaa af forskellige Punkter i det følgende. Vi begynder med Marseille, til hvilken By vi danske i Reglen kun knytter Forestillinger om Storvadsksæbe og fransk Nationalsang, hvilket er ufyldestgørende, da der næppe findes nogen fransk By, hvor Sæbens Indflydelse er saa umærkelig eller hvor Marseillaisen høres saa sjældent som i Marseille!

Saavel Phøniciernes Massalia som Middelaldererens Marseille raadede — under Hensyn til Datidens Betingelser for Skibsfart — i Virkeligheden over maaske det bedste naturlige Havnebassin paa hele Kysten, den nuværende „gamle Havn" i Marseille. Men Ændringer i Handelsveje og Skibsfartsteknik sammen med Menneskenes stigende Herredømme over Naturen vender bestandigt, skønt ofte saa langsomt at Samtiden ikke bemærker det, op og ned paa, hvad der kan gælde for gunstige Naturbetingelser. Nutidens Marseille forefandt saaledes ikke længer nogen som helst gunstig Naturbetingelse, da Algiers Erobring gav Stødet til en Udvikling, der gjorde den gamle Havn umulig. I over en Menneskealder maatte man da arbejde paa en Mole *(Joliette)* der ikke kunde grundes i mindre end 16 Favne Vand langs aaben Kyst, og byggedes op i en Højde og Udstrækning, hvorimod vor respektable Frihavnsmole er det rene Legeværk. Alligevel sender Middelhavet undertiden saa megen Sø over den, at man under Paalandsstorm ikke engang fra Lossepladserne i Læ af Molen kan arbejde ved Skibene. Og her ligger dog Størsteparten af de store moderne Handelsdampere, der skulde opretholde Forbindelsen med f. Eks. Kolonierne i Afrika og Bagindien. Det vil sige: de er hverken store eller moderne, og dog har kun enkelte af dem Plads nok til fra Bolværk at kunne manøvrere ud i det aabne Hav uden Assistance af smaa Slæbedampere, der hjælper dem om Hjørnet af Joliettemolen og klar af Fyrtaarnspynten. Ikke engang de særligt manøvreduelige Dobbeltskruedampere kan gøre Regning paa at klare sig ind og ud, naar Vejret er daarligt. Det hosstaaende Billede fra Fyrtaarnspynten i Storm giver en Forestilling herom. Under denne Storm lykkedes det kun fire af de 35 Skibe, der gennemsnitlig hver Dag ankommer til Marseille, at slippe ind i Havnen; de andre maatte ankre paa Kysten ved Estaque (10 Kilometer vestligere), indtil Vejret bedagede sig!

Det er let nok at sige at Joliettemolen skulde have ligget dobbelt saa langt ude i Havet. Men Landgrunden falder allerede i Bugten ved Marseille (og endnu mere længere øst paa) saa stejlt af, at en saadan

Mole maatte grundes i ikke mindre end 30 Favne Vand*), og allerede 10 Kilometer fra Kysten har man de fleste Steder 300 Favne! Disse Antydninger maa være tilstrækkelige til at give et Indtryk af de Vanskeligheder man vil faa at kæmpe med, naar man nu igen skrider til en Udvidelse, som vil blive nødvendig, om Byens Havn da ikke skal overfløjes af Genuas, der allerede nu paafører den en haard Konkurrence. Og naar man ikke regner med disse Vanskeligheder, vil man let komme til at øve ubillig Kritik i Anledning af de Besynderligheder, som Havneforholdene i Frankrigs største Havnestad daglig fører med sig. Saaledes er det paabudt Skibene i den gamle Havn og Joliette-Bassinet altid at *fortøje med en af Stævnene vendt imod Kajen.* Derfor ser man paa medfølgende Billede af den gamle Havn (taget fra Sydvest) alle Skibene sammenstuvede Side om Side, idet Bolværkslængden er saa lille, at de ikke vilde kunne finde Plads med Bredsiden til Kajen.

Marseilles Indrered i Paalandsstorm, set fra Fyrtaarnspynten.

Losning og Ladning maa altsaa foregaa over Stævnene, eller ved Hjælp af Omladning i Lægtere, der da lægger sig langskibs. I hvilken Grad denne klodsede Fremgangsmaade sinker Havnearbejdet, røver de besøgende Skibes Tid og Penge og derigennem skader baade dem og Byen, behøver jeg ikke at udvikle for Dansken, der „pladsker husvant til Søs". Man forstaar endvidere, at moderne Losse- og Ladeindretninger under disse Omstændigheder kun sjældent kan finde Anvendelse, og Marseilles Havn er da ogsaa daarligt forsynet i denne Retning*).

Men da der nu ikke findes nogen anden større Søindgang til Sydfrankrigs vældige Opland, er der naturligvis altid fuldt op af alle Nationers Skibe i Havnen; endog et Par *danske* ligger her for Tiden. Men Prisen blandt dem alle tager den flot byggede, næsten 1000 Tons store norske Bark „Decima", hvis Stænger og Spir rager op over hele Havnen. Den laa her fra Nytaar til Paaske og lossede Cobra fra Oceanien for at tage Teglsten til Rio Janeiro. Naar den om otte Maaneder kommer tilbage til Grimstad i Norge, har de ombordværende — alle Nordmænd — været borte i over to Aar. „Det er et trist Liv," tilføjer 1ste Styrmand, der fortæller mig alt dette i en Tone, som klinger i mit Øre, hvergang jeg gaar forbi og fryder mig over Skibets stolte og elegante Linier. Og min Glæde over Havet formørkes uvilkaarligt heraf, thi han har jo Ret. Saaledes bygger Nutidens Statssamfund deres Stolthed og Rigdom op over tusinde af deres mest trofaste og nøjsomme Tjeneres Sorg og Savn — Norges abnorme Dødelighedskoefficienter for voksne Mænd i den kraftigste Alder skyldes væsentlig det forholdsvis langt større Antal, der har Erhverv til Søs.

Ogsaa vi Danske staar i Gæld til vore Sømænd (en Gæld, vi aabenbart tror at betale af paa ved Forslag til Skærpelse af Styrmandseksamen *uden* samtidig pekuniær Sikring af ubemidlede Matrosers Gratisuddannelse og Forfremmelse, og ved 1 — een

*) Vort største Vandbygningsarbejde ved Kjøbenhavn, Middelgrundsfortet, er kun opført i 3 à $3^1/_2$ Favne Vand.

*) Det fortjener at bemærkes, at den tidligere Minister *Gauthier* i Pariserbladet „Le Journal" nylig har fremsat lignende Anker mod de franske Havnes i Almindelighed, som de vi her gør gældende angaaende Marseille.

— i Stedet for fire Vestkysthavne!), og denne Erkendelse vil undskylde mig hos dem derhjemme, der ellers maatte finde, at min Fremhævelse af „Søsiden" tager rigelig Plads i dette Brev fra Sydfrankrig.

Og uden en vis Forelskelse i „Søsiden" vil man ikke komme til en rigtig Forstaaelse af Marseille. Byen gør i og for sig et meget prosaisk Indtryk paa Beskueren, overfyldt som den er af alle mulige Eksistenser med det fælles Særpræg, som kendetegner det i enhver Søstorstad voksende Antal Mennesker, der — ialtfald tilsyneladende — lever af „tilfældigt Sjov". De er iøvrigt for største Delen ikke Franskmænd, men fremmede, Jøder og især Italiænere, der med 100,000 Sjæle udgør en Femtedel af Byens Befolkning. Tiltrods for de Ulæmper, der følger med, er imidlertid disse fremmede Elementers Tilstedeværelse en Nødvendighed for Byens Trivsel, idet de med deres rigelige og billige Arbejdskraft bøder paa Havneanlægenes tekniske Mangler. Uden disse nøjsomme Arbejderskarer og Marsellanernes (maaske ifølge gammel *fønikisk* Arv!) fortrinlige Evne til at udnytte enhver Forretningschance vilde Byens Handel under de i flere Retninger stagnerende franske Forhold ikke kunde holde Konkurrenterne Stangen.

Denne „Smarthed" giver sig forøvrigt ikke sjældent ret drastiske Udslag, og som Bevis herfor vil jeg fortælle en lille Hændelse, der forekommer mig oplysende saavel for dette Spørgsmaal som for Havnens Besejlingsforhold.

I den gamle Havn ligger der et Par gamle Dampbaade, der besørger Lystfarten til nogle smaa Klippeøer 3 Kilometer sydvest for Joliettemolen, altsaa i det aabne Hav. Da disse Skibes Deplacement er en 70 Tons Skroget ret fladbundet og Maskinkraften kun 30 H. K., vil Læseren med de foran beskrevne urolige Forhold paa Reden in mente forstaa, at de er temmelig afhængige af Vejret. Det generer dem imidlertid ikke at lokke Folk ombord i dobbelt saa stort Antal, som Skibene i *godt* Vejr burde rumme; især gaar det ud over de fremmede, der ukendt med de lokale Forhold bliver Bädeckers „Stjærner" tro ogsaa ved denne Lejlighed. Til at overvinde de sidste Betænkeligheder holder Skibsejerne et Korps af Udskrigere og Pressere, der indtil en Time efter planmæssig Afgangstid vedbliver at sende Passager ombord i de overfyldte Skuder. Da det længe havde været mig en Gaade, hvad disse Dampbaade vilde gøre en Dag, hvor det blæste lidt friskt, gik jeg ombord en Søndag, da der var saa meget Vind, at jeg ikke nærede mindste Tvivl om, at der vilde blive „Ballade". Det var maaske uforsigtigt, men Nysgærrigheden: „hvorledes det mon vilde spænde af" kriblede altfor stærkt i mig — man er da ikke Kjøbenhavner for ingen Ting!

Da Afgangen som sædvanligt, for at faa

Den „gamle" Marseillehavns Nord- og Øst-Kajer, set fra Vest.
Tilveuste Italienerkvarteret, i Baggrunden „Decima".

saa mange som muligt med ombord, blev udsat en rum Tid, havde jeg Lejlighed nok til at konstatere, at Skibets Redningsmateriel bestod af 1 lille Baad, ophængt i Agterstævnen, og som i godt Vejr kunde optage højst 8 af de ca. 150 ombordværende. Af Redningsbælter kunde man, naar man gik tilstrækkelig grundigt til Værks, efterhaanden finde ca. 50 paa forskellige Steder i Skibet. Passagererne markerede deres fuldstændige Uvidenhed om Situationen udenfor ved at optræde i de lyseste Sommertoiletter, som Februarsolen i og for sig allerede berettiger til hernede, men som gik den sikre Ødelæggelse i Møde, da Kahytten ikke kunde rumme mer end højst Tredjedelen af de Rejsende. Kort sagt, det hele saa saa lovende ud, at jeg syntes jeg maatte vide, om de Fagkyndige heller ikke var klar over, hvad der vankede, naar vi først kom rigtig ud, og jeg sagde altsaa i en tilstrækkelig ligegyldig Tone til 1ste Maskinmester, at „den vist vilde vaske lidt derude". Det var naturligvis en meget forceret Euphemisme fra min Side, thi jeg vidste, at der med den Vind stod et Himmelhav allerede paa Reden. Naa, han mente nok, at Maskinen kunde forcere Vind og Sø. Altsaa gik det afsted gennem den godt beskyttede gamle Havn, hvis lange Dønninger dog tydelig nok forraadte, hvad der var i Vente. Men Udløbet gør en saadan ubeskyttet Drejning mod Nord, at man paa et Stykke har Paalandsvinden og Søerne fra det aabne Hav paa tværs. Allerede her gik den første Sø ind tværskibs over den Flok intet anende Mennesker, der tilfældig befandt sig paa Vindsiden. De „strømmede" paa engang ned i Læ og der blev i det hele snart stor Opstandelse ombord.

„Gamle" Marseillehavns Øst- og Sydkajer, set fra Vest. I Forgrunden Fiskerbaade med Latinersejl.

Man forsøgte nu at styre Skibet op imod Søerne for at komme ud af den indre Red, men Manøvren lykkedes ikke, og Kursen fortsattes derpaa, til vi kort efter opnaaede Læ af Joliettemolen, bag hvilken Vendingen udførtes, hvorefter Skibet skyndsomst returnerede uden at gøre videre Forsøg paa at slippe ud. En vred Tysker mente, at det egentlig var en Skandale, at ingen Myndighed forbød Skibene saaledes at udsætte uvidende Passagerer for Fare, eller i hvert Tilfælde at holde dem for Nar, og føjede til, at „dette vel var den franske *Frihed*". Man mærkede tydeligt, at han følte Trang til indirekte at forsvare sit Hjemlands paatrængende Politiformynderskab. Men Lejligheden var unægtelig rigtig valgt. Og den Slags „Forretning" fortsættes i samme Stil hver Dag, dog medførte Damperne siden en stor Redningsbaad paa Slæb. Den kunde nok tage $^1/_4$ af de Ombordværende, hvis de kunde komme ned i den, og den ikke blev knust mod Damperen under Forsøget. Men hvergang de førnævnte Udskrigere siden har forsøgt at „presse" mig ombord, hævner jeg Publikum blidt ved følgende Bemærkning: „Nej, ved De nu hvad, i saadan en Blæst, som vi har idag, tør De jo ikke engang løbe ud af Havnen, ligesom den Søndag forleden, De ved nok". Saa bliver jeg tilmed af med ham straks! —

Det er naturligvis ikke alle Marseillanerne, der udnytter Forretningschancen saa hensynsløst, og der er sikkert lige saa mange brave Folk her som andetsteds. Men man mærker dog snart, at de rent materielle Interesser er de overvejende. Jeg gaar herved ud fra, at det er muligt at føle et Samfunds Forhold

til den aandelige Kultur alene paa Musikens Tilstand. Den Opera, Byen understøtter, er ubeskrivelig slet og besøges af et Publikum, hvis *Parket* synger alle „Træfferne" i „Carmen« med af fuld Hals. Det er naturligvis meget morsomt, men Kunst er det ikke. Derimod giver den symfoniske Forening ret gode Orkesterkoncerter hver Søndag fra Oktober til Marts; Programmet til den sidste bød bl. a. paa César Franks D-dur Symfoni og Solisten Busoni. Det lød jo ganske kjøbenhavnsk og Publikum'et var heller ikke saa ukritisk som i Operaen.

Hermed er det imidlertid ogsaa Slut, hvad Marseillanernes „Aandelighed" angaar. Der er dog ingen Grund til at beklage sig herover; Byen er Frankrigs eneste Udfaldsport i en skrap materiel Konkurrence, af hvis Udfald meget af Frankrigs Fremtid afhænger — altsaa godt at dens Indbyggere forstaar sig derpaa. De fylder *deres* Plads og mer skal man ikke forlange af Menneskene.

Medens altsaa Marseilles hele Stilling, som vi nu har set, maaske kort kunde karakteriseres saaledes: Byen er et mægtigt Centrum for Handel og Skibsfart, der vel har den rette Befolkning, men savner de tilstrækkelige Naturbetingelser for disse Erhvervs videre Udvikling — besidder *Toulon* omvendt den mest storartede Havn paa hele Kysten: kun Skade, at der hverken er knyttet nogen handelskyndig Befolkning eller nogen civil Skibsfart dertil. For det første forslaar 100000 Indbyggere i og for sig ikke noget videre nu til Dags, og tilmed er Størsteparten af disse udelukkende knyttet til Hær og Flaade. Det vil man let begribe, naar man overvejer, at de ca. 13000 Arsenal- og Marineværftsarbejdere med Familie lavt ansat tæller 30000 Indbyggere, hvortil kommer Besætningen paa en Snes større og mindre Panserskibe samt Garnison, i Reglen 20000. Disse mindst 50000 Mennesker, hvoraf en meget stor Del er voksne ugifte Mænd, betinger atter henved 25000 Indbyggere, som ernærer sig ved Detailhandel med Levnedsmidler etc. og ved Beskæftigelse i Hoteller og Restauranter, hvoraf Toulon rummer forholdsvis flere end nogen anden By i Frankrig, samt Prostitution. Der bliver saaledes ikke meget tilbage til Byens civile kommercielle Arbejde, og der laa da ogsaa kun et eneste Handelsskib i Havnen, da jeg var der. Al Pladsen optages udelukkende af Flaaden, der saaledes spærrer for Udviklingen til Søs, ligesom den meget snævre gamle Fæstningsrayon hindrer en Udvidelse til Lands. At Byen selv er sig dette Tryk bevidst hørte man f. Eks. af den Tale, hvormed Borgmesteren hilste *Fallières* i Anledning af dennes Nærværelse ved Jena-Ofrenes Begravelse. Han bad uden Omsvøb Frankrigs Præsident interessere sig for, at Byen fik mere Raaderum, og Præsidenten gav et af den Slags høj-officielle Svar, der ikke siger noget, ikke kan og ikke vil sige noget, men saa meget desto ivrigere bliver udbyttet som Spalteføde for Sydfrankrigs elendige Dagspresse.

Hvad nu Realiteten angaar, vil der ikke være noget i Vejen for en Lettelse af Trykket til Lands; den gamle Rayon spiller ingen som helst Rolle, saameget mere som Byens egentlige Befæstningsværker ligger paa Bjærgene, der 1 à 2 Kilometer bag Byen i en over 20 Kilometer lang Halvkreds omslynger Havn og Red. Fem svære Stenforter er byggede i en Højde af ikke mindre end 500—700 Meter, og Klipperne er overalt spækkede med Kanoner af svært Kaliber, der med en effektiv Skudvidde af 17 Kilometer fuldkommen behersker Reden og Farvandet udenfor, tilmed ved koncentrisk Ild. Hertil kommer en Række mindre Værker, der især er anbragt paa den 5 Kil. lange, smalle og stejle Landtunge, der mod Syd og Vest skaber et fuldkomment naturligt Lukke for Reden, hvis Dimensioner er $1^1/_2$—$4^1/_2$ Kilometer. Denne tjener som sagt udelukkende til Ankerplads for Flaaden, og til Sø-

siden er derfor en Udvidelse af Byen, f. Eks. ved Dannelsen af civile Havneanlæg, ganske udelukket, saa længe Toulon er Krigshavn. Selv om man nu erkender, at Frankrig under de nuværende europæiske Forhold mindre end nogen Sinde kan svække sin Sømagt i Middelhavet, er der dog noget kreperligt i, at den eneste Havn, der *kunde* hjælpe Marseille i den kommercielle Kamp om Middelhavet og for Udviklingen af de nordafrikanske Kolonier, er dømt til Uvirksomhed af militære Grunde.

Men der har i Virkeligheden været Tale om at forlægge i det mindste en Del af Krigsflaaden. Den franske Sydkyst rummer nemlig i det mindste to andre Muligheder for en moderne Havn. Den ene er *Reden* bag *Øerne ved Hyères*, ca. 30 Kilometer øst for Toulon. Denne Reds Fladeindhold er henved 10 Gange saa stort som Toulons, har en mindste Dybde af ti Favne tæt ind til Kysten og er godt beskyttet mod alle Vinde (især den slemme vestlige saakaldte *Mistral)* undtagen mod Syd, hvor omfattende Bølgebryderanlæg i indtil 30 Favne Vand vilde være nødvendige for at skabe tilstrækkelig Ro. Her holder Flaaden fra Toulon sine sædvanlige Øvelser.

For den store Skibsfart kunde endnu Bugten *Fos* og den indenfor liggende *Etang de Berre* komme i Betragtning. Sidstnævnte 200 km.^{2} store Saltsø ligger lige over for Rhonemundingen og staar i Forbindelse med Havet ved en kort Kanal, hvis Uddybelse vilde skabe et storartet Tilflugtssted for Handelsskibe og en fra Søsiden uindtagelig Krigshavn. Der har ogsaa været Planer fremme i denne Retning, og man maa haabe, at det nuværende Frankrig, der saa energisk har vist Verden, at det er sig bevidst, hvilke reelle og potentielle Aktiver det ejer i Nordafrika og øvrige Middelhavsinteresser, ogsaa snart vil faa Øjet op for, at en videre Udvikling af dets europæiske Middelhavskyst er en nødvendig Følge af (for ikke at sige: egentlig en Forudsætning for) denne Politiks Gennemførelse.

Men det er klart, at selv en delvis Flytning af Arsenaler og Værksteder fra Toulon vil koste en forskrækkelig Masse Penge, og hvem garanterer saa for, at det tilbageblivende civile Toulon vil vise sig Opgaven voxen som fremtidig Handelsstad, som Marseilles Sekundant i Ekspansionen over Middelhavet? Det vil ikke blive let for denne lille hyggelige By at give Slip paa sin sikre, saa at sige statsmonopoliserede Eksistens og sine militære Traditioner for at styrte sig ind i kommercielle og økonomiske Kampe, der fordrer en hel anden Slags Mennesker end de, der nu fostres i Toulon. Thi i en saadan Kamp tilfalder Sejren sjælden de gode menneskelige Egenskaber, som Indbyggerne paa en indtagende Maade lægger for Dagen ved deres overraskende rolige Holdning, og ved det paa en Gang fortrolige og dog værdige Kammeratskab, der synes at forbinde alle Klasser indbyrdes. Naar man har lagt Mærke til, hvorledes *Kiels* Militarisering (jeg havde nær sagt „Marinering") har gjort Byen stiv og stemningsløs og indført endnu flere Standsskel og Fordomme end der allerede var i Slesvig-Holstenismens gamle Borg, saa vækker de utvungne og trods al militær Ordenssans dog grunddemokratiske Forhold i *Toulon* en glad Forbavselse. Man behøver blot at iagttage Aftenens Kaféliv for at mærke Forskellen. I de venlige Spise- og Restaurationslokaler samles alle Vaabenarter i dæmpet Samtale, der helt forstummer, naar Musiken (en god Klavertrio findes i selv den mindste Kafé) foredrager de moderne Numre fra Puccini's og Massenets sidste Operaer. I andre Lande (især Tyskland) har Restaurationsmusiken tarveligere Program og Udførelse og tjener blot Tilhørerne som Foranledning til at faa Munden paa Gled og raabe højt.

Maaske dette højere Niveau for Kafélivet kun skyldes en enkelt Omstændighed, der ganske vist ogsaa er saa særegen for Frank-

rig, at den fortjener at nævnes. Det er den hyppige Nærværelse af de højere Charger i de samme Lokaler, som søges af de Menige. Der gives ingen Kafé i Toulon, der er for fin til at modtage Flaadens Matroser og Hærens Folk, og heller ingen, der er saa tarvelig, at en Officer ikke kan sidde der. Naturligvis ser man sjælden, at Menige og Underofficerer sidder ved det samme Bord som deres Overordnede, men vis mig blot den prøjsiske Officer, der ikke vilde korse sig allerede ved Tanken om at sætte sine Ben i et Lokale, hvor han kan risikere at træffe de subalterne! I Toulon derimod har de Foresattes tvangløse Besøg aabenbart en god Indflydelse paa Tonen i de offentlige Lokaler, hvilket er velgørende at mærke for enhver, der ser en Livsopgave for et moderne Demokrati i at organisere et effektivt Forsvar saaledes, at alt militaristisk Væsen og militær Kasteaand paa Forhaand er fuldstændig udelukket derfra. — —

Men saa tiltalende nu Sydens Franskmænd end er som Mennesker, slaar deres gode Egenskaber dog ikke til, hvor det drejer sig om at gribe Initiativet i den moderne økonomiske Konkurrencekamp. Denne Initiativmangel kan i det mindste i Syden konstateres overalt uden for Marseille og finder sit *netop i handelspolitisk* Henseende mest skæbnesvangre Udtryk i den fra de fleste andre Racer grundforskellige Maade, hvorpaa især Gascogneren og Provençaleren reagerer mod Overbefolkningstrykket. Dette opstaar i Nutidens økonomiske Kulturer oftest paa Landet og søger hos andre Nationer sædvanlig Afløb i Industri og Handel samt tilsidst i oversøisk Udvandring. Men selv den fattige sydfranske Vinbonde eller Blomstergartner, hvis lille Jordlod ikke kan deles yderligere, ønsker ikke at se sit tredje eller fjerde Barn drage bort for at søge Lønarbejde i Byerne, hvilket han betragter som en saadan Fornedrelse, at han hellere slet ikke vil lade dem komme til Verden. Endnu vanskeligere kan den rigtige Syd-Franskmand, forsone sig med den Tanke at forlade sit Fædreland, som han nu til Dags føler sig fastere knyttet til end nogensinde, skønt ingen Stat har saa rige Kolonisationsmuligheder at byde sine Udvandrere som Frankrig i Nordafrika. Resultatet er til den ene Side en Svækkelse af Bykoncentrationen i Sydfrankrig, til den anden en relativ Tilbagetrængen af det franske Element i Middelhavslandene. Navnlig den sidste Omstændighed vil komme til at virke meget hæmmende paa Udviklingen af Sydfrankrigs Handelsforbindelser. Thi Oprettelsen af et fast oversøisk Marked er den eneste Vej til at skabe disse, og det indledes efter alle Erfaringer bedst af Moderlandets Udvandrere, hvis Konsolidering i den fremmede Befolkning danner Grundbetingelsen for Handelshusenes Opkomst og for en Ledelse af hele Koloniens Produktion i Takt med Hjemlandets økonomiske Liv. Saaledes lever *le Havre* endnu paa det store franske Kolonialrige, som den franske Udvandring i Midten af det attende Aarhundrede skabte i Louisiana og Kanada, og Marseille paa den Udvandrerstrøm, som omkring Midten af det nittende fulgte efter Algiers Erobring, og noget tilsvarende gælder mutatis mutandis om Aarsagerne til Hamborgs og Bremens, Antwerpens og Amsterdams økonomiske Magtstilling*). Men hvorfra skal Nutidens Frankrig, der ikke længere udviser noget Befolkningsoverskud, øse de Vandringsstrømme, som i Begyndelsen af tyvende Aarhundrede kunde gøre f. Eks. Marokkos Erobring frugtbringende? Dette Spørgsmaal maa finde en tilfredsstillende Besvarelse, inden man giver sig til at bygge Havne ved Middelhavet og drive Kolonialpolitik i stor Stil. Thi Forudsætningen for, at sligt i Længden lønner sig for Staten, er og bliver et vist Befolkningsoverskud, hvis Pres holder Kræfterne i Spænding, og hidtil

*) *Hennebicq:* Ports modernes, Revue économique internationale 1905, Vol. IV. S. 499.

var Drivkraften i enhver økonomisk og politisk Ekspansion.

Hermed være forøvrigt ikke sagt, at saadanne Befolkningsudvidelser o. s. v. gør Individerne i det Samfund, hvorfra de udgaar, (eller hvorhen de kommer), en Smule lykkeligere eller bedre stillede end før. Tværtimod foregaar et Samfunds Vækst altid paa Bekostning af Individerne deri, og den ydrepolitiske Fremgang vil derfor i Reglen være størst hos de Nationer, som hurtigst opgiver den fædrene Jord og lettest og villigst føjer sig i Savn og Nød. Bismarck har, (ganske vist uden at være sig Rækkevidden af sin egen Bemærkning bevidst) givet et glimrende Udtryk derfor i sit bekendte Udsagn: „Preussen hat sich gross*gekungert*". Det er kun den samtidige Eksistens af Statssamfund som de tyske, med Befolkning af stor Taalsomhed og Ekspansionskraft, og det franske med stærkt stigende Fordringer til Livet og aftagende Udvidekraft, der gør Befolkningsstagnationen i det sidste saa farlig og sørgelig. Hvis ikke Tyskland var Frankrigs Nabo, saa kunde det (bortset fra Fremtidsperspektivet China og Japan i et højere historisk Plan) ogsaa for en Franskmand være temmelig ligegyldigt, om den franske Befolkning voksede stærkt eller ej.

Men saalænge det for de fleste Mennesker er saa vanskeligt at forsone sig med den Tanke, at deres Nation skal udslettes eller paa Grund af numerisk Underlegenhed underkues af en anden (og for sin Uvilje herimod behøver man ikke at give nogen rationel Begrundelse) vil Nationens Politik i høj Grad være dikteret af Hensynet til den farlige Konkurrents Forhold. Den franske Udenrigspolitik er netop og ikke mindst hvad Middelhavet angaar væsentlig bestemt ved Modsætningsforholdet til den østlige Nabo, og den vil møde Vanskeligheder omtrent i samme Grad som Differensen mellem det tyske og franske Folks numeriske Størrelse vokser. Dette gælder især Kolonialpolitiken og altsaa først og fremmest Middelhavsspørgsmaalene, som vi i det foregaaende har strejfet, og om disse i Fremtiden skal finde en for Frankrig gunstig Løsning beror derfor i høj Grad paa, hvilken Vending Befolkningsspørgsmaalene vil tage. *Uden* Menneskemateriale, mange Mennesker, fler og fler Mennesker, nytter rige Lande, gode Kyster og fortræffelige Havneplaner ingen Ting. *Med* rigeligt tilstrømmende Befolkningsoverskud nytter alle disse Betingelser . . . ikke Menneskene, ikke de om ny Positioner kæmpende Individer, men kun Staten.

Saa ugunstige er Lovene for det, man kalder Menneskehedens Fremskridt (over hvilket navnlig vor Tid er saa uhyre glad og vigtig). Men dette hører hjemme andetsteds. Her drejede det sig kun om at vise, hvor Frankrigs Vej, hvad Middelhavet angaar, fører fremad og hvor den gaar tilbage? Og det dræbende: *cui bono* vil *ikke* hindre den, hvis Kærlighed til dette Land trods alt ikke ruster, i at søge den for Frankrigs Fremtid lykkeligste Løsning paa de store Spørgsmaal, som Middelhavet stiller især til Sydfrankrigs Befolkning. Thi det er de elementære Følelser, ikke Refleksionerne, der holder Livet i Gang og dermed holder, om end ikke „*Verden* sammen i dens Inderste," saa dog *Nationen*.

ROSENKJÆR

Af Skoleinspektør R. C. MORTENSEN.

HANS Liv begyndte som et Drama. Først brændte Forældrenes Hus, efter at der havde været Indbrud, saa byggedes der et nyt Hus, og endnu inden det var færdigt, flyttede Familien ind i den ene af Stuerne — dog ikke Faderen, for han laa som Soldat i Holsten. Men en Nat, medens Rosenkjær, der dengang var halvandet Aar gammel, sov i sin Moders Arm, brød Mordere ind i Lejligheden, og med en Øxe huggede de blindt hen ned i de tre sovende Mennesker: Rosenkjær, hans Moder og hans Bedstefader. Bedstefaderen døde, de to andre kom sig, men bar for Resten af Livet Mærker af Øxehuggene.

Vil man sige, at derefter formede Rosenkjærs Liv sig som et Æventyr, kan man have Ret, forsaavidt som den fattige Dreng, der som voxen blev Landsbyens Væver og endnu i sit 33te Aar ikke kunde skrive alle Bogstaverne, endte med at blive kendt i Hovedstaden som den, enhver Videnskabsmand tog sin Hat af for. Han gik fra Sygdom til Sygdom, men aldrig formørkedes hans Aandsliv, aldrig lammedes hans Virkelyst, før Døden kom. Det var den eneste Fjende, for hvem han strakte Gevær.

Det vilde være Synd at sige, at det var Skolen, der gav Rosenkjær Smag for Kundskaber. Nej, det var først og fremmest hans Bedstemoder. Hende gik han gerne sammen med, og for at kunne følge hende holdt han fast i hendes Forklæde, naar hun vandrede ud ad Veje og Stier med sin Strikkestrømpe i Haanden, og saa belærte hun ham om Naturens Skønhed, og hun fortalte ham om Nisser og Trolde og Elverfolk. Han sagde som Voxen, at hende skyldte han sin Natursans. Hun døde, da han var 7 Aar gammel, men saa var der en anden Kvinde, der blev ham af Betydning; det var hans Tante. Naar Rosenkjær laa som Hyrdedreng ude paa Markerne, grundede han over Mangt og Meget, ogsaa over Jordlagenes Stilling i Mergelgraven, Brinken eller Grusgraven, og han spurgte Folk ud for at faa Svar, men oftest høstede han Spot og Spe derfor. Kun Tanten forstod ham, men hun kunde ikke svare ham. Derimod fortalte hun ham om Blicher og Oehlenschläger og om deres Værker, og saa snart han kunde læse, kastede han sig med Begærlighed over disse. Han skyldte, sagde han som Voxen, sin Tante, at han havde faaet Sans for gode Bøger.

Krigen i 1864 bragte rig Afvexling ind i Drengens Liv. Rædsel og Sorg fyldte Familien, efter at Faderen en Dag, da han havde været ude at aflevere noget Tøj, (han var Væver), kom grædende hjem og fortalte om Dannevirkes Rømning. Samtaler med de mange Soldater, der laa i Kvarter rundt omkring, førte meget Nyt ind i Rosenkjærs Tankeverden, han mindedes bl. A. altid, at Omgangen med *jydske* Soldater fik til Følge, at han nu fik læst „E Binstouw", som han forhen forgæves havde prøvet at stave sig igennem; men ellers knyttede hans fleste Oplevelser sig naturligvis til, hvad der af dagligdags Ting forefaldt paa den Gaard, hvori han tjente. Da jeg mange Aar efter lærte Rosenkjær at kende, var han, naar man havde ham paa Tomandshaand, en Fortæller af Rang, og det var en Nydelse at høre ham genfremstille hine Dages Lidelser og Glæder, baade naar han alvorligt erklærede, at han som Hyrdedreng laa og saa „gennem Bedstemoders Briller ind i den taagede Oldtids Rige", og naar han med tørt Lune fortalte om Bondegaardens Indretning og om det aldrig glemte Velbehag, der gennembævede hans forfrosne Legeme, da han første Gang fik det Vidunderlige paa, som man kalder Underbenklæder, og hvis Existens han aldrig før havde drømt om. Jeg kender Biskop Kirkegaards mørke Skildring af Hyrdedrengens Liv, men jeg kender ogsaa Andres lyse, og til dem hører Rosenkjærs. Vel er Livet ofte overmaade besværligt, men at det tillige kan være fuldt af Rigdom og Skønhed er sikkert. Netop ved Siden af det Tunge og Strenge kan der trives lette og milde Tanker, naar Guds hvælvede Himmel og Lærken, de nikkende Straa og den susende Vind fylder Ens Sind. Jeg har søgt Hvile mange Steder, siger en gammel Skribent, og ingen Steder fundet den undtagen i Bøger og paa ensomme Steder. Herom har vi talt, Rosenkjær og jeg, og i Samtalen fundet og forstaaet hinanden. Da Rosenkjær var 16 Aar, kom han til at tjene hos Peder Andersen i Søllested. Han havde været paa Landvæsensinstitutet i Odense, og han lærte Rosenkjær lidt Kemi og Fysik. Hos ham var det, at den unge Mand fattede den Beslutning, at han vilde tage Lærerexamen, men hans Fader vilde Intet høre om denne Plan, og knugende sine skønne Drømme nedad føjede Rosenkjær sig efter ham — foreløbig. Tiden gik, og han blev Soldat i Odense. Her kom han i Berøring med Folk af grundtvigsk Retning og følte sig overordentlig vel derved. Læselysten stak atter Hovedet frem, en Ven lovede at skaffe Pengene, men Faderen forlangte, at Rosenkjær skulde komme tilbage til Hjemmet og lære Væverprofessionen, og Sønnen lystrede; men som Væver græd han mange bitre Taarer, fordi han maatte opgive at blive det, han helst vilde være.

I Foraaret 1879 satte han Bo, og han vævede flittigt og paalideligt, — Ingen, der har kendt ham, tvivler om, at han gjorde, hvad han kunde for at dræbe sin egen Lyst og ofre sig for Andre. Men Skæbnen vendte Bladet for ham: I Løbet af 3 Aar havde han opsamlet sig en saadan Rheumatisme, at han i lange Tider maatte ligge i Kur paa den russiske Badeanstalt i Odense, og det syntes klart, at han ikke mere burde tage hjem til Vævestuen med de aabne Vinduer og den deraf fremkaldte Træk.

Saa solgte han i 1883, hvad sælges kunde, sagde Kone og Søn Farvel og rejste til København for fra Blaagaard at tage Lærerexamen, og allerede her begyndte han at faa Betydning for en videre Kreds. Da han lagde Mærke til, at nogle af Kammeraterne i Stedet for at læse paa deres Ting gik paa Café under Paaskud af, at de skulde se Aviserne, fik han sat igennem (trods ikke ringe Modstand) at der paa Seminariet blev indrettet et Læseværelse, i hvilket Blade og Tidsskrifter daglig blev lagt frem, og for det lille Samfund, der holdt til her i Lokalet, blev Rosenkjær Fører. Nuværende Direktør Jul.

Schiøtt, Dr. Fr. Winkel-Horn samt Skuespillerne Sophus Neumann og V. Lindstrøm nævnede han, naar Talen var om disse Dage, altid med taknemligt Sind. Disse Mænd holdt Foredrag for de Unge eller underholdt dem paa anden Maade. Jeppe Aakjær, der hørte til Kammeraterne, skrev, da der 1886 blev gjort et Afskedsgilde for Rosenkjær, en Sang til ham, og det har slaaet mig, der først mange Aar efter saa denne Sang, at Aakjær roser sin Kammerat netop for det, der ogsaa i de ældre Aar var særkendeligt for ham. Naar det hedder,

„ . . . du var den,
der blandt de andre unge Mænd,
bar mest af Jern i Blodet,"

saa er det ikke en af de sædvanlige Lejlighedsvise-Floskler, men den skæreste Sandhed, der kunde have været gentaget ved Rosenkjærs Baare med Henblik paa en langt, langt videre Kreds end de godt 100 Mand, som dengang læste paa Blaagaard. Og naar det hedder:

„Du var den Yngres Talsmand kæk,
der tidt med Offer pusted væk
den Modstand, som *ham* mødte,"

saa vil mangen fattig Familie underskrive disse Ord den Dag i Dag. Der var nemlig det Mærkelige ved Rosenkjær, at selv paa Tider, hvor han var i stærk Nød, stridende med Sygdom og Pengemangel, vidste han altid at skaffe Hjælp til Andre. Gennem Lidelse, Offer og Selvfornægtelse sled han ikke alene sig selv frem, men han tog Andre med sig, koste, hvad det koste vilde. Ikke een af Tusinde har i København lidt under Sygdom og Nød i den Grad som Rosenkjær, og dog: Som Administrator af sin egen som af andre Familiers Pengesager var han ubetalelig, som Fortaler utrættelig, som Raadgiver uerstattelig, og mens han var alt dette studerede han i Ordets virkelige Forstand og lagde Sten paa Sten til sin Viden. Da han efter at have faaet sin Examen var bleven Lærer, blev han Vicevært i en Ejendom, i hvilken der boede mange fattige Familier; han var streng med Huslejen, han indrømmede nødig virkelig Henstand, men han handlede, som han gjorde, udelukkende for derigennem at virke opdragende paa Familien, og han blev paaskønnet — her som andre Steder sent men sikkert.

Paa Blaagaard var det, at Rosenkjær første Gang hørte en geologisk Forelæsning, jeg ved i Øjeblikket ikke, hvem der holdt den, og dermed gik hans specielle Interesse ind i en ny Fase: Nu begyndte han jo at faa Svar dér, hvor Ingen før havde kunnet svare ham. Saa snart han havde faaet Examen, hørte han saa mange Universitets- og andre Forelæsninger, han kunde overkomme; navnlig hørte han i de Aar Julius Lange, Kr. Erslev, Johs. Steenstrup, Sophus Müller, Georg Brandes og Cl. Wilkens. Endnu inden han havde hørt egentlige Forelæsninger over Geologi, begyndte de store Arbejder med Frihavnens Anlæg at tiltrække sig hans Opmærksomhed, og saa gav han sig til i den fri Natur at studere, hvad der var at se derude i det vældige Terræn, der engang havde været tør Landjord, men derefter var bleven dækket af Havet, der nu ledtes bort, saa at Oldtidsjorden atter kom for Dagens Lys, naar man gravede ned i „Bunden". Vore autoriserede Lærde vilde ikke høre Noget om, at der her var Noget at lære for Videnskaben, men Rosenkjærs sunde Sans sagde ham først, at der var adskilligt at lære for ham selv og siden, at der sandelig ogsaa var det for Andre. Han, der underviste over 40 Timer om Ugen, kæmpede med Gæld og Fattigdom og Sygdom, han fremdrog, i Begyndelsen under stor Modstand fra formaaende Side, nye Resultater for Videnskaben. Først maa det siges, at han fandt Planterester i Jordlag, om hvilke Universiteterne lærte, at de *aldrig* indeholder organisk Stof, og dernæst

maa det ikke glemmes, at han gennem sine Oldsagsfund førte Beviset for, at Mennesker har levet i Danmark længe, længe før man hidtil havde troet det muligt, selv om En og Anden har *anet* Noget. Her staar vi ved hans Virksomheds Nerve. Praktisk som han var, saa han, der som Følge af en haard Sygdom kun besad Synet paa det ene Øje, og som aldrig havde modtaget Faguddannelse, med dette ene Øje og uden Faguddannelsens Pegepind, hvad Ingen indenfor de Lærdes Kreds havde set med to Øjne og med al faglig Viden som Basis. Endelig maa man mærke sig, at uden Rosenkjær var Frihavnens Terrain *ikke* bleven undersøgt, og Videnskaben var saaledes uden ham gaaet glip af store Resultater. Dengang kaldte jeg i en Bladnotits Rosenkjær genial. Det maatte jeg høre ilde for. Nu vil jeg gentage det: Kun den Geniale seer uden Hjælpemidler, hvad Andre, der staar med alle Videnskabens Hjælpemidler i Hænde, lader uænset. Der var engang en Læge, har man fortalt mig, som fremhævede en saakaldet „ulærd" Mand paa sin egen Bekostning med disse Ord: *Jeg* har kun *lært* at være Læge, *han* er det af Naturen. Trods al den Modstand, som rejste sig mod Rosenkjær, blev der efterhaanden Folk, der saa paa ham med samme Øjne som denne Læges, og det var tydeligt at mærke paa Rosenkjærs Tale, at han med den største Taknemmelighed mindedes Professorerne Warming, Ussing, Johs. Steenstrup og flere Andre. Forstod Nogen at være taknemmelig, var det ham.

Mens Aarene gik, blev vi Alle vant til at se ham rundt omkring, hvor der blev gravet Grunde og lignende. Han fik ved at studere Jordlagene Interesse for Københavns ældre Historie, og han blev en Førsterangs Kender af, hvad man af dem og deres Indhold kan lære sig til om Byens gamle Kystlinie. Han korrigerede Forestillingerne om denne Linie eftertrykkeligt, og hans Bevismateriale er oftest uomstødeligt. Hvad Vægt ligger der paa, mente han, hvad der staar i en Bog! Hvis Jordlagenes Forhold kan vise, at det forholder sig anderledes, saa er det deres, og ikke Bogens Vidnesbyrd, der er at lide paa. Man kunde nævne en enkelt Ting: Tidligere har man talt om Baaderester, der, fundne her og der, skulde angive Kystlinien. Rosenkjær viste, at i hvert Fald nogle af „Baadresterne" er Brøndværksrester, altsaa blot leverer Bevis for, at der paa det paagældende Sted har ligget en Gaard! Paa denne og andre Maader hidbragte han en hel Revolution i Forestillingerne om Københavns gamle Grænser. Han var urokkelig, naar han førte sine Beviser paa Basis af det, han forstod, men hvor han følte sin Begrænsning, der leverede han det fundne Materiale fra sig og overlod de specielle Fagmænd at undersøge det. Paa den Maade berigede han Universitetet med Samlinger, (af Frø og andre Ting), der bærer Vidne om, at han var et ualmindeligt Samler*talent*. Fra København strakte han sin Virksomhed ud over forskellige Egne paa Øerne og i Jylland, i Sverige og Nordtyskland, efterhaanden støttet forstaaende af vore Lærde og af offentlige Pengemidler. Dog — angaaende disse kan man ikke udtale sig uden med et Suk. Det var hans Drøm, at han skulde kunne løses fra sit Forhold til Skolen og med en Statsunderstøttelse i Ryggen ofre sig alene for sin Videnskab. *Den* Drøm skulde han ikke se opfyldt; men jeg kan ikke tro Andet end, at havde Døden ikke taget ham nu, var den bleven opfyldt ad Aare. Vi havde talt om den Ting, navnlig mens han udgav sin Bog om det underjordiske København, og mon ikke Flere end En stod parat til at hjælpe ham! Naar man ser paa, hvem der ellers faar „Noget paa Finansloven", saa maa det synes klart, at man i Længden ikke havde villet undlade al give ogsaa Rosenkjær en rigelig Støtte derfra. Han var godt paa Veie dertil, idet der var tilstaaet ham et midlertidigt, ikke ringe Pengetilskud; men

her som andre Steder blev han revet bort fra, hvad der *begyndte* at dukke op for ham.

Med ham er en saare ejendommelig Skikkelse gaaet bort, og i hans Liv ligger der et Bevis dels paa, at det ikke er Examen eller andre ydre Forhold, der adler Manden, men hans Personlighed, hans ærlige Stræben, hans Søgen efter Sandheden, og dels paa, at der i Folkets brede Lag kan være Guld at hente. Der er et Bevis endnu, og det skal nævnes. Det er Beviset paa, at en Mand, der vil Noget, han bæres over de hindrende Bjerge, naar hans Hustru selv i det mindste støtter ham. Der er ansete Mænd, der sukkende maa sige: „Ja, men jeg havde naaet Mere, naar jeg i Hjemmet havde haft fuld Forstaaelse og Støtte". Til dem hørte Rosenkjær ikke. Hvad han for elleve Aar siden udtalte, det vedblev hele hans Liv igennem at passe: Jeg har udholdt det Altsammen, jeg har naaet, hvad jeg naar, fordi jeg først og fremmest har min Kone med mig i Et og Alt. Han kunde nævne de Store i Videnskabens Rige som sine Velyndere og Hjælpere, men han nævnede først og fremmest sine ærlige, stræbsomme og dygtige Forældre, sin Bedstemoder, sin Moder og sin Kone, allesammen hvad man kalder jævne Folk. Dette er Bevis for, at der ligger en mægtig bærende Kraft helt udenfor det rent Videnskabelige.

FONDS- OG AKTIEBØRSEN

Af Kontorchef i Nationalbanken EMIL MEYER.

DET er en yndet Lignelse at sammenstille Børsen med et Barometer. Til en vis Grad er Sammenligningen træffende. Ligesom Barometerets Kviksølvsøjle bliver højere eller lavere i Overensstemmelse med Vekslingen i Lufttrykkets Højde, saaledes maa ogsaa de paa Børsen noterede Kursers Højde rette sig efter Rigeligheden af den disponible Kapital, som bestemmer Efterspørgselen efter Papirerne. Og i en anden Henseende er Lignelsen ogsaa ganske træffende. Naar man efter den øjeblikkelige Barometerstand drager Slutninger angaaende Udsigterne til smukt Vejr eller daarligt Vejr, er man let udsat for Skuffelser. Og ifald man i altfor høj Grad stoler paa den øjeblikkelige Børsstemning og handler derefter, kan det ogsaa drage uforudsete Følger efter sig, der endda kan være mere skæbnesvangre end dem, der resulterer af, at man overraskes af en Regnbyge, naar man i Tillid til Barometeret er gaaet ud uden Paraply. Paa et væsentligt Punkt er der en Forskel. Lufttrykkets Virkning paa Barometeret er rent mekanisk og umiddelbar, medens de faktiske Kapitalforholds Indvirkning paa Børskurserne foregaar gennem et Mellemled, nemlig de købende og sælgende Personer. Og da det her drejer sig om Menneskeviljer paavirkede og bestemte af en Utallighed af forskelligartede og indbyrdes modstridende Motiver, vil det let ses, at en matematisk nøjagtig Bestemmelse af den Børskurs, der svarer til en vis faktisk Tilstand, ikke lader sig opstille. Ligningen indeholder for mange ubekendte Størrelser.

Dette udelukker naturligvis ikke, at man her som paa andre økonomiske Omraader kan paapege en Tendens, at man kan angive de væsentlige Faktorer, der bidrager til at drive Prisen op eller ned saavel for de rentebærende Papirers som for Aktiernes Vedkommende. Naar det til enhver Tid har sin Interesse at kende de Forhold, som paa dette Omraade øver den bestemmende Indflydelse, er det naturligt, at Interessen særlig vækkes i Tider som disse, hvor man baade paa vor egen og paa Udlandets Børser har seet ret voldsomme Bevægelser i de noterede Kurser, og hvor der har været en ret stærk Vigen fra det Niveau, som man havde vænnet sig til at anse som det normale.

Bevægelsens Styrke illustreres ved følgende Tal, der er tagne ret vilkaarligt af den københavnske Børsliste fra September Maaned i Aarene 1905, 1906 og 1907.

	1905	1906	1907
4% Østifternes Kreditforening 8. Serie	97 1/4	96 1/2	92 1/4
4% jydske do. 5. Serie	97 1/4	96 1/4	91
4% vest- og sønderjydske do. 6. Serie	96 1/2	96 1/4	90 3/4
Privatbankaktier	123 1/2	130 1/2	117 3/4
Sukkerfabrikaktier	167 3/4	177	169 3/4
Forenede Dampskibsselskabsaktier	89 1/4	104 1/2	90
Københavns Trælasthandelsaktier	78	81 1/4	59 3/4

De valgte Papirer er alle saadanne, hvis Svingninger til en vis Grad kan siges at være typiske for Svingningen i Børsstemningen i det store og hele. Betydelig stærkere Svingninger vilde selvfølgelig have vist sig, hvis man i højere Grad havde medtaget Aktier i saadanne Selskaber, hvis Skæbne af indre Aarsager har været særlig omtumlet.

Det Hovedindtryk, man faar af de ovenstaaende Tal, er jo noget forskelligt, eftersom man fæster Opmærksomheden paa de rentebærende Papirer eller paa Aktierne. For de førstes Vedkommende er der fra 1905 til 1906 kun en svag Bevægelse, nærmest i nedadgaaende Retning. Denne Bevægelse fortsættes fra 1906 til 1907 med betydelig stærkere Fart, uden at den dog har faaet en

egentlig voldsom Karakter. For Aktiernes Vedkommende betegner Bevægelsen fra 1905 til 1906 den kraftige Opgang, der efterfølges af det bratte Fald fra 1906 til 1907.

De virkende Aarsager, som har frembragt dette Resultat, kan i Korthed sammenfattes paa følgende Maade: Tiden fra 1905 til 1906 er en Periode, i hvilken Tilbøjeligheden til Foretagsomhed vokser. Folk, der disponerer over Kapital, er villige til at anlægge den i industrielle og kommercielle Virksomheder. Byggelysten i Byerne er stor, og Bankernes Virksomhed naar som Følge af disse Forhold en stor Udstrækning, saa at der kan forventes et forholdsvis betydeligt Udbytte af dem. Derfor er Købelysten stor for industrielle Aktier og for Bankaktier, medens Interessen for sikre Obligationer, der kun giver en uforanderlig, forholdsvis lav Rente, er svækket. Det Omslag i Aktiernes Kurs, der følger bag efter, og som ledsages af en fortsat Nedgang i rentebærende Papirer, er en Følge af, at den store Fastgørelse af disponibel Kapital i alle de omtalte Foretagender naturligt har medført en Knaphed paa Kapital, som formindsker Efterspørgselen. Man imødeser, at den voksende Produktion paa en Mængde Omraader er gaaet udover, hvad Efterspørgselen kan magte, og at adskillige Virksomheder derfor kan vente lavere Priser og standsende Afsætning. Dette er Aarsagen til, at medens den stigende Kapitalknaphed i Ind- og Udland bringer saavel Fonds- som Aktiekurserne til at falde, er de sidstes Fald større end de førstes, fordi Forventningen om store Udbytter er svækket.

For at se, hvorledes de nævnte Aarsager afføder de omtalte Virkninger, hvorledes det gaar til, at Pengemarkedets vekslende Tilstand afspejler sig i Kursernes Højde, maa vi et Øjeblik betragte Maaden, hvorpaa Kurserne fastsættes.

Paa Københavns Børs mødes daglig Vekselererne og Vekselmæglerne for at afslutte Forretninger i Fonds og Aktier og fastsætte Kurserne. Størstedelen af de Forretninger, de afslutter, gør de ikke for egen Regning, men som Kommissionærer for deres Kunder. Disse kan atter deles i to Grupper: Den ene bestaar af Kapitalisterne — store og smaa — der køber for at anlægge Kapital i et Papir og tage Rente eller Udbytte deraf, og som sælger, naar de af en eller anden Grund vil frigøre den Kapital, de har anlagt i Papiret. Den anden Gruppe er Spekulanterne, som enten køber, fordi de forventer, at Kursen om kort Tid vil stige, saa at de kan sælge med Gevinst, eller sælger i Forventning om, at Kursen snart vil falde, saa at de kan faa en Fortjeneste ved senere at købe ind til lavere Pris. Denne Maade at spekulere paa kaldes i Børssproget at fikse.

Selve Noteringen gaar for sig paa den Maade, at Papirerne opraabes i en bestemt Rækkefølge. Ved det første Papirs Opraab melder Købere og Sælgere sig med deres Bud. For saa vidt disse mødes, d. v. s. naar det viser sig, at der til samme Pris baade er Køber og Sælger, kommer der Forretning i Stand mellem disse, idet Budene for nogle Papirer gælder 2000, for andre 5000 Kroner, og de Kurser, hvortil Forretningerne afsluttes, noteres i Kurslistens første Rubrik, der bærer Overskriften „Gjort til". Saalænge der kan afsluttes Forretninger, fortsættes Noteringen, og naar Køber og Sælger ikke længere mødes, men der er en Afstand mellem det højeste Køberbud og det laveste Salgstilbud, sluttes Noteringen, idet Budet indføres i den Rubrik, der har Overskriften „Køber", medens Salgstilbudet indføres i Rubriken „Sælger". Noteringen forudsætter dog, at Afstanden mellem Bud og Tilbud ikke overskrider en vis fastsat Størrelse. Ifald Afstanden er større, finder ingen Notering Sted, men Rubrikkerne udfyldes med Streger. Naar Noteringen af et Papir paa denne Maade er afsluttet, opraabes det næste, der behandles paa samme Maade, og saaledes fortsætter man hele Rækken igennem.

Man har indvendt mod denne Metode, at den i Sammenligning med de Noteringsmaader, der anvendes paa Udlandets store Børser, er forældet, fordi den er saa langsom, og at den, ifald den anvendtes paa et saadant Antal Papirer, som det, der f. Eks. noteres paa Børserne i Paris og Berlin, vilde bevirke, at den daglige Børstid maatte maales ikke i Timer men i Dage eller Uger, med andre Ord, at Methoden dér vilde være ganske umulig. Klagen over Langsomhed er vel berettiget; men det viser sig dog, at man med det forholdsvis begrændsede Antal Papirer, som den københavnske Børsliste omfatter, kan blive færdig i nogenlunde rimelig Tid, om end dette tildels fremhjælpes ved, at kun en Del af Forretningerne afsluttes ved selve Noteringen. En anden og ofte større Del af Omsætningerne foregaar i store Poster umiddelbart efter Noteringens Afslutning, men til Kurser, der er bestemte af Noteringen — som oftest til Mellemkurs, d. v. s. til den Kurs, der ligger midt imellem Køber- og Sælgernoteringen. Og naar man skal dømme om Noteringens Hensigtsmæssighed, er der et Moment, der vejer stærkere end den større eller mindre Hurtighed, hvormed Noteringen foregaar. Dette Moment er Hensynet til Noteringens Sandhed. For alle Købere og Sælgere, for alle dem, der paa den ene eller den anden Maade er interesserede i et Papir og i den Kurs, hvortil det kan købes og sælges, er det af største Vigtighed, at Børsnoteringen saavidt muligt giver et tro Billede af de virkelige Udbuds- og Efterspørgselsforhold. I denne Henseende har den københavnske Noteringsmethode betydelige Fortrin, fordi den medfører, at alt foregaar i fuldt Dagslys under Kontrol af alle interesserede. En Forfalskning af Kursen er under disse Omstændigheder forbunden med stor Vanskelighed. Ved Forfalskning tænkes i denne Sammenhæng paa, at en Spekulant, der har Interesse i en høj eller lav Kurs, kan drive Kursen betydeligt op eller ned uden at købe — henholdsvis sælge — betydelige Beløb af Papiret. Hvis et saadant Forsøg gøres, vil Noteringsmaaden have en stærk Tendens til at neutralisere det.

Naar en Spekulant for at drive Kursen i Vejret gør et overdrevent højt Bud, vil i Almindelighed Sælgerne straks melde sig, og han tvinges da til enten at blive ved med at købe til den høje Kurs, saa længe der overhovedet er Sælgere, eller til at holde op, hvorved Kursen falder, saa at det ikke lykkes ham at faa det høje Bud indført i Slutningsnoteringen. Paa samme Maade gaar det den, der ved et urimelig lavt Salgstilbud, søger at drive Kursen ned. — Selvfølgelig betyder Udtalelsen om Noteringens Sandhed ikke, at den altid er et nøjagtigt Udtryk for Papirernes virkelige indre Værdi. Herfor kan ingen Noteringsmaade yde Garanti, fordi Kursen er et Udtryk for Menneskers Skøn over Værdien. Naar der er en almindelig udbredt Mening om, at en vis Klasse Aktier vil give et stort Udbytte, saa melder Køberne sig i stort Omfang, og Kursen stiger; men Meningen kan jo være fejl. Hvad man i denne Henseende kan forlange af Noteringsmaaden, er kun, at den bidrager til, at Kursen giver et virkeligt Billede af Tilbud og Efterspørgsel.

Alle Forretninger i Fonds og Aktier, der afsluttes paa Københavns Børs, er Kasseforretninger. Dette vil sige, at de skal afgøres den næste Dag, saaledes at enhver Køber modtager de købte Papirer og betaler Sælgeren Købesummen kontant. Paa andre Børser afsluttes foruden Kasseforretninger ogsaa Tids- eller Terminsforretninger d. v. s. Forretninger, som først skal afgøres paa et senere Tidspunkt, i Almindelighed den løbende Maaneds sidste Dag. Betydningen af Muligheden for Afslutningen af saadanne Forretninger er en dobbelt. Den muliggør for det første for den, der har Brug for Papirerne paa et senere Tidspunkt, allerede nu at sikre sig Kursen, hvortil han kommer til at overtage dem, ligesom den sikrer den, der paa

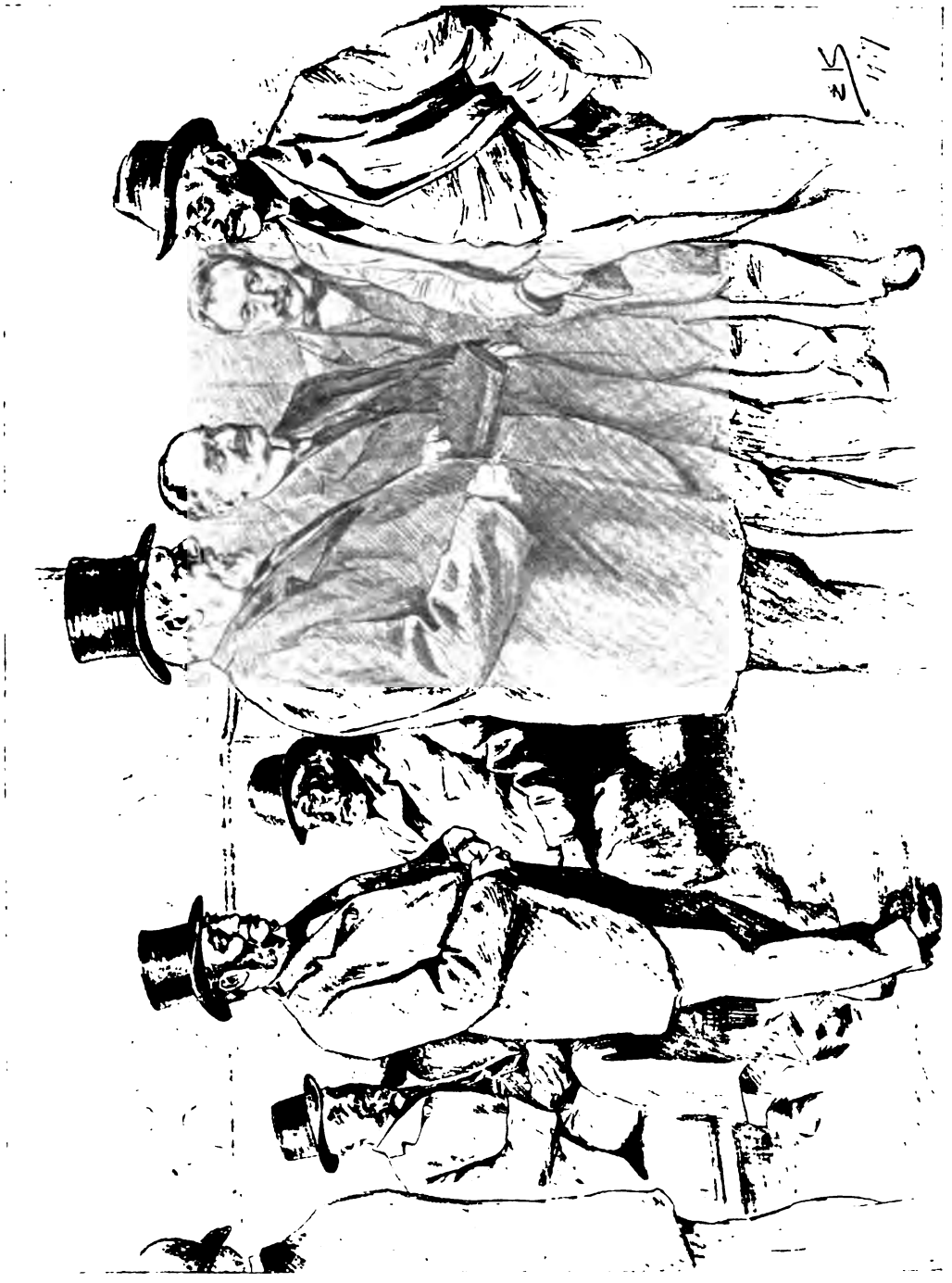

INTERIØR FRA FONDS- OG AKTIEBØRSEN
Tegnet til Gads danske Magasin af *E. Krause.*

det senere Tidspunkt skal bruge Penge, som han maa skaffe ved Salg af Papirer, en Kurs hvortil han kan afsætte dem. For det andet yder den en Lettelse for den egentlige Spekulation i Papirer, saavel for Haussespekulanten, der køber i Forventning om, at Kursen i Periodens Løb skal stige, som for Baissespekulanten, der sælger, fordi han har den Opfattelse, at Kursen vil gaa ned. Den første kan paa den Børs, hvor der gøres Terminsforretninger, afslutte et Køb til Afgørelse paa senere Termin, og i Mellemtiden kan han afslutte et Salg til samme Termin. Hvis hans Forventning er gaaet i Opfyldelse og Salget er sket til højere Pris, har han tjent Kursdifferencen, i modsat Fald har han tabt. Men i begge Tilfælde kan han udligne den af de to Forretninger flydende Modtagelse af Papirer og Penge mod hinanden, saa at han ikke ved Købet har et større kontant Udlæg end det, der enten af hans Modpart eller af de paa nogle Børser eksisterende saakaldte Likvidationskasser kræves som Sikkerhedsstillelse for hans eventuelle Differenceforpligtelse. Paa samme Maade kan Baissespekulanten sælge til Levering paa senere Termin for paa et mellemliggende Tidspunkt at købe ind til Modtagelse paa samme Termin, saaledes at han ikke i Salgsøjeblikket behøver at være i Besiddelse af de Papirer, som han vil sælge.

Det er ikke her Stedet til at komme ind paa Betydningen af saadanne Spekulationer. De har deres betænkelige Side, fordi de kan bidrage til, at uerfarne drages ind i Forretninger og Spekulationer, der overstiger deres Evner og kan volde dem Skade. Men de har ved Siden deraf deres økonomiske Betydning, idet de hjælper til Regulering af Pengemarkedet og til Udligning af Tilbud og Efterspørgsel efter Papirerne. Hvad der imidlertid ved Sammenligning mellem Københavns Børs og Udlandets fortjener at fremhæves, er den Omstændighed, at Udelukkelsen af Terminsforretninger paa vor Børs ikke er ensbetydende med, at Hausse- og Baissespekulationen udelukkes. Den foregaaer alligevel, men paa en anden og besværligere Maade. Den, der i Forventning om Kursstigning vil købe et Beløb af Papirer, der overstiger den kontante Kapital, som han selv disponerer over, gør det paa den Maade, at han hos en Bank eller Bankier mod Pant i Papirerne laaner de fornødne Penge. Paa samme Maade maa den, der i Forventning om et Kursfald vil sælge Papirer, som han endnu ikke ejer, laane selve Papirerne hos en Bank eller Bankier. At Spekulanterne er nødte til at benytte disse Fremgangsmaader kan muligvis sætte visse Grændser for Spekulationen; men Erfaringen har dog vist, at den kan trives ret frodigt endda, og det kan da ikke nægtes, at i saa Tilfælde er selve Methoden forbunden med adskillige Ulemper. Blandt disse kan særlig fremhæves, at den fører til, at Spekulationen lægger Beslag paa en større Del af Bankernes disponible Kassebeholdninger end Tilfældet er, hvor den foregaar i Form af Tidsforretninger.

Til Fuldstændiggørelse af Fremstillingen af Noteringsmaaden maa det endnu fremhæves, at med ganske faa Undtagelser noteres Papirerne procentvis. Dette vil sige, at Noteringen gælder for et nominelt Beløb af 100 Kroner af Papiret. Naar altsaa som i foranstaaende Tabel en vis Art Kreditforeningsobligationer noteres $92^1/_4$, betyder det, at der for hver 100 Kroners Paalydende betales 92 Kr. 25 Øre. Endvidere betaler man ved Køb af Obligationer den Rente, der er paaløben siden sidste Rentetermin, medens for Aktiernes Vedkommende det Udbytte, der kan være tjent siden sidste Aars Udbytte blev udbetalt, er indesluttet i Kursen. Dette fører til, at den Omstændighed, at Obligationernes hel- eller halvaarlige Rente bliver udbetalt paa den paagældende Renteterminsdag, ikke giver nogen Anledning til, at Obligationens Kurs skal forandres. Det modsatte er Tilfældet med Aktierne. Den Dag, da Aarets Udbytte er

bleven udbetalt, vil Aktiens Kurs normalt falde med et Beløb, der omtrent svarer til dette Udbyttes Størrelse.

Naar man har seet, hvorledes Kurserne fremkommer som et Ligevægtspunkt mellem Købernes Efterspørgsel og Sælgernes Udbud, vil man ogsaa forstaa, hvorledes de bliver en Afspejling af de Momenter paa Kapitalmarkedet, der bestemmer Køberes og Sælgeres Motiver, og der skal derfor i det følgende dvæles lidt ved disse. Naar Talen er om Motiver, falder det jo imidlertid i Øjnene, at f. Eks. en Købers Motiver er forskelligartede, eftersom han optræder som Spekulant eller som Anlægskøber. Medens den sidste hovedsagelig har Blikket rettet paa to Forhold, nemlig Papirets Soliditet og den faste Rente eller det blivende Udbytte, som det kan give ham, gaar den førstes Beregninger ud paa, om der er Chance for, at Papiret i en nær Fremtid vil gaa op eller ned i Kurs. Det kunde ved første Øjekast se ud, som om her var Tale om to helt forskelligartede Betragtninger, saa at en Begrundelse af Op- og Nedgang i Kurserne, der omfattede begge Dele, i Virkeligheden ikke lod sig opstille. Det kan dog nok alligevel lade sig gøre. Ganske vist kan Spekulationen paa enkelte Punkter og til enkelte Tider forstyrre Tingenes naturlige Gang, men i det hele og store maa den følge den. En Spekulant, der køber, fordi han venter, at Kursen vil gaa op, maa ledes af den Overbevisning, at Kapitalmarkedets Forhold er saadanne, at Anlægskøbernes Efterspørgsel vil vokse. Saafremt han har taget fejl i denne Beregning, maa hans Spekulation mislykkes, og dette forhindrer dens Fortsættelse. Markedets naturlige Krav maa i Længden gøre sig gældende til Trods for alle forfejlede Spekulationer. I det følgende kan vi altsaa nøjes med at betragte de Motiver, der er afgørende for de effektive Købere, idet vi gaar ud fra, at Spekulanternes Motiver i Længden maa rette sig derefter.

Hensigten for Anlægskøberen med at købe Papirer, enten det er Fonds eller Aktier, er selvfølgelig den at anlægge sin Kapital paa en saadan Maade, at den giver ham en efter hans Skøn passende aarlig Indtægt, samtidig med at Risikoen efter hans Mening ikke er større end den, han ønsker at løbe. Forventet Indtægt og formentlig Risiko staar i direkte Forhold til hinanden. Jo større man anser Risikoen for at være, desto større Indtægt forlanger man. Derfor staar Kursen og Risikoen, naar alt andet er lige, i omvendt Forhold til hinanden. Ifald to Papirer giver den samme aarlige Indtægt og forøvrigt ikke frembyder anden Forskel end den formentlig forskellige Soliditet, vil det af dem, der antages at frembyde den mindste Risiko, opnaa den højeste Kurs.

En Obligation er et Gældsbevis, af hvilket Ejeren har en fast aarlig Rente og eventuelt en Udsigt til Kapitalens Tilbagebetaling efter visse fastsatte Regler (Amortisation). Kurslisten frembyder en lang Række Obligationer med tildels meget forskelligartede Kurser. Denne Forskellighed fremkommer dels ved, at Renten er forskellig. En Obligation, der giver 4 % Rente, staar, naar Sikkerheden og alt andet er lige, højere end en Obligation, der giver $3^1/_2$ % Rente. Dernæst er der som sagt Sikkerheden. Som Eksempel herpaa kan peges paa Kursforskellen mellem Kreditforeningsobligationer og Hypotekforeningsobligationer. De første giver første Prioritets Pantesikkerhed i visse faste Ejendomme, medens de andre kun giver anden Prioritets Sikkerhed og derfor ved samme Rentefod staar i en lavere Kurs. Hvis man nu vil se paa, hvorledes Obligationskursen bestemmes, kan man nøjes med at fæste Blikket paa de Papirer, ved hvilke Risikoen spiller en forsvindende Rolle, fordi man har vænnet sig til at betragte dem som frembydende første Klasses Sikkerhed. Har man gjort sig Kursdannelsen for disse Papirer klar, kan man med Lethed overføre Betragt-

ningen til de mindre sikre Obligationer, idet de samme Motiver gør sig gældende overfor dem, kun med den Modifikation, at den større Risiko bevirker, at hele Niveauet bliver lavere. Naar man køber 4% Kreditforeningsobligationer lydende paa 10 000 Kroner, som altsaa giver en aarlig Indtægt af 400 Kroner, vil man først og fremmest tage under Overvejelse, paa hvad Maade man ellers kan faa en lignende Indtægt f. Eks. ved Indsættelse af Pengene paa Indlaan i Banker, ved direkte Udlaan enten mod Pant i fast Ejendom eller paa anden Maade, — for større Beløbs Vedkommende ved Køb af fast Ejendom eller andet. Det er med andre Ord den almindelige Rentefod, man maa tage i Betragtning. Hvis den disponible Kapital er knap i Forhold til de Krav, som Samfundets Produktion stiller til den, er Rentefoden høj. Hvis omvendt den disponible Kapital er rigelig, mens der ikke er noget øjeblikkeligt Opsving i Produktion og Spekulation, saa vil Rentefoden faa en nedadgaaende Tendens. Disse vekslende Forhold vil give sig følgende Udslag i de skiftende Obligationskurser. Naar den almindelige Rentefod for sikre Pengeanlæg er 4 procent, vil en solid fireprocents Kreditforeningsobligation have Tendens til at staa i en Kurs af 100, hvilket kaldes pari. Ved at betale denne Kurs for den, faar man nemlig netop 4 % af sine Penge. Er den almindelige Rentefod derimod 5 %, vilde Kursen — ifald ikke andre Indflydelser, saasom Hensyn til Amortisation (Udtrækning), fremtidig Kursforandring og deslige, gjorde sig gældende — blive 80. Ved at betale 80 for en Obligation lydende paa 100 Kroner, der giver en aarlig Indtægt af 4 Kroner, faar man jo 5 % af Pengene. Under samme Forudsætning vilde en almindelig Rentefod af 3 % have Tendens til at bevirke en Kurs af 133 1/3 for solide 4% Obligationer. Imidlertid er der Omstændigheder, der med Nødvendighed bevirker, at dette mathematiske Forhold mellem Rentefod og Kurs ikke realiseres. Kurserne falder under de givne Rentefodsforhold ikke saa langt og stiger ikke saa højt som de ovenstaaende Tal angiver. Blandt de Momenter, som i denne Henseende gør sig gældende, er Udsigten til Kapitalens Tilbagebetaling gennem Udtrækning den vigtigste. Naar man har købt en Obligation til en Kurs, der er under pari, betyder Tilbagebetaling til pari en Gevinst, der er desto større, jo billigere man har købt, og jo hurtigere Tilbagebetalingen følger efter Købet. Omvendt bringer Tilbagebetalingen Tab, naar man har købt over pari. Idet dette Moment tages med i Beregningen, vil Kursen i de ovenfor anførte Eksempler bliver henholdsvis højere end 80 og lavere end 133 1/3. Dette Moment er ogsaa en af Aarsagerne til, at de forskellige Serier i samme Kreditforening kan have en højst forskellig Kurs, selv om de har samme nominelle Rente. Da Chancen for Udtrækning er langt større i de ældre Serier end i de nye, vil Kursen for de ældre Seriers Obligationer allerede af denne Grund — saalænge Kurserne i det hele staar under pari — være højere end Kursen for de yngre Seriers Obligationer.

Vender man sig nu fra Kursen paa Obligationer til Kursen paa Aktier, kan Reglerne om hine overføres paa disse med den meget væsentlige Modifikation, som følger af, at Aktien ikke er et Gældsbevis med fast aarlig Rente og eventuel Kapitaltilbagebetaling, men et Andelsbevis i en Forretning. Aktionæren er ikke Aktieselskabets Kreditor, men dets Medejer, og hans Indtægt retter sig efter dets Gevinst. Ligesom Obligationskøberen vil ganske vist Aktiekøberen i sin Kursbestemmelse lade sig lede dels af den formodede Soliditet og dels af Forholdet mellem den almindelige Rentefod og den Indtægt, som Aktien giver ham. Men denne Indtægt er ikke nogen fast forudbestemt Størrelse; den retter sig efter, hvorledes Forretningen gaar. Deraf den forskellige Maade, hvorpaa de vekslende Konjunkturer paavirker henholdsvis Obligations-

og Aktiekurserne. En høj Rentefod og navnlig en vedvarende kraftig Kapitalknaphed har naturligvis Tendens til at trykke dem begge, medens en lav Rentefod og navnlig en langvarig Kapitalrigelighed paavirker begge Kursgrupper i opadgaaende Retning. Men som den i Aftikelens Begyndelse opstillede Tabel viser, er Paavirkningens Grad forskellig. Under en høj Konjunktur, hvor Produktion og Spekulation trives og synes at love gode Resultater, vil selv paa det Tidspunkt af Bevægelsen, hvor Kapitalknapheden begynder at gøre sig gældende, Aktierne gerne hævde deres Kurs, medens Obligationerne allerede begynder at vise Tendens til Nedgang. Aarsagen er selvfølgelig den, at den høje Konjunktur formenes at love høje Udbytter for Aktierne, hvad enten de hører til den ene eller den anden Kategori — enten det er Aktier i industrielle eller i Transportselskaber eller i Banker. Naar Konjunkturbølgen falder, naar den almindelige Rentefod stiger saa højt, at dens Højde lægger Hindringer i Vejen for Produktionens yderligere Vækst, saa falder baade Obligationernes og Aktiernes Kurs, men de sidste stærkere end de første. Man begynder nemlig nu at frygte for, at det er forbi med de høje Udbytter, og at Selskaber, som man tidligere havde stolet paa, maaske slet ikke giver Udbytte. I den tredje Periode falder Forholdene til Ro. Spekulation og Produktion stiller ikke længere de store Krav til Kapitalen, og Rentefoden falder. Følgen heraf er, som det fremgaar af det foregaaende, at Kurserne maa stige, men det gælder væsentligst Obligationskurserne. Publikum foretrækker under disse Forhold de sikre Anlæg med den faste om end beskedne Indtægt. Aktiernes Kurser maa holde sig lidt i Ro, indtil en ny Konjunkturbølge tager fat og atter driver dem i Vejret.

Hensigten med disse Linier har langtfra været den at give et udtømmende Billede af alt hvad der foregaar paa Fonds- og Aktiebørsen. Det har kun været Meningen at kaste et Strejflys derpaa, saa at de Læsere, for hvem Børs og Børsforretninger er et ukendt Land, maaske vil være i Stand til at se med lidt større Klarhed paa dem og navnlig vil faa Forstaaelsen af, at Forholdene i det hele og store er mindre indviklede end den fjerntstaaende ofte forestiller sig.

HØSLET

Af Astrid Ehrencron-Müller.

Præsten rullede sin Serviet sammen og stak den i Ringen, hvorefter han endnu en Gang lod den sammenfoldet stryge hen over Munden, da hans lille Dreng, der laa paa Knæ ved Bordet, og smaadaskede med Barneskeen i sin Rødgrød, sagde: „Der kommer en Vogn ind i Gaarden ad den østre Port Fa'er!"

Et Par Minuter efter hørte de Yderdøren gaa, dens Glasruder sad noget løse i Kittet, og klirrede hver Gang den gik op og i.

Præsten gik hen og lindede paa Døren ud til Forstuen — dèr stod en Mand og bankede med Knoerne paa Sidedøren ind til Studereværelset.

Præsten, der var en høj og svær Mand med et skægløst Bondeansigt, gik hen og kyssede sin Hustru til Tak for Mad og gik saa den anden Vej gennem Dagligstuen ind til sig selv.

Der stod Kristen Andersen nede fra Bers og strøg med Haanden hen over Pullen af sin stive Filthat, mens han talte.

Ja, nu var han jo saa ved det, den gamle — det var kuns ringe da — han havde jo aldrig søgt Guds Hus sin Tid igennem, men nu vilde de jo da gærne, han og Konen, om Præsten ikke alligevel kunde komme og se at faa lidt Ro over ham, og en Kende Kristentro, før han skulde til „og hen". Han var saa sær urolig da. Nu var der jo ogsaa det med Høet, der ikke havde kunnet komme i Hus for Væde, det laa han jo og spekulerede paa. Men se, det andet — — om nu han kanske, naar han saa Præsten, alligevel ku' komm' i Tanker om, at han vilde til Alters — — —

Præsten knappede Frakken godt sammen om sig deroppe i Agestolen. Pigen rakte ham den store, flade Papæske med Ornatet, det runde og slidte Læderetui med Sølvkalken og Blikæsken med Oblaterne. Hans Hustru lagde Plaiden over hans Knæ og knappede Vognlæderet stramt og lunt sammen over ham, thi det var Østenvind, og man kunde ikke vide, om det kunde trække ud med at komme tilbage.

Kristen Andersen hilste tungt med Pisken — saa rullede de ud over Præstegaardens ukrudtspættede Stenbro og op over den smalsporede og tunge Vej mellem Hedebakkerne ved Skallesø.

Hver Gang disse Bakker et Øjeblik veg til Side, saa de Høslettet i fuld Gang nede paa det store og lave Engstrøg om Aaen — det fægtede og flyttede i Luften med River og Forke — lyse Hovedklæder drejedes og skinnede i Solen dernede paa den grønne Slette. „Ja, det er jo saadan, at det skal knibe med at faa det tørt mellem Bygerne!" sagde Kristen Andersen uden at vende sig.

„Ja, jeg kan tænke det, siden I alle arbejdede paa en Helligdag, nu sidste Søndag!" svarede Præsten med et lunt Smil.

„Ja — hvad skal Een sige til det" — denne Gang vendte Kristen sig.

„Aa nej, saamænd!" svarede Præsten tankefuld nede fra den opsmøgede Frakkekrave.

Inde paa Gaarden stod det stille til. Et enkelt Hølæs holdt uden for Laden — men ingen travl Høstkarl stod deroppe og langede ind med Forken gennem den aabne Glug — ingen hjælpsomme Kvindearme tog imod og spredte ud, dukkende frem og tilbage, og atter frem, gribende efter mere —

De var dernede i Engen, et Par af Sønnerne og en Karl — men det var jo ikke saadan, naar Een ikke selv ku' vær' ved det. Og Kvindfolkene gik jo da ogsaa og „kymmerde" sig for, hvordan den gamle nu ku' slippe skikkelig af med Livet, med Præst

og Sakramente og alt det — han var jo nu sær da.

Præsten gik ind.

Der faldt noget mørkt derinde, Luften stod indeklemmende tung som en Os, der hang en stærkt sammenblandet Lugt i den af Fordraaber og andre spritholdige Gigtmidler. Henne paa det kulørte Bordtæppe havde et af Børnebørnene nylig væltet en Flaske med Opiumsdraaber — der stod endnu en stram og giftigbitter Lugt fra den brune Plet.

Præsten vendte sig i Døren. „Ja tak — vi maa vist helst være ene."

Kristen fjærnede sig, de tre Kvinder, der havde staaet hos ham med halvt kummerfulde, halvt nyfigne Miner, fjedrede tungt bagefter paa deres tykke Filtsaaler.

Præsten tog Frakken af, hængte den over en Stoleryg og trak i sit Ornat. Saa gik han hen og bøjede sig ind mellem Alkovens blaatærnede Gardinomhæng.

Den syge laa med lukkede Øjne — det gav et Stød i ham — saa aabnede han dem og begyndte at uroe paa sig i Sengen, for at faa sig rejst.

Det var to uhyggeligt klare og næsten gennemskinnede Øjne, han fæstede paa Præsten.

„Hwa — hwa — er'et — æ Præjst?"

Præsten rakte Haanden frem. „Naa I kender mig dog —" han smilte — „ja det er vel paa Kjolen, kan jeg tænke?"

»Ja — det er saa!" svarede den syge; han havde ikke taget mod Haanden, men laa blot og pillede og pillede ved den grove Lagensøm, som han lod skure frem og tilbage mod sine krumme Negle, saa det skreg mod det grovtraadede Lærred.

„Der er ingen, aa har hat' Bud!" peb han lungetrangt, „a behøwer ingen Mellemmand."

Præsten saa opmærksomt paa ham. „Hvad mener I egentlig med det, Frederik Andersen?" spurgte han.

„Da tø's a, te de e it saa svar at forstu —" de højknoede Hænders Negle strøg Lagenet i knivskarpe Læg — „det er vi it' uden to om. Vorherre og saa mæ. Det var da saa møj søll' om it hwar Mennesk ku klar' sit, og svar' sit. Og kan Een it — saa er a ræj, at ingen anner ka' gjør' et ud for vi."

Præstens Ansigt lysnede.

»Nej, det er skam sandt nok, Frederik Andersen!" sagde han venligt. „Men det var jo saadan, at Jeres Søn fortalte mig, at I i flere Dage havde været saa sært urolig?"

„Ja, er det Under kansk'?" den gamles Hænder famlede op efter det tykke uldsnoede Sengebaand, der hang ned midt i Alkoven, saa duvede han et Par Gange frem og tilbage i Dynernes Mangfoldighed for at faa sig rejst.

„Bi lidt —", Præsten bøjede sig hurtigt ned og tog ham støttende bag Ryggen.

Uha — aldrig havde han sit Liv igennem rørt ved en saadan død Opstabling af Knogler og Ben — det var jo som hang Skjorten over en hudgemt Benrad.

Den gamle ømmede sig — Præsten skød paa med Hovedpuden imellem.

„Er det Under — naar Een ligger Dag og Nat og spekulerer paa det her Hø — saadan som det staar te — den her forb — — forfærdelige Sommerti'? Hwa ska' et blyv te, nær de it haar æ Laad' halvfuld endnu?" Han hev efter Vejret, Fingrene flyttede sig klamme af Sved op og ned ad Sengesnoren — „hwa er et te', at de løwer her ue og in hos mæ gammel Mand, som ligger aa ska' te aa hen, og bruger æ Hæjst efter æ Præjst, i det Stæ' at de sku' sie aa faa djer' Hø i æ Laad!"

Han lagde sig med Møje tilbage igen, Feberen sluktes i hans Blik, de tynde og dybe Øjelaag faldt ned som en Hinde for hans Syn. Men ned over Panden og de benskarpe Kinder trillede Sveden, kold som Perler i de dybe Furelejer.

Præsten sad et Øjeblik og stirrede frem for sig med sine stærke og gode Øjne.

„Aa nej, saamænd", sagde han saa igen med sit vante Udtryk, „det kan der jo være noget i.«

Saa rejste han sig — løste Kraven og trak Ornatet af sig og lagde det i Æsken, tog sin Frakke, men betænkte sig et Øjeblik — og lod Frakken hænge over Stoleryggen.

Han gik ud i Gangen i Skjorteærmer — der slog ham en stærk Kaffelugt i Møde fra Køkkenet. Kristen og de tre Kvinder vendte sig og saa forundrede paa deres Præst.

„Ja — han er jo svært bekymret!" sagde Præsten rolig, „men ved I egentlig hvorfor?"

Kristen stod og krammede Tæerne op og ned indenfor den graa Uldsok, — „Jo, se det ved vi jo desværre nok — det er jo Høet, han tænker mest paa —" han sukkede.

„Saa er I da ogsaa nogle sære Høveder!" sagde Præsten — „saa var det jo en Høstkarl, I skulde sendt Bud efter, og ikke en Præst."

Og derpaa gik Præsten, stadig i Skjorteærmer og med opsmøgede Buksebræmme over Gaarden og entrede op paa det store Læs, der stod og ventede udenfor Ladens Glug. „Maa jeg saa faa et Par Kvindfolk til at sprede!" raabte han ned.

Et Øjeblik stod de alle raadvilde i Døren — saa løste Konen sit Køkkenforklæde og strøg Haartjavserne med Spyt ind under Hovedklædet og rokkede med et forlegent og maabende Smil over Gaarden.

„Og spænd nu Du for, Kristen Andersen!" raabte Præsten oppe fra Læsset. „og se at faa lidt Gang i det, at I kan faa noget mer i Hus før Solfald."

Kristen spændte de graaspættede fra Vognen, som havde hentet Præsten.

Jo — vist havde de sagt det, de andre, at han var lidt til en Side, den ny Præst — det var nok saadan med de her „Bondetheologer" — men dette her — — —

„Ja — der er endda it saa farlig møj a løw efter!" sagde han, „for det mest er jo raaddent op derude."

„Det har I vel ogsaa fortalt den gamle?" spurgte Præsten.

Kristen nikkede.

„Ja, jeg kunde tænke det!" sagde Præsten.

Et Kvarter senere rullede Kristen ud af Gaarden efter et nyt Læs. Men oppe i Vognen foran Laden stod Præsten og forkede og forkede. Indenfor Gluggen kom med vant og sikker Præcision fire faste Kvindearme frem og greb af Forken i samme Nu, den naaede Lugen.

Da Bunden var skrabet, sprang Præsten ned og forkede Spildet, der laa i en stor Bunke paa Gaardens Stenbro med lange Kast op gennem Lugen.

Den sidste Favnfuld bar han i Armen tværs over Gaarden ind i den syges Kammer.

„Se her Frederik Andersen!" sagde han og spredte en Smule ud over Dynen — „det er tørt og godt! Og der er nok af det iaar!"

Den syges Øjne flakkede runde og skinnende blanke over Bunken — Hænderne famlede mellem de tørre Straa.

„Næj — endda — næj endda — —" blev han ved med at mumle — „og der er nok siger Pastoren — er da æ Laad kask' ved aa blyw fuld endda?"

Præsten skrabede Dyngen sammen. „Ja, ja!" sagde han og nikkede og lo, „jeg tænker vi kommer til at fylde baade Skuffer og Skabe for at faa Plads."

Den syge lyttede med anstrengt Blik, som havde han ondt ved at samle Præstens Ord. Saa strøg der et svagt Smil hen over Kindens Hulning. „Da maa I it rør' ved æ Skav dèr henne — dèr hænger mit Stadstøj, som bette Frærik skal arve — det maa I Søren mæ it' komm' nær — næj endda — at æ Hø kom i Hus — —"

„Kan I høre", Præsten holdt Alkovens Gardin til Side, mens han lyttende bøjede sig tilbage i Stolen, for at faa et Kig gennem Ruden — „nu kom Jer ældste Sønnesøn Anders i Gaard med det sidste Læs!"

Den gamle lukkede Øjnene. „Saa Gud ha' Tak for en Row I ku' komm te aa bring mæ, Hr. Pastor — — det sidste Læs — —" han lukkede Øjnene — „det sidst' — —"

Præsten sad paa den lange Træbænk i Storstuen og drak Kaffe af de guldforsirede Chokoladekopper, med forsvarlige Hvedebrødsskiver til. Der var bagt om Morgenen paa Præstens Komme.

„Og nu holder I det gaaende!" sagde han, da han havde skrabet Sukkeret grundigt af Overkoppens Bund — „og om I ikke skulde faa saa meget som ti Læs ialt i Laden, saa er den fuld, forstaar I. I vil vel ikke være med til at tage hans Dødsfred fra ham. Een er bange for eet — en anden for et andet. Men den, som ikke tænker paa at hytte sin egen Ryg, dèr hvor det gælder højst, og tror, at ham bli'er der nok sørget for — men som bare tænker paa Jer andre, der skal leve og blive igen — ham kan I godt lyve Høet i Hus for paa hans Dødsseng. Det er *min* Mening. Og I kan stole paa, at den passer."

Og saa rejste Præsten sig og sagde Tak, og gik ind til den syge.

Han slog Omhænget til Side.

Den gamle laa med Hænderne foldede over Lagenet — et Par gule Høtotter stritte ud mellem hans Fingre. Munden gabede vidt aaben -- men der laa et Hvilens og Overgivelsens Smil over Ansigtet — tynd og vissengul laa han dèr som et af Markens mejede Straa — og biede paa den store Høslet.

SOLDATER ELLER SKYTTER

Af Oberstløjtnant DALHOFF-NIELSEN.

DER fremkommer ikke saa sjeldent Vidnesbyrd om, at Befolkningen efterhaanden bliver mere og mere urolig over Statens militære Magtløshed og længes efter at faa Ende paa Usikkerheden. Men undertiden faar man ogsaa et stærkt Indtryk af, at vi endnu har en lang og træls Vej foran os, inden vi naar frem til almindelig Forstaaelse af, hvad Landsforsvaret militært vil sige, og hvad det kræver. Det traadte tydeligt frem i en Artikel i Tidsskriftets Augusthæfte om „Skyttesagens Betydning for Danmarks Forsvar". Den var i høj Grad belysende for den temmelig almindelige Tænkemaade, som *vil* have et Forsvar endogsaa til Gavns — blot med helt igennem halve og halvt civile Forholdsregler.

Forfatteren, Hr. Kommunelærer Lundbye, havde stillet sig den Opgave at vise, hvor stærke vi vilde blive, naar vi byggede Forsvaret op paa Skytteforeningerne. Raisonnementet var dette: Boerfolket udgjorde med Kvinder og Børn ca. 100,000 Sjæle og stillede 30,000 Krigere i Marken mod Englænderne. „Det danske Folk tæller $2^1/_2$ Million. Vi behøver ikke at anstrenge os halvt saa meget som Boerne for at rejse mere end det tidobbelte Antal. En Hær paa 3—400,000 Mand! Det er en imponerende Styrke!"

Naar Skytter eller Skyttevenner lader høre fra sig, saa er det som oftest for at fortælle os, hvor rimeligt og retfærdigt det er at lade dem slippe for en stor Del af Militærtjenesten, og det har altid undret mig, at det netop var Skytter og ikke Forsvarsnihilister, som ønskede at komme saa nemt fra det som muligt. Men denne Gang er det blevet Skytterne, som skal bære hele Byrden.

Naturligvis er 3—400,000 Mand en Styrke, der fylder godt i Landskabet. Lad os tage Middeltallet, 350,000 Mand, og tænke os en Hær af denne Størrelse sat i Marche paa Vejen fra Kolding til Aalborg (28 Mil). Den forreste Sektion vil da naa Limfjorden, inden den sidste er traadt til Gevær i Kolding! Udtrykt i Troppe-Enheder vilde 350,000 Mand udgøre 10 Armékorpser, eller omtrent Halvdelen af det landmægtige Tysklands Felthær.

Om Boerne kan have stillet 30 % af Befolkningen i Marken, er jeg for Tiden ikke i Stand til at afgøre, men jeg tillader mig foreløbig at betvivle det.

Den stærkeste militære Anspændelse, Historien kender, er Romernes under deres Kampe mod Hannibal, ved hvilke de naaede op til 9 % af Befolkningen (for Danmarks Befolkning lig med 225,000 Mand). De tog ganske vist ikke Børn og Oldinge med, i rigtig Erkendelse af saadanne Elementers fuldstændige Uanvendelighed i en alvorlig Krig overfor en øvet Hær ført af en Feltherre som Hannibal; men ellers tog de hver fuldkraftig Mand til Soldat og lod Resten blive hjemme.

De bildte sig dog ikke et Øjeblik ind, at alt dette Skrabsammen betød en Hær. De havde lært at tænke baade politisk og militært, og de forstod hurtigt, at der efter det rædselsfulde Nederlag ved Cannæ kun var een Ting at gøre, nemlig resolut at opgive deres ubrugelige Milits- eller Borgeropbud, indføre en Hær af Soldater og erstatte de to aarligt vekslende Borgmestre med en Feltherre. Og da denne Vending var fuldbyrdet under Scipio Africanus den ældres haarde Hænder, var Hannibals Saga ude.

Nærmest op til Romerne kommer Preussen, som under de saakaldte Befrielseskrige drev det til at stille $5^1/_2$—6 % af Befolkningen mod Napoleon. Det er rigtigt, at dette Landeværn kun havde $^1/_2$ Aars Uddannelse; men det er ikke rigtigt, som Forf. skriver, at disse 6 Maaneders Rekrutter besejrede

„Europas bedste Soldater". Paa det Tidspunkt laa Napoleons Elitetropper nemlig begravede i Rusland og rundt omkring paa Europas Valpladse, og det, han førte i Marken, var tvangsudskrevne Mænd med en yderst mangelfuld eller slet ingen Uddannelse. I Virkeligheden var det preussiske Mandskab Hovedmassen af de franske Tropper overlegent baade teknisk og moralsk.

Naar nu den Tanke kan fremsættes paa Tryk, at Danmark kan præstere en Hær, som udgør 14 % af Befolkningen, saa er det blot et nyt Eksempel paa den Mangel paa Kendskab til militære og krigeriske Materier, med hvilken vi har at kæmpe her til Lands.

Hvis man vil anvende regula de tri ved Beregning af Forholdet mellem to Staters Styrketal, maa man være sikker paa at have med ensartede Størrelser at gøre, ellers bliver Regningen efter Formlen: Naar et Pund Smør koster 1 Krone, hvad kommer saa et Læs Hø paa? Det gaar nemlig ikke paa nogen Maade an at sætte Boerstaten lig med en europæisk Kulturstat eller Boeren lig med Europæeren.

Boerne var halve Nomader med temmelig usvækkede krigeriske Instinkter, de var ikke alene træffesikre Skytter, men tillige fra Barndommen af hærdede i Kampen mod vilde Dyr og vilde Mennesker. Hele deres Organisation bestod strengt taget kun deri, at naar Ordren „orloog" var udstedt, saa hængte Bonden sin Riffel og sit Patronbælte over Skulderen, satte sig op paa sin Hest og red afsted til Samlingspladsen, hvor Boerne paa ægte demokratisk Vis gav sig til at stemme om Felttogsplanen. Forplejningen hang ved Saddelknappen i Form af noget tørret Hestekød, Sanitetsvæsnet passede sig selv og Hesten ligesaa. Vi maa helt tilbage til de gamle germanske Hundertschaften med deres Hunno for at finde noget, der kunde ligne denne Ordning.

I et eksempelløst gunstigt Terrain gravede Boeren ved Kaffernes Hjælp sin Skyttegrav, som Englænderne til en Begyndelse slet ikke forstod sig paa at angribe og derfor rendte Panden til Blods imod.

Naar Boerne ikke fik udrettet mere end de gjorde og navnlig ikke kunde mande sig op til en Storm paa det udsultede Ladysmith eller mod Mafeking, saa skyldtes dette Mangel paa Organisation, Artilleri, Generalstab, Kommando og — Disciplin. I sidstnævnte Henseende hjalp det noget, da behjærtede Førere fik Flodhestepisken i Gang og Folkene vænnet af med deres evindelige Stemmeri. Men Stokkeprygl kan nu engang ikke erstatte Disciplin, fordi de i Reglen kommer post festum. Det er ganske vist ogsaa hændet her i Europa, at Førere har maattet ty til Kæppen for at faa Folk til at tage sig sammen, hvorom man bl. a. kan læse hos Allen og Karl Larsen („Breve fra danske Krigsmænd" og „Under vor sidste Krig"); men sligt har dog været Undtagelser. Stokkeprygl bliver derimod den uundgaaelige Regel, hvor Disciplinen mangler, og naar selv en krigerisk Stamme som Boerne har haft Stokken til Kommandostav, saa kan man deraf drage visse Slutninger angaaende Forholdene ved en udisciplineret europæisk Hær. Europæeren er nemlig i Modsætning til den ældre Boer et Menneske, hvem Civilisationen har berøvet den sidste Rest af det oprindelige krigeriske Instinkt, som Naturen gav ham i Vuggegave. Europæeren ryger helst sin Fredspibe og besvimer let, naar han ser Blod. Civilisationen har visselig forfinet ham, men tillige svækket baade hans fysiske Kraft og fysiske Mod. Uden den militære Opdragelse vilde Europas Folk være hjemfalden til en hurtig Undergang. Netop Boerkrigen viste os paa det allertydeligste, hvilken forfærdelig Magt det krigeriske Instinkt rummer. Hvis Boerne havde haft blot saa megen Organisation og Disciplin som fordum Cetevajos Zuluregimenter, saa er det ikke til at sige, hvad Englænderne skulde have stillet op. Nu sejrede disse tilsidst

over en militært set dog ret middelmaadig Modstander ikke saa meget paa Grund af deres uhyre Masse som i Kraft af deres overlegne Organisation og Disciplin, d. v. s. *de Faktorer, som alene muliggør Anvendelsen af Masser.*

Man kan altsaa ikke slutte direkte fra Boerne til Europæerne ved alene at se paa Talforholdene. Europæeren bliver først krigerisk brugbar gennem den militære Opdragelse, og alene af den Grund er baade den personlige og Statens Anspændelse mange Gange større end Boerens.

Forestillingen om, at Danmark kun behøvede at anstrenge sig halvt saa meget som Boerne for at naa op til 350.000 Mand, er kun rigtig, for saa vidt som 14 % omtrent er det halve af 30 %. For Boerstaten med dens yderst primitive Samfundsforhold betød det ingen Omvæltning, at Folket for en Tid gik Mand af Gaarde — som bekendt red de af og til hjem igen, naar de var bleven ked af Legen — men for en Kulturstat som Danmark med en udviklet Handel, Skibsfart, Industri og med et sindrigt organiseret Landbrug vilde en Anspændelse af 14 %, d. v. s. hver 7. Menneskes Indrullering, være ensbetydende med en Aareladning, som havde Forblødning til Følge.

Er den danske Mand saaledes ikke nogen Boer, saa følger deraf umiddelbart, at der ikke kan medtages saa mange Aargange, som Forf. har gjort for at faa samlet sin fantastiske Folkehær. Den moderne Krigs forfærdelige fysiske og sjælelige Anstrengelser udholdes kun af sunde Knogler og ungt Blod, og derfor regner Hærorganisatoren i første Linie kun med Mænd fra 20 til 30 Aar og sætter alle de ældre fra 30 til 40 i et andet Opbud: Landeværn eller Forstærkning.

Men selv om vi anbragte alle de 16 lovbefalede Aargange i Linien, saa maatte vi — under Hensyntagen til Dekrementet — aarlig uddanne 24,000 Mand for efter 16 Aars Forløb at faa skrabet 350,000 Mand sammen, eller med andre Ord, vi maatte indrullere omtrent hvert eneste Drengebarn, som aarligt fødes i dette Land! Det blev ikke nogen overdreven smuk Samling, vi der mødte op med, selv om en saadan kritikløs Masseudskrivning lod sig realisere. Visselig er Krigen grusom, anlagt som den er paa den hensynsløseste Tilintetgørelse af Modstanderen; men saa dybt er ingen Stat sunket ned i Barbariet, at den har trukket de af Naturen stedmoderligt behandlede Mennesker med ind i sin danse macabre. Et Blik paa Udskrivningsstatistiken vil let overbevise os om, at Antallet af krigsbrugbare unge Mænd kun udgør en forholdsvis lille Brøkdel af det aarlige Kontingent. —

* * *

Hr. Lundbye har selvfølgelig en ganske bestemt Hensigt med sit store Folkehærsprojekt og Motiveringen er ikke ueffent funden. Forf. viser først, at Jyderne ikke kan føle sig tiltalte af en Forsvarsstrategi, som overlader største Delen af Landet til sig selv og sammentrænger Forsvaret i det østligste Hjørne af Landet. Det maatte, siger han, være meget mere tiltalende for Jyderne, om de fik ogsaa deres Landsdel forsvaret. Herfra kommer Forf. let over til den Slutning, at Betingelsen for „at tage Jylland med i Forsvaret" er en „meget stærk Forøgelse af Troppernes Antal", og endelig faar vi saa Øje paa Puddelens Kærne, der meget behændigt er indsvøbt i følgende Stykke Pseudo-Sagkundskab:

„Det turde være den almindelige Mening — i alt Fald blandt Lægfolk — at i en kommende Krig vil det være absolut haabløst for vor Hær at optage en Kamp i aaben Mark. Vi maa nøjes med at føre en Forsvarskamp i dertil indrettede faste Stillinger. Under denne Forudsætning skulde man synes, at Hærens Sammensætning og Uddannelse

kunde undergaa Forandringer; Rytteriet blev i saa Fald ret overflødigt (saaledes staar der at læse!) og Fodfolkets Uddannelsestid lod sig maaske nedsætte betydeligt, f. Eks. til 3 Maaneder. Anvendte man de Penge, der sparedes ved disse Reduktioner, til Skyttesagens Udvikling (dér slap det ud!) naaede vi et stort Skridt fremad i Retning af at skabe den store Folkehær, der kunde tage Kampen op med den indtrængende Fjende. Officerer og Underofficerer blev selvfølgelig ikke overflødige; deres Antal maatte vel endogsaa forøges; men de kunde beskæftiges paa anden Maade i Fredstid end under den nugældende Hærordning." —

Det store Ledemotiv i Planen er *Skyttesagens Fremme*; hertil kræves der Penge, og det forekommer da Forf. naturligt, at den Stump Hær, vi har reddet fra Fortidens Hærgninger og med Nød og næppe holdt i Disciplin, kommer til at betale Gildet. —

Det er det samme udpræget „civilistiske" Syn paa Krig, Krigføring, Forsvar og Militærvæsen, som i aarevis har lagt sin døde Haand paa Forsvarssagen og hæmmet ethvert rationelt militært Fremskridt. Og denne Art „Civilisme" er i sine Virkninger uendeligt farligere end selv den krasseste Militarisme, *fordi den fører til militær Impotens d. v. s. Forsvarsløshed.* Den sunde Militarisme betyder dog Plan, System, Karakter, skærpet Pligtfølelse, mandig Disciplin og yderste Villiesanspændelse i Fædrelandets Tjeneste; Militarismen er Halvhedens og Slaphedens svorne Fjende, og derfor hades den som Pesten af alle blodløse Slægter.

Jeg ved nok, at naar man her til Lands taler om Militarisme, saa mener man noget helt andet, noget meget slemt, hvormed man skræmmer Sindene, ligesom Barnepigen i gode gamle Dage kysede Børnene med Bussemanden. Og det, man skræmmer med, er Afarterne, Udvæksterne, de uundgaaelige Skyggesider. Men voksne, fribaarne Mænd, som dog ved, at naar man f. Eks. vil have en „fri" Presse, maa man tage Boulevardbladet med i Købet, burde ikke længer lade sig skræmme af Spøgelser, men raisonere noget mere som Mandfolk og sige, at Udvækster i Almindelighed ikke er værre, end at de kan klippes væk.

„Civilismen", som jeg har tilladt mig at kalde den Tendens, der er Negationen af militær Tænkemaade, Sagkundskab og Krigserfaring, er for saa vidt Militarismens diametrale Modsætning, som den i Spørgsmaalet om Ordningen og Udviklingen af Statens fysiske Kraft er Halvhedernes og Slaphedens Forkyndelse, ofte med en stærk Tilsætning af Arrogance.

Straks i Begyndelsen af det ovenfor citerede Stykke finder man et typisk Eksempel paa Civilismens aandelige habitus. Det hedder der, at det er „absolut haabløst" for vor Hær at kæmpe i aaben Mark, ergo skal denne Haabløshed ikke hæves ved at forbedre Hæren; men denne skal afskaffes, og vi skal „nøjes med" at kæmpe i „faste Stillinger" med en Skyttemilits, der er saaledes beskaffen, at ingen fristes til at føre den ud i aaben Mark — altsammen efter „Lægfolks" Mening. Sandsynligvis vil ogsaa Lægfolk paatage sig at indrette de „faste Stillinger". —

Hvis man om en Skole sagde, at den ikke duede, fordi den ikke i tilstrækkelig Grad udrustede Børnene for Livets Kamp, og i den Anledning anbefalede dens Nedlæggelse eller Omdannelse til noget for Skolefolk ganske ukendt, saa kunde disse umuligt blive mere forbavsede og forstemte end Militærfolk blev det ved den skitserede Forsvarsstrategi. En Skolemand vilde dog vel sagtens svare, at naar Skolen ikke duede, saa var det fordi Undervisningstiden var for kort, Lærerpersonalet for ringe, dets Lønninger for usle og Undervisningsmidlerne mangelfulde. Og almindelig sund Sans maatte forlange disse Mangler afhjulpne i Overensstemmelse med de faglige Autoriteters Ønsker og Forslag.

Hr. Lundbye vil vel egentlig ikke selve Hæren eller Militærtjenesten til Livs, han vil blot have en 10 Gange saa stor Hær, og da det ikke lader sig gøre at holde saadanne Masser til Tjeneste i længere Tid uden at forarme Landet, saa maa den aktive Tjenestepligt følgerigtigt nedsættes. Men den hele Betragtning hviler dels paa en fejlagtig Opfattelse af Krigens Væsen og dels paa en ren „civilistisk" Forestilling om Krigens Teknik.

Naar to Stater bærer Vaaben mod hinanden, saa ligger der altid et *Magt*spørgsmaal til Grund derfor og aldrig et *Rets*spørgsmaal. I 1807 var Magtspørgsmaalet stillet med al ønskelig Tydelighed: Flaaden eller Krig. Forsvaret af et Land gaar følgelig ud paa at hindre en anden Magt fra at betvinge *Stats*villien. Denne betvinges ved at tilintetgøre vedkommende Stats organiserede fysiske Magt, enten ved at tilføje den et afgørende Nederlag eller ved at berøve den Eksistensvilkaarene. I 1807 blev den mobile danske Hær i Holsten sat mat ved Storebelts Afspærring, og den Klat, der var tilbage paa Sjælland, blev hurtigt tvunget til at opgive Forsvaret i de „faste Stillinger", netop fordi det var „absolut haabløst" at anvende det Par regulære Regimenter plus Borgeropbudet i aaben Mark.

Det kan hænde, at en Hær bliver trængt tilbage til en enkelt Del af Landet, en Provins eller en Fæstningslejr som et sidste Tilflugtssted, medens den øvrige Del af Statsomraadet er okkuperet af den fjendtlige Hær. Dette er et Onde, men endnu ingen Ulykke; thi Statsvillien hævder sig, saa længe Hæren er i Stand til at virke. „Hellere ødelagt Land end erobret Land," sagde de gamle Hollændere, da de gennemstak de skærmende Diger. Okkuperet Land er endnu ikke erobret Land; thi dette finder først sin Afgørelse ved *Fredsslutningen*. Hvis en Krig f. Eks. havde til Formaal at fravriste os Jylland, saa kunde den danske Stat først blive tvunget til at anerkende denne ny Retstilstand, efter at alle dens militære Magtmidler var udtømte, d. v. s. naar Hæren havde maattet opgive ethvert Haab om at holde sig længer i Kjøbenhavn, og ingen Hjælp var at vente.

Eftersom Statsvillien kun kan ytre sig, saa længe den kan støtte sig til en kampberedt Hær, saa følger deraf ligefrem, at *en svagt uddannet og løst organiseret Hær er ensbetydende med en slap Statsvillie*, og at omvendt en stærk Hær betyder en stærk Stat. Men en stærk Hær er ikke netop en saadan, som tæller det størst mulige Antal Mand, men den, som er *enhver krigerisk Situation fuldt ud voksen*, altsaa godt organiseret, godt udrustet, godt uddannet og godt ført.

Hærens Styrke kan overspændes, saa at den vel for en Stund giver en stærk Stat men til Gengæld et svagt Folk; men Styrken kan ogsaa være saa uforholdsmæssig ringe, at Staten bliver svag og Folket stærkt, saaledes som Tilfældet er med Danmark. Det er Statsmandens Kunst at afbalancere Forholdet mellem Krigsmagtens og Folkets Styrke paa en saadan Maade, at Hæren bliver et adæquat Udtryk for Nationens Styrke — Befolkningstal, økonomiske og finansielle Kraft — og i Fredens Dage ikke tærer mere paa Folkets Kraft end at det i Farens Stund kan taale en yderste Anspændelse.

Da en Stat aldrig paa Forhaand kender de militære Opgaver, den kan faa at løse, saa er det aabenbart ganske umuligt at skabe en Organisation, der kun er beregnet paa et ganske specielt *teknisk* Tilfælde.

Men for Civilismen staar det hele Forsvarsproblem nærmest som en Art Skydepræstation fra nogle „faste Stillinger", der besættes af Folk med Uddannelse i Sognets Skytteforening og en tre Maaneders legen Soldat. En moderne Angriber er imidlertid ikke saa enfoldig at løbe ind paa de faste Stillinger og lade sine Bataillon er agere

Skive for de brave Skytter. Medens disse nøjes med at ligge i deres faste Stillinger, bygger Fjenden i al Stilhed sine Batterier i nogle Kilometers Afstand fra „Skytterne" og giver sig derefter til at bombardere dem sønder og sammen. De faar maaske knapt løsnet et Skud, før den fjendtlige Parallel er lige inde under Glacis'et.

Det er en meget alvorlig Misforstaaelse at tro paa Muligheden af at kunne præstere et Forsvar af en moderne Fæstning med 3 Maaneders „Skytter". Der skjuler sig bag denne Forestilling en uhyre Overvurdering af Skyttebevægelsens Betydning for Forsvaret af et Land som Danmark, der ikke rummer et eneste af alle de mange og delvis utilgængelige Smuthuller, vi kender fra Transwaals Bjerge eller fra Schweiz. Forsvaret af en moderne Fæstning er ikke en anden Rangs Krigshandling, hvortil man kan benytte Tropper, der ikke optræde i aaben Mark. Med en Milits vilde der ingen Mulighed være for at hindre fjendtlige Belejringsarbejder, ødelægge Batterianlæg, erobre generende Infanteristillinger eller i det Hele foretage noget, der kunde komme den fjendtlige Villie paatværs. Vi maatte ligge som fromme Bælam i de „faste Stillinger" og gudhengivent vente paa det Øjeblik, da det behagede Fjenden at blæse det hele Korthus overende.

Det er næsten utænkeligt, at nogen Forsvarsven kunde ønske en Ordning, som blev ensbetydende med en Gentagelse af 1807. Man kan ikke gaa i Rette med Hr. Lundbye for hans Mangel paa militære Kundskaber; men man kan forbavses over, at en dansk Patriot kan tænke saa slapt, at han ikke vover at tænke sig et dansk Forsvar bygget over det Princip, der bærer det stolte Navn: *6. Juli 1849!*

* * *

Naar jeg har indladt mig paa en Imødegaaelse af hint fantastiske Projekt, saa har jeg villet bidrage mit til at ramme den Tendens, „Civilismen", som jeg personlig anser for langt farligere end den rene Forsvarsnihilisme.

Denne sidste er visselig ikke uden smittebærende Evne, fordi den hovedsagelig er et Udslag af Intelligenshovmod og derved saare let angriber ubefæstede Sjæle; men den er altfor upolitisk og unaturlig til at kunne slaa dybere Rødder i et i det Hele sundt Folk.

Forsvarsnihilismen svæver ganske i Luften, fordi den har løsrevet sig fra Fundamentalloven for Statens Liv. Den udgaar fra den fejlagtige Forudsætning, at en Stat frit kan bestemme, om den vil forsvare sig eller ikke. Men Staten har i saa Henseende intet Valg, fordi Magtløsheden er Negationen af dens inderste og egentligste Væsen. Og naar Magtløsheden bliver kronisk, saa er Statskærnen allerede gaaet i Forraadnelse, Statsvillien lammet og Staten overhovedet ingen Stat længer, men en rets- og herreløs Befolkning, en stadig Fare for Freden.

Det eneste, Forsvarsnihilismen med et Skin af Ret kan paaberaabe sig, er Landets Lidenhed. Men ligesom et Svanedun er underkastet den samme Tyngdelov som den største Kirkeklokke, saaledes er den lille Stat bunden ved samme historiske Lov og samme moralske Imperativ som den store Stat. Det geraader Hr. Lundbye til Ære, at han afviser denne stymperagtige Pegen Fingre ad vor Lidenhed.

Kravet om Forsvarløshed eller anden opsigtvækkende Foranstaltning, der gaar ud paa ganske det samme, strander tilsidst paa sin egen Meningsløshed — saa længe Kærnen sund.

Farligere end Forsvarsnihilismen er den Tilbøjelighed for halve — og billige — Forholdsregler, der synes at være et specifikt dansk Karaktertræk. Forsvarsnihilisten vil absolut intet gøre, det Standpunkt er klart og rent, med ham er man derfor hurtig færdig. Men den anden, der vil noget, men stadigt

kun noget halvt, ham bliver man aldrig færdig med. Medens han snakker og købslaar uden nogensinde at kunne mande sig op til at tænke Sejrens Tanke til Bunds, og paa alle mulige Maader søger at slippe uden om Beskyldningen for at være Militarist eller krigsgal, saa forhales og hæmmes ethvert Fremskridt, indtil det er forsilde. Eller ogsaa hænder det, at et Forslag som Hr. Lundbyes — baaret frem som det er af en umiskendelig Fædrelandskærlighed — finder Sangbund i store Kredse af Befolkningen fordi det er saa dejlig umilitærisk. Ogsaa da hæmmes og forhales den eneste rationelle Løsning. Tilbudet om at faa Tjenestetiden nedsat til det Halve og muligvis Rytteriet afskaffet er saa fristende, at kun meget faa kan modstaa det. Et saadant Forsvar, der hverken er Fugl eller Fisk, kan baade Forsvarsnihilister og Socialdemokrater med Fornøjelse gaa med til — som en lovende Begyndelse, og man kan være overbevist om, at Tjenestetidens Nedsættelse til 3 Maaneder var det eneste, som havde Udsigt til at blive gennemført af hele Projektet. Men den tre Maaneders Skyttemilits kan ikke blive til andet end en uøvet og slapt disciplineret Samling Mandfolk, der ikke fortjener Navnet Hær og ikke imponerer en eneste europæisk Officer.

Det, der imponerer, er *Dygtigheden*, selv om Tallet kun naaede optil $3^0/_0$ af Befolkningen. Troppernes Dygtighed er Udtrykket for deres Villieskraft og dermed for Statens bevidste Villie til at hævde sig selv. Paa en vis Maade er Hærens Organisation og Uddannelse derfor en Maalestok for Folkets *Fædrelandskærlighed*. Vi elsker vistnok alle sammen vort lille hærgede Land og ser vist ogsaa grumme nødigt, at det gik tabt for os. Men mon ikke vor Fædrelandskærlighed gaar mere i Retning af det lyriske end det mandigt trodsige? —

Da Kjøbenhavns Red forleden Sommer havde Besøg af to mægtige Slagflaader, var der en udmærket Lejlighed til en Justering af det patriotiske Temperament. Det er sandt, at hin Magtudfoldelse var i høj Grad skikket til at imponere, hvilket vel ogsaa nok var Meningen med den. Der var mange, som grebes af en let forklarlig Rædsel ved Tanken om, hvad disse Staalbjerge kunde anrette for Ødelæggelse, hvis de blev rettede mod os. Men hos mig fremkaldte Synet af Uhyrerne en mægtig Trods med en Understrøm af Skamfølelse. Jeg kunde ikke lade være at tænke paa, at den danske Stat dog ikke var ringere, end at den med Lethed kunde blive i Stand til i paakommende Tilfælde at pulverisere den hele Armada, om den skulde forse sig paa Hovedstaden. Der var blot ingen, der havde vovet at tænke den Tanke højt, fordi Tankerne i Aarevis havde været trælbundne ved Dogmet om Afmagten.

Men engang imellem lønner det sig, at foretage den „Omvurdering af alle Værdier", som Nietsche anbefalede, at vende Bøtten og se, om der ikke nede paa Bunden skulde være en Rest tilbage af den urgamle, trodsige Friheds- og Uafhængighedsfølelse, vi dog engang besad, den, der ikke gik af Vejen for det dristigste, og som vovede den yderste Indsats endog med Fare for at sætte alt overstyr.

Det er til syvende og sidst den eneste Mandsmoral, der duer.

ØSTERS.

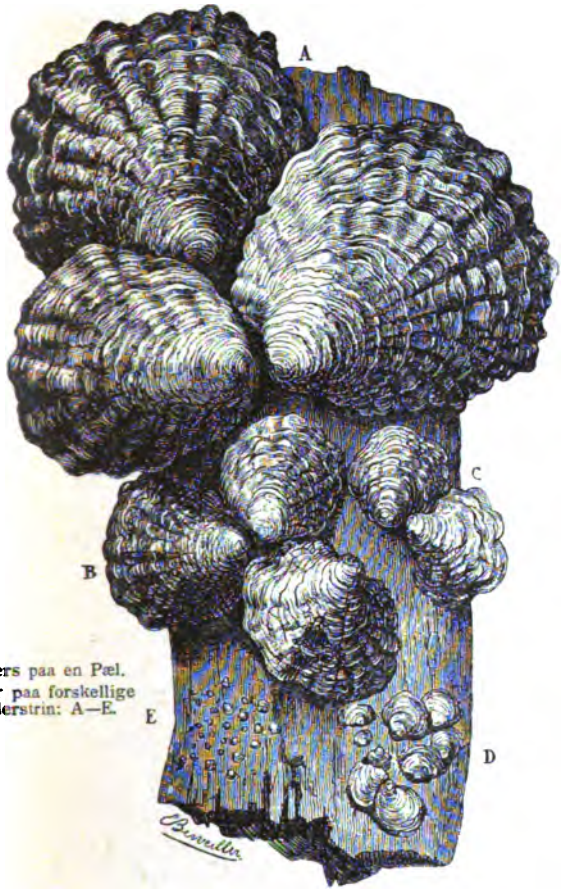

Østers paa en Pæl. De er paa forskellige Alderstrin: A—E.

Den tredie Februar er en Dag, som alle Østersspisere burde helligholde. Det var i Aaret 1825, den fik sin Betydning, men der var alligevel Ingen, der dengang tænkte paa at sætte den i Forbindelse med Nogetsomhelst, der kunde angaa Østers; det er gaaet med Dagen som med mangt et Menneske: Dens Betydning kunde ikke *strax* være klar for Alle.

Hvad der paa hin Dag i vore hensovede Forfædres Tid skete, var dette, at Storm og Hav slog sig sammen om at udøve en Bedrift: Aggerland skulde ikke mere have Lov til at forbinde de nordenfjordske Dele med det øvrige Jylland, og saa blæste Stormen op, og Bølgerne brød frem, saa hverken Huse eller Marker, Bakker eller Dale kunde holde dem tilbage, men maatte lade sig fælde. Alt rodedes sammen og knustes og skylledes væk, og da Solen atter skinnede frem, mens Himlen var klar og Vandet roligt, var saa meget Land forsvundet, at alle de Fisk, der vilde det, og de Baade, der vovede det, kunde sejle fra det salte Hav ind i Limfjordens ferske Vande langt forbi Dødningebenene og Ligkisterne, der stak frem der, hvor Agger Kirkegaard var skaaret over. Men fra det Øjeblik blandedes Vandene, og Fjordvandet blev saltere og saltere, saa at Østersen, der før havde skyet Fjorden, naar den ovre fra Kattegatsiden kom den nær, nu fandt Behag i at søge sig Bosteder her vesterfra.

Naar Solen skinnede klart og varmt en Skærsommerdag, kunde det hænde, at en gammel Østers, der laa et Sted ude i Vesterhavet, lukkede sine Skaller saa højt op, som den kunde det, og lod sine Unger svømme ud i den vide Verden. Fra Dag til Dag havde den holdt dem indespærrede, fordi den fandt, at Vandet ikke passede for dem, — det var ikke kønt nok, ikke varmt nok, ikke i tilstrækkelig adstadig Bevægelse; men *nu* var det, som det skulde være. Saa var det den aabnede sig, og ud svømmede de smaa Væsener saa hurtigt de evnede det, den ene Snes efter den anden, Hundreder efter Hundreder, Tusinder efter Tusinder, indtil alle de 2 Millioner Søskende var komne bort fra Bunden, op mod Luften og Solen. Der mødtes de med andre Millionkuld, det var Naboernes Børn, og som en Sky drog de afsted i de øvre Vandlag, Million efter Million — ind ad Kanalen til og ind mod de lune Limfjordens Vande. Men ikke alle naaede ind. Naar man kun er et Par Millimeter lang, kan det være vanskeligt nok at bjerge sig, hvor der færdes større Dyr, der har

Lyst til at sluge alle andre, der krydser deres Vej, og Bølgeslagets Magt kan det jo ikke nytte, at man sætter sig imod. Man maa altsaa lade staa til og drivende for Vind og Vove lade Tilfældet raade for, om man bliver ædt eller knust eller om man finder et Sted, hvor man kan bygge og bo i Fremtiden.

Og ingen Østersunger bliver ved med at svømme. Efter et Par Dages Sværmetid er de altid tilsinds at sætte sig fast; og desværre for dem selv (og de østersspisende Mennesker) er de meget ubesindige, de kritiserer ingenlunde de Steder, der byder sig frem for dem. Nogle sætter sig ovenpaa en Hummer, andre nedenunder paa en Baad eller et Hyttefad; der er dem, der havner paa en Sten eller i Sandbunden, og der er andre, som daler ned, hvor der er dyndet Bund. Nogle anbringer sig paa en faststaaende Pæl, mens deres Kammerater ingenlunde vrager en daskende, lang Tangplante, saa bedrøveligt løsagtig den end maatte synes at være. Følgen af alt dette er, at Østersenes Fremtidsskæbne bliver saa som saa: Hummeren

Tre Østersunger. Man ser de tynde Skaller og Dyrenes „Fimrehaar", ved hvis Bevægelser de kan komme fremad, hvis ikke Vandet fører dem frem.

Et paa Land ophalet Hyttefad med Østers paa. (Efter Dr. Petersen.)

skifter jo Skal, og hvor *den* bliver af, er der saamænd Ingen, der ved, og væk er de Østers, der sad paa den; Hyttefadet og Baaden hales paa Land, for de skal efterses og tjæres; Bølger og Strøm roder op i den bløde, dyndede Bund og lægger Mudder over det ene Tusinde Østersunger efter det andet, og Tangplanten rives løs og driver ad Hedehusene til!

Østers, der har sat sig paa en Lem.

Men de faa Unger, der har fundet sig et fast og sikkert Sted, sidder i Ro og Fred og æder Diatomeer, disse mærkelige Planter, som fik J. P. Jacobsen til at sige, at de kunde faa En til at tro, at Vorherre havde fundet Behag i at konstruere geometriske Figurer, og som, saa smaa de end er, bærer, mange i Flok, store Dele af Berlins udstrakte Gader oppe.

Saaledes var det, at det gik til efter det Herrens Aar 1825, og saaledes fik Limfjorden altsaa sine Østers, der sad og var glade og formerede sig og levede videre, uden at en eneste Restauratør vidste Andet end, at han maatte delikatere sine Gæster med hollandske og franske Østers eller de Fladstrands, eller hvad det var for nogle, han kunde faa fat paa. Men allerede da Aggerkanalen havde holdt 25-Aars Jubilæum var der En og Anden, som vidste Besked. En skønne Dag var Brolægger Christian Hede i Lemvig taget ud paa Fjorden for at fiske sig nogle Stene, og saa fik han at se, at der ikke alene var Nok af *dem* men ogsaa af Østers. Saa lavede han sig en stor Jernrive, skrabede med den saa mange som muligt op og solgte dem i Byen. Han blev ikke ene om Arbejdet. I Nykøbing Mors gik i Februar 1852 Drenge rundt paa Gaderne og solgte Østers for den

nette Betaling af „To for 3 Skilling"! og i Marts var Fiskerne skarevis ude efter de nye Dyr, som de fandt spredte rundt omkring paa Havbunden. En Avis, der fortæller derom, skriver begejstret om den fortrinlige Kvalitet og tilføjer en Oplysning om, at Østersene tilmed er store, en af dem vejede „30 Lod og den indvendige Fisk alene 6 Lod". Man fik i København tilsendt Masser, og man fandt de delikate „indvendige Fisk", sødligere i Smagen end de sædvanlige. Man talte om, at der nu vilde opblomstre en indbringende Næringsvej for Limfjordsbyerne, men at Regeringen maatte se til at træffe de nødvendige Forholdsregler til Sikring af Fangsten. Regeringen havde forøvrigt allerede været paa Færde, men det gik ikke hurtigere i de Tider med Kommissioner og Sligt end det gør i Forsvarskommissionens Dage, og der begyndte en ikke ringe Rovdrift deroppe i Fjorden. Man fiskede i Foraaret 1852 uhyre Masser hver Dag, en enkelt Fanger bragte sin Dagløn op til 21 Rigsbankdaler, — en net Sum, naar man husker, hvorledes Pengeværdien dengang stod til den nuværende, og tillige en Sum der, naar man erindrer de lave Priser, Sælgeren opnaaede, taler højt om Mængden af de fangne „Fisk". Den ene Dag sendte man 4000 Østers til Viborg, den næste

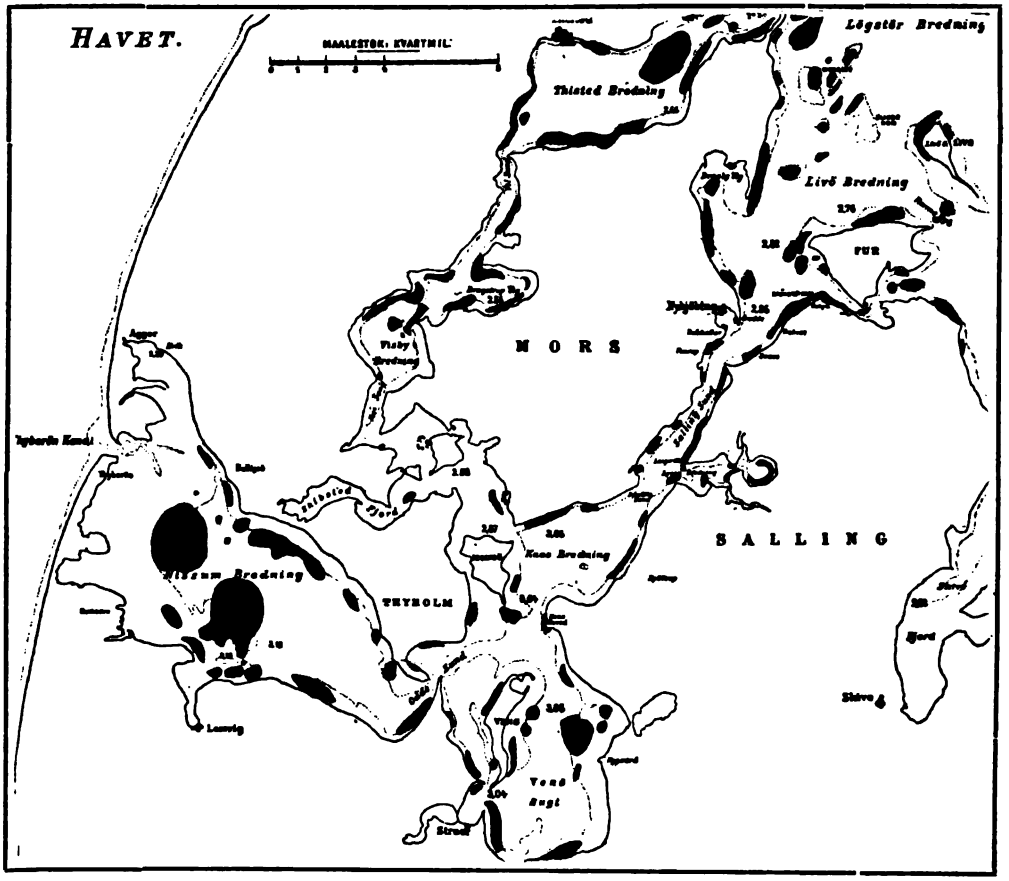

Kort over Østersbankernes Udbredelse i Limfjorden.

Bankerne flytter sig ofte. De store Banker vestpaa i Nissum Bredning er efter Dr. Petersens Meddelelse nu saa godt som forsvundne. Til Gengæld har der dannet sig en ny stor i Løgstør Bredning. Tallene angiver Saltholdigheden.

12000 til Aalborg og saa fremdeles; ja, skriver et Nykøbingblad, en Dag i Marts fangedes der saa mange Østers, at man dermed kunde forsyne hele Jylland. Men nu lagde Regeringen sig med Kraft imellem! Den lod Fiskeriet bortforpagte og gjorde derved Ende paa det Allemandsfiskeri, der var kommen i Gang.

Østersfangsten er nemlig fra gammel Tid af et Regale. Man siger, at det kan stamme fra, at Knud den Store bragte Østers fra England og udlagde dem paa Slesvigs Vestkyst, saa at der fra den Tid af fandtes mange her. Jeg skal vel vogte mig for at benegte, at han kan have udsat Østers paa det angivne Sted, men det er ikke troligt, at han havde *behøvet* at gøre det. Naturforholdene begunstigede Østersens Forekomst, og derfor er det nok gaaet der, som det senere gik i Limfjorden: Dyrene kom „af sig selv". Men hvorledes det nu end forholder sig, Eet er sikkert, og det er, at har Ingen tidligere faaet Fangsten ind under Kronen, saa har Frederik den Anden. Man høre, hvorledes han „gør vitterligt, at eftersom vi komme ud i Forfaring, at ud mod Vestersøen udi Riberhus Lehn skulle findes og være fangelige et Slags Fisk, kaldet Osterling, og efterdi vi selv have Lyst og Behag til samme Slags Fisk, og have derfor befalet os elskelige Albert Friis, vor Mand, Raad og Embedsmand paa vort Slot Riberhus paa vore Vegne samme Slags Fisk at skulle lade fange og os tilskikke, og paa det derpaa ikke med Tiden skulde blive Mangel, da forbyde vi Alle, i hvo de helst ere eller være kunne og hver besønderligen, nogen Osterlinge der sammesteds at fange eller fange lade, uden aleneste den, som fanger paa vore Vegne vor Lensmand paa fornævnte Riberhus" o. s. v., o. s. v. Strenge Straffe vil, siger han, følge den, der uberettiget fanger de gode Osterlinge, men han var dog ikke saa streng, som man senere blev: I Aaret 1720 hedder det ligefrem, at Bankernes Forpagter har Ret til at holde armerede Fartøier og at skyde med Skarpt paa dem, der vil fiske Østers. Han faar Ret til at undersøge alle Skibe, der forekommer ham mistænkelige, og Enhver maa vide, at han maa finde sig i at blive beskudt, hvis han ei vil finde sig i at lade sig visitere, og slipper han levende fra Affæren, er Skubkarren ham vis, ifald Kongen ikke vil foretrække at lade ham lide Døden. Det synes mig, at Bevidstheden om alt dette maatte fylde Østersspiserne med en sær kildrende Fornemmelse, hvis ikke den klare Vin og de gode „indvendige Fisk" kunde gøre det alene.

Men det gik tilbage med Slesvigbankerne; blandt andet laa de efterhaanden saa høit oppe, at Ebben blottede mange af dem, og i Vinteren 1829—30, da Isen lagde sig langt

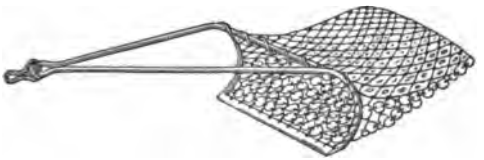

En Skraber.

ud, frøs ikke mindre end 8 Millioner store, brugelige Østers bort foruden alle de mindre!

I de senere Tider var det især Fladstrandsøsters, man hørte om. Fra Skagen og ned til Hirtsholmene er der allerede fra gammel Tid fisket, dog forholdsvis faa, Østers, men ofte er Fiskeriet blevet ødelagt eller formindsket. Paa 10—11 Favne Vand har Skraberen mange Gange givet, hvad man *der* kaldte godt Udbytte, hvilket vil sige, at man i Trediverne kunde beregne, at hver Baad daglig kunde skrabe 3—400 Østers; men nutildags er der ingen af Betydning at faa histovre. Man troede for 80 Aar siden, at Bankerne var uudtømmelige; men det har vist sig, at man troede feil.

Skuepladsen for det danske Østersfiskeri er i vore Dage Nykøbing paa Mors. En halv Snes Fartøier, hver med 4 Mand ombord,

blandt hvilke den ene er en Dykker, ligger fra Efteraar til Foraar ude paa Fjorden for at fiske Østers. I Sommertiden vil man ingen fange, for i den Tid er de som Regel ikke velsmagende, og navnlig naar de har deres Yngel at gemme paa, er de nærmest uspiselige.

Et Dykkerfartøj.

Til høire staar Dykkeren, parat til at gaa til Bunds. Længst til venstre staar den Mand, der tager mod de Kurve, der bliver heisede op. Den ene af de to andre holder i det Tov, hvormed Dykkeren giver Signal. Den anden staar ved Luftpumpen.

Dykkeren gaar ned paa indtil 4—5 Favne Vand og har med sig en stor Kurv, det vil sige et Net, der er fastgjort til en Jernring. Med denne Kurv hos sig spaserer han om paa Bunden og sanker alle. de Østers op, han kan finde, og som har en passende Størrelse, og naar Kurven er fuld, giver han ved Hjælp af et Tov Signal op til de andre Mænd. Saa hives Kurven op, og Indholdet hældes ud i Fartøiet. I godt Veir kan en flink Dykker tage over 1000 om Dagen, og han faar 4 Øre for hver — men de 4 Mand deler rigtignok Fortjenesten. Det er et strengt Arbeide, ja for Dykkeren saa strengt, at han ikke i ret mange Aar kan udholde det, saa Fortjenesten er dem alle vel undt. Østersen ligger i lange Striber — mon ikke de Fleste, naar de hører Tale om Østersbanker, tror, at Dyrene ligger paa Bakker i Havbunden? En „Banke“ vil imidlertid slet ikke sige noget med Hensyn til Bakke eller anden Ophøining men betyder snarere, hvad man vilde kalde en Flok, en større Samling, der ligger spredt hen over Bunden. Tidligere tog Dykkeren foruden Østers ogsaa Hummere, men nu er det ham forbudt at tage nogetsomhelst andet end netop de Skaldyr, for hvis Skyld han er udsendt. Foruden Dykkerfartøierne er der fire, som er forsynede med Skrabere, det vil sige tunge Jernrammer, fastgjorte til Net (af Jerntraad). De kastes ned paa Bunden og føres, idet Skibet seiler afsted, hen over den, saa at alt, hvad der ligger dernede, kommer ind i Nettene. Hvad man ikke har Brug for, kan saa, efter at Opheisningen har fundet Sted, kastes ud i Vandet igen. Skraberen kan vel nok gøre Fortræd nogle Steder ved at ødelægge forskellige Dyr, men paa andre Steder gør den Østersfiskeriet Nytte, idet den hemmer Bundbevoxningen, i hvilken Østers ikke kan trives. Hvor Bunden er ujævn, kan den selvfølgelig ikke naa alle Dyr, idet mange kan sidde nede i Revner og Fordybninger, som den glider hen over, saa dér kan Dykkeren gøre anderledes rent Bord.

Man bruger ogsaa Briler, en Slags Kætsere, der har meget lange Stænger; man kan med dem naturligvis kun tage de Østers, man kan se oppe fra Baaden, saa det skal være fint Veir med meget klart Vand, naar det skal kunne lykkes at brile et større Antal. Dykkeren derimod behøver ikke just fint Veir, men en vis Klarhed skal Vandet naturligvis have, for at han skal kunne arbeide. Det er ikke daarligst for ham ved Vintertide, naar Isen ligger i store Flader hen over

Fjorden. Saa hugges der Hul paa den, og Dykkeren begiver sig ned for at speide efter, hvad der findes paa Bunden. Det er helt æventyrligt at gaa i det rolige, klare Vand med det sælsomme Dyreliv rundt om sig og Isen til Loft ovenover sig; men det er dyrt købt saaledes at komme ind i Æventyrets Rige, — Dykkeren undgaar ikke at føle den legemlige Anstrengelse som en Byrde.

Det siger sig selv, at man ikke altid har Brug for Dagens Fangst lige med det samme. Den maa altsaa magasineres et Sted. Derfor løber der en flink lille Motorbaad ud til de fiskende Fartøier, afhenter, hvad de har, og fylder det udenfor Nykøbing Havn ned i store Kasser, Hyttefade kan man jo kalde dem, der saa synker til Bunds, og fra disse Kasser henter man siden de Østers, der skal bortsendes. Derude har de holdt sig rene, hvad de neppe vilde have kunnet inde i Havnen. En Skinnevogn løber frem og tilbage mellem Stranden og Depotet, og med velfyldte Baljer løber den ind i dette til de travle Hænder, der fylder de til Forsendelsen bestemte Tønder.

Forresten skal alle Østers maales. Kun de, som ikke falder igennem en 8 cm. lang og 3 cm. bred Ramme, maa forhandles; de andre er, mener man, for unge, og bør have Lov til endnu en Tid at leve og formere sig. Her handler man dog vistnok feil, thi ifølge Dr. C. G. Joh. Petersens Undersøgelser — og Ingen ved bedre Besked end han — voxer ikke alle Østers lige stærkt, og mange bliver overhovedet aldrig saa store, at de udfylder Maalet. Naar en Østers er et Aarstid gammel, kan den være omkring ved 3 Centimeter lang, men den kan ogsaa være min-

Østersdepotet.
Man ser Skinnevognen, Baljerne og Tønderne. Længst tilhøire paa Billedet staar Direktør Halse i fuld Aktivitet.

dre; er den 3 Aar, kan Længden være 7 Centimeter, men mange bliver aldrig saa store. I fremmede Lande spiser man da ogsaa Østers, der er betydeligt mindre end dem, der tages hos os, og disse smaa, (f. Ex. hollandske) Østers er overmaade delikate.

Alt i alt er der meget at iagttage, før Skaldyrene naar det Sted, hvor de skal spises. De skal f. Ex. ogsaa tælles, thi der svares af hvert enkelt Stykke en Forpagtningsafgift. Denne er for Tiden 6 Øre, og lægges hertil de 4, Dykkeren og hans Hjælpere faar, og saa alt, hvad der ellers løber paa i Arbeidsløn og Forsendelsesomkostninger, saa undrer det os slet ikke, at vi kommer til at give en Snes Øre eller mere for hver Østers, vi vil have paa Bordet. Derimod undrer det os unægtelig, at vi fra Udlandet kan forskrive dem til en langt billigere Pris.

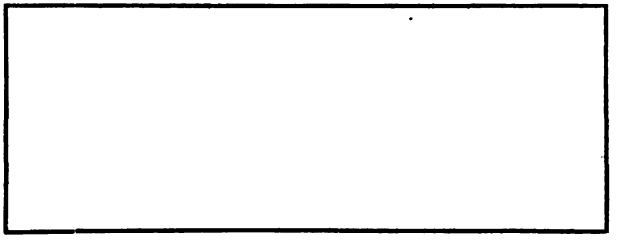

Maalets virkelige Dimensioner.

Vi har Allesammen, mens vi gik i Skole, lært, at vore Forfædre for Aartusinder siden spiste Østers i samme Udstrækning, som vi nu spiser Smørrebrød, og at de dyngede Skallerne op i vældige Hobe, som vi endnu kan se flere Steder i Strandens Nærhed. Hvorfor kan vi ikke faa lige saa mange Østers? Nei, for Vandet i vore Sunde og Bælter er nu mindre saltholdigt, end det var i hine Tider. Vi kan udsætte saa megen Yngel vi vil i Roskildefjord og Storebelt, den vil ikke kunne trives, — den mangler Salt! Dette er Skade, thi at Østers er en velsmagende Spise, finder vist Alle, som har vænnet sig til at faa dem ned nogle Gange — de Fleste forholder sig de første Gange overfor dem omtrent som Novicen overfor Cigaren, de betvinger altsaa deres Ubehag, fordi de ved, at Nydelsen vil komme. Og saa staar der en af Traditionen frembaaren særlig lucullisk-poetisk (hvis disse Adjectiver kan lade sig sammenføie) Glans over Østersspisningen. De gamle Romere elskede Østers; Juvenals Montanus kunde strax ved den første Bid mærke, fra hvilken Banke den Østers, han fik i Munden, stammede, og lad nu *ham* være, hvad man vil gøre ham til — saa har Juvenal vel ikke skabt ham helt uden Model. I hvert Fald kan man jo i vore Dage nok afgøre, om det er danske eller udenlandske Østers, man har for sig. Og Seneca, ja han kunde finde paa at spise 200 Dusin om Ugen (!) Der er dem, der siger, at det er Løgn, men det gør ikke Noget, det staar at læse i gamle Bøger, og derved omgiver det dog Vedkommende med en vis Nimbus, og er *den* ikke tilstrækkelig, saa har man den populære Lægevidenskab at ty til. Ifølge den hjælper Østersspisningen imod Hypokondri og Leversygdomme, og Henrik den Fjerde af Frankrig troede saa fast paa de „indvendige Fiskes" helbredende Kraft, at han, da Lægerne ikke kunde kurere ham for Koldfeber, gav sig til at spise brav mange Østers.

Og han kom sig.

Lad os ønske, at Agger- og Thyborønkanalernes Dannelse, der grundlagde Betingelserne for vort nuværende Østersfiskeri, og som allerede har skaffet mange Indtægt og flere Fornøielse, ogsaa for *Fremtidens* Fiskeri maa bevare sin Betydning. De første Forpagtere fik i Aaret 1852—53 ikke det fulde Udbytte, Sagen var for ny og baade Kontrollen og Kendskabet til Fiskemaaden vistnok for ringe. Nogle Tal viser ganske morsomt Svingningerne i Fangstens Udbytte:

1852—53	fiskedes i	Limfjorden	30,000 Østers
1861—62	—	—	150,000 —
1865—66	—	—	1,147,350 —
1868—69	—	—	3,868,500 —
1869—70	—	—	4,620,967 —
1870—71	—	—	5,343,248 —
1871—72	—	—	7,519,030 —

Anført med runde Tal holdt Produktionen sig saa ved mellem 7 og $7^1/_2$ Million indtil 1874—75, da den sank til $5^1/_2$ Million for efterhaanden gradvis at dale gennem Trinene 5, 3, 2 og 1 Million (1884—85). De følgende Aar var den meget langt nede (kun 8 à 900,000) indtil 1895—96, da den igen naaede op over Millionen. De sidste 3 Aars Fangst tager sig saaledes ud:

1904—05:	1,068,673
1905—06:	1,238,846
1906—07:	1,366,478

Naar det sidstnævnte undtages, har jeg Tallene fra Dr. C. G. Johs. Petersens nylig indgivne Beretning til Landbrugsministeriet angaaende den biologiske Station — thi Østersspørgsmaalet sorterer (det kan jo klinge underligt) under *Land*brugsministeriet. Denne Indberetning ønsker at tale til Fordel for en Ophjælpning af Limfjordens Østersfiskeri. Dr. Petersen meddeler, at i Holland faar man aarlig af Arealer, der kun indtager $^1/_5$ af Danmarks, c. 25 Millioner Østers. Han advarer mod at tro, at vi kan naa dette Tal, men der er jo endda et Spillerum fra vor ene Million og op til de 25. „Publikums „Købelyst er, siden Halvfjerserne bleven „betydelig forringet; thi de umaadelig høie „Priser paa vore hjemlige Østers, hvilke ved „Mellemhandleres Hjælp ogsaa influere paa „Prisen af de oprindelig billige, udenlandske „Østers, har vænnet det store Publikum af „med at spise Østers. Da Østers i ældre „Tid kunde faas for 3 Skilling Stykket, var „det østersspisende Publikum meget større, „og Østerskældere fandtes i København. Nu „er der kun de faa Østersspisere tilbage, for „hvem Pengene ingen Rolle spiller; Prisen „er nu mindst 20 Øre pr. Stk. Følgen er, „at kun faa Østers fiskes og spises. Lim„fjordens Ydeevne benyttes paa langt nær „ikke i den Grad, som den kan og bør." Vi vil ønske, at den fremtidig maa blive mere benyttet, det vil være til Gavn og Glæde ikke mindre for de raske Dykkere og Fiskerfolk deroppe ved Fjorden end for alle os Andre.

R. C. M.

Fiskeredskaber.
Øverst ses to Maal; desuden ses to Briler og to Skrabere.

DAGEN OG VEJEN

DEN AMERIKANSKE JYDEDOM ELLER DEN NY VERDEN*)

Saaledes talte Johannes V. Jensen:

„Hvad Menneskeheden i stille Aarhundreder har siddet og syslet med som en Gang for alle skæbnesvangre Tildragelser, en asiatisk Myte, en Skuespilforfatter i England, en hollandsk Maler, staar i Fare for at blive glemt under Indtrykket af mere elementære Begivenheder".

— — „Hvad enten det er sandt eller ej, at Jordtemperaturen er stegen, og selv om det er tvivlsomt, hvorvidt dette indvirker i en bestemt Retning paa Menneskekarakteren, er det øjensynlig hævet over al Tvivl, at de sidste Tider har vist en for den samlede Menneskehed lykkelig Tilbagegang i Kultur".

Bort med „de akademiske Absolutister, Eneindehaverne af det saliggørende Kendskab til nogle forhenværende Middelhavsfolks Literaturbrokker paa Grundsproget". Tiden har raget nogle Bogstabler ned, der spærrede Udsigten. Vi ligesom skimter de uhyre menige Skarer, som før en à to af Æstetik oppustede Skrigere skjulte for os — „de berømte Patienter, der sidder paa Bjerget og udsteder versificerede Bulletin'er om deres eget lille Helbred".

Vi ser Virkeligheden som den er, og dette har givet *Almenheden Appetit paa Realiteten.*

Saaledes er da den jyske Bevægelse, der begyndte som en snæver Landsdelspatriotisme, voxet ud over Jorden. Det kommer jo ikke an paa Navnet: det viste sig, som bekendt, at ikke alle de var Jyder for Vorherre, der var Jyder for Johs. V. Jensen. Overalt hvor Nordboernes Tog er gaaet, i Amerikas Opdagelse (ti ogsaa Kolumbus blev af nordisk Æt), i Maskinverdenens hidsige Puls, i Suset over de vældige Hvedemarker, i Friluftsbevægelse og Lyskure . . . overalt genkendte han den jysk-amerikanske Aand. Absalon og Lionardo, Grundtvig og J. P. Müller, Darwin og Hindhede var Bevægelsens Forløbere, Fædre eller Fætre.

„*Massen* kender Liv i sig . . . Kulturen ud! Kulturen for alle! Masserne har Ordet! Vi lever i Demokratiets, *Foryngelsens,* største Aarhundrede!"

Maaske vil dette, der for Tydelighedens Skyld er trukket op gennem Forf.s mest forhærdede Paradoxer, forekomme En og Anden forvirret. Man maa da f. Ex. vide, at den evigt borende Videnskabsmand, den højt forfinede Kunstner Lionardo i denne Forbindelse forklares som en Almuesaand, at Bisp Absalon udnævnes til Jyde „i den fjærne Tid, da Jyderne ikke havde sondret sig ud af Sjællænderne" (!), og at der „i den første den bedste nordiske Bondemand er Stof til en Darwin". (Kun Skade, at dette Stof saa uhyre sjældent udformes).

Men naar vi ser bort fra en Haandfuld af den Slags spøgefulde Indfald, har Johs. V. Jensen Ret i, at der gennem en Del af den yngre Literatur og Kunst — sikkert ogsaa uden for den — gaar en ny og frisk Strøm, som fortjener Opmærksomhed. Forf. bruger med Forkærlighed Ordene: mandig — borgerlig — renlig. Det er gode Ord og den ene Side af Sagen, som fortjener al mulig Støtte og Bifald. Men den ny Bevægelse har andre Signaler af mindre frydelig Klang, som fik sin tydeligste Tone hos den yngste „Jyde", Christen Bundgaard: „i vor Tid, hvor der kun spørges om Produktion og Arbejde og dertil hørende reel Oplysning, maa Aandslivet indskrænkes, det maa trænges tilbage, at det materielle Liv kan faa Plads at røre sig".

Vi skal ikke tage altfor alvorligt Varsel af saadan et enkelt ungt, cimbrisk Hyl. Selv i Hovedførerens svulmende Begejstring for Almue og Amerika er der undertiden en Udraaber-Lyrik, som gjaldt det at overdøve

*) *Johannes V. Jensen: Den ny Verden,* Til international Belysning af nordisk Bondekultur. (254 S. — G. B. N. F.).

visse egne, gamle Tvivl: det er da heller ikke saa længe siden selve Johs. V. Jensen med Haan over al dette Sundhedsvræl (som virkelig i sine mange „Systemer" kan vise mere sterilt og selvsygt Livsbegær end frodig Livsglæde) skrev disse Ord: „I Almindelighed maa det paastaas, at der er Musik og Farverigdom i, hvad vi herhjemme velbeskyttet og skadefro kalder Dekadence".

Dog Løsnet er altsaa: raskere paa Livet løs, friere og mere aaben Udadvendthed — med en kort Formel: Leve Amerika!

Vist har vi stadig Brug for frisk Blæst og Strøm der udefra. Der kan blive lummert af Æstetik og beklumret af gensidig Hensynstagen i vort lille Land. Men — nu ja, det er endelig ikke Johs. V. Jensen, der opdagede Amerika paa sin berømmelige Rejse over Atlanten. Turen er gjort nogle Gange siden Landsmand Kolumbus' Dage. Vi *har* faaet vor rigelige Part af halsende Humbug og klemtende raa Reklame — som, bevares, ikke *udtømmer* Amerikas Grundvæsen, men synes at være de første og uundgaaelige Export-Artikler. De Billeder af Bestikkelse og anden Korruption under den glubske Kamp paa Livet løs, sam de nye literære Profeter Herrick og Norris viser os uden Udsmykning, begynder vi oven i Købet at ane i levende Genspejling. Men hvor meget af den Friskhed og smarte Foretagsomhed, der er Tiltrækningen i den nye Verden, skyldes ikke de uhyre Forhold, som vi dog ikke kan møde med Magen til? End ikke Johs. V. Jensen mægter at arrangere os et Niagara paa vore hjemlige Sletter.

Helt gaar det jo heller ikke an at kaste Vrag paa den stilfærdige Kultur og omstændeligt forsigtige, kunstneriske Finhed, som vi gennem Aarene har oparbejdet herhjemme. Vi har ikke Betingelserne for de larmende Verdens-Værksteder med deres til det yderste gennemførte Arbejdsdeling. Men vi kan tage os Tid og udføre grundigt og propert Arbejde, lave vort Porcelain og andet Kunsthaandværk, som beholder sin Pris, netop ved sin gennemprægede Kultur. Skulde denne ikke ogsaa være med i vort lykkeligt salgbare Smør? I hvert Tilfælde er vort Aandsliv med i det, saa sandt Andelsbevægelsens grundlæggende Reform aldrig var bleven gennemført uden den Landbostand, som Højskolen i Forvejen havde vakt og rejst, og uden dansk Videnskabs uvurderlige Hjælp. Ejer vi ikke de uhyre Sletter af ny Jord, som Farmere i stor Stil kan oprive med deres Dampplove, saa udvinder vi dog med Husmandsspader og finere differentierende Landbrug Værdier af vore verdensmæssigt set beskedne Smaalodder. Rejser vi altsaa ikke Skyskrabere, fordi vi ingenlunde har Brug for de 37 Etager, vil vi til Gengæld, med Forlov, tage os Raad og Tid til med vor Smule personlig Smag at gennemføre vore hjemlige fire-Etages Huse.

Sandheden er, at vort Kunsthaandværk, vort Smør, vor Videnskab og til Dels vor Literatur er sunde og solide Kendsgerninger, som vi indtil videre ikke kan sælge for en Aktie i det store Amerika, paa hvis Verdensbørs vi dog ej har Haab om at gøre os gældende. Vi skal snarest vogte os for at sætte mere til af den Kulturens Finhed og Ægthed, som Johs. V. Jensen daarlig taaler at høre nævne. Den betyder en Arv af Ansvarsfølelse og ærligt Arbejde, som vi skylder de bedste danske Mænd mellem vore Forfædre.

Der *er* Tilbagegang. Hør blot hvad Forf. her paastaar om sine Med-Jyder: „De kender godt Grundtvig, men har oversat ham i moderne Stil. Hvad den store Seer dunkelt anede i sine historiske Syner, ses nu hverdagsligt i Trafikens Symbol; i Stedet for Drømme: Rejser, til Erstatning for Himmeriges Rige: Amerika".

Just saa plat havde vi vel næppe tænkt os *den nye Verden.*

Skulde Biblen, Rembrandt og Shakespeare, for naivt at holde os til de nævnte skæbnesvangre Tildragelser, som i Følge Forf. trues af Forglemmelsens Fare, virkelig ikke byde

saa absolute Værdier, at den af Lionardo, J. P. Müller, Darwin og Johs. V. Jensen ledede jysk-amerikanske Bevægelse vilde faa svært ved at erstatte dem?

Her er nu dem, der vil formene, at selv det skønneste og dristigste Vidunder af Maskinteknik f. Ex. om nogle Menneskealdre vil være — gammelt Jærn! Tidernes hidsigt hastende Opfinderaand gør i Morgen det forældet og kassabelt, som i Gaar var dristige Drømme. Men et af Rembrandts smaa Malerier, altsaa, med dets Spil af Lys og Skygge, af Livsundren og Inderlighed, er for altid, fordi her er skabt det uovervindelige Udtryk for dette ubestemmeligt Menneskelige, som kaldes Geni.

Det maa være en mærkelig rig Tid, som har Raad til i den Grad at glemme Urkilderne — eller en uselig arm Tid, som ej har Raad til at bevare og forsvare dem!

Som Erstatning henviser Johs. V. Jensen os altsaa til den nyskabende *Bondekultur*.

Skal vi nu ogsaa tro alting om den Bonde-Kultur, som Forf. prædiker for os. Eller kniber det ikke undertiden med den velsignede Tankens Klarhed?

Hvad er nu Meningen med, at „hele den moderne Civilisation fra Newton og George Stephenson til Darwin og Edison *hviler paa* Bondens naturbestemte Fantasi? Der kan være en hel Del i saadan nogen Ord — de runger saa rart! I samme Forbindelse hedder det, at „Naturlæren, Empirismen er begyndt i Marken". Og paa Søen f. Ex.? I hvert Tilfælde er der temmelig lang Vej fra Plovfuren til Newtons og Edisons Studerekamre og Laboratorier.

Men Videnskaben er altsaa Bondens og Kunsten selvfølgelig med. „De højest ansete literære Skatte stammer fra navnløse af Almuen". Nu er det jo ikke godtgjort om Kalidsa saa lidt som Æschylos, om Dante saa lidt som Shakespeare. Og selv hvor Navnene er gaaet tabt (hvad der gælder saa megen klassisk Kunst, som kom til os i Brudstykker), vil kloge Folk vide, at vi næsten aldrig staar overfor anonym Folkekunst. Vi kender vel ikke Folkevisernes Digtere, men er ganske paa det Rene med, at de ikke hører Almuen til- Og skyldes de homeriske Sange end ikke Sagnets blinde Barde, saa stammer de sikkert nok fra hin Tids professionelle Digtere. Vi savner Bevis for, at Salomos Højsang saa vel som Nibelungenlied oprindelig blev nynnet bag Ploven.

Ære være Mulden! Men der *er* ogsaa Sager vi ikke saadan uden videre lader stemme om i Folkestuen.

For Resten er der noget fortryllende ved at høre netop Johs. V. Jensen lovprise den navnløse Folkekunst. Husk blot Klangen i hans Harme mod den, der „i et eneste blændende Glimt af Vid blottede, at mit Navn er Jensen, og at det er *saa* kosteligt; naar man saaledes bare ved at knuse mig kunde faa Bugt med omtrent hele Resten af Danmarks Indbyggere, hvem Navnets Forsmædelse ogsaa rammer" . . . Nu, selvfølgelig er Jensen saa godt et Navn som de fleste andre, Johs. V. Jensen endda et af vore allerbedste. Navnløs Folkekunst? Nej! Han mindes endogsaa selv med Stolthed, hvorledes han „oprev et Blads Spalter med bedøvende Prosasange om Maskiner, Trafik og moderne Erhverv", ja, han lovsynger sig selv for „de Gaver, han med rund Haand har uddelt". Kom saa an I „berømte Patienter" og „oppustede Skrigere"!

Hvilken glansfuld Ironi er der ikke over denne Fremtræden af en højt udviklet Skribent, en henrivende Virtuos, en spillende Sprogkunstner, der haanligt nedhugger den Kunst, han selv tilhører — i hvilken han virker — og bygger Offerbaal for de Masser, . . . der ingenlunde vil være i Stand til at skelne ham fra de andre af Faget. Herregud, naar „Literaturen er en Bestilling for Betlere", saa findes der da endnu Heder at bryde — det er ogsaa jysk Bevægelse. Han kunde naturligvis ogsaa trykke det praktiske Liv i Næven under mere faglærte Vilkaar. Lad ham udgive et Blad!

Ja, her er vi ved en skjøn og underfundig Side af Sagen. Disse Masser, som Johs. V. Jensen tager sig af — den materielle Kendsgerning, hvis Sag han fører, nærer den ringest mulige Interesse for den nye Bevægelse. Den kender daarligt nok Johs. V. Jensen. Det kulturelt uormstukne Folk sluger „Rædselskabinettets Hemmelighed" — slaar sig maaske under næste Udviklingstrin paa Conan Doyle — og tager først ved følgende Afsats Zakarias Nielsen, hvad der i og for sig ikke er nogen daarlig Smag. Hvor mange naar til Johs. V. Jensen?

Færre vilde endda have fundet ham; om ikke Kritiken Gang paa Gang ydede Digteren saa hjertelig en Støtte. De „Par smudsige Boganmeldere, der kunde ville snylte paa ham", „den sjofle Kritiks Fattiglemmer", de „recenserende Stavkarle, der som Tak for Mad lægger deres Skarn paa hans Trapper" — ak! hvor saarbart øm maa ikke hans Hud have vaandet sig under Kritiken! — har sandfærdig været Johs. V. Jensen en uvurderlig Hjælp til at indbanke ham i Publikums træge Bevidsthed. Forf. kan nemlig længe nok spørge: „Hvorfor skulde en Fører være afhængig af nogle Boganmelderes Opmærksomhed, naar han føler sig i Pagt med de stumme Millioner?" — Svaret ligger lige for Haanden: Fordi de stumme Millioner indtil videre ikke føler sig i Pagt med ham!

De uvillige Millioner har Uret. De smudsige Boganmeldere og beundrende Kolleger gjorde en naturlig og rimelig Gerning, naar de — uden at afvente det sluttede Mesterværk, som Johs. V. Jensen ganske vist endnu er os skyldig — atter og atter slog fast, hvilken frisk og tindrende Sprogkunstner vi ejer i ham. Og saa her i „Den ny Verden", hvor dog Stortrommen jævnlig overdøver de klangrene Virkninger, gribes man Gang efter Gang af Stilens flintrende Fart og Inspirationens utøjlede Friskhed, dens drastisk malende Fynd. Hvilken skarp og afgørende Karakteristik er der ikke i hans Syn paa Hørups „Hvad kan det nytte"-Stilling. Hvor heftigt indtrykslevende er ikke f. Ex. hans Fantasi over Thushima-Slaget. Og saa det pragtfuldt barokke Lune i hans New York-Billede — med den slaaende Vending om Millionærerne, der opkøber den dyreste evropæiske Kunst: „Er der noget, der stempler Millionærerne som kriminelle Typer, saa er det deres Smag; *den er god nok, men den er ikke deres egen*"-

Af Guds Naade en Pen — der tror sig et Kompas.

Jeg skal nu kun berette et Par Smaatræk, der angaar Amerika.

Der kom en Dansk-Amerikanerinde op til en københavnsk Tidskrift-Redaktør med nogle Digte. Søndagspyntelige og kønt renlige, men ganske ubehjælpsomme som de var, havde de fundet villig Vej rundt til de bedste skandinaviske Blade derovre. Paa Bordet laa nu Jokob Knudsens „Inga", dette (i det mindste delvis) levende og dybt menneskelige Arbejde: „Naa, der har De den — ja, se saadan en kalder vi nu en *snavs Bog* ovre hos os". — Saa var der en ung amerikansk Videnskabsdyrker, som var rejst til Europa for at se Sagerne an. Ivrig Ibsen-Beundrer havde han lært sig Norsk og lagde nu Vejen op om Norden. En af mine Bekendte havde bl. a. gjort ham opmærksom paa Johs. V. Jensens Forfatterskab. Han leverede Bøgerne tilbage, temmelig kølig: Han indsaa ikke, hvad han skulde med den Slags litterært Svindel!

Jeg kan ikke noksom misbillige hans Vurdering. Men jeg vilde i Grunden gærne vide, hvordan Johannes V. Jensen vilde staa paa Benene, om han histovre blev anbragt mellem de Mænd, der „beskæftiger sig *uhindrede* med Naturen og Tilværelsen" . . . Jeg kunde kort sagt lide at se, hvad Ansigter *Kendsgerningen* og Johannes V. Jensen — vor højst talentfulde Prosalyriker — vilde sætte op, naar de en Gang for Alvor blev præsenteret for hinanden.

Christian Gulmann.

GENERAL DE MEZA I 1864

Afsluttende Bemærkninger af Oberst N. P. JENSEN.

OBERST Liljefalk fortæller, at han var forberedt paa, at hans Artikel i Tidsskriftets Augusthefte vilde fremkalde Modsigelse. Men det har overrasket ham, at man næsten betragter det som Helligbrøde, at der fremsættes andre Meninger om Begivenhederne ved Dannevirke i 1864 og den Afgørelse, som dér blev truffen, end dem, der fra „visse Sider er lyste i Kuld og Køn". Efter dette skulde man jo tro, at den Opfattelse, Oberst Liljefalk har gjort gældende, var den almindelige, og at den kun mødte Modstand i „visse Kredse". Men Sandheden er den, at alle inden- og udenlandske Militærforfattere, der har behandlet Krigen 1864, har været enige i at godkende den Beslutning, der blev tagen i Krigsraadet den 4. Februar 1864 om, at Hæren skulde trække sig tilbage fra Dannevirkestillingen. Oberst Liljefalk indtager altsaa en Særstilling. Men naar han vil hævde denne overfor Offentligheden, maatte han føre Bevis for dens Berettigelse ved at fremsætte nye Oplysninger. Det har Obersten imidlertid ikke set sig istand til; han har kun fremsat et subjektivt Skøn, men det beviser intet.

Hvilken Betydning, Dannevirkestillingen havde for det danske Folk som historisk Minde, har intet at betyde med Hensyn til Stillingens Benyttelse under en Krig. En ædruelig Betragtning kunde kun føre til Overbevisningen om, at de Omstændigheder, der foranledigede, at den blev besat og befæstet i 1850, aldrig vilde gentage sig. Derfor burde den ikke have været befæstet, thi man befæster i Fredstid kun Stillinger, der har en blivende Værdi under *alle* Forhold, men det havde Dannevirkestillingen ikke. Oberst Liljefalk erkender, at historiske Minder ikke kan være det bestemmende ved Valget af Kampstillinger, men, siger han, „den stærke Følelse, der fyldte Hæren ved Krigens Begyndelse i 1864, netop fordi den stod ved det tusindaarige Grænseværn, vilde, naar denne Følelse var blen benyttet paa rette Maade, have kunnet føre til en Stordaad". Denne Udtalelse vidner om, at Obersten staar fuldstændigt uforstaaende overfor Forholdene ved Krigens Begyndelse.

Der var ingen „stærk Følelse" i Hæren, fordi der ingen saadan Følelse var i Folket, og Hæren er altid et Spejlbillede af Befolkningen. Forholdene var ikke som i 1848, hvor der bag Hæren stod et enigt Folk, der var villigt til at bringe ethvert Offer for at frelse Fædrelandet, et Folk, der stolede paa sig selv, og ikke spejdede efter fremmed Hjælp. I 1864 var Folket splittet og modløst; det imødesaa Fremtiden med dyb Bekymring og byggede udelukkende Haabet paa fremmed Hjælp. Der var ingen, der var istand til at rejse Aanden fra 1848, og der var ingen, der havde Mod til at sige Folket, at vi stod overfor en Fortvivlelsens Kamp. Man vedblev at daare Folket med Haabet om, at Krigen vilde blive undgaaet, lige til det Øjeblik, da vi, uden at vide det, gled ind i Kampen.

Den Planløshed og Ubestemthed, der herskede paa alle Omraader, følte's ikke mindst i Hæren. Først lidt før Jul 1863 blev det besluttet, at Holsten skulde rømmes uden Sværdslag, og først i Januar 1864 blev det bestemt, at de holstenske Soldater ikke skulde deltage i Krigen. Stemningen i de sydslesvigske Afdelinger var saa upaalidelig, at man maatte standse 13. Regiment paa Vejen til Krigsskuepladsen. Den fuldstændige Omorganisation for ikke at sige Omkalfatring af Fodfolket, der blev paabegyndt sidst i September 1863, og som ødelagde Sammenholdet i Afdelingerne, fandt først sin endelige Afslutning den 4. Februar, altsaa efter at Krigen var begyndt. Ved Rytteriet var man

ligeledes begyndt paa en Omorganisation, som først blev tilendebragt under Tilbagetoget i Jylland. Desuden led Hæren under mange andre Mangler, saa at den i Virkeligheden ikke var krigsberedt, da Krigen kom.

Hæren havde i Begyndelsen af Januar besat Dannevirkestillingen; men dermed var det jo ikke givet, at Kampen skulde optages i denne Stilling. Thi det Tilfælde var netop indtraadt, som omtaltes i Motiverne til Befæstningsloven af 1858. Stillingen havde tabt sin Betydning, fordi den stærke og vedvarende Kulde, der indtraadte ved Begyndelsen af December Maaned 1863, havde tilfrosset de Vanddrag, der skulde gøre det muligt at forsvare den udstrakte Stilling med den i Forhold til Udstrækningen lille Hær. Det er derfor neppe tvivlsomt, at hvis det var kommet til en alvorlig Forhandling mellem Krigsministeriet og Overkommandoen om Stillingen og Hærens Beskaffenhed med en umiddelbart forestaaende Krig for Øje, vilde Hæren være bleven trukket tilbage til Dybbølstillingen, hvor Betingelserne for Forsvaret var langt gunstigere. Dette vilde desuden have været saa meget naturligere, som det var i Dybbølstillingen, at Hovedkampen skulde føres, og den kunde først sættes i Forsvarsstand, naar Hæren kom tilbage. Naar der ikke fandt en saadan Forhandling Sted, var det, fordi Krigsministeriet, altsaa Regeringen, ikke ventede, at Krigen vilde komme saa pludseligt. Beviset vil man ikke alene finde i, at Krigsministeriets Direktør endnu sidst i Januar udtalte, at Krigen i intet Tilfælde vilde udbryde før Foraaret, men tillige i, at Krigsministeriets Befaling om, at Hæren skulde sættes paa Krigsfod, først indtraf ved Overkommandoen den 2. Februar, altsaa Dagen efter at Fjenden var gaaet over Ejderen og havde begyndt Krigen.

Naar man opstiller et Regnestykke galt, saa faar man vel et Facit, men det bliver ogsaa galt. Det er paa dette Skær, Oberst Liljefalk er strandet.

Hvorfor Oberst Liljefalk i sin første Artikel omtalte General de Mezas Virksomhed ved Fredericia og Isted paa en nedsættende Maade, var mig uforstaaeligt, og det blev det endnu mere, da jeg bagefter blev opmærksom paa, at Obersten længere henne i samme Artikel udtalte, at det for de Mezas egen Skyld havde været at ønske, „at han havde faaet Lov *til at hvile paa sine Laurbær fra Treaarskrigen.*“ Jeg havde derfor ventet, at Obersten vilde have benyttet den af mig givne Lejlighed til loyalt at erkende, at han havde gjort Generalen Uret. Jeg beklager, at det ikke er sket, ikke for Generalens, men for Oberstens egen Skyld.

Obersten løber i sin Bevisførelse uden om Alt. Hvad har Bemærkningen om de Mezas store Fædrelandskærlighed, der hæver ham „i mine (ɔ: Oberst L.'s) samt alle Danskes Øjne“, at gøre med de Mezas Føreregenskaber, og det var jo kun om dem, at der var Tale. Hvad vedkommer den Omstændighed, at de andre højere Førere har indlagt sig Fortjenester, og hvilke Aarsager, der var medvirkende til, at Slaget blev vundet, Spørgsmaalet om de særlige Fortjenester, der maa tillægges de Meza. Det var kun dem, jeg fremhævede ikke paa Grundlag af personligt Skøn, men i Henhold til Rapporterne. Jeg har ikke noget Øjeblik forlangt, at General Bülow skulde „lede“ det natlige Angreb; det var Oberst Liljefalk, der skrev, at Æren for *Ledelsen* tilkom *ene* Bülow. Nu kommer Obersten med et Citat af Generalstabsværket, der skal vise, at de enkelte højere Kommanderendes Ledelse maa være begrænset af Forholdene under natlige Angreb. En saadan Vejledning behøvede jeg ikke, thi jeg har i min Fremstilling af Slaget ved Fredericia i Treaarskrigens Historie Side 414 udtalt: „Da et natligt Angreb ikke kan ledes, maa Dispositionen bestemme alt, saa at Angrebet sættes rigtig an, og alt øvrigt maa overlades til de underordnede Føreres Omsigt og Dygtighed samt Mandskabets Mod“. Da

Udtrykket for Ledelsen er Befalinger, har jeg omtalt alle de Befalinger, de Meza har givet, saavel da det var mørkt, som senere, da det blev lyst. Men jeg har tillige paavist, at den eneste Befaling, Bülow har givet under selve Slaget, skyldtes de Mezas Initiativ; men den Gang var det lyst, og Befalingen burde for længst være given uden de Mezas Anmodning.

Oberst Liljefalk mener, at jeg staar ene med min Opfattelse af, hvor man skal søge General de Mezas Fortjenester i Slaget ved Isted. Jeg henviste som min Kilde til General de Mezas Rapport og de faktiske Forhold. General de Meza forhindrede den Tilbagegang af Hæren, der maa have været besluttet af Overkommandoen, da den kaldte Schepelerns Brigade tilbage, ved de gentagne Raad, han i sine Meldinger gav Overkommandoen om at samle de Tropper, den havde ved Haanden, og forcere Istedpasset. Det er dette, Generalen omtaler i sin Rapport, men iøvrigt gør han ikke det fjerneste Forsøg paa at vindicere sig Æren for de glimrende Fortjenester, Oberstløjtnant Henckell indlagde sig ved først at generobre Øvre Stolk, derpaa bringe Orden i Baggesens Brigade og derefter føre den saaledes samlede Styrke frem til Flankeangrebet over Grydeskov, da Hovedangrebet skete paa Istedpasset, saaledes som dette var foreslaaet af de Meza.

Oberst Liljefalk har ikke Øje for det fortjenstlige i, at General de Meza satte Mod i den modløse Overkommando. Obersten søger Fortjenesten i, at de Meza satte Mod i Soldaterne, og som Kilde anfører han — Otto Vaupell. Obersten siger derom: „Vaupell, der den Gang var Adjutant ved Schleppegrells Stab, traf, efterat Henckell havde bragt Orden i Divisionen (skal være den Del af Divisionen, der var gaaet gennem Stolk) de Meza siddende *i en Grøft* ved Rømek, omgiven af en Del Officerer, for Størstedelen af Schleppegrells Stab".

Jeg har i min forrige Artikel fortalt, hvorledes General de Meza efterat have faaet Kommandoen over Schleppegrells Division, red frem til Vejen, der fører forbi Rømek, kun ledsaget af 6 Ordonnantser. Da han Kl. $8^1/_2$ skulde skrive sin første, meget lange Melding, steg han af Hesten og satte sig ikke *i en Grøft*, men paa Grøftekanten og skrev Meldingen med al den Zirlighed, der udmærkede alle hans skriftlige Arbejder. Noget efter afsendte han en ny Melding, som det synes med Generalstabsaspirant, Løjtnant Rosen af Artilleriet, hvori han, foruden at gentage sit tidligere Raad, bad om „at faa nogle Officerer, hvilkesomhelst til Adjutanter". Men disse var endnu ikke komne, da Generalen Kl. $9^1/_4$ afsendte sin tredie Melding, hvori han, foruden at meddele, at Oberst Thestrup havde generobret Isted, gentog sit tidligere Raad om at forcere Istedpasset.

Kort efter, at denne Melding var afsendt, ankom Kaptajnerne Hirsch og Krieger af Overkommandoens Stab og meldte sig som Adjutanter. De blev strax udsendte for at søge Brigaden Baggesen. Først efter at dette var sket, ankom Løjtnant Vaupell.

Det skulde synes overflødigt at maatte belære Oberst Liljefalk om, at naar man vil benytte en Kilde som Bevis, maa man først undersøge dens Rigtighed. Hvis Obersten havde gjort dette, var han hurtigt kommen til Overbevisningen om, at Vaupells Meddelelser om, at han traf Generalen omgiven af en Del Officerer, for Størstedelen af Schleppegrells Stab, var urigtig. Thi, hvis saa var, hvorfor havde da de Meza maattet bede om at faa Officerer, han kunde benytte som Adjutanter. Men der har ikke været en eneste Officer af Schleppegrells Stab hos Generalen. Thi Stabschefen var haardtsaaret falden i Fangenskab, Souschefen var afgiven til Assistance for Oberst Krabbe og var ved Vedelspang, Kaptajn P. Bauditz, der var den ene af Adjutanterne, havde deltaget i en Kavaleriattake ved Stolk, men var styrtet af Hesten og bleven stærkt fortraadt af de efter-

følgende Heste. Da Vaupell var den anden Adjutant, bliver der kun Ordonansofficeren tilbage. Men det siger sig selv, at havde han været til Stede, vilde General de Meza have benyttet ham.

Denne Del af Vaupells Beretning er altsaa bevislig urigtig, og det gaar ikke stort bedre med den anden Del, som Oberst Liljefalk citerer. Thi den er fra Forfatterens Side Komposition. At Soldaterne, da de Meza kom til den Styrke, Oberstløjtnant Henckell havde samlet, kan have sagt — „Det er Meisa" — kan være troligt nok. Men det kunde ikke falde nogen af dem ind at fortælle, at de Meza „havde befæstet Als", fordi Als var befæstet, inden han fik Kommandoen. Endnu mindre kunde det falde dem ind at sige, „at de Meza var foran ved Fredericia", men de vilde have udtrykt det ved — „Det er ham fra Fredericia". At hans Tilstedeværelse har virket oplivende paa Soldaterne er utvivlsomt. Men; naar man har set Oberstløjtnant Henckells imponerende Personlighed, véd med hvilken Myndighed, han forstod at træde op, og forstaar at vurdere den Energi og Overlegenhed, der behøvedes for at samle og ordne de splittede Kræfter i Stillingen Ø. for Isted Sø, saa kommer man til et andet Resultat end Oberst Liljefalk. Og dette Resultat gaar ud paa, at selv om General de Meza ikke var kommen til Stede, saa vilde Oberstløjtnant Henckell have udført sit Angreb gennem Grydeskov med samme Kraft. General de Meza erkendte dette ved at give Oberstløjtnanten frie Hænder.

At Kaptajn C. Th. Sørensen og jeg har i vore Fremstillinger af Krigen 1864 omtalt, at de Meza var gammel og svagelig, da han blev tagen til Overgeneral, er rigtigt nok; men vi har tillige omtalt, hvad der desuagtet talte for Valget. Naar Oberst Liljefalk ikke desto mindre vil tage mig til Indtægt for sine Udtalelser om Generalens „bristende Førerevne", saa er der kun 2 Muligheder: Enten har han ikke kunnet eller ikke villet forstaa mig. Jeg har gjort en almindelig Bemærkning om, at stærk Støj og Spektakel var Generalen imod, men det havde altid været Tilfældet. Derimod har jeg forsvaret det fuldt Berettigede i, at Generalen ikke vilde blive i Flensborg, og bebrejdet hans Stabschef, at han ikke kunde indse dette, hvorved mange Ulykker vilde være undgaaede.

Naar Oberst Liljefalk henviser mig til Generalløjtnant Bahnson som Kilde med Hensyn til Beskaffenheden af Isen paa Slien den 4de og 5te maa jeg bemærke, at hverken Obersten eller Generalen kan benyttes som Kilde i denne Henseende, fordi ingen af dem kender Forholdene. Derimod henviser jeg til, at Kaptajn Sørensen udtaler, at hvis Prins Friedrich Carl havde forsøgt sin Overgang den 5te om Morgenen, vilde Isforholdene paa Slien ikke have staaet som Vanskelighed. Jeg tilføjer, at en Autoritet som Oberst Blumenthal ved sin Rekognoscering kom til Overbevisningen om, at Overgangen kunde foretages, selv om den modsatte Bred var meget stærkt besat. Det er disse Udtalelser, hvorpaa jeg støtter mig.

Oberst Liljefalk slutter med, at han har haft den Glæde, at „ansete fædrelandskærlige" Mænd har takket ham for hans lille Artikel som „Et Ord i rette Tid". Ogsaa dette er mig uforstaaeligt, thi jeg ser ikke, hvad „Anseelsen" og „Fædrelandskærligheden" har at gøre ved Bedømmelsen af en ren krigshistorisk Begivenhed. Obersten tror tillige at have vundet, at Forfatteren til Fremstillingen i Danmarks Riges Historie ikke kan sige, at Rigtigheden af Beslutningen, der blev tagen om at opgive Dannevirkestillingen, er hævet over enhver Tvivl. Men derom har Forfatteren jo slet ikke udtalt sig. Det er Oberst Liljefalk og Generalløjtnant Bahnson, der har fremsat Tvivl, men, da ingen af dem har præsteret noget Bevis for Rigtigheden af deres Paastande, bliver Spørgsmaalet, om de ikke havde gjort langt bedre i at beholde deres Tvivl hos sig selv.

RIGSDAGEN

DEN Rigsdagssamling, der — uden Trontale — aabnedes den 7de Oktober, gaar en rig Arbejdstid i Møde. De store „Mærkesager", som i forrige Samling var saa nær ved at naa i Havn, nemlig Forslaget om den *kommunale Valgret* og *Toldlovforslaget* med tilhørende Kompensationsforslag, blev strax igen lagt paa Landstingets Bord. Og det store Forligs Tid synes nu uigenkaldeligt at maatte være inde, hvis disse Sager virkelig skal løses, inden Forsvarskommissionens Betænkning omsider afgives, og dermed den største og vanskeligste Sag af alle, Forsvarssagen, bydende kræver sin Løsning. Ogsaa Regeringens andre kendte Mærkesager, *Retsreformen* og *Ministeransvarlighedsloven* foruden de vigtige sociale Forslag om Ændring i de uægte og ægte Børns og deres Mødres Retsstilling præsenteredes igen Landstinget. Samtidigt aflæssedes paa Folketingets Bord det fra forrige Samling kendte Forslag om de mange nye Jærnbaner, og af nye Forslag bødes der dette Ting navnlig et helt Overflødighedshorn af Lønningsforslag, der vil bebyrde Statskassen med en forøget aarlig Udgift paa ikke mindre end $5^1/_2$ Mill. Kr., saaledes at Ministeriet samtidigt ansaa det nødvendigt til delvis Kompensation at fremlægge et Forslag om Forhøjelse af Jærnbane- og Portotaksterne til c. 1,400,000 Kr. Naar dertil kommer, at Regeringen har bebudet at ville fremlægge et Forslag til Omændring af Valgkredsloven, og at det socialdemokratiske Parti allerede har fremsat et Forslag om vidtgaaende Ændring af Grundlovens Valgretsregler, maa det erkendes, at der i det allerede foreliggende er Stof nok til lange Debatter og spændende politiske Kampe.

I Folketinget indlededes Forhandlingerne som sædvanligt med Finansministerens store statsfinansielle Redegørelse ved Finanslovens Fremlæggelse, hvortil denne Gang tillige knyttede sig en Oversigt over samtlige forelagte ny Lønningsloves finansielle Rækkevidde og en Begrundelse af Betimeligheden af allerede nu at gaa til nye Jærnbanetakst- og Portoforhøjelser. Nødvendigheden heraf kunde i hvert Fald ved første Øjekast synes vanskelig at forstaa, al den Stund det i Aar fremlagte Statsregnskab for Finansaaret 1906—07 viser et ganske fænomenalt, ja i Rigsdagens Historie enestaaende stort Overskud, nemlig paa ikke mindre end 13 Mill., uagtet der fra vedkommende Aar oprindelig var budgetteret et *Underskud* paa 5 Mill. Kr. Af dette Overskud er dog de $7^3/_4$ Mill. fremkomne ved en ganske extraordinær Inddragning af forskellige Fonds, altsaa ved Indtægter, der ikke mere vender tilbage. Det ordinære Overskud bliver derfor kun c. $5^1/_2$ Mill. Kr., der navnlig skyldes dels at de indirekte Skatter har vist sig at indgaa med omtrent 7 Mill. Kr. mere end paaregnet, og dels at der er brugt til offentlige Arbejder omtrent 4 Mill. mindre end bevilget. Finansministeren advarede dog stærkt mod at drage for sangvinske Slutninger af dette tilsyneladende saa lyse Billede, thi de usædvanligt rigt strømmende Indtægter skyldtes de usædvanlig gode Tider, men efter de gode kom nødvendigt daarlige Tider, og disse var øjensynligt allerede nær. Statsbanernes Overskud var allerede i Tilbagegang, og Toldindtægterne vilde for næste Aar sikkert berede en Skuffelse. Mens saaledes Indtægternes stærke Fremgang sikkert vilde standse, vilde Udgifterne utvivlsomt bestandig stige, og Regeringen maatte derfor nødvendigt kræve en delvis Kompensation i nye Indtægter, naar den nu gav efter for de stærke Krav fra alle Sider og fremlagde Forslag om Lønningsforhøjelser af et ssa enormt Omfang, for endelig en Gang at faa Ende paa de evindelige Raab om Lønningsforbedringer.

Den samlede aarlige Merudgift af de ny Lønningsforslag opgjorde Finansministeren saaledes: til Tjenestemænd ved Postvæsenet,

Statsbanerne, Telegraf- og Toldvæsenet 2,9 Mill., til Folkeskolens og den højere Almenskoles Lærere 1,25 Mill., til Landpostbudene $^1/_2$ Mill., til Underofficererne 700,000 Kr. og til andre Lønforhøjelser ca. 200,000 Kr., ialt godt $5^1/_2$ Kr. paa et Brædt til Lønningslove. Til delvis Kompensation heraf foreslaas en Forhøjelse af Statsbanetaxterne, bl. a. paa Iltogsbilletter, til c. 1 Mill. Kr. og af Portotaksterne paa c. 400,000 Kr.

Disse store Lønningsforslag og navnlig de bebudede Takstforhøjelser vil sikkert blive stærkt omstridte og spiller naturligvis ogsaa en fremtrædende Rolle under den store Generaldebat angaaende Finansloven, der denne Gang ikke som tidligere var skarpt skilt i en rent politisk og en mere saglig finansiel Behandling. Af den, da dette skrives, langt fra ikke afsluttede Generaldebat har af politiske Udtalelser særlig de, der faldt om Danmarks Udenrigspolitik, Krav paa at mindes. Paa Foranledning af Udtalelser fra *N. Neergaard* udtalte Udenrigsminister *Raben-Levetzau*, at den røde Traad i vor Udenrigspolitik var Ønsket om at bevare vor Neutralitet og at „skabe et godt Forhold til vore Naboer med fuld Bevarelse af vor Handlefrihed". Men dertil, fortsatte han, „er det imidlertid en Nødvendighed, at vort Forsvar er i en tidssvarende og til Landets Evne passende Orden, saa at vi kunne vise Verden, at vi have Evne og Vilje til at lægge et alvorligt Ord ind ved Bestemmelsen af vort Lands Fremtid". Da senere *Krabbe* beklagede Udtalelsen om at „hævde vor Handlefrihed", der formentlig vilde kunne misforstaas, tog Konsejlspræsidenten Ordet og erklærede, at den nævnte Udtalelse, der naturligvis var afgivet paa hele Ministeriets Vegne, netop var paa sin Plads, fordi man i afvigte Sommer i Pressen havde bebrejdet Ministeriet, at det skulde have sluttet Overenskomst med en anden Stat, saa at Danmark ikke stod frit. Dette var ikke Tilfældet, men naturligvis vilde Regeringen kun bruge Danmarks Handlefrihed til saavidt det var menneskeligt at sørge for, at Danmark var og forblev neutralt.

Ogsaa i *Landstinget* kom vor Udenrigspolitik paa Bane, idet Prof. *Matzen* bebudede en Forespørgsel til Udenrigsministeren angaaende Optanttraktaten med Tyskland. I dette Ting naaede iøvrigt alle de store politiske „Mærkesager" efter en kort Førstebehandling at komme i Udvalg. Under Debatten om den kommunale Valglov udtalte Grev *Frijs*, at hans Gruppe maatte kræve ogsaa for Byernes Vedkommende en „rimelig Sikkerhed for, at ikke den Del af Befolkningen, der yder det største Tilskud til Kommunernes Udgifter, ikke bliver ganske undergiven Massens Luner", medens Indenrigsministeren paa Forespørgsel fra socialdemokratisk Side erklærede, at Regeringen vel ikke var bundet ved sit i forrige Samling gjorte Tilbud om Bevarelsen af den privilegerede Valgret til Amtsraadene, men paa den anden Side heller ikke var bundet til ikke eventuelt igen at fremsætte det.

Sammen med Toldlovforslaget, Arveafgift- og Sukkerafgiftsforslagene forelagde Finansminister Vilhelm Lassen endnu en Gang det Vinbeskatningsforslag, hvorimod der rejstes saa stærke Angreb i forrige Samling, men han erklærede sig dog samtidig beredt til at tage det tilbage og forhandle om et nyt Grundlag, hvis begge Rigsdagens Ting maatte ønske det. Under første Behandling af Retsreformen kom det til en kort Replikvexel om Nævningeinstitutionen, der desværre giver grundet Anledning til Frygt for, at den nu snart sørgelig berømte store Retsreform, der igennem to Menneskealdre har staaet paa Dagsordenen, paany vil strande i denne som i forrige Samling. *K. B.*

ET MODERNE FOLK I KRIG

EN LÆRERIG BOG

Af Axel Anthon Bjørnbo.

Da Karl Larsens Bog „Under vor sidste Krig" udkom, vakte den megen Interesse herhjemme; men hverken før eller efter sin Fremkomst fandt Bogen al den Støtte og Forstaaelse, som den fortjente. Den indeholdt for megen Sandhed og for lidt Effekt til at slaa an i de brede Lag, og selv i litterært dannede Kredse var man ikke klar over, at dette Værk baade i Idé og Udførelse var noget for sig, noget, man intet Sidestykke havde til. Det er først ved at blive oversat paa Tysk, at Værket har naaet fuld Anerkendelse og Forstaaelse.

Herhjemme har man haft en tydelig Tilbøjlighed til at slaa denne Bog i Hartkorn med andre Krigserindringer og Krigsskildringer, og da den handlede om 1864 og var lige saa fri for Tendens som for Effekt, skød mange den fra sig med den Uvilje, hvormed Danske instinktmæssig tager paa alt, hvad der tvinger dem til at se klart paa hin Tids Begivenheder.

I Tyskland, hvor hverken et afgørende Nederlag eller Følelsen af militær Afmagt har virket dræbende paa Interessen for Krigen og dens Gerninger, og hvor Minderne fra Aaret 1864 ingen Skygger kaster, har man uden at lade sig afficere af Bogens mange tyskfjendtlige Ord dømt objektivt; og ved at sammenligne med den tyske og franske Litteratur har man hurtig opdaget og villig erkendt, at dansk Kultur her, takket være en klog Mands Initiativ og Folkets associative Aand, i al Beskedenhed har formaaet at frembringe noget nyt og værdifuldt; man har indset, at der her er skabt et nyt Begreb: Begrebet Krigspsykologi.

Thi det er netop det, der er Kærnepunktet i denne Bog og i dens Idé, at Krigens Psykologi her for første Gang bevidst opstilles som et Begreb for sig, der ikke har andet med Krigshistorien at gøre, end at Historien skal klarlægge den ydre Gang af de Begivenheder, hvis Indvirkning paa Sjælelivet Psykologien skal udrede. Tænker man lidt over Sagen, gaar det op for en, at denne Forskel er saa gennemgribende, at det historisk set mest ubrugbare Stof ofte er det, der psykologisk set er det værdifuldeste; men den Vexelvirkning finder der Sted, at det krigspsykologiske Studium ofte aabenbarer os Aarsagerne til de ubegribeligste Tilfælde i Krigshistorien, medens Tilstedeværelsen af en objektiv Krigshistorie er nødvendig for de psykologiske Fænomeners Vurdering.

Den Slags Definitioner og Distinktioner fortaber Bogen sig dog ikke i; den er ingen Lærebog, mindst af alt en dogmatisk Filosofi, men derimod en praktisk ordnet og klogt grupperet Samling krigspsykologisk Kildestof med indflettede vejledende Bemærkninger. Det er, som om en Læge skildrede en Sygdom ved at lade de syge af alle Aldre og Stænder fortælle hver sin Lidelseshistorie til en fortrolig Ven, og saa lod deres Fortællinger trykke med Udeladelse af al Udenomssnak, men med Tilføjelse af sin lægekyndige Kommentar. Men ligesom Sygehistorierne først kan give et alment Billede, naar de samles fra alle Lande, saaledes trænger denne ensidigt danske Samling fra een Krig til at sidestilles lignende Samlinger fra andre Krige og andre Folk, fra Sejrherrernes saavel som fra de slagnes Side, men saadanne findes endnu ikke.

Allerede Bogen fra 1864 giver dog et saa fyldigt og klart tilrettelagt Stof, at Trangen vækkes til at skrive Bøger om Bogen, til at udnytte de mange Træk fra Sjælelivet, som her er samlet, til at stemple det ene som særegent dansk, om det andet at sige, at „saaledes gaar det selvfølgelig altid

til i Krigen", om dette, at „sligt vilde kun en Preusser kunne finde paa", om hint, at „her har vi den evigglade Wienerløjtnant", og saaledes videre. For denne Fristelse til at bearbejde Værkets righoldige Raastof, giver Anmælderne selvfølgelig efter, og der er ogsaa god Anledning og rig Lejlighed til ud af de spredte Træk at fastslaa almengyldige Resultater om Mennesker i og under Krig, om Tonen og Aanden i de tre Hære, som var med i 1864, om Krigens Væsen, dens Rædsler og Uhygge, om Begreberne Mod og Fejghed, om Individernes større eller ringere Forstaaelse af de Begivenheder, de selv spiller med i, om Illusionernes og Hallucinationernes, Rygternes og Løgnenes Liv og Død. Over alt dette kaster Bogen Lys — og over mere til.

Værkets almene og grundlæggende Betydning har dets Udgiver klart Blik for; det saa man allerede i Fortalen til den danske Udgave; men at han har ønsket endnu stærkere at understrege dette, viser Titlen paa den tyske Udgave: „Ein modernes Volk im Kriege". Oversættelsen, som maa have beredt mange næsten uovervindelige Vanskeligheder, er udmærket og vel gennemtænkt. Derimod har den tyske Udgiver, Prof. R. v. Fischer-Benzon i Kiel, ikke tilstrækkelig sørget for at gøre Bogen brugbar for fremmede Læsere, idet de Anmærkninger, den er forsynet med, er baade for kortfattede og for faa. Hvilken Udlænding ved f. Ex., at de Side 7 omtalte „Kohlenbrenner" (Kulsviere) er en særlig Betegnelse for Nordsjællændere, og at „Den tapre Landsoldat" Side 65 er et Monument i Fredericia til Minde om Krigen 1848—50, og ikke, som en Note forklarer det tre Sider før: „Ein dänisches Kriegslied". At denne Krigssang er digtet af Peter Faber, og at Navnet paa Pansertaarnskibet Rolf Krake (Side 16) er taget fra en dansk Sagnkonge, havde der maaske ogsaa været Grund til at oplyse. Noget lettere har tyske, men næppe alle udenlandske Læsere ved at begribe, hvad en ung dansk Pige Side 71 forstaar ved „Tivoliempfindungen" (Tivolifornemmelser); men saa meget vigtigere havde det været Side 282 at præsentere dem ordentlig for den danske „Jens" ved at jævnføre ham med hans engelske og franske Sidestykker „Tommy Atkins" og „Pioupiou". Endelig er det for ubeskedent af Udlændinge at fordre, at de skal kende den Side 114 omtalte „bekannte Niels Kjeldsen vom 6. Dragonerregiment 4. Schwadron", og det er for beskedent ikke her at nævne Karl Larsens Bog om Niels Kjeldsen, selv om man ikke, ved at tale videre om den efterfølgende ret beskæmmende Polemik, vil gøre Udlændinge begribeligt, hvorfor denne menige Dragon nu er saa saare bekendt og ved sin Tapperhed og Død har tilvejebragt et af de aller bedste Bidrag til Krigens Psykologi i videste Forstand. Saadanne Mangler forringer den tyske Udgave langt mere end Udeladelsen af flere Breve og Dagbøger, som findes i den danske; thi det eneste væsentlige, der ved Udeladelserne gaar tabt, er de Bidrag fra en Del Bondesoldater, som ikke var til at overføre paa fremmed Sprog, fordi alt gik tabt med den Dialekt, de var skrevet i.

At en Bog som denne udkommer paa Tysk, er i sig selv et Fænomen af Interesse, som taler til Gunst for den tyske Læseverden. At en tilsvarende tysk eller slesvigholstensk Samling vilde finde mange Læsere herhjemme, er der vel Grund til at tvivle om; den ret omfattende tyske Memoirelitteratur fra de slesvigske Krige, som vore Biblioteker ejer, røres ialfald saa godt som aldrig. Trangen til at se sig selv gennem Modpartens Briller er nu en Gang tysk. Selv om Danskere ikke bliver ligesaa forbavsede og krænkede som Franskmænd og Englændere over, at der ses paa dem gennem andre Briller end de hjemmelavede, saa foretrækker de dog at yde sig selv den fornødne Ros og Kritik uden Hjælp udefra. De Hædersdraper til Løjtnant Ankers Pris,

som efter Stormen paa Dybbøl blev digtet og sunget i den preussiske Lejr, har næppe vakt Genklang hos den Tids Danske, der altid nærmest følte det som en Anmasselse, naar Fjenden af Courtoisie spillede „Den tapre Landsoldat". Var der noget, der i Niels Kjeldsen-Affæren fornærmede vore Chauvinister, var det det, at der ogsaa tillagdes tyske Udsagn og Domme nogen Betydning. Naar en dansk Militær i et tidligere Hæfte af dette Tidsskrift vil fælde Dommen over de Meza i 1864, falder det ham ikke ind at nævne, hvad tyske Sagkyndige mente om ham eller om Dannevirkes Rømning.

Det er den samme Blanding af national Blufærdighed og national Prikkenhed, der ligger til Grund for en Ytring, jeg har hørt, om, at Stoffet i Karl Larsens Bog var for intimt, i for høj Grad vort eget, til at det burde oversættes. Intetsteds er imidlertid denne patriotiske Følsomhed daarligere paa sin Plads end her; thi skønt den tyske Oversættelse i ingen Henseende er præpareret, men alle Kort lagt aabent paa Bordet ligesom i den danske Original, saa er der intet, man som Dansk behøver at skamme sig over, ikke det mindste, som man ikke kan være bekendt overfor Udlandet.

Langt snarere maa man antage, at denne Bog vil tjene til at fæstne vor Anseelse og højne Agtelsen for vort Folk i Udlandets Øjne; thi det Billede, det danske Folk her tegner af sig selv, er helt igennem saa smukt og troskyldigt, at det kun kan vække Sympati og Forstaaelse. Man vil uvilkaarlig komme til at holde af dette Folk, hvad enten det er ens eget eller ikke, og holde af det trods dets Skrøbeligheder og Løjerligheder, eller maaske netop gennem dem. En Bog, der saa skarpt og dog saa tiltalende tegner den danske Folkekarakter, finder man ikke.

At Danskerne ikke er nogen krigersk Nation, det viser Bogen tydeligt; dertil er de øjensynlig af for blødt, godmodigt og sindigt Gemyt. At Krigen er en Lidelse, en Plage og et ækelt Haandværk, det gaar som den røde Traad gennem Soldaternes Ord, og det skønt baade Befalingsmænd og Menige næsten altid har saavel moralsk Holdning som personligt Mod nok til fuldt ud at gøre deres Soldaterpligt Men Officererne er sjældent Militære nok til at stryge den godlidende danske Mand af sig, og vore skikkelige „Jenser" lider og pines ved at se Markerne lagt øde, Husene skudt sammen, Dyrene prisgivet og Kammeraterne lemlæstet. Og dog tager de deres Tørn, skønt hvert Brev hjem viser, at de er vaagnet til bitter Selverkendelse om deres Afmagt overfor Modstanderen. „Vi er for faa; de andre er bedre uddannet og bedre rustet end vi. Kan I da ikke begribe det?" lyder det ustandseligt i disse Breve, i hvilke vi ser den danske Hær miste Illusionerne og vinde Selverkendelsen. Og Konerne svarer igen i den jævneste og kærligste Tone, Breve fulde af Trøst og rørende Bekymring. Men det er altid Almuesfolkene, der vaagner først. De københavnske Borgerfolk, den tyskædende teologiske Kandidat, der drikker sig en Rus af Glæde over, at Broderen kom levende fra Stormen paa Dybbøl, dem er det, der tror først paa Forræderi og haaber længst paa Hævn.

Giver den danske Soldat sig selv et godt Skudsmaal i denne Bog, saa gør den danske Befolkning det dog ikke mindre. Thi vel flammer Hadet stærkt hos den, og de vrede Ord flyder let fra Munden i et Krigsmod, der danner en egen Kontrast til den mere betænksomme Façon hos dem, der selv staar for Skud. Men ligesaa tappert de sejge Jyder værger sig mod Fjendernes Voldshandlinger og „gamle Wrangels" Udpresninger, lige saa svært har de ved at holde Hadet varmt og Galden flydende, naar de kommer i personlig Berøring med Fjenderne, og disse „Utysker" viser sig at være glade og velvillige Østrigere, alvorlige og høflige Preussere eller sølle Polakker, som alle trænger til venlig Omgang med deres Kvarterværter og

alle længes hjem. Formelt opretholdes Fjendskabets Skranke; men Hadet smelter hurtig og viger for aabenlys Medfølelse eller opofrende Hjælpsomhed, naar et „Utyske" lider af Sygdom eller Sult, eller blot han skal straffes.

Og lad os hellere sige det rent ud: Fraset Overledelsen er det ingenlunde noget stygt eller blot utiltalende Billede, den Tids Danske halvt modstræbende kommer til at give af de fjendtlige Hære under Invasionen, især ikke sidestillet med det altid grelle Billede af Oprørshæren fra 1848—50. Vi Danske har derfor den Lære at tage af Bogen, at vi har haft for svært ved at erkende den Mandstugt og Ridderlighed, baade Østrigere og Preussere som oftest udviste i 1864, hvad Brutaliteten i Tyskernes nationale Kampførelse ikke berettiger os til.

Hvem der ogsaa har noget at lære af denne Bog, er vore hjemlige Udgivere og mange af Udlandets med. Det er nemlig ikke helt almindeligt, at Folk gennemtænker en Sag, før de tager fat paa Udførelsen, og Udgivere er i den Henseende ikke bedre end andre Mennesker, skønt de burde være det. Kun altfor ofte bærer vore litterære Udgaver, og enkelte af de videnskabelige ogsaa, Tankeløshedens og Inkonsekvensens, ja nogle endog Sjuskeriets Præg. Vore litterære Textbedærvere kan hos Karl Larsen lære at tænke, før de handler; thi Udgiveren af Bogen fra 1864 hører aabenbart til dem, der paa en Gang ser Maalet og kender Midlerne.

Den Opgave, han har forelagt sig, hører til de vanskeligste, til dem, hvor den Nøjagtighed i Enkelthederne, som er enhver hæderlig Udgivers første Pligt, ingenlunde er tilstrækkelig. Her foreligger nemlig et af de Tilfælde, hvor der ved Udpluk af et meget omfangsrigt Materiale har skullet vælges netop det, der var det karakteristiske, og alligevel gives et klart Helhedsbillede; men desuden gjaldt det om, at hver enkelt Persons Bidrag bevaredes saaledes, at vedkommendes Personlighed traadte frem som en sjælelig Individualitet og ikke som et registreret Nummer. Dertil maatte det fordres, at Bidragene samledes fra alle Klasser i Folket, fra begge Køn, fra unge og gamle, fra dem, der selv var med, baade Officerer, Underofficerer og Menige, saa vel som fra dem, der sad hjemme i By og paa Land, fra dem, som var fangne eller saarede, som plagedes med de fjendtliges Indkvartering eller ofrede sig for de saaredes Pleje. Ved den Opgaves Løsning slaar Nøjagtighed, Samvittighedsfuldhed og Konsekvens i Behandlingen ikke til; her fordres en ganske særegen Udgiverkunst, og uden den var 1864-Bogen heller ikke blevet til det, den er. Thi ret beset er ethvert Stykke i Bogen af Værdi; Totalbilledet er takket være den heldige Gruppering tydeligt; Enkelthederne understreges ved den behændig indflettede Kommentar, som dog skiller sig bestemt ud fra selve Texten; Forkortelserne er foretaget diskret, uden at Sætninger eller Meninger er hugget i Stykker, og det er altid angivet og motiveret, naar en Forkortelse finder Sted. Tvivl i Ordenes Læsemaade tilstaas aabent, Dialektord og Slagord forklares. Stofvalget er foretaget uden chauvinistiske Skrupler, men ogsaa uden antimilitaristisk Tendens, som man kunde vente det af Militærsønnen, han, „som holdt med Tyskerne, dengang de skod Niels Kjeldsen" — saaledes lød Folkets Røst i Anno 1901.

Hvad der særlig maa anerkendes er den Sprogsans og Respekt for det overleverede, som har ledet Udgiveren til at bevare den oprindelige Tegnsætning og Ortografi, naar denne frembød særlig karakteristiske Træk, og til aldrig at rette paa Sproget, hvor klodset og ubehændigt dette end var. Bedst af alt er det, at flere Bondebreve med deres rene Dialekt og Lydbogstavering er aftrykt uden Forandring, hvorved disse Breve bliver til de fornøjeligste Sprogmindesmærker. Man tænker med Gru paa, hvad der var blevet ud

af dette, hvis det var faldet i Hænderne paa en af de sædvanlige *kritiske* Udgiverdilettanter, der i misforstaaet Overlegenhed retter og forandrer, til det hele bliver en ensformig Suppe af deres eget Bryg. Der er flere end gamle Allen, der i deres Klogskab har begaaet den Misgerning at gøre Breve og Erindringer fra Almuesmænd „let læselige og tilgængelige for den dannede Almenhed".

Efter al Sandsynlighed var det i sidste Øjeblik og i rette Øjeblik, de skrevne Optegnelser fra 1864 blev samlet. Om nogle Aar vil rimeligvis de fleste af dem være gaaet alt Kødets Gang, medens paa den anden Side hin Tids Begivenheder, da Indsamlingen for ti Aar siden foretoges, var rykket saa fjærnt, at Besidderne ikke kunde have noget mod Offentliggørelsen at indvende. Det maa beklages, at den Enquête fra Aarene 1848—50, som Allen har Æren for, hverken fik samme Alsidighed eller kyndige Behandling som den Karl Larsenske. Til Gengæld bevares den Allenske Samling, hvoraf hans „Breve fra danske Krigsmænd 1848—50" er et ensidigt Uddrag, paa det kgl. Bibliotek som en Skat, der engang vil blive hævet. Hvad 1864 angaar, *er* Skatten hævet; men alligevel er det i høj Grad at beklage, at det viste sig umuligt at beholde Stoffet fra 1864 samlet og i offentligt Eje. Thi intet kan lignes med samtidige og ufrivillige Vidnesbyrd; ved Siden af dem har Erindringer, ikke mindst Veteraners, som laves til at trykkes, grumme ringe Værdi; de er og bliver altid en grumset Kilde.

De samtidige Vidnesbyrds absolute Uerstattelighed bringer en til at tænke paa, hvor forkert det er, at Biblioteker, der ikke blot samler paa Aviser og Bøger, Lejlighedsdigte, Prospektkort og alle Slags Smaatryk, men ogsaa paa haandskrevne litterære Arbejder og Folkeminder af enhver Art, endnu kun i Ny og Næ faar fat i Breve og Brevsamlinger fra *bekendte* Folk, og aldeles ikke er sig nogen Opgave bevidst overfor andre private Breve. Selvfølgelig burde betydende Mænds og Kvinders Breve aldrig, som det nu saa ofte sker, tilintetgøres; men ret beset burde man arbejde hen imod, at ogsaa almindelige Folks efterladte Breve og Optegnelser, før de tilintetgjordes, passerede en kyndig Mands Haand, hvis Hverv det skulde være at udplukke til Opbevaring i en Folkebrevsamling hvert Stykke, som paa Grund af Indhold eller Sprog var egnet dertil.

At Befolkningen ikke vilde stille sig kold eller afvisende overfor en saadan Sag, tyder Nationalmusæets Trivsel og saavel Allens som Karl Larsens Enquête paa. Det er Bibliotekskultur, næppe almen Kultur, det skorter paa, naar man gennemgaar, ordner og Aar for Aar henlægger trykte Festprogrammer, Reklameplakater, Priskuranter, Menuer og alt sligt, men undlader at indsamle og opbevare Breve, der i Fremtiden kunde blive af uberegnelig kultur- og sprogh historisk Interesse. Det ene burde selvfølgelig stadig gøres, men det andet ikke forsømmes. Thi tænk, om f. Ex. den, der en Gang skal skrive Provisorietidens Historie, skildre den Splid, der fremkaldte Provisorierne, og disses Virkning paa Folket, om han foruden Rigsdagstidende, Dagspresse, officielle Aktstykker, retslige Dokumenter og de enkelte Politikeres efterladte Breve og Optegnelser, i de offentlige Biblioteker fandt en stor Samling private Breve fra Kampaarene, vexlede mellem Borgere og Bønder, Præster og Retsbetjente, Godsejere og Etatsraader — og deres Koner? Eller tænk, om den, der skal skrive Skandinaviens Historie i Aaret 1905, kunde belyse Unionsopløsningens Virkninger paa de skandinaviske Folks Sjæleliv ved lignende Samlinger af samtidigt folkepsykologisk Stof? Mon ikke det besværlige, men ingenlunde uoverkommelige Arbejde med at anlægge saadanne Samlinger og holde dem à jour vilde kunne bære rig Frugt? — Bogen fra 1864 besvarer dette Spørgsmaal med et tydeligt: Jo!

KURVEMAGERNE I BELGIEN

EN INDVENDING OG ET SVAR

Som interesseret Læser af Dansk Tidsskrift og dets sociale og politiske Artikler har jeg læst „Kurvemagere i Belgien". Af mange Grunde interesserer Stoffet mig. Jeg er imidlertid blevet i Tvivl om, hvorledes det er muligt at udlede de i Artiklen fremsatte Slutninger af det deri givne Materiale (hvortil jeg ikke henregner Lyriken eller „Interieurerne"). Jeg vilde derfor være Forfatteren taknemmelig, om han vilde gøre noget nærmere Rede for sit Materiale og henstiller særligt at følgende Spørgsmaal besvares:

Hvorfor er en Gennemsnitsleje pr. Hektar Agerland i Flandern af 123 fr. urimelig høj? Det er meget nær 50 Kr. pr. Td. Land.

Kjbhvns. Kommune ejer store Arealer omkring Kbhvn.; Gjennemsnitslejen for dem er ca. 50 Kr. pr. Td. Land.

Herr Givskov angiver Gjennemsnitsprisen pr. Hektar Agerland til 3837 fr., Gjennemsnitslejen til 123 fr. Det vil sige at Renten er 3 %.

Heri Landet vilde man regne det for „billige Penge".

Som Modsætning opstilles Jorderne i Arrondissementet Virton, om hvilke det siges, at „Klima og Natur have sammensvoret sig om at tilintetgjøre Resultatet af Menneskers Arbejde". For disse angives Gjennemsnitsprisen til 1070 fr. pr. Hektar eller ca. 425 Kr. pr. Td. Land, Forpagtningsafgiften til 40 fr. pr. Hektar hvilket svarer til 16 Kr. pr. Td. Land.

Hvorfor er dette særligt billigt? I de Egne i Danmark hvor „Klima og Natur have sammensvoret sig etc." gaa Priserne ned til det halve eller endog lavere.

Det forekommer mig, at de i Artiklen anførte Beviser, uddragne af Forpagtningsafgiften, ikke give nogetsomhelst Holdepunkt for de dragne Slutninger.

Ærbødigst

ALEX. FOSS.

London den 17de september 1907.

Hvad jeg tror at have paavist i min artikel er den kendsgærning, at billig jord betyder høj arbejdsløn, dyr jord lav løn. Dertil svarer hr. Foss: Jamen vi har ogsaa i Danmark lige saa dyr og lige saa billig jord. Jeg maa tilstaa, at jeg ikke ganske følger tankegangen; men skal der være nogen mening deri, saa maa det vel være den, at i Danmark er arbejdslønnen højest paa den dyre jord. Kun i dette Tilfælde vilde de af hr. Foss anførte tal — til hvilke jeg ret straks skal komme tilbage — have betydning.

Men forholdet er det stik modsatte. I henhold til Danmarks Statistik 4. række 20. bind 2. hæfte er arbejdslønnen endogsaa betydeligt højere i det fattige Vestjylland end i de rige østifter. I Danmark som i Belgien og for den sags skyld overalt i verden — er forholdet det samme: at jo mere arbejderen maa give for at komme i besiddelse af jorden, jo mindre bliver der til ham selv — naturligvis. Selv om derfor hr. Foss's betragtninger om jordpriserne i Danmark uden videre kunde akcepteres, vilde disse betragtninger være aldeles irrelevante. Dersom de overhovedet beviser noget, saa er det kun, at Danmark ikke er undtaget fra den almindelige regel om jordprisens indflydelse paa arbejdslønnens højde.

Men hr. Foss's betragtninger maa paa ingen maade akcepteres. Hr. Foss maa erindre, at naar han vil sammenligne *gennemsnits*prisen for udstrakte provinser med prisen i andre lande, saa gaar det paa ingen mulig maade an at tale om „store arealer omkring Københavns" eller „om de egne i Danmark hvor klimat og natur have sammensvoret sig". Naar man vil sammenligne, maa man bruge ensartede størrelser, og hvis der er store arealer omkring København hvor gennemsnitslejen er 50 kr. pr. td. land, saa er der hele distrikter rundt om Bryssels, Ghent, Antwerpen etc. hvor gennnmsnitslejen løber op til 2—300 kr. pr. td. land. Men aarsagen hertil er den samme som den der driver lejen op rundt København —: nærheden til den store by. Her kan saadan leje betales, fordi det nære, rige marked giver penge til afholdelsen af alle udgifter til forbedring og drift; men den fattige flanderske bonde, der har langt til marked, kan ikke afse kapital til forbedringer og lever følgelig

i stadig armod, fordi forpagtningsafgiften sluger alt hvad han fortjener.

Hr. Foss spørger dernæst hvorfor 16 kr. pr. td. land er særlig billig som lejeafgift i Ardennerne. Hans jævnførelse med de daarlige egne i Danmark skal jeg skænke ham. Det er muligt at han kan finde et eller andet hedesogn, hvor lejen gaar ned „til det halve eller endog lavere". I Ardennerne kan han finde hele arrondissementer — Bastogne f. eks. hvor dette er tilfældet; men som sagt slige jævnførelser er uden værdi. Jeg vil bede hr. Foss spørge en hvilkensomhelst landmand om 16 kr. forpagtningsafgift for en tønde jævngod jord, saaledes som den er i arrondissementet Virton, er billig eller dyr.

ERIK GIVSKOV.

NATUR OG VIDENSKAB

Tyggekraften.

Føler man med Tommel og Pegefinger, satte imod hinanden, ind igennem „Kinden", vil man bagtil paa denne, lidt foran og under Øret, kunne faa fat paa den Muskel, som kaldes Tyggemusklen, og som gaar fra Underkæven opadtil. Denne Muskel er overordentlig kraftig, hvad jo ikke er underligt, da den benyttes saa overmaade meget. Almindelige Menneskers Tyggekraft beregnes til 50 ℔, men der er Mange, som har den betydeligt større — øvede Nøddeknækkere f. Eks. Folk, som lever meget af Ting, der fordrer liden Tygning, naar som Regel langtfra op til de 50 ℔.

Mod Brandsaar.

Et ypperligt Middel, der har staaet sin Prøve vel, og let kan erhverves, faas saaledes: Man opløser 1 Gram Borsyre i 5 Gram varm Glycerin; hertil føjes 25 Gram Olivenolie. Dette Middel er ej alene smertestillende men ogsaa antiseptisk.

At bedømme et Ægs Alder.

Et frisklagt Æg, nedlagt i Saltvand, lægger sig vandret paa Bunden; et, der er ældre, hæver sig med den stumpe Ende opad. Er det 5 Dage gammelt, danner dets Axe en Vinkel med Bunden paa 20°; er det 8 Dage gammelt, er Vinklen 45°. Til 14 Dage svarer en Vinkel paa 60°, og til 3 Uger en paa 75°. Staar Ægget lodret, er det i hvert Fald 1 Maaned gammelt.

Lys som Bakteriedræber.

Bakterier trives ikke i Lys, ja kan endog under visse Omstændigheder ganske dræbes af stærkt Lys, især af de i dette indeholdte ultraviolette Straaler. Man har ved Forsøg godtgjort, at farlige Bakterier er bleven dræbt i Løbet af fra c. 8 til 15 Minutter, naar de er blevne udsatte for Lysets Paavirkning. Kunstigt Lys kan her i en Læges Haand komme til gavnlig Anvendelse, men man gør vel i at mærke sig, at Sollyset jo kan erhverves af Enhver. En Hovedfordring til en Bolig bør være, at den skal være saaledes beliggende, at Solen har den rigest mulige Adgang til den.

Gammel Vin — ny Vin.

Det er en velkendt Forestilling, at man ikke bør blande gammel og ny Vin sammen; men for de Fleste stiller det sig vist saaledes, at det, der her er Tale om, er et rent og skært Gourmandspørgsmaal. Det er imidlertid noget Andet og Mere, nemlig tillige et Sundhedsspørgsmaal: Man kan faa et meget alvorligt og langvarigt Ildebefindende efter Nydelsen af ny og gammel Vin, der er sammenblandet. At en gammel Vin derimod meget vel lader sig blande med en anden gammel Vin — eller ny med ny — er sikkert. Lige Børn lege bedst!

Bølgers Højde.

Det er vanskeligt at bestemme en Bølges Højde, og allervanskeligst for den, der blot tager et Skøn eller tyr til sin Erindring. Man har forsøgt at anvende videnskabelige Maalinger, og disse har ført til det Resultat, at det er sjeldent, at Højden overstiger 11 Meter, en Bølge paa 16 Meter maa kaldes særdeles høj; men kommer en stor Bølge ind over stejle Hindringer, kan den taarne sig op indtil det dobbelte af sin oprindelige Højde. De kendte Billeder af Eddystones Fyrtaarn, der oversprøjtes af Bølger, lyver ikke. Disse Bølger kan naa 32 Meters Højde.

Bøsse kontra Kastespyd.

At en Bøsse er et bedre Vaaben end et Kastespyd kan der vel ikke være Tvivl om; men et Vaabens Virkning beror unægtelig ikke alene paa selve Vaabnet men tillige paa den, der bruger det. Man har i Afrika f. Ex. ved Tanganikasøen i de senere Aar ofte iagttaget, at Negrene forstaar at dræbe Krokodiller hurtigere og sikrere med deres Kastespyd end Europæerne med deres Bøsser.

Bogsalg.

Der bruges mange Penge til Bøger, men de store Kulturlande opviser større Forskelligheder, end man skulde tro.

Tyskland udfører aarligt for 70 Mill. Kr. Bøger og indfører for 19 Mill. Kr.

England udfører aarligt for 26 Mill. Kr. Bøger og indfører for $3^1/_2$ Mill. Kr.

Frankrig udfører aarligt for 7 Mill. Kr. Bøger og indfører for 9 Mill. Kr.

Skolepligtige Børn.

De i Maj 1907 opførte skolepligtige Børn, der sorterer under Direktionen for Borger- og Almueskolevæsenet, fordeler sig efter deres Religion saaledes:

Lutheranere	57748
Romersk-katholske	467
Jøder	335
Uden positiv Troesbekendelse	81
Methodister	72
Reformerte	69
Apostolsk katholske	68
Diverse kristne Sekter	68
Baptister	64
Adventister	18
Mormoner	15
Kristi Menighed	8
Græsk-katholske	5
Anglikanere	2

De i daglig Tale og i Skriftsproget hyppigst anvendte Citater,

samlede af

OSCAR ARLAUD.

2. UDGAVE.

7 Kr., indb. 8 Kr. 75 Øre.

Faas i alle Boglader.

G. E. C. GAD.

Sparekassen
for Kjøbenhavn og Omegn.
Stiftet 1820.

SPAREBØSSER

udlaanes til Enhver, der indsætter **5 Kroner** paa en ny Sparekassebog.

I alle Boglader faas:

POUL MØLLER:

Udvalgte Skrifter

Udgivne ved

VILH. ANDERSEN

TO BIND

5 Kr., indb. 7 Kr. 50 Øre

G. E. C. GAD.

I alle Boglader faas

Stjernehimlen

Stjernekort med Drejeskive

2 Kr.

G. E. C. GAD

Pianolaen

mest fuldkomne Klaverspilleapparat hvorpaa enhver — med eget Foredrag — kan udføre alle Musikens Mesterværker. **Pianolaen**, hvis Pris er **1000 Kr.**, forevises beredvi lligt dagligt

Petersen & Steenstrup's

Harmoniums-Magasin,

St. Kirkestræde 1, 1. Sal.

Dengse bar faaet Straf af Moer.
— Uh! bare Faer dog aldrig havde giftet sig med dig!

Med Ennas

Fotografi-Apparater

kan enhver strax fotografere overalt.

Forlang Katalog.

„Amatør-Fotografen"

Vimmelskaftet 47.

FERRIN

mod Blodmangel

er en kemisk Forbindelse af Mælkens Æggehvidestoffer med Jern.

Denne Forbindelse afgiver den bedste Form for et styrkende organisk Jernpræparat. Faas paa Apothekerne.

Pris 1 Kr. 50 Øre.

Kbhvn.s Løveapotheks kemiske Fabrik.

Duftende frisk

og skinnende hvid bliver Deres Vask ganske uden den sædvanlige infamt slidende Skrubning, naar De anvender

Lagermans Vaskepulver

Faas hos de Handlende i Pk. à 25 & 12 Ø.

En gros: A/S Lagerman junr.
Nørrevold 23, Telf. 1080.

Nyt

Lommekort

over

København

1 Kr.

Faas i alle Boglader

G. E. C. GAD.

HOVEDKONTOR FOR DANMARK:

AMALIEGADE 3.

TELEFON Nr. 7507.

Pariser Blomsterhallen.

Blomster direkte fra Lager

til en gros Priser. — Ingen Butik.

78, Nørrevoldgade, Stuen. Indg. i Porten (ligeved Frederiksborggade). Telf. 215 og 17,053 y.

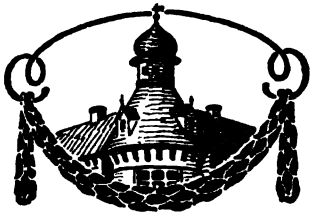

KJØBENHAVNS LAANE OG DISKONTOBANK

AKTIESELSKAB

AKTIEKAPITAL Kr. 16.000.000
RESERVER Kr. 2.560.000

HOVEDSÆDE: Amagertorv 24. — 10-4. Telf. 6900.
NØRREBRO AFD.: Nørrebrogade 26. — 10-3 og 6½-8. Telf. 4951.
ØSTRE AFD.: Bredgade 77. — 10-3 og 5-7. Telf. H 583.
VESTERBRO AFD.: Vesterbrogade 41 B. 10-3 og 6½-8. Telf. H 359.
HELLERUP AFD.: Strandvej 96. — 10-3 og 6½-8. Telf. Hell. 119.

Foretager alle Bankforretninger.

Køber og sælger Obligationer og Aktier.

Modtager Indlaan og Indskud paa Folio og Bankbog.

3 Mdrs. Indlaan = 5 pCt.
Rente paa Bankbog = 3½ pCt + Bonus.

Boxer udlejes i Hovedsædet og Hellerup Afdeling:
15—25—40 Kr. aarlig.

Værdipapirer og Værdigenstande opbevares mod ½ ‰ aarlig Afgift.

Rejse-Akkreditiver udstedes. Fremmed Mønt købes og sælges.

NYHED TIL JULEN!

THORVALDSENS VÆRKER

90 KUNSTTRYKTE TAVLER MED 150 AFBILDNINGER

MED EN INDLEDNING OG FORKLARINGER AF **EMIL HANNOVER**

(SLUTNINGSHEFTET UDKOMMER I BEGYNDELSEN AF DECEMBER)

En hel lille Hær af Thorvaldsens Arbejder drager med dette Værk ind i Tusinder af Hjem Landet over. Græske Guder og Helte, bibelske Skikkelser og historiske Personligheder, fornemme, yndefulde og skæmtfulde Fremstillinger i Flæng.

Og det er ikke længere tavse Statuer og mer eller mindre mystiske Allegorier, som det hidtil har maattet være for enhver, der ikke har læst sig til en fyldigere Viden om sligt. Skikkelserne har nu faaet Mæle; til hver enkelt af de kunsttrykte Tavler svarer nemlig korte Forklaringer af Kunstværkernes Indhold og de nødvendigste kunsthistoriske Oplysninger om Sammenhængen med deres Tilblivelse. Og Føreren er en saa kyndig Mand som Emil Hannover.

Det er ved Værkets ejendommelige Anlæg tilsigtet at gøre det til et „Kunst-Museum i Hjemmet", ikke blot til Glæde for Kunstvenner, men ogsaa for dem, der for første Gang skal til at orientere sig lidt i Kunstens Verden.

Værket giver en fuldgyldig Forestilling om Thorvaldsen som Kunstner, idet alle hans Hovedværker og en Del af de interessanteste Smaating er medtagne.

Af Pressens Udtalelser:

De, der ikke har set Værket, bør tage det i Øjesyn hos deres Boghandler. Det er et virkeligt Kunstværk, der indtager enhver, saa man faar Lyst til at eje det. (Koldingposten.)

Det er en Skønhedsrigdom, der oprulles for Blikket, naar det hviler paa disse Gengivelser af vor store Thorvaldsens Værker, og ved Siden staar Hannover pegende paa hvert enkelt, oplysende og vejledende. Man maa blot ønske, at ingen, der paa nogen Maade er i Stand til at skaffe sig den Glæde at blive Ejer af dette Værk, vil forsømme den Lejlighed, der med denne billige Udgave gives dertil. (Bog og Naal.)

Naar denne Udgave nu maatte vinde den Udbredelse, som den med Rette kan gøre Krav paa, baade paa Grund af sin Billighed, sine udmærkede Billeder og de udførlige Forklaringer, saa vil det danske Folk igjen blive sig den Lykke og Ære bevidst, som det er at have frembragt og fostret den store Mester. (Flensborg Avis.)

Emil Hannovers Tekster til disse ypperlige Reproduktioner er hævede over al Kritik, paa en Gang klare, forstaaende og fuldt udtømmende. Det er Kunsthistorie for Folket, en Redegørelse, som er vel egnet til at give det brede Publikum et levende Indtryk af vor berømte Landsmands enestaaende Kunstnergærning. (Fælleskorresp.)

Det statelige Billedværk vil i særlig Grad egne sig som Festgave. Det foreligger:

indb. i Pragtbind (Shirting med Guldtryk og hvid Figur) Pris 16 Kr.

indb. i Franskbind (Skindryg og Hjørner) Pris 17 Kr.

komplet i Æske (de løse Tavler til at blade i samt den til dem svarende Tekstbog) Pris 14 Kr. 50 Øre.

Faas i alle Boglader.

G. E. C. Gad's Forlag.

FYRSTINDE BARIATINSKI

Tegningerne er i Thorvaldsens Værker afbildet paa fin krideret Karton).

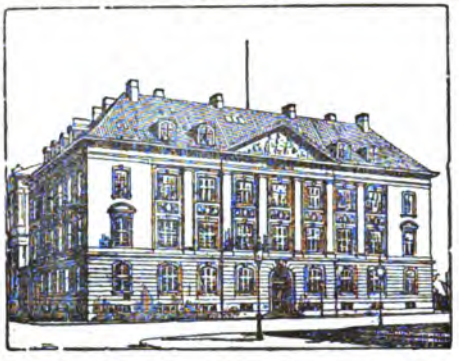

Det gjensidige Forsikringsselskab

„DANMARK"

Hovedkontor: Selskabets Ejendom,
V. Boulevard 34, Filialkontor: Amagertorv 3.

Desuden har Brandforsikringsafdelingen Agenturer over hele Landet og Livsforsikringsafdelingen har General-Agentur i *Aarhus*: Prip, Clemensborg, og i *Odense*: Schreiner, Kongensgade 31.

	Brandfors.	Livsfors.
Forsikringssum	c. 877 Mill.	c. 50 Mill.
Formue.	- 31/4 —	c. 10 —

VILHELM HANSENs
MUSIK-FORLAG

Edvard Grieg:
KLAVER-ALBUM. Bd. I, II à 2 Kr.

Chr. Sinding:
MELODIES MIGNONNES (1—6). op. 53
4de Oplag. — 2 Kr.

Ny Samling for

Blandet Kor
50 Sange af danske og fremmede Komponister
udgivet af SOPHUS HALLE.
Partitur. — 2 Kr. 50 Øre.

Danmarks Melodibog
900 Sange.
Del I, II, III à 2 Kr. 50 Øre.

Søeborgs

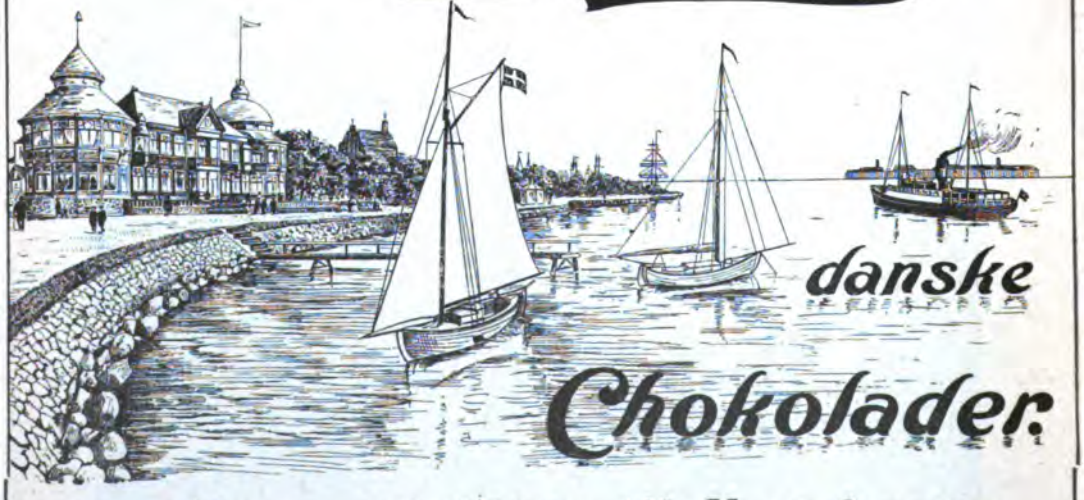

danske

Chokolader

er fine og fyldige til Kogebrug
milde og delicate til Spisebrug

KEJSEREN

Af Dr. phil. R. BESTHORN.

»Af Guds Naade er Kongen; derfor er han ogsaa kun ansvarlig overfor Herren alene. Han tør kun under dette Synspunkt vælge sin Vej og sin Virken.

Wilhelm I. R.«

»Der Kaiser thut alles.« *Friedrich Naumann.*

Lui.
Billede i Kladderadatsch.

DA en Fremmed en Gang ved en af Kejser Wilhelm II's Fester forbavset spurgte, hvad man ventede paa, da dog alle var forsamlede, svarede man strax fra alle Sider: „Selvfølgelig Fotografen!"

Ingen Hersker, maaske ikke en Gang nogen Skuespillerinde har ladet sig saa ofte forevige ad fotografisk Vej, som den tyske Kejser, og han ynder, som en londonsk Hoffotograf allerede for mange Aar siden har bemærket, i Modsætning til de fleste andre kronede Hoveder, „de heroiske Stillinger". Naar man i Tanken fremkalder Billedet af „Wilhelm den Stores" Sønnesøn, viser der sig da ogsaa strax en Lohengrin-Skikkelse i hvid Kyradser-Uniform med blinkende Ørnehjelm, der fuldstændigt trænger alle de mange andre Skikkelser, i hvilke denne interessante Nutidsskikkelse har vist sig for Samtiden, i Baggrunden. Men det er vel ogsaa det eneste Omraade, paa hvilket man kan finde Enhed i den moderne-middelalderlige-antike Kejserskikkelse; søger man at fremmane Aanden i Lohengrin-Skikkelsen, staar man strax overfor en overvældende Mangfoldigheds-Indtryk, der former sig til det Spørgsmaalstegn, hvormed Kladderadatsch-Tegneren i hosstaaende Skitse har gengivet Hovedsagen i Kejserskikkelsen.

Ikke mindre træffende er den Titel, som den franske Karikatur-Samler har givet det Værk, paa hvis Titelblad man ser Kyradserskikkelsen med Spørgsmaalstegnet: *Lui*!

Der var en Gang — der var en Gang en anden Kejser, som alle paa hin som paa denne Side af Rhinen tænkte paa, naar man saa og hørte Ordet „Lui" — „Er": „Drømmeren paa Tronen", „Sfinxen i Tuilerierne", Datidens „*L'Empereur*" — *Kejseren.* Nu er „Der Kaiser" „*Le Kaiser*", „The Kaiser" — kort sagt „Kejseren"!

Hvem kender ikke Kejser Wilhelm?

Alle kender ham, Wilhelm *Imperator Rex*, han staar lyslevende for hele Samtiden, man har set ham ved Themsen som ved Rhinen og ved Spreen, paa Oliebjerget som paa Københavns Toldbod; der er skrevet mere om ham end om nogen anden nulevende Mand.

Hvad kender Keiser Wilhelm II ikke?

Der er forløbet adskillige Aar, siden en Musikhandler i Breslau forbavsede sine Medborgere ved at udstille en Taktstok med en Paaskrift, der oplyste, at Wilhelm II allerhøjst egenhændig med den havde dirigeret et Orkester i Byen Hannover. Nu vilde vel ingen mere forundre sig over sligt. Den tyske Kejser, der efter sit eget Udsagn ikke kender Noder, har siden den Tid mere end en Gang dirigeret Orkestre og endog taget Taktstokken fra Dirigenten for at vise, hvor-

ledes den skulde føres; han har ved „Troubadouren", Fyrst Philipp zu Eulenburgs Hjælp komponeret „Sangen til Ägir", og han har ved General-Intendant v. Hülsen og Kapelmester Schlars Hjælp paa Hoftheatret i Wiesbaden ladet opføre en Række mere eller mindre klassiske Mesterværker i en ganske ny Bearbejdelse og Omarbejdelse. Kejseren har overhovedet vist stor Interesse for Theatret. Han har givet Ideen til og ydet Bidrag til en Række urtyske, navnlig hohenzollernforherligende, Dramaer og Festspil, hvis Hovedforfatter i tidligere Aar var Ernst v. Wildenbruch, der senere blev afløst af nuværende Artillerimajor v. Lauff. Kejseren har ogsaa forsøgt sig i den lettere Genre, han har tegnet Kostumer til adskillige Stykker og ledet Iscenesættelsen.

Wilhelm II var i sine unge Dage Maler, og Fyrst v. Bismarck ejede adskillige kejserlige Marinebilleder, som Wilhelm II havde skænket Jernkansleren i de Dage, da han endnu var den unge Herskers Ideal og rette Rigsheros. Kejseren har ogsaa udført et Par Buster, alle, der har aflagt Besøg i Rigsdagsbygningen ved Spreen, kender hans „Marinetavler", og han har paa Arkitekturens Omraade givet Ideer og udkastet Skitser, ganske særligt til den i sin Tid saa meget omtalte Plan til Omdannelsen af den berlinske Slots- og Musæums-Ø til „en skøn Ø" — et Forslag, der strandede paa Rigsdagens Modstand og blev slaaet ihjel ved Eugen Richters glimrende og glimrende vittige Tale.

Det er dog ikke som udøvende Kunstner, men som Mæcen, Bygherre, Kritiker og Hersker, Kejseren har faaet saa stor Betydning for den tyske Kunst. Paa alle Omraader er den Monark, der saa ofte lige til de sidste Dage har fejret Tyskerne som Guds udvalgte Folk, som det Folk, Vor Herre endnu maa have bestemt til noget Stort, som Jordens Salt, kommen i skarp Modsætning netop til de tyske Kunstneres store Flertal, til Digterne, til Komponisterne, til Malerne, til Billedhuggerne og ganske særlig til Arkitekterne — lejlighedsvis ogsaa til Berlinerne og deres Borgerrepræsentation.

Den første Konflikt mellem Kejseren og Kunstnerne opstod paa Digtekunstens Omraade.

Den 9. November 1859 udsatte den daværende preussiske Prins-Regent, senere Kejser Wilhelm I., paa Forslag af den preussiske Kultusminister v. Bethmann-Hollweg, en „Schiller-Præmie", der skulde tjene til „Fremme af det aandelige Liv i det tyske Folk"; Præmien bestod i en Guldmedaille og 1000 Thaler i Guld, som skulde uddeles hvert tredie Aar. Nogen ny Schiller har Præmien ikke skabt; derimod har den ødelagt en Lærer Albert Lindner, der fik Præmien for et nu forlængst glemt Sørgespil og, da han derefter ansaa sig for en stor Digter, opgav sin Lærerstilling og gik til Grunde. Det forholder sig vel, som et tysk Blad har sagt, at Præmien, naar den uddeles i Overensstemmelse med den offentlige Mening, ikke har stor Betydning for den belønnede Digter, og at den Digter, for hvem Præmien har særlig Værdi, ikke har opnaaet en Sukces hos Publikum ved sit Arbejde.

I ethvert Tilfælde havde „Schiller-Præmien" ikke sat særlig stærke Spor i Historien, da Verden i 1893 blev overrasket ved Meddelelsen om, at Kejseren havde forkastet Indstillingen fra Schiller-Kommissionen, der bestod af Forfattere og Lærde af første Rang, om at tildele Fuldas „Talisman" Præmien.

I Aaret 1896 indstillede Kommissionen, at Præmien skulde deles mellem Hauptmann for hans „Weber" og den daværende Hohenzollern-Digter, Ernst v. Wildenbruch. Kejseren strøg Hauptmann og gav Wildenbruch det Hele. Wildenbruch gav Afkald paa Halvdelen af Præmien til Fordel for Schiller-Stiftelsen; fra den Tid kunde Wildenbruch ikke mere glæde sig ved Kejserens Gunst, og Artillerikaptajn, nu Major v. Lauff indtog Wildenbruchs Plads som Hohenzollern-Digter.

Wilhelm den Tavse og Wilhelm den Snakkesalige.
Wilhelm den Snakkesalige: Det er alligevel mærkeligt, at man kan blive en stor Mand — ved at tie stille!
(Karikatur fra Weekblad voor Nederland, Amsterdam.)

Kejserens Afgørelse bevægede Paul Heyse til at udtræde af Kommissionen med den Motivering, at der syntes at være en Fejl i Organisationen af Præmie-Uddelingen, naar selv Kommissionens enstemmige Indstilling ikke blev tagen til Følge.

I Aaret 1899 blev Schiller-Prisen, uden officiel Motivering, slet ikke uddelt. Paa Schillers Fødselsdag i Aaret 1901 udstedte Kejseren et Dekret, hvorved han ændrede Statuterne og udtrykkeligt bestemte, at han forbeholdt sig selv Valget, hvis flere Værker blev fundet værdige til Præmien. Dermed var Muligheden for Konflikter mellem Kejseren og den Kommission, der skulde bedømme de indsendte Digterværker, fjernet. Schiller-Prisen var, som det social-demokratiske Hoved-Organ „Vorwärts" skrev, forvandlet fra en „Schiller-Preis" til en „Wilhelm-Preis".

Ikke bedre gik det de tyske Komponister. I sine unge Dage var Wilhelm II, som man kunde vente efter hele hans Karakter, Wagnerianer; men det varede ikke længe, før hans Forkærlighed for den franske Opéra comique, der var en Arv fra hans Bedstefader, fik Overhaand. Da „Den sorte Domino" i Maj 1902 blev opført ved „Mønsterforestillingerne" i Wiesbaden, udtalte Kejseren, „at han satte megen Pris paa Aubert, men ikke havde særligt tilovers for den moderne tyske Operaproduktion med dens overvældende Brug af Orkestermidler, med dens Følelses- og Melodi-Armod".

De tyske Musikkredse syntes ikke om den Udtalelse, og to Aar efter fremkaldte Kejseren ligefrem voldsomme Misstemninger mod sig ved Leonconvallo-Affæren. De tyske Komponister blev allerede meget forstemte, da Kejseren i Aaret 1894 under Leoncon-

Den alt kunnende Kejser.
Dr. *Martin Luther* efter Kejserens første Prædiken: Kære Søn, overlad kun det til mig og mine Embedsbrødre.
(Weekblad voor Nederland, Amsterdam).

vallos Ophold i Berlin, hvor han overværede Opførelsen af sin „Medici", stillede den italienske Komponist den Opgave, at komponere en Opera, „Der Roland von Berlin", paa Grundlag af Willibald Alexis' historisk-hohenzollernske Roman. Aarene gik imidlertid, uden at Leoncovallo løste den kejserlige Opgave, og denne Affære var mere end halvt glemt. Men i Aaret 1904 afleverede den italienske Komponist Operaen, og Kejseren satte Premièren i Berlins kongelige Opera den 14. December i Scene med al mulig Glans. Paa Plakaterne stod der: „Théâtre paré auf Allerhöchstem Befehl", Herrerne var mødt i Uniform eller Kjole, Damerne i stort Soirétoilette og storartet Decolleté til Opførelsen af den Kejserlig-leoncovalloske „märkische" Opera. I Hoflogen saa man Kejseren, der den foregaaende Aften sammen med Rigskansleren og et Par andre Herrer havde overværet Generalprøven, og en Skare Prinser og Prinsesser — Kejserinden var udebleven paa Grund af Influenza.

Operaen havde selvfølgelig trods de Udfald, der allerede før Opførelsen var fremkomne i den tyske Presse, en stor Sukces, Kejseren gav atter og atter Signal til Bifald, konverserede Fru Leoncovallo og komplimenterede med Begejstring Hr. Leoncovallo. „Det var dog" — sagde Kejseren til Komponisten, der var meget nervøs og havde sovet daarligt den foregaaende Nat — „en meget god Idé af mig! Sov godt i Nat — *L'ordre de l'empereur!*«

De tyske Komponister var rasende og behandlede den italienske Komponist og hans „märkische" Opera med deres dybeste udsøgte Foragt, og de fandt den velvilligste Støtte hos de tyske Musikanmeldere. Kun en sydtysk Anmelder bemærkede lige saa fornuftigt som træffende, at de tyske Komponister jo havde havt ti Aar til at vise, at de kunde løse den kejserlige Opgave bedst. Det var sandt, men det er nu en Gang ikke Fornuftgrunde, det kommer an paa i saadanne Tilfælde. De tyske Komponister og deres Tilhængere var og blev frygteligt misfornøjede, og de henviste med Virkning til, at Kejseren ligeledes paa en meget demonstrativ Maade havde tilsidesat de tyske Arkitekter og selve deres ypperste Mand, Mester Wallot for Italienerne.

Det var ogsaa sandt.

Mester Wallot var Bismarckianer og havde foreviget Kanslerens Træk paa en af det berlinske Parlamentspalads' Rytterfigurer. Til Gengæld mishagede hans „Mesterværk", der vel egenlig heller ikke er noget Mesterværk, Kejseren i allerhøjeste Grad, og han udtalte sit Mishag paa en for Wallot i Særdeleshed og de tyske Arkitekter i Almindelighed meget stødende Maade. Under et Ophold i Rom erklærede Kejseren, at Wallots Parlamentsbygning var „et Monstrum", og at han vilde sende sine Arkitekter til Italien „for at lære Bygningskunst". Til Gengæld øvede de tyske Arkitekter samme skarpe Kritik mod Kejserens Yndlingsbygninger, den store Domkirke paa Musæumsøen og det nye Kaiser Friedrich-Musæum.

Den haardeste Dom har Kejser Wilhelm II dog fældet over den tyske moderne Malerkunst. I den Tale, som Kejseren holdt den 18. December 1901 i Anledning af Afsløring af den sidste Gruppe i Slegesallee, brugte han det haarde Ord om „Kunsten, der stiger ned i Rendestenen", og han skal nylig have forbudt at købe flere „Böckliner" til Musæet i Berlin.

De tyske Billedhuggere har al Grund til at være Kejseren taknemlige; hans Forkærlighed for Monumenter har skaffet disse i andre Lande ofte saa haardt prøvede Kunstnere et stort Antal Bestillinger. Men ikke alle har faaet Bestillinger fra Kejseren, og han har øvet skarp Kritik mod adskillige Billedhuggerværker, der var bestemte til at opstilles i Berlin, og endog forbudt at opstille dem. Til Gengæld har ikke blot Billedhuggere, men dog den offentlige Mening

fældet meget nedsættende Domme om mange af ham planlagte og inspirerede Kunstværker. Folkevittigheden har omdøbt Siegesallee med det af Kejseren bekostede, i og for sig storartede hohenzollerske Frilufts-Glyptothek til „Pupenallee".

Paa Videnskabens Omraade har Kejseren ikke grebet stærkt ind, men hvor han har taget Ordet, har han udtalt sig med den samme Herske-Overlegenhed, som overfor Kunstnerne. Han har anvist den berømte Assyriolog Delitzsch de Grænser, indenfor hvilke han burde holde sine Bibel-Babel-Forskninger, og i November 1901 betraadte han Talerstolen i det „schiffbautechnische" Selskabs Møde og imødegik vel skarpt Foredragsholderen, Geheime-Marine-Bygningsraad Brinkmann.

I det Hele har Wilhelm II, bortset fra Historikerne, dog ikke havt større Konflikter med Videnskabsmændene. Men saa meget skarpere har han udæsket Kunstnerne og Journalisterne, mod hvem han har anvendt Ord som „Hungerkandidater", og som er blevet yderligere forbitrede ved, at Kejseren har givet fremmede, navnlig engelske og amerikanske Journalister Adgang til Festligheder, ved hvilke han frabad sig tyske Journalisters Nærværelse.

Baade Kunstnerne og Journalisterne har søgt at tage Revanche, og Kunstnerne har ikke ladet sig formilde ved, at Kejseren lejlighedsvis — lidt inkonsekvent — har erklæret, „at de store Idealer er blevne tildelte det tyske Folk som varig Gave", og „at de germanske Stammer har særlig Skønhedsfø-

Det er Wilhelms Maade!

Madame la France: Sikken en indbilsk Person!
John Bull: Aa, det er vel det, han kalder for korrekt!
(Kejser Wilhelm havde i sin Tale til Rigsdagen betegnet Tyskalands Forhold til alle Magter som „korrekt" og til mange Magter som „godt og venligt".)
(Karikatur af Bernard Partridge, Punch, Novbr. 1905.)

lelse". En Række Sagkyndige har rettet stærke Angreb mod Kejserens Overherredømme paa Kunstens Omraade. Særligt skarpt har Karl Scheffler udtalt sig i en Artikel om „Hofarkitektur" i „Zukunft" for 18. Februar 1905. „Man sporer" — skriver

Scheffler — „aldrig nogen Virkning af Pressens Angreb paa den „nye Hofkunst". Hofarkitekten vedbliver roligt at bygge sine Pragtbygninger, Billedhuggeren at modellere sine Fyrste- og Dyregrupper (sigter vel særligt til det store Monument for Wilhelm I paa Slotsøen i Berlin, paa hvilket en taalmodig Mand har fundet flere hundrede Kunst-Dyr). Spørgsmaalet om, hvad der skal gøres ved det uheldige Forhold, at der under

Kejser Wilhelm med sin Bedstefaders Sværd.
„Det er for stort!"
(L'Assiette au Beurre.)

Kejserens Øjne i Hovedstaden udfoldes en næsten uudtømmelig, almindeligt misbilliget Bygningsvirksomhed — dette Spørgsmaal er endnu ikke blevet alvorligt besvaret." Spørgsmaalet er ikke blevet besvaret, og det kan heller ikke besvares. Kejseren er ingenlunde ufølsom overfor Kritik. Han har i politiske Sager ofte bøjet af for den offentlige Mening, og han har nylig — atter lidt inkonsekvent — med tydelig Hentydning til Pressen, beklaget sig over, „at man ofte har tilføjet ham bitter Smærte". Men i Kunstsager holder han urokkelig fast ved de Ord, han i sin Tid skrev i Münchens gyldne Bog: *Suprema lex regis voluntas* (Kongens Villie er den højeste Lov), og lignende latinske Sætninger. Kejseren har i kunstnerisk Henseende sagt det samme paa Tysk i sin Kunsttale den 18. December 1901: „En Kunst, der sætter sig ud over de *af mig* betegnede Grænser og Skranker, er ingen Kunst mere."

„Der Kaiser thut alles", skrev den socialpolitiske Pastor Friedrich Naumann i disse Dage for sex Aar siden i sit Ugeskrift „Die Zeit". „Keiseren giver Universitetet Pastor Spahn, han giver Friedrichshain sit Springvandsudkast, han er ikke blot øverste Krigsherre, øverste Repræsentant for den udenrigske Politik, øverste Beskytter for Industri, Handel og Landbrug, øverste Biskop for den evangeliske Kirke; han er ogsaa den øverste Videnskabsleder og den øverste Kunstdommer. For hans Fødder knæle Ares, Athene, Poseidon, Apollo og alle Muser. Han har Tid til at passe alle Omraader og gøre alle andre Overledelser til „Haandlangere" (Hentydning til et særlig paa Bismarck møntet Kejserord om Wilhelm den Stores Mænd). Fra Fortiden stiger det franske Ord frem: *„L'état? C'est moi!"*

Lignende Kritik over Kejseren er udtalt fra mange Sider, og den savner næppe Berettigelse. Kejserens mangesidige Interesser — og de omfatter meget andet, som ikke er berørt her, ikke mindst paa Sportens Omraade — er i og for sig Tegn, endog Beviser paa en livlig, naturlig Begavelse, Lethed i Opfattelse og praktiske Talenter, der er saare værdifulde Egenskaber hos en Stats Overhoved. Det betænkelige ligger i den Selvsikkerhed, hvormed Kejseren finder sig til Rette i ethvert Dommersæde og fælder sine Domme. Paa den anden Side er denne Selvsikkerhed en Herskeregenskab af virkelig Værdi, og paa Regeringskunstens Omraade er Konkurrencen ikke saa skarp, og det er her vanskeligere at drage Skillelinien mellem Dilettanten og Fagmanden, der virkelig kan udføre og udfører alt til Faget henhørende.

Hvorledes har da Kejser Wilhelm II staaet sin Prøve som Regent?

Wilhelm II imponerede første Gang Verden som Regent, og han imponerede den i allerhøjeste Grad, da han den 20. Marts 1890 styrtede Bismarck. Maximilian Harden har i disse Dage sagt, at Bismarck var en daarlig Menneskekender, at han ikke forstod Wilhelm II, og at han faldt, fordi han i Andres Overværelse gjorde sin egen Mening gældende overfor den unge Kejser. Det er ikke rigtigt. Bismarck havde tidligt gennemskuet sin Elev og Beundrer, Prins Wilhelm, og endog sagt det rigtige Ord: „Han vil være sin egen Kansler!" Men Bismarck stolede paa, at han selv var uundværlig ogsaa for Wilhelm II. Det er da ogsaa sikkert nok, at den unge Keiser, der dog allerede ved sin Tronbestigelse havde sagt i en fortrolig Kreds: „I sex Maaneder vil jeg lade den Gamle puste ud, saa vil jeg selv regere!" betænkte sig længe, før han tvang Jernkansleren til at forlade Rigskanslerpaladset; det er ligeledes sikkert nok, at Kejserinde Friedrich var meget nervøs i Martsdagene 1890 og spurgte Partiførere, om der kunde ventes Uroligheder, hvis Bismarck blev afskediget. De, der endnu mindes den Vantro, hvormed Rygterne om Bismarcks forestaaende Fald blev modtagne rundt om i Verden, vil forstaa at vurdere den Energi og Bestemthed, hvormed Wilhelm II den Gang gennemførte sin Villie og tvang den gamle Kansler til at skrive sin Afskedsansøgning.

Verden fik først den 20. Marts 1890 Bevidsthed om, at den her stod overfor en virkelig Herskerpersonlighed. Man saa pludselig, at den unge rejselystne Hersker, der søgte at knytte Forbindelser til alle Sider, og som havde sammenkaldt Konferencen til Drøftelse af Arbejderspørgsmaalet, havde sin egen Politik.

Man saa ikke fejl heri, men det varede ikke længe, før mange begyndte at tvivle om Kejserens Evne og Villie til at fastholde og gennemføre store politiske Planer og betegnede den nye tyske Rigskurs som „Zigzagkurs".

Disse Domme om Kejserens Politik fremkom under Indtrykket af det Bismarckske Rigsskumleri-Felttog, der blev ført med hele den gamle Haders ubønhørlige Energi og støttedes af hans enestaaende Prestige. Men naar man nu ser tilbage paa Kejser Wilhelm IIs næsten tyveaarige Regering, kan

Kejser Wilhelm og Kristus.

„Du havde visse Betingelser for at blive en stor Mand, men i Betragtning af din mere end tvivlsomme Fødsel vilde Du aldrig være kommen frem i min Armé."

(L'Assiette au Beurre.)

man næppe nægte, at den skarpe, ofte altfor skarpe og hadefulde Kritik, der opfandt Ordet „Zigzagkurs", pegede i den rigtige Retning.

Der er glimrende Træk i Kejser Wilhelm IIs Politik. Det uhyre Opsving i Handel og Industri, der er foregaaet i det tyske Rige i den sidste Snes Aar, skyldes paa mange Maader Kejserens Impulser og tekniske og maritime Forstaaelse. De skyldes ogsaa det store — det største — Træk i hans Udenrigspolitik, den saakaldte Ver-

denspolitik; den smaalige Kritik, der er udøvet og udøves mod denne Politiks Følgesvend, Kolonipolitiken, er i mange Henseender uberettiget. Paa dette Omraade og ved sine med Tysklands Verdenspolitik nøje forbundne Bestræbelser for at skabe en virkelig tysk Stormagtsflaade har Wilhelm II udført et stort Arbejde, og der er her ikke Tale om nogen Zigzagkurs. Men — men Kejserens livlige Temperament, der altfor let overser eller rettere ikke vil se Hindringer for Gennemførelsen af hans Planer og Villie, i Forening med hans Sans for det theatralske har ogsaa her krydset hans Planer, og han har bragt disse Planer i Livsfare ved at afsløre dem for tidligt. Hans Opfordring til Prins Heinrich om at slaa til med sin pansrede Næve, hans Forsøg paa at skaffe Tyskland Hovedrollen i Østasien ved „Verdensmarskallen" Waldersee vakte Uro rundt om i Udenrigsministerierne. Hans Telegram til Præsident Krüger, der røbede Planer om at spille de „germanske" Boerer ud mod Englænderne, aftvang strax hans moderlige Veninde, „Dronningen med Sølvhaarene", de Ord: „Nu kan jeg ikke længere holde min Haand over Willy", og vakte i England et paa Fremtidsbekymringer grundet Had til den Politik, der blev *„made in Germany"*. Dette Had blev Grundlaget for Edward VIIs storslaaede og fint gennemførte antityske Entente-Politik.

Englands intelligente og verdenserfarne Konge vilde dog umuligt have kunnet gennemføre sin Politik, hvis ikke Kejser Wilhelms Udenrigspolitik havde banet Vejen for ham. Kejseren har forset sig paa sin Lærer og Mester Bismarcks tostrengede Politik; han har i urokkelig Tillid til sin personlige Uimodstaaelighed drevet denne Politik til Yderligheder og ved sine af personlig Elskværdighed baarne Forsøg paa at vinde alle vakt Uro hos Tysklands gamle Allierede, og han har stødt dem fra sig ved sine Fordringer om, at de skulde betragte ham som Treforbundets Overleder. Denne Politik vandt ingen og imponerede ingen. Da saa Kejseren foretog et Skridt, der maatte være afgørende, hvis det ikke skulde være en ubodelig Fejl, og drog til Tanger for at proklamere Sultanen af Marokkos Suverænitet og Marokkos Uafhængighed, veg han lidt efter lidt tilbage for den Koalition, som mødte ham under det havbeherskende Englands Ledelse og blev den anerkendte „Fredskejser", der i disse Dage har beseglet sin Fredskærlighed ved at sejle til England.

Tilsvarende, om end ikke saa skarpt fremtrædende Fænomener vil man finde i Kejser Wilhelms Indenrigspolitik. Kejseren vil det bedste, men han vil ogsaa, at alle skal blive salige efter hans Tro, og naar han støder paa Modstand, gribes han af en Harme, der hyppigt faar Udslag i altfor stærke Ord og efterlader Minder, som han undervurderer eller overser. De samme Egenskaber præger Kejserens Optræden overfor hans Raadgivere, hvis Raad han ofte ikke hører paa og ikke kan høre paa Grund af sine hyppige Rejser. I Slutningen af Aaret 1900 gav en næppe særlig kejservenlig Statistiker i „Breslau Ztg." efter officielle Kilder følgende Opgørelse af, hvilke Referater Wilhelm II havde modtaget i Tidsrummet fra 20. Februar til 20. April. Opgørelsen lød saaledes:

„I 21 af de omhandlede 60 Dage har Kejseren paa Grund af Helligdage eller Rejser ikke modtaget nogen Minister eller nogen anden Repræsentant for de højeste Embedskredse. I de andre 39 Dage har Kejseren modtaget 99 Referater, nemlig af:

Grev v. Bülow 19 Gange.

Understatssekretær i Udenrigsministeriet, Friherre v. Richthofen 3 Gange.

Ministrene v. Miquel, v. Hammerstein og v. Rheinhaben samt Chefen for Rigspostvæsenet, Hr. v. Podbielski *hver een Gang*.

Minister for det kongelige Hus Grev v. Wedel 2 Gange.

Krigsminister v. Goszler 8 Gange.

Generalstabschef, Grev von Schlieffen 5 Gange.

General v. Planitz 2 Gange.

General v. d. Goltz 1 Gang.

Chefen for Marinekabinettet, Friherre v. Senden-Bibran 9 Gange.

Statssekretær for Marinen, Admiral Tirpitz 6 Gange.

Viceadmiral Diederichs 4 Gange.

Chefen for Militærkabinettet General von Hancke 20 Gange.

Chefen for Civilkabinettet, Hr. v. Lucanus 16 Gange.

Rigskansler, Ministerpræsident, Fyrst Hohenlohe *o — siger og skriver Nul — Gange.*

Resultatet er blevet en hidtil i det hohenzollerske Rige ukendt Række Ministerskifter og Brud snart med et, snart med et andet Parti. Men Hovedsagen er, at Kejseren ikke har vist Udholdenhed og Konsekvens i sine store indenrigspolitiske Aktioner. Slaaende Exempler er den Zedlitzske Undervisningslov og ganske særlig *Tugthusloven.* Kejser Wilhelm havde i en Tale, han holdt i Oeynhausen i September 1898, sagt det vældige Programord: Den, der vil hindre en anden i at arbejde, skal i Tugthuset! *Hvis* Kejseren havde kunnet gennemføre dette Program, vilde han have ført et frygteligt Slag mod den socialdemokratiske Arbejderbevægelse, og man kunde vel have Grund til at vente, at han med al Energi vilde føre Kampen mod det Parti, som han havde kaldt „Die Rotte", „Fædrelandsforræderne", og som han mere end en Gang har truet med sin „Garde". Der blev da ogsaa forelagt den tyske Rigsdag et Lovforslag i den af Kejseren angivne Retning; men Aktionen løb ud i det brandenborgske Sand, og tilbage blev kun det odiøse Socialistagitations-Ord „Tugthusloven".

Kejser Wilhelm sem Maler.
(L'Assiette au Beurre)

Man kan med Grund have meget forskellige Opfattelser af Kejser Wilhelms Herskerpersonlighed; men man vil næppe med Grund kunne benægte, at Tanger og Tugthusloven viser, at den ofte saa stærkt talende tyske Kejser ikke er de stærke Handlingers Mand. Man vil da ogsaa i hans hidtidige Regering forgæves søge efter en stor, en epokegørende Handling.

Dette Fænomen er saare mærkeligt hos en Mand, der paa mange andre Omraader har givet Beviser paa personlig Energi, der nærer en saa dyb, endog mystisk-religiøs Tro paa sit Dynastis og sit Riges store Fremtid, som har lovet „at føre sine Brandenburgere herlige Dage i Møde", og som tror fast paa, at Gud er Hohenzollernes „store Allierede".

Fænomenet finder tildels sin Forklaring i, at den unge „Soldaterkejser" som Regent har vist sig at være en virkelig „Fredskejser". Ligesom Kejseren foran Fronten og ved Afsløringen af Monumenter for sin Bedstefader lader sig rive med af sin stærke Fantasi, af sin oratoriske Begavelse og af sin Tro paa, at det himmelske Forsyn særligt er et hohenzollernsk-tysk Forsyn, saaledes lader han sig ved Manøvrerne rive med af Krigsguden, farer, uden Hensyn til moderne Ildtaktik, paa en vælig Ganger i glimrende Krigsskrud og med Feltmarskalstaven i Haanden i Spidsen for sine Kyradserregimenter løs mod Manøvrefjenden og slaar ham trods alle Kampdommere og Militærkritikere. Men naar Kejseren sidder stille i sit Arbejdskabinet, beherskes han af ganske

andre Følelser. Saa drømmer han atter den Drøm, som han drømte paa Oliebjerget, og som Kejser Nikolaus kom ham i Forkøbet med at søge at gøre til Virkelighed: Fredskejserdrømmen. Og den Hersker, der vil skabe „das Weltimperium" og paa „Hohenzollern"s Kommandobro føler sig som det tyske Verdensriges Imperator, har i fortrolig Kreds givet følgende Skildring af sit virkelige Herskerprogram: „Det var af Skæbnen forundt min Bedstefader at tilvejebringe Tysklands Storhed ved Krigen. Mig vil det forhaabentlig blive forundt at skabe Fredens Værk. Jeg ønsker, at man en Gang vil kalde mig „*Wilhelm den Fredsæle*"".

Man ved, at Kejseren er en god Klaver-Spiller. Selv under de store Manøvrer har han altid til sin Raadighed et Klaver i Hovedkvarteret. (Karikatur af Caran d'Ache i Le Figaro.)

Kejseren er her, som paa saa mange Omraader, de uforligelige Modsætningers Mand. Det skyldes hans livlige Begavelse — og Mangelen paa Skole. Skæbnen har hidtil skaanet ham for Modgangens Skole; han kom til Magten, før han kunde være tilstrækkeligt modnet i Livets Skole, og hans Omgivelser, der ganske naturligt kappedes om at smigre den mægtige, selvbevidste og enevældigt anlagte Hersker, gjorde Resten. Det var dem, der foreholdt ham, at Friedrich den Anden aldrig vilde være bleven Friedrich den Store, hvis han havde ladet sig lede af en Bismarck.

Forfatteren af „Kaiser Wilhelm II und die Byzantiner", Grev Reventlow, der kender sin Kejser og hans Omgivelser, fremhæver stærkt Wilhelm IIs fremragende Egenskaber, hans hurtige — i Virkeligheden fænomenale — Opfattelsesevne og hans medfødte Talegaver. Reventlow fremhæver ikke mindre stærkt de Farer, som disse Evner har medført, men han lægger Hovedansvaret paa „Byzantinerne" ved Hoffet som i Pressen. „Man havde" — skriver Greven — „i Wilhelm IIs første Aar ved Hoffet ligefrem indført en Arbejdsdeling i Retning af Byzantinisme. Faldt der en Udtalelse fra Kejseren, mumlede man fra den ene Side: „Ganske Friedrich den Store". Faldt der en ny Udtalelse, mumlede man fra den anden Side: „Ganske den store Kurfyrste". Meget anderledes er det vel ikke blevet, og i ethvert Tilfælde fortsættes Bestræbelserne for at faa Kejseren til at tro, at han altid ligner netop de store Mænd og Aander, som man ved, at han beundrer, ligesom Herskeren efterhaanden maa faa den Tro, at han behersker alle Videns Omraader. Kejserens mange Taler fremkalder Konflikter . . . Disse Taler kan vel i Øjeblikket øve Indflydelse paa Folket, men i Længden fordrer dette *Handlinger*, og Kejseren har sikkert selv af og til en Følelse af, at hans Ord ikke har naaet deres Maal. Men saa træder Byzantinernes „verlogene Chor" til og opbyder ved begejstret Bifald og overdrevne Lovtaler alt for at faa Kejseren til at tro, at hans Taler virkelig er Bedrifter."

Denne Karakteristik er skarp, men klar og vistnok rigtig. Byzantinismen førte til Dannelsen af Kamarillaer, der kappedes om at slaa Kreds om Herskeren og isolere ham. Det kunde synes at være en umulig Opgave overfor en Hersker, der selv søger saa livlig Forbindelse med mange Kredse; den blev mulig ved Kejserens Selvtillid, ved hans bestemte Afvisning af Drøftelser angaaende Ting, der ikke behagede ham, og ved hans

Uvillie overfor Pressen. Kejseren vilde saaledes aldrig høre Tale om de uheldige Virkninger, som hans Depeche til Krüger havde øvet i England, og først da Kronprinsen den 2. Maj d. A. viste ham Hardens Artikler om den Eulenburgske „Tafelrunde", erfarede han, hvad alle andre længe havde vidst, at der i hans personlige Nærhed fandtes meget uheldige Elementer.

Kejserens ubegrænsede Selvtillid har overhovedet beredt ham og hans Politik mange Vanskeligheder. Den har forledt ham til mange Udtalelser, der har vakt Uro hos andre Magters Ledere, og han har altfor ofte hengivet sig til den Tro, at han kun behøvede at sige et elskværdigt Ord for atter at udjævne alle „Misforstaaelser".

Men en Charmeur kan Kejseren være, og han er det næsten altid overfor Fremmede, særlig overfor Englændere, Franskmænd og Amerikanere. Det behager ganske vist lige saa lidt hans Landsmænd, som hans Forkærlighed for de italienske Arkitekter, og tyske Blade har bragt mange uvelvillige Hentydninger til, at Cecil Rhodes vovede at møde til Audiens i Hohenzollernslottet i Jakke og med Bulehat, og at en Vanderbilt gav sin amerikanske Beundring for Kejseren Luft ved et djærvt Slag paa den kejserlige Skulder. De preussiske Junkere var ude af sig selv af Forfærdelse, da tre jødiske Pengematadorer blev indbudt til en kejserlig Herremiddag paa tolv Kuverter!

Disse og mange andre Træk, Kejserens utvungne og gemytlige Optræden ved saa mangen „Bierabend", hans Løfte om „Dansehusarer" til de Crefeldske Æresjomfruer (det blev givet den 26. Juni 1902 og opfyldt den 2. April 1906, da de nødvendige Kaserner var byggede) osv. osv., danner en velgørende Modsætning til saa mange Selvhersker-Træk hos den tyske Hersker. Den Mand, der ler hjertelig over „Charleys Tante" og over „Husarenfieber", og som er munter med de muntre i et lystigt Lag, danner en slaaende Modsætning til den Kejser med det stereotype barske Ansigt, som man kender fra Parader, Monumentsindvielser, ogsaa fra Berlins Gader.

Modsætninger og atter Modsætninger.

En lykkelig Mand?

Hvem ved? Man kan sikkert tro Wilhelm II, naar han beklager sig over „Sortseere" og „Rigsskumlere" og erklærer, at han ofte føler sig træt af Regeringens Byrder — en Træthed, der ganske vist for en stor Del skyldes hans eget brat omskiftelige Temperament.

En stor Mand?

„Han var en stor Mand," skriver Mommsen om Hannibal. „Hvorhen han kom, hvilede alles Øjne paa ham." Denne Karakteristik passer ogsaa paa Wilhelm II, men endnu kan han kun opvise et diplomatisk Zama — det hedder Tanger-Algeciras — ikke noget Cannæ.

I ethvert Tilfælde er Wilhelm II vor Tids interessanteste Herskerskikkelse, en Mand, der mere end nogen anden samler Verdens Interesse om sin Person. Han er „Ham", „Le Kajser", „The Kajser", „Kejseren", om end Svaret paa Spørgsmaalet om hans egentlige Betydning endnu stadigt er og maa være et stort?

Freden leve.

Gud ske Lov, „Fred" er dog endnu ikke Afvæbning.

KRISTELIG OG VERDSLIG MORAL

Af Jakob Knudsen.

I vore Dage opgiver flere og flere Mennesker den kristne Menigheds Betragtning af Jesus Kristus som Guds Søn. Samtidig er det ret almindeligt, at man kalder ham det *fuldkomne* Menneske og seer paa hans Lære som den fuldkomne Lov, som Tinden paa den almindelige Lovbygning. — Jeg vil i det følgende søge at paavise: at er Kristus ikke Guds Søn, da er han heller ikke noget udmærket Menneske; og har hans Lov ikke noget overnaturligt Formaal, er den ikke en Vejledning til „Himmeriges Rige", da duer den sletikke som Lov for Mennesker.

Men først et Blik paa nogle af de antydede — efter min Mening forfejlede — Anvendelser af Kristi Lov paa rent verdsligt Grundlag.

Skjønt den franske Stat har erklæret sig konfessionsløs, anvender den dog i sin Moral-Lære for Stats-Skolerne Fundamental-Sætninger, som stammer direkte fra Bjergprædiken. Det hedder i Aulard's *„Morale"*, at man bør tilbringe hele sit Liv med at tjene sine Medmennesker. Men man undgaar rigtignok de deraf flydende Vanskeligheder for det almindelige, verdslige Liv ved at give denne Sætning en Fortolkning, som gjør det hele til et Skin.

Brænder Din Nabo's Hus, hedder det, da bør Du hjælpe ham at slukke og at redde, thi ellers vil han ikke hjælpe Dig, om Dit Hus engang skulde brænde.

I Menneskeslægtens barbariske Tid, hedder det videre, *tænkte* hver Enkelt, og hver enkelt Stamme, kun paa at hjælpe sig selv. En Jæger-Stamme havde Vildt, men savnede alle andre Fornødenheder. En husbyggende Stamme havde Tag over Hovedet, men intet at spise. En Skrædder-Stamme havde Klæder paa Kroppen, men savnede baade Husly og Føde. Senere lærte man gjensidig at tjene sin Næste, og alle fik derved baade Føde, Klæder og Husly.

Kristi Fordring om ubegrænset, ubetinget Næstekjærlighed laves her om til gjensidig, praktisk Hjælpsomhed eller gjøres identisk med Princippet for den almindelige Vare-Omsætning. —

Leo Tolstoy begaar selvfølgelig ikke slige platte og dumt-rationelle Forvrængninger af Kristi Lov. Men han seer, efter min Mening ganske Fejl m. H. t. Følgerne af denne Lovs Anvendelse som almen-menneskelig Samfundslov. Vi kan holde os til det af Bjergprædikenens Bud, som han ganske særlig har fremhævet: Du skal ikke sætte Dig op mod det Onde med Magt, ikke gjøre Fornærmeren Modstand. — Tolstoy mener, at naar blot nogle faa Mennesker efterlevede dette Bud, da vilde det ikke vare længe, før man ikke blot holdt op at fornærme disse Mennesker, men de vilde vinde alles Agtelse og Velvilje, og deres Eksempel vilde drage flere og flere ind paa den samme Levevis, saaat paa kort Tid hele Samfundets Liv vilde forvandle sig til gjensidig Hjælpsomhed, i Stedet for at det nu er hadefuld Konkurrencè. Og i det Øjeblik al Tanke om at forsvare sig eller sin Ejendom var udelukket, vilde en gjensidig Venlighed brede sig mellem Menneskene som den, man nu kjender hos Børnene, saalænge de endnu ikke veed Forskjel paa Mit og Dit.

Jeg har to, hver for sig afgjørende, Indvendinger mod denne tolstoyske Betragtning: Han fik aldrig — naar det hele skulde gaa rent naturligt til — normale Mennesker til at udføre det Expe-

riment. Saa megen Forstand maatte man jo forudsætte hos et normalt Menneske, at han, forinden Experimentets Udførelse, maatte kunne indse i hvert Fald *Muligheden* af, at han blev udplyndret indtil Skjorten, om han ikke vilde forsvare sin Ejendom. Dertil kom saa ligeledes Muligheden af, at han blev den eneste, der indlod sig paa Forsøget, saa at altsaa den tilsigtede, nye Samfundstilstand sletikke resulterede deraf. Men under slige Omstændigheder risikerer et normalt Menneske ikke saa betydelige Værdier som Liv og Velfærd. Det lader sig, uden særlige Experimenter, beregne udfra de utallige Tilfælde, hvor normale Mennesker har haft fuldkommen *Sikkerhed* for at kunne gjøre noget til Samfundets Bedste uden at have benyttet Chancerne.

Men selv om nu enkelte unormale Mennesker gjorde Forsøget, vilde det vise sig, at der — i Længden — ikke blot var Mulighed men Sikkerhed for, at de vilde blive berøvet alt, hvad de ejede og havde. Jeg siger: i Længden. Thi saalænge sligt endnu var en sjælden Undtagelse, vilde Flertallet af Menneskene vel nok studse derover og maaske yde Fænomenet sin Beundring med tilhørende Accidentser af Mad og Penge. Men naar den første Undren var overstaaet, vilde Menneskeheden æde den Slags Helgener med Hud og Haar. Man anføre ikke herimod Munkene og deres Livsskjæbne. Thi Munkene havde „Himmerigs Rige" — foruden, i Tidens Løb, en Mængde Hokuspokus og Overtro — at forsvare sig med. — Nej, men skal det hele gaa naturligt til, da bliver Resultatet det antydede. Man behøver jo bare at see hen til, hvorledes det gaar een og anden gammel, velvillig Sjæl af en Tante, — et af de kjære Mennesker, Folk saa rart kan læsse paa, hvad det skal være, — hvorledes saadan En bliver overlæsset og overkjørt, til hun ikke kan mere, — og det endda af sine nærmeste, elskelige Slægtninge. Da kan man iagttage Følgerne af, at et Menneske ikke sætter sig imod Fornærmeren, ikke sætter haardt imod haardt. Thi naar det gaar saaledes i Familierne, hvorledes da ikke imellem Mennesker, der slaas fremmede for hinanden. — Tolstoys Samfundstheorier vidner altfor meget om, at han altid har haft Rigdom og Magt i Ryggen, og derfor aldrig hart lært den haarde Virkelighed at kjende.

Nej, der forlanges mere end en i høj Grad problematisk Udsigt til „almindelig, barnlig Velvilje mellem Menneskene", for at Folk skal indlade sig paa at gjøre den Slags Experimenter. Der skal Udsigt til Salighed, til Himmeriges Rige, om Verden skal indlade sig paa sligt.

Tolstoys eget Liv kan naturligvis ikke anføres som Exempel. Han er ikke den første Opfinder, der har glæmt alt andet for deres Opfindelsers Skyld. Dertil behøves ingen Menneskekjærlighed. Men de, som blot har at udføre hans Ideer, kan jo ikke have hans Opfinder-Glæde som Drivkraft. — —

Saa er der Socialisterne. De vil ogsaa gjerne støtte deres Lære med Kristi Avtoritet. De vil gjerne regne Kristus for den første Socialist. — De begaar dog her et næsten ligesaa grovt Fejlgreb som de førnævnte, franske Skolemænd. Thi alt, hvad Kristus har befalet, vil han jo have frivilligt udført, hvorimod Socialisterne vil have Samfundsordning og Samfundslære tvunget igjennem med Statsmagt. —

Der er i det hele en Mængde forloren Humanitet, der søger at støtte sig til Kristi Lære, udskilt som denne bliver fra sin særlige Hensigt, sit særlige Formaal. Det skal saaledes, „efter Kristi

Lov", være en politisk Pligt for de Mægtige at overdrage deres Magt til de Smaa i Samfundet; Forskjellen mellem Rige og Fattige skal være en Uretfærdighed mod disse sidste, — uagtet denne Forskjel stemmer ganske med Guds, Naturens og Darwins Lov, og uagtet Kristus aldrig har paabudt de Rige at give deres Gods til de Fattige, *uden i een, bestemt Hensigt,* nemlig for Himmerigs Riges Skyld. (Herom senere). — —

Men vi vil nu ikke nøjes med at see paa andres forkerte Anvendelse af Kristi Lov. Vi vil for egen Regning undersøge, hvorledes den i det hele tager sig ud, anvendt som almen-menneskelig (verdslig) Lov.

Der er da det ejendommelige ved Kristi Lov, at saasnart den løsrives fra sit overnaturlige Formaal og gjøres til almindelig, menneskelig Lov, bliver den lige med det samme en Lov specielt for *de Dovne og de Fejge.* — For de Dovne passer det ganske at lade den Dag i Morgen sørge for sig selv, at faa indført en Moral, ifølge hvilken man kan være sikker paa altid at kunne laane hos sin Ven, ja, om man vil, udplyndre ham til Skjorten, naar man i sin Ugidelighed ingenting selv har faaet samlet. — For de Fejge passer det udmærket at opgive al Modstand mod Fornærmeren, at lade ham varme Ens venstre Kind, naar han først har taget sig af den højre. —

Hvilken af vore pænere — især præstelige — Slægter herhjemme kjender ikke det højkristelige Familiemedlem, der lever „af Guds Naade fra Dag til Dag," — det vil selvfølgelig sige: af den øvrige Families Sparepenge.

Det var denne Ejendommelighed ved Kristi Lov, — der gjorde, at vore dygtige, hedenske Forfædre, *før de kjendte deres virkelige og særlige Formaal,* og før de vidste, hvad de Kristne i Virkeligheden vilde, — ansaae disse for nogle frygtelige Stakler, dovne, fejge, blødsødne, — som de aldrig ønskede at komme i Selskab med, end ikke i Himmerige; saa vilde de hellere i Helvede forat træffe sammen med deres egne Slægtninge.

Jeg er meget kristeligt opdraget og husker derfor tydeligt den første Gang, jeg som Barn stødte sammen med den her omhandlede *Forvrængning* af Kristi Moral-Lære. Det var i 1866. Der var en Del Bønder fra Gjøttrup i Vasterhanherreds Besøg i Præstegaarden hjemme. Blandt disse var en Væver, der paastod, at han under ingen Omstændighed vilde forsvare sig mod Tydskerne, end ikke, om de belejrede hans eget Hus og vilde myrde hans Kone og Børn. Skete det, da maatte det være Guds Vilje, og Væveren havde ikke Lov til at blande sig deri. Jeg husker, min Fader sagde til ham: „Jeg vil ikke kalde Dem en Æsel, for jeg tror ikke, De vilde handle efter Deres egne Ord. Men *hvis* De gjorde det, saa *var* De en Æsel! — Det var mig to store Overraskelser: dét, som Væveren sagde, og dét, at man saa aabenlyst kunde kalde en Mand for en Æsel, og dog lade være med det. —

Men Krlsti Lov — *skilt fra sit himmelske Formaal* — er ikke blot en Lov for det Dovne og Fejge. Den er en Lov, som til ingen Nytte ophæver det naturlige Menneskeliv, — den er af den Slags Leveregler eller Lægeraad, der slaar Manden ihjel forat fordrive Feberen.

Lad os see paa Kristi Stilling til de to store, naturlige Drivkræfter i Menneskelivet: Forplantningsdriften og Selvopholdelsesdriften.

Var hans Lov en Lov for det naturlige, jordiske Menneskeliv, da maatte man jo med Sikkerhed vente en udførlig Omtale, en Ordning i denne af Forholdet mellem Mand og Kvinde. — Omtrent det

eneste, han siger om denne Sag, er dette: at *er* man gift, da bør man under — [maaskee] — *ingen* Omstændigheder søge nogen ny Forbindelse, selv om den gamle er nok saa uheldig; og allerhelst — hvis man kan magte det — bør man for Guds Riges Skyld atholde sig fra enhver kjønslig Forbindelse. Poulus siger jo det samme, blot tydeligere.

Alene dette er egentlig tilstrækkeligt til at vise, at Kristi Lov er ikke, og maa ikke opfattes som, en almen-menneskelig Lov, — jeg mener dermed: en Lov med kun de almindelig mennskelige Forudsætninger og Formaal.

Men endnu tydeligere bliver det maaskee dog, naar vi seer paa hans Lovgivning paa Ernæringslivets, det Økonomiskes Omraade.

Han forbyder simpelthen enhver Ordning af Ernæringslivet, idet han ophæver selv Ordnings-Princippet: Ejendomsretten.

Præsterne i Danmark og andensteds vil jo gjerne have det til, at det kun er de større Formuer, Kristus har nøget imod („Rigdommen"); en aarlig Indtægt af 3—6000 Kr. skulde han derimod finde meget rimelig og passende. Herved overseer de dog, eller glæmmer for Tilfældet, at han forbyder sine Disciple at have, ikke blot Guld og Sølv, men endogsaa Kobber i deres Bælter. Og naar Præsterne mener, at dette Forbud kun gjælder Missionærerne, — endda kun visse benaadede Missionærer, — overseer de atter, at han siger til *Skarerne*: „Saaledes kan altsaa enhver af Eder, som ikke forsager alt, hvad han har, ikke være min Discipel." — Den Slags Ting overser man saa let, naar man ikke har nogensomhelst Interesse af at see dem. — En Interesse i modsat Retning har nok endogsaa drevet flere Fortolkere til at mene, at selve Ordet „Discipel" skulde tages i indskrænket, særlig Betydning: af Apostel eller Evangelist. Men det kan vist ikke godt passe, thi det hedder jo udtrykkelig sidst i Matthæi Evangelium, at de skal gjøre *alle Folk* til Kristi *Disciple*, hvorved det særlige jo ganske falder bort.

Men er Ejendommen ophævet, da er Egenkjærligheden det ogsaa, og med Egenkjærligheden ender det naturligt Menneskelige; det har ingen anden Drivkraft. Vil man protestere herimod og sige, at der gives „da virkelig" megen *naturlig* opofrende Kjærlighed, da kan der kun svares, at al naturlig, menneskelig Kjærlighed er blot indirekte Egenkjærlighed. Udgangspunktet bliver altid i vort eget naturlige Behov, selv hvor der er Tale om f. Ex. den mest opofrende Fædrelandskjærlighed. — Men at Kristus overhovedet ikke tænker paa den naturligt menneskelige Kjærlighed, naar han byder sine Disciple at *elske*, sees af Kjærlighedens Gjenstand: de skal elske deres *Fjender*. Denne Kjærlighed ligger udenfor det naturlige Menneskeliv. Vi er udenfor det *egocentrale*, hvis jeg maa have Lov til at lave et „latinsk" Ord.

At Kristi Lov ikke af ham er ment som naturlig-menneskelig, derfor heller ikke som almen-gyldig, evig Lov, sees allertydeligst deraf, at den er vidt forskjellig fra *Guds Lov* saavel i Naturen som i Menneskelivet. Kristus siger til sine Disciple, at de ikke skal gjøre Fornærmeren Modstand, — de maa altsaa ikke gjengjælde Ondt med Ondt, det vil sige: Ondt med Lidelse, Straf. — Men der er dog ingen, der saa nøjagtig gjengjælder Ondt med Lidelse og Straf som Gud i Himmelen. Han har jo nedlagt det som en ufravigelig Lov allertydeligst i Menneskelivet: at det Onde hævner sig, Straffen følger altid paa Overtrædelsen. Hvis ikke dette var, gik Verden jo

hurtig til Grunde, — ligesaa vist som det samme vilde skee, hvis ingen forplantede sig, og ingen samlede sig Ejendom.

Nej, Kristi Lov er ingen almengyldig, evig Lov; den er en Lov med et ganske bestemt Formaal, og naar dette Formaal er naaet, gjælder Kristi Lov ikke længere. *Den er en Missions-Moral.* For Missionæren selv og for dem, han vil vinde. Den er en Overgangs- eller Indgangs-Moral. Og den Overgang, som her er Tale om, er netop Indgangen i Himmeriges Rige.

Det er almindelig i vore humane Tider at fremstille Jesus som en vidunderligt følsom Mirakel-Læge, der doktorerede gratis paa alle de syge Krøblinger og Stakler, der kom til ham. Paa samme Maade betragtede ofte hans Samtidige ham. Han klager selv derover. Dette maatte ogsaa være mærkeligt, om han skulde have været saa optaget af at fjærne legemlige Lidelser, han, som bød sine Disciple aldrig at frygte dem, og altid selv trodsede Lidelserne.

Nej, — hans Velgjerninger var altid *Tegn*, Tegn paa, at det Himmeriges Rige var nær, til hvilket han kaldte Menneskene. Hans Undergjerninger var *Tegn* paa, at han selv var af den *anden Verden*, til hvilken han kaldte Menneskene ind.

„I søge mig," siger han bebrejdende, „ikke fordi I saae Tegn, men fordi I spiste af Brødene og blev mætte; arbejder ikke for den forgængelige Mad, men for den Mad, som bliver til evigt Liv, som Menneskens Søn vil give Eder, thi ham har Gud, Faderen, beseglet."

„Men forat I skal vide, at Menneskens Søn har Magt paa Jorden til at forlade Synden," da sagde han til den Værkbrudne: „Staa op, tag din Seng og gaa hjem!"

Ligeledes hvor det hedder: da han saae Skarerne, ynkedes han inderligt over dem; — det er ikke deres diverse legemlige Gebrækkeligheder, Skurv og Spedalskhed, der gjør, at han ynkes, men det er den Ting: at de er Faar uden Hyrde, at Høsten er stor, men Arbejderne kun saa faa. At de ikke er paa den rette Vej, og der er for faa til at føre denne i Hus, til at bringe Høsten i Lade.

For Kristus er Maalet altid og alene Himmeriges Rige. Man vil i vore Dage saa usigelig gjerne gjøre ham til en Niels Finsen, — af Velvilje, da man selv ikke kan tænke sig noget større. Men han var Guds Søn, og brød sig kun om de Mennesker, der havde højere Ønsker end at faa deres Kroppe reparerede.

Jeg kunde have Lyst til her, som i en Parenthes, at gjøre et Par Bemærkninger om *kristne* Menneskers Stilling i vore Dage til denne Kristi Missions-Moral. For det første denne: der stilles i vore Dage ofte Fordringer til Menigheden, gaaende ud paa, at vi *som Kristne* skal tage os af et Utal af mere eller mindre humane, sociale Opgaver. Disse Fordringer er ganske hen i Vind og Vejr. Kristi eneste Opgave var Himmeriges Rige, og det samme gjælder de Kristne *netop som saadanne.* En anden Sag er det, at vi Kristne *i Henseende til Liv og Vandel* kun i meget ringe Grad er kristne, men er baade Dit og Dat. Og derfor har vi, i vor Egenskab af Dit eg Dat, en Mængde forskjellige Opgaver — ogsaa sociale Opgaver.

Min anden Bemærkning er denne: Kristne Mennesker har i Almindelighed den store Fejl, at de i Stedet for at anerkjende Kristi Lov i dens ideale Strænghed, uforandret og uforkvaklet, og ved-

gaa, at de *uafbrudt og med Vilje* handler imod den, *uafbrudt og med Vilje* lever i Synd, — i Stedet for dette laver de hans Lov om, saaat Hovedparten af deres Overtrædelser slet ikke skal ansees for Synd, og Resten kan regnes for Fald og Uheld, som de stadig lover at rette ved næste Lejlighed. — I det Økonomiske kan der, efter denne Fortolknings-Methode, overhovedet vanskeligt fejles. Thi Kristi Forbud mod Ejendom forties eller fornægtes ganske roligt, og i Stedet for paastaar man, at hans økonomiske Ideal var netop saadant noget som Livet i en dansk Landsby-Præstegaard: et sikret, lunt og hyggeligt, men ikke overdaadigt Velvære. — Saaledes klarer man sig overfor det Økonomiske, hvor jo i vore Dage kristne Menneskers Hoved-Synder ligger. Og hvad det øvrige angaar, da paastaar man, at man kun kjender Fald og Fejltrin, men ikke virkelig Synd: med Vilje og som Tilstand.

I Stedet for at leve i al denne fæle Løgnagtighed burde man lade Kristi Lov gjælde uforvansket og uforkortet, — *men saa huske paa*, at naar han kalder sig selv Sandheden, da er det fremfor alt, fordi han vil, at alt skal skee *virkeligt*, alt skal gaa uvilkaarligt, *groende*, til. Kun den Dyd, som naaes gjennem levende Vækst i Sjælen — ikke ved Forsætternes Luftspring — kun den Dyd har Betydning for ham, og derfor skiller han os ikke fra sig, selv om vi foreløbig sidder i Synd — og det virkelig Synd — til Halsen.

Vi vender nu tilbage til Undersøgelsen af Kristi Lov som Missions-Moral. Vi faar vel det bedste Indtryk af den som saadan ved at sammenligne den netop med Guds, den naturltge, den verdslige Lov.

Moralsk kalder man jo, efter almindelig menneskelig Tankegang, alt det, som tjener til Menneskevæsenets naturlige Fremgang og Udfoldelse, — selvfølgelig under tilbørligt Hensyn til Forholdet mellem den Enkelte og Samfundet. Umoralsk kaldes, efter den samme Tankegang, alt, hvad der hæmmer eller skader denne Vækst. — Kristi Lov tager derimod slet ikke Sigte paa denne Fremgang og Udfoldelse af det naturligt menneskelige, — den *bruger*, ja, *forbruger* det — for Evighedslivets Skyld.

Den verdslige Lov, seet i Forhold til Kristi Lov, kan sammenlignes med Gartnerens Virksomhed overfor Urterne i Haven. Han plejer og passer dem, forat de baade i Rod og Top kan blive saa kraftige og fyldige som muligt. Men kommer Husmoderen med sin Kniv, da drejer det sig sletikke længer om Urternes Velgaaende som Urter, og hun har ganske andre Formaal, hvortil hun forbruger dem. Og paa lignende Maade med det naturlige Menneskeliv; det ofres, efter Kristi Lov, for noget større: Evigheds-Livet.

Eller, endnu tydeligere: man kan sammenligne den verdslige Lov med Forældrenes Virksomhed overfor den Unge, Kristi Lov med Feltherrens, naar denne tager Ynglingen i sin Tjeneste, ikke forat han skal udfolde sig og sine natur Evner, men forat han skal ofre sig selv for højere Formaal.

Dog, dette er jo kun Sammenligninger. For virkelig at forstaa Arten af Kristi Lov maa vi see paa Arten af dette højere Formaal: det evige Liv, Fuldkommenheds-Livet, „Himmeriges Rige", — det, som ikke blot er hinsides, men, i sin Begyndelse, midt iblandt os.

Hvad er da det ejendommelige ved dette nye Liv, for hvis Skyld Kristus vil have, at vi skal ofre det naturlige

Menneskeliv? Det sees bedst ved Sammenligning mellem det nye Liv og det gamle.

Det naturlige Menneske lever i og for *Livets Forskjelle*, dets Relativiteter. Det nye Menneske har nok i *Livet selv*, levet i Gud, levet evigt.

For det naturlige Menneske betyder Livet i og for sig intet, thi Livet faar ikke Betydning i sig selv, med mindre det leves evigt. For det naturlige Menneske er Fremgangen til *„det næste Trin"* alt, det Trin, som kommer efter det, hvorpaa man netop i Øjeblikket befinder sig. Det Værd, som *det nærværende Øjeblik* har, beror altid for det naturlige Menneske blot paa en legende Fantasi, en poetisk Rus, — eller ogsaa paa Forventningen om, hvad det næste Trin vil bringe.

Det naturlige Menneske gjør altid det Ligegyldige (det Relative) til det Væsentlige, et Forhold, som bliver det naturlige Menneske selv des mere klart, jo længere det lever, — hvorfor man ogsaa maa sige, at der i det naturlige Menneskeliv altid er en vis Tendens hen imod Evighedslivet, hvor denne Forveksling af Ligegyldigt og Væsentligt ikke finder Sted.

Klarhed over Forskjellen mellem Evighedslivet og det naturlige Menneskeliv faar man bedst ved at betragte netop denne Tendens mod det Evige hos det naturlige Menneske, denne tiltagende Desillusionering med Hensyn til det Relatives Ligegyldighed.

Man mærker denne Gang paa Gang i Barndommen allerede, men glemmer den ligesaa mange Gange. Og naar man ikke mere glæmmer den, maa Barndommen siges at være til Ende. Dog kan denne Glæmsomhed overfor det Relatives Ligegyldighed paa mange Punkter holde sig langt ud over Barndomstiden. — Man mærker det Relatives Ligegyldighed, Skuffelsen ved „det næste Trin", hver Søndag Eftermiddag som Skuffelse af Løverdagens Forventning om, hvad Fridragen vilde bringe. Men man *glæmmer* til næste Løverdag, da man stiller de samme Forventninger til den kommende Søndag, — indtil man ikke er Barn mere.

Men, som sagt, paa andre Punkter kan Troen paa „det næste Trin"s Herlighed holde sig meget længere. Det naturlige Menneske kan overhovedet vanskeligt slippe denne Tro paa det Relatives Betydning helt, medmindre det kommer til at leve evigt, altsaa faar Livet i det Væsentlige i Stedet.

En Kjøbmand f. Ex. har skrevet under paa for mange Kautioner og spiller fallit. Han maa atter ud at tjene Brødet, ligesom i sin Ungdom, ved Agenteren og Rejser fra Sted til Sted. Han rejser paa en Maade med Livet i Hænderne, thi han veed sletikke, om han med denne Levevis kan skaffe det til Veje, som *nu* er nødvendigt til hans og hans Families Underhold. Og Gang paa Gang forestiller han sig den vidunderlige Lykke, det vilde være, hvis han atter kunde blive en stabil og solid Kjøbmand i den lille Kjøbstad, hvor han forhen boede. Han er saa langt fra at betragte dette som et ligegyldigt Trin fremad, saaat han tværtimod seer paa det som et Himmerig i Sammenligning med den Tilstand, hvori han nu befinder sig. — Saa skeer det virkelig. Han har Held med sig, og efter nogle Aars Forløb ejer han igjen sin gamle Forretning i bedre Gænge end før. — Og en Dag, da han sidder paa sin høje Skruestol i Kontoret, kommer han til at mindes den Tid, da han rejste derude i Landet med Livet i Hænderne, og han tænker: hvor er det dog godt, at den Tid er forbi, ikke for alt i Verden vilde jeg have de Dage tilbage igjen.

Samtidig opdager han, til sin egen Forundring, at han var lykkeligere dengang end nu. Hans Dag var langt rigere, opfyldt af Stemning og Spænding, der var et forunderligt Humør over ham, og hvilken Herlighed var det ikke, naar han nogle Dage kom hjem fra sine evindelige Rejser! — Han er sig altsaa sit Fremskridt bevidst, men samtidig føler han, at det *er* sletintet Fremskridt. —

Det er den Slags Oplevelser, — og de udgjør det naturlige Menneskelivs Indhold, — der efterhaanden kan føre Mennesker henimod den Opfattelse, at „det næste Trin" er uden Betydning, at Livets Forskjelligheder, dets Relativiteter er ligegyldige. Dog, det er, som alt antydet, sjældent, at et Menneske har Mod til fuldt bevidst at vedkjende sig dette, medmindre han føler, at *Livet i det Væsenlige* nærmer sig, Livet for dets egen Skyld, levet i Gud.

Ligegyldigheden overfor Forskjellene, overfor, hvad „det næste Trin" vil bringe, — vil dog ikke sige, at Menneskene skulde ophøre at stræbe fremad. Tværtimod: *Fremskridtet overhovedet* er ét med Livet selv; at et Menneske lever, vil sige, at det er uafbrudt fremadvendt, at der er Fremdrift i Viljen. Men det Menneske, som lever evigt, vil ikke gjøre Fremskridt, *fordi* han troer, at „det næste Trin" er ypperligere end det foregaaende Trin, — han vil gaa fremad blot for Bevægelsens, for Motionens Skyld, fordi han føler, at den fremadskridende Bevægelse er nødvendig for hans Sjæls Liv, ganske paa samme Maade som Aandedrættet er nødvendigt for det fysiske Liv. Men ligesaa lidt som han vil mene, at han skulde blive lykkeligere, efter eller fordi han havde draget Vejret 1000 Gange, end han var, før han gjorde dette, — ligesaa lidt vil han mene, at han skulde blive lykkeligere paa „næste Trin", end han var paa det foregaaende. Han vil blot vide, at *uden* de 1000 Aandedrag og *uden* „det næste Trin" vilde han *dø*. —

Det naturllge Menneske vil stærkere og stærkere føle Livets Tomhed, jo mere det bliver klart for ham, at Livets Forskjelle, det Relative ikke kan give ham Tilfredsstillelse. Han vil føle sig mere og mere uhjælpelig fortabt, netop hvis han har „Lykken" med sig; thi naar ikke dén kan bringe ham Tilfredshed, hvad kan saa!

Det Menneske derimod, som ejer det evige Liv, vil ved Lykkens Omskiftelser kun bekræftes i den Erfaring, at de betyder intet, *Livet i sig selv* er alt, selve det, at man, trods alt, dog lever og aander, at man har Solen og Verdens Skjønhed gratis for Øje, at man kan betragte Livets rige Mangfoldighed, dets Omvekslinger, dets Op og Ned og selv omtumles deraf, mens man dog altid hviler i Gud, har det evige Liv, eller, som man ogsaa kan kalde det: lever Livet evigt.

Ja, dette er det evige Liv. Og overfor Livets Forskjelligheder forudsætter det *Evnen* til at forsage. Thi det Fremskridt, som forlanges, fordi det er nødvendigt for Livet selv, er egenlig kun Sjælens Fremadvendthed, Fremdriften i Viljen. Hvorlangt man faktisk kommer frem, er ligegyldigt, da man har erkjendt, at „det næste Skridt« i og for sig ikke bringer større Lykke end det, hvorpaa man netop staar.

Men det fuldkomne Liv, Saligheden, er det endnu ikke, man har naaet. Dertil mangler endnu èt. Og Manglen af denne ene Ting volder, at ikke blot *Evnen* til at forsage alt det Relative maa findes hos den Kristne, men at Forsagelsen virkelig maa fuldbyrdes. Det manglende er: det samme Sindelag hos alle „de andre", hos den Kristnes Medmennesker.

Her er det, Kristi Missions-Moral opstiller sin sidste Fordring.

Kristus var jo, efter Menighedens Tro, syndefri. Dog var han ikke salig, mens han vandrede her paa Jorden. Det, som voldte hans Usalighed, var hans Medmenneskers Synd, at de enduu ikke levede et Evighedsliv. Det blev da for ham det ene og store, det var hans Mission, at omvende Menneskene til det evige Liv, at kalde dem til Himmeriges Rige. Og hans Forkyndelse var en dobbelt: ved Ord og ved Handling. Men hans Vandring var Barmhjertighed, Forsagelse og Lidelse.

Det samme forlanger han nu i sin Lov af de Kristne.

Tænkte vi os et kristent Menneske, der personligt levede et Evighedsliv, da vilde ogsaa for ham Missionen blive et og alt, thi hans Medmenneskers Vantro vilde være det eneste, som endnu skilte ham fra Salighedslivet. Saalænge Evighedslivet hos den enkelte Kristne endnu mangler meget i at være brudt helt igjennem, vil Missionen overfor hans Medmennesker, og dermed Forsagelsen, endnu hos ham staa i Baggrunden. Men er hans personlige Udvikling trængt igjennem, da vil han helt og fuldt blive Missionær, og da vil ogsaa den faktiske Forsagelse af alt, hvad han ejer og har, blive ham en Nødvendighed.

Thi ingen Forkyndelse af det evige Liv er stærkere end den, at et Menneske forsager det Timelige, giver det bort til den, for hvem han prædiker, — ikke forat berige dem ved jordisk Gods, men forat lade dem fornemme, *at det evige Liv er en Virkelighed.*

Dette er Grunden til, at Kristus i sin Lov, *i sin Missions-Moral*, forlanger den absolute Forsagelse. Og uden dette Formaal vilde den ogsaa være ganske meningsløs.

Evighedslivet her i denne Verden, Kristenlivet, er da to Ting: det er Fællesskabet imellem de Troende indbyrdes om Tro, Haab og Kjærlighed, Glæde over Livet og Fremskridtet overhovedet. Og dernæst er det Forsagelse overfor alt det Relative, en Afdrøm, en Forkyndelse af Himmeriges Rige gjennem Selvfornægtelse.

Der er nogle, der mener, at dette nye Liv tillige skulde ytre sig i udvidet Kvæg- og Smørexport, tiltagende Anvendelse af Electricitet i Landbrugets Tjeneste, forbedret Hygiejne, Gymnastik og Sløjdundervisning. Det maa dog ansees for en Fejltagelse.

Kristendommen er i det indre, det skjulte, en Fornyelse, men udadtil er den en Død med Kristus, en Snævring, vi skal igjennem, forat naa til det store, aabne, solbeskinnrde Land, Guds Rige i sin Herlighed.

Thi der kommer en Dag, da Kristus, som Paulus siger, vil overgive Riget til Faderen Naar Omvendelsesværket er til Ende, naar Tallet er fuldt, da er ogsaa Missions-Moralen sat ud af Gyldighed. Ja, for det skulde vi dog nødig glemme, at selv om vi her i Verden væsenlig har lært Gud at kjende — for vor Synds og Sygdoms Skyld — som Barmhjertighedens Gud, som den, der i sin Søn har sendt den store Læge til vor Frelse, — saa skal vi dog ikke evig blive ved at være Syndere og Svæklinge, Kristi Lov, Hospitalsreglementet skal ikke gjælde til evig Tid. Der kommer den Dag, da Faderens den store, herlige Livets Lov, Verdensloven, skal gjælde for hele Riget. Da skal vi lære Gud at kjende som den — ja, som den, han er i sig selv og fra Evighed, ikke som Barmhjertighedens Gud, thi da trænger vi jo ikke til Barmhjertighed mere, men som Almagtens, Retfærdighedens, Algodhedens Gud. Da skal vi lære Kristus at kjende som den herlige,

den straalende Helt, Himlens Kongesøn, — ikke længer som den blødende Frelser, den barmhjertige Hyrde, — Lægen, der maa færdes i den sørgelige Hospitalsluft forat hjælpe os, hans elendige Patienter.

Der er noget patient-forkjælet ved Tonen blandt mange Kristne, selve det kristne Haab har ofte noget sygeligt-blødagtigt ved sig. Man tør kun tænke sig Tilværelsen i de evige Boliger som en bleg Reconvalescent-Tilstand, hvor de Opstandne ikke duer til stort andet, end til at synge Salmer ved Morgenandagten.

Men jeg haaber paa, at naar Guds evige, oprindelige, fuldkomne Lov, — den Lov, som her i Verden gjør *Naturen* saa herlig for os, — den Lov, som ikke er gjort for Syndere og Stympere, men for Folk i deres fulde Kraft, — naar den atter kommer til at gjælde, da skal man faa Lejlighed til mægtig at udfolde sig, til aldeles hensynsløst at være sig selv, — der skal jo være Plads nok; — man skal ikke længer gaa og behandle hinanden som raadne Æg, det behøves jo ikke, thi al Svaghed og Synd og dermed al Kristelighed er til Ende. Og Guds eget, evige, frodige, ubesmittede — jeg kunde fristes til at sige: hedenske — Skabervæsen skal fylde Tilværelsen; et Menneskeliv skal udfolde sig, skjønt som det græske, mandigt som det nordiske, herligt og stolt som Sønnens var det fra Evighed, før han af Kjærlighed lod sig salve som Kristus til Synderes Frelse.

Vi skal see Gud, som han er, vi skal synge ham Lovsange sammen med Englene, men vi skal endnu mere prise ham ved vort Liv, ved Kræfternes uendeligt mangfoldige Udfoldelse, ved vor Kappestrid og sejrende Fremgang.

Kappestrid og Fremgang? — Men kan der da tænkes Udvikling, Fremskridt i det evige Fuldkommenhedsrige? — Ikke i Henseende til Tro og Kjærlighed, men vel i alt det Ydre og i Evnerne med. — Der maa ogsaa nødvendig findes Død i det evige Rige. Ikke den Død, som var Syndens Sold, men den Død, som er ét med det *menneskelige* Legeme, og uden hvilken Daabspagtens Ord om *Kjødets* Opstandelse aldeles ikke vilde blive opfyldt. Der maa i Fuldkommenhedens Rige være som en evigt vekslende Opgaaen, Forsvinden i Gud og Fremgang af Gud til selvstændigt Liv for al Skabning, — et vekslende Evighedens Aandedrag, der vil bære Skabningen over det, vi her kaldte Død og Lidelse, over al Afhængighed af det Relative — uden derfor at ophæve noget deraf. Thi *uden* alt dette er det sletikke os, der opstaar eller lever evigt; men vi maa være uafhængige deraf — som Duerne, der flyver fra og til om det svimlende Kirkespir, er uafhængige af Tyngdeloven.

Og Livets *Evighed* afbrydes jo ikke, hvadenten vi fremtræder som selvstændige Væsner, eller vi bortsvinder i Gud og da faar Lov at see alt paa *hans* Vis, i et Evigheds Syn, hvor Fortid og Fremtid er os nær som Nuet, hvor vi skal see for Øje vor uforglæmmelige Barndom, ikke gjenoplevet, men som den virkelig var i hine første tolv Aar. — For saa atter at fremgaa til selvstændigt Liv og deltage i Verdens guddommellge Løb.

Under dette mangfoldigt vekslende Verdensløb vil kun eet være uforandret: *Kjærligheden*. Kjærligheden til Gud, naar vi seer ham, som han er. Kjærligheden til Mennesker, der er uforandret under alle Livets vekslende Forhold og uafhængig deraf. Den Kjærlighed, som Kappestriden ikke skader, men som gjør Kampen til en Leg.

Jeg tænker, at vi i det evige Rige vil have ganske den samme Fortrolighed

overfor Mennesker, som vi nu føler overfor Naturen, den samme Følelse af forløsende Fred. Som jeg nu i Skovtykningen kan møde den lille Bogfinke, og det kan være for mig, som om jeg saae min egen Sjæl, — saaledes skal vi kunne møde Mennesker. — —

Man maa længes efter denne store Dag! — Da vi skal leve under Guds den evige, herlige Verdens-Lov, og ikke under Kristen-Loven for Syndere. — Og det er ret at længes. Men det kan ikke nytte at fantasere sig udenom Vanskelighederne, som mange gjør. Udenom Troens Snævring, udenom Forsagelsens Død. — Det er nødvendigt for os at bie paa den Dag, da Kristus kan overgive Riget til Faderen. Det vil han gjøre, siger Paulus, naar det hele er ham underlagt: forat Gud kan blive Alt i Alle.

AAGE WESTENHOLZ

Af WALTER CHRISTMAS.

Aage Westenholz.

DET var engang — vel mere end tredive Aar tilbage — at et Par Elever i Hauchs Skoles øverste Klasser lavede nogle Skarnsstreger af mindre fornem Art — hvem husker nu, hvad det drejede sig om? Stregerne resulterede i en mer end almindelig striks Dommedagspræken af Rektor. Talen samlede og tilspidsede sig om Begrebet *Gentleman*, der sattes saa højt tilvejrs, at det vistnok forekom de unge Overtrædere af Skolelov og Disciplin det uopnaaeligste blandt Idealer.

„Kom nu herhen, min Ven, og stil dig dér midt paa Gulvet," sluttede Rektor Hauch sin Tale og vinkede ad en slank, mørkøjet Yngling. Saa lod han Blikket hvile indtrængende paa Tilhørerkresen: „I begriber altsaa, hvor vigtigt — og tillige hvor vanskeligt — det er at blive en *Gentleman* — ikke mindst fordi der er saare faa Modeller at uddanne sig efter. I saa Henseende er I imidlertid ualmindelig heldigt stillede; I har virkelig en saadan Model i Jer Midte. — Han som staar dér, *er en Gentleman*, hver eneste Tomme af ham!"

„Modellen" var Aage Westenholz.

Naar man lader Blikket glide hen over vort offentlige Livs udvalgte Mænd og over de mere privat-virkende Personligheder i det danske Samfund, saa slaar det En med noget af en Gysen, hvor fattige vi er paa *Gentlemen*. Vore offentlige Personer synes ikke just altid at forstaa det nødvendige i ogsaa at være Gentlemen i Privatlivet; og Privatpersonerne stryger altfor hyppigt Begrebet fra sig i deres offentlige Færd. Som Rektor Hauch havde man Lyst til at vinke en „Model" frem og sige:

„Tøv lidt I gode Mænd med de kendte Navne, I med de fulde Pengesække og I med de store Ordner og Titler! I har nok jaget saa stærkt paa for at komme frem i første Geled, at I har tabt Jeres Gentleman-Begreber undervejs. I tror nok, at man kun behøver at forgylde en Tøre for at faa en Tyvekrone i Haanden. Men I tager fejl. En Millionær er ikke en Stodder værd, naar kun Stodderen er Gentleman af de to; Generalen kommer ikke nær saa højt i Rang som Rekrutten, hvis denne er Gentleman og Generalen — noget helt andet.

Og da nu saa mange af Jer har glemt hvordan Gentlemen opfører sig, saa har I her en Model, som I kan søge at efterligne."

Saadan maatte det være rart at kunne tale. Og hvad „Modellen" angaar, kunde man trygt vælge akkurat den Samme som Rektor Hauch. Aage Westenholz har ikke forandret sig i de mellemliggende Aar; han har uophørlig underkastet sig Selvkritikens Træning, vejet hver Handling paa Sjælsnoblessens finest mærkende Guldvægt. Det er ikke for meget sagt, at den Mand aldrig — *aldrig* — har foretaget sig noget, der ikke var en Gentleman fuldt ud værdig. Et Held, at Aage Westenholz snart vælger Danmark til fast Opholdssted. Saa vil det vise sig, om

ogsaa det gode Eksempel smitter —. At de daarlige gør det, har vi lang Erfaring for!

* * *

Det er netop femten Aar siden, at jeg ombord paa Kongen af Siams nye, store Krydseryacht, *Mahachakri*, sejlede op ad Menamfloden til Bangkok — denne overhedede, sumpede Drivbænk, der kun synes at eje to Muligheder for den hvide Races Mænd: enten at skyde tilvejrs i pragtfuld Personligheds-Udfoldelse eller at gaa aandeligt og legemligt tilgrunde.

Og inden Skibet endnu laa svinebundet mellem Fortøjningerne i den mudrede Flod, vrimlede Siamesere og Evropæere fra Bredden over paa Krydserens Dæk. Den mægtige Richelieu og det tavse Geni, H. N. Andersen, blev hyldet, mens vi fremmede Fugle bødes velkommen af gode danske Landsmænd.

Dèr traf jeg første Gang Westenholz, den ejendommeligste Fremtoning blandt dem Alle: en Spaniers Hoved paa en amerikansk Sportskrop, en engelsk-tænkende d'Artagnan, født i Danmark; en Mand, rask og sikker i Bevægelser og Optræden, men tøvende i sin Tale, fordi han ønsker at vælge netop de Ord, der udtrykker hans Mening og Tanker klarest.

Westenholz havde den Gang startet én elektrisk Sporvej, der i en lang, flad Bue løber fra Floden lidt nedenfor Byen gennem Bangkoks mest befærdede Gader. Det er det Foretagende, som senere udvidede sig til det store *Siam Electricity Co.* Dengang var en elektrisk Sporvej noget Nyt, uprøvet. Jeg tager neppe fejl i at paastaa, at der, udenfor Amerika, ikke fandtes andre elektriske Sporveje end den Westenholz'ske. Alt hvilede paa hans Skuldre: Ansvaret, Driften, Indøvelsen af Mandskab, Overvindelse af tekniske og økonomiske Vanskeligheder af enhver Art. Uafladelig strømmede det ind med Klager og Fordringer om Skadeserstatninger: Sporvognen spredte Rædsel i de tætbefolkede Gader, de Gule kom til Skade, Børn blev kørt over og Svin — de var vist endnu dyrere. Det udartede til en hel Sport at sagsøge Kompagniet og kræve Bøder. Westenholz var paa Færde tidlig og silde. Naar vi Andre i Dagens Soltimer laa under Punkaen, gispende og svedende, for Sporvejsdirektøren omkring med den ubegribeligste Energi og holdt sit Kælebarn til Orden og Flid. Der var saavist heller ikke en Pille overflødigt Fedt paa hans lange, senede Krop.

Westenholz' fænomenalt udviklede Retfærdighedssans — den hans mere overfladisk anlagte Venner hyppigt fandt latterlig — fik ham til at indføre et System ved Udstedelsen af Abonnementskort til Sporvejen, der sikkert ikke har været kendt andre Steder end i Bangkok. Han fandt det ubilligt, at en radmager Lilliput af en Siameser skulde betale samme Befordringspris som en velnæret, omfangsrig Kineser eller Evropæer, der fyldte og vejede dobbelt saa meget som den Lille. Derfor indførte han en Vægtskala, hvorefter Abonnenterne havde at betale Maanedskortet. De Tykke gjorde i Begyndelsen et syndigt Vrøvl, men fattede dog hurtigt det Retfærdige i den underlige, hvide Direktørs Forordning.

Det vil maaske interessere at faa et Par Tal til Illustration af Westenholz' mægtige Aktieselskab:

Dets Kapital er nu 3,600,000 Kr. Samtidig er Reservekapital, Bankkonto og Aktiver i Sporveje og Elektricitetsværk over 4 Millioner værd, endda der i de sidste fem Aar er afskrevet adskilligt over 1 Million Kr. Det er vel nok et af de bedst og solidest administrerede Foretagender, og saa gav det 25 % Udbytte ifjor! I Aar blev en ny teknisk Direktør ansat. Hans Begyndelsesgage er 25,000 Kr. og stiger i Løbet af nogle Aar til 35 og 50,000 Kr.

Det er Tal, der taler!

Dér, hvor Sporvejen ender, og et godt Stykke ude i Flodmudderet, havde Westen-

I Familiens Skød. — Westenholz' Villa i Bangkok.

holz nedrammet Fundamentet til sit vandomflydte Pælehus. Det var hans Fristed, der skaffede Nerver og Legeme Ro og Hvile — hvis vi Andre lod ham i Fred, at sige; men det gjorde vi ikke altid.

Westenholz var altfor gæstfri. Der var altid god Mad, køligt Øl, udsøgte Mærker Manilla-Cerooter at finde i hans Bungalow; og saa var der det Gale ved det: Hver og En af os, der fik en Besværlighed at slaas med — og dem var der nok af i det underlige Land — maatte ud og meddele sig til Westenholz. Det blev hurtigt til en Vane, al den Stund man altid og uvægerlig fik gode Raad og virksom Hjælp til Overvindelse af de forhaanden værende Vanskeligheder.

* * *

Det maa nu siges, Westenholz' Fristed, Pælehuset, aabnede sig ikke for Alle og Enhver; han var kræsen i Valget af Omgang og endnu mere kræsen i Valget af Venner; men for dem gik han ogsaa gennem Ild og Vand — eller rettere, han hjalp dem som en Grandseigneur og forsvarede dem som en Helt.

Det hændte engang, mens jeg var i Siam, at Westenholz' allerbedste Ven blev angrebet paa ærerørig Maade i *Siam Free Press* — Fribytterorgan, redigeret af en lidet anset irsk Revolverjournalist. Nu var der én Vanskelighed ved at tildele Irlænderen en Revselse; han var en saa dreven Bokser, at han endog sad inde med Mesterskab i Mellemvægts-Boksning for England. Enhver Anden var vel bleven noget betænkelig ved den Omstændighed, men da Westenholz først efter grundig Overvejelse var kommet til det Resultat, at Redaktøren *skulde* have Prygl, ja, saa var der naturligvis ingen Vej udenom.

Et Par Dage efter den fornærmelige Artikels Fremkomst mødtes de to Modstandere paa en bred, nyanlagt Vej med dybe mudrede Kanaler paa begge Sider. Westenholz under-

rettede Fjenden om, hvad der forestod og skred straks til Handling. Men Mesterbokseren var jo ikke saa let at klapse af. Det saa rent ud sagt ikke heldigt ud for Danskeren, thi Irlænderen gik paa som en Løve og leverede nogle saa drøje Knubs, at hans Modstander efterhaanden trængtes hen til Kanalens Bred. Men da røg Westenholz ind paa Livet af Bokseren, styrtede sig med ham ud i Kanalens Pløre og Mudder og holdt ham nede, til Manden — mere end halvkvalt — blev reddet af tililende Mennesker.

Men i *Siam Free Press* blev der aldrig oftere skrevet Smædeord hverken om Westenholz eller om hans Ven. Og i den engelske Klub var der stor Begejstring: den Irlænder havde længe trængt til en Lektion; men hvem turde binde an med en Mesterbokser — undtagen netop Westenholz!

Vi havde et Par unge danske Fyre i Kolonien derovre, den Ene var Apotekermedhjælper, den Anden stoppede Fugle ud til et lille Musæum, som Kongen havde startet. De to var uadskillelige, indtil *Méjim* dukkede op. Méjim var Frugten af en Forbindelse mellem en skævøjet, kinesisk Skjortevasker og en malayisk Kagekone; Méjim var underdejlig. Og da hun en Dag bragte de to Uadskillelige Vasketøj til den fælles Bolig, røg Venskabet ud af Døren sammen med Méjim og den tomme Tøjkurv.

Vennerne blev Fjender, flyttede fra hinanden, hilste ikke, naar de mødtes, æreskændede hinanden først mundtlig saa pr. Brev. — Det endte med, at Apotekeren følte sin Ære saa besudlet, at Blod var det eneste probate Rensemiddel. Han forebragte sin Sag for en udvalgt „Æresret" — Westenholz var den Slags Retters fødte Formand. — Aflæren blev grundig undersøgt, og en Pistolduel vedtaget.

Westenholz og jeg var den Fornærmedes Sekundanter, og vi trænede vor Mand ihærdigt med Pistolskydning, hvortil han desværre kun viste ringe Anlæg. Saa drog vi ud en aarle Morgen i to Dog-carts, medførende Pistoler, Ammunition og Frokostkurve — for at give Ekspeditionen Udseende af en fredelig Pic-nic. Mødestedet var Kongens Lotushave bag Byen. Men Affæren var naaet til den danske Konsuls Øren, han havde allarmeret Politiet, og da vi kom til Lotushaven, stod selve Bangkoks Politidirektør, iført fuld Uniform, med hvide Bomuldshandsker paa de brune Næver og omringet af tyve smaa Siameserbetjente, og spærrede os Vejen.

Jeg tror nok, de to Duellanter følte sig saare lette om Hjertet, da vi kørte hjemefter med Frokostkurven og det Hele. Men dér havde de gjort Regning uden Westenholz. Naar han havde paataget sig at arrangere en Duel, saa *skulde* den ogsaa afholdes. Og det blev den. For vi travede ned til det nærmeste Værft, lejede en *Steam-Launch*, og med den pilede hele Selskabet ned ad Floden en Mils Vej eller saa. Paa den aabne Plads udenfor et gammelt *Wat* fik de to Fjender endelig Lejlighed til at slukke deres allerede noget afsvalede Blodtørst. Resultatet blev ikke skæbnesvangert for nogen af Parterne; derefter dampede vi op til det berømte Pælehus, hvor en splendid Frokost ventede os.

Westenholz var tilfreds; og han holdt en fortrinlig Tale, hvori han fremhævede Duellens Nytte selv i det mest civiliserede Samfund: hvis vi Alle skulde staa til Ansvar med Krop og Liv, for hver Gang vi angreb Næstens Ære, da vilde Samfundets moralske Niveau højnes, Bagvaskelse og Sladder høre op med at trives i Mænds Munde!

* * *

I Foraaret 1893 begyndte det at lumre mod Krig. Jeg laa den Gang med en Kanonbaad paa Vestkysten af Malacca for at holde Styr paa de urolige kinesiske Kulier og Tinminearbejdere, men da det begyndte at gaa løs langs Siams franske Grænse med

Smaakampe og væbnet Invasion, blev jeg kaldt tilbage til Bangkok for at etablere en Minespærring tværs over Menammundingens Sejlløb.

Udsigten til Krig virkede som en Morfinindsprøjtning paa Westenholz. Og selvfølgelig stillede han sig øjeblikkelig til Regeringens Disposition, klar til at anbringe sig paa den værste Uriaspost, beredt til at ofre

Nu maa jeg oplyse om, at Westenholz — foruden at være en af de modigste Mænd, jeg har kendt — tillige er den mest krigsinteresserede. Jeg er vis paa, at han, uden mindste Forberedelse, kunde tage en glimrende Doktorgrad i Krigshistorie. Der findes ikke det Felttog eller det Slag lige fra Aleksander den Stores Tider til Boerkrigen, som Westenholz ikke kan paa sine Fingre. Jeg

Westenholz arrangerer Sportslege for S. E. & Co.s Folk.

Arbejde, Tid, Penge, Liv paa Siams Forsvar.

I Siam — som overalt, hvor Fædrelandsfølelsen har veget Plads for Slaphed og Selvopgivelse — lød det Raab, som vi Danske saa længe har faaet hamret ind i Hjerner og Hjerter: hvad kan det nytte? — Frankrig er stor og stærk, Siam er svag — der vanker blot Prygl. Men det gik i Siam — som det ogsaa vil gaa her — at i Farens Stund stryger man alle teoretiske Floskler og strammer sig op til mandig Daad. — Der blev virkelig udfoldet en for Siamesernes Naturel vidunderlig Energi i de Dage for at muliggjøre et Forsvar af det haardt betrængte Fædreland.

har set ham manøvrere gennem Slaget ved Waterloo og Stormene mod Sebastopol, Lafayettes Batailler i Amerika og Gordon Paschas krigerske Bedrifter i Sudan; med Tændstikker og mangefarvede Blyanter paa mægtige Papirark oprullede han Slagenes Gang, Hærenes Marscher. Han kunde drage de rigtige Paraleller mellem Hannibals og Napoleons Strategi, han gjorde os maalløse af Forbavselse ved Foredrag om alle moderne Militærmagters Hærstyrker og Forsvarsanstalter. Westenholz er rent ud sprænglærd paa det Omraade.

Da det altsaa kneb for Siam, var han første Mand til at stille sig til Regeringens Disposition. Westenholz blev ud-

nævnt til Kaptain. For første Gang fik Sporvejen Lov til at skøtte sig selv, thi Direktøren kastede sig med vanlig fanatisk Energi over Flodforsvar, Skansebygning, Løbegrave og Forters Udbedring. Og saa en skønne Dag, da der ikke var mere at gøre paa det Felt, kom han roende ud til mig og udtrykte sit Ønske om at faa Lov til at sprænge Bunden itu paa de franske Krigsskibe, hvis de faldt os an paa Floden.

Jeg havde ligget i Menams Munding med den gamle, halvraadne Mellemting mellem en Dampyacht og en Kanonbaad, *Coronation* kaldet, og etableret en sørgelig Parodi paa en Minespærring — Materiellet var nemlig saare mangelfuldt og Personellet endnu værre. Men jeg havde dog faaet anbragt en Del undersøiske Bomuldskrudt-Miner, grupperet paa begge Sider af det lille Fyrskib, der laa opankret midt i Sejlløbet. Fra Fyrskibets Dæk skulde Minerne affyres, og Westenholz kunde absolut ikke opdrive en mere nederdrægtig udsat og livsfarlig Post end netop paa det Fyrskib. Og dér anbragte han sig saa.

Det var den 12te Juli 1893 — der er Datoer man ikke glemmer — og henimod Solnedgang. Da dampede tre franske, kampberedte Krigsskibe op imod Fyrskibet. Indenfor laa vi tre danske Skibschefer med vore sølle Kanonbaade med Ordre til at nægte Franskmændene Adgang til Floden! — Ejendommeligt nok, det var lutter danske Befalingsmænd, der dengang leverede Slag mod Frankrig: den Øverstkommanderende, Admiral Richelieu, Forternes Kommandanter, de tre Skibschefer og „Søminemesteren" paa Fyrskibet — alle var vi importerede fra det mod Frankrig saa venskabeligt sindede Land, Danmark.

Naa, Venskabet slap hurtigt op, og der blev knaldet bravt fra begge Parter. Det var første Gang, Franskmændene brugte Milinit-Granater, og de sparede ikke paa dem. Det var en mægtig Masse Staal og Jern, der piskede hen over Menams lumre Vande, og den fordømte Milinit skraldede og bragede og stank, saa det sang i Trommehinderne og rev i Næsen, hver Gang der sprang en Granat; og fra de Franskes Krigsmærs, Dæk og Stevn skrattede Mitraileuser og Revolverkanoner — en Larm, som sad man midt i en Kæmpekobberkedel med Tusind Djævle hamrende løs udenpaa.

Det var just ikke „de stille Stuers Hygge", vi nød ombord paa vore smaa Siameserskibe; men den, der havde det værre endnu, det var Westenholz.

Uden anden Beskyttelse end en hvid Lærredsuniform og en Stanley-Hat stod han paa Fyrskibets Dæk, spejdende ud efter Minemærkerne, klar til at trykke paa Induktionsapparaterne for at knalde Helvedesmaskinerne af i rette Tid. Og midt i Granaters og Kuglers Hagelvejr laa just den lille Fyrskøjte, lige paa den Stribe af Floden, der under Bataillen blev Alfarvej for hvert fransk og siamesisk Projektil.

Glad var jeg, da han — spillevende og gnistrende af Vrede — atter stod paa *Coronations* Dæk. Rasende, for vel havde han sprængt Minerne, men ikke de fordømte franske Krigsskibe — de dampede videre ad Bangkok til uden saa meget som en Læk i Bunden.

Lidt Trøst for Westenholz frembød Billedet af det sidste franske Skib i Rækken: det laa — med Grundskud i Bougen — sunket paa Flodens Bund; kun Kommandobro, Master og Skorsten ragede op over det skidne Vand. Men Trøsten var vist iblandet et ganske lille Gran Misundelse — det var jo ikke ham, der blev Fuglekonge den Gang!

* * *

Jeg har ønsket at tegne, med faa Streger, en Skitse af den nye, danske Mand, der har virket saa længe og saa langt borte, at kun meget faa herhjemme kender ham. Men Westenholz er ikke den, der sløser sin Tid bort uden at efterlade sig Spor, dér hvor

han færdes. Og nu, da han har besluttet sig til at blive Medlem af vort Samfund, har vi en Faktor mere at regne med; der bliver ingen Vej udenom.

Ganske taaget stod han vistnok for de Fleste efter sit Ophold her sidste Sommer: en Rigmand, der kom, Gud véd hvorfra, og som havde fanget den Grille at ville reformere sit Fædrelands Forsvar. At han straks underbyggede sine Planer med et rundt Million-Tilbuds solide Fundament, har vel faaet En og Anden til at studse — vi er jo ikke vant til stort andet end Ord og billig Skrift, naar den hjemlige Patriotisme skal luftes. — Den Mand maa jo være gal, lød Parolen. Og saa tog Grinet — dette hjernetomme, københavnske Grin — fat i Westenholz. Men væk var han, inden Grinet fik Tid til at udfolde sig, inden Karikaturtegnere og professionelle Bladhumorister fik Tag i Manden, deres lovlige Bytte.

En Have til Westenholz' Hus indrettet paa et Tempeltag.

Westenholz aner neppe, hvilke Magter han faar at bekæmpe, hvis han søger at løse Samfundsopgaver i Danmark. Han skal endnu lære, at den Mand, der uegennyttig bringer Fædrelandet sit Fond af Erfaring, Arbejde og Penge til Løsning af den vigtigste af alle Opgaver: *Danmarks Forsvar*, er hjemfalden til Haan og Mistænkeliggørelse.

Dog, det er muligt, jeg ser for skeptisk paa Forholdene; der er unægtelig Tegn, som tyder paa, at Patriotismen og Offervilligheden hos det danske Folk ikke helt er visnet, at Parolen: „hvad kan det nytte?" blot behøver en Eftersætning for at blive det samlende Feltraab: „Hvad kan *det* nytte, som vi har?" Den Erkendelse bør kunne skabe et Flertal af danske Borgere om den Opgave at skaffe noget bedre. Og netop saadanne Betragtninger har bragt Aage Westenholz frem paa Arenaen, den han saavist ikke forlader, før han ikke mere hører til de Kæmpendes Tal.

* * *

Westenholz gaar ud fra — og dér risikerer han ikke Modsigelse — at det Forsvarsvæsen, vi har, duer ikke. Og han mener endvidere, at kun et aldeles forsvindende Antal Danske for ramme Alvor vil

modsætte sig en fornuftig, tidssvarende Ordning af Landets Forsvar, selv om en saadan vilde kræve betydelige Ofre. — Gid han havde Ret i det!

Wenstenholz har gennempløjet Verdens Krigshistorie og uddraget den Lære, at Folkehære og Milits Gang paa Gang har sejret over regulære Tropper. Lige fra Romermilitsen slog Hannibals hvervede Tropper, til Boerbønder besejrede Englands staaende Hær, vrimler Historien med Eksempler, der giver Westenholz' Tanke Næring: bort med vor ubrugelige, faatallige Værnepligtshær; lad os i Stedet faa en Milits paa et Par Hundred Tusind Mand — ikke indekserede Revuetropper, som udpyntede Paradeofficerer leger Tinsoldater med paa en Fælled, men terrænkendte, skudsikre, selvstændig tænkende Mænd, der er sig Opgaven og Ansvaret bevidst; Fædrelandsforsvarere, hvis „Disciplin" har sit Udspring fra Intelligens og Fædrelandskærlighed og ikke af Frygt for Brumme og Nægtelse af Nattegn.

Det er jo givet, at de Westenholz'ske Planer ikke vil vinde Begejstring hos vore Officerer, hvis Flertal rimeligvis endnu betragter det preusiske Hærvæsen som Idealet af et frit Folks Forsvarsforanstaltning, og som neppe kan tænke sig at maatte give Afkald paa den traditionelle Art Disciplin, der hjalp Köpernick-Kaptainen saa godt tilrette overfor Borgmesteren og hans Pengeskab.

Men vi er vel efterhaanden bleven en Del Borgere her tillands, der er tilstrækkelig frigjorte i vor Tankegang, tilstrækkelig overbeviste om vore Forsvarsmidlers Usselhed og tilstrækkelig ærekære til virkelig at ønske vort eget Land forsvaret — saa mange er vi vel, at en Mand som Westenholz kan skaffes Ørelyd og retfærdig Bedømmelse af hans nye og højst revolutionerende Idéer.

Idéerne skal jeg ikke fordybe mig i; jeg har kun villet præsentere Manden, der bringer dem frem.

Bangkok-Sporvognen en Festdag.

LØN-URET

Af Edvard Blaumüller.

Der rumled en Kalesjevogn
igennem Landsbygadens Nat.
Bag spredte Længers Rudeglas
var Spiddelys i Karmen sat.

Den glade Doktor så dem knap.
Han førte hjæm sin unge Viv.
Op mod Karetens Ruf de sad
med Armen om hinandens Liv.

Da smelded Kusken for en Dør,
hvis Fløje gæstmildt åbne stod.
Og op ad Forstutrappen steg
med Bæven Brudens Silkefod.

Å, se dog! Over Karmen hang
et Velkomstord — den lille Bys.
De tavst forventningsfulde Rum
lå badede i Lampers Lys . . .

På Låget af det gammeldags
Klaver, på Fruens Skrivebord
og på Buffeten blankt Krystal,
der spilled under Rosers Flor.

Det unge Par stod Arm i Arm
på Tærsklen, orked ikke frem.
Hun stirred skiftevis på ham
og ind i dette Fremtidshjæm.

Og begges Øjne stråled med
en dugget Glans, en skær og øm.
De mødtes i den gyldne Tro
på Slægtens gamle Lykkedrøm.

Da slap han Bruden, iled ind
og tømte hver en Blomsterskål.
På Gulvet strøede, Roser lå
som røde Emmer fra et Bål.

»Nu byder jeg dig op til Dans!«
Hun kasted Slæbet på sin Arm
og lod sig føre rundt ved hans
med åben Mund og Kinden varm.

Så vandred de adstadig om.
Beskued alt. Beundred alt.
Til på et svært Bornholmerur
i Krogen deres Øjne faldt.

Et Arvestykke. Sølvforgyldt
på Skiven og med Sideglug.
Fra Kassens Indre lød dets Tik
og Tak som klingre Øxehug.

Da lyned gennem Doktrens Sind
et Vredesglimt, en Idrætstrang.
Han trådte til, rev Døren op
og standsede Pendulets Gang.

»Men kære dog! Hvad gør du dér?«
»Hvad ej min elskte undre må.
Hvor Lykken evigt har sit Løb,
bør Tidens Viser gå istå . . .«

De pusled endnu længe rundt.
Så blev den sidste Lampe slukt.
Det sidste Lys. I Husets Gavl
lå Brudekamret låset, lukt.

Men ud på Natten, sælsomt nok,
blev Doktren vækket af sit Blund.
Forbavset lå, i Puden gæmt,
han lyttende en liden Stund.

Der pikked dog etsteds et Ur.
Han smilte. Mumled med et Nik:
Måske en agtbar Brudeskænk,
der havde undgåt deres Blik!

Men tåle det i Huset? Nej.
Han tørned ud på Gulvets Brædt.
Besinded sig og vogted blid
på Brudens sagte Åndedræt . . .

Så listed han ad Trappen ned.
I alle Stuer skumringslyst —
Skærsommernattens gustne grå.
Men hvor han kom, var stille, tyst . . .

Dog næppe havde tryg pány
sit Hoved han mod Våret lagt,
før dette gækkende Pendul
for Øret hamrede sin Takt.

Han letted sig — det døde hen . . .
Han lå — og atter fat det tog . . .
Indtil med engang han forstod:
Hans hede Tindingpuls, der slog!

Ja, dette Urværk gik sin Gang.
Forkrænkelig vor Lyst og Leg!
På Lejet ved hans Side, sov
hans unge Hustru, ældet, bleg . . .

I EXPRESSENS TEGN

Af Ingeniør cand. polyt. I. FALCK.

Berliner-Expressen passerer Masnedsundbroen.
Tilhøjre Brokarlen, der lige er sprunget af Maskinen.

I Løbet af kun 60 Aar har det danske Jærnbanenet naaet sin nuværende Størrelse Den første Bane, Strækningen København — Roskilde, aabnedes for Driften i 1847. Dengang var den i Hænderne paa et privat Selskab og er først senere overgaaet til Staten. Nu har Statsbanernes Spornet en Længde paa 1992 km., hvoraf 163 km. Dobbeltspor. Og dog findes der i Statsbanernes Tjeneste Mænd, der som Børn har haft Lejlighed til at se Anlægget af Roskildebanen eller som ved deres Faders Haand stod og saa det første Tog køre fra København.

Den Betydning, Spornettet har haft for Landets Fremgang, er umaalelig. I Virkeligheden vil en Jærnbane altid betale sig, naar Samkvemmet har naaet en vis Størrelse, selv om Renteberegningen ikke kan vise saa gode Resultater. Dens Virkemaade er dobbelt. Den koloniserer, og den udvider og fæstner bestaaende Magt- og Interesseforhold. For Kulturstaterne gælder navnlig det sidste.

I Danmark viser Spornettet saaledes med tydelige Linier Hovedstadens Førerstilling. Og kan man end tænke sig en Tid, da Storebælt paa Grund af Øresunds ringere Dybde bliver Vejen til Østersøen — hvad vel Ingeniørkunsten vil vide at afværge — saa bevarer København dog sin Midtstilling i Skæringspunktet for den skandinaviske Tysklands- og Englandsrute. —

I samme Grad som Jærnbanerne danner et internationalt Bindeled, saa langt Fastlandet strækker sig, ja ved Færgefarter, Broer og Tunneler endog sine Steder mellem Øerne, i samme Grad kræves der en vis teknisk Ensartethed af det rullende Materiel og af Sporet.

Næstefter selve Sporvidden gælder dette i første Linie Overholdelsen af det frie Profil, det vil sige, at et vist nøje bestemt Rum udenom Sporet skal holdes frit til Togene, saaledes at alle Konstruktionsdele fra Broer, Bygninger osv. holdes udenfor Profilet.

I Forbindelse med dette staar Læsse- og Konstruktionsprofilet, der bestemmer Omridslinierne for det af Lokomotivet og de læssede Vogne tilladeligt udfyldte Areal. Et Læsseprofil opstilles undertiden paa Stationerne, saaledes at man i Tvivlstilfælde let kan kontrollere de afgaaende Vogne. Fotografiet viser en

med Presenninger dækket, fuldt ladet Vogn under Læsseprofilet. De største udenlandske Lokomotiver naaer nu saa nær ud til Profilets Grænse, at en Forøgelse af Lokomotivernes Trækkeevne for Fremtiden væsentlig maa opnaaes ved en Forbedring af Konstruktionen og ikke ved en Forøgelse af Dimensionerne.

Samtidigt med Spornettets Forgrening kommer Togenes stigende Antal. Mellem København og Roskilde løber for Tiden 76 Plantog og 5.5 Særtog dagligt, deraf fra Vestbanen

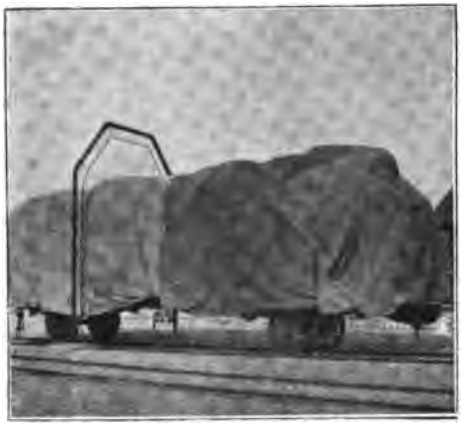

En Vogn under Læsseprofilet.

28.5 Plantog og 4.2 Særtog og fra Sydbanen 24.7 Plantog og 2.5 Særtog.

Hvor stærk Togfærdsel det betyder, anskueliggør Tallene maaske ikke ganske, men der kan paa anden Maade gives et tydeligt Billede af Forholdene. — Paa Falster vil man saaledes de fleste Dage i Ugen kunne finde en Tid paa Formiddagen og paa Eftermiddagen, hvor man paa Draisine kan køre de 3 Mil fra Gedser til Nykøbing eller fra Nykøbing til Orehoved uden at behøve at sætte Draisinen af Sporet for noget Tog. Noget lignende gælder for Vestbanens Dobbeltspor mellem Ringsted og Roskilde. Kører man f. Eks. fra Ringsted Kl. 9 Fm., vil man i de fleste Tilfælde, naar Vinden er god, kunne naa Roskilde, førend det efterfølgende Tog, men har da rigtignok til Gengæld Morgentogene fra København forbi sig paa nordre Spor. Derimod vil man paa den sjællandske Sydbane ikke naa ret langt, førend der maa sættes af for Tog fra den ene eller den anden Side, og paa Dobbeltsporet mellem København og Roskilde maa man ikke mindre hyppigt skifte Spor eller endog sætte af for krydsende Tog.

I Virkeligheden synes Dobbeltsporet mellem Roskilde og København snart at kunne naa sin trafikmæssige Belastningsgrænse. Den meget omtalte Køgebane, der vil kunne tage en Del af Togene, tiltrænges haardt. Og det Tidspunkt, da et Dobbeltspor fra Køge til Masnedø er uomgaaelig nødvendigt, rykker Aar for Aar nærmere med stigende Hastighed. Den stadigt voksende Trang til Krydsningsstationer kommer som Forbud paa Anlæget. At bygge en hel ny Banelinie og saaledes dele Trafiken vil derimod sikkert vise sig forkasteligt, saa vist som et Dobbeltspor kan føre langt flere Tog end to enkeltsporede Baner tilsammen.

Over Fyen er Dobbeltsporet umiddelbart forestaaende.

Naar der tales om et Spors Ydeevne, trænger det maaske til lidt nøjere Forklaring, og der skal derfor dvæles et Øjeblik derved.

Af Hensyn til Sikkerheden tillades det ikke noget Tog at afgaa fra en Station, førend det nærmest foregaaende Tog er naaet ind paa den følgende Station og dækket bag Indkørselssignalet der. Ellers vilde det kunne hænde, at et langsommere løbende Tog paakørtes af en efterfølgende Expres. Selvfølgelig maa paa enkeltsporet Bane et Tog heller ikke køre ud fra en Station, førend det modgaaende Tog er kommet ind. Forudsætningen for Overholdelsen af denne saakaldte Rumafstand mellem Togene er et Signalreglement, der byder, at et Stopsignal („Fare“) under ingen Omstændigheder maa forbifares af noget Tog, og et Telegrafsystem, som sætter Stationerne istand til indbyrdes at udveksle Meldinger om Togenes Gang.

Men denne Sikkerhed naaes ikke uden

økonomisk Tab. Naar der kun maa være eet Tog ad Gangen paa et Banestykke, siger det sig selv, at dermed formindskes det Antal Tog, der kan løbe om Dagen, ganske betydeligt. Der findes kun to Udveje til at skabe tættere Toggang, enten at formindske Banestykkernes Længde ved midtvejs at indskyde Signalposter (de saakaldte Blokposter), eller at forøge Togenes Hastighed. Den første Udvej er benyttet paa de sjællandske Skovbaner ved København og paa Dobbeltsporet mellem København og Viby*), den anden kræver navnlig hurtigere Godstog, idet Sporet bliver mest ydedygtigt for Tog, der alle løber lige hurtigt, navnlig hvis der samtidigt er lige langt mellem Posterne. I Udlandet hører de hurtige Godstog ikke længere til Sjældenhederne.

Naar Udviklingen er saa stærk, siger det sig selv, at det, der fra Begyndelsen af var en enkelt og simpel Ting, tilsidst blive overmaade sammensat. Jærnbanesporet har sine egne Love, som maa udformes nøjere og nøjere, efterhaanden som Trafikken vokser. Sikkerhedstjenesten, der var overskuelig for en enkelt til sidste Led, bliver nu overmaade vidt forgrenet, og Ansvaret fordeles over mange Hoveder. Hver har sit at passe.

Naar Kørehastigheden forøges, stilles saaledes i lige Grad Fordringer til Sporet og til Vognmateriellet. Man behøver ikke lang Tids Erfaringer fra Kupeen for at vide, at en Vogn kun løber roligt, indtil en vis Hastighed er naaet. Kommer Farten op derover, begynder Vognen at slingre. Slingringen bestaar i, at Vognhjulet løber haardt med Flangen mod Skinnen, forsøger at løbe op men kastes tilbage mod den modsatte Skinnestreng. Denne Bevægelse begynder desto tidligere, jo kortere Vognen er, og desto lavere ligger derfor Grænsehastigheden for, hvad Vognen kan taale. Slingringen giver i Virkeligheden i det smaa et Billede af Forholdet ved et Sporafløb, og dens Styrke er et Gradmaal paa Faren. For Verdensexpresserne er de lange Vogne en Nødvendighed.

Og samtidigt faar mindre Ujævnheder i Sporet mere at betyde, idet de ved at forstærke en Slingrebevægelse kan give netop det Krafttillæg, der bevirker Afsporingen. Som Regel vil en saadan vel først finde Sted, hvor flere Ujævnheder følger i Række og indvirker forstærkende paa hverandre. Men efterhaanden som Banelinierne faar hurtigere

Der patruilleres.

Tog, maa dog Paapasseligheden blive større. Naar Sporet f. Eks. højløftes for at skaffe mere Grus under Svellerne, maa der gaaes meget forsigtigt tilværks og Udløbene gøres længere. Her kræves et kyndigt og aarvaagent Personale, der er modent til at magte de større Forhold.

Hvor et Sporskifte passeres, vil Kørslen altid være urolig, og det er derfor i mere end een Betydning et Farepunkt. En Togvej, der fører over flere Sporskiftekurver, egner sig ikke for gennemkørende Hurtigtog, og paa Stationer, hvor Forholdene medfører denne Benyttelse, vil Kørehastigheden altid være nedsat. Den moderne Expres kræver i det hele en anden Banegaardsplan end tidligere. Medens man under den mindre Trafik førte Strækningssporet retlinet forbi Stationen som første Hovedspor, tæt op til Perronen,

*) første Station Vest for Roskilde.

kræver nu Hensynet til Hurtigtogene, at Gennemkørselssporet lægges i lige Flugt med Strækningssporet, og Sporet for den lokale Trafik bøjer ud derfra og føres foran det hen til Perronen. I Banegaardens Grundplan viser dette sig som en fuldstændig Endevenden af Principerne, idet 2det Spor nu bliver det vigtigste. Da en af vore nuværende Hovedlinier gik over til Stortrafik, søgte man at rette andet Spor ud ved at lade det slutte til Strækningssporet med flade Kurver, og fik derved brat bøjede Indløbssporskifter til 1ste Spor. De ligger endnu som Minder fra Overgangstiden.

I det hele viser det sig, at der maa ses stort paa Sagen ved Anlæget af en ny Bane. Flere Banelinier saavel her som i Udlandet lider under, at der er økonomiseret for meget med Anlægsudgifterne; der er for stejle Stigninger, for mange og for skarpe Kurver. — Men i Jærnbanernes Barndomstid vilde heller ingen kunne have spaaet dem en Udvikling som den, der har fundet Sted.

Paa fri Bane. Toget passerer.
(Fotograferet fra Kupeen.)

Med Togenes stadigt forøgede Hurtighed og Vognmateriellets stigende Vægt følger Kravet om stedse stærkere Spor, eller som det ogsaa udtrykkes: større Skinnevægt. Her i Landet er man naaet til 45 kg. pr. løbende Meter, og dermed synes indtil videre Grænsen at være naaet. Der kræves dog ikke blot stor Styrke af Skinnerne men ogsaa stor Længde. Jo kortere de er, de Stykker, hvoraf Skinnestrængene er sammensat, desto løsere ligger Sporet lejret, og desto uroligere er Kørslen. Hvor Skinnerne „samles", det vil sige forbindes til en sammenhængende Streng, vil der nemlig altid være en Diskontinuitet i Sporet, idet det aldrig vil lykkes at faa Forbindelsen ligesaa stærk som den fulde Skinne. Her — ved „Stødene" — vil Nedbøjningen under Hjultrykket blive større, og Svellerne vil hurtigere blive løse. Hvor Skinnerne er korte, ligger disse svagere Punkter mere tæt, og Sporet bliver derfor hurtigere daarligt. Desuden er heller ikke Sidestyret af Sporet saa sikkert som ved de lange Skinner. De korte slaaes lettere ud af Flugt og kræver i det hele et langt større Vedligeholdelsesarbejde. Paa en vis Banelinie her i Landet, hvor man i Fremtiden kan vente mindre Trafik end den nuværende, har man, istedetfor som andre Steder at forstærke Sporet samtidigt med den fornødne Udveksling af Skinner i samlet Længde, gaaet over til at anvende det gamle Profil i større Skinnelængder.

De længste Skinner er hos os de 45 kg.'s, der er 15 m., og saaledes har en Vægt paa 675 kg. (1350 Pd.) pr. Stk. Den store Længde har dog ogsaa sine Ulæmper, idet det nødvendige Temperaturspillerum mellem Skinneenderne maa gøres større, og dermed følger, at Vognhjulene hugger mere i Sporet, saa at Skinnerne hurtigere ødelægges. Længere Skinner end de 15 m.'s vil man næppe anvende.

Den stadige Hamren i Sporet af de tunge Tog gør et stadigt Tilsyn med Sporets driftssikre Tilstand nødvendigt. Hvor store Bekostninger der er forbundet dermed, kan skønnes af, at to Gange dagligt bliver alle Landets Spor, Hovedspor og Sidespor, gennemvandret af Mænd, der efterser Konstruktionsdelene, og hvis Øje søger hver Uregelmæssighed og skaffer den afhjulpet. Fotografiet viser en Mand, der „patrouillerer" som det hedder i Jærnbanesproget. Ligesaa nøje vogtes der over Broernes Tilstand; aarligt bliver der holdt Belastningsprøver. Dertil kommer Færgeklapper osv.*).

En Svelle „stoppes".

Sliddet vokser med Hastigheden og i stigende Forhold. Paa Stationer, hvor der findes et Gennemkørselsspor foruden Sporet for den lokale Trafik, ser man tydeligt denne Forskel, idet Gennemkørselssporet lider mere og slides hurtigere end det dog langt hyppigere befarede Indkørselsspor.

Det gælder nu ikke blot om at skaffe en farefri Kørsel, men ogsaa at Vognene har en blød og behagelig Gang i Sporet. Derfor kommer der de stadige Vedligeholdelsesarbejder paa Banelinien. De skal udføres under Toggangen og saaledes, at Sporet aldrig svækkes mere end det taaler en Togpassage. Samtidigt skal Arbejdet fremmes saa meget som muligt uden at sinkes af Togene. Dette kræver Folk, der er vant til de særlige Arbejdsforhold og de særlige Forsigtighedshensyn. Arbejdet afbrydes blot, mens Tog passerer og fortsættes derefter.

*) Et tilsvarende Eftersyn undergaar iøvrigt Driftsmateriellet. Enhver rejsende vil have lagt Mærke til de Depotarbejdere, der under Ophold paa en større Station eftergaar Toget og efter et let Hammerslag paa Hjulkransen lytter sig til, om Bandagen er revnet, og samtidigt med en hurtig Bevægelse med Haanden føler efter, om Akseltappen er løbet varm.

Med den stigende Trafik indskrænkes Tiden for Arbejder paa Sporet ganske betydeligt. Hvor der skal graves helt ud, f. Eks. ved Højløftning, maa man derfor tage Tiden iagt og ikke tage større Stykker for, end hvad der kan gøres færdigt mellem to Tog, saa Skinnerne har fast Leje og Svelleenderne er godt understoppede, naar næste Tog kommer.

Ved saadanne større Arbejder følger man særlige Forsigtighedsregler. Der vælges en Tid, hvor der er Ro paa Sporet, og til yderligere Betryggelse udsættes transportable Signaler, der viser Stop! mod Kørselsretningen, og foran dem lægges i passende Afstand Knaldsignaler. Efter et Skinnebrud udveksles Skinnen under de samme Sikkerhedsforanstaltninger. Selve Skinnebrudet vil som Regel ikke have nogen ondartet Karakter, idet Skinnen oftest er slaaet lige over. Farligt er det først, hvor en Stump er sprængt ud.

Ofte vilde det foraarsage Driftsforstyrrelser, om en Skinne skulde udveksles straks, naar Bruddet var opdaget. For at undgaa dette, standses Togene foran Stedet ved udstillede Signaler, derpaa underrettes de om Uheldet og kører saa langsomt over, naar Lokomotivfører og Togfører har synet Sporet. Skinnen udveksles siden, naar Tiden er belejlig.

Ved en saadan Togpassage var Nedbøjningen af Brudenderne mindre end $^1/_8$".

Naar Frosten begynder, og det ikke mere er muligt at komme i Jorden, maa de egentlige Sporarbejder indstilles og Sporet i det væsentlige ligge urørt til næste Foraar. Da tilmed den stivfrosne Ballast ikke har samme Fjederkraft som Sommerens elastiske Grus, vil Kørslen blive mere urolig; selve Lyden forandres; den lidt malmklingende Tone afskæres om Vinteren til haard Raslen. Samtidigt er egenlig Faren blevet større, saa Tilsynet maa ikke slappes. De Ujævnheder, der fremkommer, hovedsagelig ved Frostens Indvirkninger, maa udjævnes ved at lægge lave Træklodser, de saakaldte Spaaner, under Skinnerne i Dybdepunkterne.

Indkørslen til en Station.
Sporet tilvenstre gaar tæt forbi Perronen. Det ligger oprindelig i Flugt med Strækningssporet, der nu med en flad Kurve slutter til andet Spor, hvorfor der er kommet en mere brat Bøjning ved Indkørslen til første Spor.

Dertil kommer store Extraarbejder som Ophugning af Isen i Sporskifter, for at Tungerne ikke skal fryse fast og Sporskifterne blive ubrugelige. Efter en Snefygning gælder det om snarest muligt at faa renset alle Sporskifter og Tvangsskinner og da navnlig i Hovedsporet. Naar Snefaldet ikke har været betydeligt, vil Driverne ude paa Linien være ret løse og lave, saa Vognhjulene let skærer sig igennem. Værre er det, naar Marken under en strygende Blæst er blevet blottet for Sne, og Jorden tilsidst fyger med og lejrer sig fast inde ved Sporet. Er Snefaldet usædvanligt, og Sneen lægger sig lagvis, voksende indefter, udover Skrænten i Indskæringerne, kan der være Fare for, at Sporet skal blive lukket. Saa kommer de kendte Snestandsninger, og der maa gøres store Foranstaltninger for at faa Linien fri.

Blandt de større aarligt tilbagevendende Arbejder staar den saakaldte Gruskørsel.— Naar det Ballastlag, hvori Sporet hviler, i Tidens Løb er bleven tyndt, saa Leret kommer for nær ved Svellerne, og Vandet derfor lettere bliver staaende, maa der over den paagældende Strækning paaføres frisk Grus. Det sker fra Tog, der læsses i en Grusgrav, hvortil Banen har Sidespor, og som derefter kører frem fra Station til Station, til Bestemmelsesstedet er naaet. Toget bestaar af 15—16 Vogne; paa hver Vogn er 2—3 Mand. Grusen aflæsses ved at skovles ud over Vognsiderne, mens Toget kører langsomt frem. Eftersom Tiden er til det, føres Toget 1—3 Gange over Strækningen, mens Grusningen staar paa. Derpaa gaar det i Reglen tilbage til Grusgraven og læsses paa ny. Om Natten staar det i Grusgraven. Maskinen gaar dog tilbage til Remisen. Efter Aflæsningen fordeles Grusen bedre ved Trolje.

Hvor Toggangen er meget tæt, er Gruskørslen overordenlig vanskelig. De sidste Aaringer førend et Dobbeltspor kan Forholdene være umulige. Der kendes Strækninger, hvor kun ca. $1^1/_2$ Time midt paa Dagen

staar til Raadighed, og dette Toginterval kan endda ofte ødelægges ved 1—2 Særtog, saa Arbejdet ganske umuliggøres. At Troljekørsel saadanne Steder maa indskrænkes til det mindst mulige, siger sig selv.

Den stigende Hurtighed og Materiellets forøgede Vægt kræver, at Broerne forstærkes, og det vil som Regel sige, at de maa ombygges. Kun sjældent er det ved en saadan Ombygning muligt at „kaste" Sporet, hvorved forstaaes at trække det til Siden udenom Arbejdsstedet. Som Regel maa Opførelsen ske Stykke for Stykke, mens Togene løber hen ovenover. Til de Arbejder, hvorved Sporet direkte berøres, maa man benytte den ofte knapt tilmaalte Tid mellem to Tog, og det kan blive nødvendigt at anvende de Nattimer, hvorunder Toggangen hviler, og arbejde ved kunstigt Lys. Skal en Sporafstivning sættes, maa man arbejde sig frem under Toggangen, saaledes at der til enhver Tid er fuld Sikkerhed, og tage Natten til det sidste store Arbejde, hvorved Sporet fjærnes og igen lægges ovenpaa Dragerne. Skønt Toggangen er aflyst, mens dette staar paa, vækker det en underlig Følelse at se Hullet i Sporet.

Over en Sporafstivning vil der som Regel altid kræves langsom Kørsel. Undertiden arbejdes der dog dristigere — og samtidigt med større Aarvaagenhed. Under Forstærkningen af Overbygningen paa Sydbanen blev saaledes paa en stor Del af Strækningen Bropillerne delvis ommurede, mens Dragerne laa paa Stillads, uden at Kørehastigheden var nedsat. Dengang kørtes der dog heller ikke med de 100 km. i Timen. Derefter blev den gamle Bro fjærnet og den nye lagt paa Plads mellem to Tog, og — Ombygningen var tilendebragt.

Grusgrav ved Stranden under Højvande.

I det hele taget er det jo Hovedopgaven at holde Sporet farbart. At sørge for, at Strækningerne til enhver Tid kan befares med den største tilladte Hastighed er i en kort Sum den Del af Sikkerhedstjenesten, der gælder Sporet. Og her er der ikke blot Tale om det daglige Tilsyn men ogsaa om den egenlige Farevagt.

Angreb paa Sporet kan komme ved overordenlige Naturbegivenheder, som f. Eks. Nytaarsstormen for nogle Aar tilbage. Dengang gik Højvandet ind ved Køge, vaskede Gruset bort mellem Svellerne og kastede Sporet langt ind over Markerne. Flere Steder blev Jærnbanedæmningen gennembrudt og bortskyllet. Toggangen maatte midlertidigt indstilles, men det lykkedes at gøre Strækningen farbar paa $2^3/_4$ Dag. Sporet blev trukket tilbage, interimistiske Tømmerbroer blev lagt over Hullerne i Dæmningen, og Togene kunde derefter føres over med langsom Kørsel. Samtidigt arbejdedes der paa Liniens fuldstændige Istandsættelse. — Der kendes ogsaa Dæmningsskred ved nyopførte Dæmninger. De indtræffer navnlig tit om Foraaret. Saaledes skred Opfyldningen for det nye Spor mellem Roskilde og Viby, efter at Sporet var taget i Brug af Driften. Ogsaa her maatte Toggangen indstilles, og Banestykket blev i længere Tid befaret enkeltsporet.

Ganske særlige Forhold forefindes ved de bevægelige Broer, der i Reglen er Svingbroer. Da Sporet her faktisk er afbrudt, naar Broen er aaben, maa der kræves særlige Garantier for, at et Tog ikke kører ind paa Broen under den Tilstand. For Togsikringen forlanges, at Broen skal være dækket af et Signal, og at Signalet ikke maa kunne stilles, før Broen er lukket. Yderligere maa Toget ikke køre over, uden at en Brokarl staar paa Maskinen og saaledes med sit Liv indestaar for, at Banen er fri. Han staar paa ved den ene Ende af Broen og springer af ved den anden.

Masnedsundbroen.
Henimod Enden ses et Knæk i Sporets Flugt. Det er den blivende Bugt, hidrørende fra Paasejlingen først i Aaret 1907.

En Fare truer Broen ved Paasejling. I Begyndelsen af dette Aar løb saaledes et Kulskib mod den faste Del af Masnedsundbroen, knækkede en Gitterstang i den ene Hoveddrager og sprængte og forbøjede alle Vindkors under Broen paa eet nær og de fem midterste over Broen.

Da det ved det første hurtigt foretagne Eftersyn viste sig, at de Mellemdragere, hvorpaa Sporet hviler, ingen nævneværdig Skade havde lidt, tillodes det at føre Vogne over, saaledes at Passagererne gik og Rangermaskinen trak Vognene. Senere, da en Kædetallie var anbragt bærende ved den knækkede Gitterstang, lod man Togene passere langsomt kørende. Selv under stærk Blæst iagttages ingen Sidebøjning af Broen under Togpassagen. Imidlertid fuldførtes Broens Istandsættelse. Der er dog en blivende Bugt, som ikke kunde rettes ud, men som heller ikke har Betydning for andre end Pedanter. Bøjningspilen var oprindeligt 1 Fod, men formindskedes ved elastisk Eftervirkning til et Par Tommer. Den ses som et lille Knæk i Sporets Flugtretning.

— Den moderne Jærnbanedrift er i Virkeligheden en af Grundbetingelserne for det moderne Liv, Indenfor det store Statslegeme virker den som et selvstændigt Organ, hvori en vigtig Del af Livsvirksomheden foregaar. Et Angreb paa dette Punkt vil virke lammende over en større Part af Organismen. Under dette Pres har Virksomheden udformet sig. Banernes Grænselinie indhegner et Territorium, der ligger under særlige Love, i hvis Indhold man som i et Spejlbillede ser det moderne Liv med dets Hast og dets Hvileløshed.

NORGES GRUNDLOV UNDER FORVANDLINGENS LOV

Af Dr. jur. KNUD BERLIN.

NORGES ny Kongedømme er jo Europas yngste — Benjaminen blandt Europas gamle Fyrsteætter. Men Norges Grundlov synes til Gengæld blandt Europas Grundlove en graanet Veteran. Norges Grundlov af 1814 er i alt Fald en af de ældste — eller maaske den ældste — af Europas endnu bestaaende skrevne Grundlove. Kun Sveriges Regeringsform af 1809 kan i saa Henseende gøre den norske Rangen stridig, men Prof. Morgenstjerne opkaster dog i sin norske Statsforfatningsret Tvivl, om den svenske Regeringsform af 1809 efter den dybt indgribende Ændring af Repræsentationen ved Indførelsen af Tokammersystemet i 1866 endnu kan betragtes som Landets gældende Grundlov. Den samme Tvivl maa imidlertid med endnu langt større Føje opkastes med Hensyn til selve den norske Grundlov, særlig nu efter Unionens Opløsning. Der blev jo ved denne Lejlighed slaaet saa dybe Huller i Norges Grundlov, at det Spørgsmaal endog kunde rejses, om Grundloven overhovedet endnu bestod. Og selv om det utvivlsomt maatte blive besvaret bekræftende, er Spørgsmaalet om den nuværende norske Grundlovs Stilling lige fuld af Tvivl.

Disse Tvivl kommer skarpt frem, naar man spørger om den norske Grundlovs Fødselsdag. Er det vedblivende som før Unionens Opløsning den 4. November 1814, da den i Anledning at Foreningen med Sverig reviderede Grundlov vedtoges, skønt nu alt det, der gav denne Grundlov Særpræg i Modsætning til 17de Maj-Grundloven, netop er bortfaldet? Eller skulde det igen være den 17de Maj 1814, Eidsvoldgrundlovens Fødselsdag, saaledes at Norges første, forlængst bortfaldne Grundlov atter efter 90 Aars Dvale igen skulde være vaagnet til Live, uagtet den gældende Grundlovs Text næsten paa intet Punkt er ført tilbage til Eidsvoldgrundlovens, men helt igennem er Texten af 4. November, kun i nogenlunde udrenset Tilstand? Eller skal man maaske nævne den 7. Juni 1905, da den til da bestaaende Grundlovs Ramme sprængtes ved Norges ensidige Opsigelse af Unionen? Eller mulig — og maaske allersnarest — den 18. Novembee 1905, da de paa Grund af Unionsopløsningen nødvendigblevne Ændringer i Grundloven vedtoges af Stortinget, der for saa vidt altsaa — om end under stærke Tvivl og under Paaberaabelse af „Nødvendighedens Mandat" — i Virkeligheden konstituerede sig som grundlovgivende Magt?

Men selv om man vil lade dette noget kildne Spørgsmaal henstaa uløst eller kun betegne Forfatningen som Norges Grundlov af 1814, saa lader det sig dog ikke nægte, at den 1814 paa Eidsvold og af det overordentlige Storting vedtagne Grundlov som Følge af senere vedtagne Grundlovsændringer og indført ny Statsskik har været i saa høj Grad under Forvandlingens Lov, at man med Skel kan opkaste det Spørgsmaal, om det i Virkeligheden ikke er en ren Illusion at betragte den nu i Norge gældende Forfatning som identisk med Grundloven af 1814. Prof. Schiøtt i Kristiania har allerede i en tidligere Artikel — i Decemberhæftet for 1906 — i dette Tidsskrift været inde herpaa. Men da den norske Grundlovs Forvandling frembyder et særligt slaaende Exempel paa en Udvikling, som alle Forfatninger mer eller mindre, men sjældent i saa udpræget Grad, er underkastede, turde det være af almindelig Interesse noget mere i det enkelte at paavise, hvori denne Forvandling har bestaaet. Og det vil

da vise sig, at Norges Grundlov i de knapt hundrede Aar, der er gaaede siden Uforanderligheden vel ikke af dens Bogstav, men af dens Aand og Principer højtidelig blev slaaet fast paa Eidsvold*), er blevet i den Grad forandret og forvandlet om ikke altid i dens Bogstav, saa dog netop i dens Aand og Principer, at den i Virkeligheden har ført til Grundlæggelsen af en Statsordning, der er næsten ganske stik imod, hvad Eidsvoldsmændene tilsigtede at grundlægge.

Hvad var det nemlig for en Grundtanke, Eidsvoldsmændene byggede paa i 1814 som hele Forfatningens Hovedhjørnesten? Dette fremgaar bedst af Indledningen til det Grundlovsudkast, som Grundloven af 17. Maj væsentligst hviler paa, det af Adler og Falsen udarbejdede. Det hedder her: „At afsondre den lovgivende Magt fra den udøvende, er altsaa Hoved-Punkten i en Stats-Forfatnings-Ligevegt". Denne Udtalelse, der videre udføres med Ord ligefrem oversatte af De Lolmes da verdensberømte Bog „La Constitution d'Angleterre" af 1771, viser, at Grundtanken i Udkastet og kort efter i Grundloven er den af Montesquieu først skarpt fremsatte og af De Lolme i veltalende Ord forsvarede Læresætning om Statsmagternes Adskillelse: at, med faa Ord, de forskellige øverste Statsmagter, den udøvende, den lovgivende og den dømmende Myndighed, bør være skilte saa skarpt som muligt fra hinanden for at holde hinanden i Ligevægt.

Denne Grundsætning gaar nu vel tildels igen — omend kun som en fjærn Efterklang — i vor danske Grundlov og i de fleste andre efter Juli- og Februarrevolutionen udstedte Grundlove, der ogsaa sondre mellem den udøvende, lovgivende og dømmende Magt. Men Montesquieus Sætning havde da allerede faaet sit Grundskud; man indsaa nu, at Adskillelsen mellem de tre Grene af Statsmagten ikke lod sig aldeles skarpt udføre i Praxis, og man forsøgte det ikke heller. Men da Mændene paa Eidsvold i 1814 i faa Maaneder, inden den svenske Hær kunde være vendt tilbage fra Felttoget mod Napoleon, skulde paa ganske bar Bund give en Forfatning for det mod Kielertraktaten og Foreningen med Sverige protesterende, løsrevne Norge, stod Montesquieus Sætning endnu fast som en Trosartikel. De ikke altfor mange Mænd i Norge med højere Dannelse, der skulde føre an ved Forfatningsværket, havde jo i det absolutistiske Danmark-Norge ingen egen politisk Erfaring at øse af og var derfor henviste til at raadspørge Datidens fremmede toneangivende politiske Forfattere og de i andre Lande tidligere indførte fri Forfatninger. Men af politiske Skribenter stod blandt Frisindets Mænd ingen med højere Ry over sig end Montesquieu og De Lolme, og alle de fri, mere demokratiske Forfatninger, der andetsteds var indførte og hvoraf mange ganske vist allerede da var gaaet ud af Sagaen igen, hvilede netop paa den Montesquieuske Doktrin om den skarpest mulige Adskillelse mellem de øverste Statsmagter, navnlig mellem den udøvende og den lovgivende. Dette gjaldt i udpræget Grad om den nordamerikanske Unionsforfatning af 1787 og de franske Forfatninger af 1791 og 1795, hvoraf det Adler-Falsenske Udkast og den norske Grundlov har hentet saa mange af sine Bestemmelser. Det gjaldt ligeledes i Realiteten om den svenske Regeringsform af 1809, skønt Magtadskillelsen her ikke var indført alene under Paavirkning af fremmed Teori, men tillige og navnlig paa Grundlag af egen dyrekøbt Erfaring om det farlige i være sig Rigsdags- eller Konge-Enevælde. Og hvad endelig England angaar, da var dets Forfatning dels altfor aristokratisk i de demokratiske Nordmænds Øjne, hvoraf mange strax vilde afskaffe al Adel, dels hævdedes

*) Jvfr. Grundloven af 17. Maj § 110 (nuværende Grundlovs § 112).

det jo netop af Montesquieu og De Lolme — omend i Virkeligheden meget med Urette —, at England netop var Mønsteret paa en Stat, hvor Kongemagten var skarpt adskilt fra den lovgivende Magt og derfor i Stand til at byde denne Stangen og derved opretholde Ligevægten i Staten og sikre Borgernes Frihed.

Alt dette maa haves klart for Øje for at forstaa, hvorfor den norske Grundlov blev af en ganske anden ydre Støbning end samtlige andre senere vedtagne monarkiske Statsforfatninger og i hele sin Aand og sine Principer mere lig den store nordamerikanske Republiks Forfatning. Som denne sidste omhyggeligt vaager over den udøvende Magts — Præsidentens — Uafhængighed af den lovgivende Magt og derfor ikke har tilladt nogensomhelst Parlamentarisme i sædvanlig engelsk Stil — være sig Underhus- eller Kongres-Parlamentarisme — at udvikle sig og tage Styret fra Præsidenten, saaledes var det ogsaa Eidsvoldsmændenes Hensigt at stille Kongen som en selvstændig uafhængig Statsmagt op overfor Stortinget. Kongens Uafhængighed skulde vel have sine Grænser over for Hensynet til hele Folkets Ret — det skulde ikke være nogen absolut Kongemagt — og Kongen fik derfor kun suspensivt Veto, ligesom den amerikanske Præsident. Men ligesom Præsidenten i Amerika bruger sit Vetovaaben med ganske anderledes Kraft end den parlamentariske Konge sin ubetingede Sanktionsret, hvis Vaabens Ægg lidt efter lidt bliver sløvet af Mangel paa Brug, saaledes var det ogsaa de norske Grundlovsfædres Mening, at den norske Konge skulde kunne bruge sit Vetovaaben kraftigt, hvor Folkets Vel krævede det.

Derfor blev Grænsen mellem Kongens og Stortingets Sfærer dragne saa skarpt som muligt, for at Stortinget ikke skulde kunne gribe ind i Kongens Ret og forvandle den til et blot Skin. Ligesom den amerikanske Præsident selv vælger sine Ministre uden Hensyn til Kongressen, og disse hverken maa være Medlemmer af Kongressen eller har Adgang til denne, saaledes bestemte ogsaa Eidsvoldgrundloven, at Kongen *selv* vælger et Raad af norske Borgere, og at disse hans Ministre hverken maatte have Sæde i Stortinget eller blot Adgang til dette, for at Stortinget ikke skulde forvandle dem til sine, i Stedet for Kongens Ministre. Og nu indførte vel Eidsvoldgrundloven i Modsætning til den amerikanske, særligt fordi Kongens Person var hellig, mens den amerikanske Præsident selv er ansvarlig, et Ansvar for Kongens Raad, men ikke efter almindelig — senere — parlamentarisk Vis, saaledes at Kongen udelukkedes fra at handle, medmindre en Minister i hvert Tilfælde paatog Ansvaret derfor ved at kontrasignere den kongelige Beslutning. Tværtimod fulgtes her den svenske Regeringsform af 1809, hvorefter Ministrene kun ifaldt Ansvar, naar de undlod at gøre kraftige Forestillinger mod en ulovlig eller for Riget øjensynlig skadelig Beslutning. Ja den norske Grundlov hjemlede ikke engang som dens Kilde, den svenske, nogen Ret for Ministrene til i yderste Fald at nægte Kontrasignatur og forlange Afsked; og Kongen vilde derfor i flere Tilfælde kunne fatte vigtige Beslutninger, uden at nogen Minister stod til Ansvar derfor, et Prærogativ, som for øvrigt endnu adskilligt senere en af den nærmeste Eftertids mest ansete politiske Forfattere, Benjamin Constant, med Styrke hævdede nødvendigt maatte tilkomme den over Partierne staaende Konge i visse afgørende Stituationer, hvis han virkelig skulde have en egen selvstændig Magt, uafhængig af Ministrenes og Kamrenes.

Ja, endog en langt større Magtfylde end den amerikanske Præsidents vilde Eidsvoldmændene for at skabe en virkelig uafhængig, skønt ikke absolut, Kongemagt tillægge den norske Konge. Han fik saaledes Forslagsret med Hensyn til Love, og da Stortinget kun skulde træde regelmæssigt sammen hvert

tredje Aar og kun fik Ret til uden Kongens Samtykke at være to Maaneder samlet, maatte det synes en selvsagt Ting, at det blev den altid tilstedeværende Konge, Regeringens Fører og Lovenes Udfører, og ikke det kun i Ny og Næ samlede Storting, der blev den egentlige drivende Kraft i Lovgivningen. Yderligere fik Kongen den vigtige Ret i hele det stortingsløse Mellemrum frit at udstede provisoriske Forordninger om flere vigtige Materier. Og endelig var Kongen ikke blot øverste Krigsherre, men kunde ogsaa ganske paa egen Haand baade aabne Angrebskrig og slutte Fred og indgaa Forbund og behøvede her end ikke i Forvejen at høre hele sit norske Statsraad.

Paa den anden Side blev ogsaa Grænserne for Kongens Magt lige overfor Stortinget optrukne skarpt i Eidsvoldgrundloven, thi det gjaldt jo for Alvor at „afsondre den lovgivende Magt fra den udøvende". Kongen fik saaledes slet intet med Udskrivningen af Stortingsvalgene at gøre. Valgene skulde finde Sted til bestemt Tid hvert tredje Aar, og Kongen fik ingen Opløsningsret — hvad der stemte med Opfattelsen i Datidens frisindede Kredse, der i Opløsningsretten saa et farligt Attentat mod Kamrenes Frihed. Kongen kunde vel aabne Stortinget med en Tale, men han maatte ikke overvære Stortingets Forhandlinger, og hans Ministre hverken maatte være Medlemmer af Stortinget eller blot have Adgang dertil, for ikke at øve mindste Tryk paa Tingets Frihed. Stortinget traadte sammen af sig selv og kunde ikke sluttes af Kongen før efter to Maaneder, hvad der dengang, da Hvervet som Rigsdagsmand endnu ansaas nærmest som en Byrde — det var da ogsaa et tvungent Ombud — betragtedes som en rigelig Tid for en lovgivende Forsamling at gøre sig færdig i. Og overfor Overgreb fra en magtbegærlig Konges Side, havde Stortinget frygtelige Vaaben i to extraordinære Magtmidler, der dog kun kunde tænkes brugt i yderste Nødsfald: Anklageretten overfor Kongens Ministre og Retten til ved Vedtagelse af tre Storting i Rad efter nye Valg at tvinge en Lov igennem trods Kongens Veto.

Naar Eidsvoldsmændene vovede at lægge denne sidste vældige Magt i Stortingets Haand, mente de dog ved forskellige Kauteler at have gjort Faren for Misbrug af denne Magt højst usandsynlig eller rent utænkelig. Valgretten blev saaledes ikke tilstaaet alle, men nærmest alene de grundbesiddende, som man dengang tænkte sig alene eller væsentligst alene havde Interesse af Statens Opretholdelse, og man mente i Overensstemmelse med Datidens Opfattelse ved Hjælp af det indirekte Valgsystem at kunne faa sigtet Vælgerne og faa de dueligste frem, mens man ved at kræve, at den valgte skulde have Bosted i Valgdistriktet, muligvis tænkte at sikre sig alene Mænd, der af Naboernes Tillid blev tvungne ind i Stortinget og ikke Eventyrpolitikere. Videre skulde Stortinget jo kun samles hvert tredje Aar og kun for kort Tid; efter blot to Maaneders Samvær faldt dets Magt sammen i Intet, naar Kongen ikke vilde tillade det at sidde længere. Yderligere var Stortingets Magt kunstigt delt derved, at det altid strax skulde dele sig i en mindre Del, Lagtinget, og i en større Del, Odelstinget, hvoraf den mindre Del fik et suspensivt Veto, lige overfor den størrre, saa at dennes Vilje normalt kun kunne drives igennem med to Tredjedel Majoritet af Stortinget. Og endelig skulde Grundlovsforandringer aldrig kunne gennemføres uden efter friske Valg og med to Tredjedele af Stortinget, hvad der vel maatte antages at være umuligt at samle, naar ikke Grundlovsforandringen i meget stærk Grad krævedes af hele Folket.

Saaledes kunde de norske Grundlovsgivere, da de i Foraaret 1814 vragede og valgte blandt alle Datidens Konstitutioner og plukkede en lille Fjer hist og en lille Fjer her for at samle det sammen til en beskeden,

men fastbygget Rede for det unge norske Folk, mene at have vejet alle Forhold paa bedste Maade af mod hinanden. Hvor de saà hen, syntes en gensidig harmonisk Ligevægt opbyggget næsten med ren matematisk Nøjagtighed. Alt syntes vel forudset til at kunne holde i Aarhundreder. Og selv om Grundlovens Fædre ikke fuldt ud vovede at udtale, hvad Forfatteren af et af Grundlovsudkastene, Biskop Bugge, skrev, at Konstitutionen skulde staa som en „evig Grundlov, saa længe Verden staar", skuede de dog efter fuldført Arbejde med Tilfredshed tilbage paa deres Værk og dekreterede derfor i Grundlovens sidste Bestemmelse, at selv om der kunde samles to Tredjedels Majoritet paa et Storting derfor, maatte en Forandring af Grundloven dog aldrig modsige Grundlovens Principer, men alene angaa Modifikationer i enkelte Bestemmelser og aldrig forandre Konstitutionens Aand!

Ogsaa for Eftertiden har den norske Grundlov længe staaet som ikke blot et sjældent originalt Arbejde — hvad den dog i overmaade ringe Grad var —, men tillige som et med Visdom gennemtænkt Værk. Og unægtelig var Helheden ogsaa til en vis Grad gennemtænkt baade med Sindrighed og Simpelhed. Ulykken var imidlertid, at Forfatningen var en Regning ikke blot med en eller to ubekendte — Kongen og Stortinget — men med lutter ubekendte — thi alt i Norge var nyt, uprøvet og ukendt i 1814. Og en saadan Ligning er jo umulig at løse selv for de viseste dødelige! Resultatet skulde derfor ogsaa inden alt for længe gøre de retsindige Eidsvoldrmænds naive Forhaabninger til Skamme.

Thi hvad er Resultatet blevet af det saa sindrigt udtænkte Ligevægtssystem med den uafhængige Konge lige overfor det lige saa uafhængige Storting? En storpolitisk Tovtrækning, der i det lange Løb har ført til, at Stortinget har halet næsten al Magt til sig og gjort Kongemagten næsten til en Skygge!

Det er nu let at opgøre Resultatet. Alt har udviklet sig ganske anderledes end Eidsvoldmændene drømte om — baade Stortingets og Kongemagtens Stilling. Grundloven, hvis Grundtanke oprindeligt var den skarpe Adskillelse mellem Kongemagt og Stortingsmagt, altsaa en nøje afbalanceret, midtpunktflyende Forfatning til Værn mod en enkelt Statsmagts Overgreb, i Stil med den ikkeparlamentariske amerikanske Unionsforfatning, er nu blevet en i højeste Grad koncentreret, midtpunktsøgende, parlamentarisk Forfatning af det mest moderne, demokratiske Tilsnit — men uden de fleste af de Kauteler, som i andre parlamentariske Forfatninger i nogen Grad haves imod et altfor ensidigt Parlamentsvælde. Den i sin Aand og sine Principer uforanderlige Forfatning er blevet forandret ikke blot i mangfoldige enkelte Bestemmelser, men ogsaa netop i hele sin Aand og sine Principer og dette ikke blot ved formelle Grundlovsbestemmelser, men ogsaa og maaske navnlig ved selve Forholdenes tvingende Natur og Tidens og Tidsaandens Udvikling.

Først Stortinget — thi mens Grundloven af 1814 nævner Kongen først og derefter Stortinget, maa Stortinget nu nævnes først som den øverste af Statsmagterne, den, der jo ogsaa nylig i 1905 valgte baade den ny Konge og af egen Magt fastslog Grundlovens ny Lydelse. Hvor forskelligt er Stortinget nu fra det i 1814, der kun mødte for en kort Tid hvert tredje Aar! Nu træder Stortinget sammen hvert Aar — i Kraft af Grundlovsændring, og i Kraft af Praxis sidder det omtrent saalænge det vil, ja var indtil de sidste Aar faktisk bleven næsten permanent. Valgretten er nu bleven almindelig, fra i Aar endog for Kvinder. Valgene sker nu, siden 1905, direkte i Enkeltmandskredse, og Bostedsbaandet er løsnet derved, at tid-

ligere Ministre kan vælges uanset deres Bopæl. De fleste af de Tøjler, Eidsvoldgrundloven havde lagt paa Stortingets Magt, er saaledes afkastede; Stortinget er nu et saa rent demokratisk Parlament som faa andre.

Og Kongemagten! Ved Grundlovsforandring er der sket den væsentlige Ændring i Regeringens Stilling overfor Stortinget, at Kongens Ministre nu har Adgang til Stortinget, selv om de endnu ikke kan vælges til Medlemmer af dette, og de kan nu ikke længer blive borte, naar de af Stortinget kræves til Regnskab! Men den største Ændring er dog her sket uden formel Grundlovsforandring, igennem det politiske Livs Praxis. Gennem denne Praxis og navnlig ved haardhændet Brug Gang paa Gang af Stortingets yderste Undtagelses-Magtmidler: Anklageretten overfor Ministrene og Gennemtvingelsen af Love imod Kongens Veto, er Ministrenes Ansvar og derved Kongemagtens Stilling blevet totalt forandret. Ministrene er nu parlamentarisk ansvarlige for alle Kongens Handlinger: efter 7. Juni 1905 vil ingen Minister kunne paaberaabe sig, at han ifølge Grundloven er pligtig at underskrive paa Kongens Bud og derfor uden Ansvar for sin Underskrift, naar han blot har gjort kraftige Forestillinger, selv om Grundlovens Ord formelt ikke er ændret paa dette Punkt. Kongens Ret til selv at vælge sit Raad og selv at nægte Sanktion er derved, omend ikke bortfalden, saa dog faktisk ændret saaledes som Grundlovsgiverne ikke drømte om. Selv det meget omtvistede Spørgsmaal om Kongens absolute Veto overfor Grundlovsændringer synes nu upraktisk, thi hvitken Konge skulde kunne modsætte sig en tre Gange af tre nyvalgte Storting hver Gang med to Tredjedels Flertal vedtagen Beslutning? Men samtidig har Kongen endnu bestandig ikke faaet den simple parlamentariske Ret ved Opløsning at kunne appellere fra det siddende Storting til Vælgerne — skønt det dog synes en naturlig parlamentarisk Erstatning for det suspensive Veto, der under parlamentarisk Statsskik sikkert vil vise sig kun at bestaa paa Papiret —, og det enkelte treaarige Storting har saaledes i saa meget højere Grad alle Magtens Traade samlede fast i sin Haand.

Spørger man nu om, hvorledes denne Omvæltning er gaaet for sig — thi det er jo en Omvæltning af alle Grundlovens Ligevægtsprinciper —, da kan jo ingen være blind for, at den vel for en stor Del skyldes Foreningen med Sverig. Det var de nationale Følelser overfor Sverig — dem, Stortinget gjorde sig til Tolk for —, der løftede Stortinget op Gang paa Gang som en vældig Stormbuk mod den svenske Konges Prærogativer og knuste først hans — omtvistede — absolute Veto i Grundlovssager og tilsidst — i Konsulatssagen — selv hans uomtvistede og uomtvistelige rent suspensive Veto. Og meget taler for, at en national Kongemagt fra først af i anderledes Grad kunde have formaaet at bevare sin Prestige og Indflydelse overfor Stortinget. Alligevel turde det være meget tvivlsomt, om Udfaldet i et demokratisk tænkende Land som Norge i det lange Løb kunde være blevet væsentligt anderledes. Sagen er, at der dels i den norske Grundlovs Bygning oprindelig var en Grundfejl, som dens Mestre ikke var klare over, men som i høj Grad maatte fremskynde Udviklingen af Stortingets Magt paa Kongemagtens Bekostning, og dels, at Udviklingen i Norge jo i og for sig kun har fulgt Udviklingens Strøm de fleste andre Steder.

Grundfejlen i den norske Grundlovs Bygning —, som endnu næppe fra norsk Side tilstrækkeligt erkendt — skyldtes den altfor blinde Forelskelse i den Montesquiuske Doktrin om Nødvendigheden og Muligheden af en fuldstændig Adskillelse mellem de øverste Statsmagter, som i saa høj Grad prægede Grundlovsgivernes Tankegang. Man var

dengang ikke — som nu — klar over Ensidigheden i denne Doktrin, idet en fuldstændig Adskillelse mellem Statens øverste Organer forbyder sig selv, da den vilde føre til Opløsning af Statens Enhed. Man saa hen til, at Doktrinen — til en vis Grad, men naturligvis ogsaa kun til en vis Grad — var gennemført i de nordamerikanske Forenede Stater og de enkelte amerikanske Staters republikanske Forfatninger og der tilsyneladende hævdede sig med Held. Og man oversaa, at de faa monarkiske Forfatninger, der var blevne ukritisk konstruerede over den samme Doktrin —, den franske Forfatning af 1791 og den spanske af 1812 — havde lidt det hurtigste og ynkeligste Skibbrud. Man fik derfor ikke Forstaaelsen af, at den Uafhængighed af den udøvende Magt lige overfor den lovgivende, der lader sig opretholde under republikansk Styre, hvor Præsidenten selv vælges af Folket for kort Tid, ikke i Længden i et udpræget demokratisk Samfund kan opretholdes i et Monarki, hvor Kongen fødes med arvelig og uansvarlig Magt.

Og dette er dog let at forstaa selv for en jævn politisk Betragtning. Thi en paa kort Tid af Folket selv valgt og selv ansvarlig Præsident vil regelmæssigt have let ved at hævde sin Uafhængighed overfor de lovgivende Kamre. Han er jo nemlig lige saavel som disse — eller snarere i endnu højere Grad — Repræsentant for hele Folket, eftersom han ikke blot i ligesaa høj Grad er folkevalgt, men endogsaa alene er valgt af hele Folket, medens hvert enkelt Kammermedlem kun er valgt af et enkelt Distrikt. Den for kort Tid valgte Præsident har vel adskilige Hensyn at tage, hvis han vil genvælges, men til Kamrene behøver han ikke at tage Hensyn, hvis han — som i Amerika — vælges ikke af dem, men af Folket selv — han vil tværtimod her kunne henvise til sit friske Folkemandat, der giver ham Fuldmagt til at bruge sine forfatningsmæssige Rettigheder efter eget Skøn. En for sine Fortjenesters eller sin fremragende Personligheds Skyld kaaret Præsident som Washington, Grant eller Roosevelt kan derfor under Folkets voxende Bifald slaa ned for Fode blandt Kongressens mange unyttige eller skadelige Love — den to Tredjedels Majoritet, der kræves til at overstemme Præsidentens Veto er jo ordentligvis i høj Grad vanskelig at samle —, og han kan le ad alle Forsøg paa at komme ham selv til Livs eller tvinge ham til imod sin Vilje at skifte Ministre eller opgive andre af Præsidentens forfatntngsmæssige Rettigheder. Og nogen Fare for permanent Kamp mellem de øverste Statsmagter er her ikke, da baade Præsident og Kamre kun er valgte for kort Tid, og Tiden af sig selv jævner alle Konflikter.

Ganske anderledes i et Monarkl, hvor den udøvende Magts Chef ved sin blotte Fødsel er prædestineret til for Livstid at staa som Statens uansvarllge Styrer — ganske uanset hans Evner eller hans Forstaaelse af Folkets Ønsker. Skal der her ikke aabnes en stadig voxende Kløft mellem den udøvende Magt og Folkets valgte Repræsentanter, da kan Kløften ikke gøres uoverstigelig ved at de to Statsmagter, saaledes som Eidsvoldgrundloven bestemte det, kunstigt udelukkes fra enhver naturlig Forbindelse med hinanden derved, at Kongens Ministre spærres ude fra Stortinget, ved at det tillades Kongen at handle uden Ministeransvar, og ved at det nægtes ham at appellere fra det tilfældige Storting til Folket. Den skarpe Adskillelse mellem Statsmagterne, som den norske Grundlov oprindelig byggede paa, er derfor i et demokratisk Land en fuldkommen Umulighed, naar den udøvende Magt overdrages til en arvelig og uansvarlig Kongemagt. At have overset det, er Grundfejlen i Eidsvoldmændenes Ligevægtskonstruktion. Det maatte her under et saadant kunstigt Afspærringssystem nødvendigvis komme til en Styrkeprøve mellem de øverste Statsmagter, og med

de frygtelige Vaaben: Anklageretten — og i Realiteten ogsaa Domsretten overfor Ministrene, eftersom Lagtinget udgør Flertallet i Rigsretten — og Retten til at nedslaa Kongens Veto, som Grundloven havde lagt i det uopløselige Stortings Haand, kunde Udfaldet ikke i det lange Løb være tvivlsomt, hvor Kongen enten ikke vilde eller ikke kunde appellere til andet end forfatningsmæssige Midler.

Der er dog ingen Grund til for stærkt at laste Eidsvoldmændene derfor. Deres Fejltagelse var Tidens. Men der er det mærkelige, næsten tragiske ved den norske Grundlov, at den blev til paa et Tidspunkt, da Tidens herskende politiske Opfattelse var lige paa Nippet til at svinge. Kun en Uge efter den 17. Maj udkom Benjamin Constants berømte „Esquisse de Constitution", der paa afgørende Punkter brød med hele den Montesquiuske Ligevægts Doktrin, og kun 10 Dage efter dette Skrift oktrojeredes det franske konstitutionelle Charte af 4. Juni 1814, der gjorde Epoke i den moderne Forfatningsret ved at omplante den engelske Parlamentarisme paa Fastlandet. En svensk Forfatter, Niels Höjer, der indgaaende har redegjort for den norske Grundlovs Kilder, forklarer derfor med Rette den norske Grundlovs tilsyneladende saa originale Særpræg deri, at den var en sidste eftermoden Frugt af et døende Tidsafsnit og derfor hurtig blev fremmed og halvt uforstaaelig for Eftertiden. Var den kommen til Verden blot nogle Maaneder senere, højst sandsynlig var den da kommen til at se helt forskellig ud i sin hele Støbning. Thi selv om enkelte, atter hurtigt bortfejede, Forfatninger — navnlig den portugisiske af 1822 — endnu efterlignede Forfatningsmønstret før 1814, er det dog et Faktum, at alle senere endnu bestaaende monarkiske Forfatninger har lagt det parlamentariske Mønster fra Tiden efter det franske Charte til Grund og saaledes f. Ex. alle — i Modsætning til den norske — indført fuldstændigt Ministeransvar, Adgang for Ministrene til Kamrene, Opløsningsret for Kongen o. s. v.

Men dernæst maa det jo heller ikke glemmes, at Udviklingen af voxende Magt for Parlamentet lige overfor Kongemagten er en almen europæisk og altsaa ikke noget for Norges Udvikling enestaaende. Enten man finder det lykkeligt eller nærmest at beklage, er det en Kendsgerning, at næsten allevegne i Europa — udenfor det endnu af saa stærk militær Aand gennemtrængte Tyskland, hvor Kongedømmet af Guds Naade derfor endnu har overbeviste Talsmænd — har Parlamenterne i nyere Tid mere og mere øget deres Magt paa Kronens Bekostning. Selv i Sverig, hvor Kongeætten fra Arilds Tid har hevaret sfor personlig Indflydelse og har et Bolværk i det aristokratiske Førstekammer, har Rigsdagen faktisk mer og mere trukket Magten til sig og gjort Ministrene snarere til Rigsdagens end Kongens Ministre. Ja, hvor lidt den skarpe Adskillelse mellem de øverste Statsmagter lader sig opretholde selv i en saa decentraliseret Republik som de Forenede Stater i Amerika, viser den nyeste Udviking, hvorefter paa den ene Side Kongresudvalgenes formaaende Formænd er bleven næsten et andet Sæt Minlstre ved Siden af Præsidentens, og paa den anden Side Præsidenten, skønt uden Lovinitiativ, undertiden ved Trudsel om ellers at slaa Love, Kongressen ønsker, ned, er i Stand til at tvinge Love igennem i Kongressen efter sit Ønske.

—

Vil man nu efter det udviklede igen opkaste Spørgsmaalet, om Norges Grundlov endnu er den i 1814 givne, da kan det altsaa ikke omtvistes, at det reelt som ogsaa førmelt i væsentlig Grad er en ganske anden Grundlov, ja, at den i sin Aand og sine Principer snarest er af ganske modsat Karakter uden at dens formelle Støbning paa alle Punkter er bragt i Overensstemmelse

med dens saa grundigt forandrede reelle Indhold. Intet Under derfor at Tanken om en indgaaende Grundlovsrevision — Prof. Schjøtts Artikel er et Udtryk derfor — synes i Færd med at komme op i Norge; en grundigere formel Revision end den, Stortinget d. 18. November 1905 fandt Tid og ansaa sig beføjet til, synes i hvert Fald nærliggende*).

Men selv om den norske Grundlov saaledes i Tidens Løb væsentligt er bleven en anden, er det derfor alligevel ikke uberettiget at fastholde, at det dog er Norges gamle Grundlov, omend ændret i Tidens Løb. Thi hvad er det, der er sket med Norges Grundlov, andet end hvad der er enhver levende Organismes Lod? Naar den modne Mand, skønt han er en ganske anden end han var som Dreng, skønt alt hos ham, Ydre og Indre, Legeme og Tanker, er skiftet og præget om af Tidens Udvikling og indhøstede Erfaringer, dog kalder sig og kaldes den samme, hvorfor ikke ogsaa paa samme Vis et Lands skrevne Grundlov? Det er vel sandt, at Grundlovene sættes fast i særlige Former, for at de skal staa saa vidt muligt urokkede af Slægternes Gang. Og det er derfor kun forstaaeligt, at konservative Grundlovsfortolkere holder i det længste fast ved Grundlovens Text i den Mening, Grundlovsgiverne oprindelig tænkte den, og at de haardnakket søger at værge den mod ny Fortolkninger, der tilsigter at blæse en ny Tids Aand i den gamle Text. Men det er oftest i det lange Løb forgæves. Alt strømmer, som allerede Heraklit har sagt, alt levende er i en evig Udviklings Strøm, og de Forfatninger, der ikke ændres voldsomt ved Statskup eller Revolutioner eller ved formelle Grundlovsændringer, de ændres i hvert Fald langsomt overensstemmende med Tidsaandens skiftende Opfattelse gennem Praxis. Thi, man kan længe nok frakende Praxis Gyldighed som Retskilde ved Siden af den formelle Lov: der gives alligevel andre retsskabende Magter end det formelle Lovgivningsmaskineri. Da Norge 17. Maj 1814 paa egen Haand gav sig Eidsvoldgrundloven, da det overordentlige Storting senere 4. Nov. 1814 ændrede samme Grundlov uden Iagttagelse af de i 17. Maj-Grundloven paabudte Former, og da fornylig Stortinget i 1905 først den 7. Juni reelt ændrede den gældende Grundlov og kort efter den 18. November stadig uden Iagttagelse af Formerne for Grundlovsændringer ændrede Grundlovens formelle Lydelse paa tildels ret vilkaarlig Vis —, da var alt dette ikke Akter af formel Lovlighed, men legitimerede alene, som man har sagt, af „Nødvendighedens Mandat". Og naar dog ingen i det lange Løb tør bestride disse fundamentale retsskabende Akters Gyldighed, naar de har vundet Folkets Anerkendelse, hvorledes da bestride Gyldighedens af de gennem den evigt rindende Retskilde, Praxis, magtfæstede Ændringer naar de opnaar at vinde almindelig Anerkendelse i Folket?

Hvad der er sket med den norske Grundlov, er da for saa vidt ikke noget enestaaende. Alle Forfatninger ændres i Tidens Løb, og i Virkeligheden ofte mest paa næsten umærkelig Vis gennem Praxis. Det gælder ikke blot Englands uskrevne Grundlov, der har gennemløbet alle Trin fra Konge-

*) I den nugældende, den 18. November 1905 fastslaaede Grundlovstext findes nemlig endnu en hel Række Bestemmelser, der oprindelig blev sat ind ved Foreningen med Sverig og alene havde deres Forklaring derved, mens de synes besynderlige i et virkelig fuldt suverænt Lands Grundlov. Saaledes f. Ex. § 25, hvorefter den norske Flaade skal have sine Værfter og i Fredstid sine Havne i Norge, § 33, hvorefter de norske Regeringsforestillinger skal forfattes i det norske Sprog, § 47, hvorefter den umyndige Konge skal have „tilstrækkelig Undervisning i det norske Sprog". Og ganske vilkaarligt synes det, at mens man har ophævet den tidligere § 93, hvorefter Norge tilsvarer ingen anden end sin egen Nationalgæld, har man ladet § 110 blive staaende, hvorefter Norge beholder sin egen Bank og sit eget Penge- og Myntvæsen.

vælde til Parlamentets- og Underhusvælde, men det gælder ogsaa de skrevne Grundlove. Selv om en af de vanskeligst foranderlige skrevne Forfatninger, den nordamerikanske, har Nutidens bedste Kender af denne Forfatning, Englands nuværende Gesandt i Washington, den tidligere irske Statssekretær og fremragende Jurist James Bryce udtalt i sin „American Commonwealth", at den, selv om dens Ord endnu i Hovedsagen er ganske de samme, er kommet til at betyde noget andet for Mændene i 1890, end de betød i 1810, og selv noget andet end de betød i 1860.

Det er derfor altid kun et tomt Ord, naar en Grundlov naivt drister sig til at erklære sig selv for uforanderlig, enten som den denske-norske Kongelov i alle Stykker eller som den norske Grundlov i dens Aand og Principer. Thi som ogsaa det Adler-Falsenske Udkast til Grundloven selv udtalte det, den ene Generation kan ikke — i alt Fald ikke ubetinget — paatvinge alle senere Generationer sine Love, og det var derfor en flagrant Selvmodsigelse, naar dette Udkast dog tillige indeholdt Ideen om de uforanderlige Grundprinciper i Forfatningen. Selv om en Forfatning lægger uoverstigelige Hindringer i Vejen for formelt lovlige Ændringers Vedtagelse, ændres Forfatningen alligevel: enten ligefrem imod Loven eller ved Fortolkning og Praxis. Og hvorledes skulde dette kunne være anderledes, thi Lovene, selv Grundloven, er jo kun til for Livets, for Folkets Skyld og ikke omvendt, og maa derfor nødvendigt ændres efter Livets og Folkets Udvikling.

Det ejendommelige og for den fremmede Betragter højst interessante ved den norske Grundlovs Udvikling er derfor i Virkeligheden ikke saa meget selve Udviklingens Art som den i sjælden Grad iøjnefaldende og slaaende Maade, hvorpaa den i forholdsvis kort Tid har saa at sige krænget Forfatningens konstitutionelle Mønster over i dets fuldkomne parlamentariske Modstykke. Man ser her indenfor et kort Perspektiv af Tid Virkningen af elementære retsændrende Magter, der andetsteds kun virker næsten umærkeligt som Regndraaben udhuler Fjældet.

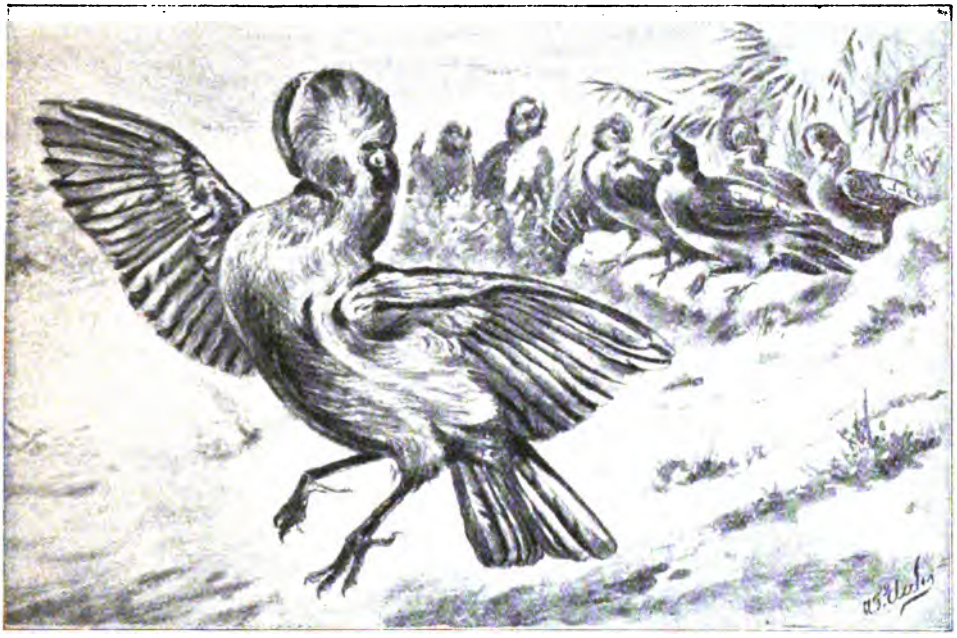

Klippehøns holder Bal.

FUGLEDANSE

Af Skoleinspektør R. C. MORTENSEN.

CHR. RICHARDT siger i en Balvise, at Efteraarets faldende Løv danser Tarantel, Bølgerne danser Vals og Nattens Stjærner har engang opført en Cotillon; ja, siger han, det er tydeligt, saasnart man bruger sine Sanser, at Alt paa Jord, — at Jorden selv — at al Naturen danser; hvorfor skulde vi saa ikke gøre det samme!

Det er en grumme spøgefuld Balvise, akkurat ligesaa spøgefuld som — jeg beder om Forladelse — Jeppes Vise om, at Jorden og Havet og Solen, ja Alting i Verden drikker, hvorfor skulde da Jeppe ikke gøre det samme. Men man behøver ikke at motivere sin Danselyst ved Hjælp af en ren og skær Spøg, og man behøver ejheller at ty til den livløse Verden for at finde Paralleler til den menneskelige; thi man har i Et og Alt fast Grund under Fødderne, naar man fra Dyreverdenen henter Bevismaterialet for, at Dans ikke alene er, hvad der staar i en af vore gamle Viser „en herlig gammel Skik", men at den ogsaa er en ganske naturlig Ting, der er lige saa fælles for Dyr og Mennesker som Aandedræt og Sansning.

Uden al Tvivl har Menneskenes mangeartede Danse udviklet sig gradvist fra at være Mimik og Gestus, — fra at være den Enkeltes Særudtryk for overstrømmende Livsmod — til at blive de af hævdvundne Love afgrænsede Bevægelser, der kendetegner først de ædle græske og andre gamle Danse, saa de hæsblæsende Runddanse, som i de senere Tider naaede til os fra Tyskland, men som nu, takket være en priselig Tilbagesøgen mod forrige Tiders rene Kilder, er trængt en hel Del tilbage til Fordel for Danse med ædlere, mere æsthetiske Bevægelser.

Det er meget interessant, at der ogsaa indenfor Dyreverdenens Omraade lader sig paavise dels ganske primitive, dels mere sammensatte Danse.

Naar man gaar ud med sin *Hund* og denne styrter afsted i kaade Spring foran En, er det ikke helt uberettiget at tale om, at den opfører en Slags Dans. En lignende opføres f. Ex. af *Heste*, der er paa fri Fod; man kan saaledes paa Saltholm se dem fare afsted i en lang Række ikke alene naar de opskræmmes, men ogsaa naar de vil forlyste

Den trehalede Mimusfugl.
Saaledes kaldes den, fordi den udbredte Hale viser tre tydelige Farvefelter. Billedet viser Fuglen i begyndende Dans.

sig, og det er i Grunden et stolt Syn at nyde.

De berømte *Dansemus* vil jeg derimod slet ikke yde Anerkendelse, thi deres Dans er et pathologisk Fænomen, og de selv hører nærmest hjemme paa „Sjette Afdeling", efterdi deres Hjerner velsagtens er abnorme.

Det er hos *Fuglene* vi møder de bedste Exempler paa Dans. Nogle opfører *Luftdanse*, *Svalerne* f. Ex. eller *Glenterne*. Inden det var kommen saa sørgelig vidt, at Jægere og Samlere saa at sige havde fortrængt Glenterne fra vort Land, kunde man meget let blive Vidne til disse Fugles underskønne Leg. Det var et æsthetisk Syn af Rang, der frembød sig for En, naar man lagde sig paa en Skoveng og lod Øjet søge op mod Himmelhvælvingen, under hvilken et Par Glenter opførte deres stolte, majestætiske Leg. Zoologen *Winge* har et eller andet Sted skrevet, at den, der har set legende Glenter, aldrig glemmer det, en Udtalelse, jeg fuldtud tiltræder. I mine Drengeaar hørte det til mine højeste Nydelser at overvære denne Leg, og jeg kan nu, da der ligger Aartier mellem de Dage og de nuværende, ligefrem længes tilbage imod dem.

Træpiberen skulde jeg ikke nævne i Forbindelse med Ordet Dans, dersom dens Maade at være paa ikke fik en særegen Interesse, naar den sammenlignes med en udenlandsk Fugls Væremaade, ved hvilken der nok kan være Tale om Dans. Gaar man en Dag i Sommertiden ud i Skoven, kan man faa Træpiberen at se: Den sætter sig i Toppen af et Træ, stiger saa med Et op i Luften og udstøder raske, klingende Toner, — de er som en Opsang, der staar i absolut Samklang med dens Flyvemaade, — der er et „Fremad!" i dem. Men saa ændrer den pludselig Kurs: Dalende føres den tilbage mod Jorden, og idet dens Bevægelser skifter Karakter og Retning, ændres ogsaa dens Sang: Efter en Række af Triller, der kan ligne Kanariefuglens, følger der et ømt, klagende Tsia, tsia, tsia!

Lad være, at man ikke vil kalde det egentlig Dans; det er dog noget dermed beslægtet, idet der her er Tale om Udførelsen af Bevægelser, hvis Karakter staar i Samklang med den Musik, der ledsager dem, noget der iøvrigt træffes ogsaa hos Svaler og flere andre; men Piberens Adfærd er som en Afskygning af den, *Mimusfuglen* ovre i

Sydamerika udviser. De, der har hørt og seet denne Fugl, er ganske bedaarede af dens Ynde. Ikke alene er den en meget smuk Fugl, men den er en god Komponist, der fantaserer over kendte Motiver. Den foredrager, medens den sidder paa en Gren, nogle Strofer af en anden Fugls Sang, varierer dem, glider saa over i sine originale Toner og gaar sluttelig over i en tredie Fugls Program. Hvad den fletter ind imellem de andensteds fra hentede Motiver, skal være aldeles betagende, men det er ikke mindre betagende at faa Lov til at *se* den, medens den synger, for dens Bevægelser falder sammen i den allerskønneste Harmoni med hele Tonemaleriets Karakter. Men ikke nok hermed: Midt i Foredraget giver den sig til at trippe henad Grenen, — det er saa smaat en Slags Dans — og saa flyver den pludselig over paa en anden Gren, derefter mange Alen tilvejrs, saa ned igen, uafladeligt syngende og det hele Tiden saaledes, at Sangen er i Samklang med Flugten og de trippende Bevægelser. Se det er noget andet og mere end det, Piberen præsterer, og end den Smule Trippevals, en Bogfinke eller en Kanariefugl kan finde paa at opføre paa en Gren.

Det, der giver en Dans den største Værdi, er dens Kyskhed, dens hele aandelige Renhed, — det, at den er et skært Udtryk for Livsglæde, Individets Jubel over at besidde Kraft og Behændighed. Derfor er *Graaspurvehannens* Dansen rundt omkring en eller anden Hun lidet tiltalende. Hannen gør under sin Dans et rent ud sagt fjollet Indtryk, ganske som visse Mandspersoner, der i Dameselskab fuldstændigt skifter Karakter og kan sige saavelsom ellers foretage sig de allersomgyseligste Ting.

Det er slet ikke rigtigt, naar man har villet gøre gældende, at Dans og Sang alene trives som Følge af Parringsdriftens Paavirkning; en Solsort kan synge midt om Vinteren, en Gærdesmutte eller en Musvit ligesaa. Det er ofte alment Velvære, Livsglæde, der driver Sangen frem, og det forholder sig ligesaa med Hensyn til Dansen.

Den sydamerikanske *Klippehøne* viser det særdeles tydeligt. Den vælger sig til Dansegulv en mosgroet Plads, omgivet af Buske, for den vil ikke have Fremmede med til Ballet. Dansepladsen holdes fri for Grene og hvad der ellers fra Tid til anden kan falde ned fra Træerne eller blæse ind fra Siderne, og naar der skal danses, kommer de i Nærheden boende Klippehøns sammen og placerer sig om Mosplænen for at se paa den af Kammeraterne, som træder ind i Midten og der danser Solo. Med udspredte Vinger og vifteformet Hale tripper den sirligt om, men eftersom Tiden gaar, kommer der en kraftigere Karakter over Bevægelserne, de gaar over i høje Spring og i kraftige Kast, snart frem og snart tilbage, og tilsidst træder Fuglen udmattet ind blandt Tilskuerne, hvorefter en af disse Bænkevarmere hopper ind i Kredsen for at vise *sin* Kunst.

Maaske dog *Dansefuglens* Koncert er endnu smukkere at høre; men kun for den skovvante er slig en Nydelse beskaaren, thi Fuglene holder ikke af at have Vidner, og de flygter derfor ved den mindste Støj. Tænk Dig, at Du en Morgenstund ovre i Sydbrasilien hører Dansefuglens Stemme, da skal Du sagte som en Kat liste Dig didhen, hvorfra den lyder; — sørg for, at Du hverken bliver hørt eller set, og Du vil faa Lov til at overvære Koncerten. Paa en Jordplet, der er omgiven af skærmende Træer og Buske, sidder Sangeren ganske stille, og rundt om ham sidder en 10—20 af hans Kammerater og slaar Takt med Vinger og Fødder, medens de med deres stilfærdige Sang akkompagnerer ham.

Øjensynligt morer de sig Allesammen fortræffeligt — de holder Koncert og Bal paa een Gang, og de tager ikke, som de forfinede Mennesker, Natten dertil, men bruger den lyse Dag. Dermed skal dog ikke siges, at der slet ingen Fugle er, der lader Dagen

svinde, før de tager sig paa at danse; for *den sortpandede Ibis* fra Patagonien venter netop til Aftenens Skygger falder, men det er Luftdanse, den opfører: En stor Flok gaar til Vejrs, kaster sig saa pludselig nedad, lige mod Søens Overflade, stryger derefter langs hen ad denne, staar til Vejrs igen og saa fremdeles.

Ypecahahønsene er morsomme Dansere. De ligner vore „Vagtelkonger", men de er begavede med meget stærkere Stemmer. De har deres Danseplads nær ved Vandet og bor i

Ypecahahønsenes Dans.

Nærheden af den. Saa kan det være, allerbedst som de ligger paa Rederne rundt omkring, at en eller anden af dem bliver lysten efter en lille Dans. I saa Fald bryder den op og kundgør ved et 3 Gange gentaget Skrig, at der bør være Bal i Haven. Øjeblikkelig lyder der Svar rundt om fra en Snes andre Reder, og det betyder, at det ikke mangler paa Lyst til at afbryde det ensformige Liv mellem Vandplanterne med en lille Svingoms Lystighed. Allerede danser de tre først ankomne muntert omkring under høje Raab, med vippende Hale, aabent Næb og vibrerende eller stærkt flagrende Vinger; men de faar ikke længe Lov til at mangle Selskab. Fra den ene Side stikker et Hoved frem, og i næste Nu vil hele Fuglen være synlig, mens der fra den anden Side iler to andre til; lige efter dem vil følge tre, fire andre, og skrige gør de Allesammen, som gjaldt det at faa Himmelen til at revne. Det er en løjerlig Balmusik; det lyder, som om nogle Mennesker raabte op i Vrede, medens andre skreg i Skræk og Fortvivlelse; og som i Samklang med disse frygtelige Lyd render og hopper og springer og nikker og sparker alle disse Fugle saa længe, de kan holde ud. Det er ikke ret længe; naar der er gaaet en fire Minutters Tid, holder Ballet op, og alle Danserne løber til Rederne igen, men de har sikkert moret sig kosteligt, og de er parate til siden igen at skrige løs som Besatte og danse som Gale.

Saa er der nogle Fugle, der ligner vore Blishøns noget, for en Blis i Panden har de, lange Tæer og silkebløde Fjer har de ogsaa; men de er ikke sorte. Deres Dans kunde saamænd synes ligefrem beregnet paa at bringe de smukke grønligtgyldne Vingefjer til at spille i Lyset, vist er det, at de under Bevægelserne tager sig allerkæreste ud. Altid er Fuglene oplagt, altid parat, blot Parolen lyder: Pludselig som de rundt om gaar og spiser, flyver de i Samling hen til Dansepladsen, og saa kommer der Liv i Flokken. Sikken en Dans de træder! man maa undres over, at de kan lage Tæerne i Vare; men der er vel ingen af disse Fugle, der, omend blot forholdsvis, kan træde saa haardt som en ordinær dansk Balkavaler!

Fra disse støjende Fugle er det en hel Vederkvægelse at komme til *Sporeviberne*. De ligner meget vore hjemlige Viber men er en Del større, og de lever, ligesom saa

mange andre monogame Fugle, sammen to og to paa et lille Omraade, som de betragter aldeles som deres eget; de taaler ikke, at andre *bosætter* sig der. Det er der ikke den mindste Smule Mærkeligt ved; men hør nu: *Besøg* vil de nok modtage. Allerbedst som Mand og Kone sidder derhjemme og kukkelurer, saa bliver Konen ked af det, pipper Farvel og løber paa Besøg over til Nabofamilien. Saa er Manden alene hjemme, og han *bliver* hjemme, for han har Æresfølelse og vil passe paa Huset, naar Fruen er ude. Der, hvor *hun* kommer hen, gør de Stads af hende: Saa snart Nabofamilien ser hende komme, rejser baade Mand og Kone sig og tripper hende i Møde, aldeles tydeligt visende hende Venlighed og Opmærksombed. Kommer de saa hen til hende, stiller de sig ærbødigt op bagved hende som for at vise, at hun er den fornemste. Saa snart de saaledes har underordnet sig hende, marcherer de alle Tre afsted, idet de holder Trit som Soldater; naturligvis maa de have Musik til, og lige saa naturligvis leverer de den selv: De to bageste Fugle synger saa godt de kan (Sang er nu ikke deres stærke Side) ud i et Væk, men den forreste falder kun i med her og der. Synes hun nu, at det endelig kan være nok med Musiken og Marchen med, gør hun Holdt, og øjeblikkelig gør det bagved værende Par ogsaa Holdt. De bøjer sig derpaa gravitetisk mod Jorden, saa at de berører den med deres Næb, og de lader deres Toner smelte sammen til en sagte Mumlen. Samtidig hermed løfter den forreste Fugl sine Vinger op i Vejret og holder dem aldeles stille, imedens hun udstøder gjaldende, høje Skrig. Dette er Besøgets Afslutning. Den fremmede Fugl letter paa Vingerne og stryger hjem til sin taalmodigt ventende Mage; men det kan godt være, at det ikke varer ret længe, før disse To faar Besøg af en Nabofugl, og saa bliver det *deres* Tur at være det bagved gaaende Par. Enhver Fugl er altsaa indøvet i to meget forskellige Roller.

Vi har hertillands i gamle Dage haft en af de ypperste Dansefugle, nemlig *Tranen*, almindeligt ynglende i Moserne. Nu er den borte; Kulturen har fordrevet den i Løbet af de sidste hundrede Aar. Til Tider har man kunnet melde om et ynglende Par i en eller anden lidet beboet Egn, men nu er Sagaen ude. Dette er et stort Tab, thi Tranen er ikke alene en overmaade intelligent Fugl, men den er ogsaa et stateligt Dyr at se paa, hvadenten den flyver eller den færdes nede paa Jorden; og saa alvorlig den kan se ud, naar den spadserer roligt om, saa uimodstaaelig morsom er den, naar den finder paa at danse. Den danser af Glæde, baade naar den er ene, og naar den er i Selskab med sine Kammerater, hvad den ofte er, fordi den ligefrem *søger* Selskab.

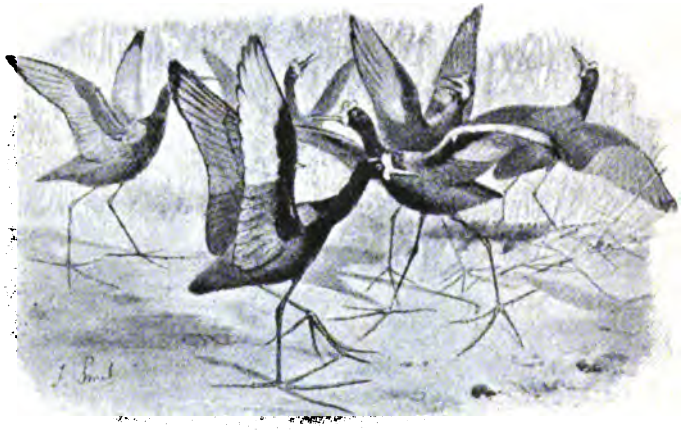

Jakanafugle, der danser.
Man ser paa to af dem tydeligt den mærkelige Spore, der sidder paa hver Vinge.

Dens Dans er uregelmæssig; snart er det de nejende Bevægelser og de udspredte Vinger, man beundrer; snart følger man med Interesse, hvad vi nu kunde kalde dens

Djævlespil-Øvelser, idet den tager en Sten eller en Pind og kaster den op i Luften for derpaa under springende og dansende Bevægelser at prøve paa at gribe den, og snart løber den hid og did og gør høje Spring, medens den basker med Vingerne. Sirligt og elegant sætter og løfter den Fødderne, — det er saare fornøjeligt at overvære en Tranedans.

Som Vidnesbyrd om, at man i fordums Dage havde hyppig Adgang til at se Tranernes Færd, lever der i Folket flere Mundheld, der er byggede over et eller andet Moment af Tranens Liv. Dens Størrelse og majestætiske Adfærd har faaet Menigmand til at gøre den til Symbol paa det Mægtige, det Fornemme i Modsætning til *Spurven* der er Symbolet paa den Svage, den Simple. Dette lyser frem af Ordsproget „Der falder aldrig Tranefjer af en Spurvevinge", ligesom ogsaa det almindeligt kendte: „Hvad skal Spurv i Tranedans!" Den evigt ungdommelige Vise om Gildet i Skoven har jo ogsaa taget Tranedansen op til Behandling, idet den skildrer, hvor ilde det gaar Spurve, der deltager i den; men morsomt er det, at der i Henhold til det gamle Ord „Høi over Høi" (som det velsagtens hedder, og ikke Høg over Høg, som de fleste Folk skriver) ogsaa i Folkemunde er givet Tranen en Overmand. Det hedder nemlig: „Naar Tranen gaar i Dans med Stodhesten, faar hun brudne Ben".

Mindet om Tranernes Optræden i Danmark lever ogsaa paa andre Maader i Tale og Skrift; men det er beklageligt, at vi maa nøjes med Minderne. At Tranerne flyver *igennem*

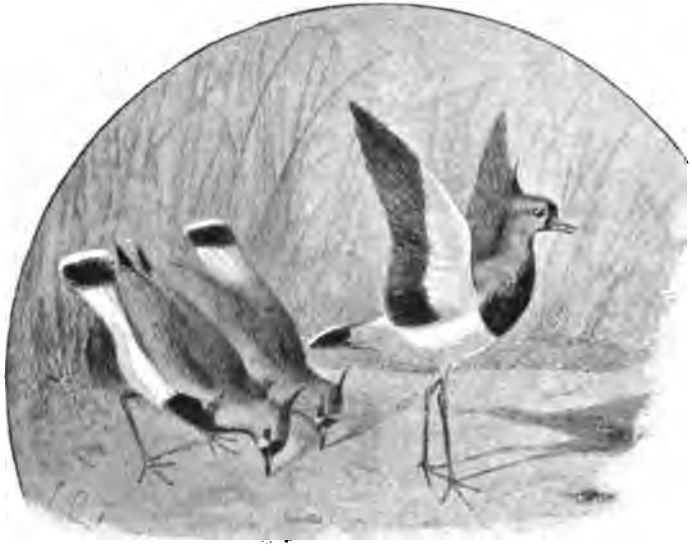

Sporeviberne danser med deres Gæst.
Paa de to af dem er Vingens Spore synlig.

Landet i Træktiderne, kan ikke give os Erstatning for at have dem her med Rede, med Æg og med Unger. Og muligvis kunde vi have dem; det er ikke utroligt, at de endnu kunde finde paa at betro vore Moser og Heder at være Tumleplads for deres Yngel, hvis blot Folk kunde finde paa at lade dem være i Fred; men den taabelige Jagtlyst, der besjæler mange af dem, der blot kan skaffe sig et Par Fritimer og kan stoppe en Patron ind i en Baglader, gør her, som overalt usigelig Fortræd. Den Lethed, hvormed Tranerne tæmmes, giver os Grund til at formode, at de lige saa vel som f. Ex.

Solsorter maatte kunne vænne sig til at se Mennesker, i deres Nærhed. Af ingen anden tam Fugl har man saa megen Fornøjelse som af tamme Traner. Folk, der har haft dem hos sig, bliver aldrig trætte af at fortælle om deres Klogskab og Ynde og ofte ogsaa om deres musikalske Sans. Hvor stor denne kan være, oplevede man f. Ex. et godt Exempel paa i en Familie, der ejede en meget smuk Trane. Naar man spillede en rask Dans paa Klaveret, kom Fuglen farende ind i Stuen, hvor den gav sig til at danse rundt med de tydeligste Tegn paa jublende Glæde; men faldt man ind i en Gravmelodi, stillede Tranen sig op, sammenfalden og alvorlig, aabenbart stærkt gennembævet af Tonernes Alvor.

Jeg tror, Kaalund har Ret, — vi skal ikke, som han kalder det, bryste os stolt overfor Dyrene, ikke rent ud afvise Tanken om Slægtskabet med dem.

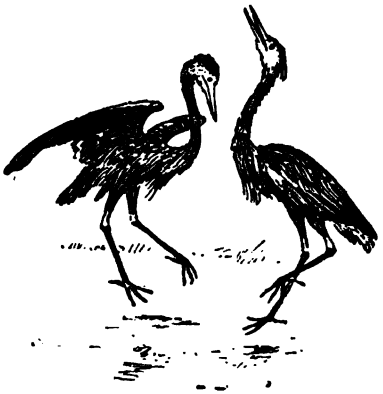

GRETHE AUER

SIDEN Gottfried Keller har Schweiz ikke frembragt en saa betydelig Karakterskildrer som Grethe Auer. — Novellen her er hentet fra hendes „Marokkanische Erzählungen" og bærer Vidnesbyrd om et højt Talent. Det humoristiske, overlegne Livssyn og den mandige, fornemme Kunst er en Arv fra Keller, men Forfatterindens Selvstændighed ytrer sig i det geniale Lys, hvori hun ser sine Omgivelser; vi lærer Araberne bedre at kende, end om vi selv foretog en Rejse til Marokko og opholdt os nok saa længe i Mazagan; thi ikke blot en Skildring af Araberne giver os til Eks. den her oversatte Fortælling, men vi lærer i Historien om Chadaifa det blivende almenmenneskelige i sine skønne og mindre skønne Fremtoninger.

Frøken Grethe Auer er født i Schweiz som Datter af den berømte Arkitekt Hans Auer (Skaberen af det herlige Berner Bundespalais), en Del af sin Barndom tilbragte hun i Wien, da Faderen flyttede hertil, og seks Aar levede hun i Marokko, bestyrende Huset for sin Broder, der var Købmand i Masagan. Det er til denne By, Fortællingen hensætter os.

Foruden ovennævnte Bog har Grethe Aauer kun udgivet et dramatisk Digt „Dschemeschid" og en Række Noveller betitlede „Marokkanische Sittenbilder".

HISTORIEN OM DEN SKØNNE CHADAIFA OG HENDES TRE MÆND

Af GRETHE AUER

Oversat af KONRAD SIMONSEN

SYV Timers Ridt fra Mazagan ligger Kabylaen Uled Fordj. Kabylaen er rig, og en hel Række anselige Douars (Teltlandsbyer) gemmer sig der lunt i de frugtbare Dalstrækninger mellem Kæder af grønne Høje. De jævnt afrundede Toppe paa disse Høje er endogsaa hist og her kronede med faste, murede Huse, som er omgivne af brede Grave og Agav- eller Kaktushække. Og at Velstand er til Huse viser Ordenen i disse Beskyttelsesanlæg. Paa Højenes solede Skraaninger udbreder Figenplantager og Johannesbrødtræer deres lokkende Skygger. I Dalen græsser Hopper og Faarehjorder. Og den Rejsende, der drager gennem dette Landskab, maa sige til sig selv, at Kaid (Guvernør) Boali, som ud fra hin vidtskuende Kasbah behersker Landet, ikke kan være „Fordjens Sønner" nogen altfor stræng Fader.

Et af de paa en Høj tronende Huse, som helt venligt med blændende hvid Tinde kiggede frem i en Lund af Granattræer, tilhørte en rig, gammel Mand ved Navn Si Omar. Si Omar besad udstrakt Land, mange Figentræer og anselige Hjorder. Si Omar besad fremdeles — det vidste hvert Barn i Uled Fordj — en rund Sum klingende Durosstykker, som han holdt indmuret i en Nische i sit Soveværelse. Denne Skat stammede allerede fra hans Bedstefader, som havde ladet Nischen lukke om den, og ingen havde siden sprængt Graven til den drømmende Rigdom, thi Marker og Hjorder kastede saa meget af sig, som Si Omar med hele sin store Husholdning overhovedet kunde forbruge, og den Nødens Tid, som Skatten i sin Nische slumrede imøde, var for Uled Fordj endnu ikke kommen. At man endelig kunde anbringe Penge bedre og fordelagtigere end i et skjult Murhul, det faldt i hin Tid endnu ikke Landaraberen ind.

Men Si Omar besad endnu en anden Skat,

og det var hans vidunderlig skønne, unge Kone Chadaifa. Ogsaa Værdien af denne Besiddelse kunde hvert Barn i Uled Fordj taksere, thi Landaraberinden lever ikke, som sin Søster i Byen, skjult i Kvindeværelsets Afsondrethed. Omsorgen for Kvæg og Marker og Figenhøsten førte ofte den unge Kone ud paa de blomstrende Engstier, der gennemkrydsede hendes Landejendomme. Og endskønt den smukke Chadaifa meget ærbart tilhyllede den nederste Del af sig Ansigt med en Strimmel hvidt Musselin, saa lokkede den øverste Del med desto mere gaadefuld Skønhed: det fine Tilløb til Næsen, de straalende Øjne, den ædle Pande og den bløde Haarlok under det brogetsilkede Hovedklæde — saa viste sig desto mere forførerisk det velrundede Legeme i det lette Klædebon, som Vinden legede med.

Forøvrigt er alle Beboerne af en Kabyla mere eller mindre beslægtede med hinanden, og for Fætteren, Onklen eller Svogeren, tør den muhamedanske Kvinde vise sig lige saa utilhyllet, som hendes egen Skamfølelse tillader det. Den Fremmede derimod, som kun gennem Rygtet maatte kende Chadaifas Skønhed, han fandt dens Afglans i hendes lille Søn Lulida, en tro Kopi af den herlige Original, naar man saa bort fra Hudfarven, der hos Lulida var dybtgylden og solbrændt, men hos Chadaifa saa sart som de hvide Irisblomster, der i Foraaret dækker Højene.

Si Omar var altsaa en misundelsesværdig Mand, og hvis Kaiden Boali ikke havde været en „Druisch", det vil sige et troskyldigt, gemytligt, lidt frygtsomt Menneske, saa kunde det vel have kløet i ham efter at faa Fingre i noget af al den Velsignelse, som havde samlet sig paa en affældig Oldings Hoved. Men Si Omar lod det ikke mangle paa rige frivillige Gaver i Skikkelse af Svin og Okser; han gav ogsaa regelmæssigt Tiende af sin Høst og betalte uden Knurren den gærne betydelige Sum rede Penge, Kaiden fordrede som aarlig Skat. Si Omar stod altsaa paa bedste Fod med sin Regering og havde ikke nødig at træde i et Protektionsforhold til nogen Europæer, men ganske vist var Kaid Boali ogsaa en af hine sjældne Guvernører, der lader deres Undersaatter trives vel, som et vakkert Stykke Kvæg, man malker, men ikke slagter.

Det skete derfor først, da Si Omar døde og efterlod den fjortenaaarige Lulida som Herre over sine Besiddelser, at Kaiden faldt paa den Tanke at tage til sig, hvad der ellers som velkomment Bytte maatte tilfalde en anden. Thi Kaid Boali sagde med Rette til sig selv, at Chadaifa var meget for ung og smuk til for evig at hylle sig i Enkesløret og sørge over en ældet og mindst af alt elskværdig Ægtemand. Men med Herredømmet over hendes Person tilfaldt der efter mauriske Love den lykkelig Udkaarne tillige Herredømmet over Enkens hele levende og døde Besiddelse — inklusivt den umyndige Dreng Lulida. Rigtignok gives der ogsaa i marokkanske Lande Love, som sætter Regler for Arvefølgen og forsvarer de mindreaariges Ret, — men disse Love aabner Spillerum for enhversomhelst Vilkaarlighed og Magt. Lulida havde en Formynder, men han befandt sig siden Revolutionsaarene paa Flugt i de sydlige Provindser og ansaas for at være forsvundsen. Saa tænkte Kaid Boali, der var en forsigtig Mand, at Bestyrelsen af alle Si Omars Landejendomme og Kvæghjorder, ikke at forglemme Skatten i Muren, vilde være sikrest overdraget i hans egne Hænder, og det kan vel ingen bebrejde ham.

En mere hensynsløs Guvernør havde stukket Drengen Lulida ind mellem Soldaterne og uden videre Ceremoni taget Kvinde, Hus og Penge i Besiddelse. Men Kaid Boali var netop en Druisch. Kaid Boali overvejede hver Sag tre Gange for sluttelig at gribe den an ved den forkerte Ende. Desuden drejede det sig for Kaid Boali ikke alene om den gyldne Ring af Si Omars Rigdomme, han vilde tillige erobre Juvelen, som Ringen

omsluttede, den skønne Enke Chadaifa. Og Kaid Boali sagde sig selv, at man maa gribe med sart Haand om den vilde Valmueblomst, hvis man ikke vil bringe den bladløs hjem.

Altsaa ventede Kaid Boali elskværdigt, til Si Omar var begravet, og Grædekonerne ude af Huset. Intetsomhelst tvang den følsomme Guvernør til dette Hensyn, thi den arabiske Kvinde tør gifte sig igen, den Dag hendes første Mand lukker Øjnene og gør det ofte nok for at unddrage sig en havesyg Regents Formynderskab over Gods og Børn. Kaid Boali, som derimod vilde vinde Chadaifas Tillid, ventede en hel Uge, indtil alt var i den gamle Gænge. Saa sendte han en betroet Slavinde med Bud til Chadaifa, den Skønne. For at være nøjagtig, saa var det ikke noget egentlig Bud, ikke noget klart formet Frieri eller Spørgsmaal. Det vilde ikke have været arabisk. Den gamle Slavinde snakkede kun vidtløftigt om Kaid Boali, om hans store Hus, hans tyve Slaver, hans lokkede Skæg, hans Kvæghjorder og Kamelføl, hans store Indkomster, hans guldbeslaaede Dolkegreb og øvrige Fortrin. Og da hun var sikker paa, at den unge Kvinde havde forstaaet den lange Tales korte Mening, drak hun i Fred det niende Glas grønne The, som den taalmodige Værtinde nu med lidt rystende Fingre skænkede for hende og „salamte" ud af Døren. Chadaifa blev tilbage, bed i sine lidt blegere Læber og tænkte efter.

Den unge Kone var ikke et Øjeblik i Tvivl om, at Guvernørens Attraa mere gjaldt hendes Rigdom end hendes Person. Hun maatte kun tilstaa, at Kaid Boali gik artigt til Værks, at blandt ti Guvernører havde simpelthen de ni taget Rub og Stub og kastet *hende* tilligemed Drengen paa Gaden, og at blandt *li* Enker vilde de ni opfatte den Skæbne, der blev budt hende, som en uhørt Lykke og fastholde den. Men i Chadaifas Overvejelser talte en Faktor med, som Kaiden ikke regnede paa, det var hendes dybe og lidenskabelige Kærlighed til Drengen Lulida, hendes glædesløse Ægteskabs Stolthed og Trøst. Chadaifas Overvejelser kulminerede i den ene Tanke at kunne overgive Sønnen hans Faders Arv ubeskaaren, men især den hemmelighedsfulde Skat, hvorom Overleveringen gennem tre Generationer havde draget en sand Mytekres, som hviskende leveret videre fra Kvindemund til Kvindemund lod den skjulte Rigdom vel synes ti Gange større, end den i Virkeligheden kunde være. Helt rigtigt antog imidlertid Chadaifa, at Kaid Boali ikke vilde lade sig nøje med den stumme Tilbedelse af den tillukkede Nische, og derfor stod fra første Minut af den Beslutning fast i hendes Hjærte, idetmindste ikke *frivilligt* at aabne den Erobringslystne Døren til sit Sovekammer.

Paa den anden Side kunde Chadaifa ikke skjule for sig selv, at hun ikke uden Fare kunde afvise Kaidens Ægteskabstilbud. Naar et Menneskes Havesyge, han være nok saa godmodig, éngang har vendt sig mod et bestemt og tilsyneladende opnaaeligt Maal, saa vil enhver Hindring anspore den: Hvis hun opirrede Magthaveren, — forsvarsløs og ene som hun var, saa mistede hun maaske først ret Skatten og Drengen oven i Købet. Ene og forsvarsløs, — det var det, Chadaifa i alvorlig Overvejelse forestillede sig. Thi skønt hele Kabylaen var nærmere eller fjærnere beslægtet med hende, havde dog ingen taget Parti for hende mod Kaiden, det skulde da være, at en særlig og meget vigtig Interesse bestemte nogen dertil.

Den unge Enke sad og tænkte efter. Dilemmaet var svært. Hun trængte til en Mand, som beskyttede hende for Kaiden, det stod fast. Men hun vilde ikke have nogen Mand, som kunde disponere over alle hendes Ejendele; det stod ogsaa fast. Disse to Fordringer løb ved Siden af hinanden, som to parallele Linier, der aldrig kunde mødes. Men Kvinder er hoppet ud over ganske andre

Ting end Geometriens Regler, og lidt efter lidt modnedes i Chadaifas skønne Hoved en Krigsplan, som er en arabisk Forstand værdig. Naar en Araber bygger en Mur, begynder han sædvanligt uden Rettesnor og Vinkelmaal. Ser han under Arbejdets Gang, at han kommer for meget til højre, saa svinger han gemytlig med sin Mur ind til venstre, og naar han siden for vidt i denne Retning, vender han, uden at betænke sig, tilbage paa de første Spor. Kommer han saa tilsidst med Enden af Muren derhen, hvor han havde sat sig for at naa hen, saa er alt godt, og Araberen vil helt alvorligt kalde Muren *lige*; men arabisk Moral og Logik staar ganske paa samme Niveau som arabisk Bygningskunst.

Altsaa. Chadaifa smedede en Krigsplan mod Parallelens Love. Hun maatte have en Mand, som udøvede en Ægtefælles Pligter uden at indtræde i hans Rettigheder.

Skulde dette ikke kunne opnaas?

Chadaifa ventede til Natten var falden paa, saa smuttede hun lydløst ud af Huset og nedad Højen, glidende hen i Maanelyset som et skinnende, lille Spøgelse — og et Kvarter senere dukkede hun op i den røde Kres af Ildskæret, der faldt fra Bel Kadors Chaima (Telt af Gedehaar) paa en stille Eng og paa sovende Faarehjorder. I Familiekresen, der fredeligt drømte rundt om Ilden, opstod en lille Panik; — men Chadaifa greb Bel Kadors Haand, drog ham ud i Natten, krøb sammen med ham under en Kaktushæks dybe Skygge og hviskede i hele to Timer til ham, hæs af Angst og Bevægelse, indtil den forbavsede begreb hendes Plan og havde antaget den.

Bel Kador var en velhavende, ugift Mand i Trediverne, Søstersøn af den afdøde Si Omar og protegeret af en i Mazagan længe bosat, indflydelsesrig Købmand. Paa denne sidste Egenskab havde Chadaifa bygget sit Haab. Protektionen hos en Magt, der lejlighedsvis eftertrykkelig kunde demonstrere sine Klienters Urørlighed, gav Bel Kador alle Fordelene i Haanden overfor en ængstelig Guvernør som Kaid Boali. Saaledes betalte til Eksempel Bel Kador heller ingen Skat til Kaiden, skønt Protektionen aldeles ikke fritog ham for denne Pligt, og Kaid Boali, som i sin tiaarige Regeringstid havde samlet Erfaringer af Omgangen med Protegerede, havde endnu aldrig mukket over ham. Bel Kador var derfor Manden, Chadaifa havde udvalgt til med sit Navn at beskytte Lulidas Ejendom.

Den næste Morgen blev Kaid Boali overrasket ved Efterretningen om, at hans egen Taleb (Skriver) var bleven kaldt til at opsætte en Ægteskabskontrakt mellem Chadaifa og Bel Kador; Kadien (Dommeren), hvem dette Embede med Rette tilkom, befandt sig netop paa en Valfart og havde indsat Taleb som Stedfortræder. Som Chadaifas Hovedvidne ved Vielsesakten fungerede en af Si Omars ældre Slægtninge, og ham var det ogsaa som — naturligvis paa Chadaifas Bekostning — sørgede for Bryllupsmaaltidet og den sædvanlige syv Dages Fest for det unge Par.

Kaiden var ikke lidet forbløffet og rasende over dette Svar — der ikke var til at misforstaa — paa hans godtmente Ægteskabsforslag; men Forsigtighed, Kaidens første og uomtvisteligste Dyd, havde lært ham at beherske sine Følelser overfor Protegerede. Taleb'en forsikrede ganske vist sin Herre, at der ikke forelaa nogen Foranledning til saadan at gøre Vold paa sig selv; han var en statutkyndig Mand og vidste, at denne meget respekterede, evropæiske Protektion hverken strakte sig til Personen eller til Klientens personlige Ejendom, men ene og alene til de Penge eller det Kvæg, som Evropæerne i Forretningsøjemed kunde have betroet Manden. Taleb'en opmuntrede Kaiden til uden videre at fratage den frække Røver Bel Kador hans Bytte; — ingen Evropæer i Verden kunde forhindre ham deri. Men Kaid

Boali, Druischen, havde, som sagt, sine Erfaringer. Disse havde lært ham, at netop altid *den* Sum Penge eller *det* Stykke Kvæg, som man fratog en Protegeret, bagefter aabenbarede sig som Europæerens Ejendom, og at denne i sine Godtgørelsesfordringer altid forstod at anslaa den røvede Genstands Værdi og Nytte særdeles højt.

Kaid Boali, Druischen, fandt det raadeligere ikke at indlade sig med de Protegerede, men hellere roligt at afvente sine videre Chancer. Et Øjeblik havde den Bedragne tænkt paa at køle sin Hævntørst paa Drengen Lulida, thi Protektionen beskytter ikke engang en Mands egne Børn, langt mindre Stifbørnene, — men Lulida var en Morgen endnu før Festdagene var forbi — forsvunden fra Uled Fordj. Bel Kador havde sendt Drengen til sin Protektor i Mazagan, her blev han ansat som Hustjener og var saaledes idetmindste foreløbig fjærnet ud af Kaidens Magtsfære.

Naar Vinden fra Dalen bar Klangen af den bryllupsmæssige Retta (Blæseinstrument), Lyden af Bøsseskuddene og Kvinders og Børns Jubelraab op til det fjærne Kasbak, saa bed Kaid Boali sig fuld af Raseri og Misundelse i den knyttede Næve. Men det var ikke alene Skinsyge paa Besiddelsen af den skønne Kvinde, der gjorde ham saa rasende, det var den Tanke, at Bel Kador om faa Dage som Herre skulde træde over Tærskelen ind i et Værelse, hvor et Par Hammerslag paa Væggen vilde aabne et sandt Sesam for ham. Var Tabet af Chadaifa som en tung Sky, der formørkede hans fredelige Gemyts Himmel, saa foraarsagede Tabet af Guldet en komplet Solformørkelse, der lokkede alle sorte og giftige Tanker som Tudser og Natugler frem af deres Kroge.

I denne lidet opbyggelige Stemning naaede til Kaiden et Rygte, der kom flagrende med Festklangen op fra Dalen og bortkyste den Forpintes temporære mørke Sindsstemning tillige med alle dens slemme Tanker. I marokkanske Lande gives ingen Hemmeligheder. Skønt alle Vidner havde lovet ubrødelig Tavshed, saa fløjtede dog allerede Spurvene, før Bryllupsfesten var forbi, fra Uled Fordj's Teltstænger, at Bel Kadors Ægteskab med Chadaifa var et Skinægteskab. Straks efter Ægteskabskontrakten, som var bleven bogført og forseglet efter Lov og Skik, havde Taleb'en maatte udstede nok et Dokument, som ikke blev bogført, og som Chadaifa, da det var bleven underskrevet af Bel Kador og Vidnerne, hurtigt gemte i sin Klædning. Dette Dokument ophævede Ægteskabskontrakten og indeholdt Bel Kadors højtidelige Given Afkald paa alle Rettigheder over hans nygifte Ægtehalvdels Person og Gods. Straamanden havde paa selve Stedet faaet sin Rolle i denne Vielseskomedie godtgjort af Chadaifa med kontante halvtreds Duros.

Da Kaid Boali hørte denne Historie, kaldte han først Bel Kador et stort Æsel. Saa kom han paa andre Tanker og tænkte, at for kontante halvtreds Duros vilde vel ogsaa *han* have aflagt en Ed, man altid bagefter kunde bryde. Kaid Boali gned sig i Hænderne og var igen den Gamle, fornøjet, troskyldig og velvillig. Han lod ganske vist Taleb'en dygtigt gennemprygle for Udstedelsen af et falsk Dokument, men tog ham saa til Naade, thi Taleb'en var altid et værdifuldt Stykke Inventar.

Han glædede sig den gode Kaid Boali; thi selvom denne indviklede Sag ikke umiddelbart var ham nyttig, saa kunde den i høj Grad være det indirekte. Kaid Boali var *lidt* mindre naiv end den skønne Enke, og han holdt af Bel Kador med sit Dokument, der afstod den rigtige Værdi.

Chadaifa havde saaledes en nominel Ægtemand, som i sin Egenskab af protegeret var urørlig tillige med alle de Ejendele, der med den ny Ægtemandsværdighed var bleven ham overdragne. Og Bel Kador havde for den Ulejlighed at underskrive to Dokumenter og finde sig i syv gratis Festdage faaet kon-

tant halvtreds Duros og en ny Festklædning. Chadaifa tænkte, at Bel Kador kunde være tilfreds. Han var det ogsaa, men ikke i den Forstand, Chadaifa mente det.

Thi Bel Kador var, som Kaid Boali ganske rigtigt antog, altfor meget Araber til blot i et Sekund at kunne tage den Afstaaelse, han i det andet Dokument havde nedlagt og svoret paa, for alvorlig. Men han var ogsaa altfor meget Mand til at kunne tro, at Chadaifa selv skulde tage dette Dokuments Ordlyd saa fortvivlet alvorligt. Snarere ventede han, da han var sig sin Velskabthed og sine legemlige Fortrin bevidst, i fuldeste Sejrsikkerhed paa den Dag, da Chadaifa frivillig og frydefuld vilde sønderrive det bindende Dokument og anerkende sin Skinægtefælle i Sandhed som sin Herre. Og havde han først erobret Kvinden, saa stod der ikke mere nogen Hindring i Vejen for Erobringen af Guldet.

Altsaa overtog Bel Kador først og fremmest sin Rolle med godt Humør og vendte paa Bryllupsfestens sidste Aften alene tilbage til sin Chaima, som om dette havde været den naturligste Sag i Verden. En Uge igennem forholdt han sig stille, afventende; lidt ængstelig spændt paa, hvorledes Kaid Boali tænkte at stille sig til den lykkelige Medbejler. Kaiden, der paa sin Side var tilfreds med Tingenes Tilstand, rørte sig ikke, men imødesaa med hemmeligt Behag det Øjeblik, da Bel Kador vilde bryde sin Ed, Chadaifa slaa Alarm, og den hele Sammensværgelse komme for Dagslyset og Dommeren. — Bel Kador var saa sikker paa sin Sejr, at han allerede i Stilhed saa sig om efter en fordelagtig Anvendelse af Skatten, som han derefter tænkte paa at hente ud af dens Skjul. Han fandt ogsaa snart denne Anvendelse i Skikkelse af en lille Butik, som, beliggende paa Mazagans Sokko, var bleven budt ham til Købs og syntes at aabne ham Udsigt til en mere sorgløs og mindre anstrængende Eksistens end en Landmands og en Kvægopdrætters. Snart var han saa forgabet i sin Ide, at han brød op, faldt ind i Huset til Chadaifa og søgte dèr, brutal som en Bonde, at gøre sin Autoritet gældende. Men ikke alle arabiske Koner er fødte til Underkastelse, og den skønne Enke besad nogle dygtige Negerslaver, som hun betalte godt, og som var hende hengivne. Alt, hvad Bel Kador bragte med hjem fra dette Besøg, var et derangeret Ydre og over sin smukt buede Næse et Par sirlige Kras, som hidrørte fra den tapre Chadaifas henrivende hennafarvede Fingernegle.

Bel Kador anklagede Chadaifas Slaver hos Guvernøren, men Kaid Boali, hvis Hjærte hoppede, erklærede højtideligt, at Si Omars Enke havde hvilkensomhelst Ret til at værge sig saa godt som muligt mod Snyltegæster.

Optrinene i Huset paa Højen gentog sig, rigtignok med passende Variationer. Var Bel Kador idag raa, saa var han imorgen blid, ydmyg og tryglende. Stødte han idag med Fødderne til den Kvinde, der forstod saa tappert at værge sig, gav han hende de laveste Navne og forlangte, med den frækkeste Tilkendegivelse af sin Havesyge, sine Rettigheder over hendes Gods, — saa nærmede han sig faa Dage senere som forelsket Bejler, tilsyneladende ene og alene stræbende efter den smukke Frues Yndigheder. Men Chadaifa vidste kun altfor vel, at med sin Person gav hun tillige sin Formue bort, og gennem alle de forskellige Angreb værgede hun sin Vilje, ligesom en anden Penelope, holdende sin Telemacho's Arv hellig. Mange Gange medbragte Bel Kador alle sine Slægtninge, som da overtog de fraadsende Frieres Rolle og bestormede Chadaifa med Bønner og Forestillinger. En Kvinde, der afslog en Mand som Bel Kador, *haardnakket* gav ham Afslag, var efter mauriske Begreber en saadan Umulighed, at næsten enhver ansaa den stakkels Heltinde for forhekset og hemmeligt eller aabenlyst forsøgte alle Slags fromme Besværgelser overfor hende. Cha-

daifa, der sletikke nærede noget Ønske efter Befrielse for Trolddommen, unddrog sig behændig Indflydelsen fra visse Korancitater, som, optegnede paa smaa fine Papirruller, af de venllge Hænder praktiseredes ned i hendes Thepotte, og Indflydelsen fra Amuletter og Salomonssegl af sorte Tøjstumper, som uforvarende blev hæftede paa hendes Klæder. Hendes Vilje voksede ved de bestandige Hindringer og Rivninger, følgende hine Reaktionens hemmelighedsfulde Love, der stadfæster sig i alle livskraftige Naturer. Alligevel fandt den Skønne i Længden den fortsatte Anspændelse af sine aandelige og legemlige Kræfter trættende. Og det skete en Dag, at den lille Dør i det af Granater omblomstrede Hus kun aabnede sig *saa* meget for den støjende Bel Kador, at den Besked kunde udbringes, at Chadaifa var forsvunden; ingen vidste hvorhen. Naboer havde set hende tidligt i det røde Morgenlys ride gennem Dalen, set hvorledes hun lod de skinnende, beskoede Smaafødder danse paa Æslets Hals for at drive det til en hurtigere Gang. To Slaver var fulgte i Løb til Fods; . . . at formode efter Ridtets Retning var Maalet Mazagan.

Bel Kador vendte grundende tilbage til sin Chaima: i denne beslutsomme, lille Kones Forsvinden laa noget overmægtigt, — en stille Krigserklæring, som gav Araberen noget at tænke paa. — Hvis Chadaifa ikke førte andet i sit Skjold end et Besøg hos sit Barn, saa var dog Afrejsens Pludselighed og Hemmelighed mistænkelig. Den kloge Kone havde uigendrivelig bevist, at hun forstod at handle, og en selvstændig handlende Dame kan bringe en evropæisk Hjærne i Oprør, langt mere en Arabers Fatteevne. Bel Kador overvejede i to tre Dage, — ventede — i en Slags hjælpeløs Fortvivlelse over dette uforstaaelige Skaktræk — paa Chadaifas Tilbagekomst. Endelig, paa den fjerde Dag besejrede Havesygen alle Overlæg, — han begav sig endnu engang til Si Omars Hus, bankende høfligt og vedholdende paa og fandt tilsidst Indladelse.

Kaiden Boali gik det ikke bedre. Han havde allerede i Aanden *set* Ægtefolkene foran Schrah'en*) strides om deres Dokumenters Ægthed, havde allerede i Aanden *hørt* Kadiens Dom, og var i dyb Menneskekendskab overbevist om, at hverken Chadaifa eller Bel Kador vilde rette sig efter en uvelkommen Kendelse. Saa skulde da for den verdslige Magt Øjeblikket til at skride ind være kommen. Det videre havde Kaid Boali meget smukt udtænkt sig — og med Smærte maatte han nu se, hvorledes en fin, velgennemtænkt Plan strandede paa et Kvindelune. Ordet „emancipert" hørte desværre ikke med til Kaid Boalis Ordforraad, ellers havde han utvivlsomt sat det i Række med de Metaforer, han hængte ved Chadaifas Navn. Ogsaa Kaid Boali lod nogle Dage forløbe, uvirksomme, men desto snakkesaligere. Saa erindrede han sig sin Herskerpligt, der bød ham beskytte Enkernes og de Forældreløses Gods, og begav sig med to Soldater paa Vej for „at se" den skønne Chadaifas forladte Hus.

Da han traadte ind i den søjleomringede Patio modtoges han af Bel Kador, der hilste ham med et noget ondskabsfuldt Smil: „Velkommen o Kaid, i *mit* Hus!"

Med et langt Blik maalte Kaiden den Frække fra øverst til nederst, værdigede ham imidlertid ikke noget Svar, men skred den lige Vej til en høj, brogetmalet Dør, hvis uhyre Slaaer var skubbede over hinanden og blev fastholdt i deres massive Jærnringe af tunge, europæiske Hængelaase. En sort Slave sad paa Hug paa Gulvet foran Døren og saa med ophidsede men resolute Ansigtsudtryk paa de to Mænd.

„Luk op hèr!" befalede Kaid'en kort.

Det viste sig, at allerede Bel Kador havde

*) Schrah = Koranens Voldgiftskendelse, som bliver oplæst af Kadien. I det Tilfælde, at Partierne ikke underkaste sig samme, tilfalder dens Fuldbyrdelse Kaid'en.

givet denne Befaling og derved var stødt paa uventet Modstand fra Slavens Side. Manden var af Chadaifa holdt til at forsvare Døren til det yderste, og selv om ogsaa denne Grændse for en Negers Heltemod er trukket temmelig snævert, saa havde han dog indtil dette Øjeblik modstaaet Bel Kadors Trudsler. Kaid'ens Tilsynekomst gav ham nyt Mod; lynsnart overvejede han, at enhver af de to Mænd maatte have Interesse af, at Døren forblev lukket for den anden, saa at under alle Omstændigheder *en* vilde lønne ham for hans Tapperhed. Altsaa stemte den Brave sin brede Ryg fastere mod det massive Træ og nægtede at udlevere Nøglen til Kaid'en, som han havde nægtet Bel Kador den.

Kaid'en overlagde. *Magt* vilde hèr have været paa sin Plads. Men Kaid Boali var ikke den Mand, der gav sig en Blottelse ligeoverfor en Protegeret. Det kostede Bel Kador et Ord til sin evropæiske Protektor, saa erklærede denne Chadaifas Penge for sin Ejendom, ham selv for sat i Pant af Bel Kador til Dækning af en Gæld, talte efter, fandt ikke Summen rigtig, beskyldte Kaid'en for at have stjaalet af den — og tilstillede ham oven i Købet en artig Snedkerregning for den sprængte Dør. Ogsaa Europæerne har Dokumenter ved Haanden, naar det skal være. Kaid'en kogte indvendig, men kunde i Øjeblikket ikke give sit Raseri mod Bel Kador Luft og maatte nøjes med at bibringe Slaven et Spark.

Men ogsaa Bel Kador var ved at kvæles af tilbageholdt Fobritrelse, idet han paa sin Side ved Guvernørens Nærværelse var forhindret i at slaa den haardnakkede Slave til Jorden og sprænge Dørene med Magt. Man gør ikke gærne den Slags Ting i Vidners — mindst af alt i interesserede Vidners Nærværelse. I sin Raadvildhed gav ogsaa Bel Kador Slaven et Spark, som en foreløbig Lettelse af sit Hjærte, og — saa stod de to Mænd og bed sig i Skægget.

„Luk op!" sagde Kaid'en paany efter en Stunds Forløb.

„Luk op!" raabte Bel Kador.

Da var der en *anden* Dør, der knagede i sine Hængsler. —

Kaid'en og Bel Kador vendte sig om. —

Midt i Patio stod Chadaifa, tæt indhyllet i den hvide Haik*), som en ærbar Kvinde, der netop kommer fra en Rejse. Kun hendes Øjne lynede og funklede ud fra den fine Vævning, med et nyt, triumferende Lys, med en Latter fra Hjærtens Grund.

Chadaifa skred rolig hen mod den belejrede Dør; Slaven sprang op, de vægtige Slaaer løb tilbage; Chadaifa smuttede ud af sine guldstukne Pampusser og satte sin smukke, finttatoverede lille Fod paa Værelsets Tærskel, som en Sejerherre sin Fod paa erobret Land. Og i dette Øjeblik havde Skatten igen sin lovlige Vogter — Islams hellige Sætning, Kvindeværelsets Urørlighed, der, som beboet, ikke tør betrædes af nogen Fremmed.

Chadaifa kastede sig paa sin Madras og lo sagte hen for sig.

Thi foran hendes to Bejlere stod nu en *tredje* Mand, lys, velvoksen og med et roligt, stolt Ansigt. Han holdt smilende sin Haand frem og sagde høfligt men med fast Betoning: „Velkommen o Kaid, i *mit* Hus." Saa tilraabte han Slaverne, som nu fyldte Patio, en Befaling, og indbød de to Mænd drikke The med sig.

Kaid'en og Bel Kador stod stive. Den Fremmede nævnte sit Navn, Manschur el Arundi fra Mazagan, præsenterede sig som Chadaifas retmæssige Ægtemand og legitimerede sig ved et Dokument, som rigtignok hverken Kaid'en eller Bel Kador kunde læse, men som Manschur lovede at forelægge til Taleb'ens Undersøgelse.

De to haardt narrede sank temmelig tilintetgjorte ned paa Puderne, Manschurs Sla-

*) Usømmet Overklædning.

ver havde lagt til Rette for dem, drak skyndsomt de tre Glas The, som Anstanden fordrede, at de tog imod, og sørgede saa for at komme ud af Huset.

Den næste Morgen sendte Kaid'en Bud efter Manschur, lod hans Dokumenter undersøge, skaffede endogsaa de Vidner hid, som havde underskrevet Ægteskabskontrakten, og fandt til sin Ærgrelse, at alt var i den bedste Orden. Kontrakten var udstedet af Kadien i Mazagan, Vidnerne var velansete, bekendte Mænd, Manschur efter alt at dømme Chadaifas Mand ifølge Ret og Skik. Oven i Købet stod ogsaa Manschur under en indflydelsesrig Europæers Protektion, og, hvad der var det værste, han havde af Chadaifa modtaget det Dokument, der gjorde hendes Ægteskab med Bel Kador ugyldigt, og kunde saaledes med fuld Ret beskylde Medbejleren for at være en Meneder og Bedrager.

Man maa dog aldeles ikke tro, at Ret, Protektion og alle Dokumenter i Verden havde kunnet nytte den gode Manschur det allerringeste overfor en anden Guvernør.

Der gives faa Arabere, som modstaar et Impuls, og endnu færre Guvernører, hos hvem Hævntørsten ikke sejrer over Feigheden. Kun den *nærværende* Dag har — i en Arabers Liv — Ret; Reklamationer gaar en lang Vej paa svage Fødder. Inden et Anliggende mellem Protektion og Regering kom til Afgørelse, kunde der forløbe et Aar — og hvad er ikke et Aar i en maurisk Embedsmands Liv?

Dagen imorgen kan for ham betyde Forandring, Unaade, Fængsel og Død, — men hvor det uforudsete og uhyggelige raader, bliver Mennesket sorgløst og lever i Øjeblikket. En lidenskabeligere Guvernør, der var bleven tirret som Kaid Boali, havde tilfredsstillet sin Hævn og overladt Fremtiden til Allah.

Kaid Boali ræsonnerede ikke saaledes, og det var naturligt, eftersom han i det hele taget ræsonnerede. Den skønne Enkes Anliggender blev hans fredelige Hjærne *for* komplicerede. Han vidste overhovedet ikke mere nøjagtig, hvem der i den hele Historie havde Ret, hvem Uret; kun det Ene stod fast for ham: at med to Protegerede var det endnu mindre behageligt at spise Kirsebær end med en. Helt i Dybet af hans troskyldige Sjæl slumrede endnu det svage Haab, at til given Tid vilde de to Medbejlere selv sørge for en Løsning af Konflikten.

Saadan kom det ogsaa; thi Bel Kador, der var mere impulsiv og mindre godmodig end Kaid'en, overgav sig ikke saadan uden videre. Han opløftede et vældigt Skrig, ophidsede hele sin Slægt mod denne Fremmede, Snyltegæsten, og oparbejdede virkelig en vis Fjendtlighed mod ham, forsaavidt som en Arabers træge Sind er i Stand til at tage Parti. Man beredte Manschur en Række smaa Chikaner, og da den stille Mand ikke reagerede derimod, forgreb man sig paa hans Slaver eller hidsede dem ved onde Ord, indtil den ønskede Larm og Tvist opstod. Saa gik man til Kaid'en for at klage. Men Kaid Boali, som ikke længer rigtig vidste, hvilket af de to Partier det nu var mest fordelagtigt at tjene, sendte Klager og Anklagede indtil videre til „deres Mødre".

Bel Kador forsøgte saa sin Lykke hos sin Protektor, rigtig som Araberen plejer, han der altid helst vil have hele sin Families Smudsigtøj vasket af en Evropæer. Evropæeren er ganske vist mere grov, men Kadien forlanger Penge for at bilægge en Tvist, det gør Evropæeren ikke. Bel Kador frembar altsaa for sin Protektor det indviklede Tilfælde og fordrede, at Chadaifa skulde drages til Regnskab for sit Dobbeltægteskab. Det forstaar sig af sig selv, at Bel Kador ikke omtalte et vist for ham kompromitterende Dokument.

Evropæeren saa med et egent mistænksomt, alvorligt Ansigt op og ned ad den ophidsede Mand og spurgte:

"Tillader Koranens Lov Eder ikke at holde to eller flere Koner?"

„Sikkert, o Herre!" svarede Bel Kador, idet han forbavset søgte Sammenhængen mellem dette Spørgsmaal og sit eget Anliggende.

„Nu, altsaa!" — Evropæeren beskæmmede enhversomhelst Kadi ved sin Tales højtidelige Afmaalthed. „Nu, altsaa: hvorfor skal ikke en Gang til Afveksling en Kvinde holde to eller flere Mænd?"

»Oh" skreg Bel Kador og sprang op.

Nu brast Evropæeren ud i en saa hjærtelig, hensynsløs Latter, at Araberen for dybt følte sin Værdighed krænket, vendte ham Ryggen og stolt forlod Huset.

* * *

I temmelig nedtrykt Stemning kom Bel Kador tilbage til Uled Fordj. Kaid'en vilde ikke hjælpe ham, og hans Protektor vilde ikke hjælpe ham, og han spurgte sig selv, hvortil da overhovedet saadant noget som Guvernører og Protektion var i Verden. Bel Kador havde imidlertid levet sig ind i den trohjærtede Overbevisning, at han var i sin fuldeste Ret overfor Manschur — og heri dannede han ingen Undtagelse fra alle de, der slaas Verden over.

I et Par Uger levede Bel Kador et kedsommeligt Liv. Fra sin Chaima i Dalen saa han over til det hvide Hus i Granatbuskene, det Hus, som han i Aanden allerede hundrede Gange og med Ord idetmindste een Gang havde kaldt *sit*, saa' paa Markerne, som trak sig ned ad Højen, Manschurs høje Skikkelse vandre bag Ploven, saa' ham fra den højtmurede Cisterne overse Vandingen af Hennaplantningerne, saa' ham gaa dèr mellem Faar og Kvæghjorder, som en der dømmer over Liv og Død, og saa' i Drømme, det bitreste af alt, det han ikke kunde se med sine legemlige Øjne — den opbrudte Nische og utallige, hvidtskinnende Sølvstykker, som klang sagte, naar Manschurs Haand rodede rundt i dem. Og Bel Kador nedkaldte al Himlens Ild over Manschur og hans Ahner lige til Adams Tid.

I Tidens Løb skete det imidlertid, at Bel Kadors Forbandelser klang mildere og endelig helt forstummede — forstummede ved en Hvisken, Tisken og Fnisen, som pludselig blussede op i alle Uled Fordjs Chaimaer, ligesom smaa bitte Flammer, der samtidigt brød ud paa tusend Steder, for at forene sig til en larmende Lue. Og saa blev det endelig til en højtudtalt Beskyldning, der fra alle Kanter blev modtaget med Haanlatter og saa bragt videre — den nemlig, at ogsaa Manschur kun nominelt og ikke i Sandhed var Chadaifas Ægtemand. Endnu bestandig stod den stolte Kvinde ubesejret paa Tærsklen til sit Værelse og vogtede Skatten for den Søn, hun elskede.

Bel Kador rystede først vantro paa Hovedet ad dette Rygte. Denne jomfruelige Modstand var for arabiske Begreber en ny, ufattelig Fremtoning; denne Kvinde, som førte to Mænd ved Næsen og holdt dem i Baand — var hun en Ghul (Vampyr), en Dæmon, et ujordisk Væsen! Kendsgerningen lærte først og fremmest, at Rygtet talte sandt, og at Manschur i Virkeligheden kun var en Slags Overslave hos den skønne Enke og bestemt til at spille Ægtemandens og Forsvarerens Rolle overfor indtrængende Fremmede. Snart derpaa erfarede Bel Kador ogsaa — men rigtignok til sin Skade —, at Chadaifa ikke var nogen mandsbesejrende Ghul, men — bortset fra en noget rundelig Energi — en Kvinde med et levende Hjærte.

Manschur havde fra Fødslen af været en fattig Mand, en simpel Magazinarbejder med ringe Dagløn, og Chadaifa, hvis Valg var bleven ledet af Drengen Lulidas Oplysninger og Erfaringer, havde ikke begaaet noget Fejlgreb, da hun betroede den stille afholdte Mand sin Skæbne. Ogsaa Manschur var en Druisch. Han var det modsatte af en Stræber, og Enkens Tilbud betød for ham en uventet gunstig Forandring i hans Stilling; uden Betænkning, men ogsaa uden Bagtanker, tog han imod den. Manschur hørte til de Men-

nesker, som kan nøjes med et blot ikke alt for surt erhvervet Brød. Det spiste han helst i Fred, havde gærne delt det med enhversomhelst og syntes med sit blide Smil bestandigt kun at takke, naar man blot ikke fratog ham alt. Og dog laa der hos denne Mand skjult en forunderlig Viljeskraft, en Diamantgrund af Fasthed og Mandighed; det kunde den bevise, som betroede ham et Arbejde, gav ham en Vanskelighed at overvinde. Saa svandt Underdanighedens Smil fra Manschurs Ansigt for først igen at fremstaa, naar han sejrrigt havde løst sin Opgave og syntes for denne Sejer at ville bede hele Verden om Undskyldning.

Saaledes havde Lulida beskrevet Manden og saaledes lærte Chadaifa ham at kende, da han stille men fast greb hendes Husvæsens Tøjler og med ordnende Haand raadede der, hvor Mangelen paa en Mand allerede havde vist sig følelig. Sin Autoritet over Slaverne udøvede han paa saa mild en Maade, at alle i Løbet af kort Tid fik ham kær og blev hans Venner. Overfor Chadaifa selv viste han sig sandelig heller ikke underdanig — derfor var han en Mand og hun en Kvinde! Men han var god og venlig mod hende, som han var god og venlig mod enhver, og aldrig gjorde han Mine til at bryde en Ed, som han, ligesom i sin Tid Bel Kador, i Formælingens Time havde dokumenteret i Vidners Nærvær og nedlagt i Chadaifas Hænder.

Da Chadaifa i Noallaen (Straahytten) hos sine Slægtninge i Mazagan, som havde tilvejebragt Underhandlingerne med Manschur, for første Gang stod overfor den sky, beskedent udseende Mand, havde hun i ham, netop paa Grund af denne Beskedenhed, kun set et føjeligt Værktøj for sine Planer og i Stilhed kaldt Valget af denne „Druisch" et bedre end det første. Stakkels Chadaifa! Hun maatte erfare, at der gives ingen mere absolut Magt end den passive, der udelukker Modstand. Manschurs Sagtmodighed og Godhed virkede først som behagelig Afveksling for den Kvinde, der hidtil kun havde været vant til Si Omars Skænden eller Bel Kadors Brutalitet. Hans Arbejdsomhed, Dygtighed og hin stille Energi, som tilsyneladende uden egen Vilje bøjer alle Viljer, fyldte Chadaifas Hjærte med en velgørende Tillidsfølelse, med hin Glæde ved at underordne sig, som satte Mennesker indgyde lidenskabelige Naturer. Manschurs Tilbageholdenhed endelig bevirkede, hvad der var uundgaaeligt, at Chadaifas Hengivenhed fordybedes til Kærlighed.

Hvis man tør tro Østens smukke Legender, saa er ogsaa den arabiske Kvinde i Stand til at træffe et Hjærtevalg og holde fast derved. Som engang den mandsky Lalla Dunja, saaledes begærede nu Chadaifa, hvad hun havde forsvoret, og skjulte sin Kærlighed i Hjærtets Dyb, ligervis som den sarte Asise, der døde af uudtalt Lidenskab. Det var imidlertid ikke Stolthed, som vanskeliggjorde for denne landlige Asise en Kærlighedstilstaaelse, der hos Naturbarnet plejer at springe saa veltalende ud af Øjnene og saa let over Læberne. Det var Tanken paa Skatten, paa det fri Herredømme over Penge og Jordegods, som hun prisgav tilligemed sin Person — det var Tanken paa sin Yndling Lulida.

Og den stakkels, unge Kvinde kæmpede en haard Kamp. Med hine arabiske Mødres ydmyge Kærlighed, der i den opvoksende Søn ser Herren og Herskeren, ham de skylder Regnskab, og som kan slaa dem, holdt hun med en Hunhunds Troskab og Hengivenhed fast ved den engang paatagne Pligt. Ved Tanken om den kønne Dreng, som hidtil havde opfyldt hele hendes glædesløse Liv, — ved et lille, kærligt Budskab fra ham, bragt af en vandrende Kameldriver fra Mazagan, — veg enhver Tanke paa Manschur fra hendes Sjæl. Og saalænge holdt hun med fast Beslutning Manschurs Billede fjærnt fra sig, indtil hans egen høje Skikkelse traadte frem for hende, sorgløs, helt Arbejde, Alvor og Pligtopfyldelse. Saa løb hun vel ind paa sit Værelse, kastede sig paa sin Madras og bed

hulkende, som et vredagtigt Barn, i sine smaa, knyttede Hænder. Husets Slaver havde Grund til at beklage sig over deres Herskerindes Luner. Hundrede Gange var Chadaifa nærved at sønderrive det Dokument, hvis Ordlyd Manschur saa trofast rettede sig efter, og hundrede Gange sejrede igen den moderlige Pligtfølelse og kvalte alle unge Livsønsker.

Saaledes stod Sagerne, da Bel Kadors nærsomme Haand blev udset som Værktøj til at besegle den taabelige Chadaifas Lykke. Thi ikke saa snart havde Bel Kador faaet at vide, at Manschur ikke besad mere Ret til Ægtemandstitlen end han selv, før ogsaa hans Kamplyst vaktes paany.

Og dennegang gik han lige til den rette Kilde, nemlig til Kadien i Uled Fordj, der imidlertid var vendt tilbage fra sin Valfart —, anklagede Chadaifa for Dobbeltægteskab, Manschur for Bedrageri og skreg højt op om Retfærdighed.

Kadien vidste naturligvis om den forviklede Historie nøjagtig saameget som hele det øvrige Uled Fordj, det vil sige: tre Gange mere end, hvad der var sandt, og ikke Halvdelen af det, som det var nødvendigt at vide. Rettens arme Forsvarer arbejdede en Tid lang raadløs med hele den Vrimmel af Rygter og Overdrivelser, der formerede sig om den interessante Episode, tog saa med dristig Haand det nærmestliggende ved Haarene og spurgte Bel Kador ligefrem, om *han* da ikke ogsaa var en Bedrager og knyttet til Chadaifa paa de samme Betingelser som Manschur! Bel Kador skreg og rasede, svor højt og dyrt paa sin Ærlighed — og Kadien sendte Bud efter Manschur.

Manschur viste sig, smilende som altid, hørte paa Klagen, rettede et langt Blik paa Klageren og tog langsomt et foldet Papir frem af sin røde Lædertaske. Kadien saa paa det og tiltordnede Bel Kador et Ord, som ikke staar i Koranen og ikke bliver benyttet i Hofsproget. Papiret indeholdt Bel Kadors givne Afkald paa alle Ægtemandsrettigheder over Chadaifa og hendes Gods.

Bel Kador, der raadede over anselige Stemmemidler, overtordnede Kadien med en Ed. Dokumentet var falsk. Kadien betragtede Papiret fra alle Sider. Da man imidlertid ikke kan se paa et arabisk Dokument, hvorfra det stammer, allermindst, naar en Kvinde gennem flere Uger har haft det gemt i sin Klædning, saa gjorde Undersøgelsen ikke Kadien klogere. Han sendte Bud efter Taleb'en, som i sin Tid havde viet Bel Kador og udstedt det omstridte Dokument.

Dette havde Bel Kador forudset og i Forvejen bestukket Taleb'en med en rund Sum Penge, der havde følgende ejendommelige Virkning paa hans Hjærnevirksomhed: Taleb'en erindrede sig meget godt, han havde opsat Ægteskabskontrakt mellem Chadaifa og Bel Kador, men det andet Dokuments Opstaaen og Eksistens var forsvundet af hans Hukommelse. Derfor var Bel Kador glad til Mode, da Taleb'en viste sig for Kadien for at tage det omspurgte Dokument i Øjesyn. Men hans Tillid kom for tidlig. Taleb'en genkendte ganske vist ikke igen det kompromiterende Bevis, men til Overflødighed havde han endogsaa glemt, at han overhovedet nogensinde havde viet Bel Kador og Chadaifa. Bel Kador skummede, og Kadien var ligesaa klog som før.

Taleb'ens pludselige komplette Hukommelsesformørkelse havde sin Aarsag i en lille Samtale med Kaiden Boali, som havde fundet Sted kort før Retsmødet. Kaiden havde spurgt sin Skriver, hvormeget Bel Kador havde budt ham for at nægte Afstaaelsesdokumentet, og Taleb'en havde, i Overensstemmelse med Sandheden, svaret: „Femogtyve Duros, o Sidi!"

„Godt" havde saa Kaid Boali sagt, „og jeg giver dig — i Stokkeprygl den dobbelte Sum, hvis Kadien tilkender Bel Kador Konen". Forfærdet havde Taleb'en hævet Hænderne.

„Skal Manschur, den fremmede Tigger, da have hende, o Sidi?"

„*Ingen* skal have hende, du Søn af en Hund", havde Kaiden brølet, og Taleb'en havde forstaaet, at han her havde at gøre med en Sag, i hvilken der ikke skulde bringes Klarhed men Mørke. Og hans Hukommelse blev mørk, som det Indre af en forseglet Flaske fra Salomons Trylleskatte.

Retsforhandlingen indviklede sig til Intrige, steg til Drama. Bel Kador bragte de Vidner, som havde overværet hans Ægtepagt med Chadaifa; Manschur bragte sine. Bel Kador opsporede de Folk, som havde underskrevet Manschurs Afstaaelsesdokument; Manschur viste sin Modstander den samme Kærlighedstjeneste. Enhver af de to stridende svor paa, at den andens Vidner var falske og bestukne; enhver forsvarede sig paa det lidenskabeligste mod denne Beskyldning. Vidnerne faldt ind i Anklagen og Forsvaret som et Kor, lille i Tal, men mægtigt i Røst og Gebærder. Kadien kastede Klager, Anklagede og Vidner ud af Huset, og udenfor førtes Striden videre med mere end med Ord. Den hele Uled Fordj tog Del deri, og det gik ilde ud over Kadiens Mark, som forestillede Arenaen. Da udtænkte Kadien, hvorledes han kunde skaffe sig denne slemme Sag fra Halsen og sendte bægge Partier til Edsaflæggelse i Muley Abdullah*).

Under sædvanlige Omstændigheder er for Araberen en Ed ikke noget ophidsende. Han sværger tyve Gange om Dagen, og er af disse tyve Eder kun de femten Meneder, har Allah ingen særlig Grund til at beklage sig. Saa meget har Araberen allerede udfundet, at Allah tager Vidnesbyrdet let og ikke ødsler nogen Lynstraale paa den, der besudler hans Navn med en Løgn. Men med Muley Abdullah er det en anden Sag, han er ikke til at spøge med. Det er en Helgen saa dyster og frygtelig som Stedet for hans Tilbedelse, den blege Moskee, der troner over Ruinerne af en kartagisk Koloni — Tit — som en hvid Ghul over en Ligmark. Dens Minaret overskuer et øde stenet Land, en vild Klippekyst, et Hav, som ikke befares af nogen Baad. Ingen Menneskeboliger smyger sig om Helligdommen uden de Telte, der tilhører de hjemløse Flygtninge, som har sat sig fast mellem Levningerne af den gamle Herlighed, ligesom Vandresvalerne paa Tempelgesimser, og som river af Taarnene, hvis Murværk, Romer- og Karthagerhænder engang udadleligt havde sammenføjet, de velhuggede Sten, for at bage deres Brød derpaa. Intet Kornstraa, ingen Frugt, intet Græs afgiver denne ukærlige Jordbund, som en Helgens Forbandelse har dømt til evig Ufrugtbarhed. Mere end noget andet Sted vækker Tit eller Muley Abdullah ved den blotte Magt af sin melankolske Stemning slumrende Sagn til Live, og det er ikke til at undre sig over, at et af disse lever videre i hele det vestlige Marokko: det er en fast Tro. at den, der i Muley Abdullah sværger falsk, maa dø i Løbet af det samme Aar.

Baade Bel Kador og Manschur fór sammen, da Kadien anbefalede dem med deres Ed til den uhyggelige Helgen. I Manschurs rolige Ansigt viste sig et smærteligt Udtryk, men da Bel Kador heftig og resolut raabte: „Jeg vil sværge!" vendte han sig om med en stolt Bevægelse og spurgte koldt: „Hvornaar?"

Kadien fastsatte dernæst Dagen, paa hvilken Rivalerne skulde begive sig til Muley Abdullah og dèr aflægge deres Ed for Moskeens Forbeder. Bel Kador havde endnu Aandsnærværelse nok til at spørge, paa hvilken af de hundrede Paastande, Beskyldninger og Gendrivelser, der egentlig skulde lægges Ed — og Kadien gav hver af de to Mænd et Papir, hvorpaa han havde noteret Edsformularen: „Jeg sværger, og gid Gud ellers fordømme mig, at jeg efter Koranens Lov er Chadaifas, Si Omars Enkes retmæssige Ægtemand". Med et Lettelsens Suk sendte han saa sine Plageaander bort med den Besked ikke at komme igen uden den skriftlige Stadfæstelse fra Moskeens Forbeder, at Eden var bleven ordentligt aflagt.

Den gode Kadi spurgte ikke sig selv, hvad der vilde ske, hvis *bægge* Mændene svor paa deres Ret til Chadaifa. Han var kun altfor glad ved en Tid at være Sagen kvit og ovenikøbet fuldt overbevist om, at kun *én* kunde være Chadaifas Ægtemand, og at kun denne ene vilde sværge. — Allah! Man risikerer ikke sit Liv for ti Kvinder som Chadaifa, selv om enhver af dem havde ti indmurede Skatte —, hvor det endnu ikke var et Aar siden, at selve Buchaima Benschakron fra Mazagan, der havde svoret falsk, paa

*) En Moskee to Timer fra Mazagan; den største Helligdom i det vestlige Marokko.

Tilbagevejen fra Muley Abdullah var falden af Muldyret og bleven liggende død. Man havde før aldrig kunnet tro, at en fornem Mand som Buchaima Benschakron vilde sværge falsk — men dèr havde man da et uigendriveligt Bevis! Kadien lukkede sin Aktbog, hang Blækhuset ved Bæltet og vandrede hjemad. Sagen Chadaifa, Si Omars Enke var ordnet.

„Sagen er ordnet" sagde ogsaa sjæleglad en anden, og det var den gode Kaid Boali. Han — mere oplyst end Kadien — tvivlede ikke et Øjeblik paa, at *bægge* Mænd vilde gaa til Muley Abdullah og sværge — og saa laa Vejen aaben: saa havde man to retmæssige Ægtemænd, saa var Chadaifa overbevist om Dobbeltægteskab, saa vandrede hun tilligemed bægge sine Mænd i Fængsel og hele hendes Ejendom i Kaid'ens Lomme. Saaledes maatte Tingene følge efter hinanden, som Rosenkransens Perler, som Regnens Draaber. Og Kaid Boali priste Allah, der sluttelig belønner de Gode og Taalmodige og tilintetgør Forræderne i deres egen Fælde — men spurgte dog alligevel for større Sikkerheds Skyld sin Taleb fem Gange om Dagen: Siger du mig ikke, o Herrens Slave, at Protektionen ikke unddrager sig Muschallat'en*) i den marokkanske Jurisdiktion?" Og Taleb'en svarede hvergang taalmodigt: „Du siger det, o Sidi! Naar Forbrydelsen er paavist, er Ægteskabsbryderne dine".

Det er sandsynligt, at Kaid'ens Regning sluttelig vilde have stemt, om ikke Chadaifa tilsidst havde sat endnu en hel uventet Faktor til. Og en Regning, hvor en Kvinde tæller med, stemmer aldrig.

Den skønne Enke havde blegnende erfaret Kadiens Dom, den Manschur noget tøvende havde meldt hende. Saa var hun tavs gaaet ind paa sit Værelse, havde sat sig paa Hug i en Krog med Hovedet lænet mod sine højtoptrukne Knæ, og saaledes havde hun siddet tankefuld og sukkende indtil langt ud paa Natten. I Tiden før Manschurs Afrejse vandrede hun rundt med langsomme Skridt og glansløse Øjne, vragede sine Maaltider og slog sine Slaver. Og da paa den fastsatte Dag Manschur i Morgengryet lagde Tøjlen paa sit Muldyr, traadte Chadaifa fra det endnu søvnstille Hus hen til ham; hendes lyse Klædning slæbte henad den natfugtige Jord, hendes Haar var uordentligt og hendes Blik tilsløret som af Taarer. Hun lagde sin Haand paa Muldyrets Tøjle og sagde hurtigt og sagte: „Sværg ikke!" Saa løb hun bort.

Manschur stod en Stund og grublede, saa bandt han sit Muldyr til Dørhammeren og fulgte Chadaifa ind i Huset. Sagte aabnede han Døren til hendes Værelse og kiggede ind. Der sad hun paa Jorden og græd.

„Chadaifa," sagde Manden, „hvis jeg ikke sværger, saa faar Bel Kador dig!"

Hun saa op og vred sine Hænder: „Og hvis du sværger, dør du," sagde hun, medens Taarerne løb ned ad hendes Kinder.

„Kun hvis jeg sværger *falsk*, Chadaifa, min Rose," sagde Manschur, idet han smilende lukkede Døren i bag sig. Derved blev det mørkt i Værelset, og Manschur kunde ikke mere se Chadaifas Ansigt; men han mærkede tydeligt en skarp, kort Støj, som af et Papir, der hurtigt, med resolut Haand sønderrives.

„Chadaifa, min Rose!" sagde Manden endnu engang.

Hun svarede kun, halvkvalt af Hulken, et eneste Ord: „Sidi — Herre!"

Da Solen stod op, red Bel Kador gennem Dalen, med eftertænksomt Blik betragtende Muldyrets lange Skygge foran paa den grønne Jord. Han var ikke vel til Mode. Historien om Buchaima Benschakron og andre Eksempler paa rask Justits fra den frygtelige Helgens Side gik ham rundt i Hovedet. Bel Kador havde gerne vidst, fra hvilken Side den salige Muley Abdullah saa paa Sagen med Si Omars Enke. Var det muligt, at dette Ridt gennem det skønne, grønne, smilende Landskab skulde være Bel Kadors sidste Ridt? Den stakkels Synder kastede et vemodigt Afskedsblik til de fredelige Chaimas paa Højskrænterne ved Uled Fordj, hvorover den vaagnende Dags første svagtblaa Røg hævede sig.

Som nu Bel Kadors Blik svævede hen til Si Omars Hus, bemærkede han forbavset, at intet endnu bevægede sig derhenne. Han standsede sit Muldyr og ventede en Stund, om ikke Manschur vilde dukke ud af Granatbuskadsets Tykning og komme ad Engstien ned over Højen. Men da Bel Kador forgæves havde ventet et helt Kvarter, saa vendte han med vrede Tilraab sit Muldyr og galopperede opad Højen for at se efter den Tøvende.

*) Mushallat, det er halvprotegeret, en Slags Agent, som for Evropæerne bringer Indkøb i Stand i det indre Marokko.

Hvem der èngang i sin Ungdom har gjort Indbrud i Naboens Æblehave eller har prøvet lignende Ugerninger, han ved, hvad en Kammerats Tilstedeværelse vil sige for Samvittighedens Beroligelse. Man gør to tilsammen, hvad man aldrig vilde have vovet at gøre alene. Delt Straf er halv Straf — dette er vistnok ikke noget ærefuldt Skudsmaal for den menneskelige Natur, men det er dog desværre en Kendsgerning. Bel Kadors vaklende Mod holdt sig endnu kun oppe ved Manschurs Eksempel paa Uforfærdethed, maaske ogsaa ved den ondskabsfulde Glæde, som den Tanke gav, at hans egen Ødelæggelse tillige vilde besegle Modstanderens. Nu viste sig imidlertid for den ventende, Manschurs Tøven som Bekræftelse af hans egen Frygt, og hans paa èn Gang helt vildt bankende Hjærte var kun endnu i Stand til *en* Beslutning: ikke at risikere noget, som Manschur ikke vilde risikere.

Bel Kador sprængte ind i Gaarden og hilste paa Manschur, der netop traadte ud af Huset, med Bebrejdelse for hans Forsømmelse. Manschur svarede ikke, smilede kun stille hen for sig, medens han varsomt undersøgte sit Ridedyrs Stigbøjler og Bidsel. Bel Kador, hvem denne Beskæftigelse varede for længe, blev omsider grov og beskyldte ligefrem Manschur for Ubeslutsomhed og Frygt. Nu saa Manschur op med et straalende Ansigt.

„Frygt," sagde han og rettede sine smukke, klare Øjne med et sejrrigt Udtryk af Overbevisning paa den pludselig forstummede Modstander; „hvorfor skulde jeg være bange? *Jeg* vil ikke sværge falsk."

Der laa et ganske let Eftertryk paa det lille Ord „jeg", og Manschurs Smil fuldstændiggjorte, hvad den korte Sætning manglede i Tydelighed. Bel Kador forstod og blev lang i Ansigtet. Nu var det ham, som med den yderste Varsomhed tog sin Turban af og med en Omhu, som vilde have gjort en Vezir til Skamme, igen rullede den sammen. Bel Kador hastede ikke længer. Manschur ventede taalmodigt, til Toilettet var fuldendt og svang sig først i Sadlen, da Bel Kador efter en synlig svær indre Kamp med et Resignationens Suk raabte sit „Jallah" (fremad).

De red tavse og i en lille Afstand fra hinanden, Manschur foran, Bel Kador bagved. Da imilertid Manschur efter en halv Times Forløb tilfældigt saa sig tilbage, saa han sig alene paa de store, udtraadte Kamelspor, der i de marokkanske Lande fører det stolte Navn „Vej". Bel Kador havde følt sig besejret.

Manschur vendte leende sit Muldyr og red hjem. —

Chadaifa tænkte hverken paa Skatten eller paa Lulida, da hun igen sluttede Manschur, nu uløselig hendes egen, i Armene. Og det kan straks tilføjes, at hun aldrig har angret denne hulde kvindelige Inkonsekvens.

Manschur blev en god, kærlig Ægtemand og delte, fredelig til Sinds, Herredømmet over Hus og Land mellem Lulida og sig. Og hvad mere er: hans fordringsløse, noget konservative Aand kom foran den indmurede Skat aldrig ud af sin skønne Ligevægt. Pengene laa godt, hvor de laa — „indtil man behøvede dem". Og *den* Dag er endnu ikke indtruffen for Manschur, den flittige. Men Kaid Boali, Druischen, holdt følgende Tale for sin Taleb:

„Det gaar, o Herrens Slave, altid den gode slet i Verden. Havde jeg været en Harami*), som Kaiden i Uled Sejd, saa havde jeg simpelthen taget Chadaifa og hendes Penge. Ve mig, at jeg ikke er en Harami. Men det er bestandigt af det onde, naar man gør saa mange Omstændigheder med Kvinder — og den næste Enke i Uled Fordj, som har nogle Penge, vil jeg ikke først *spørge*, om hun vil have mig!"

„Amen, o Sidi!" svarede Taleb'en.

---

*) Det er en Ugudelig, Gavtyv, det modsatte af »Druisch«.

DE FUNDNE IBSEN-MANUSKRIPTER

EN EPISK „BRAND"

En Dag i Slutningen af det forrige Aarhundrede fandt en dansk Kunstdilettant og Samler A. R. Pontoppidan hos en romersk Antikvar, mellem uordnede Bøger og Makulatur, et større Manuskript og en Række løse beskrevne Ark. Han saa snart, at han havde at gøre med en gennemrettet Afskrift af Peer Gynt, rimeligvis stammende fra Ibsens egen Haand; de andre Manuskripter kunde ogsaa nok skyldes samme Digter. For Resten gav han sig ikke Tid til at undersøge Sagen. Som den Samler han var, pakkede han det hele pænt sammen og lagde det hen til sine øvrige Rariteter. Paa Besøg i Danmark omtalte han lejlighedsvis Sagen for Professor Karl Larsen og bad denne undersøge Manuskripternes litterære Værd. Han fik dem ogsaa, men først efter at Pontoppidan flere Aar senere var vendt hjem og død: Boets Executorer udleverede da (i 1903) Papirerne, i Overensstemmelse med den Afdødes Ønske, til det kgl. Bibliothek med den Tilføjelse, at en eventuel Udgivelse af disse literære Dokumenter helst skulde ske ved Karl Larsen. Henrik Ibsen var imidlertid da saa syg, at der ikke kunde være Tale om at forelægge ham Sagen. Den stilledes derfor i Bero. Først efter Digterens Død kunde det interessante Fund offentliggøres: med Fru Susannah Ibsens og Statsminister Dr. Sigurd Ibsens Sanktion foreligger det nu i en paa flere Maader mærkelig Bog *Henrik Ibsens Episke Brand*, udgivet af *Karl Larsen*.

Pontoppidans Fund var virkelig værdifuldt. Vi vidste fra Henrik Jægers Bog om Ibsen, at denne oprindelig havde begyndt „Brand" som et episk Digt: her falder med Et dette episke Brand-Fragment i vore Hænder, bestaaende af 1645 Vers, delvis endogsaa i to forskellige Affattelser. Det begynder med en Optakt (paa 73 Verslinjer) *Till de Medskyldige*, hvis første Strofer lyder:

> Mit Folk, mit fagre Land, mit Hjem i Nord
> hvor Solen stænges for af Faan og Fjelde,
> hvor Foden stænges for af Urd og Fjord —
> og Sjælevingen af en værre Vælde, —
> dig vil jeg synge en tungsindig Sang,
> maaske som Norges Sangersøn, min Sidste;
> thi ingen Digter synger end en Gang,
> hvor Salmen sungen er ved Folkets Kiste.

„Og Sotten er begyndt. Jeg ser et Lig; uhyre, som en Ymerskropp, det ligger." Det er Liget af de stærke Tider, dem Folket har leflet med og festklædt Mindehallen. Om Fortids Dag de sang i Nuets Nat. Nu slører en lummer Luftning Fjeldet, mens Folket sidder med slappe Sener og fortørret Marv. „Se derfor har jeg vendt mit Syn og Sind bort fra vor Fortids sjæledræbte Sage, bort fra vor Løgndrøm om en Fremtids Dage og gaaer i Nuets Taageverden ind." „Mit Digt er som en lyngklædt Aas, der højner sig jevnt i Skraaning over Bondens Gaard. Men bagom Aasen — dersom frit du staar — en Krans af hvide Tinder grant du øjner."

Saa følger en Scene, „Fra Modningstiden", mellem to tolv-tretten Aars Gutter en Lørdagskveld paa en Fjeldryggning udenfor Kristiania, den ene lys og munter, fortællende om det glade Ferieliv hjemme, den anden, sort og skarp („han ligned en som *vil*, men godt kan vente"), lytter undrende til „er det Skik og Brug, at lege med sin Mor, hvor du har hjemme?" Og saa beretter han om sin Barndom, en Drøm blot, hvorledes han febersyg saa sin Moder natklædt gaa hen til Faderens Ligbaare. „Med et løftede hun Armen strak og stiv, og raabte med en Røst, der lød som snøret: „Det er, fordi du har forspildt mit Liv og dermed slog hun Liget under Øret." Men da han fik overstaaet Febren, var Faderen virkelig død. En Dag mishand-

lede han sin lille Hund; og da Moderen forbitret spurgte ham, hvorfor han slog den, svarede han skælvende — „ens Moder staar der Skræk af, som en vêd“ —, men med et trodsigt Blink i Øjet: „Det er fordi den har forspildt mit Liv!“

Næste Optrin „Over Storfjellet“ viser os en munter Sommermorgen-Fest oppe paa Vidden, hvor en gammel, rar Doktor og en Skare Ungdom tager Afsked med et ungt Par, Agnes og Maleren Einar, der nu skal sydover til Bryllup og Rejsefærd; da de andre er borte synger han til hende Sangen „Agnes min dejlige Sommerfugl“, ganske som Digtet findes i den senere „Brand“, dog i det ene af Manuskripterne med endnu et (svagere) Vers. Ogsaa her staar de ved Afgrundens Rand; men først lidt senere introduceres Brand, den anden af Drengene fra „Modningstiden“, med en orgelmørk Sang „Herre, gjør mig paa Smerte rig; skygg for hver fristende Glæde? Pidsk mig under Forsagelsens Flig! Herre Gud Fader i Himmerig, lær mig at lide og bede!“

Og nu følger et første stort Opgør mellem Einar og Brand, hvor hin hævder den frie, lyse Kunsts Ret, Kunsten for Kunstens Skyld, medens Brand myndigt kræver Personlighedens Indsats: Jeg ser ej *Mennesker* paa Jorden mer; jeg ser kun *Maver, Hoveder* og *Hænder* . . . Se, derfor vil jeg gaa i Verden ud, og samle Lemmerne, de spredte Dele, og skabe Mennesket, det sande hele, for anden Gang i Lignelse af Gud. Og derfor vil jeg Krig med dig og dine.“ Agnes lytter først til: hun søger „med Tillid Vennens Øje og krævte, skønt i Tavshed, Svarets Sejr.“ Men siden betages hun af Præstens stærke Ord og slutter Optrinet med sit: „Men saa du hvor han voxte, mens han talte!“

Brand vandrer (i Afsnit „I Kirkevejene“) nedover med sit Blik efter de to — „han svælged i den pinnfulde Fryd, en Sjæl kan suge af det Ord „fortryd“, paa Sprang imellem favne og forbande“ — men Synet af hans Hjem dernede fængsler hans Opmærksomhed og med bedsk Voldsomhed udslynger han sin Haan ud mod dette Folk, der er villig til at udgyde sit Blod for en stor Sag — ja, som Bondegutten han saa hugge Fingren af for at slippe for Feltens Farer — og er fyldt af de store, rige Følelser, vel at mærke i svulmende Ejdsvoldstaler, hvor Folket lytter aandeløs „kun Mumling lød, som Velystknurr af Katte, hvis Rygge stryges og hvis Hager kløes.“

Dog nej, maaske gør han dem Uret. Se, de stimler dog til den gamle, lave Kirke . . . Og uden at lade sig opholde af Taterjenten, der koglende maner Iskirken frem for hans Sind, skrider han videre higende mod sit Værk. — Han staar ved Kirken“ (Slutningskapitlet) — Men det er ikke Kirken, der drog Folket; „en byklædt Fyr“ deler Almisser ud til de nødlidende, under Spøg og Moralsnak; Einar og Agnes er der ogsaa, de har tømt Pungen og Nisteskræppen. Brand giver ikke. Han samler dem om Prædikestolen: „Husk Mand du lever ej af Brød alene; men hvis dit Legems Trang kun bødes paa, da er det som for Brød dig raktes Stene . . . .“ Og med hans Bodsprædiken slutter Brudstykket af den episke Brand.

Har den været længere? Umuligt at vide. Kun saa meget er vist, at Henrik Ibsen ikke kunde komme meget videre, men har kastet „over Bord“ alt det han „i et år havde pint sig med“ uden at komme nogen Vej.“ I Peterskirken har han følt „en stærk og klar form“, for hvad han vilde sige, „og i Midten af Juli begyndte jeg paa noget nyt, der gik frem saaledes som endnu aldrig noget er gaaet frem for mig“. (Brev til Bjørnson den 12. Sept. 1865).

I Følge Digterens Brev til Peter Hansen er „Brands“ Undfangelse at regne fra Tiden efter Dybbøls Fald. „I Berlin saa jeg kong Vilhelm holde indtog med trofæer og Bytte. I de dage begyndte „Brand“ at vokse som

et Foster indeni mig". Den episke „Brand" er opstaaet i den første Tid af hans romerske Landflygtighed.

I Gruvens krumme Gange
vil Pusslingflokken kende sig saa trygg,
og bryde Malmen under Drypvandssange,
med Pukkel paa sin Sjæl som paa sin Rygg.
Hvert Hjerteslag af Hammerslag vil døves,
hvert Sjæleskrig af Sagbladstandens Fil;
ved Venners Ve vil intet Hjerte kløves,
ved Frænders Fald ej slukkes noget Smil.

Citatet er af Brands første Tale til Einar. Tonen anslaaes atter og atter i Kirkevejenes Kapitel, endda blodigere, heftigere. Den var Optakten i Till de Medskyldige, — en sviende Smerte fra Digtet „En Broder i Nød". Saa dybt har Ibsen i disse Aar været grebet af sit Folks Holdning. Før han fik arbejdet denne Følelse rent personlig bort fra sig, kunde han ikke faa „Brand" formet stærk og klar, i de mægtige Hovedlinjer. Selv i den endelige dramatiske Form er dette Motiv gaaet, forstyrrende, med over i femte Akts store Monolog. Men netop denne hede og bitre Gæring giver den episke „Brand" et ganske eget, intimt fængslende Præg.

Et mærkeligt Indblik i Digterens Arbejdsmetode vindes ved Sammenligning mellem de forskellige Manuskripters Affattelse, som her i Bogen aftrykkes overfor hinanden. Med et lykkeligt Greb ombytter han det tidligste Udkasts Navne Dagmar, Axel og Koll med de mere karakterfulde Agnes, Ejnar og Brand. I andre Henseender er den første Affattelse friskere og ejendommeligere mere „Ibsensk" i Ordvalg og Verseform end det episke Trykmanuskript. Norske Ord som „skakes" og „smyger" udgaar (Udgiveren hævder, vistnok med Urette, den modsatte Bevægelse), det Hele bliver glattere, i affilet klassisk dansk Pas-Gang. Der er meget, som kunde tyde paa, at den tidligste Form virkelig er det første, i hastig Inspiration nedskrevne Udkast — det om man saa tør sige „avant lettre" Ibsen-Manuskript, vi hidtil har savnet. Ogsaa Verseformen giver det Indtryk. Det maa dog tilføjes, at Prof. Karl Larsen bestemt benægter det. — I den hastigt udarbejdede dramatiske „Brand" vinder Digteren saa atter ny, stærkere Farve og Friskhed.

Med slaaende Bevis klargør Udgiveren, hvor husholderisk Ibsen selv da forstod at spare og anvende. I Virkeligheden er det mærkeligt at se, hvorledes han til sit modne Værk benytter Billeder, Betragtninger, lige til Rim og Ordforbindelser, som ikke direkte kunde tages med fra de første Udkast. Fra Indledningsdigtet føres en væsenlig Part over i Brands femte Akts Monolog. Ja, Billedapparat og Rim hentes fra et Naturdigt, der først var tillagt Ejnar, til Brug for Brands egne Betragtninger over sit Land og sig selv. Intet maa gaa tilspilde.

En af de afgørende Ejendommeligheder ved denne Bog er nu netop den samvittighedsfulde filologiske Omhu, hvormed disse Manuskripter er behandlede og undersøgte. Ingen subtil klassisk Textkritik kan udvise en finere granskende Brug af Videnskabens Lup. Prof. Karl Larsens skarpsindige Forskning, lige til Analysen af Blæk og Papir, er mønstergyldig. Den filologiske Anvendelse af Anmærkninger har endda paa et Par pudsige Punkter faaet Udgiveren til at — se lidt for klassisk paa Sagen. Om Bjørnstjerne Bjørnson staar følgende nyttige Linje „(f. 1832) norsk Digter og Politiker". Om Oehlenschläger, Adam, gives en tilsvarende fornøden Oplysning. Det er paradoxal Grundighed.

Henrik Ibsens *Episke Brand* er kunstnerisk fængslende som et skønt og karakterfuldt Brudstykke af et Værk fra den store Digter i en menneskelig dybt bevæget Periode og afgørende Udviklingstid. Den er desuden lærerig — ikke mindst ved sin Udgivers klogt tilrettelæggende Vejledning — ja, ny og afgørende for Studiet af Ibsens Kunst. Den giver et uvurderligt Indblik i hans Værksteds hede og varsomme Udvælgelse og Udhamring af Sprogets Mosaik og Metaller.

Chr. G.

RIGSDAGEN

SLUTNINGEN af *Folketingets* store Finanslovdebat blev af meget bevæget Karakter, idet den hovedsagelig formede sig som et vældigt politisk Sammenstød mellem Justitsminister *Alberti* og den socialdemokratiske Folketingsmand *Borgbjerg*. Den øjeblikkelige Anledning hertil var et tilfældigt opsnappet privat Brev fra Justitsministeren til et herværende Middagsblads Redaktør, hvori Justitsministeren udtalte, at han vilde sætte megen Pris paa, at en bebudet Artikelrække angaaende formentlige Svindlerier i et Aktieselskab øjeblikkelig standsedes, hvilket Ønske ogsaa strax blev efterkommet. Da den nævnte Redaktør imidlertid befandt sig i det ejendommelige Tilfælde at være idømt en Straf af længere Tids Fængsel, for hvilken Strafs Exekution han dog af Justitsministeriet igennem et Tidsrum af flere Aar var blevet fritaget paa Grund af for svagt Helbred, uden at dog Straffen endelig var eftergivet ham eller blot betinget Benaadning tilstaaet ham, mente Borgbjerg i denne Omstændighed, set i Lyset af det opsnappede Brev og dettes Virkning, at se Indicier for en hemmelig Forbindelse mellem Justitsministeren og det paagældende Blad og rettede derfor den Anklage mod Ministeren, at han misbrugte sin Myndighed som Justitsens øverste Vogter til paa utilladelig Maade at indføre en hidtil ukendt Art Pressecensur. Han nøjedes imidlertid ikke hermed, men gik videre til at rette et voldsomt Angreb mod hele den Maade, hvorpaa Justitsministeren i sin Administration formentlig blandede sine egne private Interesser sammen med Statens offentlige og ved Uddelinger af Bevillinger, Statsentrepriser og Undtagelser fra Lovene formentlig begunstigede ham nærstaaende Personer eller Forretningsmænd, med hvem han selv stod i intim forretningsmæssig Forbindelse. Hele Borgbjergs Angreb, der var af en uhørt personlig Karakter, var imidlertid for den alt overvejende Del alene bygget paa løse Gisninger og Insinuationer, for hvilket han ikke formaaede at føre Bevis overfor Justitsministerens Benægtelse paa alle Punkter, og faldt derfor fuldstændigt til Jorden, saa at det ikke engang lykkedes ham at skaffe fuld Klarhed over det Punkt, der oprindelig havde givet ham Anledning til Angrebet.

Efter Afslutningen af denne spændende politiske Tvekamp, der fyldte en Række bevægede Dag- og Aftenmøder lige til 30. Oktober, gik Folketinget over til sit rent saglige Arbejde. De smaa neutrale Forslag *om Tidspunktet for Lukning om Aftenen af Butikker og Lagere m. v.* og om *nogle Forandringer i Kvinders Retsstilling* gled 6. og 7. Nov. med anbefalende Ord fra alle Sider fredeligt gennem 1ste Behandling i Tinget til videre velvillig Behandling i Udvalg. Det første tilsigter obligatorisk Lukning af alle Butikker og Lagre Kl. 8 Aften, alene med Undtagelse af Apoteker, Brødudsalg, Konditorier og Aviskiosker. Det andet sigter til at udslette de sidste endnu bestaaende Spor af den tidligere gennemgaaende Ulighed mellem Mænds og Kvinders privatretlige Retsstilling. Efter Forslaget skal saaledes Kvinder navnlig fremtidig kunne være Værge og Testamentsvidne i samme Omfang som Mænd.

En lille storpolitisk Dønning rejste 7. Nov. Lovforslaget om *Nedsættelse af en Kommission til Forberedelse af en Omordning af Statens civile Sundhedsvæsen*, idet Skibslæge *Rørdam* benyttede Lejligheden til et som sædvanligt virkningsløst Angreb paa Justitsministerens Administration paa Lægevæsenets Omraade. Selve Lovforslaget derimod fandt ikke Modstand fra nogen Side.

En meget langvarig og vidtløftig Debat — fra 8. til 13. Nov. — udspandt sig som ventet om de store Lønningsforslag for Tjenestemændene ved de fire Etater, Postvæsenet, Statsbanerne, Telegraf- og Toldvæsenet og om de dermed forbundne, her allerede tidligere omtalte Forslag om Forhøjelse af flere Jærnbane- og Portotaxter. Som ligeledes ventet modtoges Lønningsforslagene, hvorved tilsigtes ikke alene en almindelig Lønningsforbedring paa Grund af de stigende Priser særlig for de lavest lønnede Tjenestemænd, men ogsaa en saa vidt mulig gennemført Ensartethed mellem de forskellige Tjenestemænds Stilling i samtlige fire Etater, med Velvilje fra næsten alle Sider, idet kun den udprægede moderate Agrar *H. L. Jørgensen* klagede over, at Statsfunktionærerne nu vilde blive langt bedre stillede end Flertallet af den Befolkning, der maa betale deres Løn. Og som det ligeledes var at vente blev Forhøj-

elsen af Jernbane- og Portotaxterne angreben fra flere Sider — forøvrigt ikke blot fra det radikale Venstres og Socialdemokraternes, men ogsaa omend paa meget afdæmpet Maade fra Højres Side —, men da Regeringen for at opretholde den financielle Balance gør Vedtagelsen af Lønningsforslagene afhængig af Vedtagelsen af Taxtforhøjelserne, synes Regeringens Stilling meget stærk — i hvert Fald i Folketinget. Lovforslagene sendtes naturligvis i Udvalg.

Det samme skete ogsaa under enstemmig velvillig Anbefaling med to andre store Lønningsforslag, Forslagene om *Lønninger for Lærere og Lærerinder i Folkeskolen og for Lærerne ved Statens højere Almenskoler og Sorø Skole- og Opdragelsesanstalt.*

— I *Landstinget* modtoges 23. Oktober det fra forrige Samling kendte Lovforslag *om Børn udenfor Ægteskab og disses Forældre*, der i den af Folketinget vedtagne Skikkelse paany var forelagt Landstinget, med Anerkendelse og overvejende Sympati. Den eneste Bestemmelse, der syntes at møde paa alvorligere Modstand, var det ny ikke andetsteds kendte Forslag om en vis Arveret for uægte Børn efter deres Fader, naar dennes Paternitet i fyldestgørende Grad er konstateret, om hvilket Forslag der udspandt sig en interessant Debat navnlig mellem Højres Ordfører, Højesteretssagfører P. G. C. Jensen og Justitsministeren. Den første indvendte navnlig imod en saadan ny Arveret, at den ikke kunde sammenstilles med det uægte Barns nu og altid anerkendte Arveret efter Moder (og mødrene Frænder), fordi, mens Moderen altid er sikker, vilde Faderen til et uægte Barn altid være usikker, og fordi Barnet naturligt hørte med til Moderens, men ikke til Faderens Familje. Hertmod riposterede Justitsministeren med, at Moderen til et uægte Barn ingenlunde heller altid er sikker, naar Barnet nemlig f. Ex. som ganske spædt er kommen fra Moderen, og at et uægte Barn ofte lige saa lidt naturligt kunde siges at høre til Moderens som til Faderens Familje, naar Moderen nemlig, som ofte sker, har bortadopteret Barnet eller sat det i Pleje fra lille af — men dog bevarer ligefuldt Barnet altid Arveret efter sin Moder.

Den 25. Oktober foregik i Landstinget noget saa sjældent som en Forespørgsel til Udenrigsministeren angaaende direkte en Meddelelse til Rigsdagen men indirekte den nuværende Regerings og tidligere Regeringers Stilling til Pragfredens Paragraf 5. Forespørgeren var Professor Matzen, men hele Forespørgslen var af saa subtil Karakter, at den utvivlsomt gik hen over Hovedet paa Flertallet af de tilstedeværende og vanskelig lader sig referere og forstaaeliggøre i Korthed.

Af liden Interesse var Førstebehandlingen 6. Nov. af den gammelkendte ministerielle „Mærkesag", Lovforslaget *om Ministrenes Ansvarlighed*: det sendtes som sædvanligt uden megen Omtale til det Udvalg, hvorfra det ingen Udsigt har til at vende tilbage. Derimod fik Landstinget en sensationel Dag ved Førstebehandlingen af Lovforslaget *om en Telegrafbygning i København*. Dette Lovforslag lykkedes det som bekendt ikke Ministeren for offentlige Arbejder *Svend Høgsbro* at føre gennem Landstinget i forrige Samling, skønt det hastede stærkt baade for Telegrafvæsenet og navnlig for den Bygherre, hvis Ejendom Ministeren foreslog at erhverve til Indretning for Telegrafvæsenet. Nu forelagde Ministeren paany Lovforslaget i uforandret Skikkelse i Landstinget, idet han vedblivende maatte anse Købet af den paagældende Ejendom for det mest fordelagtige og tillige bl. a. henviste til det Tab, Bygherrens Kreditorer vilde lide, hvis Købet paany strandede paa Landstingets Modstand. Desuagtet mødte Forslaget paany ganske samme Modstand i Landstinget fra saavel de Frikonservatives som Højres og den radikale *Brandes'* Side og sendtes efter en bevæget Debat, hvori Højres Ordfører Murermester *Niels Rasmussen* paalagde Ministeren om ikke det juridiske saa dog det moralske Ansvar for det store Tab, Haandværkerne muligt vil lide, til et Udvalg, hvis Flertal synes Forslaget lidet gunstig.

Ogsaa under 1ste Behandling af Forslaget om *Indskrænkninger i Adgangen til Omsætning af Præmieobligationer, Lotterisedler m. m.* kom det 13. Nov. til en livlig Turnering, særlig mellem Justitsministeren og *Brandes*, hvilken sidste navnlig under Henvisning til Venstres gamle Standpunkt overfor Lotteribevillingsvæsenet angreb Justitsministeren for hans Oprettelse af det saakaldte Landbrugslotteri.

K. B.

Lugtesansen.

Det har været en almindelig udbredt Mening, at den Omstændighed, at vi ved Hjælp af Lugtesansen erfarer, at et bestemt Stof findes i vor Nærhed, beror paa, at Smaadele af dette Stof har løsrevet sig fra det og svæver i Luften, saa at de under Aandedrættet kommer ind i vor Næse og afleirer sig paa dens Slimhinde. Den, der forklarer sig Lugt-Opfattelsen paa *den* Maade, føler ganske naturligt stor Modbydelighed ved at opholde sig i Nærheden af en aaben Kloak, en Latrinkule, et raaddent Lig eller lignende; men det synes nutildags at være godtgjort, at der slet ikke kan være Tale om, at Smaadele løsriver sig fra Kloakken eller Liget, eller hvad det nu er, men at kun luftformige Stoffer undviger fra dem. At faa Luften ind i Næsen kan være ubehageligt nok, men er dog for Intet at regne imod *det*, det vilde være at faa den belagt med faste Dele, altsaa med selve det Raadne. Kloakker er *ubehagelige* Naboer, men saa *farlige* som man ofte mener at de er, er de dog ikke.

Dr. Aitken har ved sindrige og let forstaaelige Forsøg godtgjort, at den gamle Opfattelse af Lugteindtrykkets Aarsag er feilagtig. Han lod Vanddampe strømme ind i Glas, der var fyldte med støvfyldt Luft og i andre, hvis Luft ved Filtrering var ganske befriet for Støvpartikler. Det viste sig da, at Dampene altid dannede en tæt Taage i de førstnævnte Glas, men aldrig i de sidstnævnte. Heraf benyttede han sig nu: Han anbragte Moskus eller andre stærkt lugtende Stoffer i de Glas, hvis Luft var filtreret, og mente saa, at dersom den gamle Theori om de fra det lugtende Stof løsrevne Smaadele var rigtig, saa vilde den filtrerede Luft snart blive opfyldt med saadanne Smaadele, og følgelig vilde der dannes Taage i Glasset, dersom han efter nogen Tids Forløb lod Damp strømme ind i dem; men han saa Gang paa Gang, at Luften, trods Dampindstrømningen, vedblev at være klar. Hermed maa den gamle Theori vel være at forkaste, og vi tør rolig gaa forbi en Kloak uden at frygte for, at dens Uhumskheder afsætter sig paa og i os.

Fortinnede Kogekar

er ofte sundhedsfarlige, idet der i Fortinningsmaterialet findes en Del Bly, gennemsnitligt c. 32 %. Det er ikke sjældent, f. Ex. naar der kommer Eddike i Kogekarret, at en Del af Blymassen opløses, og man faar den da blandet ind i Fødemidlerne. Bly, der iøvrigt kan findes indblandet i visse — derfor ikke anbefalelsesværdige — Thesorter, er imidlertid *meget* giftigt.

Jordspisere.

At der flere Steder findes Folkeslag, der spiser Jord, er en gammelkendt Ting. Man træffer dem i Guinea, i Senegal, Nykaledonien, Sydamerika og paa Halvøen Kola, ja der er saa nær ved os som i Tyskland Stenhuggere, der finder Behag i at spise en vis Slags Jord, de finder opslemmet i Klipperevner. Man har i den nyere Tid kemisk undersøgt flere af de Jordarter, der spises, og man har fundet, at de indeholder Kaliglimmer og andre som Næringsmidler aldeles værdiløse Stoffer. Derimod er det meget muligt, at de ad rent mekanisk Vei kan virke fremmende paa Fordøielsen, og i Persien forefindes en Jordart, der anvendes som Gær hos os, idet den, tilsat Deigen, fremkalder en stærk Kulsyreudvikling og saaledes hæver Deigen.

At opvarme en Stue

(Talen er ikke om dem, der faar „Centralvarme") er lettere, naar Luften er frisk end ellers. Man skal derfor aldrig være bange for selv i stærk i Kulde at lukke Vinduerne op for at faa Luften fornyet. Fattige Folk stænger ofte Vinduerne til af Angst for, at Varmen skal slippe ud, men de opnaar kun, at Brændselsforbruget bliver større, og at Iltningen i deres eget Legeme bliver træg.

Ogsaa et Professorat.

I Sct. Louis er der i Aar udnævnt en Professor i Automobil-Lære. Han hedder Woodward, og han begyndte i September sine Forelæsninger, der ledsages af praktiske Øvelser.

Sparemærkerne.

De fleste Kommuneskoler hjælper deres Elever med at spare derved, at de sælger dem „Sparemærker". For sidste Regnskabsaar solgtes der for 15298 Kr. 12 Øre. Ved nogle af Skolerne har Børnene Sparekassebøger; paa disse indestod 20705 Kr. 73 Øre.

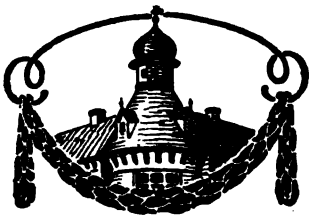

KJØBENHAVNS LAANE OG DISKONTOBANK

AKTIESELSKAB

AKTIEKAPITAL Kr. 16.000.000
RESERVER Kr. 2.560.000

HOVEDSÆDE: Amagertorv 24. — 10-4. Telf. 6900.
NØRREBRO AFD.: Nørrebrogade 26. — 10-3 og 6½-8. Telf. 4951.
ØSTRE AFD.: Bredgade 77. — 10-3 og 5-7. Telf. H 583.
VESTERBRO AFD.: Vesterbrogade 41 B. 10-3 og 6½-8. Telf. H 359.
HELLERUP AFD.: Strandvej 96. — 10-3 og 6½-8. Telf. Hell. 119.

Foretager alle Bankforretninger.

Køber og sælger Obligationer og Aktier.

Modtager Indlaan og Indskud paa Folio og Bankbog.

3 Mdrs. Indlaan = 5 pCt.
Rente paa Bankbog = 3½ pCt + Bonus.

Boxer udlejes i Hovedsædet og Hellerup Afdeling:
15—25—40 Kr. aarlig.

Værdipapirer og Værdigenstande opbevares mod ½ 0/00 aarlig Afgift.

Rejse-Akkreditiver udstedes. Fremmed Mønt købes og sælges.

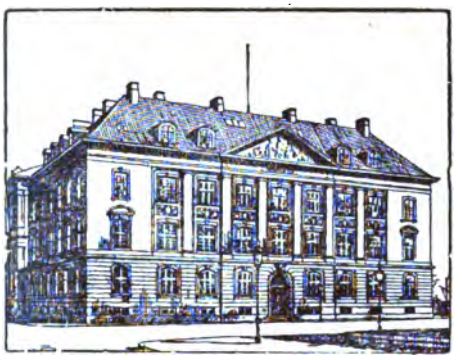

Det gjensidige Forsikringsselskab

„DANMARK“

Hovedkontor: Selskabets Ejendom,
V. Boulevard 34, Filialkontor: Amagertorv 3.

Desuden har Brandforsikringsafdelingen Agenturer over hele Landet og Livsforsikringsafdelingen har General-Agentur i *Aarhus*: Prip, Clemensborg, og i *Odense*: Schreiner, Kongensgade 31.

	Brandfors.	Livsfors.
Forsikringssum	c. 877 Mill.	c. 50 Mill.
Formue.	- 3¼ —	c. 10 —

WILHELM HANSENS
MUSIK-FORLAG

Nyt, populært, prisbilligt Album

Gammelt og Nyt

Indhold: Folkevise fra Gl. Skagen (Rosenfeld). — Anona — Winge, Vuggevise for Lillegut — La perle du nord (Aschee) — The Handicap Marsch — Vandring i Skoven (Grieg). — To brune Øjne (Grieg) — Minnehoa, 2 Marscher af Macbeth — Over Bølgen, Vals — Polsk Fædrelandssang (Gade) — Lille Merry, Ch. Kjerulf — Whistling Rufus — Kanariefuglen synger, Vals — Rose de Provence — Die Uhr — Kadet Marsch af Sousa — Bartholdy, Serenade — Folkevise fra Tidsvilde — Amerikansk Patrouille — Fini Henriques, Vuggesang — Kaptajnen fra Köpenick — Tinsoldaternes Marsch (Robert Henriques) — Frauenherz-Mazurka — Trumpeter of Armand — Second Bataillon-Marsch — Le joli Tambour, ved Ludvig Schytte.

28 Stykker • 68 Sider

Pris 1 Kr. 70 Øre

. . . en selvskreven, musikalsk Festgave, der sikkert vil opleve mange Oplag. («Vort Land«)

. . . vil blive en kærkommen Festgave i mange Hjem. (»Berl. Tid.«)

Med Ennas
Fotografi-
Apparater

kan enhver strax fotografere overalt.

Forlang Katalog.

„Amatør-Fotografen“
Vimmelskaftet 47.

Nyt
Lommekort
over
København
1 Kr.
Faas alle Boglader
G. E. C. GAD.

I alle Boglgader faas:

„STJERNEHIMLEN“
STJERNEKORT MED DREJESKIVE
2 Kr. **G. E. C. Gad.**

HOVEDKONTOR FOR DANMARK:
AMALIEGADE 3.
TELEFON Nr. 7507.

JAKOB KNUDSENS ARTIKEL „KRISTELIG OG VERDSLIG MORAL“ I DECEMBER-HEFTET.

Ved et Uheld var denne Artikel bleven rentrykt, inden Modtagelsen af 1ste Korrekturen fra Forfatteren, der var paa Rejse. De herved opstaaede Trykfejl i Artiklen bedes godhedsfuldt rettede saaledes:

S. 176 Sp. 1 L. 9-15 fra o. rettes til følgende: „at ligesom Kristus, hvis han ikke var Guds Søn, maatte kaldes en syg Sværmer; saaledes duer hans Lov, hvis den ikke har noget overnaturligt Formaal, ikke er en Vejledning til „Himmeriges Rige“, sletikke som Lov for Mennesker.

S. 176 Sp. 1 L. 7 fra o. almindelige læs almindelige, verdslige
„ 176 „ 1 „ 19 „ n. Bjergprædiken læs Bjergprædikenen
„ 177 „ 2 „ 9 „ o. slaas læs staar
„ 177 „ 2 „ 13 „ o. hart læs har
S. 178 Sp. 1 L. 2 fra n. deres læs dens
„ 178 „ 2 „ 2 „ o. frygtelige læs foragtelige
„ 178 „ 2 „ 12 „ o. Vasterhanherred læs Vesterhanherred i
„ 178 „ 2 „ 14 „ n. det læs de
„ 179 „ 1 „ 8 „ o. Poulus læs Paulus
„ 179 „ 2 „ 22 „ n. selv Ordnings-Princippet læs selve Ordnings-Princippet
„ 180 „ 1 „ 5 „ o. almengyldig læs naturlig eller
„ 180 „ 1 „ 3 „ n. Synden læs Synder
„ 180 „ 1 „ 25 „ n. Dette læs Det
„ 180 „ 2 „ 10 „ o. denne læs dem
„ 184 „ 1 „ 14 „ o. Vandring læs Handling
„ 184 „ 1 „ 9 „ n. den læs dem
„ 184 „ 2 „ 7 „ o. Afdrøm læs Afdøen
„ 185 „ 1 „ 21 „ o. gjort for Syndere og Stympere læs givet for

OSCAR II

Af Dr. phil. R. BESTHORN.

Kongen har talt til mig og trykket min Haand med den største Elskværdighed. Det er en Dag, som jeg aldrig vil glemme, og Mindet derom vil gaa i Arv til mine Børn — til mine fjerneste Efterkommere" — sagde med dyb og aabenbart oprigtig Begejstring en polsk Journalist, da vi forlod den svenske Hovedstad efter Journalistkongressen i Stockholm for ti Aar siden. Min polske Kollega maa vist have kunnet se noget som et dansk-skeptisk Blink i mit Øje. „Ja, det forstaar De maaske ikke, der lever i et Land, hvor der ikke er rejst nogen uoverstigelig Mur mellem Monarken og hans Undersaatter. De vilde forstaa det, hvis De levede i et Land, hvor man i det højeste oplever at se et Jernbanetog, hvori Monarken siges at befinde sig, fare forbi under stærk militær Bevogtning."

Egentlig forstod jeg ham ret godt. Jeg havde jo nylig set den Begejstring, hvormed Journalister fra alle Lande havde hyldet den svenske Hersker, og hørt deres tordnende Heil-, Eljen-, Hurraraab osv. Jeg havde otte Aar tidligere som Orientalist været blandt Kong Oscar II.s Gæster, jeg havde set og hørt, hvorledes den prægtige Herskerskikkelse havde vundet og fortryllet selv de mest selvbevidste af Videnskabens Spidser, og fra en stille Krog i Drottningholms Festsal studeret deres Kamp for at blive bemærkede af Kongen og blive beærede med en lille Samtale — en haabløs og frugtesløs Kamp, i hvilken den store selskabelige Taktiker, der under Samtalen med en Person med sikkert Blik havde valgt den næste Genstand for sin vindende Opmærksomhed, altid forblev Sejrherre. Hvorfor skulde jeg da ikke forstaa den polske Journalist, selv om jeg egentlig hellere sammenfattede mine Indtryk i de Ord, hvormed en svensk Redaktør i Drottningholms feagtige Festhave slog mig paa Skulderen: „At give Fester forstaar Kongen!"

Den svenske Monark forstod mere — meget mere end det.

Man har kaldt Oscar II. „Europas finest dannede, mest almen-kundskabsrige Monark." Superlativer er alle farlige, ikke mindst i Majestæts-Form, men en fint dannet, en kundskabsrig Mand var den nu bortgangne

Hersker utvivlsomt, han kunde med en selv hos almindelig Dødelige sjælden Ret sige, at intet menneskeligt var ham fremmed, og den Diplomat, der for henved 25 Aar siden sagde om ham: „Hver Tomme en Konge," udtalte noget mere end en diplomatisk Sandhed.

Oscar II. var som født til Tronen, men han var ikke født til den; maaske blev han særlig derfor den fremtrædende Monark-Personlighed, der ved saa mange Lejligheder tildrog sig Verdens særlige Opmærksomhed, vandt de fleste, der fik Lejlighed til at komme ham nærmere, egentlig vel næsten alle og vakte saa megen og saa udelt Beundring hos saa saare mange udenfor Norden. Hertugen af Østergøtland, *Oscar* Frederik, var, da han blev født paa Stockholms Slot den 21. Januar 1829, den daværende Kronprins, senere Kong Oscar I.'s tredie Søn, og der var den Gang ingen Grund til at tro, at Bernadottehusets Fremtid vilde komme til at bero paa ham. Han fik, ligesom sine Brødre, en fortræffelig, borgerlig-grundig Opdragelse, og den unge Prins, der utvivlsomt var det bedste Hoved i Familien, blev tidligt sat paa en ret haard Arbejdsprøve ved at skulle dele Undervisning med sine ældre Brødre. Han bestod Prøven med Glans, han blev under fremragende Læreres Vejledning en dygtig Student, han fortsatte ved Upsala-Universitetet sine Studier paa en Maade, der bar tydelige Vidnesbyrd om hans mangesidige Interesser, og som Søofficer udviklede han sig til en dygtig Sømand, en flink og livfuld Sportsmand, og han satte sig med saa megen Grundighed ind i Søvæsenet, at han senere med Held kunde optage en Polemik med Monitorens geniale Opfinder, John Ericsson og som Konge kunde blive sin egen virkelige Marineminister — hvad den ellers saa strængt konstituelle Oscar II. vilde være. Og denne Begejstring for Marinen bragte ogsaa de digteriske Anlæg hos den i den tyske Romantiks Skole uddannede unge Prins til Udfoldelse og begeistrede den samme Prins, der skrev marinetekniske og historiske Afhandlinger af virkeligt Værd, til den Digtcyklus *„Ur svenska flottans minnen"*, som Prinsen anonymt udgav 1850, og som syv Aar efter blev prisbelønnet af det svenske Akademi. Konge-Digteren har skrevet mange smukke Digte af meget forskellig Art, han har oversat Herders „Cid" og Goethes „Tasso", men den første, største og varigste Opmærksomhed som Digter vakte Oscar II. ved den Digtsamling, hvortil han var bleven begejstret ved sin vaagne Sans for Sveriges Historie og ved sin Færd paa Østersøens Bølger.

Professor Malmstrøm lovpriste højt „Ur svenska flottans minnen" i den poetiske Tale, hvormed han ved Akademiets Aarsfest for et halvt Aarhundrede siden overrakte den højbaarne Skjald den akademiske Belønning, og Læseverdenen har ikke underkendt denne Dom.

Den senere Konges Digterbegavelse støttedes ved gode naturlige musikalske Evner, der blev omhyggeligt udviklede. Særlig høj var den kongelige Tenorstemme ikke, men den var ypperligt skolet, og Kongen foredrog lige til sine sidste Aar i private Kredse Sange af sit store Repertoire — og han foredrog dem fortræffeligt.

Disse kunstneriske Evner fik ikke ringe, endog stor Betydning for Prins Oscar paa hans senere Kongebane. Det var et Tilfælde, der indeholdt en rigtig Tanke, at Oscar II. først vakte Opmærksomhed ved de virkelig højt fremragende oratoriske Evner som Taler, han udfoldede som det stockholmske Musikakademis Præses. Hans glimrende Veltalenhed, der imponerede saa vel Orientalister som Journalister fra alle Verdens Egne, beroede ikke blot paa hans fulde Herredømme over Sproget, hans digteriske Fantasi og hans fine, omfattende Dannelse, der stillede farverigt malende Billeder og træffende Ord til hans Raadighed,

men ganske særligt paa det fortræffelige rytmiske Foredrag, der støttedes saa mægtigt ved hans kongelige Holdning og hans storslaaede vindende Personlighed. Den støttedes ikke mindre af en trods al Romantik koldblodig Beregning, der ikke svigtede ham, selv naar han syntes at være revet ganske med af sin egen Tale og derved med sikkert Herredømme over sine Tilhørere rev dem med sig.

Thi Selvbeherskelse og kold praktisk Forstand hørte ikke til Konge-Digterens mindst fremtrædende Egenskaber. Man har sagt, at Oscar II. var født Diplomat. Det var han i mange Henseender, og han var en forsigtig Mand. Det viste han allerede i Upsala, hvor han i Modsætning til sine to ældre Brødre kun deltog lidt i Studenterlivet, og hans praktiske Forstand og Forretningsdygtighed vakte tidligt Opmærksomhed hos hans Fader, for hvem han blev et Slags Sekretær, og som satte megen Pris paa hans Meninger om Statssager.

Prins Oscar Frederik var saaledes godt, i mange Henseender fortræffeligt, rustet til at overtage Regeringen, da bans ældste Broders og derefter hans lille Brodersøns Død, i Aarene 1852 og 1854, aabnede ham sikker Udsigt til Tronen. Man var efter Kronprins Carls Søns Død den 13. Marts 1854 paa det rene med, at Bernadottehusets fortsatte Bestaaen beroede paa Prins Oscar Frederik, og to Aar senere forlovede Prinsen sig, paa en officiel Repræsentationsrejse til Frankrig, England og Tyskland, med Prinsesse Sophie af Nassau (f. 9. Juli 1836), med hvem han blev formælet i Biebrich den 6. Juni 1857.

Prins Oscar fik god Tid til at forberede sig til sin Kongegerning. Udsigterne til Tronen aabnede sig for ham i Krimkrigens Dage; han oplevede som Tronfølger ikke blot 1864 og 1866, men ogsaa 1870 og Kejserproklamationen i Versailles. Ogsaa som Kronprins indtog han en forsigtig Holdning, men det var dog ingen Hemmelighed, at han ikke sværmede for sin Broders, Kong Carl XV.'s politiske Idealer. Datidens skandinaviske Tanke, der i det afgørende Øjeblik først og fremmest savnede den fornødne Magtbasis, tiltalte ham ikke, og hans sydgermanske Sympathier, der ikke paavirkedes stærkt af hans tyske Gemalindes mere engelskvenlige Tendenser, gjorde ham det let at bøje sig for den storpolitiske Situation, der skabtes i Bismarcks og Pikkelhuens Sejerstegn, hvor meget af Franskmanden der end var i ham, og hvor megen Sympathi han end havde for Bernadotternes Stamland. Det var saaledes ikke almindelig Kronprins-Opposition, der varslede om en ny Æra, da Karl XV. den 18. September 1872 lukkede sine Øjne, og hans Broder besteg Sveriges og Norges Trone under Navn af Oscar II. og med Valgsproget „Brödrafolkenes Väl."

Man fortæller, at Kong Oscar II. i sine sidste Leveaar under et Besøg i en Pigeskole selv optraadte som Historielærer, og spurgte Eleverne, om de kunde nævne nogen store Konger i Sverige. Da en lille Pige svarede: „Oscar II", spurgte Kongen hende, om hun kendte nogen stor Bedrift i hans Regering. Da den lille Pige grædefærdig matte tilstaa, at hun ikke kendte nogen, trøstede Kongen hende og sagde leende: „Græd ikke — jeg kender heller ikke nogen!"

Hele Scenen var søgt, og Kongens Svar var billigere, end det havde behøvet at være fra hans Mund. Men baade den lille Piges og Kongens Svar var iøvrigt rigtigt nok. Oscar II.'s 35-aarige Regeringstid var ikke nogen politisk Stortid; den blev endog en Søndringens Tid, der i hans sidste Regeringsaar tvang ham til at reducere sit Valsprog „Brödrafolkenes Väl" til „Sveriges Väl", og som fuldbyrdede den nordiske Sammenslutningstankes Skrinlæggelse.

Der er ingen Tvivl om, at Kong Oscars personlige Opfattelse her bidrog til at fremme

Udviklingens Gang. Men man maa heller ikke undervurdere hans personlige Indflydelse paa de indre svenske Forholds Udvikling, der vil sikre hans Regering en smuk Plads i Sveriges Historie. Toldbeskyttelsespolitiken stred vel egenlig mod Kongens personlige Anskuelser og var jo i det hele ikke saa maalbevidst, som mange maaske nu kan mene. Men Kongen havde sin Del i den langsomme, men stadigt fremadskridende Udvikling af Sveriges Forsvarsvæsen, der i dette Aarhundrede under de politiske Begivenheders Tryk har taget saa stærk Fart, og hans vaagne praktiske Sans og hans Forstaaelse for Industriens Krav, der var skærpet i hans Ungdom ved hans ledende Stilling paa Industriudstillingernes Omraade, har bidraget mægtigt til at fremme den under Protektionismen opblomstrende svenske Industri. Paa Kommunikationsvæsenets Omraade var den afdøde Konges Regeringstid en virkelig stor Æra, der med Rette paa mange Steder er foreviget ved Indskriften »*O. II.*« Det gælder ogsaa om det andet nordiske Rige, hvis Konge han var i næsten 33 Aar.

Protektionismen og dens Følgesvend Industrialismen har havt Følger, der paa Forhaand stiller Oscar II's Søn og Efterfølger vanskelige Opgaver. Men det bør fremhæves, at Kong Oscar II har vist, at han havde klart Blik for disse Opgaver, og at det ikke skyldes ham, at man ikke tidligt skred til deres Løsning i stor Stil. I Henseende til baade materiel Fremgang og til god Udvikling paa Undervisningsvæsenets Omraade vil Oscar II's Regeringstid staa som et Mønster af høj Rang.

Unionskrisen og dens Afslutning er det mørke Punkt i den anden Oscars Æra. Tiden er visselig ikke kommen til at fælde den endelige Dom over denne Krise og dens Afslutning. Men saa meget kan man vel sige, uden at træde den bortgangne Konge for nær, at han ikke var den rette Mand til at standse Krisen og afvende 7. Juni-Dagen. Han var det ikke ifølge sine naturlige Anlæg og sin politiske Personlighed; han var det først og fremmest ikke, fordi ingen hverken i Sverrig eller Norge, heller ikke han selv, havde fast Tro paa, at han i Længden kunde løse denne theoretisk set næsten umulige, praktisk talt saare vanskelige Opgave. Men ogsaa her gjorde Kongens i saa mange Henseender fremragende personlige Egenskaber sig gældende ved Krisens fredelige Løsning, og det Forsonlighedens Skær, der hviler over Nekrologerne over den bortgange Konge paa begge Sider af den svensk-norske Grænse, er ikke det mindst værdifulde Bidrag til det smukke Eftermæle, der er blevet ham til Del overalt i Verdenspressen.

Og kendt, vel kendt, godt kendt og højt anerkendt var Kong Oscar II langt ud over Nordens, langt ud over Europas Grænser.

Videst om i Verden naaede vel Kong Oscar II's Navn og Ry ved den store Orientalistkongres. Til Gavn for Vikenskaben og dens Dyrkere var den visselig ikke, men det var ikke Kongens Skyld. Og Enhver, der overværede det kongelige Indtog i Ridderhusets Sal ved Aabningsmødet og ved Slutningsmødet hørte og saa Kong Oscar sige sit „Dixi". Enhver, der var hans Gæst ved de stilfulde Fester paa Drottningholm den Gang og ved Journalistmødet i 1897 saa ham færdes blandt sine Gæster og hørte hans glimrende Taler, vil have bevaret et uudsletteligt Minde om en glimrende elskværdig kongelig Festgiver, om en aandrig og overordenlig veltalende Mand, om en Mand, om hvem det med Sandhed kunde siges: „hver Tomme en Konge". Og hvad man end kan mene om Enkeltheder i Oscar II's Regeringsvirksomhed, vil Budskabet om den gamle nordiske Drots Død saa langt, som den moderne Kulturs og Videnskabs Baand overhovedet naaer, fremkalde Billedet af en fremragende, højt begavet, højst sympathetisk Repræsentant for den svenske Nation med dens af store historiske Minder adlede sociale Kultur.

FORSVARSSAGEN

NEDENSTAAENDE Spørgsmaal har Redaktionen udsendt til en Kreds af Mænd, der indtager ledende Stillinger indenfor forskellige Kredse i vort Samfund, Mænd, som ikke før offentlig har udtalt sig om deres Stilling til den foreliggende Sag. Vi har haft den Glæde at modtage Svar fra saa mange Sider, — og fra danske Mænd, der udretter en saa betydende Gerning i og udenfor vort Land — at deres Mening maa veje tungt til ved den forestaaende Ordning af vort Forsvar.

1. Mener De, at Landets Forsvarsvæsen — hvis Danmark skal bestaa som selvstændig Stat — kan indskrænkes til blot at omfatte et Grænse- og Sø-Politi?
2. Mener De, at Danmarks økonomiske og sociale Forhold nødvendigvis kræver en Nedgang i Militær-Udgifterne?
3. Hvis De mener, at et Grænse- og Sø-Politi ikke er tilstrækkeligt, vilde De saa foretrække en anden Forsvars-Ordning end Københavns Befæstning?
4. Mener De, at den materielle og aandelige Kultur er et tilstrækkeligt Værn for vort Lands Selvstændighed, naar Hensyn tages til den nuværende Retstilstand mellem Staterne?
5. Mener De, at Udviklingen i overskuelig Fremtid — ved international Anerkendelse af Voldgift eller tilsvarende Domsafgørelse — vil overflødiggøre Forsvarskrige?
6. Hvilken Betydning mener De, at et Folks offerberedte Forsvarsvilje har for Nationens Selvstændighedsfølelse og hele Levedygtighed?

---

1. Et kraftigt „Grændse- og Søpoliti" vil, naar det fuldt skal løse den Opgave, som i Virkeligheden indeholdes i Ordene, „den at hindre fremmede Magter i at overskride vore Grændser eller i at øve Fjendtligheder i vore Farvande" næppe blive billigere end et Forsvarsvæsen i almindelig Forstand, og sigtes der med hine Udtryk blot til en Paradestyrke i Fredstid, som med sænkede Faner eller strøgen Vimpel drager bort, saasnart det trækker op til Uvejr, saa er det langt bedre straks *sans phrase* at erklære sig for Afvæbning.

2. At det skulde være et nødvendigt Krav, kan jeg ikke erkende, men vilde finde det glædeligt, om det lod sig gøre.

3. Det var et skæbnesvangert Fejlgreb, at man skred til de københavnske Befæstningsanlæg *ad provisorisk Bevillingsvej*, jeg for mit Vedkommende har i sin Tid aabenlyst og saa kraftig, jeg formaaede, taget til Genmæle derimod. — Der skal Tid og stærke Argumenter til, før den heraf fremkaldte Misstemning helt forvindes.

Fra et rent politisk Standpunkt — og Historiens Vidnesbyrd gennem de svundne Aarhundreder synes at bekræfte det — maa det vistnok erkendes, at saa længe København ikke er i Fjendehaand, er ej heller Rigets Modstandskraft brudt.

4. Jeg er ikke naiv nok til at mene dette. Jo rigere et Land er, jo mere dets Velstandskilde udnyttes, desto stærkere vil det ogsaa lokke fremmed Magtbegær. — Aandelig Kultur, selv i dens højeste Udvikling, yder i og for sig intet Værn mod Brutalitet eller fysisk Vold.

5. Der vil løbe meget Vand i Havet, frygter jeg, inden vi komme saa vidt; maatte vi blot ikke, naar det en Gang naas, være udslettede som selvstændigt Folk af Nationernes Tal.

6. Et offerberedt Folk kan overvindes, men gaar ikke til Grunde. Den faste Forsvarsvilje vil gennemsyre alle dets Samfundslag og løfte og potensere dets Evner og Kræfter ikke blot *udadtil*, men ogsaa *indadtil* i det fredelige Kapløb mellem Nationerne.

C. V. NYHOLM.
Justitiarius i Højesteret.

1. At indskrænke Forsvarsvæsenet til blot at omfatte et Grænse- og Søpoliti kan efter mit Skjøn kun opfattes som en tydelig Erklæring til andre Stater om, at man ikke agter at forsvare sig i Tilfælde af et Angreb.

Det vil nødvendigvis, saadan som Opfattelsen endnu er og i lang Tid vil blive hos de europæiske Regeringer og hos den toneangivende Del af Almenheden i Staterne, blive opfattet som et Vidnesbyrd om en Fejhed og en Mangel paa Selvagtelse, der hidtil har været ukjendt i Verden. Fremdeles vil vort Fædreland, hvis man kom til en saadan Forsvarsnihilisme, naturligvis være et Bytte for en hvilken som helst Magt, for hvem det i et for den heldigt Øjeblik vilde være bekvemt at besætte vort Land eller paa anden Maade at tilføje det ubodelig Skade.

2. Naar man sammenligner det danske Folks Nationalvelstand og deraf følgende Skatteevne, dets militære Byrder og dets finansielle Stilling med andre Landes, er det indlysende, at der ingen Grund er til at kræve, at Militærudgifterne skal nedsættes.

3. Det er formentlig klart, at selv om man fornuftigvis vil stræbe at gjennemføre en neutral Politik, kan der komme Tilfælde, hvor denne, trods den største Forsigtighed fra vor Side, ikke vil blive anerkjendt, og hvor det bliver nødvendigt at forsvare sig imod en Angriber, indtil der kan komme Hjælp fra anden Side. Under slige Forhold vil det være nødvendigt, at Landets mobile Værn kan have et befæstet Punkt til Støtte under Kampen imod en overlegen Fjende. Det er fremdeles indlysende, at der i et saadant Krigstilfælde trænges til et befæstet Værn for Landets vigtigste Militæretablissementer og for Flaaden, naar den maa vige for Overmagt. Hvor ønskeligt det end i og for sig vilde være, at der som et saadant Værn havdes et andet Punkt end Landets Hovedstad, vil der under en europæisk Tilstand som den nuværende ikke være Tid til at foretage et saadant Anlæg og den tilhørende Flytning, og det vil desuden kræve Udgifter, der rimeligvis ville være uoverkommelige. Der er derfor ikke andet at gjøre end at holde fast ved Kjøbenhavn, hvor baade Flaadens Leje er og hvor de vigtigste Militæretablissementer findes. Den Udvidelse af Fæstningsværkerne, der endnu vitterlig behøves, vil kræve langt mindre Udgifter end den ovennævnte Forandring. Der maa, hvis Aanden i vort Folk er, som den bør være, af en By paa en halv Million kunne skabes en Styrke, der i Tilfælde af en Belejring vilde kunne blive en uvurderlig Hjælp for det mobile Værn. Endelig maa det mærkes, at det er meget tvivlsomt, om Kjøbenhavn, selv om den kom til at ligge som en aaben By, vilde blive forskaanet for et Bombardement, hvis en krigsførende Magt mente at kunne bruge et saadant for at tvinge Danmark til at opgive sin Neutralitet. Altsaa Kjøbenhavns Befæstning bør efter min Mening bevares og fuldstændiggjøres.

4. At holde den materielle og aandelige Kultur for et tilstrækkeligt Værn for vort Lands Selvstændighed forekommer mig at være omtrent det naiveste, der kan siges. Tror man, at andre Magter, naar det gjælder politiske Interesser, ville bryde sig det mindste om, at vi passe vor Smørproduktion, vor Videnskab og Kunst med Flid og Forstand, eller at de ville tage Hensyn til andet end hvad der kan tjene til deres egen Fordel! Og er Landet først erobret, er ikke alene Selvstændigheden selvfølgelig borte; men det er ogsaa indtil Fortvivlelse svært at forsvare sin Nationalitet, selv om man har nok saa megen Kultur.

5. Det forekommer mig ikke, at der er nogensomhelst Sandsynlighed for, at i en overskuelig Fremtid Voldgiftskjendelser eller tilsvarende Domsafgjørelser ville faa en saadan Betydning, at de ville gjøre Forsvarskrige unødvendige.

6. Jeg holder den sunde Nationalfølelse, der ligger bag ved den offerberedte Forsvarsvilje, for at være en af de stærkeste Kræfter til at give en Nation Evne til at opretholde sin Selvstændighed og Levedygtighed og dermed sætte den i Stand til at

hævde en Stilling, der gjør den agtet iblandt Nationerne, selv om den kun er liden.

EDV. HOLM,
Professor, Dr. phil.

Da jeg intet nyt har at tilføje til hvad der er udtalt klart og indgående af mange andre, kan jeg nøjes med at besvare punkterne 1, 2, 3 og 5 i de mig forelagte spørgsmål med et bestemt nej og anser det ligeledes for overflødigt som svar på punkt 6 at dvæle ved de mange forhold i vort eget eller andre folks historie, der vidner højt om den omspurgte betydningsfulde indflydelse. Kun med hensyn til punkt 4 ønsker jeg — selv om det vel heller ikke er nyt — her at udtale, at den mening, at den materielle og åndelige kultur skulde være et tilstrækkeligt — eller overhovedet nogetsomhelst — værn for vort lands selvstændighed, forekommer mig at være lige så uforsvarlig i sin anvendelse som i sig selv utrolig småtskåren — naiv og skæv. Den synes mig at hvile på en tankegang, der blot i sin form, men ikke i sit inderste væsen skiller sig fra den, der i sin tid fandt udtryk i det bekendte: „Vorherre kan ikke undvære gamle Danmark". Selvfølgelig bør vi alle arbejde på at nå så højt i kultur som muligt. Men for så vidt et lands kulturtrin, under de nuværende storpolitiske tilstande, overhovedet skulde kunne gøre til eller fra i forsvarsspørgsmålet, vilde man med langt større ret kunne hævde det stik modsatte af den nævnte anskuelse: kulturen er langt snarere egnet til at forøge den fare, der allerede på grund af vor beliggenhed truer os, end til at være et værn. Jo højere vor kultur står eller måtte komme til at stå (i landbrug, i videnskab og kunst med dertil hørende samlinger, o. s. v., o. s. v.), desto værdifuldere vil netop derved besiddelsen af vort land som bærer af denne kultur være for en eventuel erobrende magt, der selv gør krav på at være repræsentant og orkæmper for kulturen, og desto større derfor vor forpligtelse være til med alle midler, der stå til vor rådighed, at værne om vort land og vor kultur.

VILH. THOMSEN.
Professor, Dr. phil.

1. Nej. Udlandet vil under hensyn til vort lands særegne beliggenhed næppe tillade, at vi indretter os med et for hævdelsen af vor nevtralitet så utilstrækkeligt forsvarsvæsen.

2. Nej. Vore luxusudgifter (spiritus, tobak) modsiger en slig betragtning.

3. Forsvarets *ordning* kan jeg som ukyndig ikke udtale mig om. Jeg agter i så henseende at følge den indsigtsfulde politiker, som jeg har tillid til.

4. Nej. Den materielle og åndelige kultur betyder meget for folkets selvfølelse og selvstændighed og for udlandets sympathi, men betydningen heraf tilintetgøres, naar folket ikke samtidig tilkendegiver vilje og ævne til at værge denne kultur.

5. Nej. Se stormagternes holdning på den sidste konference i Haag.

6. Det folk — stort eller lille —, som på forhånd opgiver at forsvare sin ejendom og sin frihed, vil med det samme være lammet i sin virkelyst og arbejdskraft. Det vil ikke have nogen fremtid som kulturfolk. Det er fortabt.

ALFRED POULSEN,
Højskoleforstander, Ryslinge.

1. Efter min mening kan vi ikke værne vor neutralitet selv, vi må derfor sørge for at få den garanteret af nabostormagterne, men for at opnå en sådan garanti er det nødvendigt, at vi selv ere i stand til at forhindre en pludselig okkupation, og hertil er et grændse- og søpoliti for svagt.

2. Jeg troer at Danmark helt vel kan bære udgifterne ved et forsvar baseret på forsvar af neutraliteten.

3. Et [illegible]ant forsvar kan efter min for-

mening billigst baseres på to ting, en stærk udvikling af vort kystforsvar, med miner og torpedoer, eventuelt undervandsbåde, og en fæstning, rimeligvis Kjøbenhavn, da den er halvfærdig, eller Agersøsund.

4. Høj åndelig kultur vil selvfølgeligt være til gavn på den måde, at den vil skabe landet sympathi, og derfor lettere skaffe de for neutraliteten nødvendige garantier, men noget forsvar yder den i og for sig ikke.

5. Der dæmrer jo et håb om, at det i tiden vil gå op for nationerne, at forlig og voldgift er bedre udveje end krig, men vi opleve neppe den tid, da lammet og ulven gå fredeligt sammen, og der er derfor neppe udsigt til at vi kan afvæbne.

6. Det folk, som siger: „hvad kan det nytte" og opgiver enhver bestræbelse forat forsvare sig, har mistet enhver berettigelse som folk og er modent til at forsvinde som folk. — Derimod er der ikke tvivl om, at et folk, som samler sig til forsvar, som mandigt, ryg mod ryg, søger at værne sin selvstændighed, derigennem fåer et plus i sin åndelige vækst. Jeg vil blot minde om „ånden fra 48". — Det var denne ånd, som Danmark kan takke for sin frihed, og det var denne ånd, som var roden til den store udvikling i Danmark, ligefra højskolerne til andelsselskaberne.

Således lyder mit svar og således vil sikkert de allerfleste af Danmarks agrarer svare. Om punkt 3 kan der muligt være delte meninger, men det var jo det, forsvarskommissionen skulde klare; men vi ere alle villige til forsvar.

M. Kirketerp.
Lehnsgård.

1. Jeg forstaar ikke rigtig Nytten af et Grænse- og Søpoliti undtagen overfor Smuglere og Trawlere; hvis det skulde bruges til eventuelt at „konstatere" vor Neutralitet, synes dette mig overflødigt.

2. Da Danmark — se f. Eks. Mullhall's Dictionary of Statistics — i Rigdom kun staar tilbage for England, Frankrig og Holland og er langt mere velhavende end f. Eks. Tyskland, Norge og Sverige, kan jeg ikke indse, at en Nedgang i vore dog forholdsvis moderate militære Udgifter skulde være nødvendig for Landets økonomiske Trivsel.

3. Den Forsvarsordning maa vel være at „foretrække", som yder den bedst mulige Betryggelse, uanset om den omfatter Kjøbenhavns Befæstning eller ikke.

4. Jeg véd, at Athens Kultur ikke reddede det overfor Sparta, og jeg tror, at Tiderne i saa Henseende ikke har forandret sig.

5. Jeg mener ikke, at Magtmodsætninger imellem Staterne — og dermed Krige — vil ophøre i en overskuelig Fremtid. Udviklingen i den sidste Menneskealder indeholder ingen Løfter i saa Henseende.

6. Den „offerberedte Forsvarsvilje" har for et Folk en lignende Betydning som for den enkelte hans Vilje til at sætte det yderste ind for sig og sine.

Karl Larsen.
Professor, Forfatter.

1. Nej.
2. Nej.
3. Jeg kan ikke indse, at nogen Forsvars-Ordning, som ikke indeholder Kjøbenhavns Befæstning, kan være betryggende.
4. Nej.
5. Nej.
6. Det forekommer mig, at enhver Tale om Levedygtighed som selvstændig Nation uden Forsvarsvilje er Humbug, og en Forsvarsvilje, som ikke er offerberedt i Tide, er ganske unyttig, da Magten ikke respekterer Talemaader, og Krig kun kan mødes med Krig.

Alfred Lütken,
Professor ved Polyteknisk Læreanstalt.

Danmarks politiske og strategiske Stilling ligner Koreas og Tyrkiets. I Østasien er

Rusland og Kina Fastlandsmagterne, Japan Øriget med den stærke Flaade, Besiddelsen af Korea Nøglen til Fastlandet. Den Stormagt, der beherskede Bosporus, vilde eje Døren til de store russiske og vestasiatiske Fastlande. Og ved Østersøen er det atter Rusland, som er den ene Fastlandsmagt, Tyskland er den anden, England Øriget med den stærke Flaade, som vilde trues i Livsinteresser, om en af Fastlandsmagterne sad inde med Danmark.

Dette er forsaavidt en gunstig Stilling; Ligevægten mellem de 3 Stormagter er vor Frelse.

Men denne Ligevægt kan forstyrres, enten for bestandigt eller rent midlertidig.

Under en saadan Situation vilde alt bero paa, at den danske Statsmagt ikke kan flyttes ved et Vindpust. Hvis 2 kraftige Krigsskibe kan tage det hele i en Haandevending, vil vor Skæbne blive Koreas. Kan vi gøre en Modstand, der ligner vor egen i 64 eller Tyrkernes ved Plevna, vil vi kunne have Held til at ride Stormen af. Kun saaledes gik Tyrkiet ud af Krigen med Bevarelse af sin Statsmagt.

Her er kun et Redningsmiddel muligt. Det er det danske Folks faste, ubetingede Villie til at værge sig med alle Vaaben. Og som Følge heraf Vaabnenes rettidige Tilstedeværelse. Dette er den eneste Vej, ad hvilken nogensinde en Nation har reddet sin Selvstændighed. Det var ikke de nederlandske Malere eller Filosofer, som skræmmede Spanierne bort, men Folket i Kamp mod Undertrykkerne. Det er ikke Montenegros Kunst eller Videnskab, som har reddet det lille Lands Selvstændighed gjennem Aarhundreder.

Hvis Tyskland, Italien og Frankrig en Dag ønskede at dele Schweiz, vil ikke Schweizerkulturen, men Schweizervaabnene kunne holde Ønskerne i Tømme.

Det er mærkeligt, at den samme Retning, som for 30 Aar siden ansaa Danmark for „Middelalder" i Aandskultur, nu er naaet til en saadan national Indbildskhed, at man i vor aandelige Overlegenhed ser tilstrækkeligt Værn for Landets Selvstændighed.

Men Ulykken er den, at vore „Fredsvenner" og „Antimilitarister" ere *Pessimister* af det reneste Vand. De „tror" ikke paa Nationens Fremtid, derfor mangler de den indre Vilje til at hævde Fremtiden.

Og Afvæbningstanken er det logiske Udslag af den danske Pessimisme, som fødtes i 1864 og næredes af den tilsvarende Aandsretning, som Frankrigs uhyre Nederlag afødte. „Gennembruddets" Mænd afdækkede den indre Skade, men saa sig blinde paa den og naaede aldrig til at tro paa Helbredelse.

Den danske Nations Selvhævdelse beror alene paa dens Tillid til sin Fremtid og dens ubetingede Vilje til at hævde den med Vaaben i Haand.

I det danske Vaaben staar der fra gammel Tid 3 Løver. De stamme fra Stormagtstiden. Skulde vi nu vælge et nyt Vaabenmærke, burde det være en Terrier, en lille væver Hund med skarpe Tænder, klar til at bide enhver i Benet, som ikke vilde lade os i Fred.

Ingen holder af at blive bidt i Benet, ikke engang Stormagter.

ALEX. FOSS,
Ingeniør, Borgerrepræsentant.

1. Nej.
2. Nej.
3. Kun, hvis den virkelig var betryggende.
4. Nej.
5. Nej.
6. Stor Betydning.

TH. MADSEN,
Dr. med.
Direktør for Seruminstitutet.

1. Det staar ikke meget klart for mig, hvad der menes med et „Grændse- og Sø-Politi". Men dersom det er noget som et

stort Gendarmkorps ved Landegrændsen og nogle faa mindre eller større Fartøjer til Værn imod de fremmedes Overtrædelse af Told- og Fiskerilovene, saa indser jeg ikke, hvad Betydning et saadant kan have for Landets Forsvar imod et fjendtligt Angreb.

2. Da Hovedsagen for en Ordning af vort Forsvar maa være at gjøre det saa virksomt, at man kan haabe paa *ved Hjælp af det* at kunne *undgaa* Krigen i Tilfælde, hvor vi *uden det ikke kunde undgaa* at inddrages i den, — saa forekommer det mig, at man maa kunne strække sig endog meget vidt med Bevillinger til Forsvarsvæsenet uden at komme ud over det, der *rent økonomisk* betaler sig. *En* undgaaet Krig vil veje op imod mange store betydelige Forsvarsudgifter.

3. Saa vidt jeg uden Sagkundskab kan skønne, saa maa jeg anse Kjøbenhavns Befæstning til Lands og Vands for at være en — ubehagelig — Nødvendighed, der ikke er til at komme udenom. Denne Betragtning kan jeg først fravige, dersom man enten kan godtgjøre, at Sandsynligheden for Besættelse af Kjøbenhavn under en Stormagtskrig kun er ringe — eller at der er Mulighed for at gjøre hele Sjælland til en Fæstning, som i nogen Tid vil kunne holde en overlegen Fjende ude.

4. Der vil under en Krig imellem Magterne ikke blive taget andre Hensyn end politiske og strategiske, og det samme vil gælde den Fredsslutning, hvormed Krigen ender.

5. Man kunde snarere bygge sit Haab om varig Fred i Europa paa den vidt udbredte uhyre Frygt for en Krigs Ulykker. Men saa længe Folkene i Stedet for at arbejde i Fællesskab og fredelig Kappestrid behandler hinanden som Fjender paa det økonomiske Omraade og fører forbitrede Toldkrige, hvorunder store Interesser staa paa Spil, tør man dog ikke være for tryg i sit Haab om, at Angsten skal holde Sværdet i Skeden. — Voldgiftsdomstole vil i hvert Fald neppe faa noget at betyde, naar det gælder meget alvorlige Stridsspørgsmaal.

6. Rustninger, hvis Formaal er at vinde Fordele paa andre Folks Bekostning eller at fastholde de uretfærdigt vundne Fordele, som man sidder inde med, vil ikke kunne forøge de aandelige Kræfter i et Folk, de vil kun barbarisere og brutalisere det. — Rustninger, hvis eneste Formaal er at bevare den Selvstændighed og Frihed, som et Folk ikke ikke kan undvære, dersom det skal udvikle sig vel, vil — dersom Folket frivilligt paatager sig denne Byrde — kunne bidrage stærkt til at faa Folket samlet til Fællesskabsfølelse og faa det vækket til Handlelyst og Levevillie. — Man kan vanskelig tænke sig, at et Folk, der opgav at forsvare sig, eller for at spare Penge nedsatte sine Forsvarsudgifter saa stærkt, at Forsvaret kun blev et Skin, vilde kunne undgaa deraf at høste Slappelse og blive ført i Retning af det materialistiske. Og det er ligesaa vanskeligt at tænke sig, at et saadant Folk, efterat være slaaet ned af en anden Magt og være berøvet sin Frihed, vilde kunne bevare den Selvagtelse, som altid betinger Haab om Gjenoprejsning.

E. Koch,
Præst, Formand for det kristelig sociale Udvalg.

Alle, der have Øjne at se med, og som med Forstand følge den historiske Udvikling, ville snart kunne konstatere, at den moderne Udvikling ingenlunde gjør Krige mellem Nationerne mindre sandsynlige end i Fortiden, da dynastiske Interesser vare afgjørende. De nationale og økonomiske Kræfter, der beherske vor Tids mellemfolkelige Forhold, ere langt mere dybtgaaende som Aarsager til krigeriske Forviklinger, og Nutidens Demokratier, der bevæges af disse Interesser, ere langtfra Garantier mod krigeriske Forviklinger.

Den Kultur, der skulde værne Folkene mod Krigens Ødelæggelser, er endnu langt

borte. Thi det er ikke den sentimentale Afsky for Krigens Rædsler, der her bliver det afgjørende, men meget mere en Retfærdighedssands og Uselviskhed hos Nationerne, der ingenlunde er et fremtrædende Karaktermærke for den moderne Kultur.

Naar man da anseer vort Lands Selvstændighed og nationale Bestaaen for at være af vital Betydning for Folket, og naar man betænker vort Lands uheldige Beliggenhed paa et af de strategisk betydningsfulde Punkter, hvor tre Stormagters Interesser mødes, kan der for mig ingen Tvivl være om, at det er nødvendigt for os at ruste os for at hævde vor Neutralitet og Selvstændighed. Talen om et Grænse- og Sø-Politi, der skal kunne konstatere eventuelle Neutralitetsbrud, forekommer mig ganske ufattelig, og jeg tvivler ikke om, at den, forsaavidt den er kjendt og forstaaet i Udlandet, ogsaa i dettes Øjne lægger et Skær af Latterlighed over dem, der føre denne Tale, og over det Land, i hvis offentlige Diskussion denne Tale lyder saa højrøstet.

Med Hensyn til Forsvarsordningen maa Lægfolk være varsomme med at udtale sig. Efter min Formening er Hovedstadens stærke Vækst en af vore nationale Ulykker; men dens Betydning er dog uden Tvivl af den Art, at Landets Existens næsten afhænger af dens Bevarelse. Hvorledes vor Forsvarsplan maa udformes, maa de Sagkyndige afgjøre. De have i saa Henseende et stort Ansvar, som man ikke skal fritage dem for ved at lægge Afgjørelsen i de usagkyndiges Hænder.

I denne Sammenhæng maa det dog vistnok fremhæves, at der er et stort Arbejde at gjøre for at komme bort fra de slette militære Traditioner, som enhver Armé vistnok slæber om med. Der findes uden Tvivl i den militære Administration en artig Mængde slet Konservatisme og Mangel paa ungdomsfrisk Syn paa Opgaverne, der i Afgjørelsens Stund kan blive skæbnesvanger. Det er dette, som Englænderne kalde „red tape", og som de nu indse var en saa væsentlig Grund til deres Ulykker i Boerkrigen. Jeg er overbevist om, at der vilde kunne bringes mere Aand ind i Soldaterlivet til Afløsning af Dressur og sløv Mekanisme. Hæren vilde kunne blive mere af en Patriotismens Skole.

Jeg kan kun opfatte Svækkelsen af et Folks Forsvarsvilje som et Tegn paa Dekadence og paa vigende Levedygtighed. Den beroer dels paa en materialistisk og dels paa en ensidig, intellektualistisk Livsbevægelse, der overseer, at Folkets Liv i Virkeligheden maa bygges paa en hel anden Grundvold. Selve vor Kultur beroer paa en Mængde ganske irrationelle Faktorer, der stamme andetstedsfra, fra de store, elementære Følelser i Menneskets Hjærte, fra Historiens dyrekjøbte Erfaringer. Et Folk kan ikke ustraffet se bort fra disse Faktorer, thi en Nation lever ikke af Brød alene.

Endnu maa jeg tilføje, at en alvorlig Vilje til at forsvare vort Lands Neutralitet og Selvstændighed ingenlunde er uforenelig med alvorlige Bestræbelser for at realisere den Del af Kristendommens Budskab til Folkene, der gjemmes i Ordene: Fred paa Jorden! Men i Virkeligheden maa der saa sigtes videre end til Afskaffelse af Krigen, saa maa der ogsaa sigtes paa de økonomiske Krige, paa al den Magtsyge og Uretfærdighed, der behersker Menneskelivet, og som ofte slaaer lige saa dybe Saar som de blodige Krige, saa maa der skabes nye moralske Værdier i Folkenes indbyrdes Liv, saa maa Egennytte og Tyranni afløses af Sympathi og Retfærdighedssands og Respekt for nationalt Liv og Virke. Jeg troer ikke, at den moderne Humanisme, løsrevet som den er fra Kristendommen, der dog har fostret den, sidder inde med de Kræfter, der formaa at forny de enkelte og Folkene, saa at den Dag snart vil kunne oprinde.

H. O. LANGE,
Overbibliothekar.

1. Absolut ikke.

2. Naar man ser hen til, hvad alle Evropas Lande maa bære af Militærudgifter, kan jeg ikke indse, at Danmark, der i Forhold til andre er økonomisk velstillet, skulde være nødsaget til at nedsætte sine Militærudgifter.

3. Danmarks Forsvar bør efter min Opfattelse have et befæstet København som Hovedbasis.

4. Absolut ikke.

5. Absolut ikke.

6. De forskellige Landes Historie — og vort Lands — belyser tilstrækkeligt dette Forhold.

THORVALD JØRGENSEN,
Arkitekt.

I Anledning af Deres mig til Engelsholm pr. Vejle sendte Opfordring til at udtale mig om Forsvarssagen m. m., undlader jeg ikke at meddele, at jeg absolut mener, at vort Forsvarsvæsen skal være saa godt og vel vedligeholdt, som vi have Raad til, og Landet er forholdsvis vel stillet; men ellers beskæftiger jeg mig for lidt med Spørgsmaalet til at kunne kræve, at andre skulle tage noget Hensyn dertil.

CARL BECH.
Godsejer.

1. Absolut Nej!

2. Ligesaa Nej!

3. Holder paa Kjøbenhavns Befæstning saavel tillands som tilvands i bedst mulig Stand.

4. Nej!

5. Nej!

6. Naar en Nation ikke har Forsvarsvillie, fortjener og kan den i Længden ikke leve som selvstændig Stæt.

L. P. LÜTZEN,
Godsforvalter.

1. Nej.

2. Nej.

3. Jeg mangler Forudsætninger til at kunne udtale mig angaaende Enkelthederne i en Forsvarsplan. Kan der blandt de Mænd, som er de ledende i vort Forsvarsvæsen, opnaas Enighed om Københavns Befæstning, slutter jeg mig til den Ordning.

4. Aldeles ikke. Hvordan Forholdene vil blive i et, indtil videre imaginært, idealt Fremtidssamfund, ved jeg ikke. Og de, som mener, at materiel og aandelig Kultur er et tilstrækkeligt Værn for et Lands Selvstændighed, de lever, hvad denne Sag angaar, ikke i Nutiden, ja de hører ikke engang hjemme i en overskuelig Fremtid, men svæver omkring det ovennævnte imaginære Fremtidssamfund.

5. Nej.

6. Den Betydning, at uden en offerberedt Forsvarsvilje er et Folk ganske simpelt ikke længere et *Folk*.

F. RØNNING,
Prof., Dr. phil.

Næste Hæfte vil bringe Udtalelser bl. a. af følgende:

Dr. Vilh. Andersen, Højesteretssagfører F. Asmussen, Overbibliotekar Birket-Smith, Prof. C. Christiansen, Skovrider Chr. Dalgas, Formand for de samvirkende danske Husmandsforeninger Karl Hansen, Grosserer, Borgerrepræsentant Johan Hansen, Forfatteren Jakob Knudsen, Højesteretsadvokat Nellemann, Biskop Rørdam, Dr. O. Siesbye, Professor Joh. Steenstrup, Maleren, Prof. Tuxen, Bankdirektør H. Valentiner, Fmd. for de lolland-falsterske Husmandsforeninger R. Jensen-Vandman, Prof. Eug. Warming.

Vi har i Begyndelsen af December Maaned modtaget et Svar med Poststempel København V.; det er uden Underskrift. Forfatteren bedes opgive sit Navn til Redaktionen.

Slotsbanken

DEN TRUEDE GRÆNSEBY

Af FRANZ v. JESSEN.

REGERING, Rigsdag og Folk kan slet ikke forsvare, saa ilde der er handlet mod Ribe.

Nu er dette jo en af den Slags Paastande, som uafbrudt forekommer i den offenlige Meningsudveksling, og som derfor ikke uden videre har Betingelser for at bide sig fast eller danne Grundlag for en virkelig Overbevisning. Der er slidt saa stærkt paa Sprogets stærke Udtryk, at deres Virkning paa Forhaand er afstumpet, selv hvor de bruges om en uomtvistelig Sandhed. Naar Ribes Sag skal tales — og det skal den — bliver det derfor nødvendigt at forlange Ørenlyd for de gode, sunde og klare Grunde, som kan føres i Marken for Anklagen mod de Stats- og folkelige Magter, der hist ovre ved Kongerigets sydligste Grænselinje har forsømt at raade Bod paa Uret og uforskyldt Trang.

Der er ingen dansk Kjøbstad, som i Skønhed og Ynde kan maale sig med Ribe, eller som ejer denne gamle Konge- og Kirkebys Særpræg. Her har den fineste og lifligste danske Idyl taget Fæste som en Stemning, der ikke lader sig jage paa Flugt af de forfløjne Vindpust, der blæser over Lande — som en blid og enkel Melodi, hvori Naturens og Menneskearbejdets Virkelighed ukunstlet forener sig med de lønlige Klange fra Mindernes Kildespring.

Hundrede Storkepar bygger hvert Aar Rede paa de gamle Huses Tage. For det som for alt andet er der Overlevering i Ribe. Saa langt tilbage, Stadens Krønnike rækker — dybt ind i den graa Middelalder — har den huset disse Sommerens Gæster, og det er utalte Slægtled af deres fjedrede Skarer, som gennem Hundredaarenes Følge har haft Ribe til Fødested og paa de grønne Enge om den røde By lært de første Vingeslags Kunst og Tilværelsens første Slid at kende. Naar Sommeraftenen silde sænker sig over Staden, og det damper fra Aaens Strøm og Engenes duftende Sletter, medens Solen langsomt synker i Vesterhavets Bølger — da lyder, højt over Droslers Fløjt og Nattergales Triller i Haver og Lunde, fra de røde Tegltages Mønning Storkenes Kalden paa dem, der endnu saa sent er ude for at skaffe Føde til Reden. Langvejs fra svarer gennem Luften de store, hvide Fugle, at de er paa Hjemvejen til deres Fædres og deres

Efterkommeres Bo — at nu kommer de susende og brusende for at mætte dem, der venter, og for i Skumringstimen at fortælle om Fortid og Fremtid, om de lange Rejser, den korte Sommer og den fjærne Vinter i Ægyptens Sumpe.

Fra Domkirkens Ur kimer 9 Slag. Da ringer Sankt Catharinæ Solen ned, og i dens Toner blander Aftenbrisen de dæmpede Klange fra Landsbykirkerne ude paa Engene. Et tyst, blødt Tusmørke sænker sig over Byen. Solnedgangens Purpur blegner i Vest; men som fra usynlige, uendelig fjærne Lyskilder gyder samtidig et blaanende Skær sig over Himlens Hvælv. Lette Taager leger over Engene. Husene ude i Farup, som tydelig ses fra Skibsbroen, hæver sig og synes at svæve mod Horisonten, hvor Lyset er stærkest — hvem veed, om det er fra Dagen, der nys døde, eller den, som snart skal fødes? I Slotsbankens tilgroede Grave rasler Sivene, og der høres klukkende Rislen fra Aaens glidende Strøm. Alt er bleven saa forunderlig tyst, og dog kogler Sommernatten med Klange og Toner. Luften er let og kølig som paa høje Fjældtinder. Hvert Aandedrag giver Styrke og Handlelyst — hvis ikke Omgivelsernes Fred og Hvile stemte til Andagt, og hvis der ikke fra Aftenen og Natten strømmede den Vemod, som er det udrindende Døgns Stemning.

Dagen gryer. Oppe paa Domkirkens Fæstnings-Taarn larmer Krager og Raager med hæse Morgenraab. Svaler og Spurve smutter ud fra Rederne under de skæve Tagskel og de høje Gavles Tagrender. Sangfuglene i Byens Haver ryster Vingerne og sætter i med pludrende Snak og Kvidder. Storkene sejler tyst og maalsikkert gennem Luften for at naa de Steder, hvor Dagens Gærning giver Udbytte. Vildanden lærer sine Smaa at ro mod den rindende Strøm, som vokser i

Johan Rohde: „Kanalen" ved Ribe (Udløbet i Have!)

Styrke nu, da Vandmøllerne derinde i Ribe begynder deres Dont.

Solen stiger og stiger. Dens Straaler spiller i Aaens hastige Smaakrusninger, hvorpaa gule og hvide Aakander vugger, og glimter i Millioner af Duggperler paa Engenes Græs og Blomsterkroner. Alle Farver er tændte, alle Toner stemte. Nu er det Dag og Sommer igen!

Højt hæver Katedralen sig over den lille røde By. Netop nu, paa denne klare Dag, hvis Himmel en lystig Havbrise har fejet ren, maa Kirken kunne ses viden om i disse Vestkystegne, hvorover den har knejset i snart et Tusindaar. Ude paa Havet maa Fiskernes Kuttere og Kvaser og de store, sorte Kuldampere kunne se den. Og langt nede i Sønderjylland vil Bonden faa Øje paa den, naar han begynder Dagens Arbejde. Dens mægtige Murmasser taarner sig op som en Klippedannelse, hvorunder Byen har søgt Ly. Den Plads, den indtager, er som Midtpunktet, hvori alle de krogede Gader og snævre Slipper munder ud. Alle andre Bygningers Forhold til Domkirken er præget af de smaas Ydmyghed for den store og herskende. Naar blot *den* stod, og naar blot *den* blev holdt vedlige, som det sømmer sig med et saa fornemt og gammelt Mindesmærke fra Ribes og Danmarks Riges Stortid — saa fik det gaa med Resten, som det vilde.

Marietaarnet
Domkirken

Derfor er det egenlig et Under, at alligevel saa meget har faaet Lov til ikke at forgaa. Trods Fattigdom, Tilbagegang og onde Tider er Ribe ikke sunket i Grus. De gamle Ribe-Slægter fra Egnen og Byen selv — Smaaborgere med beskedne Krav og Kaar — har paa enkelte Undtagelser nær hængt trofast ved deres Arv og Eje. Forstandige Embedsmænd og en gennem Aarene voksende Turiststrøm har hjulpet til at fæstne og uddybe den overleverede Opfattelse af det gamles Værd og Skønhed. Desuden har Pengeknapheden her ikke virket blot destruktiv; den blev ogsaa Aarsag til, at mangen Borger maatte nøjes med, hvad han

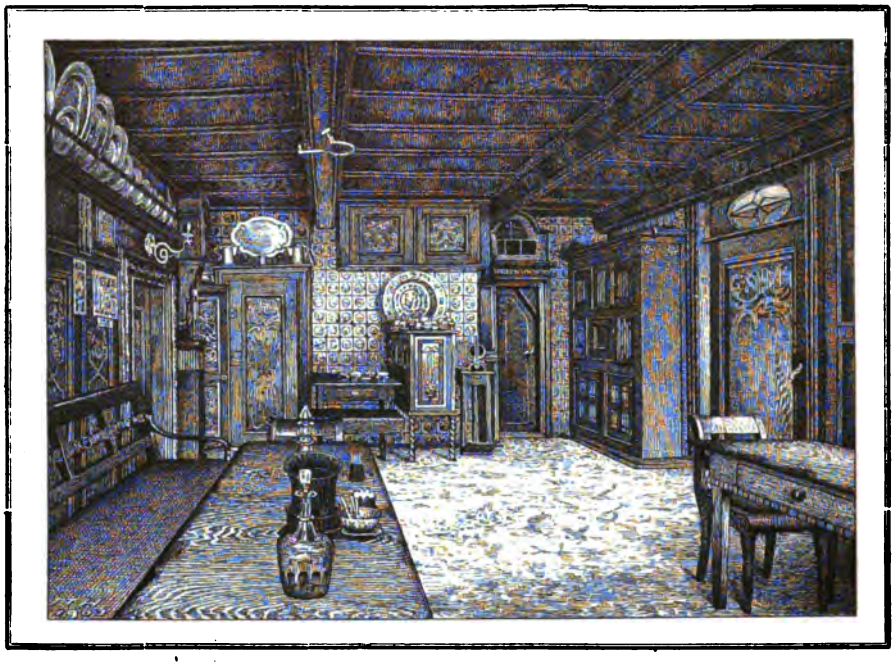

Weiss' Stue (Interiør)

havde, hvor ringe det end syntes i Sammenligning med „Nutidens Bekvemmeligheder" — simpelthen fordi der jo ikke var Raad til at bygge noget nyt.

Nogle „moderne" Huse af den fadeste Murmester-Slags har nu rigtignok hist og her klemt sig ind mellem de gamle Bygninger. Det er slet ikke til at beskrive, hvor falskt de virker, og hvilken Lidelse de bereder Øjet. Slemt er det ogsaa, at nogle af de bedste Bindingsværkshuser bleven lemlæstede, for at store Butiksruder kunde blive sat ind i deres gabende Saar. Men rent ud formasteligt bliver det, naar dejlige gamle Bygninger, der staar i alt væsenlig urørte fra den Tid, de for 200 eller 300 Aar siden rejstes, stadig og endog med en vis Omhu holdes oversmurte med det Kalkpuds, der skjuler deres Murværks Farve og Stenskifte og deres Bindingsværks-Bjælker. Hvilke henrivende Virkninger, der kan naaes alene ved at rense Façaderne for denne Kalkens Barbarisme og derved blotte Stenenes og Tømrets Farver og

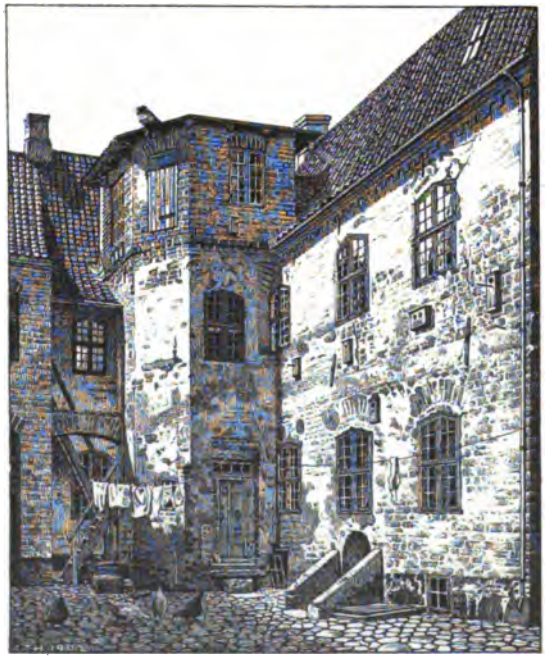

Porsborg; Gaardsiden

Mønstre, viser den lille Juvel, der hedder „Weiss' Stue", og som ligger paa Torvet. „Porsborg" er et andet, endnu langt anseligere Eksempel. Og det kan ikke gælde som Undskyldning for de Husejere, som vel har Raad til at rense deres Façader, men ikke Sans for den Fortræd, de tilføjer Byen ved at lade den hæslige Kalk sidde — det kan, siger jeg, ikke undskylde dem, at Kommunen selv tillader noget saa utroligt, som at en Gavl paa Torvet, lige ved den restaurerede Domkirke og det restaurerede „Porsborg", er overmalet med grove, papegøje-farvede Reklamer. Kommunen er et upersonligt Væsen, der skal opdrages til passende Optræden. Opdragelsen ligger i Borgernes Hænder. Det er dem, der maa give Tonen an.

Der er syndet meget og mange Steder i Ribe. Og der syndes bestandig, Aar efter Aar. Naar en Mand, som ejer et smukt gammelt Hus, lader dets Mur og Bjælker overkalke og dernæst betaler en stedlig Maler for ovenpaa dette Kalklag at male — som paa en Teaterkulisse — røde Mursten og hvide Kalkstriber, da burde han sandelig ifalde en haard Straf efter den rigtige Riber-Ret. Men Sandheden byder at tilføje, at der jo ogsaa er udrettet et agtværdigt Arbejde for at opholde Ødelæggelsen og udbedre det varigt værdifulde.

Raadhuset, set fra Sønderportsgade

Man kan ikke elske Ribe, som jeg gør det — og bestandig har gjort det, siden jeg for 23 Aar siden blev optaget i dets gamle, hæderværdige Katedralskole — uden at vide Professor AMBERG den oprigtigste Tak for hans Virksomhed i Byen.

Den Kritik, der er rettet mod hans Restaurering af Domkirken, finder jeg kun beretiget, for saa vidt den rammer Tilbygningen af Marietaarnet, som det ganske vist falder vanskeligt at passe ind i Kirkens Silhuet, og som under de fleste — om end paa ingen Maade alle — Synsvinkler forstyrrer Helheds-Opfattelsen. Men bortset herfra bærer Ambergs Fornyelse af det mægtige gamle Mindesmærke Vidnesbyrd om en saadan Kærlighed til Opgaven, en saa indtrængende Forstaaelse af dens Vilkaar og Krav, og endelig en saadan Fordybelse i de historiske og arkitektoniske Enkelheder, at Løsningen maa indgyde baade Respekt og Beundring.

Det Arbejde, Amberg nu har begyndt med den gamle Bispegaard „Taarnborg" — der ogsaa i sin tidligere Skikkelse var en af Ribes mest maleriske Bygninger, brugt og misbrugt paa Snese af Billeder — tegner til at blive i høj Grad monumentalt. Raadhuset trænger blot til at blive befriet for sin skamskændende Nabo ud mod Domtorvet — man

mener, at Udgifterne hertil kun vil dreje sig om 30—40.000 Kr. — for at vise sig i hele sin Skønhed og blive passet ind i de taknemlige Omgivelser. Den gamle Rektorbolig endelig, efter Sigende en af Ribes allerældste Bygninger (maaske, i hvert Fald delvis, fra 1300-Tallet?), bar allerede i Sommer Mærker af Ambergs Undersøgelser; det vilde være en Lykke, om ogsaa den og endnu flere af Ribes gamle Boliger ved Statens Hjælp kunde komme under hans kyndige Haand.

En Slippe

Der er nu ikke længere Vægtere i Ribe. Til Gengæld er der Vandvæsen, Kloakvæsen, Gasværk og mange Steder elektrisk Lys (som leveres af en af Møllerne). En vis Modernisering, som baade er af det onde og det gode, har naturligvis været uundgaaelig ogsaa paa dette Sted.

Men alligevel!

Idyllen har ikke forladt Ribe. Historien — alt det, der hvisker om Hundredaarene, som svandt, om henrundne Dage og bortgangne Slægter — alle de Stemninger, der spindes af lønlige Minder og vækkes til Bevidsthed af Indtryk fra en fortidspræget Virkelighed — alt dette uforklarlige og dog saa tydeligt følte synes at blive til Liv i den stille gamle By, hvor det høres trindt, naar Barnet græder og inddysses blidt ved Vuggesang. Aaen, der bugter sig mellem lyse og duftende Enge, de travle Møllehjul, som plasker i Strømmen under Hovedgadens Broer, Driften af Marsk-Køerne gennem Byen, Husenes Snitværk, Karnapper og høje Gavle, Mylret af Smaahaver, hvis Linde og Kastanjer pletter de røde Tage med Grønt, Gaders og Slippers hensmuldrende eller halvt dækkede, halvt aabenbare Ælde i Anlæg og Bygninger, Tagenes Storkereder, Forstuernes Svaler, Havernes syngende Kor — ak! hvor skulde man vel finde Idyllen i Danmark, om Ribe ikke mere var vor!

Men paa uforsvarlig Vis har Regering, Rigsdag og Folk forsømt denne Idyl, dette henrivende Sted med dets tusindaarige danske Minder.

Ingen anden By og Egn i Danmark har tilnærmelsesvis i samme Grad eller saa umiddelbart som Ribe maattet lide under vort Fædrelands Ulykker.

Ved Fredstraktaten i Wien 30te Oktober 1864 blev Ribe Købstad berøvet den langt overvejende Del af sit Opland. Med ét Slag — ved ét Pennestrøg — formindskedes dette Oplands Indbyggerantal fra 26.000 til 8.000. Paa to Sider, mod Øst og mod Syd, rejste den nye Grænse mellem Danmark og Prøjssen den Vold, der skulde lukke Ribe inde som

i et Fængsel. Paa det tredje Side, mod Vest, spærrer Havet. Fra Ribe til Toldstedet i Vedsted (Syd) er der kun 6000 Meter eller ikke en Gang en dansk Mil. Fra Ribe til Toldstedet i Obbekær (Øst) er Afstanden godt og vel en Mil. Fra Ribe til Havet (Vest) er der næppe mere end tre Fjerdingvej. Kun mod Nord levnedes der Ribe et nævneværdigt Opland; men Esbjergs hurtige Vækst og den virksomme Interesse, Bevillingsmyndigheden viste dette sit Kælebarn, har ogsaa her uforskyldt skabt Ribe vanskelige Kaar under en ulige Kappestrid.

For de slesvigske Egne mellem Sydgrænsen og ned til Skærbæk samt mellem Østgrænsen og hen til Gram og Rødding vilde Ribe den Dag i Dag være Befolkningens Købstad, hvis ikke Grænsens strænge Toldskranker umuliggjorde al Vare-Udveksling. Bonden i Hvidding, i Reisby, i Brøns eller Vodder mod Syd, i Hygum, Hjærting og Lindet mod Øst har kun et Par Mil til Ribe. Men han kan ikke købe et Pund Sukker eller en Alen Klæde i denne By uden paa Tilbagevejen at skulle betale Told deraf. Et Net af Smaabaner, der naaer tæt ind mod Ribes Østgrænse, forbinder hine Egne med Haderslev og de større Stationsbyer, som efterhaanden er opstaaet rundt om i Haderslev Amt. Medens Ribe uforandret nord- og østpaa har den samme elendige Baneforbindelse, som den har haft i tredive Aar, er der paa slesvigsk Side drevet en maalbevist Kommunikations-Politik, hvis Virkninger har bidraget til yderligere at isolere den gamle danske Købstad i dens snævre, fængsels-agtige Enklave.

Al økonomisk Udvikling i Ribe standsede brat ved Krigen i 1864. Livsbetingelserne blev Ribe berøvet, og det saae endda længe ud, som om ingen blot gad være over at tænke paa, hvad der kunde gøres for at afbøde de værste Savn i den danske By, der uforskyldt var kommen til at bære saa uforholdsmæssig en Part af Rigets Ulykker. Ribes Indbyggertal blev i mange Aar staaende stille — i afgjort Modsætning til den anden Grænseby, Kolding, fordi her de „otte Sogne“ skabte naturlige Vækstbetingelser. Naar det Tid til anden ved Folketællingerne saae ud, som om ogsaa Ribe var ved at vinde lidt frem paany, viste det sig altid at være en Skuffelse. I et Andragende fra Ribe Byraad til Indenrigsministeriet af 8. Juni 1891 (et af de mange, der aldrig har ført til andet end smukke Ord og tomme Løfter) hedder det udtrykkelig, at Fremgangen „hidrører

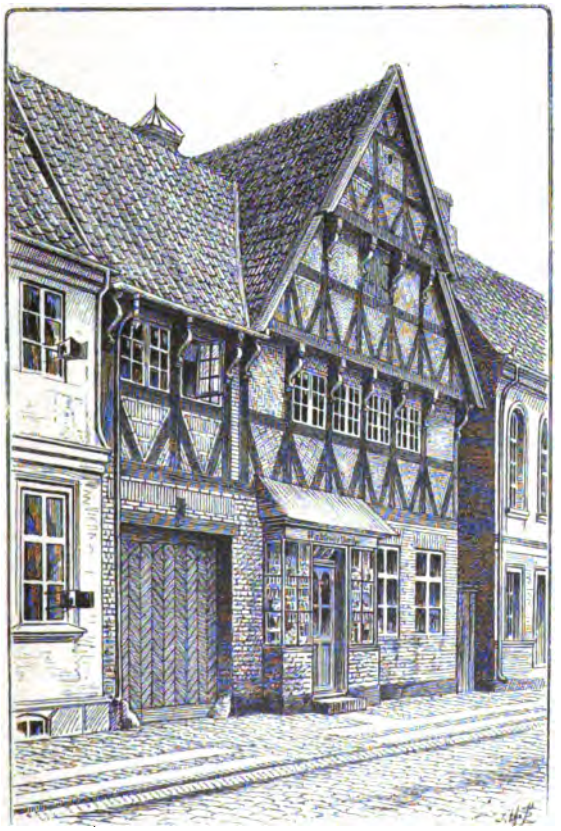

Bindingsværkshus, Nederdammen

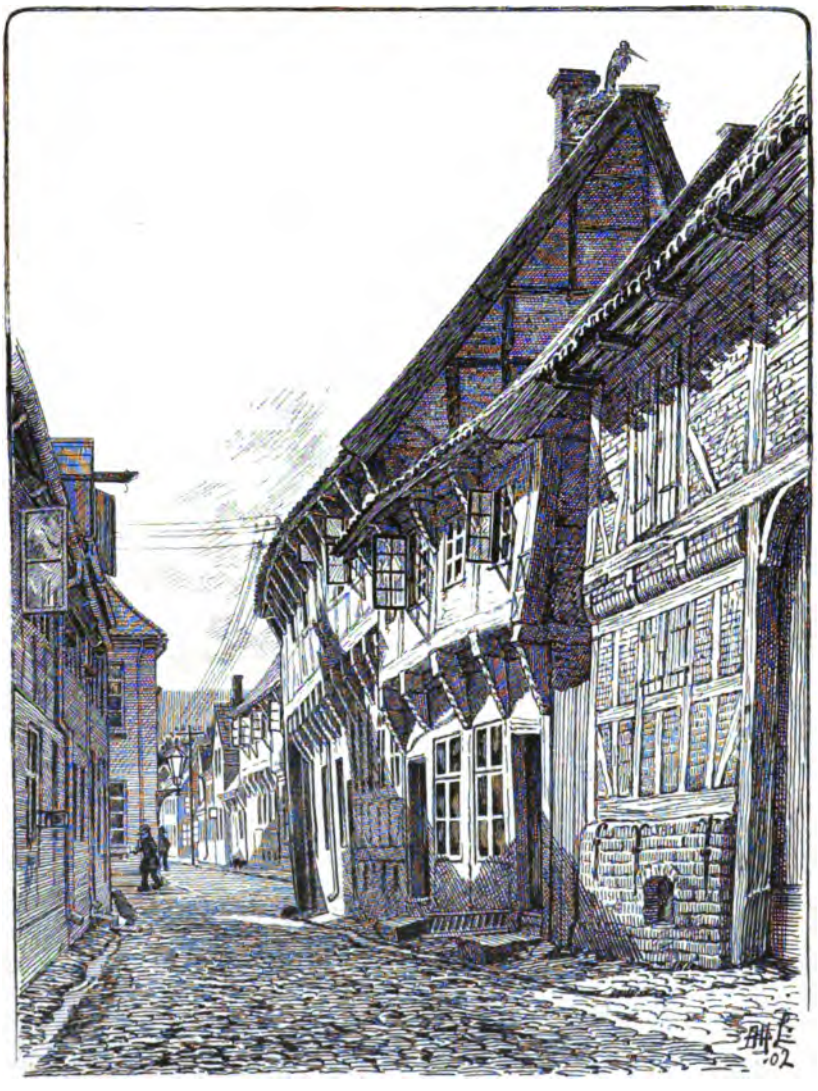

Gadeparti i Ribe

væsenligst fra Tilstrømning til Byen af Slesvigere, der i sin Tid har opteret for Danmark og faaet Hjemstedsbevis paa Ribe, og nu, efterhaanden som de falder de Kommuner, hvori de boer, til Byrde, henvises til deres Hjemstedskommune i Kongeriget. Af saadanne Personer findes der for Tiden i Byen ikke mindre end mellem 3 og 400". — Alt hvad der for Nordjylland og Øerne har staaet som mer eller mindre abstrakte Spørgsmaal, som det var vanskeligt, eller som det næppe lønnede sig at sætte sig ind i: Optantsagen, „de hjemløse", Udvisningspolitiken og mange andre af de slesvigske Problemer, der fulgte i Wienfredens Kølvand som Hajer efter et Skib, har i Ribe været følt som den bitre Virkelighed. De Bølger, Stormen i 1864 rejste i det danske Sønderjylland, sendte deres Brænding ind mod den gamle Konge- og Bispestad, dansk Kulturs og dansk Magtområdes sydligste og mest fremskudte Mole.

Herom som overhovedet om Ribes Ulykker har det øvrige Danmark kun vidst daarlig Besked og derfor næsten ikke bekymret sig. Naar undtages, at Staten har bevilget den klækkelige Sum til Domkirkens gennemgribende Istandsættelse — en Foranstaltning, som dog naturligvis er uden virkelig Betydning for Fremhjælp af Byens økonomiske Interesser — og senere ved Ribe har ladet bygge den i dette Efteraar indviede Aands-

svage-Anstalt for nogle af Nørrejyllands Amter, er der intet sket, som kunde vidne om Regerings og Rigsdags virksomme Forstaaelse af deres Forpligtelser overfor Byen. En vis æstetiserende Sympati og mange pæne Tilkendegivelser af Medlidenhed — hvilket altsammen ingen Penge koster — har Ribe formelig kunnet samle paa. At den ogsaa har været Genstand for en rigtig „Kommission" siger sig selv, ligesom det ikke behøver at forklares, at Kommissionens Udbytte til Dato er bleven lig Nul, og at dens kyndigste, stedkendte Medlemmer paa Hovedpunkterne er bleven overstemte af deres udenbyes Kolleger.

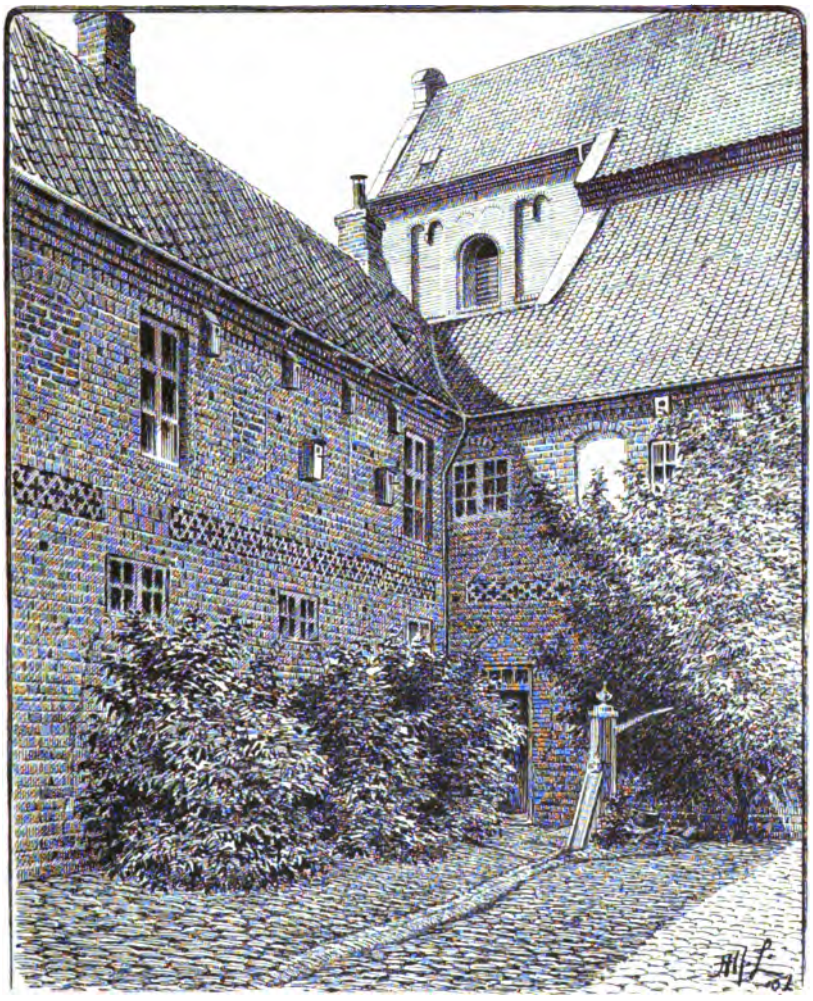

Hospitalets Gaard

Henvendelserne fra Ribe til Regering og Rigsdag har — hedder det i Byraadets ovennævnte Andragende til Indenrigsministeriet — „altid mødt den velvilligste Modtagelse og beredvillig Erkendelse af det moralske Krav, Byen i sin Kamp for Tilværelsen som Samfund maatte have paa Hjælp fra det offenliges Side". Naar det straks derefter udtales:

„Imidlertid have disse Henvendelser desværre endnu ikke ført til positive Skridt af en saadan Betydning, at de have kunnet raade Bod paa den sørgelige Tilstand, hvori Byen har befundet sig siden 1864, og som den Dag i Dag er uforandret,"

saa passer det i 1908, som det passede i 1891. Sidste Gang, Ribe troede, at nu vilde det dages, var i Sommeren 1907, da den nuværende Minister for offenlige Arbejder, Hr. SVEND HØGSBRO, aflagde et Besøg i Byen og personlig satte sig ind i Forholdene. Selv om der siden har været nogen

Strid om, *hvor* tydelig hans Udtalelser den Gang faldt, saa er der ikke fra nogen Side fremsat Tvivl om, at ogsaa han gav Ribes Ønsker „den velvilligste Modtagelse" og ytrede „beredvillig Erkendelse" af Byens moralske Krav. Næppe oprandt imidlertid Finanslovens første Behandling i Folketinget i Oktober s. A., før den samme Minister med en sjælden Klarhed aflagde Vidnesbyrd om, at nu — allerede! — var han kommen paa det rene med, at han ikke vilde række Haand „til positive Skridt af en saadan Betydning, at de kunde raade Bod paa den sørgelige Tilstand, hvori Ribe har befundet sig siden 1864, og den Dag i Dag befinder sig!"

Saaledes gentager Historien sig. „Smuk og idyllisk gammel By — moralske Krav siden 64 — Gudbevares! Erkendes beredvilligt!" Men handle for at hjælpe, her hvor Hjælp er nødvendig, og hvor den skyldes som en Æresgæld — Vorherre bevares! Det kunde lige saa lidt falde en Venstreminister ind, som det nogensinde for Alvor kom i en Højreministers Tanker.

Øst for Ribe. *men paa den anden Side Grænsen*, har Staten taget Initiativet til en kraftig og maalbevidst Udvikling af Samfærdselsforholdene. Syd for Ride, *men paa den anden Side Grænsen*, holdes Digevæsen og alle andre offenlige Arbejder i mønsterværdig Orden, og der planlægges eller er allerede udført vigtige Anlæg til Forbedring af Havnevæsen og andre for Skibsfart og Handel nyttige Foranstaltninger ved Slesvigs Vestkyst. Paa denne Side Grænsen, i det lille Enklave, hvori Danmarks gamle Hovedstad ligger indespærret, lader Staten By og Befolkning skøtte sig selv og klare sig, saa godt den formaar efter de Ulykker og Tab, Danmarks Skæbne til Overmaal har tilføjet netop *den*.

Undertiden kommer man til at tvivle paa, om der nu virkelig ogsaa findes noget her i Landet, som kan kaldes *en offenlig Mening?* Eller i hvert Fald faar man Trang til at spørge, hvorledes det har sig med dens Begreber om Ære og Værdighed?

Her ejer vi en Skat som Ribe. Den ligger ved Danmarks Sydgrænse som et skønt og fornemt Mindesmærke over vor tusindaarige Historie, som et Fristed og Samlingspunkt for vor selvstændige Kulturudvikling, hvori de danske Nordslesvigere endnu kræver at have Del.

Og vi lader Skatten fortære af Møl og Rust.

Det er ikke sandt, at der findes noget Ribe-Problem. Løsningen af de Vanskeligheder, hvormed Byen naturnødvendigt har maattet komme til at kæmpe siden Lemlæstelsen i 1864, beroer udelukkende paa en Bevilling af Pengemidler. Med en Enstemmighed, som man skulde tro maatte gøre Indtryk under et Flertalsstyre, har Ribe By og Egn — samtidig med at den selv paatog sig betydelige pekuniære Ofre — anvist Vejen ud af den nuværende Misère: Tilvejebringelse af *en sejlbar Forbindelse* mellem Ribe By og Vesterhavet samt af *et Sødige* til Beskyttelse af Engstrækningerne paa Vestkysten af Ribes nærmeste Opland.

Teknisk sit bereder Gennemførelsen af disse Foretagender ingen nævneværdige Vanskeligheder, hvad de foreliggende, sagkyndige Skøn og Planer klart godtgør.

Økonomisk set drejer det sig paa ingen Maade om uoverkommelige Summer. Anlægget af *Sødiget* (fra Vester Vedsted til Darum) er tidligere anslaaet til at koste c. 1.350.000 Kr., men Trafikministeren mener, at det nu vil koste c. 1.780.000 Kr. Heraf har imidlertid Lodsejerne tegnet et Garanti-Beløb paa 675.000 Kr., saa Statsbidraget ikke kan komme til at overstige 1.105.000 Kr. Omkostningerne ved Planen om *den sejlbare Forbindelse* (Uddybning af Ribe Havn, Aaens Regulering, Gennemskæring af Ribe Holme m. v.) er anslaaet til 937.000 Kr.; en Del af

dette Beløb — nærmere Opgivelse savnes — vil Ribe By paatage sig at udrede. Følgelig overstiger det Krav, der stilles til Statskassen til *begge* Foranstaltningers Gennemførelse, i hvert Fald ikke 2 *Millioner Kroner*.

I Forhold til de Interesser, det her gælder at værne og fremme, er dette Beløb uden virkelig Betydning for Statskassen. Det Spørgsmaal, som økonomisk set foreligger til Overvejelse, er derfor heller ikke, om Staten har Raad ttl at yde en saadan Sum, men langt snarere, om den har Raad til at lade være?

De historiske, æstetiske og nationalpolitiske Synspunkter er uadskillelige fra hele denne Sag. De er den Baggrund, hvorpaa den bestandig maa ses, det retslige og moralske Grundlag, hvorpaa den hviler. Men den taaler ogsaa at bedømmes praktisk. Opfyldelsen af de to Krav, Ribe By og Egn gør gældende, vil virkelig føre til det Maal, som maa være fælles for det danske Folk: Tilvejebringelsen af sikre Udviklings-Muligheder for Ribe Købstad og dens Opland.

Dette skal nu godtgøres i store Træk.

Først Sødiget. — Det Areal, det vil komme til at beskytte, omfatter 12—14.000 Tønder Land. Saa langt tilbage, som Historien rækker, har disse Egne bestandig været udsatte for Vesterhavets Oversvømmelser, der har kostet Tusinder af Mennesker Livet og ødelagt Værdier for uberegnelige Summer. Endnu i 1906 stiftede en

Skibbroen

Stormflod stor Fortræd; som saa ofte før naaede Oversvømmelsen helt op i Ribe Gader. En Opgørelse i „Ribe Stiftstidende" viser, at ved Stormfloden 15. Oktober 1881, som langt fra hørte til de farligste, foraarsagedes der alene i de 6 Kommuner: Ribe, Øster og Vester Vedsted, Farup, Vilslev og Darum, efter Vurderingsmændenes Skøn et Tab paa 129.000 Kr.

Men disse lumske, tilfældige Katastrofer er endda ikke Ribemarskens værste Ulykke. Langt alvorligere er det, at Saltvandets Oversvømmelse, selv naar derved ingen direkte Tab opstaar, indirekte forringer Marsklandets

Gaard i Ribe

paa samme Vis som i Kogene ved Slesvigs Vestkyst (d. v. s. *paa den anden Side Grænsen!*). De lavt liggende Harril-Enge og de Eng-Typer, som staar dem nærmest, vil forvandles til Enge med gode Græsser og Hvidkløver. De højere og højest liggende Enge, der maaske giver et mindre godt Udbytte end ønskeligt, vil ved Befugtning eller andre Former for Kultur kunne bringes til at producere større Værdier. Enhver Form for Kultur, Befugtning, Grundforbedring, Agerkultur etc., er kun Værdi. Hedeselskabets Botaniker, Magister MENTZ, har herom (i „Hedeselskabets Tidsskrift", December 1906) udtalt, at „enhver Form for rationel Agerkultur paa Marskjorden er udelukket, saa længe der intet Havdige haves." Han fortsætter:

„Marsken ved Ribe er forlængst digemoden. Ved Anlæget af et Dige vil alle Engenes Tilstand utvivlsomt ændres i samme Grad og fuldt ud sikret ved Anlæget af et Havdige."

I fuld Overensstemmelse hermed udtalte Folketingsmanden for Ribe, Gaardejer SØREN BRORSEN, i sine Taler ved Finanslovens første Behandling (25. og 30. Oktober 1907), at det i Virkeligheden er de dygtigste Marskbønder, som lider mest ved Savnet af et Havdige. „Jo mere de vil kultivere Jorden, og jo bedre de vil tilberede den for Sæden

i Foraaret, desto værre bliver det for dem, naar Vesterhavet bryder ind og bringer Ødelæggelse. Jeg har været Vidne til, at der paa enkelte Steder er bleven saaet tre Gange i Træk om Foraaret — Vesterhavet er stadig kommet og har fuldstændig overskyllet Jorden, saa der slet intet groede den Sommer.“ Følgerne er tydelige nok. Jorden har tabt uforholdsmæssig i Værdi. Mod Syd — men stadig *paa den anden Side Grænsen* — er Marskens Værdi steget og steget. I Ribes nærmeste Opland, den Del, Byen har kunnet beholde, er de Marskjorder, „som for 25—30 Aar siden endnu kostede 1000 Kr. pr. Tønde Land, nu til Salgs for 300—400 Kr. pr. Td. Land.“ — „Der er i Virkeligheden *Nødstilstand* derovre. Det er da billigt, at Staten træder hjælpende til.“

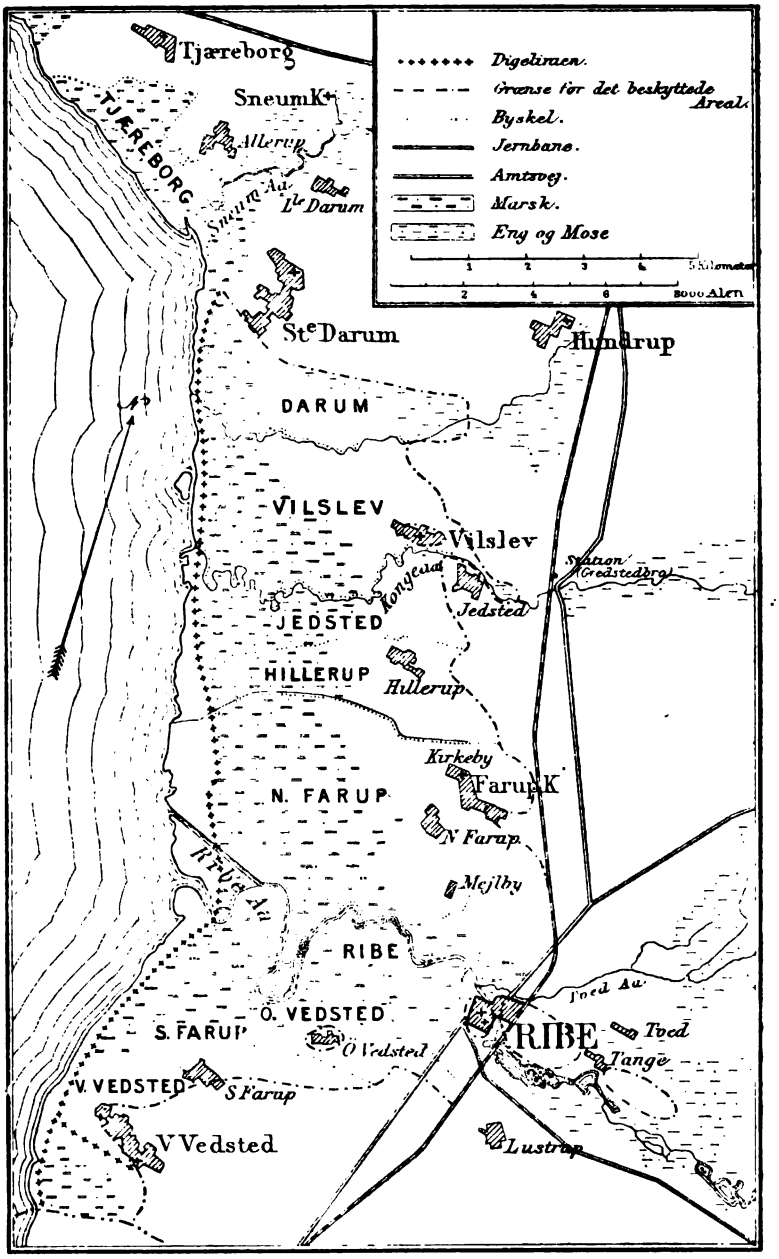

Man kunde spørge: Hvor kan Staten overhovedet lade være, naar den da ikke er fallit?

Men nu den anden Sag.

Da Ribe By havde sin Glansperiode, skyldtes den Forbindelsen over Havet med det vestlige Evropa. Som en rød Traad gaar derfor allerede i de gode Dage gennem Byens Historie Planerne om en Udbedring af Søforbindelsen. Den er Byens

Livsnerve. Med store Omkostninger blev i 1855—56 gravet en Kanal fra Aaløbet ved „Manø Hølade“ i nordvestlig Retning ud til Havet; den findes endnu i uskadt Stand, ja forbedret ved den af Naturen selv foretagne Uddybning, og den danner et fortrinligt Sejlløb. Men den er dog til ingen Nytte, idet den aldrig er bleven andet end et Brudstykke med fladt Vand foran og bagved, uden Forbindelse udefter med Dybet eller indefter med Byen.

Hvad Ribe ønsker, er da at tilvejebringe gennem denne Kanal en sejlbar Forbindelse fra Knudedyb (ud for Kanalens Munding) ind til den alt eksisterende Ribe Havn. Foruden en Regulering af Aaløbet og en Uddybning til 11 Fod kræver denne Plan en Gennemskæring af de saakaldte „Ribe Holme“, det vil sige den Engstrækning, Aaens mægtige Krumning umiddelbart inden dens Udløb i Kanalen omslutter som en lang, smal Halvø (se omstaaende Kort).

Medens den rette Linje fra Ribe til Kanalen er c. 14.000 Fod lang, er Aaens Længde c. 27.000 Fod. Krumningen ved Ribe Holme er c. en halv Mil lang. Den skal undgaaes ved at gennemgrave Holmene paa tre Steder (Nohr og Paullis Plan af 1891), hvorved Afstanden fra Kanalens Begyndelse til det gamle Aaløb nedsættes fra Krumningens halve Mil til c. 4.500 Fod (i en næsten ret Linje). I Forbindelse med de nødvendige Uddybninger udenfor Kanalen til Knudedyb — det bedste Sejlløb til det aabne Hav — vil der paa denne Maade være tilvejebragt en kort, bekvem og sikker Søforbindelse mellem Ribe By og Vesterhavet.

Nu er Havet for Ribe kun en Trusel og spærrende Grænse. Hvis Planen om en Genoprettelse af den gamle, sejlbare Forbindelse føres igennem, vil det paany tilføre Ribe Vækst og Trivsel. Ribe vil atter kunne blive en Handelshavn, der direkte fra Produktionsstederne kan indføre saadanne Varer, som det stedlige Marked behøver. Heller ikke er Mulighederne for en Udførsel saa vel Syd som Vest fra udelukkede. Men især vil Ribe kunne blive en *Fiskerihavn* af Værdi og Betydning for Vestkystfiskeriet. Umiddelbart udenfor Knudedyb ligger en stor Fiskebanke („Ribes eget Fiskend“), hvorpaa der allerede i Middelalderen blev drevet et betydeligt Fiskeri, som nu dyrkes ivrigt af — tyske og engelske Fiskeflaader. Det vil kunne optages paany med Støtte i Ribe Havn som den naturlige Afsætningsplads, hvorfra Fiskene kan forsendes baade til danske og vel især nordtyske Markeder. Der foreligger da ogsaa, som Folketingsmand Brorsen oplyste i sin ovennævnte Tale, Erklæringer fra Autoriteter paa Fiskerivæsnets Omraade, hvori de udtaler sig i høj Grad til Gunst for denne Plan, hvis Udførelse vil faa Betydning for alle Vestkystfiskerne, derunder ogsaa indbefattet Befolkningen paa Øerne Fanø og Manø, som nu er i Tilbagegang. (Da Ribe Havn kun er planlagt med 11 Fods Dybde og alt i alt kun skal tjene Smaafartøjer, er der selvfølgelig ingen Mulighed for Konkurrence med Rigsdagens Kælebarn Esbjerg).

Dette er altsaa Ribe By og Omegns Anvisning paa Løsningen af de Vanskeligheder, hvormed denne Egn af Danmark saa uforskyldt kæmper. Alt for længe har den været Stedbarn i vort Fædreland. Nu, da Nødstilstanden er bleven trykkende, burde den fritages for oftere at vente og bede forgæves. Vi kan ikke være bekendt at lade dem i Stikken, der trænger til vor Hjælp, fordi de haardere end den øvrige Del af Folket har maattet lide under Rigets Ulykker. Da Ministeren for offenlige Arbejder (29. Oktober 1907) i Folketinget havde udtalt, at det gjorde ham oprigtig ondt, at han ikke kunde love at fremkomme med noget Forslag til Løsningen af disse Sager, svarede den unge Folketingsmand fra Ribe (30. Oktober s. A.) i en Tale, der var præget af

megen Bitterhed, og som sluttede omtrent saaledes:

„Jeg staar ikke her og taler om stedlige Forhold, der kan sammenlignes med en forandret Toggang eller Udvidelse af en Station. Nej, det er en Livssag for Ribe By og dens Opland ved Vestkysten, om de Planer, jeg har omtalt, nu bliver fremmede — eller om de for lange Tider skal begraves! Jeg retter da en inderlig Appel til dette høje Ting, at det vil fremme disse to Planer, saa Nødstilstanden derovre kan blive afhjulpet!"

Maatte denne Appel blive hørt, inden det atter en Gang bliver for silde for danske Politikere at værne dansk Eje.

Ribe Købstads Segl med Byvaabnet

SKRÆDDER IBRAHIM

Af FREDERIK POULSEN.

DAGE igennem havde Nordenvinden — Miltém kalder de græske Øboere den — uden at unde sig Hvile raset imod Antikarpathos' Klipper og rystet dem, som vilde den rykke hele den lille Ø op med Rode. I alle de Dage havde Havet, pisket frem af Stormen, fulgt den samme Vej mod Syd. Man kunde stirre sig saa svimmel paa de ilende, larmende Bølger, at det tilsidst forekom én, som var hele det skumklædte, vældige Hav brudt op for at drage mod Syd. Selv de smaa Holme i Sundet mellem Øen og Karpathos syntes, naar de sorte og glinsende af Væde dukkede frem af Bølgernes hvide Fraade, at komme til Syne, at spyes ud af Havet paa et helt andet Sted end dér, hvor man saa dem forsvinde. Om Dagen behøvede man jo alligevel blot at se over mod Karpathos' Klipper for at føle fast Grund under Fødderne, naar man havde ladet sig tage fangen af Havets Vandring og Vekslen af Former og Farver. Men om Natten, hvor alene Tonerne hørtes, og hvor man lige skimtede Glimtet af de hvide, urolige Bølgetoppe i Maanelyset, om Natten svandt al Sikkerhed: Øen syntes at vugge som et Skib i Søgang, og selv følte man sig baaren med Storm og Hav og Stjærner gennem Rummet mod Syd.

I saadanne Nætter plejede Stenild, den danske Maler, der havde Arbejde ved de franske Udgravninger paa den lille Ø, at gaa ud paa Øens nordligste Pynt og stille sig dér med Front mod Vinden. Først følte denne som Greb af stærke Hænder, der spilede Klæderne vidt ud og famlede uroligt over den nøgne Hud for at finde et Sted at holde fast: nu skal jeg kaste dig, nu, nu straks! Men bøjede han sig da forover og stillede sig med alle Muskler spændte, da drog Blodet syngende gennem Aarerne, og Glæde fyldte hans Hjærte. Thi der var noget velkendt, hjemligt i denne Bidskhed og i den ramme Saltvandslugt. Tanken gik da *mod* Vinden, mod *Nord*, stærkere end alle Storme, fordi den droges fremad af Længsler og Minder.

Først om Søndagen blev Vejret igen saa stille, at han kunde tænke paa at lade sig sætte over med Kaïken*) til den lille tyrkiske By paa Karpathos, hvor der var andet Arbejde, der ventede ham, Arkitekturstykker i Musæet, der skulde tegnes.

Befolkningen i Karpathos By var overvejende græsk, og i hver Gade fandtes tre, fire smaabitte, hvide Kirker, byggede i de gode, gamle Tider, da hver Mand, der holdt lidt paa sin Værdighed og vilde have Fred med sine Naboer, anlagde sin egen Kirke lige udenfor sin Dør. Ogsaa Armenierne var ret talrige, mens Tyrkerne, Herskerfolket, var faa. Alligevel var det Tyrkerne, der gav Byen Særpræg ved de offentlige Bygningers Skilte og Flag, men navnlig ved Moskéen, der var større end ti græske Kirker tilsammen, og hvis Minaret hævede sig højt over alle Tage og i Forening med Cypresserne gav Byen, set ude fra Havet, det spinkle, stive og opadstræbende, der er et Særkende for tyrkiske Smaabyer.

Han tog til Karpathos, ikke alene for Arbejdets Skyld, men ogsaa for at se til sine Venner. De var to i Tal. Den ene var Musæets græske Direktør Angellopullos, lige mærkelig ved sin Tykkelse, sin Livsglæde og sin Nøjsomhed. Han havde ti Børn, avlede i utrolig kort Tid med en smuk, sund Hustru, Børn med røde Kinder og stærk Appetit. Nu var Angellopullos en af de faa tyrkiske Statsembedsmænd, der er saa ulykkeligt stillede, at de ikke kan stjæle, og Lønnen bliver begribeligvis ikke forhøjet af en saa intetsigende Aarsag. Familiens Trivsel beroede saaledes paa en indre,

*) Tyrkisk Sejlbaad.

uforklarlig Frodighed, de var som Marker, der bar Aar efter Aar uden Gødsel.

Hos disse Mennesker var Stenild altid en velkommen Gæst. Manden talte og fortalte i det uendelige, Konen samlede de søde Børn sammen og rakte Gæsten de mindste og de sødeste til Kys — begge gav de paa den Vis det bedste, Huset evnede.

Kun ét formaaede at mørkne Angellopullos' Sind og drage Skyerne sammen paa hans Pande: naar han kom til at tale om Havet. Turen til Antikarpathos, som han jævnlig maatte gøre paa den tyrkiske Regerings Vegne for at inspicere Udgravningerne, hørte til hans Livs faa Plager. Paa saadanne onde Dage, naar han efter en hjærteskærende Afsked med Hustru og Børn steg i Kaïken, flakkede hans sorte Øjne vildsomt i det blege, fortrukne Ansigt. Hvor længe vilde den tynde Baad holde sammen under hans Vægt? Hver Gang kendte han tydeligere, hvorledes Vandet gennem Bundfjælene kildrede hans Fodsaaler. En kort Tid havde han følt sig lidt beroliget, idet han havde ladet sig lave en Luftsæk af Gummi, som han bar inderst inde, og som den kære Familie ved Afskeden med forenede Lunger fyldte — gennem et Metalrør, der stak frem mellem to Vesteknapper, lige ovenfor det Sted, hvor Maven havde sit største Rumfang. Det var en gribende Forestilling, naar de Smaa flokkedes om Papa og pustede ham op til en rent uformelig Falstaff og med Pandernes og Hændernes Tryk forvissede sig om, at han var vel pumpet. Men den Tryghed, han i Begyndelsen havde følt ved Tanken om, at han i værste Fald vilde rulle timevis i Brændingen, til han omsider landede etsteds ude i Middelhavet, havde en Franskmand en Dag brutalt tilintetgjort ved at bemærke: „Ja, De har Ret. De vil rulle, Hr. Angellopullos! Men *hvorledes* vil De rulle? Hvem kan vide, om ikke Hovedet trods alt er det tungeste paa et Menneske?"

Forestillingen om at drive med Benene i Vejret forlod ham fra den Stund ikke mere.

Maaske hang hans Dødsfrygt sammen med, at han ikke troede paa noget. Det var i hvert Fald den almindelige Mening i Karpathos, hvor man havde Muselmænd nok og mangeslags Kristenfolk, men aldrig før havde set et Menneske uden Religion. Angellopullos' Ateisme bar Præg af de primitive Omgivelser og ytrede sig som Skælden og Forbandelser over Præster og Kirker. I saadanne grumme Øjeblikke plejede hans smukke Kone stille at rejse sig og gaa om bag hans Stol, og med Skarpen af højre Haand slog hun da Kors paa Kors over hans Isse og frelste ham saaledes, uden hans Vidende, fra Følgerne af hans onde Ord.

Det kunde endda være det samme med Troen, naar bare Angellopullos ikke havde bragt Skam over sin Familie ved at lade deres lille Slægtskirke, der var indviet til Johannes Theologos*), aldeles forfalde. Det var især Angellopullos' Svigermoder, der græmmede sig og holdt paa med Svigersønnen for at faa den udbedret. Endeligt en Dag gav han efter og lod en Murer efterse, hvad der skulde gøres. Den Murer maa have forstaaet sin Forretning — eller Svigermoderen maa have taget ham til en Side og forklaret ham Kirkens Brøst — han gik i hvert Fald lige hen og slog Hvælvingen ned og udtalte efter dette Hærværk, at Kirken vistnok snarest trængte til en ny Hvælving. Angellopullos indrømmede, at det kunde have sin Rigtighed, men foretrak dog i saa Fald at lade Kirken ligge foreløbigt, som den var, til bedre Tiders Indtræffen.

Da hændte det en Morgenstund, at Svigermoderen kom ned, kalkhvid i Ansigtet, og satte sig til Bords lige overfor Angellopullos og sagde med skælvende Stemme:

„Nu skal du høre mig, Svigersøn, at jeg har haft et Syn i Nat."

*) Evangelisten J.

„Du spøger."

„Nej! Det er Sandhed! Jeg saa Johannes den Døber med sit afhuggede Hoved i Haanden . . . livagtig som paa de hellige Billeder . . . og han rystede Hovedet hen imod mig og raabte: „Det er ikke alene Herodes, der har halshugget mig. Det er ogsaa din Svigersøn." Ja, hører du?"

„Jeg hører! Men jeg forstaar intet. Jeg er mig ingen saadan Gerning bevidst."

„Ikke! Og vor Kirke? Forstaar du da ikke, at han har villet sige, at du skulde oprejse hans Kirke af den skændige Ruin?"

„Jeg er ham meget taknemlig for Raadet, men jeg indser ikke, hvad han vil blande sig i den Sag for. Du ved vel nok, at vor Kirke er indviet til Johannes Theologos, ikke til Johannes Døberen . . ."

Den gamle Dame blev pludseligt blussende rød og fik Taarer i Øjnene.

„Jeg vil derfor bede dig", fortsatte Angellopullos med et djævelsk Smil, „at spørge ham, hvis han kommer igen, hvorfor det Spørgsmaal interesserer ham saa meget . . ."

— — — — — — — — — — —

Endnu en Ven havde Stenild i Karpathos, den gamle, tyrkiske Skrædder Ibrahim. Bekendtskabet var stiftet, samme Dag Laurids ankom til Karpathos med Damperen fra Athen. Han bad da en af de franske Arkæologer, Brémont, om at anvise sig en Skrædder, der var i Stand til at sy et Par solide, hvide Lærredsbenklæder.

„Saa vil jeg føre Dem til gamle Inchallah . . . den viseste og bedste Skrædder i Østerland."

De fandt Tyrkerskrædderen siddende paa Hug, ivrigt arbejdende i sin lille, aabne Bod paa Byens Hovedgade. Det var en gammel, rødmusset Mand med store, runde Øjne, hvis Blik til at begynde med gik opad og nedad og til begge Sider, blot altid forbi de Indtrædende, som om de søgte den frie Luft og Himlen bagved de Fremmede, der formørkede Hulens Indgang. Han saa bøs ud, straks man saa ham; med den røde Fez og den mægtige, graa Knebelsbart lignede han nøjagtigt den vilde, mordlystne Tyrk i Forgrunden paa de Kampbilleder fra Frihedskrigen, der hænger i de græske Krostuer. Men da Brémont havde hilset, og Tyrken svarede paa et ret gebrokkent Græsk, hørte man paa Klangen af Stemmen, at det maatte være en brav Mand.

„Ibrahim! Vil det passe dig at gøre min gode Ven, Effendien, du her ser, et Par Benklæder?"

Ibrahim nikkede stum.

„De skal være stærke", sagde Laurids i den Tone, i hvilken man almindeligvis taler til Skræddere.

„Ibrahim har aldrig syet noget, der ikke var godt", sagde Brémont højt og med Eftertryk. „Pas paa, hvad De siger", tilføjede han sagte paa Fransk. „Den gamle Mand skal behandles som et raaddent Æg."

Han begyndte derefter at tale til Tyrken om Vind og Vejr, lovpriste hans Sundhed og ungdommelige Udseende og spurgte til hans Sønners Velbefindende. Under alt dette lod Tyrken flere Gange sine Øjne løbe omkring Stenild, uden en eneste Gang at strejfe hans Blik ligesom indskrev han den Fremmede i et Rektangel med sine Øjne. Stenild, der følte sig lidt ilde berørt af den Mønstring, skulde lige til at afbryde de andres Samtale, da Brémont sagde:

„Hvis det passer dig, vilde Effendien gerne have Benklæderne lidt snart, da han om fire Dage skal over til Udgravningerne. Men kan det ikke lade sig gøre . . ."

„Benklæderne skal være færdige i Overmorgen."

„Og Prisen?" spurgte Stenild forretningstørt.

„Sandsynligvis halvanden Medjidje*), svarede Tyrken med et lidt skummelt Blik.

„Det vil vi ikke blande os i", sagde Bré-

*) = 6 Franks.

mont hurtigt. „Det ved Ibrahim selv allerbedst. Farvel, Ibrahim, og hils dine Sønner."

„Skulde der ikke tages Maal?" spurgte Stenild og rev sig løs fra Brémont, der uden videre vilde føre ham bort.

„Her behøves intet Maal!" Brémont greb igen Laurids om Armen og drog ham med sig.

„Det klarede De rigtigt slet", sagde han, da de var ude paa Gaden. „De behandler Ibrahim, som om han var Græker. Men han er Tyrk, det gør en lille Forskel. Og han er et Geni, det maa De navnlig ikke glemme. De maa hverken spørge den Mand om Prisen . . . De skal se, den bliver ikke for høj, Ibrahim er Redeligheden selv . . . og ikke heller forlange, at han skal tage Maal. Ibrahim er et Naturbarn, han kan hverken læse eller skrive, ikke engang Talordene. Han tager ikke Maal som en ussel europæisk Skrædder, han ser paa Folk og arbejder løs paa Instinktet. Det var derfor, jeg talte saa længe med ham, for at give ham Tid til at se paa Dem. Der kan paa en Dag komme 6 forskellige Mænd ind i hans Bod, og han kan efter Øjemaal sy 6 Sæt Tøj, saa de sidder som støbte. En Gang kom en Pasja her til Staden og vilde have sig en Uniform syet. Ibrahim blev hentet. „Kan du sy mig den saadan og saadan?" „Jeg haaber det, Deres Højhed." „Saa vær saa god at tage Maal." „Det kunde aldrig falde mig, en ringe Skrædder, ind at røre Deres Højheds Person", sagde Ibrahim diplomatisk.

„Er Manden gal?" spurgte Pasjaen. Tre Dage efter kom Ibrahim med Tøjet, og det sad glimrende. Det kan naturligvis hænde, at Ibrahim trods sin Genialitet forregner sig og syer noget, der ikke passer. Man maa jo aldrig glemme, at han syer paa Inspiration. Men beklager Køberen sig da, trækker Ibrahim paa Skulderen og svarer med det tyrkiske: *Inchallah!* — Allah vilde det saaledes! Ibrahim er Typen paa den tyrkiske Fatalist? Det er hans Udbrud, hvad der saa end hænder. Med korslagte Arme bøjer han sig: Inchallah! Det er bleven hans Øgenavn her i Byen; men sig det blot ikke til ham selv."

Allerede Dagen efter, en hel Dag, før Aftalen var, mødte Ibrahim op med Benklæderne i Musæet selv, hvor Stenild arbejdede, assisteret af Brémont. Stenild maatte straks prøve dem bag Skærmbrættet, der dannede et „Kontor" i det store Rums ene Hjørne, og de sad ganske efter Ønske og var fortrinligt syede.

„Tak, det er udmærket", sagde han til Ibrahim. „Hvor meget var det saa, de skulde koste?"

„En Medjidje!"

„En Medjidje? Men du sagde jo halvanden i Gaar."

„Hvor kunde jeg vide det i Gaar, hvor lang Tid de Benklæder vilde tage? Nu ser du jo, jeg blev hurtigere færdig. Altsaa skal jeg kun have én Medjidje!"

„Ibrahim!" sagde Laurids, fuld af Beundring, da han rakte ham Sølvmønten. „Der er ikke en Skrædder som du i hele Kristenheden."

Den Kompliment forstod gamle Ibrahim var meget værd, thi hvilken Overvindelse maatte det ikke koste saadan at fornægte sin Tro?

„Vil du være saa venlig at bringe Benklæderne hen i det Hus, hvor vi bor?" Stenild havde paany funden Forretningstonen.

Den Gamle rødmede, dybt bedrøvet, og vendte Ansigtet mod Brémont for at paakalde hans Hjælp. Denne var ogsaa straks tilrede.

„Tak for din Vennetjeneste, Ibrahim! Vi skal nok selv besørge Tøjet hjem. Farvel og hils dine Sønner derhjemme." Paa Fransk tilføjede han til Stenild: „De maa ikke behandle gamle Ibrahim som en Tjenestedreng, man kan sende i Byen med Pakker. Nu har De igen krænket ham."

Stenild, der vilde gøre sin Fejl god igen, raabte derfor efter Ibrahim: „Farvel, Ibrahim, og hils Kone og Børn.“

Den gamle Skrædder, der allerede var naaet hen i Døren, vendte sig pludseligt om, som bidt af en Slange. Hans Ansigt var rødglødende af Raseri.

„Er De gal?“ for Brémont op, og uden Tøven ilede han til Skrædderen for at berolige denne. „Bliv ikke vred paa ham, Ibrahim. Han er en Fremmed, han er helt uvidende, han kender intet til dit Folks Skikke. Ibrahim, tilgiv ham! Han ved ikke selv, hvad han siger.“

Den gamle Mand lod sig omsider berolige og gik.

„Hvad har jeg nu igen gjort af galt?“

„Hvad De har gjort? De har haanet gamle Ibrahim paa det forfærdeligste. De bad ham hilse sin Kone. Ved De da ikke, at det er den største Fornærmelse, De kan tilføje en Tyrk?“

Stenild rystede stille paa Hovedet. Verden var større og vanskeligere, end han havde tænkt.

— — — — — — — — — — — —

Alligevel maa Ibrahim have fattet Tillid til den unge Nordbo, thi da Stenild en Søndag længere hen paa Foraaret kom over til Karpathos, henvendte Ibrahim sig til ham og bad ham, om han vilde male et Skilt til hans Bod, vel at mærke et Skilt med Skygger paa Bogstaverne.

Tobakshandleren Mustafa skraas over Gaden havde været den første i Karpathos til at hænge et Skilt ud, hvis Bogstaver alle var malede skraat hældende i Perspektiv og med lange, mærkværdige Skygger. Det Skilt skar Ibrahim i Øjnene, hver Middag naar han traadte ud af sin Bod, og Solen faldt lige paa Genbohuset. Ibrahim hadede Mustafa og til at begynde med spyttede han foragteligt ad det nymodens Kram og mente, at det var ikke noget for en rettroende Tyrk. Men da alle Mennesker stod stille og saa paa Mustafas Skilt, og mange fandt det smukt, og da Ibrahim i og for sig ikke havde noget imod det Nye, naar det virkeligt var smukt og ikke rokkede ved Livets og Troens Grundprincipper, fik han slutteligt Lyst at faa sig et lignende Skilt. Men der var ikke andet end græske Malere i Staden, og til dem vilde Ibrahim ikke for alt i Verden betro noget saa vigtigt.

Stenild blev ikke saa lidt overrasket, da Ibrahim kom til ham og bestilte et Skilt, der skulde ligne Mustafas. I første Øjeblik var han nu lige ved at blive vred og fortælle Ibrahim, at han vist ikke rigtigt vidste, hvad for en Maler han havde for sig. Men gamle Ibrahims Ansigt var præget af den helligste Uskyld; det vilde være haabløst at forsøge at faa den Mand til at forstaa, at der var to Slags Malere til i denne Verden. Og efter at han havde sundet sig lidt, forekom Opgaven ham endog ualmindeligt tillokkende, at male et Skilt, som man ikke havde set Mage til i Karpathos. Næste Søndag satte han sig hen og malede Dagen igennem, idet han samvittighedsfuldt drøftede hver lille Enkelthed med Ibrahim. Kun angaaende et enkelt Moment opstod der en større Uenighed imellem dem; Ibrahim fordrede nemlig, at Bogstavernes Skygger paa den ene Halvdel af Skiltet skulde falde tilhøjre, paa den anden tilvenstre, saaledes at der blev Symmetri i Billedet. Stenild vilde som fuldblods Naturalist, at Skyggerne paa hele Skiltet skulde falde i samme Retning. Ibrahim fandt, at det andet var smukkere.

„Men Solen, Ibrahim! Forstaar du da ikke, at det er Solen, der kaster Skygge, og da vi maa tænke os Solen staaende paa et bestemt Sted . . .“

Ibrahim begreb aldeles ikke, hvad Solen havde at gøre med Skyggerne paa et Skilt, naar det andet var saa meget kønnere. Desuden vendte hans Butik mod Nord, hvor Solen aldrig kom.

Men Laurids holdt denne Gang stejlt paa

sit, og da gamle Ibrahim saa, at det var den anden en Hjærtesag, bøjede han sig. Men overbevist var han paa ingen Maade.

To Dage efter lyste der over Ibrahims Bod et Skilt, der fik Folk til maabende at staa stille og Mustafa til at fnyse af Harme, et Skilt med gule Bogstaver paa en Baggrund af dæmonisk sorte Skygger. Inchallah udbetalte glædestraalende Stenild den Sum af ti Piastre, som han havde forlangt for ikke at saare den Gamle.

Siden kom Laurids aldrig til Karpathos uden at besøge Skrædder Ibrahim, og denne flyttede, naar Skumringen nærmede sig, ud paa Byens store Plads, Tris Kamáres, for at smøge sin Nargileh i sin unge Vens Selskab. De kunde sidde timevis tavse, og selv naar de talte sammen, var der langt imellem Sætningerne; man havde god Tid, og det var bedre vel at overtænke, hvad man sagde, end at snakke hurtigt og ubetænksomt.

Det var i Skumringen en Søndag hen paa Sommeren. I fjorten Dage havde de to gode Venner ikke set hinanden paa Grund af Nordenstormene. Men bortset fra Miltémens usædvanlige Hæftighed var der intet Nyt sket i Verden, der kunde bringe Talen til at strømme hastigere. Minutterne gled hen under stille Drømmerier. Ibrahim sugede paa Vandpiben, saa hans Hals med visse bestemte Mellemrum skælvede som Gulken paa en Hest. Myggene summede i den varme Luft, men Cikaderne var begyndt at blive tavse. Inde fra Kaféen tonede de spinkle Klange af en tyrkisk Violin.

Lidt efter lød Sang derinde. Det var Kalliopi, der sang Visen om den lille Hyrdinde, der elskede og døde. Den Vise var i det Aar i alle Orientaleres Yndest og blev sungen paa de forskelligste Sprog fra Korfu til Damaskus og fra Sudan til Konstantinopel. Kalliopi sang den tyve Gange hver Aften, altid under bifaldende Nik fra Tyrker, Grækere og Armeniere.

Kalliopi, den italienske Kaféværts græske Kone, var den skønneste Kvinde i Karpathos. Hun var sorthaaret, sortøjet og bleg som Byens ærbare, unge, græske Kvinder, der hver Aften gik Tur paa Moloen, med lette sorte Slør over Haaret og Vifter i de hvide Hænder. Men Kalliopi var sødere, og hun turde lade sit Smil lyse til alle, til gamle Ibrahim og til den fremmede „Lord“ ved hans Bord. Hun turde klæde sig i røde Kjoler, der var stærkt udskaarne over det fyldige Bryst, mens de stakkels Kvinder paa Moloen maatte gaa i højhalsede, sorte Dragter. Endeligt turde Kalliopi vugge i Hofterne og stemme Hænderne i Siderne, alt det Mændene elskede at se, men som de andre Kvinder af gensidig Frygt ikke vovede.

Da Kalliopi havde sunget og endt med et Skrig, der gengav den stakkels lille Hyrdindes sidste Suk, kom hun ud paa Tris Kamares og gik rundt med Tallerkenen. Hun standsede ogsaa foran Ibrahim, der saa op med et mildt Blik, men fandt det urimeligt at give noget, da han vidste, hvor meget Frankeren plejede at give. Det kunde saamænd være nok for dem begge to. Stenild fulgte da ogsaa den Tradition, en begejstret Franskmand en Aften havde grundet for alle dem, der gravede paa Antikarpathos, idet han ofrede ti Piastre. Kalliopi hældte Mønten hurtigt ned i den hule Haand og røbede intet Tegn paa Overraskelse. Man skulde aldrig lade Frankeren mærke, naar han gav for meget, thi saa kunde han jo muligvis blive fornuftig og give mindre næste Gang.

„Kalliopi er en smuk Kvinde“, sagde Skrædderen efter en halv Times Overvejelse, og der var endnu et Lysskær over hans Ansigt. „Det glæder selv en gammel Mand at lade sit Blik følge en skøn Pige.“

Han sugede eftertænksomt paa Nargileh'en.

„Men kan du begribe, at hendes Mand finder sig i, at hun søger andre Mænds Selskab? Hende bør man ikke dadle, thi Kvinden er altid begærlig efter Penge og Smyk-

ker. Hun kender ikke til Ære. Men hendes Mand maa man foragte."

Atter gik en Tid hen, mens Myggene summede, og Violinen derinde begyndte igen. „Det er vist kun Italienere, der giver deres Kvinder saaledes til Pris. Kender du noget lignende fra dit Land?"

„Nej!" løj Laurids.

„Er du selv gift, eller bor du endnu som ung Søn hos dine Forældre?"

„Ingen af Delene."

„Hvorledes er det muligt?"

„Jeg bor i min egen Lejlighed, naar jeg er hjemme, og besøger kun nu og da mine Forældre."

„Har dine Forældre krænket dig eller behandlet dig slet?"

„Paa ingen Maade. Det er blot ikke Skik i mit Land at blive boende hjemme, naar man er vokset til."

„Du maa ikke blive vred, men den Skik kan jeg ikke lide. Du er ikke gift, og dog har du forladt dit Hjem. Jeg har alle mine Sønner boende i mit Hus, ogsaa de to, der er gifte. Det er godt. Jeg kan da hjælpe mine Sønner at vaage over, at deres Koner ikke løber med Sladder. Og Kvinderne lærer Ydmyghed og Ærbødighed for Alderdommen. Det vilde være mig en bitter Sorg, om nogen af mine Sønner forlod mig, før jeg døde. Et Hjem er svagt, naar Sønnerne forlader det. Sønners Kærlighed er et Hjems Styrke."

„Er dine Sønner Skræddere som du?"

„Nej! Ingen af dem. Skrædder bliver man ikke uden at have Anlæg. Ikke ethvert Øje ser, hvad der passer et Menneske."

Stenild var ganske fortryllet af gamle Inchallahs Kunstnerstolthed. Der skulde Geni til den Profession, naar den skulde drives i Ibrahims Aand.

„Nej, mine Sønner er alle noget forskelligt: én er Fotograf, én er ved Toldvæsnet og kan læse. Den tredie sejler med en Kaïk paa Smyrna. Men de spiser ved mit Bord allesammen. Det er gode Sønner."

Det var paa den Tid, da Lygterne tændtes, og Lysene derinde i Kaféen.

„Du skulde gifte dig", kom det stilfærdigt fra Ibrahim. „Du maa jo bruge en forfærdelig Masse Penge, saadan som du rejser rundt. Det er billigere at være gift. Kvinden forstaar at faa Penge til at slaa godt til. Iøvrigt være det langt fra mig at sige noget godt om Kvinden."

Han sugede længe i dybe Tanker paa Vandpiben. Man hørte kun Lyden af Vandet, der rislede i Nargileh'en. Ibrahims Træk var slettede af Mørket.

„Men maaske har du Ret, naar du ikke gifter dig. Jeres Kvinder er jo anderledes, det ved jeg nok. En Dag kommer hun og vil til Dans. Du føjer hende. Det koster dig Penge. En anden Dag ønsker hun sig en Tur til Smyrna, hvor der er Fest. Du giver efter, og nu bliver hun ustyrlig og forlanger at komme saa langt som til Stambul. Inden du ved af det, har du givet alle dine Penge ud. Det er ikke saadan for Jer at blive gifte. Vore Kvinder er tavse og lydige."

I samme Øjeblik blev en Gadelygte tændt lige ved deres Bord, og i Skæret fra den saa Stenild Ibrahims Øjne rettede imod sig, fyldte af den dybeste Medlidenhed.

Ibrahim tog Øjnene til sig, rystede paa Hovedet og sukkede. Hvad kunde det hjælpe at give en Vantro Raad? Alt, hvad *han* gjorde, var dog lige galt. Det var haabløst — som at stride mod Skæbnen.

Han sukkede igen.

Inchallah!

KONGESKIBET

Trappe-rummet.

I det forløbne Efteraar har Kongeskibet „Dannebrog" foretaget sine Prøvefarter efter den gennemgribende Ombygning, som i Virkeligheden har gjort det til et nyt Skib. Tidligere et kort og uanseligt Fartøj præsenterer det sig nu som en slank Damp-Yacht med ualmindelig smukke Linjer. Af Bekostningshensyn var det nødvendigt at blive ved Hjuldamper-Systemet — dog væsentlig forbedret — men det tager sig netop ud saadan. Ellers er det ganske afgørende Forandringer, „Dannebrog" har maattet undergaa: paa to Steder er det skaaret over og forlænget; ialt er det blevet 32 Fod længere. Praktisk set er Skibet bleven hurtigere, sikrere, behageligere i sin Bevægelse. Prøvefarterne har vist, at det manøvrerer udmærket: det lille Uheld i Kallundborg Havn skyldtes ikke Skibets Konstruktion. Orlogsværftets tekniske Direktør Kommandør *Tuxen* og Underdirektør *Vedel* har her præsteret et Arbejde, der vækker Fagmænds fulde Anerkendelse.

Endnu mere end det Ydre er Skibets indvendige Rum forandrede. Under Arkitekt *Carl Brummers* Ledelse og efter hans Tegninger er der skabt Skibs-Interiører, som rent kuntnerisk fortjener vor Beundring, foruden ved den gode, moderne Bekvemmelighed, der naturligvis er gennemført i Kongeskibet, i Overensstemmelse med hvad Tilfældet er i de fleste nyere Dampyachter, hvor kun det bedste er godt nok. Den gamle Konge-Yacht stod i denne som i andre Henseender tilbage for de fleste moderne Luxusskibe.

. . . Fra Dækket kommer man ind i *Trapperummet*, der er beklædt med poleret Elmetræ, overmaade nydeligt Arbejde udført af Orlogsværftets egne Haandværkere. Elmetræet, der nok er noget vanskeligt at haandtere, har altfor længe været forsømt som „fint" Træ. Man vil her se, hvor dejlig varmt det er i Farven, med et eget gyldent Skær, som staar fint til de grønne Tæpper, der er udført til Interiøret her efter Arkitektens Tegning.

Kongeskibet „Dannebrog".

Spisesalen.

Spisesalen er fuldendt i Virkning, af en stille og fornem Skjønhed, som minder om de bedste gamle, danske Herregaards-Interiører. Ikke at den ej skulde virke ægte skibsmæssigt. Inddelingen med Pilastre, der staar to og to mellem Vinduerne, sambyggede gennem Kapitæler og Konsoller med Loftets Bjælker, fastholder klart og kraftigt Dækshusets Konstruktion. Det virker højere ved denne Inddeling og giver Skibskarakteren. Men hvad der gør Indtrykket saa stilfuldt og stille festligt er den blaa Farve sammen med de forgyldte Kapitæler og Konsoller. Her havde Arkitekten den Opgave at anvende de gamle Materialer, Fugleøjetræ og Egetræ, sammen: enhver med en Smule Smag vil forstaa, at det var umuligt. Han valgte derfor at dække Træet med den udsøgte Lasur, som vi undertiden finder anvendt herhjemme især paa Frederik IV.s Tid (f. Ex. paa Clausholm i Jylland). Resultatet kunde ikke være skjønnere. Mindre heldigt tog Stolene sig ud, med deres brune, usmykkede Læderbetræk: de skulde jo være billige. Heldigvis vil de nu blive beklædte med Gyldenlæder.

For Salens ene Ende staar Buffet'en med runde Hjørneskabe bøjede ind mod et symbolsk Majolika-Relief, modelleret af Billedhugger *Bærentzen* og udført i den kgl. Porcelainsfabrik: Land og Sø, der sammen bærer den danske Konges Krone. Det er et smukt Arbejde og et værdifuldt Forsøg paa at fremme Brugen af den fornemme Majolika, som navnlig den italienske Højrenæssance elskede — og som nu for Resten Kejser Wilhelm har søgt at opdyrke Interessen for i Tyskland gennem Anlægget af en særlig Fabrik.

De gennembrudte Skærme er drevne i Kobber og Jærn og forgyldte, Gulvtæppet er dybrødt, tegnet her til Spisesalen.

Til *Salonen* kommer vi ned ad Trappen, der af Hensyn til det svagere Lys har hvidlakerede Vægge, og som dækkes med en grøn Løber, gennem en fin Fløjdør med for-

gyldte Beslag, flankeret af Spejlkonsoller med Kongens og Dronningens Navnetræk, i drevet, forgyldt Kobber, der dækker Varmeapparaterne. Medens Spisesalens Farver var blaat og rødt med Guld, er der her hvidt og gult, da Rummet, især under Sejlads i uroligt Vejr, har meget lidt Lys, og det dog gjælder at faa Stemningen lys og varm. Det hvide modtager gyldne Reflexer fra det varme gule i Tæppets og Silkebetrækkenes Farver. For at bryde Væggenes Ensformighed er alle Fladerne udfyldte skiftevis af Relieffer (Bærentzen har her modelleret Havet i dets vexlende Stemninger) og udskaarne Felter.

Der er med smukt Resultat søgt en Virkning af Fornemhed for Hovedpladsen, Sofaen mellem Dørene, hvor Kongen tænkes siddende ved Modtagelser og vigtigere Regeringshandlinger ombord. Over Sofaen er, midt i alt det Lyse, anbragt *N. V. Dorphs* mørkt dekorative Maleri: „Danmark vor Moder fostred altid Sønner til sit Værn." Der er vel ingen Kunstner herhjemme, der har saa fin og ægte en Følelse for Linjens og Farvens dekorative Betydning som netop Dorph: den modne Kvinde under det mægtige Træ, Udsynet fjærnt over den blege Sø bagved, mod hvilken de unge Skikkelsers friske og naturlige Plastik tegner sig kraftigt, giver tilsammen et indtagende Billed, saa ægte i sin Stemning, saa rolig dansk i det hele Indtryk.

Møblerne er udført i Citrontræ: de hører til den allerbedste Møbel-Kunst, som skyldes denne fremragende Arkitekt, de har hans ejendommelige brede Kraft i Forening med en lettere Finhed end andre af hans Arbejder. Man vil særlig lægge Mærke til Hjørneskrivebordet og et lille Klaver (selvfølgelig ogsaa i Citron-Træ). Alt er kunstnerisk gennempræget, lige til Uhret over Skrivebordet og dets (ogsaa af Brummer tegnede) Sølvskrivetøj.

Soveværelserne, Kongens til venstre for Salonen, Dronningens til højre, er udført i Kirsebærtræ, gyldengule med rødligt Anstrøg. De er udstyret med Alkove, afsluttet til hver Side med et Skab og omgivet med en oval Bue i gennembrudt Billedskærerarbejde, af-

Salonen.

Bærentzens Relief.

sluttet med en Krone for oven og baaret af riflede Søjler. Sofaen staar til den ene Side sammenbygget med et Bord og Toiletmøblet i Hjørnet; paa den modsatte Side Servanten. Kongens Soveværelse er betrukket i Grønt, Dronningens i Blaat. Derefter følger saa Kronprinsens og Prinsessernes Værelser noget beskednere i hvidt Lak, ligeledes med Møblerne indbyggede og udstyrede i lyse og lette Silkestoffer.

Til det kommende Foraar vil det nye Fartøj blive taget i Brug af Kongefamilien, som her faar et smukt og tidssvarende Skib.

Unægtelig er det mindre og i sin ydre Udstyrelse mindre pragtfuldt end flere af de andre Regent-Skibe. Til Gengæld kan man rolig sammenligne Interiørerne med de fleste andre; selv prægtige og kostbare Skibe som den russiske Kejser-Yacht „Standart" og den tyske Kejsers Skib — som vi kender — maaler sig ingenlunde med „Dannebrog" i Interiørernes kunstneriske Smag og Skjønhed. Kommandør *Tuxen*, under hvis Ledelse det er udført, Kommandør *Hovgaard*, der var med til at planlægge og akceptere saavel Konstruktionen som den indvendige Udsmykning, og Skibets Arkitekt *Carl Brummer* har alle megen Ære af Resultatet.

Th. Munch.

Kongens Soveværelse.

DANSKE STORFORBRYDERE

Psykologiske Studier af Politiinspektør AUG. GOLL.

I.

Rovmorderen Arthur Phogg*).

> Er det saa, at Menneskets helligste Følelser og Idealer er fuldstændig blinde, saa de ligesaagodt laaner sig ud til at forherlige en Forbrydelse, en grov Løgn? Er det saa?
>
> (JOHAN BOJER: Troens Magt.)

SKØNT Arthur Phoggs Forbrydelse ligger 18 Aar tilbage i Tiden, lever den dog endnu i frisk Minde her i Landet. Jeg skal derfor her kun lige nævne Hovedpunkterne.

Den 7. Januar 1890 myrdede Sæbefabrikant, cand. pharm. Phogg en gammel Mand paa 59 Aar, Inkassator Müller, der indfandt sig i Phoggs Fabrikslokale for at faa nogle Regninger betalt for sit Firma. Drabet blev udført ved Kvælning, og Formaalet for Phogg var at komme i Besiddelse af de Penge, han antog Müller var i Besiddelse af — det viste sig kun at være lidt over 100 Kr. Efter Drabet gemte han Liget i en Fustage, han havde staaende i sin Forretning, fyldte dernæst Tønden med læsket Kalk og sendte den d. 13. Januar under en fingeret Adresse og med fingeret Afsender til New York, hvor den blev staaende i Toldoplaget mellem andet ureklameret Gods, indtil Forbrydelsen flere Maaneder efter her hjemme blev opdaget, og Fustagen forlangt tilbagesendt.

Skønt Phogg paastod og fastholdt, at Mordet var begaaet under en pludselig Indskydelse, blev der under Sagen oplyst en Del, der talte for, at han havde handlet efter en omhyggelig lagt Plan — man mente endog, at han selv havde faaet Müller til at komme paa en Tid, hvor Phogg vidste, at han var alene i Lokalerne, og sørget for, at alt da var i Beredskab baade til selve Mordet og til Ligets Fjærnelse. — Der var ogsaa en Del Tvivl om, hvorvidt Mordet, som Phogg paastod, var bleven udført ved Kvælning med de blotte Hænder, eller om han ikke snarere bagfra eller fra Siden havde kastet Müller en Strikke om Halsen og kvalt ham — der fandtes nemlig, da Liget blev taget ud af Fustagen, en Strikke tæt snøret sammen om dets Hals — men Phogg havde lige indtil da slet ikke talt om, at han havde brugt nogen Strikke, og den Forklaring, han nu gav om, hvad Strikken havde været brugt til, gjorde et lidet vederhæftigt Indtryk. — Ja, der var endog dem, der ikke fandt det ganske utvivlsomt, om Phogg havde været alene om Drabet, eller om han havde haft Medskyldige; men i Virkeligheden kom der intet som helst frem, der støttede den sidste Mulighed; Hypothesen blev kun fremsat, fordi Müllers Uhr og Kæde aldrig kom for Dagens Lys, og den Forklaring, Phogg gav om, hvorledes han ved sin Anholdelse havde haft Uhret i Lommen, men set Lejlighed til at kaste det bort, syntes at staa i Modstrid med, hvad den Politimand, der anholdt ham, ansaa for tænkeligt.

Man kan af disse forskellige Tvivlsmaal se, at ingen følte sig overbevist om, at Phogg under Forhørene talte den rene, uforfalskede Sandhed. Hans Stilling overfor Forhørsdommeren var da ogsaa nærmest som den vigende Fjendes. Han tilstod, hvad det var umuligt at nægte, fordi Beviserne var overvældende, men det ser meget ud, som om han samtidig med stor Klogskab salverede sig saaledes, at Tilstaaelserne ikke kompromitterede ham mere end højst nødvendigt.

Men var det Klogskab, der bestemte hans Udtalelser under Forhørene, saa var det i hvert Fald en Række store Dumheder, som førte til, at Politiet kom i Besiddelse af Beviserne for hans Skyld — ja endog til, at det overhovedet fik Mistanke til ham.

Der manglede oprindelig ethvert Bevis for,

*) Samtlige forekommende Navne ere fingerede.

at Müller den Dag, han forsvandt, havde været hos Phogg — Phogg benægtede det naturligvis bestemt: han havde sidst set Müller, sagde han, d. 3—4. Januar, da han havde betalt Müller et Afdrag. — Liget selv var sporløst forsvunden — man havde altsaa ikke engang bestemte Holdepunkter for, at der forelaa et Mord. Der var kun det at gaa ud fra, at Müller var en saa paalidelig og punktlig Mand, og levede under saa gode og lykkelige Forhold, at det var ganske utænkeligt, at han pludselig skulde være sprunget i Søen eller lignende; men afgørende var dette Holdepunkt jo ikke.

Phogg henledte imidlertid selv Politiets Opmærksomhed paa sig ved d. 24. Januar pludselig *at komme frem med en af de Regninger*, som man antog Müller havde haft hos sig d. 7. Januar — nemlig en ubetalt, kvitteret Regning paa Phogg selv — og paastaa, at han havde betalt den til Müller ved en tidligere Lejlighed. Dette var nu efter den Regnskabsførelse, Müllers Principaler benyttede, ganske umuligt, med mindre Müller havde været en Bedrager — og det var der ingen af Müllers Kendinge, der troede paa.

Man begyndte nu at faa Fornemmelsen af, at man stod overfor en Forbryder. Selv om man nærmest kun antog Phogg for en Bedrager, der vilde benytte sig af Müllers Forsvinden til at unddrage sin Betaling af, hvad han virkelig skyldte, saa gjorde dog dette Faktum: den kvitterede men ubetalte Regning i Phoggs Haand, et saa ubegribeligt Indtryk, at man spurgte sig selv, om det ikke ogsaa var Phogg, der havde Müllers Forsvinden paa sin Samvittighed. Men noget som helst Bevis havde man ikke, og Phogg gik frank og fri omkring.

Den 31. Januar *opstod der en Ildløs i den Ejendom*, hvor Phogg havde sit Forretningslokale. Ilden var opstaaet i et Lager neden under Phoggs Lokaler, havde fænget i en Del opstablede Baller Træuld, og der ødelagdes ved den Lejlighed ogsaa hos Phogg en Del Varer, til Værdi ca. 600 Kr. Nogen bestemt Grund til at mistænke Phogg for denne Brand var der ikke — det viste sig senere, at han havde foranlediget den for at komme til Penge — Mordet havde jo kun indbragt ham en Ubetydelighed — ved paa en meget snedig Maade at anbringe et Lys paa Pinde ovenover et i hans Gulv værende Hul, saa at Lyset, efterat have brændt flere Timer efter Phoggs Bortgang fra Forretningen, styrtede gennem Hullet, og Flammen antændte det let fængelige Materiale, der laa ophobet tæt op imod Loftet nedenunder. Men selv om ingen anden anede dette, saa bevirkede dog denne Brand, at Politiet interesserede sig endnu mere for Phogg og hans Forhold.

Den 15. Februar fik Phogg Assurancesummen udbetalt for Branden og d. 17. s. M. *flygtede han ud af Landet* under Paaskud af en Forretningsrejse i Provinserne. Heller ikke denne Rejse vakte egentlig nogen Opmærksomhed, men d. 20. indløb der fra Hamborg et Brev til hans Hustru, hvori han betroede hende, at han var „gal", at han i lang Tid havde levet paa en Løgn, at han stod i Begreb med at foretage en lang Sørejse — havde hun ikke hørt fra ham i Løbet af 3 Maaneder, var han død.

Brevet blev af Hustruens Familie, der virkelig troede, at Phogg var gaaet fra Forstanden, overgivet til Politiet. Nu slog den ulmende Mistanke ud i lys Lue. Samme Dag afsagdes der Arrestdekret over Phogg, og Dagen efter blev han ombord paa en Udvandringsdamper, der tilfældig var bleven forsinket i sin Afrejse ved at løbe paa Grund i Elben, anholdt af det danske Politi i Forening med Hamborgerpolitiet. Phogg sank fuldstændig sammen, da han blev anholdt, men rettede sig hurtig og nægtede til at begynde med alt.

Men d. 11. April, da det gennem Bladene var sivet ud, at Phogg var sigtet for at have myrdet Müller; kom Phoggs tidligere Karl ved at læse dette i Tanker om, dels *at han*

havde faaet forærende af Phogg nogle Klædningsstykker, der maaske kunde staa i Forbindelse med Sagen, dels at han en Dag i Januar havde assisteret Phogg med at transportere en stor, tung Fustage til Amerikadamperen. Det blev let konstateret, at Klædningsstykkerne netop var dem, Müller havde været iført den Dag, han forsvandt, og nu kom alt for Lyset.

Den 12. April tilstod Phogg Mordet, senere ogsaa Brandstiftelsen, og Sagen gik sin velkendte Gang. Den 14. Marts 1891 dømtes Phogg ved Kriminalrettens Dom til at have sit Liv forbrudt og denne Dom stadfæstedes d. 29. Juni s. A. af Højesteret. Han *benaadedes* imidlertid ved kgl. Resolution af 10. Juli, idet Straffen forandredes til Tugthusarbejde paa Livstid. Phogg afleveredes saa d. 14. Juli 1891 til Horsens Strafanstalt, hvor han hensad, indtil han d. 4. Decbr. 1905 blev fuldstændig benaadet, hvorefter han er udvandret.

Saaledes er i korte Træk Phoggs Forbrydelses Historie. Sikkert er Mordet en af de snedigste og frygteligste Forbrydelser, vi nogensinde har haft her hjemme — og sikkert leder hele den Maade, hvorpaa alt er iværksat, Tanken hen paa, at vi her maa staa overfor et menneskeligt Uhyre.

Det er denne Opfattelse, vi her skal undersøge nærmere; det er *Mennesket Phogg*, vi skal søge at analysere, efterat vi har stiftet Bekendtskab med *Forbryderen Phogg*.

Hør, hvad f. Ex. Phoggs Defensor for Højesteret siger om ham:

„Phogg er en god Søn, en god Broder, en kærlig Ægtefælle og Fader, en trofast Ven, en mild Herre, god mod de Fattige, god mod Dyr".

Og dette er ikke almindelig Defensorlyrik. Nej — hver eneste af disse Prædikater er fuldt bevist i Sagens Akter, uomstødelig godtgjort — der er slet ingen Tvivl mulig paa dette Punkt. Det var ikke Roller, Phogg forstod at spille: gennem Aaringer havde han, ikke i Ord, men i de mest utvetydige Gerninger bevist, at saaledes var hans Natur, hans virkelige Jeg.

Hvorledes kunde da denne Mand begaa en saa oprørende Forbrydelse?

„Det er Slægtens sørgelige Arv, der bryder igennem", siger Defensor — og ogsaa her støtter han sig paa uimodsigelige Kendsgærninger.

Phoggs Fader maatte gentagne Gange anbringes paa en Sindssygeanstalt og endte i Sløvsind. I Faderens Slægt forekommer Epilepsi, Selvmord, uligevægtige og farlige Sind. Ogsaa Moderens Slægt viser Exempler paa psykisk Belastning.

At Phogg med denne Arv har været disponeret til Sindssyge eller dog til et abnormt Sjæleliv, er aabenbart. Men Disposition til Sindssyge er ikke det samme som Sindssyge, og det er sikkert, at Phoggs hele aandelige Tilstand, hans Intelligens, hans Omdømme, hans Forestillings- og Følelsesliv ikke for hans Omgivelser, saa lidt som for Retslægen har frembudt nogetsomhelst abnormt. — I legemlig Henseende er der hos Phogg konstateret nogle Degenerationstegn, men han kan dog paa ingen Maade betegnes som et egentligt defekt Individ.

Selv om nu Defensor har Ret, naar han siger, at her foreligger sjælelige Fejl, der ligger dybere, end Lægens Sonde naar, saa er det dog klart, at Phogg ikke simpelthen kan affærdiges med Etiketten: Abnormt Individ. Hans Abnormiteter har ikke forhindret ham i at færdes i Samfundet som et fuldt normalt Menneske, og har da heller ikke været andre, end Tusinder af Mennesker, der aldrig bliver Forbrydere, har været og stadig er behæftede med.

Phoggs Sjæleliv maa derfor betragtes efter Psykologiens almindelige Love. Ud fra dem maa hans Forbrydelse forklares, Bindeledet mellem de to tilsyneladende saa himmelvidt

forskellige Skikkelser, Mennesket Phogg og Morderen Phogg, findes.

Det maa nu strax bemærkes, at den Modsætning, der saaledes opstilles, ikke er nogen virkelig Modsætning, ikke blot fordi Mennesket Phogg naturligvis ogsaa omfatter Morderen Phogg, men fordi Mennesket Phogg er Udtryk for en Tilstand, Morderen Phogg kun for et enkelt Viljesudslag, en isoleret Handling. Det er den juridiske Videnskabs beklagelsesværdige Opgave, under givne Forhold at skulle rive en saadan enkelt Handling, en Forbrydelse, ud af et Menneskes hele Liv, kaste Empiriens aller skarpeste Lys paa den, forlange oplyst alle dens Enkeltheder, ikke blot de objektive Elementer men ogsaa de subjektive, de Sjælstilstande, der har været forbundet med Handlingen og med hver enkelt Del af Handlingen, saavelsom med dens nærmeste For- og Efterstadier. Og det Spørgsmaal, der stilles til Handlingens Subjekt, er saa ved hver enkelt Del: „Vidste Du, hvad Du gjorde, havde Du overvejet, „planlagt" det, og hvilke var dine Motiver." Meget ofte er det praktiske Resultat heraf, at Dommeren foreholder, Vidnerne forklarer, Sigtede tilstaar eller tilstaar ikke — angaaende lutter Ting, som ingen af dem ved synderlig Besked med. Thi fra det ubevidste Sjælelivs Mørke er Handlingen kommen farende som et Ildglimt, lysende et kort Sekund i Bevidsthedslivets Dag — og Sjælens Port er atter lukket, mørk og uigennemtrængelig, dækkende over alt det, hvoraf Handlingen kun var et enkelt Udslag, den hele Aandstilstand, det indre Menneske, *det ubevidste Sjælelivs* Kaos. — Til andre Tider lykkes det maaske at finde „Planen"; den bevidste Forarbejdelse af Tanker og Formaal kan ligge klar som en skinnende Stribe. Og hvad er det saa andet end et Fantom, et optisk Bedrag, hvorunder Individet har troet at se sig selv som den frit villende og frit handlende Personlighed, medens han i Virkeligheden har været lige saa fast lænket til Menneskenaturens og Menneskeaandens evige Love, som Tryllekunstnerens frit svævende Figurer er bunden til Loftets usynlige Traadvæv.

Den psykologiske Undersøgelse kan derfor ikke anerkende nogen Modsætning mellem Mennesket og Morderen. Hvad det gælder om er at forklare Morderen ud fra Mennesket, lukke Døren op til det hemmelighedsfulde Maskineri, der har bestemt dette Menneskes Handlinger i det hele taget, derunder ogsaa Mordet. Der kan ikke gælde forskellige Love for de forskellige Handlinger, ikke i hans Indre være én Maskine, der tilvirker Mord, en anden, der forarbejder alle hans andre Handlinger.

Men forinden vi giver os til at studere dette specielle Maskineri, maa et Par Bemærkninger gjøres om Sjælelivet i Almindelighed, forsaavidt det her kommer i Betragtning.

Ligesom man har været tilbøjelig til at tro, at et Menneskes Handlinger, baade hver for sig og taget som Helhed, ganske afhang af hans eget Forgodtbefindende forudsat at han blot havde været sig dem *bevidst*, saaledes gik man ud fra, at et Menneskes Evne til at ræsonnere, til at vurdere og bedømme, baade hvad hans Sanser tilførte ham af Indtryk udefra, og hvad hans Sjæleliv bragte frem for hans Bevidsthed inde fra, var nogenlunde konstant. Man erkendte, at Vurderingsevnen, Tænke- og Dømmekraften kan være forskellig for de forskellige Mennesker, og hos det enkelte Menneske vil kunne ændres i de forskellige Alderstrin og undergives Svingninger paa Grund af visse Abnormtilstande (f. Ex. Rus, Sygdom, Lidenskab o. l.), men mente iøvrigt, at det enkelte, normale Menneske til enhver Tid havde til Disposition samtlige hos dette Menneske værende Aandsevner, og at følgelig lige intelligente normale Mennesker i lige Grad maatte have disse Evner til deres egen Raadighed: de samme Faktorer maatte skabe den samme Sum.

Forsaavidt angaar Menneskenes Evne til at vurdere ydre Sanseindtryk er der nu i den nyeste Tid skudt en Breche i denne Theori ved Beviset for, at Iagttagelsesevnen er et i højeste Grad relativt Fænomen. To lige intelligente Vidner til den samme Begivenhed ser den saa godt som altid hver paa sin Maade, ikke blot i den Forstand, at den ene kan have bemærket, hvad den anden har overset, men ogsaa saaledes, at det samme Iagttagelsesobjekt afspejler sig ganske forskellig i de to Hjærner. Hvor den ene har set én Voldsdaad, har den anden set to, hvor den ene har set en Mand med en rød Kappe har den anden set en blaa osv. Og selve det enkelte Vidne vil til forskellige Tider se ganske forskellig paa de samme Ting, vurdere dem forskellig, drage andre Slutninger af dem, sammenfatte sit Iagttagelsesresultat i en ganske anden Sum end maaske faa Dage før eller senere.

Vi har heri et enkelt Udslag af, hvad den berømte franske Psykolog *Binet* kalder Indflydelsen af *l'idée directrice*, den ledende, den bestemmende Forestilling, *Centralforestillingen*.

Vi gaa alle til enhver Tid med visse Centralforestillinger i vor Hjærne, der bliver afgørende for alle vore Iagttagelser, vore Følelser, vore Betragtninger. Paa den simple Iagttagelses Omraade ser vi disse Centralforestillingers Betydning f. Ex. deri, at en Sømand ser ganske anderledes paa et Skib, dets Bygning, dets Bevægelser end Sejlmageren, Maskinmesteren eller den æstetiske Iagttager. En Maler bedømmer et Maleri ud fra andre Centralforestillinger end en almindelig Udstillingssøndagsbesøgende. En Læge, en Politimand og en Paarørende, der betragter et Lig vil betragte det paa en ganske forskellig Maade, hver ud fra de hos ham herskende Centralforestillinger.

Hvad der imidlertid er af større Vigtighed er, at Centralforestillingen ikke alene bestemmer, hvad vi ser, men ogsaa i høj Grad er afgørende for, hvorledes vi ser, hvilke Følelser, det sete vækker, og hvorledes vi bedømmer det sete. I det anførte Exempel vil den Paarørende maaske føle hele sin Sympathi og Medlidenhedsfølelse oprevet i en saadan Grad, at han kun i meget ringe Grad iagttager Enkelthederne og føler sig knuget til Jorden af det gruelige Syn. Hos de to andre vil Medlidenhedsfølelsen hurtig vige Pladsen for en stærk Virksomhedstrang, de vil med den største Iver studere alle Detailler og vil bagefter kunne gøre Rede for enhver Bagatel — men hver for sig i ganske forskellige Retninger.

Men i denne de forskellige Centralforestillingers Evne til at føre forskellige Mennesker til *forskellige* Resultater er ogsaa deres Evne til at føre til *skæve* Resultater givet. Den enkelte ikke blot udstøder af sin Bevidsthed de Elementer, der ikke passer ind i hans Centralforestillingers Kreds — han er ogsaa tilbøjelig til at fortolke det tiloversblevne saaledes, at det former sig efter disse Forestillinger, passer ind i disse, fortætter og forstærker dem. Centralforestillingen bliver et *parti pris*, der kaster sin Farve over alle Fænomener, og f. Ex. faar Politimanden til at føle sig paa Forhaand overbevist om et Mord, hvor Lægen kun vil indrømme en svag Mulighed derfor.

Overalt i Tilværelsen viser denne Centralforestillingernes eliminerende og omformende Evne sig, en Evne, som hvor Intelligens og Kritik ikke er tilstrækkelig paa sin Post, kan føre til den utaaleligste Ensidighed, til en Blindhed for alle andre Forestillingers Berettigelse, der nærmer sig til den mest gennemførte Suggestion. Videnskabsmanden gaar f. Ex. ud fra en Theori, som skal bevises; det er hans Centralforestilling, ud fra den grupperer og systematiserer han, ud fra den eliminerer og omformer han, hvad der strider imod hans Theori eller ikke ganske stemmer med den. Men jo mere fremragende han er, desto stærkere er han paa Vagt imod den herfra truende Fare, desto fastere sætter han Fød-

derne i den reale Virkeligheds Grund. — Dommeren, der samler Beviser mod en Sigtet, gaar ogsaa ud fra sin Centralforestilling: Manden er skyldig, det gælder kun om at finde Beviserne, ud herfra hører han paa Vidnerne, samler corpora delicti — men jo mere overlegen han er, desto villigere er han til at omforme sine Centralforestillinger og sætte andre i Stedet. Naar Juryen i Reglen fordres sammensat af Personer, der intet kender til Sagen i Forvejen, betegner denne Forsigtighedsregel Lovens Kendskab til Centralforestillingernes Magt, deres perturberende Indflydelse, og den Aandsoverlegenhed der hører til at beherske dem.

Paa det indre Sjælelivs Omraade er det Centralforestillingerne, der skaber Livsanskuelsen, og dermed det Glas, gennem hvis Form og Farve Individet iagttager Livet og dets Forteelser. Der er ganske vist dem, der aldrig i deres hele Liv naar til at ordne deres Sjæleliv ind under nogen enkelt Forestillings Overledelse, holdningsløse Naturer, der faa deres Præg af tilfældige Omgivelser, skiftende med Milieuet, personlig uklare over alle Livets Forhold, ude af Stand til at danne sig en virkelig Dom over noget, der rækker ud over de Smaaomraader, hvor ogsaa de har deres Centralforestillinger parate. Den stærkere Karakter, den større Intelligens, det paa ydre Oplevelser eller indre Bevægelse rige Aandsliv vil derimod i sin Udvikling før eller senere faa sin bestemmende Centralforestilling formet, og den vil saa atter forme hans Karakter, præge hans Syn, bestemme hans Domme. Er den ledende Forestilling formet som en Sum af et rigt Livsindhold i en overlegen Aand, der ser klart paa Livet og dets Fænomener, føler stærkt og dybt den dybe Sammenhæng i alle Ting og i deres Forbindelse med Menneskene, saa staar vi overfor den fremragende Mand, der i sit uhildede Blik, i sin sunde Følelse, i sin rige, sikre Kombinationsevne kan bringe Udviklingen et Skridt eller to frem. De fleste faar lade sig nøje med mindre, med deres større eller mindre „Specialer", hvor de kan være de kloge, de oplyste, de klart dømmende — og er de kloge nok, vogter de sig for at gaa stort udenfor disse Specialer. Men den, som faar sin ledende Forestilling bestemt af urigtige Iagttagelser, af falske Elementer; den, der vil overføre sine maaske rigtige Domme paa ét Omraade til Omraader, hvor ganske andre Faktorer er de bestemmende — han kommer i et skævt Forhold til Livet, han bedømmer Realiteterne falsk, og naar han ikke til Erkendelse heraf, da vil han uvægerlig — og desto mere, jo mere Energi han sætter ind paa sit Livssyn — efterhaanden ligesom blive rykket bort fra det virkelige Liv, der vil tegne sig ganske anderledes for ham, end det i Virkeligheden er. Dermed er atter Mulighed givet for en fuidstændig Forrykkelse af det etiske Livsindhold: de moralske Domme forfalskes, Forholdet til Omverdenen bedømmes urigtigt, Livets virkelige Værdier ringeagtes som uægte — det, der værdsættes, er ikke ægte, sædelige Værdier. Hvad et saadant Menneske virkelig tror paa, er lutter Blændværk — i sin fra det virkelige Liv udelukkede Aand lever han ensom som paa et øde Bjærg, og da han ikke i Virkeligheden har sin Plads paa et Bjærg, men i selve Livet, der maa følge Livets og Virkelighedens Love, kommer han i Kollision med Livet, bliver et ulykkeligt, utilfreds og bittert Menneske, hvis han da ikke i sine Forsøg paa at lede Livet efter sit Hoved, knuses af det.

Apostlen Johannes naaede at samle sin sidste Centralforestilling i det dybt skuende, alt omfattende Ord: Elsker hverandre. Hvor mange faar ikke hele deres Liv og alle deres Omgivelsers Liv forbitret i Centralforestillingen: Elsk dig selv.

* * *

Overfor en Udaad som Phoggs, begaaet af et Menneske, om hvis altruistiske Evner der som anført ikke kan være Tvivl, vil man hurtig føle sig overbevist om, at den skjulte

Aarsag er at finde i Momenter af den sidst omtalte Art. Han maa have været et Offer for Centralforestillinger, der har ladet ham se Mennesker og Forhold i et urigtigt Lys, der har vredet hans moralske Begreber ud af deres normale Leje, og som til Slut har forledet ham til at gøre et Spring ud i det dybeste Mørke, medens han selv troede at kunne sætte over til et solbeskinnet Land — vildledt i sine Beregninger, vildledt i sine Midler, vildledt i sit Maal.

Hvilke har da disse Forestillinger været, og hvorledes er de opstaaede?

At nu Phoggs arvelige Belastning har bevirket, baade at han i Forhold til andre Mennesker har været mere modtagelig for fejle Forestillinger, og at disse, engang opstaaede, lettere har kunnet opnaa Magt over ham, lettere har behersket ham, lettere har kunnet fortrænge andre, rigtige Modforestillingers Indflydelse, er vistnok utvivlsomt. Men om selve Forestillingernes Beskaffenhed og Indhold oplyser denne Erkendelse os ikke. Om dem og deres Funktionsmaade maa vi søge Kundskab ad andre Veje — saa vist som selve Phoggs Forestillingsliv ingenlunde var sindssygt..

At det heller ikke er de ydre Forhold, hvorunder Phogg levede, der har forfalsket og forrykket hans Forestillingsliv, fremgaar af selve disse ydre Forholds Beskaffenhed. Phogg var (født 1855) Søn af en Boghandler i en Provinsby, hvor han opvoxede under gode moralske, om end økonomisk trykkede Forhold, gik i en god Skole, hvor han opførte sig vel; kom derpaa ud som Apothekerlærling i forskellige Provinsbyer, tog pharmaceutisk Examen under et Ophold i Kobenhavn, var derpaa atter nogle Aar Apothekermedhjælper i Provinserne og færdedes her i det bedste Selskab. 1885 kom han til København, grundede en Forretning som Sæbefabrikant og giftede sig 1888 ind i en respektabel og anset Familie, Hans Hustru, med hvem han havde været forlovet siden 1884, var en udmærket Kvinde, med hvem han levede i et særdeles lykkeligt Ægteskab, indtil sin Anholdelse. Der er intet om, at han har haft Tendens til hemmelige Udskejelser eller Laster. Tværtimod var han i al sin Tid en nøjsom, sparsommelig og ærekær Mand.

Man har under Forsøget paa psykologisk at forklare Phoggs Forbrydelse lagt megen Vægt paa, at Phogg var politisk radikal, religiøst Fritænker, stærkt æstetisk interesseret. Men at det skulde være Anskuelserne, der gjorde Phogg til den Forbryder, han blev, er sikkert at tillægge dem for stor Betydning. Ganske vist er der dem, hos hvem f. Ex. de politiske eller religiøse Forestillinger kan uddanne sig til virkelige Centralforestillinger, der blive afgørende baade for deres Tanke- og Viljesliv: Nutidens Anarkister og Fortidens Religionsstiftere beviser det klart nok, hvis noget Bevis behøves. Men Phogg var saare langt fra at være en politisk eller religiøs Fanatiker. Dertil spillede disse Forestillingsrækker ikke en tilstrækkelig Rolle for ham. Det er vel i det hele taget et stort Spørgsmaal, om det er Anskuelserne, der skaber Karakteren — om det ikke meget snarere er Karakteren, der vælger de Anskuelser, som passer bedst for den. Det har i hvert Tilfælde sikkert været saa hos Phogg. Hovedstadens Intelligens og alle, der gærne vilde høre med til den, hørte i Slutningen af 80'erne til Radikalismen — naar der da ikke var afgørende Grunde af indre eller ydre Art i modsat Retning. Phogg, som stod enkelte radikale Førere ret nær, som var et aandslivligt, for Tidens Strømninger paavirkeligt Menneske, som tilmed i Egenskab af Jøde var særlig let modtagelig for den fra jødiske Kredse udgaaende Opposition mod det herskende Regimente, blev selvfølgelig Radikal — og kunde have været politisk Stokkonservativ uden derfor at have handlet anderledes, da de forbryderske Impulser meldte sig. — Derimod har ganske vist, som vi

senere skal se, et enkelt *æstetisk* Værk spillet en vis Rolle mellem hans Motiver til Forbrydelsen. Men som alle slige tilfældige Impulser har det i det højeste haft nogen Indflydelse paa den Retning, hvori Bevægelsen gik — den Kraft, der skabte Bevægelsen, var en ganske anden.

For at finde denne Kraft maa vi søge blandt Forestillinger, der var ganske anderledes intimt forbundne med Phoggs hele Væsen og Individualitet end de, vi hidtil har beskæftiget os med. Hvorledes var da denne Individualitet bleven dannet, og hvilke var dens Elementer?

Aaret 1885 var et Vendepunkt i Phoggs Liv. Indtil da var hans Tilværelse forløbet glat som en rindende Strøm. Var han sejlet videre under de Stjærner, hvorefter han indtil da havde styret, rolig og jævnt gledet ind i en Apothekerstilling i en eller anden Provinsby, havde han næppe nogensinde kommet til at beskæftige det store Samfund med sin Person. I en saadan vel anset, pekuniært sikret Stilling, hvor han i Fred kunde have dyrket sine litterære Interesser, i Tidens Løb ved sit politiske Frisind have opnaaet et kommunalt Tillidshverv, dèr havde Phogg været paa sin rette Plads.

Det nævnte Aar blev han imidiertid ret ublidt kastet ud af denne sin Bane. En Plads som Bestyrer af et større Provinsapothek gik tabt for ham ved Ejerens uventede Fallit, og et Forsøg, som han derpaa gjorde paa at rejse Penge til Indkøb af et Apothek for sig selv, strandede, skønt han støttedes af formuende og ansete Mænd. Dette medførte, at hans allerede berammede Bryllup maatte udsættes paa ubestemt Tid. Phogg maatte skabe sig en ny Existens, og det var i denne Hensigt, at han det nævnte Aar kom til København, hvor hans Forlovede og hendes Slægt var bosat.

Utvivlsomt kom Phogg til København paa et for hans fremtidige Udvikling særlig uheldigt Tidspunkt. Hele hans Opvæxt og Udvikling var — fraregnet et kort Studieophold her i Byen — foregaaet i Provinserne, og han var nu 30 Aar.

Han kom altsaa til Hovedstaden som en Mand, der allerede var udover det Ungdomsstadium, hvori man af al Magt søger at drage Næring og Lærdom af det nye, der dukker op, og paa den anden Side endnu saa ung, at Karakter og Livsanskuelse er langt fra at have fæstnet sig. Han var modtagelig for det nye men besad en Ballast af aandeligt Stof, som han maatte betragte som sit Aandslivs og sine Erfaringers Resultater og derfor ingenlunde var tilbøjelig til uden videre at kaste overbord.

Og denne Ballast var paa ingen Maade særlig værdifuld. Phogg var i Virkeligheden en naiv Mand og i denne Egenskab fuldt overtydet om sin egen Fortræffelighed. Han havde været en god Søn og en god Broder — og var bleven rost og anerkendt for disse Egenskaber. Han havde været en dygtig Underordnet i sine forskellige Ansættelser — og han vidste, at han var en Mand, man ansaa for en Akkvisition i sin Forretning. Han var kommen en Del ud i Provinsselskabslivet, og han vidste, han havde Evner som ea behagelig og fornøjelig Selskabsmand. Han havde litterære Interesser, var ret bevandret i Skønlitteraturen, besad selv forskellige Smaatalenter: skrev Vers og smaa Fortællinger, kunde lave morsomme Deviser o. l. — alt sammen Interesser og Færdigheder, som spiller en vis Rolle i smaa, ikke særlig aandelig bevægede Samfund, og som sikrer sin Mand en bemærket, ret fremtrædende Position. Phogg havde gjort gode Examina og ansaa sig selv for et godt Hoved, der kunde gøre sig gældende i fuldt Maal, hvor han blev sat. Og at dette Sted ikke skulde komme til at høre til de ringeste, dertil syntes han bl. a. ved sin Forlovelse at have gode Kort paa Haanden.

Der kan derfor næppe være Tvivl om, at Phogg i Forhold til den Existens, han skulde

skabe sig, var fuldt overbevist om, at han med sine Evner hurtig skulde komme i en anset, pekuniært indbringende Stilling, og har følt sig overtydet om, at han med sin overfladiske, men i hans forrige Milieu ret bemærkelsesværdige Aandskultur, sin æstetiske Sans, sine mange nette Interesser skulde komme til at føre en behagelig Tilværelse, agtet og set op til af Hovedstadens Intelligens — hvis Anskuelser han delte — som før af Provinsbyens.

Phogg glemte, ikke alene den Forskel, hans tidligere Niveau betegnede i Forhold til det, hvori han nu søgte ind — han oversaa ogsaa det Skær, paa hvilken saa mange Provins- og Landboere, der i en lidt senere Alder flytter til Hovedstaden, er strandet og vil strande, naar de tror uden videre at kunne overføre deres Livsresultater fra Provinslivet til Hovedstadslivet. Det er den *Energi*, som baade legemlig og aandelig her kræves af dem, og som intet Sidestykke har i de mindre Forhold, hvor alt ligesom gaar af sig selv. Tværtimod at være besjælet af Overbevisningen om, at her maa man vogte paa enhver Chance, fra Morgen til Aften have Øje og Øre vidt aabne, intet forsømme og udnytte alt i det videste Omfang, tage alle Aandsevner i fuldt Beslag og hamre dem ud til deres største Brugbarhed, tror slige Indflyttere altfor ofte, at i Hovedstaden, hvor Livet er saa mangfoldigt, Chancerne saa utallige, dér maa alt kunne komme ganske af sig selv — der vil de stegte Duer komme flyvende til enhver, der blot forstaar at lukke Munden op. Og naar det ikke slaar til, kommer Skuffelserne med alle deres indre og ydre Konsekvenser — desto dybere, jo større Forventningerne har været.

Det er denne Mangel paa fysisk og psykisk Energi, der karakteriserer Phogg, fra han kommer til København, og som fjærner det, han opnaar, saa langt fra det, han venter og attraar.

Tage imod en underordnet Stilling paa et Apothek kan der med hans Aspirationer ikke være Tale om. Han, som fra sin sidste Stilling har en Del Penge paa Lommen, skal nu være selvstændig Forretningsmand, selvfølgelig Fabrikant. Som pharmaceutisk Kandidat med bedste Karakter tror han sig kompetent til at overtage en hvilkensomhelst Fabriksvirksomhed: han ser samtidig paa en Margarinefabrik, en Sæbefabrik og en Vognsmørelsesfabrik — i Tvivl om hvilken han skal vælge, men ikke i Tvivl om sin Evne til at lede dem alle. Han vælger Sæbefabriken — og nu begynder Skuffelserne for Alvor.

Havde Phogg haft den rette *aandelige* Energi til at tænke en Sag helt igennem, ud fra alle dens Forudsætninger og ud i alle dens Konsekvenser, vilde han hurtig være kommen paa det rene med, at han, Apothekeren, ikke uden videre kunde springe ud som københavnsk Forretningsmand og Disponent, ukendt med Markedet, med Handelssædvaner, med Kalkuler, med Regnskabsføring — ja med sine egne Evner til at fabrikere sine Varer, og han vilde af al Kraft have arbejdet pan at skaffe sig det, der manglede, medens han nu ganske stagnerede. Og havde han haft den *legemlige* Energi vilde han have sørget for at være paa Færde sent og tidlig for at skaffe sine Varer Indpas og Ørenlyd gennem den Konkurrencens Tummel, der paa hans Omraade som paa alle andre gør det saa svært for den enkelte at trænge igennem. Men fra sin Apothekertid var han jo vænnet til at se Kunderne komme ind af Døren af sig selv — vænnet til at Salg det var Fortjeneste, at Konkurrence var et tomt Ord, og Beregninger og Overslag ret overflødige Anstrængelser. At det kunde være anderledes nu, faldt ham ikke ind.

Resultaterne var Tab. Fabriken havde ingen Omsætning, Phogg tjente intet; hvad han levede af var Resterne af sin Kapital og af en Lotterigevinst. Men naar det gaar galt for en Mand, der føler sig overbevist

om, at han selv ingen Fejl har, der nærer store Tanker om sine egne Evner og Fuldkommenheder og mangler Energien til at tænke til Bunds i Aarsagernes Væv, saa vil han uvægerlig skyde Skylden paa alle andre end sig selv. Og for Phogg var det Manglen paa Driftskapital — det var den Kredit, han maatte give — det var daarlige Agenter — det var Konkurrenternes ufine Manøvrer, der bar Skylden. Og selv disse Undskyldningsgrunde gav han kun, naar han var haardt trængt til at give Forklaring — f. Ex. overfor sin egen Familie, naar han maatte bede den om pekuniær Hjælp. Qui s'excuse s'accuse — selv i Undskyldningen ligger en Erkendelse af egne Fejl: langt mere stemmende med hans Selvfølelse var det overfor Omverdenen at lade, som om alt gik fortræffeligt, som om han tjente gode Penge, og Forretningen netop svarede til, hvad han havde „beregnet" — og overfor sig selv af al Magt at bilde sig ind, at alle Vanskeligheder snart vilde klare sig, det hele ordne sig paa bedste Maade.

Her møder vi Phoggs Centralforestilling i dens første, endnu ikke fuldt udviklede Skikkelse, og allerede ser vi dens mærkelige Evne til at forrykke Realiteterne for en Mand af hans Støbning. Hans overordentlige Selvtillid, der ikke er et Resultat af virkelig Dygtighed og sammenbidt Energi, men netop af Overfladiskhed og urimelig Sangvinitet, af fejle Analogislutninger fra Phogg som underordnet Apothekermedhjælper i en lille By til Phogg som selvstændig Fabrikant i en Hovedstad, bringer ham i et falsk Lys baade for sig selv og andre. Han er ingen Bedrager, der søger at dupere andre med, hvad han selv véd er urigtigt — han tror paa det urigtige; han skuffer andre, men aner ikke, at han skuffer. Opdager disse andre, at de er bleven skuffede af ham, og bebrejder ham det, saa er det ikke hans men deres Fejl. Hans Uheld er jo kun Uheld. De, der ikke kan se det, maa være dumme eller onde, de maa være hans forsætlige Fjender, ligesom de, der volder Uheldene, er hans uforsætlige Fjender.

Men naar dette er saa, er det klart, at fortsatte Uheld — og for Phogg var alle hans nye Forsøg kun fortsatte Uheld — ikke gør ham klogere — thi kun den lærer af sine Fejl, som indser dem — eller mindre selvtillidsfuld. Tværtimod — naar han selv stedse føler sig som den, der har haft den indre Ret, naar hans Uheld altid kun skyldes andres Uret og Ufinhed, saa styrkes netop Selvfølelsen af disse Uheld: han staar til Slut som den, der er omgivet af lutter Fjender, den ene retfærdige mellem lutter uretfærdige, og han bider sig fast i denne Overbevisning, der paa én Gang retfærdiggør ham for sig selv og overfor andre: *Selvfølelsen stiger til Selvretfærdighed.*

Dette bliver da gennem alle Skuffelser, og netop hærdet gennem dem, Phoggs fuldt udviklede, efterhaanden alt overskyggende Centralforestilling, for ham noget nær den farligste af alle. Thi er end Selvretfærdigheden altid falsk og forfalskende, saa kan dog ydre gunstige Forhold og fremragende Dygtighed føre dens Bærer nogenlunde uskadt gennem Livet. Men hvor den kun drives frem gennem indre Modsigelser, gennem tom Forfængelighed og gold Theoretisering, der forfalsker den, alt opslugende som den er, efterhaanden *alle* Værdier for sit Offer. Den selvretfærdige Undermaaler — han føler sig som Overmennesket, den aandsfine Patricier blandt grove Plebejere, den dybtskuende Filosof blandt tomme Overflademennesker, den stortseende Aandsaristokrat blandt nærsynede Filistre, den fine Forretningsmand blandt plumpe Styverfængere — højt hævet sværer han i alle sine Tanker, paa alle de Omraader, hvor hans Forfængelighed giver ham Ønsket om at spille en Rolle, over alle andre Menneskers lave Flugt. Hans *Ret* er den, at alle disse Mennesker beundrer ham, ser op til ham, og netop i de ydre Vanheld,

der rammer ham, finder en Grund mere til at erkende, hvor lidet han paaskønnes af denne Verdens grove Gennemsnitsvæsner, hvor let de har ved at slaa ham, just paa Grund af hans Aandsfinhed og Sjælsrenhed, og hvor megen mere Dyrkelse og Ærefrygt, han netop derfor fortjener.

Blandt dem, der vil stille sig paa den Side, føler han sig hjemme, fordi han dér føler sig selv; de bliver hans Venner, til dem er hans Hjærte knyttet. Mod disse sine *psykiske* Undermænd, blandt hvem han faar Lov til at være Overmennesket, kommer det virkelig gode og bløde i hans Natur frem — ligesom overfor hans *sociale* Undermænd, hvem det ikke falder ind at bestride hans Overstilling. Men som Uglen, naar den vover sig ud i Dagens Lys, er den selvretfærdige ilde set i Menneskenes Samfund. Vover han sig blandt sine Ligemænd frem med, hvad han virkelig mener og føler, er han vis paa Menneskenes Spot og Haan; de tror ikke paa hans højere Ret, de fornægter den og lader ham høre, at det til syvende og sidst er hans egne Fejl, der skaber hans Misère. Men som den, der har sat hele sin Forfængelighed ind paa sin Overlegenhed over alle andre, er han til det yderste saarbar netop overfor disse andres lette Sejr over ham selv. Han maa vige for alle disse Tarveligheder. Men han er ikke mindre i sine egne Tanker af den Grund — tværtimod. Og for ikke at saares bliver han overfor andre Mennesker indesluttet, tilbageholdende, tillukket; for ikke at røbe sig bliver han behersket; for ikke at faa Lejlighed til at røbe sig, trækker han sig ud af deres Selskab. Han bliver en ensom Mand, som flyr alle dem, der ikke tror paa hans Ret, og efterhaanden forstenes han i sin Ensomhed. Thi ved at lukke af for alle, der ikke ser ham, som han ser sig selv, afskærer han sig fra den eneste Mulighed for at faa tilført det nye Stof, der lidt efter lidt kunde bringe ham ud fra hans Forestillingsløbs faststukne Baner og skabe ham en ny Erkendelse — ved kun at lukke dem ind, der dømmer som han, gør han alt for at styrke og skærpe selve den Forestilling, der udelukker ham fra alle andre. Og efterhaanden udtørres hans Hjærte for disse andre, han føler sig ikke i Samfund med dem, han føler ingen Glæde ved deres Glæder, ingen Medlidenhed med deres Sorger — de er ham fremmede og fjendtlige, alle de, der dog ikke er værdige til at løse hans Skotvinge, og som han ender med at hade.

Gaa dem efter, de mange, der ved egne, fejle Manøvrer er løbne paa Grund i Livets Sejlads — de uheldige, de forglemte, de oversete, de forfaldne, de forbryderske, alle de smaa Skæbner, der gemmer sig hist og her, tavse og indbidte — hvor mange er i Stand til at erkende den virkelige Sandhed? I indre Selvretfærdighed finder de deres Trøst som Drankeren i sin Flaske — med en enkelt forstaaende til Selskab, den eneste for hvem de vover at lukke sig op, den eneste der er enig med dem.

Hos Phogg fuldbyrdes denne Udvikling i Aarene 1885—1887. Overfor hele hans økonomiske Vanskæbne taber de klartseende blandt hans Nærmeste hurtig Troen paa hans Dygtighed — overfor hans ubegribelige Uformuenhed til at se sine Fejl mister de Tilliden til hans Dømmekraft og gode Hoved. De lader ham høre ilde for, at det gaar ham galt — og Phogg lukker sit Hjærte af for dem. I sin Forlovedes Familie har han efter sin Bosættelse i Hovedstaden sin naturlige Omgang. Men hvad var det for Mennesker? Kloge, driftige Forretningsfolk, skarpe, kritiske Hoveder, der saa tværs igennem alle Talemaader — I hvert Fald naar det drejede sig om Forretninger. Selvfølgelig gjorde Phoggs „Aandskultur" ikke noget særdeles stærkt Indtryk paa dem — de spurgte om Realiteter, og selvfølgelig lod de sig ikke længe dupere af Phoggs stadige Uheld. De ansaa ham kort

og godt for en daarlig Forretningsmand, en uforetagsom, lidet driftig Fabrikant, som ingen Fremtid havde for sig — og de lod ham det mærke baade i Ord og Gerning — maaske haardere og skarpere end hans egen Slægt. Hurtig har Phogg følt sig uvel i deres Kreds — saa de ham over Hovedet for hans materielle Uheld, saa saa' han dem aandelig over Hovedet som de Pengematerialister, de for ham var. Men hans Skæbne laa i deres Hænder, og var for ham ilde forvaret dér. Thi med den psykiske Mistillid de nærede til Phogg fulgte to for ham lige trykkende Konsekvenser: Utilbøjelighed til at lukke Pungen op og derved skaffe Phogg det eneste, han mente i Virkeligheden at mangle, Kapital, og for Svigerforældrenes vedkommende Ulyst til at lade ham ægte deres Datter.

Hvorledes det psykiske Forhold mellem Phogg og hans senere Hustru har udviklet sig, er naturligvis for udenforstaaende ikke let at sige med Sikkerhed. Men i Kraft af al psykisk Sandsynlighed tør man gaa ud fra, at det, der bandt disse to Mennesker saa fast sammen, at det næsten lyder som en Saga, det var det alt opvejende Faktum: *Hun var den eneste, der troede paa ham.*

Forlovet med ham siden 1884, altsaa paa en Tid, hvor det virkelig gode, det umiddelbare, bløde og kærlige endnu var stærkt i ham, hvor han endnu gjaldt for den dygtige, fremadstræbende unge Mand med de mange Muligheder, hvor det lette, poetiske og litterære Skær, der var over ham, gjorde ham til noget for sig blandt de Mennesker, hun var vant til at færdes iblandt, har hun stedse følt sig sikker paa, at han var, hvad han gav sig ud for at være: den, der i Kraft af sin Naturs Finhed og Idealitet havde store praktiske Vanskeligheder at kæmpe med, den, der var uden Skyld i disse Vanskeligheder, og den, der nok med sine fremragende Evner vilde overvinde dem alle. Og fordi hun har troet alt dette, har hun fundet hans Selvretfærdighed berettiget, har taget hans Parti overfor Familien, har styrket ham selv i hans Drømme om kommende Sejre — og har derved, uden at vide det, netop drevet ham endnu et Stykke videre ud paa den Skraaplan, han var kommen ud paa, styrket og fæstnet hos ham selv Overbevisningen om, at det var ham, der havde Retten, de andre Uretten — maatte det ikke være det afgørende Bevis for ham, at ikke blot han selv men ogsaa hun troede derpaa? Og jo mere han i sin Selvgodheds utilgængelige Borg trak sig bort fra alle andre, jo mere indesluttet han blev, jo mere han maatte lægge Baand paa sine Følelser overfor andre, jo tættere Selvbeherskelsens Maske lagde sig over hans Sjæl — desto mere blev hun den, i hvis Selskab alt lyste, i hvis Nærværelse han kunde tale frit, hun blev den eneste, der forstod ham — den eneste, han elskede.

Skabe det Hjem, hvori de to, i Kraft af deres dybe, aandelige Overensstemmelse frit kunde lade deres Tanker gro, fri for al Tvang, al Beherskelse — bort fra det Hjem, hvor han selv maatte døje saa mange smaa og store Ydmygelser, og hvortil heller ikke hun med sin Tro paa Phogg kunde føle sig nøje knyttet — det blev nu Phoggs tidlige og sildige Tanke.

Men Udsigterne var kun smaa. I Juli 1887 havde Phogg begyndt en ny Fabrikvirksomhed i St. Kongensgade. Forretningen gik slet som alle de andre, Gælden var efter Phoggs Forhold stor og stadig voxende. Og Phogg vidste alt for vel, at uden en betrygget økonomisk Basis nyttede det ikke overfor Svigerforældrene at tale om Ægteskab. — Da lykkedes det ham i Juli 1888 hos en af sin Forlovedes Slægtninge at opnaa et forholdsvis stort Laan (3000 Kr.), som en af den Slags Tjenester, en Slægtning gør en anden uden at tale om det: hverken hans tilkommende Hustru eller hendes Familie vidste noget derom. Paa disse Penge giftede

Phogg sig samme Efteraar: Maalet var naaet — men ved hvilke Midler?

For første Gang har den haandgribelige, uafrystelige Løgn holdt sit Indtog i Phoggs Liv. Thi selvfølgelig havde han ikke kunnet opnaa sit Maal ved at fortælle Sandheden. Nej det var ved at bilde baade sin Hustru og hendes Familie ind, at nu gik Forretningen saa godt, at den gav et anstændigt Overskud, nu var den endelig og sikkert indarbejdet, nu var Fremtiden betrygget — det var ved denne Løgn, fastholdt og fasthamret i lange, alvorlige Samtaler med den Familie, der stod i Begreb med at knytte sin Skæbne til ham, og som sikkert ikke har ladet sig overbevise altfor let — ved denne Løgn, fra Svigerfamilien bredt videre i god Tro til alle Slægtens nærmere og fjærnere Led, var det, han satte sit Ønske igennem. Og dog har selve denne Løgn forekommet Phogg ganske naturlig og tilgivelig. Saa fast havde hans blinde Selvtro sat sig i hans Hjærte, at han stadig følte sig overbevist om, at hvad der ikke *var* sandt, nok skulde *blive* det — at „Retfærdigheden" vilde sejre, Forretningen blomstre, Dygtigheden komme til sin Ret. Var det da ikke en naturlig Ting, at rykke dette Tidspunkt lidt frem overfor de andre? Hvad Vægt laa der paa den lille Forskydning, naar saa meget derved kunde vindes? Nu havde han jo Kapital — nu skulde det hele gaa.

Men hvilke Illusioner Phogg end kunde hengive sig til — én Ting maatte fra nu af være ham klar, Løgnen var til Huse hos ham, ikke som en flygtig Gæst, men som den stille, for ham alene synlige Herre, der sad i Højsædet Dag ud og Dag ind i hans eget Hjem — *den* maatte han tjene, koste hvad det vilde. At se den aabenbaret, det var at staa vanæret i sine Nærmestes Øjne, miste sin Hustrus Agtelse, se sit Ægteskab forstyrret, maaske opløst — det Ægteskab, der var ham saa nødvendigt som den Luft, han indaandede; det Ægteskab, som han netop gennem sin Løgn havde opnaaet, det kunde kun holdes oppe, *ved at holde Løgnen skjult.*

Her skyder da en ny Centralforestilling sig ind i Phoggs Sjæleliv — en Forestilling, der, uden at fortrænge den tidligere, sætter hans slumrende Energi og Viljeliv i stærk Aktivitet. Skaf Penge — raaber denne Ledeforestilling til ham — skaf dem nu, strax; vent ikke længere paa, at de nok vil komme; nej stamp dem frem paa Stedet: ved Penge kan Du skaffe Løgnen ud af Dit Liv, tilbagebetale Laanet, sikre Din Fremtid, befæste Dit Ægteskab. Skaf Penge!

I Juni Termin 1889 skulde Phogg første Gang betale Renter og Afdrag af sin Gæld til den omtalte Slægtning F. — og i Maj s. A. gør Phogg en „Opfindelse". Er ikke Opfindelser Nutidens Omskrivning for at finde Fortidens skjulte Skatte? Ved Opfindelser kan man tjene Millioner — ofte paa rene Bagateller. Det var en god Vej til at opnaa det tilstræbte — Penge.

Phoggs Opfindelse var ikke epokegørende. Det var et Desinfektionsmiddel, men det kan være lige saa indbringende som at opfinde Telegrafen. Midlet slaas stort op med Annoncer og Reklamer, der koster mange Penge. En kort Tid gaar Forretningen strygende. Da slaas det fast gennem Pressen, at Varen er „et Produkt af tyk Uvidenhed eller topmaalt Frækhed". Med ét Slag er den hele Omsætning totalt standset.

Phoggs gode Tro lader sig nu ikke længere fastholde. Øjensynlig har den nye Impuls, Virksomhedstrangen, i Stedet for at føre ham ud i Livets Realiteter, kun drevet hans Fantasiliv et Stykke dybere ind i hans Sjæl — og derved atter bragt ham et Stykke længere ned ad den moralske Decadences Skraaplan. Selvretfærdigheden er ikke længer en stagnerende Overbevisning hos ham, der kun volder ham selv Skade — af Virksomhedsmotivet drives den ud af sin Passivitetstilstand og gør Phogg til en samvittighedsløs Struggler, der tror paa sin Ret til

at *udbytte* andre — disse „andre" disse Undermaalere, disse uretfærdige, der ikke er bedre værd end at fortæres af den Stærkere, den Klogere, af den, der har den højere moralske Ret — den Ret, som Hensynet til hans Hjems Opretholdelse giver Phogg.

Men Phogg var lige saa lidt nogen Mester i at benytte de ulovlige Midler, som han havde været det i Benyttelsen af de lovlige Midler, til at komme oven Vande. Han kunde *tænke* sig til, hvorledes alt skulde lægges til Rette, — hans aandelige Energi slog ikke til, naar det gjaldt at føre Tankerne igennem, ud i Livet. Hans Opfindelse var strandet, og ikke bedre gik det med nogle andre Forsøg i lignende Retning. Hans Stilling begyndte at blive fortvivlet. Vinteren stod for Døren og med den hans sløjeste Forretningstid. Pengene, han havde laant, var omtrent opbrugte, Forretningsgælden var ved at stige ham over Hovedet, og hans personlige Forbrug voxede, navnlig efterat hans Hustru havde født ham en Søn — han skyldte Husleje for flere Kvartaler og — fremfor alt — han kunde intet Afdrag præstere til F. Herfra truede stadig den store Fare. Hvor let kunde ikke F. lade et Ord falde til Svigerforældrene om hans Forhold! Udeblivelsen med Renter og Afdrag — det er for den solide Forretningsmand nok til at vide, at det staar ilde til med hans Debitors Finanser. En Forespørgsel til Svigerforældrene — en fortrolig Meddelelse, en beklagende Bemærkning — og alt vilde komme for en Dag.

Gaa til F. — sætte ham ind i Situationen — bede om Henstand og Tavshed; det vilde have været den naturlige Udvej. Men Phogg magtede det ikke. Gøre en Undskyldning, indrømme sin Fejl, bede om en Tjeneste — det var nu for Phogg det umuligste af alt. Gaa til den øvrige Familje, forklare det hele, laane Penge — nej det var dog det aller umuligste; saa vilde jo netop alt strax komme for en Dag. Men maatte løbe an paa, at F. tav og saa se Tiden an.

At Phogg herved spiller va banque med sit Livs helligste Interesser, er en Betragtning, der ikke undgaar ham — men for den lille Ubehagelighed foretrækker han den store Risiko. *Maaske* kan han i sidste Øieblik „finde paa noget", der vil redde alt. Hvorfor kaste Chancen bort og gøre sig lille — saa længe der endnu er mindste Mulighed for at blive den store.

Et tilfældigt Møde med F. befriede Phogg for en Tid for alle Farer. F. førte selv Talen hen paa Phoggs brudte Forpligtelse og gav ham Absolution, Henstand til den paafølgende December Termin. Faren var foreløbig skudt ud. Men Vinteren kom, og Phogg var lige nær. Nu meldte Ængstelserne sig for Alvor. Ruinen stod for Døren — hvor var Midlerne til at undgaa den? Forpint og nedtrykt lod han de lange Dage glide hen paa sit øde og folketomme Kontor, hvor han i mange triste Timer var alene — henvist til sit eget Selskab og sine egne, tunge Tanker. Ingen Fortrolig havde han, i hvis Barm han kunde nedsænke sine Bekymringer — hans Hustru, den eneste, der aandelig stod ham nær, maatte jo netop intet vide; hun skulde jo stadig tro — og troede virkelig — at alt var i den bedste Gænge. Og i lange, søvnløse Nætter vendte og drejede han om og om igen det evige Spørgsmaal: Skaffe Penge — redde sig og sine — redde den lille Dreng, hvis Aandedræt han hørte ved sin Side, lade Fredens og Tryghedens Féer slaa Kreds om denne lille Vugge — hvorledes skulde det altsammen naas? Terminen stod jo for Døren, Afdragene skulde betales? Og han havde intet at betale med.

Kupet — det store Kup, der med et Slag bringer det hele paa Fode! Det var Redningen. Med Ildøjne, lysende som smeltet Guld, stirrer Drømmen om dette Kup paa ham i de skrækkelige Nætter — tilsidst sysler han med den ogsaa i de lange, ledige Dage. Med Suggestionens Magt skyder den alt an-

det til Side, med Besættelsens hele Styrke gør den sig eneraadig i Bevidsthedslivet. I den strømmer alle ledende Forestillinger sammen — i den finder de alle Hvile.

Og Forbrydelsens skumle Port, der allerede var gledet op paa Klem i Phoggs Tanker, viger langsomt op paa vidt Gab. Forbrydelsen — hvad er det andet end en Indbildning, en Overtro, som de Stærke har formaaet at kyse alle de Svage med — et Ris, ved hvis Hjælp de faar dem til at gøre det, de ønsker, undlade det de ikke ønsker. Overtro og Indbildning, alt sammen — den kloge ser igennem det hele Væv, den stærke river det sønder og sammen.

Og dog er det, som Phogg en Stund har staaet stille overfor denne Udgang. Forbrydelse! — Ordet har saa styg en Klang, Gærningen har saa uudslettelige Følger. Phoggs hele Opdragelse, hans Stilling, hans Forhold, hans Standsfællers Domme, hans Trosfællers Traditioner — alt talte imod dette Spring ud i Mørket. Atter og atter har han skudt Tanken fra sig, atter og atter er den kommen listende over ham som en Udvej.

En Udvej! Ja — er det ogsaa en Udvej? Bliver de ikke opdagede — de fleste Forbrydelser? Og opdages den, er den jo ingen Udvej — kun den redningsløse Fortabelse. Ja kunde man finde paa en Forbrydelse, der ikke havde Udsigt til Opdagelse, der slet ikke lod sig opdage — det var noget andet. Men hvad er de fleste Forbrydelser andet end taabelige Forvildelser, der skaffer en øjeblikkelig Vinding og en sikker Opdagelse: Vexelfalsknerier, Bedragerier, Plattenslagerier osv. Det er ingen Udveje. Nej saa var der andre Forbrydelser, der var langt, langt sværere at udføre — men ogsaa langt vanskeligere at opdage. Tage en Mands Penge, naar han havde mange hos sig — Tusinder af Kroner — og gøre det umuligt for ham at rejse Klage mod nogen ved at skaffe ham bort, rydde ham til Side — dræbe ham? — Tanken er ikke født, før den slaas ned — men den kommer igen en Gang, to Gange — *maaske* en Udvej!

Her er det utvivlsomt, at „Raskolnikow" bliver et Bevidsthedselement hos Phogg. Selvfølgelig har Phogg ikke først da læst dette Værk, og endnu mindre har han, da han en Gang for Aar siden læste det, besluttet sig til ved Lejlighed at træde i Raskolnikows Fodspor. Bogen har simpelthen i sin Tid gjort et stærkt Indtryk paa ham, har indeholdt Tanker og Theorier, der har passet ind i Phoggs hele Forestillingskreds, klaret og udvidet hans Syn paa Livets forskellige Foreteelser, og den er bleven indkapslet mellem de mange andre Momenter, der betegne et Menneskes Udvikling. Nu i denne Tvivls- og Angstperiode dukker den op igen og bliver det Halmstraa, til hvilket han druknende klynger sig.

„Et ualmindeligt Menneske har Ret — det vil sige ikke den almene Ret, men en individuel Ret til at tillade sin Samvittighed at overskride visse Skranker, men ene og alene i det Tilfælde, at Virkeliggørelsen af hans Ide — *som maaske gaar ud paa at gøre andre Mennesker lykkelige* — fordrer det." (Raskolnikow II S. 101).

Var det ikke netop Sagen? Var det ikke netop hans *Ret* at gøre sin Hustru og sin lille Dreng lykkelige, selv om Skrankerne maatte overskrides? Et ualmindeligt Menneske maa gaa ualmindelige Veje. — Sandt nok, Raskolnikow magtede ikke sit Forehavende, men Raskolnikow

„vilde jo ogsaa blot *vide*, om han var en Lus som alle andre, eller om han var et Menneske, om han var *i Stand til* at overskride Skrankerne," (se III S. 94),

hvorimod Phogg intet Øjeblik tvivlede om, at tog han først Beslutningen, skulde han ogsaa nok være Mand for at føre den igennem til dens yderste Konsekvenser.

„Saa besluttede jeg, at jeg vilde bemægtige mig *den Gamles Penge og anvende dem til mine første og vigtigste Fornødenheder*" (se a. S. p. 88).

— Var det ikke netop det, ogsaa Phogg vilde. Og var det værre, at Phogg gjorde det, end at Raskolnikow havde gjort det. Ja var ikke selve Raskolnikows Lidelseshistorie efter Mordet et Bevis for, at der er Ophøjelse selv i den udvortes set skrækkeligste Gærning, naar den blot er udført *for andre?* Er der ikke netop Storhed i dette, at vove alt, selv det utroligste, for andres Skyld? —

Paul Bourget har sagt i „Disciplen":

„Man kan sammenligne den Indflydelse, visse Bøger kan have paa visse Menneskers Fantasi, med det velkendte Fænomen, der viser sig hos sukkersyge: den mindste Rift svulmer op til et Giftsaar."

Saaledes virkede Raskolnikow paa Phoggs ophidsede Nærver. Thi — „der gives ikke daarlige Bøger, men der gives daarlige Øjeblikke til at opfatte selv de bedste Bøger" (Bourget s. S.).

Ganske sikkert har Phogg som Raskolnikow, selv efter at han havde gjort den Tanke til sin, at han vilde dræbe et Menneske, af og til med Forfærdelse spurgt sig selv: om det virkelig var muligt, at „han skulde slaa ihjæl, bryde Laase op, stjæle"; sikkert har det gaaet med hans Beslutninger som med Raskolnikows, at „jo mere afgjorte de blev, desto forfærdeligere og umuligere syntes de ham, desto mindre kunde han tænke sig, at han nogensinde skulde høre op med bare at *tænke* derpaa, og at han nogensinde ganske simpelt vilde komme til at staa op og *gøre* det." Men desuagtet har hans Hjærne som et lydigt Redskab hele Tiden gjort sin Pligt: at udarbejde Planen.

Fast Form har denne dog næppe taget, før efter d. 19. Decbr. Den Dag fik Phogg en lille Paamindelse fra F. Troligt har den korrekte Forretningsmand ventet Terminen ud. Men Terminen gik uden Afdrag — uden blot en Undskyldning, en Forklaring, en Anmodning, et Ord fra denne Debitor. Saaledes tør ingen Forretningsmand, mindst en Forretningsmand, for hvem man nærer Interesse, bære sig ad. Og Paamindelsen var dog det mindste, han kunde vente sig. Fra den Dag er Phogg gaaet som paa en Vulkan, i Rædsel for et Udbrud, der kunde komme, hvad Øjeblik det skulde være, og som da vilde begrave alt, hvad han havde arbejdet for saa længe og saa trælsomt. Nu maatte der handles — hurtigt, resolut og klogt.

Og da det først var blevet ham klart, behøvede han ikke at søge længe efter de Forbilleder, der skulde følges.

Den 26. Juli 1889 havde EYRAUD og GABRIELLE BOMPARD forfærdet Verden med det bekendte Kuffertmord. En gammel Libertiner var i Paris bleven lokket op i Gabrielles Lejlighed, kvalt af Eyraud ved Hjælp af en Strikke, gemt i en Kuffert, bragt paa Jernbanen og transporteret til Lyon. Der havde de bragt Liget ud paa en øde Vej og kastet det tæt ved Rhônen i et Buskads, hvor det først opdagedes d. 13. August. — Bladene havde hele Efteraaret 1889 talt om dette Mord, hvis Ophavsmænd kun blev opdagede paa Grund af Bompards utrolige Letsindighed og Dumhed.

I hele denne Plan behøvede kun ubetydelige Enkeltheder at ændres; saa var hele Udførelsesmaaden bragt paa det rene.

Samme Efteraar var et Pengepostbud i Berlin bleven myrdet af en Person, der ved et fingeret Brev til sig selv fik Buddet op i sin Lejlighed, hvor han dræbte det med en Hammer, udplyndrede det og derpaa tog Flugten. Ogsaa denne Morders Paagribelse skyldtes hans taabelige Adfærd efter Mordet — Aviserne havde talt vidt og bredt derom.

Altsaa ogsaa Ofrets Person havde Phogg klar for sig. Allerede om Efteraaret, tilstaar han selv, var den Tanke ved en enkelt Lejlighed overfor et bestemt Bud slaaet ned i ham, at dette var en Maade at komme til Penge. Nu beslutter han sig til, at saadan skal det være.

Men *hvem* skulde være Ofret? Det har

været det store Spørgsmaal, der har forsinket Planens Udførelse. Der kom mange Inkassatorer hos Phogg for store Firmaer; mange af dem gik sikkert med store Summer hos sig — men at finde netop det rette Objekt, som netop kom i rette Øjeblik, det var den store Vanskelighed.

Den 3. Januar kom Müller op til Phogg for at faa et Afdrag paa sine Regninger. Müller var en lille, svag Mand, let at overvælde; han gik for et stort Firma, sikkert havde han ofte mange Penge hos sig. Mulig har Phogg før i sine Tanker tænkt sig ham som Ofret — men den Dag har han efter al Sandsynlighed besluttet det. Maaske har han endog den Dag haft i Sinde at udføre det; i hvert Fald fik han Müller til at følge sig ind i det indre Fabrikslokale med en Begrundelse, der meget godt kan have været et Paaskud. Maaske er der kommen en uventet Hindring, maaske har Modet svigtet Phogg i det afgørende Øjeblik — maaske har det været Raskolnikows „Prøve", Phogg har anstillet.

Müller gik i hvert Fald uskadt bort. Han vilde komme igen om nogle Dage, sagde han ved sin Bortgang. Fra den Dag har Müllers Mord været besluttet. Vel mangler der et egentligt Bevis herfor, men der er psykologiske Data, som først derved faar deres rette Baggrund.

Lørdag den 4. Januar var der et lille Familieselskab samlet hos Phogg. Han var da ualmindelig oprømt og livlig, d. v. s. han har været til det yderste exalteret. Selv udtaler han, at han havde Fornemmelsen af, at hans Hjem snart vilde blive opløst — derfor vilde han rigtig „nyde" denne sidste Aften. Forklaringen er psykologisk lidet sandsynlig — har hans Munterhed virkelig været i Stand til at skuffe naturlige, velbegavede Mennesker, kan den ikke have været bygget udelukkende over, hvad der maatte føles af Phogg som den tungeste Ulykke af alle. Den vilde da være bleven *for* exalteret, for grimaceret. *Noget* ægte maa der have været i den. Naar hans Munterhed, trods al Exaltation, kunde passere for god, saa er derfor Forklaringen, at han *virkelig* har følt en Slags Glæde: *Beslutningens Glæde**), Befrielsens Glæde over at de raadløse Overvejelsers Tid var forbi, Midlet var fundet, det Middel, som netop var i Stand til vedblivende at holde dette Hjem, som han elskede saa højt, sammen endnu en Tid. For denne Glæde har han kunnet glemme Midlets Gru en kort Stund — skyde til Side for det, der var, det, der vilde komme: det vilde jo i hvert Fald ikke komme strax, ikke i Aften, ikke i Morgen, i Morgen *Søndag*; i Aften kunde han endnu være glad.

Søndag Formiddag efter Frokost gik Phogg op paa sit Kontor og forblev der i længere Tid, end han plejede paa Helligdage. Hvad tog han sig for? Phogg siger det selv: han gennemstuderede sine Bøger, sine Regninger, for at blive klar over sin Status! Som om han ikke for længe siden var bleven klar over, hvor haabløst det hele stod! Nej — naar han vilde se sine Papirer igennem endnu den Dag, netop den Dag, saa var det, fordi han vilde mane det frem for sine Øjne, mane det frem saaledes, at slet ingen Tvivl var mulig, at det Middel, han havde bestemt sig til at bruge, var *det eneste*, der stod tilbage, og som derfor *maatte* bruges — maaske allerede i Morgen, Mandag. Denne alt overvindende Selvsuggestion er det, han har tilstræbt.

Har han opnaaet den? Ja — og Nej. Da Phogg var færdig med sit Gennemsyn, saa gik han, som han selv siger, ud i sit Pakrum, knyttede en Strikke i en Løkke og lagde den om et Dørhængsel — for at hænge sig. Men Modet svigtede ham, han tog atter Strikken ned, kastede den fra sig og gik hjem.

*) Se Forbrydertyper hos Shakespeare, Macbeth p. 67 og 82.

Har det alene været Fortvivlelse over hans økonomiske Stilling, der har lagt Strikken i hans Haand? Hvorfor har den da netop grebet ham nu saa stærkt — det var jo intet nyt, han af sine Bøger havde erfaret. Ser man ikke tydelig, at der her er kommet et helt nyt Moment ind i hans Bevidsthed? Det er Rædslen over, at han har set, at for ham stod kun dette ene Middel tilbage, Mordet, — det er Rædslen over dette forfærdelige, som maatte og vilde ske — det er *Rædslen over ham selv*, der har grebet ham. Og i et Øjeblik har det da lyst op for ham, at der *var* en Udvej udenom Mordet, en eneste, Selvmordet. Og han har grebet den som en Redningsplanke — det var Frelsen for den grufulde Dag og Daad, der stundede til. — Men Modet har svigtet ham! Da kan selv stod overfor det gabende Svælg, Døden, da veg han tilbage. Den Gru, der stod op af denne Afgrund, var saa forfærdelig, at *alt* andet syntes ham ringe imod den. — Mordet, som han før havde frygtet saa usigelig for, syntes ham nu en let udførlig Gærning, let imod den anden, den forfærdelige Gærning, han havde set ind i — Selvmordet; let ogsaa derved, at den netop gav ham alle de Chancer, som han havde været i Færd med for evig at tilintetgøre.

Og han er gaaet hjem, fattet, næsten trøstet — nu var han klar paa, hvilken Udvej der var den letteste at følge. —

Paa denne pykologiske Baggrund har man let ved at konstruere de følgende Dages Begivenheder.

Mandagen kom og gik. Müller viste sig ikke. Med hver Nerve spændt har Phogg luret paa, hvem der tog i Haandtaget til hans Kontor, set Karlen forlade Lokalerne, været alene, været parat, ventet — og ventet forgæves.

Tirsdagen kom, og det samme har gentaget sig. Alt er bleven stille og øde i de tomme Lokaler. Som en Tiger paa Spring har Phogg siddet paa sin Stol — kun med denne ene Tanke som et Bjærg i sit Hoved: Müller. Allerede er han begyndt at tvivle om Müllers Komme, allerede er en vis Lettelse begyndt at bemægtige sig ham. Altsaa heller ikke i Dag! Da træder Müller ind, sætter sin Stok, lægger sin Hat, bøjer sig over sine Papirer, siger et Par undskyldende Ord. Saa gaar Phogg lige hen til ham med rolige Skridt for ikke at vække hans Opmærksomhed — griber ham om Halsen med begge Hænder, trykker til af al sin Magt — et Minut eller to efter er Müller død.

Phogg tør ikke tro sine egne Øjne. Er det saa let at dræbe et Menneske? Umuligt, Müller er kun besvimet. Og han springer hen, griber Strikken — den, hvormed han har villet hænge sig selv — lægger den om den Dødes Hals og trækker til. Snart ser han, det er overflødigt. Müller er død.

Og han klæder Liget af, gemmer det hastig i den ventende Tønde, saa det ikke kan ses, om nogen skulde komme.

Saa lytter han længe og forsigtig. Er der nogen, der har hørt noget? Er der nogen paa Trapperne?

Alt er roligt og stille som før.

Saa giver han sig til at læske Kalken, der skal danne det ætsende Stof om Liget, gøre det ukendeligt ved at æde Ansigtstrækkene bort, og fylder Tønden til Randen. Han slaar Tønden i og stiller den hen mellem de andre Fade.

Alt er roligt og stille. Alt er som før. Intet er foregaaet. —

Samme Aften var Phogg til Vælgermøde paa Sortedamslund.

Og da nu alt kom for Dagens Lys, da Phogg endelig og uigenkaldelig havde tabt sit Spil, og Ulykkerne styrtede ned over ham — hvorledes gik det ham saa? Da var han vel en nedbrudt, ødelagt Mand, hvem Livet intet var værd mere?

Man skulde have troet det, men saa underlig er Menneskets Sjæl, at næsten det omvendte blev Tilfældet.

Phogg var, da han begik Mordet, som en fortvivlet, ødelagt Spiller, der sætter alt paa ét Kort, vover alt for at vinde den ene Chance. Da alt er tabt, faar hans Sjæl sin Fred tilbage. Han, som ikke kunde faa et Ord over sine Læber, da alt endnu kunde have været vendt til Frelse — han, som ikke kunde aabenbare for nogen levende Sjæl, hvorledes det var fat med ham — han, som fortæredes i de forfærdeligste Sjælekampe, begik den skrækkeligste Gærning, saa længe der var en eneste Mulighed for, at alt endnu kunde skjules — han bar det med Sindsro, da endelig alt var aabenbaret, og alle kendte, hvad før ingen havde anet.

Hvad kom de andre ham ved? For ham existerede der kun ét Menneske, hvis Mening han brød sig om, Drivfjedren i hele hans Liv, i godt som i ondt — hans Hustru. *Og hun, som altid havde troet paa ham, hun troede fremdeles paa ham.* Gennem alle Rædslerne saa hun hans Kærlighed til hende lyse som et flammende Tegn — alt, hvad han havde lidt og stridt, alt, hvad han havde forbrudt, det fyldte hende kun med den dybeste Medlidenhed med denne Mand, som havde lidt og forbrudt sig — for hendes Skyld. Over hans uendelige Egoismes Hav saa hun kun Kærlighedens sollysende Strand — og for dens Skyld tilgav hun ham alt.

For ham var denne Tilgivelse nok — for ham var den alt. Som hun med sin Kærligheds Finger slettede Forbrydelsen ud af hans Liv, slettede han den ud af sin Bevidsthed — existerede den ikke for hende, saa existerede den heller ikke mere for ham: i hende var jo al hans Bevidsthed, hele hans Liv samlet som i et Brændpunkt. Hende, som hans Selvretfærdighedsfølelse havde bragt ham til at elske, hende elskede han netop saa alt fortærende, som Selvretfærdigheden var alt fortærende hos ham selv.

Derfor erfarer vi — næsten med Forfærdelse — at da Phogg først havde faaet Sikkerhed for, at hans Hustru saa paa ham som før, saa var det, som om al Brøde var taget fra ham — midt under den oprivende Sag, midt i Fængslets Uhygge, vuggede han sig selv i lyse Drømme om den Lykke, han og hans Hustru engang skulde nyde i et fremmed Land, under fremmede Omgivelser, naar de lange Straffeaar var omme — han som dengang bogstavelig maatte føle Øxen over sit Hoved.

Derfor bør vi heller ikke spørge om Anger i Phoggs Sjæl — Anger over, hvad han havde gjort, over den skrækkelige Uret, han havde begaaet mod en brav, hæderlig Mand, over den Kummer, han havde bragt over denne Mands Slægt. Thi Anger er Sorg over det forspildte — men Phogg havde jo intet forspildt af det eneste, han havde Følelse for, sin Hustrus Kærlighed. Hvad havde han at angre? Højst, at han havde forøvet, hvad der kunde have været undgaaet — højst en Gærning, som havde vist sig dum og overflødig; og som en Dumhed angrede vel ogsaa Phogg sin Forbrydelse, en Dumhed, der tog et Stykke ud af hans Liv bag Tugthusets graa Mure — men ikke som en Brøde, en skændig, oprørende Forbrydelse. Hvad han havde gjort, kunde han ikke have gjort anderledes: Dumheden maa betales, naar den er gjort — men den er værst for den, den gaar ud over — saaledes omtrent har vel Phoggs Tankegang maattet være.

Og dog var der endnu et, som Phogg ikke glemte i sin Straffetid. At han, Phogg, havde kunnet nedværdige sig saa dybt, at han havde kunnet begaa denne hæslige Gærning — det var en Tanke, der jævnlig pinte ham. Men det var ikke det *moralsk* hæslige, han derved tænkte paa: det var det *æstetisk* hæslige, det faktisk modbydelige i denne Kvælning, denne Nedpakning, denne Udplyn-

dring af en forsvarsløs Mand, et stakkels Lig. Derfor vilde han i saa lang Tid under Forhøret ikke indrømme, at han havde bemægtiget sig den Dødes Uhr ud af hans Vestelomme — det forekom ham, siger han' saa „simpelt og røveragtigt", at han havde kunnet naa saa langt ned. Derfor holdt han ikke af at tale om „den gamle Mand", som han benævnte sit Offer. Derfor var det forfærdeligste under hele Sagen for ham det Øjeblik, da det mishandlede Lig i Phoggs Overværelse blev taget op af den rædselsfulde Emballage, hvori Phogg havde gemt det.

Dumt og stygt — det var Mordet for Phogg. Videre naaede hans Erkendelse og Følelse aldrig overfor hans Forbrydelse. Det var alt, hvad dette engang saa varme og gode Hjærte endnu kunne føle i sin Dom over andre, i sin Dom over sig selv. I hans Selvretfærdigheds Isørken var alle andre Fornemmelser stivnede, kun de var endnu levende, hvorpaa denne hans Selvretfærdighed hvilede som paa en Sokkel, hans Tro paa *Klogskaben* og paa *Sjælsfinheden* hos sig selv. Mod de to Følelser havde han forbrudt sig — for Resten var der intet at bebrejde ham, intet han forstod.

Derfor skyggede heller aldrig Mordet og dets Minder over den Tanke, paa hvilken han i Tugthuset samlede al sin Energi, som dér blev hans Viljes alt beherskende Centralforestilling, saa eneraadig, at den endog udadtil syntes at have vundet Bugt med hans Følelse af eget Værd: det var Tanken om Benaadningen — Benaadningen, der atter skulde give ham tilbage til Livet og det, som dèr havde Værdi for ham.

Intet Øjeblik tabte han sit Maal af Syne. En Mønsterfange som ingen anden var Phogg, altid behersket, altid pligtopfyldende; deifor blev han ogsaa paaskønnet og værdsat af alle, der kom i Berøring med ham. Saa hurtig som Reglementet tillod det, opnaaede han alle de Begunstigelser, en Fange i en Strafanstalt kan opnaa; til Slut syslende ved et Bogbinderi og knyttet til Bibliotheket gjorde han sig Tilværelsen saa taalelig, optaget af litterære Interesser, som den kun er for de færreste Fanger.

Men hvor medgørlig og fredelig han end gik om mellem andre Fanger og Anstaltens Funktionærer; Hovmodet var det samme i hans Liv i Tugthuset som udenfor. Dybt pinte det „Selskab" ham, hvori han i Tugthuset maatte færdes; dybt kunde det nage ham, naar han erfarede, at andre Fanger var bleven benaadede og løsladte, Fanger, hvis hele Fængselsliv kun havde været en fortsat Række Disciplinærforseelser. *De* kunde blive benaadede, og han, Mønsterfangen, kunde det ikke! Var der Retfærdighed heri? Og da endelig Døren aabnedes ogsaa for ham, og han forlod Anstalten, gik han derfra med oprejst Pande og modigt Sind. Han havde opnaaet *sin Ret* i Tugthuset — nu skulde ogsaa Livet give *ham* hans Ret.

I et fjærnt Land er han da atter forenet med sin Søn og sin Hustru — hun, som har frelst hans Liv, hun, om hvem Phoggs Defensor for Højesteret udtalte de sukke Ord:

„Denne gode og brave Kvinde har ikke tabt Troen paa det gode i ham. Igennem mange Maaneders søvnløse Nætter grunder hun over Midler til at frelse hans Liv. Igennem et langt Aars pinefulde Dage vandrer hun fra Mand til Mand, kæmpende som en fortvivlet for hans Liv. Igennem mig anraaber hun de høje Dommere — ikke om at bryde Loven, det ved hun er umuligt — men om at vise Barmhjærtighed".

Phogg fandt Barmhjærtighed — han som aldrig tænkte paa andet end „sin Ret". Maaske den, som skaffede ham selv Barmhjærtighedens Naadegave, ogsaa under Kærlighedens milde Straaler kan faa Barmhjærtighedens Følelse kaldt til Live i *hans* Hjærte — den, som hverken hans Forbrydelse eller hans Straf har kunnet bringe til at spire.

LOV OM AKTIESELSKABER

Af Konsul, Grosserer JOHAN HANSEN.

VED det af Indenrigsministeren fornylig bebudede Lovforslag er denne Sag efter en hel Del Aars Forløb paany blevet aktuel, efter at have hvilet i ca. seks Aar fra det Tidspunkt, da den i 1900 nedsatte Kommission havde afgivet sit Forslag.

Det maa formodes, at naar det nuværende Tidspunkt menes at være særligt egnet til at bringe dette Spørgsmaal frem paany, er det Meningen under en eller anden Form at søge en saadan Lov gennemført, og at Motivet dertil maa være, at der fra forskellige Erhverv er rejst saa stærke Krav, at man ikke mener at kunne være disse overhørige, eller at der i Ly af de nuværende Love er begaaet saadanne Misligheder, at der maa træffes skarpere Foranstaltninger.

Der er næppe Grund til at betvivle, at det af Kommissionen afgivne Forslag til Lov om Aktieselskaber vil blive lagt til Grund for Indenrigsministeriets Forslag, og der turde derfor være Anledning til i Tide at gøre sig klart, hvorvidt dette kan siges at være netop, hvad man maatte ønske og hvad der overhovedet kan opnaas, hvis det skulde blive Lov.

Allerede da Kommissionen havde afgivet sit Forslag, blev dette fra enkelt Side i Pressen gjort til Genstand for Kritik, og Mand og Mand imellem drøftedes Betimeligheden af et saadant Lovforslag, hvorved det konstateredes, at der allerede dengang var en ret betydelig Skepsis saa vel overfor det foreliggende Udkast som overfor Tanken om en Aktielov overhovedet.

Baade Forsvarere og Modstandere maa sikkert kunne enes om et, nemlig at en Aktielov under alle Omstændigheder vil være i høj Grad hæmmende for de frie Bevægelser indenfor Erhvervslivet. Forsvareren vil næppe kunne gaa længere end til at kalde det et nødvendigt Onde. Den vil sikkert hurtigt blive indrangeret mellem de direkte og indirekte Byrder, som i Løbet af en Række Aar med mere eller mindre Ret er lagt over paa de forskellige Erhverv. For kun at nævne noget i Flæng, Skat paa Aktieselskaber, Ulykkesforsikring, Konsulatsafgift o. s. v., ja inden ret længe vel endogsaa en Lov om Butikernes Lukning, 8 Timers Arbejdsdag og lignende, alle Byrder, der i højere eller mindre Grad vil virke hæmmende paa Erhvervslivets frie Udfoldelse eller paalægge Erhvervene forøgede Byrder, uden at der efter min Mening i tilsvarende Grad tages Hensyn til de berettigede Krav og Ønsker, som i Retning af Lettelser maatte gøres gældende.

Jeg troer at kunne sige, at der i 1900, da Kommissionen nedsattes, var et nogenlunde almindeligt Ønske om en Aktielov, men jeg er lige saa overbevist om, at Stemningen er stærkt i Færd med at vende sig, og maaske allerede nu — særlig belært med Erfaring fra Udlandet — for en stor Del har vendt sig. Man hører nu ret almindeligt udtalt, at der dog er en ikke ringe Mulighed for, at man ved at vedtage en Lov som foreslaaet af Kommissionen vil binde det private Initiativ og hæmme den legitime Forretning, uden at man i Virkeligheden vil ramme Svindelen, da det overhovedet er umuligt at skrive en Aktielov, som kan virke fuldt betryggende og ikke kan omgaaes.

Jeg lægger ikke Skjul paa, at jeg for mit Vedkommende stærkt sympatiserer med „man", og noget bedre Bevis vil næppe kunne forlanges end Henvisning til Forholdene i England, Landet for Aktielov par excellence, hvor de praktiske Englændere Aar efter Aar udsteder nye Tilføjelser, og hvor ikke desto mindre de mest haarrejsende Aktieselskabs Svindler afsløres ret jævnligt.

Kan man overhovedet sige, at Forholdene her hjemme har været af en saadan Natur,

at vi ikke har været tilstrækkeligt beskyttede ved de nuværende Love? Jeg mener absolut nej. En Del af de — iøvrigt ikke overvældende mange — Aktieselskabs-Miserer, som er forefaldne her hjemme, har været af en saadan Natur, at det vist er meget tvivlsomt, om en ny Lov vilde kunne have forhindret dem. Andre vilde sikkert kunne have været undgaaet, hvis Aktionærerne havde brugt deres i Henhold til Lovene hjemlede Rettigheder til at gribe ind. Hvis d'Herrer Aktionærer mener, at de efter Vedtagelsen af en Lov om Aktieselskaber for Fremtiden roligt kan lægge Hænderne i Skødet, uden at det vil være d'Herrer Direktører eller Forretningsledere muligt at foretage urigtige Transactioner eller ligefrem Svindlerier, vil de sikkert hurtigt faa Øjnene op for, at dette beror paa en Misforstaaelse. Vore hjemlige Aktionærer viser gennemgaaende stor Ulyst til at møde paa Generalforsamlinger, omendskønt de jo maa vide, at de efter de existerende Selskabers Love i saa godt som alle Tilfælde sidder inde med den suveræne Magt og i Virkeligheden har Afgørelsen i deres egne Hænder. Ved Lov at forhindre, at f. Ex. en Del kapitalstærke Aktionærer træffer saadanne Bestemmelser, som maaske ikke konvenerer et Mindretal, eller at Bestyrelser, der sidder inde med et stort Antal Aktier, kan udøve en afgørende Indflydelse paa Generalforsamlinger, lader sig nu engang ikke gøre. Hovedpunktet, hvor Aktionærer efter min Mening med Rette maa kunne forlange fuld Betryggelse, *er ved Dannelsen af et Aktieselskab*. De maa kunne forlange at vide bestemt, *hvad de gaa ind til* og *under hvilke Forudsætninger*. Der maa tilvejebringes fuld Offenlighed om alle Selskabets Værdier og alle andre Detailer, saaledes at der ikke bagefter fra Aktionærernes Side kan rejses beretigede Anker over, at de ikke har vidst fuld Besked med, hvad de gik ind til. Her maa Direktion og Bestyrelse absolut være fuldt ansvarlig, moralsk og juridisk, ligeoverfor det Publikum, som de henvender sig til angaaende Tegning af Aktier, og viser det sig, at man her har søgt at føre Offentligheden bag Lyset, bør Stifterne strengt kunne drages til Ansvar. Dette er for mig det afgørende Moment. Hvorledes iøvrigt et Selskab ledes og virker kan ikke fastsættes ved Lov. Det maa være Aktionærernes egen Sag ved Valg af Bestyrelser og paa de aarlige Generalforsamlinger — muligvis ogsaa gennem autoriserede Revisorer — at skaffe sig betryggende Garanti for, at Selskabet ledes paa en forsvarlig Maade, og at Regnskaberne virkeligt viser et korrekt Billede af Driften og Status. Aktionærerne maa mere end hidtil benytte sig af den dem allerede hjemlede Myndighed, saa snart der er den mindste Grund til at formode, at Selskabets Ledelse ikke sker i Overensstemmelse med Love og Vedtægter, men de maa blot ikke slaa sig til Ro med, at den hellige Grav vil være vel forvaret, hvis en Aktielov vedtages.

Jeg gentager, at der ikke er nogen Tvivl om, at det af Kommissionen udarbejdede Forslag vil vise sig i høj Grad at lægge en Dæmper paa det frie Initiativ uden i Virkeligheden at skabe synderlig større Betryggelse, end der nu existerer overfor hensynsløse Direktører. Forslaget lider, forekommer det mig, derunder, at man i altfor høj Grad har lagt Vægt paa at opstille Regler for, hvad et Aktieselskabs Direktør og Bestyrelse *skal* gøre, i Stedet for at holde sig mere til, hvad de *ikke* maa gøre.

Det vilde nu føre for langt at komme nærmere ind paa det Utal af Bestemmelser i Forslaget, hvor dette griber ind i den personlige Frihed og Dispositionsret, ja ligefrem opkaster sig til et Slags Forsyn for store Dele af Befolkningen for, som det hedder i Motiverne: „at beskytte den lille Kapitalist imod letsindig Pengeanbringelse". Kan det nu virkeligt være en Aktielovs Opgave ved Fastsættelse af Aktiernes Størrelse at hindre, at den lille Kapitalist faar Anledning til at

interessere sig for et Foretagende, som han nu muligen har lidt Kendskab til eller Interesse for? Ja for saa vidt som man gaar ud fra, at de fleste Selskaber er baserede paa Svindel, og at Direktørerne er mere eller mindre Forbrydere, men ellers mener jeg rigtignok, at Spørgsmaalet maa besvares absolut benægtende, thi ved Lov at ville foreskrive, hvem der maa være Aktionær i et Selskab, turde dog have for vidt rækkende Konsekvenser. Vil en mindre Kapitalist absolut anbringe Penge udenfor de sædvanlige rentebærende Papirer, og søger man at afskære ham fra at kunne løbe den forholdsvis mindre Risiko at være Aktionær i et Selskab, bidrager man samtidig til at føre Vedkommende nærmere til den mere hasarderede Termins- og anden Spekulation. I England, hvor Forholdene dog ubestridt er langt større end her, er Minimum for Aktiernes Størrelse £ 1, hvorimod man her ikke vil tillade Aktier under Kr. 100 uden kongelig Bevilling og for Selskaber med almennyttige Formaal. Begrebet „almennyttige Formaal" vil sikkert ikke være saa let at definere i denne Forbindelse.

Aktiekapitalen maa ikke være mindre end Kr. 50,000. At denne Bestemmelse vil virke i høj Grad hæmmende kan ansees for givet. Man udelukker hermed en Række Foretagender, hvor netop smaa Kapitalister, der enkeltvis ikke magte en bestemt Opgave, men tilsammen rejser en 10—20,000 Kroner til en iøvrigt fuldt ud fornuftig og legitim Virksomhed, afskæres fra at realisere saadanne Planer. Hvorledes Forholdene vilde blive for en Mængde af vore smaa Sejlskibs-Rhederier, der alle virke med en mindre Kapital, vil jeg henstille til d'Herrer Concipisters Overvejelse. Enten kan man sige, at overhovedet kun større Foretagender maa existere som Aktieselskaber, og da er Kr. 50,000 for lidt, eller ogsaa maa Minimumsgrændsen sættes langt lavere.

Reglerne om Indbydelse til Aktietegning og om Selskabers Dannelse finder jeg gennemgaaende tilfredsstillende. Som ovenfor berørt er det nødvendigt, at disse blive ret detaillerede og betryggende, ja, jeg gaar saa langt som til at sige, at hele Lovforslaget maaske kunde indskrænkes til saadanne Regler, men ved at gaa videre i Texten støder man paa det ene Punkt efter det andet, hvor det Spørgsmaal stadig gentager sig: Hvorfor i Alverden skal nu alle disse Ting fastsættes ved Lov? Jeg tør ikke indlade mig paa at drage alle disse Punkter frem, thi de gaa igennem fra Forslagets § 10 lige til § 92. Hele Sider forekommer det mig kunde stryges. Overalt griber man ind i Forhold som, naar Selskabet engang er stiftet, udelukkende bør afgøres og ordnes mellem Stifterne og Aktionærerne, uden at Lovgivningsmagten paa nogen Maade kan have Interesse i at blande sig deri. Jeg tager mine Exempler i Flæng og spørger:

Er det ikke en i høj Grad ubillig Bestemmelse, naar der i § 11 fastslaas, at ved Udvalgs Nedsættelse maa de Aktier, som er tegnede eller erhvervede af Stifterne, ikke stemme?

Kan ikke det samme siges om den Stifterne i § 19 paahvilende Forpligtelse til at overtage Aktier, tegnede af Personer, hvis Uvederhæftighed maatte være bekendt?

Er det ikke en for almindelig Bestemmelse, at Stifternes, Direktørernes og Bestyrelsens Ansvar er betinget af, at de har handlet „med Tilsidesættelse af almindelig Forsigtighed"?

Med hvad Berettigelse foreslaar man, at det Vederlag, der er betalt for en Forretnings Afstaaelse, *skal* amortiseres med i det Mindste 15 % pro anno, eller at der af Aarets Netto-Overskud *skal* henlægges mindst 5 % til en Reservefond — uanseet om det er et Bank-, Industrielt- eller Dampskibs-Foretagende, eller at Reservefonden i visse Selskaber *skal* anbringes i sikre, let realisable Værdipapirer, at Bestyrelsens Medlemmer kun

maa vælges for højst fem Aar ad Gangen, at Direktionen og Bestyrelsen kun *maa* lønnet efter visse Regler o. s. v. i en Uendelighed?

Hele Kapitel 4 om Generalforsamlingen kunde indskrænkes til de fire sidste Linier i § 55, der siger, at „Generalforsamlingen paa ethvert Omraade kan fastsætte Regler for Selskabets Ledelse med bindende Virkning for Bestyrelse og Direktør." Lad saa dem om Resten!

Kapitel 9, Straffebestemmelser. Dette vil sikkert, hvis ophøjet til Lov, virke i en noget modsat Retning end Kommissionen har tænkt sig. Naar, i vort lille Samfund, hvor enhver ikke straffet Person sikkert vil findes i Bestyrelsen for et større eller mindre Selskab, pludselig ser det behagelige Perspektiv aabne sig, at han, hvis han i en Beretning til Generalforsamlingen bevidner noget, *hvorom man intet Kendshab har*, straffes med Bøder indtil Kr. 20,000, simpelt Fængsel, *eller begge Dele i Forening*, turde det vist efterhaanden blive ret vanskeligt at finde Bestyrelselsesmedlemmer. Jeg formoder, at der i Praksis efterhaanden vilde opstaa en Række professionelle Bestyrelsesmedlemmer, der imod ret høje Honorarer tilbød sig, men det er givet, at en Del af de ansete Mænd, der indtil nu har været en Betryggelse overfor Aktionærerne, vilde betakke sig. Enhver Kyndig vil vide, at Forholdet mellem en Direktør og hans Bestyrelse som oftest er et Tillidsforhold. Bestyrelsen søger saa godt som muligt at følge Driften og udøve Kontrol, men vil en Direktør føre sin Bestyrelse bag Lyset, kan ingen menneskelig Magt hindre ham deri, og de Herrer i Bestyrelsen er saa sikre paa de 20,000 Kroners Bøde, simpelt Fængsel eller *muligvis begge Dele.*

Jeg tilraader enhver, der har Interesse for, eller er interesseret i Aktieselskaber, paany at gennemlæse Udkastet, og jeg troer, at hvad end Lovforslaget maatte resultere i, vil de fleste sikkert indrømme, at i den Form, som Kommissionen har foreslaaet, bør det ikke blive Lov.

Uagtet Fristelsen var stor, skal jeg ikke nærmere komme ind paa, at Lovforslaget kun beskæftiger sig med Aktieselskaber, men intet Hensyn tager til Andels- eller Forbrugsforeninger.

Jeg har seet fremført som Forsvar for en Aktielov, at vi omtrent er den eneste Nation, der ikke har en saadan. Det er ikke for mig noget afgørende Moment, thi jeg har ikke hørt, at der fra andre Sider er følt noget Savn i saa Henseende overfor Danmark, og Grunden turde maaske være den, at man ikke selv er saa overbevist om, at de forskellige Love i Udlandet har nogen større Betydning. Jeg kan samle mine Hovedindvendinger imod Forslaget i dette:

Det er for detailleret og blander sig paa for mange Punkter i Forhold, som ikke paa nogen Maade angaar Lovgivningsmagten, det vil i Praksis virke absolut hæmmende paa det frie Initiativ uden dog at yde Publikum det Værn imod Defraudationer og Svindlerier, som man i Almindelighed mener.

Kommissionen har sikkert gjort et stort og omhyggeligt Arbejde, men er gaaet for vidt. Skal det sunde og legitime Forretningsliv have Lov til frit at udfolde sig, vil jeg haabe, at vi maa nøjes med en Lov om Aktieselskabers Stiftelse, der muligvis kunde sættes i Forbindelse med Registrering og Spørgsmaalet om autoriserede Revisorer.

Nogen virkelig Beskyttelse for de usunde Forretninger vil Kommissionens Udkast dog ikke kunne yde, og det kan let gaa saaledes, at man i Forsøget paa at ramme den Skyldige i altfor høj Grad lader det gaa ud over den Uskyldige.

Drivhus med ætherbehandlede Syrenplanter.
Syrenplanterne tilvenstre blev sat til Drivning den 4. December, Planterne tilhøjre den 25. November.
Billedet blev taget den 14. December.

VINTERENS HVIDE FESTBLOMST

DREVNE SYRENER

Af Handelsgartner G. N. BRANDT.

INGEN Busk, undtagen Rosen, er saa udbredt og kendt som Syrenen; men medens Rosen har fulgt vor Kultur i Aartusinder, er Syrenen ikke saa gammel i vore Haver, som man kunde tro. Den første Plante blev nemlig i Aaret 1565 bragt til Vesteuropa af von Busbeck, Kejser Ferdinand d. I's Gesandt i Konstantinopel.

Syrenernes Blomstring betegner Aarets fagreste Tid, men det umaadelige Omfang, hvori de nu drives tidligt i Blomst, gør, at de ogsaa synes at høre med til vor Vintersæson og endda er noget af det smukkeste, den har at byde os.

Medens største Delen af de Nelliker og Roser, der sælges om Vinteren her i Kjøbenhavn, har udfoldet sig under en straalende Himmel ved Nice, Hyères eller Antibes, saa har i Reglen Syrenerne brudt deres Knopper i de knap saa pragtfulde Omgivelser i Vanløse, Glostrup eller paa Peder Bangsvej. De hjemlige Syrener er langt de bedste og have næsten helt fortrængt de fremmede; der var endogsaa i sin Tid en smuk Eksport af afskaarne Syrener herfra til Kristiania, Gøteborg og Stockholm, indtil baade Norge og Sverrig for nogle Aar siden lagde høj Told paa Blomster. Der er endnu en ikke ringe Udførsel til Finland og Rusland af Syrenplanter præparerede til Drivning.

Syrenplanterne gennemgaar en meget omhyggelig Forkultur i flere Aar, inden man kan drive dem, og det er egentlig paa dette Punkt, at Vanskeligheden ligger. Som ganske

unge Planter, der lige er podede, bliver de udplantede og gentagne Gange behandlede med Beskæring for endelig det 3die eller 4de Aar at blive dyrkede i Potter, der graves ned i lange Rækker, som hosstaaende Billede viser. Vandingen af en saadan Mark af Potteplanter er, som man kan forstaa, et stort Arbejde, der oven i Købet kræver ikke ringe Omhu. Der hører et indgaaende Kendskab til at give Planterne den rette Behandling med Jord, Gødning og til at passe, at Væksten bliver som den skal være. Mod Slutningen af Sommeren standser man Væksten ved at ophøre med Vandingen og undertiden ved at afløve Planterne. Det er Meningen, at Planterne inden Drivningen skal have en Hvileperiode, der skal svare til den almindelige Vinterhvile. Man lader dem staa ude og faa den første Frost og derpaa ere de tjenlige til Drivning enten i det samme Gartneri, hvori de er tiltrukne, eller til at forsendes til et andet Gartneri for der at underkastes Drivning.

Syrener i Potte den sidste Sommer før Drivningen.

Almindeligvis gaar Drivningen for sig paa den Maade, at Planterne efter først at være langsomt optøede anbringes i et Drivhus, hvor der holdes en Temperatur af ca. 20°R og en altid vandmættet Luft. Planterne, baade Rod og Top, oversprøjtes med lunkent Vand flere Gange dagligt, og efter 4 à 5 Ugers Forløb staar de med fuldt udviklede Blomster. De afhærdes derpaa nogle Dage for at kunne taale de noget ublide Paavirkninger, de som Handelsvare er udsatte for. De første Hold, der drives frem til Jul og Nytaar, har gerne kun faa og sygeligt lyse Blade, senere, naar Sollyset bliver stærkere, bliver Væksten mere normal, og længere hen paa Vinteren finder Drivningen Sted under mere og mere naturlige Forhold, d. v. s. med lavere Temperatur og ringere Fugtighed; tilsidst hen paa Foraaret reduceres Drivningen til en let Fremskyndelse af Væksten. Den her omtalte Fremgangsmaade varieres en Del og der findes forskellige Methoder, der anvendes særlig for at fremskynde den tidligste Drivning og gøre den mere sikker, saaledes skal nævnes, at man somme Steder giver Syrenerne en Behandling med varmt Vand, en Slags Udblødning, inden man sætter dem til Drivning, hvilket kan fremskynde Blomstringen nogle Dage og dermed, for den tidligste Drivnings Vedkommende, sikre en højere Pris. Man bruger forøvrigt ogsaa kunstigt at holde Planterne paa en meget lav Varmegrad, f. Eksempel lidt under Frysepunktet, hele Foraaret igennem for saa at lade dem begynde paa Vegetationen sent paa Aaret, naar alle Syrener paa Friland have blomstret. Disse saakaldte „retarderede" Syrener anvendes i ikke ringe Udstrækning i Tyskland.

En Syrenplante behandlet med Æther (tilvenstre). Til Sammenligning en ikke behandlet Plante. Begge bleve underkastede Drivning 1. December. Fotografiet blev taget den 14. December.

Der er som nævnt adskillige Fremgangsmaader til at lette Drivningen, her skal kun omtales een, nemlig Ætherbehandlingen eller den *Johannsenske Drivmethode*, der har almen Interesse, dels fordi den i sig selv er genial, og dels fordi dansk Videnskab ved denne Opdagelse har ydet et værdifuldt Bidrag til Forstaaelsen af visse plantefysiologiske Forhold og har vist den plantedyrkende Verden en Vej, som maaske fører længere frem end nogen aner. Methoden anvendes foreløbig navnlig paa Syrendrivningen. For nogle Aar siden opdagede daværende Lector ved Landbohøjskolen, nu Professor ved Universitetet W. Johannsen ved sine Studier over Planternes Hvileperiode, at Ætherdampe havde en aldeles forbausende Virkning paa Planterne under deres Vinterhvile, idet det viste sig, at Dampene kunde ophæve Hvilen, Planterne bleve „berusede" af Æther og fik Foraarsdrømme midt om Efteraaret og begyndte at udfolde de sovende Knopper. Ætheren kunde faa Planterne til helt at springe deres naturlige Hvile over, det er saaledes lykkedes at faa Syrener til at blomstre, om end ikke særligt smukt, allerede 10. September.

Af Opdagelsen blev udfundet en ligefrem Behandling, det blev konstateret, hvilke Doser de forskellige Sorter krævede, og hvorledes de bedst tilførtes Planterne. Behandlingen, der foregaar umiddelbart før Drivningen, bestaar i at Planterne lukkes inde i et nogenlunde lufttæt Rum, hvori anbringes en Skaal med flydende Æther; efter et Ophold her paa 24 til 48 Timer bliver Planterne sat ind til Drivning og bryder saa straks selv ved en ret lav Temperatur, og udvikler sig ganske

Marly-Syrener efter 11 Dages Drivning i Mørke og høj Temperatur. Knopperne er ved at udfoldes.

normalt med faste mørkegrønne Blade. Andre ikke behandlede Planter naar først efter mere end 14 Dages stærk Drivning til det Udviklingstrin, som Ætherdampen giver paa et Døgn eller to, og kræver saa for at vedligeholde Væksten, en høj Temperatur, medens de ætherbehandlede udmærket kan fuldende Væksten i en lavere Temperatur, hvilket gavner navnlig Udviklingen af Bladene. Fordelene er indlysende, dels opnaar de ætheriserede langt smukkere Blomster og Blade, og derfor en højere Pris, dels spares der ved den hurtigere Fremgangsmaade Plads; det samme Hus kan i Løbet af en Sæson give Plads til flere Hold end ved den almindelige Drivmethode, og endelig, og det er næsten det vigtigste, spares der Brændsel, ved det at Drivningen er mindre langvarig og kræver lavere Temperatur.

Ætherbehandlingen af Syrener anvendes navnlig i Hamborgs og Dresdens store Syrendriverier, men i øvrigt gøres der hele Verden over ved Havebrugskoler og videnskabelige Anstalter Forsøg med mange Slags Planter, navnlig f. Eks. med Jordbær og Rhabarber.

Som ovenfor berørt er det navnlig danske Syrener, der sælges her til Lands, men der findes ogsaa en Del *franske Syrener*. Disse har ikke, som mange maaske tror, vugget sig for Middelhavets lune Brise, de er nemlig skaarne i mørke Skure i en af Paris's Forstæder, især Vitry-sur-Seine, hvor der findes en hel Industri med Drivning af de saakaldte *Marly* Syrener. Der eksisterer et Utal af Syrenvarieteter, men kun nogle enkelte anvendes i de store Kulturer. Medens vi her i Landet navnlig anvender den lilla Varietet *Charles X* og den hvide *Maria Legray*, saa er det særlig den nævnte Sort, Marly, der dyrkes i Frankrig. Den er egentlig lilla, men ved lyssky Kultur bliver den ren hvid.

Marly-Syrenerne pakkes.

Drivningen gaar for sig paa en helt anden Maade end den tidligere omtalte, idet store Syrenbuske graves op fra Friland og paa smaa Skinnevogne føres ind i Kulturrummet, hvor de anbringes saa tæt hverandre som muligt. I Rummet holdes der meget mørkt, navnlig i Begyndelsen. Alle Sideskud tages bort saaledes, at kun de store Knopper i Grenenderne faa Lov at blive. Temperaturen bliver stadig holdt meget høj, ca. 25 °R., og hele Dagen gaar en Mand med en Vandslange og oversprøjter Planterne. Efter ca. 3 Ugers Drivning bryder Knopperne, der gives nu lidt mere Lys og kort Tid efter afskæres Blomsterne, knap fuldt udsprungne, pakkes og sendes som Ilgods til alle Europas Storstæder, endogsaa til Blomsternes By Nice, men navnlig til London. Derefter bliver Buskene ryddede ud for at ende som Brændsel for deres Efterfølgere. Denne Kultur af Marly-Syrener er vokset op til at blive en lovende Industri for den nævnte og en enkelt anden Forstad og den beskæftiger en Mængde Mennesker; men det er dels et haardt Arbejde at slæbe med de store Buske, og dels virker den høje Temperatur og det ringe Lys udmattende, og endelig arbejdes der — og arbejdes som man knap kender det her til Lands — i et Par smaa Normalarbejdsdage i Døgnet; Lønnen er ganske god. Disse franske Syrener er langstilkede og har en smuk hvid Farve, men har aldrig Blade og er langtfra saa holdbare og duftende som vore egne danske Syrener; særlig lidt hen paa Vinteren er der ikke Sammenligning.

TIMERNES STRØM

Tænk alle de røde Solnedgange,
du gemmer et Steds i dit Blik!
Denne vide Verdens bedaarende Skønhed,
som gennem dit Hjerte gik!
Tænk alt hvad du hørte og alt hvad du rørte
og alt hvad du saa —
Skygger det er i Erindringens Skumring,
fjerne og askegraa . . .

Tænk alle de Farver fra alle de Aftner,
du gemmer et Steds i dit Blik —
de anes nu kun i Erindringens Dyb,
som en vag og en dunkel Musik . . .

Saa gamle synes vi selv vi er,
naar vi drømmer om alt det som svandt.
Endeløs, endeløs synes os Strømmen
af alle de Timer der randt . . .
Tænk alt hvad vi slæber med os af Glæders
af Længslers og Smerters Vrag . . .
Tænk: ogsaa det skal viskes ud,
det vi lever i *denne* Dag!

Der var Baand som vi troede for alle Aar
tungt og uløseligt bandt —
de bristede, ikke med eet, men langsomt,
efter som Dagene svandt . . .

Gaadefuldt mumler det uvisse Liv,
mumler og rinder bort —
Bag os svinder det graanende hen,
og vi gaar mod en Nat som er sort . . .
Langsomt strømmer de mange Timer —
og dog er vort Liv saa kort!

Chr. Rimestad.

1907

Af Dr. phil. R. BESTHORN.

Aaret 1907 har været saare rigt paa interessante Begivenheder, og de, der har en Forestilling om den Syndflod af Telegrammer, som er blevet trykte i Aarets Løb, vil have et overvældende Indtryk af de Opgaver, der venter paa Fremtidens Historieskrivere, og et saare broget Billede af den planetariske Politik. Og „planetarisk" har det nu snart forløbne Aar været i en ganske særlig Grad. Vor lille Verdensdel staar endnu som det afgørende Midtpunkt for Verdensbegivenhederne; men den bliver mere og mere afhængig af de andre Verdensdele, der under Udviklingen „i Samkvemmets Tegn" rykker Paris-London-Berlin nærmere og nærmere paa Livet. Aarets store Kriser har alle en planetarisk Karakter, de er alle komne over Havet, der overhovedet mere og mere bliver det fremherskende Element paa Storpolitikens Omraade.

Hvis man foranstaltede en af de moderne Enquêter for at erfare, hvad man rettelig bør kalde Aaret 1907, vilde man rimeligvis fra de forskellige Lande faa meget forskellige Svar; thi næsten i alle Lande har Aaret 1907 været „et mærkværdigt Aar". Men i Forretningsverdenen vil det blive særligt mindet som et sørgeligt Aar, som *den høje Diskontos Aar*, i Diplomaternes Verden som et forholdsvis glædeligt Aar, *Détentens Aar*.

Det er muligt, at den Pengekrise, der i Aarets sidste Kvartal har hærget Verden, oprindeligt er udgaaet fra Amsterdam, som jo iøvrigt spiller en langt større Rolle paa det internationale Pengemarked, end man skulde tro efter Størrelsen af Dronning Wilhelminas Rige, og det første sikre Stormvarsel kom den 21. Marts, da Frankrigs Bank, for første Gang siden 25. Maj 1900, forhøjede sin Diskonto. Men det egenlige Stormcentrum var Japan og Amerika, og Krisen blev først akut, da de amerikanske Kobberpriser faldt, og da de amerikanske Sparere i Slutningen af Oktober søgte at redde deres Penge ud af Bankerne og gemte dem i deres Skuffer. Amerika havde til Ulykke for Europa store Summer staaende i den gamle Verden, og da det trak Guldet til sig, begyndte Pengenøden. De europæiske Banker forhøjede og forhøjede deres Diskonto, Pengemarkederne blev mere og mere stramme, og der indtraadte en Dyrtid paa Penge, som griber saare følelig ind i alle Forhold i det daglige Liv.

Ogsaa *Détenten* skyldes væsenlig Aarsager, der ligger hinsides Havet; den skyldes, lige som Entente-Æraen, Kong Edward, Europas „store E", og for at forstaa Ententen og Détenten, maa man gaa tilbage til Kejser Wilhelms Besøg i Tanger. Den tyske Rigskansler paastod i den tyske Rigsdags Møde den 29. November, at Tanger-Besøget og de dertil knyttede Begivenheder ikke havde medført nogen umiddelbar Krigsfare. Det var mildest talt en stor Undervurdering af denne Dags politiske Betydning: Det veed de franske Skatteydere, der har maattet udrede 260 Millioner Francs til de Rustninger, som Frankrig den Gang i Hast foretog for at sikre sin Østgrænse, det har ogsaa mange andre Landes Skatteydere maattet føle, og det veed Enhver, der har fulgt den engelske Konges Entente-Politik, der gik ud paa at isolere Tyskland. Denne Politik havde antaget saadanne Former, at den maatte føre til en Sprængning af Freden eller til en Forstaaelse, og Situationen blev yderligere spændt ved Striden om, hvor vidt det engelske Afrustningsspørgsmaal skulde sættes paa den anden Fredskonferences Dagsorden. De Martsdage, da den tyske Rigskansler i Rapallo ventede paa den italienske Udenrigsminister, Tittoni, var i Virkeligheden kritiske Dage. Tittoni kom endelig den 30. Marts om Aftenen, og da han den 1. April om Morgenen forlod Rapallo, syntes den værste Fare overstaaet. Tittoni fortol-

kede sine tidligere Udtalelser til Fordel for det engelske Afrustningsforslag paa en saadan Maade, at Fyrst Bülow med nogenlunde Anstand kunde erklære, at han og hans italienske Kollega var fuldstændigt enige, og den 3. April udsendte den russiske Regering sin endelige Indbydelse til den 2. Fredskonference i Haag.

Det Bismarckske Ord: „Naar Verden faar noget at vide om en stor Krise", er den forbi, slog ogsaa til her. Man saa af den russiske Note, hvor uenige Magterne havde været, og den samme Note viste, at der i det mindste var opnaaet Enighed mellem dem om at mødes i Haag. Men Kong Edward fortsatte sin Entente-Politik ved sit Møde med Kongen af Spanien i Cartagena den 8.—10. April og Mødet i Gaëta med Vittorio Emanuele III den 18. April. Der kom atter Uro i den diplomatiske Lejr. Den 23. April holdt Kejser Wilhelms Krigsminister, General v. Einem en ret truende Tale, den 30. April kom den tyske Gesandt i London til Berlin, samme Dag talte Rigskansler v. Bülow med tysk Rigs-Selvbevidsthed i den tyske Rigsdag, og den 1. Maj ankom den østerrigsk-ungarske Udenrigsminister, Friherre v. Aehrenthal til Kejserstaden ved Spreen. Men Wilhelm II viste sig atter i Virkeligheden at være Fredskejseren, Wilhelm den Fredsæle, og Verdensfreden blev ikke truet, da de franske, engelske og spanske Gesandter den 15. Juni overrakte en Note, der oplyste Verden om Resultatet af Cartagena- og Gaëta-Møderne: det saakaldte „Sø-Treforbund", ved hvilke de tre Magter i Separat-Overenskomster tilsikrede hinanden Bevarelsen af *Status quo* i Middelhavet og ved Afrikas Nordvestkyst. Samme Dag aabnedes Fredskonferencen i Haag.

Det sidste Led i den Edwardske Entente-Kreds var en Overenskomst mellem England og Rusland om de asiatiske Spørgsmaal, der vedrører begge Magter; men den endelige officielle Afgørelse af dette Sag blev opsat, til Détenten, til en venskabelig Forstaaelse mellem England og Tyskland eller rettere mellem Onkel og Nevø og dermed Verdensfreden var sikret. Détenten blev indledet ved den „automatiske" Fornyelse af Treforbundet fra Juni 1908 til Juni 1914 og ved Mødet ved Swinemünde imellem Wilhelm II og Nikolaus II den 3. til 6. August. Détenten blev endelig beseglet ved Kong Edwards Besøg paa Wilhelmshöhe den 14. August, og derefter blev der afholdt en Række Hersker- og Statsmandsmøder, som under almindelige Forhold kunde have været tilstrækkelige til en hel Menneskealder. Den 15. August mødtes Kong Edward og Kejser Franz Joseph i Ischl, den 17. August besøgte den rumænske Ministerpræsident Sturdza Rigskansler Bülow paa dennes Sommervilla i Norderney, den 21. August var den franske Ministerpræsident den engelske Konges Gæst i Marienbad, den 20. August konfererede den franske Gesandt i Wien Crozier med Clemenceau i Karlsbad. Den 14. Juli havde den østerrigsk-ungarske Udenrigsminister, Friherre v. Aehrenthal besøgt sin italienske Kollega Tittoni i Desio; den 22. August gengældte Tittoni Besøget i Semmering, og den 25. August blev han forestillet for Kejser Franz Joseph i Ischl. Den 24. og 25. August aflagde den franske Gesandt i Berlin, Cambon, Besøg hos den tyske Rigskansler i Norderney. Den 31. August blev saa endelig den engelsk-russiske Overenskomst, der ordnede de to Magters Interessesfærer i Tibet, Afghanistan og Persien, underskrevet i St. Petersborg, og den 1. September begav den russiske Udenrigsminister Hr. d'Iswolsky sig til Karlsbad for at hilse paa Kong Edward, Iswolsky ankom den 25. Septbr. til Wien for at drøfte Balkanforholdene med Friherre v. Aehrenthal.

Détenten kom lige i rette Tid til at hindre en ny Marokko-Affære i at medføre alvorlige internationale Forviklinger. Den tyske Kejsers Besøg i Tanger og Anerkendelse af Marokkos Uafhængighed havde fremkaldt stærk Gæring i Abdul-Aziz' Rige og bragt det gamle Had til Franskmændene i Muhammedanismens sidste

faste Borg i Nordafrika til at slaa ud i lys Lue, og Gæringen vedvarede trods den Skuffelse, som Algeciras-Konferencen beredte Sultanen af Marokko og hans Undersaatter, der havde sat deres Lid til Sejrherrerne ved Sedan og til Wilhelm den Stores Sønnesøn. Den 20. Marts blev den franske Læge Mauchamp myrdet. Den franske Regering fordrede Oprejsning og besatte den marokkanske Grænseby Udscha. Denne Okkupation havde ingen Interesse for andre Magter, men mere indviklet blev Forholdet, da en Skare Marokkanere den 30. Juli overfaldt de franske Arbejdere, der var beskæftigede ved Havneanlægene i Casablanca, og da et fransk Orlogsskib derefter noget overilet bombarderede Byen, hvorved der anrettedes betydelig Skade paa engelske og navnlig paa tyske Købmænds Ejendom. Denne Affære gav Anledning til Misstemninger i Berlin, men hidtil har denne Sag ikke medført alvorlige Følger. Det marokkanske Spørgsmaal vedbliver dog at staa paa Dagsordenen, og det havde henimod Aarets Slutning antaget ret alvorlige Former. De marokkanske Stammer i Omegnen af Casablanca har foretaget en Række Angreb mod det franske Korps, der har besat denne By. Marokkanerne er bleven slaaede, men disse Kampe har fremkaldt en national Rejsning, og Sultan Abdul-Asiz' Broder, Muley Hafid er bleven udraabt til Modsultan. Efter nogen Vaklen besluttede den franske Regering at anerkende Abdul Asiz og støtte ham, og Muley Hafid har ikke vovet et afgørende Angreb. Men i November har marokkanske Stammer rettet et Angreb mod den algierske Grænse, og den franske Regering har maattet træffe ret omfattende Forholdsregler for at hindre Marokkanerne i at fremkalde Oprør blandt deres Stammefrænder i Algier.

Disse Begivenheder kan medføre uberegnelige Vanskeligheder; men de har bidraget til at styrke Ministeriet Clemenceaus Stilling.

Aaret 1907 har for *Frankrigs* Vedkommende været et ganske mærkværdigt Aar. Da Parlamentet traadte sammen den 8. Januar, var der ingen, som ventede, at Ministeriet Clemenceau vilde opleve at fejre sin første Fødselsdag den 23. Oktober eller blot vilde kunne holde ud til Parlamentssamlingens Slutning, der traditionelt foregaar umiddelbart før Republikens Festdag den 14. Juli, og Doumer og Millerand var rede til at overtage Magten. Kulturkampen stod den Gang endnu paa Dagsordenen, der herskede en livlig Strikebevægelse, som gav sig Udslag i Elektricitetsarbeidernes Strike i Paris den 8. til 10. Marts, i Opvarterstriken i Mai og fremfor alt i Statsfunktionærernes Fordringer om Anerkendelse af deres Strikeret. Explosionen paa det smukke Panserskib „Jena" i Toulons Havn den 12. Marts og Regeringens Forslag om at hjemsende Hærens Aargange 1903 og 1904 før Tiden vakte patriotiske Bekymringer hos den franske Nations store Flertal, der efter Marokkokrisen og de deraf følgende forcerede franske Rustninger ved Østgrænsen var bleven greben af Nervøsitet, og Ministeriet var den 26. Marts nær faldet paa dette Spørgsmaal. Og næppe var disse Kriser blevet overstaaede, før den overvældende Vinhøst i de sydlige Departementer og Umuligheden af at afsætte Landvinene til selv meget lave Priser, fremkaldte den store Vinkrise, der en Tid truede med at fremkalde en virkelig Revolution og yderligere forøgede de patriotiske Bekymringer ved Tegn paa Mytteri i de Regimenter, der skulde genoprette Ordenen. Men Frankrig er nu en Gang de politiske Overraskelsers Land, og Clemenceau reddede sig og sit Kabinet og brød Vinbøndernes Fører, Marcelin Alberts Magt med en Hundredefrancsseddel. Den 23. Juni opsøgte Albert Clemenceau i selve hans Kontor i Indenrigsministeriet. Clemenceau foreholdt Vinbøndernes Fører, hvor store Farer han beredte Frankrig. Albert blev rørt, modtog den Hundredefrancsseddel, som Clemenceau

tilbød ham, for at han kunde rejse tilbage, begav sig hjem for at berolige Bønderne — og blev stemplet som en Forræder, fordi han havde taget mod Penge af Ministerpræsidenten. Dermed antog Bevægelsen i de af Overproduktion og lave Priser hjemsøgte Vin-Departementer roligere Former. Heller ikke Kulturkampen medførte de Farer, man havde ventet. Den katholske Befolkning har vist en Lunkenhed, der har berøvet dens Førere alt Haab om virksomme Demonstrationer mod den Briandske Skilsmisselov, og Katholikernes Pengebidrag til Kirken og dens Tjenere er saa sparsomme, at en stor Del af de katholske Præster lider Nød og maa søge at tjene til Livets Ophold ved borgerligt Erhverv.

Det blev mod Forventning Clemenceau, der sluttede den franske Parlamentssamling den 12. Juli. Han havde derved faaet Vaabenstilstand til Slutningen af Oktober, og han benyttede Tiden godt. Casablanca-Krisen truede en Tid med at volde ham Vanskeligheder, og de Ultraradikale fordrede, at Parlamentet skulds sammenkaldes strax i den Anledning. Men Clemenceau holdt med uforstyrrelig Optimisme Stand mod disse Fordringer, den gamle Journalist benyttede med Behændighed Pressen, den marokkanske Krises Forløb styrkede Ministeriets Prestige, og den gamle radikale Politiker udnyttede med stor Virkning Leiligheden til at tage Stilling mod Antimilitarismen og optræde saa chauvinistisk, som var han selve Gambetta. Hans Modstandere foreholdt ham, at hans Optræden stod i den skarpeste Modsætning til hans politiske Fortid, og Redaktionen af „Gil Blas" havde det vittige Indfald, at engagere „en aandrig og glimrende Medarbeider, Journalisten Clemenceau" til at bekæmpe Ministerpræsident Clemenceau — ved at optrykke dennes gamle Artikler. Men det øvede ingen Virkning paa den offentlige Mening, og da Parlamentet den 22. Oktober atter traadte sammen, var Clemenceau saa ubestridt Situationens Herre, at Deputeretkammeret uden Indsigelse akcepterede Ministeriets Arbeidsprogram, og at „Generaldebatten" om Finansloven maatte bortfalde, fordi der ikke optraadte nogen Taler! Sligt havde man ikke oplevet før under den tredie Republik. Ministerkrisernes Land havde allerede under Ministerierne Waldeck og Combes skiftet Karakter, men disse Ministeriers Fasthed skyldtes en bestemt Aarsag, Kampen mod „Sabelen og Vievandskosten". Det Clemenceauske „stille Frankrig" var et nyt Fænomen; hvor længe det vil vare, er et andet Spørgsmaal. December begyndte under mindre heldige Varsler for Ministeriet Clemenceau.

Ogsaa for *Tyskland* har Aaret 1907 været et mærkeligt Aar: Blokpolitikens og Skandalernes Aar.

Ved Aarets Begyndelse stod det tyske Rige midt i en ganske eiendommelig Valgkamp. Fyrst von Bülow havde til almindelig Forbauselse brudt med det katholske Centrum under Paaskud af, at Centrum havde svigtet sine nationale Pligter ved sin Opposition mod Bevillingerne til det tyske Kolonirige i Sydafrika. Mere end et Paaskud var det næppe, og det katholske Hovedorgan „Germania" forsikrede, at Grunden til Rigskanslerens Optræden mod Centrum var et fortvivlet Forsøg paa at redde sin Stilling, som var truet af „den Eulenburgske Kreds", der havde styrtet Caprivi og voldte Hohenlohe saa mange Sorger. Bülow har selvfølgelig dementeret denne „Legende"; noget sandt var der i den. Sikkert er det, at Rigskansleren, der hidtil havde støttet sig paa et af de Konservative og Centrum bestaaende Rigsdagsflertal, nu opstillede en konservativ-liberal „Blok" som sit Maal og gik til Valg under Løsenet: „Ned med de Sorte og de Røde". Kun de „Røde", Socialdemokraterne, blev slaaede ved Valgene den 25. Januar og 5. Februar, og den nye Blok var saa skrøbelig, at Bülow i den første Del af Rigsdagssam-

lingen, der varede fra 19. Februar til 14. Maj, ikke vovede at sætte den paa en alvorlig Prøve. Men under sit Sommerophold i Norderney indbød han en Række liberale og konservative Deputerede for at forhandle med dem enkeltvis og vinde dem for sin nye „Blokpolitik", for den „liberal-konservative Parring". Bülow sørgede desuden for at fjerne sine mest ubehagelige „Medarbeidere", Grev Posadowsky og Hr. v. Tschirsky — Kultusminister Studt gik med i Løbet.

I Mellemtiden brød der en Skandale-Syndflod, som stillede selv Kotze- og Tausch-Dagene i Skygge, ind over det tyske Rige. Den gamle Bismarck-Journalist, Exskuespiller Isidor Wittkowski, nu kaldet Maximilian Harden — der havde vundet en pikant Position ved sine paa hemmelige Inspirationer fra mange meget vidende Personer og Kredse beroende, skruede, men talentfulde Artikler i Ugeskriftet „Zukunft" — havde i dette Ugeskrift i November og December 1906 offentliggjort Artikler, der i mere eller mindre tydelige Hentydninger beskyldte en Kreds af „gode musikalske, poetiske og spiritistiske Mennesker", som var forbundne ved et „sødladent", umandigt Venskab, for at have slaaet Kreds om Kejser Wilhelm II. Harden beskyldte Kejserens gamle Ven, Forfatteren af „Sangen til Aegir", Skjaldedigteren Fyrst Philipp zu Eulenburg for at staa i Spidsen for denne Kreds til stor Skade for det tyske Rige. Særlig ondartet var Hardens Forsikring om, at den franske Legationssekretær i Berlin, Lecomte, hørte til denne Kreds og ved sit Samvær med Keiseren paa Fyrst Eulenburgs Slot Liebenberg var bleven sat i Stand til at orientere sin Regering med Hensyn til Keiserens Stemninger og Meninger under Marokkokrisen; det var derved hændt, at den franske Gesandt i Berlin kunde afvise den tyske Udenrigsministers Udtalelser med Meddelelse om, „at Keiseren var af en anden Mening".

Hardens Artikler havde — trods alle hans senere Forklaringer og Modsigelser — en saadan Form, at man maatte tro, at „Liebenberg-Kredsen", den „Eulenburgske Taffelrunde" havde gjort sig skyldig i Forhold, der faldt ind under den tyske Straffelovs berygtede Paragraf 175. Det lod dog ikke til, at Artiklerne øvede nogen Virkning paa højere Steder. Men i Slutningen af April blev Kronprinsens Opmærksomhed i Anledning af nogle Regimentsskandaler henledt paa Artiklerne, han gjorde den 2. Maj sin Fader bekjendt med Hardens Beskyldninger, og Keiseren afskedigede strax Berlins Kommandant, General Grev Kuno von Moltke, og forbød Fyrst Philipp Eulenburg, der iøvrigt var meget syg, Adgang til Hoffet. Flere høje Officerer havde en lignende Skæbne. Grev Moltke, der synes at have havt en forholdsvis god Samvittighed, søgte at formaa Justitsministeriet til at anlægge Sag mod Harden. Da hans Anmodning blev afvist, anlagde han selv Sag, og det kom i Slutningen af Oktober til en Skandaleproces af allerlaveste Rang for en Bisidderet i Berlin. Harden blev frifunden og triumferede, men saa vendte Stemningen sig i de afgørende Kredse, og nu skred Statsadvokaten ind og anlagde Sag mod Harden.

Disse Skandaler stod forrest paa Dagsordenen i det tyske Rige, da den tyske Rigsdag den 22. November genoptog sine Møder og den preussiske Landag den 26. November blev aabnet med en Trontale. De gav strax Anledning til Drøftelser og Erklæringer, der selvfølgelig ikke oplyste og forklarede noget som helst, men de fik snart en haard Konkurrence i de opsigtvækkende Lovforslag om Bekæmpelse af „den polske Fare" og om Forbud mod uden særlig Tilladelse at benytte andre Sprog end Tysk ved offentlige Møder — og endelig ved Regeringens Tilstaaelse af, at de nye Skattelove i det tyske Rige ikke havde svaret til Forventningerne, at Riget befandt sig i Finansnød og maatte have nye Skatter, og at det heller ikke

stod altfor godt til med de preussiske Statsindtægter.

Disse Forhold i Forening med Krigsministerens fænomenale „Uvidenhed" om Skandale-Affærerne truede i Begyndelsen af December med at sprænge den Bülowske Blok. Blok-Partierne gav ganske vist Rigskansleren et Tillidsvotum, men der er al Grund til at tro, at Rigskanslerkrisen kun er udsat, ikke overstaaet.

Ogsaa Spørgsmaalet om Keiserens Helbredstilstand tildrog sig Opmærksomhed. For at hæve „Détenten" over enhver Tvivl havde Kong Edward indbudt det tyske Kejserpar til Besøg i Windsor. Det vakte Opmærksomhed, at Rejseplanerne flere Gange blev forandrede, og da Kejseren og Kejserinden den 8. November begav sig til England, vidste man, at Kejseren, der i nogen Tid havde været forkølet og navnlig hæs, efter Besøget ved det engelske Hof vilde tage Ophold paa Slottet Highcliffe for „at komme sig fuldstændig". Minderne om Kejser Friedrich fremkaldte selvfølgelig strax mange Rygter, der fik forøget Næring ved det mærkelige Besøg, som en engelsk Specialist i Halssygdomme, Kong Edwards Livlæge Sir Felix Semons aflagde paa Windsor under Kejserens Ophold der. Officielt og officiøst benægtes det bestemt, at Kejserens Ildebefindende har havt nogen alvorlig Karakter.

Ogsaa for *Østerrig-Ungarn* og *Rusland* har Aaret 1907 været et Mærkeaar.

Den 21. Januar vedtog *det østerrigske* Herrehus den nye Valglov, der i Stedet for Kurievalg indførte Valg efter den almindelige Valgret, dog saaledes, at de nationale Omraader blev skarpt begrænsede. Den 28. Januar sluttedes det sidste østerrigske Kurieparlament, den 14. Maj begyndte de nye Valg, den 17. Juni traadte det nye østerrigske Rigsraad sammen.

Hensigten med den nye Valglov var at bryde de gamle nationale Partier, hvis Kampe fuldstændigt havde stanset det parlamentariske Maskineri i Cisleithanien, og derved sætte Østerrig i Stand til at optage Kampen mod de overmodige Magyarer, der skød Østerrig til Side og styrede hen imod en Opløsning af det ved Forliget af 1867 skabte habsburgske Dobbeltmonarki og en Personalunion mellem Cisleithanien og Transleithanien. Forliget af 1867 skulde fornyes hvert tiende Aar, men det var ikke blevet regelmæssigt fornyet siden 1897. Tiderne var vanskelige, den gamle Kejser Franz Joseph, der den 2. December 1908 kan fejre 60 Aarsdagen for sin Tronbestigelse, kunde naar som helst falde bort, og Farerne for det habsburgske Riges Bestaaen vilde forøges, hvis denne Begivenhed indtraf, uden at der bestod et fast Grundlag for Dobbeltmonarkiet. Næppe var Rigsraadet traadt sammen, før Forhandlingerne om Forligets Fornyelse efter Kejser-Kongens bestemte Ønske begyndte paany, men det saa atter ud, som om dette Sisyfusarbejde skulde fortsættes i det uendelige. Den 5. Oktober var en kritisk Dag. Den østerrigske Ministerpræsident, Friherre v. Beck vilde have en Afgørelse eller forlade Budapest, hvor de allersidste Forhandlinger førtes. Han havde bestilt Extratog til sig og sine Kolleger, og deres Kufferter var pakkede. Beck og den ungarske Ministerpræsident Wekerle forhandlede med hinanden og med deres Kolleger snart i det ungarske Ministerpræsidiums store Sal, snart i Publikums Paasyn ude paa Terrassen. Trods det Tryk, som Kejserens haarde Sygdom øvede paa de forhandlende Statsmænd, syntes alt Haab om et Forlig at være ude. Da opnaaedes der i det allersidste Øjeblik Enighed i „Principet" paa Grundlag af et af „Neue freie Presse"'s Redaktør stillet Forslag, og derefter begyndte Forhandlingerne om Forliget i Parlamenterne i Wien og i Budapest. Der er Udsigt til et heldigt Resultat af disse Forhandlinger.

Rusland har i Aaret 1907 seet to Rigsdumaer af højst forskellig Art. Da den russiske Regering efter Czarens Forfatningsmani-

fest af 30. Oktober 1905 skred til at forvandle Rusland fra et Selvherskerrige til et konstitutionelt Monarki ved et Rigsparlament, der vel skulde fremgaa af indirekte, tildels dobbelt-indirekte Valg, men dog paa Grundlag af almindelig Valgret, maatte man forbauses over, at Kejser Nikolaus II og hans Raadgivere kunde tro, at det kunde gaa paa een Gang at salve den gamle Selvherskermagt med saa megen demokratisk Olie. Witte og hans Medhjælpere havde sikkert ment, at de vilde kunne sikre sig en konservativ eller rettere czarlydig Rigsduma ved Bønderne, der var i absolut Flertal, og saaledes være sikrede mod „de intelligente", det radikale „Kadetparti". De socialistiske og de anarkistiske Agitatorer bragte denne Plan til at strande ved at prække for Bønderne, at de skulde forlange mere Jord, og at kun den bureaukratiske Regering hindrede Opfyldelsen af deres Ønsker — og Expropriation af Godserne til Fordel for dem. Resultatet blev en radikal-bondeanarkistisk Rigsduma, der hverken vilde eller kunde forhandle med Regeringen. Den blev opløst — og maatte opløses, og derefter begik det radikale Kadetparti den utilgivelige politiske Fejl, at gaa med til det ultraradikale Manifest, der ligefrem prækede Oprør. Ministerpræsident Stolypin begik derefter — vistnok af Frygt for det reaktionære Hofparti — den store Fejl, bestemt at bekæmpe Kadetterne. Resultatet var, at dette Parti, der imidlertid var kommet til politisk Fornuft, blev stærkt svækket og ikke kunde spille den afgørende Rolle i den anden Rigsduma, og denne delte den 16. Juni Skæbne med sin Forgænger.

Samtidigt med den 2. Rigsdumas Opløsning udstedte Czaren i Kraft af den Selvherskermagt, ifølge hvilken han havde givet Forfatningen, en ny Valglov, der stred mod denne Forfatning, men til Gengæld indførte et Valgsystem, der gav Udsigt til en Rigsduma, som virkelig kunde arbejde sammen med Regeringen. Denne Ukas er bleven skarpt angreben og formelt med god Grund. Men ogsaa i vor Tid og ikke mindst i det politiske Liv er enhver Theori ofte „grau", og naar man virkelig ønsker Maalet, Ruslands Forvandling til en Forfatningsstat i moderne Stil, maa man ogsaa praktisk talt billige det af Stolypin valgte Middel. Hovedsagen er ikke, at de nye Love bliver virkelig frisindede efter vesteuropæisk Opfattelse, men at Forfatningsmaskineriet overhovedet kommer i Gang. Der synes at være nogen Udsigt til, at det endelig vil lykkes med den tredie Rigsduma, der traadte sammen den 14. November. Denne Duma har et stærkt Højre med tildels reaktionær Farve, men ogsaa et stærkt monarkisk Mellemparti, de saakaldte Oktobrister, hvis politiske Grundlag er Czarens Oktobermanifest, og som har overtaget Kadetternes tidligere ledende Rolle.

For selve *England* har det forløbne Aar været et Overgangsaar. Den efter Skolelovens Fald bebudede Kamp mod Overhuset har Regeringen og Underhuset udsat til næste Aar, men det herskende liberale Parti truer af en ikke ringe Fare ved det Sygdomsanfald, som ramte Ministerpræsidenten, *Campbell-Bannerman* efter en Tale, som han den 13. November holdt i Bristol. En betydelig Statsmand er C.-B. eller, som han ogsaa kaldes, B.-C. ikke, men han er maaske den eneste, der kan holde de indbyrdes ikke altfor enige Grupper sammen, hvoraf det liberale Parti bestaar.

For *det britiske Verdensrige* har Aaret 1907 derimod været et ret bevæget Aar: Alvorlige Tilløb til Uroligheder i Indien, Selvstændighedsbevægelse i Ægypten, de gamle Boerstaters Selvstyre. De fleste glemmer hurtigt deres egen Tids Begivenheder, men Fremtidens Historieskrivere vil dog maaske finde det interessant, at Louis Botha og Christian De Wet nu er den engelske Konges Ministre — Botha endog Ministerpræsident.

I *Portugal* har *Kong Carlos* og hans Ministerpræsident, Joâo Franco siden 10. Maj

regeret uden Parlament. Fyrsten af *Montenegro* opløste den 9. Juli sin umedgørlige Skupshtina, drev en Del af de politiske Førere i Landflygtighed og lod foretage nye Valg. Den 28. November traadte den nye vistnok mere fyrstevenlige Skupshtina sammen.

I Marts hjemsøgtes *Rumænien* af Bondeuroligheder, 9. Maj opløstes Parlamentet, og 28. November aabnedes det nye Parlament. I Juli fejrede *Fyrsten af Bulgarien* sit 20aarige Regeringsjubilæum. Den 11. Marts blev den bulgarske Ministerpræsident *Petkow* myrdet; *Gudew* overtog Ministerpræsidiet.

Natten mellem den 11. og 12. December blev den bulgarsk-makedonske Fører Boris Sarafow, der har spillet en fremragende Rolle i de makedonske Oprørsforsøg, myrdet i Sofia.

I *Asiens* Annaler for 1907 indtager Forholdene i *Persien* en fremtrædende Plads. Den 8. Januar bukkede Shah in Shah *Muraffer Ed-Din* under for sin langvarige Sygdom. Hans Efterfølger *Muhammed Ali* fortsatte det af hans Fader begyndte Forsøg med et Parlament. Forholdene er dog stadigt meget urolige. Den 31. August blev Storvesiren *Emin Es-Sultan* myrdet, da han forlod Parlamentet, og skønt Shahen den 12. November aflagde Ed paa Forfatningen, er Konflikterne mellem ham og Parlamentet ikke ophørte. Under disse Misforhold har Persien maattet nøjes med at protestere mod, at tyrkiske Tropper i August har besat et efter tyrkisk Sigende omstridt Grænseterritorium. Den 19. Juli tvang den japanske Regering *Kejseren af Korea, Ji-Hjøng*, der havde søgt at anraabe Fredskonferencen i Haag om Hjælp, til at abdicere, og Japan har om ikke formelt, saa dog faktisk bemægtiget sig Landet. I *Kina* er der af og til udstedt Reformedikter, og den kejserlige Regering hjemsøges stadigt af Smaaoprør, der ogsaa truer de Kristne.

Der vil maaske blandt Fremtidens Historieskrivere findes dem, som fremhæver 1907 som et særligt mærkværdigt Aar, fordi Dreyfus i dette Aar faldt som Offer for Picquarts Ulyst til at forfremme den Mand, som han havde reddet fra Djævleøen. Det er ikke umuligt, at Præsident Roosevelts Beslutning om at samle de forenede Staters Slagflaade i det tidligere saa politisk „stille", nu saa truende store Ocean for Fremtidens Politikere og Historieskrivere vil komme til at staa som den politiske Hovedbegivenhed i Aaret 1907. Da Efterretningen om denne Beslutning fremkom i Slutningen af Juni, var Forholdet mellem de to Stillehavs-Stormagter, de forenede Stater og Japan ret spændt paa Grund af de kaliforniske Autoriteters Optræden mod de japanske Skolebørn, der lige saa lidt maatte gaa i de Hvides Skoler, som nogen Yankee, der holdt paa sin Værdighed som Borger i den frie Republik, vilde finde sig i, at en gul Mand tog Plads ved hans Stambord eller vanhelligede en ægte amerikansk Badeanstalt. Det saa derfor ganske ud, som om Regeringen i Washington vilde sikre sig mod et japansk Angreb i Port Arthur-Stil paa Philippinerne og den lille amerikanske Stillehavseskadre, og det trak op til Krig mellem Amerika og Japan. Ingen af de to Magter ønskede dog Krigen — for Øjeblikket. Der blev udvexlet beroligende og derefter venskabelige Forsikringer mellem Tokio og Washington, og den amerikanske Flaades Afsejling blev udsat til December. Amerikanerne og deres Præsident synes at være helt optagne af det kommende Valgfelttog med tilhørende Præsidentvalg og af den økonomiske Krise, der paa Grund af Roosevelts Kamp mod Trusterne griber stærkt og maaske vil gribe afgørende ind paa de politiske Omraader. Men det er kendeligt nok, at den amerikanske Flaades Sejlads gennem Magelhaens-Strædet er en Begivenhed, der ikke behager Japaneserne, og som de sejrvante Japanere havde stærk Lyst til at lade deres Admiraler besvare. I ethvert Tilfælde har Aaret 1907 ved denne Begivenhed givet nyt Bevis for Storpolitikens planetariske Udvikling.

RIGSDAGEN

DEN sidste Maaned før Juleferien plejer regelmæssigt at høre til de fredeligste i Rigsdagssessionen: den gamle ærværdige Julehøjtids Nærhed synes uvilkaarligt at stemme Sindene blide. En Kronik over den sidste Maaneds Rigsdagsgerning kan da ogsaa for Folketingets Vedkommende kun berette om forholdsvis fredelige, oftest rent saglige Rigsdagsdebatter. For Landstingets Vedkommende kan Kronikøren endda spare sig al Beretning, eftersom dette Ting i samme Tidsrum kun har holdt ganske faa og kortvarige offentlige Møder, men iøvrigt helliget sig et maaske saa meget mere intensensivt Arbejde i Udvalgene om de mange store Lovforslag: Toldreformen, Valgretsreformen, Retsreformen o. s. v., der er hobet op paa Landstingets Bord — men et Arbejde bag tæt lukkede Døre; som ikke selv det skarpeste Reporteröje kan stjæle sig igennem.

I Folketinget behandledes bl. a. det fra forrige Aar kendte vigtige Forslag om *Esbjerg Havns Udvidelse*, der drejer sig baade om en mægtig Udvidelse af Trafikhavnen, hvortil nu foreslaas 4,246,000 Kr., og om en ligeledes stor Udvidelse af Fiskerihavnen paa Grund af det glædeligvis saa stærkt voxende Vesterhavsfiskeri — hertil anslaas en 135,000 Kr. Trafikministeren har ment fremdeles at maatte anse Trafikhavnens Udvidelse mod Øst for det tilraadeligste, men udtalte dog under Debatten ligesom ifjor, at hvis Rigsdagen skulde kunne enes om at ville mod Vest, skulde Sagen ikke strande derpaa. I Tinget viste der sig ligesom forrige Aar stor Uenighed om Forslaget; dog syntes de fleste Talere, deriblandt de to særlige Sagkyndige, Etatsraaderne, Entrepenør *N. Andersen* og Ingeniør *Hammerich*, stemte for at gaa imod Vest, men navnlig har denne Plan en ivrig og veltalende Forkæmper i Esbjergkredsens bekendte Folketingsmand Godsejer *Bluhme*, skønt han denne Gang synes at have Flertallet blandt de ledende i Esbjerg By imod sig.

Viste der sig saaledes ikke Enighed om dette Forslag, var dette dog endnu mindre Tilfældet med Hensyn til to andre af Trafikministeren forelagte Forslag, der strax efter kom til Behandling, Lovforslaget om *Bestyrelsen af Statens under de civile Ministerier hørende Bygningsvæsen* og om *Opførelse af et nyt Rigsarkiv samt om Tilvejebringelse af forøgede Lokaler paa Slotsholmen til Brug for Ministerierne m. v.* Det første Lovforslag gaar ud paa at ophæve de nuværende fem Bygningsinspektørposter og i Stedet ansætte en kgl. Bygningsdirektør med et Antal Konduktører under sig. Bygningsdirektøren skal dels efter vedkommende Ministers Begæring udarbejde Planer og Overslag til Nybygningsarbejder og føre Tilsyn med disses Udførelse, dels skal han afgive Betænkning over de af andre særlig antagne Arkitekter udarbejdede Skitser og Planer, og dels skal han endelig drage Omsorg for den forsvarlige Vedligeholdelse af alle de offentlige Bygninger, der henlægges under hans Tilsyn. Det er Hensigten derved at opnaae saavel en Besparelse af Statens Udgifter til Bygningsvæsenet som ogsaa en større Ensartethed i Bygningssagers Behandling. Dette Forslag, der iøvrigt fremsattes som Følge af idelige Klager fra Rigsdagens Side over den altfor store Flothed, der formentligt udvistes ved offentlige Bygninger, mødte imidlertid en meget skarp Kritik fra flere Sider. Kritiken, hvis Ordførere særlig var fra radikal Side Herredsfoged *Krabbe* og fra Højres Side Professor *Ellinger*, udtalte Tvivl om, at den ny Ordning vilde blive billigere, og at en enkelt Mand vilde kunne føre Tilsyn med de mange offentlige Bygninger over hele Landet. Men navnlig nærede man Frygt for, at den ensartede Behandling af Bygningssagerne gennem en enkelt Mand, der paa Grund af den beskedne Løn, der tiltænktes ham: fra 6000 til 7800 Kr., kun kunde blive en middelmaadig Arkitekt, vilde føre til et tarveligere og smaaligere Syn paa Statens Pligt til at paatrykke de offentlige Bygninger et Kunstens Stempel. Forslaget fandt derimod Støtte fra Regeringspartiets og den moderate Gruppes Side, og Trafikminister *Høgsbro*, der erklærede, at han ikke undrede sig over, at hans Forslag som sædvanlig blev bekæmpede fra radikal Side, kunde derfor slutte sin Svartale med, at han ikke tvivlede om, at Forslaget vilde faa

en let Gang igennem Folketinget. Hvorledes det derimod vil gaa det i Landstinget — der ventes snart at ville afgive Betænkning angaaende Lovforslaget om den ny Telegrafbygning — derom er det ikke saa let at stille Horoskopet i Øjeblikket.

De samme politiske Grupper, der rejste Opposition mod dette Lovforslag, rejste ogsaa stærk Opposition — og tildels ved de samme Ordførere — mod Trafikministerens tredje Lovforslag eller i hvert Fald mod en Del af det, nemlig for saa vidt angik det projekterede ny Rigsarkiv. At Ministerierne i høj Grad trænger til udvidede Lokaler, har længe været erkendt fra alle Sider, og den Del af Ministerens Forslag, der gaar ud paa at installere en Del ministerielle Kontorer i den gamle smukke Staldmesterbolig ved Frederiksholmskanal, vandt ogsaa i det hele Bifald, og synes let at kunne føres igennem. Heller ikke er der fra nogen Side Tvivl om, at de Forhold, hvorunder Rigsarkivet og dets Embedsmænd nu lever i det gamle Provianthus's skumle og om Vinteren iskolde Hvælvinger er utaalelige. Derimod blev den projekterede ny Rigsarkivbygning Genstand for stærke Angreb, og da den forelaa ganske løst udarbejdet, vil dette Spørgsmaal sikkert ikke blive helt let at løse.

Med enstemmig Bifald fra alle politiske Partier modtoges derimod Indenrigsministerens Forslag om *Forsikring mod Følger af Ulykkestilfælde i Landbrug, Skovbrug, Havebrug, Mejeri m. m.* Efter at Industriens Arbejder allerede siden 1898 og Fiskere og Søfolk siden 1900 og 1906 har opnaaet Forsikring mod Følger af Ulykkestilfælde, skal nu ogsaa Landbrugets Arbejdere delagtiggøres i det samme Gode. Hvor betydningsfuldt Lovforslaget er, fremgaar bedst deraf, at efter de statistiske Beregninger, man har kunnet anstille, vil c. 450,000 Landarbejdere komme ind under Loven, og Udgifterne ved deres Forsikring antages at ville andrage et Beløb af 900,000 Kr. aarligt, hvoraf Staten som Bidrag til den frivillige Forsikring vil komme til at udrede ca. 160,000 Kr. Forslaget er iøvrigt bygget efter samme Principer som de tidligere Ulykkesforsikringslove, saaledes at Forsikringspligt indtræder med Hensyn til Arbejdere ved Ejendomme, der til Ejendomsskyld til Staten er ansatte til et Beløb af over 12,000 Kr., medens der med Hensyn til Arbejdere ved mindre Gaarde kun dannes frivillige Forsikringsforeninger med Tilskud fra Statens Side af Halvdelen af Udgifterne. Debatten om Forslaget, formede sig som en smuk Hyldest til dansk Socialpolitik, der, som Direktør *N. Neergaard* udtalte det, her er slaaet ind paa andre Veje, end man har gjort i det Land, som har været det toneangivende paa det sociale Omraade, nemlig Tyskland, men Veje, som er ved at blive godkendte i Udlandet og tildels i Tydskland selv som de rette. Og Tilfredsheden over Lovforslaget fremkom ikke mindst fra Repræsentanterne for det Erhverv, der vil have at udrede Byrderne, nemlig Landbruget; ja en af Forslagets varmeste Talsmænd var en Repræsentant for det store Landbrug, Godsejer *W. Neergaard*, der udtalte sin Forvisning om, at Landbruget endog med stor Villighed viide bære den forøgede Byrde, skønt denne i Virkeligheden var ensbetydende med, at Landbrugets Prioritetsgæld vilde forøges med omtrent 25 Millioner Kr.

Som sædvanlig af oplivende Natur var Førstebehandlingen af den kendte socialdemokratiske Genganger, Lovforslaget om *Adel, Titler, Ordener og Rang m. m.* eller rettere om fremtidig Afskaffelse af disse Ting. Lovforslaget er oprindelig lavet af afdøde *C. Berg*, altsaa i Venstres Sturm und Drang-Tid, og er nu optaget af Socialdemokraterne for at drille den store Folkeføres politiske Arvetagere paa Ministertaburetterne. Forslaget kom frem d. 6. December — en Smule for tidligt, da det ellers først plejer at komme frem lige op imod Juleferien, hvor Tinget er stemt til harmløs Satire over den menneskelige Forfængelighed i alle Lejre og under alle Himmelstrøg.

Temmelig virkningsløst faldt 9. Dec. det store socialdemokratiske Grundlovsforslag om *Forandring af Grundlovens §§ 30, 31, 35—39* til Jorden. Det sigtede til Indførelse af Valgret til Rigsdagen for alle Mænd og Kvinder over 21 Aar m. m., og var aabenbart tænkt som et stort politisk Agitationsforslag. Men Ordføreren *Borgbjærg* var efter sit friske parlamentariske Nederlag under Finanslovdebatten ikke i Stand til at vinde Tingets Øre, og ingen af dé politiske Partiers Ordførere fandt det Umagen værd at deltage i Debatten, men overlod det til Konsejlspræsidenten at afvise dette i Øjeblikket — midt under Forhandlingerne om det kommunale

Valgretsforslag! — saa indlysende uigennemførlige Forslag.

En levende Debat rejste sig derimod om det af Forsvarsminister *J. C. Christensen* fremsatte Forslag til *Lov om nogle Ændringer i den militære Retspleje.* Vor militære Retspleie stammer fra 1683 og er paa de fleste Punkter meget forældet; en gennemgribende Reform af den har derfor ofte været paatænkt, men altid med lige saa ringe Held som Reformen af den civile Retspleje. Hvad Forsvarsministeren nu tilsigter, er da heller ikke nogen gennemgribende Reform, men kun, som han udtrykte det, et Par Lapper paa den gamle Klædning, saa den blev brugelig, til den civile Retsplejereform var saa langt fremmet, at den militære Retspleje kunde ordnes saa vidt muligt derefter. Forslaget gaar derfor kun ud paa tre Ændringer, hvoraf de vigtigste er Indførelse af en Forsvarer ved Krigsretterne og en Appelinstans i Krigsretssager, som nu ikke haves. Medens dette Forslag varmt anbefaledes af Højres Ordfører Kaptajn *Martin Madsen Halsted*, angrebes det stærkt fra socialdemokratisk Side (*Borgbjærg*) og radikal Side (*Krabbe* og *Deuntzer*) fordi Ændringerne var altfor faa og smaa og navnlig Appellen ikke skulde gaa til den ellers for alle Borgere fælles Højesteret som i Norge, men til en særlig militær Overkrigsret, bestaaende af kun to civile Dommere (Højesteretsassessorer) og fire Officerer foruden Generalauditøren, altsaa med det militære Element som det ganske overvejende. Forsvarsministeren erklærede sig dog ikke uvillig til at forøge det borgerlige Elements Indflydelse i Overkrigsretten, og Forslaget synes under alle Omstændigheder udarbejdet med klart Blik for, hvad der i dette vanskelige Emne kan lade sig føre igennem uden at strande paa altfor mange Skær.

Medens alle de tidligere nævnte Forslag sendtes til længere Ophold — nogle til endelig Begravelse — i Udvalg, lykkedes det efter kort Udvalgsbehandling at føre igennem Folketinget og over i Landstinget det ganske vist ogsaa saare beskedne lille Forslag om nogle Forandringer i Kvinders Retsstilling, angaaende navnlig Kvinders Evne til at være Værge og Testamentsvidne. *K. B.*

NATUR OG VIDENSKAB

Rensning af et Marmormonument.

I April 1904 afsløredes et Shakespearemonument i Weimar; Monumentet, som var af Marmor, havde ikke staaet et Aar, da det en Nat (18.—19. Februar 1905) blev tilsølet paa den raaeste Maade med Tjære og Mønnie. Hvem der havde begaaet denne Vandalisme, blev vistnok aldrig opklaret. Det blev overdraget Kemikeren Dr. *Franz Schmidt* i Hamborg at rense Monumentet; dette var ganske øjensynlig et meget vanskeligt Arbejde, thi Farvemassen var mange Steder trængt temmelig dybt ind i Marmoret. Det maa derfor beundres, at Dr. Schmidt i Løbet af to Aar har faaet Monumentet befriet for det paasmurte, saaledes at Mindesmærket nu fuldstændig har sit oprindelige Udseende; Arbejdet har ogsaa været svært og baade lagt Beslag paa Opfindsomhed og Taalmodighed. Dr. Schmidt's Arbejde bliver endnu mere paaskønnelsesværdigt, ved at han nu efter Fuldførelsen har udgivet en omhyggelig og detailleret Beskrivelse af de Fremgangsmaader, han har betjent sig af.

I Hovedtrækkene blev Forureningerne fjærnet ved Hjælp af Smør og forskellige Opløsningsmidler (Metylalkohol, Aceton, Toluol), der anvendtes i Form af Lerpasta. De Rester, som modstod ethvert Forsøg paa Opløsning, blev sønderdelt ved Behandling med manganoversurt Kali og Cyankalium.

Hele dette Arbejde har mere end almindelig Interesse, og Dr. Schmidts Erfaringer og Metoder bør lægges til Grund for fremtidige Arbejder af denne Art. *H. C. N.*

Islands Literatur

er ikke saa ringe, som mange tror. I Aaret 1905, det sidste for hvilket en samlet Opgørelse haves hernede, talte den 51 Blade og Tidsskrifter samt 177 Bøger. Der haves baade *Kvindeblade*, f. Ex. Freyja og Kvennablaðið (henholdsvis 7de Bind og 11te Aargang) og *Børneblade*, *Afholdsblade* og videnskabelige Tidsskrifter. En Del af Bøgerne trykkes i Amerika, f. Ex. i Winnipeg, eller i Danmark, men de islandske Trykkerier har sandelig ogsaa nok at gøre.

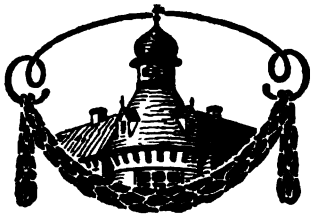

KJØBENHAVNS LAANE OG DISKONTOBANK

AKTIESELSKAB

AKTIEKAPITAL Kr. 16.000.000
RESERVER Kr. 2.560.000

HOVEDSÆDE: Amagertorv 24. — 10-4. Telf. 6900.
NØRREBRO AFD.: Nørrebrogade 26. — 10-3 og 6½-8. Telf. 4951.
ØSTRE AFD.: Bredgade 77. — 10-3 og 5-7. Telf H 583.
VESTERBRO AFD.: Vesterbrogade 41 B. 10-3 og 6½-8. Telf. H 359.
HELLERUP AFD.: Strandvej 96. — 10-3 og 6½-8. Telf. Hell. 119.

Foretager alle Bankforretninger.

Køber og sælger Obligationer og Aktier.

Modtager Indlaan og Indskud paa Folio og Bankbog.

3 Mdrs. Indlaan = 5 pCt.
Rente paa Bankbog = 3½ pCt + Bonus.

Boxer udlejes i Hovedsædet og Hellerup Afdeling:
15—25—40 Kr. aarlig.

Værdipapirer og Værdigenstande opbevares mod ½ ‰ aarlig Afgift.

Rejse-Akkreditiver udstedes. Fremmed Mønt købes og sælges.

Pianolaen

mest fuldkomne Klaverspilleapparat hvorpaa enhver – med eget Foredrag — kan udføre alle Musikens Mesterværker.

Pianolaen, hvis Pris er **1000 Kr.**, forevises beredvilligt dagligt

Petersen & Steenstrup's Harmoniums-Magasin,
St. Kirkestræde 1, 1. Sal.

BRAND- OG LIVSFORSIKRINGS-AKTIE-SELSKABET SVEA

HOVEDKONTOR FOR DANMARK:

AMALIEGADE 3.

TELEFON Nr. 7507.

Sparekassen
for Kjøbenhavn og Omegn.
Stiftet 1820.

SPAREBØSSER

udlaanes til Enhver, der indsætter **5 Kroner** paa en ny Sparekassebog.

WILHELM HANSEN,
MUSIK-FORLAG

Ny Sonate or Klaver.

...ill Sjögren.

Sonate E-mol, op. 35. **2 Kr. 50 Øre.**

»Sonaten er en smuk og interessant Komposition med Kraft i Rhytme og Harmoni samt indtagende melodiske Strofer imellem fyldige dissonerende Akkorder«. (Svensk Musiktidning $^{17}/_{10}$ 03).

Supplement

til **enhver** Violinskole.

133 Øvelses- og Underholdningsstykker i alle Tonarter og paa alle Stadier, ordnede i fremadskridende Rækkefølge

til Brug ved Undervisning og Selvstudium

og betegnede med Strøg og Fingersætning
af
Nicolai Hansen.
2 Kr. 50 Øre.

Vilhelm Hansens
Musikhandeler,
Gothersgade 11. Frederiksborggade 34.

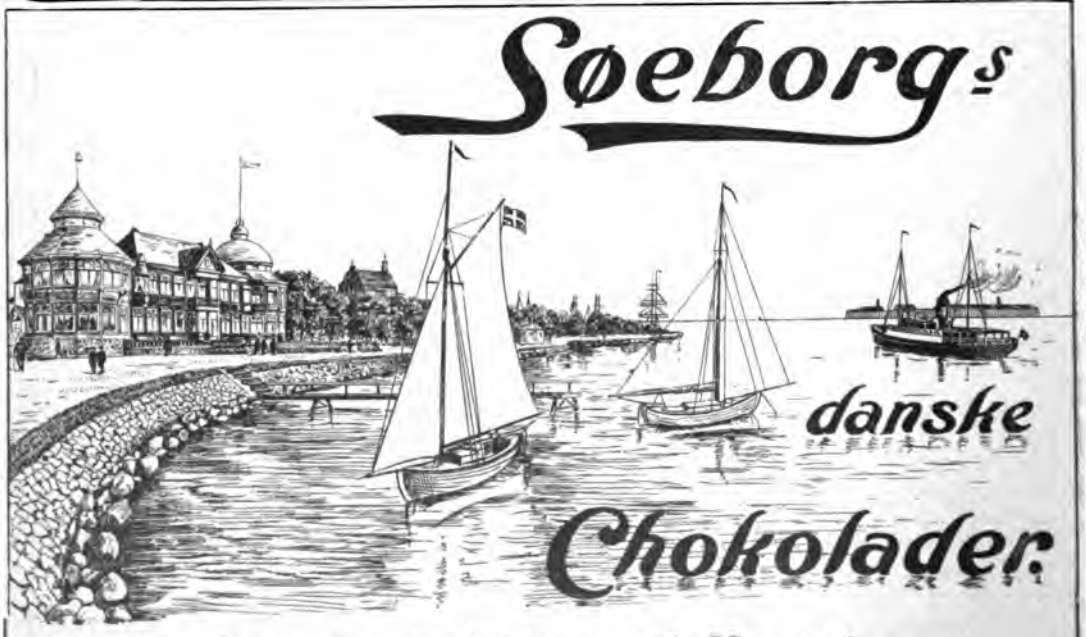

er fine og fyldige til Kogebrug
milde og delicate til Spisebrug

FORSVARSSAGEN

Vi fortsætter her med Udtalelser om Forsvarssagen af Mænd, der indtager ledende Stillinger indenfor forskellige Kredse i vort Samfund — Mænd, som ikke før offentlig har udtalt sig om deres Stilling til den foreliggende Sag.

Vi skal udtrykkelig understrege, at Valget er gjort ganske uden Partihensyn: selvfølgelig har vi henvendt os til en Del flere end dem, der har fundet Anledning til at udtale sig. Til Gengæld har enkelte vist Sagen den Interesse af sig selv at indsende Svar paa Enquêtens Spørgsmaal, som vi hermed aftrykker paany:

1. Mener De, at Landets Forsvarsvæsen — hvis Danmark skal bestaa som selvstændig Stat — kan indskrænkes til blot at omfatte et Grænse- og Sø-Politi?
2. Mener De, at Danmarks økonomiske og sociale Forhold nødvendigvis kræver en Nedgang i Militær-Udgifterne?
3. Hvis De mener, at et Grænse- og Sø-Politi ikke er tilstrækkeligt, vilde De saa foretrække en anden Forsvars-Ordning end Københavns Befæstning?
4. Mener De, at den materielle og aandelige Kultur er et tilstrækkeligt Værn for vort Lands Selvstændighed, naar Hensyn tages til den nuværende Retstilstand mellem Staterne?
4. Mener De, at Udviklingen i overskuelig Fremtid — ved international Anerkendelse af Voldgift eller tilsvarende Domsafgørelse — vil overflødiggøre Forsvarskrige?
6. Hviken Betydning mener De, at et Folks offerberedte Forsvarsvilje har for Nationens Selvstændighedsfølelse og hele Levedygtighed?

---

1. Et Grænse- og Søpoliti kan vel afværge *enkelte* fremmedes Indgreb i Landets Børns Erhverv, men vil ikke kunne forsvare Landet mod et andet *Folk*, som ikke vil respektere Landets Selvstændighed (eller dets Nevtralitet). En Indskrænkning af vort Forsvarsvæsen til et Grænse- og Søpoliti vilde være enstydig med Opgivelse af Viljen til Selvforsvar og til at bestaa som selvstændig Stat.

2. Naar man med Hensyn til Velstand og Militærudgifter sammenligner Danmark med andre Lande, ogsaa de nevtrale, skønnes der ikke at være Nødvendighed for en Nedgang af vore Militærudgifter.

3. Hvad vore Fædre sagde: „det er en ond Haand, som ikke vil værge sit Hoved", dette gælder ogsaa om et Folk og dets Hovedstad. København er nu engang, hvad enten man anser det for ønskeligt eller ej, Landets *Hoved*-Stad i enhver Betydning af dette Ord. Det vil ogsaa enhver Fjende forstaa, som attraar at gøre sig til Herre over Danmark: han vil først og fremmest søge at erobre København; er den falden i Fjendevold, saa er hele Landet og Folket voldgivet Fjenden. Derfor maa Folket, om det vil bevare sin Selvstændighed og sit Liv, fremfor alt søge at værne og værge sin Hovedstad.

4. Under den nuværende Retstilsland mellem Europas Stater maa man vente, at fremragende materiel Kultur i et Folk snarest vil vække et andet Folks brutale Rovbegær, og denne ænser ikke Folkets aandelige Kultur, allermindst naar det fjendtlige Folk mener selv at besidde den højeste aandelige Kultur.

5. Jeg kan ikke se ind i Fremtiden. Men naar jeg slutter fra Fortiden, ogsaa den nærmeste, maa jeg anse det for Fantasterier eller Selvskuffelse at mene, at Angrebskrige i nogen overskuelig Fremtid vil forsvinde; men derved bliver Forsvarskrig nødvendig for ethvert Folk, som vil værge sit Liv.

6. Det Folk, der ikke har Viljen til at bringe Ofre for at forsvare sin Selvstændighed, fælder sin egen Dødsdom; og den, der søger at nedbryde et Folks Forsvarsvilje, arbejder paa Folkets Undergang.

DR. SKAT RØRDAM,
Sjællands Biskop.

1. Ja, vor Opfattelse er, at en lille Stat skal bestaa ifølge Retsfølelsen iblandt Menneskene, da vi ikke kan forsvare os over for en Stormagt.

2. Ja, vi mener, at det vil lette betydelig for at faae alle de uretfærdige Skatter fjernet, som hviler paa Smaafolk, naar vi fik store Nedsættelser paa Militærudgifterne.

3. Vi mener, det er tilstrækkeligt, og vil ikke foreslaa nogen anden Ordning, da vi betragter Krig som Mord paa Mennesker, hvad vi vil modarbejde af al Evne.

4. Ja, vi mener, at den radikale og socialistiske Bevægelse er den bedste Dæmper mod Krig; den Dag maa ikke være fjærn, da Folk nægter at skyde paa hinanden.

5. Ja, og dertil maa de smaa Stater gaa i Spidsen, de fleste Krige er ikke Forsvarskrige men Toldkrige.

6. Vi mener, at jo mere vi befæster, des større Udsigt er der til, at vi ikke vil bestaa, da det er af størst Betydning for en Magt at sætte sig i Besiddelse af en By, der er befæstet, og maaske det engang bliver Danmarks Ulykke, at vi har Kjøbenhavns Befæstning; skal Luftballoner i Fremtiden være det næste Mordvaaben, nytter det ikke, vi skyder ud over Land og Hav, naar de andre angriber fra oven.

EMIL RASMUSSEN.
Formand for de fynske Husmænds Landbofor.

Ved Maaden, hvorpaa Spørgsmaal redigeres, bestemmes Svarenes Karakter.

Spørgsmaalene kan, ved at udskille og isolere visse Sider af en Sag, komme til at forvanske Billedet af en Anskuelse, den Spørgende misbilliger. Som Taskenspilleren faar Folk til at tage det Kort, han ønsker, skønt han tilbyder det hele Spil, saaledes kan Spørgeren fremlokke det Svar, han ønsked at høre.

Hr. Chr. Rimestad stillede i sin Tid en Række Spørgsmaal *(Danske Digtere i Forhør)*, hvis hele Mening var at faa de Adspurgte til at erklære Hr. Joh. V. Jensen for en større Digter end J. P. Jacobsen, og skønt de Paagældende neppe forud havde hyldet den Anskuelse, havde han Held med sig.

Maaden, hvorpaa Spørgsmaalene her er stillede, minder mig en Smule derom.

Jeg vil først fremhæve det fjerde Spørgsmaal, om Kultur er et tilstrækkeligt Værn for vort Lands Selvstændighed. Hvorfor spørge saaledes? Kun en Afsindig kunde svare Ja. Jeg vilde end ikke have forstaaet, at Spørgsmaalet kunde stilles, ifald ikke Hr. Alex. Foss's Udfald mod „Gennembruddets" Mænd havde lært mig, til hvem Spørgsmaalet sigter. Jeg maa antage, at en Tanke, jeg etsteds har givet Udtryk (Saml. Skrifter XV 400), skønt i sig selv indlysende nok, er bleven vredet om til dette Vanvid.

Jeg vil dernæst dvæle ved Spørgsmaal 6. Den almindelige Besvarelse af det almindelige Spørgsmaal om en Nations Forsvarsvilje har Betydning, afgør ikke stort i vort konkrete Tilfælde. Det er let at fremlokke et selvfølgeligt Ja.

Følte de Danske for deres Land som Japanerne for deres, var de vanskelige at faa Bugt med. Men saa vilde de ogsaa tidligere have følt saadan, og Danmarks mangehundredaarige Tilbagegang i Magt og europæisk Indflydelse vilde aldrig være indtraadt.

Det Spørgsmaal er aabent, om man saa sent og med ét Slag kan standse en saa forfærdende Nedgang.

Hertil kommer: [1]) Vort Hærvæsen er efter ikke faa Officerers Udtalelser til mig i fuldstændigt Forfald. [2]) Danske Søofficerer har gjort Kejser Wilhelm til Æresmedlem af deres Forening. [3]) Danske Landofficerer har i min Nærværelse talt med Sorg om, hvor lidet Officeren gælder her mod i Tyskland og har i den Sammenhæng udtalt Haab om engang at komme til at tjene en virkelig Herre. — —

Jeg for min Del tror ikke det ringeste paa Virksomheden af et Grænse- og Sø-Politi; jeg har længst udtalt mig imod Troen paa hvad jeg kaldte „Frelsen ved at ligge død." Jeg tror heller ikke det mindste paa Voldgiftsbestræbelsernes Frugtbarhed indenfor en overskuelig Tid, med mindre de gælder Forhold som Danmarks til Holland, der ordner sig af sig selv.

Men jeg betragter hele Spørgsmaalet om Danmarks Forsvar som afhængigt af Danmarks Udenrigspolitik. En fast og klar Udenrigspolitik er Udgangspunktet; af dens Beskaffenhed maa Forsvarets Art og Beskaffenhed følge. Ifald Danmark ikke faar Lov til at være neutralt — og Sandsynligheden taler derfor — saa maa det i rette Tid vide, hvad politisk Kurs det vil følge. Da Danmark ikke uden Bistand kan forsvare sig mod en Stormagt, maa det indgaa Forbund med en anden Stormagt og yde den Pris, der kræves herfor. Saaledes besvares Spørgsmaal 2 om Militær-Udgifterne, ligesom Spørgsmaal 3 om Kjøbenhavns Befæstning.

Hvad dette sidste Spørgsmaal angaar, er jeg ganske usagkyndig, saa der ligger ikke ringeste Vægt paa hvad jeg foretrækker. Saa meget er imidlertid indlysende, at Kjøbenhavns Befæstning udsætter Hovedstaden for en frygtelig Tilintetgørelse, der ikke kan ramme en aaben By. En højtstaaende Landofficer, der med Ære har gjort Felttoget med i 64, har til mig sagt, at han betragter Kjøbenhavns nærværende Befæstning som aldeles værdiløs. En højtstaaende Søofficer, der med ikke ringere Ære var virksom i 64, sagde mig endnu for faa Dage siden angaaende Søbefæstningen: Det afgørende Forsvar beror paa Miner. Miner kan ikke nedlægges i Fredstid. Tyske Skibe med Landgangstropper kan hvilken tidlig Morgen som helst ligge i Frihavnen, før vi er forberedte paa deres Komme.

Saadanne Udtalelser gør En skeptisk med Hensyn til Befæstningens Nytte. Men de peger i ethvert Tilfælde paa Nødvendigheden af i Tide at tage Parti og handle i Samraad med den Magt, til hvilken vi vil støtter os, hvilken det nu bliver.

Dr. GEORG BRANDES.

1. Det første Spørgsmaal maa besvares med et afgjort Nej.

Skal vi nøjes med et Politi, vil Landet ligge aabent som en fed og lokkende Bid for enhver Magt, som maatte ønske at annektere det helt eller delvis efter Omstændighederne.

Hvad der kan spares i Udgifter til Forsvaret, vil vistnok mangedobbelt maatte ofres til den Magt, der uden Ulejlighed har taget Landet i Besiddelse, og en Stat, der intet har gjort for at værge sig, kan aldrig vente Støtte andetsteds fra, — den har dømt sig selv.

2. Hertil maa jeg svare, at efter mit Skøn er der næppe nogen anden Stat, der lettere bærer de nuværende Byrder, som Forsvaret kræver, end Danmark, og Landets økonomiske Status er for Tiden saadan, at der af *Hensyn til denne* næppe er nogen Anledning til at nedsætte det Beløb, der er nødvendigt til en forsvarlig Ordning af Forsvaret.

3. Om dette Spørgsmaal kan jeg vanskelig udtale mig, da jeg mangler Sagkundskab.

Som Landet er delt og stykket ud ved Bælter og Sunde og med en stor udstrakt Hovedstad beliggende i en Udkant, vil Forsvaret altid støde paa store Vanskeligheder; men det er klart, at en Fjende, som har faaet Kjøbenhavn i sin Vold, vil derved have umuliggjort et virksomt Forsvar af det øvrige Land; deraf følger, at hvordan man end vil ordne Forsvaret, undgaar man aldrig et befæstet Kjøbenhavn.

4. Jeg betragter det som en ren Frase, at vor aandelige og materielle Kultur skulde være tilstrækkelig til at skærme Landet.

En Fjende kan mulig hæmme og stanse vor Kultur, men denne kan aldrig beskytte vort Land.

5. Desværre nej. — Den Tid er sikkert fjærn, om den nogensinde kommer, da Voldgift vil faa Betydning i Tilfælde, hvor det gælder et Lands Livsinteresser.

6. Mit Syn herpaa er det, at en Nation, der har mistet sin Selvstændighedsfølelse og opgivet Viljen til at forsvare sig mod Overgreb, har derved viet sig selv til Undergang.

Før eller senere vil Underkuelsen komme og Folket maa da finde sig i de Kaar, der bliver det budt, hvor forsmædelige de end bliver.

H. N. VALENTINER,
Godsejer, Etatsraad.

1. Et magtløst Grænse- og Søpoliti vil under krigerske Forviklinger snarere være en Fare end en Betryggelse.

2. Nutidens uforholdsmæssige Militærapparat hviler jo allevegne tungt på Samfundslivet. Men da vort Lands Selvstændighed sikkert *kan* blive afhængig af, at vi i et givet Øjeblik formår med Eftertryk at tilkendegive vor Vilje til at holde os neutrale, har vi i Virkeligheden ikke noget Valg men må yde, hvad Forholdene kræver. Foreløbig er der heller ingen Grund til at frygte for, at vi skal segne under Vægten af vor egen Rustning.

I et Land, hvor Agerkål og Tidsel gror så frodigt som i Danmark, og hvor der snart brødfødes flere Hunde end Mennesker (Omkostningerne ved vore Hundes Underhold beløber sig til en Fjerdedel af samtlige Militærudgifter) — i et sådant Land har man endnu Råd til store Ofre. Det må heller ikke glemmes, at Udgifterne til Hærvæsnet ikke er så uproduktive, som det ofte siges. Ungdommens militære Opøvelse i Disciplin, Orden og Appel, det hele Soldaterliv med dets Sorgløshed og folkelige Kammeratskabsforhold er — eller *kunde* i hvert Fald blive — af den største samfundsopdragende Betydning.

3. Ordningen af vort Forsvar må jo bestemmes af, hvilke Fordringer de rivaliserende Stormagter stiller til os for at anerkende vor Neutralitet. Men jeg antager, at navnlig Tyskland bestemt vil kræve, at København sikres mod en Overrumpling.

4. Nej.

5. Nej.

6. Spørgsmålet synes mig stillet på Hovedet. Det er en Nations Selvstændighedsfølelse og Levedygtighed, der betinger Forsvarsviljen, ikke omvendt. Den voksende Trang til Selvhævdelse, der på det sidste er bleven kendelig rundt om i Folket, den lykkelige Uforknythed, der spores hos de unge, er et Vidnesbyrd om, at vi er ved at komme til Kræfter efter Amputationen i 64 og dens Følgesygdomme.

HENRIK PONTOPPIDAN.
Forfatter.

1. Nej, dette er umuligt.

2. Nej.

3. Nej.

4. Det er meningsløs Snak, at Kulturen kan være tilstrækkeligt Værn.

5. Nej, desværre.

6. Et Folk, der ikke vil forsvare sin Selvstændighed, gaar sin Undergang i Møde.

EUG. WARMING,
Professor, Dr. phil.

Da Tusindaarsriget endnu langtfra er oprundet, er det Daarskab at lade værdifulde Ejendele, hvad enten det er en Lommebog eller et Kongerige, ligge hen ubeskyttede paa Alfarvej.

Aandelig Kultur betrygger ikke et Lands Selvstændighed mere end nogle Malerier paa Væggene eller et Klaver i Stuen forhindrer Indbrudstyveri.

Vil det danske Folk bevare sin Fædrenearv — sit Land og sit Sprog, sin Historie,

sin Kultur og Selvstændighed — kort sagt: alt hvad der danner Grundlaget for en Nations Fremdrift, og vil det danske Folk forebygge, saa vidt muligt, at dele de undertrykte Nationers Skæbne — saa maa der ofres alt, hvad ofres kan, paa Værn og Forsvar.

Hvori dette Værn skal bestaa, og hvordan Forsvaret skal føres, maa de Sagkyndige afgøre. Men under alle Omstændigheder maa intet forsømmes for at hævde Danmarks Selvstændighed og Neutralitet.

International Anerkendelse af Voldgift kan muligvis formindske Forsvarskriges Hyppighed, men derimod ikke overflødiggøre disse. Thi saa længe Kampen for Tilværelsen føres, saa længe der findes Magtbegær, Hævnlyst og Herskesyge, Misundelse og Pengenød — saa længe vil der ogsaa være Krig i Verden. Jeg antager derfor ikke, at der er nogen Grund til paa Forhaand at være ængstelig for, at Verdensfreden skulde komme og overflødiggøre vort Forsvar, inden det endnu havde gjort sin Nytte.

Endnu vil jeg kun tilføje, at saadan som Verden nu engang er, vil det i Længden være umuligt for en Nation at bevare sin Selvstændighed, hvis den ikke omsætter sin Forsvarsvilje til Handling.

J. F. Oiesen,
kejserlig kinesik Commissioner of Customs.

Jeg mener overhovedet, at et Folk, som opgiver at forsvare sin Selvstændighed, mister sin Ret til at existere. Der rejses for Tiden et Monument for den Mand, som udtalte det skæbnesvangre Ord „hvad kan det nytte“! Har hans Ord vundet Genlyd, kunde det let hænde, at Nationen ophørte at existere, inden Monumentet bliver afsløret.

Spørgsmaalet om, hvad det kan nytte udadtil, er i mine Tanker ret ørkesløst — hver Mand har sin Overmand — og ingen mener vel, at vi i Længden med Held kunde forsvare os mod vore overmægtige Naboer.

Indadtil derimod anser jeg det for at være alt: moralsk og personligt Mod, Handlekraft, Virkelyst, Karakter, Opofrelse, alt det som tilsammen danner en levedygtig Nation, i Modsætning til vag Æstetiseren og Drømmeri, Splidagtighed og Vrøvl.

Den naturligste og sundeste Følelse af alle er Selvopholdelsesdriften, synder man mod den, straffes man med Undergang, og Straffen er fortjent.

De spørger, om man maatte foretrække en anden Forsvars-Ordning end Kjøbenhavns Befæstning? Dér maa jeg igjen henvise til Naturen. Hjernen, Sædet for den styrende Aand, beskyttes af et stærkt Pantser — gjennembrydes dette, medfører det Døden; derfor skal ogsaa Hovedstaden, Regeringens Sæde, befæstes; atter Vrøvl og Selvmord at ville bortræsonnere dette.

Enighed giver Magt, og er Villien til at bestaa tilstrækkelig stærk, vil ogsaa Nationen vide at underordne sig de stærke Hjærner og de varme Hjerter, og ofre hvad der kræves, det være sig Penge eller Blod!

L. Tuxen,
Kunstmaler, Professor.

Da jeg baade savner Tid og delvis ogsaa Sagkundskab til at give et *motiveret* Svar paa alle Spørgsmaalene i Deres Cirkulære, og De ikke bryder Dem om et blot Ja eller Nej, er det kun for at tilfredsstille mig selv, at jeg paa Spørgsmaalene 1, 2, 4 og 5 svarer et bestemt *Nej!*

S. Birket-Smith,
Overbibliotekar.

Paa en Tid, da alle kultiverede Folkesamfund, smaa som store, føler det som en Pligt at værne deres Selvstændighed ikke blot ved aandelige Vaaben, men ogsaa ved ydre Magtmidler, vilde det være en utilgivelig Letsindighed af et enkelt Folk, om det

ikke i Freden forberedte sig paa den Mulighed, at Krigen kunde komme, og om det i Tilfælde af fjendtlig Invasion paa Forhaand opgav ethvert Forsøg paa med Vaaben i Haand at forsvare sig. Med Ringeagt vilde andre Folk se det gaa til Grunde, og ingen vilde hæve sin Røst eller føre sin Pen og langt mindre sine Vaaben til dets Forsvar. Man vilde rives om Stumperne.

Og paa en Tid, da man næsten daglig læser om, hvilke Overgreb et af Jordens største, mægtigste og mest kultiverede Folkesamfund udøver i erobrede Provinser og i Kolonierne, kan man ikke vente, at Kulturen beskytter mod Angreb paa et Folks Uafhængighed og Nationalitet uden for saa vidt, som den kan frembringe bedre Krigsredskaber og derved forbedre Forsvarsvæsenet.

„Med Bekymring har jeg set det ene Aar følge efter det andet, uden at Forsvarssagen er bleven ordnet", og jeg har derfor været blandt dem, der har underskrevet Forsvarsadressen. Derved har jeg i Grunden besvaret Deres Spørgsmaal. Jeg skal dog tilføje, at den naturligste Ordning af vort Forsvar synes mig at være, at Københavns Befæstning bevares og fuldstændiggøres, og at der bliver indført almindelig Værnepligt her i Landet. I hvert Fald vilde det efter min Mening være i højeste Grad uklogt, om vi gjorde Hovedstaden til en aaben By fra Landsiden, men fremdeles lod den være Flaadestation med Søbefæstning.

J. Gr. Nørby,
Viceinspektør,
Fmd. f. Danmarks Lærerforening.

1. Ja! Jeg mener, at Danmark har mere Udsigt til at bestaa som selvstændig Stat, naar vi indskrænke os dertil. Thi selv om vi ofrer Statens hele Indtægt paa Krigsvæsenet og samler alt det vaabenføre Mandskab, vi har, under Fanerne, vilde vi næppe naa andet under en eventuel Krig med en Stormagt, end at faa store økonomiske Værdier ødelagt og faa en stor Del af vor dygtigste og kraftigste Ungdom dræbt eller lemlæstet, for derefter at være nødt til at lade os foreskrive Fredsbetingelserne af Sejrherren. Forøvrigt synes Fordringerne til vort Militærvæsen — selv blandt dem, der er mest „forsvarsvenlige" — at være reduceret til, at vi skal kunne konstatere vor Neutralitet, og det indrømmes, at vi ikke kan værge den; men for en jævn Lægmandsforstand ser det underligt ud, at den ikke kan konstateres paa anden Maade end med Vaabenmagt; for ikke at tale om den mærkelige Inkonsekvens, at man skal slaas for at godtgøre, at man ikke vil slaas.

2. Nej, men jeg anser det for det fornuftigste, at søge Militærudgifterne nedsat saa meget som muligt, for paa den Maade lidt efter lidt at gaa over til fuldstændig Afvæbning.

3. Kjøbenhavns Befæstning som Led i vort Militærvæsen vil være det værste af alt; den har hidtil været en Ulykke for vort Folk, og den vilde i saa Fald blive det i endnu højere Grad. Jeg frygter for, at det da vil gaa med Fæstningen, som det gik med vor Flaade i 1807, at vi kan blive paatvungne en Krig, fordi to krigsførende Stormagter vil kappes om at sætte sig i Besiddelse af den, og saaledes oven i Købet faa Krigsskuepladsen for de krigsførende Magter henlagt til vort Landområde.

4. Nej, det stoler jeg ikke paa, thi Retsbegreberne mellem Staterne er vel temmelig uklare og Respekten for samme ikke tilstrækkelig stor; men det synes dog som om rene Erobringskrige skulle blive sjældnere, hvorimod Fremtidens Krige sikkert oftest vil have sin inderste Grund i Kampen om Besiddelser i fremmede Verdensdele. Men skønt jeg ikke stoler paa, at den materielle og aandelige Kultur er i Stand til at værne vor Selvstændighed, tror jeg dog, at der ad den Vej kan skabes et mere betryggende

Værn end den Militærmagt, vi kan stille paa Benene, selv om vi anstrenger os til det yderste.

5. Det vil afhænge af, hvorlænge det varer, inden Folkene faa virkelig Selvbestemmelsesret. Jeg har nemlig ondt ved at tro, at et højt kultiveret Folk skulde kunne stemme for en Angrebskrig, men saalænge det kun er mere eller mindre Skin, at Folkene selv styrer sine Sager, selv bestemmer sin Skæbne — menneskelig talt —, saalænge Magthaverne — flere eller færre — alene afgør Spørgsmaalet om der skal erklæres Krig eller ej, saalænge tør man næppe vente en Voldgiftsdomstol respekteret.

6. For et saa lille Folk som det danske, der ikke har bedre Betingelser for at kunne værge sig i en Krig, anser jeg det ikke for at have nogen Betydning, og i Overensstemmelse med det tidligere anførte anser jeg det for heldigst, at der ofres det mindst mulige paa Krigsforberedelser. Derimod mener jeg, at det har sin meget store Betydning, at der er en stærk udviklet Samfunds- og Fællesskabs-Følelse, og at der er en klar og kraftig Villie til at bringe Ofre for at fremme alle aandelige og materielle Interesser, der tager Sigte paa at skabe en saa høj, sund og kraftig Kultur som mulig.

PEDER NOES,
Gaardejer,
Direkt. for Vestjydsk Kreditforen.

1. Jeg indser ikke, hvad Forbindelse der er mellem de to Ting, thi at et Grænse- og Sø-Politi paa nogen Maade skal kunne hjælpe til at bevare Danmarks Selvstændighed er mig ganske ufatteligt.

2. Tvertimod! Vor hele økonomiske Status er saadan, at vi sikkert uden Betænkelighed kan tillade os ret betydelige Merudgifter til et betryggende Forsvar.

3. Personlig Ja! men da jeg ikke er kompetent til at dømme herom, bøjer jeg mig paa dette Punkt som paa alle andre for, hvad de rette Sagkyndige maatte tilraade.

4. Jeg tror hverken, at den materielle eller aandelige Kultur er noget Værn for Landets Selvstændighed. Jeg kender intet Exempel i Historien paa, at det har været Tilfælde, og det er næppe til at formode, at Danmark vil danne nogen Undtagelse.

5. Som mangeaarigt Medlem af Fredsforeningen haaber jeg, at vi engang maa naa dertil, men at dette Tidspunkt skulde indtræffe i en overskuelig Fremtid, er der desværre ingen Udsigt til.

6. Tanken om et betryggende Forsvar har aldrig formaaet at begejstre mig. Jeg ser paa Udgifterne til vort Forsvar som en uundgaaelig nødvendig og alvorlig Pligt, der paahviler os alle, men nærer en ikke ringe Tvivl om, hvorvidt vor Selvstændighedsfølelse og Levedygtighed staar i noget Forhold til større eller mindre Offerberedvillighed overfor Forsvarssagen.

JOHAN HANSEN,
Konsul, Grosserer.

1. Jeg er ikke ganske sikker paa, hvad der menes med Ordene „et Grænse- og Sø-Politi". Dersom der derved kunde skaffes et kraftigt Værn for hele Landet eller den største Del deraf eller endog blot for Sjælland — om end kun for en kortere Tid — mod en fjendtlig Krænkelse af Landets Grænser og Søterritorium, vilde jeg ønske, at et saadant Værn kunde gennemføres, men jeg mangler Sagkundskab med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt det, saaledes som Forholdene stille sig, er gennemførligt. Jeg gaar imidlertid ud fra, at der i Spørgsmaalet sigtes til et saadant „Grænse og Sø-Politi", som ikke er beregnet paa at optage en alvorlig Kamp mod en Fjende, som vil krænke Landets Neutralitet, og er dette Tilfældet, maa jeg besvare Spørgsmaalet med et ubetinget nei, da jeg ikke kan tænke mig, at en saadan Demonstration kan faa

nogen virkelig Betydning med Hensyn til det i Spørgsmaalet nævnte Øjemed: at bevare Danmark som selvstændig Stat.

2. Jeg kan ikke erkende, at „Landets økonomiske og sociale Forhold nødvendigvis kræver en Nedgang i Militærudgifterne". En anden Sag er det, at dersom der blandt Udgifterne er saadanne, som ikke egenlig have Betydning med Hensyn til det Øjemed som bør tilstræbes — at skabe og bevare et kraftigt Værn for Danmarks Selvstændighed og vor Nationalitet —, saa bør slige Udgifter spares; men jeg tør ikke have nogen Mening om, hvorvidt der nu findes saadanne Udgifter. Det er meget muligt — jeg ved det ikke — at Tilvejebringelsen og Vedligeholdelsen af et virkeligt kraftigt Værn vil medføre større Udgifter til Militærvæsenet end de nuværende; men jeg vedkender mig den Opfattelse, at selv i saa Fald bør det, der behøves, tilvejebringes, om det end skulde blive nødvendigt — selvfølgelig indenfor rimelige Grænser — foreløbig at indskrænke Udgifterne til andre i og for sig vigtige Formaal eller at paalægge nye Skatter; thi Bevarelse af Landets Selvstændighed og vor Nationalitet bør dog vel være en af de allervigtigste Opgaver, og Forsømmelse af Forsvarsforanstaltninger kan saare let — endog rent økonomisk set — blive langt kostbarere for Folket end de Udgifter til et kraftigt Værn, hvorom der kun kan blive Tale.

3. Jeg ønsker altsaa et kraftigt Værn, men jeg mangler selvfølgelig Sagkundskab til at kunne bedømme, hvorledes det bør indrettes. Det vilde være en Lykke for Landet, om de Sagkyndige — de ledende Mænd i Hæren og Flaaden — eller en overvejende Del af dem kunde blive enige derom. Jeg maa indskrænke mig til at udtale, at jeg, som Forholdene nu engang stille sig, ikke kan tænke mig en virkelig betydningsfuld Forsvarsordning, som ikke, i det Mindste, omfatter København. Det er jo desværre kun altfor sandsynligt, at en Stormagt kunde ønske at bemægtige sig vort Land og tilintetgøre dets Selvstændighed, og kan Hovedstaden da ikke forsvares kraftigt, i alt Fald saaledes, at det vil koste betydelige Ofre at bemægtige sig den, saa vil den sikkert strax blive angreben og falde. Og dermed vil hele Landets Skæbne vistnok være afgjort; thi falder København med de vigtige Institutioner, som nu engang findes dér og som ikke kunne flyttes bort, i Fjendens Vold, vil sikkert al videre Kamp være haabløs.

4. Det er mig ganske umuligt at indse, hvorledes „den materielle og aandelige Kultur" skulde være „et tilstrækkeligt Værn for vort Lands Selvstændighed". De, der fremsætte saadanne Paastande, burde virkelig begrunde dem; men jeg har i alt Fald aldrig set nogen virkelig Begrundelse og kender ikke fra Historien noget Exempel paa, at et Land er blevet forskaanet for Overfald og Krig af Respekt for dets høje materielle eller aandelige Kultur.

5. Det er jo nødvendigt ved Afgørelsen af Spørgsmaal om vort Lands Forsvar at tage Hensyn til Forholdene saaledes som de nu ere, ikke til, hvorledes de mulig engang i Fremtiden kunne stille sig, og det saa meget mere som Erfaringen fra den allersidste Tid jo gør det i allerhøjeste Grad usandsynligt, at der, i alt Fald i en overskuelig Fremtid, vil blive indført internationale Institutioner, som ville „overflødiggøre Forsvarskrige".

6. Jeg haaber, at der trods al Uenighed om offenlige Anliggender, kun er faa danske Mænd og Kvinder, som ikke vil betragte det som en stor Ulykke, hvis vort Fædreland skulde miste sin Selvstændighed. Men der er desværre alt for mange, som ikke tænke paa, hvor let dette kan blive Følgen, naar vort Forsvarsvæsen forsømmes, og heller ikke ret forestille sig, hvor skæbnesvangert det vil blive for vor Nationalitet, hvis Resten

af Danmark kommer under fremmed Herredømme. Jeg tror ogsaa, at de allerfleste, naar der gives dem Anledning til at tænke derpaa, harmes over al den Uret, der nu i 43 Aar er øvet og fremdeles øves mod vore Landsmænd i Sønderjylland, og ønske, at de atter maa blive forenede med s. Men desværre er der ogsaa altfor mange, som tænke for lidt derpaa og paa, hvor vigtigt det er, at vi gøre Alt, hvad vi formaa, for at den Ulykke, der ramte Sønderjylland i 1864, ikke ogsaa skal ramme Resten af Danmarks Rige. Sønderjyderne ere jo udelukkede fra at værne deres Nationalitet med Vaaben, men de har i de 43 Aar værnet den med alle andre Midler, som stod til deres Raadighed, saa godt, at deres Kamp mod Overmagten og deres Offerberedvillighed har vakt almindelig Beundring. Gid det maatte komme til at staa lige saa klart for alle Danske Nord for Aaen, som det staar for vore fraskilte Landsmænd, at vor Nationalitet hører til vore dyrebareste Goder, og at det er Pligt at værne den med alle de Midler, som staa til Raadighed, ikke blot Pligt mod os selv og vore Efterkommere, men ogsaa Pligt mod vore Landsmænd i Sønderjylland, der vanskeligt kunne forstaa, at der hengaar saa lang Tid inden vi komme paa det Rene med, om og hvorledes vi skulle værge os mod et Angreb, som kan komme naar det skal være, og som, hvis det ikke afværges, kan give vor Nationalitet Dødsstødet.

Dersom slige Tanker kunne faa Raaderum hos Folket, dersom de kunne fremkalde en „offerberedt Forsvarsvillie", en dyb Følelse af, at det her gælder om at blive enige og snart enige om, at Landet og Nationaliteten bør værges saa kraftigt vi formaa og om, hvad der i saa Henseende bør gøres, saa tror jeg, at Folket derved vil højnes, og at der kan være godt Haab om, at større Enighed ogsaa i andre offenlige Forhold kan afløse den Uenighed, hvoraf der desværre er alt for meget her tillands.

S. NELLEMANN,
Højesteretsadvokat.
Fmd. f. Repræsentantsk. i Hedeselsk.

1. Nei!
2. Nei!
3. Nei!
4. Nei!
5. Nei!
6. Det er Livsbetingelsen.

JOH. STEENSTRUP,
Dr., Professor ved Universitetet.

1. Nej! Et Grænse- og Søpoliti er intet Forsvarsvæsen!

2. Nej! Danmark er rigt og vil, naar det hævder sin Selvstændighed, blive rigere.

3. Spørgsmaalet er strategik og politisk! Jeg kan kun haabe, at **alle** *ville lægge Besvarelsen i* **én Mands:** *Forsvarsministerens Haand.*

4. Nej! Summum jus summa injuria.

5. Nej! Historien viser det modsatte!

6. Et Folk kan blive gammelt, men det ældes ikke, saa længe det hævder sin Plads i Verdensudviklingen, og det kan ikke dø, saalænge det bliver sig selv tro.

CHR. DALGAS,
Skovrider.
Fmd. f. Hedeselsk. Forretningsudv.

1. Nogen førstehaands, *faglig* Mening derom kan jeg jo ikke have. Jeg veed blot, at ingen anden evropæisk Stat nøjes med et Grænse- og Sø-Politi, at derfor al Sandsynlighed taler for, at vi heller ikke kan nøjes dermed.

2. Aldeles ikke. Folk lever jo i et økonomisk Velvære saa stort, som man maaske aldrig tidligere har kjendt det her til Lands.

3. Ja, kunde vi Lægfolk blot have en bestemt, begrundet Mening derom! — Jeg synes dog nærmest, at vi baade maatte have Kjøbenhavn befæstet og tillige noget indrettet ved Storebælt.

4. Retstilstanden mellem Staterne yder os

sikkert intet Værn, selv om vor Kultur var nok saa højt udviklet.

5. Nej, ikke i nogen nær Fremtid.

6. Her er min Hovedgrund til at holde paa en stærk og kostbar Ordning af Forsvarsvæsnet: bliver vi annekterede efter at have gjort vort yderste for at forsvare vor Selvstændighed, da vil vi sikkert eje en aandelig Modstandskraft under Fremmedaaget, som vil bevare vort Sprog og vor Kultur i en uoverskuelig Fremtid, maaske indtil den internationale Lovløshed i Evropa afløses af bedre Tilstande. Bliver vi derimod erobrede uden i Forvejen at have gjort noget for vort Forsvar, da vil Fortvivlelsen, de indbyrdes Anklager, Forbitrelsen hos Danske mod Danske lamme Sammenholdet og maaske ganske tilintetgjøre den aandelige Modstandskraft mod det Fremmede.

JAKOB KNUDSEN.
Forfatter.

Jeg mangler Sagkundskab til at udtale mig om *Maaden*, hvorpaa Landet bedst forsvares. Er den given, vil alt det andet give sig af sig selv.

C. CHRISTIANSEN,
Professor ved Universitetet.
Dr. med.

1. Nej.
2. Derom kan jeg ingen Mening have.
3. Ligesaa.
4. Nej.
5. Nej.
6. En absolut Betydning.

O. SIESBYE,
Docent, Dr. phil.

Om Punkt 1—5 ønsker jeg ikke at udtale mig offentligt. Med Hensyn til Punkt 6 er det min Overbevisning, at vi paa Grund af Smaaligheden i vort offentlige Liv mere end de fleste trænger til at afgive en højtidelig og bindende Erklæring om, at vi har en stor Ide og et fælles Gode, for hvis Skyld vi vil sætte alle Hensyn til Side, nemlig vort Fædrelands fortsatte selvstændige Liv, og at en saadan Erklæring under de forhaandenværende Forhold kun kan afgives paa en for alle — os selv ikke mindst — fuldkommen tydelig Maade gennem Opretholdelsen af et virksomt Forsvar.

VILH. ANDERSEN,
Dr. phil.

1. Danmarks Bestaaen som selvstændig Stat er ikke afhængig hverken af Grænse- og Søpoliti eller af nogen anden Forsvarsordning.

2. Ja, det kræver det i hvert Fald med den nuværende uretfærdige Fordeling af Skatterne.

3. Da Københavns Befæstning jo er gennemført paa Trods af den største Del af Befolkningen, saa er dette derved blevet et Spørgsmaal, som er vanskeligt at besvare.

Men forøvrigt har man jo endnu aldrig hørt, at selv de ivrigste Forsvarere af Københavns Befæstning har været tilfredse. Der raabes stadig paa mere Befæstning, og at det vi har er ingen Ting værd.

4. Det er den næppe. Men jo større aandelig Kultur et Folk besidder, des større Sikkerhed er der for at andre Magter vil gribe ind til Fordel for det i Tilfælde af en Erobringskrig.

5. Det er min Tro, at dette vil ske i en ikke altfor uoverskuelig Fremtid. Hvor langt det ligger ude i Fremtiden, vil jo bero for en stor Del paa, hvor rask den aandelige Udvikling og Kultur vil skride frem i Befolkningen i de forskellige Lande.

6. Denne er jo ikke uden Betydning. Men for at Forsvarsviljen skal faa sin rette Betydning, maa der ske en indgribende Forandring i de bestaaende sociale Forhold, saaledes at de, der i Forvejen ere begunstigede ved Formuer og sociale Stillinger, ikke yderligere begunstiges ved flerdobbelt Valgret, mindre Skatteydelse, f. Eks. gennem Tolden m. m.

Det gælder om at gennemføre lige Ret for

alle Landets Borgere. Det er den rette Vej til at styrke Forsvarsviljen.

R. JENSEN VANDMAN,
Hmd.
Form. for de lolland-falsterske Husmandsfor.

1. Ubetinget Nej.

2. Det vilde være latterligt at paastaa sligt.

3. Absolut Nej. Uden forsvarlig og fuldstændig Befæstning og Bemanding af København forekommer al anden Ordning mig som en Forbrydelse mod de Soldater, som man ellers kunde tænke at sende i Kamp.

4. Kun Taaben kan paastaa saadant. Snarere maatte man anse en høj Kultur og Velstand i Folket uden Forsvar som en Fristelse til Erobring af Landet.

5. Saalænge Ræven æder Gæs vil Forsvarskrige sikkert være et nødvendigt Onde.

6. Den har den Betydning foruden at skabe Sympathi hos andre Magter, hvor Retsfølelsen spiller nogen Rolle, at den efter et stort Nederlag, eventuel Undergang for Staten, skaber Mulighed for en Genrejsning, og saaledes har Betydning for Folkets Levedygtighed. GRUT HANSEN.
Proprietær.
Fmd. f. Kbhvns Amts Landboforen.

Vi må nødvendigvis have et virkeligt, et forsvarligt værn og kan ikke nøjes med et skinværn eller med noget endnu mindre som en politivagt.

Og det forekommer mig, at vi om så skulde være nok måtte kunne bære endog *noget* større militærudgifter end dem, vi for øjeblikket har, særlig hvis det med kraft tilstræbes, at militærudgifterne forvandles fra at være „uproduktive" til at være delvis „produktive" derved, at hæren gøres til *skole*, ikke en skole for regning og skrivning o. desl. — skøndt *også det*, når lejlighed gives, f. E. for vintermandskab — ikke en skole med gode oplysende og løftende foredrag — skøndt *også det* i det lille omfang, som dette mulig kan ordnes i —, men fra først til sidst en skole, hvor legemlig sundhed fra dag til dag fæstnes, udvikles og bringes i blomst; alle militære øvelser skal, så vidt ske kan, lægges således tilrette, at de bliver til gavn for og ligefrem udvikling af soldaternes sundhed og kræfter; landets sønner skal igennem anstrengelserne gøres til stærke, sunde mennesker (overanstrengelse altså være udelukket). Så længe vi endnu ikke er et folk af hygiejnikere, vil det være meget betydelige værdier af menneskekraft, der under gunstige militære forhold kan skabes i Løbet af et helt eller halvt år ved systematisk øvelse helt igennem. Også til udvikling af punktlighed, orden og renlighed o. m. m. kan militærskolen blive en mægtig hjælp for vort folk, når lederne har det rette sindelag og går rigtigt til værks. — På de vilkår tror jeg, at vi vil have endog godt råd; pengene vil jo på den måde for en stor del „komme igen".

Om ordningen i det enkelte af vort forsvarsvæsen kan jeg som lægmand vanskeligt have nogen fuldt begrundet mening, „så længe forsvarskommissionen ikke er færdig". Men det går mig som så mange andre, at det trykker mig, at denne kommission ikke endnu har endt sit arbejde.

Løsningen af den store og vanskelige opgave vilde efter mit skøn lettes, om alle vilde erkende, at:

A. Spørgsmålet „Venstre og Højre" må ikke spille ind, når det gælder vort forsvar. Thi ordningen af forsvaret er en opgave, der, når et vist finansielt maksimum ikke overskrides, må ses udelukkende fra et teknisk-udenrigspolitisk synspunkt; men hverken det tekniske eller det udenrigspolitiske har nogetsomhelst med „Venstre og Højre" at gøre.

B. Hvad vore fædre har tænkt om forsvarets ordning, kan ingensomhelst bindende betydning have for *os*. Alle forhold kan have forandret sig siden deres tid. Vi har selv at undersøge, selv at beslutte og selv at bære ansvar. N. P. RASMUSSEN,
Cand. polyt., Gymnastikdirektør.

Den nordiske Unionskonflikt har i Bund og Grund forandret den danske Forsvarssags Horoskop.

Det ansaas tidligere for utænkeligt, at det oftere skulde kunne komme til Krig mellem de skandinaviske Smaamagter indbyrdes. Men under Unionskonflikten saa vi danske med Undren den svenske Bamse parat til at kaste sig over den norske Løve. Havde Løvens Kloer ikke været bravt kanoniserede, saa havde Bjørnen utvivlsomt talt „svensk" med Dovregubben. Og ved samme Lejlighed var der maaske nok falden nogle Knips paa Næsen af til os.

„Kranglar norsken ge'n paa truten
knepp på näsan lille jutan,"

sang Sveriges daværende Generalkonsul i København, hvem vi ville bevare i venlig Erindring. Nu sidder han i Berlin og har dannet en Centralforening af alle Svenskere i Germanien.

Det, som tidligere ansaas for en Umulighed, en Krig mellem skandinaviske Magter indbyrdes, var saaledes rykket frem i Mulighedernes Række.

Vi anser nu ganske vist alle en Krig mellem to skandinaviske Magter for en meget fjærn Mulighed og stoler ogsaa sikkert paa, at det nuværende — fra vor Side uforskyldte kølige Forhold til Sverige nok skal bedre sig; men selv med fjærne Muligheder gør man vel i at regne.

I en interskandinavisk Forvikling har i alt Fald vort gamle, selvopgivende haabløse Ord: „Hvad kan det nytte?" ingen Gyldighed.

Selvfølgelig kan det nytte at ruste saaledes, at vi ikke i et givet Øjeblik behøver at lade os lumpe, hverken af Sverige eller Norge. Rustninger, der kun tilsigter at bringe vort Forsvarsvæsen paa Højde med Sveriges og Norges, kan ikke blive ilde optagne af nogen af vore kære Naboer.

Fra svensk Side har vi jo endda for nylig faaet at vide, at man — hvis vi bringer vort Forsvar i god Stand — vil tænke paa at hverve os som Forbundsfæller under visse Situationer.

Langt hellere end at drøfte Allianceplaner med vore overmægtige Naboer mod Syd og Vest, bør vi lytte til vore udmærkede Stammefrænders Ønsker og ruste efter samme Maalestok, som de ruster efter. Vi har ikke til Hensigt at tilkaste dem en pansret Handske men at tilbyde dem en god, barket Vennehaand.

Det ligger baade i Sveriges, Ruslands og Danmarks Interesse, at Traktaten af 11. April 1857, som erklærer Østersøen for aabent Hav, opretholdes.

Men den Gang havde vort sydlige Naboland ingen overmægtig Marine og derfor intet at ønske.

I 1908 vil Sveriges Hær og Flaade være stærkere end Danmark-Norges forenede Stridskræfter. Det er med fuldeste Føje, at „Svenska Dagbladet" saa kraftigt minder os om, at vort Forsvarsvæsens Forfald er en Hindring for en god Forstaaelse mellem Sverige og Danmark.

EDVARD EHLERS,
Prof. Dr. med.

1. Jeg veed slet ikke, hvilken Nytte et „Grænse- eller Søpoliti" skal gjøre. Det kan og skal jo ikke hindre en Fjende i at gaa i Land. Jeg har hørt en Rigsdagskandidat, der heldigvis ikke blev valgt, henvise til, at en af os udsendt Torpedobaad under den russisk-japanske Krig viste sig tilstrækkelig til at afholde Russerne fra at krænke vor Neutralitet. Sandheden er naturligvis, at hvis Russerne vilde have krænket Neutraliteten, vilde Torpedobaaden ikke have kunnet hindret dem deri. Intet blot nogenlunde forstandigt Menneske kan tvivle om, at en engelsk eller tydsk Flaade under en Krig mellem disse Lande vil handle efter, hvad den anseer for fordelagtigst, og efter sine Instruxer, uden at bryde sig det Mindste om, at en dansk Torpedobaad viser sig i Farvandet

Vil man afvæbne, bør man fornuftigvis ogsaa stryge Grænse- og Søpolitiet.

2. Danmarks økonomiske Forhold ansees jo almindelig for at være gode. Den almindelige Velstand overgaaes neppe af ret mange Folk. Skulde vi da ikke have Raad til at indrette vort Forsvar lige saa godt som andre mindre Stater? Naar Statens Udgiftsbudget er paa omtrent 100 Millioner, lader det sig ikke med Skin af Sandhed sige, at det vilde være umuligt eller uoverkommeligt at offre yderligere nogle faa Millioner, naar der derved kan naaes et forsvarligt eller mere effektivt Værn. En Udgiftsforøgelse maa iøvrigt allerede blive en nødvendig Følge af, at man umulig kan lade Officerslønningerne forblive paa det nuværende uforsvarlig lave Trin, hvor man f. Ex. byder en Kaptain paa 40 Aar en Lønning af 2400 Kr. I det Hele kan der neppe være Tvivl om, at en Udgiftsforøgelse paa Forsvarsvæsnets Omraade er nødvendig. Paa hvilket andet Omraade kan man reformere uden nye Udgifter? Man behøver blot at tænke paa vor Flaade, der har maattet udrangere næsten alle sine Kampskibe.

3. Uden Befæstning vil Landet i faa Dage være Bytte for enhver overlegen Fjende. Hverken Hæren eller Flaaden kan standse ham. For den mest umiddelbare Betragtning viser det sig klart, at et Forsvar er umuligt for et lille Land som vort, naar det ikke kan støtte sig til en stærk Befæstning. Og at denne Befæstning maa være Kjøbenhavn, følger ikke blot af at indenfor dens Volde findes $^1/_5$ af Danmarks Befolkning, som altsaa direkte er værget mod Fjenden, men endnu mere deraf, at her i Kjøbenhavn findes Kongen, Regeringen og Statens Hovedinstitutioner, og at Hærens og Flaadens Udrustningsgjenstande m. m. ere tilstede eller kunne let samles her. Intet andet Sted i Danmark er der tilnærmelsesvis saa meget at værne og forsvare som i Kjøbenhavn. Om Kjøbenhavn for 250 Aar siden har Digteren udtalt:

> Det Land, som Gustav vilde vinde,
> Bag dine svage Volde laae.

Med ikke mindre Sandhed kan det Samme siges nu.

4. At et Lands Kultur skulde være et Værn for dets Selvstændighed, et Værn mod et fjendtligt Angreb, er i mine Øine den tommeste og taabeligste Talemaade. I forrige Aarhundrede har Danmark 4 Gange maattet værge sig mod fjendtligt Angreb. Vilde det have hjulpet os det Mindste, om vi havde præsenteret Fjenden vore Digtere og Videnskabsmænd, eller deres Arbeider, eller andre af vor Kulturs Produkter? Mon Englænderne vilde have afstaaet fra at bombardere Kjøbenhavn, hvis man havde fortalt, at der indenfor Voldene boede Digtere som Øhlenschläger og Baggesen eller udmærkede Videnskabsmænd som de to Brødre Ørsted?

5. Saasnart det dreier sig, ikke om smaa Rivninger, men om Staternes vitale Interesser, med andre Ord om deres Magtstilling eller Tilværelse, vil Afgjørelsen skee ved Krig. Hos alle Stater, de store som de smaa, forøges Krigsberedskabet; Danmark er vel den eneste Undtagelse. Og det kan vel ikke være et Tegn paa, at Krig snart kan ventes afskaffet, at Staterne anvende bestandig mere paa Hær og Flaade?

6. Et Folk, der opgiver at forsvare sig, der spørger, hvad det kan nytte, underskriver sikkert derved sin Dødsdom. Det vil gaae det, som den Mand, der i Feighed opgiver at forsvare sig og Sine. Han taber Agtelsen for sig selv, mister den hos Andre, og han maa bøie sig for Enhver, der vil træde ham paa Nakken.

F. ASMUSSEN,
Højesteretssagfører.
Formand for
den danske Sagførerforen.

Ved en Fejltagelse fra Redaktionens Side er Ingeniør, fhv. Borgerrepræsentant Alex. Foss bleven betegnet som Borgerrepræsentant.

HOLGER DRACHMANN

SPREDTE TANKER OG MINDER

Af EMMA HØRUP.

Efter Maleri af N.V. Dorph. Jan. 1891.

Naar alt er forbi, naar man hører dem sige, at et Menneske, man er vant til at møde i Livet, saalangt man kan huske tilbage og lige op til den sidste Tid, at han er gaaet bort for aldrig at komme tilbage, er denne Tanke saa uforstaaelig, saa urimelig, at Hjærnen gør Oprør og sætter sig til Modværge, og man sidder raadvild og modløs overfor Livets største Gaade. Saa stormer pludselig Minderne frem og fylder Værelset med et Liv, der jager Døden paa Flugt, med et Mylder af Begivenheder og Skikkelser, saa man synes, der er ikke Rum til dem allesammen. Og næsten mod sin Vilje rives man med, alt glider bort, og man faar først Ro, naar man slipper alt andet og giver sig Tankerne og Minderne i Vold.

— — — Saa kommer han ind ad Døren, som man saa mange Gange har set ham komme, høj og rank, let knejsende med det smukke Hoved, og paa den lidt gammeldags ridderlige Maner, han havde lagt sig til i de ældre Aar, træder han med udstrakt Haand hen til Vært og Værtinde.

Aarene har gjort ham smukkere; Øjnene, der i de unge Dage skæmmedes af en Øjensygdom, der gjorde Blikket uroligt og flakkende, er nu smukke og klare, Smilet er saa indtagende. Han bliver straks Midtpunktet, alle samler sig om ham.

— „Fordringsfuld!" siger I. — Aaja, maaske, som den, der kommer med Hænderne fulde af Gaver. Man forlanger ikke, at Aladdin skal være beskeden, naar han har Favnen fuld af Hulens underfulde Stene. Bringer han ikke med sig en Strøm af Livsglæde og Skønheds-Dyrkelse, der glitrer og flimrer og kaster et lysende Skær over alt og alle, der omgiver ham? Har han det ikke i sin Magt at gøre de haarde Hjærter bløde overfor den

svage, den faldne og den forurettede? Ægger han ikke de lunkne og valne til Kamp og Modsigelse?

— „Han havde ingen Overbevisning!“ siger I. — Nej, Partigænger var han ikke, men der var dog et Menneske baade i hans Standpunkter og i hans Frafald.

Medens Hørup studerede Jura, boede han et Aarstid i Onklens, den gamle Professor Drachmanns Hus, og skønt der var fem Aars Forskel i Alderen, sluttede de to Fætre sig til hinanden med et Venskab, der trods al Væsens-Forskel varede Livet ud. I de vanskelige Aar, Geniet altid har at kæmpe sig igennem, da han har alle imod sig, og ingen, ikke engang hans allernærmeste, forstaar ham, var Hørup ham en trofast Ven og paalidelig Raadgiver. Den gamle Professor havde i Begyndelsen ikke synderlig Tillid til Sønnens Begavelse; han vaklede jo oven i Købet mellem to saa forskellige Veje som Kunstnerens og Digterens. Derimod havde han en urokkelig Tro til Hørups Klogskab, og dette lettede i høj Grad denne Arbejdet, naar han skulde mægle mellem Fader og Søn i denne sidstes mange pengelige og ægteskabelige Vanskeligheder.

Venner manglede den unge Digter for Resten ikke; medens Hørup Livet igennem var og følte sig som den ensomme Mand, flokkedes Vennerne om Drachmann, endnu før han havde noget Navn. Han fik dem let og slap dem let. Det kunde hænde sig, at der var nogle stakkels Ildtilbedere mellem dem, der drømte og fablede om evigt Venskab; de slap først, naar han ved sin Hensynsløshed havde forvandlet dem til bitre Fjender til stor Forbavselse for Drachmann, der hverken forstod deres Venskab eller deres Fjendskab. Han trøstede sig hurtigt over Tabet og fandt snart en anden, der kunde erstatte det, og som oven i Købet havde Nyhedens Interesse.

I de erotiske Forhold var Forelskelsen og Erobringen ham Hovedsagen; bagefter tabte Fortryllelsen sig temmelig hurtig. Deri er han nu visselig ingen Undtagelse; men som den suveræne Konge han følte sig at være, gjorde han ingen Røverkule af sit Hjærte, men lagde alt aabent for alles Øjne, ja, raabte det ud for alle Vinde, at alle, der havde Øren, kunde høre det, — deraf den megen Forargelse.

Nogen stor Menneskekender var Drachmann ikke; det er man jo ikke, naar man er forelsket, og forelsket var han altid. Han elskede Blomsten, fordi den var skøn og duftende, men han fik undertiden at føle, at den skønne Blomst ofte bærer i sig en ram og bedsk Frugt.

Imidlertid, han var jo ikke for ingen Ting den farende Svend; blev det ham for broget, snørede han sin Randsel og tog sit Rejsepas, hvor dyrt han end maatte betale det — Veninderne slap han ikke saa billigt af med som Vennerne — saa lod han Sladderen bag sig og drog ud i den vide Verden og nød sin Frihed — indtil han en Dag frivilligt rakte Hænderne frem og paany lod sig lænkebinde af en eller anden fortryllende Circe.

Snobberi kendte han ikke; han bejlede aldrig til Rigmands Gunst. Tog han mod deres Gæstfrihed, saa var det, som naar Konger i gamle Dage drog paa Gæsteri. Overfor Indbydelser var han Hensynsløsheden selv. — En Dag var han sammen med nogle literære og politiske Venner til Middag hos en af vore bekendteste Forfattere. Ved Bordet rejste en yngre Rigmand sig op og sagde, at han efter Drachmanns Opfordring vilde holde en Fest for ham, og indbød hele Selskabet til at deltage i den. De fleste af de tilstedeværende, der slet ikke kendte Manden og saa ham her for første Gang, blev lidt betuttede ved denne Indbydelse, men af Hensyn til Værten og Drachmann tog de mod den. Til bestemt Tid mødte de altsaa; Salene var festlig smykkede, Damerne mødte i stort Toilette; paa Bordet funklede Krystal og Sølvtøj; paa Menu-Kortene bar Retterne

og Vinene de indbudte Berømtheders Navne; øverst prangede naturligvis Drachmanns, Festens Konge. Intet manglede — undtagen Drachmann. Jeg husker ikke, om han sendte Afbud, Undskyldning gjorde han sikkert ikke.

Trods sine skiftende Stemninger og Anskuelser fulgte han altid Hørups Gerning med Interesse, og Hørup var sikkert en af hans kæreste Venner. Medens det hos Hørup mest var Slægtsfølelsen, der bandt, — han havde altid sat stor Pris paa den gamle Professor — følte Drachmann personlig Hengivenhed for Fætteren og længtes efter ham, naar han i længere Tid ikke havde set ham. Medens Hørup sad sine tre Maaneder i Fængslet paa Kristianshavn, var Drachmann i Florents, og da Fængselstiden var forbi, sendte han ham dette Digt:

Til Viggo Hørup.

Februar 1890.

Melodi: Hr. Peder kasted' Runer over Spange ...

Hr. Sylow kasted' Runer over Spange,
som Viggo Hørup over skulde gange!
De Lødomsruner ramme
fik maned Hørup ind
i Helhejm, hvor Tobakken
ej kvægede hans Sind.
Dommens Ord klang som Himlens Torden.
Hørup blev ryddet bort fra Jorden
for en Stund.

Sig, har du nu i Brummens sorte Grube
Patentprop anbragt i din kaade Strube?
Og har du lært Respekten
for Retfærds Rytteri,
der flyver over Vange
som Englepoliti?
Sylow højt som en Erke-Engel
hugger ned paa hver Erke-Bengel
med sit Sværd.

Saa redder du din Sjæl for Himmelsalen,
kan mødes der med Thomsen, Generalen.
Og inden did du stævner,
kan paa dit Bryst en Skov
af grønne Ordner voxe
lig dem, der gror paa Ploug.
Sjællands Bisp vil din Pande signe,
oljefed vil den Drotters ligne,
skinne blank.

Gu' gør du ej! Du fik en Pæl i Kjødet,
der tirrer til for Raat at gi' Usødet,
en Slibesten i Hjernen,
som hvæsser Ordets Braadd,
som skærper Tanke-Eggen,
som spidser Pennens Odd!
Frem til Kamp mod de sorte Tropper!
Hug dem ned, de broderte Snobber!
Le dem ud!

Ja, du vil holde, hvad som ung du loved,
du varme Hjerte og du fine Hoved!
Ja, det var Viggo Hørup,
saa listelig han lo,
da frit hans Hæle gungred
imod Kanalens Bro.
Løftet klang: Mens jeg mig kan røre,
ringer jeg for de Snobbers Øre
Blæst og Storm!

Firenze, Februar 1290.

Dante Alighieri.

Senere, da Hørup blev fejret paa sin tresindstyveaarige Fødselsdag, fik han dette Brev fra ham:

Det gl. Apothek. Helsingør.

20. Maj 1901.

Kære Ven.

Hvor ondt du maa have det, véd ingen bedre end jeg, som heller ikke har det godt i denne Tid.

Hvilket Navn, man døber sine Lidelser med, er ligegyldigt. Gid du maa blive rask i Løbet af Sommeren, og gid jeg selv maa blive det.

Vore fælles Venner her i det gamle Apothek kan vidne, at jeg ærlig har forsøgt „at binde dig en Hæderskrans" til iovermorgen d. 22de.

Men min Neuralgi har Overtaget — og det er med en lidt bitter Følelse, at jeg lægger den Pen bort, som har kunnet forme lydigt og villigt mangt et godt Digt overfor en udmærket Personlighed.

Kære Ven, gid du maa have følt i de senere Aar, hvor nær jeg er kommen dig — hvor højt jeg sætter dig — hvor meget jeg holder af dig.

Gid jeg iovermorgen kunde have været i Spidsen for de mange, der hylder dig offentlig. Nu maa jeg søge bort til Ro og Ensomhed — Skagen og Norge. Jeg rejser idag.

Du selv maa jo ogsaa, efter hvad man siger mig, søge et Sted hen, hvor man reparerer Mennesker, der har trukket det store Læs.

Lad os haabe, at vi til Høsten ses med friske Kræfter.

Jeg lægger min Arm broderligt om din Skulder og trykker din Haand trofast.

Din
hengivne
Holger Drachmann.

Da han første Gang efter Hørups Død var paa Lystofte sammen med en Kreds af Venner, rejste han sig ved Bordet pludselig og uventet, før nogen anden tog Ordet, og idet han bukkede let for Husets gamle Frue, tog han sit Papir frem og læste, hvad han kaldte: Mindeord ved Hørups Bord:

Der er jo de Baand, som selv om de brast,
er for de Levende bindende:
dybt er Savnet, Længslen er fast,
Skyggen om Lyset mindende;
men dugges vort Øje, saa blusser vor Kind
ved Tanken paa, hvad vi kan bære:
og ganger en stor Mand i Fortiden ind,
saa øges høns Værd for hans Kære.

Vi løfter vort Glas i den snevre Kreds
og tømmer det stille til Bunden:
dér staar han, som aldrig var „utilfreds",
men altid bar Smilet om Munden,
som lærte os mangt et fornøjeligt „Spruch",
naar selv vi var triste i Sinde —
hvor var han dog tapper — og god — og smuk,
vor Ven og vor Fører: *Hans Minde!*

Festlig var Drachmanns Personlighed til alle Tider; alene Synet af ham satte Stemningen op, den han rigtignok undertiden ikke betænkte sig længe paa at slaa itu; man kom til at tænke paa Goethes Sanger.

„Gegrüsset seid mir, edle Herrn,
Gegrüsst ihr, schöne Damen!
Welch reicher Himmel, Stern bei Stern:
Wer kennet ihre Namen?"

Han, der stolt afslaar Kongens gyldne Kæde og beder om et Glas — — Burgunder.

Han kunde endnu sige Ord, der formaaede at varme et gammelt Hjærte og faa Roserne frem paa den unges Kinder. Og midt i det festlige Lag kunde han blive saa naiv-forelsket i et eller andet kønt ungt Ansigt, saa betaget af et skelmsk eller tungsindigt Blik, at han glemte baade Vært og Værtinde og Form og Anstand og umulig og ubehersket kom frem med sin Kærligheds-Erklæring.

Eller han kunde blive løssluppen kaad og overstadig ligesom i de ganske unge Dage, som da hans Svigerinde, Frøken Bokken-Lasson skulde giftes med sin Russer. Brylluppet stod paa Lystofte. Af en eller anden Grund var Brudens Søster, Fru Soffi Drachmann, bleven hjemme. Som Drachmann nu sidder bred og glad i Fest-Stemning, kommer han til at tænke paa sin urge Kone, der sidder alene deroppe paa Skagen. „Vi maa dølle Løven", siger han saa; „jeg vil sende hende et Telegram!" Det kom til at lyde saaledes:

Soffi Drachmann. Skagen.
Sonja, Skagens skønne Frue,
tag en Nyhed i din Stue:
Bokken, Mischa maa nu gøre,
hvad Ugifte ikke børe:
Emma, Ellen, Ida, Lach,
Agnes, Vilhelm, Holger Drach.

1905 vendte han tilbage fra et længere Ophold i Udlandet: kort efter sin Hjemkomst kom han ud til Lystofte og sagde, at han var træt og trængte til Ro. Da vi ikke ejede nogen Seng, der var lang nok til ham, og Gæsteværelserne var optagne, lejede han sig ind et Steds i Nærheden og kom til os, naar han havde Lyst og Lejlighed. Det var i Sommerens skønneste Tid, og han gik omkring og frydede sig over den danske Naturs Rigdom og Pragt.

En Dag efter Middag forsvandt han, og vi bildte os tilsidst ind, at han var gaaet hjem, da han pludselig kommer henimod os med et Papir i Haanden, hvorpaa han havde skrevet følgende skønne Digt:

Atter hjemme.

Skønhedshungrig, aldrig mættet
livs-ombrust, omsider trættet
ved det store Drivhjuls Støj:
langt og dybt i Verden fremme,
længselsdraget — atter hjemme
her, hvor Himlen er saa høj!

Under Himlen disse søde
Stemmer saa velsignet bløde —
med lidt Pip-Fugls Karakter:
her, hvor tro det Store gemmes,
her, hvor aldrig Smaating glemmes
og hvor — ak — saa lidet sker!

Dog, det lidet er indrammet
af et Tæppe, Guldregns-flammet
med Syreners Bræm besat,
og fra Sø og Sund det lufter,
og fra Hyld og Lind det dufter
mindetungt i dugblaa Nat.

Og just derfor disse Kinder,
friske, som hvor Freja spinder
Sommer Silke paa sin Rok,
med en Skælmskhed uden Lige,
som om Smilet vilde sige:
ude sker der mer end nok!

Ja, ved Himlen, ude skændes,
kriges, brændes, endevendes —
ude sker der altid nyt:
gamle Former sønderbrydes,
evigt nye Broncer gydes,
hvor det røde Blod er flydt.

Ogsaa vi har Blod bag Huden:
og vi ser igennem Ruden
mod den stolte Tordensky,
hvor den majestætisk flammer,
hvor den sigter, hvor den rammer —
og gør Luften ren og ny.

Atter hjemme — hvor der skreves
meget skønt, og hvor der leves
tidt paa Skønheds Legetøj;
dog, vi *har* de gode Kræfter,
vi er de, som følger efter —
thi vor Himmel er saa høj.

Atter disse bløde, runde
Toner skabt af Folkemunde
i et tusindaarigt Ler:
hvor de hundred Smaating glemmes,
mens det Store trofast gemmes,
om end nok saa lidt der sker!

Da han i 1906 havde været ude hos os om Sommeren, som han i Oktober fyldte de 60, sagde han med sit vindende Smil: „Ja, saa siger jeg Tak for denne Gang". Vi fulgte ham ud af Porten og saa ham dreje fra Vejen ind i Skoven, og en underlig vemodig Stemning greb os; vi syntes, der var noget, vi havde forsømt: havde vi mon bedt ham blive — — kunde vi ikke have fulgt ham til Stationen — havde vi rigtig vist, hvor glade vi var ved at se ham?

Vi begreb ikke selv, hvordan saadanne Tanker kunde opstaa hos os. Nu ved vi, at han den Sommerdag var sidste Gang paa Lystofte, og vi husker det gamle Ord: Mod den døde har man altid Uret.

Januar 1908.

DEN MODERNE HØJSPÆNDINGSELEKTRICITET

Af Ing. Cand. polyt. E. VON HOLSTEIN-RATHLOU.

Isolatorer paa 220 og 40,000 Volt.

Udlandets store Fremskridt naar i Almindelighed sent frem til vort lille Land — undertiden til Gavn: de andre har gjort de første Erfaringer, der kan være dyrekøbte, baade for Kapitaler og Menneskeliv.

De første Forsøg i Udlandet med højspændt Elektricitet har sandelig været kostbare; store Summer er gaaede tabt ved fejle Dispositioner, saa flere Højspændingsværker har maattet bygge helt om, idet den højspændte Vekselstrøm pludselig har vist mærkelige og farlige Egenskaber, man aldeles ikke kendte i Forvejen, flere Værker er brændte fuldstændigt op, og mange Menneskeliv er gaaede tabt, fordi man ikke tog Hensyn nok til Faren, idet man behandlede de højspændte Vekselstrømme omtrent som var det almindelig Jævnstrøm, man havde med at gøre. Erfaringen har nu lært den moderne Ingeniørvidenskab at tæmme denne vældige Naturmagt og gøre sig den underdanig; den er bastet og bundet, tvungen til at lyde Ingeniørens Vilje. Men sine Tænder har Vilddyret endnu; man kender dets Luner og Særheder og ved at tage sig iagt derfor, men skulde man engang komme det for nær, saa bider det, og Biddet er Døden.

Indtil for ganske nylig kunde den moderne Højspændingselektricitet ingen Indpas faa her i Landet. Saa kom den nye Lov for elektriske Højspændingsanlæg, der med eet Slag aabnede Landet for denne herhjemme hidtil ukendte Energiform *). I Øjeblikket har Københavns Kommune allerede 2 Maskiner i Gang til Forsyning af Valby med Elektricitet (ca. 700 Hestes Kraft**) ved 6500 Volts Spænding og Skovshoved Elektricitetsværk forsyner Strandvejen og Gentofte-Ordrup Kommune ved 10,000 Volts Spænding. Københavns Kommune har bestilt 2 Højspændingsmaskiner à ca. 3500 elektriske HK og Frederiksberg er ved at bygge et stort Højspændingsværk paa ialt ca. 17,000 HK. Om et Par Aar begynder Københavns Kommune at opføre et stort Højspændingsværk paa ialt ca. 100,000 HK rimeligvis med 10 à 12 Damp-Turbiner à 10,000 HK.

„Fænomenet" er altsaa nu rykket os temmelig nær ind paa Livet. Aviserne er til Stadighed fulde af Projekter: snart skal der lægges en halv Snes Vekselstrømsbaner ved Aarhus og Randers, og snart skal det meste af Nordjylland forsynes fra et Par Højspændigsværker med Tørv som Fyringsmateriale, eller det er en elektrisk Midtsjællands-Bane, eller Planerne om, at Skovshovedværket i Forbindelse med to Tørvekraft-Værker, et ved Næstved og et ved Holbæk, ene skal forsyne hele Sjælland med Elektricitet. Man spørger uvilkaarligt, hvorledes er det muligt, at Elektriciteten kan føres saa umaadelig langt omkring; er det

*) Dog ikke saaledes at forstaa, at Anlægene kan bygges uden Kontrol, nej tværtimod, der er en meget skarp og effektiv Kontrol, der dog samtidigt gennem Loven er indrettet paa en saadan Maade, at den altid vil kunne være paa Højde med Teknikkens øjeblikkelige Standpunkt, saaledes at Loven uden at skulle fornys dog aldrig vil kunne virke hæmmende paa en sund og fornuftig Udvikling.

**) Skrives i det følgende altid: HK.

nogen Nytte til; hvorfor ikke blive ved den gamle Methode med almindelig Jævnstrøm, der jo ikke er livsfarlig, o. s. v.

Jo, det er muligt at føre Elektriciteten meget langt omkring og det endda meget økonomisk; men for at man kan gøre det, maa man enten have billig Vandkraft, eller man maa have meget store elektriske Maskiner, drevne ved Dampkraft. Man kan derved opnaa at frembringe Elektriciteten saa billigt, at det kan betale sig at anlægge meget lange (og samtidigt dyre) Kraftoverføringsanlæg, og den elektriske Kraft kan endda sælges billigere til Forbrugerne, end hvis man brugte den gamle Methode med lavspændt Jævnstrøm. Men der er rigtignok den ubehagelige Omstændighed derved, at man saa er nødt til at bruge en meget høj Spænding, enten højspændt Jævnstrøm eller højspændt Vekselstrøm. Jo længere Afstanden er fra Kraftværket til Forbrugerne og jo større den overførte Energi er, des højere maa Spændingen tages.

Man bruger ikke Højspændingsanlæg med Jævnstrøm ret meget; der findes kun meget faa Anlæg af denne Slags, deriblandt nogle enkelte Baner med 1000—2000 Volt Driftsspænding. Det er nemlig vanskeligt at skaffe denne høje Jævnstrømsspænding og ogsaa vanskeligt at bruge den. Man kan ikke godt sende 1000 Volt ud til Forbrugerne, hvadenten det nu er Jævnstrøm eller Vekselstrøm, det vilde være altfor farligt. Man vil i Almindelighed ikke gerne føre en højere Spænding end 220 Volt til Belysning ind i Beboelseshuse (indtil 500 Volt for Motordrift), men denne lave Spænding kan man for Jævnstrøm kun opnaa ved at lade den højspændte Strøm passere en Række roterende Maskiner, som kræver stadigt Tilsyn og Pasning og tager stor Plads op; det bliver meget dyrt. Noget helt andet er Tilfældet med Vekselstrøm. Her gaar Transformationen fra den høje Spænding til den lave Spænding overordentlig let for sig i faststaaende Apparater, de saakaldte Transformatorer. Jeg skal søge at forklare, hvorledes dette gaar for sig.

Ved Jævnstrøm er Strømmens Retning stedse ensrettet ɔ: den elektriske Strøm gaar fra Dynamomaskinens positive Klemme ud i Ledningerne og tilbage til Maskinens negative Klemme. Strømmen kan nærmest sammenlignes med Vand, der flyder i et Rør. Ved Vekselstrøm derimod er Strømretningen stadig skiftende, ɔ: Strømmen løber stadig frem og tilbage mellem Maskinens Poler.

Naar man anbringer et Stykke Jærn inden i nogle Traadvindinger, som gennemløbes af Vekselstrøm, saa vil der opstaa Elektromagnetisme i Jærnet, men det vil uafbrudt skifte Poler, svarende til Skiftningen af Strømmen. Denne stadige Forandring af Magnetismen vil bevirke, at der i en anden Traadspole, som er lagt om det samme Stykke Jærn, vil opstaa ny Elektricitet i Form af en ny Vekselstrøm. Hvis der er 10 Gange saa mange Vindinger i den anden Spole som der var i den første, saa bliver den nye Strøm 10 Gange saa svag som den første, men dens Spænding bliver 10 Gange saa høj, hvilket har til Følge, at man kan sende den nye Elektricitet med den højere Spænding omtrent 100 Gange

En meget stor Transformator, 40,000 Volt, 1300 HK.

saa langt bort, eller man kan sende den lige saa langt bort som Elektriciteten med den

lavere Spænding og behøver da kun at bruge en Ledningstraad, som er 100 Gange saa tynd; Energitabet ved Overføringen er i alle Tilfælde det samme. Dette Apparat, som kaldes en Transformator, arbejder meget økonomisk, idet Tabet ved Transformeringen er meget lille, kun ca. 2 pCt. af den fulde Energi; det kræver kun meget ringe Tilsyn, kun 1 à 2 Gange om Aaret, og kan ellers uafbrudt staa og arbejde paa egen Haand i et ganske lille Hus paa et Gadehjørne, i en aflaaset Kælder eller hvor man ellers kan skaffe en god Plads. Billedet viser et af Tuborg—Klampenborg Selskabets (Skovshovedværket) smaa Transformationshuse i Charlottenlund. Transformatoren kan altsaa bruges til at sætte Spændingen op ved den ene Ende af Ledningen (paa Elektricitetsværket), og man kan da lige saa let anvende den ved den anden Ende af Ledningen til atter at sætte Spændingen ned til en brugelig lav Værdi. Man kan paa den Maade spare mange Penge ved at anvende en tyndere Ledningstraad, man kan bygge meget store Elektricitetsværker, hvor de mægtige Maskiner giver en økonomisk Drift, og Værkerne kan lægges paa Steder, hvor Grunden, Kullet og Vandet kan faas billigt, altsammen fordi Transformatoren gør det muligt at anvende den høje Spænding til Kraftoverføring over lange Afstande paa en nem og billig Maade. Men Transformatoren kan kun arbejde med Vekselstrøm; Jævnstrømmen savner et lignende Apparat, hvorfor den har maattet bukke under i Kampen med Vekselstrømmen. Det eneste Omraade, hvor Jævnstrømmen endnu har Overmagten, er Sporvognene, men Vekselstrømmen er nu ogsaa saa smaat begyndt at erobre dem.

Transformatorhus, 10,000—220 Volt.

I Almindelighed anvendes dog ikke den rene Vekselstrøm, der ogsaa kaldes enfaset Vekselstrøm, men den saakaldte Trefasestrøm, der bestaar af 3 Enfasestrømme, kombinerede paa en særlig Maade. Ved denne Trefasestrøm, eller mere populært Drejestrøm, har man en yderligere Formindskelse af Kobberledningens Tykkelse, saaledes at Kraftoverføring ved Hjælp af højspændt Trefasestrøm giver det absolut mindste Kobberforbrug for et givet Energitab i Ledningen eller det mindste Energitab for en given Tykkelse af Ledningerne.

Enfaset Vekselstrøm anvendes nu næsten udelukkende til elektrisk Banedrift. Billedet viser en saadan enfaset Banelinje ved Innsbruck. Elektriciteten føres fra et Vandkraft-Elektricitetsværk med meget høj Spænding ud til forskellige Punkter langs Banelinjen og transformeres her i smaa Transformatorhuse, ned til en lavere Spænding, som saa tilføres Køretraaden.

De Spændinger, man anvender ved elektrisk Kraftoverføring, er selvfølgelig meget forskellige, og retter sig i hvert enkelt Tilfælde efter Afstanden og den Energimængde, som skal overføres. Jo større Afstand og jo større Energi, des højere Spænding maa der bruges, men samtidigt bliver Anlægget dyrere (til Trods for Besparelsen i Kobber) og vanskeligere at holde i Orden, hvilket navnlig gælder Isolationen. Paa det første Billede i denne Artikel bærer den unge Dame to Isolatorer; den lille har været brugt til en Ledning med den almindelige Lampespænding i København, 220 Volt; den anden, der jo er meget større end Damens Hovede, bruges almindeligt til Højspændingsledninger for 40,000 Volt; de er begge af Porcellæn (engros Pris for den store: 11 Kr. pr. Stk.).

En meget anvendt Spænding i Byer, hvor Elektriciteten næsten altid af Sikkerhedshensyn føres i underjordiske Kabler, er 6500 Volt. Denne Spænding har vi for Eksempel her i København (Trefasestrøm), og jeg har set den anvendt adskillige Steder i England. I Schweiz findes en Mængde Vandkraftværker oppe i Bjærgene, og Elektriciteten føres da ned til Byerne i Lavlandet gennem Luftledninger, hvori Spændingen ofte tages meget højere, for Eksempel har Beznauværket, der er et af de smukkeste af disse Værker, en Spænding af 25,000 Volt. Cellinakraftværket i Alperne sender gennem en 87 Km. (ca $11^1/_2$ Mil) lang Ledning elektrisk Energi paa 10—15,000 HK. ned til Venedig med en Spænding paa 29,000 Volt. Jeg har set et andet Anlæg i Norditalien, nemlig Caffaro-Brescia, hvor Spændingen er ca. 40,000 Volt. Der findes for Tiden kun to Anlæg i Europa med 50,000 Volt, det ene er Kykkelsrut i Norge, det andet Uppenbornværket, der sender 5700 HK. over en Afstand af 52 Km. til München. Der bygges for Tiden ved Madrid et Værk paa ca. 60,000 Volt.

I Amerika findes meget store Kraftoverføringsanlæg over betydeligt større Afstande end her i Europa, og de overførte Energimængder er imponerende store.

Ved Niagara findes der for Eksempel 3 kæmpestore Vandkraftværker, af hvilke det største er vist paa Billedet; der udvikles ialt for Øjeblikket ca. 200,000 HK. En Del af denne Energi sendes 220 Km. (30 danske Mil) bort med 60,000 Volt Spænding. I Kalifornien findes et Anlæg, hvor man benytter 55,000 Volt til Kraftoverføring over 322 Km (ca 43 danske Mil), vistnok den længste hidtil benyttede Afstand; men dette

Højspændings-Sporvogns-Bane ved Innsbruck.

er dog ikke et Maksimum, som man vil blive staaende ved; der arbejdes utrættelig paa større og større Projekter, for Eksempel skal nævnes, at der er udarbejdet Planer til at forsyne et bredt Bælte langs Rhinen og helt op til Bremen og Hamborg med elektrisk Kraft fra Rhinens øvre Løb, hvor der ialt vil kunne udvindes 1,200,000 HK., Afstandene er omtrent 700 og 800 Km. (95 og 110 danske Mil), og Spændingen skulde være 100,000 Volt.

I Lande, hvor man ikke har Vandkraft, betaler det sig at bygge meget store Damp-Kraftværker for højspændt Elektricitet, ikke alene til Forsyning af Landdistrikter med Byer, Landsbyer og Gaarde, men ogsaa i de store Byer, hvor det nærmest er umuligt at fordele den almindelige Jævnstrøm i rimelige og ikke altfor kostbare Kobberledninger og uden alt for store Spændingstab. Disse store Værker lægges da gerne paa et lidt afsides Sted, hvor Grunden er billig og hvor der er let og billig Adgang til Vand og Kul.

Maskinerne er som oftest meget store, og det er her, at de moderne hurtigtløbende Dampturbiner (foruden paa de store Oceanflyvere) har fundet deres største Udbredelse. De største hidtil byggede Dampturbiner er paa 10,000 HK. Denne Kraftudfoldelse repræsenteres af et Vogntog paa 5000 tungt lastede Arbejdsvogne, hver med to kraftige Heste for, kørende saa tæt som muligt efter hinanden i een lang Række lige fra København til Roskilde.

En Sammenligning med Københavns 3 nuværende Elektricitetsværker, som tilsammen forsyner hele Byen (ikke Frederiksberg) med Elektricitet, vil ogsaa være meget oplysende:

Kraftværk ved Niagara.
Øverst de elektriske Maskiner, nederst Vandturbinerne.

		Ma-skiner		Ialt elektr. HK.
Gothersg.'s Elektricitetsværk har		9	med	9800
Østre	–	4	-	3260
Vestre	—	5	-	2760

Disse 18 Maskiner har altsaa tilsammen 15,820 elektr. HK., hvilket med Lethed kan præsteres af kun to Dampturbiner à 10,000 HK. Billedet viser en saadan 10,000 HK. Turbine, der arbejder paa en Fabrik i Essen; i Sammenligning med Manden synes den ikke

at være særlig stor, navnlig naar man samtidigt ser paa Billedet af en almindelig 1500 HK. Dampmaskine (under Opstillingen paa Gothersgades Elektricitetsværk).

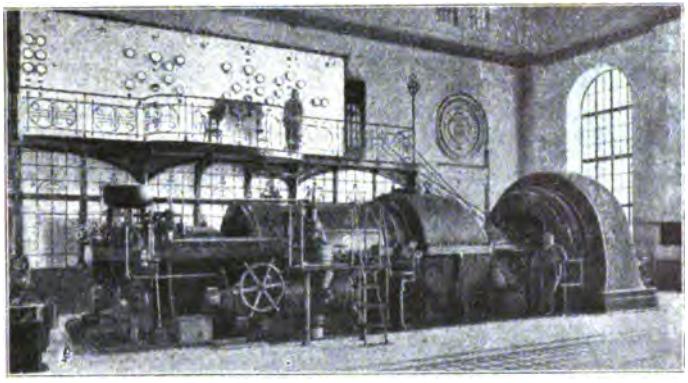

En 10,000 HK Dampturbine-Generator.

Kraftværker med Dampturbiner bygges ofte meget store; til Eksempel skal nævnes at Chelsea-Værket i London har 10 Turbiner, der tilsammen giver 75,000 HK. ved 11,000 Volts Spænding. Største Delen af Kraften fra dette Værk bruges til Londons underjordiske Jernbaner efter at være omformet til Jævnstrøm. Det vil straks være klart, at der til saadanne Anlæg med saa høje og absolut livsfarlige Spændinger og saa kolossale Energimængder, maa udkræves særlige Sikkerhedsforanstaltninger baade til Beskyttelse af Anlægene og Betjeningspersonalets Liv.

Man har nu ved alle moderne Værker meget strængt gennemført det Princip, at alle Ledninger og Apparater, der fører høj Spænding, anbringes i et særligt, aflaaset Rum, hvortil kun den ledende Ingeniør eller Mester har Nøglen, medens alle Instrumenter og Ledninger, der findes uden for Højspændingsrummet paa Kontrol og Manøvretavlerne, hvorfra alle Maskinerne styres og kontrolleres under Driften, absolut ikke maa føre høj Spænding. I Højspændingsrummene er alle Apparaterne, for Eksempel Afbryderne, der er nedsænkede i Beholdere med særligt godt isolerende Olie, anbragt hvert i sin egen brandsikkert opmurede Celle, hvorved opnaas at en opstaaet Flamme forhindres i at løbe rundt langs alle Ledningerne, brændende alt op, hvad den træffer paa sin Vej. Nu vil en Kortslutning kun kunne brænde op, hvad der findes inde i den Celle, hvor den er opstaaet, og forøvrigt ikke gøre nogen særlig Fortræd. Af Billedet, der viser en Del af Højspændingsrummet paa det Kraftværk, der forsyner Luzern med Lys og Kraft ved 6000 Volt, har man et udmærket Indtryk af denne Celleinddeling. For at man kan undgaa at faa de højspændte Ledninger ført ned til Manøvretavlerne, har man fundet paa særlige Konstruktioner og Methoder, som absolut ikke kendes ved Jævnstrømsanlæg. Olieafbrydere og for-

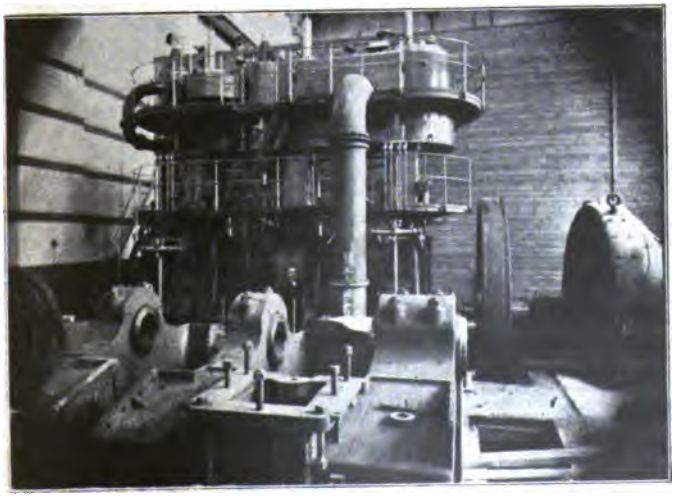

En 1500 HK Jævnstrømsmaskine.

skellige andre Apparater, som findes inde i Højspændingsrummene, betjenes udefra ved mekanisk Træk eller ved Hjælp af et særligt magnet-elektrisk Fjernkontrol-System. Strøm- og Spændingsmaaling foretages ved Hjælp af smaa Transformatorer inde i Højspændingsrummet; de sætter Spændingen ned til en meget lav Værdi, ca. 100 Volt, og denne lave Spænding føres da hen til Tavlen. Ved de almindelige Jævnstrømsanlæg har man gerne alle de svære Kobberledninger, der fører den fulde Strøm og den fulde — men forholdsvis ufarlige — Spænding, liggende umiddelbart paa Tavlen.

Naar nu Vekselstrøm er skaffet tilveje paa Generatorstationen, skal den altsaa bringes ud i Byen og bruges der; man kan selvfølgelig ikke anvende direkte de 6000 Volt til Husinstallationer, men man kan paa forskellig Maade skaffe en lavere Spænding; man kan som allerede omtalt rundt omkring paa Gadehjørnerne have smaa Transformatorer, der sætter Spændingen ned til 110 eller 220 Volt Vekselstrøm, som saa føres til Forbrugeren, eller man kan sende Vekselstrøm til særlige Understationer, hvor den i roterende Maskiner omdannes til Jævnstrøm. Dette vil f. Eks. være nødvendigt i Byer, der i Forvejen har et Jævnstrømsnet, og det vil være nødvendigt, naar man ønsker at drive Sporvogne ved Hjælp af den Kraft, man faar fra Vekselstrømsværket, idet disse altid drives ved Jævnstrøm.

Her i København bliver begge Systemer anvendt; de Bydele, navnlig de ydre og længst bortliggende, som ikke allerede har elektrisk Lys og altsaa heller ikke noget Kabelnet, vil nu blive forsynede med direkte Vekselstrøm, gennem et nyt System af Vekselstrøms Kabler, som faar en lavspændt Strøm fra smaa Transformatorer, der atter faar deres Energi fra Generatorstationen paa Østerbro i Form af højspændt Elektricitet. Det andet System med roterende Maskiner bruges ved Kraftoverførig fra Generatorstationen paa Østerbro til Elektricitetsværket paa Vesterbro, idet der her vil blive opstillet 3 Vekselstrømsmotorer, der hver trækker sin Jævnstrømsdynamo.

Det er en Udvej, der ligger lige for Næsen, naar man vil skaffe sig Jævnstrøm og man har Vekselstrøm til sin Raadighed. Man kan dog skaffe sig Jævnstrøm paa en endnu simplere Maade ved kun at anvende en eneste Maskine i hvert Maskinsæt, man sender da Vekselstrøm ind i den ene Side af Ankeret og kan saa tage Jævnstrøm ud af den samme Vikling paa det samme Anker; disse Maskiner har en meget høj Virkningsgrad ca. 96%, og de anvendes derfor meget ved saadan Kraftoverføring. At vi ikke vil anvende dem her i København, beror paa adskillige særlige Omstændigheder, som jeg ikke her skal komme nærmere ind paa.

At man ikke gerne vil anvende Vekselstrøm til Sporvogne, kommer af, at den almindelige Vekselstrømsmotor ikke er særlig egnet til dette Brug, men man har dog særlige Vekselstrømsmotorer, som er fortrinlige til saadan Banedrift; de er dog temmelig dyre, dyrere end Jævnstrømsmotoren, og man anvender dem derfor helst kun paa længere Banelinier, der har eget Banelegeme, og Ledningen kan da føre Højspænding ca. 10,000 Volt, som i Motorvognen transformeres ned til 400—800 Volt og tilføres Motoren; Kraftoverføringen bliver da billigere, men det vil kunne indses, at det vilde være højst ubehageligt at have disse højspændte Traade liggende rundt omkring i Gaderne.

Dette System har man forøvrigt tænkt sig anvendt, naar Berliner-Ringbanen (der løber paa eget Banelegeme) skal gaa over til elektrisk Drift, hvilket rimeligvis vil ske i Løbet af de første 5—6 Aar.

Man har ogsaa paa flere Steder i Udlandet indført Elektricitet ikke alene til Drift af Forstadsbaner, der jo mere har Karakter af Sporvogne og i Almindelighed drives med 500—700 Volt Jævnstrøm ligesom Sporvog-

nene, men ogsaa paa virkelige Fuldbaner med store og svære Tog, som trækkes af elektriske Lokomotiver, der faar den elektriske Energi tilført med flere Tusinde Volts Spænding. Et af de første Anlæg af den Art udførtes i Norditalien, Valtellinabanen. Nu er der ogsaa indført elektrisk Drift paa Simplon-Banen. Schweitz har tænkt efterhaanden at drive alle sine forskellige Baner med Elektricitet, og i Sverrig har der i de sidste Aar været udført en Del Forsøg med forskellige elektriske Lokomotiver, idet man ogsaa der har tænkt at drive alle Statsbaner med Elektricitet, hvorfor Staten efterhaanden systematisk har opkøbt de Vandfald i Sverrig, som den kunde faa fat i. Den elektriske Drift kan ventes indført der i Løbet af forholdsvis faa Aar, allerede nu arbejdes der meget energisk paa et meget stort Højspændings-Kraftværk ved Trollhättan. Forsøg med elektrisk Banedrift i stor Stil har ogsaa været afholdt i Tyskland paa Militærbanen fra Marienfeldt til Zossen i Nærheden af Berlin, og man naaede der op til en svimlende Fart af 210 Kilometer i Timen med elektriske Tog. Man har forresten hidtil almindelig troet, at en saadan Hastighed overhovedet kun kunde opnaas med elektrisk drevne Tog. Det kan dog ogsaa lade sig gøre, naar man anvender Dampturbine-Lokomotiver, hvilket blot skal nævnes her i forbigaaende.

Typisk Anordning af Højspændingsapparater.
Øverst tilvenstre en Olieafbryder.

Hvis Sverrig først faar indført elektrisk Banedrift vil det sikkert ogsaa blive nødvendigt i Danmark, i hvert Fald paa den konkurrerende Rute Helsingør—København—Gedser. Til et saadant Anlæg maa man da anvende Generatorstationer med Dampturbiner, da vi desværre ikke har Vandkraft nok her i Landet.

Vi har dog en anden Energikilde, som mulig vil kunne finde Anvendelse ved ikke alt for store elektriske Kraftoverføringsanlæg, nemlig vore Tørvemoser. Der har været arbejdet i en Række af Aar paa at forbedre Fyringen med Tørv, og man er nu naaet saa langt, at

Et amerikansk elektrisk Lokomotiv, 15000 HK.

man godt kan sige, de tekniske Vanskeligheder er overvundne, og i Løbet af meget faa Aar vil der sikkert blive startet adskillige TørvekraftVærker her i Landet, hvorfra Elektriciteten saa føres ud til Forbrugerne med Højspændingsledninger.

Det vil af denne Artikel antagelig fremgaa, at Jævnstrømstekniken og Vekselstrømstekniken maa være to meget forskellige Videnskaber, og saaledes er det i Virkeligheden ogsaa. Vekselstrømmens Praksis og Theori — navnlig den sidste — er overordentlig svær og kræver et langt og omhyggeligt Studium; en almindelig Jævnstrømstekniker vil aldrig kunne bygge eller lede et Højspændigsværk paa tilfredsstillende Maade. Direktør Hagemann ved den polytekniske Læreanstalt har for længe siden indset dette, og ved hans utrættelige Energi lykkedes det i 1903 at faa oprettet et elektroteknisk Kursus ved Læreanstalten, hvorfra det første Hold Elektroingeniører udgik ca. 2 Aar før den nye Højspændingslovs Ikrafttræden. Arbejderne ved de store Højspændingsanlæg, som nu er under Bygning og under Forberedelse her i Landet, kan saaledes udføres med Hjælp af disse *danske* Ingeniører. Det kan roligt forudses, at der vil blive stærkt Brug for adskillige kommende Hold af danske Elektroingeniører, thi Udviklingen, der har været saa rivende stærk i Udlandet, vil nu hurtigt erobre ogsaa Danmark. Maaske vil allerede om 10—15 Aar det hele Land være indhyllet i et Næt af Højspændingsledninger, saaledes at man kan have elektrisk Lys og Kraft paa hver større Gaard og i hver Landsby.

Kortslutning paa en 50,000 Volt amerikansk Friluftsledning.

GUSTAV JOHANNSEN I PRØJSSISKE FÆNGSLER

Ved MARTHA OTTOSEN.

BLANDT Gustav Johannsens efterladte Papirer har jeg fundet nogle Optegnelser fra hans Fængselsliv. Det ser ud, som om han har tænkt sig engang at udgive dem. Men da han ikke arbejdede ret hurtigt med Pennen, og hans Tid næsten altid var stærkt optaget, nåede han ikke engang at blive helt færdig med disse Optegnelser. De to Afsnit, fra Glückstadt 1876 og 78, synes mig at have Interesse, navnlig, fordi de giver et klart Indtryk af den voksende Strænghed, hvormed sønderjydske Politikere blev — og måske endnu bliver — behandlede under Afsoningen af deres Fængselsstraffe.

Fængselsliv.

Fr. Reuters Wercke, IV Band. „Ut min Festungstid."[1])

„I det Hele taget har jeg gjort den Iagttagelse, at i hine Tider havde de rigtige Gavtyve (Spitzbuben), især når de var af fornem Stand, det meget bedre på preussiske Fæstninger end vi . . . I S., hvor jeg først sad, havde jeg Lejlighed til at lære denne Art at kende: en Hr. von B . . . ., som var rendt med hele Skattekassen fra Grüneberg, som havde forladt sin Hustru og sit eneste Barn, og i Stedet for taget en Kæreste med sig på Rejsen, der, da han i Italien havde soldet de 40 til 50,000 Daler op, blev nappet i Frankfurt a. M. som Falskspiller, og dømt til 50 Aars Fængsel, til at sættes i Gabestokken, til Kagstrygning, til Tab af Adel og Ærestegn o. s. v., boede helt gemütligt i Byen; en Hr. von Sch . . ., der havde gjort en hel kongelig Kasse flydende i „Oeil-de-perdrix" (Champagne) og Chateau, boede med Kone og Børn i Byen ligesom andre ærlige Mennesker. De kunde begge to ikke tåle Luften på Fæstningen; til os var den god nok. — En Hr. von O . . . — den Kanalje havde ligefrem stjålet — kunde gå hvor han lystede og spillede den galante Mand i Byen og i de nærmeste Landsbyer. Og når vi Ulykkesfugle pinte os med at få vort Kommisbrød med Svinefedt ned, og endog sommetider måtte dele det med en gift Hr. Løjtnant, sad Hr. von O . . . i Byens første Beværtning og fik varm Frokost, som han skyllede ned med ungarsk Vin. Denne Art Menneskers kostbare Liv måtte konserveres, med os Højforrædere og Kongemordere var det jo ligemeget. Skade, at vi ikke også var fornemme og havde stjålet."

I disse Ord ligger unægtelig en svær og bitter Anklage imod de preussiske Autoriteter fra den Tid; men hvem tør fortænke Fritz Reuter i sådanne Ytringer? Med en feberagtig Ængstelighed våger enhver Fange over de ham af Loven tilståede og efter almindelig menneskelig Følelse tilkommende Rettigheder; bliver de ham ikke til Del, så bliver han bitter, meget bitter; men ser han ligestillede nyde det, der formenes ham, så stiger Forbitrelsen let til stærkt Had imod dem, der er Årsag i den forskellige Behandlingsmåde.

Når dette nu allerede er Tilfældet, hvor meget mere må så ikke Bitterheden og Hadet vokse ved at se, at ligefremme Forbrydere behandles over Måde hensynsfuldt, ja endog som om de var Fængselsembedsmændenes Overordnede, medens den politiske Fange i alle Måder bliver tilsidesat og behandlet efter Lovens hårde Bogstav, måske ud over dette! — Jeg kan såre godt sætte mig ind i Fr. Reuters Sindsstemning under de nævnte Forhold, og dog kan jeg jo ikke sammenligne mine Erfaringer som preussisk Fange med hans. —

I Begyndelsen af Året 1876 prøvede jeg

[1]) I Manuskriptet citeres på Plattysk.

første Gang at sidde som politisk Fange i et preussisk Fængsel. Jeg havde i mit Blad, „Flensborg Avis", fornærmet Landråd Magdeburg i Sønderborg, da han formente et Selskab Lystrejsende fra Svendborg at gå i Land ved Sønderborg [1]), og Retten havde idømt mig 1 Måneds Fængselsstraf for denne Fornærmelse.

Jeg modtog Befaling til at møde i Glückstadt for at afsone min Straf i det derværende Provinsfængsel.

Da jeg helst vilde blive i Flensborg, dels for at være i Nærheden af min Familie, dels fordi jeg så kunde få Kosten fra Hjemmet og endelig for at spare Rejseomkostningerne, henvendte jeg mig til Overstatsadvokaten i Kiel med Bøn om at måtte afsone min Straf i Flensborg Kredsfængsel.

I min Ansøgning kaldte jeg det en Skærpelse af min Straf at sende mig til Glückstadt, men det mente Overstatsadvokaten ikke, og angående Rejseomkostningerne meddelte han mig, at jeg jo kunde slutte mig til den almindelige Fangetransport, der omtrent hver 14de Dag går fra Flensborg til Glückstadt, så vilde jeg opnå den omtalte Bespareise.

At jeg ikke modtog dette Tilbud, vil ingen fortænke mig i, thi at transporteres sammen med alle Slags Forbrydere og under Bevogtning af én eller flere Politibetjente var mig dog for hårdt; jeg fulgte altså den første Ordre og rejste alene, ledsaget til det „nordslesvigske Sporskifte" [1]) af en hel Del Venner.

Det var Dagen før jeg skulde stille mig som Fange, og for at være rigtig pæn, gjorde jeg samme Dag Fængselsdirektøren Hr. P..... min Opvartning i hans Privatbolig. Han modtog mig meget venligt og udtalte det Ønske, at Tiden ikke måtte blive mig lang. Den 6te Februar om Eftermiddagen Kl. 3 tiltrådte jeg mit Fangenskab. Da jeg havde afleveret mine Penge til én af Fangevogterne, blev jeg af en anden, der bar Titlen „Hausvater", ført op i mit Fængsel. Det var et rummeligt Værelse på 1ste Sal med Udsigt til en af Byens Smågader og det Kvarter, der kaldtes „Jerusalem".

Der stod en smuk Kakkelovn i Værelset, et stort og et lille Bord, et Klædeskab, en Servante, to Stole og en Seng. Vinduerne var store, men Gardinerne var stærke Jernstænger og Døren var forsynet med en stor Lås og uden Håndtag.

Jeg havde selv medtaget en Rejsekuffert med de nødvendige Klæder og Linned, samt en Kasse med Bøger og en Lænestol; den sidste havde min Hotelvært i Glückstadt lånt mig.

Jeg havde lige taget et Overblik over det Hele, da kom allerede min Ven Advokat Bekker fra Aabenraa springende ind til mig og bød mig velkommen. Bekker sad nemlig lige ved Siden af for at afsone en 3 Måneders Fængselsstraf, som han var idømt i Anledning af den såkaldte og i sin Tid meget omtalte „Tavlesag" fra Bjolderup [2]).

[1]) Søndagen den 4. Juli 1875 vilde et Selskab Svendborgere (200—300) besøge Als og Sundeved. I Sønderborg var der dannet Komiteer til at modtage dem. Deres Besøg var meddelt Politimesteren, der ikke havde noget at indvende der imod. Fra de omliggende Landsbyer var 200 Vogne stillede til Rådighed til en Køretur over Dybbøl gennem Sundeved til Nybøl Kro, hvor der skulde være Fællesspisning. Men Lørdag Eftermiddag Kl. 6½ sender Politimesteren Bud til Festkomiteen og meddeler den, at der er indløben Befaling fra den ny Landråd for Sønderborg Kreds, at Politiet havde at hindre Svendborgerne i at komme i Land, når de næste Dag kom til Sønderborg. Hvis de ikke vilde lyde, havde han at hindre deres Landgang med Militærmagt. Sønderborgerne telegraferer, Svendborgerne tror ikke det er Alvor, og kommer alligevel. Borgmesteren møder op med Gendarmer, Betjente og Militær med Geværer. Svendborgerne sejler til Flensborg, hvor Landgangen ligeledes nægtes dem.

[1]) Ca. 12 Minutters Kørsel fra Flensborg.

[2]) Febr. 1875 skrives: For nogen Tid siden lod Kirkevisitatoriet fra Åbenrå Kreds indmure tre såkaldte Mindetavler over tre i den fransk-tyske Krig faldne Soldater, der havde Hjemstavn i Bjolderup Sogn. Kirkeforstanderskabet, der ikke havde givet sit Minde hertil, lod Tavlerne

„Hausvater" lod os blive lidt sammen, og Bekker, der allerede var inde i Forholdene, instruerede mig i en Fart hvorledes jeg havde at forholde mig og gjorde mig bekendt med, hvorledes jeg vilde blive behandlet.

Da han havde forladt mig, begyndte jeg at pakke mine Sager ud, lagde et lille Gulvtæppe under det store Bord, som jeg havde stillet midt på Gulvet, slog et Danmarkskort, Mansas Generalkort, op på den nøgne Væg, som jeg desuden pyntede med min Kones og mine 5 Børns Portræter, og indrettede mig så godt som jeg kunde. Det så da også snart virkelig helt hyggeligt ud i mit Fængsel, bare man undlod at se på Jernstængerne for Vinduerne, og den lukkede Dør med den stærke Lås.

Bekker havde først fået sin Mad fra et Hotel, men det havde Direktøren senere forbudt, og nu blev det afgjort, at han og jeg skulde have Maden fra en mindre Restauration, til en bestemt Pris; men vi fik Lov til om Middagen at spise sammen på mit Værelse. Dette sidste var en udmærket Bestemmelse, ligesom det var særdeles behageligt, at vi måtte spasere sammen om Formiddagen fra Klokken 10—11 og om Eftermiddagen fra 3—4. På vort Værelse måtte vi ryge så mange Cigarer vi vilde og vi måtte også drikke Vin.

Havde denne sidste Tilladelse ikke været, så havde den Kasse med Rødvin, som min Ven Colding[1]) sendte mig, ikke fået den smukke Anvendelse, som den fik. Til Klokken 10 om Aftenen måtte vi brænde Lys.

At et sådant Fangenskab var til at holde ud, vil jeg villig indrømme; men alligevel savnede vi dog et af Menneskets højeste Goder: Friheden.

Hvor ofte har jeg ikke, selv under mit første Fangenskab, stået og med en ejendommelig Følelse set ud af mine Vinduer gennem Jernstængerne, op til den blå Guds Himmel og ned til de frie Mennesker, der passerede „Ballhausstrasse" i Glückstadt!

Jeg kunde også se ud på Fangerne, som i deres uhyggelige Fangedragt enten arbejdede eller spaserede under Bevogtning i Fængslets store Gård; men dette Syn kunde ikke fryde mig, det mindede mig kun på en ubehagelig Måde om, hvor jeg befandt mig.

Et Par Gange hørte jeg Musik og Sang i det fjerne, som fyldte mig med en ejendommelig Længsel, en Længsel, som kun den forstår, der som Fange har siddet bag de uhyggelige Jernstænger og en Dør uden Håndtag. Dagen efter min Ankomst måtte jeg møde hos Fængslets Læge, den gamle Fysikus S. Han så på mig og spurgte: „De er vel sund, Hr. Johannsen?" „Ja, Hr. Fysikus!" svarede jeg. „Det kan jeg se på Dem," gensvarede han, „men De er naturligvis vant til en god Levemåde, og derfor tillader jeg Dem at drikke Vin til Deres Middagsmad." „Tak!" sagde jeg, og så kunde jeg gå.

Om Eftermiddagen blev jeg kaldt op til Fængselspræsten, Ridder af Dannebrog, Brodersen, en ærværdig gammel Herre, der i den danske Tid i mange År var Præst ved Tugthuset i Glückstadt, men forblev der som Fængselspræst, da Preusserne indrettede Tugthuset til Provinsfængsel og flyttede Tugthusfangerne til Rendsborg. Han nedskrev i en stor Protokol mit Navn, min Alder og Livsstilling, min Kones og mine Børns, samt mine Forældres Navne, noget, jeg egentlig ikke syntes om. Han var venlig og ønskede mig, at Tiden ikke måtte blive mig lang i Glückstadts Fængsel.

Direktøren havde meddelt mig, at han havde Lov til at læse både de Breve, jeg sendte bort, og dem, jeg modtog, men han

udtage. Kirkeforstanderskabet blev derefter opløst på Grund af „grov Pligtforsømmelse". Fire Kirkeældste fik hver en Måneds Fængsel, og måtte ikke genvælges. Advokat Bekker, Danskernes juridiske Rådgiver, blev underkastet Forhør „wegen Anstiftung des Vergehens" og dømt til tre Måneders Fængsel.

[1]) Aage Eduard Colding, Vinhandler i Flensborg, en af de bedste danske Mænd, forhen dansk Løjtnant. Død 1905.

var ikke nysgerrig efter at få Indblik i min Korrespondance, når jeg vilde love ham ikke at skrive om Politik eller Artikler til mit Blad. Dette lovede jeg, og kun ved en Forseelse blev en Dag et Par af mine Breve åbnede. Jeg havde også Tilladelse til at holde Aviser, kun min egen, „Flensborg Avis", måtte jeg ikke holde.

Om Søndagen skulde vi politiske Fanger sammen med de andre i Kirke, men vi havde en lukket Stol for os selv.

Det er en ejendommelig Følelse, at blive kommanderet i Kirke, men endnu ejendommeligere er det at se Døren blive låset, når Tilhørerne er indenfor. Ved hver tredie Bænk stod en uniformeret og bevæbnet Vogter.

Hver anden Søndag læste Degnen, men så måtte vi om Onsdagen møde i Kirken og høre gamle Brodersen prædike; han prædikede nemlig også i et andet Fængsel, hvor der sad Kvinder, men var for svag til at kunne holde to Prædikener på én og samme Dag.

Jeg glemmer aldrig den kraftige Salmesang af flere hundrede Mandsstemmer, som hver Søndag lød i vor Kirke. Det var ligesom om disse Mennesker, der hele Ugen igennem ikke måtte tale højt med hverandre, under Salmesangen i Kirken vilde benytte Lejligheden til i kraftige Toner at lade Stemmen vederfare sin naturlige Ret; thi en rigtig Inderlighed, der vidnede om en religiøs Følelse, lagde jeg ikke Mærke til. Gud give, jeg har set fejl! — —

Otte Dage efter at jeg var ankommen til Glückstadt, fik Bekker og jeg nyt Selskab. Redaktør Moldt fra Sønderborg tog for to Måneder Bolig i et Fængsel ved Siden af os.

Moldt havde fornærmet Regeringen. —

Det var rigtig morsomt og hjalp endnu bedre på at lette Fængselslivet, at vi nu var tre. Også Moldt fik Tilladelse til at spise sammen med Bekker og mig på mit Værelse. Endskøndt vi aldrig fik mere end to Retter Mad, så varede vort Middagsmåltid altid meget længe, thi sålænge vi spiste, havde vi Lov til at være sammen. Vor Opvarter eller „Kalfakter", som han kaldtes, syntes også godt om, at vi spiste så længe, thi så var han fri for at bestille noget i den Tid, og han behøvede alligevel ikke at frygte for, at der ikke blev Mad nok tilovers til ham. Han var også Fange og skulde „brumme", som det hedder i preussiske Fængsler, 8 Måneder, fordi han „havde haft det Uheld at blive mistænkt for at have stukket Ild paa sin Lade," sagde han. „Uskyldig", var forresten de fleste Fanger, d. v. s. i deres egne Øjne, det mente selv efter vor Fangevogter W..s Sigende en gammel Mand på nogle og halvfjerdsindstyve Aar, som havde slået sin Kone ihjel, men i Drukkenskab, og uden at ville det. Han og hans Kone havde nemlig begge to været forfaldne til Flasken, og når de så var fulde, så sloges de; men en Dag slog Manden så haardt, at den gamle Kone døde af Slaget.

En Nat var der Ildebrand i Byen. I det „gamle Tugthus", hed det sig. Jeg vækkedes af Brandallarmen, sprang i en Fart ud af min Seng og hen til Vinduet for om muligt se se Ildebranden, men — bums, jeg tænkte ikke på Jernstængerne og stødte mit skallede Hoved så hårdt, at jeg øjeblikkelig krøb i min Seng igen.

En Formiddag, da Bekker, Moldt og jeg spaserede sammen i Fængselsgården, åbnedes Jernporten og med højtidelig Mine trådte to Herrer ind på Gårdspladsen. Det var noget nyt, en Afveksling i vor Ensomhed. De to Herrer gik tvers over Gården til Direktørens og de øvrige Embedsmænds Kontorbygning, i hvilken vore Fængsler var anbragte på 1ste Sal. Snart efter kom en Fangevogter ud og kaldte på mig. Jeg forlod mine to Venner og fulgte Fangevogterens Vink, og stod snart ligeoverfor en Undersøgelsesdommer og dennes Sekretær.

Dommeren meddelte mig, at han af Kredsretten i Flensborg havde modtaget Ordre til

at optage Forhør over mig angående en Artikel i min Avis. Efter den preussiske Straffelov kan Statsadvokaten indtil 6 Måneder efter en Artikels Offentliggørelse drage Redaktøren til Ansvar for samme, og denne Artikel havde stået i mit Blad, førend jeg gik til Glückstadt. Jeg var altså ansvarlig.

Statsadvokaten havde anklaget mig for Fornærmelser mod Regeringen i Slesvig, og nu begyndte Forhøret.

Der er noget meget uhyggeligt i, at blive stedet for Domstolen, medens man sidder i Fængslet, det følte jeg den Dag; men jeg måtte jo forsvare mine Gerninger, om jeg så ti Gange sad i Fængsel.

Forhøret var snart endt, Protokollen blev oplæst af Sekretæren og underskrevet af mig, og så kunde jeg atter gå ud til mine to Venner, og nyde den friske Luft, der bydes i en Fængselsgård, indtil vor Spaseretid var omme. Bekker mente, at det var bedst, jeg straks blev i Glückstadt, da jeg dog vilde komme igen. Jeg havde nemlig foruden den ny indledede Proces en anden svævende, nemlig angående en Fornærmelse af nogle preussiske Skolelærere i dansktalende Distrikter, og for denne var jeg af Kredsretten i Flensborg idømt 6 Ugers Fængselsstraf, men havde indanket Sagen for Apellationsretten i Kiel.

Jeg foretrak dog at komme hjem og forforsvare mine to Sager, og jeg gjorde vel, thi om end efter min Hjemkomst Kredsretten i Flensborg idømte mig 4 Ugers Fængselsstraf for den nyeste Sag, saa blev dog begge Domme i Kiel forandrede til Pengebøder, den ene til en Mulkt på 50 Mark, og den anden til 150 M. — I et Par Dage efter Forhøret var jeg dog ikke rigtig rask, jeg kunde ikke sove om Natten. Under sådanne Forhold bliver Fængselslivet dobbelt trykkende, thi for at kunne bære Savnet af Friheden, maa man fremfor alt være fuldkommen rask.

Min Fangevogter W. fortalte mig en Dag, at han også havde været Fangevogter for den berygtede Timm Tode, der dræbte sine Forældre og tre Sødskende, og hvorledes denne slemme Morder havde omvendt sig i Fængslet, så han uden Frygt var gået i Døden, stolende på de myrdedes og den himmelske Faders Tilgivelse.

Natten førend Morderen skulde henrettes havde W. Vagten hos ham. Henrettelsen skete om Morgenen tidlig i Fængselsgården.

Det var ejendommeligt at høre min skikkelige lille Fangevogter fortælle om Timm Tode og andre slemme Forbrydere, han havde bevogtet; han påstod, at de værste Forbrydere i Reglen var de tålmodigste og mest godmodige Fanger. —

Mit Fangenskab regnede han naturligvis for ingen Ting, både fordi jeg blev behandlet pænt, og fordi jeg kun skulde sidde 1 Måned.

Hver Aften, når han gik hjem, ønskede han mig en god Nat, og til dette Ønske føjede han regelmæssigt de Ord: „Ak ja, nu er atter en Dag tilende, Hr. Redaktør!“ Så lukkede han den slemme Dør, og jeg kunde høre ham gå ind til mine Medfanger, for hvem han vistnok gentog det samme Ønske og den samme Bemærkning. Han var en pæn Fangevogter og afholdt af Fangerne, men alligevel har også han tit fået mig til at fare op, når jeg sad og læste eller skrev, og han kom i Nærheden af mit Fængsel eller til min Dør med sit store Nøgleknippe; thi der er intet, der lyder saa uhyggeligt for en stakkels Fange, som denne Raslen med Nøglerne. —

En Eftermiddag kom han meget fornøjet op til mig og sagde: „Nå, nu har De rigtignok bragt gamle „Hausvater“ i Knibe.“

„Hvem, jeg?“ spurgte jeg forundret.

„Ja!“ svarede han, „der er kommen en Tønde Østers til Dem; Tønden står ved Porten og Østersskallerne er allerede åbnede: men nu ved „Hausvater“ ikke, om han tør lade dem komme ind eller ej.“

Snart kom også „Hausvater“, men uden Østers, og meget forlegen sagde han: „Hr. Redaktør! ved Porten står en Tønde Østers,

men jeg ved ikke, om jeg tør lade dem komme ind."

„Er Tønden lukket?" spurgte jeg.

„Nej, både den og Østersskallerne er åbnede, og det er netop det kedelige, thi de dyre Østers fordærves jo, når de står til imorgen. Og Direktøren kommer ikke mere herhen i Dag."

„Så lad blot de Østers komme ind, gode „Hausvater"!" svarede jeg. „Direktøren kan umuligt have noget at indvende derimod."

Hausvater gik, og lidt efter havde jeg mine Østers i Stuen.

En god Ven i Flensborg havde sendt dem. Jeg fik lagt en hvid Dug på Bordet, satte et Par Flasker Vin ved Siden af den lækre Ret og bankede på min lukkede Dør.

Fangevogter W. kom og lukkede op, og jeg forlangte at få Hausvater i Tale igen. Han kom og jeg viste ham mine mange Østers, og bad om Tilladelse til at indbyde mine to Venner og Medfanger Bekker og Moldt, til at deltage i Måltidet. Med nogle Skuldertræk gik han ud ad Døren og ned ad Trappen, og nu lod jeg overfor Fangevogter W., som om Sagen var fuldstændig i Orden, så han frit kunde lukke op for Moldt og Bekker, hvorpå jeg storagtigst indbød de to Herrer til et Festmåltid, bedende dem om selv at medtage Glas og Gaffel og Kniv.

De kom springende ind til mig, og der begyndte nu i al Stilhed en Fest, hvortil der endnu aldrig var oplevet Mage i Glückstadts gamle Fængsel, og som måske også vil blive enestående indenfor dets mørke Mure.

Hvorledes mine Østers var komne åbnede til Fængselsporten, blev naturligvis en Hemmelighed. De fede flensborgske Østers smagte os tre Fanger så godt, at vi nær havde glemt, hvor vi var.

Det var en prægtig Eftermiddag.

Bekker sagde, at han kunde faa Passion for Fængselslivet; men det var den rene Indbildning, thi ingen af os kunde undvære Friheden, hvor godt vi så end havde det som Fanger. —

Efter de behagelige Timer kom endnu mange ubehagelige, fulde af Længsel efter Friheden, efter Hjemmet og efter Virksomheden.

Den 6te Marts om Eftermiddagen Klokken tre ledsagede mine to Venner mig til Fængselsporten; jeg tog Afsked med dem og gik ud i det fri Liv. Men de måtte endnu i nogen Tid forblive indenfor den store Jernport, der i Glückstadts Fængsel skiller den stakkels Fange fra den travle Verden og Guds fri Natur.

Aldrig er jeg nogensinde før efter en kort Adskillelse fra min Familie vendt tilbage til den med en sådan Længsel, som jeg følte den Gang! Jeg takkede min Gud, at han havde ladet mig vende sund og livsfrisk tilbage til min Familie, mine Venner og min Virksomhed, og jeg håbede, at jeg aldrig skulde gense Glückstadt.

Men dette Håb slog fejl, to År senere måtte jeg derned igen."

Brev fra Redaktør Johannes Moldt til Gustav Johannsen,

dateret 22. Marts 1876.

„Jøns!

Du er en „Weltmann", som lille Wolf[1]) siger. Kammeratskab, Solidaritet i Forbrydelse og Lidelse, høje Talemaader og Løfter, selv Mutter Oesaus maverensende Svedskeekstrakt, alt er glemt, saasaare Du havde vendt Gitret og os andre Syndere Ryggen, og fra dette hellige Fristed, hvis Mure saa mægtig have skjærmet Dig mod alle onde Fristelser, (kun ikke den, at forspise sig i Østers) var styrtet ind i Verdens ellevilde Hvirvel. Weltmann! Weltmann! Og saa vil Du ovenikøbet dække Dine egne Synder ved

[1]) Fangevogteren.

at fortælle os, hvorlunde Du har foreholdt andre deres.

Ak, jeg gad nok vidst, hvilke Sønderborger Trappister Du har omvendt med Dine fyrige Forestillinger. Weltmann!

Dette skal Du have til Straf for de 14 lange Dage.

Men nu godt Ord igen med Hilsen og Gunst som tilforn. Hil være Dig, Du frie Mand! Pyt! hvorlænge var vel Adam i Paradiset? Nogle Maaneder maaske, og længere tør Du vel ikke gøre Regning paa at blive dér, forsaavidt Flensborg kan kaldes et Paradis i Sammenligning med Glückstadt. Jøns! Du kender endda kun Hotel de P.[1]) fra dets Glansperiode.

Mutter Oesaus Rariteter, som Du fornemt kaster Vrag paa, selv de gaar i Hundene fra 1ste April, og saa hedder det: spis Klistergrød! „Schaum und Traum" var al Tale om den franske Kok med Beuf à la mode og anden Herlighed. Spis Klistergrød!

Desuden skulde Du se Spartaneren Johannes Kanarius[2]), hvad tror Du han bestiller? Tro bare ikke han sidder og skriver sine Smædesange. Nej, Brorlille, „die schönen Tage von Aranjuez, sie sind vorbei". Han sidder saamænd som en gemén Husslave og tæller Kaalhovederne og Stikkelsbærbuskene i Hotellets Regnskaber.

Jeg har ikke villet fordølge, at saalunde er Udsigterne ved en ny Indespærring. — Linksanwalten[3]) og Kanarius have svævet i en stor Vildfarelse. Da vi Onsdagen den 15. Marts vare slupne vel fra Broders[4]) med Næselyd spækkede Foredrag „erstens, zweitens und drittens" om den kananæiske Kvinde, gik vi, omsværmet af hvide Bier, histude paa Tugthusstier, der ere beregnede paa Gaasegang, men hvor to sølle Størrelser[1]) som vi uden Puf og Stød til Nød nok kunne gaa jævnsides. Og jeg, som har taget nyttig Lærdom efter Dig, satte mig i tredie Position og udbrød: „fortæl dog noget!" Og R. A. W. sang: „Og Jøns Johannsen, den vesle Gutten, han kyssed Jungfrun midt paa Trutten!"[2]) Og vi lo, thi i Aanden saae vi Dig (ifølge Slagplanen ved Middagsbordet den 29. Februar) udføre denne Kjærlighedsgjerning ved Nordslesvigs „Kriminaldirektor Dambach". Og vi frydede os saare. Og vi gik i en halv Fryderus lige til denne Dag, da Din Epistel stadfæstede vor lønlige Frygt, at Vidnet vilde faa et Buksetilfælde[3]). —

Hvad angaar omskrevne alvorligere Materier, da er det og har altid været min Mening, at Bevtoftmanden dør paa sin Post, hvis ikke — hvad Gud give — Posten dør før han[4]). Lysabildmanden skal nok vise sig paa Skuepladsen, det er jeg sikker paa. At det bør ske snart, ja, deri har Du Ret.

Kanarius har forkølet sig ved at slide Bro- eller rettere Murstenene for meget under den sidste Tids Storme og Snebyger. Mine Undersaatter er saa stive som Benene paa en 25aarig Teglgaardskrik. Hovedet har ogsaa Nykker.

R. A. W., hvem jeg sommetider nægter at følge, truer med at forklage mig til Dig. Med Præsten har jeg aldrig vexlet et Ord siden hin berømte Østersdag, da han bragte mig i Harnisk ved at kalde mig til Skriftemaal. Direktøren har jeg ikke set i Nærheden siden den 9. Marts, da han trods min Protest gjorde mig til Arbejdsslave og der-

---

[1]) En spøgefuld Betegnelse for Fængslet. Direktøren hed P.

[2]) G. J.s Kælenavn for Joh. Moldt.

[3]) Bekker var *Rechtsanwalt*.

[4]) Fængselspræsten hed Brodersen.

[1]) Bekker var en meget spinkel lille Mand.

[2]) En Vise, der fandtes i en Sangbog, som brugtes en Del i Nordslesvig og kaldtes „den lille Tofte", fordi den var udgivet af Forstander Tofte på Aagaard Landbrugsskole.

[3]) Hvilken Sag dette sigter til, har jeg ikke kunnet få oplyst. (M. O.)

[4]) Sigter til Krüger som Edsnægter, Lassen-Lysabild som Edsaflægger og Håbet om § 5's Opfyldelse.

hos skældte mig ud, fordi mine Cigarer stode paa Præsentérbakke.

Om den store nu snart fuldendte Dag idag gives en Skildring i følgende Udtog af min Dagbog:

Onsdag d. 22. Marts.

„Keiser Wilhelms Fødselsdag, i hvilken Anledning „Feiergottesdienst" Kl. $8^1/_2$. Jeg meldte mig syg. Linksanwalten kom hjem fra Kirken og fortalte, at Dronning Louises Søn, flyvende fra Sejr til Sejr, havde hævnet den af en „Wüthrich" tilføjede Forsmædelse paa dennes Kjød og Blod, og at Keiser W. havde „ein frommes und demüthiges Herz". Mandskabet fik Kjød idag. — Festmiddag hos Grovt[1]). Det undrer mig, at ikke et eneste Flag er synligt paa Byens Tage, endydermere da der er dobbelt Højtid; thi ogsaa Glückstadt har Fødselsdag idag, idet dens Byprivilegier (efter Barberens Sigende) ere udstedte den 22. Marts 1617. Wolff fortæller mig dog, at han har sét nogle faa Flag i Königsstrasse, men at der er „sonst nichts los". Jerusalemsgaden er som død; det Eneste, hvormed den prydes, er en Vogn, og det endda en Skraldevogn. Af Jubellyd fra Byen kan jeg kun berette én. Jeg hører nemlig skraale: „Sér I hvem der kommer her", o. s. v., med de vedbørlige Hurraer, af en Svensker, som imorges løslodes af vort Fængsel, og nu, tumlende henad Jerusalem, paa denne Maade kundgjør sin Tilværelse for de brave Wilhelmsfejrende Borgere. Disse sidste skulde dog vel aldrig have et Stænk „landespartheiliche Gesinnung?"[1]) Ja, hvem véd? — — — — — — — — — —

Og nu faar Du ikke mere. Stregerne her foran antyde de Injurier, hvormed min Dagbog overøser Dig i Anledning af Dit idag paa Snegleførder ankomne Brev. Bedre sént end aldrig dog. Hold Dig munter og lav ingen nye Forbrydelser før Du har de gamle afsonet.

Med al Respekt og Ondskabsfuldhed.

Johannes Kanarius.

Hilsener fra lille Wolff. R. A. W. skriver selv."

Dette Brev er typisk for Johannes Moldt, der under alle Forhold bevarede sit gode Humør, sit Lune og sit trofaste Venskab for G. J.

Da G. J. således i 1878 kom ud af Fængselsporten efter at have afsonet den to Måneders Straf, som omtales i de næste Optegnelser, stod Joh. Moldt med udbredte Arme udenfor og tog imod ham.

G. J. har tit fortalt dette, som han regnede for et inderligt Venskabsbevis, og aldrig kunde glemme.

[1]) Groths Hotel.

[1]) Være Slesvigholstenere.

(Fortsættes.)

I EN KROG AF EUROPA

Af Å. M. BENEDICTSEN.

Ruthener.

KOSTEDE det kamp, anstrængelse og blod i det vestlige Evropa at komme fra den dynastiske stat over til nalionalstaten, og trykkes man endnu under arven fra gammel tid, så så det først helt galt ud i vor verdensdels østlige egne, her hvor på mange steder ikke den fineste politiske kniv kunde skille folkeslag og landområder, hvor alt var så broget og hensynsløst sammenblandet, i aristokratisk ringeagt for småfolket fra oven og i fuldkommen politisk uforstaaelse fra neden. Den nu statsdannede tanke slog mod virkeligheden som jærn mod flint og gav røg og gnister. Det habsburgske riges historie viser, hvor fortvivlende idé og virkelighed kan komme i krig: Løsningen er næsten ikke til at finde, fordi den stadig sårer idealerne hos en af parterne eller hos dem begge. „Ét land, ét folk, ét sprog." Men et af Østrigs Kronlande, tilmed det allermindste og mest ukendte, har kækt fundet en udvej af uføret. Det er Bukovina.

Er der noget, som fortjener at fremhæves og høres fra land til land, så er det vis og velført samfundspolitik. Hvem kender ellers Bukovina, hvem ved, hvad det er for en juvel i kejserkronen. Måske maler tanken ved navnet en bjærgfyldt, broget landstump fuld af stråtækte hytter, fattige, uvidende bønder, sletbyggede flækker med forkomne jøder og halvt storladne, halvt forfaldne herresæder, hvor firspændige vogne støder og rasler på dårlige veje, medens tsigøjnerflokke hober sig om bål ved bjærgskrænter og sprøjtende bække. — Den der ser det, ser noget, der lignede Bukovina for længe siden.

En stor overraskelse møder den fremmede, som fra Østgaliciens uorden og fattigdom når Bukovinas hovedstad, Czernowitz. Højt oppe på et bjærg med udsigt over Pruthflodens rige bredland er byen bygget med brede gader, rene og ret velholdte, rækker af toetages huse indrammer dem, ikke den moderne storbys knugende murstensbjærge og ikke småbyens forkomne ujævnhed, men god smag og jævn velstand taler fra de lyse huses høje ruder, udenfor selve handelsstrøget er der plads til en have ved hvert hus, yppige trætoppe og blomstrende grene fortæller om skygge og ynde bagved. Man havde måske forestillet sig at komme til en halvasiatisk stad i dette land, der endnu for lidt over 100 År siden var under tyrkisk højhed og

Czernowitz.

man vågner op i en indtagende, sydlandsk by — og i en tysk by bag Galicien og Transsilvanien og grænsende til Bessarabien og Moldav.

Ingen steds i Evropa kan der med bedre ret vises hen til, hvad tysk kultur formår end i Bukovina. Råt og vejløst som ethvert andet af Tyrkiets grænselande faldt det i 1774 i Østrigs hænder — befolket af en sprogblandet uvidende bondestand, af pjaltede jøder og en flok bojarer som døsige herrer over det hele. Midt i denne moldavske bjærgrede lagde habsburgsk styre nu sit æg og udrugede det med skønneste resultat. Om det lys, Wien her tændte, flokkedes alle de vildførte fugle, og nu ligger her et bitte stykke Gammel-Østrig, med dynastisk hengivenhed, med sortgule flag, ærbødighed for stand og styre, med ærbare små frøkner og rosværdige husmødre, der selv går på torvet; fra skilte og udhængningsskabe kaldes på én i det tyske spog med rigtig Schwabacherskrift. — Udaf den Noahsark, som Bukovinas syvsprogede menneskeverden er, udløste sig — en overklasse i tysk dragt. Hvad småfolket angår, så holdtes det legemlig i tugt af tyske bureaukrater og moldavske godsejere — og åndeligt rådede almægtigt over det ganske land det orthodokse præsteskab; som symbol herpå ligger endnu højt over alle andre huse den herlige ærkebisperesidens, palads, kirke, bibliotek og seminar omgiver fornemt den store akacie- og rosenplantede gård. Når man træder ind ad den mægtige tårnsmykkede portal, er det som trådte man ind i en anden og bedre verden, en uafhængig, selvtilstrækkelig herlighed, her sidder landets kirkefyrste, metropoliten og støtter sin magt til fjerdeparten af al Bukovinas jord.

Ruthensk bondepige.

Der skulde stærke tidsstorme til at vælte denne solide statsordning, men de kom her som allevegne, de kom med nye tiders demokratiske krav, og de kom med de nationale idéer. Hvem havde herude i denne krog brudt sig om, at småfolket var uensartet, sålænge trykket, det lå under, var ensartet, og længere end andre steder lod man hånt derom; her som overalt i riget indførtes vel den østrigske landsforfatning, men de forrige storheder blev ved magt, stiltiende støttede de Wienske statholdere den gamle godsejerverden og det dulmende kirkeåg, man „ordnede“ stadig heldige valg og styrede det hele lille land „som mellem brødre;“ men nytiden trængte på, folkeviljen fik spæde vinger og folkeførere skød frem, de rumænske bønder i syd, de jødiske småhandlende og håndværkere, selv de sløvede ruthenske bønder i nord, begyndte at kræve, drillede så småt magthaverne.

Fra Wien kom imod slutningen af 80'erne med statholder Pace pust af ny vindretning, magthaverne måtte omforme taktikken og den kirkelige — moldavisk — polsk — tyske

overklase - alliance måtte vise nationalfarve, d. v. s. *brugte* de nationale lokkemidler, drev kiler ind mellem de små ved at true eller love, kampen rettedes især mod ruthenernes fremtrængen. Landet var et gammelt stykke Moldav, dette fyrstendømmes gamle hovedstad, Suceava, lå indenfor Bukovinas grænser, kirkens og godsejerstandens tradition var moldaviskfanariotisk, det rumænske sprog det fordums herskende. Kirken var og blev ganske i rumænsk hånd, så de uddannede præster dårligt forstod deres sognebørns sprog i de ruthenske landsbyer; byernes tyske følte sig på dannelsens vegne i pagt med de store, jøderne bøjede sig og tav. Stormandsvælden fortsattes med usle små indrømmelser til rumænske bønder og tyske borgere. I Bukovinas landdag med dens 31 medlemmer sad endnu i 1889 kun 3 ruthenske protestmænd — og demokrater, hvad skulde de

Ruthenske bønder.

Ruthensk landskab.

vel være andet. Valgene „lavedes" stadig sikkert og godt af de lokale myndigheder, det spirende demokrati fejedes bort ved urnerne.

Godsejerne byggede jærnbaner for sig, små blinde stumper, ikke til større gavn for andre, men til fordel for godsejernes skovafvinding, de beholdt sognestyret i deres hånd, hindrede de fleste småmandsreformer, sulteførdede skolen og lod fuldkomment kolde overfor ruthenernes kirkelige krav. Men fra alle talerstole og i landets blade „lod de" de nationale stridigheder blusse op, slukkede aldrig, pustede hellere og lagde ved til. Universitetets tyske lærde bragte den nys udrugede „videnskabelige Antisemitisme" til landet og jøder og tyske, der forhen havde følt sig fælles om tyskhedens forsvar i denne grænsefæstning mod østen, spaltedes, racehadet fremelskedes, rumænske og ruthenske småfolk mindedes stadig om at kæmpe mod hinanden. — Om end med noget større besvær end forhen, fordi man måtte *arbejde* politisk, hvor alt før var til givende, sad de store dog støt ved magtens bord og rådede og lo over småkrapylets kampe. I bunden virkedes der dog stadig, mænd som professoren i slavisk Smal Stocki, landdagsmanden Walsilko blandt ruthenerne, mænd som dr. Aurel Onciul og Florea Lupu blandt rumænerne gjorde et stort folkeoplysningsarbejde; læseforeninger, forskellige blade, idrætlag opstod, ved lånekasser og forbrugsforeninger hjalp man på det hårde økonomiske tryk, der lå over landefolket — og følgerne udeblev ikke. Mer og mer opstod en fælles folkelig forståelse mellem de små.

Der kom snart den stund, hvor den politiske kamp for alvor kunde optages, ti selv i sin nuværende form var landdagen ingen uindtagelig fæstning. Af dens 31 medlemmer er to, regeringspræsident og metropolit selvvalgte, det uhyre religionsfond, d. v. s. atter metropoliten, indsætter 2, storbesiddelsen 8, byerne 7 og landsognene 12. En ening mellem by og land vilde give et sikkert flertal mod godsejervælden, men så længe valgene „ordnedes" fra oven var al mulighed for en heldig kamp afskåret, selv om nationalophidselsen kunde aves for en stund. I 1903 udnævntes så fyrst Hohenlohe til statholder, Bukovina skylder den mand såre meget, han bevarede kun sin stilling i 15 måneder, men det var nok til at fremkalde en fuldkommen strømkrøntring i landet. Ved sin tiltrædelse erklærede han, at det var hans faste vilje, at alle valg skulde foregå uden nogen art af voldførelse fra regeringens side. Demokratiets førere besluttede da at smedde, medens tid var. I maj måned 1903 mødtes i Wien tillidsmænd for ruthenerne, rumænerne, jøder og tyske småfolk, og her grundedes nu „det frisindede parti." Udover religions-, race- og sprogforskel lovede man hverandre et fast politisk sammenhold — og som ved et under

Ruthenske bønder til hest.

sprængtes de opmurede grænser, den tillærte spaltning, der lod de store om at nyde magten. Ved de første valg, i juli 1904, sejrede de frisindede så overvældende, at de selv halvvejs forbløffedes, alle byer og de 11 af landkredsene valgte frisindede, selv helt op i godsejerstanden følte sprængningen. — Af den fornemme kuries 156 stemmer er allerede 43 i jødiske hænder, og mange af de gamle indehavere er i vaklende stilling, forgældede og ivrige efter at sælge jordene og dermed

Hutsulerkvinder fra Bukovina.

deres storherreret, der er mindre værd end forhen; mellem adskillige af disse rokkede og den jødiske storbesiddelse sluttedes et forbund, grunden til et moderat parti, og nær havde dette sejret. Nu sidder i Bukovinas landdag 18 medlemmer af det frisindede parti, mod en indre splidagtig aristokratring på 13. Landet er som fornyet, ny baner skal bygges sognestyret skal omordnes, en landsbank skal oprettes for at støtte opkøb af rentegodser, hvor de landløse kan få jord i statsfæste fra de styrtende adelsgårde, en ny mindre stormandsgod valgordning skal indføres, når det bliver muligt og først og sidst folkeoplysningen fremmes. Hvilken forskel, der er i interessen for denne sag viser bedst, at hvor godsejerne før gav 7 kreuzer, da de var uforstyrrede, og hvor det under hårde kampe lykkedes at tvinge summen op til 50 kr. ved året 1900, er nu for 1905 bevilget 1 fl. 18 Kr. Ruthenernes bedste mand Smal Stocki er regeringsvicepræsident, dette ringeagtede tilsidesatte folk er nu ved at få sin fulde ret i det land, det bebor. I Bukovinas smukke hovedstad sidder en jøde som borgmester og *ingen* tyske eller rumænske folkeførere klager.

Man spørger sig selv, hvordan dette er muligt!

Hvor er nu alle de uforsonlige, voldsomme ord, hvor den nationale kamp, kravene om alt eller intet, forbitrelsen over tilsidesættelse eller uretfærdige begunstigelser, angsten for modstandernes fremgang, og eget sprogs tilbagegang, de hundrede småting, der forhen forbitrede sindene? For en meget stor del kan man finde alle de ting i aristokraternes politiske pulterkammer! Alt er stillet i ro, tillidsmændene for de forskellige folkefærd har lovet hverandre, at ingen skal blive forurettet nationalt, at budgettet nøje skal hjælpe lige til alle sider, at ethvert sprog skal have ret til fuld selvudvikling indenfor sit folk — og det sker også — ti tryllestaven er den indre gode forståelse, viljen til at hjælpe hverandre, fordi man deri ingen fare ser for sig selv. Bukovina har forvandlet sig til en idyl og ikke i den forstand at man sover og drømmer, et rigt og ivrigt liv går for sig der; voksende selvstændighedsfølelse, respekt for medborgernes ret og fælles stræben efter at fremme det lille fædrelands lykke lyser én i møde. Arbejdet for bøndernes økonomiske frigørelse er ikke standset på grund af alliancen med de jødiske småhandlende. Kampen mod det rumænske sprogs overherredømme i

kirken ikke indstillet — det rumænske demokrati ser slet ingen rimelighed i at tvinge sit sprog ind i de ruthenske kirker — og forstår uretfærdigheden, fordi det ingen fordel ser i den. Desværre nytter det lidet at sige til de hadende og stridende nationer: Se på Bukovina, I skabhalse, og gør ligeså! Bukovina ejer med sin brogede folkeverden, indbyrdes så forskellig, dog én skat forud for de allerfleste lande, hvor nationale kampe opriver sindene. I Bukovina kan alle mødes på *fælles* højagtet grund — i det tyske sprog? Heri ligger vel dybest gådens løsning — tysk kultur, tysk sprog bevarer trods alt sit herredømme over de dannedes sind i det lille land, i alle skoler læres tysk, i alle mødesale høres tysk. Ingen føler det som andet end en fordel, som forøget rigdom, at man foreløbig *over*, siden hen måske *foruden* sit eget sprog og sin hjemlige kreds kender det tyske sprog og den tyske kulturverden. Tysk magt og statsorden truer ingen herude i Moldavs bjærge, tysk er kun et åndeligt præg. Smukkere vidnesbyrd om, hvad tysk ånd er i Bukovina, kan neppe tænkes end det, Schillerfesten i Czernowitz gav. Alle folkefærd tog del. I samme sal fejredes den, ruthensk, rumænsk, ungarsk og tysk poesi kappedes om at hylde menneskesindet hos denne store tyske digter. Indre foredragelighed mellem alle og fælles hyldest for den samme.

Ruthensk Folkegruppe.

Selv om fremtiden vel nok skal finde anledning til nye rivninger og kampe mellem Bukovinas folkefærd, og ny lyst til at besidde ikke blot sit eget, men også næstens gods, så vil dog denne kloge fredstid sætte gode, uudslettelige spor i landets udvikling; først og sidst er det en så fornøjelig sejr for den sunde fornuft og et saa velfortjent nederlag for overklassens magtleg med de små, at den fortjener at kendes udenfor de hjemlige, bøgeklædte bjærge.

Ruthensk pige i brudedragt.

HUN OG JEG

En Historie om Kærlighed af ARVID JÄRNEFELT

Avtoriseret Oversættelse af ADOLPH P. ROSENBERG

Arvid Järnefelt (f. 1861) tilhører en gammel, fornem svensk-finsk Adelsslægt. Blev juridisk Kandidat. Opgav Embeds-Karrieren for at leve Folkets Liv — som Smed og siden som Bonde. Har nu slaaet sig ned paa Landet (ved den smukke Løjdsjø), hvor han har fyldt sin Tilværelse med haardt og anstrengt Arbejde — Forfatterens og Bondens. Hovedværker „Fædrelandet" og „Min Omvendelse".

JEG var eneste Søn paa Gaarden. Da jeg havde gennemgaaet Landbrugsskolen, overtog jeg Styrelsen af Gaarden, og mine Forældre levede derefter paa Aftægt. Hos os gik det endnu til paa gammeldags Vis — thi Fader holdt fast ved Hoverisystemet. Vi havde mere end ti Husmænd, men de skulde kun møde til Hoverikørsel tilsammen et Tusinde, et Hundrede og otte og halvtredsindstyve Dage, og ni Hundrede og tolv Dage uden Heste. Medregner man Beboerne af Husmandshytterne uden tilhørende Jord, saa havde henimod et Hundrede og halvtredsindstyve Sjæle Bolig indenfor vort Jordomraade. Men nu tog jeg Tøjlerne i mine Hænder. Det var ikke min Hensigt at forhøje Husmændenes og Indsiddernes Afgifter, jeg havde andre Planer. Jeg indførte en nymodens Agerdyrkningsmaade og en rationel Kvægdrift, lod grave Grøfter i de ved Gaarden beliggende Marker samt lod Engene og de indhegnede Græsgange dræne. Og da jeg altid har elsket alt storslaaet og mægtigt, saa vilde jeg nu lade forvandle til Ager et Skovomraade mellem to allerede dyrkede Marker; det var min Hensigt at opdyrke det hele til en vældig Mark, hvor Øjet ikke kunde naa fra den ene Ende til den anden. I den Anledning maatte jeg inddrage alle Husmandslodderne ved Skoven og forene deres Jord med Gaardens Avling. Jeg havde regnet ud, at jeg paa den Maade vilde være i Stand til at holde over hundrede Malkekøer og omkring tredive Heste.

Man havde allerede begyndt paa at rydde og planere det Skovomraade, hvor de fleste Husmandslodder laa; den mægtige, aabne Strækning mellem de to Marker kunde allerede tydeligt skimtes mellem Træerne, og alle begyndte at ane mine Planer. De rige og mægtige smigrede mig, de fattige frygtede mig.

Saaledes var mine Planer, men det føjede sig ganske anderledes.

Ofte ser et Menneske sundt og rask ud, og alligevel gnaver en Hemmelighed dets Hjærte — gnaver, indtil ogsaa dets Ydre forvandles, og det blomstrende Hylster til alles Forbavselse visner, det ophører med at være til for Verden, endskønt det endnu ikke er død.

„Det blev alligevel ingenting til med vor unge Husbond", sagde de mægtige.

Og de svage glædede sig.

Nu vil jeg aabenbare min Hemmelighed.

I alt har jeg haft Held med mig; men med Hensyn til Kærlighed har jeg aldrig haft Held med mig.

Hele Verden forundrede sig herover. Man

havde tusinde Raad at give mig. Alle mente, at intet var saa let som i min Stilling at vælge sig en passende Hustru.

Men jeg havde en andens Hustru kær.

Hun var gift med en af mine unge Husmænd. Jeg ved ikke, hvorledes det forholdt sig med hende. Stundom troede jeg, at hun var kommen i den samme Ulykke som jeg selv, stundom betvivlede jeg det.

Ak, just det var min Kærligheds Begyndelse og Ende, at jeg ikke vidste det. Deraf den forfærdelige Kamp i mit Bryst, deraf alle mine søvnløse Nætter. Men dersom jeg havde faaet det at vide, mon saa noget skulde have kunnet holde mig tilbage, mon Himlen, mon Jorden, mon Evigheden, mon Tilintetgørelsen! Hendes Liv vilde jeg have formørket, og selv havde jeg vel hængt mig i Loen. Og alligevel spejdede jeg efter denne Hemmelighed — spejdede ligesom Skytten efter den flygtende Hjerpe — søgte at fange den ligesom Jægeren det sky Vildt.

Mangen en Gang mødtes vi paa Stien mellem Markerne, og alt, hvad jeg med bankende Hjærte havde villet sige dig, det smæltede sammen til et stakkels, fattigt: „God Dag".

Hvorfor, hvorfor hilste jeg ikke varmere? Hvorfor gjorde jeg ikke, som jeg havde tænkt! Jeg skulde i Spøg have rakt mine Arme ud og spærret Veien for dig ..... og du skulde leende have taget fat i mig, idet du søgte at komme forbi. Nu bøjede du til Side, idet du svarede „God Dag", og brød en lille Ellekvist af, som var dig i Vejen, og som skulde have tvunget dig til at komme mig nærmere. Hvis du havde elsket mig, var du saa ogsaa gaaet til Side? Men hvis du paa den anden Side havde smilet og spøget med mig, saa havde jeg alligevel været mere sikker paa, at du ikke elskede mig. Elskede du mig altsaa, da du gik til Side for mig og brækkede den lille Ellekvist af?

Mangen en Gang paa Marken, midt imellem de muntre Høstfolk, tænkte jeg kun paa dig, endskønt du var ved den anden Ende af Marken. Under Græshoppernes Sang og Humlebiernes Summen, under Latter og Larm, bestandig var mine Tanker kun hos dig; hvert Øieblik vidste jeg, bag ved hvilken Høstak du rev Hø sammen, aldrig kunde Larmen omkring mig hindre mig i at se din Rives Bevægelser, din Arms Bøjning eller i at skimte dit hvide Hovedklæde.

Jeg glædede mig ikke over de tætte Stakke, heller ikke længtes jeg efter Hvile fra Arbejdet. Men dig længtes jeg efter. Du maa snart være færdig med din Ager, du maa snart komme herover til min, nu gaar Høstfolkene længere bort, men jeg bliver tilbage, og du vil snart komme for at rive sammen, hvad der er bleven tilbage efter min Greb.

Der kommer du allerede, du springer over Diget med Riven paa Skulderen, og endskønt du med dit Hovedklæde søger at beskytte dit Ansigt mod Solen, tilbagekastes i dine Øjenkroge og paa dine Kinder Solvarmen fra den ophedede Mark. Du har først til Hensigt at gaa forbi, men saa lægger du Mærke til Høet og siger smilende:

„Jasaa, her er vist noget mere at rive sammen!"

Og nu er vi ganske ene med hinanden, bagved os er mange, mange Høstakke. Ingen kan se os. Jeg føler, at dette er det Øjeblik, hvorfor hele Dagen har været til, hvorfor Græshopperne har sunget og Humlebierne summet og Høet duftet, hvorfor Solen har varmet og de lette, hvide Skyer ilet over den blaa Himmel. Og dog siger jeg intet i denne Stund — intet af alt det, jeg tusinde Gange har sagt dig i mine Tanker. Thi det, som jeg ikke følte i mine Tanker, det føler jeg nu som et Jærnbaand omkring mit Hoved: Du vilde ikke først have villet gaa forbi mig, hvis du havde elsket mig. Men uden om Kærlighed har vi to intet at sige hinanden.

Og saa — uden at have sagt et Ord til hinanden — lader vi atter Arbejdet skille os.

Og Solen glæder mig ikke mere og heller ikke Græshoppernes Sang, thi jeg saa jo tydeligt, at jeg intet har at haabe. Igen maa hun bort fra mig til den anden Ende af Marken. Og snart lyder allerede Middagsklokken, snart er Høbjærgningen forbi, snart er disse solrige Dage henrundne, og paa ubestemt Tid forsvinder hun igen fra min Synskres.

Det blev Efteraar.

En Aften stod jeg i Skumringen og ventede paa hende ved den smalle Gangsti, thi paa den Tid kom hun for at hente Mælk hos os. Jeg sprang fra Marken over Gærdet og fulgte hende til Leddet.

„Hvor du har travlt", sagde jeg til hende.

„Antti er allerede hjemme", svarede hun.

Men jeg hørte, at hendes Stemme skælvede, og at hun trak Vejret dybt, som om hun havde løbet. Nu ved jeg det endelig! Hendes Stemme skælvede! Hun er min! Hvilken Salighed Himlen har tiltænkt mig! Mit Hjærte syder, strømmer, bruser, svulmer over sine Bredder. Men ser du, jeg beherskede mig. Farvel, sagde jeg blot, men med uovervindelig Glæde i Hjærtet. Thi hvorfor skulde jeg berøre dig; min var Morgendagen og Dagen derefter; som Solskin var Livet for mig, tusindfarvet Fremtiden.

Men da jeg atter blev alene, da Hjærtet havde hørt op med at banke saa voldsomt, da standsede jeg paa en Gang og sagde til mig selv:

„Hvor jeg er underlig! — Det var af Angst, hun aandede tungt, da jeg i Mørket sprang over Gærdet og pludselig stod lige foran hende!"

Og saa ligger igen alt i Ruiner, og min Salighedsfølelse er forsvunden som en Sky paa Himlen. Vist var det af Angst, det var ganske sikkert af Angst.

Omkring ved Tiden for Allehelgenes Dag havde jeg imidlertid endelig faaet samlet Beviser — sikre, uomstødelige Beviser. De var som Gnierens Rigdomme og Skatte gemte dybt i min Erindring. Jeg gravede dem frem, jeg trevlede dem op hver for sig, jeg talte dem for mig selv om Dagen og om Natten. En Gang havde hun set længe paa mig; en anden Gang havde hun rødmet, da hun saa mig; en Gang lod hun, som om hun havde et Ærinde hos os; en Gang for hun forskrækket sammen, da jeg uformodet drejede Hovedet og saa, at hun stod og betragtede mig. Nu bedrager du mig ikke mere, nu ser jeg, at dit højeste Ønske er at faa Lov til at tjene mig — jeg ser, hvorledes dine Kinder gløder i min Nærværelse, og hvorledes Øreflipperne rødmer, hvorledes du lever i og glædes i Hjærtet over hvert Øjeblik, hvert Skridt, hver Bevægelse, hvert Ord, hvor vi to er med.

Endelig blev det Foraar.

Og da jeg allerede følte mig fuldkommen sikker og ikke behøvede flere Beviser, og da jeg en Gang — for at gøre alle dem til Skamme, som vilde blande sig i vore Følelser — tog Øksen paa Skuldren og gik til Skoven, endskønt du var hos os og sammen med flere andre spøgte muntert i vor Storstue — og da jeg glad i Hjærtet kom til Skoven og naaede det Sted, hvor et Par af mine Husmænd var beskæftigede med at sætte et nyt Gærde op, og netop da jeg havde til Hensigt i Spøg ganske pludseligt at raabe noget i deres Øren — da hørte jeg dem snakke sammen:

„Han tænker paa at inddrage alle Husmandslodderne".

„Han inddrager ikke dem allesammen. — Antis's Husmandslod inddrager han nok ikke".

„Hvorfor skulde han skaane Antis's Husmandslod?"

„Fordi Antis's Kone har forstaaet at gøre sine Sager godt."

„Er det saaledes fat? — Har hun virkelig begyndt at smiske for Husbond?"

Smiske for Husbond! Jeg havde Lyst til at knuse deres Hoveder med Øksen. Og dog — hvorfor sneg jeg mig bort ligesaa sagte, som jeg kom, hvorfor gik Solen plud-

selig ned for mig, hvorfor formørkedes mine lette, smaa Skyer, hvorfor blev Jorden sort under mine Fødder?

Sikkert, aldeles bestemt er hun bange for, at jeg skal inddrage deres Husmandslod. Hvorfor skulde hun ikke ligesom alle andre være bange derfor? Og hun elsker sit Hjem. Ellers havde hun vel ikke plantet Blomster ved Bislaget, ellers havde hun vel ikke ladet de hvide Slyngplanter vokse op ad Væggen der? — Men var det, for at jeg ikke skulde inddrage Husmandslodden, at hun saa saa bedende op paa mig? Og nu da jeg ikke havde gjort det — var det saa derfor, at hendes Øjne saa varmt takkede mig? —

Men selv om hun ikke elskede mig, skulde jeg saa af den Grund ødelægge hendes Husmandslod, nedrive det Led, som hendes Haand aabner, forvandle til Brakmark den Sti, som hun gaar ad? Skulde jeg vanhellige hendes Følelse for Hjemmet? Hellig er for mig den Birkebunke, hvoraf hun brækker Grene, hellig den Granskov, som har hvisket i hendes Øren, hellig den Skov, hvorpaa hendes Øje hviler, der vilde jeg ikke afbrække en Gren.

Samme Foraar blev hun syg.

Hun svandt hen uden nogen synlig Anledning. Saa længe hun endnu gik oppe, forbavsedes jeg over den uformindskede, ydmyge Taknemmelighedsfølelse, som hele Tiden lyste ud af hendes store Øjne, og som jeg i min Enfoldighed havde troet var Kærlighed. Denne Følelse forbavsede mig, fordi det jo var klart for alle, at jeg ikke vilde inddrage mine Husmandslodder. Menneskene ansaa mig for at være uvirksom og havde allerede for længe siden hørt op med at vente sig nogen som helst Forandring fra min Side. Maaske der var nogen Grund til en saadan Dom. Men egentlig var Hovedgrunden den, at jeg skammede mig over en Gang at have haft til Hensigt at inddrage Husmandslodderne. Jeg skammede mig, da jeg forstod, at disse Husmandslodder var Hjem for enhver af deres Beboere lige saa vel som for hende.

Den Sommer formaaede hun ikke mere at gaa paa Marken.

Og en Aften i August kom der Bud til os om, at hun laa for Døden og ønskede at tale med mig.

Jeg løb derhen.

Antti fjærnede sig straks, og jeg blev alene med den døende.

Hun var meget mager og forandret. Hun formaaede ikke at sige alt det, som hun havde haft til Hensigt at sige mig. Kun en svag Rødme farvede hendes Kinder, da jeg kom. Men i hendes Øjne lyste den samme Taknemlighed, nu i Sejrsglæde og Tak. Hendes Læber hviskede endelig:

„Tak fordi du aldrig sagde et Ord. Du reddede min Sjæl."

„Hvad mener du?" vilde jeg spørge, men jeg nænnede ikke at forstyrre hende. Jeg saa ind i hendes store Øjne og saa, at hun tænkte paa noget uendelig stort og betydningsfuldt.

Og saa sov hun bort fra Livet. . . . . .

Bagefter tænkte jeg over hendes Ord og forstod, hvad hun havde ment. Skam og Smærte og Salighed i Forening tilintetgjorde mig. Hun var død i Troen paa, at jeg havde vidst, at hun havde elsket mig, og at jeg kun havde behersket mine Følelser af Hensyn til hendes Sjælefred.

— — — — — — — — — — — —

Endnu hænder det af og til, at Menneskene undrer sig over, hvorfor jeg ikke har slaaet de Marker der sammen — og hvorfor jeg ikke har giftet mig. Men den som har læst mit Hjærtes Tanker, han forstaar, hvorfor jeg ikke vil gifte mig, hvorfor de smaa Birkebunker er Helligdomme for mig, hvorfor de bugtede Stier faar Lov til i Frihed at sno sig frem, hvorfor der paa mine Marker ligger Husmandslod ved Husmandslod, hvorfor Indsidderne befinder sig godt, og denne Verdens øvrige fribaarne — Sæberisbindere, Birkebarksamlere og barske Herskere over Kartoffelmarker er Herre paa hver sin Jordlod.

ET GESANDTSKAB TIL DANMARK I DET IX AARHUNDREDE

Af Dr. I. ØSTRUP.

Det niende Aarhundrede er Vikingetogenes store Tid. Skarevis stævnede det unge Mandskab hvert Foraar ud fra danske og norske Havne, og uforfærdet trodsede de Nordsøens Jævndøgnsstorme i deres aabne Baade, med Smør og Tørfisk til Proviant, paa æventyrlig Fart til sydligere Egne, hvor der var Solskin, Vin og sortøjede Kvinder.

Det var Angrebenes Pludselighed og Skarernes Bevægelighed, der gjorde Vikingerne saa frygtelige. Ofte sejlede de fra det ene Sted til det andet endnu hurtigere, end Rygtet om deres Hærgninger var om at naa frem til Lands. Og naar overlegne Hærstyrker truede, var de i en Haandevending ude paa deres Skibe og lagde den aldrig svigtende Forbundsfælle, Havet, mellem sig og Fjenden. Kun en fuldt ud organiseret Stat med stadig Kystbevogtning, faste Garnisoner og et paalideligt og hurtigt Efterretningsvæsen var i Stand til at tage det op med slige Modstandere.

Selv om Vikingerne kun i de færreste Tilfælde gik frem efter nogen fælles og samlet Plan, saa synes de ingenlunde at have savnet et vist Kendskab til de politiske Forhold i de Egne, mod hvilke de rettede deres Angreb. Og de har i mange Tilfælde ogsaa taget disse med i Betragtning, særlig naar det drejede sig om at vove sig lidt længere bort fra det sikre Støttepunkt, det aabne Hav.

Blandt de Lande, der fik Vikingernes Angreb at føle i denne Periode, og hvis Historikere har bevaret Mindet derom, var ogsaa det muhammedanske Spanien. Dettes Sydvestkyst frembød jo en bekvem Holdeplads paa Farten fra Frankrig og ind i Middelhavet med alle dettes forjættede Herligheder, og Spanien var netop den Gang et Land, der bød Vikingerne en rig Lejlighed til at at øve deres blodige Haandværk.

Det umajjadiske Herskerhus i Cordoba, der under Grundlæggeren Abderrahman I (756—88) havde samlet næsten hele Spanien under sig, gik i det følgende Aarhundrede tilbage. Indre Stridigheder svækkede Riget, og de enkelte Provinser faldt fra hinanden. Det var da kun naturligt, at Vikingerne forsøgte deres Lykke ogsaa her.

I Aaret 844 — fortæller de arabiske Historikere — landede en mægtig Flaade med Hedninger fra Norden paa den spanske Halvøs Kyster. De plyndrede først Lissabon og derpaa Sevilla; Blod og Brand betegnede deres Vej overalt, hvor de for frem. Den Gang regerede Abderrahman II (822—52), og hans Tropper var langtfra vel organiserede, saa at han endog maatte indkalde fremmed Hjælp for at have noget ordentligt at stille i Marken mod de nordiske Vikinger. I Efteraaret kom det til en Række haardnakkede Kampe i Omegnen af Sevilla; den Omstændighed, at Vikingerne her tvært imod deres Sædvane indlod sig paa formelige Feltslag, viser, at der denne Gang er Tale om noget andet og mere end et af de sædvanlige, smaa Sørøvertogter. Skønt disse Kampe væsenlig forblev uafgjorte, var dog Vikingernes Tab saa stort, at de ansaa det for klogest at fortrække.

Hvem var disse Vikinger og hvorfra kom de?

Bortset fra de europæiske Kilder kan Svaret herpaa ogsaa findes ved Betragtning af det diplomatiske Fremstød, som Abderrahman umiddelbart derefter forsøgte for paa denne Maade at afparere de krigerske Angreb. Han sendte nemlig et Gesandtskab til Kongen i det Land, hvorfra Togene var

udgaaede, og det synes, som om han hermed har forfulgt et dobbelt Formaal. Dels ønskede han gennem Afslutning af en formelig Traktat at hindre Gentagelse af Sørøvernes Overfald, dels stræbte han ogsaa efter at vinde en Forbundsfælle mod det frankiske Rige, med hvilket han stod paa Krigsfod. Dette var ikke den første Gang, at Muhammedanerne i den ældre Middelalder ved en foretagsom Udenrigspolitik søgte at skaffe sig Hjælpere udenfor deres egen Kreds. Den Gang Harun ar-Raschid et halvt Aarhundrede tidligere havde sendt sine Udsendinge til Karl den store, var det i Haabet om at tilvejebringe en Samvirken mod det byzantinske Rige, som var Kalifens og Frankernes fælles Fjende; og da Høvdingerne i Spanien gjorde Oprør mod Abderrahman I, drog de ogsaa først til Karl den stores Hof for at søge Hjælp her. Det faldt da ganske naturligt for Abderrahman II, som vidste, at der nord for Frankerne boede et tappert, hedensk Folk, der var disses Fjender, at prøve paa at knytte Forbindelser her. Man skal ikke lade sig overraske af at finde et saadant politisk Overblik i den Periode, som Talen her er om; det er en almindelig moderne Misforstaaelse at undervurdere tidligere Slægters geografiske og politiske Kundskaber.

Om dette Gesandtskab, der synes at have fundet Sted meget snart efter det store Tog 844, ja, maaske allerede det følgende Aar, har vi en mærkelig Beretning hos en arabisk Historiker fra Begyndelsen af det 13. Aarhundrede. Dennes Fortælling slutter sig imidlertid meget tæt til en ældre Skildring af en Forfatter, der døde 896, og som, efter hvad han selv meddeler, har faaet sin Viden direkte fra selve den Mand, der var Gesandtskabets Leder og Ordfører.

Denne Mand hed Jahja ibn al-Hakam Bekri og førte for sin elegante Skønhed Tilnavnet „Gazellen". Han var en prøvet Diplomat og havde allerede en Gang været i Konstantinopel, hvor hans smidige Talent havde vundet de stive Byzantinere. Nu var det en hel anden Slags Folk, han skulde have at gøre med, men Fyrsten valgte ham, fordi han, som det hedder, „var hurtig og aandsnærværende, forstod at svare for sig, og desuden var medfig og i Stand til at klare sig under alle Forhold". Sammen med nogle af den nordiske Konges Undersaatter indskibede han sig ved Silves og satte Kursen nordpaa.

Det Land, som var hans Bestemmelsessted, kan efter hele Beskrivelsen at dømme kun have været *Danmark*. „Kongen", fortælles der, „boede paa en større Ø, hvor der var rindende Bække og Haver, og som laa i en Afstand af tre Dagsrejser fra Fastlandet; Befolkningen her var meget talrig. I Nærheden af denne Ø laa en Mængde andre, nogle større, andre mindre, og desuden besad dette Folk en Del af Fastlandet i en Udstrækning af adskillige Dagsrejser. Dette Lands Befolkning er nu (ɔ: ved Begyndelsen af det 13. Aarhundrede) kristne, men den Gang var de Hedninger; kun paa nogle afsides liggende Øer har Hedenskabet holdt sig lige til nu, men med disse Øers Befolkning fører de øvrige Krig".

Videre siges der ikke om Landets Beskaffenhed, men allerede dette kan vel ogsaa være tilstrækkeligt til at fastslaa, at Forfatteren har ment Danmark. Den Ø, der er Kongesæde, maa være Sjælland, og foruden denne siges Riget at have omfattet de øvrige danske Øer og en Del af Fastlandet, d. v. s. Jylland eller maaske Skaane. Det vil være umuligt at faa den arabiske Beskrivelse til at passe paa nogen anden Lokalitet i det nordlige Europa end netop Danmark, og da endvidere Beretningen hævder, at Gesandtskabet netop sendtes til Kongen over de Hedninger, der havde foretaget det store Tog 844, og vi ogsaa andet Steds fra ved, at det var danske og norske Vikinger, der her var paa Færde, synes al Tvivl at maatte være udelukket. Det ukorrekte i Opgivelsen

af Kongeøens Afstand fra Fastlandet, tre Dagrejser, kan let tænkes opstaaet, da Jahja Bekri jo kun har opholdt sig paa et enkelt Sted, ved selve Kongens Bolig, og ikke har gjort videre geografiske Erfaringer ved Selvsyn; Bemærkningen om, at der i det trettende Aarhundrede findes Hedninger paa nogle Øer i Nordhavet, som de i sin Tid omvendte nu fører Krig med, staar jo for den senere Historikers Regning og har intet at gøre med, hvad Jahja Bekri selv har meddelt. Efter al Sandsynlighed skjuler der sig i denne senere Notits en misforstaaet Overlevering om de ved Østersøens Bred boende Hedninger, Preusserne og andre, som jo modstod Kristendommens baade fredelige og krigerske Tilnærmelser endnu længe efter det 13. Aarhundredes Udløb.

Om selve Modtagelsen hos Vikingernes Konge giver Beretningen udførlig Meddelelse: „Kongen gav Befaling til at berede en smuk Bolig for de Fremmede og sendte nogle ud for at modtage dem. Hedningerne strømmede sammen for at se dem, saa at disse selv fik Lejlighed til at se de indfødtes forunderlige Dragt og Ydre. Gesandterne blev vel beværtede, og efter to Dages Forløb lod Kongen dem kalde til sig; Jahja Bekri havde i Forvejen betinget sig, at han ikke vilde gøre Knæfald, men at baade han og hans Ledsager skulde have Tilladelse til at følge deres egne Sædvaner.

Dette var ogsaa bleven indrømmet, men da de kom, havde Kongen, der sad og ventede i al sin Pragt, sørget for, at Indgangsdøren var bleven gjort saa lav, at man kun kunde komme ind ved at bøje Knæ. Men Jahja Bekri satte sig ned udenfor Døren, og idet han strakte Benene frem, skubbede han sig frem i den siddende Stilling, indtil han var kommen indenfor og atter kunde rejse sig op. Den Vaabenpragt, som Kongen havde sørget for at udfolde, lod han, som han aldeles ikke lagde Mærke til, men gik lige frem for Kongesædet og bragte sin Hilsen: „Hil dig, o Konge, og alle, som er hos dig! Gid du bestandig maa glæde dig ved Styrke og langt Liv og ved den Naade, som fører til Ære i denne Verden og i den hinsidige til Samvær med ham, som ene er uforgængelig, og som har Magten og til hvem vi alle skal vende tilbage!"

Da disse Ord blev oversatte af Tolken, gjorde de et dybt Indtryk paa Kongen. Ikke mindre forbauset var han over den Maade, hvorpaa Jahva Bekri var kommen ind: „Vi troede at skulle ydmyge ham", udbrød Kongen, „men han vendte sine Fødder mod vore Ansigter. Det skulde komme ham dyrt at staa, hvis han ikke var en Udsending".

Derefter blev Abderrahmans Brev overleveret, og da dette blev fortolket, var Kongen meget vel tilfreds dermed. De Kister, som indeholdt Gaverne fra den muhammedanske Emir, blev aabnede, og deres Indhold af Tøjer og Kar vakte Beundring. Dermed fik Spanierne Lov til at trække sig tilbage til deres Bolig, hvor der blev sørget omhyggeligt for dem".

Mere faar vi ikke at vide om denne Audiens. Hvad der for os vilde være af særlig Interesse, var at erfare Indholdet af Abderrahmans Brev, men herom tier desværre Fortællingen ligesom om det andet vigtige Punkt: hvorvidt og hvad den spanske Gesandt opnaaede hos Vikingernes Konge. Dette ejendommelige historiske Forhold bekræfter paa den anden Side, hvad der ovenfor blev antydet, at hele Fortællingen om dette Gesandtskab støtter sig paa mundtlig Meddelelse af Jahva Bekri. Denne har til den samtidige Forfatter, der er bleven kopieret af vor arabiske Hjemmelsmand, villig og med den vidtberejstes Stolthed fortalt om, hvad der forekom ham kulturhistorisk mærkeligt, af hvad han havde set og oplevet i det fremmede, men — Diplomat som han var af Profession — har han ikke anset sig for berettiget til at meddele noget om

de førte Forhandlingers Indhold og deres Resultat.

Vi maa derfor i Meddelelsen om denne Audiens nøjes med at konstatere det ægte nordiske Træk, at da Kongen bestræber sig for at imponere den fremmede, søges dette opnaaet ved, at alle Vaaben udstilles. Rigtig i den oldnordiske Stil er ogsaa Forsøget paa at overliste Gesandten, hvem det er lovet, at han skal slippe for at bøje Knæ. Man vil baade hos Saxo og i andre nordiske Kilder kunne finde en Mængde tilsvarende Træk, hvor det kommer an paa blot at overholde et Løfte i Formen, medens man i Virkeligheden søger at foranledige noget stik modsat. Jahja Bekris Maade at afbøde denne List viser paa den anden Side ogsaa, at hans Herre ikke havde taget fejl, da han valgte ham, fordi han havde Aandsnærværelse og var i Stand til at klare sig under alle Forhold.

Saa godt som hele Resten af Beretningen optages af Jahja Bekris Samtaler med Dronningen. Hun kaldes i den arabiske Text Nûd, og med Arabernes sædvanlige Skødesløshed overfor fremmede Navne, foruden den lette Adgang, som den arabiske Skrift aabner for Misforstaaelser og Fejltagelser af det oprindeligt skrevne, — maaske skal der læses Bûd eller Tûd eller Jûd —, vil det være ret ørkesløst at spekulere over, hvilket nordisk Kvindenavn der skjuler sig bag denne Angivelse.

„Da Dronningen", fortælles der videre, „hørte Tale om den Fremmede, sendte hun Bud efter ham for at se ham. Han kom ind og hilste og blev derpaa længe staaende med et Blik fuldt af Forbauselse. Da Dronningen opfordrede Tolken til at spørge ham om, hvad det skulde betyde, om det var, fordi han fandt hende smuk, eller det modsatte, svarede han: „Aldrig havde jeg tænkt at skulle skue noget saadant; jeg har hos vor egen Hersker set Kvinder, der er udvalgte for ham fra alle Folkeslag, men jeg har aldrig set en Skønhed som denne."

Den arabiske Historiker, der har hørt og optegnet Jahja Bekris egne Ord, tilføjer i Anledning heraf, at han selv spurgte ham, om den nordiske Dronning da virkelig var saa dejlig. Svaret lød, at hun var meget net („der var en vis Sødhed hos hende", hedder det ordret i den arabiske Text), men naar han havde talt som han gjorde, saa var det, fordi han derved vandt hende for sig og paa den Maade opnaaede endog mere end han havde tilstrøbt. „I den Grad", beretter en af Jahja Bekris Ledsagere, „blev Dronningen indtaget i ham, at hun ikke en Dag kunde være fra ham; hver Dag sendte hun Bud efter ham, for at han skulde komme og underholde hende om Forholdene i hans Hjemstavn, om de Mennesker, der boede der, og de Tilstande, de levede under. Og hver Dag havde hun en eller anden Gave til ham. Da der blev talt meget derom, raadede hans Ledsagere ham til noget mere Tilbageholdenhed; men da han som Følge deraf kom mindre hyppigt, spurgte hun om Grunden, og da hun fik at vide, hvad der blev sagt, lo hun blot og sagde: »Vi kender hos os ikke til Skinsyge. Hos os beror Kvindens Forbindelse med en Mand paa hendes eget frie Valg, og naar hun ikke mere bryder sig om ham, gaar hun sin Vej". Dette beroligede Jahja Bekri, og han optog derefter deres gamle Samkvem".

Denne Beretning er højst karakteristisk. Den viser Jahja Bekri som den smidige Diplomat, der hurtig forstod at udnytte Fordelen ogsaa ved saadanne Forhold, som maatte være ham aldeles ukendte hjemmefra. Det er ikke mærkeligt, at han i sine Meddelelser har dvælet saa udførligt ved Dronningen; thi intet af hvad han havde Lejlighed til at se i de nordiske Lande, kunde vel forbause en Muhammedaner i den Grad, som netop den frie og fremskudte Stilling, Overklassens Kvinder indtog i Norden, i Modsætning til hvad Tilfældet var baade i den islamitiske og den byzantinske Kultur. Baade

i Cordoba, i Byzans og i Bagdad var jo den Gang den indelukkede Tilværelse bag Hjemmets Mure og den strænge Afsondring fra Berøring med Fremmede Reglen for Kvindens Liv, og mest netop i de øverste Samfundslag. Og her, paa de fjærne, nordiske Kyster møder han saa en Kvinde, tilmed en Dronning, der ugenert omgaas fortrolig og daglig med en vildfremmed Mand, og som i meget klare Ord hævder den kvindelige Selvstændighed!

Den arabiske Historiker, der har optegnet Jahja Bekris Meddelelser, føjer hertil den Bemærkning: „Inden de nordiske Hedninger antog den romerske Tro, var det Skik hos dem, at der ikke lagdes Hindringer i Vejen for en Forbindelse mellem Mand og Kvinde, undtagen naar Talen var om en ædelbaaren Dame og en Mand af ringe Stand; da søgte hendes Slægt at gribe hindrende ind". Baade denne Meddelelse og Dronningens ovenfor anførte Ytring om den lette Adgang i Norden til Skilsmisse, er jo ogsaa i fuld Overensstemmelse med, hvad vi fra nordiske Kilder ved om Datidens Forhold.

Til Dronningens Ære digtede Jahja Bekri adskillige Vers, som vor Hjemmelsmand omhyggelig har bevaret. Og Beretningen slutter derfor med følgende kortfattede Bemærkning: „Saa tog Jahja Bekri Afsked, og hans Ledsagere fulgte ham lige til St. Jago de Compostella i den kristne Del af Spanien. Til Herskeren i denne By medbragte han et Brev fra Vikingernes Konge, og han dvælede der under store Æresbevisninger i to Maaneder, indtil den aarlige Pilgrimsfest var afsluttet. Derpaa slog han Følge med nogle Pilgrimme, og over Castilien og Toledo vendte han tilbage til Abderrahman II i Cordoba efterat have været borte ialt tyve Maaneder".*)

*) Den arabiske Text, hvoraf de anførte Uddrag er tagne, er udgivet af Dozy i hans „Recherches" og er senere aftrykt i Seippels „Rerum Normannicarum fontes arabici", Christiania, 1895, Pag. 13—20.

Saa mager end hele denne Fremstilling af det arabiske Gesandtskab til Danmark maa siges at være, og saa ærgerligt det end er, at netop de Ting, som det efter vor Opfattelse mest kommer an paa, saa fuldstændig forbigaas, saa har denne Skildring alligevel adskillig Værd. Den Nøjagtighed og Paalidelighed, der, efter hvad vi har haft Lejlighed til at bemærke, er over Jahja Bekris kulturhistoriske Iagttagelser, berettiger til ogsaa at fæste Lid til hans Meddelelser, hvor disse indirekte berører de almindelige historiske Forhold, der er Baggrunden for de skildrede Optrin.

For Jahja Bekri saa vel som for Fyrsten, der udsendte ham, er der i de nordiske Vikingers Ørige kun én Konge. Og dennes Herredømme er saa vel organiseret, at det kan antages at nytte noget at føre Forhandlinger med ham for at hindre en Gentagelse af Sørøverangrebene paa Sydspanien. Han er tillige saa velkendt udenfor sit eget Rige, at han, Hedningen, kan medgive Gesandten en Anbefaling til de Kristne i St. Jago de Compostella, som disse beredvillig tager Hensyn til. Alt dette antyder en stærkere Magtstillig for den daværende danske Konge, end man i de ofte gængse Forestillinger er tilbøjelig til at tillægge ham. I Saxos Fortælling om den Frygt, som Kejser Karl den store nærer for den danske Kong Godfred, og den Glæde, han føler ved Efterretningen om dennes pludselige Død, har vi en Antydning, der peger i lignende Retning.

Vikingernes Konge er ganske vist en Hedning og Barbar, men dog med stærkt udpræget Retsfølelse. Gesandtens dristige Trods ved Modtagelsen, da han behændigt undgaar den stillede Fælde, opvækker vel Kongens Harme, men denne forstaar at beherske sig af Hensyn til Udsendingens folkeretlige Ukrænkelighed. Ogsaa de fromme Vendinger i Jahja Bekris første Hilsen undlader ikke at gøre Indtryk; der lød aabenbart her et Sprog, som den nordiske Konge ellers ikke var vant til.

Om den Religion, som denne Konge og hans Folk bekendte sig til, faar vi iøvrigt intet at vide. De betegnes blot som „Hedninger"; det Ord, som anvendes herfor i i den arabiske Text, „*mâdjûs*", betegner oprindelig Ildtilbedere, men bruges senere i Flæng om alle mere eller mindre ukendte ikke kristne Trosbekendelser, som fandtes Nord og Øst for Islands Landomraade. I Bemærkningen om dem, der bor paa de afsides liggende Øer og har bevaret Hedenskabet helt ned til det 13. Aarhundrede, fortælles det, at disse Folk ogsaa plejede at indgaa Blodskamsforbindelser og bedrev andre afskyelige Ting; dette er imidlertid en af de Paastande, som Araberne altid har paa rede Hand overfor Hedninger, hvis Tro de ikke kender noget til, — endnu i vore Dage fortælles det samme om de ikke-muhammedanske Anserijje-stammer i Libanons Bjærgdale —, saa dette Træk behøver man aldeles ikke at tage Hensyn til.

Værd at lægge Mærke til er det, at der slet ikke dvæles ved de sproglige Vanskeligheder. Det betragtes øjensynlig som en ganske simpel og let Sag at skaffe en Tolk, der forstaar baade den nordiske Konges Sprog og arabisk. Alene dette Træk tyder paa en livligere Forbindelse, ikke blot krigersk men fredelig, mellem Middelhavet og de nordiske Farvande, end man i Reglen er tilbøjelig til at antage. I Middelhavets Havnebyer var i det 9. Aarhundrede næst efter Græsk det arabiske Sprog vel nok det, der havde den største Udbredelse, og et vist Kendskab dertil har derfor i Købmandskredse kunnet brede sig viden om. I den sproglige Udvikling har dette dog ikke naaet at sætte sig dybere Spor; i det gamle nordiske Sprog findes der, saavidt mig bekendt, kun et eneste Ord, der er optaget direkte fra arabisk, og det er Ordet for en Elefant, der paa oldnordisk hedder „fil", fuldstændig som det ogsaa lyder paa arabisk. Elefanten har Vikingerne første Gang lært at kende af Selvsyn i østlige Middelhavshavne, og med Kendskabet til Dyret har de ogsaa hjembragt Navnet, som det lød i det Sprog, der taltes der.

Beretningen om Jahja Bekris ejendommelige Færd er det eneste autentiske Vidnesbyrd, vi besidder om en Forbindelse mellem det muhammedanske Spanien og Norden i hin Periode. Havde han været noget mindre af en Diplomat og noget mere af en Historiker og Kulturskildrer, vilde vi kunne sætte ham langt højere som historisk Hjemmelsmand, end hans brudstykkeagtige og paa anden Haand overleverede Meddelelser nu kan berettige os til. Alligevel bør vi være taknemmelige for disse og for det interessante Lys, de kaster over nordiske Tilstande, sete fra et helt nyt og ellers ikke almindeligt Synspunkt.

NATIONALSCENEN OG DENS FREMTID

Af CHR. GULMANN.

DANSK Regerings Smertensbarn, det kgl. Teater, er for hundrede Gang under Drøftelse. Dets Fremtid gælder det — uden at nogen for Alvor tror, den indtil videre bliver væsenligt anderledes end dens Nutid, og det vil sige meget ringere end dens Fortid. Man vil stadig paa god, hjemlig Vis vægre sig ved at foretage de nødvendige, afgørende Skridt. Imidlertid har Sagen denne Gang faaet en særlig Interesse ved Direktør Einar Christiansens Indlæg, som ledsager Kultusministerens Lovforslag. Direktørens fyndige Bemærkninger har givet Anledning til Diskussion. De burde have vakt Opsigt.

De er saa kraftige i Formen, saa fulde af Liv og smertelig Interesse og Selvopgivelse, at de maa fremkalde enhver Teatervens Bifald og bestemte Modsigelse. Ingen vil kunne læse dem uden den hjerteligste Sympati for Direktør Christiansen, saa meget dybere, som de rent logisk maa medføre en Konsekvens, denne selv ikke synes at have gjort sig klar.

Den danske Komedies Ligbegængelse

kunde man sætte som Titel over Direktørens „Bemærkninger". De munder ud i det Resultat: »*Den internationale Kunst — Operaen — er i Færd med at fortrænge den nationale Kunst — Skuespillet — fra det fælles Hjem.* Dette er Hovedindtrykket af de senere Sæsoners Virksomhed". Forholdene er saa usle, at „det er tvivlsomt, om unge talentfulde Skuespillere overhovedet endnu skulde sætte sig som Maal at opnaa Engagement ved det kgl. Teater, hvor tilmed Gagerne kun er smaa, og hvor heller ikke Opgaverne kan tildeles i synderlig rigeligt Maal, fordi Samdriften af de tre Kunstarter umuliggør den tilbørlige Udnyttelse af Teatrets Kræfter. Det er saaledes ofte Tilfældet, at Teatrets første Skuespillere langtfra beskæftiges efter den Maalestok, som deres Evner kunde gøre Krav paa; og for de yngre Talenters Vedkommende er Lediggangen ikke sjeldent endnu større. For en ung, dygtig Skuespiller, der er i stærk Udvikling og derfor trænger til stærk Virksomhed, er disse Forhold ikke fristende".

Fremtiden vil endda snarest rokke ved Skuespillets Prestige, det vil sige det kgl. Teaters Prestige.

Miseren paa den danske Nationalscene er aldrig blottet klarere, knappere og mere ubarmhjertigt end i disse Ord, der staar som Kærnen i Hr. Christiansens Betragtninger. De indeholder ogsaa adskilligt andet, som er mere angribeligt, og dertil maa vi vende tilbage. Men dette er Dommen. Og den fældes offentligt, overfor Regering og Rigsdag, af Teatrets egen Direktør. Vi skal kortelig fastslaa, at hans Ord paa intet Punkt er for stærke, hverken for saavidt de drejer sig om Personalet, Repertoiret eller den daglige Drifts Energi og Interesse.

Med denne Sæsons Udgang forlader Professor William Bloch Nationalscenen, efter i en Aarrække at have været den en uvurderlig Støtte. Samtidig har Fru Betty Hennings forlangt sin Afsked fra Teatret, som hvis første Kunstnerinde hun ubestridt har hævdet sig i henved en Menneskealder. Olaf Poulsens snarlige Afgang bebudes fra Folk, der staar den store Skuespiller nær. — Ja, selvfølgelig findes der andre udmærkede Kunstnere ved det kgl. Teater. Men den unge Stab . . . Ak, de forskræmte eller gammelkloge Kunstens Børn, som lejlighedsvis præsenteres os, vil maaske blive gamle i Gaarde (man skal intet forsværge), men næppe nogensinde voxe. Derfor maa ligesaa modne som

skønne Damer, og Herrer, der graanede i Kunstens Tjeneste, stadig lege Vaudevillens yndige Ungdom.

Allerede nu kniber det med at besætte nye Skuespil — og gamle for saa vidt med — blot nogenlunde forsvarligt. Hvorlænge endnu vil det være muligt? Maaske ligger Grunden heri til Repertoirets fattige og tilfældige Præg. Se nu i dette Teater-Aar. De fem af Sæsonens ni Maaneder er omme. De har bragt os: „En Skavank", som ikke hører til Nationalliteraturens Perler, „Macbeth", Karl Larsens kendte En-Akter „Kvinder", Sven Langes „En Digters Kærlighed" og Felix Philippes „Tunge Veje" — d. v. s. ét nyt dansk Helaftensskuespil, én sørgmodig tysk Folkekomedie, der lige grundigt manglede Interesse for Kunst og Publikum, et Par ældre Skuespil og saa Macbeth, som gik her sidst for godt en halv Snes Aar siden.

Vil vi tage de nærmest foregaaende Sæsoner, bliver Indtrykket et ganske tilsvarende: en og anden, ganske enkelt, fin og værdig Forestilling, som især skyldtes Professor Bloch og Teatrets delvis udmærkede Stab, enkelte Tilløb — men hvor svage og matte — og for Resten Tilfældighed i Valg, Sammenstilling og Rollebesættelse. Intet fast og paalideligt ældre Repertoire, ingen energisk Opdyrkning eller Vedligeholdelse af Stil og Tradition i det ældre Skuespil (undtagen Holberg med Olaf Poulsen som bærende Kraft og i Blochsk Fornyelse), intet omsigtsfuldt eller ivrigt Valg af det Nye — navnlig ikke fra de fremmede Scener. Hvor skulde denne Drift af Teatret kunne fastholde Interessen om vor Nationalscene.

Nu vil Teaterledelsen, saaledes som Direktør Einar Christiansens „Bemærkninger" viser, indrømme det meste af dette. Den nuværende meningsløse Ordning med Skuespillets, Operaens og Ballettens Sammenkobling paa én Scene er Skyld i Miseren. Det er, og bliver stedse mere, umuligt at præstere ordentligt Arbejde. Kan dette nu ogsaa være *helt* rigtigt?

I det Hele og Store: Ja. Det er paavist saa tit og saa indgaaende af os allesammen — sidst fortræffelig motiveret af Forf. Alb. Gnudtzmann i „Nationaltidende" —, at en nærmere Dvælen ved dette Punkt ikke vil være nødvendig. Men for Tydeligheds Skyld skal det gentages en Gang endnu: denne Skuespil-Opera-Balletscene er kunstnerisk — Ødelæggelse; økonomisk — Vanvid. Allerede Hædt svarede Hall efter Festforestillingen paa den nye Scene, da Ministeren sagde „Naa, nu har De da faaet et prægtigt Teater!" — „Ja, et Operahus! Naar faar vi nu en Talescene?" — Han kunde endnu bedre have sagt Ballethus — heller ikke som Opera-Scene fortjener det kgl. Teater Ros — og det er jo da Bournonville, der skaffede os denne Danseplads.

Alligevel *kan* der spilles Komedie her, selv om det koster i Finhed og Fortrolighed, og der *er* bleven spillet udmærket Komedie, af fremmede Gæster saavel som af vore egne Kunstnere. Men praktisk talt og forretningsmæssigt set bliver det for hver Dag mere meningsløst. Noget bedre gik det i ældre Tid, da det i Hovedsagen var de samme Mennesker, der agerede i Skuespillet og sang i Operaen, som egentlig udelukkende var Opera comique, med mindre Apparat og mindre Forberedelser. Nu, hvor der holdes tre kostbare Personaler til én Scene, vil man selv efter den lille Regnebog forstaa, at den Regula detri ikke kan give noget fint Facit.

For saa vidt er alle Kyndige ganske enige. Derimod er det mere omtvisteligt, naar Direktør Einar Christiansen forlanger en fuldstændig Adskillelse mellem de to *Kunstarter*, med den Motivering, at den Mand, der „egner sig til Direktør for „den danske Skueplads", næppe har de samme Egenskaber af international Forretningsfører, som Operadirektøren bør sidde inde med" — hvorfor det vil være

rimeligst, om Operaen drives af et privat Selskab med Statsstøtte, men paa egen Risiko. Saa sandelig var det ingen Skade til, om der sad et Stykke af en „international Forretningsfører" i den danske Skueplads' Leder. Og Operaen kan da ogsaa være national Kunst, som forlanger væsenlig andre Egenskaber end den rene Impresario-Smartness. Desuden — er det ikke netop den haanligt omtalte internationale Opera, der klarer sig bedst under vort eget kgl. Teaters nuværende Ledelse?

Dog, der er jo ganske andre Grunde, som gør en absolut Adskillelse mellem de to Kunstarter vanskelig eller værre end det. Den store Scene, Operascenen, vil daarlig helt kunne undværes til Sang-Skuespillet, Prunk-Dramaet, den store Komedie: „Elverhøj", „Der var en Gang —", Hugo, delvis Shakespeare. Hvem véd, til helt nye, romantiske Skuespil. Man maa jo ikke tro, at dramatisk Digtning har sagt sit sidste Ord med den intime Stue-Komedie. Naar derfor Direktør Einar Christiansen saa stærkt understreger den *lille* Scenes moderne Værdi, har han kun delvis Ret. Det er sandt: Paris, Berlin og Stockholm har faaet deres „Kammerspil"-Teatre. Men ganske sikkert har vi her naaet en Yderlighed, som ikke længe vil beherske den moderne Skuespilkunst. Vilde Kammerspillet herhjemme overhovedet længe kunne hævde sig? Nationalscenen skal i hvert Tilfælde ikke bruges til Forsøgsteater af denne Art. Bør man end ikke lægge altfor megen Vægt paa, at de aller moderneste Reformatorer (som Londoneren Craigh og Tyskerne Fuchs & Marsop) forlanger mægtige Rum for deres Fest- og Friluft-Spil — og dem tør man lade ude af Betragtning undtagen som Tidens Tegn — saa staar man sig sikkert ved ikke at gaa længere ned end til den Teaterstørrelse, som den bedste dramatiske Erfaring samler sig om, det gamle Burgtheater, Skuespilhuset med de c. 1000 Pladser. Men ogsaa ved Siden af denne Tale-Scene vil det ældre Teater med Held kunne anvendes et Par Gange om Ugen til de store Optrins-Komedier. Skuepladsen er bl. a. og vil vedblive at være Fest og Massevirkning og Farver.

Endvidere har selv de allersidste Dages Opera (Carl Nielsens „Maskerade") vist, med hvor udmærket Resultat Opera og Skuespil-Personale arbejder Haand i Haand. Dr. Mantzius, Fru Neiiendam, Hr. Jerndorf og Hr. Lars Knudsen har været Operaen til værdifuld Hjælp, vilde de helt kunne undværes? Men om saa var, hvordan da med Balletten, som snart er Operaen snart Skuespillet til Tjeneste, selv om den nærmeet hører Operaen til. Selvfølgelig maatte ogsaa den ind under hin private Operadrifts internationale Forretningsfører. Hvorledes vilde det da gaa med dens Kultur og Kunst? Selv om man ikke vil sætte den allerøverst i den æstetiske Rangforordning, saa bør vi dog mindes, at Folk ikke behøver at rejse langt for at træffe en Opera, som vor bliver provinsiel overfor, — at det heller ikke falder vanskeligt at finde Skuespilkunst, som i Kraft og Rigdom staar over vor, — men at vi skal søge viden om mellem de Udstillinger af Kvinder, Silke og elektrisk Glans, de Cirkus-Divertissements, som andetsteds kaldes Balletter, uden dog at finde Magen til den bedste Bournonvilleske Skole. Det er rigtigt, Bournonville er død, og vi mærker imellem Stunder, at det er længe siden. Men saa sandt var han Digter!

Og vi har ikke Raad til at øde hans Arv.

Hvorfor nu længere diskutere den nye Talescenes Størrelse eller Formen for Operaens Selvstændighed? Vi faar fremdeles ikke nogen Talescene, og Operaen bliver boende sammen med Ballet og Skuespil til fælles Fortræd og fælles Armod. Lad os hellere se aabent og ærligt paa Stillingen, som Direktionens Bemærkninger klarlægger den, og

som den virkelig er. Og saa undersøge, hvad der lader sig udrette — selv under de nuværende Forhold.

Mellem de andre Ulykker, Sammenkoblings-Systemet har medført, er nu ogsaa den, at Stillingens voxende Vanskeligheder ganske har taget Mod og Virkekraft fra den nuværende Ledelse. Med hvilken Glæde modtoges ikke for ni Aar siden Redaktør Einar Christiansens Udnævnelse til Direktør for Teatret. Han var ung, ivrig teaterinteresseret, dybt kultiveret, kyndig — der var næsten alle Betingelser for at netop den rette Mand var funden. Blot var han ogsaa de mange Hensyns Mand, vegt elskværdig. — Han begyndte frisk og udmærket, støttende Ungdommen og Evnerne indenfor Teatret, fik en Del store Forestillinger frem, hvoraf nogle var respektable, enkelte helt udmærkede, der vil blive staaende som Bedrifter i Teatrets Historie. Der var unægtelig ogsaa et og andet, som mislykkedes. *Hensynene* voxede ham over Hovedet . . . Saa lykkedes det at faa gennemført de fem Prøve-Aar, som gav Direktionen friere Hænder og bedre Betingelser end nogensinde før. Nu havde Tidspunktet været der til før Alvor at tage Skeen i den anden Haand — ja, *den skarpe Ske.*

Der maa en Gang imellem for Alvor renses ud og ryddes op i saadan en gammel Stats-Institution, hvor efterhaanden mange Vaner fæstner sig, utallige Smaarettigheder faar Hævd, meget Kineseri bliver ærværdigt. Ingen ordentlig og driftig Privatmand kunde elier vilde finde sig i at betale for al den Slags, men Staten er en rund Ost, som mange huler i. Tilsyneladende er de i deres gode Ret allesammen. Og Direktør Einar Christiansen var netop den til alle Sider imødekommende, let paavirkelige Ven, som sidst af alle vilde gaa nogen for nær. Ulykken var altsaa kun den, at det netop var nødvendigt at tage kritisk fat fra Kontrol og Kontor, gennem Maskinloft og Malersal, til Skuespiller-Foyer og -Feu. I Stedet gled alt roligt videre. Indtil Direktionen nu selv melder, det Hele er ved at gaa i Staa.

Sandheden er jo den, at der kunde spilles meget mere og adskilligt bedre Komedie paa vort kongl. Teater — selv *uden* Talescenen. Ganske vist forlangtes dertil: en forstandigere Sammensætning af Personalet, et mere overskuende Valg af Repertoiret, et anderledes energisk Arbejde, i det Hele et livligere Tempo.

Først og fremmest maatte der naturligvis holdes paa Teatrets bærende Kræfter. Naar Fru Betty Hennings nu forlader Nationalscenen, nævnes der en Halssygdom som Grunden. De, der har hørt Fruen i „Tunge Veje"s store og anstrengende Rolle, vil have faaet et overbevisende Indtryk af, at Stemmens Brist ikke øjeblikkelig tvinger hende til at afbryde sin Teaterbane. Her skal ikke undersøges, om den virkelige Grund er almindelig Utilfredshed med Forholdene eller Teatrets Holdning overfor den fremragende Kunstnerinde. Men den, der har hørt Tilskuernes demonstrative Bifald modtage Fru Hennings, vil vide, hvorledes Publikum stiller sig til denne Begivenhed.

Dernæst skulde de bedste af Privatscenernes Kunstnere om mulig drages til det kgl. Teater. Kunde ikke Hr. Fjelstrup, en af vore frodigste Karakter-Talenter, som med sin Kunsts stærke Linjeføring saa iøjnefaldende vilde beherske Opera-Scenens Rum, forlængst have været vundet for den gode Komedie, i Stedet for som nu at flakke Norden rundt med det tilfældigste Tourne-Gøgl. Burde ikke en og anden af de unge, indtagende Damer, Fru Oda Rostrup f. Ex. — hvis det er rigtigt, at Fru Anna Larsen er bange for de opslugende store Rumforhold — have været engageret? Skulde ikke først og fremmest de meget mere end lovende unge Brødre Poulsen næsten for enhver Pris have været knyttede til vort Statsteater. Det forlyder bestemt, at de nu i Aar var villige og at faa paa menneskelige Betingelser, blot vilde de engageres sammen: men det kgl. Teater havde kun Brug for Hr. Johannes Poulsen, hvem man bød Gæste-Engagement! Hvorefter Dagmarteatret resolut og klogt bandt dem begge til sig for 12000 Kroner hver, garanterede i sex Aar. Nu — der fortælles jo de forunderligste Ting.

Men til saadanne Engagementer behøvedes der Penge. Javist. En forøget Virksomhed, delvis med nye Kræfter, vilde imidlertid bringe Indtægterne til at stige, efter ren og reel købmandsmæssig Beregning. Det er jo ikke de kontante Udlægs-Penge, Direktionen mangler, siden den møder op med et Overskud af 100,000 Kr. — Desuden burde Teatret forlængst have øget sine Indkomster ved en udvidet Spille-Sæson, eventuelt med fængslende norsk og svensk, maaske ogsaa tysk Gæstespil i den vanskeligste Tid, saaledes som

Professor Vilh. Møller, støttende sig til overbevisende Beregninger, foreslog det i en kuriøs, men tankevækkende Artikel (Tilskueren 1902). Teatrets Direktion vilde da faa Brug for lidt af den internationale Forretningsfører-Evne, den nu kun lader komme Operaen til Gode. Alle Privatteatrene har forlænget deres Spilletid, dog vist ikke for at sætte Penge til. Og endelig kunde der spares Penge ved at undvære enkelte — eller nogle — blandt de nuværende Skuespillere af andet-tredje Plan. Der *kunde* anføres Navne, som ikke vilde savnes.

Hertil vil muligvis blive indvendt: Til hvad Nytte forøge og forbedre Personalet, naar Direktør Einar Christiansen udtrykkelig paapeger, at de bedste Kræfter allerede nu faar altfor fattigt med Opgaver: engager flere, og det vil blive saa meget værre. — Og dermed er vi naaede til Repertoiret.

Er der Nogen, som for Alvor tror, at f. Ex. denne Sæsons Arbejde („En Skavank", „Macbeth", En-Akteren „Kvinder", „En Digters Kærlighed" og „Tunge Veje": i fem Maaneder) naar til Grænsen af det kgl. Teaters Arbejdsmaximum? I saa Fald kan det oplyses, at Professor William Bloch i sine gode Arbejdsaar — han alene — satte 12—18 Stykker i Scene pr. Sæson. Rigtignok arbejdedes der den Gang baade om Eftermiddagen og Søndagen . . . Men siden har Operaen (og Balletten) erobret en saa meget større Plads i Arbejdsfeltet. Nu kunde det lyde som en Spøg for Ballettens Vedkommende, da den dog næsten aldrig faar Lov til at sætte sig i saa store Bekostninger, som Indstuderingnn af nye Balletter medfører. Alligevel er der noget om det: ogsaa den har i Tidens Løb faaet Ret til Scene-Prøver, hvad Bournonville for sin Part næsten ganske kunde undvære. Maaske vil troskyldige Folk dernæst spørge, hvorledes Operaen saa afgørende kan genere Skuespillets Arbejde, siden den kun har mødt med en ny Forestilling, „Werther", strax ved Sæsonens Begyndelse. Dog, man skal ikke spørge. Der er ingen Tvivl om, at man ved nøjere Kommissions-Undersøgelse vilde finde alle Prøvetider besat: Balletten arbejder, Operaen anstrenger sig, Skuespillet slider. Der kommer meget lidt ud af det, men de hænger i. Mere vilde ikke være muligt. Nuvel, den, der skal lede et Teater, maa altsaa (som Bloch i sin Tid) præstere mere end det mulige.

Selvfølgelig ligger Vanskelighederne i de ret ugunstige Indstuderings-Forhold. Ti selv om Operaen har erobret en Del af selve Spilleaftnerne, vil ingen driste sig til den Paastand, at der ikke paa de resterende Aftener skulde kunne bydes os bedre og mere fængslende, ogsaa økonomisk Udbytte-rigere Komedie. Eller tør det siges, at intet Skuespil holdes paa Repertoiret længere end strængt fornødent? Den, der tilfældigvis er kommet ind i det kgl. Teater paa en af de ældre Abonnements-Aftener og har følt sig forstemt ved saadan en træt og støvet, af Guder og Mennesker forladt Skuespil-Opvisning, vil aldrig i Evighed lade sig overbevise om det.

Vanskeligheden *er* den ringe Prøvetid. Og selv om der ved ivrigere Udnyttelse af de givne Forhold og et omhyggeligere Stykkevalg („En Skavank", „Tunge Veje") kunde naas adskilligst finere Resultater, lader det sig ikke nægte, at den omstridte Scene og den mislykkede Prøvescene, hvor Skuespillerne ideligt forstyrres af Gadens Støj, byder uheldige Arbejdsvilkaar. Nuvel, saa maa man skaffe bedre Arbejdsvilkaar. Hvad skulde der være i Vejen for at gøre som Bjørn Bjørnsson, der paa Kristiania Nationalteater resolut sløjfede Malersalen for at skaffe sig en ny Prøvesal, nøjagtig af samme Maal og Forhold som selve Scenen. Hvormeget hans Uvenner ellers vil kunne indvende mod ham: som praktisk Teatermand vidste han, hvad han gjorde. For en billig Penge lod han andetsteds indrette en ny Malersal — og kunde saa i selve Teatret paa en Gang indstudere to Forestillinger færdigt, bogstavelig talt lige til Generalprøven. Naturligvis lyder *Stemmerne* noget anderledes paa saadan en Prøvescene under de andre akustiske Forhold. Men i det mindste erfarne Skuespillere, som kender deres Scene, hævder bestemt, at det er uden nævneværdig Betydning.

Det koster imidlertid Penge at foretage disse Forandringer. Det gør det, ja. Derfor kunde man nøjes med at omdanne Malersalen til Prøvesal og bestille Dekorationerne hos Carl Lund, som ikke sjeldent har malet for det kgl. Teater, og hvis Foraarslandskab eller Gravlund f. Ex. (til „Orfevs") med Rette er berømte. Det skulde oven i Købet nok blive billigere end med den nuværende Ordning. Nu vil der øjeblikkelig hæve sig en iv-

rig Protest mod dette. Aldrig i Livet! Det kgl. Teater faar meget finere kultiverede og ædlere prægede Kulisser med sin egen Teatermaler. Det er muligt. Og det kan være, det er nemmere at have egen Malersal i Huset. Men naar det hævdes som en Livssag for Nationalscenen at skabe det danske Skuespil frugtbare Arbejdsforhold — er det saa vigtigst at frelse den danske Skueplads — eller den kgl. Malersal? Man har vel Lov til at spørge?

Unægtelig med fuld Vished for, at den Slags Krav om positive Forandringer og Fremskridt er saa nyttige som at tale ind i en Tønde.

Selv de smaa Ændringer lykkes det uhyre sjældent at faa gennemført. Det gælder Sager, der kan synes saa uendelig smaa, at man næppe gider nævne dem: Tilsammen danner de, i deres Mangfoldighed, et stille, tæt Støvlag.

Der hænger f. Ex., til venstre for Publikum, et gammelt, støvet Lærred, bag hvilket en Maskinmand kummerlig skjult beskæftiger sig med Tæppet. Fælt ser det ud. Der er Gang paa Gang foreslaaet et nettere og mere stemningsfuldt Arrangement. Lærredet hænger der bestandig.

Naar Orkestrets halvhundrede Medlemmer, skal til Prøve, begiver de sig ned i Orkestret efter deres Instrumenter og derfra i Række over Scenen, bort til Prøven — som man vil begribe, hver Gang til Forstyrrelse for Skuespilprøverne paa Scenen. Naar Orkestrets Arbejde er endt, gaar Vejen tilbage, over Scenen. Der er sket Henstillinger, om ikke en anden Ordning kunde findes. Regissøren har udarbejdet lange, motiverede Indstillinger. Orkestret vandrer stadig den samme Vej.

Der existerer forskellige Bestemmelser, i Følge hvilke Skuespillerne faar Godtgørelser for Brug af eget Tøj. Man kan høre de snurrigste Historier, som den om Fru X's Sjal, der købtes for et Par Kroner og indbragte en Snes, eller om Skuespiller N's Benklæder, som efterhaanden naaede en Værdi af mere end hundrede Kroner. Eller om Y, hvis Strudsfjers-Hat, til en halv Snes Kroner, har kostet Staten halvandet Hundrede: ti Strudsfjer var i gamle Dage meget kostbare. De gamle Regulativer røres ikke . . .

Støvet drysser.

Og Teatrets Direktion drømmer om den nye Tale-Scene.

Men det skal slaas fast, at der selv med denne store, uhandlelige Teatermaskine kan gøres et meget bedre Arbejde og *er* gjort et bedre Arbejde end nu.

Dertil forlanges imidlertid en Mand — én Mand, som bærer det fulde Ansvar. Naturligvis vil det samme Krav gælde, hvis vi en Gang opnaar den Lykke at faa Tale-Scenen.

Hvorledes vil imidlertid den nuværende Direktion for Alvor handle?

Den fastslaar selv Miseren: Operaen breder sig — Skuespillerne gaar ledige — Nationalscenen mister sin Prestige. Og dette sker under dens Ledelse, under dens utvivlsomme Ansvar.

Den har forlangt en Talescene — som den ikke faar. Den har, for at hjælpe sine Kunstnere økonomisk, krævet større Tilskud (samtidig med at den taktisk uklogt møder med 100,000 opsparede Kroner) — og Pengene bliver den nægtet. Vil den derefter sætte sig roligt til Rette og konstatere, at Dekadencen fortsættes: Sagde vi det ikke nok!

Eller vil den, trods alle Dementier, mandigt tage Konsekvensen af sin oprigtige Indstilling og sætte Embedet ind paa, at det bliver til Alvor med Talescenen — efter Direktionens egen Erklæring den eneste og uomgængelige Forudsætning for, at Nationalscenen kan drives videre med Ære.

MAXIMILIAN HARDEN OG HANS PROCESSER

Af Dr. phil. R. BESTHORN.

HISTORIENS Muse kan have løjerlige Indfald. Da Wilhelm II. besluttede sig til et afgørende Skridt for at opnaa en endelig i det mindste officiel Forsoning med Fyrst Otto v. Bismarck, sendte han en af sine Fløjadjudanter, sikkert med Forsæt Bæreren af et i Bismarck-Tidens Annaler berømt Navn, General Grev Kuno v. Moltke til Friedrichsruh for at overrække Ex-Kansleren en udsøgt Styrkedrik, en Flaske Steinberger Kabinet 1842. Ex-Kansleren havde det ægte Bismarckske Indfald, at tømme Flasken sammen med Tysklands giftigste journalistiske Kejserkritiker, Maximilian Harden. Mange Aar efter bragte Skæbnen atter Moltke og Harden i historisk Forbindelse. Wilhelm II. afskedigede Berlins Kommandant, Grev Kuno v. Moltke paa Grund af de Beskyldninger, som den gamle Majestætsfornærmer Harden, direkte og navnlig indirekte, med sin spidse Pen i sit Ugeskrift „Zukunft" havde rettet mod Greven og mod hans og Kejserens Ven: „Troubadouren", „Phili", Herren til Liebenberg, Ex- Gesandten i Wien, Fyrst Philipp zu Eulenburg. Denne Afskedigelse gav Anledning til en Skandaleproces. hvortil end ikke det nytyske Rige, i hvis Annaler man dog finder baade Kotze- og Tausch Processen, havde kendt Mage, en Proces, under hvilken der blev rodet op i de smudsigste Forhold, og som tvang Verden til at beskæftige sig med abnorme sexuelle Fænomener, som ellers end ikke antydes i godt Selskab.

Da Fyrst Bismarck paa en saa ejendommelig Maade tømte den kejserlige Flaske Vin, var hans Meddrikker allerede forlængst en saare bekendt Publicist. Harden var og er endnu en meget omstridt Personlighed, men i ethvert Tilfælde en original Personlighed; han havde haft en mærkelig Skæbne, og hans Udvikling var foregaaet i meget uregelmæssige Baner. Harden hedder egenlig Isidor Witkowski og er af iødisk Slægt, men er nu, i det mindste af Navn — i Virkeligheden er han „Fritænker" — „evangelisk" lige som sin Broder, Ex-Overborgmester, Bankdirektør, Gehejmeraad Witting. Den udførligste Redegørelse for Hardens Udviklingstid findes vel i det Brev, som han for ti Aar siden tilstillede *Gerhard Gran*, og som nyligt er blevet aftrykt i dennes Artikel: „Maximilian Harden" i Verdens Gang.

„Jeg er" — hedder det i Hardens Brev — „født den 21. Oktober 1861 i Berlin. Meget trist Barndom. Jeg besøgte her det franske Gymnasium, var i alle Sprog stadig den bedste; i Mathematik, Geografi og saa videre derimod miserabel. En voldsom Frihedstrang i Forbindelse med traurige Familieforhold drev mig til at blive Skuespiller, jeg var fra helt liden af ganske teatergal. Tretten Aar gammel rømte jeg hjemmefra, uden en Øre, uden Overfrakke, uden Papirer, og spillede paa elendige Scener store halvvoksne Roller. Halvandet Aar senere mæglede en ældre Broder mellem min Familie og mig; jeg kom tilbage, gik atter ind paa Gymnasiet, men havde stillet den Betingelse, at jeg senere skulde faa Lov at blive Skuespiller. Saa skete det. Da jeg var gaaet ud af Skolen, tog jeg Undervisning hos en Hofskuespiller og var i nogle Aar ved gode Scener, hvor jeg spillede Romeo, Don Carlos, Marc Anton, Mortimer, Prins von Homburg, Helten i Fedora, Clavigo, Don Cæsar og mange unge humoristiske Roller. Det behagede mig ikke i Længden, og heller ikke var jeg saa høj og havde ikke saa megen Stemme, som man dengang her krævede af unge, tragiske Elskere; lidt efter lidt blev Teatret mig modbydeligt. Jeg havde altid læst meget, navnlig fransk Literatur, og en god Dag fattede jeg den Beslutning at forsøge mig i Literaturen. Det var i 1888.

Jeg skrev en liden, meget umoden Teaterbrochure, som vakte nogen Opsigt i en snever Kreds. Jeg skrev satiriske Føljetoner og Literaturkritikker for „Berliner Tageblatt", hvorved jeg hurtig blev bekendt. Redaktøren af „Gegenwart" engagerede mig som Teaterkritiker; senere overtog jeg ved Siden deraf ogsaa Teaterkritiken for „Die Nation". Efterhaanden vaagnede den politiske Interesse; Avisernes politiske Artikler, som hos os staar usædvanlig lavt, var mig en Vederstyggelighed. Jeg skrev for „Gegenwart" mine Apostata-Artikler, som derefter udkom i *to* Bind og solgtes i et Oplag paa 18,000 Eksemplarer. Samtidig skrev jeg literære Feuilletoner for „Frankfurter Zeitung". Da vi ikke havde nogen dygtig ledet, for alle Anskuelser aaben og af Eliten benyttet Ugerevu, besluttede jeg at grunde en saadan. 1. Oktober 1892 udkom det første Hefte af „Zukunft", som er min Ejendom. Mit borgerlige saavel som mit literære Navn er Maximilian Felix Ernst Harden. . . . Jeg har aldrig gennemgaaet nogen systematisk Uddannelse (desværre!) og det lidet, jeg veed og kan, har jeg selv med den største Møje erobret mig."

Den Harden'ske Selvbiografi trænger i Henseende til hans journalistiske Virksomhed til et Supplement. Hardens berømteste „Apostata"-Artikel var „Menuetten"; men hans egenlige Berømmelse blev grundlagt ved hans „Kronede Ord" i „Frankf. Ztg." — indtil denne Dag hans aandrigste og bedst skrevne Artikel, fuld af Vid og Ondskab. Alle vidste og forstod, hvem han mente med Nero, der altid skrev „Ich med lutter store I'er", og ingen, der kendte Wilhelm II.'s mest opsigtvækkende brandenburgske Taler, kunde tage fejl af Ordene: „Da Henrik IV lovede at føre sine Soldater herlige Dage i Møde . . ." Men da der blev Tale om en Majestætsfornærmelses-Proces, forsikrede Harden — uforsagt eller forsagt, lige som man vil, eller begge Dele — at han aldeles ikke havde sigtet til hin Kejsertale."

Kejseren var den Gang endnu en Modstander af Majestætsfornærmelsesprocesser, og Harden slap for at forsvare sin mærkværdige Paastand. Men der kom andre Tider, og to Gange maatte „Zukunft"s Udgiver og Redaktør tage ufrivilligt Ophold paa en preussisk Fæstning — sidste Gang for sin ikke tilstrækkeligt eventyrlignende „Pudel-Majestät". Første Gang blev han behandlet meget mildt og havde Udgangslov; anden Gang var Straffen haardere, og „Zukunft" blev i lang Tid et lidet pikant literært og populærtvidenskabelig Tidsskrift. Men i Stilhed rustede Harden sig med Jernenergi til nye mindre farlige Bedrifter. Han havde paa Friedrichsruh hørt meget, hans Ven. Bismarcks Livlæge, Ernst Schweninger, og andre, fortalte ham meget mere, og han kastede sig, udrustet med denne Viden, over Politiken, navnlig Udenrigspolitiken. Som den beregnende Mand, han er, havde han tidligt udset sig specielle Omraader; han var, som hans ofte meget lange Citater viste, godt bevandret paa journalistisk saa lidet opdyrkede Omraader som Kirkefædrene og Encyklopædisttidens Litteratur. Han fordybede sig nu i bekendte og særligt lidet bekendte politiske Memoirer og Værker.

Man kan til en vis Grad forbauses over den Lykke, som „Zukunft"'s Spidsartikler, der altid fremkom uden Mærke, gjorde i den tyske Læseverden. Harden har ogsaa i de senere Aar — i Artikler i „Neue freie Presse" og i andre Blade — viist, at han kan skrive almindeligt menneskeligt Tysk; men hans Artikler i „Zukunft" er som oftest — og det gælder navnlig om de interessanteste — affattet i et næsten uforstaaeligt bundaffekteret Sprog, og spækket med dunkle Hentydninger. Rigtigt forstaaelige er disse Artikler kun for dem, der ganske nøje har fulgt alle tyske Rigsfænomener, og ofte maa man arbejde sig længe gennem vildsomme Frase-Ørkener, før man finder de pikante Oaser, der har gjort disse Artikler saa berømte.

Men til Gengæld er mange af disse Oaser ikke blot pikante, men ogsaa virkelig politisk interessante. Der er kommet „meget flyvende" til Harden, ogsaa fra de mest indviede Kredse og fra meget vidende Personer, der har havt deres særlige, ganske vist næppe altid gode Grunde til at forsyne „Zukunft"'s Udgiver med pikant Stof. Harden forstaar at bruge og misbruge, hvad han erfarer, og om end „Vorwärts" nylig ikke uden Grund har betegnet hans Artikler som „pikante, overkrydrede Personalia-Ragouts", maa det til Gengæld erkendes, at den Hardenske Sauce er skarp og virkelig pikant; den i og for sig umulige Stil, der i grafologisk Henseende svarer saa fortræffeligt til Forfatterens syleagtige Skrifttræk, passer til Formaalet: gennem dunkle Antydninger og Afsløringer at sætte Læserens politiske Fantasi i Bevægelse uden at komme i for farlig Nærhed af „Fæstningen".

Det galdt tildels ogsaa om „Zukunft"s Artikler om „den Liebenbergske Tafelrunde", der har givet Anledning til de saare uhyggeligt berømte Skandale-Processer, som siden 23. Oktober 1907 har staaet og maaske endnu længe vil staa paa Dagsordenen i det tyske Rige.

Harden begyndte sit Felttog mod Kejserens Ven, Herren til Liebenberg, Fyrst Philipp zu Eulenburg og hans „Tafelrunde" i Oktbr. 1906. Angrebet naaede sit Højdepunkt i de Harden'ske Artikler i „Die Zukunft" for 17. og 24. November 1906, der beskyldte Eulenburg og hans Venner for at være en Samling af „sødladne, spiritistisk anlagte Mandfolk", som havde slaaet Kreds om Kejseren.

De mest kriminelle Afsnit lød saaledes:

„Zukunft" for 17. November: „I en Aarrække var ingen vigtig Post bleven besat uden hans (Fyrst Eulenburgs) Medvirken . . . Den, der vilde eller ikke vilde noget, henvendte sig til ham. Saa syntes hans Stjerne at blegne. Hans Yndling Bülow (Rigskansleren) sad fast paa sin Plads i Solen (Harden sigter til Rigskanslerens Udtalelse om den tyske Kolonialpolitik, at Tyskland nu ogsaa vilde have en Plads i Solen); var bleven Greve, Kansler, Fyrste, ogsaa Millionarving . . . . Behandlede Phili, som han, før og senere, har behandlet enhver ubekvem Hjælper. Syntes ogsaa at blive færdig med ham. Da han (Bülow) sagde i Rigsdagen, at Kejseren ikke var nogen *Philister*, berømmede de Indviede denne Sætnings Tvetydighed. Men Romantikeren (ɔ: „Phili", Fyrst Philipp) kom tilbage fra sit Exil, blev atter indbudt, taget med til Nordkap, besøgt; og *revenant*'en kunde blive farlig for Kansleren. Han (ɔ: Eulenburg) har sørget for alle sine Venner. En Moltke er Generalstabschef, *en anden* (ɔ: Grev Kuno v. Moltke), *der staar ham endnu nærmere*, Berlins Kommandant, Hr. v. Tschirschky Statssekretær for Udenrigsministeriet; og for Hr. von Varnbüler haaber man ogsaa endnu at finde en lun Krog. *Lutter gode Mennesker. Musikalske, poetiske, spiritistiske; saa fromme, at de haaber større Helbredsvirkning af Bøn end af den klogeste Læge; og i deres Samkvem, mundtlig og skriftlig, af rørende Venskabelighed. Alt det vilde være deres private Sag, hvis de ikke hørte til Kejserens snævreste »Tafelrunde« og (jeg har endnu langt fra opregnet alle Affilierede) fra synlige eller usynlige Steder spandt Traade, der gør det vanskeligere for det tyske Rige at trække Vejret.* At en tysk Kejser selv vilde ordne alt, kan allerede vække Betænkeligheder; har han, med et til dramatisk Udladning tilbøjeligt Temperament, en usund Efterromantiker og *Aandeseer* til Raadgiver, vil man, selv naar han har genial Begavelse, kun kunne tænke sig en Politik *à la* Victor Hugo, har han betydelige Talenter, kun en Politik *à la* Bouchardy, Sue eller D'Ennery. En saadan Udvikling vilde være en uoverskuelig Ulykke for Riget og Monarkiet og maa derfor hindres med alle til Raadighed staaende Midler. Idag udpeger jeg aabenlyst Philipp Friedrich

Karl Alexander Botho Fyrste zu Eulenburg und Hertefeld, Greve af Sandels som den Mand, der med utrættelig Iver har tilhvisket og endnu den Dag i Dag tilhvisker Wilhelm den Anden, at han er kaldet til at regere alene og som uforlignelig Benaadet kun tør haabe og bede om Lys fra det høje Skysæde, hvorfra Kronen er bleven forlenet ham, kun overfor det tør føle sig ansvarlig. Denne Mands uheldsvangre Virksomhed skal i det mindste ikke fortsættes i Mørket."

Otte Dage efter denne Udfordring i daarlig Ridderromanstil fulgte en ny „Zukunft"-Artikel, der indeholdt følgende meget omtalte, urhardenske Afsnit, som ikke bør svækkes ved Oversættelse:

„November 1906. Nacht. Offenes Feld im Ukergebiet. Der Harfner. (Efter Sigende et „Kælenavn" for „Phili"): „Hast Du's gelesen?" Der Süsse: „Schon Freitag". Der Harfner: „Meinst Du, dass noch mehr kommt?" Der Süsse: „Wir müssen mit der Möglichkeit rechnen; er scheint orientiert, und wenn er Briefe kennt, in denen vom Liebchen (Kejseren) die Rede ist . . ." Der Harfner: „Undenkbar! Aber sie lassen's überall abdrucken. Sie wollen uns mit Gewalt an den Hals." Der Süsse: „Eine Hexenzunft. Vorbei! Vorbei!" Der Harfner: *„Wenn nur Er nichts davon erfährt!"*

Hvem „Er" var, var let at se; derimod tog man fejl af „den Søde". Man var enig om, at der her sigtedes til en meget interessant Person, den franske Legationsraad Lecomte, der ifølge andre Harden'ske Afsløringer skulde høre til Eulenburg-Kredsen og paa Liebenberg under Marokko-Krisen havde faaet Lejlighed til at erfare Kejserens Stemninger. Der fremtræder her et storpolitisk og tysk-politisk Forhold af største Interesse; ifølge Hardens Fremstillinger havde den franske Regering og den franske Gesandt i Berlin ved Lecomtes Hjælp paa afgørende Tidspunkter været bedre underrettet, end den tyske Statssekretær for Udenrigsministeriet, om Kejserens Opfattelse af de brændende storpolitiske Spørgsmaal. I Virkeligheden havde Harden med „den Søde" sigtet til Berlins daværende Kommandant, Kejserens Fløjadjudant, Grev Kuno v. Moltke, der efter Hardens Sigende var bekendt for, at han gerne spiste søde Sager og f. Ex. tog dem med i Theatret, og at man derfor sagde om ham: „Da kommt der Süsse mit der Tüte!"

Foreløbigt blev Misforstaaelsen dog ikke offentligt opklaret, men en fælles Ven af Fyrst Eulenburg, Grev Moltke og Harden, den hamborgske Theaterdirektør Friherre *von Berger* henledte Fyrsten og Grevens Opmærksomhed paa Hardens Opfattelse af dem og deres politiske Virksomhed og lod dem forstaa, at Harden vilde stanse sine Angreb, naar de opgav at øve politisk Indflydelse. Fyrst Eulenburg skal have svaret, at han rejste til Udlandet — senere har Fyrsten paastaaet, at denne Rejse allerede var bestemt længe før Bergers Mægling.

Det var ikke første Gang, Fyrst Philipp zu Eulenburgs Virksomhed som „Kamarilla"-Høvding havde beskæftiget Verden. I Bismarckkampens hedeste Dage havde det politiske Vittighedsblad „Kladderadatsch", der stod paa Bismarcks Side, rettet visse Beskyldninger mod „Troubadouren" (Fyrst Philipp) og hans Venner, den i Udenrigsministeriet almægtige lille Mand, Gehejmeraad Holstein og Kejserens daværende Fortrolige, den senere tyske Gesandt i København. nu i Bukarest, Kiderlen-Wächter; „Kladderadatsch" antydede, at disse tre Herrer havde dannet en Ring om Kejseren og forelagde ham falske Bismarck-Artikler, som de selv havde fremkaldt. „Troubadouren"s politiske Betydning var desuden fremtraadt paa en paafaldende Maade ved Caprivis Fald og i Hohenlohes Afsløringer. Men alligevel forblev Hardens Angreb temmelig ubemærkede, og i ethvert Tilfælde var Hardens Tafelrunde-Artikler næsten fuldstændigt glemte, da der i Slutningen af Maj fremkom Meddelelser om,

at Grev Kuno v. Moltke pludseligt var bleven afskediget, og at Kejseren havde forbudt Fyrst Philipp zu Eulenburg Adgang til Hoffet. Disse Begivenheder vakte selvfølgeligt stor Opsigt, og Interessen for dem forøgedes, da man erfarede, at Kejserens Bestemmelser med Hensyn til Fyrsten og Greven var fremkaldte ved, at Kronprinsen havde forelagt sin Fader Hardens Artikler; Kronprinsens Opmærksomhed var bleven henledt paa disse Artikler, da man i hans Nærværelse i et Officersselskab drøftede nogle højfornemme Kyradserofficerers Afskedigelse og de skandaløse Grunde til deres Fjernelse fra Hæren.

Der var vel dem, som mindedes en anden tysk Hofskandale, Hr. v. Kotzes Arrestation og efterfølgende Frifindelse, og som tænkte sig Muligheden af, at Kejseren atter havde ladet sig rive med af Øjeblikkets stærke Indtryk og atter havde fattet en noget for brat Beslutning. Men i det Hele var Indtrykket af Harden-Eulenburg-Moltke-Affæren overvældende, og det forøgedes ved Erindringen om, at der kort før Harden-Artiklernes Fremkomst havde gaaet Rygter om en Kamp mellem Rigskansler v. Bülow og den Eulenburg'ske „Kamarilla". Harden fejredes fra mange Sider som en stor Mand, og han nød sin Triumf; men da Grev Kuno v. Moltke gjorde Skridt til at anlægge Sag, og Fyrst Eulenburg søgte at faa indledet en Undersøgelse mod sig selv for at kunne tilbagevise de mod ham rettede Sigtelser, begyndte Harden, om end med mange store Ord, at dække sit Tilbagetog i en Artikel i „Die Zukunft" for 15. Juni 1907. „Grev Moltke" — hedder det i denne Artikel — „er bleven skildret mig som en elskværdig „Opernschwärmer", Hr. v. Varnbüler anses af mange for en klog Salondiplomat. Og om Hr. v. Tschirschkys Karakter veed jeg intet; som Politiker forekommer han mig utilstrækkelig. Ogsaa til abnorme Følelser hos enkelte Personer, der hører til Liebenberg-Kredsen, har jeg hentydet saa forsigtig, som Anstanden bød. Til strafbare Handlinger? Aldrig. Kun til et sødligt, umandigt Væsen, der i Aarevis var blevet spottet ved Hoffet. Disse Herrer er forbundne ved helligt Venskab, som man næppe finder hos normale Mænd. Spiritister, Aandeseere, der ogsaa driver en mystisk Kultus med Majestæten. En enkelt af den Slags kunde taales. En Gruppe duer ikke til vor haarde Tid. Og i Vidners Paahør har en af denne Skare sagt: „Vi har om den allerhøjeste Person slaaet en Ring, som ingen kan gennembryde". De, der kendte disse Kendsgerninger, havde den Pligt at tale. Med Fare for at blive misforstaaet af 99 af 100 Mennesker. Saaledes gik det mig. De, der ikke allerede selv havde min Opfattelse, mærkede slet ikke Hentydningerne. Skulde heller ikke Virkningen kunne naas, naar den lille Gruppe forstod mig? Saa vidt var det i December 1906. Dengang vidste de allerede ganske nøje, hvad jeg mente."

„Lad enhver" — saaledes slutter Hardens Tilslørings-Artikel — „gaa sine egne Veje. Jeg føler hverken Kald eller Tilbøjelighed til at kritisere andres Drifter og Lyster. Her har det drejet sig om Politik. Om Kejser og Rige. Derfor har jeg aldrig anset d'Herrer Phili, Tütü og Willy for strafskyldige, men kun for skadelige som den Gruppe, der staar Tronen nærmest (og som jeg tænkte Hundreder ved Hoffet, i Ministeriet, i Hæren). Det vidste de tre, og ogsaa deres franske Ven (ɔ: Legationsraad Lecomte); i det mindste i sex Maaneder har de vidst det ganske nøje. *Og de følte sig, med Rette, ikke krænkede* i deres Ære. Vil de saa sent ulejlige Statsadvokaten og Retten: „Bin unverzagt, ich habs gewagt und will des Ends erwarten"".

Der syntes dog ikke at true Harden nogen stor Fare i Anledning af hans Artikler. Grev Kuno anmodede forgæves Statsadvokaten om at skride ind, og Justitsministeren billigede Statsadvokatens Afvisning af Moltkes Henvendelse; disse Afslag ansaas almindeligt

som Beviser for, at Berlins Kommandant var bleven afskediget i dybeste Unaade.

Det vakte derfor megen Forbauselse, da Grev Kuno v. Moltke alligevel anlagde privat Sag mod Harden, men det varede længe, før Processen begyndte. I Mellemtiden syntes Bülows Stilling at være truet. Der var mange, som mente, og næppe uden Grund, at Rigskansleren med Tilfredshed havde set, at Eulenburg-Kredsens Indflydelse var bleven brudt; men der fremkom i Sommerens Løb Tegn paa, at Eulenburgs mægtige Venner ved Hoffet søgte at tage Hævn ved at styrte Fyrst v. Bülow. I ethvert Tilfælde vandt han Sejr og fik frie Hænder til at fjerne sine ubehagelige Medarbejdere. Det var et daarligt Varsel for Grev Moltke, og da endelig Sagen Grev Kuno v. Moltke contra Hr. Harden den 23. Oktober kom til Forhandling for Bisidderretten i Moabit, stormede Folk den lille Retssal.

Hovedinteressen samlede sig om „Kamarilla-Spørgsmaalet", og alles Øjne søgte efter Fyrst Philipp zu Eulenburg. Han var kommen til Berlin, men erklærede, at han af Helbredshensyn ikke kunde give Møde. Flere af de højfornemme indstævnede Vidner var udeblevne, blandt dem Fyrst Bülow, Chefen for Kejserens Militærkabinet, General v. Hülsen-Häseler og et Par af de stærkt kompromitterede tidligere Gardekyradserofficerer, Grev v. Lynar og den afdøde Prins Albrechts Søn Grev Wilhelm von Hohenau. Lecomte var bleven forflyttet af sin Regering og gav ikke Møde. Til Gengæld havde Grev v. Moltkes fraskilte Hustru, nu Fru Lili v. Elbe givet Møde, og blandt Vidnerne saas et Par ret obskure Personligheder, særlig en Dyretæmmer og en tidligere Underofficer ved Gardekyradsererne, der vakte Anelser om skandaløse Vidnesbyrd af Rang.

Disse Anelser gik i Opfyldelse. Grev Moltke saa meget lidende ud, medens Maximilian Harden vakte Opmærksomhed ved sin elastiske Skikkelse, sit energisk-beherskede Ansigt og en saare selvsikker Optræden. Forhandlingerne tog strax en for Klageren højst ubehagelig Vending, særligt ved Fru v. Elbes Vidnesbyrd.

Disse Forhør afholdtes for lukkede Døre, men i Overværelse af Bladenes Referenter. Den endnu smukke Ex-Grevinde v. Moltke — der først havde været gift med Godsejer v. Kruse, der døde i 1894, i Aaret 1896 havde ægtet Grev Kuno v. Moltke, var bleven skilt fra ham i Aaret 1899 efter hans Initiativ og en langvarig Proces og i Aaret 1904 havde ægtet sin Fætter, Løjtnant v. Elbe — var Hardens Hovedvidne. Hun havde i sin Tid søgt Beskyttelse hos ham og givet ham indgaaende Skildringer af sit ulykkelige Samliv med Greven. Det var hende, der havde fortalt Harden, at Greven havde haft Antipati for Kvinder og „elsket sine Venner over alt", og særlig havde fremhævet hans „sværmeriske Tilbedelse" af Philipp zu Eulenburg. Det var ligeledes hende, der havde fortalt Harden, at Grev Kuno havde pralet af, at han og hans Venner „havde slaaet Kreds om Kejseren". Hun bekræftede med en Række ganske umulige Skildringer fra sit ægteskabelige Samliv med Greven disse Udtalelser, og hendes Søn af første Ægteskab, Løjtnant v. Kruse, erklærede, at Grev Moltkes og Eulenburgs Optræden havde været ham paafaldende, skønt han kun var et Barn. Toppunktet af Skandalen dannede dog den tidligere Underofficer ved Gardekyradsererne Bollharts Fortællinger om de Orgier, hvori han havde deltaget i Grev Lynars Villa i Potsdam i Aaret 1896; men han kunde ikke bestemt udtale sig om, hvorvidt Fyrst Philipp Eulenburg havde deltaget i disse Orgier, og Fyrsten vægrede sig ved at lade sig konfrontere med Bollhart i sit Hjem, da han eventuelt ved sin Sygdom vilde være afskaaret fra at imødegaa Bollharts Udtalelser for Retten.

Forhandlingerne tog en for Klageren, Grev Moltke, afgjort ugunstig Vending. Harden

afslørede videre om Kamarillaen og fortalte, at man i den Eulenburgske Kreds plejede at betegne „den højeste Person i Landet" ved Ordet „Liebchen". Hardens Advokat, Bernstein rettede navnlig sine Angreb mod Fyrst Eulenburg og hævdede, at Fyrsten af Frygt for Mened ikke turde give Møde som Vidne. Bernstein afgjorde Kampen ved en vellykket Overrumpling. Under Forhøret over Pladsmajor v. Hülsen aflokkede Hardens Advokat ham en Antydning af, at Grev Moltke var bleven afskediget ved en hemmelig Ordre, og Greven gik i Fælden og hviskede til Hülsen: „Existerer der en Ordre, som jeg ikke kender?" Greven maatte gentage sit Spørgsmaal højt; dermed sluttede Rettens Formand Forhørene i Mødet den 26. Oktober — og udsatte til almindelig Forbauselse Afsigelsen af Dommen til Tirsdag den 29. Oktober. Dommen gik fuldstændigt Moltke imod. Bisidderretten indrømmede, at Hardens „Zukunft"s Artikler havde været af en for Klageren, Grev Moltke, fornærmelig Natur; men Retten erklærede, at Harden havde ført Beviser for sine Paastande, frifandt ham og paalagde Greven Sagens Omkostninger.

Moltke forlod som en dybt bøjet Mand Retssalen; han mødte Kejseren, men denne gengældte — tilfældigt eller forsætligt? — ikke hans Hilsen. Harden blev fejret med store Ovationer, og Kronprinsen, der (tilfældigt?) kom forbi Retsbygningen, fik sin Del af Folkejubelen.

Men saa indtraadte der en ny Vending. Efter de skandaløse Forhørsscener bebrejdede mange haardt Statsadvokatembedet, at det ikke havde fulgt Moltkes Opfordring og selv taget Sagen i sin Haand. Moltkes Venner erklærede, at der var sket ham Uret, idet han som Klager havde været afskaaret fra at afgive Vidnesbyrd, medens han, hvis det offentlige havde anlagt Sag for Landretten, som Mod-Klager kunde være stævnet som Vidne. Disse Betragtninger maa aabenbart have gjort deres Virkning paa rette Sted. „Oben" havde man, som Harden oplyste i sin Tale for Bisidderretten, sagt: „Bort med Eulenburg, helt bort med Hohenau; mod Moltke foreligger der ikke noget bestemt, men vi maa stille ham til Disposition, og han skal bevise sin Integritet. »*Gereinigt oder Gesteinigt!*" »De Ord" tilføjede Harden „ere faldne paa højeste Sted". Det maa vel være lykkedes Moltkes Venner at overbevise Kejseren om, at Moltke var bleven dømt af Bisidderretten uden at have faaet Lejlighed til at rense sig. Nu skred Statsadvokaten ind, og den 16. December begyndte en ny Proces mod Harden for et af den berlinske Landrets Kamre.

Statsadvokatens eller vel rettere den preussiske Justitsministers Optræden har vakt stærke og vistnok begrundede Indsigelser. Lige saa berettiget som det offentliges Indskriden vilde have været strax, da Kejserens Navn ved Omtalen af „Kamarillaen" blev indblandet i Sagen, eller da Retsforhandlingerne tog en saa skandaløs Vending, lige saa mærkeligt syntes det at være, at det offentlige tog Sagen i sin Haand, efter at Bisidderretten havde fældet sin Dom og Moltke endog havde appelleret Sagen. Statsadvokaten annullerede ved denne Fremgangsmaade ligefrem de for Bisidderretten førte Forhandlinger og dens Dom og begyndte en ganske ny Proces om den samme Sag. Harden og hans Advokat paastod, at denne Fremgangsmaade stred mod den gamle anerkendte Retsgrundsætning »*Ne bis in idem*«: at ingen to Gange maa sættes under Anklage for den samme Sag; de fandt Medhold hos de allerfleste tyske videnskabelige Autoriteter paa det juridiske Omraade. Men Overstatsadvokat Dr. Isenbiel, der ganske vist kan paaberaabe sig en Rigsretsdom af 1902, fastholdt, at hans Aktion var lovlig, og Landretten udsatte ved sin Kendelse Afgørelsen af dette Spørgsmaal til Dommen i Sagen.

Den anden Harden-Proces begyndte altsaa den 16. December — men den maatte strax

udsættes. Man har fremhævet, at Harden-Processerne har været Processer mellem »Syge«. Under den første Proces var Eulenburg syg og Moltke meget lidende; under den anden Proces var Turen kommen til Harden, og hans Hovedvidne, Fru Lili v. Elbe blev, hvad enten hun vilde eller ej, erklæret for meget syg. Moltke blev efterhaanden fuldstændig rask under den nye Proces, og for Landretten kunde Eulenburg give Møde, om end tydeligt nok med Besvær.

Disse Sygdoms- og Raskheds-Fænomener stod ganske sikkert i nogen Forbindelse med den forskellige Retsatmosfære, der herskede i de to Retssale. Harden erklærede i sin Slutningstale for Landretten, at han meget vel havde indset, at han havde »sejret for meget«, og han rettede en tydelig Bebrejdelse mod sin Advokat, den baierske Justitsraad Bernstein for at være gaaet løs paa Fjenden med altfor bajuvarisk Mod. Sikkert er det, at Hardens store Tale for Bisidderretten sluttede med dybe Buk for Tronen, der utvivlsomt, hvis Talen havde været om og af en anden, vilde have fremkaldt spydige »Zukunft«-Bemærkninger om »Byzantinisme«. Hardens Beundrere havde overset disse Buk, der ganske mindede om hans Forsøg paa at bortforklare hans »Kronede Ord« og om den lange kedelige »Zukunft«-Artikel, hvori han henvendte sig til Kejseren for at bortforklare alle Majestætsfornærmelses-Hensigter i Artiklen »Pudel-Majestät«. Harden havde anet og frygtet en ny Proces, og da hans Anelser gik i Opfyldelse, og Overstatsadvokaten skred ind, blev han greben af stærk Nervøsitet, og hans Helbred, der var blevet svækket ved hans sidste Ophold paa Fæstningen, kunde ikke modstaa denne Krise. Han fik et Tilbagefald af den Sygdom, Brysthindebetændelse, hvoraf han havde lidt ifjor Foraar, og den 15. December, Dagen før den nye Proces, tog hans Sygdom en saa alvorlig Vending, at Retsforhandlingerne maatte udsættes fra Mandag til Torsdag.

Harden gav Møde den 19. December, men han var synligt meget lidende. Retten viste ham da ogsaa megen Hensynsfuldhed. Harden fik Plads i en Lænestol mellem sine to Advokater, og selve Over-Statsadvokaten Dr. Isenbiel behandlede ham som en fremragende Mand, der havde Krav paa al Opmærksomhed. Det saa ganske ud, som om Rygterne om Forligsforhandlinger var rigtige — og de var rigtige. Hardens Broder og flere indflydelsesrige Medlemmer af »Kolonien i Grunewald«, hvor Hardens lille Villa ligger, søgte at redde deres Stammefrænde, og de støttedes af Ex-Landbrugsminister v. Podbielski, der har mange Forbindelser med den berlinske Finansverden, som er saa stærkt repræsenteret i Grunewald. Harden var imidlertid her i en vanskelig Stilling, fordi han havde afvist et Forligsforslag fra Bisidderrettens Formand med den altfor heroiske Erklæring, at han hellere vilde vandre i Tugthuset end slutte Forlig med Grev Moltke. Paa den anden Side maatte Moltkes Venner fordre, at Harden afgav en Erklæring, der kunde yde tilstrækkeligt fast Grundlag for, at den militære Æresret kunde give Moltke fuld Oprejsning, og Kejseren kunde genindsætte ham i hans Embede. Hovedvanskeligheden bestod dog maaske i, at Moltkes Venner ogsaa vilde rense Fyrst Philipp zu Eulenburg; det er i ethvert Tilfælde sikkert, at Over-Statsadvokaten under den sidste Del af Processen, da Moltkes Sejr var sikret, ganske aabenlyst optraadte som Eulenburgs Advokat. Endelig krydsedes Forligsunderhandlingerne vel af Hof-Kredses Ønsker om at give Maximilian Harden en saa forsvarlig Dukkert, at den gamle Majestætsfornærmers og Kamarilla-Afslørers Pen ikke mere kunde faa nogen Betydning.

Processen gik altsaa sin Gang, og Over-Statsadvokaten gik stadigt skarpere frem. Isenbiels Taktik var klar. Han vilde saa vidt muligt afskære alle politiske Drøftelser og rokke de Hardenske Vidners Troværdig-

hed. Denne Taktik lykkedes. Man kender ikke de enkelte Episoder i Kampen, der for den afgørende Del førtes for lukkede Døre; men man ved, at Fru Lili v. Elbe ikke holdt Stand overfor Isenbiels Angreb, og at hun endog gjorde Grev Moltke Undskyldninger. Der blev desuden ved en Række Vidnesbyrd af Læger og Damer, som havde kendt Fruen, da hun var Grevinde v. Moltke, tilvejebragt saa stærke Vidnesbyrd om, at hun var hysterisk og i det Hele meget syg, at Over-Statsadvokaten kunde gøre gældende, at hun ikke var et troværdigt Vidne. Endnu værre var det for Hardens Sag, at et andet af hans Hovedvidner, Redaktør Dr. Liman, svigtede ham. Liman havde for Bisidderretten vidnet, at Fyrst Bismarck havde udtalt sig i højeste Grad foragteligt om „Eulenburg-Tafelrunden" og brugt et Udtryk om den: »Kamarilla der Kinäden«, der maatte opfattes som Sigtelse for perverse Tilbøjeligheder. For Landretten erklærede Liman til alles store Forbauselse, at han kun havde opfattet Bismarcks Udtalelser som stærke Udtryk for hans personlige og politiske Had til Eulenburgerne. Ganske vist vidnede Bismarcks bekendte Livlæge, Cehejmeraad Schweninger, der paa Grund af Sygdom maatte forhøres i sit Hjem i München, til Gunst for Harden, men Beviser for sine Paastande kunde Schweninger ifølge Sagens Natur ikke føre. Da desuden baade Grev Moltke og Fyrst Eulenburg under Ed fralagde sig de Beskyldninger, som Harden mentes at have rettet mod dem, tog den anden Proces en for Harden afgjort ugunstig Vending. Han var da ogsaa nu villig til at gøre Afbigt overfor Moltke, og Moltke selv syntes ikke utilbøjelig til at nøjes med den af hans Modstander tilbudte Erklæring. Men Moltke-Eulenburgs Venner med Over-Statsadvokat Isenbiel i Spidsen hindrede Forliget. De fordrede, som det fremgik af Isenbiels direkte Opfordringer til Bernstein, at Harden og hans Advokat ogsaa skulde gøre Eulenburg Afbigt, og i det mindste Bernstein vægrede sig bestemt ved at foretage et saadant Skridt.

Saa faldt da Landrettens Dom den 3. Januar. Den gik lige stik imod Bisidderrettens Dom. Landretten erklærede, at Grev Moltke gik ud af Processen som en Hædersmand med blankt Æresskjold, og at Harden havde vist stor Letsindighed ved sine Angreb, og Retten dømte Harden efter Over-Statsadvokatens Paastand til fire Maaneders Fængsel og til at betale Procesomkostningerne baade for Bisidderretten, hvor han havde vundet Sagen, og for Landretten. Landretten fældede endog sin Dom med den skærpende Motivering, at Fængselsstraffen vilde ramme den Anklagede særligt haardt paa Grund af hans Helbredstilstand.

Harden har appelleret Landrettens Dom. Det er ikke helt usandsynligt, at Rigsretten vil kassere Landrettens Dom, lige som Over-Statsadvokaten eller rettere Justitsministeren har kasseret Bisidderrettens Dom, og henvise Sagen til Bisidderrettens Appeldomstol. Der har desuden været Tale om, at Hardens Advokater vil anlægge Sag for Mened baade mod Dr. Liman, i Anledning af hans vaklende Vidnesbyrd, og mod Fyrst Eulenburg, der paa sin Side muligvis ved Proces mod Harden vil søge at opnaa en lignende Oprejsning, som Grev Kuno v. Moltke har faaet ved Landrettens Dom.

Der er saaledes Udsigt til, at Harden-Processerne i lang Tid vil komme til at staa paa Dagsordenen.

Det er endnu umuligt at forudse, hvorledes disse Processer vil ende. Den Mand, som i de sidste Aar har været Hardens Hoved-Afsløringsleverandør, den paa det storpolitiske Omraade mest erfarne og mest vidende Mand i det tyske Rige, Fyrst Eulenburgs tidligere Ven, den nu afskedigede Excellence Hr. v. Holstein, viste sig vel i Retssalene i Moabit, men han har ikke aflagt Vidnesbyrd.

Det er ligeledes endnu umuligt at vide,

hvilken Indflydelse Processerne vil faa paa Maximilian Harden og paa hans fremtidige Virksomhed. Han synes at være i Færd med at rejse sig igen efter det tunge Slag, der ramte ham den 3. Januar, og han er vel Mand for at finde paa nye Udveje for at redde sin „Zukunft", der hidtil har bragt ham store Indtægter. Men der er dog megen Udsigt til, at Hardens Glanstid som politisk Skribent er forbi.

Skade for dem, der interesserer sig for den tyske Politik.

Der er ingen Grund til at nære særlig Medfølelse med Maximilian Harden. Han er en begavet Mand, en aandrig Mand, og man kan gerne give Dr. Isenbiel Ret i, at Harden er en genial Journalist. Men gennem den patriotiske Sandhedsapostels-Kaabe, hvormed Harden har draperet sig, skjelner man for tydeligt Sensations-Journalisten, der vil vække Opsigt, og som i denne Stræben ikke tager noget Hensyn til sine Medmenneskers Ære og Velfærd. Harden opfyldte alligevel en politisk Mission. De politiske Anskuelser, han gjorde gældende i sine „Zukunft"-Artikler, var ofte rigtige, skønt eller netop fordi de gik mod den almindeligt godkendte Opfattelse, ofte kun søgte Paradoxer, der skulde vække Opsigt. Det var dog mere ligegyldigt. Hovedsagen var, at Hardens Artikler bragte mange pikante, i det Hele vistnok rigtige Afsløringer, som Nutidshistorikeren nødigt vil savne. Og var end ikke alle Hardens Afsløringer rene Guldkorn, bør man ikke glemme, hvor vanskeligt det ofte er at naa til en rigtig Opfattelse af vor Tids Politik paa Grund af tilrettelagte Referater af Kejsertaler og officielle og officiøse Anekdoter.

Hardens Afsløring-Virksomhed maatte nødigt helt ophøre. Men hvorledes det end gaar ham og hans „Zukunft", maa man ikke lade sig paavirke af de ledende tyske Kredses og deres Presse-Organers Forsøg paa at benytte det Nederlag, som Harden ved Tidernes Ugunst og ved Omslag i Stemningerne paa „afgørende Sted" har lidt ved den berlinske Landret, til at henvise hans Afsløringer og ganske særligt „Kamarillaen" til Fablernes Verden. I Hovedsagen havde Maximilian Harden Ret, da han i sin Slutningstale for Landretten sagde: „Saa længe der findes Hoffer, vil der kun sjældent findes nogen, som under Ed siger: „Der findes en Kamarilla". Kamarillaens Væsen bestaar jo netop i, at den ikke kan paavises. I Telefonbogen finder man ikke Kamarillaen. Det samme gælder med Hensyn til det Spørgsmaal, om Fyrst Eulenburg har øvet politisk Indflydelse. Naar driver man Politik, naar man omgaas med den mægtigste i Landet? I den ligegyldigste Samtale kan man indvirke paa hans politiske Sensorium. Jeg erklærer rent ud, at jeg ikke kunde bevise, at der existerer en Kamarilla. Jeg veed det, men jeg kan ikke bevise det. Men selv mine mest forbitrede Fjender skulde indrømme, at ogsaa de daglig fremsætter politiske Paastande, som de ikke kan bevise. Der staar i Aviserne: Den og den Minister afskediges af den og den Grund, og naar det saa kommer for Dommeren, saa er han naturligvis bleven afskediget af Helbredshensyn. Man skulde dog med disse Betragtninger ikke komme for nær til den modnere Ungdoms Niveau."

OM ELEFANTER I FANGENSKAB

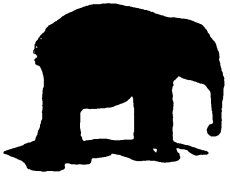

Altid har der været Mennesker, som i poetisk Higen har ønsket sig Fuglenes Vinger for at kunne svæve hen over Jordens skønne Dale og Bjerge og flyve op i dens uudgrundelige Himmel; men de har maattet føle deres Afmagt og i Stedet for at følge Fuglen og være hos den, har de maattet finde sig i at lade *den*, endog ofte fængslet i Buret, være hos *dem*.

Men der har ogsaa altid været Mennesker, hvis Hjem har gaaet i Retning af det Jordbundne, det Materielle og de har mindre haft Brug for den lette Flugt end før den massive Kraft, de har ønsket sig en Forbundsfælle paa Jagten og i Krigen, en Hjælper i det daglige Slid, der gør Hænderne grove, i den beregnende Handel, der gør Pungen til en Nøgle, der lukker op for Verdens Nydelser.

Derfor har man fra de ældgamle Dage af lært sig til at tæmme de Dyr, der har duet til at dræbe og til at slide.

Hannibal, der med 37 Elefanter drog over Alperne for at knuse sit Fædrelands Fjender, havde haabet ved Hjælp af disse Dyr at give sin Hær et mægtigt Plus af Kraft, og havde det ikke netop drejet sig om en Færd op over Bjerge og Afgrunde, gennem Sne og Is, saa havde de kolossale Dyr vel holdt bedre ud, saa at hans Elefant ikke tilsidst havde været den eneste. Hvad den var værd, følte Romerne meget vel, og de sørgede senere paa Afrikas Grund for, at en Fredsparagraf gav dem Garanti for, at Karthagerne var blevne af med *alle* deres Krigselefanter.

Der berettes fra hine fjerne Dage om andre Hære, der havde Elefanter med sig. Da Makkabæerne stred for deres Frihed, maatte de skælve ved Synet af dem. Eleazar Zavaran saa tyve Tusinde Stridsmænd komme med 32 Elefanter i Følge; . . . „og der var paa dem stærke Taarne af Træ, som bedækkede hvert Dyr, fastbundne med Remme; og paa hvert var der 32 Krigsmænd foruden Føreren". Saa var det, at Eleazar „saa blandt Dyrene et, som var pansret med kongeligt Pantser, og som ragede frem over alle de andre Dyr . . . . og han gik under Elefanten og dukkede sig under den og stak den ihjel, og den faldt til Jorden oven paa ham og han døde der."

Men vi behøver ikke at ty tilbage ti disse et Par Aartusinder gamle Beretninger. Den Dag i Dag gaar Elefanterne i Krig som

Nyfødt Elefantunge. Født Dagen efter, at Moderen var indfanget.

gode Soldater. Ikke dog de afrikanske, — dem har man opgivet at tæmme i større Maalestok, og at en afrikansk Elefant for en Del Aar siden var at se i København, var noget her i Landet ganske snestaaende. Den blev syg og døde, og paa Zoologisk Museum kan man bl. a. se dens vældige Hoved med de store Ører og de lange (forøvrig imiterede) Stødtænder.

I Indien holdes der derimod mange Elefanter til Militærbrug. Vel afrettede er de mange Penge værd, og den engelske Regering opretholder en fast Institution, hvis Opgave det er at lede Fangsten af vilde Elefanter, oplære dem og afhænde dem der, hvor der er Brug for dem. Ogsaa som fredelige Arbejdere har de stor Værdi; men nægtes kan det ikke, at den sidste Menneskealders tekniske Fremskridt for en Del har gjort dem mindre nødvendige end de tidligere var.

Uger igennem kan en lille Hær af Jægere, bistaaede af tamme Elefanter, jage de vilde hen imod et bestemt Maal, en med stærkt Pallisadeværk omhegnet Plads. Er man endelig kommen saa vidt, at man har faaet Flokken jaget herind, skynder man sig at lade en for Indgangen anbragt Falddør brase ned, og nu begynder der et artigt Skuespil. Elefanterne vil ud, men allevegne løber de mod Pallisadeværket. Saa slipper man, helst om Natten, de tamme Elefanter ind, og disse giver sig uden videre til at tampe løs paa de vilde, og hjælper Snablens Slag ikke, faar Urostifterne Stødtænderne at føle. Paa saa mange af de tamme som muligt sidder der stærke, modige Mænd, og de hjælper til med at skaffe Ro, og det lykkes dem efterhaanden at faa en Del af de vrede Dyr bundne. Imens staar der Folk øverst oppe bag Indhegningen, og hver Gang Kolosserne styrter sig imod dem, skræmmes de tilbage med Hyl, som selv Djævlene ikke kan gøre bedre, med Fakler, der svinges imod dem og med Geværsalver — løst Krudt naturligvis.

Vilde Elefanter svømmer over en Flod, drevne af de tamme, der holder lige saa godt sammen paa dem som en Hyrdehund paa sin Hjord.

Det er mærkeligt, at saa stærke Dyr saa hurtigt giver tabt og finder sig i at lade sig kommandere; var de ikke saa godmodige, saa lidet skarpsindige, vilde man ikke saaledes kunne betvinge dem. En Han kan blive 10 Fod høj og veje 8000 ℔, og saavel i Snabelen som i Stødtænderne, der kan blive over 5 Fod lange, og i de vældige Fødder har Elefanten Vaaben, der rent ud sagt er frygtelige. Men Erfaringen viser, at den hurtigt opgiver at bruge dem, og de

nærmeste Dage efter Indfangningen lader man Dyrene spadsere ud, dog under Ledsagelse af tamme Elefanter, thi disse er ypperlige Læremestre. I nogen Tid binder man dem dog forsvarligt, især om Natten, og hænde kan det, at et Elefantbrøl fra de fjerne Skove kan naa de bundne Dyr og vække deres Erindringer om det frie Liv, saa at de farer op og slider i Tovene; saa maa man op af sin søde Søvn for at se efter, om Rebene endnu er forsvarligt gode; men senere, eftersom Aarene gaar, kan man nøjes med at binde dem med en Traad, om man har Lyst.

Vilde Elefanter drives det sidste Stykke Vej henimod Pallisadeindhegningen.

Som Soldater kan de blive særdeles brugbare, f. Eks. hvor det gælder om at faa slæbt Kanoner afsted, og ride kan man trygt paa den brede Hals; men ogsaa til Ingenieurarbejde er de gode, idet de kan slæbe Tømmer og stable det. Dermed er da ogsaa sagt, at de under fredelige Forhold kan finde rig Anvendelse. Man bruger dem som

Trækdyr eller Lastdyr; man rider paa dem gennem ellers ufremkommelige Skove og ufarbare Sumpe, ja man kan lade dem svømme over de bredeste Floder og de største Søer og saaledes bogstavelig talt bruge dem som Skibe. De svømmer glimrende og med stor Udholdenhed — en Svømmetur paa 3—4 Timer eller mere gaar de ikke af Vejen for. I Teaktræskove, som før stod urørte, bærende Aartusinders Tradition frem til os, men som mangler sine Stødtænder; Mange tror, at den maa have løbet dem imod Gitteret, saa at de er brækkede af. Sligt kan hænde, men i Regelen har Dyret aldrig haft Stødtænder. Heller ikke om det var forblevet i Hjemstavnen vilde de være komne frem. Paa Ceylon er det meget sjældent at se en Elefant med denne Prydelse, og paa Asiens Fastland hvor det er hyppigt at se det, findes der dog særdeles mange Dyr, som

Vilde Elefanter, for hvilke Falddøren lige er faldet til, søger at bryde ud, men bindes.

nu ødelægges for Pengevindings Skyld, slæber de afsted med store Stammer, som ingen Mand kan rokke, og hjemme ved Arnen kan Kolossen passe et lille Barn eller gaa et Byærinde.

Saa er der en Lod, som venter enkelte Elefanter: Dels for at høste Belæring men ogsaa dels for at more sig omtrent som Filistrene over den fangne Samson forlanger Folkenes brede Lag at se fangne Dyr, og derfor maa en Del Elefanter paa Rundrejse som Forevisningsdyr, eller de ender i zoologiske Haver. Tit og ofte hører man i en saadan Have Folk beklage, at vedkommende Elefant aldrig lyksaliggøres med den. I Hamburg har der indtil ifjor været en stor Elefant med vældige Tænder; de var forøvrig, slidte og furede som de var, alt andet end en Prydelse for det store Dyr. Chang, som nu findes i Københavns zoologiske Have har som ung haft smaa Stødtænder, de faldt ud som Mælketænder — da havde jeg dem i Haanden, de var ganske nydelige, men det behagede ikke Hr. Chang at lade dem efterfølge af blivende Tænder.

Det var i 1878, at Elefantparret Chang og Eng ankom til København som Gave fra Konsul Købke i Bangkok. De var den-

gang en 5—6 Aar gamle og c. $2^1/_2$ Alen høie. Selvfølgelig maatte de strax henregnes blandt Havens første Seværdigheder, og især blev Hunnen, Eng, Publikums Yndling. Den tog elskværdigt mod Drikkepenge, som den overleverede til Dyrepasseren, og den lagde sig paa Knæ foran Tilskuerne for at faa sig en eller anden Lækkerbidsken. Stakkels Eng! Det var sikkert mindre velopdragne Besøgendes Skyld, at den (1893) blev syg og døde. Det hænder, at Folk fodrer Dyrene med Ting, de ikke kan taale, ja at de med Villie giver dem ildesmagende eller endog skadelige Ting, for derefter at more sig ved at se, paa hvilken Maade Dyrene vil udtrykke deres Afsky eller Misfornøielse. Eng har vistnok i den Henseende haft adskilligt at beklage sig over; hendes Fordøielse har ikke været saa robust som Changs. Han har i hvert Fald een Gang uden Men nydt et Maaltid, som man ikke skal misunde ham. Det var dengang, da en Dame, der vilde traktere ham med Pærer, var saa galant at præsentere ham dem i en Kurv. Hun var

Chang og Ellen hilser paa hinanden.

Ungen, Kaspar blev den kaldt, tilvenstre 3 Dage gammel, tilhøjre 3 Uger.

naiv nok til at mene, at han var saa velopdragen, at han vilde spise dem en for en, men han tog Sagen paa en anden Maade,

Ellen søger at faa Kaspar til at patte,

idet han tog hele Kurven paa een Gang og lod sig den smage sammen med alle Pærerne.

Det var et stort Tab for Haven, at Eng døde. Hun havde desuden altid været blid og omgængelig; det har Chang nok aldrig været, og der gik endog i sin Tid Rygter om, at Haven maatte skille sig af med den. Heldigvis kom det ikke dertil. Man forstærkede det Gitter, der er udenom hans Hus og trøstede sig med, at selv om det er sandt, at en Elefants Adfærd ikke lader sig udgrunde af noget Menneske, saa maatte man dog turde beholde ham. I Aaret 1896 forærede Admiral Richelieu Haven to Unger, men den ene var syg og maatte snart dræbes; man havde da Ellen tilbage. Direktionens daværende Formand, Hr. Lassen Landorph, blev enig med Direktør Schiøtt om, at man burde anbringe Ellen inde hos Chang. Dels vilde man jo derved vinde Plads, og dels kunde Dyrene være hinanden til Selskab, men foreløbig mente man dog, at man maatte nøies med at anbringe dem i Gaarde, der stødte op til hinanden; thi Changs Ondskabsfuldhed maatte man tage med i Beregningen. I Aarene 1903—04 var de saa Naboer, men da man derefter skrev til Hagenbeck i Hamburg, at man snart agtede at sætte dem i eet og samme Rum, svarede han tilbage, at det vilde aldrig nogensinde kunne gaa an at gøre det. Ikke desmindre vovede Direktør Schiøtt d. 20de April 1905 at føre dem sammen, og hans Dristighed belønnedes, idet Dyrene kom godt ud af det med hinanden. At de, uagtet de var af forskelligt Køn, skulde kunne faa Unger, vovede man ikke at drømme om; thi det er jo en gammelkendt Mening, at Elefanter overhovedet ikke nogensinde har forplantet sig i Fangenskab. Helt rigtig er denne Mening ikke. I visse af Indiens Egne forplanter de tamme Elefanter sig hyppigt, i andre gør de det ganske vist kun sjeldent; men selv udenfor deres Hjemstavn er det

Ellen maa anstrenge sig i særlig Grad for at Kaspar kan finde sig tilrette.

hændet et Par Gange, at de har sat Unger i Verden.

Fra Efteraaret 1906 at regne maatte man endog have Grund til at tro, at vor Zoologiske Have skulde faa Lov til at nævnes blandt de faa, der var Hjemsted for et Elefantbarn; thi fra den Tid af begyndte man at kunne se paa Ellen, at hun skulde føde. Fødselen indtraf dog ikke før d. 9de Decbr. 1907. Ingen havde iøvrig nogen Anelse om, hvad der var skeet, før man om Morgenen tilfældigvis kom og saa, at der gik en Unge om inde hos Ellen. Det, der særlig karakteriserer en saadan Unge er dens forholdsvis rige Haarklædning og dens krumme Ryg. Iøvrigt var det morsomt at se den stolpre om paa en lignende ubehjælpsom Maade som man kender fra en nyfødt Kalv.

Først om Eftermiddagen fandt han sig til Rette med at patte, under hvilket Arbeide Snabelen aabenbart generede ham en Del. Helst vilde han staa foran Moderens Bryst, men hun søgte gerne at dreie ham om saaledes, at han kom til Patterne bagfra. Ungen har nu et godt Stykke at voxe fra den Meterhøide, den maalte ved Fødselen, og indtil den naar Faderens Størrelse. Changs Vext er for et Tidsrum af 10 Aar bleven bogført saaledes:

Nu har Kaspar lært Kunsten.

1878	63 Tomm.
1879	67 —
1880	71 —
1881	$80^1/_2$ —
1882	$85^1/_2$ —
1883	89 —
1884	95 —
1888	96 —

Nu er han forlængst en sand Kæmpe.

Der skal en god Portion Foder til for at et saadant Resultat kan naaes. For Tiden faar Chang hver Dag 160 ℔ Hø, 20 ℔ Runkelroer og 10 ℔ Mais foruden det, de Besøgende forunder ham, og det kan til Tider være flere Hundrede Hvedeknopper om Dagen og forskelligt Andet. Hans daglige Drik er over 300 Potter Vand. Der døde for et Par Aar siden i England en Skjoldpadde, der havde levet allerede paa Chr. IV's Tid. Det vil være interessant at se, hvor længe vore Elefanter kan gøre det. I deres Hjemstavn bliver de ofte over 100 Aar. *R. C. M.*

RIGSDAGEN

FOLKETINGETS første Møder i det ny Aar var helligede Børnehjemssagen. Rent formelt drejede de lange Forhandlinger — fra d. 9. til den 14. Januar — sig om et lille Lovforslag paa kun tre, fire Linjer angaaende en Omordning af Stillingen som Overinspektør for Opdragelsesanstalterne. Reelt drejede Debatten sig dog næsten udelukkende om en helt anden Text, nemlig om Indholdet af de af en justitsministeriel Undersøgelseskommission optagne Forhører angaaende de af Folketingsmand *Sabroe* rejste Anklager mod Ledelsen af Børnehjemmet „Hebron". Og yderligere tilspidsede denne Drøftelse af Forhørsakterne i Hebronsagen sig atter til væsentligt at forme sig som et skarpt politisk Sammenstød mellem Regeringspartiet og det socialdemokratiske Parti, der ved sin Presse over hele Landet havde støttet den af Sabroe rejste voldsomme Agitation mod det omtalte Børnehjems Forstanderinde. Regeringspartiets Ordfører, Folkeskolelærer *Jensen-Knudstrup* saavelsom Justitsminister *Alberti* brød i stærke Ord Staven over den Hensynsløshed og Mangel paa Kritik, hvormed Sabroe i Bladartikler og paa Folkemøder havde rejst en forbitret Folkestemning mod den paagældende Kvinde, byggende paa Forklaringer, hvoraf flere havde vist sig falske og andre ubevislige. Alligevel førte Aktionen ikke til noget afgørende politisk Resultat, særligt fordi de øvrige politiske Partier holdt sig udenfor Kampagnen, eller ved deres Ordførere fremhævede, at selvom adskillige af den socialdemokratiske Presses Afsløringer havde vist sig overdrevne eller ubeføjede, syntes dog Forholdene paa flere af vore Børnehjem efter selve det i Forhørerne oplyste endnu af den Art, at en vaagen Kritik fra Offentlighedens Side var i høj Grad paakrævet.

Forhandlingerne i hele denne i Pressen længe i Forvejen hidsigt omdebatterede Sag fulgtes med en saadan Interesse, ja Lidenskab fra Tilhørernes Side, at de hyppige Bravo- og Fyraab fra Tilhørergalleriet tilsidst nødte Formanden til det i Folketingets Annaler sjeldne Skridt at maatte suspendere Forhandlingerne i ti Minutter for at lade Tilhørerlogen rømme og fortsætte Forhandlingen uden Tilhørere.

Efter disse bevægede Dage gik Folketinget over til den sædvanlige grundige Gennemdrøftelse af Budgettets Enkeltheder ved Finansforslagets anden Behandling. Denne Behandling, der først afsluttedes den 22., forløb i det hele overmaade fredeligt. Naturligvis manglede ikke en lille Kaardekrydsning under Militærbudgetterne, og den ny Ordfører for den ene Halvdel af Budgettet, Gaardejer *P. T. Nielsen*, der havde afløst den til Kreditforeningsdirektør udnævnt tidligere Ordfører, Gaardejer *Blem*, fik Lejlighed til at tjene sine Sporer ved en rask lille Holmgang med Socialdemokraterne forfarne Finanslovsordfører *K. M. Klausen* angaaende Socialdemokratiets Stilling til Spørgsmaalet om vor Industris Beskyttelse under Konkurrencen med Udlandet. Men mere opsigtsvækkende Sammenstød forefaldt ikke, særligt fordi Justitsministerens Sygdom bevirkede, at et af de faa Spørgsmaal af pikant politisk Natur, nemlig Spørgsmaalet Braaskovgaard, maatte udskydes til Finanslovens tredie Behandling. Og selv det af Folketingsmand Dr. *Birck* under Finanslovens første Behandling med saa stor Højtidelighed rejste Spørgsmaal om Kammeradvokatens Stilling til det fallerede Aktieselskab Oscar Køhler, som han havde indskudt til Finansministerens Kendelse, fik en saare fredelig, ja næsten festlig Udgang med Anerkendelse fra Finansministerens Side af den fuldkomne Rigtighed af Folketingsmandens Oplysninger og fra Folketingsmandens Side af den salomoniske Visdom, hvormed Finansministeren havde skilt sig fra sit delikate Hverv.

I *Landstinget* skete derimod i Januar større Ting. Aarets største Begivenhed — ja den største politiske Begivenhed siden det storpolitiske Forlig i 1894 og Systemskiftet i 1901 — nemlig Afslutningen af Overenskomst mellem det frikonservative Parti i Landstinget og Regeringen angaaende det kommunale Valgretsforslag, hvorved den saa ofte i Udsigt stillede Kamp mellem Folketing og Landsting afværgedes ved en Given efter fra begge Sider, foreligger dog endnu, da denne Kronik gaar i Trykken, kun som en officiel Udentings-Meddelelse gennem Ritzaus Bureau, og skal derfor ikke her nærmere omtales, før en formel Betænkning fra Udvalget foreligger.

Men skønt saaledes ikke endnu formelt fuldbyrdet viste Forliget dog strax sin fremaddrivende Kraft ved at faa en anden af de store politiske Sager til at glide ud over det døde Punkt og nærmere mod sin Afgørelse, nemlig Toldlovsforslaget. Dette Forslag, der strandede sidste Aar, lykkedes det nu at føre over anden og tredie Behandling igennem Landstinget og over i Folketinget. Men ganske vist, lige modsat det kommunale Valgretsforslag, hvor Sagen allerede er reelt, omend ikke formelt afgjort, skønt ikke engang Betænkning endnu er afgivet af Landstingsudvalget, opnaaedes der ved Landstingets Behandling af Toldloven kun et rent formelt, men intet reelt Resultat. I Landstingets omfangsrige Toldlovsbetænkning stilledes vel ikke færre end 186 Ændringsforslag, og Toldlovsforslaget fik ved Vedtagelsen i Landstinget et fra Folketingets Vedtagelse helt forskelligt, stærkt protektionistisk Udseende, men fra alle Sider var man klar over, at denne Vedtagelse ikke var Landstingets endelige Standpunkt, og at Forslaget i denne Skikkelse blot sendtes bort fra Landstinget for at det saa hurtigt som muligt kunde naa i Fællesudvalg, nedsat af begge Ting, hvor den egentlige Forhandling mellem Tingene først for Alvor skulde begynde. Der er derfor heller ingen Anledning til nærmere at omtale de mange indviklede Enkeltheder under denne formelle Toldlovsbehandling — hvad der skal blive til gældende Toldpositioner og trække sine dybe Furer i vort fremtidige økonomiske Liv, ligger gemt i Gudernes eller rettere det kommende Fællesudvalgs Skød.

Derimod traf Landstinget en klar og upaaankelig Afgørelse med Hensyn til det trods Strandingen forrige Aar paany i Aar af Ministeren for offentlige Arbejder fremsatte Lovforslag om en *Telegrafbygning i København*. Dette af en saa uheldig Skæbne forfulgte Lovforslag blev af Landstingsudvalgets Flertal (de Frikonservative og Højre) indstillet til at nægtes Overgang til 3die Behandling, og denne Dødsdom eksekveredes d. 17. Januar med 33 Stemmer mod 27.

Endelig maa nævnes Landstingets 1ste Behandling d. 17. Januar af det af Justitsministeren fremsatte Lovforslag om *Kørsel med Automobiler*. Den gældende Lov af 30. Marts 1900 skulde revideres inden Udløbet af to Aar, og et nyt Forslag maatte altsaa fremsættes allerede i Aar, skønt Loven endnu kun har haft saa kort Tid at virke i. Det vil erindres, at Loven kun blev til under stærk Modstand paa Grund af de Indskrænkninger, den fastsatte i Kørselen med Automobiler. Det ny Lovforslag er imidlertid saa langt fra læmpet efter Ønskerne fra automobilvenlig Side, at det Ansvar og de Forpligtelser, der paalægges de automobilkørende, tværtimod i høj Grad er skærpet. Saaledes er Bøderne for Overtrædelse af Loven sat betydelig op, og det bestemmes i Forslagets § 31, at naar en Automobilfører efter ifølge Dom eller Forlig at være straffet for Overtrædelse af de ham som Fører paahvilende Forpligtelser paany findes skyldig i saadan Overtrædelse, begaaet mindre end 1 Aar efter forrige Overtrædelse, „bliver Retten til at være Automobilfører ved Dommen at frakende ham enten for et bestemt Tidsrum, ikke under 3 Aar, eller for bestandig". Ligeledes bestemmes det i § 33, at naar der ved Sammenstød med Automobilet eller i Automobilets Nærhed sker Skade paa Person eller Gods, er den for Automobilet ansvarlige pligtig at erstatte Skaden, „medmindre det oplyses, at den skadelidte selv forsætlig eller ved grov Uagtsomhed har hidført Skaden eller det fremgaar af Omstændighederne, at denne *ikke* skyldes Automobilets Tilstedeværelse".

Som det var at vente fremkaldte Automobilforslaget ogsaa denne Gang stærk Meningsforskel. Medens Lensgreve *Ahlefeldt-Laurvig* vilde føre en Del af Landboernes og de mindre Junkeres Uvilje mod Automobilerne tilbage til en Misundelse mod de hurtigt flyvende Biler, der suser selv de raskeste Heste forbi, og *Brandes* henviste til, at Uviljen imod og Frygten hos Landboerne i sin Tid var lige saa stor overfor Cyclerne, som nu dog de allerfleste Heste har vænnet sig til, anbefaledes Lovforslaget stærkt fra Venstrereformpartiets Side, og ligeledes i det væsentlige af de Frikonservatives Ordførere, *Rotbøll*, der hævdede, at Automobilerne vel sikkert var Fremtidens Køretøj, men netop derfor ikke Nutidens, og at man derfor saa længe maatte sikre dem mod Skade fra Automobilerne, der benytter og maa benytte Nutidens Befordringsmidler. At der ved den sidste Udtalelse er fældet den Folke-Dom, der vil være afgørende for Lovens Skæbne paa Tinge, kan næppe være tvivlsomt.

K. B.

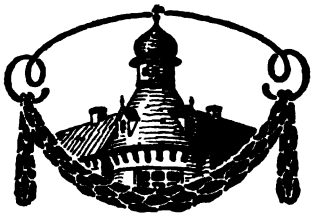

KJØBENHAVNS LAANE OG DISKONTOBANK

AKTIESELSKAB

AKTIEKAPITAL Kr. 16.000.000
RESERVER Kr. 2.560.000

HOVEDSÆDE: Amagertorv 24. — 10-4. Telf. 6900.
NØRREBRO AFD.: Nørrebrogade 26. — 10-3 og 6½-8. Telf. 4951.
ØSTRE AFD.: Bredgade 77. — 10-3 og 5-7. Telf H 583.
VESTERBRO AFD.: Vesterbrogade 41 B. 10-3 og 6½-8. Telf. H 359.
HELLERUP AFD.: Strandvej 96. — 10-3 og 6½-8. Telf. Hell. 119.

Foretager alle Bankforretninger.

Køber og sælger Obligationer og Aktier.

Modtager Indlaan og Indskud paa Folio og Bankbog.

3 Mdrs. Indlaan = 4½ pCt.
Rente paa Bankbog = 3½ pCt + Bonus.

Boxer udlejes i Hovedsædet og Hellerup Afdeling:
15—25—40 Kr. aarlig.

Værdipapirer og Værdigenstande opbevares mod ½ ‰ aarlig Afgift.

Rejse-Akkreditiver udstedes. Fremmed Mønt købes og sælges.

Det gjensidige Forsikringsselskab

„DANMARK"

Hovedkontor: Selskabets Ejendom,
V. Boulevard 34, Filialkontor: Amagertorv 3.

Desuden har Brandforsikringsafdelingen Agenturer over hele Landet og Livsforsikringsafdelingen har General-Agentur i *Aarhus*: Prip, Clemensborg, og i *Odense*: Schreiner, Kongensgade 31.

	Brandfors.	Livsfors.
Forsikringssum	c. 877 Mill.	c. 50 Mill.
Formue.	- 3¼ —	c. 10 —

Aug. Goll

Forbrydelse og Foraarsagelse
Forbrydelse og Forebyggelse
Forbrydelse og Retshaandhævelse
(»Dansk Tidsskrift« 1900 Aug., Okt. og Novbr.)

Vore unge Forbrydere
(»Dansk Tidsskrift« 1904 Marts)

Lige Forbrydelse — lige Straf
(»Dansk Tidsskrift« 1904 Mai)

Enkelthefter af »Dansk Tidsskrift« sælges à 1 Kr.

G. E. C. GAD.

Med Ennas
Fotografi-Apparater
kan enhver strax fotografere overalt.
Forlang Katalog.
„Amatør-Fotografen"
Vimmelskaftet 47.

I Bogladerne faas
WILLIAM SCHARLING
BANKPOLITIK
2. Udg. 6 Kr. 50 Øre
HANDELS- OG TOLDPOLITIK
9 Kr. 50 Øre
G. E. C. GAD.

HOVEDKONTOR FOR DANMARK:
AMALIEGADE 3.
TELEFON Nr. 7507.

Sparekassen
for Kjøbenhavn og Omegn.
Stiftet 1820.

SPAREBØSSER
udlaanes til Enhver, der indsætter **5 Kroner** paa en ny Sparekassebog.

I alle Boglader faas
Stjernehimlen
Stjernekort med Drejeskive
2 Kr.
G. E. C. GAD.

KONG CARLOS

Af KARL LARSEN.

Kong Carlos! — han var ikke vanskelig at faa at se, naar man kom til Lissabon.

Det var ikke en Mand, der holdt sig hjemme.

I Vogn passerede han hyppigt Byens Gader, ofte fra eller til Jernbanen, paa Vej mellem de kongelige Slotte i Lissabon og dem andet Steds i Landet; eller han skulde en Tur ud i det Fremmede, eller vendte hjem derfra.

At han blev dræbt netop paa en saadan Køretur, er lige saa betegnende, som det vilde have været, om en Pasteur var falden død om i sit Laboratorium.

Jeg ser Carlos den Første for mig, ikke henslængt i Vognen, men godt og fast anbragt, med den mægtige Ryg mod et mageligt Ryghynde, før indtil Overdrivelse og saa blond, at han virkede blisset.

Det var et stort og svært Menneske, men med noget underlig vegt og vagt i sin Fremtoning. De lyse Øjne, det tynde, krusede, straagule Overskæg, det blonde Haar havde altsammen et eget, farveløst Udtryk af Venlighed. En naturlig Værdighed prægede hele hans Holdning; men den var lidet aktiv. Godmodige var de Haandbevægelser, hvormed han hilste op til Uniformshuen eller for et Øjeblik tog sin store Cigar ud af Munden.

Til Trods for den rolige Myndighed i hans Skikkelse, forstod man godt den Karikatur, jeg engang har set af ham, hvor han som et kæmpemæssig oppustet, lyskrøllet Paaskelam trillede og trillede af Sted paa Ruller.

Stakkels Kong Carlos! Han trillede virkelig af Sted, hvileløst og, ret forstaaet, viljeløst. Og det, som trillede ham — tilsidst lige ind i Døden — var Portugals politiske og økonomiske Vanmagt, der er uadskillig forbunden med dets lige saa dybe Vankundighed.

Det kgl. Slot Lissabon.

Naive Mennesker taler om det portugisiske Folk, som skød ham, fordi han havde krænket dets Forfatning.

Folk, Forfatning, Frihed — det er i Portugal kun Kulisser og Sofitter for det politiske Drama, at et lille Mindretal, som vil til Fadet, søger at genne et andet Mindretal bort fra Fadet. „Folket" ser højst til, for om der kunde falde et Ben af; eller det ser slet ikke til, fordi det af sørgelig Erfaring véd, at end ikke Ben falder der af mere.

Det, som den evropæiske Avislæser glemmer ved Bedømmelsen af Forholdene i Portugal, er den alt forklarende Kendsgerning, at, velvillig regnet, kan kun tyve Procent af den portugisiske Nation overhovedet læse og skrive.

Over det skønne Land burde der være skrevet med Bogstaver, som stirrede enhver Portugiser ind i Sjælen: Her bor Analfabeterne.

Derfor hændte ogsaa det selvfølgelige, at efter at Landets Konge og dets Kronprins var myrdet ved højlys Dag midt i Hovedstaden, og den allerførste Nyhedens Interesse havde lagt sig, var hele den store Befolkning rolig, ja ligegyldig.

Befolkningen var i sin fuldkomne Ret.

Der skete i Virkeligheden intetsomhelst den Dag, da Kongen og hans Søn myrdedes, og Francos Kabinet blev styrtet.

Det var blot to Mennesker, der døde, og nogle Herrer, der holdt op med at være Ministre. De vil allesammen erstattes af andre, som bliver i lige saa høj Grad Slaver af Forholdene som de.

Indtil der engang sker det „noget" i Portugal, at Almueskolerne lukkes op med duelige og virksomme Lærere og — at der kommer Børn i dem.

Men den Franco, der for nærværende vilde vove et Skridt i den Retning, om det overhovedet var tænkeligt, *han* kom maaske til at staa overfor Revolutionen, det virkelige Folks Revolution, naar man for Alvor tog Børnene fra Arbejdet og tvang dem til at gaa i Skole. Og den Bevægelse vilde finde velvillig Støtte hos kortsynede Egoister indenfor de tyve Procent, som udnytter Børnearbejdet kapitalistisk, eller som af andre økonomiske, af religiøse eller filosofiske Grunde ser fjendtligt paa det Oplysningsarbejde, man i Nutiden nu engang ikke *kan* komme uden om.

Da kunde der maaske komme virkelige Uroligheder i Landet, og da vilde de engelske Krydsere, som nu kun af en vis Forsynlighed manøvrerer nær Portugals Kyster, blive til en anselig Flaade, som nok skulde vide at sikre de engelske

Fordringer. Det er gode Kreditorudvalg, saadanne Baade!

Gældbundent til Fremmede er Portugal, dets Handel, Industri, Samfærdselsvæsen, fra øverst til nederst.

Vil Landet undgaa at blive et rent Udbytningsobjekt for fremmed Kapital; vil det forhindre, at en udenlandsk Pengeskrues Interesser kommer til at bestemme dets politiske og nationale Eksistens, maa en Genfødelse ske inde fra selve det portugisiske Folk i Ordets store og brede Forstand.

Praça do Commercio (Handelspladsen) i Lissabon.

Lys over Landet! som vi bruger Ordet i nordisk Forstand, maa blive det Løsen, for hvilket tusinder og atter tusinder af Landets Intelligens har at sætte hele deres Liv ind.

Der er ingen Udvej udenfor denne.

Vi Skønhedsdyrkere og filosoferende Betragtere af Menneskelivet har let nok ved at prise Portugal, som det er nu, „det skønne Portugal". Et Land, der segner under Blomster og spejler sig i Floder, hvor Bønder gaar bag Træploven som paa Romernes Tid og der raader en Naturens Stilhed, som kun brydes af Oksekærrernes Piben.

Vi kan længe nok i ensomme Stunder spørge, om ikke de uvidende Naturens Børn lever lykkeligere end vi saakaldte Kulturmennesker — der gives dog ingen Pardon; Portugal er ikke en Hesperidernes Have; med eller mod sin Vilje er det oppe i det moderne Samfunds Jagt efter Penge gennem Kundskab; det maa tage sit Parti og fuldende Løbet med egne Kræfter. Ellers gør Englændere og Amerikanere, Tyskere og Franskmænd det paa Portugisernes Vegne, og Vasco da Gamas Ætlinge vil blive de Fremmedes Lønslaver, som Dag for Dag faar det kummerligere og kummerligere . . .

Jeg nærer ikke Tvivl om, at Kong Carlos meget vel saa alt dette. Men han troede ikke paa Muligheden af en Genrejsning ad denne eneste Vej.

Saa lod han Havannacigaren brænde og kørte sin Undergang i Møde med Hovedet holdt højt.

Det er vel et psykologisk Træk, han har haft fælles med saa mange Mennesker, der stirrer Haabløsheden ind i Øjnene.

Sikkert nok ødslede han Penge bort, rimeligvis indskrænkede han sin Regeringsvirksomhed vel meget til at være en ydre Repræsentation, noget, som han gjorde godt; nuvel, det var dog en Art Arbejde, som han selv kunde føre til Ende, muligvis til nogen Nytte paa forskellig Maade. Hvad gavnede ham Interesse for et Lovgivningsværk til Landets Bedste, naar han paa Forhaand

vidste, at han vel kunde underskrive gode Love, men at de ikke blev udførte af Embedsmændene eller opfattede og anvendte i Livet af Befolkningen! Portugal har glimrende Love paa mangfoldige Omraader, de overholdes bare ikke, hvor Øjeblikkets Interesser taler imod dem; og de, som skal paatale Overgrebene, lukker et Øje til, for ikke at sige to. Der kunde nævnes talrige Eksempler herpaa; men et er nok, som taler for alle: i *deres* Land, som hverken kan læse eller skrive, er der — i Loven — en omhyggelig ordnet, tvungen Skoleundervisning med strenge Skolebøder!

Andet Steds har jeg fortalt lidt om en Privataudiens, jeg engang har haft hos Kong Carlos. Han røg paa sin Cigar, var stor, tyk, velvillig og dog langtfra uden Værdighed. Det morede ham at lade Udlændingen mærke, hvor godt han var inde i fremmede Landes Sprog og Literaturer; men han gjorde det med en Glæde, der ikke savnede Elskværdighed. Jeg kan selvfølgelig intet dybere Indtryk have af hans Person efter et godt Kvarters Samtale under de givne Omstændigheder. Men paa mig virkede han sympatisk.

Naar Kong Carlos fulgte Diktatoren Franco, handlede han som den Mand, der ikke lader sig skuffe af Parlamentarisme i Analfabeternes Land; han blev maaske i første Række ledet dertil af sin egen private Pengenød, som det var hans Haab gennem Franco at faa lindret; men jeg holder det for troligt, at han ogsaa med det store Heles Vel for Øje har villet vove et fortvivlet Forsøg paa at bryde den første Stump Vej ud af Uføret ved Hjælp af en Mand, der turde være Mand.

Det blev Kong Carlos' sidste jeu.

Han satte rimeligvis paa den forkerte Mand, under alle Omstændigheder paa en forkert Maade.

Nu er han død. Og hans Navn er skrevet i Bølgerne.

Fig. 1. Kunstig Krydsning af to Hvedesorter.

VORE LANDBRUGSPLANTERS FORÆDLING

Af K. DORPH-PETERSEN.

Duftende Enge og kornrige Vange
Det er vort Fædrelands Vælde og Lyst.

Naar Øjet en Solskinsdag frydes ved at se de gyldne, bølgende Agre, tænker kun de færreste paa alt det Arbejde og alle de Tanker, der gaar forud, inden man naar den rige Høst. Med *Ukrudtet* maa der føres en evig Kamp, først og fremmest med Agerkaal og Agersennep, der ved Midsommertid kaster deres gule Skær over saa mange af vore Kornmarker og tager Næring, Lys og Fugtighed fra Sæden; med Rette er de blevet kaldt Landbrugets *gule Fare*. Dernæst maa *Fodringsspørgsmaalet* nøje overvejes; det er for Planternes Vedkommende lige saa vigtigt som for Mennesker og Dyr. Den fremskredne Landmand gør omfattende Forsøg for at udfinde, hvilken Kost, der tjener Planterne paa hans Jord bedst; om de skal have Kvælstof, Fosforsyre, Kali, Kalk eller passende Blandinger af disse Stoffer. Og endelig er der Spørgsmaalet om *den bedste Sort* til Udsæd — den sidste og afgørende Indsats i Væddeløbet om det største Udbytte.

I det sidste Aarstid har Spørgsmaalet om *Forædlingen af Landbrugsplanterne*, jævnlig været paa Tale. Anledningen var et Par Artikler i Tidsskriftet „The Worlds Work", Marts—April Hefte 1907, om Englænderen *Gartons* Forædlingsarbejder, de beskreves som ganske enestaaende og verdensomvæltende. Garton kaldes „Landbrugets Edison" — han vilde skaffe Landmanden to Aks, hvor der før kun voksede ét. Vor hjemlige Dagspresse har taget Sagen op til videre Udbredelse: „Hvad denne hidtil ukendte Englænder har præsteret er af den Beskaffenhed, — lyder Ordene i et af vore mest udbredte Dagblade — *at han stedse vil staa som en af Menneskehedens Velgørere*"; og senere faar man at vide: „at denne Englænders Gave til Menneskeheden er saa gigantisk, at de store ameri-

kanske Milliardærgaver herimod svinder ind til det pureste Smaatteri"!

Det er ligesaa godt straks at meddele, at nogle af Gartons mest priste Kornsorter er gode Bekendte paa Statens Forsøgsstationer. De har alle udmærket sig ved at give *mindre Udbytte* end vore gode hjemlige og enkelte gode udenlandske Sorter, med hvilke de er blevne sammenlignede ved nøjagtige Dyrkningsforsøg.

Endvidere skal det oplyses, at vi herhjemme har Mænd og særlig én Mand, som med Hensyn til vore Landbrugsplanters Forædling har gjort et Arbejde, der har haft og vil faa den allerstørste Betydning for vort Landbrug — det vil sige hele vort Lands Økonomi — hvad der gør denne storartede udenlandske Reklame i et hjemligt Dagblad saa meget mere mærkelig. Nu maa jeg dog her indskyde, at jeg ingenlunde mener, at dansk Landsbrugs-Forsøgsvæsen i alt overgaar Udlandets, vi har sikkert meget at lære i Nabolandene og maaske ikke mindst i England og Amerika. Men i dette Tilfælde er man gaaet over Bækken for at hente Vand. Hvorfor skulde vi da ikke, for en Gangs Skyld, forsøge at gøre en Profet agtet i sit Fædreland.

Paa Redaktionens Opfordring skal jeg derfor forsøge at give nogle almindelige Meddelelser om Forædling af Landbrugsplanterne og om de Mænd der paa dette Omraade har haft Betydning for Danmarks Landbrug.

II.

Ved *Forædling* af saavel Dyr som Planter forstaar man et bevidst Arbejde, der gaar ud paa at gøre disse mere værdifulde i Menneskets Tjeneste.

Allerede fra de ældste Tider har man Beretninger om, at de største og kraftigste Individer udvalgtes til at danne Grundlaget for Avlen.

30 Aar f. Chr. skriver *Virgil* i sit Værk Georgicon i første Afsnit „Om Landbrug", 1. Sang følgende Vers:

„Jeg saa, en udvalgt Sæd, som var
meget omhyggeligt prøvet
Degenerere, om ej hvert Aar af Hoben
de største
Aks med menneskelig Haand man søger
sig ud til at saa.
Thi Skæbnen bringer alt i det første
Chaos tilbage.

En Menneskealder senere skriver Columella noget lignende. Interessant er det, at de gamle Romere allerede er saa klare paa dette Forhold. Men meget videre kom man rigtignok heller ikke i de følgende 1800 Aar. Først i Løbet af det sidste Hundredaar har der fundet en stærk Udvikling Sted, fordi man efterhaanden fik fuld Klarhed over Planternes Formeringsmaader og derfor blev i Stand til at gaa rationelt frem ved Forædlingen. Ogsaa paa Arvelighedslærens Omraade har man særlig de senere Aar gjort store Fremskridt.

Grundlaget for Avlen vil altid være et Udvalg af et eller flere Individer af en for Haanden værende Bestand, der ikke stammer fra et enkelt Individ; selv om disse har visse Fælleskarakterer, der i det store og hele giver dem et ensartet Udseende, vil man altid ved nøjere Undersøgelse finde, at de enkelte Planter er mer eller mindre forskellige (Fig. 2).

Ved Udvalget gælder det nu om at finde de Planter, som er i Besiddelse af de Egenskaber, man særlig vil have frem (Fig. 3). Har man med Dyr eller med Planter at gøre, hvor en Formering kun kan finde Sted ved Forening af Celler fra et adskilt hunligt eller hanligt Individ, maa man ved Forædlingen tage Hensyn til Egenskaberne ved de to sammenparrede Individer.

Ved denne „Krydsning" faar man et Afkom frem, der oftest er forskelligt fra baade Moderen og Faderen, og de forskellige Sø-

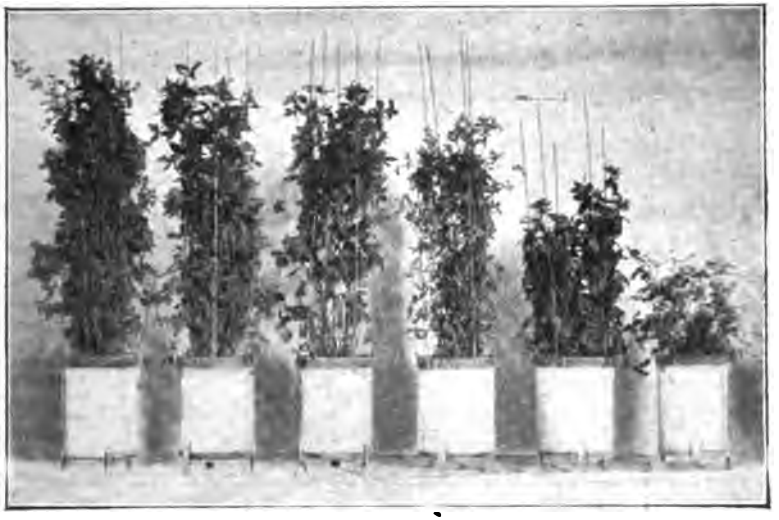

a b c d e f

Fig. 2. De 6 Rødkløverplanter a—f stammer alle fra en god svensk Rødkløversort, som i sin Helhed gjorde et meget ensartet Indtryk. De 6 Planter, der er voxede under fuldstændig ens Forhold, viser sig imidlertid at være i Besiddelse af højst forskellige Egenskaber. Nogle er store og kraftige med stor Ydeevne (a—c), hvorimod den lave og spinkle Plante f giver et Udbytte, der kun er en Brøkdel af a; nogle har store fyldige Blade (a, c og e), medens d og f har smaa Blade og fine Stængler; c har høj Vækst med Bladene ret spredte paa grove Stængler, e har lav Vækst med Bladene siddende tæt paa ret fine Stængler osv. Det viser tydelig Udvalgets Betydning.

skende har ikke alle de samme Egenskaber.

For nu dog at have nogenlunde Sikkerhed for at finde visse Egenskaber hos Afkommet, sammenparrer man i Reglen Individer, der saavidt muligt ligner hinanden særlig i de Egenskaber, man vil have frem.

Planter, der er „Krydsbestøvere", hvor der, naar Naturen raader sig selv, føres Støv fra det hanlige Organ „Støvdrageren" paa én Plante over paa det hunlige Organ „Støvvejen" paa en anden Plante, har man forhindret denne frie Krydsbestøvning ved at anbringe dem i saakaldte Blomstringshuse (se Fig. 9). Disse bestaar af et Træskelet, der er overtrukket med Ostelærred eller lignende, der forhindrer Støvkornene fra udenforstaaende Planter i at komme ind til dem, der staar inde i Huset, men lader Luft og Lys nogenlunde frit passere. Ved Tværvægge er Huset delt i forskellige „Værelser" til én, to eller flere Planter. Disse Blomstringshuse benyttes særlig ved Forædling af de forskellige Rodfrugtarter, Runkelroe, Kaalroe og Turnips.

De udvalgte, særlig gode Roer med omtrent samme Egenskaber, anbringes nu sammen i et „Værelse", saa kun de kan bestøve hverandre indbyrdes. Er der enkelte Roer, som har vist sig særlig ypperlige, faar de hver sit Værelse; man maa da tvinge dem til Selvbestøvning ved med Kunst at føre Støv fra Støvdragerne over paa Støvvejene paa Blomster paa den samme Plante.

Ved Modenheden høstes Frøet af Planterne i hvert Værelse for sig; man faar saaledes forskellige Prøver Roefrø, hvis Familieforhold man har Rede paa, hvorfor denne Forædlingsmetode kaldes „Familieavl"; om almindeligt Roefrø, der avles i det Fri, og hvor Krydsningen derfor foregaar planløst, aner man intet om Afstamningen.

Medens man paa denne Maade saa vidt muligt søger at fjærne Følgerne af Krydsningen, har andre Forædlere netop benyttet

Krydsning af ofte meget forskellige Individer indenfor en Art, for at fremkalde en stærk „Variation" indenfor Afkommet.

Derved faar man et tilstrækkelig forskelligartet Materiale at udvælge af. Der er da større Chance for at nogle af disse Krydsningsprodukter besidder netop de Egenskaber, som man ønsker samlede hos én Plante. Denne „Krydsning" eller „Bastarderingsmetode" er ofte bleven benyttet ved Forædling af Landbrugsplanter, saavel med „Fremmedbestøvere" som med „Selvbestøvere". Disse sidste, der af Naturen befrugtes ved, at Støvet føres over paa Støvvejen i samme Blomst, kan i Reglen kun bringes til at krydse hverandre ad kunstig Vej, idet man aabner en Blomst og med en Pensel eller lignende fører Støvet over paa Støvvejen paa en Blomst af en anden Plante paa samme Udviklingstrin (se Fig. 1).

Fig. 3. Udvalgte Moderplanter i en Timothémark.

Ved denne Metode kan man frembringe de mærkværdigste Skabninger, saa det kan paa én Maade være meget interessant at beskæftige sig med den. Men ofte ser disse Krydsningsprodukter ud af mere end de ved en grundigere Undersøgelse viser sig at svare til, ligesom de ogsaa ofte giver mere og bedre Udbytte i de første Generationer efter Krydsningen end i de efterfølgende.

Det varer nemlig ofte længe før disse Krydsningsprodukter bliver konstante, og naar de endelig er blevet det, er de hyppig temmelig forskellige fra det Krydsningsprodukt, man lagde til Grund for Fremavlen*).

*) Ved „Fremavl" forstaas Formering af Frøet af den eller de udvalgte Planter.

Det er navnlig tyske og engelske Forædlere, der har benyttet sig af Krydsningen som Grundlag for deres Forædlingsarbejde. Mellem disse er den allerede ofte nævnte *John Garton*, Warrington i England vel for Tiden den mest bekendte. Han har f. Ex. krydset og atter krydset de forskelligste Havresorter og har derved frembragt en Mængde nye Former. Teknisk og teoretisk er denne Virksomhed vistnok i den skønneste Orden, hvad bl. a. de udmærkede Illustrationer i »The Worlds Work" vidner om; Fig. 1 er saaledes taget efter en af disse Illustrationer; Mr. Garton ses midt i en Hvedemark, beskæftiget med at krydse to Hvedesorter; en stakløs der vokser paa Stedet, med Støv af en stakket Form, hvis Aks findes i Beholderen paa det lille Bord. Samtidig med denne kunstige Krydsning, der foregaar lidt før Støvdragerne i den voksende Hvedes Blomster er modne, fjærnes disse.

Den tyske Godsejer *Rimpau* har frembragt *Schlanstedter Rugen* ved Krydsning. Fælles for denne og mange andre af de ved Krydsning frembragte Sorter er, at de er „Distance blændere"; de er nemlig ofte udvalgte efter Udseendet, og det svarer som bekendt langt fra altid til den virkelige Værdi.

Englænderen *Shiriff* fremstillede i sin Tid *Squarehead-Hveden* ved Krydsning; det er en af de faa Krydsnings-Sorter, der har faaet Betydning her i Landet. Da den kom hertil for ca. 30 Aar siden, viste den sig straks at give betydelig større Udbytte end vore hjemlige Hvedesorter; men da der kom en haard Vinter, gik de fleste Planter ud; man

høstede da Kornet af de tilbageværende haardføre Planter, og det lykkedes derved at frembringe en haardførere Squarehead-Hvede. Denne blev f. Eks. solgt i Østpreussen under Navn af „Dänischer Weizen", fordi den i Modsætning til Squarehead Hveden taalte Vinteren dernede.

Herhjemme har *Erhard Frederiksen* særlig benyttet Krydsningsmetoden. Hans Krydsningsbyg fik dog ingen videre Betydning, og den ved Krydsning mellem den alm. Foderroe og Sukkerroen frembragte Fodersukkerroe, gav vel en forholdsvis stor Avl af meget næringsrige Roer; men ligesom Sukkerroen sad de saa dybt i Jorden, at de maatte graves op, hvad der gjorde dem praktisk mindre anvendelige.

Mellem Kulturplanterne er der imidlertid nogle, der af Naturen er *Selvbestøvere*; ved Forædlingen af disse kan man derfor blive fri for alle de Ulemper som Krydsningen medfører. Afkommet besidder her uforandret Moderindividets Egenskaber. Med Undtagelse af Rugen er vore 3 andre Kornsorter, Hvede, Byg og Havre Selvbestøvere. Det er da ogsaa de Kulturplanter, med hvilke man i de senere Aar har naaet de bedste og sikreste Resultater af Forædlingen.

Indtil for faa Aar tilbage foretog man imidlertid Forædlingen omtrent ens med alle Kulturplanterne, enten de var Fremmedbestøvere eller Selvbestøvere. Man samlede Frøet af de Planter, der saa ud til at give det bedste Udbytte og tærskede det hele sammen og sorterede det, saa man fik en noget mere ensartet Saavare. Man tænkte ikke paa at man paa denne Maade sammenblandede Frøet af Planter med meget forskellige Egenskaber. Nogle af dem var maaske veludviklede og store, fordi det var en for dem arvelig Egenskab, som de overførte paa Afkommet, andre var kun kommet til at se saa godt ud, fordi de var voksede paa et Sted, hvor Jorden f. Eks. var særlig næringsrig; Afkommet af disse Planter blev derfor ikke noget særlig godt. Ved at blande Frøet af disse forskellige Planter sammen naaede man saaledes kun en delvis Forbedring af Sorten, og Ensartetheden blev i Reglen ikke bedre end af den oprindelige Sort.

Men som sagt, dette var den almindelige Fremgangsmaade indtil for faa Aar siden; mange driver denne saakaldte „Bunkeavl" endnu og er derfor i Virkeligheden ikke naaet meget videre end de gamle Romere var i Følge Virgils Beretning.

For at faa Klarhed over hvilke af de Individer man har udvalgt, der i højeste Grad formaar at overføre de Egenskaber paa Afkommet man har udvalgt efter, er *det nødvendigt, at man udsaar Frøet af hver enkelt Plante for sig* for at *man kan undersøge Nedarvningsevnen paa Afkommet.*

Den franske Gartner Louis Leveque *Vilmorin* er den første, der har bragt dette Princip til Anvendelse, idet han hævder Betydningen af at iagttage de enkelte Individers Afkom hver for sig. Hans Virksomhed har særlig haft stor Betydning for Sukkerroe-Avlen.

Professor *W. Johannsen* har særlig i sit bekendte Værk: »*Arvelighedslærens Elementer*« givet et udmærket videnskabeligt Grundlag for Forædlingsarbejdet. Han kalder denne Metode for *Avl i rene Linier*, fordi den „Forurening", der foregaar ved Krydsning og ved enhver Sammenblanding af Afkommet efter flere Individer, her er undgaaet. Mange hidtil uklare Forhold vedrørende Arveligheden har Professoren klaret ved sine enestaaende og meget omfattende Undersøgelser.

Han har særlig paapeget Betydningen af ved Arvelighedstudiet stadig at benytte Avl i rene Linier. Ved disse Undersøgelser er det paavist, at Afkommet efter Selvbestøvere besad Moderindividets Egenskaber og atter nedarvede dette til sit Afkom. Der var ingen Forskel paa Afkommet efter de smaa og de store Kærner af en Plante; *Typen staar fast*, som Professor Johannsen udtrykker det.

En Tid lang var det en almindelig Opfattelse, at et Individ ikke kunde forandre sig med Hensyn til én Egenskab uden at den ogsaa varierede i andre Henseender; man mente f. Eks. at man ikke kunde gøre en Hvedesort yderigere, uden at den ogsaa blev mindre modstandskraftig mod Kulde. Professor *Johannsen* har i sit før omtalte Værk samt i andre Afhandlinger godtgjort, at denne saakaldte „korrelative Variabilitet", som særlig har været forfægtet af Professor *Schindler* i Riga o. fl., højest er en statistisk Regel, men langt fra nogen Lov, dertil findes der for mange Undtagelser fra dem.

Professor *Johannsen* paaviste, at de enkelte Anlæg optræder uafhængig af hinanden hos de enkelte Individer. Man ser herefter, at det gælder om at udvælge de Individer, der netop besidder de Egenskaber, man vil have frem. Om de udvalgte Planter formaar at nedarve disse Egenskaber maa undersøges paa Afkommet af hver Plante for sig.

I den nyere Tid gaar man ved rationel Forædling altid frem efter denne Metode. Efter *Vilmorin* blev den særlig taget op af den nuværende Leder, Professor *Hjalmar Nilsson*, af *Sveriges Utsädesförenings* verdensbekendte Forædlingsanstalt i *Svalöf* i Skaane Metoden kaldes der „Pedigreeavl"; oversat fra engelsk betyder det Stamtavleavl; Ordet er atter afledet fra fransk par degrée = trinvis.

I *Svalöf* har de frembragt et overmaade fyldigt og smukt Materiale til Belysning af Forædlingsarbejdet og Arveligheden. Der er frembragt et overvældende stort Antal Pedigreeformer af de forskellige Kornarter; der er blevet ført nøjagtige Stambøger over alle de fremdragne Former. Ved at opbevare Materialet fra Aar til andet har man stadig været i Stand til at sammenligne Avlen fra de forskellige Aar og bedømme, om Sorten var konstant, eller om den varierede, og da i hvad Retning. Man har da ogsaa dér fundet Bekræftelse paa, at „Typen stod fast", naar man arbejdede med rene Linier.

Men som overalt er der ogsaa her Undtagelser. Den hollandske Professor *Hugo de Vries* har paavist, at der i en Bestand af Planter, selv om det er en ren Linie, af og til optræder et enkelt Individ, der er ganske forskelligt fra de andre. De Vries benævner disse »*Mutationer*«, men har endnu ikke paavist, hvordan de opstaar, men har overmaade grundig behandlet dette Forhold i sit Værk „Die Mutationsteori". De nedarver i Reglen konstant deres Egenskaber til Afkommet.

Det vil forstaas, at saadanne Mutationer kan faa overmaade stor Betydning for Praksis naar de besidder Egenskaber, der er værdifulde. I *Svalöf* har man da ogsaa skænket disse Mutationer den største Opmærksomhed, og de Vries har fundet Støtte for sine Teorier i Resultaterne fra Svaløf.

Svalöf er nu en mægtig Institution; den oppebærer aarligt et stort Tilskud fra den svenske Stat foruden store Bidrag fra Landboforeninger og private.

Der er frembragt en Række Sorter, af hvilke mange er verdensbekendte, og Svalöf har snart sit Marked over hele Verden.

Her i Landet har kun enkelte af disse Sorter kunnet maale sig med de bedste af vore hjemlige forædlede Sorter. Af disse kan nævnes:

Svalöf Grenadier Hvede og Extra Squarehead Hvede,
— Prinsesse Byg,
— Hannchen Byg,
— Hvitling Havre.

Naar Svalöf-Sorterne og andre Landes forædlede Sorter ikke har faaet saa stor Udbredelse her i Landet som i mange andre Lande, ligger det dels i, at vi selv har foretaget Forædling af vore hjemlige Sorter, dels i at vi har en Række af *Stats-Planteavlsforsøgsstationer*, hvor de ny fremkomne Sorter prøves gennem flere Aar ved nøjagtige sammenlignende Dyrkningsforsøg; før de ny Sorter ved disse Forsøg har vist sig at give mere end andre prøvede Sorter, tager de danske Landmænd dem sjældent i Brug.

I andre Lande finder man i Almindelighed ikke den skarpe Prøvelse af de dannede Sorter, idet de ikke har et saa fuldstændigt Forsøgsvæsen. I det hele synes de ikke andre Steder at have fuld Forstaaelse af, at en ny Sort først fortjener Udbredelse, naar den virkelig ved Forsøg har vist at staa højst i Ydeevne under visse Forhold.

Inden jeg slutter, skal jeg da med et Par Ord omtale:

Snart lignede denne et Dambrædt, inddelt i en Mængde Forsøgsparceller.

P. Nielsen blev efterhaanden Jorddyrkerens bedste Raadgiver; Arbejdet voksede Aar for Aar; i Begyndelsen havde han udøvet denne Virksomhed ganske for egen Regning; efterhaanden fik han nogle Smaabidrag til Lønning af en Hjælpelærer; men først 1886 blev han Statskonsulent i Plantekultur og flyttede til *Forsøgsstationen* ved *Tystofte* (Fig. 4) som Staten havde lejet til hans Brug. Virksomheden

Fig. 4. Forsøgsstationen ved Tystofte.

III.

Den danske Forsøgs- og Forædlingsvirksomhed.

I 1829 fødtes i Sønderjylland Husmandssønnen *Peter Nielsen*. Han voksede op og blev Tjenestedreng og -karl; hans Hu stod til Bogen, men først 27 Aar gammel lykkedes det ham at faa saa mange Penge at han kunde komme paa Jelling Seminarium.

Han blev Lærer i Ørslev i Sydvestsjælland; drev med Iver botaniske Studier og kastede sig særlig over Landbrugsbotanik. Han blev klar over, at de store Arealer, der henlaa i Græs, gav alt for ringe Udbytte paa Grund af daarlig Behandling og uheldig Besaaning med slet Frø.

Han undersøgte med en hidtil ukendt Nøjagtighed Plantebestanden paa en Række Græsmarker og begyndte at foretage Forsøg med de forskellige Græsmarksplanter paa sin Skolelod.

voksede stadig; inden P. Nielsens Død i 1897 var der oprettet Forsøgsstationer i Askov og Lyngby ledet af de nuværende Statskonsulenter *Fr. Hansen* og *K. Hansen*, og en Station i Vendsyssel, underlagt Forsøgsleder *A. J. Hansen*. Under Forsøgsleder *Helweg* udføres der ambulante Rodfrugtforsøg i forskellige Egne af Landet.

Alle Spørgsmaal vedrørende Jorddyrkningen blev taget op til Forsøg.

Hvorledes spørges der?

Tænker man sig f. Eks. Spørgsmaalet, hvilken af 4 Havresorter a, b, c og d der er den mest ydende, udføres Forsøget paa 3 eller 4 af Forsøgsstationerne gennem flere Aar; paa hver Station vælges et, saa vidt muligt, ensartet Stykke Jord; det inddeles i f. Eks. 16 nøjagtig ligestore Parceller.

Hver af de 4 Sorter saas paa 4 Parceller spredt over hele Stykket, som antydet paa

Skitsen nedenfor. Ved Høsttid høstes Afgrøden af hver Parcel for sig, tærskes og vejes.

d	b	a	c
c	a	d	b
b	d	c	a
a	c	b	d

Af Resultaterne vil man kunne se hvilken af Sorterne, der har givet det bedste Udbytte under de nævnte Forhold vedkommende Aar; for at se hvorledes Resultatet er paa anden Jord i andre Egne og i et andet Aar gentages Forsøget som sagt paa de andre Stationer og i flere Aar. For at kunne lade Indflydelsen af Jordens Uensartethed ude af Betragtning saas hver Sort, der prøves, paa flere Parceller jævnt fordelt over Forsøgsarealet.

Paa mange Tusind Forsøgsparceller foretages der nu aarlig Undersøgelser over Planteavlsspørgsmaal, saa vel paa Statens Forsøgsstationer, — hvis Antal nu er 6 + 2 Filialer, — som i Landboforeningerne.

Denne rivende Udvikling har sin Grund i *P. Nielsens* Arbejde. Paa alle Omraader giver denne Virksomhed Vejledning for Jorddyrkeren. — At den store Trediedel af den dyrkede Jord, der benyttes til Græsmark, nu giver omtrent dobbelt saa stort Udbytte som da P. Nielsen begyndte sine Undersøgelser skyldes for en stor Del ham, og er et af de mange Eksempler paa den Nytte, Landbruget har haft af hans banebrydende Virksomhed, iværksat af en Mand af Folket, i Modsætning til den tilsvarende Virksomhed i de fleste andre Lande.

Paa Forsøgsstationerne prøves nu bl. a. alle ny forædlede Sorter, der kommer frem, som synes at kunne faa nogen Betydning for Landbruget.

Det er en skarp, men retfærdig Eksamen, og mange ny Sorter, det er blevne bekendte, enten ved et smukt Udseende eller ved at have faaet en fin Eksamen et andet Sted, dumper ubarmhjertigt ved denne Prøvelse af Ydeevnen her i Landet.

Til Eksempel kan anføres Resultatet af 2 Forsøg i Jylland, hvor en af Gartons mest priste Bygsorter „Eclipse" blev sammenlignet med 3 danske Bygsorter. Eclipse gav betydelig mindre end nogen af de andre Sorter og i begge Forsøg over 800 Pund mindre Kærne end den bedst ydende Sort; d. v. s. at man havde tabt ca. 50 Kr. pr. Td. Ld. ved at dyrke en af Gartons bedste Sorter.

5 andre af hans „berømte Sorter", der „giver to Aks, hvor andre Sorter giver et" er blevne prøvede paa Statens Forsøgsstationer i 3—4 Aar. Resultaterne offentliggøres først, naar der er gaaet 5 Aar. Men det vides, at de alle har givet betydelig mindre Udbytte end vore bedste danske Sorter.

Hvorfra stammer da disse danske Sorter, der slaar de andre af Marken?

Ja, vi har langtfra nogen Institution, der er udrustet saa udmærket som Svalöf, og muligvis ogsaa Gartons. Det er kun meget smaa Midler, der har været til Raadighed til Forædlingsarbejder her i Landet.

Statskonsulent *K. Hansen* tog først Arbejdet op paa Forsøgsstationen ved Lyngby. Fra hans Haand stammer bl. a. *Lyngby Prentice Byg*, der i nogle Aar var vor bedste Bygsort; nu arbejdes der paa Lyngby væsentlig med visse Bælgplanter som Ærter og Vikker; bl. a. søges der frembragt vinterfaste Former af disse vigtige Foderplanter.

Paa Rodfrugternes Omraade foretages der omfattende Forsøg med de forskellige danske Stammer under Forsøgsleder *Helwegs* Ledelse; han er tillige Vejleder ved de Familieavlsforsøg, som foretages hos enkelte private Rodfrugtdyrkere.

Stammeforsøgene med Rodfrugter har vist, dels at de gode danske Stammer overgik alle

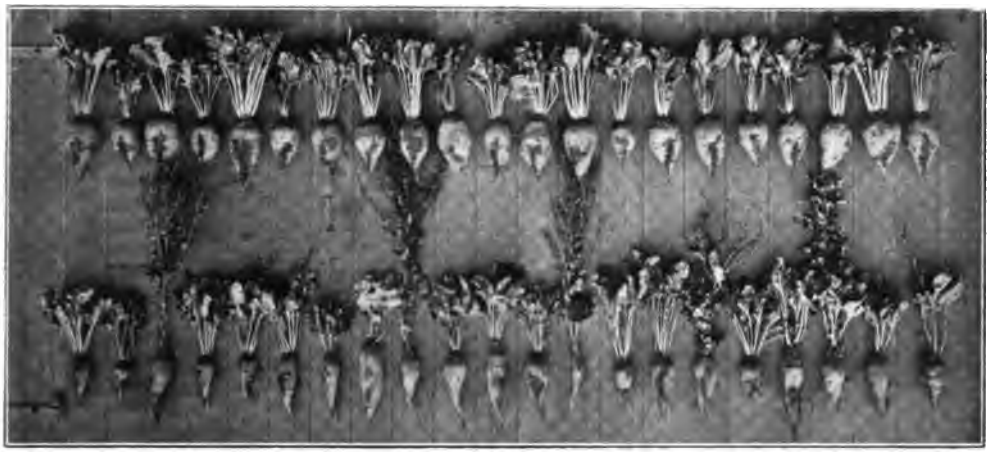

Fig. 5. Den øverste meget ensartede Række Roer stammer alle fra 1 Moderplante, der var udvalgt, fordi den besad Egenskaber som 1) at give stort Udbytte af Tørstof, 2) god, glat Form, 3) ingen Stokløbere. Det ses, at den har formaaet at overføre disse Egenskaber paa Afkommet. Rækken nedenunder viser Roer af samme Varietet (Barres), men stammende fra en almindelig Prøve Handelsfrø. Man ser let, at disse Roer er betydelig mindre end de i øverste Række, de er uensartede og grenede, giver mange Stokløbere osv. Af begge Sorter er Roerne taget lige for af Rækkerne Side om Side i Marken. Det vil heraf fremgaa, at der kan vindes overordentlig meget ved rationel Forædling af Rodfrugterne.

de prøvede udenlandske, dels at der mellem de bedste og de daarligste Stammer jævnlig var en Forskel, der repræsenterede en Værdi af op imod 100 Kr. pr. Td. Land (se Fig. 5). Af dem, der hidtil har haft de bedste Stammer kan nævnes Lærer *Michelsen*, Sludstrup, Gaardejer *Ole Olsen*, Lille Taarøje og Frøavler *Hvidberg*, Pajbjerg.

Men ingen har dog herhjemme paa Forædlingens Omraade haft den Betydning som Forsøgsleder *N. P. Nielsen*, den nuværende Bestyrer af Forsøgsstationen ved Tystofte (Fig. 6).

Ved *P. Nielsens* Død var han Assistent paa Stationen; foruden en grundig, praktisk og forsøgteknisk Uddannelse havde han gennemgaaet et udvidet Kursus i Planteavl ved Den kgl. Vetr. og Landbohøjskole; med størst Interesse fulgte N. P. Nielsen dér Professor *Johannsens* Arvelighedsstudier, og arbejdede en Tid selvstændigt i Professorens Laboratorium.

N. P. Nielsen var saaledes særlig vel udrustet til at tage fat paa Forædlingsarbejdet. Og skønt der ingen Midler var bevilget dertil, begyndte han snart efter Overtagelsen af Forsøgsstationen saa smaat paa Forædlingsarbejdet.

Det vil føre for vidt her at gaa nærmere ind paa denne Virksomhed; det maa være nok at sige, at *N. P. Nielsen* nu, 10 Aar efter, har frembragt flere af vore mest ydende Stammer af Kornarterne.

Tystofte Prenticebyg er uomtvistelig vor bedste toradede Bygsort. (Se Fig. 7).

Ved 3 Aars Forsøg i Landboforeningerne har den i Gennemsnit givet over 400 Pund Kærne mere end de Bygsorter, der almindelig blev dyrket paa de respektive Gaarde, hvor Forsøgene blev anstillede. Det svarer til et Merudbytte af ca. 25 Kr. pr. Td. Ld. blot ved at bruge en god Sort uden noget Ekstraarbejde eller Udgift.

Særlig de Aar, hvor Byggets Udvikling er god, viser de forædlede Sorter deres Evne til at udnytte de gode Kaar, saa Merudbyttet i enkelte Tilfælde har svaret til op imod 100 Kr. pr. Td. Land.

Tystofte 6rd. Byg giver under de fleste Forhold ca. 10 pCt. højere Udbytte end vore andre 6rd. Bygsorter.

Gulhvid Tystofte Havre er ligeledes de fleste prøvede Havresorter overlegen. Jævnbyrdig med den synes *Gul Næsgaard* Havre at være; den er frembragt af Lederen af Forsøgsarealet ved *Abed* paa Lolland, Assistent *Vestergaard*; han arbejder med flere andre lovende Stammer.

Fig. 6. Forsøgsleder N. P. Nielsen, Tystofte.

I Følge en nylig udsendt mønsterværdig Beretning af *N. P. Nielsen* om Hvedeforsøgene paa Statens Station staar *Tystofte Standhvede* og *Tystofte Smaahvede* under de fleste Forhold over de bedste tidligere prøvede Hvedesorter.

Det vil med andre Ord sige, at af vore 3 Kornsorter har *N. P. Nielsen* i Løbet af disse 10 Aar skaffet os de Stammer, som vi under de fleste Forhold kan dyrke med størst Fordel.

Ejendommelig for flere af de ny Stammer er deres forholdsvis beskedne Udseende; de røber i Reglen ikke deres gode Egenskaber. *N. P. Nielsen* har haft et ualmindeligt klart Blik og en lykkelig Haand ved sit Udvalg af Moderplanter. Ved Siden af en Bedømmelse af Afkommets Kvalitet, har han *lige fra Begyndelsen gennemført nøjagtige, sammenlignede Dyrkningsforsøg* mellem de bedste af de bestaaende Sorter og de ny frembragte; de, der viste sig underlegne, blev uden Barmhjertighed kasserede uden at spilde Tid og Penge paa at arbejde videre med dem. Alle Kræfter sættes ind paa at formere de Stammer, der synes at du til noget, og saa snart som muligt at faa dem prøvede ved gennemførte Dyrkningsforsøg paa Forsøgsstationerne og ved Landboforeningernes Forsøg.

Som Eksempel paa, hvor stor Forskel der kan være mellem de Stammer, der ved Dyrkning i rene Linier kan fremstiiles af en almindelig blandet Sort, kan henvises til de paa Fig. 8 viste 2 Bygstammer A og B, om hvilke N. P. Nielsen i et Brev udtaler følgende:

„Ophavssorten til de to ny Sorter A og B er almindelig Chevalierbyg; de er begge fremgaaede af hver sit Aks; Sommeren 1907 er de to Sorter dyrkede Side om Side under ens Forhold, saaede og høstede samtidigt. Hver af de paa Fig. 8 fremstillede Bundter er voksede paa nøjagtig 10 Kvadratfod. Det, som B er mindre end A, viser den mindre Produktionsevne. Dog er dens Evne til at frembringe Kærne endnu mindre, idet Akset springvis er goldt, og de Kærner, som findes, er kummerlig udviklede. Sort A derimod har store fyldige Aks uden Fejlslagning af Kærner, og disse er meget store og veludviklede. Sort A har Kæmpekræfter ligeoverfor B, der kun kan udføre Dværgens Arbejde."

Om vor Bedømmelse af Sorterne skriver N. P. Nielsen senere i samme Brev:

„Fremmede, hvis Rejsemaal har været at studere Forædlingsvirksomhed i Danmark, og som oftest har spurgt mig, efter hvilke Hensyn jeg gjorde mine Udvalg, har sjældent været rigtig tilfredse med Svaret, naar det lød: *Maalet er at tiltrække ny Sorter med større Ydeevne end de, vi har.*

De to Sorter A og B viser dog, at en saadan Generalnævner som Maal ikke er noget Blændværk, men det er ganske vist sjældent, at man efter et Fotografi kan dømme noget om Forædlingsarbejdets Resultater. *Dertil behøver man Forsøgenes tørre*

Tal, uden hvilke al Bedømmelse paa Øjemaal er paa det løse og tit vildledende."

I disse sidste Ord udtaler N. P. Nielsen, hvad der er Styrken i det danske Forsøgs- og specielt i Forædlingsvirksomheden.

Hvad betyder nu dette Arbejde for Danmarks Landbrug og derigennem for hele Landet?

Lad os tage et Eksempel?

1 Mand har 100 Tdr. Land Jord, hvoraf de 60 er besaaet med Hvede, Byg og Havre. De Sorter, han hidtil har dyrket, giver ham en Gennemsnitsafgrøde af 15 Fold; til Dækning af Udgifterne til Jordrente, Bearbejdning, Gødning, Saasæd, Høstning, Tærskning o. s. v. gaar Indtægterne af de 13 Fold; de 2 Fold eller ca. 25 Kr. pr. Td. Ld. = ca. 1500 Kr. af de 60 Tdr. Ld. er da hans Indtægt. Faar han nu 17 Fold ved f. Eks. at dyrke de nævnte Sorter fra Tystofte, bliver Udgiften paa det aller nærmeste den samme, kun skal der køres noget mere Sæd hjem og tærskes. Men Indtægten bliver 4 Fold = ca. 50 Kr. pr. Td. Ld. eller ca. 3000 Kr. af de 60 Tdr. Ld. d. v. s. *dobbelt saa stor* som ved Dyrkningen af de gamle Sorter.

I Gennemsnit var den aarlige Værdi af Danmarks Kornhøst i Aarene 1901—1905 213 Mill. Kr. med i Gennemsnit ca. 11 Fold, d. v. s. ca. 20 Mill. Kr. for hver Fold; kunne vi ved at benytte de af N. P. Nielsen forædlede Kornsorter opnaa, at faa i Gennemsnit blot $^1/_2$ Fold Sæd mere, vilde det altsaa betyde en *aarlig Merindtægt af 10 Mill. Kr.* for hele Landet.

Men Sæden er kun Halvdelen af Danmarks Høst; Rodfrugter og Græs udgør den anden Halvdel; med Græsmarksplanterne er der endnu kun gjort meget lidt Forædlingsarbejde, men paa Forsøgsstationen ved Tystofte findes der Stammer, som mulig i Fremtiden vil kunne faa lige saa stor Betydning som de omtalte Kornsorter; efter de opnaaede Resultater har man jo Lov til at haabe.

Man vil se, at Hovedparten af Forædlingsarbejdet med Landbrugsplanterne her i Landet er foretaget af Statens Forsøgsledere. De har udført dette Arbejde med den største Samvittighedsfuldhed uden nogen som helst personlig Vinding; det har derfor været et ganske uegennyttigt Arbejde.

Men netop af denne Grund er Resultatet af Arbejdet blevet bedømt roligt og nøgternt. *Stilfærdigt uden nogen som helst Reklame* er der udsendt Meddelelse om Resultaterne gennem Faglitteraturen.

Fig. 7. Tystofte Prentice-Byg.

Og af samme Grund er hele denne Virksomhed ikke blevet kendt udenfor Fagmændenes snævre Kreds. Man ser derfor ogsaa det Særsyn, at der i Dagspressen ikke nævnes et Ord om disse Mænd og deres Arbejde; men naar der om en engelsk Forædler, der hidtil intet har udrettet til Gavn for dansk Landbrug, findes en stor Artikel i et engelsk Tidsskrift, skriver

Fig. 8. En god og en daarlig Bygstamme.

man med stort Bulder op om denne „Menneskehedens Velgører".

Jeg har derfor tænkt, at mulig en eller anden af Læserne af dette *danske* Tidsskrift vilde bryde sig om nogle Meddelelser om dette Arbejde af *danske* Mænd, der sikkert har gavnet deres Fædreland lige saa meget som mangen Mand, hvis Navn alle kender.

De har nemlig forøget Muligheden for at frembringe større Afgrøder af Jorden og derved for at skaffe Føde til flere Mennesker.

Statsanstalten Dansk Frøkontrol.
København V i Decbr. 1907.

Fig. 9. Et Blomstringshus (se Teksten S. 407).

HØJSKOLEFORSTANDER LUDVIG SCHRØDER

Født 19. Jan. 1836, død 8 Febr. 1908.

HØJSKOLEFORSTANDER Schrøders Navn rummer et godt Stykke af det 19. Aarh.s Danmarkshistorie. Naar de historiske Afhandlinger, Schrøder har skrevet saa mange af, er glemt, vil den Historie, han har været en af de vigtigste Medskabere af, staa. Højskoleforstander Schrøder, Askov, er Navne med Klang i. Hvor lød det derfor ikke plat i de sidste Aar at høre ham nævnet Professor Schrøder. Han var imidlertid selv glad over denne Titel.

Schrøder havde i det hele vanskeligt ved at komme i det rette Forhold til de officielle Samfundsstøtter. Han, der med sin Tale og sin Færd gav de unge Sans for det personligt værdifulde, kom ud af Ligevægt overfor en Kammerherrenøgle. Det var dog næppe nóget ejendommeligt for ham. Man træffer andre fremragende Mænd, der i Skrift og Tale har vendt op og ned paa Samfundsværdierne, som tripper rundt som æggesyge Høns, indtil de har faaet fortalt, at de har været sammen med en Prinsesse eller anden Durchlauchtighed. Det kommer let hos dem, der har maattet kæmpe for deres Sag mod Samfundsopinionen, det er en haard Kamp, og det er som en Vaabenhvile, der varsler delvis Sejr, naar Kammerherren viser sig nedladende. Og Schrøder havde haft Kamp.

Schrøder var Lollik; det hørtes paa hans Tale. Han var Øbo af Natur, Jyde af Overbevisning. Hans Fader, Jens Schrøder, var Skovrider under Christianssæde — Lyne-Jens skal man have kaldt ham for hans varmblodige Lynne — og Mindet om Kr. Ditlev Reventlow havde varmet Schrøders Sjæl fra hans tidligste Barndom — Reventlow og Bondestandens Frigørelse satte de dybeste Strenge i Bevægelse i hans Sjæl, men alle Strengene i ham tonede, naar Grundtvigs Aand fo'r hen over dem.

Man kan maale Storheden af Grundtvig ved at se paa hvad han gjorde Schrøder til. Schrøder var en dygtig Student og teologisk Kandidat, han vilde være bleven Provst, med lidt Held maaske Biskop, men Grundtvig gjorde ham til Højskoleforstander Schrøder, Askov. Han var ikke det bedste Hovede og heller ikke den rigeste Natur af dem, der efter 1864 byggede den danske Folkehøjskole, men han var den flittigste og mest trofaste Tjener for Grundtvigs Tanker. Ved at være Højskoletankens ihærdige, aldrig trættede Tjener, blev han dens Mester, og Højskolens Mænd i Danmark, Norge, Sverige og Finland saa op til ham som saadan. Han og hans Ven, Nutzhorn, begyndte 1865 i Askov i en lille Bondegaard. Bondegaarden er bleven til mange og store Skolebygninger, og det lille Askov er bleven til en Skoleby med Kirke, Mølle, Taarne og Tinder, hvis Navn nu er kendt i næsten hele den civiliserede Verden. Hvor ængstende var det ikke at ud-

forme Grundtvigs og Kolds Tanker, dem lo jo alle de dannede ad. Adelsmanden Heinrich Nutzhorn lo igen, han havde jo sit Lune og sit gode Humør, sin Sang og Musik, men Herregaardsskovriderens Søn med det store Laud. til sin Attestats, der havde vendt hans Tanker imod Universitetsvejen, var pint over at blive let ad; endnu op under de graa Haar krympede han sig under, at Knud Valløe i sin Tid havde karrikeret en Artikel af ham i „Dansk Kirketidende", og han kom i stor Uro, naar Ploug i „Fædrelandet" tog Askov under Behandling for dets Venstreretning. Etatsraad Flor, efter hvem Højskolen i Askov fik Navn, ydede ham Ly og Læ; naar Flor gød Olje i de Saar, som Ploug og andre havde slaaet, kom Schrøder i godt Humør og fuld Arbejdskraft igen, og de Skyer, der blev tilbage, spredte hans Hustru. Ved sin Opdragelse og ved sit Ægteskab hørte han selv til dem, der gav Tonen an baade literært og politisk; men over alle toneangivende Krese, oppe i de Højder, som en stolt Natur, et rigt Hjerte og en af tunge Erfaringer gennempløjet Sjæl sætter et Menneske, stod hans Hustrus Moder, Fru Wagner født Manthey, der i mange Aar levede i og var med til at præge hans Hus.

Schrøder var et Instrument, hvor hen over Grundtvigs Aand fo'r som Plektret, og de Toner, der frembragtes, lyder i den nye ejendommelig danske Kultur, den, man har kaldt Bondekulturen. Der er en saadan Kultur, og den er kristelig Kultur uden just at have stort med Lærebogen at gøre. Den Kulturs Bærere staar i Modsætningsforhold til de Kulturbærere, der festede for Drachmann i Liv og i Død, Drachmann, der af alle kendetegnes som et Instrument, hvorpaa Naturen spillede, den Natur, der i Storm slaar i Kvag hvad den i Sol kysser. Der er ikke den Festlighed over den Schrøderske Kultur som over den Drachmannske, men der er mere Hjærtenslykke i den — Modsætningen er Modsætningen mellem æstetisk og etisk Kultur, mellem den Kultur, der vil gøre alting flydende og slette Skel, og den, der fastholder, at der trods al Skiften er et ubetinget, et uoverstigeligt Skel mellem ondt og godt. Drachmann kan aldrig blive Bondekulturens Sanger, den Plads har Bjørnstjerne Bjørnson. Bondekulturens nærliggende Fare er Farisæismen og idet den sætter Skel bliver den let bornert. Schrøder undgik for sit Vedkommende den Fare. Alt hvad der byggede op i Norden slog han Dørene op for paa vid Gavl, alt hvad der bar Danmarks Navn op havde han Lyst, om end ikke altid Mod til at huse i Askov, og han og hans Hustru kunde lave Fest, og de nød det. Bjørnson har engang kaldt Askov for Porten ind til Norden. Naar han var træt, har han søgt Styrke dér, og han blev altid modtaget som en kongelig Gæst. Grundtvig var for Schrøder alt, men Goethe var for ham Digteren, og i den gamle Goethes Livsanskuelse fandt han Bekræftelse paa sin egen.

Nedrivningsarbejdet var ikke Schrøders Sag. Kritik tog Modet fra ham. S. Kierkegaard var ham fremmed, nærmest fjendtlig. Han vilde lære sine Elever Selverkendelse ikke gennem Psykologi, men gennem Mytologi og Historie; de skulde lære sig selv at kende ikke ved at studere sig selv, men ved at stille sig i Forhold til Fortidens store, først og fremmest i Gudsforholdet, ti „langt mere værd end det røde Guld det er sin Gud og sig selv at kende", det er Nerven i Højskolens Undervisning. Han vilde opøve de unge til Daad, „Dag og Daad er Kæmperim" var hans Valgsprog, ikke til Grublen; han slog til Hamlet, Prins af Danmark, med Uffe, Prins af det samme Land, og bægge Jyder. Hans Elever fra Treserne og Halvfjerserne mindes helst hans mytologiske og bibelhistoriske Foredrag. Det var ved dem han øvede sin største Daad som Lærer, ved dem blev han Vækkeren, men da den moderne Kritik tog fat baade paa Mytologi og Bibel, havde han ikke Mod til at holde disse

Foredrag længere, skønt det historiske i dem kun var Klædebonnet for den Levevisdom, der skulde gøre Tilhørerne til daadskraftige Mennesker. Af Grundtvig lærte Schrøder, at Dannelse og „Duelighed" ikke kans killes, derfor var det ham en Fryd at se Højskoleelever i Spidsen for Andelsbevægelsen og for det meste af det, der har bygget det danske Bondeland. Mens hans første Foredrag var Romantikens Børn, bar hans senere mere Rationalismens Præg, han talte om Danmarks Hjælpekilder og Næringsveje, og Tietgen og Dalgas blev Æmner i Steden for Odin og Thor og Valdemar den Store og hans Mænd. Han, der selv ejede en Bondegaard, satte en Ære i at gøre den til en Mønstergaard og at faa sine Køer hjem som de første præmierede. Mange savnede den unge Schrøder, som man ser ham paa de gamle Højskolebilleder med langt Haar og langt Skæg, og kunde ikke ret genkende ham i den vel klippede Schrøder. Men det var denne Schrøder, der blev det virksomme Medlem af Hedeselskabets Styrelse og i andre nationale Opbyggelsesarbejder, den Schrøder, som „det gode Selskab" ikke længere kimsede ad, men som det satte en Ære i at have iblandt sig.

Schrøder var ikke af dem, der selv fandt paa nye Veje, men han stod altid paa Taaspidserne for at se, hvor Udviklingen i den nærmeste Fremtid bar hen, og han forstod at knytte Mænd til sig, der var „duelige" til at gaa ad dem. Han vilde gøre Askov til et aandeligt Midtpunkt, han kunde godt finde sig i selv at staa i Skyggen, naar Askov kom i Solen. „Askov bør det at vokse, mig at aftage", var ledende for ham, og da han blev gammel og saa sin Gerning i gode Hænder, var han en lykkelig Mand, den lykkeligste netop fordi han altid havde villet være Tjener.

Naar Schrøder stod hjemme paa Talerstolen, talte han med Myndighed; naar han kom i fremmede Omgivelser, følte han sig usikker, og han sagde ikke noget, man huskede, hvis han overhovedet sagde noget. Da han kom ind i Landstinget fik han, som en lun jydsk Bonde engang sagde, „ejsen sin Nejs godt vrejen", her passede hans Foredrag ex cathedra ikke, og han lod sig hurtigt imponere. Heller ikke i det kirkelige Udvalg hørte man myndig Tale fra Schrøders Side; han troede paa Grundtvigs kirkelige Frihedsideer, men han turde ikke rigrig være med til at gennemføre dem i Praksis. I disse Forhold gjorde han imidlertid Erfaringer og Bekendtskaber, som kom Askov til Gavn.

Danmark omgivet af Sønderjylland og Norden, midt i det stod Schrøder, men naar Folk fra alle Europas Lande kom for at se det mærkelige Højskolearbejde, udvidede hans Blik sig — Grundtvig var dansk, men netop fordi han var saa kraftig i sin Danskhed, kunde han blive Lærer for alle Folk — han skimtede et Tog af alle Folkeslag samlet om Askov, om Folkehøjskolen.

I „Dansk Tidsskrift" 1898 skrev han om Digteren hvad der gælder om enhver fremragende Personlighed: „Kun ved at give sig hen til at tjene „de mange", det hele Folk, af Kærlighed til det, kan Digteren være vis paa at leve med det, at blive uforglemmelig for Efterslægten". Schrøder karakteriserer i disse Ord sig selv træffende.

L. Moltesen.

GUSTAV JOHANNSEN I PRØJSSISKE FÆNGSLER

Ved MARTHA OTTOSEN.

II.

ATTER havde jeg haft Uheld og fornærmet en preussisk Embedsmand*); denne Gang var det Præsidenten for Kredsretten i Flensborg, Herr Macco, tidligere Statsadvokat og som sådan også min offentlige Anklager.

Hr. Mçço tilskrev mig øjeblikkelig, at han vilde bringe Sagen for Retten, og hans Efterfølger i Statsadvokatembedet, Herr Knauff, rejste en svær Klage imod mig.

Dette skete i Aaret 1877, men da jeg fra Kredsretten i Flensborg gik til Appellationsretten i Kiel og senere til Overtribunalet i Berlin, blev Dommen, der lød på to Måneders Fængselsstraf, først retsgyldig i Begyndelsen af Marts Måned 1878.

Jeg fik Befaling til at møde i Glückstadt d. 18. Marts, hvorfor jeg den 17. forlod mit Hjem, denne Gang dog med lidt mere Bekymring, thi jeg vidste, at Fængselsstraffen også for politiske og Presseforseelser var bleven strængere siden sidst.

På Groths Hotel i Glückstadt traf jeg om Aftenen sammen med Fængselsdirektøren Herr P. Med en meget højtidelig Mine meddelte han mig, at jeg ikke vilde få det så godt som sidst, og jeg kunde godt mærke på ham, at han ikke var rigtig glad over, at jeg kom igen.

Mine Venner, eller rettere en stor Del af dem, havde ved min Afrejse fra Flensborg ønsket mig en god Hjemkomst, nu fik jeg en Anelse om, at der virkelig også havde været Grund til at ønske det. —

Mandagen den 18. Marts 1878 om Eftermiddagen Klokken tre, gik jeg atter ind gennem Jernporten til Fængslet i Glückstadt, og om jeg end mødte enkelte gamle Bekendte blandt Fangevogterne, så savnede jeg dog straks gamle „Hausvater" fra sidst.

Han var bleven afskediget, og en yngre Mand, i hvem man straks opdagede den stive preussiske Underofficer, var kommen i hans Sted.

Jeg måtte nu aflevere mine Penge, men denne Gang også mit Uhr, og dette sidste var mig meget ubehageligt.

Jeg protesterede, men det hjalp ikke: med et ejendommeligt Smil, der fik mig til at gyse, gjorde den nye „Hausvater" mig bekendt med, at ingen Fange måtte bære Uhr.

Det var et Gulduhr, som mine brave Venner i Flensborg havde foræret mig den 12. Februar 1874, og i hvilket der står indgraveret: „Anerkendelse fra Venner i Anledning af Valgene til den tydske Rigsdag. Flens-

*) En temmelig skarp Artikel i Fl. Av., på hvilken G. J. ikke selv havde fået læst Korrektur, da han i så Tilfælde vilde have sét, at den kunde blive farlig. Bl. a. stod der: „Hvad man fra en vis tysk Side tillader sig at byde danske Folk, turde følgende give et tydeligt Bevis på: I en Retssag, der for nylig var til Forkandling ved den herværende Domstol, var der bleven tilkaldt et Par Sagkyndige. Da den ene af disse blev spurgt om sit Navn, sin Alder, sit Fødested og sin Religion, bemærkede Dommeren ved det sidste Spørgsmål: „dänisch?" Den Sagkyndige, en herboende Håndværker, opfattede denne Bemærkning som gjort for at gøre Nar ad ham, og svarede omtrent således: „Jeg er mig fuldkomment bevidst, hvor jeg staar, og troede ikke, at her kunde falde noget politisk Spørgsmål, af Religion er jeg evangelisk-luthersk."

Hr. Macco følte vistnok, at han havde forløbet sig og tav til denne Bemærkning, men derfor har han alligevel begået en Forseelse, der bør meddeles Offentligheden. — — —

Os forekommer det som et uvilkårligt Udbrud af politisk Fanatisme, der fremtvang hos ham en uoverlagt Ytring, der var dårligt anvendt og for sådanne Fejlgreb bør dog en Dommer vogte sig."

borg, den 12. Februar 1874. Gustav Johannsen."

Dette kostbare og for mig så dyrebare Uhr, det eneste synlige Bevis på mine trofaste Landsmænds Sympathi, jeg ejede, vilde man — om end kun midlertidig — fratage mig, og jeg skulde i mit Fangenskab ikke en Gang altid vide nøjagtig Besked med Tiden!

Det var et slemt Tegn!

Så måtte jeg tilligemed Kuffert følge „Hausvater" hen i det Kammer, hvor han opbevarer de Klæder, som de almindelige Forbrydere bringer med, når de kommer for at tiltræde deres Straf; hvor der bliver optaget en Fortegnelse over disse Klæder og hvor Fangerne bliver puttet ind i Fangedragten. Stykke for Stykke tog han mine Klæder og Sager frem, lod en Fortegnelse optage over det hele, ja endog over de Klæder, jeg bar på Kroppen.

Jeg havde i min Kuffert en Kasse Cigarer, rigtig fine Cigarer, som min Ven, Vinhandler Chr. Bräundle havde foræret mig under Betegnelsen: „Fængselscigarer".

Denne Kasse var nær bleven konfiskeret, thi „Hausvater" plejede kun at udlevere to Cigarer daglig til de Fanger, der måtte ryge; men da jeg meget indtrængende protesterede imod en sådan Fremgangsmåde, lod han mig beholde hele Kassen.

Endelig blev vi færdige med Fortegnelsen, jeg kunde atter pakke mine Sager ned i Kufferten, og denne blev af et Par Fanger transporteret over i mit Fængsel.

Nu måtte jeg til Sekretæren.

Jeg bød Manden høfligst: „Guten Tag"; men han svarede mig ikke, og lod mig stå, skøndt der stod en ledig Stol lige ved Siden af mig.

Han spurgte mig, om jeg kendte „die Hausordnung", hvortil jeg svarede: „Ja!" Alligevel mente han, at jeg helst burde gennemlæse den og overrakte mig den almindelige Instruktion for Fængselsfanger. Jeg fulgte hans Anvisning og opdagede snart, at jeg denne Gang kunde vente en helt anden Behandling end sidst, og således kom det også.

Jeg måtte derefter opgive mine Personalia og Sekretæren skrev dem ned.

Endelig var jeg også færdig med denne Herre, og nu blev jeg ført op i mit Fængsel.

Det var ikke det samme, jeg havde første Gang, men det, som min Ven Bekker havde beboet. Men det var jo et godt Værelse.

„Kalfakteren" redte min Seng og hjalp mig at stille et og andet på den Plads, jeg fandt bedst passende for de medbragte Sager.

Da vi nu var ene i Værelset og Fangevogteren var gået ned, spurgte jeg ham, hvad han hed og hvor han var fra.

Han svarede, at han hed M. og var fra Als, hvorpå jeg glad overrasket udbrød: „Så kan De jo tale Dansk!"

„Ja!" svarede han sagte, „men det synes man ikke om her i Fængslet."

Det var atter et lille Tryk, men min „Kalfakter" og jeg talte alligevel altid Dansk, når han var hos mig på mit Værelse.

Endelig var Værelset helt i Orden, min Kalfakter gik og Nøgleknippets uhyggelige Raslen forkyndte mig snart, at min Fangevogter havde gjort sin Pligt og lukket og aflåset Døren til mit Fængsel.

Jeg gik nu frem og tilbage i mit Værelse og lod det første Indtryk af mit lige begyndte andet Fængselsophold gøre sig gældende på mit oprørte Sind.

Har min Læser oplevet et sådant Øjeblik, så kan han omtrent tænke sig, hvorledes det bruste i mit Indre.

Jeg blev dog snart forstyrret i min Ensomhed, thi Klokken var bleven 6, og min „Kalfakter" bragte mig Aftensmaden.

Denne bestod i en stor Spølkumme (lille Skål af Fayence) fuld såkaldet Havresuppe, en Ret jeg ikke kendte, men denne Aften heller ikke trængte til.

Klokken ni måtte jeg gå i Seng, det for-

langte Instruksen; men jeg sov naturligvis ikke den Nat.

Næste Dags Morgen Klokken 5 lød den mig fra mit første Ophold i Glückstadt Fængsel bekendte Klokke, der ringer Fangerne ud af Sengene.

Jeg var allerede stået op, jeg havde jo ikke sovet, og kort efter forkyndte Nøgleknippets Raslen mig, at min Dør var bleven lukket op og at „Kalfakteren" vilde komme og bringe mig min Kaffe. Han kom også, og Kaffe bragte han, ikke i en Kop, men i en stor Spølkumme, som han satte på Bordet idet han sagde: „God Morgen, Hr. Redaktør! Vær så god!"

„Tak!" svarede jeg og ønskede ham ligeledes en god Morgen.

Da han var gået, undersøgte jeg Kaffen og fandt ved Siden af den et Stykke Rugbrød på mindst to Tommers Tykkelse, men uden Smør.

Det var min Mad for Formiddagen; Brød var der jo nok af, ligesom også af Kaffe, om man kunde kalde den brune Drik således. Denne Kaffe blev mig dog senere så kær, at jeg kun drak Halvdelen om Morgenen og den anden Halvdel kold om Aftenen.

Brødet var udmærket godt, og da jeg først var bleven vant til at spise det uden Smør, holdt jeg meget af det. Om Morgenen spiste jeg det til min varme Kaffe, og om Aftenen glædede jeg mig over, at jeg havde det og den kolde Kaffe istedenfor den slemme Havre- Rug- eller Bygsuppe, som ellers udgjorde Aftensmaden.

Hvis nogen tror, at Havre- Rug- eller Byggrynene var kogte i Mælk, så tager han Fejl, nej! alt var kogt i Vand, og det giver en dårlig Ret.

Efter at min Seng var bleven redt og Værelset fejet af min „Kalfakter", satte jeg mig og skrev et Brev til min Hustru.

Jeg lagde Brevet i en Konvolut og lukkede denne, skrev Adressen udenpå og gav min Fangevogter det færdige Brev til videre Besørgelse.

Lidt efter kom „Hausvater" ind til mig med Brevet og sagde, at Direktøren havde forlangt, at Brevet skulde bringes ham åbent, hvorover jeg udtalte min Forundring, men dog straks rev Konvoluten i Stykker og lagde Brevet i en ny, som jeg ikke lukkede.

„Hausvater" gik, men kom snart igen tilbage med Brevet, denne Gang ledsaget af Overfangevogteren, og meddelte mig, at Direktøren gennem dem anmodede mig om at skrive tysk, thi han kunde ikke godt læse dansk, og han havde ikke Tid til at stave sig igennem mit Brev.

Nu løb Bægeret over for mig.

Mine Breve skulde altså ikke blot læses, men også være affattede i det tyske Sprog!

Jeg udtalte min Forbavselse over dette Forlangende, vistnok i djærve Ord, thi begge stramme Befalingsmænd blev meget alvorlige.

„Nej!" udbrød jeg tilsidst, „så skriver jeg slet ikke".

De to mægtige Mænd — ja! ligeoverfor en stakkels preussisk Fange er en „Hausvater" og en Overfangevogter mægtige Størrelser, — gjorde omkring og lod mig ene tilbage med min Harme.

Jeg indså naturligvis snart, at jeg for min Families Skyld måtte lystre og skrive på tysk; thi hvad vilde mine Kære tænke, når jeg slet ikke skrev? hvor vilde de ængste sig og sørge!

Frem og tilbage løb jeg i mit Værelse, altid hurtigere og hurtigere, indtil jeg tilsidst følte mig så udmattet, at jeg kastede mig ned på min Seng.

Jeg havde dog ikke ligget ret længe, så kom jeg i Tanker om, at Instruktionen forbyder Fangen om Dagen at ligge på Sengen, hvorfor jeg sprang op, bragte Sengen nogenlunde i Orden igen og satte mig på en Stol.

Efterhånden blev jeg roligere; jeg havde jo før døjet ondt i den preussiske Tid og ikke vist mig svag.

En ejendommelig styrkende Følelse vandt Overhånd, og jeg satte mig ned og skrev tysk til min Hustru.

Jeg begyndte Brevet med en Forklaring over, hvorfor jeg skrev tysk, og sagde, at man havde befalet mig at skrive i dette Sprog. Samme Indledning benyttede jeg i et Par andre Breve, som jeg skrev i de nærmeste Dage efter; men det tog Direktøren meget ilde op.

Fredag Formiddag, altså den 4de Dag efter min Ankomst, fik jeg af min Fangevogter Ordre til at møde hos Direktøren.

Da jeg trådte ind hos ham, stod han bagved et Bord, som altid plejede at stå midt på Gulvet i hans Kontor. Han så meget alvorlig ud.

Jeg hilste og han hilste igen, men så tog han Ordet og sagde i en vred Tone: „De er nok meget altereret over, at jeg har forlangt, at De skal skrive tysk? Her ligger Deres Breve" — og så viste han på de tre Breve som jeg havde skrevet og troede ankomne på Bestemmelsesstedet, — „tror De, at jeg kun er til for at læse Deres Breve? De skriver i hvert eneste Brev: „man har befalet mig o. s. v., det er mig, Direktøren, der har befalet det, og ikke „man". Og så kommer her uden min Tilladelse danske Blade til Dem, „Berlingske *politiske* Tidende" og „Fædrelandet", en hel Bunke ligger her allerede. „Fædrelandet" er et godt redigeret Blad og fornuftig ligeoverfor Tyskland; men denne „Berlingske *politiske* Tidende" kan jeg ikke tillade Dem at holde, og De kan nu selv vælge, om De vil skrive til vedkommende, at Bladet ikke mere skal sendes Dem, eller om jeg skal skrive på det: „modtages ikke". „Herr Direktør!" tog jeg nu Ordet, „jeg har ikke villet fornærme Dem med at jeg skrev: „man har forbudt o. s. v." tværtimod! og jeg vil også gerne forandre dette Ord, men lad Brevene endelig komme på Posthuset. Hvad Bladene angår, så takker jeg Dem for Tilladelsen til at turde læse „Fædrelandet", og jeg skal nok selv skrive til Redaktøren af „Berlingske Tidende" og bede ham om at standse Bladets Forsendelse til mig."

Efterat han derpå havde mindet mig om, at jeg var i Fængslet for anden Gang, og at jeg jo kunde klage, når jeg ikke var tilfreds med Behandlingen, samt sagt mig, at han var „en ligeså god Tysker som jeg Dansker", kunde jeg atter gå tilbage til mit Fængsel.

Jeg klagede naturligvis ikke og udsatte fra Dag til Dag at skrive til Redaktøren af „Berl. Tidende", altid håbende, at Direktøren skulde komme på andre Tanker. Dette Håb gik også i Opfyldelse, thi et Par Dage efter leverede Fangevogteren mig en hel Bunke „Berlingske Tidende", og fra den Dag af fik jeg dette Blad ligeså regelmæssigt som „Fædrelandet".

Måske havde Direktøren bragt i Erfaring, at „Berl. Tidende" ikke var mere skadelig for mig at læse end „Fædrelandet".

Mit Optrin hos Direktøren var ikke gået ubemærket hen for Fangevogterne, og disse så fra den Dag af med ængstelige Blikke på mig, enkelte vel endogså med Medynk. Jeg måtte indskrænke min Korrespondance for ikke at forsømme min Familie, der trængte til opmuntrende Breve fra mig*).

I Førstningen åbnedes også de Breve, som ankom til mig; senere skete det sjældnere og tilsidst kun en enkelt Gang. Man havde naturligvis intet fordægtigt fundet i min Korrespondance.

Hvorvidt Direktør P. virkelig har troet, at jeg anså ham for en mindre „god Tysker" end at han ønskede at gå for hos mig, har jeg ingen Anelse om; jeg ved aldrig at have givet ham Anledning til en sådan Tro.

Efter hvad jeg har hørt i Glückstadt, var

*) Fru Johannsen ventede sin Nedkomst i April Måned, og havde i nogen Tid følt sig temmelig svag.

han før 1851 Fuldmægtig hos en Husfoged i Holsten, blev senere ansat ved Tugthuset i Glückstadt i en beskeden Stilling, men tjente sig op allerede i dansk Tid til en bedre Stilling, og blev af den østrigske General Gablenz udnævnt til Direktør for Tugthuset. Da den preussiske Regering senere forlagte Tugthuset til Rendsborg, blev han Direktør for det store Provins-Straffefængsel i Glückstadt.

Jeg kan ikke sige, at han senere lod mig føle, at jeg havde fornærmet ham med mine første Breve, men på mig havde hans Vredesudbrud dog den Virkning, at jeg helst undgik at komme i Berøring med ham.

Mit Fængselsværelse fra 1876 beboedes nu af en tidligere holstensk Politiembedsmand B. hvis Embedsførelse havde skaffet ham 8 Måneders Fængselsstraf.

Han spaserede på samme Tid som jeg og nærmede sig mig snart. Den ulykkelige kunde ikke finde sig i Fængselslivet, og navnlig trykkede det ham, at han ikke nød den samme Behandling som en anden Fange, der beboede Værelset lige ved Siden af ham, min Ven Moldts Lejlighed fra 1876.

Jeg bestræbte mig ofte at opmuntre B., hvilket undertiden også lykkedes mig. En lille Vittighed og små kritiske Bemærkninger om vor Omgivelse kunde undertiden frembringe en hjertelig Latter hos ham, og når vi så skiltes ad for at gå hver til sit „Bur", som vi snart kaldte vore Værelser, var han Taknemligheden selv og priste sig lykkelig, fordi jeg var kommet til Glückstadt. En Dag talte vi om vore Foresatte og jeg kom til at sige „Hauskater", i Stedet for „Hausvater". Dette morede B. i høj Grad, han lo og lo, kunde slet ikke blive alvorlig igen, sagde hvert Øjeblik „Hauskater" og gjorde et Væsen af denne lille Ting, som om det havde været en stor Vittighed. --

Han klagede altid over Maden, og dog havde han det bedre end jeg, thi han arbejdede og tjente ugentlig så meget med at lave Papirsposer, at han kunde købe sig lidt Smør og nogle Flasker Øl, ja undertiden også en Smule Pølse eller Ost. Men han måtte rigtignok holde godt Hus med disse Fødevarer, når de skulde holde ud en hel Uge, thi det hele var ikke mere, end et sundt Menneske plejede at bruge i to Dage. Jeg vilde dog have været meget glad, når man havde tilladt mig at købe så meget hver Uge.

B. havde været Politiembedsmand i den danske Tid og var ikke uretfærdig i sin Dom om den danske Styrelse af Holsten i 1851—64. Han blev dog først en Mand af Betydning i den preussiske Tid, men — „ach, das Unglück schreitet schnell!" Som sagt, B. kunde ikke tåle, at vor Medfange, tidligere Overamtsdommer B. havde det bedre end vi, og han gjorde mig først opmærksom på, at denne bar Uhr, altså til Trods for, at han for en svær Forseelse var bleven dømt til 5 Års Fængselsstraf, på en Måde blev begunstiget. Jeg blev nu også mere opmærksom på, hvorledes denne B. havde det i Fængslet, og snart opdagede jeg en hel Del Fordele, som tilflød ham. Han fik ikke om Morgenen sin Kaffe øst op af en Spand i en Spølkumme, men den blev bragt ham i en pæn lille Kaffekande tilligemed nogle Rundstykker, Mælk og Sukker. Om Middagen fik han heller ikke Maden øst op af en Spand således som jeg; men om Aftenen fik han den samme Ret og på samme Vis som jeg. Han gjorde skriftlige Arbejder på sit Værelse, og havde over 1 Mark om Ugen til at købe sig Smør, Øl, Rundstykker etc. for. Alt dette kunde jo ikke skade mig, men jeg tænkte dog tit: hvorledes kan det være, at B. bliver behandlet således?

Også med Hensyn til Besøgene blev det holdt anderledes hos ham end hos mig. Han kunde modtage Besøg på sit Værelse og timevis være ene med de besøgende, jeg førtes sammen med mit Besøg på 15—20 Minutter i „Hausvaters" Værelse og under stræng Bevogtning. —

Jeg glemmer aldrig de to Besøg jeg modtog i den Tid, jeg anden Gang var i Glückstadt. Den første, der besøgte mig, var min Ven Randbøll*). Ved et heldigt Træf var vi et Minut ene i „Hausvaters" Kontor, men så måtte vi også den øvrige Tid tale Tysk. Jeg lage Mærke til, at Randbøll harmede over den Behandling, jeg nød, men han tav og lovede mig at sige til min Hustru, at jeg havde det godt. En anden Gang havde jeg Besøg af min Ven West**). Jeg spaserede netop på den mig anviste Plads i den ene Ende af Gården, da han kom ind gennem Jernporten, og i min Glæde svingede jeg med min Hat som Hilsen. Han hilste igen, men måtte blive stående ved Porten, indtil en Fangevogter kunde føre ham over Gården og ind på „Hausvaters" Kontor, og først så blev jeg hentet, og fik Lov til at tale med ham under Bevogtning.

Endskøndt jeg glædede mig inderlig over de to Venners Besøg, så var min Harme over den Måde, hvorpå man lod mig komme sammen med dem dog stor, og virkede i flere Dage efter Besøgene så forstyrrende på min Sindsro, at jeg bad mine Venner om ikke tiere at besøge mig i Glückstadt Fængsel.

En Søndag Formiddag, da jeg kom fra Kirke, fandt jeg på Bordet i mit Værelse en Pakke liggende. Nysgerrig, som enhver Fange er, gav jeg mig straks til at undersøge den. Pakken indeholdt en Del Bøger og et Brev. I en Fart åbnede jeg Brevet og så, at Bøgerne kom fra Pastor Paulsen i Kropp, den bekendte ivrige Trosapostel, der på Grund af sin Iver for den gammel-lutherske Kristendom flere Gange har haft Sammenstød både med sine Foresatte og med vantroende Kolleger. I 1877 måtte han i en Måned sidde i Glückstadt Fængsel, fordi han havde fornærmet Konsistoriet i Kiel, og — som han senere fortalte mig — netop i det Værelse, som jeg beboede i 1876.

Medens jeg nu stod og bladede i Bøgerne, kom „Hausvater" ind til mig. „Hvad er det?" spurgte han og pegede samtidig på Bøgerne.

„Det er Bøger, som Pastor Paulsen i Kropp har sendt mig; Pakken" — tilføjede jeg som Forklaring, da alle Pakker ellers først blev undersøgt af ham, førend de udleveredes til Fangerne — „lå på mit Bord, da jeg kom fra Kirken".

„Så har Direktøren vel ladet den lægge ind på Deres Værelse," bemærkede han.

„Det ved jeg ikke," svarede jeg, „men da den lå på mit Bord, troede jeg, jeg havde Lov til at åbne den".

„Hausvater" tav og gav sig i Lag med at efterse Bøgerne.

„Står De i Forbindelse med Pastor Paulsen?" spurgte han derpå, og da jeg havde svaret „ja!" tilføjede han med sin irriterende, stive preussiske Underofficersmine: „Så megen Kristendom, som man kan forsvare for Mennesker, er godt nok, men hvad der går ud over det, er af det onde!"

At jeg på denne Bestemmelse ikke havde et Svar på rede Hånd, der syntes mig passende og forståeligt for den preussiske Underofficer, vil man tilgive mig; jeg tav, og han — forlod mig med en mandig Mine.

Jeg tænker endnu tit på denne Ytring af „Hausvater"; den har ofte forekommet mig at være den rigtige Forklaring af den preussiske Kristendom. Hvad mon Bjørnstjærne-Bjørnson vilde have sagt, når en af hans salmesyngende preussiske Underofficerer havde givet ham en sådan Forklaring på den preussiske Tros Dybde?! —

Hver Gang der var Gudstjeneste, måtte jeg møde i Kirken, men denne Gang fik jeg an-

*) A. Chr. Randbøll, først Forpagter af Jaruplundgård, (Oversø Sogn) siden Bestyrer af Flensborg Aktie-Mejeri, det første Mejeri der udsendte Mælkevogne i Byen. — Død for flere Aar siden.

**) A. P. West, Lærer ved Monrads Pigeskole og Holdts Drengeskole i Flensborg. Se iøvrigt hans Biografi i „Håndbog i det nordslesvigske Spørgsmåls Historie Kbhv. 1901".

vist en Plads på en Bænk, hvor der foruden nogle andre Fanger sad den ofte omtalte Politiembedsmand og den forhenv. Overamtsdommer.

Det var den første Bænk til venstre, når man kom ind ad Døren, derfor var jeg altid den sidste Fange, der ved Gudstjenestens Begyndelse trådte ind i Kirken, og den første, der efter endt Gudstjeneste atter forstod den; det var det Hensyn, der blev taget til mig som eneste politiske Fange.

Gamle Pastor Brodersen var ofte syg, og så læste Degnen. Fire 12—14-års Drenge, der havde begået Tyveri, plejede at sidde på Bænken foran mig, og over disse Drenges Uopmærksomhed under Gudstjenesten og deres frække Væsen har jeg ofte ærgret mig; mærkelig nok syntes Fangevogterne slet ikke at lægge Mærke til Drengene, da disses Uartigheder ellers ikke vilde have kunnet undgå deres Opmærksomhed.

Jeg tænkte ofte, at disse slemme unge Knægte vilde have haft bedre af en forsvarlig Dragt Prygl i Stedet for Fængsel.

En Søndag var der Altergang, hvo til der havde meldt sig mange Fanger.

Bænkvis blev de af Fangevogteren vist hen til Alteret, og når de så havde modtaget det hellige Sakramente og én eller anden ikke hurtigt nok fjernede sig fra Alteret, tog en Betjent vedkommende meget ublidt ved Armen og skød ham frem, hvilket gjorde et meget ubehageligt Indtryk på mig. —

En Mandag Formiddag blev min Dør åbnet til usædvanlig Tid, hvorfor jeg forundret sprang op fra min Stol for at modtage den indtrædende. Min Forundring steg, da jeg så en Fangevogter træde ind, der ellers ikke kom hos mig. Han hilste og anmodede mig om at følge med til Badehuset.

Jeg spurgte, hvad jeg skulde der, og han svarede, at jeg skulde bade.

Det var mig dog for meget; jeg skulde bade i et af de Kar, hvor man lod de ofte med Utøj o. s. v. befængte Forbrydere rense sig! Thi anden Badeindretning var der ikke.

Da Fangevogteren forklarede mig, at han kun fulgte den almindelige Instruktion, der foreskrev, at Fangerne hver Måned skulde bade mindst én Gang, og at Turen nu var til mig, forlangte jeg at få Direktøren i Tale Dette tillodes mig og jeg bad nu om at blive fri for det mig tiltænkte Bad, hvilket han også efter nogle Bemærkninger om Badets Gavnlighed etc. tilstod mig.

Min Genbo, Overamtsdommeren anmodede man ikke om at bade, han hjalp sig med af og til at tage et varmt Fodbad på sit Værelse.

Den 25. April fik jeg om Aftenen sent et Telegram fra Hjemmet, hvori der meddeltes mig, at min kære Familie havde fået en Tilvækst af et sundt og velskabt lille Pigebarn, og at min Hustru og Barnet efter Forholdene befandt sig vel. Ingen i hele Fængslet var lykkeligere end jeg, thi også Forventningen om denne Tildragelse under min Fraværelse fra Hjemmet havde tynget ikke så lidt på mig. Jeg takkede min Gud og bad ham også fremdeles beskytte mine kære for videre Sorg.

Næste Dags Formiddag, da jeg efter den sædvanlige Spaseretur kom op på mit Værelse, fandt jeg på mit Bord et lille Dannebrogsflag af Papir med en Gratulation i Anledning af den glædelige Tildragelse i min Familie.

Det var Politiembedsmanden, der på den Måde viste mig Deltagelse, hvilken Opmærksomhed jeg aldrig vil glemme ham.

Også Direktøren fandt sig foranlediget til om Eftermiddagen at komme op til mig og ønske mig til Lykke. Samtidig spurgte han mig, hvorledes jeg havde det og hvad jeg syntes om Maden. Da jeg vidste, at det ikke nyttede at klage, gjorde jeg det heller ikke, og han lod desuden, som om han ikke kunde se på mig, at jeg havde taget betydelig af i Trivelighed. Vi talte derpå endnu

lidt om ligegyldige Ting, hvorpå han atter forlod mig. — Jeg havde den Gang udstået over Halvdelen af min Straf og følte mig stærk nok til at holde Resten ud, skøndt jeg på mine Klæder kunde mærke, at Fængselslivet tog dygtig på mig.

Da jeg kom ud, viste det sig, at jeg i to Måneder var bleven 22 ℔ lettere, hvilke jeg på Grund af min gode Konstitution dog genvandt meget snart. —

Efterhånden var det blevet bekendt blandt de Fanger, der beskæftiges med Kontorarbejde, hvorledes jeg blev behandlet. Enkelte af disse Fanger kendte mig fra Flensborg, og jeg har en Anelse om, at en og anden af disse har haft ondt af mig, fordi jeg ikke havde Tilladelse til for egne Penge at gøre mig Opholdet i Fængslet noget tåleligere.

En Søndag Eftermiddag, da jeg havde endt min sædvanlige Spaseretur og kom op på mit Værelse, fandt jeg en lille Pakke på mit Bord. Jeg åbnede den og så med Forbavselse, at den indeholdt måske $^1/_6$ ℔ amerikansk Svinefedt. At det kom fra en venligsindet Fange, var jeg overbevist om. Med stor Vellyst spiste jeg derfor også den Aften og omtrent hele Ugen Fedtebrød, og jeg tør nok påstå, at jeg aldrig før havde tænkt mig, at $^1/_6$ ℔ Svinefedt kan holde så længe ud og smage så godt, som jeg nu erfarede. De fleste Fanger købte Svinefedt i Stedet for Smør, da de fik mere for Pengene og kunde strække videre med det første. Her havde en medlidende Stakkel delt med mig, og jeg kunde ikke modstå at modtage hans Gave. Dette gentog sig senere et Par Gange, ja, to Gange føjede den ubekendte en Flaske tyndt Øl til sin Gave, hvorfor jeg følte mig endnu mere taknemlig. Jeg turde ikke spørge efter den ubekendte, thi det var forbudt, at den ene Fange således understøttede den anden; men senere har jeg dog troet at have bragt ham min hjerteligste Tak for hans Godhed imod mig i Glückstadt Fængsel. — Den, der ikke har levet under sådanne Forhold, vil næppe kunde forstå, at jeg har fundet det Umagen værd at fortælle det foranstående, og jeg vil ønske ham, at han aldrig må komme i Forhold, der giver ham den fuldkomne Forståelse af sådanne Gavers store Betydning. —

Som bekendt forsøgte den berygtede tyske Blikkenslagersvend Hødel i Begyndelsen af Mai Måned 1878 at myrde Kejser Wilhelm.

Dagen efter Attentatet bragte Aviserne Efterretningen herom til Glückstadt Fængsel. Overamtsdommer B. modtog Avisen med Efterretningen om dennes ryggesløse Gerning, netop da han om Formiddagen vilde gå ned i Gården og foretage sin sædvanlige Spaseretur. Døren til mit Værelse stod tilfældigvis åben da han trådte ud på Gangen; han bemærkede det og kom ind til mig uden at banke på, hvilket han i sin Sindbevægelse glemte, og begyndte straks med rystende Stemme at oplæse Telegrammet for mig. Fangevogterne hørte, hvad hans Meddelelse indeholdt, og det foranledigede en øjeblikkelig kort Forstyrrelse i vort ensformige Liv. Spørgsmål og Svar krydsede hinanden og alle glemte, at vi var i Fængslet, hvor en sådan udisciplinærisk Sammenstimlen og Sammenblanding af Fangevogtere og Fanger ikke må finde Sted.

Det første Resultat af denne Begivenheds Drøftelse var, at Håbet om en almindelig Amnesti kom til Udbrud. Kejser Wilhelm kunde jo udmærket godt benytte denne Lejlighed til at lade Nåde gå for Ret, han var jo dog bleven vidunderlig frelst fra en stor Livsfare, og sådanne Begivenheder blev dog benyttede til at vise kongelig Nåde. At Overamtsdommeren i det Mindste i det første Øjeblik nærede et svagt Håb i den Retning, syntes mig tydeligt at fremgå af hans Udtalelser; jeg havde kun en kort Tid tilbage af min Fængselsstraf og blev måske af den Grund ikke grebet af samme illusoriske Håb.

Det lakkede nu mod Enden med mit andet Ophold i Glückstadt Fængsel; men jo nær-

mere Dagen for min Løsladelse kom, desto større blev min Længsel efter Friheden. Jeg kunde ikke sove om Natten, og om Dagen måtte jeg ikke hvile mig på min Seng! der var en Uro over mig, som jeg slet ikke kendte til første Gang. I min Almanak slettede jeg altid Dagens Dato Klokken tre om Eftermiddagen, thi da jeg vidste, at jeg på dette Klokkeslet vilde blive løsladt, regnede jeg Fængselsdagen endt på den Tid. Direktøren skulde et Par Dage før min Afrejse på Embedsvegne til Kiel og kom ikke tilbage før efter min Løsladelse, hvorfor han Dagen før Kielerrejsen kom op til mig for at sige Farvel.

Det var jo pænt af ham, men da jeg den Dag allerede talte efter Timer til min Løsladelse, så havde jeg ikke rigtig Sans for hans Venlighed.

I de sidste Dage bestilte jeg ikke andet end pakke mine Sager ind og ud, thi hvad jeg om Formiddagen havde lagt ned i min Kuffert, tog jeg atter ud om Eftermiddagen, da jeg altid fik en ny Idé med Hensyn til at lægge Sagerne rigtig pænt ned.

At Maden ikke smagte mig i disse Dage, og at jeg måtte tvinge mig til at spise lidt af de tarvelige Retter, som jeg havde måttet nøjes med i lang Tid, vil enhver, der har levet under lignende Forhold, godt kunne forstå.

Endelig brød Lyset frem for den Dag, på hvilken jeg atter skulde vende tilbage til Friheden! Jeg var allerede stået op længe før Klokken ringede Fangerne ud af deres Senge, og med Utålmodighed ventede jeg min „Kalfakter", som skulde sy mine Sengklæder ind i et Lagen og transportere dem og min Kuffert til Jernporten, hvor Tjeneren fra Groths Hotel skulde hente Sagerne og bringe dem til Banegården. Jeg fik mit Uhr og Resten af mine Penge tilbage og måtte kvittere for rigtig Modtagelse og Afregning. Man gav mig Lejlighed til at sige Farvel til de to ofte omtalte Medfanger, og, da Klokken endelig slog tre, blev jeg af Overfangevogteren ledsaget hen til Jernporten, for at Portvogteren ikke skulde nægte mig Udgang.

Uden for Porten blev jeg modtaget af min Ven, Redaktør Moldt fra Sønderborg, og Arm i Arm gik vi to til Groths Hotel, hvor Fru Groth havde sørget for en udmærket Middagsmad, der forekom mig at være ligefrem overdådig, hvilket jeg forresten længe efter syntes om ethvert ordentlig Middagsbord.

Det var blevet Forår under mit Ophold i Fængslet; jeg så grønne Enge, Forårsblomster og udsprungne Træer, Kvæget gik på Markerne i det dejligste Græs; men der var også Forår indenfor hos mig!

Jeg var taget ned til Glückstadt i Vinterklæder, og nu sad jeg i Toget blandt lutter forårsklædte Mennesker, der med Forundring så på min store Vinter-Rejsekappe.

I Rendsborg tog to flensborgske Venner imod mig, et Par St. Knudsbrødre, og på det „nordslesvigsk Sporskifte" mødte en hel Flok glade Venner, hvis Tal forøgedes på Flensborg Banegård.

Mine tre ældste Børn havde taget imod mig ved „det nordslesvigske Sporskifte" og med dem gik det nu hjem til min Hustru og de yngste tre, samt til min gamle Moder. Der var Glæde og Lyksalighed! alle Lidelser glemte, endskøndt snart den ene og snart den anden udbrød: „hvor det har taget på dig!"

Ikke ret mange Uger efter kunde jeg atter med usvækket Mod optage den gamle Kamp for Nordslesvigs Livssag, og, så vidt jeg selv kan bedømme, har det hårde Fængselsliv ikke svækket mig i nogensomhelst Henseende.

ARCHITEKT, KAMMERHERRE F. MELDAHL

Af CARL BRUMMER.

Efter en Blyantstegning af Otto Bache.

Ej mens man sover i Fjer og under Tæppe, Ry man vinder, og den, hvis Liv foruden Ry gaar over, paa Jorden lader sligt et Spor tilbage, som Røg i Luft og Skum paa Havets Vover. — Disse Dantes stolte Ord kunde have været Meldahls Motto; thi han var en vaagen og ærekær Mand, og hans Ry gik viden om. Meldahl var en Kampens Mand, og der var en Feltherrenatur i ham, mange ere de Slag, han har deltaget i, og de fleste gik han ud af som Sejrherre. — Det sidste store Slag, han deltog i var Kampen om Christiansborg. Hans Modstandere regnede maaske ikke rigtig mere med den tidligere saa frygtede Fjende, og det saa da virkelig ogsaa ud til, at det denne Gang skulde blive den gamle, prøvede Feltherre, som tabte Slaget.

Som man vil erindre, stod han ganske ene med sin Mening, men der er ingen Tvivl om, at i sin Helhed kom hans Separatvotum Sandheden nærmest. Som bekendt sejrede han ogsaa her, om med Rette eller ikke kan først Tiden vise.

Interessant er det at lægge Mærke til denne hans sidste Hovedepisode, den karakteriserer i Virkeligheden hele hans Liv, thi som det gik her, er det gaaet mange Gange før.

Meldahl var nemlig en overlegen Taktiker, der paastod, at Slaget ikke altid blev vundet ved et Angreb i Fronten, men at en omgaaende Bevægelse undertiden skulde til for at bringe Sejren hjem.

— Han havde en sjælden Evne til at finde Sagens Kærne og sin Modstanders Achilleshæl. Denne hans Evne skaffede ham Venner og Beundrere, men selvfølgelig ogsaa bitre Modstandere.

I mange Aar var Meldahl Enehersker paa

Marmorkirken.

mange Omraader som berørte Kunsten, og ingenlunde nogen blid Hersker. Ved sit diplomatiske Snille, og ved sin stærke Personlighed forstod han at beholde Magtens Tøjler i sin Haand, indtil han trak sig tilbage fra sine offentlige Hverv i en Alder af omtrent 80 Aar. Dog blev han i de senere Aar blidere og mindre agressiv.

Men da den gamle Løves Klo ikke længere var saa skarp og frygtet, gik det her som altid, Vennernes Rækker tyndedes og Modstanderne blev dristigere.

Rigt udstyret var Meldahl fra Naturens Haand, en sjælden smuk og statelig Mand. Der var noget betagende og begejstrende ved ham, saa at han forstod at vinde, hvem han vilde.

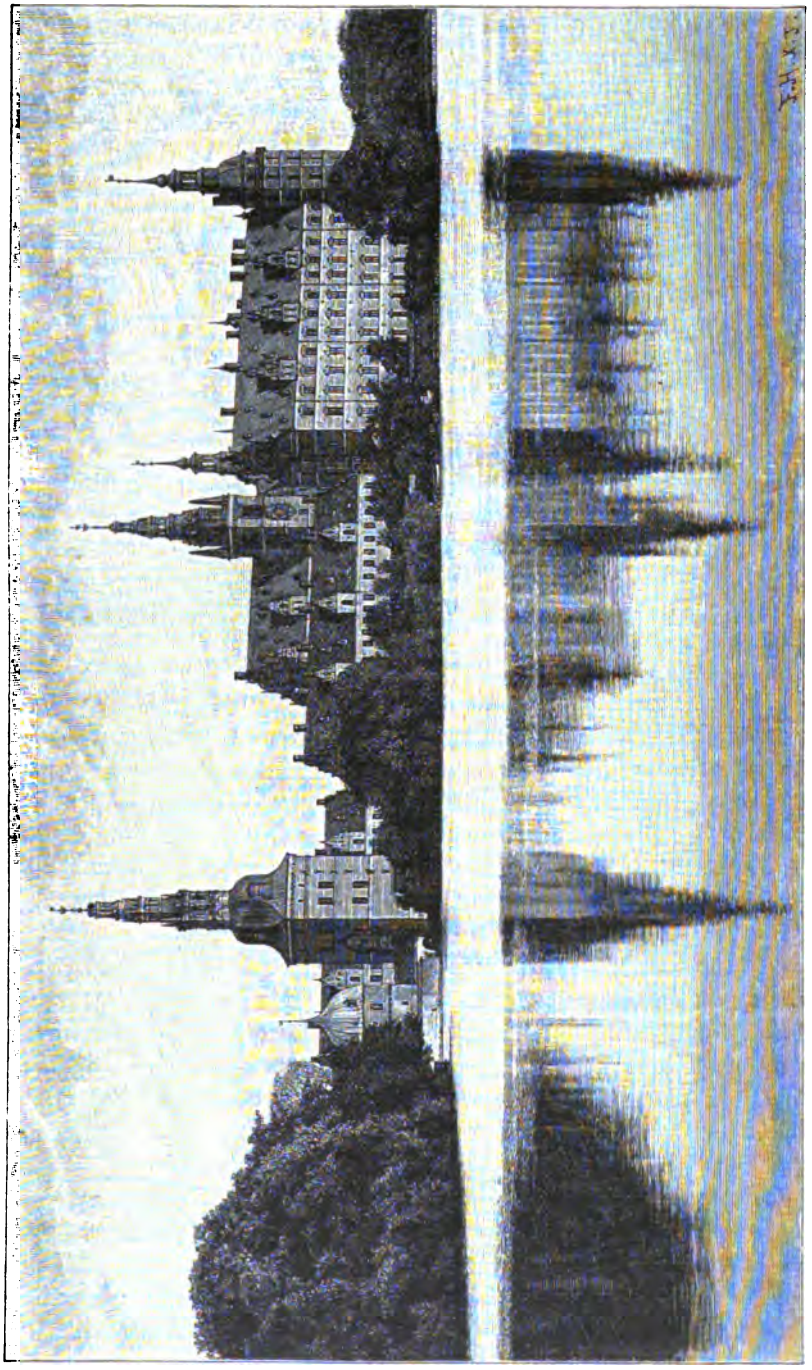

Frederiksborg Slot, set fra Søen.

En skarp Forstand og en jernhaard Villie i Forbindelse med en sjælden Arbejdsevne og Flid førte til, at hans Medvirken blev søgt ved Løsningen af mangfoldige Samfundsspørgsmaal af forskelligste Art. Den Kommission, Meldahl blev Medlem af, faldt ikke i Søvn. Meldahl var en Handlingens Mand, der ikke lod sig nøje med Ord.

Derfor føles en saadan Mands Bortgang som et virkeligt Tab for Nationen, thi Handlingens Mænd trænger vi sandelig til.

For at give et Begreb om, hvor omfattende Meldahls Virken var, skal her nævnes nogle af de vigtigste Spørgsmaal, han var med at løse. Han var Medlem af Jernbane-Kommissionen, Medlem af Havneraadet og skal have haft fremragende Part i den smukke Omordning af Langelinie, som han engang har fortalt mig, han fik Ideen til fra Genuas Havn.

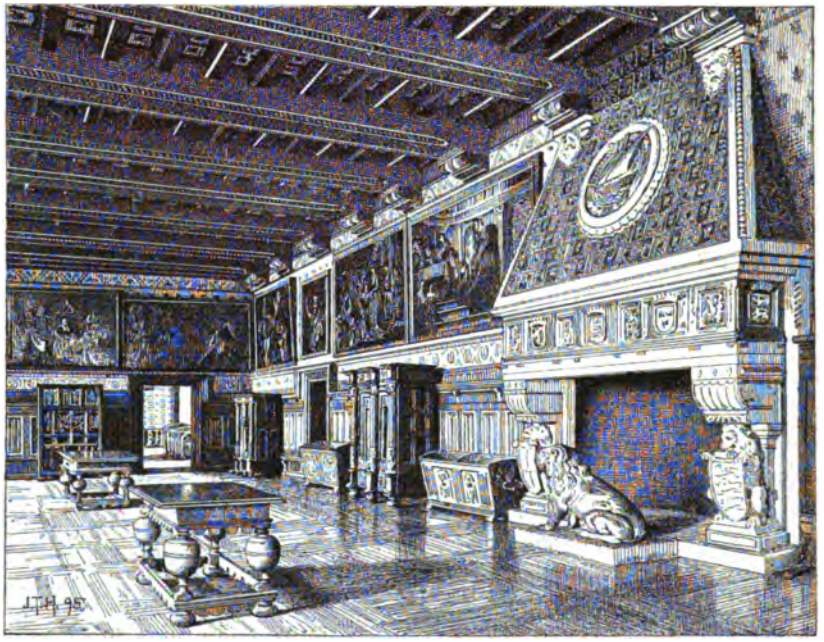

Museumsrum paa Frederiksborg Slot (Valdemarssalen).

Han var Formand for Statens Licitationskommission. — Formand for Statens Taksationskommission ved Opløsninger af Servituterne paa Fæstningsterrainet. — I 27 Aar var han Medlem af Borgerrepræsentationen. — Medlem af Kommissionen til Ordning af Digevæsenet i Sønderjylland.

Han var Medlem af Galleribestyrelsen og tog som saadan fremragende Del ved Redningen af Malerierne ved Christiansborgs Brand. Medlem af Bestyrelsen for Frederiksborg Museet. Medlem af Bestyrelsen for Burmeister & Wain. Direktør for Byggeselskabet. Han var en lang Aarrække kgl. Bygningsinspektør.

Igennem et halvt Aarhundrede var han knyttet til Kunstakademiet, som han viede sin bedste Kraft, og i hvis Reorganisation han vel nok havde den væsentligste Del. Han var i mange Aar Formand for Skoleraadet. Formand for Udstillingskomiteen. I 20 Aar var han Akademiets Direktør.

Og endelig har han ved sin mangeaarige Virksomhed som Professor i Architektur haft en meget væsentlig Del i Architekturens Udvikling herhjemme. —

Som Bevis for, hvor oplukt hans Blik var for Nødvendigheden af at trænge ind paa de Steder, hvor han med særlig Vægt kunde bidrage til at hæve sin Kunst, skal nævnes, at han foruden at være Borgerrepræsentant ogsaa søgte — men gaaske vist forgæves — at faa Sæde i Rigsdagen. Man kan sige sig selv, hvilken Nytte en fremragende, alsidig dannet og myndig Architekt kunde gøre i den lovgivende Forsamling. Han forstod, hvad iøvrigt ikke mange selv i vore Dage forstaar, at en Bygning, og da navnlig en offentlig Bygning, har en Mission, som er sideordnet med rent praktiske Nyttebrug, nemlig den kulturelle. Alle Dage, dog med Undtagelse af de sidste $^3/_4$ af forrige Aarhundrede, er et Folks Kultur for en væsentlig Del bleven maalt efter dets Architektur.

Trange Tider var det for Architekturen i den Periode Meldahl har virket. Landet var fattigt og Verden over var Architekturen nedsunken i aandelig Armod. Mangfoldige

er de Aarsager, der har bidraget hertil. Opfindelsernes, Teknikkens og de store sociale Omvæltningers Aarhundrede drog for en Tid Skønhedstrangen bort fra den menneskelige Sjæl. — Architekturen gled ud af den almene Bevidsthed som Kunst; ja selv blandt Kunstnere regnedes den ikke mere med som saadan. — Med det monumentale Maleri og den monumentale Skulptur gik det ikke bedre, de maatte nødvendigvis følge Architekturen i Graven.

Under saadanne Forhold var det, at Meldahl blev kaldet til at genrejse et af Verdens skønneste Slotte, Frederiksborg, en Opgave, der netop krævede det intimeste Samarbejde mellem de tre førnævnte Kunstarter. For helt at forstaa, hvor vanskelig denne Opgave var, maa der gøres opmærksom paa, at Kunsten at restaurere var noget helt nyt. Hvis en Bygning i en tidligere Stilperiode skulde genrejses, vilde man have gjort dette i den paagældende Tids Stil. Var Frederiksborg brændt i det 18. Aarhundrede, havde vi faaet et Barokslot istedet. I tidligere Tider gled den ene Stil gradvis over i den anden, men anderledes var det paa den Tid, da Frederiksborg skulde genrejses af sin Aske, den Tid havde nemlig ingen Stil. Forbindelsen med den nærmest foregaaende — Antiken var brudt. Og heldigvis for Frederiksborg. Thi nu staar dette dejlige, maleriske Slots Ydre saa vidt som det var muligt i hele sin oprindelige Skønhed. Om Christian den 4de stod op af sin Grav for at gense sit herlige Bygningsværk, vilde han vist ikke have særdeles meget at udsætte.

Det lyder ikke som Alvor, og dog skal det være sandt — Roskilde Domkirke var paa et hængende Haar nær bleven lavet om i antik Stil af Chr. Hansen, samme Bygmester som opførte det gamle Raadhus og genrejste Frue Kirke og Christiansborg. Her har vi netop Exemplerne, Frue Kirke var gothisk og Christiansborg rococco, de blev antike.

Man vil forstaa, hvilken Kæmpekraft, der skulde til for under disse Forhold at løse en saadan Opgave blot nogenlunde godt. Architekten skulde ikke alene selv trænge ind i den nederlandske Renaissances fantasirige Architekturs Aand; men ogsaa de andre Kunstnere skulde besjæles af den, for at Resultatet skulde lykkes — det at trænge til Bunds i

Meldahl og Alb. Jensen: Projekt til Christiansborg. Tilkendt 1ste Præmie.

den nederlandske Renaissances Aand og Kærne, som det har kostet Aarhundreder at udvikle. var hverken for Meldahl eller for nogen anden fuldt ud muligt. — Meldahl har her ydet det bedste, hans Tid formaaede, og det er tvivlsomt om nogen af hans Samtidige her eller i Udlandet kunde have løst den saa godt — endsige bedre. Mange er de Bygninger, der under Meldahls Ledelse er rejst her i Landet, og enkelte i Udlandet, i Sverrig og Tyskland; de vigtigste af disse ere Herregaardene Frijsenborg, Pederstrup, Stiftsbibliotheket i Roskilde, Navigationsskolen, Blindeinstituttet, Raadhuset i Fredericia, Tinghusene i Randers og Aalborg. Herregaardene Trolleholm og Trollenæs i Sverrig og Slottet Philipsruhe ved Honau og endelig Marmorkirken, som med sin herlige Kuppel i saa høj Grad forskønner Byens Silhuet.

Man skal rejse langt for at finde en skønnere Barokkuppel, selv i Kuplernes By, Rom, staar kun en over den, nemlig selve San Pietro.

Denne Kirke og Frederiksborgs Genrejsning var Meldahls Hovedværker.

Naar Døgnets Kævl er glemt og fjernere Tider lærer at skelne mellem væsentligt og uvæsentligt, da vil disse to Bygninger staa deres Prøve gennem Tiderne, og Meldahls Navn som fremragende Architekt med dem.

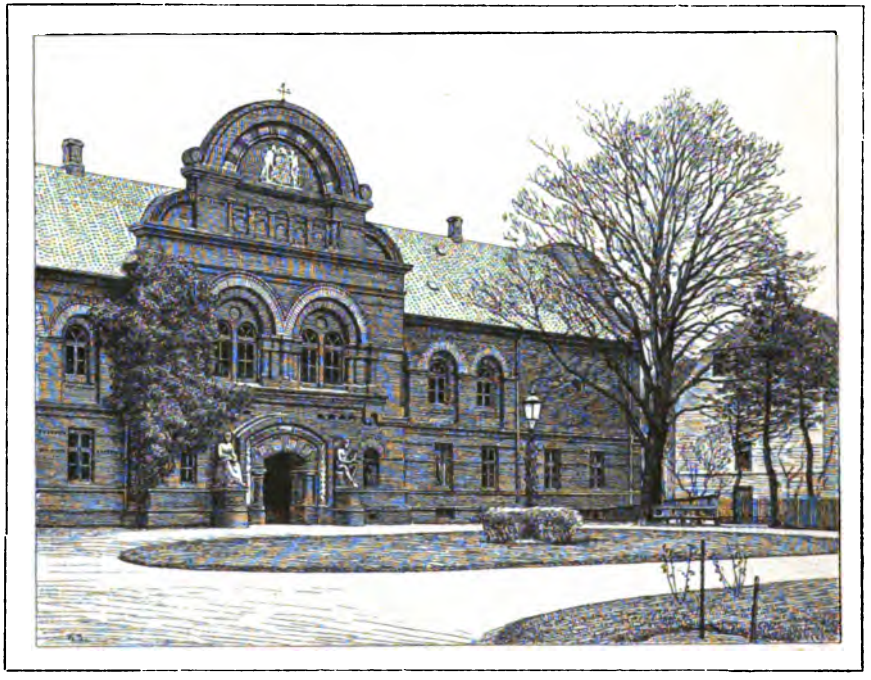

Blindeinstituttet.

Ogsaa i Literaturen optraadte Meldahl med Held, her ydede hans yndefulde og højtdannede Hustru — født Ræder — ham værdifuld Hjælp. De vigtigste af hans litterære Værker er „Denkmäler der Renaissance in Dänemark", Frederikskirken i København og endelig hans sidste store interessante Værk: Venedig.

Meldahl talte blandt sine Venner adskillige af Europas Fyrster. Hos det danske Kongehus stod han højt anskreven, han var flere

Gange Kong Edvards og Hertugen af Cumberlands Gæst. Særlig Pris satte han paa den Beundring og det varme Venskab, den tyske Kejser viste ham. Denne højt begavede og kunstbegejstrede Fyrste var ret en Mand efter Meldahls Hjerte.

Vi af hans Elever, som forstod ham, fordi vi havde søgt og faaet en selvstændig Opfattelse af denne mærkelige og omstridte Mand, og der igennem lært, at hans store og gode Sider saa langt var de overvejende, bringer nu ved Graven vor gamle Mester den sidste Hilsen og Tak, fordi han lærte os at elske vor Kunst, som han forstod at begejstre os for.

D. 10. Februar 1908.

Pederstrup.

UNG DANSK LYRIK

Af HARALD NIELSEN.

I Løbet af det sidste Aar er vor Litteratur blevet forøget med ikke faa værdifulde Digtsamlinger. Det er maaske en Tilfældighed, men naar man betragter den Udvikling, vor nyere Lyrik i det Hele har gennemgaaet, synes det snarere en Udfoldelse. Det har været en Udvikling fremad mod et Tryk, en Modstand, imod en Prosa, der var overvældende, imod Idealer, der i sig selv var upoetiske, imod en Tidsaand, der var mere end fjendtlig — nemlig ugunstig.

Men under dette Tryk modnedes og forfinedes Lyriken. Den lærte af Vanskelighederne, berigede sit Sprog og sin Forestillingskres, fandt Ord for Tidens sammensatte, lidet poetiske Sjæleliv. Den lærte tilsidst at bære sin Byrde med Lethed. Den lærte at synge. Det er vel kun de færreste, der har gjort sig nogen Forestilling om, hvor rig og omfattende denne moderne Lyrik er. Den har ikke gjort meget Væsen af sig. Digt efter Digt, Samling efter Samling er kommet og har fundet Vej til nogle ligestemte Sjæle. De er blevet rost — og glemt. Det er et af de Træk, der røber, hvad Betydning man tillægger Digte, at Anmelderne er endnu mere velvillige overfor dem end overfor Prosa. Det er yderst sjeldent, man ser noget kritiseret endsige afvist. Det er ikke nødvendigt. Man kan som Regel gaa ud fra, at en Digtsamling hverken bliver solgt til eller læst af andre end de ganske faa, der danner sig deres egen Dom.

Det er en Begivenhed, at Jeppe Aakjær har skrevet et Stykke, som „Livet paa Hegnsgaard". Det sysselsætter Offentligheden, det gaar sin Sejersgang over de jyske Scener, det bliver set af Tusinder, dets Rygte naar ud til endnu flere. Sammenlign dermed, hvor tilbagetrukken, hvor lidet kendt hans skønne Lyrik lever og man har i et Billede Digtningens beskedne, ubemærkede Tilværelse.

Denne Plads svarer ingenlunde til dens Betydning. Den bliver, naar det andet forsvinder, og naar det, der nu breder sig omkring den engang er glemt, vil det ses, hvad den har udrettet. Den har holdt Vandene aabne, selv da Kulden var bitrest. Den har skaffet Øjeblikke af Lindring for dem, der var forpinte af Tidens Barskhed, Øjeblikke af Klarhed og Orden for dem, der var overvældede af dens Uro. Den har gjort det muligt for Sjælen at leve og holde ud.

Den har i en barbarisk Tid øvet Tempelriddertjeneste. Det gjælder ikke om nogen moderne Lyrik i højere Grad end om den danske. Der er Kamp, Udholdenhed og Sejer bag en Række af Navne som Johannes Jørgensen, Sophus Clausen, Stuckenberg, Holstein, L. C. Nielsen, Michaëlis, Aakjær, Joh.s V. Jensen, Helge Rode o. s. v. De har med deres Digtning gjort den første Landvinding for Idealismen fra den nye Tid.

Nu er det utaknemmeligste Arbejde overstaaet. De ældres Kunst er modnet og skænker os sine bedste Frugter og de yngre finder Jordbunden forberedt og Sindene modtagelige.

Naar man læser L. C. Nielsens Samling af Kantater og Mindedigte, „I Sand og Sten", synes man endogsaa paa dette særlige Omraade at kunne spore Virkninger af den rensende Skærsild, Poesien har gennemgaaet i Modviljens Dage. Man har lært at vælge saavidt muligt de sobre, forsvarlige Udtryk, at undgaa de udslidte Fraser og de overdrevne Vendinger og at give Festlyriken det faste Grundlag, der kan bære Stemningen frelst igennem.

Man kan i Reglen trygt give sig L. C. Nielsen i Vold. Klogt og fast siger han,

hvad der kan og bør siges ved den Fest, han hædrer ved sin Kunst. Han er en fuldgyldig Talsmand for Tidens liberale Dannelse og forstaar med Smag at anlægge de Synspunkter, den vedkender sig, overfor de forskellige Fænomener og Personligheder. Det giver ingen stor eller dyb Poesi, men det skal Kantater heller ikke være. De skal ligge i Niveau med dem, der samles til Festen. Det var maaske i det hele rimeligere at regne dem for en Form for Veltalenhed end for en Form af Poesi. Ord, der i den Grad henvender sig til en bestemt af Tidsforholdene præget Forestillingskres, er naturligvis udsat for hurtig at miste deres Friskhed. Hist og her kan man ane, hvor Forvitringen først vil komme. De grelle Billeder af „Herre og Træl", „Slavelænker" o. lign. i „Arbejdets Drapa", vil saaledes snart miste deres Virkekraft, hvis de ikke allerede har gjort det. Ogsaa af disse Forhold bliver Opfattelsen efterhaanden mindre usammensat og naiv.

Tre af Digtene, „Amalie Skram", „Edvard Grieg" og „Ved Fru Julie Møllers Jubilæum" hæver sig til blivende, betydelig Kunst. Det ene — Digtet om Amalie Skram — staar meget højt. Det er fuldttonende, varmtfølt og dybttænkt.

Nu kunde man forøvrigt snart ønske at se L. C. Nielsen repræsenteret i de „Smaa Digtsamlinger" med en Samling af hans bedste Ting. Et saadant Udvalg vilde kunne være til overordentlig Hjælp for den almindelige Vurdering af hans Talent.

Ligeledes paa Overgangen til den egentlige Lyrik og stundom tilhørende denne, staar de „Danske Drømme", hvormed Valdemar Rørdam afslutter sin „Gamle Kaptajn". Den Opgave, han har sat sig i disse Fortællinger, at skabe en dansk „Fænrik Staals Sagn" afpasset for den moderne Bevidsthed, er ikke lykkedes ham. De Indrømmelser, han har gjort, den Nøgternhed, han har bredt over Fremstillingen har blot svækket Virkningen.

Opgavens Vanskelighed har besejret ham. Han har forstaaet, at en fuldstændig naiv Appel til Heltebegejstring vilde forblive virkningsløs paa en Tilhørerkres, hvis Følelser er oppløjede af Diskussion og afmattede af Overvejelser, saa det omtrent ikke længere er til at se, hvad de skal være. Men paa den anden Side er Kærnen i Fædrelandsfølelsen og Forsvarsviljen — hvor langt den end kan være trængt tilbage — nu som før et *heroisk*, ubetinget „trods alt", der ligger dybere end at Fornuften kan naa det med sine Grunde. Det er et Instinkt, det gælder om at vække, og det sker kun ved en Følelse, der er stærkere end alle Betænkeligheder, stærk nok til at tage dem alle op og dog bevare sin Friskhed og Kraft ubeskaaret. Skønt dette Instinkt er svagt i Øjeblikket, gør dets Krav sig dog gældende; thi hvorledes det end *er*, saa har vi endnu ikke mistet Følelsen af, hvorledes det *burde* være.

Denne „negative" Følelse, der hos mange er det sidste Fodfæste, hvorfra Terrænet kan tilbageerobres, vil gøre selv den mest instinktløse Antimilitarist ufølsom overfor rationalistiske Tilnærmelser. Hans Instinkt vil altid være stærkt nok til at sige ham, at det ikke er i hans eget Sprog, han skal tiltales.

Men det samme, der gør Nationalfølelsen tunghør for en Appel, gør den moden til Hudflettelse. Harmens og Satirens Ord er sikkert dem, der i Øjeblikket bedst bliver forstaaede. Et Lem kan være saa dødfrossent, at man maa rispe det med Knive for at overbevise sig om, at det lever.

„Danske Drømme" taler derfor langt mere til vort Hjærte end „Den gamle Kaptajn". Den er i disse polemiske Digte den Glød, den Forbitrelse, den Fortvivlelse, som vi alle forstaar.. Det er et Nødskrig, der er det naturligste Udtryk for vor mishandlede Fædrelandsfølelse.

Digtene er ikke alle lige gode, meget er

forfejlet, fordi det vover sig for langt ind paa den rent saglige Diskussions Omraade, men der er en Mands Alvor i dem, som ikke er til at komme uden om. Der er Linjer af en Fynd og en Slagkraft — tillige af en Bitterhed — der, gør dem gennemtrængende.

Stod her en Helt, Seigneur? Stod her en Skrædder?
Fred være med dig, Retfærds lille Tolk!
Helt frigjort fra din Rolle paa de Brædder,
vi kalder Verden, hvilket frigjort Folk!

Andre har en sammenfattende Klarhed og Knaphed, der prenter dem i Bevidstheden.

„Indad skal vindes, hvad vi udad tabte."
Det uerstattelige blev erstattet. —
At vi pány kan miste, hvad vi skabte,
har endnu ej den tunge Hjerne fattet.

„Danmark bestemmer ikke Verdens Baner".
Det fik vi lært og holdt os udenfor,
til næppe længer nogen Dansker aner,
at Verdens Baner dog bestemmer vor.

Den Stemning, der rummes i disse Digte, og som aander bag Polemikkens tørre Begreber, kan ikke skildres bedre end med hans egne Ord:

Jeg er kun en, og svag kun er min Røst,
men tusend Hjærter brænder i mit Bryst.
O kunde jeg gi Stemme til de Stumme,
hvis Sind mit Sind nu sukkende maa rumme!

Kunde jeg tale kun en Dag som Tolk
for al den tunge Tavshed i mit Folk,
al Hjærtensangst og al retfærdig Vrede,
som raat med Løgn og Latter holdes nede.

Da gravede jeg gerne selv min Grav.
Thi Kraften skulde vokse med sit Krav,
mit kvalte Nødråb svulme til en Brusen,
ikke af tusend, men af hundredtusend.

I disse Linjer og i det skønne Digt „Det er ej Kaukasus" naar hans Følelse sine mest gribende Udtryk.

Kai Hoffmann synes stærkt optaget af at nationalisere sin Muse. Han bliver for hver Digtsamling mere og mere dansk familiehyggelig, glad ved Hjemmet og Børnene og fornøjet med de smaa Glæder. („Naar Huset vaagner", „Vinter paa Landet"). Det er en Udvikling, der ikke er sjelden herhjemme, men, hvor forklarlig og naturlig den end er i det store og hele, behøver den ikke at passe for den Enkelte, der lader sig overvinde af den.

Har Kai Hoffmann ikke selv haft en Fornemmelse af, hvor Faren truede, da han i en tidligere Digtsamling skrev de smukke Linier:

Thi det er beskt, naar Ungdomsaldren svinder,
at møde Verden — Drømmens Overvinder.

Lad mig trods Ødets grumme Overmagt
bevare Sjælen og dens høje Pragt
ukuet smykke Verdens golde Dage
med Drømmens Hymne og den skønne Klage.

Han er en af dem, der ikke kan lade sig Drømmen og Mystiken fravriste uden at miste det, der er dem den dyrebareste Virkelighed. Lytter man til Hjærteslaget i hans Digtning, leder det ikke til den Stuckenbergske daggraa Jævnhed, men snarere til den Drøm og det Djævleri, der er i Sophus Clausens Vers og den Pragt og Dunkelhed, man finder i moderne fransk Lyrik, af hvilken han tidligere var paavirket. Det smukkeste, man husker af Kai Hoffmann er visse stemningsfyldte Sjælelandskaber, snart dunkle, snart lyse og muntre — undertiden lidt kunstigt gaadefulde — men i dem alle et Gran af det ikke-daglig-

dags, det lidt spændte. Han er en født Romantiker, og naar han sætter den dybere, naturlige Mystik, som i det fine og sjælfulde Digt „Rejse", i Stedet for den letkøbte og mere overfladiske (»*syv* Nattergale«), saa har han gjort alt, hvad Virkeligheden kan forlange af ham. Hønsene og Lagnerne er der nok andre, der vil besynge.

Thøger Larsens sidste Digtsamling »Det Fjerne«, rummer, lige som de foregaaende, ypperlige Ting, men den svarer mindre godt til sin Titel end de to andre vilde have gjort det. »Det Fjerne«, synes netop ved at forsvinde, Horisonten er blevet snævrere, Forestillingskresen mere massiv.

Man savner det Himmelrum, der altid hvælvede sig over hans Naturalisme, selv i det enestaaende Digt »Jens Højby«, et af vor moderne Litteraturs Hovedværker. Den *Anskuelsens* Vælde, der laa bagved, var det sidste og blivende Indtryk, man fik af hans Kunst. Han følte naturalistisk, men han saa kosmisk. I dette synes der at foregaa en Forskydning. Jordsmagen føles drøjere. Indtrykkene er blevet mere muldfaste.

Alt det fjerne er borte, og Drømmen
slukt og druknet. Se dette er vor Jord.

Ikke en Planet, en Slægtning til Himlens Stjerner, men en Klode

med tunge urolige Have paa Ryg
med ildstrammet Muld imod Tyngde og Tryk.

Endnu svæver Digteren, men i de følgende Vers af det betydelige og mærkelige Digt (»Jorden«) tager han Fodfæste. Flugten er endt. Hører man det ikke nu som Skovlfulde, der kastes af et Kæmpevæsen, mere end som Syner, der veksler.

Jeg synger dig, Jorden, en Lovsang paany,
jeg galer, beruset af Grøde og Gry,
jeg kukker i Lunden og smægter mod Sky.
Jeg elsker dig, Jorden, dybt ind i din Muld
og højt op i Skyernes fugtige Uld —
min Sjæl af Lyksaligheds Kvidder er fuld.

Man bliver lidt forpustet af denne drabelige Svælgen. Hvis man er højt nok oppe, kan man tage Jorden i et Blik, men det kniber med at svulme saa stærkt, at man kan rumme den paa denne Vis i store Følelsesportioner.

I de følgende Vers gaar Digtet over til at være en Frugtbarhedens Hymne af en overordentlig Kraft og undertiden tillige af stor Skønhed.

Al Ungdom staar saligen fyldt med sig selv,
med Evner paa Spring mod et Skød og et Skælv,
et Spring over Dødens fortærende Elv.

Det lykkes i Natten, naar Vinden er sød,
det lykkes i Middagens søvntunge Glød,
og Fremtiden tynger de tusende Skød.

Den sover derinde, den tynger saa sødt,
i moderlig Kvinde nyt Blod bliver rødt,
og Grenene svajer med Æblerne blødt.

Det Liv, som skal tage en dødelig Tørn,
det flygter mod Lykken i Unger og Børn —
kun Vraget skal bo under Gravenes Tjørn.

I »Sommeraften« og i »Walther v. d. Vogelweide« har man Prøver paa den Forening af Tænkersind og Digterevne, der er et Særkende for ham. Det Smukkeste og betydeligste Digt er dog maaske »Tyngden og Floden«, der viser hvilket stort, fugleperspektivisk Blik, han raader over. Det er mesterligt i Rytme, i Stemning og i Anskuelse.

Fart, mine Bølger, Fart
henad de krumme Mile!
Snart mine Bølger, snart
naar I en bundløs Hvile,
deler med Dybenes Afmagtsnat
Drømmenes Fosforskimmer,
gennempløjet af dunkel og glat
farende Fiskevimmer.

Den Enhed i Stemningen, den »Gediegenhed« i Indholdet fra først til sidst, der gør en Digtsamling til mere end en Samling Digte, til et *Værk* udmærker ingen af de Bøger, vi endnu har omtalt.

Saadanne lyriske »Værker« er Johs. V. Jensens »Digte«, Johannes Jørgensens »Blomster og Frugter« og Helge Rodes »Digte«.

„Digte" er ved Siden af „Einar Elkær" den menneskeligste af Johs. V. Jensens Bøger. Den udspringer fra det mest centrale i hans Talent. Alt hvad der er at beundre, hans Gætteevne, hans Dybsans, hans Evne til at sige underlige og underfulde Ting, alt er der, men tillige mere — der er noget, man maa holde af. Der er en Selvoprigtighed, der forsoner, en Forpinthed, en Vildskab, en Ømhed, en Lystighed, som man forstaar — hele hans „fatale Sensibilitet". Der er Linier i denne Bog, som man umuligt kan glemme for deres smertelige Oprigtigheds Skyld og i det mindste eet af Digtene („Moderens Sang"), vil vort Sprog bevare blandt sine skønneste.

Tyve Aar ligger der imellem, at Johannes Jørgensen skrev sine første lange, graalige Vers og indtil han nu har skænket os sin Manddoms korte, sølverhvide. Disse tyve Aar er Vejen fra Ertsen til Metallet. Tyve ublide Aar, der har brændt med Længsler og Begær, med Anger og Smerte, indtil alt overflødigt og skæmmende var udrenset.

Nu er Metallet rent og purt. Ydmyghedens Visdom er vunden.

Det er vanskeligt at sige, hvad Lyd det er, Metallet giver. Johannes Jørgensen har skrevet Vers, der mindede En om Violinens lange, sjælfulde Tone. I hans „Digte" var det Klokkerne, man hørte, snart lyse og sjæletrøstende, snart højtideligt malmfulde, som over Verlaine. Men „Blomster og Frugter" minder ikke om noget menneskeskabt Instrument. Det er selve hans Væsens Lyd, man hører, den Grundtone, der, naar han dør, vil klinge hen i Luften for dem, der kendte ham bedst.

Dyb og rolig er Lyden som lette, sunde Aandedrag i det dejlige Digt om Søvnen.

Store Søvn, du milde Moder,
ved hvis Bryst vi Hvile finder,
som ved store, stille Floder,
der i Fred og Mørke rinder.

Blide Søvn, hvortil vi stræber,
som imod et Hjem man stunder —
salig er den Mand, som blunder,
som har lukket sine Læber.

I det herlige „Qui plasmasti me" er den mægtig som Stød i Basunen og angstfuld som et Støn af Sjælens Nød, naar Dommen er over den.

Der gaar Dyr
i dybe Damme
som Solens Straaler
aldrig ramme.

Det er mig som var jeg
et Dyr i Dybet;
som havde jeg hjemme
blandt Mudderkrybet.

Som skinned Solen
kun for at dømme
min Dyresjæl,
mine Mosedrømme.

Og ingen kan hjælpe,
ingen kan raade,
ingen løser
mit Væsens Gaade.

Du som har skabt mig
frels mig af Naade.

Men atter finder det oprørte Sind Ro — en Ro, der ikke er af denne Verden, saaledes som den sunde, kvægende Søvns, men en Sjælens Overensstemmelse med sig selv og det højeste, den véd.

Og gaar du ud at finde,
hvorover Stjærnen staar,
maaske du først maa vandre
i mange, lange Aar.

Og Venner maa du slippe —
de gaar en anden Vej —
og miste Navn og Ære
Hold ud og opgiv ej!

Hold ud, du Stjærnepilgrim
paa Vej til Bethlehem —
du er paa Vej til Lykken,
du er paa Vejen hjem!

(Julestjærnen).

Fra den gode Samvittigheds jordiske Fred, gennem angsttulde Oprør til en Mildhed og Selvhengivelse i hvilken der er en Fortrøstningens Salighed; det er den Treklang, der behersker Indtrykket.

For den offentlige Bevidsthed er Helge Rode Dramatikeren, skønt man véd, at han har skrevet Vers — om ikke af andet saa fordi enkelte af hans bedste Digte findes i hans Skuespil. Men selv for dem, der kendte hans Lyrik nærmere af de to Digtsamlinger, han udgav i Begyndelsen af Halvfemserne, traadte den uvilkaarlig i Baggrunden for hans øvrige Produktion. Han har upaatvivlelig været den mindst kendte af vore Lyrikere. Vil det nu blive anderledes?

Det burde blive anderledes, thi det er intet mindre end et lille Mirakel, der er sket ved, at han har samlet det bedste af sin tidligere Lyrik, og dertil føjet, hvad han senere har frembragt, hvoraf en Del har været offentliggjort i Tidsskrifter. Alle Tilløb og Ufuldkommenheder, der tidligere tilslørede Indtrykket, er forsvundne. Det staar nu rent og frit og stærkt, med den gradvise Tiltagen i Modenhed og Mesterskab fra først til sidst, der er en naturlig Følge af den lange Udvikling, Samlingen spænder over.

Hvad der er sket er ikke blot, at det svage er luget bort, og at der er kommet Digte til, der er skønnere og betydeligere end noget tidligere, men det ligger i, at disse Digte først tilfulde forløser Indtrykket af de tidligere.

Ved den Opfattelse, hvorom de vidnede, pegede disse ud over sig selv til en Tankens og Følelsens Højde, en Udtrykkets Adel og Skønhed, som først er naaet i Dødshymnen over Sigbjørn Obstfelder i „Aften ved Middelhavet“ og i „Drømmekysset“. Men i det Øjeblik, man staar paa dette Højdepunkt, finder ogsaa alt det tidligere sin naturlige Plads. Nu, da vi selv har set de høje Syner, forstaar vi, hvad der gjorde hans Ungdoms Vers saa blege og anspændte. Vi forstaar den skjulte Storhed i hans smaa Digte — den høje Tankes Idyller — og det sfæriske, det ætheragtige, der saa forunderligt straalede af hans Fryd. Det dunkle, det sære, alt bliver det naturligt, som Forberedelse til det ypperste, det, hvori hans Sjæl fuldbyrder sig selv og hvert Trin faar sin ejendommelige Skønhed, der forstærker og forstærkes af den udfriede Grundtone.

Hans Lyriks længe ufuldførte Bygning er blevet færdig. *Dette* betyder den nye Samling. De højeste Spir er blevet rejst. Hver Ting kommer til sin Ret og man beundrer. Vor moderne Digtning ejer ingen ædlere Bygning, ingen, der stræber højere eller rejser sig slankere.

Det er ikke, hvad han i det enkelte Øjeblik naar, men den Stil, i hvilken han er hjemme, der giver ham en Særstilling.

Der er Odesjæl i hans Digte. Han naar ikke blot glimtvis det sublime. Det er rigtigere at betragte det som hans Udgangspunkt. Det føles overalt — selv i hans Spøg — som hans Natur.

Han deler heller ikke den danske Blu for at iføre sig Tankens og Sprogets Højtidsdragt. Naar hans skønneste Digte udmærke sig ved den største Jævnhed er det ikke fordi han heri — som de fleste af vore Skribenter — ser den højeste Dyd. Hans Be-

stræbelse gaar ud paa at forædle Udtrykket ikke paa at forenkle det..

Var han saa frugtbar, som han er betydelig, vilde vi i ham eje en Indflydelse af højeste Rang, thi man forbavses ikke alene over, hvor højt han naar, men ogsaa over, hvor rig og mangfoldig, han er.

Hans Digtning omfatter ikke blot det hvide og skære i hans første Ting, men ogsaa de klare Blomsterfarver i Sangene fra „Kongesønner" og den festlige Pragt i „Sydens Stjerner" og „Det venezianske Glas", der er gyldne og farvede som indlagt Arbejde.

Tonen, der i hans første Digte var spinkel og enstrænget, kan have en Runeindskrifts Knaphed og Fynd.

Der leves og lides,
der elskes og strides.
Der ødes, forblødes
— vi mødes!

Den kan have Visdommens blide og skønne Mæle som i Digtet over Sigbjørn Obstfelder:

Han kendte de store Byers Helvede,
men han elskede Skønheden,
den fine Guldtraad i den store mørke Vævning.
Han elskede Blomsternes søde Aasyn,
som smiler: der er noget Godt.
Og Kvindernes dybe Blik,

som aabner en Afgrund af Ømhed
og lover Venskab og Fortrolighed uden Grændse.
Og en Mands tavse Haandtryk.
Og Maanen som lister paa Sølvsko
over sorte Vande
Og Stjernernes høje Alvor.

Eller lyde med Harpeklang, som i Digtet til Holger Drachmann:

Lærken højt imod Sky sig svang
mødte Solen og stod og sang
straalende Sange fra Reden
skjult i Agren og Heden.

— — — — — — —
— — — — — — —
Friske Vinde og Bølgebrus
Fuglesange og Bladesus,
Hvisken i blomstrende Enge,
dirrer fra Danmarks Strenge.

Eller have en ædel og ømt behandlet Violins varsomme Klang.

Nu ringer alle Klokker i Firenze
sin Fred udover Stad og grønne Vinjer
Sort staar Cypressen og de brede Pinjer
mod Aftensolens Guld bag Bjærgets Grænse.
Dit Hoved bærer Glorie Firenze
dit skønne Hoved med de strenge Linjer.

Foran eet — „Drømmekysset" — standser Sammenligningerne naturligt, fordi man føres uden om alle Mellemled og synes at se en Sjælstilstand løftet ud af Virkeligheden og Nuet og bevaret, som den var, for evigt. Vi ejer intet skønnere og fuldkomnere i vor Digtning. Shelley har ikke frembragt noget bedre. Det er ligesaa fuldkomment som det er forunderligt.

Aandighed er det Udtryk, man vil falde paa at bruge om Hovedindtrykket af Helge Rodes Digtning. For mange Aar siden nedlagde han dens Hemmelighed i nogle faa Linjer:

Læg Din ene Haand til mit Hjærte
tag min Haand i Din anden Haand.
Se! Du føler mit Kød og Blod.
Tvivler Du? — Dog er jeg Aand.
Nu er jeg gaaet, og hvor jeg stod,
ser du mig ikke.
Nu er jeg borte, men efterlod
dog mit Billed for Dine Blikke.
Ser du det ikke — mit Kød og Blod?

Denne Ur-Erfaring er den firkantede, dybt begravne Grundsten, der bærer hans skønne verdslige Idealisme.

Holger Drachmann er død og uvilkaarligt spørger man, hvorledes Forholdet var mellem

ham og den unge Lyrik, hvad der døde med ham og hvad der blev tilbage.

Ingen anden maaler sig med hans i Rigdom og Mangfoldighed. Han var Danmarks største Lyriker, derom kan ikke tvivles, men Forholdet var dog ikke det ganske simple, at han var stor og de andre var smaa, og at han af den Grund er uerstattelig. Ogsaa det er en Del af Sandheden. Der findes i den Lyrik, der fulgte efter ham, Ting, der fuldt kan maale sig med hans bedste i Dybde og i Skønhed, men hvad der hos ham var forenet, er nu splittet paa mange. Der er ingen *Personlighed*, der som hans straaler af Geni paa godt og ondt. Dermed er ikke alt sagt. For at være retfærdig maa man erindre, at ligesaalidt som de Unge nu kan løfte hans Scepter, kunde han løfte deres Byrde. Selv ikke da hans Lyrik flød rigest og skønnest, kunde den „erstatte" den Lyrik, der er opstaaet i Halvfemserne og indtil nu. Skønt der ikke var en af de Yngre, der ikke havde lært af ham, var der dog mellem ham og dem en Væsensforskel. Man maa efter Aanden regne med Drachmanns og den ikke-drachmannske Lyrik, som inkommensurable Størrelser. Skulde denne sidste maales med nogen, maatte det snarere være med Frøding; thi som han delte den Skæbne med sin Tid, led under dens Smerter og havde dens Vanskeligheder in mente.

Med Drachmann var det anderledes. Hvad den senere Generation allerede følte som Tilstande, den levede under, det saa han som en Tid, der *kom*, som Begivenheder og Strømninger. Det forfriskende og fortryllende ved ham var netop, at han stod udenfor Tiden, ikke blot i Kraft af sit yngre Forhold til den eller saameget som det maatte følge af hans Genis Storhed, men mest fordi han ikke lignede den. Hvormeget den end paatvang ham, og hvor stærkt den end knyttede ham til sig, ikke mindst gennem hans Svagheder, var han dog aldrig af samme Type som den. Man faldt ikke paa at slaa dem sammen — selv om de kunde ligne hinanden i Øjeblikke. Han var altid at kende som et Stykke Æventyr midt i Hverdagen.

Ogsaa i Forhold til Tiden var han den farende Svend, som kun til en vis Grad delte Skæbne med den, altid parat til at rive sig løs igen. Det gav en anden Grundstemning end den sædvanlige og bevarede trods alle Erfaringer hans Uerfarenhed grøn.

Han var en farende Svend, men de, der fulgte efter ham, var trofaste og maatte dyrke deres Lod, som den laa.

For ham var Tiden det Gods, han var født til at bruge, som det passede ham; for dem var den en stenet og tornet Grund, der maatte ryddes, inden den kunde give Blomster og Frugter.

Jan. 1908.

BLASCO IBANEZ

er en af de mest fremtrædende spanske Forfattere; skønt han endnu er en yngre Mand, har han allerede en lang og betydende Skribentbane bag sig.

Han er født i Valencia, hvorfra han har hentet Æmnerne til sine første Noveller og Romaner, som hurtigt gjorde hans Navn berømt Spanien over. Særlig maa fremhæves Cuentos de Valencia (Fortællinger fra Valencia), blandt hvilke denne Fortælling findes.

Siden har han skildret Livet og Forholdene i de store Byer: i *La Catedral* skildres en overmægtigt knejsende Domkirke, i *La bodega* Jerez med Vignernes vilde Liv og Byens store Handelshuse, i *La horda* (Hoben) den fortvivlede Kamp for Tilværelsen i den store Hovedstad og endelig i *El intruso* (Snyltegæsten) Fabriksbyen Bilbaos summende Liv og Jesuiter-Universitetets skæbnesvangre Indflydelse.

Hans sidste Roman *La Maja desnuda* (efter Titlen paa Goyas berømte Maleri) har en ganske anden Karakter: den viser os en stor Kunstners Kamp og magtesløse Stræben mod Maalet.

Med denne frugtbare Forfattervirksomhed har Blasco Ibáñez tillige været ivrig Politiker — Deputeret til Kortes fra Valencia. Han er Republikaner og glødende Jesuiter-Fjende. Da de filippinske Munke ventedes til Spanien, sagde han i en Tale: „De 5000 Munke har hver et Reb om Livet paa deres Kutte — det er lige tilpas til at hænge dem i!"

Hans mere betydende Bøger er oversatte paa de fleste evropæiske Sprog.

Gadens Helte.

Fortælling fra Valencia. Af VICENTE BLASCO IBANEZ.

(Autoriseret Oversættelse fra Spansk af JOHANNE ALLEN).

I.

DET var fornemme Gæster, der den Morgen var samlet i Cubanos Kafé: Blomsten af Valencias Helte, de tapreste af de tapre — alle de, som ved deres egne Fortjenester spillede Herrer i Valencia. Det var Folk, som med deres stærke Arm fægtede sig gennem Livet som vandrende Riddere; vilde Karle, som gjorde Vagttjeneste ved Dørene til Spillehusene, udbredte Skræk og Rædsel blandt Gæsterne, holdt blodige Slagsmaal og affyrede Revolvere og trak Kniven paa aaben Gade. Men i Kraft af et hemmeligt Fribrev kom de dog aldrig inden for Fængselsporten.

De sad nu allesammen her og drak langsomt og sindigt deres Morgensnaps med en Alvor som skikkelige Borgere, der er paa Vej til deres Forretninger.

Kaféværten, deres begejstrede Beundrer, opvartede dem selv med udsøgt Opmærksomhed, mens han stjaalent betragtede alle de berømte Ansigter; og Kvarterets Gadedrenge stak hvert Øjeblik nysgerrigt Hovederne ind ad Døren og pegede paa de mest bekendte.

Der manglede ingen i Buketten.

Det var en ligefrem opsigtvækkende Begivenhed at se alle disse *guapos**) sidde fredeligt her som én Familie og drikke sammen. Det var kun faa Dage siden, at de satte Skræk i hele Byen. Omtrent hver Nat knaldede Revolverne i Gaderne ved Havnen. Disse Slagsmaal var imidlertid til Held for Smaabladene, som de forsynede med Nyheder. Hospitalerne fik derimod forøget Ar-

*) *Guapos*: Slagsbrødre; flotte Karle, der holder til med Kvinder.

bejde, og Politibetjentene blev aldeles udmattede; de stak i Rend ved det første Brøl, som disse Helte udstødte, naar de sloges om Retten til at leve af deres mer eller mindre anerkendelsesværdige Heltegerninger.

De var her allesammen. Først og fremmest de fem Brødre *Bandullo*, et Dynasti, hvor Børnene, allerede mens de laa ved Brystet, førte Kniven. Senere uddannede de sig paa Slagtehuset ved at slaa Okser for Panden. Ved en streng Solidaritet havde de opnaaet, at hver af dem gjaldt for fem, og havde fastslaaet Familiens Berømmelse og Anseelse som en uomstødelig Kendsgerning.

Og saa var der Pepet, en landlig „Hugaf", der i Dag for første Gang havde Sko paa. Ejeren af en Spillebank havde tilkaldt ham fra *la Ribera* til Beskyttelse mod de frygtelige Brødre *Bandullo*, der plagede ham med deres Fordringsfuldhed og evige Forlangender om Afgift.

Omkring disse Professionens Spidser havde samlet sig en halv Snes Slagsbrødre af anden Rang, Folk som kummerligt hutlede sig gennem Livet uden at arbejde. Blandt dem var der nogle, som for den usle Betaling af tre Pesetas holdt Vagt ved Spillehusene fra Klokken tolv Middag den ene Dag til Solopgang den næste, mens andre ikke havde drevet det videre end til at plukke en eller anden svagelig Herre eller skræmme Politibetjentene; og endelig var der Slagsbrødre, som til Trods for at de var Mestre i at føre Kniven og kendt med alle hemmelige og sikkert rammende Stød, havde faaet saa mange Prygl i deres Liv, at de ikke kunde holde Regnskab med dem.

Det var en Fest af aller største Betydning. Den fortjente, at Avisdrengene om Aftenen udraabte den i Stedet for den manglende „Dagens Forbrydelse".

For værdigt at fejre Fredsslutningen mellem Brødrene *Bandullo* og Pepet, skulde hele Forsamlingen begive sig ud til en Beværtning paa Burjasot-vej og spise en *paella**).

*) En Ret tør Ris med Kød og Grøntsager, meget spist i Valencia.

Jo mere en Mand føler sig som Mand, des alvorligere en Sag er det ham at skaffe Livsopholdet.

Hvad opnaaede man ved at føre Krig paa Kniven og hver Nat yppe Kiv? Intet — absolut intet. I det højeste at skræmme nogle Tosser og gøre sig til Grin for fornuftige Folk; men ikke en Peseta's Fortjeneste. Familiefædrene udsatte sig kun for at blive puttet i Kachotten.

Valencia var stor, der var Plads nok til alle. Pepet vilde ikke blande sig i noget, der angik den Spillebank, som Brødrene *Bandullo* havde, og de vilde med største Fornøjelse lade ham i Fred og Ro drage al den Fordel, han kunde, af de andre Banker. Og med Hensyn til hvem der var den tapreste, om han eller de andre, saa stod det uafgjort hen; den Sag var ikke værd at spilde et Ord paa. De var alle tapre Mænd, som gik lige løs paa Sagen. Det bedste Bevis var, at ingen af dem havde faaet saa meget som en Rift, og nu havde de dog i en Maaned passet hinanden op og kæmpet baade med Revolver og Kniv, mens de forbigaaende forfærdet flygtede, og Gade- og Butiksdøre smækkedes i.

De Herrer maatte respektere hinanden og enhver slaa sig igennem som han bedst kunde.

Ved nogle fortræffelige Venners Mægling havde man opnaaet et Forlig.

Den skønne Harmoni, der herskede, fyldte alles Sind med Glæde, og bægge Partiers Mæglere, der var til Stede i Kaféen, var rørte over den Opmærksomhed, som de ældre Brødre *Bandullo* viste Pepet. Disse Brødre var satte, fornuftige Mænd med brede, glatbarberede Ansigter, der gav dem et noget præsteligt Udseende. De trakterede Pepet med Cigarer og Snaps, for hvilke udsøgte Opmærksomheder den magre, sortsmudsede Bondetamp fra la Ribera takkede med en tilfreds Grynten. Den fremmede Dragt gjorde ham genert. Han følte sig anderledes fri,

naar han hjemme i Landsbyen med Sandaler og Kappe og Bøssen paa Skulderen gik ud for at udføre Partiførerens Ordrer. Det eneste ved den flotte Udhaling, han syntes om, var en tyk Urkæde og et Par Fingerringe med mægtige, uægte Stene. Disse Kendetegn paa Ophøjelse fyldte ham med barnlig Glæde.

Den eneste, der kunde forstyrre Harmonien i denne værdige Forsamling, var den yngste *Bandullo*. Det var en spottelysten, ondskabsfuld Fyr, der dækkede sig bag sit berømte Familienavn. Selv havde han intet udrettet. Hans Bedrifter indskrænkede sig til, at han, naar han var fuld, flaaede Politibetjentenes Kapper og trampede paa Vægterens Lygte. Disse Heltegerninger nødte ofte hans mægtige Brødre til at gøre deres Indflydelse gældende for at faa Sagen neddysset. De maatte bede baade den ene og den anden om at lukke Øjnene for disse Narrestreger til Gengæld for den gode Tjeneste, de ydede ved Valgene.

Den lille *Bandullo* var den eneste, der havde modsat sig Forsoningen med Pepet, og selv paa denne Fredens og Glemselens Dag viste han ikke den gode Opdragelse som sine Brødre. Men de skulde nok holde ham i Ørene, saadan en snavs Knægt, som ikke var en Pibe Tobak værd og blot søgte at bringe flinke Folk i Fortræd.

De gik allesammen ud af Kaféen og vandrede i sluttet Trop midt ad Gaden med en saa overlegen Mine, som om hele Byen tilhørte dem. Politibetjentene paa Gadehjørnerne hilste ærbødigt smilende paa dem.

Det var flotte Karle! De gik alvorlige, som om deres Skik at udbrede Skræk hindrede dem i at smile. De talte langsomt og med Gravrøst, der lød, som om den kom helt nede fra Støvleskafterne, og spyttede hvert Øjeblik. De glattede Krøllerne ved Ørene og snoede haanligt Knebelsbarten, fuld af medlidende Foragt for Omverdenen.

Det var mærkeligt at se den Omhu, som disse skumle Karle viste for at smykke deres smaa Fødder. De højhælede Støvler med Stikninger gav deres Ydre noget kvindagtigt. Hertil bidrog ogsaa de snævre Benklæder og stramtsiddende Jakker, der fremhævede de muskuløse Former hos nogle og andres radmagre Skikkelser, hvor Senerne maatte erstatte Muskelkraften.

Nogle af dem støttede sig paa tykke Knipler eller Jærnstave, der var overtrukne med Skind. De satte Stokkene haardt mod Brostenene som for at forkynde, hvad de var for Karle. Andre havde derimod ganske tynde Spadserestokke, eller slet ingen. De mente aabenbart, at den vældige Kniv, der næsten var saa lang som en Huggert, og Pistolen, som de bar i Bæltet, var dem tilstrækkelig Beskyttelse.

Dette Tog af *guapos* standsede ved alle de Knejper, som de kom forbi, for at stramme sig op med en Dram, og alle Politibetjente, som de mødte paa deres Vej, trakterede de med Snaps.

Da Klokken var nærved tolv, naaede de ud til Beværtningen paa Burjasot-vej. *La paella* stod allerede og skrupkogte, der manglede kun at komme Risen i.

De var allerede halvt berusede, da de satte sig til Bords, men deres mørke, haanlige Alvorsmine var uforandret.

II.

Det var Folk med Appetit. Det varede ikke længe, inden Træskeerne havde gjort saa dybe Huller i Risengrøden, at Bunden af Gryden kom til Syne, og man kunde skimte den lækre Vildtragout — den egentlige Himmerigsmundfuld.

Om Vinen vil vi slet ikke tale. Den tomme, slunkne Læderflaske stod i et Hjørne og dirrede i Dødstrækninger. De vældige Glas gik ustandseligt fra Haand til Haand, og i den mørke Rødvin svømmede Citronskiver for at gøre Drikken mere læskende.

Ved Desserten begyndte de barske Miner at mildnes. Man lo og spøgede. Gæsterne løsnede deres Bælter for at lette Fordøjelsen, og der hørtes lydelige Opstød.

Samtalen drejede sig om de Venner, der dels frivilligt, dels nødtvungent var fraværende. Der var nu Fa'r Tripa; han var død som en Helgen, efter at have levet som en Kæltring; og *los Donsainers*, der maatte flygte til Buenos Aires, fordi de ved en Lejlighed havde brugt Kniven saa klodset, at Sagen ikke kunde ordnes, skønt Provinsens Guvernør selv søgte at mægle. Saa var der forskellige andre, mindre bekendte Folk, der „sad" i *San Agustin* eller *San Miguel de los Reyes*, naive Mennesker, der havde givet sig til „Haandteringen" uden at sørge for at have gode Beskyttere.

Det var Synd og Skam, at saadanne flinke Folk skulde dø, raadne op i Fængslerne eller

forsvinde i Udlandet. Det var de „virkelige" Helte, ikke den Slags, som man ser nu om Stunder, og hvoraf de fleste var forsultne Tiggere, som Nøden tvang til at være *guapos*, fordi de manglede Mod til at skyde sig en Kugle for Panden.

Det var den lille *Bandullo*, der talte. Den Gavflab! Han havde aabenbart foresat sig at ødelægge den gode Stemning og stiklede hele Tiden paa Pepet uden at bryde sig om de strænge Blikke, hans Brødre tilkastede ham for hans Uforsigtighed. Den Dreng var utaalelig! Man skulde aldrig tage Børn med, naar man gik ud. Men den ondskabsfulde Knægt lod, som om han ingen Ting forstod.

Fuldskaben gjorde ham dobbelt trættekær og brovtende. Han var aabenbart kun gaaet med til Festmaaltidet for at faa Lejlighed til at fornærme Pepet. Man behøvede blot at se paa hans magre, graablege Ansigt med det store Lungeslag for at være klar over, at Kiv og Strid var hans Lyst. I hans Øjne lyste et uforsonligt Had, der bragte Aarerne i hans Pande til at svulme.

Ja, det mente han; han kunde ikke døje visse Folk, hvis Mod kun stammede fra en sulten Mave — Bondetampe, der endnu lugtede af Møg fra Stalden, hvor de var født, og som kom her og gjordè agtværdige Folk Ulejlighed. Hvis andre vilde tie til det, saa værs'-go', men han vilde tale, og han vilde ikke holde op, før det blev alle klart, hvad de Karles Tapperhed betød. Løgn og Praleri! Han skulde mase Ansigtet paa dem, saa sandt han hed *Bandullo*.

Heldigvis var de ældre Brødre besindige Folk, som ikke ønskede Spektakler, naar det kunde undgaas. De saa paa Pepet, der var bleven ligbleg og sad og tyggede rasende paa sin Cigar. De søgte at undskylde Broderen med at han var fuld og hviskede til Pepet:

„Bryd dig ikke om ham, han er fuld".

Men den Undskyldning kunde ikke gælde for det gale Menneske. Den almindelige Tavshed gjorde ham blot frækkere, og han gik videre i sine Fornærmelser.

Han gentog kun, hvad alle Mennesker sagde, erklærede han. Der var mange Løghalse til — forlorne *guapos* ligesom fordærvede Meloner. Han kendte én, der troede, at han var en Allerhelvedeskarl, blot fordi han var klædt paa som en fin Herre. Den Pralhans gjorde sig endogsaa til af at have gjort Lykke hos Maria *la Borriquera*, hende, Pigebarnet fra Córdoba, der sang Viser i la Peña-Kafé. Men hun gjorde blot tykt Nar af den Idiot. Han var ikke Mand for at fange hende. Hun holdt sig til de Mænd, som der var noget ved, de rigtige Helte, som han selv f. Eks.; han fulgte hende hver evige Morgen, naar hun gik fra Kaféen.

Nu kunde de ældre Brødre spare deres velmente Undskyldninger.

Pepet var pragtfuld, som han stod der med sin mægtige Skikkelse rettet stolt i Vejret, Øjnene luende under de buskede Bryn, og den kraftige, muskuløse Arm strakt stift ud som en Stormbuk. Med en Stemme, der dirrede af Raseri fremstødte han:

„Det er Løgn, dit Svinebæst!" Men i det samme blev et Glas Vin slynget lige i Ansigtet paa ham. Han tørrede Glasskaarene af med Bagsiden af sin Haand, som blev saaret derved.

Der blev et frygteligt Spektakel. Kvinderne i Beværtningen flygtede hvinende og skrigende ind i Huset. Hele Selskabet sprang op og trak Vaabnene frem af Bæltet. Der kom et helt Arsenal til Syne: spidse Dolke, tunge, brede Slagterknive og Pistoler, der spændtes med en truende Mine.

Forsamlingen delte sig øjeblikkelig i to Partier. Til den ene Side stod de fem Brødre *Bandullo*, blege og oprørte, med Kniven i Haanden. De snoede Overskægget med et spottende Smil overfor disse Lus, der vovede at sætte sig op imod dem.

Til den anden Side stod Pepet, omgiven af alle de øvrige Gæster — uden Undtagelse. Disse Folk havde taalmodigt fundet sig i Familien *Bandullo's* Despoti, men greb nu Lejligheden til at løsrive sig.

Modstanderne betragtede tavst hinanden et Par Sekunder; hvert Parti ønskede, at det andet vilde begynde.

Naa, der maa en Ende paa det. En Mand er blevet fornærmet, og det taales ikke. Hvad skal man sige? Kamp og Strid er Mandens Sag. Skade, at Festen skulde ende saa ilde, men man ved jo, at naar Mænd kommer sammen, maa man være belavet paa alt. De maatte ordne det, som de selv fandt for godt.

Pepets Venner var ellevilde af Henrykkelse; deres overlegne Antal gjorde dem kry. De stillede sig truende op foran de ældre Brødre *Bandullo*, spærrede dem Vejen med Kniven

og talte til dem i en bydende Tone. Ved en Lejlighed som denne skulde det vise sig, om en Mand havde Mod i Brystet. Det havde ikke noget at sige, at han var deres Broder. Han var Fornærmeren og burde uden andres Hjælp bevise, at hans Mod bestod i andet end store Ord.

Men her var Fornuftgrunde spildte. De to Fjender stod lige overfor hinanden i Døren til Osteriet under en frodig Vinranke. Solen spillede gennem Løvet og forgyldte Spindelvævene omkring Druerne.

Den lille *Bandullo* rakte den højre Haand ud, hvori han holdt en bred, krum Kniv, og dækkede Brystet med venstre Arm. Han vilde prale med sin Fægtekunst.

Alle tav. Man hørte Spyfluernes Summen i den varme Foraarsluft, den nære Fontænes sagte Plasken og Kornets Hvisken, naar de grønne Aks bevægede sig; fra det fjærne lød en Kærres knirkende Hjul og Markarbejdernes Raab.

Der vilde komme til at flyde Blod, og alle strakte nysgerrig Hals for at afgive deres Dom om Kampen.

Den lille, ondskabsfulde Knægt gav ikke tabt; han blev ved med sine Fornærmelser: Pyt, lad bare den Bølle tage fat; han skulde i en Fart blive ekspederet.

Og det kan nok være, Pepet tog fat. Han brugte en ganske primitiv Kampmaade. Som Tyren, naar den angriber, styrtede han løs paa Modstanderen med bøjet Hoved og krum Ryg, uimodstaaelig som en Kastemaskine.

Med Næven gav han den lille *Bandullo* et Stød i Hjærtekulen, saa han tumlede tilbage, og jog derpaa Kniven i hans Side fra neden opad med en saadan Kraft, at han næsten løftede ham i Vejret.

Den lille Fyr styrtede om, idet han greb sig med bægge Hænder til Siden, hvorfra Blodet sivede ud gennem Skærfet.

Der lød en bestyrtet Mumlen, der næsten lignede Bifald. Pepet var storartet; saadan gik det enhver, der gav sig i Kast med den Kæmpekarl!

Dirrende af Raseri styrtede de ældre Brødre hen til den „lille". Et Par af dem raabte fortvivlet paa deres Vaaben, som om de straks vilde styrte løs paa den overlegne Skare Fjender for i en Kamp paa Liv og Død at aftvætte den Skamplet, som var tilføjet Familien, og som den ikke kunde lade sidde paa sig.

Men en bydende Bevægelse af den ældste Broder, Familiens Nestor, standsede dem; de rettede sig altid blindt efter hans Afgørelse. Endnu var Slaget ikke tabt. Hvad han raadede til, plejede altid at falde heldigt ud. Med Taalmodighed og Snedighed naaede man langt.

Den „lille" laa bleg og halvt bevidstløs; Blodet strømmede stærkere og stærkere ud gennem Skærfet. Hans Brødre bar ham hen til en Kærre, der holdt i Nærheden. Den var kommet om Morgenen med de forskellige Sager, der skulde bruges til Tilberedelsen af *la paella*.

„Kør til, Kusk! Til Hospitalet! Der maa man hen, naar man er kommet galt af Sted."

Kærren rullede stødende og skumplende af Sted, og den saarede Dreng brølte af Smerte ved hvert Stød, den gav.

Pepet tørrede sin Kniv af i nogle Salatblade, vaskede den omhyggeligt i Fontænen og gemte den med en Ømhed, som om det var et Barn, han skulde vogte.

Denne Bondetamp fra la Ribera var vokset umaadeligt i sine Forbundsfællers Øjne.

De flokkedes om ham, og da de gik tilbage til Valencia ad den støvede Landevej, snakkede de allesammen i Munden paa hinanden i deres Iver for at give ham gode Raad.

Af Politiet havde han ikke noget at frygte. Mellem *guapos* var Tavshed den første Lov. Den „lille" vilde paa Hospitalet blot sige, at han ikke havde kendt den, der havde saaret ham, og skulde han være sjofel nok til at sladre, saa var hans Brødre jo til Stede og kunde lære ham hans Pligt.

Nej, hvem man maatte holde Øje med, det var de ældre Brødre; det var Folk, man skulde tage sig i Agt for. For dem gjaldt det blot om at slaa løs, og kunde de ikke ramme een forfra, angreb de een bagfra; det kom dem ud paa eet. Pepet maatte være paa sin Post. De vilde aldrig tilgive ham, hvad han havde gjort, ikke saa meget for Broderens Skyld, som fordi de holdt saa stærkt paa Familieæren.

Men den landlige „Hugaf", der var ophidset af Kampen, smilede overlegent. Det kunde ikke ende anderledes. Han var kommet til Valencia for at give de storsnudede Brødre Prygl. Den ene havde han gjort uskadelig, nu var Turen til de andre; dem skulde han ogsaa snart faa gjort Kaal paa.

Pepet og hans Kammerater var imidlertid naaet ind til Byen. Og for at vise, at han ikke var bange, truede Pepet med at give enhver, der prøvede paa at følge ham, en forsvarlig Dragt Prygl.

Han vilde gaa alene for at se, om hans Fjender vilde spærre ham Vejen. Naa, Farvel saa længe!

Havde man kendt Mage til Mod! Den tapre Skare spredte sig omkring i Byen, ivrige efter paa Kaféer og Spillehuse at udsprede Familien *Bandullo's* Nederlag. Med vigtig Mine fortalte de, at de selv havde overværet den frygtelige Kamp og hørt, at Pepet havde svoret hele Familiens Undergang.

Pepet havde Ret, naar han sagde, at han ikke følte Spor af Frygt for de fem Brødre. Man behøvede blot at se ham samme Aften Klokken elleve, rolig og frimodig gaa ned ad Barcasgade.

Han vilde hen i Peña-Kafé og høre sin tilbedte Maria la Borriquera synge.

Den Tøjte! Hvis det var sandt, hvad den ondskabsfulde Knægt havde sagt, inden han blev slaaet til Jorden, skulde han mase Ansigtet paa hende, og der skulde ikke blive en Flaske eller et Glas helt i Kaféen.

Ophidselsen efter Kampen havde endnu ikke tabt sig. Et sandt Ødelæggelsens Raseri havde grebet ham, lige siden han havde udgydt Blod. Nu, før han blev afkølet, skulde Brødrene blot komme, hver for sig eller alle i Forening. Han var Karl for at slaa dem alle fire ned med et eneste Hug.

Han var kommet et Stykke henad Gaden, da der lød et Skud. Han følte et Stød i Ryggen, det blev sort for hans Øjne og susede for hans Øren.

Gud i Himlen! De havde ramt ham! Han trak Pistolen op af Bæltet, men inden han fik vendt sig om, lød igen et Skud, og Pepet styrtede om.

Folk flygtede, Døre smækkedes larmende i, og for Enden af Gaden lød en stærk Piben af flere Politifløjter; men Betjentenes Képier var ingen Steder at øjne.

De fire Brødre *Bandullo* benyttede sig af den almindelige Panik til at liste sig ud fra Hjørnet, hvor de havde staaet skjult. Med Kniven i Haanden nærmede de sig det livløse Legeme og væltede det om med et Spark, som om det var en Bylt Klæder.

„Han er saa død som en Sild!"

Og for at være helt sikker derpaa bøjede den ene af dem sig ned over hans Hoved og stak derpaa noget i Lommen.

Da Vagten kom til Stede, og Folk strømmede sammen om Liget for at afvente Retsbetjentene, saa man ved Skæret af nogle Tændstikker Pepet fra la Ribera's mauriske Træk. Han laa med de brustne Øjne vidtaabne, og nedenfor den højre Tinding var en rød Flænge, hvorfra Blodet endnu piblede ud.

De havde skaaret det ene Øre af ham, ligesom man gør paa Tyre, efterat de er dræbte.

III.

Begravelsen blev opsigtsvækkende. Endnu var der tapre *guapos* til; Racen vilde ikke uddø saa hurtigt, som der maaske var dem, der troede.

I første Række bag Kisten gik Spillehusværterne som den afdødes bedrøvede Beskyttere; efter dem fulgte Slagsbrødrene foruden alle dem, som endnu ikke var optagne i Standen: Krapylet fra Torvet og Slagtehuset. De ventede endnu paa en Lejlighed til at vise sig. Foreløbig øvede de sig i „Haandteringen" ved at gaa rundt paa Spillehusene og med ladt Revolver afkræve Gæsterne en eller to Pesetas.

Folk veg til Side for denne Sørgeskare af stærke Karle med forsorne Ansigter, Huen paa Snur og Haaret ned over Ørene.

Alle, der mødte dem, tænkte paa den store Fangst, som Politiet gik Glip af. Her kunde de have faaet Garnet fuldt!

Men det gik ikke an. Man maatte respektere disse Folks Sorg. De sørgede over den døde af hele deres Hjærte og græd saa oprigtigt, som man ellers aldrig ser det ved Begravelser.

Var det en Manér at slaa Folk ihjel paa den Maade? De fejge Slyngler! Og efter den Bedrift forlangte Brødrene dog at regnes for „bravos"! Havde de skudt ham ned i ærlig Kamp, Ansigt til Ansigt, havde det været i sin Orden; det var kun, hvad enhver, der dur noget, er udsat for. Men at dræbe ham bagfra med et Pistolskud, saa at de ikke behøvede at komme ham nær, det var en gemen Slyngelstreg, der fortjente at straffes med Døden paa Skafottet. At saadan en brillant Fyr skulde dø for de Uslingers Haand! Man skulde synes, at Pressen maatte protestere og hele Byen rejse sig mod Brødrene. Og saa at skære Øret af ham!

De gemene Pralhanse! Det kunde man gøre, naar man slog een ihjel i aaben Kamp. Men . . . her . . ., hvor visse Folk kun havde Grund til at skamme sig! Det var ligefrem oprørende, at de vilde smykke sig med Trofæer. Og det sørgeligste ved Sagen var, at nu, da Pepet var død, den store Helt, den tapreste af de tapre, vilde Brødrene optræde som Eneherrer, og hæderlige Folk, det vil sige alle de andre, maatte slutte sig sammen for at holde Livet oppe. Saa trygge som de havde følt sig under „Hélten" fra la Riberas Beskyttelse! Og Pepet, som havde lovet at gøre det af med hele Familien *Bandullo*! . . .

De, der viste sig mest forbitrede, var de nyindviede Lærlinge, der endnu ikke havde trukket blank. Skønt de ikke var optagne i de lovløses Forbund, tilbad de Pepet lige saa glødende, som de Vilde tilbeder en ny Stjærne.

Og alle disse Mennesker, som gav sig Mine af at kunne skræmme hele Verden, blot de rørte den lille Finger, stod her paa Kirkegaarden omkring Graven og hulkede, da de fugtige Jordklumper blev kastet ned paa Kisten.

At saadan en Mand skulde puttes i Jorden og blive til Ormeføde! Det kunde skære een i Hjertet!

De unge Knøse ventede med spændt Nysgerrighed paa, at de sædvanlige Ceremonier skulde begynde. De vidste, at der skulde foretages et eller andet for at vise ham, der var gaaet bort, at der endnu var nogen, der mindedes ham.

Der lød en klukkende Lyd ved Graven, der nu var kastet til. Det var Pepets Kammerater, der som skumle Offerpræster stod og tømte nogle Flasker Vin ud over den fede Jord, der syntes at udsvede al Livets Raaddenskab.

Og da der havde dannet sig en rød Mudderpøl, trak alle de lovløse Ulykkesbrødre Kniven; én for én ridsede de rasende med Spidsen et Kors i Mudderet, mens de mumlede frygtelige Forbandelser og saa op i Vejret, som om de ventede, at de forhadte Brødre skulde komme flyvende gennem Luften.

Pepet kunde sove roligt. Brødrene skulde faa det betalt, hvis de da holdt fast ved at skrabe al Ting til sig og ikke dele med agtværdige Folk. Det var svoret!

Paa samme Tid som Pepets Kammerater med deres Knive ridsede Kors paa Graven, gik Brødrene *Bandullo* ind paa Hospitalet, alvorlige, stive og højtidelige som Diplomater, der har en vigtig Mission at udføre.

Den „lille" løftede sit udtærede Ansigt, der var lige saa hvidt som Lagenerne, op fra Puden; kun i hans Øjne saas et Glimt af Liv, da han med en Bevægelse gjorde sine Brødre et stumt Spørgsmaal. Han vidste aabenbart noget om Nattens Begivenheder og vilde have Vished.

Jo, det var i Orden, det forsikrede den ældste og besindigste af Brødrene ham. Hvem der angreb en *Bandullo*, var dødsdømt. Saa længe de alle fem levede, vilde hver enkelt af dem altid have Ryggen dækket. De havde jo lovet ham Hævn. Det havde han faaet; her var Syn for Sagn.

Han tog en modbydelig Stump Brusk, helt sort af størknet Blod, ud af et Stykke Avispapir og kastede det hen paa Sengen. Den „lille" stak de magre Arme frem mellem Lagenerne og greb det. Smerten i Saaret aftvang ham en dyb Stønnen, da han rejste sig op.

„Hans Øre! . . . det er Slyngelens Øre!"

Han huggede Tænderne saa haardt i det modbydelige Brusk, at de stødte sammen. Hans Brødre saa med et fornøjet Smil paa „Hvalpens" frygtelige Raseri; men tilsidst maatte de rive Pepets Øre fra ham, for at han ikke skulde sluge det.

RELIGIONSUNDERVISNINGEN I SKOLERNE*)

DER er visse Sandheder, som jo nok kan kaldes selvfølgelige, ja „udtrådte", men som det dog ved Tid og Lejlighed ikke er af Vejen at minde om, især når der ellers er så meget, der skiller.

En sådan Sandhed er den, at vi alle vil det Bedste for vort Land og Folk, hvad Parti, politisk eller religiøst, vi end tilhører. Den Tid ligger jo ikke langt tilbage, da denne „selvfølgelige" Sandhed idelig glemtes, hvor Politik var på Bane, og endnu går der stærke Efterdønninger (tænk på Forsvarssagen). Og hvad det religiøse angår behøver vist ingen af os at lede længe for at få høre Mennesker, der dog bekender sig til Kristendommen, frakende hverandre Retten til Kristennavnet. Sagen er jo den, at hvor de stærke, varme Følelser, der bunder dybt i vort Væsen og tager Farve af vor medfødte Sindsart („Temperament"), og hvor tillevede, tit hårdt tilkæmpede Overbevisninger sættes i Bevægelse, er det ikke let at holde Ligevægten og styre Tungen, denne „Verden af Uretfærdighed", som gamle Jakob fra det ny Testamente kalder den. — Jeg går imidlertid ud fra, at vi er os dette fælles, omfattende bevidst, det, der binder sammen trods alt, hvad der skiller. Og i nøjeste Sammenhæng hermed står det, at vi alle i Skolen, Folkets Skole i alle dens Forgreninger og Led, fra Pugeskolen til Universitetet, ser — om jeg må anvende det berømte Ord fra Reformationens Slagsang, — „så fast en Borg", menneskelig talt, et Middel i den Højestes Hånd, til Værn for vor folkelige Ejendommelighed og dermed også for vor Uafhængighed og Frihed, så sandt Kundskab, ægte Kundskab, er Magt, en Magt, hvori de små Folk kan få Overmagten over de store og aflægge Vidnesbyrd om deres Levedygtighed og Tilværelsesret. Til Skolen er intet for godt, thi der er intet for godt for vor opvoksende Ungdom, Folkets Børn, der skal tage Arven efter os. Vort Folks Vel og lykkelige Fremtid er uløselig knyttet til Folkeskolens Evne til at løse sin store Opgave. Det er også i Følelsen heraf, at Regeringen nu søger at gennemføre den Lønforbedring, der så længe har ladet vente på sig.

Se, dette var nu èn selvindlysende Sandhed, og nu minder jeg om en til af samme Slags. Det er den, at Tiden står ikke stille og venter på os, men vi må følge med Tiden. Udviklingen går sin Gang og hvad der ikke længer har Livets Ret må vige Pladsen for det ny. Selve Folkeskolens Stilling nu, sammenlignet med Stillingen 1814, eller med Tilstandene for blot et halvt Århundrede siden, er en Anskuelsesundervisning i så Henseende. Og dog er det altid lettere at indrømme end efterleve denne Sandhed. Kravene til Læreruddannelsen er betydeligt skærpede og nu vil vel et eller to af de store Kultursprog blive føjet til som Examensfag. Målet måtte og må sættes op, hvis vort Folk skal hævde sin hæderlige Plads i Kappestriden, den mellemfolkelige Kamp for Tilværelsen. Det er en både national og nationaløkonomisk Nødvendighed, to Nødvendigheder, inderligt samhørende. „De tyske Skolelærere vandt ved Sedan", hedder det, og sikkert med megen Ret. Vi skal vinde *vort* „Sedan" på den fredelige Valplads i Åndens og Håndens Verden. Tiden er kostbar og må udnyttes til det yderste i de undervisningspligtige År. Uden vore Landbrugs- og Højskoler var vi ikke så godt rustede til at være et Foregangsfolk i Agerbrug, men disse Skoler lader sig jævnligt forlyde med, at var Ungdommen bedre hjemme i det almindelige Grundlag for Kundskabsmeddelelse kunde der nå's langt videre. Det

*) Det brændende Spørgsmål om Religionsundervisningens Stilling i Folkeskolen er her søgt besvaret fra to Sider, der ellers ikke går sammen.

vil atter sige: der nå's for lidt i Folkeskolen, trods alle Fremskridt, men med den Tid, der er til Rådighed, kan der vel ikke nå's videre. Men da er vi ved at sakke agter ud. Hvad der var nok for 50 Aar siden er ikke nok nu. Der må og skal skaffes Plads til en fyldigere Undervisning i Folkeskolen.

Ja, vil maaske en og anden sige i sit stille Sind: „—ja, dette kan nu have sin Rigtighed, men dersom det går ud på, at vi for at vinde Tid under Skolearbejdet, Tid til de mere „nyttige Kundskaber og Færdigheder", skal opgive Religionen, så kan vi ikke være med. Nok er Danmarks- og Verdenshistorie, Geografi, Læsning, Skrivning og Regning højst nødvendige Fag, men tages Religionen bort fra Skolen, så tilstoppes en af de tre Hovedkanaler, Hjemmet, Kirken, Skolen, hvorfra Livskilden for Folkelivet udstrømmer, Troen på Gud. — Og mangen en Lærer vil føje til ved sig selv: det er at tage min bedste Gerning fra mig! Derfor vil og må vi *beholde Religionen i Skolen.*

Lad mig nu straks sige: *ja, det er netop også det, jeg vil.* Således udtrykt kan jeg for min Del helt ud give Kravet Medhold. „Gudsfrygt er Begyndelsen til Visdom", hedder det i den gammeltestamentlige Ordsprogsbog, og dertil siger jeg Ja og Amen. Et gudløst Folk er et Folk på Vej til Undergang, til „Udslettelsens Dom". „Religionen" skal så langt fra *ud* af Skolen, at den ganske anderledes skal *ind.*

Men det kommer jo så ganske an på, hvad der nærmere er at forstå herved. To kan sige det samme og mene noget helt forskelligt, — hvilket utvivlsomt er Tilfældet her.

„Religion i Skolerne!" — Jeg tager det i allervideste Forstand, højt over al „Konfession" ɔ: særkirkelig Bekendelse. Thi kun således kan der nu, i det 20de Århundrede, være Sandhed i at tale derom. Langt bag os ligger jo dog nu de Tider, da Konge og Øvrighed kunde og vilde „holde alle Landsens Indvånere til den rene og uforfalskede evangelisk-lutheriske Lære efter den augsborgiske Konfession". Nu véd vi alle, at dette med et „kristent Folk" er en Indbildning og altid har været det. Hvad der med Sandhed kan tales om er en vis folkelig Gudsfrygt (jeg tør ikke sige „Folkekristendom"), herhjemme som overalt i Kristenheden. Vil vi søge at foretage et Opgør over denne folkelige Gudsfrygts Indhold vil det komme til at tage sig omtrent således ud:

Der er en almindelig Erkendelse af en guddommelig Magt bag Tilværelsen, en Skabergud, og af et Forsyn, der styrer Verdensaltet og det menneskelige Samfunds og de enkeltes Liv og Lykke, en Forsynstro, der dog tit ikke er til at skelne fra hedensk eller muhammedansk Skæbnetro, hvor inderlig den end kan være. Fremdeles er der en mer eller mindre klar Antagelse af en sædelig Lov, der er nedlagt i Mennesket af det guddommelige Ophav til Tilværelsen, og i Forbindelse dermed står en stærkere eller svagere Udødelighedstro, der særligt kommer frem i Sorgens og Modgangens Dage, allermest ved Døden. Endelig er der en almindelig Ærefrygt for Jesu Skikkelse. Der er en Række Ord af ham, der er gået ind i Bevidstheden som Sandheder, alle anerkender, væsenlig dog, hvor Forholdet til „Næsten" — altså noget timeligt — omhandles. Myndigheden deri er som de gamle Fyndords og Ordsprogs.

Men alt dette er endnu ikke „Kristendom" (end sige særlig evangelisk-luthersk Kristendom). En Gudstro og Forsynstro findes jo også hos Hedningene, så vel som en Morallov med stundom endogså meget udviklede Begreber om Godt og Ondt, Ære, Sandhed, Retfærdighed. Kristendommen fandt,

også her i Norden, Tilknytningspunkter af denne Art, optog disse Elementer og førte dem videre gennem en Omdannelse. Dette gælder navnlig Udødelighedstroen, der heller ikke er noget ejendommeligt kristeligt. Og hvad den Plads i Folkets Ærefrygt, Jesus indtager, angår, så er han jo, aldeles uanset den kirkelige Tro, Verdenshistoriens største Skikkelse. At Kristendommen herhjemme i de Tusinde Aar siden Ansgars Dage har været som den Skål, hvoraf Folket har inddrukket sine religiøse Forestillinger, er en Sag for sig, der på ingen Måde betyder, at Folket er „kristent". Der er gennem Kristendommen foregået en Bundfældning, en Aflejring af human-religiøse Ideer og Sædvaner, der har deres, endogså meget store Værd', men „Kristendom" er det ikke, når vi da vil tale alvorligt og ikke tage Navnet forfængeligt. Lad os ærligt vedgå, at folkelig Gudsfrygt er noget helt andet end kristen Tro og kristent Liv.

Thi hvordan har det sig med dette sidste? det hører og læser vi jo Dag ud og Dag ind, at det kun er „den lille Flok", der er „sande Kristne". Fra Prædikestole, Missionstalerstole, i gudelige Bøger og Blade gentages det i det uendelige, at den store Hob er „vantro", „Verdens Børn", „Navnekristne" o. s. v. Det blev, — for dog også at nævne det med, — Gang på Gang af ivrige Medlemmer i det nu saligt hensovede „kirkelige Udvalg" udråbt over det ganske Land. En højadelig Taler kaldte den vantro Mængde for Folkekirkens „Skiftinger", en højærværdig Taler gennemgik næsten hele det firbenede Dyrerige for at udtrykke sit kristeligt nidkære Syn paa Folkets store Flertal: „Svin, Okser og Bukke". Og selv om de højtansete og højtstillede Talere måske nok, uden Skade for deres kristelige Ære, kunde have valgt lidt blidere Billeder for at betegne, at Flertallet, det store Flertal, i det Folk, hvoraf de lever og hele Folkekirken og Folkeskolen lever, er „vantro", så er det dog ganske sandt, — *kirkeligt* er „den store Hob" vantro. En Pastor Deichmann Branth regnede for kort siden i et lille Skrift ud, at kun et aldeles forsvindende Procenttal af Folkekirkens Medlemmer med Sandhed kunde betragtes som kristne. Det overvældende Flertal er rationalistisk eller helt ligegyldigt. Hvad *Livet* angår, da vil en Jernbanetur (på 3die Klasse, for den mere oprigtige Tones Skyld dèr) give et levende Indtryk, helst en Markedsdag eller hvor Folk ellers kommer sammen for deres Forretningers eller Fornøjelsers Skyld. Kendsgerningen står fast og lader sig ikke på nogen Måde rokke: *således er Tilstanden, — således, trods 1500 Præster og 5000 Lærere og Lærerinder, hvis Hovedopgave i lange Tider har været at oplære Folket i Kristendom, siden Reformationen i evangelisk-luthersk Kristendom.*

Den Tanke melder sig da af sig selv: hvad Mening er der så i det hele officielle Kristendomsvæsen? hvorfor dog opretholde en Statskirke, og hvorfor bebyrde Skolen med en evangelisk-kristelig Undervisning, der bærer så ringe Frugt, mens langt frugtbarere og højst fornødne Kundskabsfag vanrøgtes?

Det *er* et alvorligt og nærgående Spørgsmål.

Dog, det lader sig sige, at hin Aflejring, hin Bundfældning af religiøs-moralsk Art gennem de Tusinde Åar siden Kristendommen først forkyndtes her, kan ikke, trods alle Brøst, værdsættes højt nok. Den folkelige Gudsfrygt har dèrigennem udviklet sig og har afgivet det bærende Grundlag for hele Samfundslivet. Begreberne om Godt og Ondt, Ret og Uret, om Pligter og Dyder, kort: et *humant Ideal* er vokset op i Ly af Kirkens Forkyndelse og Skolens Undervisning. At styrke og trygge dette Grundlag må være en nutidig Kulturstats Formål i allerførste Linie. Gennem sin Lovgivning og alle sine Ordninger må den, i det mindste tilnærmelsesvis, stræbe at udtrykke og virkeliggøre dette Formål.

Ja, dette lader sig høre, og deraf følger så ganske rigtigt, at en sådan Stat tager Skolen i sin Tjeneste til at løse denne Hovedopgave. Det er en umiddelbar Livsfornødenhed. Derfor forstår man godt den franske Skole- og Kirkekamp. En Folkeskole, fjendtlig mod Statsformen og Statsformålet, er en Selvmodsigelse. Men i Frankrig har Forbitrelsen mod Overgrebene fra „Kirkens" ɔ: Pavens Side ført til et yderliggående Had til religiøs Tro overhovedet, til Gudsfornægtelse i stor Stil.

Således er det ikke herhjemme. I den folkelige Gudsfrygt er Gud ikke glemt. Og derom kan der ikke tvivles, at den Arbejder i Skolens Tjeneste, der tror på „den levende Gud", har i dette Folk en Betingelse forud for den, der ikke gør det, ganske simpelt fordi denne Tro nu en Gang har en naturlig Bund hos vort Folk, hvad der atter hænger sammen med, at det er langt anskueligere at forestille sig en personlig Gud at knytte sin Tro og sit sædelige Liv til, end at måtte nøjes med en blot „moralsk Verdensorden".

Alligevel, andet og mere end Anerkendelsen af en sådan moralsk Verdensorden, opfattet i Overensstemmelse med den „offentlige Moral" og den „humane Sædelære", Staten hviler på, andet og mere må Staten ikke *forlange* af Arbejderne i Folkeskolen. Det må være Mænd og Kvinder, der er i Stand til at påvirke den opvoksende Slægts Samvittighed og vække Ansvarsfølelsen og Næstesindet. Kun dette kan *kræves*.

Lad det tage sig nok så blegt og tarveligt ud, så er det dog her, vi finder „Religionen", ɔ: det personlige Forhold til det Ubetingede. Her er *ægte* Bund at bygge på. Uden denne ægte Bund ingen Religion, hvor meget „Konfession" man så stiller op. Dersom den mangler, denne Bund, da har vi „Konfessionen" tilbage som en tom Skal, ja som dødt Kød, der fortærer den ægte, religiøse Følelse. „Skin uden Kraft var alle Dage Kirkens værste Pest", siger Grundtvig.

En Nutidsstat kan og må kræve denne „Religion" forkyndt og lært i Skolen. Enhver føler, at den Lærer, der f. Ex. lærte Tilladeligheden af Tyveri eller Bedrageri, eller som fremstillede Egennytten som den højeste Dyd og spottede Barmhjertighed og Næstefølelse, var ubrugelig. Det var kun af simpel Selvopholdelsesdrift, når Staten skildte sig af med sådanne Lærere, hvor fortræffeligt de end måtte være skikkede til at undervise. De måtte holde disse Tanker for sig selv, hvis de vilde være i Skolens Tjeneste. At klage over Tvang i den Anledning vilde være meningsløst.

Om den Religionsundervisning eller Moralundervisning, som en Kulturstat i Nutiden således må kræve lagt til Grund i Folkeskolen, skal gives som særligt „Fag" eller gennem Historie og Naturkundskab, skal jeg ikke her tale. En Forening af begge Undervisningsmåder var vistnok det naturligste. Endnu herom kun den Bemærkning, at det dog bliver mere og mere umuligt at lade de vordende myndige Borgere vokse op med et helt Arsenal af Juda- og Israels Rigers Kongerækker og med Skriftsteder og Katekismeforklaringer, medens de selv må om at opsnappe, hvad der er Lands Lov og Ret. Hvor ypperlig en Lejlighed vilde der ikke gives en Lærer, der forstod sine Ting, til at tale til sine små Elever om Retfærdighed og Menneskelighed, dersom Lovkundskab, afpasset efter Børnenes Standpunkt, indførtes som Skolefag!

Men, vil det fra Tilhængerne af det Tilvante lyde, når det dog indrømmes, at den nuværende konfessionelle Religionsundervisning har været ligesom den Skål, hvoraf Folket i Århundreder har inddrukken sine religiøs-sædelige Forestillinger, som der ganske rigtigt må tillægges den allerstørste Værdi, endogså blot betragtet som Næring og Styrkelse for den folkelige Gudsfrygt, hvorfor

så ikke beholde den? den Tjeneste, den har ydet, må den fremdeles kunne yde.

Dette er dog en aldeles falsk Slutning. Skulde den gælde, da kunde Katolikerne med fuld Føje komme og sige: da Romerkirken dog i et halvt Årtusinde bevislig udrettede en stor Gerning til Folkets Kultivering og sædelige Opdragelse, så var Reformationen aldeles overflødig og burde aldrig være indført.

Vi Protestanter er ikke i Tvivl om, hvad vi hertil skal svare. Vi kan og skal erkende, hvad Folket skylder Romerkirken, men vi føjer så til: den havde ikke længer Livets Ret blandt *os* og måtte derfor vige Pladsen for en anden Kirkeorden. Romerkirken var bleven en Hindring i Stedet for en Betingelse for Fremskridtet i det Hele og for det religiøse Liv, — Religionen som en Livsmagt — i Særdeleshed. Dette er sikkert alle oplyste danske Protestanter enige om (hvad så end vore katolske Landsmænd sagtens har at indvende derimod, så står denne vor protestantiske Enighed fast).

Men dersom det nu er vitterligt og kan godtgøres med gode Grunde, — så gode, at selv Tilhængerne af den konfessionelle, evangelisk-lutherske Religionsundervisning må indrømme Sandheden af disse Grunde, skønt de ikke kan bekvemme sig til at drage Følgeslutningerne — at denne konfessionelle Undervisning nu hæmmer i Stedet for at fremme Folket i Gudsfrygt, i „Religion" som den ægte Livsværdi, hvorpå det kommer an, så *må* Slutningen tankerigtigt blive den; *lad Konfessionen falde, at vi må få Religionen ind i Skolen og ind i Folket som en levende Kraft!* Religion contra Konfession! dertil er det *atter* kommen som for 400 År siden! Og denne Gang således, at en ny kirkelig Konfession er en Umulighed. — Sikkert var det netop Følelsen heraf, der bragte den højkirkelige og indremissionske Side i det kirkelige Udvalg til at klamre sig med Hænder og Fødder til de gamle „Bekendelsesskrifter", skønt det om det „athanasianske Symbol" indrømmedes, at det helst måtte fjernes, da det var i åbenbar Strid med den almindelige kirkelige Bevidsthed! men — går der først Hul på Symbolmuren, ramler den snart helt ned! Ja, uden al Tvivl!

Men her skinner Usandheden os lige i Øjnene. Konfession betyder „Bekendelse", kirkelig Særbekendelse. Kendsgerningen er altså den, at vor Folkekirke har en Bekendelse, som end ikke „den levende Menighed" helt tør bekende sig til og som Folkets store „vantro Mængde" ikke på nogen Måde bekender sig til, ja — som jeg trøster mig til at vise — afgjort bekender sig *imod!* efterhånden *er kommen* til at bekende sig imod og med stigende Bevidsthed bekender sig imod og som *selve Skolen* ved sit øvrige Arbejde hjælper Folkets „vantro Mængde" til at bekende sig imod!

Dette kan kort udtrykkes således: der er opstået en gabende Kløft, en Kløft, der gaber mere Dag for Dag, en dobbelt gabende Kløft mellem den konfessionelle Kristendom og Folkets Åndsliv.

Dobbelt gabende!

Først således, at det hele Verdensbillede, den hele Naturopfattelse, som vort 19de og 20de Århundredes Børn har modtaget på Vuggen, for de allerfleste, selv af de religiøst anlagte, er uforeneligt med Bibelens og Katekismens, står så at sige som en død Klippeblok midt inde i den Livsanskuelse, hvorpå der praktisk leves. Vi er alle fostrede op med og har ligesom fået vort hele Tankeliv mættet med Loven om den ubrydelige Sammenhæng i Tilværelsen overalt, også her på denne Klode og i Slægtens Udviklingsgang fra dens første Begyndelse. Det *er* i Sandhed kun „den lille Flok", kun de meget få, der i Kraft af særlige åndelige Naturanlæg kan tro på de bibelske Undere og på det

overnaturlige, der efter Kirkelæren foregår ved Font og Alter. — Jeg nævner kun Kendsgerningen, der atter og atter til Overflod, snart med flammende Harme, snart med mild Sorg, bekræftes af „den levende Menighed" og dens Ordførere. De bibelske og kirkelige Undere og Hemmeligheder tages i det Hele og Store for religiøs-poetiske Sagn og Sindbilleder. Den simpleste Forklaring anbefaler sig altid bedst for „den vantro Mængde".

Dernæst gaber Kløften, — og dette er det afgørende — imellem den bibelsk og dogmatisk bestemte Moral på den ene Side og Nutidens humane Begreber på den anden Side. Den konfessionelle (her altså evangelisk-lutherske) Sædelære *er bleven den alménmenneskelige underlegen!* den ældre Jødedoms blodige, krigs- og hævnlystne Gud, Samsons og Jeftas Gud, den Gud, der ikke blot bærer over med, men bifalder sine udvalgtes Grusomhed eller List, er *en Forargelse for Nutidsmennesker* med gennemsnitlig Bravhed, når de da ikke nøjes med at *le* ad en sådan „alhellig" Gud, samstemmende med Goethe:

„Som hver er selv, så er hans Gud, —
derfor blev Gud så tit let ud!"

Konfessionelt er Gud fra Dommerbogen og Gud fra Bjærgprædikenen den evigt uforanderligt samme, thi Gud, den alhellige og alfuldkomne kan jo da ikke forbedre sig i Tidens Løb, og gør det heller ikke efter Katekismen. Derfor hører og ser man evangelisk-lutherske Præster fra det 20de Århundredes Danmark henvise til Israels Udryddelseskamp mod Kanaans Urindbyggere som en Hjemmel for Krig til Gud Herrens Velbehag! (ligesom også Jerikobasunerne anføres til Støtte for Troen på en guddommelig Indgriben til Bedste for et lille kæmpende Folk). — Det er kun Kendsgerningen selv, jeg nævner, den Kendsgerning, at den konfessionelle Bibel- og Katekismusmoral betragtes som en Barbarmoral af tænkende, hæderlige Mennesker som de er flest. Lærerne mærker det selv, når de må se at redde denne konfessionelle Moral, der jo skal gælde for guddommelig åbenbaret, ved Fortielser og Bortforklaringer eller, som sidste Udvej, ved at slå Spørgsmålene ned med et Magtsprog. — Jeg minder her bare om den konfessionelle Helvedlære! — —

Og så har Børn den Egenskab at kunne blive voksne Mennesker og at give sig til at spørge sålænge og så ihærdigt, at der må gives dem ordentligt Svar. Det er jo gerne netop de dygtigste og mest selvtænkende, der tager „Børnelærdommen" op til både anden og tredie Behandling. Og fordi „Konfessionen" for dem er fuld af Umuligheder og Selvmodsigelser og umoralske Lærdomme *kaster de også Religionen over Bord.* De „kaster Barnet ud med Badevandet".

Konfessionen *har* været et levende Led i den historiske Udvikling. Nu er den i Færd med at blive som Liget af Dronning Snefrid, der med stor Ære føres om Lande.

Men dette er i Virkeligheden til Forgiftelse af Religionens friske, strømmende Kilde. Det er til Fordærvelse for den folkelige Gudsfrygt. Thi de gamle, naive Tider er ikke mere.

Og Religion, Gudsforhold, Gudsfrygt lever og ånder kun i Sandhedens Luft og uden Frihed ingen Sandhed. Også dette hører til de gamle Sandheder, der altid blive ny, — og atter og atter glemmes, hvorfor den atter og atter må opfriskes. Jeg véd, det klinger forargeligt og sårende i mange oprigtigt kirketroende Læseres Øren, men det får ikke hjælpe, dette: at under Nutidens Kår er det mere til Trods for end ved Hjælp af den lovbefalede konfessionelle Kristendomsundervisning, når der endnu er så megen ægte Gudsfrygt i Landet. Og jo mere „Van-

troen" ɔ: den kirkelige Vantro, hvilken særdeles vel *kan* være og i stort Mål *er* forbunden med ærlig Gudstro, jo mere denne Vantro bliver sig selv bevidst og den „store vantro Mængde" bliver endnu større og den lille kirketroende Flok i Forhold endnu mindre, des mere forargelig bliver Usandheden med en konfessionel Folkeskole. Det kortere Udtryk for en bevidst og vitterlig Usandhed behøver jeg ikke at nævne. Da vokser Ringeagten for en „Sandhedsåbenbaring", der søger at hævde sig ved bevidst og vitterlig Usandhed. Den er stor nok allerede i Folkets brede Lag, denne Foragt, og tåler ikke godt at blive større.

Hertil kommer endnu dette: den konfessionelle evangelisk-lutherske Kristendom, som Staten, — og „Staten" er jo hverken mer eller mindre end det samfundsmæssigt ordnede Folk — *er* vitterligt og åbenbart nok forenelig med og også forenet med en Samfundsorden, der minder langt mere om fordærvet Hedenskab end om ægte Kristendom. Den folkelige Gudsfrygt er svagest *opad* til, — dèr, hvor man netop „holder på" Kirke og Konfession. Dèr *er* Fristelserne jo også størst til et Liv, som er viet Nydelse og Magt, Glans og Glimmer, mens de nederste Folkelag forkommer eller forgår i Elendighed. Konfession og et letfærdigt, selvisk Liv kan ypperligt forliges. Konfession kan leve bekvemt i Løgnen, men Religion, det personlige Samvittighedsforhold til Livets evige Love og til Lovgiveren over alle, er Løgnens svorne Fjende. — Alt vel betænkt er det endda ikke så sært, at de nuværende „kristelige Stater", der „understøtter" et offentligt Kirkevæsen, nødigt slipper Konfessionerne, thi det er langt lettere at komme til Rette med en Konfession end med Religionen. Religionen er Alvor i sig selv, altid Alvor, Konfessionen er nu, så længe både efter Reformationen og Trediveårskrigen, kun sjældent Alvor og kun alt for tit bare et Ord til at udfylde en Rubrik i Folketællingslisterne med. Eller er det ikke således?

Og er det ikke således, som vor store Salmedigter fra forrige Århundrede synger om „Stadens Grundvold":

„*Dødt* vil den ej bære!"

Det er ikke fritænkerske Lærere, der er Faren, men Døden og Usandheden i Folkets Kirke og Folkets Skole!

Selve Kirketroen vilde kun vinde ved, at den konfessionelle Kristendomsundervisning kom ud af Folkeskolen. Men det er en atter og atter bekræftet Erfaring, at ingen er saa vantro som de troende! De tror ikke på Åndens og Ordets og Sandhedens egen Magt, men beråber sig (for at blive ved det hjemlige) på Skoleloven af 1814, på en tvivlsom Grundlovsparagraf og på „bestående Love og Anordninger". Ret som om den kirketroende Menighed stod magtesløs overfor den Opgave at sørge for Undervisning i Kirketroen til den Ungdom, der frivilligt betroedes til den. — At den Tid vil komme og måske ikke er så langt borte, da Forældres „Ret" til at bestemme over deres Børns Tro ikke anerkendes, nævner jeg kun her. Opdragelse til brave Mennesker, — og så ellers Religion og Konfession aldeles til frit Valg! Men så vidt er vi ikke endnu. Statens Åndstyranni over Borgerne har vi fået afskaffet, men ikke endnu Forældrenes Åndstyranni over Børnene. Det kan ikke heller ske ved nogen Lov, men kun ved det forstandige Frisinds egen Vækst efterhånden. Troende Vantro, naiv Selvsikkerhed og så åndelig Herskelyst klæder sig i Forældrekærlighedens Dragt. Meningen er god nok, men Frugten er ikke altid lige lystelig. — Dog, nok herom! thi endnu er dette for de fleste mørk Tale.

Det kommer mig stærkere og stærkere for, at *nu* er den hele konfessionelle Kristendomsundervisning ved at blive en Forsyndelse mod det andet Bud, — ligesom vor „høj-

tidelige Konfirmationshandling". „Ser den levende Menighed" ikke, at det under de nuværende Tidsforhold er *Helligbrøde* at den kaster sin Tro i Grams ud til „den store vantro Mængdes" Børn og det uden at have anden Sikkerhed end et Afgangsbevis fra et Seminarium for, at Læreren deler den levende Menigheds Tro. At gøre „Salighedssagen" til et „Fag" i Flok med Regning, Læsning og Skrivning! Kirkeligt vantro, men måske (og jeg tør sige almindeligvis) gudstroende Lærere tør ikke bekende, må ikke bekende deres Hjertes Tro og kan derfor ikke lære Børnene *Religion*, — thi Religionen flygter, hvor Sandheden er udelukket —, men bare lære dem *Konfession*, og det kun under Fare for, at deres — Lærernes — egen Gudstro, den Religion, der ejer, svækkes og tabes under Omgåelserne, Bortforklaringerne og Fortielserne i en Luft af Usandhed.

Er det ikke Synd?

Derfor, for Ungdommens, for Folkets, for Lærernes og for Kirkens egen og dens Tros Skyld:

Lad Konfessionens Skinvæsen give Plads for Religionens Sandhed! U. BIRKEDAL.

Det kan vel nok siges, at der i de sidste Aar er foregaaet en Forandring i Stemningen over for Spørgsmaalet om vort Lands Forsvar. Medens dette Spørgsmaal tidligere væsentlig betragtedes som en Partisag og mest var Genstand for teoretiske Debatter, er der en Følelse, der i de sidste Aar er ved at fortrænge alle Teorier og forhaabentlig alle Partistandpunkter, og det er Følelsen af den store Ulykke, der vilde ramme os alle, hvis det skete, at vort Folk gik til Grunde som selvstændigt Folk. Hvor stærk denne Stemning vil blive, og hvad Betydning den vil faa, det ved ingen; men naar jeg her gør opmærksom paa denne Udvikling, er det for at drage en Sammenligning mellem Spørgsmaalet om vort Lands Forsvar og et andet stort Spørgsmaal, der endnu ligger inden for vor egen Bestemmelses Rækkevidde, og som vil have stor Betydning for vort Folks aandelige Bestaaen: Spørgsmaalet om Religionsundervisningens Bevarelse i den offentlige Skole.

Ogsaa her staar Teori over for Teori. Under Feltraabet: „Religionen er en Privatsag" stormer Skarerne frem, understøttede af den radikale Kreds, der med „tyrannisk Frisind" vil Kristendommen til Livs, og i Menigheden svækkes Forsvaret ved ideelle Teorier om „Frihed", ved Frygt for ikke at følge med „Udviklingen" og ved Forsøg paa ad teoretisk Vej at faa afgjort, hvilke Kvalifikationer en Religionslærer skal have. Men medens Teori opstilles imod Teori, er der nogle af os, der begynder at føle ligesom over for Fædrelandets Nød: „Hvad om det skete!" Hvad om al denne Teoretiseren gjorde de Kristne svage, saa at de blev overrumplede af Modstanderne, hvis Førere er maalbevidste, og hvis Hær er lydig? Hvad om det blev til, at vi Danske blev et af de første af de ikke-romanske Folk til at indføre den religionsløse Skole, medens vi burde blive et af de allersidste, fordi den store Vanskelighed — Modsætningen mellem de forskellige Konfessioner —, som findes i de store Kulturlande, ikke findes hos os.

Det, der vilde ske, var, at Størstedelen af vort Folk vilde blive fremmedgjort for Religion og komme til at mangle den Basis for Moral, som Religion giver.

I.

Størstedelen vilde blive fremmedgjort for Religion, for selv om mange kristne Hjem vilde overtage Religionsundervisningen, og selv om Menigheden vilde oprette mange

Friskoler og maaske paa anden Maade tilbyde sin Hjælp, saa vilde dog Flertallets Børn søge den offentlige Skole og lade sig nøje med, hvad den gav; og disse Børn vilde blive fremmedgjorte for Religion, fordi deres religiøse Anlæg vilde blive forsømt. Det er vor Tids Ære, at disse Anlæg og deres Betydning for den enkelte og for Samfundsudviklingen er blevet draget frem. Det kan ikke længere skjules eller nægtes, at den religiøse Følelse har sin Plads i Sjælelivet, og at „de bedste Frugter af religiøs Erfaring er de bedste Ting, som Historien har at fremvise", (James). Men disse Anlæg skal plejes som alle andre Anlæg, og de skal have deres Næring i rette Tid, det vil sige, paa hvert Alderstrin den Næring, som de da trænger til. Der ligger i denne Sandhed et stort pædagogisk Krav til vor Undervisning, den skal give Barnet den religiøse Næring, det trænger til, og ikke fylde det med alle de Forestillinger, som det endnu ikke kan knytte nogle Følelser til. Fordi Tiden for de afgørende religiøse Oplevelser i Regelen ligger uden for Barnealderen, er det sikkert, at flere af de kristne Grundbegreber ligger uden for Barnets Forstaaelse, men lige saa sikkert er det, at der findes en bestemt Art af religiøs Følelse hos Barnet, og at det har afgørende Betydning for Fremtiden, om denne udvikles eller ej; det er vel ikke for ingenting, at Ordet „Barnetro" har den Klang, som det har, og at Barnesindets religiøse Betydning fremhæves saa stærkt i Ny Testamente.

Disse Anlæg skal næres, og i vore bibelske Fortællinger har vi en Næring, der netop passer til dem. Naar Børnene hører om Gud, der taler til Abraham og Samuel, om hvorledes han beskærmer og styrer Josefs og Davids Liv, og om, hvorledes han „omgiver vor Sti og vort Leje og kender grant alle vore Veje", saa vækkes hos dem netop den Følelse af Forbindelse med Gud og Fortrøstning til ham, som er noget af det mest elementære i den religiøse Følelse. Naar de følger Jesusbarnet fra Hjemmet i Nazareth til hans Mandsgerning, hvor „han Storm og Hav betvang, mens Børnene leged' ham ved Barmen", hvor han opvækker Jairi Datter og Enkens Søn af Nain, medens han selv henter sin Kraft hos den Fader, i hvis Hænder han paa Korset overgiver sin Aand, saa faar de et Indtryk, som i opdragende Værdi ikke kan sammenlignes med noget som helst Indtryk, som nogen Oplysning kan give dem. Det ved ikke-kristne Pædagoger ogsaa godt, derfor vil de „referere" om Jesu Liv og hente Billeder fra hans Lære; men de fleste af os føler umiddelbart, at det ligger i disse Fortællingers Natur, at de skal tages paa Tro og Love, og at det at undervise om Religion er noget uendelig mindre værdifuldt end at undervise i Religion, det vil sige ud fra den Forudsætning, at de religiøse Værdier virkelig eksisterer. Det er kun under den Forudsætning, at der kan være Tale om Udvikling af de religiøse Følelser. —

Og som Fortællingerne om Jesu Liv kan udvikle disse Følelser, saaledes kan Beretningerne om Apostlene og om den første Menighed ogsaa gøre det, særlig naar Linierne trækkes ned gennem Tiderne. Det er den samme Sætten de usynlige Ting over de synlige, der fører Paulus og Johan Husz og vor Tids Missionærer i Kina til at sætte Livet til for deres Overbevisnings Skyld. Nutidens Menigheder har de samme Livsbetingelser som den første Menighed, og ved at fortælle Børnene om, hvad de udretter, har vi det store pædagogiske Fortrin, at vi kan knytte vor Undervisning til det Liv, der rører sig omkring dem. —

Skolen har altsaa i den bibelske Undervisning, i Skildringen af Nutidens Menighedsliv og — last but not least —, ved at synge mange af vore dejlige Psalmer ind i Børnene et glimrende Middel til at udvikle Barnets religiøse Følelse, og uden dette Middel maatte den lade denne store Side af Sjælelivet ligge uopdyrket.

II.

Religionsundervisningen er nødvendig for Udviklingen af den religiøse Følelse; men er den ogsaa nødvendig for Barnets moralske Følelse? Eller vilde en fra Religionen løsrevet Moralundervisning ikke være at foretrække?

Som bekendt er en saadan gennemført i Frankrig; der findes en Litteratur af Lærebøger i Moral; men de, der har haft Lejlighed til at studere dem, roser dem sjældent; de beskylder dem for en uheldig Blanding af kedelig Forstandsmæssighed og Sentimentalitet. Udviklingen i dette Land vidner vel heller ikke til Fordel for denne Undervisning, og der kunde maaske være Fare for, atResultatet blev endnu daarligere hos os, fordi vort Folk mangler den rodfæstede Patriotisme, som sikkert er mange Fransk-mænds Religion.

Der er imidlertid ogsaa uden for Frankrig Begejstring for Tanken om en moralpædagogisk Undervisning. I Amerika, England og Schweiz findes der Selskaber for etisk Kultur, der arbejder for Moralundervisning baade i Skoletiden og efter denne, og disse Bestræbelser finder Sted baade inden for kirkelige Kredse og uden for disse. Den samme Bevægelse er nu ved at vaagne hos os i forskellige Kredse, og Spørgsmaalet bliver derfor, paa hvilken Maade det Krav, som den indeholder, skal tilfredsstilles.

De færreste vil mene, at det, saaledes som Situationen nu er i Danmark, skal tilfredsstilles ved en gudløs Moralundervisning, for vi lever ikke i et gudløst Folk.

Endnu færre vil mene, at det skal være en fladbundet Undervisning i „almindelig Religion", saaledes som den forsøgtes i Basedows Dage med „Andagter, der kunde være fælles for Kristne, Jøder og Mohamedanere". Er der noget, der ikke ligger for Børn, saa er det en abstrakt Deisme; den Dom er saa grundig fældet af Historien, at det ikke er troligt, at der vil forsøges paa ny i den Retning.

Tilbage bliver saa den kristne Religionsundervisning, ikke en agitatorisk Forkyndelse for Børn, men en pædagogisk forsvarlig Undervisning i Kristendom.

Denne har store Fortrin som Bærer af Moralundervisningen. Den har det store Fortrin fremfor den gudløse Moral, at den tilfredsstiller den naturlige Trang til at give Moralbuddet en absolut Karakter ved at give det guddommelig Autoritet. Er det ikke ogsaa for Børn det allernaturligste at føre det store: „Du skal" tilbage til ham, der har skabt os, og som har vor Skæbne i sin Haand? Ligger der ikke i Forestillingen om den udødelige Sjæls Ansvar over for den alvidende Gud et uerstatteligt Motiv til etisk Handlen? Og hvad har den humane Morallære, der i moralpædagogisk Henseende kan sammenlignes med det nye Testamentes Skildring af esus Kristus?

Naar vi vil forsvare den kristne Undervisning i Moral, er det nemlig hverken Balslevs eller Luthers Katekismus, ja ikke engang de ti Bud, vi vil tænke paa; — disse Rammer kan sikkert alle skifte med Tiderne —, men det er Indholdet: Jesu Kristi Lære, knyttet til Troen paa, at denne Lære har sin Oprindelse fra Gud og skyldes hans Søn, Menighedens Herre. Han lærer Menneskene, at de skal være „af Sandhed", at de skal være „rene af Hjertet" og „ikke beflitte sig paa Uret". Hans Billeder af Barmhjertighed og Forsonlighed og hans Eksempel paa Ydmyghed, Sagtmodighed og Selvhengivelse har ved hans Aands Kraft forandret mangfoldige enkelte Menneskers Liv og Nationers Skikke i de Aarhundreder, der er gaaet, siden han fremtraadte, og hans Tanker om Lighed og Broderskab vil forandre dem i dem, der kommer, og saa skulde vi forkaste denne Lære som Grundlag for vore Børns Undervisning i, hvad Samvittigheden kræver!

— Uvilkaarlig kommer man til at tænke, at denne Undervisning maa være bleven meget vanskøttet, for at man skulde kunne

tænke paa at undvære den. Og det er den maaske ogsaa mange Steder. Der vindes netop i den senere Tid mere og mere Klarhed over, at Religionsundervisningen trænger til at reformeres i pædagogisk Henseende. Og en af de Reformer, der tiltrænges, er en udvidet og uddybet Undervisning i den kristelige Moral. Dertil kan foreløbig de ti Bud godt bruges som Ramme; men de kan ogsaa godt undværes. Det, det gælder om, er at give en fyldig Skildring og Belysning af de forskellige store Livsomraader, af Hjemmet, Ægteskabet, Samfundsordenen, Forholdet til Fædrelandet, til Ejendom og til Arbejde, Kravene til vor Tale og til vor hele Færd over for hinanden. Flere af de nye Lærebøger giver under Behandlingen af de ti Bud gode Anvisninger til en saadan Undervisning; men der burde maaske bruges en noget udførligere Bog. En saadan Bog eller en saadan Del af Lærebogen skulde læses og bruges som Grundlag for Samtale, og saa skulde dertil knyttes Skildringer fra det virkelige Liv — lejlighedsvis fra Historiens og Digtningens Verden —, men først og fremmest Læsestykker af Bibelen. Det skulde ikke udelukkende være Bjergprædikenen, der med sit mægtige Krav til den personlige Idealitet vistnok passer bedre til Paavirkning over for Ungdommen, men ved Siden af Stykker af den mange andre Udtalelser og Episoder fra Evangelierne og saa praktiske Stykker af Brevene.

Den Paulus, der betegnede sin egen Livsførelse som „en Øvelse i at have en uskadt Samvittighed", som „jagede efter at blive fuldkommen", og som har skrevet I Kor. 13, har nemlig ikke alene religiøs, men ogsaa stor etisk Betydning, og vi kan ypperlig bruge hans Leveregler. Det behøver ikke at formindske deres pædagogiske Betydning, at vi gør Børnene opmærksomme paa, at Øvrighed og Tjenesteforhold og Kvindens Stilling er anderledes nu end paa hans Tid — vi kan maaske endog paavise, at det er Kristendommens Tanker, som Forandringen skyldes —; de Grundregler, der bliver tilbage, beholder deres Værdi. Hans Anbefaling af helhjertet, samvittighedsfuld Udførelse af det Arbejde, man har taget sig paa, hans Formaning til i alle Forhold ikke at have sin Maalestok i Menneskenes Gunst, men i personlig Ansvarsfølelse over for den levende Gud har sikkert Ærinde til alle Tider. Og som vi kan bruge „den kristelige Hustavle" (Ef. 6, 1—9), saaledes kan vi bruge Læsestykker baade af Peters, Jakobs og Johannes' Breve.

Stedet er ikke her til at udføre dette videre; men jeg er overbevist om, at en saadan praktisk Religionsundervisning vinder Børns Interesse netop i den Alder, hvor Livet begynder at aabne sig for dem, og derfor bør lægges i en af Barneskolens sidste Klasser. Paa denne Maade bør vi imødekomme Tidens Krav om en udvidet Moralundervisning, men ikke ved at forkaste den kristne Religionsundervisning.

Det vilde ikke være en Reformation, men en skæbnesvanger Revolution. Skæbnesvanger, ikke for Kirken, den vilde snarere faa mere simple Former at arbejde under og større Klarhed paa mange Punkter, heller ikke for Religionslærerne, for de kunde maaske have det meget bedre i Menighedens Skoler; men for vort Folk, det Folk, som Kirken og Skolen er til for at tjene. Kan det undvære den Støtte for Udviklingen af den religiøse og moralske Følelse — og lad mig tilføje: for den samtidige Udvikling af disse Følelser —, som den kristne Religionsundervtsning giver? Det er det store Spørgsmaal, et Spørgsmaal, der er saa alvorligt, at man inderlig kunde ønske, at det maatte vikles ud af alle Partiinteresser og blive en Samvittighedssag for alle dem, der elsker vort Folk og dets Fremtid.

MARTHA STEINTHAL.

KRISEN

Af JUL. SCHOVELIN.

MAN siger nok, vi Danske er et Theaterfolk. Derved kan dog fornuftigvis ikke menes, vi skulde være gode Aktører paa Verdenshistoriens Scene — vi er desværre alt Andet — men vel, at vi elsker at være *Tilskuere*. Intet Ord er mere talt ud af Danskens Lyst og Hjærte end det kendte „Ske, hvad der vil, jeg ser til". Det ligger os i Blodet at betragte Alt, hvad der foregaar rundt om os, som en Theaterforestilling, hvortil man har løst sin Billet, og som man følgelig kan nyde i Ro og Mag — intet Øjeblik falder det os ind, at vi selv kan spille med, ja maaske bliver tvungne dertil, som Troldene i Eventyret ved Elverpigens Harpe tvinges til at danse med, hvad enten de ville eller ej.

Saaledes sad vi i Efteraaret 1857 og forlystede os over den store Krise, der hærgede de Nordamerikanske Fristater, som over et andet fjærnt, os i og for sig uvedkommende Skuespil, hvori det gik særlig „dramatisk" til. Fra Amerika naaede Krisen England, men vi var lige trygge og saa med Interesse, hvorledes den derpaa angreb Hamborg, som dog var vor store Kreditgiver. Fra Hamborg sprang den foreløbig Danmark over og satte sig fast i Sverige — overordentlig spændende at være Vidne til! At den skulde ramme os — Gud Nej, en saadan Tanke faldt Ingen ind. Endnu 6 Dage før Krisens Udbrud i Kjøbenhavn skrev „Berlingske Tidende": „Vi maa være glade, meget glade over, at Tilstanden paa vor Børs er saa langt bedre end i Udlandet".

Og saaledes sad vi atter i Efteraaret 1907 og gennemløb med en Romanlæsers Nysgærrighed Bladenes Tidender om den store Krise, der ganske ligesom sidst hærgede de Nordamerikanske Fristater — og derpaa sugede Guldet ud af Vesteuropa og jagede Diskontoen op over hele Verden.

Dog denne Gang — var det ikke saa? — blev man herhjemme *slaaet* over den mistænkelige Lighed mellem de to Aar, som netop et halvt Aarhundrede skilte ad: den forudgaaende Stigning i Produktionen af ædle Metaller, Dyrtiden, Spekulationsbegæret, Kapitalknapheden, Verdens-Konjunkturens Sammenbrud samme Steds og paa samme Maade som sidst, den efterfølgende Svækkelse af det tyske Marked osv. osv. Der manglede jo ikke en Gang det lille karakteristiske Træk, at Krisen foreløbig sprang over os til Sverige.

Rent tilfældig var nogen Tid forinden en Forudforstaaelse af denne forjættelsessvangre Lighed bleven tilrettelagt for den offentlige Bevidsthed. I Maj 1907, den samme Maaned, som bragte det første Krisestød i Nordamerika og Berlin, holdt Privatbanken sit 50 Aars Jubilæum, og i de nærmest følgende Dage genopfriskede netop i den Anledning Pressen Begivenhederne i 1857 paa Grundlag af den Skildring, jeg havde givet dèraf i Festskriftet.

Naturligvis var for de udmærkede Mænd, som leder Landets Bank- og Pengevæsen, en slig Mindelse, ja overhovedet en Mindelse om 1857, ganske overflødig, saa paafaldende var, som sagt, Ligheden mellem 1856/57 og 1906/07 — og i Udlandets store Tidsskrifter blev den da ogsaa fra kyndig Side stærkt fremhævet allerede i Begyndelsen af 1907.

Og alligevel — ja, Historien *er* jo dog til, for at man ved dens Hjælp kan lære af Fortiden og undgaa at gøre dennes Fejl om igen. Pokker heller, Pokker heller! Det siger nok Beda, den ærlige Mand, om Forfædrenes Gerninger alle: ere de slette, maa man dem fly. Men hvordan er det da saa gaaet os efter den amerikanske Krise i Oktober 1907?

Det er gaaet os nøjagtig ligesom sidst: vi har ladet det ske, hvad der vilde, kun

„set til", været inderlig overbevist om, at det Hele ikke vedgik os og aldrig kunde ramme os — — og se, nu sidder vi midt i „Suppedasen"!

Men een Forskel er der dog: det er blevet meget værre med vor Sløvhed og Ligegyldighed denne Gang! Thi denne Gang er man allerede i November 1907 glidt ganske stilfærdig ind i Krisen og siden sunket dybere og dybere ned i den Dag for Dag — men først Torsdag Aften den 6. Februar fik Almenheden Fornemmelsen deraf, og først Lørdagen den 8. Februar var det gaaet helt og fuldstændig op for den. Saa kom Finansministerens og Hovedbankernes Intervention den 9. Februar — — og den 10. troede man allerede, at nu var den Krise overstaaet! En Tro, som siden er bleven den herskende fra Bjerget, og som det endog synes, at selve Hs. Excellence Finansministeren bekender sig til.

Saaledes har vi denne Gang i Sandhed overgaaet os selv i udelukkende at spille den uinteresserede *Tilskuers* Rolle — i 1857 var dog samme Dag og Time, Krisen naaede os, Alle klar over, at en Lande-Ulykke hang over vore Hoveder, og allerede Dagen *før* var de kyndige Mænd paa Benene for at besværge Uvejret! Og saa længe dette endnu rasede iblandt os, tænkte man ligesaa lidt paa at lade sig dysse i Søvn af blotte Forsikringer, som Beboerne af et straatækt Hus paa Landet tænker paa at lægge sig til at snue, saa længe det lyner og tordner over Taget paa dem!

Men denne Gang har man, udenfor den snævre Kreds, hvem Krisen direkte ramte som et bedøvende Kølleslag, *alene* ageret nysgærrig Tilskuer, ej blot saalænge Krisen kun rasede *udenlands* — „so lass ich es geschehn: sie mögen sich die Köpfe spalten, mag alles durcheinander gehn; doch nur zu Hause bleib's beim Alten"? — men selv da vi fik den *indendørs*, og det ikke længer blev ved det Gamle herhjemme, saa har det store Publikum ikke kunnet svinge sig op til anden Art af Interesse for den end for en hidslæbt Udstilling af alskens Kuriositeter, som man altsaa nu kunde faa at se herhjemme, uden at behøve at rejse til Udlandet. Nej, det var dog pudsigt, sagde Per til Poul og Christen til Mads, jeg har sgu aldrig oplevet en Krise, lad os gaa op paa Børsen i Dag og se, hvordan saadan et udenlandsk Dyr tager sig ud! Og mens de almindelige Børsbesøgende trængtes helt hen i Krogene, fyldtes Børssalen af alle mulige ørkesløse Personer, som skulde have en „Mellem-Time" slaaet ihjel paa en fornøjelig Maade med lidt „Sensation", for at faa Appetit til Middagsmaden. Der var tæt Trængsel, nysgerrig stirrende Øjne og en stadig Faren i de rette Børsfolk med allehaande dumme Spørgsmaal — „Lygtemændene var i Byen"! Lygtemænd og *Lygtekoner*, thi som det hedder i Eventyret: der var ogsaa Hunkøn, men de er ikke i Omtale — i alt Fald ikke paa Børsen.

Naa, det varede et Par Dage, men Morskaben var ikke stor nok. Den 1. December 1857 var det dog saa, at „Fædrelandet" Dagen efter kunde skrive: „En Uindviet maatte tro, at Forsamlingen var i Færd med at drage mod en Fjende og fægte for sin Arne indtil sidste Blodsdraabe, men ikke uden Frygt for at lade Livet mod Overmagten". Den 7. Februar 1908, den største Besøgelsesdag i Børsens Historie, var der intetsomhelst tilsvarende: der var tykt med Mennesker, men ingen *Pan!* Publikum bare klumpede sig sammen som i en stor Ventesal, men den ventede Theaterforestilling blev de snydt for. Først til allersidst banede der sig fra Læseværelset et Rygte ud til den store Sal om, at Hovedbankerne vilde „laane" 50 % paa Grundejerbankens Kontrabøger — og saa lige bagefter Meddelelsen om, at der intet bestemt Tal var nævnt — „altsaa ikke en Gang 50 %", som det straks blev udtrykt! Det gav dog lidt Benauelse, man

gik hjem med ligesom en lille Svaghed i Benene — den samme, som Fru Boye i „Niels Lyhne" saa godt kunde lide at føle efter en „Scene" og gaa lidt omkring med for at føle bedre!

Det Faatal, der den følgende Dag kunde klemme sig ind og agere „Kulisse" i Kursnoteringsværelsets smalle Strimmel Tilskuerrum, fik ganske vist *lidt* mere Nervepirring ud af det: Detailhandlerbank-Aktiernes Fald var dybt og fængende — da det *var* fuldbyrdet! Dog med nogensomhelst Art af dramatisk Verve foregik det ikke, først bagefter gik det rigtig op for Folk, at nu gjaldt det — om ikke Livet, saa dog sikkert nok *Pengene!* Lige med Eet stod Pan inde i den allerede halvt tømte Børssal og fløjtede ganske, ganske sagte i sin Skalmeje. Men fra Børsen trængte den underlige Lyd — — som en fjærn Klage, en langelig Sukken i Sivet, hvoraf Fløjten er skaaren, som om et Barn milevidt borte kaldte i Angst — — ud, ud over den hele By, og faa Timer efter stod Folk i Kø for at tage deres truede Spareskillinger ud af Detailhandlerbanken.

Dog samme Dag var ogsaa, allerede længe inden Børsens Slutning, de ledende Bank- og Børsmænd fuldstændig klar paa, at Vorherre havde givet dem en Søndag, og dermed altsaa hele 24 Timer inden næste Bank-, Hver- og Betalingsdag brød frem, for at Staten og dermed Landet inden da kunde blive frelst fra Pan.

Og saaledes skete det da.

* * *

At man ved Aktionen den 7. Februar fik Paniken stoppet i Opløbet, var just intet Under. Naar hele 5 Hovedbanker gik frem paa Rad i deres Magt og Vælde — og den danske Statskasses obendran, maatte dog selv den argeste Indskyders Mistillid forsvinde som Dug for Solen. Hvilke Banker kan vel Verden over i dette Øjeblik hamle op med Grundejer- og Detailhandler-Banken i Sikkerhed? De er endog sikrere end selve Nationalbanken, som kun byder sin egen Sikkerhed, thi Grundejer- og Detailhandler-Banken byder foruden egen Sikkerhed baade Nationalbankens og fire andre Storbankers Sikkerhed og den danske Statskasses ovenikøbet. Mein Liebchen, was willst Du noch mehr?

Dog netop disse Midlers krasse Heroisme burde dog endelig have aabnet Publikums Øjne for, at Fjenden ikke blot — som det hed hin 2. November 1857 i „Fædrelandet" — stod foran Voldene, men denne Gang endog var trængt ind i selve Byen, og nu skulde bekæmpes fra Hus til Hus. Og den mørke og matte Stemning, der til Trods for Søndagens „Bedrift" stadig har ruget over Fondsbørsen siden, burde ogsaa kunne sige os, at Krisen ikke er en Samfundsforlystelse, men en Samfundssot. Eller rettere: at fordi selve „Krisen" er overstaaet, er Sygdommen ikke dermed kureret — selv i bedste Fald staar en lang og pinlig Rekonvalescens tilbage.

Men nej! Naive Folk tror virkelig, at nu „er *den* ikke længer", for at bruge det folkelige Udtryk — „Krise"-Stykket er taget ud af Repertoiret som forlængst „ausgespielt", og vi kan gaa over f. Ex. til den engelske Udstilling som næste Nummer. Det var allerede meget, at noget saa lidet æsthetisk som et ordinært Bank-*Run* i hele to Dage kunde samle Interessen — men nu maa „Bank-Komiteen af 7. Februar" virkelig om Resten; thi almindelige Mennesker *kan* da virkelig ikke vedblive at beskæftige sig med et Par Huse i Grønningen og Christian den IX.s Gade. Dem faar de Godtfolk saamænd nok lejet ud en Gang til Sommer! Ja og Andet og Mere er der vel i Grunden ikke i Vejen — er ikke vort Næringsliv herhjemme gennemgaaende *sundt?*

Saadan lyder Talen Mand og Mand imellem. Og saa troer man endda, at Verden stadig „gaar frem" og selvfølgelig er adskillig klogere nu end for et halvt Aarhundrede

siden! Nej, Sandheden er, at da i 1857 den Sot, der saa længe havde staaet Samfundet i Kroppen, endelig var brudt ud, kendte man dog paa sig selv, at nu trængte Legemet til Lægedom. Man tvivlede vel heller ikke da paa sin Konstitutions „Sundhed", var tværtimod levende overbevist om, at man sagtens kom sig igen. Men Almenfornemmelsen var ogsaa „sund" nok til at reagere mod Ulysten, saa længe Sygdommen stod paa — just derfor underkastede man sig saa villig Kuren! Og først da Samfundet virkelig var kureret, følte det sig atter rask.

Den nuværende Krisesot brød allerede ud herhjemme ifjor November. I Grosserer-Societetets Komites lille foreløbige Handelsberetning kunde man lige først i Januar læse sig det til. Kort efter kom Kontorchef Emil Meyers Afhandling i „Tilskueren" — den hed endog lige ud: „Krisen i 1907" og slog med al ønskelig Tydelighed fast, at ogsaa Danmark stod midt i en Krise, og stod der stadig, fordi en saadan nu engang ikke „er saa elskværdig at følge Kalenderaaret" eller saa høflig af Hensyn til Aarsberetnings-Forfattere at afslutte sin Saldo pr. 31. December. Ja, hvad mere var, Emil Meyer sagde ej alene med rene Ord, at „Sygdommen" „endnu ikke" var „forbi", men pegede endog lige paa Ondets Rod: at navnlig de nye Banker havde anbragt deres Midler „paa en saadan Maade, at det i hvert Fald *gik ud over Disponibiliteten*".

Emil Meyer er baade kendt og skattet som en kyndig Nationaløkonom og som praktisk forfaren i Bank- og Pengevæsen; hans Ord skulde da paa Forhaand synes at maatte have Vægt. Atter skulde imidlertid det gamle Ord bekræftes: Visdommen raaber paa Gader og Stræder, men Ingen agter derpaa. Dog, lad *det* nu egsaa gaa — til Straf fik vi jo saa ogsaa „Bankkrisen", som Finansministeren kalder den! Men nu da dog *som Følge deraf* Gud og Hvermand burde kunne se, hvorledes vi sidder i det herhjemme, forfærdes man ligefrem over den ligeglade Blindhed, der Intet længer ser, fordi Krisen ikke mere præsenterer sig i bengalsk Belysning!

Men hvo, som ikke vil se og høre, maa føle!

Og desto værre skal Krisen — eller om man hellere vil: den „Depression", der følger paa Krisen, nok gøre sig følbar „i vide Kredse". „Nu sænker der sig Stilhed over Landet, mens Middagsskumring graaner Dal og Kyst. Som Fugle, sturende, naar Sol formørkes, jeg ser mit Folk at sidde spredt og tyst, dets Sener slappes og dets Marv fortørkes —".

* * *

Dog hvorfor spaa ilde — til at staa vanskelige Tider igennem er Frimodighed en kostbar Egenskab, og hin Mand, som altid tog sine Briller af, naar der var Mider i Osten, for ikke at forstyrres i Nydelsen af det stygge Syn, var ogsaa paa sin Vis noget af en Filosof. Man har desuden altid Lov til at tro eller dog haabe paa, at det gaar bedre, end det tegner — eller lad os sige: bedre end fortjent!

Men for de Naturer, som foretrækker at faa Sygdommens Navn og Væsen at kende, fremfor at holdes hen med en trøstefuld Passiar, turde det dog være at „Interesse" — ikke *alene* Tilskuer-Interesse, men Medspiller-Interesse (thi vi maa desværre alle spille med i „Krise-Dramaet") — at høre lidt om samme Dramas „dramatiske Knudepunkt".

Kort og klart er herom at sige: der er i de senere Aar gjort for megen Kapital fast her i Landet, og denne Kapital er desto værre i altfor stort Omfang *udenlandsk*. I Stedet for at nøjes med at anbringe vore egne Sparemidler i Landets Produktion og Omsætning, har vi til vore Kapitalanbringelser laant Masser af Penge i Udlandet. Ja, hvad værre er: vi har ligefrem lagt vor Samfundshusholdning saaledes an, at vort

økonomiske Liv leves *paa udenlandsk Kredit.* Dette hehøver saa vist ikke at være „usundt", i Tider, hvor der Verden over er Kapitalrigelighed, kan det gaa storartet. Men nu er vi netop indtraadt i en Periode, hvor lige det Modsatte er Tilfældet. Og saa er vi omvendt saare slet stillede, og navnlig langt, langt værre stillede end de Lande, der i al Beskedenhed nøjes med de Produktions-Udvidelser, som de kan magte ved deres egne Opsparelser. De svimlende høje Valutakurser sidste Efteraar, den 8 % Nationalbank-Diskonto i December-Januar og den nuværende „Bankkrise" er altsammen Symptomer, som peger i samme Retning: en trykkende og pinlig Forgældning til Udlandet — det Udland, som kun nødig vil og daarlig kan laane os meget mere, ja som endog delvis har forlangt sine Penge igen.

Aar for Aar har i det sidste Decennium vor *Handelsbalance* vist denne vor Lande-Gælds stadige Vækst. At denne Gæld, som saa ofte spaaet, en skønne Dag kunde blive trykkende og pinlig for os, har netop Krisen nu aabenbaret. I hvert Fald aabenbaret *dem*, som kan og vil se.

Vor Underbalance paa selve Vareomsætningen med Udlandet var i 1906 c. 165 Mill. Kr., hvoraf dog godt og vel Halvdelen tør antages at være bleven dækket ved de saakaldte „usynlige Landsindtægter" *). Samtidig var vor Indførsel udenlandsfra af færdige Industriprodukter og Skibe ligeledes 165 Mill. Kr. Kunde vi nu — i Stedet for ved en „Toldreform" yderligere at *forøge* vore Indkøb i Udlandet og samtidig hvert Aar sende c. 5000 arbejdsdygtige Danske ud af Landet — benytte vor Befolknings-Overskud til selv at frembringe saa mange flere Industrivarer end nu, at blot Halvdelen af denne Udgiftssum for Landet kunde spares, — saa vilde vor Debitor-Afhængighed af Udlandet altsaa derved være helt ophævet.

Det vilde føre for vidt i denne Sammenhæng og paa den ringe Plads, her er levnet mig, at gaa dybere ind herpaa. Jeg har kun villet give en Antydning i de grovest mulige Træk — kun villet aabne et Fremtidsperspektiv den rigtige Vej ud.

*) Ved Fragtfart og Transithandel m. m.

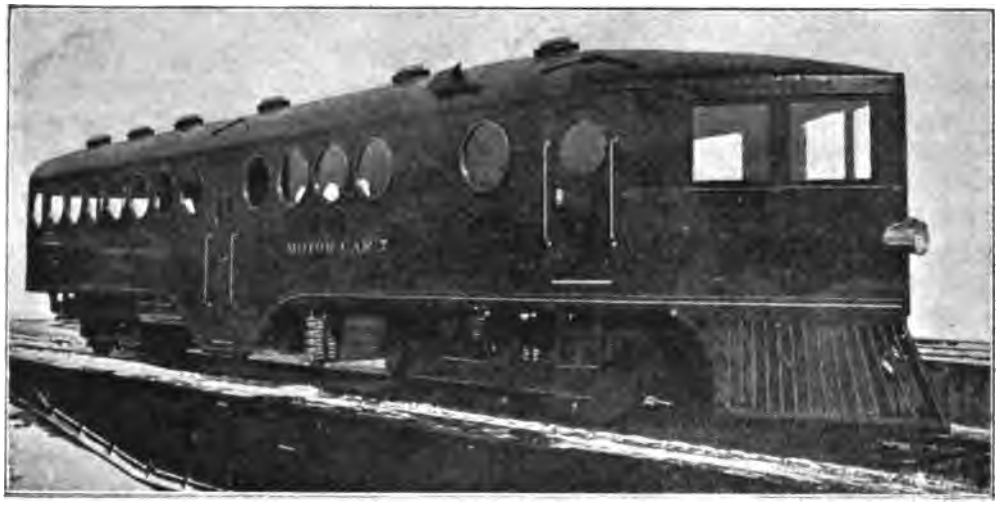

200 HK Petroleums-Motorvogn paa Union Pacific Jærnbanen.

MOTORVOGNEN I JERNBANENS TJENESTE

Af Ingeniør, cand. polyt. I. FALCK.

Fra Amerika kommer der Meddelelse om, at *The union pacific railway* har besluttet sig til at anvende Motorvognsdrift i stort Omfang paa sine Linier. Dette betyder vel ikke nogen endelig Anerkendelse af denne Driftsmaades Fordele, som jo er meget omtvistede. Men det viser, hvor stærkt Jærnbaneteknikerne interesserer sig for en tilfredsstillende Løsning, og at der er en stedse stigende Overbevisning om, at man nu er inde paa rette Vej. For selve Sagens Princip og dens øjeblikkelige Stilling skal en senere Artikel gøre rede.

Tanken med at indføre Motorvogne i Jærnbanedrift er jo den at skaffe en Form, som gør det økonomisk muligt at befordre smaa Trafikmængder, og saaledes skabe en hyppig Togforbindelse ved ganske korte Tog. Man vil derved kunne imødekomme Tidens Fordringer i langt højere Grad end det nu er muligt. Men ved et kort Tog vil den døde Vægt, der medslæbes i Lokomotiv og Tender, være saa overvejende, at det er forstaaeligt, at man har forsøgt at skaffe rimeligere Forhold ved at bygge Maskinen ind i selve Personvognen. Spørgsmaalet er blot, om man kan naa en billig og let Konstruktion uden samtidigt at faa for ringe Virkningsgrad eller for store Vedligeholdelsesudgifter.

Den amerikanske Type har forekommet Jærnbaneadministrationen saa lovende, at den har besluttet sig til Vovestykket. Den skal dog have været længere Tid i praktisk Drift, førend der kan gives nogen afgørende Bedømmelse.

Banens første Motorvogn kom fra Værkstedet i Marts 1905. Det var en ren Forsøgsvogn, toakslet med en Tjenstvægt paa 20 ts. Vognen blev underkastet en Række svære Prøver for at undersøge dens Muligheder for at kunne gøre Fyldest overfor Jærnbanetjenestens vekslende og vanskelige Fordringer. Som første Prøve slæbte den to Personvogne paa 50 ts. samlet Vægt paa vandret Spor og paa svag Stigning under gentagne Forsøg med Igangsætning, Bræmsning og Hastighedsskiften. Derefter undersøgtes dens Trækkeævne paa stejle Stigninger, og endelig foretoges en Kørsel over en længere Strækning — 56 km.*) — hvor-

*) Afstanden København—Korsør er 110.4 km.

efter Vognen løb tilbage ad Hovedjærnbanelinien midt i den travle Togtid. Den sidste Prøve blev en Tur over Rocky Mountains, hvor Stigningerne er stejle og lange. Maskinen viste dog ikke Tegn paa at arbejde tungt, og Forsøget faldt i det hele saa heldigt ud, at man ikke nærede nogen Betænkelighed ved herefter at tage Vognen i praktisk Drift.

Samtidigt besluttedes det at bygge flere større, sværere og kraftigere Motorvogne. Dog konstrueredes de ikke efter ganske samme Plan. De første seks byggedes en efter en, for at Erfaringerne fra de foregaaende kunde komme de efterfølgende tilgode. Den blivende Type er afbildet over denne Artikel.

Iøjnefaldende er Vognens Form: foran tildannet som et Skær til at kløve Luften, bagtil afrundet for at mindske Luftsuget. Hvad den indre Konstruktion angaar, skal det i amerikanske og britiske Øjne give den et særligt Nyhedspræg, at der ikke benyttes Dampkraft. Drivmaskinen er en Explosionsmotor.*)

Vognen rummer 57 rejsende; den er smukt udstyret med bløde Lædersæder. Særligt Hensyn er der taget til Ventilationen. Fuldstændig Luftfornyelse kan opnaas paa fire Minutter. Opvarmningen om Vinteren sker ved Kølevandet fra Motorcylindrene. Om Sommeren føres det varme Vand derimod langs Vognkassens Ydersider, hvor det ikke kan være til Gene for de rejsende. Belysningen sker ved Acetylengas.

Vognen er kun bestemt til Kørsel i een Retning, men kan dog ogsaa køre baglæns.

Maskinen er en 6-cylindret Explosionsmotor paa 200 Hestekræfter. Cylindrene er opstillet paa tværs af Vognens Længderetning i den forreste Afdeling, i Skæret, der er forbeholdt Føreren. Tændingen af den explosive Blanding sker ad elektrisk Vej.

En Explosionsmotor arbejder kun økonomisk ved et bestemt Omløbstal. Derfor forudsætter dens Anvendelse i Jærnbanedrift, at der mellem Maskinakslen og Vognens Drivhjulsaksel indskydes et System af Tandhjul, der ved Ind- og Udrykning af Forbindelser gør det muligt at benytte forskellige Kørehastigheder. Paa Forsøgsvognen blev disse Koblinger foretaget ved en Vægtstangsmekanisme. Her anvendes der Trykluft som tilledes gennem en særlig Ventil, der betjenes fra Førerhuset. Sammesteds er der foruden forskellige Haandtag, der vedrører Maskinen, anbragt en Gnistafbryder og Trykluftsbræmsen, som gør det muligt at standse Motoren og iværksætte kraftig Bræmsning i Løbet af et Øjeblik. Vognen skal kunne standse paa sin egen Længde — hvis Skinnerne er rene.

Motorens Igangsætning, der er et af disse Konstruktioners vanskelige Punkter, sker ved Trykluft. Naar Hastigheden er kommet tilstrækkeligt op, slaas Trykluften fra og Explosionsblandingen og Tændemekanismen indrykkes. Derefter tilkobles Vognakslen. Under korte Ophold standses Motoren ikke; der foretages blot en Frakobling af Vognens Drivhjulsaksel. Det anføres at Igangsætningen paa større Hastigheder foregaar hurtigere end ved elektrisk Drivkraft.

Efter at Vognen er taget i Drift har den haft Lejlighed til at vise sine gode Egenskaber. En Dag førte den anden Afdeling af *The overland limited* ud fra Omaha og overhalede undervejs den første Afdeling som var sendt forud trukket af et Damplokomotiv.

Motorvognen prises for sin billige Drift. Om det alligevel vil være denne Type, der bliver den endelige, derom kan man vel have Lov til at tvivle.

*) Explosionsmotor er den danske Fællesbetegnelse for Bencinmotorer, Petroleumsmotorer, Gasmotorer osv. — Den ovenstaaende Bemærkning kan ikke opfattes som gældende absolut: Explosionsmotoren er ogsaa anvendt i andre Motorvogne, der for Tiden er i Drift paa amerikanske og britiske Baner.

DOM CARLOS OG JOÃO FRANCO

Af Dr. phil. R. BESTHORN.

NAAR en Gang vor Tids Historie er bleven moden til digterisk og kunstnerisk Behandling, naar en Maler med Wiertz'sk Fantasi lader Skyggerne af de mange Statsoverhoveder, der er blevet myrdede i det sidste halve Aarhundrede, forfølge Morderne gennem de Dødes Rige, naar en ny Shakespeare skænker Verden en Række Kongemordsdramaer, er det ikke usandsynligt, at Lissabon-Dramaet af 1. Februar 1908 vil faa den mest fremtrædende Plads blandt de nye Shakespeare-Dramaer, og det vilde kun være naturligt, om den nye Wiertz lod Dom Carlos I og hans Søn sværve frem i Spidsen for de myrdede Fyrster og Præsidenter. Den anden Plads vilde vel tilkomme den ulykkelige Kejserinde Elisabeth, der havde maattet opleve det endnu stadigt i Hemmelighedsslør indhyllede Meyerling-Drama, før hun faldt for Morderhaand. Alexander af Serbien med Draga, Nasr Ed-Din, Czar Alexander II og Umberto I, Sadi Carnot, Abraham Lincoln, Garfield og Mac Kinley, for ikke at tale om verdenshistorisk talt saa ukendte Statsoverhoveder som Præsident Balta af Peru, Præsident Moreno af Ecuador og adskillige andre syd- og mellemamerikanske Statsoverhoveder, vilde før Anarkistmorderæraens Dage hver for sig have kunnet give Stof til et historisk Drama, og deres Mordere vilde i Historien være blevne nævnte med Rædsel og Afsky ved Siden af Borgiaerne og François Ravaillac. I vor Tid er Konkurrencen om den herostratiske Berømmelse bleven altfor stor til, at Mordernes Navne kan finde Plads i Hukommelsen, og selv Ofrene fremmanes i Almindelighed kun, naar den politiske Morderepidemi, der har sat saa frygtelige Spor i de store Opfindelsers og den humane Lovgivnings Tidsalder, kræver et nyt Offer. Men selv i vor Tid indtager dog Lissabon-Dramaet en særligt fremtrædende Plads, og selv de utroligt modbydelige Mordscener i Belgrads Konak den 11. Juni 1903 stilles i Skygge for Mordscenerne i Rua do Arsenal den 1. Februar 1908, hvor ikke alene Portugals Konge, men ogsaa hans Søn faldt for Mordernes Kugler, og Kongens anden Søn og Dronningen kun ved et Tilfælde undgik den samme Skæbne.

Lissabon-Dramaet har desuden en politisk Baggrund og politisk Betydning. En stor Del af vor Tids „politiske" Forbrydelser skyldes de anarkistiske „Theorier", hvis Maal kun er at fremkalde Rædsel ved „Daadpropaganda" for at omstyrte de bestaaende Samfundsforhold og umuliggøre enhver Samfundsorden. For Anarkistmorderen har Offeret kun Betydning ved sin Rang og Stand, ved den Opsigt og Rædsel, som det maa vække, at netop en fremragende Personlighed falder som Offer for en i og for sig ganske meningsløs Forbrydelse. Men den anarkistiske Mordepidemi har fremkaldt en moralsk Forvildelses-Atmosfære, i hvilken det politiske Mord trives paa en saadan Maade, at det som oftest er umuligt at finde de rette Bevæggrunde.

Noget saadant gælder ogsaa om Mordet paa Kong Carlos I og hans ældste Søn; men der kan dog næppe være Tvivl om, at det nyeste historiske Morddrama er et Udslag af den politiske Atmosfære, der herskede i det ulykkelige Portugal.

Faa Lande i Europa har haft en saa bevæget Historie, som det Rige, der nu ved Skæbnens grufulde Spil regeres af en 18aarig Yngling. Det portugisiske Rige og den portugisiske Nation, der frembyder en saa mærkelig Modsætning til Spanierne, er skabte ved Tilfældets Spil, udviklede i store historiske Kampe med de afrikanske Skarer, der under Halvmaanens Tegn strømmede ind over den iberiske Halvø og mere end en Gang truede Sejr-

herrerne ved Ourique med Undergang. Portugal og Portugiserne naaede Højdepunktet af deres verdenshistoriske Betydning og et virkeligt verdenshistorisk Højdepunkt ved at sejle i Henrik den Søfarendes Kølvand. De mistede i Aaret 1580 deres Uafhængighed, og Portugal var i 60 Aar en spansk Provins. De genvandt deres Uafhængighed, men Huset Braganzas Berømmelse knytter sig ogsaa væsenlig til Revolutionen 1640, og Pombal-Æraen blev kun en historisk Episode uden varig Betydning. Saa kom den napoleonske Erobringstid. Dynastiet blev reddet ved sin Flugt til Brasilien, hvor Huset Braganza fandt en ny Trone. Dynastiet vendte tilbage, men Brasilien var tabt for Portugal, og dynastiske Stridigheder uddybede de Saar, som Napoleonstiden havde tilføjet Landet, i de blodige og med al Grusomhed førte Kampe imellem Dom Miguel og Maria da Glorias Tilhængere. Der indtraadte en roligere Tid, da Koburgeren Ferdinand i 1836 ægtede Maria de Gloria og besteg Tronen; men Rigets gamle Magt og Glans var tabt for stedse. Portugal var og blev mere og mere en engelsk Vasalstat i finansiel som i politisk Henseende, og jo stærkere det engelske Herredømme blev i Sydafrika, desto mere blev ogsaa Herskerne over det en Gang saa vældige portugisiske Kolonirige afhængige af Englands Naade og Interesser.

Portugal befandt sig netop i en saadan Kolonikrise, da den tredje Hersker af Huset Koburg-Braganza, den svage Dom Luiz, den 19. Oktbr. 1889 døde, og hans Søn, Vittorio Emanuele II's Dattersøn, Dom Carlos I, blev udraabt til Konge af Portugal og Algarve, Herre over Guinea og ved Erobring, Sejlads og Handel over Æthiopien, Arabien, Persien og Indien m. m. m. Det lød storartet; men de pompøse Titler fremhævede kun saa meget desto stærkere de virkelige, for Portugal saa sørgelige, for dets nye Konge saa brydsomme Forhold. En af de faa Portugisere eller rettere den eneste Mand, der i den nyere Tid ved dristig Foretagsomhed og ubøjelig Opdagerenergi havde kastet Glans over Vasco da Gamas og Cabrals Fædreland, Major Serpa Pinto havde ved sin kække Marche gennem Sydafrika vakt Englændernes Frygt og Misundelse. Den engelske Regering paastod, at han ved Shirefloden var trængt ind i Territorier, der faldt ind under den engelske Indflydelsesfære, og tilstillede den 11 Januar 1890 Kong Carlos' Regering et Ultimatum, der forlangte, at de portugisiske Tropper og Embedsmænd skulde forlade de omstridte Landstrækninger; det blev støttet af en engelsk Flaadedemonstration. Portugal var værgeløst, og den portugisiske Udenrigsminister Barros Gomes erklærede allerede den følgende Dag, at Portugal „veg for Overmagten". Der var i Virkeligheden intet andet at gøre. Men en stor Del af Befolkningen protesterede mod Regeringens Eftergivenhed, der udbrød en Række Oprørsbevægelser, Republikanerne rejste Hovedet og agiterede mod Dynastiet, det ene Ministerium afløste det andet, et Nederlag, som Chartered Companys Tropper bibragte Portugiserne i Landskabet Manica, fremkaldte en Militæropstand. Den blev dæmpet, og Ministeriet Abren e Sonza undertrykte den republikanske Presse og gennemførte den for Portugal meget ugunstige engelsk-portugisiske Overenskomst af 20. August 1890, der afgjorde Konflikterne i Sydafrika til Englands Fordel. Men disse Begivenheder havde dybt rystet Kong Carlos' Rige og lagt Grunden til de økonomiske Ulykker, som kort efter brød ind over Portugal.

Den unge Konge havde dog under disse Kriser vist, at der var mere Stof til en virkelig Hersker i ham end hos hans Fader. De Domme, der i Almindelighed fældes om Kong Carlos I, er gennemgaaende for overfladiske; de holder sig for meget til Kongens velkendte Bonvivant-Ydre og ser i ham kun en fremtrædende kongelig Levemands-Type. Det er gaaet ham, som det er gaaet Kong Edward, hvem Dom Carlos i flere Henseender

lignede, og med hvem Kongen af Portugal ogsaa stod paa en meget venskabelig Fod, om der end i 1905 kom en politisk Kurre paa Traaden mellem dem; men Kongen af England havde det Held som Konge at faa Lejlighed til at vise, at der ogsaa var en Statsmand i ham. Dom Carlos faldt for Snigmordernes Kugler, før han fik Lejlighed til at føre det afgørende Bevis for sine Statsmandsevner; men Carlos viste dog baade i sine første og i sine sidste Regeringshandlinger, at han havde politisk Forstaaelse og kunde optræde med Energi og Bestemthed.

Dom Carlos havde faaet en fortræffelig Opdragelse; det skyldtes hans Moder, Vittorio Emanuele II's Datter, Dronning Maria-Pia. Ogsaa om hende lyder der meget forskellige Domme. Det er sikkert nok, at hun er en ægte Datter af „Re galantuomo", hvis Dyd som bekendt ikke var meget grundfæstet, og der har endnu i de sidste Aar været mange Anekdoter i Omløb om det lystige Liv, der førtes ved den gamle Enkedronnings — hun er 60 Aar — Hof, der i ethvert Tilfælde kostede mange Penge, og som ofte voldte Kongen og Regeringen Vanskeligheder. Men Maria-Pia er en intelligent Dame, der i sin Gemals Regeringstid havde vist, at hun langt overgik ham i Evne til at regere, og hun havde sørget for at forberede sin Søn tit hans Kongegerning. Dom Carlos var et godt Hoved, han havde et udpræget Sprogtalent og talte med Lethed fem Sprog. Han havde tillige mange videnskabelige Interesser, han var noget mere end en Dilettant paa Ornitologiens og Ichthyologiens Omraade; han havde en stor Samling af Fisk med mange sjeldne Exemplarer, som han fremviste med tydelig Interesse og Sagkundskab, hans Bibliothek var fortræffeligt, og han havde sammen med sin Fader oversat flere Shakespeareske Dramaer, Othello, Hamlet, Købmanden i Venedig, paa Portugisisk og oversat dem godt. Kongen var ogsaa Kunstner. Han havde i sit Residensslot et med Kunstgenstande opfyldt eller rettere overfyldt Atelier, hvor han endog sov for straks om Morgenen at kunne skride til sit kunstneriske Arbejde. Man kan ikke fæste Lid til de begejstrede Domme, som er fremkomne om Kongens Malerier. Hans Marinemalerier led under en sortladen Tone og en mere barok end vellykket Tegning, og hans „Thunfiskeri", der var udstillet i den portugisiske Afdeling paa Verdensudstillingen i Paris 1900, blev ret haardt bedømt af Kunstkendere. Men paa Akvarel- og Pastelmaleriets Omraade præsterede han noget dygtigt. Den „Hellebarder", som Kongen udstillede hos Georges Petit i 1904, vakte god Opsigt, og hans Akvarelstudier af portugisiske Bønder vidnede om Opfattelsesevne og om en ikke ringe teknisk Færdighed.

Kong Carlos var en stor Sportsmand, en ivrig Tennisspiller, der endnu Dagen før sin Død trods sine 300 Pund løb efter Bolden, om end lidt pustende og stønnende, en dygtig Rytter, der ogsaa vakte Opsigt ved den Behændighed, hvormed han styrede sit Forspand gennem Lissabons Stræder og krogede Gader, fremfor alt en fortræffelig Skytte, der navnlig under sit Ophold paa sit af selve Byron besungne Slot i Cintra med Udholdenhed og Mod dyrkede Jagtens Glæder — Jagtudflugter der ganske vist, hvis man kunde stole paa hans Undersaatters smilende Hentydninger — og det kunde man ganske trøstigt — ogsaa gav ham Ret til at gøre sin Broder, Infant Alfonso, Rangen stridig som Portugals første Skørtejæger.

Mod besad Dom Carlos i ethvert Tilfælde, Det havde han vist som Kronprins, da han, tirret af en skøn Spanierindes Bemærkning om, at de portugisiske Tyrefægtere kun vovede at optage Kampen med Tyre, hvis Horn var gjorte uskadelige, optraadte i Arenaen som Tyrefægter paa spansk Vis og kun ved sin forbausende Behændighed undgik at blive spiddet. Det viste han ogsaa i sine unge Dage som Konge og ikke mindst under

den sidste politiske Kamp, der fandt en saa tragisk Afslutning i Rua do Arsenal.

Kong Carlos havde forstaaet at ride den første Storm af, som strax efter hans Tronbestigelse truede Dynastiet i Anledning af Konflikten med England. Den offentlige Mening kastede Skylden paa „Koburgerne", og de Folkedemonstrationer, som foretoges mod Englænderne, galdt i Virkeligheden lige saa meget Kongehuset. Men Kong Carlos tog denne Brod fra Demonstrationerne ved at udtale sin Billigelse af dem, og han vandt Folkestemningen ved at afslaa den ham tiltænkte Hosebaandsorden. Efter Konflikten med England fulgte en stor finansiel og økonomisk Krise med Statsbankerot, og den ophidsede Folkestemning gav sig i Aaret 1893 Udslag i et Attentat mod Kongen.

Ved sine Kreditorers Hjælp slap Portugal dog saa nogenlunde taaleligt ud over denne Krise. Det paafølgende Aarti var en forholdsvis rolig Periode, og den gik ikke helt ubenyttet hen. Der blev anlagt en Mængde gode Landeveje i det indre af Landet, Jernbanenettet blev udvidet og, navnlig i den nordlige Del af Landet, bragt i god Drift, og der blev gjort ikke saa lidt for at ophjælpe det ganske vist saare mangelfulde Undervisningsvæsen. Kongen viste stor Interesse for Hæren, hvor han da ogsaa erhvervede sig en sikker Popularitet, men Flaaden var og blev forsømt.

Der blev i ethvert Tilfælde udfoldet langt større Reformiver i Portugal end i Spanien, men Udviklingen hæmmedes dog alt for meget af Partiuvæsenet. Der havde efter engelsk Mønster dannet sig to store Partier, de konservative Regeneradores, der ifølge deres Program vilde „genføde" Landet ved at fremme Handel og Industri, og de liberale „Progressister", der nærmest vilde arbejde for Folkets politiske Fremskridt. Disse to Partier havde skiftevis Magten, ligeledes efter engelsk Mønster; men Portugal, af hvis Befolkning kun en Femtedel forstaar den Kunst at læse, savnede det solide engelske politiske Grundlag, og under de smukke Etiketter „Genføderne" og „Fremskridtsmændene" skjulte sig kun to Bander af Embedsjægere, der skiftevis banede sig Vej til Statsfadet. Kong Carlos forsøgte forgæves at standse dette Uvæsen ved Forfatningsreformen af 1895, der indskrænkede Antallet af andet Kammers Medlemmer og berøvede de mest afhængige Elementer af Befolkningen Valgret.

Saa fremstod der en Mand, som fattede den Plan, at gøre Ende paa „den engelske Æra", paa „Rotativismen", som han kaldte den; denne Mand var Joâo Franco. Selve hans Ydre kunde i vor japandyrkende Tid stemple ham som en „Skæbnens Mand". Den temmelig lille, magre Mand, der er over de halvtreds, men kun ser ud til at være lidt over 40 Aar gammel, ligner ganske paafaldende en af de smaa Østens Sønner, der i de sidste Aar har udrettet saa store Ting. Han er en dannet Mand, der taler korrekt Fransk og har gode Kundskaber, hele hans Ydre, ikke mindst de mørke Øjne med det trods deres Kortsynethed gennemborende Blik, vidner om stor Energi og et agressivt Temperament. Franco er en rig Mand; han har arvet en Formue efter sin Fader, og han har faaet en Formue med den fra Schweiz stammende, med Pallaviccinierne beslægtede Fru Schindlers Datter.

Joâo Franco var rig og uafhængig, han havde Ord for at være en bundhæderlig Mand, han var dygtig, ærgerrig og daadkraftig. Han hørte til Regenerador-Partiet, og han havde været Minister i Hintze-Ribeiros Kabinet fra 1894 til 1897, en Tid sammen med det republikanske Partis nuværende Fører eller rettere Præsident *in spe*, Bernardino Machado, der beskylder Franco for at have manøvreret ham og andre Kolleger ud af Kabinettet.

Da Ministeriet Hintze Ribeiro faldt i Aaret 1897, besluttede Franco at skride til Gennemførelsen af sin Plan om at gøre Ende

paa „Rotativismen“ og for Alvor „genfødte“ Portugal. I Spidsen for en Skare paa 29 Deputerede traadte han 1901 ud af det konservative Parti og dannede et „tredje Parti“. Hans gamle Chef, Hintze-Ribeiro, der atter var kommen til Magten, søgte at sprænge det nye Franco-Parti ved Hjælp af en „diktatorisk“ Valglov, og Franco og næsten hele hans Skare faldt paa Valgpladsen; men de kom atter til Live ved Hjælp af Progressisternes Fører, Luciano de Castro, og Franco forstod at vinde Kongen for sine Planer. I Maj 1906 overdrog Dom Carlos den Opgave, at danne et nyt Kabinet, til Joâo Franco.

Der er Grund til at tro, at Joâo Franco bl. a. havde vundet Kongen ved et Overtalelsesmiddel, der helst maatte have været holdt ude af det politiske Spil. Kong Carlos havde under Krisen 1892 maattet give Afkald paa en Femtedel af sin Civilliste. Dynastiet var i Forvejen uheldigt stillet; Kronjuvelerne var forlængst solgte, de Obligationer, de havde indbragt, var vandrede samme Vej, og Krongodserne var saa vidt muligt pantsatte. Kongen brugte mange Penge, hans Moders Hofholdning var heller ikke billig, og Kongen havde af Statskassen faaet „Forskud“, der var løbet op til 3 Millioner Francs. Franco tilbød Kongen at bringe Orden i hans Finanser ved at forhøje Civillisten dels direkte, dels indirekte ved at lade Statskassen overtage nogle af dens Udgifter — f. Eks. til Hofkaretherne. Kongen modtog dette Tilbud, og Franco holdt, hvad han havde lovet. Men han bar sig lidt ubehændig ad. Arrangementet blev opdaget og gav Anledning til stormende Scener i Kamret, hvor en af de republikanske Deputerede sagde: „Ludvig XVI's Hoved faldt for Guillotinen for mindre end det, Kong Carlos har forbrudt!“

Tiltalende var dette Arrangement visselig ikke. Men Kong Carlos havde ogsaa andre og bedre Grunde til at mene, at der med kraftig Haand maatte skrides ind mod „Rotativismen“, der med det tiltagende parlamentariske Anarki havde ført til en næsten uafbrudt Række Ministerkriser. Den besiddende Del af Befolkningen saa med Tilfredshed, at Magten blev betroet til en ærlig Mand, der havde Villie og ogsaa kunde antages at have Evne til at gøre Ende paa det politiske System, der fyldte Landet med Skarer af unyttige Embedsmænd og Pensionister, som aldrig havde udrettet noget for Staten, og paa mange andre Maader udsugede Landet.

Joâo Franco havde haabet at finde Støtte hos Progressisterne; men Luciano de Castro og hans Mænd nægtede ham deres Medvirken. Francos gode og vel begrundede Reformforslag mødtes med hensynsløs Obstruktion, Studenterne blev mobiliserede mod Regeringen, og Republikanerne benyttede Lejligheden til at fremkalde ret alvorlige Gadekampe rundt om i de store Byer. Franco gjørde endnu et Forsøg paa at vinde Progressisterne; han tilbød dem tre Portefeuiller. Da dette Tilbud blev afvist, erklærede Franco, at han nu kun kunde regere med diktatoriske Midler, og indgav sin Dimission. Kongen forlangte, at han skulde blive paa sin Post. „Jeg har,“ sagde Kongen, „givet Dig (Dom Carlos sagde altid Du til sine Ministre) Midlerne til at regere, og ogsaa de andre Partier har tidligere forlangt Bemyndigelse til et Diktatur af mig. Husk paa Grenaderen fra Potsdam. Frederik den Store overraskede Grenaderen, der vilde desertere, og sagde til ham: „Lad os kæmpe sammen i Morgen; hvis vi bliver slaaede, deserterer vi sammen.““

Franco blev, og han opløste i Maj 1907 Kortes uden at udskrive nye Valg. Det var Diktaturet.

Franco benyttede Diktaturet godt. Han bragte Orden i Finanserne, afskedigede de mange uberettigede Pensionister og arbejdede med Held paa at gennemføre Reformer paa mange Omraader. Et stort Uheld for ham var det, at næsten hele Pressen var i Hæn-

derne paa de gamle Partiførere og disses Tilhængere, der kæmpede med Fortvivlelsens Kraft for at styrte Diktatoren og atter komme til Statsfadet, og som benyttede deres journalistiske Forbindelser til at mobilisere ogsaa den største Del af den udenlandske Presse mod Franco og forsyne den med Sensationsnyheder. Franco brugte til det yderste sin diktatoriske Myndighed overfor den portugisiske Presse; men han forstod ikke selv at skabe sig en Presse, og Agitationen imod ham blev drevet med al Energi ogsaa udenfor Pressen.

Hverken Kongen eller Diktatoren tabte dog Modet, og Kongen holdt fast ved sin „Grenader". „Vi er enige, fuldstændigt enige!" sagde Kong Carlos i November til „Le Temps"' Korrespondent, Joseph Galtier. „Intet skal rokke min Beslutning om at holde min Premierminister ved Magten." I Samtalens Løb faldt Ordet „Mod". „Mod", sagde den kæmpestærke Konge og saa med et foragteligt og ironisk Smil ud over Havet, „det er et Temperamentspørgsmaal." „Ikke alle Attentater lykkes," sagde Joâo Franco til den samme Korrespondent. „Og i det Hele regner jeg i mine Planer ikke mere med en voldsom Død end med en Tyfus eller Difteritis. Jeg veed, at jeg en Dag skal dø. Den Frygt har i Virkeligheden ingen Magt over mig. Jeg regerer uden Bekymringer i den Retning."

Franco mente overhovedet, at Tanken om *Idus Martiae-Dolken* galdt *ad Calendas Graecas*. Han havde undervurderet vor Tids Brutus'er. Selve Kongens bestemte Udtalelser til den franske Korrespondent ophidsede de afsatte Partiførere, Kongens ihærdige Besøg i Kasernerne og Bestræbelser for at vinde Embedsstanden indgød dem yderligere Frygt for, at de og deres Mænd for stedse skulde blive satte ud af Spillet. Agitationen voxede, og den 1. Februar kom saa Katastrofen. Kongefamilien vendte tilbage til Lissabon fra Villa Viçosa, og uforfærdet som altid havde Kongen meldt sin Ankomst. Da Jernbanetoget paa Vejen kom ud af Sporet, blev Kongen greben af mørke Anelser og vilde vende om; men hans „Temperament" vandt Sejr, og han drog sin Skæbne i Møde. Da han kørte til Slottet i Lissabon, og hans Ekvipage bøjede fra Praça do Commercio ind i Rua do Arsenal, blev den angrebet af flere Mænd, der var væbnede med Karabiner. Kongen og den 20 aarige Kronprins blev dræbte, Dronning Amélie og Kongeparrets anden Søn, Infant Manuel, blev reddede, men Infanten fik et let Saar.

Den 18-aarige Infant Manuel besteg Tronen. Hans første Indskydelse var at lade Joâo Franco beholde Regeringens Tøjler, og Franco ønskede ogsaa selv at paatage sig den farlige Opgave, at tilvejebringe Ro og Orden i Portugal. Francos Fjender udspredte Rygter om, at Diktatoren fejgt var flygtet, og at han selv havde erklæret overfor den unge Konge, ar han vilde redde sit Liv og derfor under ingen Omstændigheder vilde forblive i sit Embede. Det var Bagvaskelser. Franco erklærede i den unge Konges første Statsraad, at han vel vidste, at han udsatte sig for at blive snigmyrdet, men vilde benytte Tiden før den bratte Død, der sikkert ventede ham, til at skaffe Ro i Landet. Men de tilkaldte Partiførere raadede Kongen til at tage et nyt „Forsoningsministerium", bestaaende af Repræsentanter for de forskellige monarkiske Partier, og Kongens Onkel, Infant Affonso støttede dette Raad og maatte endog med Magt hindres i at overfalde Franco, hvem han beskyldte for at have voldt Dom Carlos' Død. Kong Manuel gav efter og overdrog en ret neutral Politiker, Admiral Ferreira do Amaral at danne et nyt Kabinet. Men Franco viste endnu sit Mod ved at spasere i fuld Uniform ned ad Lissabons Hovedgade, og kun efter sine Venners indtrængende Forestillinger lod den uforfærdede Mand sig bevæge til at tage til Udlandet. Om han der vil undgaa

Snigmorderens Dolk, maa Tiden vise. Man har sat det frygtelige Ord i Omløb: „Da Franco ikke selv frygter Døden, maa man ramme ham ved at myrde hans Søn!"

Tiden maa ogsaa vise, om Manuel den Anden er og vil faa Tid til at blive om ikke en anden Manuel, saa dog en Hersker, der formaar atter at lede Portugals Udvikling ind i rolige Baner. Den unge Konges første Udtalelser og Regeringshandlinger gør nærmest Indtryk af, at han søger at berolige Sindene og stanse den republikanske Agitation ved Løfter og Forsikringer om ikke at vandre i Francos og sin Faders Fodspor. Det er saare tvivlsomt, om det er den rette Vej til Maalet.

Der er efter den 1. Februar iagttaget mange uhyggelige Varsler i Kong Manuels Rige. Da det lange Ligtog, i hvilket man talte over 800 Vogne, naaede Attentatstedet, vilde Hestene for Kongens Ligvogn ikke videre, et med Tilskuere besat Tag styrtede ned, og i Kirken San Vincente, hvor Kong Carlos og hans ældste Søn stedtes til den evige Hvile, opdagede man under Gudstjenesten i en svimlende Højde over Hovedalteret en meget mistænkelig langskægget Mand, der klamrerede sig til en Englefigur, og som kun med stort Besvær blev bragt ned og overgivet til Politiet. Men det mest uhyggelige Tegn — et virkeligt og højst uhyggeligt Tegn — var den Ligegyldighed, hvormed Befolkningen baade i og udenfor Hovedstaden modtog Budskabet om det frygtelige Morddrama i Rua do Arsenal.

RIGSDAGEN

$^{25}/_{2}$ 1908.

HOVEDINTERESSEN har i Februar Maaned været samlet om Landstinget. Det er dette faatallige Tings Flertal der, hvor faatalligt det end er, faktisk har Afgørelsen af det kommunale Valgretsforslags, af Toldlovsforslagets og de andre betydende Forslags Skæbne. At Regeringen kan føre sine Forslag igennem i Folketinget, vækker ikke Overraskelse, men det spændende Spørgsmaal er: hvad siger Landstingets Flertal? Men i Februar Maaned har dette spændende Spørgsmaal tilspidset sig endnu yderligere, nemlig i dette tilsyneladende besynderlige: *hvor* er Landstingets Flertal og gives der overhovedet et Flertal i Landstinget?

Nu er dette vel ikke noget enestaaende parlamentarisk Fænomen, at et Kammer i en længere eller kortere Periode er uden fast Flertal, saaledes at dets Beslutninger i hvert enkelt Tilfælde er vanskelige at forudsige. Men andre Steder vil en Opløsning af Kammeret ofte — om end ikke altid, hvis Vælgerne nemlig er lige saa splidagtige — kunne føre over det døde Punkt. I Danmark er imidlertid som bekendt Spørgsmaalet om Landstingets Opløsning et ligesaa spændende og omstridt Punkt. Og med dobbelt Spænding rejser sig derfor Spørgsmaalet: gives der i Øjeblikket et Flertal i Landstinget, og hvor findes det?

Naar dette Hæfte gaar ud til Læserne, vil Afgørelsen maaske være truffen. Det er et Tidsskrifts sørgelige Lod aldrig at kunne være fuldt aktuelt, og i dette Sekund, da denne Kronik gaar af til Trykkeriet, kan Spørgsmaalet i hvert Fald ikke besvares. Tværtimod — aldrig har det været saa tvivlsomt som netop nu. I det kommunale Valgrets-Udvalg i Landstinget sad oprindeligt et Flertal — et knebent ganske vist — bestaaende af Regeringspartiet og den frikonservative Gruppe. Et enkelt Medlems Død har været nok til at forvandle dette Flertal til et Mindretal, saaledes at Udvalgets Betænkning, da den endelig den 12. Februar, efter lange Fødselsveer — længe efter at Overenskomsten var bekendtgjort gennem Ritzaus Bureau — udsendtes i Rigsdagen, maatte møde med lutter Mindretal. Alligevel var der i Landstinget tilsyneladende et sikkert Flertal for det største Udvalgs-Mindretals Forslag og dermed Sikkerhed for en samstemmende Beslutning i begge Ting. Og med den kommunale Valgretslovs Gennemførelse var ogsaa Chancerne store for Gennemførelsen i Aar af Toldlovforslaget og flere andre vigtige Lovforslag. En Udtrædelse af et eneste Medlem af den frikonservative Gruppe har imidlertid været nok til at bringe ogsaa dette Flertal til Fald og dermed borttaget Sikkerheden for Vedtagelsen af det mellem Regeringspartiet og den frikonservative Gruppe efter saa lange Forhandlinger afsluttede Forlig. Afgørelsen afhænger nu af det gamle Landstings-Højres Stilling. Ved anden Behandling af det kommunale Valgretsforslag d. 15. Februar undlod det at stemme. Vil det ved 3dje Behandling gentage denne passive Holdning og derved sikre Forligets Vedtagelse uden selv at have haft Andel deri? Eller vil det stemme imod og derved bringe det til Fald? Eller vil en ny Overenskomst, hvori ogsaa det er Part, løse Knuden? Saaledes er Øjeblikkets spændende politiske Spørgsmaal, som maaske vil være løst den 1ste Marts, men som i Øjeblikket ikke lader sig besvare.

Der kan derfor i denne Kronik kun gives en Redegørelse for det Forlig, der for kort Tid siden syntes næsten saa sikkert, som om det var vedtaget — men om hvis Vedtagelse der intet nu tør profeteres. Saavel Højre i Landstinget som den frikonservative Gruppe havde krævet visse Kauteler til Beskyttelse for det Mindretal af Skatteydere, der ydede mest til Kommunernes Udgifter. De Kauteler, som Højregruppen krævede lige overfor Indførelsen af den almindelige Valgret til alle skatteydende Mænd og Kvinder, navnlig foruden Bevarelsen af et privilegeret Vælgerelement ved Valgene til Amtsraadet, Vælgernes Deling i to Aldersklasser, saaledes at de over 40 Aar fik dobbelt Valgret, Indførelsen af Stemmepligt og kvalificeret Majoritet ved Skatteudskrivninger, erklærede Regeringen ikke at kunne gaa med til. Derimod opnaaedes der Enighed mellem Regeringen og de frikonservative paa en anden Basis, hvori dog ogsaa Bevarelsen af en privilegeret Valgret til Amtsraadet indgik som et afgørende Moment. Af de ny Kau-

teler, der formuleredes i Udvalgsbetænkningen, er de vigtigste følgende: Valgretten gøres afhængig af, at Vælgeren ikke blot i det Skatteaar, hvori Valget foregaar, men ogsaa i hele det umiddelbart foregaaende uden Afbrydelse har haft Bopæl indenfor Kommunen og rigtigt svaret sin direkte Skat til Kommunen. Medlemmerne af By- og Sogneraadene og af Københavns Borgerrepræsentation vælges fremtidig paa 4 Aar, og samtlige Medlemmer afgaar samtidig. I København vælges fremtidig ogsaa Raadmændene ved Forholdstalsvalg og alle paa engang for 4 Aar. Amtsraadene foreslaas sammensatte saaledes, at Medlemmerne vælges ved Forholdstalsvalg af et Kollegium, hvoraf en Tredjedel bestaar af de højstbeskattede Vælgere i Amtsraadskredsen og de to Tredjedele vælges af Sogneraadene. Endelig sættes By- og Sogneraadene under skarpere Kontrol af Indenrigsministeren og de saaledes valgte Amtsraad, for saa vidt der er Tale om større Skatteudskrivninger. Saafremt der nemlig noget Aar maa udskrives et større samlet Skattebeløb end hvad det sidste af den afgaaede Kommunalbestyrelse vedtagne Overslag med Tillæg af en Fjerdedel beløber sig til, skal for Landdistrikternes Vedkommende Amtsraadets, for Købstædernes Indenrigsministerens Samtykke indhentes. Nægtes dette Samtykke, skal der foretages nyt Valg af Kommunalbestyrelsen — der indføres altsaa her en kommunal Opløsningsret af ejendommelig Art. I Kommuner, hvor Kommunens Skatteprocent overstiger 8 og derhos tillige overstiger Kommunens Skatteprocent ved denne Bestemmelses Ikrafttræden med mere end en Fjerdedel af denne, skal dog i alle Tilfælde Indenrigsministerens Samtykke indhentes.

Forhandlingerne om dette Forligsgrundlag, der førtes i Landstinget d. 14.—15. Februar, var meget bevægede. Forliget angrebes ikke blot fra radikal Side, fordi det ikke lod den almindelige Valgret aldeles frit Spillerum og fordi det opretholdt endnu en Rest Pengeprivilegium ved Valgene til Amtsraadet, men navnlig førtes Kampen imod det fra konservativ Side, fordi Baandet paa Kommunernes Skattteudskrivningsret formentlig vilde vise sig ret illusorisk. Særlig Opsigt vakte et skarpt Replikskifte mellem Grev *Frijs*, Forligets Hovedmand og den regeringsvenlige Bloks Fører, og den gamle i sin Tid almægtige Excellence *Estrup*, hvis Fyndord ikke har tabt i Hvashed, selvom Magten, der tidligere forlenede den skarpe Pointe med forhøjet Myndighed, nu forlængst er borte, samt Forpagter *Sonne*, der ostentativt for aabent Tæppe meldte sig ud af den frikonservative Gruppe og derved bragte hele Forliget til at vakle. Tredie Behandling af det kommunale Valgretsforslag, der efter den oprindelige Bestemmelse skulde have fundet Sted Fredagen d. 21. ds., udsattes, for at ny Forhandlinger kunde optages mellem Regeringen og Højregruppen i Landstinget. Imens naaede Toldloven gennem begge Ting til det Fællesudvalg, der vil have at bestemme over dens videre Skæbne.

I *Folketinget* foregik i Februar Ting af langt mindre storpolitisk Interesse. En Række smaa militære Forslag af ringe Betydning, om Erhvervelse af en lille *Undervandsbaad*, om Oprettelse af et *Mobiliseringskontor*, og om en Forøgelse af Personalet i *Hærens Lægekorps* og *Dyrlægekorpset* førtes med Lethed gennem Folketinget omend naturligvis under Protest fra radikal og socialdemokratisk Side. Ved Indskrænkninger i *Hærens Forplejningskorps* og ved Salg af utidssvarende Flaademateriel, hvorom der samtidig stilledes Forslag, havde Forsvarsministeren sørget for, at det samlede Resultat ikke blev nogen Stigning i Militærudgifterne, saaledes at det berømte Status quo bevaredes. Ogsaa det af Forsvarsministeren fremsatte Forslag om *nogle Ændringer i den militære Retspleje* førtes nærmere frem mod sin endelige Vedtagelse. Efter en kort og energisk Udvalgsbehandling afgaves 13. Februar en Betænkning med en Række Flertals-Ændringsforslag, der fra alle Sider erkendtes som Forbedringer, selv om de naturligvis ikke fuldt tilfredsstillede til alle Sider. Den vigtigste Ændring angik den ny militære Overrets Sammensætning, idet denne nu foresloges sammensat af 3 Officerer og 3 civile Dommere samt Generalauditøren, saaledes at det militære Element ikke som oprindelig foreslaaet blev i født Majoritet, men hvorved ganske vist nu Generalauditørens Personlighed i endnu højere Grad end tidligere blev af afgørende Betydning. Tillige foresloges flere andre Ændringer, hvorved Dommernes Stemmefrihed i de almindelige Krigsretter bedre sikredes end tidligere. Ved Forslagets anden Behandling vedtoges samtlige disse Flertallets Ændringer, medens derimod de af

det radikale og socialdemokratiske Mindretal stillede Ændringsforslag, navnlig om Udskillelse af alle ikke militære Tjenesteforhold angaaende Sager mod militære fra Krigsretternes Omraade og om Indsættelse af Højesteret som øverste Instans ogsaa i militære Sager forkastedes navnlig under Paaberaabelse af, at disse mere vidtgaaende Reformer maatte overvejes sammen med en endelig og omfattende Reform af hele den militære Retspleje. hvilken atter ikke kunde foretages, før den civile Retspleje var endelig omordnet.

Videre maa nævnes Førstebehandlingen af *Forlængelsen af Gyldigheden af Lov af 13. Marts 1903 om det kgl. Theaters Stilling og økonomiske Forhold,* hvorved det kgl. Theaters Stilling foreslaas at blive uforandret endnu i 5 Aar ved den nuværende midlertidige Ordning, for at en Overvejelse af Theatrets fremtidige Forhold — deriblandt ogsaa Kravet om en ny Talescene — i Mellemtiden han foretages. Endvidere behandledes og henvistes til Udvalg de af en særlig Kommission udarbejdede Forslag om en *Lønningslov for Udenrigsministeriet og om Diplomat- og Konsulatvæsenet.* Begge disse Forslag, hvorved baade de paagældende Embedsmænds ikke mere tidssvarende Lønninger betydeligt hæves og hvorved der tillige navnlig søges tilvejebragt en fyldigere Repræsentation af vore Hnndels- og Erhvervsinteresser overfor Udlandet, modtoges med stor Velvilje fra alle Sider. Mere blandet var derimod Modtagelsen af de af en anden særlig nedsat Kommisslon, Ædruelighedskommissionen, udarbejdede Forslag, der uden væsentlige Forandringer fremsattes af Indenrigsministeren. Med disse Forslag: om *Beværtning og Herbergeri samt om Handel med stærke Drikke samt om Drankere* m. m. holder den fra adskillige andre Lande kendte abolitionistiske Bevægelse, der ved skrappe Politiforholdsregler og Indskrænkninger i Udskænkningsretten søger at optage Kampen mod Kong Alkohol, sit Indtog paa vore Enemærker. Det første Forslag bestemmer, at der med Hensyn til Købstæderne ikke kan meddeles Bevilling til Udskænkning af stærke Drikke i Købstæder med over 10,000 Indbyggere, naar Beværtningernes Antal er større i Forhold til Folkemængden end 1 til 400, og i mindre Købstæder ikke, naar Antallet er større end 1 til 300. Bevillingerne skal derhos gives af et særligt Bevillingsnævn, for største Delen valgt efter Forholdstal af Kommunens Beboere, og der fastsættes strænge Straffe ikke blot for ulovlig Udskænkning, men ogsaa for ulovlig Opbevaring af stærke Drikke. Langt mere vidtgaaende er dog Bestemmelserne med Hensyn til Landkommunerne, idet Bevilling her helt maa nægtes, naar to Trediedele af Kommunens 25-aarige Mænd og Kvinder ved en afholdt Afstrmning udtaler sig imod, at der gives nogen saadan Bevilling i Kommunen. Lovforslaget om Drankere sætter Straf for den, som i kendelig beruset Tilstand forstyrrer Ordenen paa Gade eller Beværtning eller i beruset Tilstand forulæmper sine Omgivelser, samt giver Ret til i Stedet for Fuldbyrdelse af Straffen at anbringe den dømte i en Helbredelsesanstalt for Drankere eller i Statens Arbejdsanstalt for drikfældige, dog selv i Gentagelsestilfælde ikke udover 3 Aar, Under den meget vidtløftige første Behandling af disse Forslag, der naturligvis varmt anbefaledes af Tingets mange Afholdsmænd, viste der sig dog endnu saa mange Talsmænd for det øjensynligt nu mere gammeldags Synspunkt: Individets Selvbestemmelsesret og Frihed paa eget Ansvar, at Udsigterne for disse Lovforslags Gennemførelse allerede i Aar næppe er ganske sikre.

Endelig bør nævnes sidst men ikke mindst den mindeværdige *Bankgaranti*-Lov, der i faa Dage førtes gennem begge Ting, og hvorved den Bankkrise afværgedes, der nærmere er omtalt i en anden Artikel i dette Hefte.

K. B.

DOKUMENTE DES FORTSCHRITTS
INTERNATIONALE REVUE

VERLEGT BEI GEORG REIMER: BERLIN

DOKUMENTE DES FORTSCHRITTS

INTERNATIONALE REVUE

HERAUSGEGEBEN VON DR. R. BRODA-PARIS
IN VERBINDUNG MIT DR. HERMANN BECK-BERLIN
VERLEGT BEI GEORG REIMER · BERLIN

LES DOCUMENTS DU PROGRES
REVUE INTERNATIONALE
EDITEUR: FELIX ALCAN, PARIS

THE INTERNATIONAL
A REVIEW OF THE WORLD'S PROGRESS
PUBLISHER: T. FISHER UNWIN, LONDON

DAS Unternehmen, das hiermit nach mehrjährigen Vorbereitungsarbeiten an die Öffentlichkeit tritt, ist eine internationale Revue ganz großen Stils, wie wir sie, schon organisatorisch betrachtet, bisher noch nicht kannten. Die Zeitschrift wird gleichzeitig in deutscher Sprache in Berlin, in französischer Sprache in Paris und in englischer Sprache in London ausgegeben. Mitarbeiter sind nicht nur hervorragende Vertreter der europäischen und amerikanischen Kultur, sondern es ist uns gelungen, zum ersten Male einen fast lückenlos alle Länder der Erde umfassenden Mitarbeiterkreis zu organisieren; denn auch die östlichen Kulturkreise (Indien, Siam, China, Japan) wurden vom Herausgeber auf mehrjähriger Reise für das Unternehmen gewonnen.

Und auch die Aufgabe der Zeitschrift greift weit hinüber über die Grenzen des uns Geläufigen: Die „Dokumente des Fortschritts" wollen alle Entwicklungslinien menschheitlicher Kultur zusammenfassen.

Zunächst wird ein Stab von etwa 200 ständigen Korrespondenten in kurzen Berichten über die wesentlichen Tatsachen und Tendenzen des Fortschritts der bisher fast ganz isoliert verlaufenden Kulturbewegungen der einzelnen Länder berichten. Die Darlegung der Erfolge australischer Sozialgesetzgebung wird den europäischen Nationen den Weg zu ähnlich gerichteten Reformen weisen, die Schilderung wirtschaftlicher Neubildungen Amerikas wird dem alten Europa wertvolles Erfahrungsmaterial zuführen, Chinas positivistische Kultur, Indiens neue Religionstendenzen und Japans impressionistische Kunst werden unserem eigenen Geistesleben wertvolle Anregungen geben. Und wie viel können die europäischen Nationen selbst von einander lernen, wie sehr tut ihnen

tiefergehendes Verständnis der seelischen Kräfte des Nachbarvolkes not. Jedes Volk hat bestimmte Kulturkomplexe zu besonderer Vollendung ausgebaut, und all dies Vorzüglichste der Völker einander zu erschließen, soll die Aufgabe dieser Zeitschrift sein.

Diesem Ziele soll aber nicht nur ein Zusammentragen von Tatsachen dienen, vielmehr sollen die Berichte verarbeitet werden; in soziologischer Betrachtung werden ihre großen letzten Zusammenhänge dargelegt werden.

Endlich aber wird versucht werden, aus den Erfahrungen des einen Landes die notwendige Kulturarbeit für die anderen abzuleiten, Anregungen zu geben, nicht durch utopistische Erfindung von Ideen, sondern durch Vertiefung der Kenntnis der verschiedenen nationalen Entwicklungen. Solcherart soll den gesunden fortschrittlichen Tendenzen zum bewußten Durchbruch verholfen werden, will die Zeitschrift auf immer neue Kulturarbeit dringen, mit einem Worte: Kultur bauen helfen.

November 1907 **VERLAG GEORG REIMER**

Das erste Heft wird u. a. enthalten:

I. Aufsätze:

Prof. Dr. Karl Lamprecht, Leipzig: Nationalismus und Universalismus in Deutschland. ✍ Frédéric Passy, Membre de l'Institut, Paris: Tendenzen der Annäherung der Kulturvölker. ✍ Sir Charles Dilke, Mitglied des britischen Parlaments, London: Minimallohn als Schutz gegen Ausbeutung. ✍ Lino Ferriani, stellvertretender Generalpreskurator, Rom: Frauen- und Kinderschutz in Italien. ✍ Dr. Boris Kritschewsky, Paris: Russland, das Land der revolutionären Möglichkeiten.

II. Richtunglinien des Fortschritts:

Hier gibt Prof. Dr. Rodolphe Broda in Paris einen Gesamtüberblick über die zentralen Kulturbewegungen unserer Zeit und allmonatliche Beiträge zur soziologischen Wertung der Tatsachen des sozialen und kulturellen Fortschritts.

III. Korrespondenzen:

Ökonomische Entwicklung:

Prof. Dr. Werner Sombart, Berlin: Ökonomische Entwicklungstendenzen in Deutschland. ✍ Prof. Dr. Alfred Manes, Berlin: Fortschrittliche Tendenzen im Versicherungswesen. ✍ Br... Staatssozialistische Experimente Australiens. ✍ Chronik: Über die Trusts in Amerika und ihre Bekämpfung. ✍ Über die wirtschaftliche Erschliessung Chinas, Siams und Abessiniens. ✍ Kartelle und Trusts, Verstaatlichungsaktionen und Munizipalsozialismus verschiedener Länder.

Politische Entwicklung:

Francis de Pressensé, Député, Paris: Die Ergebnisse der Haager Konferenz. ✍ Sir John Cockburn, ehem. Ministerpräsident von Südaustralien, London: Der britische Reichsbund. ✍ Prof. Dr. R. Broda, Paris: Die Revolution in Indien. ✍ Prof. Dr. Treub, Mitglied der Staaten-Generaal, Haag: Politische Entwicklung Hollands. ✍ Rev. Charles Strong, Melbourne: Friedensbewegung in Australien. ✍ Ausschliessung asiatischer Einwanderer in Australien. ✍ Dr. Jaguaribe, Sao Paolo: Politische Entwicklung Brasiliens. ✍ Chronik: Über die Konstitutionelle Bewegung in China. ✍ Regnault: Marokkos Zukunft. ✍ Die Staatskrisis in Persien.

Soziale Entwicklung:

Rev. Charles Strong, Melbourne: Minimallohn in Australien. ✕ E. R. Pease, London: Wages boards nach australischem Muster in England. ✕ Redakteur v. Koch, Stockholm: Soziale Reformen in Schweden. ✕ Dr. Hermann Beck, Berlin: Sozialentwicklung Deutschlands. ✕ Alfred Agache, Paris: Billige Arbeiterwohnungen in Frankreich. ✕ Prof. Dr. Bauer, Basel: Fortschritte der Arbeiterschutzgesetzgebung in den verschiedenen Ländern im Jahre 1906. ✕ Mrs. Stanbury, London: Frauenbewegung in England. ✕ Miss Vida Goldstein, Melbourne: Die Erringung des Frauenstimmrechts in Australien. ✕ Angèle Rousseel, Frauenbewegung in Frankreich. ✕ Maria v. Stach, Berlin: Frauenbewegung in Deutschland. ✕ Br . . . Erweiterung der Frauenrechte in Siam. ✕ Chronik: Der internationale Stand der Frauenstimmrechtsfrage.

Arbeiterbewegung:

H. Scott Bennet, Melbourne: Gründung einer selbständigen sozialistischen Partei in Australien. ✕ Ch. D'outremer, Wellington: Die Erstarkung klassenbewusster Arbeiterbewegung in New Zealand. ✕ John C. Chase, New York: Arbeiterbewegung in Amerika. ✕ H. R. Stockmann, London: Die politische Lage in Irland. ✕ J. A. Teit, Spences Bridge: Sozialismus auf den Shetland-Inseln. ✕ Dubreuilh, Paris: Die Kongresse von Stuttgart und Nancy. ✕ Mary Katain, New-York: Eine Arbeiterhochschule in New-York. ✕ Dr. Merlet: Sozialismus in Südamerika. ✕ Chronik: Die amerikanische Bewegung gegen die Einwanderung asiatischer Arbeiter.

Technischer und wissenschaftlicher Fortschritt:

Félix Vályi, Paris: Wissenschaftlicher Fortschritt in Ungarn. ✕ Prof. Regnault, Paris: Demokratisierung der Chirurgie. ✕ Neue Methoden rascher Diagnose der Tuberkulose. ✕ Chronik: Jüngste technische Erfindungen.

Moralische und Rechtsentwicklung:

Prof. Dr. Ferdinand Tönnies, Kiel: Zur Sitten- und Rechtsentwicklung in Deutschland. ✕ Prof. Hercod, Lausanne: Berichte über die Antialkoholentwicklung in den Ländern Europas. ✕ Redakteur Berntsen, Tromsö: Die Volksabstimmung über Verbot des Ausschanks alkoholischer Getränke in Norwegen. ✕ Dr. Kritschewsky, Paris: Die Stellungnahme der deutschen sozialdemokratischen Partei zur Antialkoholbewegung.

Neue religiöse Tendenzen:

Prof. Dr. Rade, Marburg: Religiöse Strömungen in Deutschland. ✕ Abbé Naudet, Paris: Reform-Katholizismus und die Enzyklika des Papstes. ✕ Charles Daufresne, Paris: Freireligiöse Tendenzen in Frankreich. ✕ A. Mc Callum Scott, London: Das religiöse Problem im englischen Erziehungswesen. ✕ Rev. Ch. Strong, Melbourne: Alte und moderne Theologie in Australien. ✕ H. Johnsen, London: Weltlicher Moralunterricht. ✕ Br . . . Reform-Buddhismus in Siam. ✕ Chronik.

Neue künstlerische Tendenzen:

Dr. Fouquet, Cairo: Alte und neue Kunst in Ägypten. ✕ Alfred Agache, Paris: Neue künstlerische Tendenzen in Frankreich. ✕ A. R. Orage, London: Moderne Architektur in London. ✕ Prof. Dr. Muther, Breslau: Neue künstlerische Strömungen in Deutschland. ✕ Chronik: Alte und Neue Kunst in Japan.

Neue literarische Tendenzen:

Carlos de Battle, Madrid: Literarische Tendenzen in Spanien. ✕ Alfred Nazado, Paris: Naturpoesie in Frankreich. ✕ Julius Hart, Berlin: Neue literarische Strömungen in Deutschland. ✕ Paul Adam, Paris: Entwicklungstendenzen in der französischen Literatur. ✕ Prof. Dr. R. Broda, Paris: Negerpoesie auf Hayti. ✕ Prof. Paul Ghio, Paris: Neue Dichtung in Italien.

Umschlag und Ausstattung von Lucian Bernhard, Berlin.

Bezugsbedingungen: Die Zeitschrift erscheint monatlich mit Ausnahme des August in Heften von je 6 Bogen Umfang. Preis des Jahrgangs 10 Mark, des Einzelheftes 1 Mark. Sie ist vom Verlag Georg Reimer, Berlin W 35, Lützowstraße 107-8, sowie durch alle Buchhandlungen und Postämter zu beziehen. Die Bezugsbedingungen der zweimal wöchentlich erscheinenden Zeitungs-Korrespondenz „D.D.F." teilt die Expedition, Berlin W. 50, Spicherstr. 17 mit.

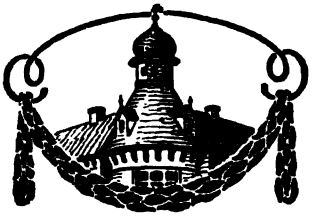

KJØBENHAVNS LAANE OG DISKONTOBANK

AKTIESELSKAB

AKTIEKAPITAL Kr. 16.000.000
RESERVER Kr. 2.825.000

HOVEDSÆDE: Amagertorv 24. — 10-4. Telf. 6900.
NØRREBRO AFD.: Nørrebrogade 26. — 10-3 og 6½-8. Telf. 4951.
ØSTRE AFD.: Bredgade 77. — 10-3 og 5-7. Telf H 583.
VESTERBRO AFD.: Vesterbrogade 41 B. 10-3 og 6½-8. Telf. H 359.
HELLERUP AFD.: Strandvej 96. — 10-3 og 6½-8. Telf. Hell. 119.

Foretager alle Bankforretninger.

Køber og sælger Obligationer og Aktier.

Modtager Indlaan og Indskud paa Folio og Bankbog.

1—3 Mdrs. Indlaan = 4½ pCt.
Rente paa Bankbog = 3½ pCt.

Boxer udlejes i Hovedsædet og Hellerup Afdeling:
15—25—40 Kr. aarlig.

Værdipapirer og Værdigenstande opbevares mod ½ ‰ aarlig Afgift.

Rejse-Akkreditiver udstedes. Fremmed Mønt købes og sælges.

Litterær Nyhed.

FRA KALEVALAS LUNDE

FINLANDS NATIONALEPOS

I GENFORTÆLLING VED

EVA MOLTESEN

Den finskfødte Forfatterinde gengiver i den foreliggende Bog sit Fødelands dybe, fantasifulde Nationalepos Kalevala i en digterisk fortællende Form, som med Bevarelse af Indholdets oprindelige Skønhed og rige Stemning uvilkaarligt maa fængsle danske Læsere.

Af Indledningen anføres:

Der ligger et Land nær ved Polarkredsen. Det er de tusind Søers, det er de uendelige Skoves, det er de vide Ødemarkers Land, og der bor Sangen.

Du træder paa det bløde Mos, din Fod synker ned deri, men ikke en Lyd høres; Stilheden hvælver sig over dit Hoved som en Kirke. Da sukker Fyrreskoven — den sukker altid — og du bliver saa sært til Mode midt i den store Ensomhed. Den der fødtes under Fyrrernes Sus, han glemmer det aldrig, han bærer i sit Hjerte en vemodsfuld Længsel, der aldrig stilles. Der ligger noget af denne Længsel i Sangene fra Sangenes Land.

Pris 2 Kroner 75 Øre. ***Faas i alle Boglader.*** **G. E. C. GAD.**

Med Ennas

Fotografi-Apparater

kan enhver strax fotografere overalt.

Forlang Katalog.

„Amatør-Fotografen"

Vimmelskaftet 47.

Pianolaen

mest fuldkomne Klaverspilleapparat hvorpaa enhver — med eget Foredrag — kan udføre alle Musikens Mesterværker. **Pianolaen**, hvis Pris er **1000 Kr.**, forevises beredvilligt dagligt.

Petersen & Steenstrup's

Harmoniums-Magasin,

St. Kirkestræde 1, 1. Sal.

BRAND-OG LIVSFORSIKRINGS-AKTIE-SELSKABET SVEA

HOVEDKONTOR FOR DANMARK:

AMALIEGADE 3.

TELEFON Nr. 7507.

Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn. Stiftet 1820.

SPAREBØSSER

udlaanes til Enhver, der indsætter **5 Kroner** paa en ny Sparekassebog.

Nyhed

UNIVERSITETS TALER

AF

C. HENRIK SCHARLING

PROF., DR. THEOL.

2 KR. 50 ØRE

FAAS I BOGLADERNE **G. E. C. GAD**

Ejnar Nielsen: Stenegelunden i Volterra.

FORAARSUDSTILLINGERNE 1908

Af VILHELM WANSCHER.

UVILKAARLIG tænker man paa det festlige Indtryk af den engelske Udstilling, der virkede saa monumentalt med sine store og flotte Billeder i en gammeldags hævdvunden Stil, der indbød til Sammenligning med de italienske Mestres Arbejder. Der var meget som blændede, og ikke alt var lige gedigent; men som Helhed følte man, at de engelske Malere i det 18de Aarhundrede havde et suverænt Herredømme over det kunstneriske, og at de gennem selve Maaden at skabe Billeder paa kunde lære os noget værdifuldt.

For den almindelige Bevidsthed var det navnlig det pragtfuldt sødlige i Figurernes Udtryk og Holdning, det rolige selv i de dristige Bevægelser, og den hele aristokratisk raffinerede Optræden paa Scenen, der vakte Beundring. Man turde vel ikke sværme for disse Ladies og Gentlemen, men blev imponeret af dem, og Børnene saa man forsigtig paa, som om de var kostbare Dukker, man ikke turde røre ved. Det er jo noget af den samme Følelse man plejer at have ved Betragtningen af Rafaels sixtinske Madonna og mange af de andre italienske

Herold: Nic. Neijendam.

Kunstværker fra den senere Tid; men for de fleste er det en ubestemmelig, og derfor ogsaa noget upersonlig Følelse. Hvis det gik an, vilde man maaske sige: ærlig talt, jeg forstaar ikke mig selv i saadanne Tilfælde; jeg ved ikke, om det er min ærlige Mening, at jeg beundrer disse store Arbejder, eller om det hele er Affektation. Derfor søger man et Holdepunkt i det rent menneskelige i Kunsten. Man dvæler i Betragtningen af det yndige Udtryk i Øjnene, man føler en hemmelig Glæde ved al den sanselige Fylde, eller ved det maleriske Clair-obscur, der synes at kærtegne eller at aandeliggøre Formerne. Kunstens Virkelighed forvandles til Drømmesyner, og de kunstneriske Mystikere begynder at tale til os om alt det, der ligger bagved det synlige; om Kærlighedens Magt, om Døden og Saligheden; om det henrivende i den store Kunst, som befrier En for det grimme i Virkeligheden og lader os føle de rene mystiske Længsler efter det evige; om Indholdet i Kunsten i Modsætning til den tørre Form, om Følelsen i Modsætning til det artistiske.

De aller fleste Mennesker, selv de nøgterne videnskabelige Mennesker, kender denne Art af Selvsuggestion, om ikke andet saa af gammel romantisk Vane, og det er kun med en vis Overvindelse de tænker sig den Mulighed, at den aandelige Illusion er knyttet til selve den tørre Form, og vilde forandres paa samme Maade som denne. Naar det siges dem, at de engelske Malere havde mange kunstneriske Traditioner og megen Kultur, hører de især efter dette sidste og drømmer videre om det fine og aandige i Datidens sjælelige Liv, det aristokratiske

Jul Exner: En Overraskelse.

Livs Romantik, dette f. Ex. at mange af disse forfinede unge Menneskespirer døde unge, eller at de gamle Herrer og Damer selv som Bedsteforældre var ligesaa søde og milde som Børn. Man bliver rørt over dem, thi der er en sjælden Kraft og Alvor i nogle af Thorvaldsens Statuer som den af Schiller eller i Portrætbusterne af Lord Exmouth og andre, at denne Mildhed stammede fra Antiken, og at den netop var et

Carl Thomsen: Julianes Giftermaal.

selv om det i sig selv er fuldstændig usandsynligt, at en gammel General kan se saa englelig ud.

Kunstnerne lader sig jo imidlertid ikke saa let tilfredstille af dette Drømmeri, selv om der ogsaa er mange Romantikere endnu blandt ældre og yngre. De ved jo saaledes, at disse milde Udtryk, der gaar igen i flere af Thorvaldsens Figurer, men langtfra i alle, kunstnerisk Motiv. Virkningen af de drømmende Øjne i Raeburns Portræter stammer f. Ex. fra de dybe Skygger i Øjenhulerne, frembragte ved lignende Midler som i Hoveder af Skopas eller i den bekendte Homerbuste. Og mange af de sjælfulde Arm- og Haandbevægelser kan føres tilbage til Michelangelo, hos hvem de rigtignok har en sikrere Betydning. Men navnlig føler Kunstnere,

K. Hansen Reistrup: Niels Ebbesen undsiger Grev Gert.

der forstaar sig paa Kompositionerne i den antike og den italienske Figurkunst, at noget af det væsentlige i den store Stil, som Englænderne havde tilegnet sig helt eller delvis, var selve Anbringelsen af Figurerne i Billedfeltet og Billedrummet og Evnen til at gøre baade Figurerne og Rummet fyldigt og spændstigt gennem de harmoniske eller elastiske Bevægelser. De føler, at den bedaarende Miss Farren af Sir Thomas Lawrence, et af den engelske Udstillings mest henrivende Kunstværker, tog sig saa glimrende ud, fordi hun er meget højere end Landskabet og synes at vinde sig op i en guddommelig Spiral af Legemet og Dragten, idet hun vender sig indad i Billedet men drejer Hovedet og ser paa os. Det tilsyneladende kokette i denne Stilling af Figuren i Forholdet til os bliver forædlet igennem Figurens Forhold til Landskabet og Skyerne og det vidunderlige Lys, der lægger sig tungt paa hendes brusende Silkedragt i alle Folder og Hulheder i Silken, som om det var Sne, og spiller i bugtende Smaaglimt foroven paa Skyerne og forneden paa Træerne og inde i Dybden af Landskabet og giver Luft og Bevægelse i hele denne farvefyldte fjerneNatur. Det er i Sandhed beundringsværdigt, at dette Koketteri med det

Vilh. Th. Fischer: Regnspover.

pudrede Haar og Silkedragten med Pelsværket, som Damen holder sammen om Hagen, og Muffen der hænger ned ligesom de brune Handsker, at denne Legen April midt i den glødende Sommer, denne Glans i Blikket, disse koralrøde fugtige Læber og dette tindrende Blik, ja denne lange Næse og hendes friske Kinder kan virke saa illuderende og saa gratiøst, blot fordi det ene passer til det andet i Linjebevægelsen, Farven og Rumvirkningen, og passer til selve Billedets høje Format.

I. F. Willumsen: Storm ved Kysten af Bretagne.

Medens de jævne eller mystiske Betragtere altsaa tror, at Indholdet i et Billede er noget, man selv maa føle eller lægge deri, véd den

Kr. Zahrtmann: Dronning Christina i Palazzo Corsini.

kunstforstandige Betragter, at Indholdet egentlig ikke er andet end selve den synlige Skønhed, der bevæger os ved sin Sammenhæng, og at der derfor kan findes ligesaa meget kunstnerisk Indhold i Skulptur eller Architektur eller i ren naturalistisk Kunst, naar den blot er harmonisk. Ja selv i Linjer og Farver, som ikke betyder noget, kan der være den mest henrivende Virkning, som langt opvejer de indholdsfyldte, men uæsthetiske Billeder, vi i Reglen tager til Takke med.

G. Seligmann: Portræt.

Vi er altsaa mere eller mindre prisgivet Kunstens Virkninger, og rives med af saadanne gammeldags, pompøse og glansfulde Billeder som de engelske, skøndt de egentlig er usandsynlige, ja jeg vil sige af barnlige Glansbilleder, og levende Billeder og selv det infernalske Reklamelys. Mange Gange bliver vi saa gale i Hovedet, at vi ønsker Kunsten Pokker i Vold, og mange Gange ynker vi den, fordi den er saa fattig paa Vilje og Virkning; thi det er i alle Tilfælde en sanselig Bevægelse det drejer sig om, et Indtryk, der enten kan være skønt eller grimt. Den gamle Fejl i den danske Kunst, hvis man skal tale derom, er at vi næsten aldrig har

Viggo Pedersen: Solnedgang ved Kullen.

kendt tilstrækkeligt til de æsthetiske Virkningers Natur og derfor heller ikke har kunnet nyde Kunsten tilstrækkelig. Alt det kønne og fine i de ældre Maleres Kompositioner er bleven opfattet alene som en lille Devise eller en lille Spøg — at Kunstnerne selv har fundet sig deri, begriber jeg hedder sig nok, at Kampen stod i Firserne om Naturalismen eller at den nu staar om Idealismen og Stilicismen; men i Virkeligheden er Sagen altid den, at Kunsten trænger til Fornyelse, fordi de gamle Motiver og de gamle Behandlingsmaader bliver forslidte, fremfor alt noget æsthetisk, noget

Sigurd Wandel: Familiegruppe.

ikke —, og alt det nye og forsøgende hos de yngre Kunstnere er bleven betragtet som Indbildskhed eller Særhed, — noget de ikke har ladet sidde paa sig; thi Kunstnerne er af Naturen mere ideelle end de fleste andre, og det kan man godt lide dem for.

De Modsætninger, der har været mellem de ældre og de yngre Kunstnere herhjemme og sikkert altid vil findes, da Kunstens Veje er mange, er altid af kunstnerisk Natur. Det som derfor vækker Lidenskaberne, ligesom den røde Klud irriterer en Tyr. Det er ikke en Dyd, naar Kunsten bliver saa spæd eller forfinet, at den ikke mere formaar at tale til den æsthetiske Sans. Ja det er en absolut Fejl, naar den kun er pæn og hæderlig, saaledes som i de fleste af Interiørerne, eller naar den forfalder til sødlig Maner, det vil sige f. Ex. til bløde Chocoladetoner, som i flere af de engelske Billeder, eller til graa-

lige eller gyldne eller lerede Toner, der vel kan have deres Charme, men kun berører os overfladisk. Den kraftige Farvestil hos *Zahrtmann* er vel ikke saa naturlig som *Julius Paulsens*, men den er langt mere værdifuld, og selv i *Willumsens* mærkelige Farveforsøg er der en kunstnerisk Sundhed som Malere af *Frants Henningsens* Art aldrig har besiddet. Derfor betragter jeg det ogsaa som et daarligt Tegn, naar den unge *Edv. Saltoft* i det store Billede „Danaider" eller „Slid", som blev bortvist fra Charlottenborg — maaske med Urette — maler saa uærligt, ikke blot mod Naturen, men ogsaa mod Farvelæren, idet han opnaar en traditionel Effekt, der viser meget Talent, men er absolut uskøn. Det lader nok, som om Kunstneren har haft noget paa Hjerte, hvilket jo ogsaa gælder om *Erik Henningsens* Billeder, med hvilke dette har ikke saa lidt til fælles; men naar Stilen baade i plastisk og malerisk Henseende er uren, bliver Indtrykket af Helheden, selvom der er Talent i Kompositionen, raat eller hæst som af en forskreget Agitator. Noget lignende indvendte i sin Tid Julius Lange mod Joakim Skovgaards Billede af Kristus i de dødes Rige,

Gudmund Hentze: Pasteltegning.

og dette vilde han maaske ogsaa have indvendt iaar mod Willumsens Billede af Morgenen efter Stormen; men der er den store Forskel, at disse Billeder er meget klassiske som Billedkompositioner og fuldt bevidste og klare i Farvevirkningen, medens Saltofts Billede snarere er en Baggrundsdekoration, som skal illudere et folkeligt Publikum og ikke et kunstnerisk. Det vilde passe ypperligt til en Forsamlingssal.

I. C. Schlichtkrull: Landskab. Foraar.

Idet jeg herved gaar over til en Omtale af nogle af de gengivne Kunstværker paa dette Aars Udstillinger, skal jeg bemærke, at Billed-

stoffet til denne Artikel er valgt i Samraad med Redaktionen efter et almindeligt Skøn over, hvilke Kunstværker de besøgende vil lægge Mærke til og ønske at bevare i Erindringen, og altsaa ikke valgt efter særlige kritiske Synspunkter. Jeg vil derfor nærmest benytte Leligheden til, med disse mange Gengivelser som Materiale, at paavise nogle af de æsthetiske Momenter i den moderne Kunst, som har Betydning ikke mindst for dem, der holder af Billederne som de nu engang er. Jeg troer, at Kunstkritiken lærer os at se med Respekt paa enhver Bestræbelse, der fører til et Resultat, hvad enten dette er naturalistisk eller ej, og derved befrier os for den romantiske Tro paa, at den „egentlige" Kunstværdi ligger i de subjektive Følelser; og jeg finder, at de gamle Kunstnere har Ret til at hævde deres Traditioner, og at de unge har Ret til at løse Kunstens Problemer paa nye Maader, fordi det i begge Tilfælde drejer sig om, hvordan man skal frembringe Virkning i Kunsten.

Ciement: Dameportræt.

De gamle har deres egen udviklede Sans for Rumvirkningen og Figurkompositionen, samtidig med at deres Billeder ofte er tørre eller uharmoniske i Farven; og de yngre har mere Sans for Linjerne og Farverne, men mangler ofte adskilligt af de ældres Rumfølelse eller Lethed i Fortællemaaden. For Skulpturens Vedkommende beror Forskellen navnlig derpaa, at medens de ældre Kunstnere arbejder halvt naturalistisk halvt akademisk med det rene Modelstudium, har de yngre Billedhuggere dels raffineret den frie maleriske Virkning af Skulpturen efter Franskmændenes Exempel, og dels i de senere Aar har taget fat paa Arbejdet i bestemte Stoffer. Dette sidste hænger sammen med den almindelige Stof- og Linjefølelse i den yngre Kunst, men er tillige en Tilbagevending til Michelangelos direkte Huggen i Sten og dermed til en virkelig sand Skulptur.

For de ældre Maleres Vedkommende er det altsaa navnlig den almindelige Fremstilling af et Emne, man glæder sig over. Der er saaledes i *Carl Thomsens* Billede „Julianes Giftermaal" en kunstnerisk bevidst Virkning i den Maade, hvorpaa Skikkelserne Par for Par kommer til Syne, idet de gaar rundt om Bordet hen forbi os, og derved forvandler det rummelige Billede til en nydelig Reliefkomposition. Det er saa fint, at Brudgommen trykker Brudens Haand, uden at de andre kan se det, og det er en Følge af Bevægelsen af Lemmerne, at Kompositionen

af sig selv indprenter os sin Sammenhæng. De andre Personers forskellige Udtryk danner en passende Modsætning; og det hele er fyldigt og ligevægtigt. Der er Rum til Personerne, og disse tager selv Rummet i Besiddelse. Ogsaa i *Exners* Billeder er der en udmærket Rumkomposition, og i *Viggo Pedersens* Billede af en ung Pige, der, siddende paa Kanten af et Bord, vinder Garn fra to Stole, der er anbragte mellem hende og os, og henover hvilke hun drejer sig med en vis Marstrandsk Ynde. I *Brasens* „Morgenhilsen" er det ligeledes den melodiske Linje i Figurens Bevægelse i Rummet, der frembringer Harmoni: dette at den nøgne knælende Kvindefigur vender sig naturligt imod den opgaaende Sol, men bøjer sig lidt til Siden, saaledes at Perspektivretningen ikke bliver stiv, men let krummet ligesom Linjen i hendes Ryg — der for Resten er saa banal — og den fine Bølge der nærmer sig Strandbredden. Jeg tilstaar at det idylliske i Billedet saavelsom Farverne er mig noget imod, men naar Kunstneren her har sat saa meget ind paa at skabe et stemningsfuldt Billede, har han ikke regnet alene med de ukritiske Menneskers Letbevægelighed, men ogsaa med de klassiske Værdier i Stilen, baade Kompositionen og den Thorvaldsenske Plastik. — *Irmingers* Billede af Patienterne paa Kysthospitalet, de smaa Skind, der er saa glade og vifter til Baaden, som fjerner sig i Sollyset, har ogsaa en meget letfattelig Angivelse af Retningen; men Billedets Tegning er noget sløj, og Farve er der ikke meget af. Om det saa er *Tuxens*,

Schouboe: April.

malerisk og naturalistisk langt finere Billede „Sommerdag paa Stranden", hvor de halvvoxne Pigebørn tager Solbad i al Uskyldighed, er der en bevidst Samvirkning af den staaende Pige og Vandets Linjer og af hende og de liggende, saaledes at Øjet følger Bevægelsen af Legemerne og Sammenspillet af Farverne i Bredden. Denne Harmoni, som de malerisk beregnede Fotografier ogsaa kan have, er saa behageligt for Øjet, at man tvinges til at se melodisk paa Billedet og følgelig ganske decent; men samtidig er Modsætningen mellem den lille Pige der ikke tænker paa, at hun er nøgen, og den store med den sorte Fletning, som holder Chemisen op foran sig, men uden at se paa os, saa at vi har hele hendes Figur tydelig for os med Siden til, en Modsætning der er tilstrækkelig til at give Billedet en fin Sanselighed; — ellers vilde det være kedeligt. Jeg tænker paa Rembrandts Billede i London, Konen der holder op i sin Særk, idet hun gaar ud i Vandet og ser ned, men vender sig lige imod os. Dér har man det klassiske Exempel paa denne kunstnerisk berettigede Naturlighed, der er

Brandstrup: Buste.

Tuxen: Sommerdag paa Stranden.

lige langt fra det snærpede eller kokette og fra det uhøviske og formløse.

Det er en stor og meget interessant Kunst at anbringe Figurerne i et Landskab. Vermehren har gjort det udmærket i sin Tid i Billederne af Sædemanden og den gamle Faarehyrde — maaske med for mange Detaljer i Pløjemarken eller i Lyngheden, men umaadelig sikkert i Følelsen for Rummet i Landskabet og Rumfanget og Holdningen i Figuren. Sonne har ogsaa forstaaet det i enkelte Billeder; Frölich aldeles mesterligt i de fleste af sine Tegninger. Og hvilken Skønhed er der ikke i Krøyers Billede af Fiskere paa Skagens Strand! Denne udviklede plastiske Sans og sikre Rumfølelse har man imidlertid savnet hos mange af de yngre Kunstnere, og det er denne Mangel, der gør baade *Slott-Møllers* og *Fru Slott-Møllers* senere Billeder saa slappe og dermed ogsaa indholdsløse, hvorimod jeg stadig betragter Slott-Møllers ældre Billede af de badende Piger som et meget friskt og lærerigt. Det er Synd, at denne begavede Maler er bleven saa pæn og kedelig, han der havde saa megen Evne til at faa den sanselige Skønhed frem. Medens Slott-Møller paa denne Charlottenborgudstilling møder med flere Portræter, der ligner Hans Thoma eller jeg ved ikke hvem, og et Portræt af sin Frue, der mangler Legeme, er der en yngre Kunstner *Henrik Schouboe*, der viser os, hvad Slott-Møller engang vilde. Schouboe kalder Billedet „April". Det er en Gruppe af en knælende ung nøgen Kvinde, der strækker Armene kærligt opad og mødes af en ung nøgen Mand, som slutter sig til hende, lidt stivt — som i „gammel græsk Kunst", vilde man sige —, thi det er flere af de unge Kunst-

Einar Utzon-Frank: Hvil.

Wilhjelm: Konen med Lynglæen.

neres Ambition at kunne lignes med de første forsøgende græske Billedhuggere. Men Gruppen i sig selv er ikke det væsentlige. Den skal ses i Sammenspillet med det interessante og skønne Landskab. Og der er det mærkelige her, at omend Figurerne er temmelig flade og stive, harmonerer de udmærket med den perspektiviske Baggrund, Billeder, som kræver en udviklet kompositionel Sans for at blive vurderede efter Fortjeneste. Med Hensyn til Vedels Portræt af Professor chemiae Jørgensen vil jeg saaledes nævne Linjesammenhængen mellem den staaende Figur, der rækker sig hen imod Tavlen, men stanser og ser paa de skrevne Formler, og Tavlen, der indirekte bærer Haanden med

P. R. Bojesen: Morgen paa Nørrebro.

— noget man maa gøre sig klart paa egen Haand, thi det er Billedets Charme, at man stadig skal se fra Figurerne til Landskabet og føle Kontrasten i Linjerne og Harmonien i Farverne.

Kompositionens store Betydning i Kunsten kan ogsaa godt gøres med *P. A. Schous* Billede af den Brystsyge og hans Moder, i hvilket der er et udmærket Sammenhæng fra venstre til højre og en smuk Farvefordeling. Eller i *Herman Vedels* og *Sigurd Wandels* Kridtet. Uden denne Linjevirkning og denne Modsætning mellem den fasthvilende og den tøvende Haand vilde der ikke være kommet et saa harmonisk og tillige et saa aandfuldt Udtryk i Hovedet. Ogsaa Vedels Portræt af Carl Thomsen er mesterlig komponeret, ligeledes flere af *Julius Paulsens* Portræter, der er saa fyldige og faste i Udtrykket; hvad det kniber med for ham er derimod Stillingen af Figurerne i Rummet og Tegningen af deres Lemmer. Eller læg Mærke til Betydningen

af den rene Profilstilling i *Clements* Dameportræt, og Modsætningen mellem den, med Vilje, altfor tunge Strudsfjer og det lette fine Ansigt. Man kan overhovedet ikke frembringe fin Menneskeskunst uden at kunne komponere. Det er den store Mangel ved alle de smilende Bestillingsportræter, der keder kende Mennesker, som forlanger banal Kunst, men mange, der ikke ved, hvad Kunst er, og derfor tror, at det hele ligger i Udtrykket. Formodentlig maa man begynde med at interessere sin Model kunstnerisk for Sagen, eller ogsaa maa man narre vedkommende til at klæde sig morsomt, eller finde en morsom

Olga Lau: Vi ser Billeder.

os saa gruelig, at Udtrykket ikke er motiveret, ikke behersket, ikke levendegjort ved en Sammenhæng i Billedets Masse eller Linje, men stillestaaende, isoleret, krampagtig eller banal. Sker det for en Kunstner, at han føler sig henvist alene til at male Modeller med „et venligt Ansigt", er det paa Tide, at han rejser ud og ser sig om i den gamle store Kunst og paany faar Mod til at se en Opgave for Kunsten og ikke blot en Bestilling i saadanne Arbejder. Der er ingen rettænnaturlig Stilling. — Den unge Kunstner *Johannes Ottesen*, der ikke før har faaet rigtig fat i det kunstneriske, viser sig iaar som en virkelig Maler i Portrættet af en ung Dame, der sidder, som unge Kunstnerinder plejer, naar de et Øjeblik støtter Skitsebogen stejlt imod Knæet og hviler Haanden over den, idet de ser opmærksomt ligefrem. Det fuldendt plastiske i denne naturlige Stilling, det faste sunde Udtryk, den dejlige rødtærnede Kjole har talt til Kunstnerens Hjærte.

Johannes Ottesen: Portræt.

At den unge Dame er Malerens Hustru vilde de ædle Kunsthistorikere først og fremmest betone, jeg tror dog med Urette, thi det væsentlige er, at Motivet er godt, og Kunsten gennemført; lidt naiv er Tegningen af Figurens Forhold til Stolen, men dette forklarer Stillingen godt og klæder Kompositionen. — Der findes ogsaa gode Billeder af flere af Viggo Johansens kvindelige Elever, Olga Lau, Marie Graae — der med et forbløffende sikkert Øje og megen Finfølelse for Farve og Komposition har faaet et Portræt af sin Fader til at ligne Johansens Portræt af Justitiarius Koch, der var udstillet iforfjor — og af Agnes Jensen, der har smukke Farver, og Olga Jensen, der holder lidt for meget af Damernes Blæk, det graa og violette, men tegner morsomt. — De impressionistiske Malere *Henrik Lund* og *Niels Hansen* virker ogsaa meget forfriskende ved deres sikre Blik for Helheden i Figurernes Farvevirkning uden Hensyn til Formen. Og der er mange udmærkede Studier af Karl Schou, der er særlig god i Aar, Nordmanden Lofthus og den noget uklare og tunge men i mange Maader klassiske Landskabsmaler Möhl. Gid han vilde male Himlene mere luftige!

En Hovedforskel i den moderne danske Malerkunst navnlig i Henseende til Rumfølelsen og Sansen for de maleriske Valører

P. A. Schou: Alvor.

Willie Wulff: En russisk Digter.

kan føres tilbage til Modsætningen mellem *Viggo Johansen* og *Zahrtmann*.

Viggo Johansens mesterlige Billede af Akademiraadsmødet (som er købt til Galleriet) har vi desværre ikke kunnet gengive her, fordi Kunstneren, sikkert med Rette, mente, at det ikke lod sig gøre. Det er, for at sige det i Korthed, en moderne Rembrandtsk Komposition, lige interessant i Grupperingerne, Charakteristikken af Menneskene og i Lysvirkningen; varmt rødlig i de gennemsigtige Skyggetoner og spillende fint i de brudte Glanslys. De gamle Billeder paa Væggen er navnlig henrivende skønt angivne i Valørerne.

Zahrtmanns Billedet af Dronning Christina er skrigende klart, men helt. Figurerne er ikke tænkt i et Medium af brudt Lys eller i et fyldigt Rum, men direkte nærværende, og deres Charakteristik er ikke psykologisk men pompøs. Det er en helt anden Art af Menneskeopfattelse og Farveopfattelse; mere primitiv og mere letfattelig. Zahrtmanns plastiske Følelse var oprindelig den stærkeste, dengang han var Elev af Carl Bloch; men nu er det alene Farveprag-

ten, der interesserer ham, saaledes at han skaber Silketøj, Sølvfigurer og Brokade, idet han maler det. Dette lader moderne Betragtere noget kolde, men er et Udtryk for en vældig kunstnerisk Konsekvens. — Der er mange og talentfulde Kunstnere, der er fulgt efter Viggo Johansen, men Zahrtmann er der ingen, der kan følge med i Længden, dels fordi han er saa langt fra Naturen, og dels fordi han er en saa stærk Kunstnerpersonlighed.

Om Joakim Skovgaard og hans Elever er der intet at sige iaar. Larsen-Stevns bibelske Billede paa den frie har en morsom dramatisk Spænding i Rumvirkningen, men det er jo nogle væmmelige Figurer han maler endnu. Derimod vil jeg gerne omtale *Willumsen*, skøndt jeg indser, at det er meget vanskeligt. Om det store Billede vil jeg kun sige, at det skal ses fra højre Side og ikke forfra, thi saa blænder det bedre, og saa bliver der

Henrik Lund: Dr. Esbensen.

Bevægelse i Figurerne. Jeg ved, at de fleste, ogsaa blandt Kunstnere, er imod den stærke „theatralske Effekt" i Helheden, men paa mig virker Billedet i alt Fald bedre end Julius Paulsens Prometheus, der hverken er godt tegnet eller godt komponeret, og som jo slet ikke har nogen Farve. Sæt engang saadanne to Billeder ved Siden af hinanden, blot for Modsætningens Skyld; da vil det fremgaa i det mindste, at Willumsen ikke er kedelig og dog klassisk. Han hører til de faa, der ved, hvad han vil, og hvorfor han vil det, og som ikke blot stoler paa sit Talent. — De mindre Billeder af Vand og Strand forklarer, hvorledes Willumsen ser paa Naturen (i det store Billede sætter han alle Virkningerne i 2den Potens). Han opfatter Farverne tørt, men sikkert, han klarer alle Linjer og Flader og Bevægelser, anbringer Glanslysene koldt, og frembringer sluttelig et levende Sammenspil i Helheden ved Kontrasten mellem to af Farvefladerne. Naar Komplementfarven til blygraa er svovlgul (de, der tilsammen danner graat Lys), siger han, maa man male en Strandbred med denne sidste Farve for at faa Billedet til at lyse. Og naar Resultatet af, at man ser paa det solblinkende Vand er, at Øjet mister sin Farvesans, maa man male badende Drenge, som ses i Vandet, grønliggraa som Broncefigurer, thi saa tror man, at man *ser* dem, og det ser godt ud under alle Omstændigheder.

Vedel: Prof. Jørgensen.

Agnes Jensen: Portræt.

Nu maa man ikke mene, at jeg alene bryder mig om fysiologiske Problemer, fordi jeg tilsidst omtaler et Billede af *Augusta Thejll* som et af dem, der har interesseret mig mest. Heller ikke dette har vi desværre kunnet gen-

Larsen-Stevns: Marie salver Kristi Fødder.

give, fordi hele Virkningen ligger i Udtrykkets Sammenspil med Farverne. Det er en ung Dame i sort, lidt nedringet Kjole, med et skinnende orangefarvet Shawl over Armene. Hun sidder ligefremt og naturligt foran os paa Baggrund af et lodret stribet blaagraat og graat Tapet. Denne stærke Orangefarve paa den sorte Dragt og med den blaa-graa stribede Baggrund i en Guldramme har den Virkning, at Ansigtsfarven, der er frisk i sig selv, ligesom skal arbejde sig frem, og derved

Kai Nielsen: Nøgen.

bliver mere levende, og at de dybblaa Øjnes nedadsøgende Blik ligesom forstørres og formildes. Det hele er malet fint og beskedent og dog saa uhyre sikkert. — Der er et psychisk Moment i disse æsthetiske Virkninger, hvilket i høj Grad kommer Udtrykkets psychologiske Virkning til Gode; og jeg mener altsaa, at der er en Forskel paa de sædvanlige „venlige" Portrætter og saa et Billede som dette — eller imellem de sædvanlige Landskaber og et

af Zahrtmann (naar de er gode), fordi de vækker os til Live og lærer os at se *nyt* paa Tingene, hvilket er meget væsentligt.

* * *

Vi sagde om den moderne Skulptur, at den kan deles i en malerisk og en plastisk Art. Den maleriske er beregnet paa at ses i Belysning og virker med sine bevægede Flader og Linjer. Den er et typisk Fænomen i middelalderlig, japansk og Rococokunst. Den plastiske Skulptur derimod skal ses som rolig fast Masse i fri Luft. Der er den væsentlige Forskel paa dem, at den første Art er vægtløs, formløs, stofløs, men spillende og mimisk — Typen paa denne er *Herolds* Byste af Neijendam, der minder om Carpeaux's interessante Hovede af Gérome; den anden derimod tung, fyldig, indesluttet og synes at være noget i sig selv. Den første lægger an paa at ligne, den sidste paa at forme. — Se, hvilken rolig og fast Form der er i *Wagners* Portræthovede af sardinsk Granit, eller i *Kaj Nielsens* Kvindefigurer hugget direkte paa Reliefmaner efter nøgen Model i en Kalkstensblok, et Arbejde, der minder om Rodins Eva eller om begge Kunstneres Forbillede Michelangelo.

Hans Nic. Hansen: Joseph og Potifars Hustru.

Det er en besynderlig Tro hos mange af vore yngre Billedhuggere, at Skulpturen kan taale alle Slags Forvridninger og Gennemhullinger. I Virkeligheden taaler den kun den Art af Bevægelser, der kan udvikles mellem Frontstillingen og Sidestillingen, saaledes at de drejede Legemsdele ses i Halvvending indenfor denne Vinkel og tegner sig roligt og samlet i Stoffet, hvilket man ser i den sidstnævnte overordentlig skønne Kalkstensfigur, eller i den lille Troldegruppe af *Locher*, der er bygget fra to Sider frem imod en Spids. Maaske kan man finde mange Undtagelser fra denne Regel, navnlig i Rococoskulpturer, men det vilde vist være bedre at fastholde Reglen og se at faa den plastiske Fantasi udviklet mere i Retning af sikker Formbehandling og størst mulig Helhed i Bygningen. Dette vil Arbejdet i faste Stoffer kunne give, især naar Billedhuggerne selv glæder sig over den runde Form. Man kan jo se, hvilken Storhed i Opfattelsen af det kvindelige Legeme, særlig af Bugen, Ryggen og Benene, der er i Kaj Nielsens Figur, og hvor den hele Stilling er simpel og in-

Lofthus: En Seng i quartier latin. Paris.

derlig. Jeg kan saa godt lide, at denne Figur hedder „Nøgen“ og ikke „Fortvivlelse“ eller „den forladte“. Det er betegnende ikke blot for Kunstnerens Mangel paa Affektation, men ogsaa for den plastiske Glæde over det nøgne Legeme og selve Arbejdet med at forestille sig dette saa klart, at Kunstneren kan føle dets Plads inde i Blokken. Det er atter denne Følelse, vi skal have, og som vi faar ved at betragte Figuren, der endnu er et med Blokken, og med sine fast til hinanden sluttende runde Former og hele simple Bevægelse vækker vor plastiske Sans. Man bliver selv ledet til at

Siegfr. Wagner: Buste.

Viggo Jarl: Etatsraad Jørgensen.

Brasen: Morgenhilsen.

føle, hvad Billedhuggeren har følt, og behøver ikke nogen romantiske Stimulanser. *Bundgaard*, der oprindelig har lært mig dette for mange Aar siden, udstiller iaar et lille Ungdomsarbejde, som han kalder „Ruin" — Navnet er jo ikke det afgørende —; den har den samme plastiske Simpelhed og Fylde.

Den Mand, der særlig har fremhævet Betydningen af den direkte Huggen i Sten paa Michelangelos Maade og har bevist, at der er en afgørende Forskel mellem denne plastiske Forestilling om Figuren i Blokken og den almingelige Kopiering af Modeller i Hvile eller Bevægelse, er Tyskeren Adolph Hildebrandt i den mærkelige Bog „Das Problem der Form in der bildenden Kunst", særlig det sidste Kapitel. Han har forstaaet Grækerne og Michelangelo bedre, end man tidligere gjorde, fordi han har indset, at der hos dem er en klar Overensstemmelse mellem den Maade, hvorpaa de har set Figuren for deres indre Øje og overført denne Forestilling i det plastiske Værk. Og saa har denne egenhændige Fremgangsmaade tillige den væsentlige Betydning, som jeg engang hørte Jensen-Klint sige, at man stadig paa ethvert Punkt bevarer sin skabende Følelse og ikke nøjes med at punktére. De Kunstnere, der vænner sig til at hugge direkte i Sten, vil af sig selv blive nødt til at tænke paa, hvordan det ene stadig skal forholde sig til og forbinde sig med det andet; altsaa f. Ex. hvordan Formerne i Underlivet ser ud ved Drejningen, netop fordi man maa se det hele for sit indre Øje som en klar Helhed og ikke kan nøjes med at kopiere enkelte Former i den vilkaarlige, ofte uhyre vanskelige Stilling Modellen kan indtage til Betragteren.

Oluf Hartman: Striden om Patrokles.

Maa man nemlig huske paa, at jo helere og klarere en Ting er gjort, desto lettere bliver den opfattet. Disse „fortvivlede" Knoglebunker af forvredne Modeller kan ingen betragte i Sammenhæng; man ser paa Slump, hvad Figuren forestiller, men man har ingen plastisk Glæde af deres Former. — Maaske ogsaa den meget talentfulde Maler Oluf Hartmann kunde lære noget af Michelangelos store Ro i Linjerne og i Formerne. Han har jo ellers megen Følelse for Kompositionen.

Locher: Troldene i Hedalskoven.

INSTRUKTØREN

Af HERMAN BANG.

Den, der, for tyve Aar siden, som Fremmed kom til Berlin, hørte, hvor Talen var om Kunst, bestandig det samme Navn løftet paa Skjold, ét Navn blev baaret som Banner og Fane. Navnet var Josef Kainz. En Skuespillers Navn. Hver den, som nu kommer fremmed til den mægtigt svulmede By ved Spree, vil, naar Talen bliver om Teatrets Kunst, atter høre et Navn, der hæves og løftes af Beundring og Forventning. Navnet er Max Reinhardt. En Instruktørs Navn.

En Skuespiller — en Instruktør.

Aldrig har noget været mere karakteristisk. Ti hele den moderne Skuespilkunsts Udvikling rummes i denne Forskel.

Vi vil ikke mere sé en Skuespiller. *Vi vil se et Skuespil leve.* Dette er blevet vor Fordring, og denne vor Fordring skyldes hele den Udvikling, som langsomt men uimodstaaeligt har gjort Instruktøren, hvem ingen sér, til Herren og Mesteren og Formeren — til selve Sjælen i det Skuespil, som alle sér.

Udviklingen har taget sin Tid, men den er ikke vanskelig at følge.

Da Romantiken var blevet bleg, og dens Deklamation var blevet til intet andet end en hul Tonedannelse i Skuespillernes Hals, fødtes Kravet om den naturlige Tale. Heinrich Laube, som blandt Sceneledere vil forblive et Hundredaars Stormester, skabte og gennemførte den. Men det blev ved selve Talen og den *enkelte* Skuespillers naturlige Tale. Der taltes i hin Tid livstro og med alle Livets Tonefald. Men alligevel skabtes — ingen Samtale.

Ti til den levende Samtale hører i det mindste to: den, som taler, og den, som hører.

Men hvor ofte var ikke, mens Ræsonnøren talte saa brillant, Dumas' Heltinde kun brillerende ved sin Fraværelse. Den, som hørte, var det tomme Glas, som intet spejlede. Men vi, de sidste Dages Tilskuere, vi vil lære ligesaa meget om den menneskelige Sjæl af *dens* Ansigt, der lytter, som af *dens* Ord, der taler.

Allerede dette fordrer af Instruktøren en stærkere Aarvaagenhed og en videre Magtfuldkommenhed. Han vaagede før over den, der „havde Replikken". Han skal nu tillige vaage over den, der modtager den. Alle Talens Stigninger, Fald, Skiften, Stansninger, Bryden frem paany, Døen hen, Opblussen og Tøven skal vise sig som Skygger eller Glimt, Modsigelse eller Billigelse, Opmærksomhed eller Uopmærksomhed i deres Ansigter, som hører.

Paa Ære, denne uophørlige Tilskuer og Tilhører og Ægger, som Sceneinstruktøren er, har allerede nok at gøre.

Og mens han stanser de Talende og tvinger dem til Hast og ildner dem til Feber og lammer dem paany og atter lader dem søge Ordene møjsomt og længe — mens han styrer deres Samtale, gennemtrænger han uvilkaarligt og uimodstaaeligt denne Samtale med sin Aand, sit Temperament, med sin Personlighed, som han indgyder i de Samtalende.

Aa, Samtalende — som om vi var tilfredse dermed.

Nej, ikke blot Mennesker, som taler sammen, men Mennesker, der *lever* sammen, forstaar vi at sé: Sam-Levende, Sam-Aandende vil vi høre, sé og fornemme. Vi vil se med vore Øjne, opfange med vore to Øren og alle vore Sandser hele det fine Spind af tusind Aarsager, som lader os paavirkes af hinanden, som lader os finde hinanden og som underlægger os den samme Stemning — Stemninger, som bestandig veksler, men som i samme Øjeblik behersker alle, paa forskellig Vis; disse Stemninger, Samlivets og Samværets, evigt skiftende, uophørligt aandende, vil vi møde, udtrykte og fæstnede, i Skuespillernes Talen og Lytten, Væsen og Væren, Gang og Bevægelser — hvert eneste Minut.

Ikke sandt, det er dette og intet mindre end dette, der er blevet Vor Fordring?

Men *den*, som skal skabe dette Samliv og denne Aanden-sammen, den, som ved tusind Midler og raadende over Fluers Øjne, der sér alt, skal forstaa de flyvende Minutters flyvende og flyende og allerede skiftende Stemninger — denne Mand er *Instruktøren* og kun ham.

Han gætter „Luften" over hvert et Optrin, og han skal skabe den efter at have gættet den.

Han kan det kun ved at optage det skrevne Skuespil i sin Sjæl. Han maa begrave det i sit eget Hjerte, for at Skuespillet kan genopstaa i hans Fantasi som en Række af levende Billeder, uløseligt forbundne og stadigt skiftende — Billeder, som han, naar hans Indbildningskraft har sét dem, virkeliggør ved Hjælp af Skuespillerne, hans levende Midler.

Saaledes genopstaar det skrevne Skuespil som det fremstillede Drama — i Instruktørens Lignelse.

Vi sér paa Scenen sammen-levende Mennesker, der lever med Sceneinstruktørens Liv.

Sammen-Levende, vi faar dem at sé.

Men, parole d'honneur, vor Umættelighed er endnu ikke tilfredsstillet, og vi fordrer endnu mere:

Fra det Nu, hvor Tæppet gaar op, vil vi, paa den Menneske-tomme Scene, gætte os til de Menneskers Liv og Vaner, som vi pan denne Scene skal møde. Som evindelige Fodtrin slider og præger en Stenflise, saaledes præger vi, Dag efter Dag, vor stumme og døde Omgivelse og sætter vore Mærker i alt det Livløse, som er omkring os.

Men disse hundrede Mærker af Livet vil de moderne Tilskuere genfinde paa Scenen — genfinde i Scenens Rum, som er Hjemmene for Dramaernes Skikkelser.

Ogsaa disse Hjem maa altsaa Sceneinstruktøren have sét og, efter at have set dem i sin Indbildningskraft, *skabe*.

Skabe ved Hjælp af hvad?

Ved Hjælp af Dekorationer, Møbler, Rekvisiter, Belysninger — ved Hjælp af alle Scenens døde Midler.

For at mætte Publikums Umættelighed maa saaledes Instruktøren bemægtige sig alt, det Levende og det Døde, og gennemtrænge det alt.

Men medens han bemægtiger sig alt og gennemtrænger alt, maa han nødvendigvis sætte Stempel paa alt:

Stemplet af sig.

Og tidobbelt gør han det.

Ti hver Gang, hvor Instruktøren staaer overfor et nyt Værk, som han skal genskabe paa Scenen, udvælger han naturligvis til at virkeliggøre sine Hensigter dem, som er mest egnede til at virkeliggøre dem.

Det vil sige: han drager *de* Skuespillere frem til Samarbejdet, som staaer ham nærmest i Temperament, Aandsretning og Forudsætninger.

Aandsbeslægtede Skuespillere vil han vælge. Disse Skuespillere vil danne *hans* Trup og som et Kor blive Udtryk for ham og hans Aand.

Men tror man nu ikke, at ogsaa Repertoiret langsomt men uundgaaeligt vil blive formet af ham og ved ham?

Uden at vide det næsten, vil han gribe efter de Skuespil, som han lettest behersker, fordi de rummer de Følelser, Idéer, Stemninger, den Tankegang, som er hans.

Repertoiret vil blive et Udtryk for ham saaledes, som Skuespillere er det — som *alt* er det, alt lige til det allersidste Rekvisit.

. . . Instruktøren er da under denne lange Udvikling blevet sit Teaters aandelige Bygmester, dets Skaber og dets Herre og dets bevægede og bevægende Sjæl.

Langt behøver ingen at gaa for at sé det.

Dr. Brahms Teater er „Brahm-Teatret", hvilke Bogstaver end de døde Mure bærer, indenfor hvilke den Levende arbejder. Reinhardts Teater forbliver „Max. Reinhardt-Teatret", hvilket Navn end Marmorportalen har til Indskrift i det snørklede Metal. Hvor forskellige de er, disse to, Reinhardt og Brahm, aandelige Bygmestre er de begge. Huset, det levende Hus, de rejste, fører de med sig, hvor ofte de end vilde skifte de døde Mure.

Berlin, 1908.

DANSKE STORFORBRYDERE

Psykologiske Studier af Politiinspektør AUG. GOLL.

II.

Samfundshaderen Jens Nielsen.*)

„Som en Prins i Vuggen" — siger man jo — med usynlige Feer og Barndommens uskyldige Fred over sig!"
Hvilken Fe, der stod ved Barbro-Nicolas Vugge, er ikke godt at sige.
(Jonas Lie: Livsslaven).

JENS Nielsens Saga er Historien om en vanartet Dreng, der voxede op til en ond Mand. Den ligner deri Hundreder af andre, sørgelige Livsskæbner. Men Jens Nielsen staar dog som en Undtagelse, ikke blot fordi hans Død for Bøddeløxen (i 1892) er saa enestaaende her til Lands i sin Gru, men ogsaa fordi han var en saa ejendommelig, en saa udpræget Personlighed, en saadan Ener, at det netop af den Grund, mere end af Hensyn til hans Forbrydelser, isoleret set, blev nødvendigt at tage saa haardt fat paa ham. Han var en Sten, der kom ind i Samfundets Kværn — det gav et Stød i Kværnen, og det var kun, fordi den var saa mange Gange stærkere end Stenen, at det blev den sidste, der knustes. Hvorfor var han, som han var? Medfødt Ondskab, lastefulde Tilbøjeligheder, erhvervet Ryggesløshed? Vi vil saa vidt mulig søge at undgaa disse sociale Etiketter og undersøge selve det Stof, der gemmer sig bagved Etiketterne. Vi vil undersøge det, selv om vi ved, at det er Giftstof, og vi vil ikke være forargede paa dette Stof, selv om vi maa erkende, at det har voldt Samfundet Ulykker. Vi vil for en Gangs Skyld søge at se Jens Nielsen *fra hans eget Standpunkt*, for en Stund bortlægge den sædvanlige Maalestok, Samfundets. Vi vil faa at se, hvorledes det tager sig ud, dette Samfund, set nede fra, for den, det tramper under Fødder — det kan ikke ventes, at det fra hans Synspunkt tager sig fuldt saa vel proportioneret ud som for os andre, der velbehagelig bæres oppe af det. Men muligvis kan vi dog lære et og andet — lære at forstaa, at selv det, der knuses, har sin Værdi, at ogsaa Giften rummer Stoffer, som i andre Sammensætninger kunde være bleven heldbringende for Menneskeslægten — at selv det, der maa bortkastes, er Stof, og at dets ublide Skæbne blot beror paa, at det var Stof paa urette Plads.

Jens Nielsen blev født d. 21. Novbr. 1862 i Jyderup. Hans Fader var Træskomand. En Gang havde denne Fader været en rask og livsglad Arbejder, men snart slog han sig paa Flasken, Hjemmet forarmedes, og fra Fattigdommen gik hans Vej hurtig og glat til Forbrydelsen. Han blev en notorisk Tyv („Faaretyven"); foragtet af hele Egnen, straffet gentagne Gange, end mere foragtet efter Straffen end efter Forbrydelserne tumlede han om som en Vagabond og Dagdriver, der kun i Brændevinen fandt Glemsel for alle nagende Minder.

Det var da Moderen, der maatte holde Hjemmet sammen. Hun var en flittig og arbejdsom Kone, der skaffede baade sig selv og sine 4 Børn det nødtørftige Brød, men Krøbling, som hun var fra Naturens Haand, forslog hendes Slid heller ikke til mere. En Dag, da Jens var 6 Aar gammel, kom Faderen hjem efter lang Tids Omstrejfen. Forsulten og forfrossen var han, klædt i de usleste Pjalter. Han satte sig indenfor Dø-

*) Litt: Fængselspræst S. M. Hafstrøm: Jens Nielsen, et ødelagt Livs Historie, 1892.; Jens Nielsens Biografi af 1884, forfattet af ham selv i Blegdamsvejens Arrest, forefindes i Manuskript. En senere Selvbiografi, forfattet i Horsens Tugthus 1886, oftere cit. af Pastor Hafstrøm, synes desværre ikke mere at existere.

ren, skjulte Ansigtet i sine Hænder og græd. Jens Nielsens Moder gik fra og til i Huset, ingen talte et Ord. Middagstiden kom, Moderen og Børnene gav sig til at spise. „Skal Fader ikke have Mad", spurgte et af Børnene. Moderen bød det passe sig selv. Jens stod da op, gik hen til Faderen, gav ham det halve af sin Mad og bad ham komme hen til Kakkelovnen. Faderen spiste Maden men vovede ikke at flytte sig fra sin Plads. Derimod bad han omsider Konen om lidt mere Mad. „Aldrig i Evighed giver jeg Dig Mad", raabte hun. „Vil Du have Mad, saa skaf Dig selv noget eller dø af Sult — det har Du ærlig fortjent". — Faderen svarede intet hertil, men græd, saa han rystede over hele Kroppen. Drengene gav ham da lidt mere Mad, skønt Moderen forbød det og truede ad dem. *) Lidt efter rejste Faderen sig, takkede Drengene for Maden, bad dem om Forladelse og gik. — Det var sidste Gang, Jens saa Faderen og Moderen sammen. Kort efter blev de lovformelig skilt, og Jens som hans Søskende blev hos Moderen.

Man finder en hel Del af Moderens Karakter i den skildrede lille Episode. Var hun legemlig svag, saa havde hun et stærkt og ubøjeligt Sind. Sin *Ret* kendte hun til dens yderste Grænser, og hun fordrede den respekteret i dens videste Omfang af alle andre. Mandens *Pligt* — det var at forsørge hende og hendes Børn, og naar han saa skændigt unddrog sig denne Pligt, saa var han i hendes Øjne en Forbryder — ikke saa meget fordi han stjal fra andre — skønt ogsaa det var hende imod, relativt ærlig som hun selv stedse forblev — nej, først og fremmest fordi han stjal fra hende selv, stjal hendes *Ret*. Tiden, han sløsede bort, Pengene han svirede bort, Bohavet, han satte over Styr — det var Værdier, stjaalne fra hende, det var Livsfornødenheder, hun maatte savne — det var som Blod, tappet af hendes Hjærte og kastet i Skarnet. Og hun *hadede* denne Mand med sin stærke Sjæls fulde Kraft — hadede som Retten hader Uretten, som den, der nedtrampes, hader den, der tramper ned, som Selvopholdelsen hader Tilintetgørelsen. Og gennem lange Dages pinefulde Tavshed, gennem utæmmelige Vredesudbrud, gennem skrækindjagende Trusler og Ønsker tog hun sin Hævn over ham, lod hun ham vide sit Nag, sin Foragt og sit Had — og drev ham videre ud paa de vilde Veje, hvoraf ny Foragt, nyt Had voxede frem.

Denne Forældrenes oprivende indbyrdes Kamp var Jens Nielsens første, bevidste Barndomsminde. Hadets Fè var det, som stod ved hans Vugge, Hadets Lære var det, hans Moder talte, naar hun sad alene med sine Børn i Arbejdsslid og Sorg og fortvivlet Kamp for Udkommet, og da atter og atter gennemgik den lange Lektie om Krænkelser og Uret, tilføjet hende og dem af ham, deres Fader, opnoteret med Hadets skarpe Hukommelse, der intet glemmer og intet tilgiver — og dybt i Barnesindet skar den sig ind, den skarpe Fure mellem det, der hedder Ret, og det, der hedder Uret, mellem dem, der lider, og dem, der tilføjer Lidelse — uudslettelig stod det præget for Drengens Øje, at den, der lider, har Ret til at hade sine Lidelsers Ophav, og at han selv hørte til dem, der maa lide ilde.

Men endnu var det mere en Bevidsthed om Had end en Følelse af Had, Jens Nielsens Hjærte kom til at rumme. Det var et Frø, saaet i hans Sjæl, men et Frø, som endnu sov stille i Uudviklethedens Svøb. Moderens Had til Faderen lærte han aldrig at dele. Som den nysnævnte lille Historie viser, følte Jens nærmest Medlidenhed med Faderen; i sine Biografier siger han ikke et ondt Ord om ham, og i sit Levnedsløb besøgte han ham af og til paa den Fattig-

*) Endnu mange Aar efter bebrejdede Moderen Jens, at han ved den Lejlighed gav sin Fader Mad.

gaard, hvor Faderen henlevede sine sidste Dage. Og at Faderen ikke for ham kunde blive Genstand for et specielt Had, det var en naturlig Følge af, at Jens i disse Barndomsaar kun nærede ringe Sympati for Moderen. Den haarde, strængt dømmende Kvinde, var ham af Hjærtet imod — og hvilket Barn knytter sig vel til en voxen i Kraft af Hadets Sympati — Hadet, hvis lange Sigt Barneøjet ikke kan følge, hvis dybe Rødder er skjult for dets Blik. Og jo mindre Sympati hun indgød ham paa Grund af sin Hadefuldhed, desto mindre Grund havde han til at føle med hende, hade med hende. Ja i det psykiske Livs Kredsløb har det vel endog været saa, at Moderen var ham imod, fordi hun altid var den forurettede, den klagende, og fordi hun var ham imod, var det ham en vis Tilfredsstillelse, at hun blev forurettet og led — hvoraf atter fulgte al Sympatimoment overfor den, der var Forurettelsernes stadig rindende Kilde — Faderen. — Det var det første Livstegn af det Frø, Moderen havde plantet i hans Hjærte, — og det var imod hende selv, dets spirende Kræfter rettedes.

Det er dette Moment af Sympati for Faderen, der bliver dennes Indsats i Jens Nielsens Liv, og som spirer langt tidligere hos ham end Moderens Indskud, Hadfølelsen, fordi Sympatien stedse lettere slaar Rod i Barnets Hjærte end Antipatien. I Sympatiens Lys ser Jens paa Faderen og hans Handlinger, og dermed er den første Spore givet til at efterligne dem. Det er denne Sympati, der gør det forstaaeligt, at Jens Nielsen saa hurtig fulgte i Faderens Spor — den er det, som baner Vejen for hans tidlig udviklede, efterhaanden dybt rodfæstede Hang til Uærlighed, til Tyveri og den dermed stedse følgende Løgn, til Uregelmæssighed og Omstrejfen — en Hang, der skulde blive af saa stor Betydning for hans hele Livsbane.

Denne Hang fik nemlig rig Lejlighed til at voxe ved det Liv, han fra det 7de Aar kom ind paa, og som, samtidig med at udvikle denne Side af hans Væsen, foreløbig trængte Moderens Indflydelse tilbage. Jens var et kløgtigt Hoved, i Besiddelse af en ypperlig Forstand og det kritiske Skarpsyn, der saa let udvikler sig hos den, der fra sin tidligste Tid maa gaa mellem stridende Parter. Hvilke Værdier kunde han finde i sin Moders Hytte, hvilken Sysselsættelse for Fantasi og Videbegærlighed kunde hun byde ham? Ikke engang Søskende havde han ret længe til sit Selskab. Med Familiens økonomiske Misere fulgte Søsterens Anbringelse hos Moderens Forældre (i Taastrup) — to Smaadrenge døde tidlig. Jens sad alene tilbage. Ud gik da hans Fart, uanset Moderens Formaninger og Vrede, der da ogsaa hurtig tabte sig; det var altid en mindre at føde. Og i fulde Drag nød han Friheden sammen med jævnaldrende Drenge og Piger, med Røgterdrengene paa Marken, med Gaardenes Tjenestefolk, altid i Selskab men — ikke altid i det bedste Selskab.

Ganske vist — det var ikke den store Bys Gadeproletariat, der blev hans Selskab. Men ogaa den højt priste Bondekulturs smaa og mellemstore Aflæggere har deres Anlæg — ogsaa blandt dem skyder Raahed, Grusomhed, Uærlighed og for tidlig udviklet Kønsdrift sine Vildskud, naar der ikke er vagtsomme Saxe til at holde dem nede. Det er ikke Landproletariatets Barnemilieu, der er saa meget bedre end Byens, — det er ikke derpaa Landets notorisk ringere Kriminalitet beror — næppe heller er Tilsynet med Børnenes Færd saa særdeles meget virksommere; snarere er det den tidlige ubønhørlige Indfangen af de unge Sjæle fra deres 10—12 Aar i de faste sociale Rammers Fold, der gør Udslaget i Landets Favør — i Modsætning til Bylivets sociale Udflydningstendens netop hos dens tidlige Ungdom.

Under alle Omstændigheder fandt Jens hurtig og sikkert sit Selskab blandt Lands-

byens og dens Omegns Ungdom, og dèr fandt ogsaa hans Tilbøjeligheder frodig Vækst. Hans kvikke Hoved, skarpe Opfattelsesevne og kritiske Sans gjorde ham det let at hævde sig iblandt sine Kammerater, men det var ikke nok for Jens Nielsen blot at hævde sig. Allerede i denne første Barnealder viser sig de stærke Spirer til den brændende Forfængelighed, der udgør en af Jens Nielsens fremherskende Træk, og som utvivlsomt netop paa dette hans første Barndomstrin har fundet særlig gunstige Udviklingsvilkaar. Det gælder nemlig her om at gøre sig klart, at Jens blandt sine Kammerater strax fra først af er bleven modtaget som en Mindremand, fysisk svag som han var — hele sit Liv forblev han en lille, spinkel Person — og social undervægtig som han ogsaa var, selv blandt Landsbyproletarerne: han var jo den foragtede „Faaretyvs" Søn. Haanlige Blik, fornærmelig Adfærd, brutal Afvisning — det har været hans første Erfaringer fra Verden udenfor Moderens Hytte. Og dybt har det brændt sig ind i den aandslivlige Drengs Sind. *Hævne* sig for de lidte Ydmygelser — men frem for alt undgaa nye ved at gøre sig gældende — blive bemærket — blive beundret — blive stærkere end de andre paa de Omraader, hvor han havde Mulighederne derfor — skaffe sig Respekt paa Trods af al „social" Overseen og Foragt: det har hurtig, om end halvt ubevidst, tegnet sig for ham som det, der skulde opnaas.

Det er den udstødtes Trang til at anerkendes — den socialt pukkelryggedes Tørst efter at glimre, saa den vansirende Misdannelse glemmes, der er de dybe Kilder til Jens Nielsens uslukkelige Forfængelighed, og med sine betydelige Evner er han i Stand til at skaffe sin Lyst Tilfredsstillelse. Snart havde han naaet sine Kammerater i alt det, der for dem karakteriserede en „rask" Drengs ydre Optræden: han lærte at bande, synge uartige Viser, føre uhøvisk Tale — og fra Tale gik Vejen til Gærning: en tolvaars Pige indvier ham i hans 7.—8. Aar i Kønslivets Mysterier. Og Vejen fører endnu videre: kunde han ikke være den legemlig stærkeste blandt de andre, saa var der dog Mulighed for at være den aandelig mest forvovne, den dristigste, den, der gik videst, den, der *turde* mere end nogen anden — i Kraft af sin sociale Understilling *turde* netop paa de Omraader, hvor alle de andre i Kraft af deres noget fastere Tilknytningspunkter til Landsbyens Samfund *ikke* turde, eller ikke turde i det Omfang som Jens, men hvor de dog i Kraft af deres fælles Fjendskab til dette Samfund havde Betingelser for at sympatisere med ham, beundre ham.

Alle drillede og plagede de Landsbyens gamle Koner og gamle Mænd — Jens blev snart den, der fandt paa de mest udspekulerede Drillerier: han kastede Skarn i deres Mad, nedtrampede deres Blomster, fandt paa de mest tirrende Ord, den ondskabsfuldeste Spot.

Flere af hans Kammerater morede sig med at være grusomme mod de Dyr, de kunde faa fat paa — og oprindelig haanede de Jens og kaldte ham for en „Tøs", naar han græd og ikke vilde se paa det. Men snart formaaede han det samme som de — ja imponerede dem ved de raffinerede Pinsler, han forstod at udgrunde mod de Mus og Smaafugle, der faldt i hans Hænder. — Stjæle Frugt fra Haverne, Æg og Smør fra Spisekamrene, det var en udbredt Sport blandt de smaa, halvforsultne Sansculotter — Jens Nielsen stjal ikke blot til sig selv, men til dem alle, smidig som en Kat og glat som en Aal, og fra Tyveri af Naturalier gjorde han Springet til Tyveri af Penge, der tillod ham ærefrygtindgydende Flotheder hos Købmand og paa Markedsdage.

Men hvor imponerende det end er at turde mest, saa hører dog Imponertheden op, naar Opdagelsen og Straffen følger Gærningen i Hælene, og Pryglene hagler ned

over Synderen. Vovestykket maa saa vidt mulig forblive straffrit — og dertil behøves Evnen til at lyve. Jens løj sig fra sine Streger, som de andre, men han løj snart bedre end de. Utrolig var hans Opfindsomhed, naar det gjaldt en Løgn, utrolig den Aandsnærværelse, der tillod ham altid at have en Løgn paa rede Haand — og en saadan, der ikke strax lod sig gennemskue, der duperede og forvirrede, gjorde det nødvendigt at indhente Udtalelser fra andre, der ikke var tilstede, — eller aldrig kom tilstede — og saaledes plumrede Vandene. Og han vænnede sig til at lyve ikke blot i Ord, men ogsaa i Miner, i sit hele Væsen; han blev en Mester i *Forstillelsens* Kunst, og han fik Færdighed i at skønne over, hvorledes han bedst og virksomst skulde forstille sig efter de Menneskers Art, som han havde for sig. Han tilegnede sig den Menneskekundskabens Reversside, den, som Forbrydelsen særlig behøver til sin Bistand: Evnen til med et Blik at afgøre, hvad Slags Menneske han har for sig og hvorledes det Menneske bedst skal „tages": ved Frækhed eller Beskedenhed, ved harmfuld Nægten eller ved Strømme af Taarer — Taarer, som Jens Nielsen endog ligesom visse store Skuespillere fik en saadan Færdighed i at udgyde, at han naarsomhelst, han vilde, med det koldeste Hjærte og det mest skarptseende Glimt bag Taarerne kunde græde dem ud, saa tilsyneladende hede og bitre, at det haardeste Sind maatte smelte.

Og Jens benyttede sin Lyveevne ikke alene til at skaffe sig Frihed eller Aflad for sine Synder, men ogsaa til at forsøde sig sin egen Tilværelse og skaffe sin Forfængelighed Afløb. Jens fik Smag for at prale og forstod at prale. Saa kendt som han var, for hvad han virkelig turde, havde han let ved at faa andre til at tro, at han havde turdet endnu meget mere. Jens benyttede sine Chancer, han forstod at væve Løgn og Sandhed saaledes sammen, at ingen kunde se, hvor det ene begyndte og det andet hørte op — alt blev troet, og et næsten magisk Skær bredte sig over Jens for de undrende, allerede lidt ængstelige Kammerater. Halvt forfærdede fortalte de videre, hvad de havde hørt, og Jens Nielsen blev, ikke blot for dem, men ogsaa for de Voxne, for hele Byen, en enestaaende Misdæder. Det, han virkelig havde gjort, fordobledes mangfoldigt — det, han ikke havde gjort, tiltroede alle ham uden videre. Thi da han var kendt ogsaa for sin forbavsende Løgnagtighed, var det jo intet Bevis, naar han nægtede en Tyvestreg, en Ondskabsfuldhed — men netop af samme Grund var det heller ikke noget Bevis, naar han indrømmede den. Det var gaaet Jens Nielsen som Drengen og Ulven — man troede ham ikke, hverken naar han talte Sandhed, eller naar han løj. Men man troede ubetinget alt, hvad andre paastod, han havde gjort. Og han stod efterhaanden som den, der bar al Landsbyungdommens Syndeskyld — uden at være hørt, dømt.

Og dermed var Jens — selvfølgelig — udstødt af Landsbyens hæderlige Samfund. Hvor han viste sig, lukkedes Dørene, knyttedes Hænderne — Faaretyvens ringeagtede Søn var nu alle sociale Elementers erklærede Fjende; med ham omgikkes kun de, over hvem intet omsorgsfuldt Øje vaagede; selv af Kammeraterne trak de blot nogenlunde bedre Elementer sig tilbage fra ham.

Og saa besynderligt det nu end kan lyde fra vort eget Standpunkt, saa maa det dog siges, at fra Jens Nielsens Standpunkt maatte denne Udelukkelse tage sig ud som en Uretfærdighed. Han maatte føle det som en Uretfærdighed, ikke alene fordi et fuldkomment Barn, som han jo endnu trods alt var, har meget svært ved at forstaa, at dets Handlinger ikke er lutter Leg for andre, som det paa Bunden stadig er for det selv, og derfor heller ikke ret for Alvor kan fatte, at disse Handlinger skaber Konsekvenser,

som ikke et „Om Forladelse" og en udstrakt Haand kan udjævne — men han maatte føle det ogsaa som en rent konkret, personlig Uretfærdighed. Thi Jens vidste nok, at han var en slem Dreng, men han vidste ogsaa, at saa slem, som han blev gjort, var han ikke. Jens vidste, at han havde fortjent Prygl af mange, som han gjorde Fortræd ude omkring, men at Klagerne gik til Moderen og skaffede ham Prygl ogsaa i Hjemmet, hvor han ingen Fortræd havde gjort, det forekom at være en bagvendt Ordning. Jens saa sig forstødt af Kammerater, som havde været med til hans gale Streger, maaske endog opmuntret ham dertil, men som nu følte sig hævet over ham netop for disse Stregers Skyld — ja for Streger, de selv havde begaaet, men som han fik Skylden for. Jens kunde godt begribe, at ikke alt, hvad han sagde, kunde tages for Sandhed — men han fandt det var Uret, naar han virkelig lettede sit Hjærte og talte Sandhed, altid at blive mødt med Ordet: Løgn. Og da nu én Uretfærdighed for Barnets Tanke vejer 100 Retfærdigheder op, og da Jens, naar han selv talte efter, kunde finde mange smaa og store Uretfærdigheder, der var begaaede imod ham, saa syntes han tilslut, at det blev Uretfærdighederne, der vejede Retfærdighederne op, og han følte sig krænket, skammelig behandlet, følte sig som den lidende Part overfor dem, der tilføjede ham Lidelsen — Landsbyens Huse og Gaarde med deres vrede, fornærmede Beboere. Og da det denne Gang var ham selv, hvem Lidelsen direkte og umiddelbart blev tilføjet, da han som Følge deraf denne Gang havde sin hele, udelte Sympati paa den lidendes Side, saa begyndte der ligesom at komme Liv i den hidtil døde Viden, han havde fra Moderen: at den, der lider, har Ret til at hade sine Lidelsers Ophav. Hadets Frø begyndte at spire — Hadsfornemmelsen jog igennem ham som en magnetisk Strøm — hans Sjæls Kompasnaal vendte sig, endnu kun vaklende og svajende, men i sikkert angivet Retning op mod sin Pol: Samfundet.

Det er ingen flatterende Figur, den Jens Nielsen, vi hidtil har haft for Øje. Og dog bør det ikke glemmes, at, ligesom der næppe er nogen fremragende, menneskelig Egenskab, der ikke har sit Komplement i en tilsvarende, uheldig, latterlig Egenskab, saaledes er de daarlige Egenskaber ofte kun ved en Streg adskilte fra de ypperlige. Det gaar med disse Egenskaber som med Vandet, der strømmer ned fra Bjærgene: kanaliser dem, og de bliver en Rigdomskilde; stem dem uforstandigt op, og de ender med at rive alt over Evne. Saa bagtalt end Forfængelighedsfølelsen i Mennesket er, saa er den dog Broder til Ærgerrigheden, den bevægende Kraft i saa mange fremragende Mænds Liv, der er bleven ført frem til Menneskehedens Velsignelse. Saa forkætret Hadfølelsen end er i vort kristne Samfund, saa maa dog selve Kristendommen gaa paa Akkord med Hadet, naar det, der hades, er det ukristelige selv. Det gælder kun om, at Forfængeligheden driver frem imod det, der kan virke til alles Gavn; da bliver den ædel Stræben. Det gælder kun om, at Hadet rettes mod det, der skader Menneskeheden, og det bliver denne Menneskeheds Velgører. Det var Jens Nielsens Ulykke, at Formaalene, Retningen, for ham var byttet om — at det, han lærte at hade, var Menneskenes Kulturprodukt, Samfundet, og at det, hans Forfængelighed følgelig tilskyndede ham til, var, at gøre dette Samfund al den Fortræd, han magtede. Det var hans Hjem og hans ydre Milieu, der skabte denne Forskydning — lad os tænke os dem anderledes, og Jens Nielsens Livsbane var bleven en ganske anden, men Kraften, Evnen, Energien var bleven den samme, og Jens Nielsen kunde have hørt til dem, hvis Navn nævnes med Beundring. —

Der indtraadte nu en Forandring i Jens Nielsens Liv. I sit 9de Aar blev han sammen med Moderen anbragt paa en nyoprettet, stor Fattiggaard — Brokøb — af Sognet, der ganske havde maattet overtage Familiens Forsørgelse. Hermed fik Jens et nyt, stort Publikum at udfolde sig for: Fattiggaardens forsultne, vantrevne Ungdom, og her mødte han for første Gang selve den bestaltede Samfundsmagt i egen høje Person: Fattiggaardens Bestyrer.

Det første Moment betyder for Jens Nielsens Forfængelighed og dens Retning et mægtigt Plus: Jens faar i Gaardens 15—20 Børn en Elevskare, hvis moralske Kvalitet og forælderlige Tilsyn er endnu langt ringere end den Gadeungdom, han før har kendt: i raske Skridt iler han frem mod den skrankeløse Fordærvelse og Vanart, der sætter sig Frugt i lange Rækker af Tyverier baade fra Sognets Beboere og fra Fattiglemmerne, ja fra Bestyrelsen selv.

Det andet Moment kunde vel under andre Forhold tænkes at være blevet et Minus overfor denne hans Forfængeligheds Udvikling, forsaavidt som han nu faar en Myndighed over sig, der kan ave den og lede den bort. Men det faar ingen Betydning i saa Henseende, fordi det kommer til at udgøre et Plus af overordentlig Rækkevidde for Jens Nielsens anden Hovedgenskab, hans tidlig saaede Hadsfølelse. Naturligvis fordrede Bestyreren, som den han var, at Jens skulde være skikkelig, lydig, ærlig, sædelig o. s. v., og naturligvis var det Jens ganske umuligt at opfylde dette Krav. Det var jo saa langt fra, at de Motiver, der før havde bestemt Retningen af Jens Nielsens Viljesudslag, var svækkede eller hævede — de var tværtimod forøgede i Antal og styrkede i Kraft ved selve de Omgivelser, hvorunder han nu var bragt. Jens var jo ikke fra et daarligt Milieu bragt ind under et godt, der af sig selv vilde have forandret hans Karakter derved, at hans slette Streger ikke længere paaskønnedes og derfor heller ikke længere kunde betale sig, medens det var det gode, der vilde vise sig at svare Regning — han var i Stedet for fra et slet Milieu flyttet over i et endnu slettere, hvor de gale Streger paaskønnedes i endnu højere Grad end før af alle dem, for hvem han brød sig om at tage sig ud, hvor de altsaa „betalte" sig endnu bedre end tidligere. Og imod hele denne Fylde af Motiver vilde denne Bestyrer stille sig op og fordre, at Strømmen skulde løbe op ad Bjærget, at Floden skulde løbe baglæns, og naar det umulige ikke blev muligt, med Prygl søge at sætte sin Vilje igennem! Hvor haabløst er det ikke at stille et saadant Krav til en lille, vildledt Person, som Jens dengang var. I ham og om ham raaber alt og alle: Gør det slette, og Du vil høste Ære, Ros og Glæde — udefra stilles der herimod op et eneste Motiv: Truslen om Prygl. Men saa rodfæstet er alligevel den gamle Tro paa dette Middels Fortræffelighed, at Misforholdet ikke opdages selv af forstandige Mænd, som derfor ryster paa de kloge Hoveder, fuld af sædelig Forargelse, naar det slaar fejl — naar Kræfternes Paralellogram med Naturkraftens Styrke bryder tværs igennem Moralens Kridtstreg, og lader fuldbyrdes, hvad der *maa* ske i Kraft af de stærkeste Motivers evige Sejr over de svagere. Og tilbage af Prygletruslerne og Pryglene er kun èt: den sikre, instinktmæssige Følelse hos deres Offer for, at han har været Genstand for et hos den stærke Natur meningsløst Overgreb, som, med Logikkens uforsonlige Fjendskab til sin Modsætning, kun avler èt: lurende, rasende *Had* til den brutale Magthaver — et Had, som, om det end i Øjeblikket er afmægtigt, kun venter paa Lejligheden for at træde i Funktion og træde den under Fødderne, som har traadt først.

Her paa Fattiggaarden — i de $1^1/_2$ Aar Jens boede der — skød da hans Had det første, stærke Skud: mod Bestyrerens Per-

son og imod nogle andre, som han vidste stod bag ved ham, og hvis Redskab han var. Og hvad der gav dette Had saa dybe Rødder, det var, at her slog Jens Nielsens og hans Moders Had sammen — her opflammedes de gensidig af Hadets Sympati. Det var ikke blot den maaske ubevidste Sympati, der forenede dem, og som bestod i, at Jens Nielsens Had til Bestyreren som hans Lidelsers Ophav for hans Moder var ligesom en Fortsættelse, ja en Retfærdiggørelse af hendes eget, oprindelige Had til hans Fader som *hendes* Lidelsers stadige Kilde — det var tillige en rent praktisk Sympati, et Interessefællesskab, der opstod mellem Moder og Søn derved, at hun med sin stærke Følelse af egen Ret og sin utæmmelige Naturs Evne til at hævde den, betragtede enhver Revselse, enhver Dadel fra Bestyrerens Side mod hendes Søn som en Krænkelse, som et Indgreb i *hendes* Ret over denne Søn — et Indgreb, hun ikke var til Sinds godvillig at finde sig i. „Hun var ikke den, der tav, naar han greb ind i hendes Barns Opdragelse. Hun var lige saa fast og ubøjelig og holdt lige saa strængt paa sin Myndighed, som Bestyreren selv. Der var noget ved hendes Væsen og uforfærdede Ord, noget for en Kvinde ualmindelig overlegent, som indgød Respekt. Det endte gerne med, at hun beholdt det sidste Ord, og gjorde lige for hans Næse, hvad han havde forbudt; thi hun brød sig ikke om nogen Befaling, om der saa havde været Hundrede af saadanne strixe Herrer som Bestyreren". Saaledes fortæller Jens Nielsen selv om Moderens Forhold overfor den frygtede Fattiggaardschef.

Hvor var det muligt for Moderen under slige Forhold, at holde Forsvaret for Drengen som hendes Søn ude fra Forsvaret for det, denne Dreng havde gjort. Om Moderen selv kunde se Forskellen, er vel et Spørgsmaal, at Jens ikke kunde det, er givet. Og dermed faldt den sidste Skranke, der endnu kunde have holdt hans Udskejelser lidt i Ave: Hensynet til Moderen og Frygten for hende. Nu var hun jo faktisk hans Forbundsfælle, forenet med ham overfor deres fælles Fjende, Bestyreren — og endnu yppigere rankede Jens Nielsens Had sig, baade fordi det sugede Næring af Moderens Sympati med det, og fordi Pryglene blev endnu mere ufortjente, endnu mere meningsløse, naar de misbilligedes af den eneste, hvis Ret over ham han kunde godkende, Moderens.

Der kom den Tid, da Hadet sammen med hans Person var voxet sig saa stærkt, at det kunde give sig Udslag i Handling. Men for den lille 9 Aars Dreng var det endnu kun hans Livs og hele hans ynkelige Tilværelses ufattelige Meningsløshed, der gik op for ham og førte ham til Handling. „Da hændte det sig en Dag i August, da jeg havde naaet min 10de Sommer, at jeg havde faaet et rigtig godt Lag Tæsk, hvilke naturligvis var vel fortjent, at jeg blev ked af Livet og besluttede at løbe min Vej" — skriver Jens Nielsen. Og afsted gik han paa sine stumpede Ben, i sit fattige Tøj, uden en Skilling i Lommen, ud i den vide Verden — bort fra den Verden, han hidtil havde kendt og var kommen saa afgjort paa Kant med. Hans Plan var at gaa til Bedsteforældrene i Taastrup, hvor hans ældre Søster alt længe havde været, og haft det godt — og at der var et Sted, hvor man „havde det godt", det var for Jens nok til at mene, at det Sted maatte opsøges, koste hvad det koste vilde. Jens fik Lov til at tilbringe sin Landflygtigheds første Nat i en Bondegaard, og den næste Morgen gik Turen videre ad Taastrup til. Men Vejen var lang, og Jens var sulten. Sagtens kunde han nogenlunde let have tigget sig Maden til under Vejs, men Jens vilde ikke tigge. Det var en Stolthed hos Jens, som han havde taget i Arv efter sin Moder, der hellere sultede, end hun bad om en Almisse.

Hos Jens gav denne Stolthed sig imidlertid det fædrene Udslag: han foretrak at stjæle fremfor at tigge, og allerede paa denne sin første Udflugt stjal han fra en Præstegaardshave han kom forbi, og hvor et Kaffebord stod dækket — foruden alle de Smaakager, han kunde proppe i sine Lommer — en halv Snes Sølv-Kaffeskeer, der laa paa Bordet. Skeerne forsøgte han at sælge hos Omegnens Beboere, men med ringe Held: tilsidst lykkedes det ham dog at rejse 24 Sk. paa 3 af dem, og hos en Høker svælgede Jens nu i de Madvarer, hans tomme Mave kunde rumme. Hen paa Eftermiddagen naaede han sine Bedsteforældres Hus og blev vel modtaget — om end med en Forbavselse, hvis Beskaffenhed han dengang var for uerfaren til at forstaa, men som snart viste sig at have givet sig Udslag i en Forespørgsel hjem til Brokøb. „Og en Dag som jeg allerbedst sad og talte med min Søster, kom jeg til at se ud ad Vinduet, og faar se en Vogn komme rask kørende ned imod Stedet; der var to Personer paa Vognen og i dem genkendte jeg straks Bestyreren fra Brokøb Fattiggaard og min Moder". Alvorlige Ubehageligheder med disse Personer fik Jens dog ikke den Gang — Moderen havde endog gaaet i stor Skræk for, at han skulde have druknet sig — men paa Hjemvejen maatte de ind i Præstegaarden og aflevere Resten af de stjaalne Skeer, „og ind maatte jeg, hvor nødig jeg vilde, og saa vankede der en ordentlig Bodsprædiken, men da han (Præsten) endelig var færdig med den, skulde jeg efter hans og min Moders Mening bede ham om Forladelse, men det vilde jeg paa ingen mulig Maade indlade mig paa, hvorover han blev meget vred og gav mig et Par paa Øret og lod mig saa gaa med det." Saa kom han hjem igen til Fattiggaarden og sattes i Arrest paa et lille Loftskammer, medens Sogneraadet overvejede den lille Fattighusdrengs Skæbne. Og en Dag dukkede selve Sogneraadsformanden op paa Brokøb Fattiggaard, lod Jens føre frem for sig og meddelte ham, at nu havde Raadet besluttet at gengælde ondt med godt og ofre mange, mange Penge paa Jens og hans fremtidige Uddannelse — afsted skulde han rejse — til Flakkebjærg Opdragelsesanstalt. Og did gik Turen allerede Dagen efter. To Maaneder efter overførtes han paa Grund af Pladsmangel til Landerupgaard i Jylland.

„Nu begyndte altsaa et nyt Afsnit af mit ulykkelige Liv, thi ogsaa her fortsatte jeg med mine Gavtyvestreger, thi hvad jeg nu ikke kunde selv, det kunde jeg lære af andre, da nemlig ingen af mine Kammerater var kommen der for deres Dyds Skyld. Nej desværre, de fleste af dem var mer eller mindre af samme Surdejg som jeg. Men jeg vil ganske oprigtig sige, at naar jeg nu ser tilbage paa de 7 Aar, jeg var paa Landerupgaard, og hvad jeg i den Tid bedrev, da tager jeg vist ikke fejl, om jeg kalder mig den værste iblandt de værste af de 90—100 Elever, som stadig fandtes paa Gaarden".

Udviklingens Kurve blev altsaa fortsat. Et nyt Milieu — mere raffineret, snedigere, klogere, større end det forrige og derfor i Stand til at lære Jens adskillig nyt, som Jens lærte altsammen, og hvori han — som sædvanlig — kom et godt Hestehoved videre end sine Læremestre. — En ny Overordnet: Fattiggaardsbestyreren hed nu Skoleforstanderen — men var der anden Forskel? Naturligvis — Jens fik nu en god Skoleundervisning, han lærte at arbejde — haardt og strængt — men inddelt efter et forstandigt System. Man kunde da have tænkt sig, at Jens'es Ærgærrighed havde udviklet sig i Retning af Dygtighed og Flid: hans gode Hoved vilde utvivlsomt ogsaa i saa Henseende have gjort ham det let at overfløje sine Konkurrenter. Hvorfor gik hans Udvikling da ikke i den Retning?

Ja hvorfor var Jens den, han var? Det

taalmodige, sejge Arbejde, den sindige Læggen Sten paa Sten i et bestemt Formaals Tjeneste, fortsat gennem mange Aar — det var ikke noget, Jens, Vagabondens Søn, kunde føle Tilfredsstillelse ved, saa længe hundrede Kammerater trak i modsat Retning og gjorde det let for ham at udmærke sig, blot ved at fortsætte som han havde begyndt. Blandt dem havde han sin Verden — Lærerne og Forstanderen, det var den ulidelige Politimyndighed, Straffesystemet, som han altid havde ligget i Krig med — i Kraft af hvilket Vidunder skulde han nu pludselig komme til at elske, hvad han var født op til at hade?

Arbejdet? Ja Arbejdet, det var Dagens, Ugens, Aarets og Aarenes evige Sisyfussten. Det aller laveste Daglejerarbejde i Landbrugets Tjeneste, det var det, der forlangtes af ham — det var det, han skulde lære at „elske", det var det, der skulde lære ham at „elske" Samfundets Pligter — baade det lille Samfund, han tilhørte, og det store, vi alle tilhører. Kan man tænke sig en mere abstrakt Theori end denne — i hvert Fald naar den afklædes sin oprindelige praktiske Bagtanke: at skaffe Landbruget saa megen Arbejdskraft som muligt. Men som Opdragelsestheori overfor forsømte og vanartede Børn — praktiseret uden al Nuancering! Det er selvfølgelig ikke, fordi dette, det laveste Landarbejde, i og for sig er „lavere" end andet Arbejde, at det ikke kan slaa til. Det frit valgte Arbejde har altid sin Tillokkelse, hvordan det end er — men Arbejdet er her ikke Resultatet af et Valg, *kun* af Tvang, og det bliver da blot et trælsomt Slid. For den tunge, dvaske Natur, der intet Udsyn har, er det vel selv da hverken værre eller bedre end ethvert andet Slid, — og da saa mange af de Væsner, der faar Tilhold paa disse Anstalter, hører til den sidste Gruppe, kan det jo nok se ud til at udrette en Mission. Men som Opdragelsesmiddel i egentlig Forstand, ogsaa for den aandslivlige, udmærkelseslystne Dreng — hvad har dette haabløst ensformige Einerlei uden Spænding, uden nære Maal, uden Fremtid, at byde ham, denne Gentagelsernes uendelige Trædemølle, graa og sort som selve den Jord, han bearbejder, i evig Tvang under de fremmede, uvenlige Omgivelser? For ham kan det kun blive ét: den mest fortærende Kedsommelighed, for ham maa det føles som en Forbandelse, en Udespærring fra al Fremadskriden — en Hæmning, der fylder ham med et Had, ikke mindre intensivt end Byens lille, videlystne Proletar hader Fabrikkens Bagmur, der spærrer ham Udsigten, Lyset og Luften, spærrer for alt Livet udenfor, som hans Hjærte higer efter. Ikke for intet forlades dette Arbejde af dets naturlige Dyrkere i Tusindtal, saa snart de sporer en Chance — ikke for intet har Tvangsopdragelsens Hjemsted, England, ført Haandværket — det skabende, fantasivækkende, fremtidslovende Haandværk — ind i første Række valgfrit blandt de dertil egnede Elever — ikke for intet byder de ved Siden deraf Ærgerrigheden og Udmærkelsestrangen naturlige Afløb gennem Legemsøvelser, Sport, Kappestrid, gennem Skolens hele Organisation — ikke for intet; thi derigennem er disse Skoler bleven til lige Velsignelse for Elever og Skoler som for Folk og Land.

Men for Jens Nielsens aandelige Sump fandtes ingen af disse aandelige Drænrør. „Bestandig igen dette kedsommelige — til Arbejde! O der ligger noget saa haardt og ubarmhjærtigt, saa hensynsløst i dette: til Arbejde, især naar man betænker, at det var Barneøren, der maatte opfange denne Lyd" — udbryder han, og gennem den naive Form er det nemt at finde den træffende Tanke. Snart var det hele Gaardmaskineri ham forhadt indtil den dybeste Lede — snart var hans eneste Adspredelse at drille, fortrædige og forulempe dem, der satte ham dertil, ved alle Midler: Dovenskab, listige

Paafund, aabenlys Ondskab, alt medens hans Had til dem og den hele Anstalt stadig voxede.

Og hertil bidrog endnu et vigtigt Moment. Opdragelsen — det var dengang i det væsentlige kun Arbejdstvangen og Disciplinen. Om noget personligt Forhold mellem Lærere og Elever var der ikke Tale og kunde der ikke være Tale under det Misforhold, der bestod mellem Antallet af de sidste og Antallet af de første. Ogsaa den rene Disciplinopdragelse har naturligvis sin Virkning, men desværre mest for det grove Gennemsnit af Eleverne, og mest for deres grovere Egenskaber. Den opelsker i en uhyggelig Grad „Skolesnobberiet" — disse i enhver Skole, og da især i en saadan Skole, opdukkende unge Stræbere, der søge at gaa deres Foresatte under Øjnene, smidske for dem og lejlighedsvis spionere for dem, være deres private Angivere — og som til Gengæld for Kammeraternes aabenlyse Foragt søger deres Beskyttelse blandt Skolens Olymp. Den store Majoritet, de svage, holdningsløse, lidet viljestærke Elever gør Disciplinmetoden selvfølgelig ikke stærkere, klogere, mere energiske, men den gør dem til nogenlunde villige Redskaber, der gør deres Arbejde og bøjer sig for Fordringerne, uden Lyst og Tilslutning, men rent faktisk, fordi de ikke kan andet — men som ogsaa netop i Kraft af deres Holdningsløshed, naar Tonen faar en anden Lyd, til enhver Tid er villige til at svinge om, følge Kammeraternes, de opsætsige og trodsige Naturers Parole, og derfor stedse udgør et forsigtigt men taknemmeligt Publikum for dem, der ikke er som de, for dem, der tør udgøre den aabenlyse Opposition. Læg hertil den ikke ganske ringe Flok af sløve og ligeglade Naturer, og tilbage bliver de enkelte Karakterer, hvem Disciplinen kun ægger og driver frem til Modstand, og som i Majoritetens oprigtige Tilslutning finder det kraftigste Incitament til, naar Lejlighed gives, at vise deres ubændige Trods og Stivsind, ubegribelig og forfærdende for dem, der ikke ser de mange smaa Traade, som her løber sammen, men af al den megen tilsyneladende Underordnelse har ladet sig forlede til at tro paa den virkelige Underkastelse.

Det var da, alle Momenter tilsammentagne, ikke saa underligt, at Jens Nielsen her kunde finde Motiver nok til at svinge sit Scepter som „den værste af de værste", men ikke nok hermed. Som det gaar de fleste Karakterer, følte han snart Foragt, ikke blot for Spionerne og Angiverne, men ogsaa for de smaa Slavesjæle, der gjorde det rigtige, fordi de ikke turde andet, men som i deres Hjærte ikke var en Smule bedre end han selv. Han taler næsten med Væmmelse om „disse Skrigedukkers bløde Metal, der piber, saa snart man trykker dem lidt", og han taler haanlige og vrede Ord om „den onde og sjælefordærvede Aand", der stedse havde paa rede Haand Udbrud som „det tør jeg ikke", „det vilde jeg faa Prygl for" „det er jo forbudt" o. l. — en Vrede og en Foragt, som kun var altfor nærliggende for den, der — som han selv siger — havde sat sin Ære ind paa at trodse „Bødlernes" Vrede, „at være haard og modtage sine Stryg uden at kny".

Og dog har Jens jo maattet se ikke blot de jammerlige Spioner, men ogsaa de foragtede Kujoner gaa sig forbi i de Foresattes Kærlighed og Agtelse, sig selv stadig skudt ned, skudt tilbage, skudt tilside for dem alle — og atter har Harmens og Urettens dybe Kilder strømmet i hans Hjærte; han har knyttet Hænderne i afmægtigt Had ikke blot til dem, der gik ham forbi, men først og fremmest mod den, der lod dem gaa ham forbi, netop i Kraft af deres Ynkelighed, og hans Had er svulmet op som en giftig Slange, hvis Brod var rettet imod den, der for ham stod som alle Lidelsernes, al Urettens Ophav, den øverste i Anstaltens Samfund, Skoleforstanderen. — Ja, i selve sit Had

har han følt i en ny Overlegenhed over sine Kammerater, der ikke forstod ham, de, der — som han skriver — „besad altfor sløv en Natur til at tænke grundigt frem og tilbage, end sige til at bære paa et dybt og stadig brændende Had til sine Bødler, disse Væsner, hvis Sind ligger som i en evig Dødsdvale, uimodtagelig for Indtryk ude fra"; og i den stejle Ensomhed, hvori dette Had aandede og levede som en Hævnens Hydra, søgte og fandt det fornyet Styrke, som selve Lidenskaben, der finder Næring i at fortære sig selv, — ja en Næring saa stærk, at han endnu mange Aar efter i Horsens Tugthus udtalte som sit højeste Ønske at opleve 14 Dages Frihed for at faa Lejlighed til at myrde de to Forstandere, som han betragtede som sin egen Sjæls Mordere — Forstanderen paa Flakkebjærg og Forstanderen paa Landerupgaard.

At komme bort fra dette Helvede — det var Jens Nielsens eneste Haab og Tanke, og hans Haab stod nu til Konfirmationen. „Men efter min Opførsel i Særdeleshed i de sidste 2 Aar, var det langt fra, at jeg var tjenlig, thi jeg stjal og sloges, det jeg kunde komme afsted med, den ene Gang værre end den anden, og Meningen var, at jeg ikke skulde have været konfirmeret det Aar (1877)". Det lykkedes dog Jens at faa Lov til at gaa til Præsten, men kun „paa Prøve". „Enhver kan nok tænke sig, at da jeg hørte, hvorom Akkorden drejede sig, besluttede jeg for mig selv at holde mig nogenlunde i Skindet, i det mindste til jeg var bleven konfirmeret". Saa stærk var hans Længsel efter at komme bort fra Anstalten, saa fast hans Vilje og Energi, at han virkelig i Kraft af dette Haab, ved Konfirmationen at komme bort fra Skolen, skabte sig Motiver stærke nok til at holde sin vilde Personlighed i Tømme; han holdt sig brav i et halvt Aar, tilegnede sig med Lethed, hvad der krævedes af ham i Kundskaber, og den 9. April 1877 blev han da konfirmeret.

I Maj s. A. kom han saa endelig fra Anstalten ud at tjene hos en Bonde i Taulow men atter kun »paa Prøve«. Man kunde vel have ventet, at han i Kraft af sin Frygt for at komme tilbage til Anstalten ogsaa havde bestaaet denne Prøve, men Hadet til Autoritet og Lydighed, Harmen mod det trælsomme Landarbejde havde voxet sig for stærk i ham — selve hans Had til Anstalten virkede ikke saa stærkt længer som Motiv fra det Øjeblik, han ikke havde dens Tag over Hovedet. Snart begyndte han at sløje af med Arbejdet, hans efterhaanden rodfæstede Stjælelyst blev ham for stærk og gik ud over baade Husbond og Medtjenende. — Husbonden irettesatte ham og slog ham, hans Medtjenende nægtede at være længere sammen med ham, det kom til Rivninger og Ufred, og Jens hævnede sig ved at skære Halerne af Husbondens Køer og gøre anden Fortræd. En Dag bød Husbonden ham at spænde for og tage sit Søndagstøj paa; Ordren forekom Jens mistænkelig: »jeg kom da paa den Tanke, at det var mig, han nu vilde af med ved at køre mig paa Landerupgaard, og saa vidste jeg, hvad der vankede«. Men Jens vidste at redde sig: i en Fart iførte han sig sit bedste Tøj, snappede de Par Kroner, han havde i sin Kiste, og afsted gik det ud paa Landevejen ad Kolding til.

Det var Jens Nielsens anden Udflugt paa egen Haand, men det var ikke det lille taabelige Barn fra 9 Aars Alderen, der nu skulde ud paa Eventyr. Det var en bevidst og villende Forbryder, der, skønt kun 15 Aar gammel, allerede var fuldt paa det rene med sin Plan og Midlerne til at realisere den. Det var Hovedstaden, der lokkede ham — dér, i den store By, maatte det være umuligt at finde ham, dér maatte Mulighederne for et nyt, herligt Liv i Frihed og uden al Tvang let aabne sig for ham. Med en Snedighed, som det her vilde blive for vidtløftigt at beskrive, ledede han sine Forfølgere

paa Vildspor, skaffede sig gratis Nattelogis og Mad i Kroerne, begik et Indbrudstyveri i Lunderskov i en Butik, hvorved han fik Penge til Rejsen til København, og holdt sit Indtog i Hovedstaden i de første Dage af August 1877 — med 50 Øre i Lommen. Her levede han nu et Zigøjnerliv i en Ugestid, stjal, hvor han kunde og pantsatte Kosterne, fandt endog paa at stjæle en stor Torvekurv paa Amagertorv og fandt senere en Have, hvor han paa Landsbymaner stjal Kurven fuld af Frugt, som han solgte. Ogsaa Lommetyveri praktiserede han med Held, men blev dog tilsidst en Aften i Hyskenstræde, da han forsøgte Indbrud ved at ituslaa en Rude, anholdt af Politiet, ført til Stationen og hurtig identificeret som den bortløbne Landerupgaarddreng.

Nu kom ogsaa hans Tyverier for Dagens Lys, og d. 1. Septbr. 1877 idømtes han ved Kriminalretten Straf af 20 Slag Ris, hvorpaa han afleveredes til Flakkebjærg d. 4. s. M.

Jens nød nu den blandt hans Kammerater utvivlsomme Ære, at være en straffet Person, men han havde faaet Smag paa Vagabondlivets Charme, og allerede d. 16. s. M. tog han Rejsepas paany — ikke uden at efterlade et Synderegister paa Flakkebjærg i Skikkelse af nogle Havetyverier. Nu fægtede han sig frem allerede med en vis Øvelse gennem Sjælland og Fyen, overalt betegnende sin Vej med Tyverier og Plattenslagerier, men blev faa Dage efter anholdt i Odense, grebet af en Sømand i Færd med at stjæle et Uhr ombord paa et Skib. Her blev han da atter for sit paaløbne Synderegister dømt til 2×20 Slag Ris og den 1. November s. A. atter afleveret til den forhadte Anstalt, Landerupgaard.

Disse Udflugters mindre heldige Forløb havde overbevist Jens om, at Vagabonderingen ikke vilde føre ham til hans Ønskers stadige Maal, Frihed for Anstaltens Tvang. Tillige havde de stemt hans Mod noget ned. Et helt Aar holdt han sig i Ro, men Planerne gærede stadig i hans Hoved: fri vilde og maatte han komme. Og til Slut var han klar over Vejen.

Den 16. Novbr. 1878 tidlig om Morgenen opstod der Ild i Kostalden paa Landerupgaard. Vinden bar paa de øvrige Bygninger, men det lykkedes at redde dem; kun den antændte Bygning og det dermed sammenbyggede Svinehus nedbrændte totalt.

Det lykkedes at redde alle Kreaturerne ud af den brændende Stald, og blandt de raskeste og modigste under dette Redningsarbejde fremhævede Forstanderen — Jens Nielsen. Mistanken for Branden henledtes hurtig paa en Dreng ved Navn Otto, der umiddelbart før Branden havde været inde i Stalden for at faa en Lygte tændt hos Pigen, og som antoges derfra at være gaaet lige ovenpaa paa Loftet — hvor Ilden brød ud — og have antændt Høet. Af Forstanderen oplystes tillige forskellige for Otto mistænkelige Omstændigheder; han anholdtes da af Politiet, arresteredes og tilstod, at det var ham, der paa den anførte Maade havde afstedkommet Ilden, for saaledes at komme bort fra Anstalten. Den eneste Udtalelse til Gunst for Otto, der fremkom under Forhøret om ham, var Jens Nielsens Meddelelse om, at Otto ikke kunde have været oppe paa Loftet efter at have faaet Lygten tændt, idet Jens, der havde siddet og malket i Stalden, havde set, at han strax forlod denne, efterat have faaet tændt Lygten. Overfor Ottos bestemte Tilstaaelse kunde denne Udtalelse imidlertid selvfølgelig ikke tillægges afgørende Vægt — og Otto skulde da dømmes for Brandstiftelse.

Den 5. Januar 1879 Kl. $7^1/_2$ Aften opstod der imidlertid en ny Ildløs paa Landerupgaard, denne Gang i Materialskuret, der var foreløbig indrettet til Kostald: Bygningen nedbrændte, men yderligere Skade skete ikke. En Dreng ved Navn Christian anholdtes som mistænkt for denne Brand — det var For-

standeren, der henledte Politimesterens Mistanke paa denne — men ved yderligere Afhøringer fremkom der en Tilstaaelse fra Drengen R., gaaende ud paa, at han havde givet Jens Nielsen nogle Tændstikker, han var i Besiddelse af, efter Christians Opfordring, og med disse Tændstikker havde Jens anstiftet Branden.

Nu blev Jens anholdt og tilstod strax denne Brand; nogle Dage efter tilstaar han desuden, at det ogsaa er ham, som har anstiftet den første Brand, og at Otto altsaa er uskyldig. Hans Motiv var Ønsket om, at det hele skulde brænde, for at han saaledes kunde komme bort fra Gaarden, og han udtalte aabent, at han angrede ikke, hvad han havde gjort, men vilde stikke Ild igen, hvis det ikke lykkedes ham nu at faa sit Ønske opfyldt.

Om nu Jens Nielsen i Virkeligheden har anstiftet den første Brand, er maaske ikke ganske utvivlsomt. Der foreligger flere ret dunkle Punkter — der da ogsaa træder stærkt frem i Defensors Indlæg denne Sag vedrørende — i Forhøret i saa Henseende; hans oprindelige Tilstaaelse fremkom i Virkeligheden kun som en Pral overfor Kammeraterne for at betage Otto den Helteglorie, som denne Brand havde lagt om hans Pande — en Glorie, som ogsaa i sig selv vilde være Motiv nok for Jens til at forsøge at erhverve sig en lignende ved en ny Brand. Under alle Omstændigheder er det først ved denne sidste Brand, hvor Jens Nielsens Ansvar er utvivlsomt, at hans Personlighed træder klart for Dagen.

I Staldens sparsomme Lys sidder nogle af Eleverne den mørke Vinteraften og drøfter Branden. Alle er de enige om, at det var en Fest, om „det hele kunde brænde". Men hvorledes faa fat paa de uundværlige Tændstikker — der passes nøje paa dem af Gaardens Folk, der ikke er ukendte med Elevernes Lyster. Da røber en af dem, at han ved om en anden Dreng, at han har og i flere Dage har haft Tændstikker. Midlet er der — men ingen af de andre har turdet benytte det. Jens Nielsen tilbyder strax at „turde". Henrykt iler en af Drengene hen til den lykkelige Indehaver af Klenodierne, beder ham give Jens dem: saa skal det brænde. Faa Minutter efter er han i Besiddelse af dem, kryber op paa Høloftet, og en halv Time efter staar Bygningen i Flammer. — Og da Mistanken først er henledt paa ham, da han foreholdes Sigtelsen, tager han strax uden ethvert Forbehold Skylden paa sig — helt og udelt — ja maaske endog for mere end han i Virkeligheden har forbrudt.

Det er et nyt Karaktertræk, som her viser sig hos Jens, og som senere stedse — med en enkelt paa særlige Hensyn begrundet Undtagelse — gentager sig: han søger aldrig fejgt at liste udenom, hvad han har forbrudt, stedse tilstaar han hensynsløst og med en utrolig Kraft selv sine værste Forbrydelser i samme Øjeblik, han staar som den sigtede.

I Virkeligheden hænger dette Karaktertræk nøje sammen med den tilsyneladende Modsigelse, som gennem hele hans senere Liv lægger sig for Dagen, hans Forbrydelsers overordentlige Fejghed og hans Karakters uomtvistelige Mod — hans durkdrevne Løgnagtighed og Forstillelseskunst og hans hensynsløse Ærlighed, naar Løgnen ikke nytter mere eller er bleven overflødig.

I sit Udspring peger denne Dobbelthed øjensynlig hen paa de to forskellige Paavirkninger, Jens i sin tidligste Barndom har modtaget, henholdsvis fra Faderen og fra Moderen. Men ligesom Moderens Indflydelse var den, der varede længst, er det ogsaa den fra hende modtagne Side af hans Væsen, som er den stærkeste. Den, om man vil, etiske Værdi for Jens Nielsen, den han i sit Livs afgørende Øjeblikke af al Magt tilstræber at naa, det er de samme Egenskaber, som han alt i sine Barneaar beundrer

hos Moderen: „Modet, den ubetvingelige Viljesfasthed og den imponerende Kækhed“ overfor „Bødlernes“ Flok — og hvor meget end disse „Bødler“ skifter i ydre Magt og Myndighed, fra Fattiggaardsbestyrer til Skoleforstander, fra Husbond til Politi, fra Dommer til Fængselsmyndigheder, saa bliver han sig selv tro i denne sin Stræben. Men idet han stiller sig overfor alle disse Magthavere som krigsførende Part, idet han gør sig det til Formaal at volde dem al den Skade, al den Forulæmpelse, han formaar, saa kommer det til at bero paa Omstændighederne, hvilke Midler der i Øjeblikket er de bedst egnede til at volde Fortræd. Han er en Soldat paa Oprørernes Side, men det er Soldatens Opgave at bekæmpe sin Fjende ikke blot med Magt og i aaben Kamp, men ogsaa ved List og fra Baghold. Kræver Formaalet, for at kunne lykkes, Løgn og Bedrag, saa er det et ligesaa godt Middel som hensynsløs Sandsigen og aaben Vold. Kækheden — den bestaar i at turde vove sig i Kamp mod al denne Overmagt for ham, den ene, menige Soldat, den træder for Dagen, naar han, overmandet og fangen af sine Fjender, staar Ansigt til Ansigt med dem der, hvor Ansvaret skal gøres op — og da slynger han dem med Stolthed i Ansigtet al den Fortræd, han har gjort dem, alle de Forbrydelser, han har begaaet, ubekymret om, hvad det skal koste ham, stolt over at kunne vise dem, hvor lidt de imponerer ham, hvor frygtløs han er baade overfor deres Vrede og deres Magtmidler. Men — à la guerre comme à la guerre, saa længe Kampen forberedes eller staar paa, er det baade hans Ret og hans Pligt ogsaa at tage Løgnen og Underfundigheden i Brug — jo mere han forstaar at bruge den, desto farligere er han jo som Fjende: det fejge i hans Forbrydelser er aldrig saa fejgt, at det ikke nøjagtigt afspejler den Grad af List, han maatte anvende, for at naa sit Maal, at gøre Fjenden den størst mulige Skade — det fejge i at holde sig skjult saa længe som muligt og undgaa Opdagelsen, er ikke mere fejgt, end den Oprører er fejg, der saa længe som muligt trækker Overgivelsen ud for at føre Kampen saa virksomt som muligt. Den lovlige Kamp som den ulovlige — dens Midler er de samme, men hvad der i den første hedder Heroisme og Klogskab, er i den sidste Frækhed og List; det er Kampens Objekt, der bestemmer Benævnelsen.

(Sluttes.)

LYKKE

Af Gustav Wied.

Herredsfuldmægtig Isidor Seemanns Børn, Poul og Jørgen, maatte frit lege og tumle, hvor de vilde rundt i hele Haven. Kun øverst oppe, umiddelbart omkring Huset, turde de ikke komme, og da særlig ikke naar Faderen var hjemme — Herredsfuldmægtigen skal ha' Ro! sagde Jørgen.

Men ellers stod Faderen paa den allerfortræffeligste Fod med sit Afkom.

Drengene var ni og syv Aar.

— —

Det var en Søndag i Begyndelsen af April. Solen lyste, Træer og Blomster tænkte paa at springe ud, Stærene fløjtede livsglade, og Østenvinden peb ondt.

Ude paa Stentrappen foran Huset stod Fuldmægtigen i tyk Vinterfrakke og glædede sig over Vaaren. I Haanden holdt han, foruden sin Stok, et afskaaret Stykke Hvedebrød, som han skulde ned med til Karudserne i Havedammen.

Jørgen, den yngste af Drengene, kom tæt og firkantet ud af Gadedøren og stillede sig ved Siden af sin Fader.

— Maa jeg gaa med Dig ud og spassere? spurgte han.

Herredsfuldmægtigen saa ned mod ham og nænnede ikke at sige nej:

— Ja, Du maa.

Og Drengen bukkede:

— Tak!

— Men Du maa ikke sige et Muk paa hele Turen.

— Nej!

— Og Du maa heller ikke holde mig i Haanden.

— Nej!

— Skal Du ikke have Overfrakke paa?

— *Na-j!* sagde Drengen foragteligt — Det er kun gamle Mænd!

Og de gik sammen ned gennem Haven.

Næppe havde de gaaet ti Skridt, førend Jørgens Fingre listede sig ind i Faderens Haand.

— Blev vi ikke enige om, at Du ikke skulde holde mig i Haanden?

— Jo . . . lo Drengen forlegen og trak hurtig Fingrene til sig — det glemte jeg nok, altsaa!

Paa Affaldsdyngen bag Nøddehækken stod Poul, den ældste, med Armene korslagte over Brystet og stirrede fanatisk ud over Karudsedammen.

— Hvad bestiller *Du*? spurgte Herredsfuldmægtigen.

Drengen saa ikke til ham; men spejdede ufravendt frem over Dammen:

— Jeg er Napoleon den første, sagde han — der staar paa Alperne og ser ud over Middelhavet.

Herredsfuldmægtigen tog til Hatten:

— Tillader Deres Majestæt, at jeg fodrer Kar . . . *Delfinerne*?

— Værsgod!

— —

Da Fuldmægtigen og Jørgen var færdig med Fodringen af Fiskene, gik de ud af Haven og drejede om forbi Amtssygehuset ind i „Anlæget". Herinde skød Blokke af Tulipaner og Paaskeliljer frem af Jorden, og Østenvinden bed.

— Fryser Du ikke, Jørgen?

— Nej, det er jo Sommer!

Jørgen havde forlængst igen anbragt sin Haand i Faderens; dog sin Mund havde han hidtil bevaret tavs.

Men nu gik der pludselig Hul paa den; og idet han knyttede sin venstre Haand og stødte den angrebsvis frem i Luften, spurgte han:

— Vil Du tro, Far, at jeg kan tæve Carl Petersen?

Fuldmægtigen fôr sammen ved Forstyrrelsen:

— Jeg synes, vi blev enige om, at vi skulde ikke tale! sagde han saa.

— Ja . . .! nikkede Drengen. — Men hvis Du var saadan indeni li'som jeg, saa kunde Du vist heller ikke tie stille ret længe!

De kom ind paa Stien langs Søen. Jørgen kastede et misbilligende Blik ned mod det skiddengule Vand:

— Det er kedeligt, at der ikke er Hvalfiske her! sagde han.

Herredsfuldmægtigen svarede ikke.

Lidt efter mødte de en Dame, som Drengen hilste:

— Det var min Reservefrøken henne fra Børnehaven, oplyste han.

Og Fuldmægtigen, der syntes, at det var Synd at knævle ham længere, spurgte imødekommende:

— Hvad hedder hun?

— Hun hedder Fru Mathiesen . . . *Maa* jeg mere?

Og da Faderen nu nikkede samtykkende, stod Munden ikke lukket paa Drengen i den halvanden Times Tid, Turen varede. . . .

— —

Da de atter naaede tilbage til Villaens Have, kom Poul og den omtalte Carl Petersen springende frem imod dem fra en Busk:

— Stands, eller I er Dødsens!

Begge Drengene havde en Krans af Fjer om Hovedet. Deres Ansigter var tatoverede røde og blaa; og i Næse og Øren bar de Ringe af Sodavandsflaskestaaltraad. Og Poul bar, som Tegn paa sin Afstamning, et gammelt Katteskind paa højre Skulder.

Jørgen forstummede af Beundring midt i en Sætning.

— Jeg er en ung Indianerhøvding af Inkastammen! forklarede Poul og holdt sin Lanse frem foran Herredsfuldmægtigens Bryst — Carl Petersen er min Vaabendrager, og vi er ude paa Rekognonsering med Ordre fra min Fader, Ligæderen, til at støde enhver ned, der ikke giver Feltraabet!

— Og hvorledes lyder det? spurgte Fuldmægtigen i Angst.

— De ni Vande!

— De ni Vande! gentog begge de overrumplede hurtig.

— De ni Vande, passér! sagde Poul og lod Lansen synke.

Men i det samme stak han en Finger i Vejret og lyttede anspændt — Hyss! sagde han saa — Hører I den skarpe Fløjten! Irokeserne er rykket frem hinsides den store Sø! Hurtig, dæk Jer!

Og han og Carl Petersen sank paa Hug og trak de to andre med sig.

— De har naaet Bredden! vedblev Poul bleg af Sindsbevægelse — Hører I den lette Raslen i Sivene! Hvis Urokse anfører dem, er vi fortabte!

— Langtryne, sagde Vaabendrager Petersen ophidset — den hvide Mand rejser sig!

Poul sigtede med sin Bue mod Herredsfuldmægtigen, der var blevet træt i Knæene:

— Rør Dig ikke, eller jeg skyder! sagde han.

Fuldmægtigen sank uvilkaarlig paa Hug igen:

— Naade . . .! bad han — Naade for en ældre Herre! Kan I ikke bruge den unge Mand her? Jeg skænker Jer ham.

— Aa, ja, hva', Poul? bad Jørgen rystende af Kampiver.

Poul Langtryne vekslede et Par Ord paa Inkasproget med sin Vaabendrager:

— Radamaly suapis sek! sagde han derpaa — Vi har Brug for en Blodhund.

Jørgen stak øjeblikkelig Snuden mod Jorden og fraadede vildt.

— Afsted! kommanderede Langtryne — Min Fader Ligæderen vil møde os i Sumpene nord for de store Søer!

Og bort smuttede Indianerne mellem Buskene.

Snart hørte man kun Blodhundens Glammen i det fjærne. . . .

— —

Grøngul af Misundelse vandrede Herredsfuldmægtigen ene op imod Huset.

Moderne Undervisning i en kinesisk Skole.

KINA OG REFORMERNE

REGENTINDEN, HENDES NEVØ OG HENDES UDENRIGSMINISTER

Af Cand. mag. J. HOECK.

I Løbet af de sidste Maaneder er der kommet en Række Efterretninger fra Peking om de store Reformer, der forberedes i „Riget i Midten". De findes som Notitser i Bladenes Spalter, læses flygtigt og glemmes af de Fleste lige strax igen. De Færreste vil have lagt Mærke til, at man har paabegyndt, ja næsten allerede er midt i en systematisk og dybtgaaende Forandring i Lovgivning og Forvaltning i Himlens Søns Land.

Dengang den gamle Enkekejserinde for halvtredie Aar siden udstedte sit Edikt om, at man i Løbet af 10 Aar vilde skabe en Konstitution for Kina, tog man det ikke synderlig alvorligt. Men da saa Ediktet af 1. September 1906 aabent erklærede: Kinas Forfatning skal forandres, thi dets Institutioner er forældede — fæstedes Opmærksomheden igen for en Tid paa Kæmperiget, navnlig da det store Opiumsdekret, i Følge hvilket al Indførsel samt Produktion og Forbrug af Opium i Kina skal ophøre i Løbet af ti Aar, fulgte tre Uger efter, og man strax tog energisk fat for at hindre Udbredelsen af den bekendte nationale Last. Men saa optoges Interessen igen af andet paa den hurtigt skiftende politiske Horisont.

Forholdet er imidlertid det, at den ene vigtige Anordning afløser den anden. Man tænke sig blot, hvad det vil sige, at det gamle Examensvæsen med de overdrevne Krav til Kendskab til Klassikerne ganske forandres, i væsentlig Grad til Fordel for moderne Videnskaber, samt at det barbariske Retsvæsen reformeres. Pryglestraffen er afskaffet ved Edikt af 3. August 1905, i Stedet træder Bøder og Tvangsarbejde. Man er nu ifærd med at oprette et stort offentligt Skolevæsen med særlige tekniske Uddannelsesanstalter. Af andre vigtige Reformer kan nævnes Oprettelsen af Pigeskoler over hele Riget, og Enkekejserindens gentagne Formaninger imod Forkrøbling af smaa Pigers

Fødder. Store offentlige Arbejder, saaledes nye Statsbaneanlæg, er dels projekterede, dels under Udførelse. Ved Edikt af 4. Oktober 1907 ophæves en Række Mantchu-Garnisoner rundt om i Riget; dette er ikke blot Indledningen til en stor Militær-Reform, men tillige en finansiel, der vil lette Skattebyrden navnlig for de Provinser, der udreder deres Afgifter i Naturalier, og endelig tilsigter den at mildne Modsætningsforholdet mellem det mantschuriske Element og det kinesiske.

Forarbejderne til at danne en Konstitution for alle „de atten Provinser" har været igang efter at de kinesiske Studiekommissioner, der har berejst Europa og Amerika, er komne hjem. Der er dannet et Regeringsraad, bestaaende af de højeste Embedsmænd fra de forskellige Rigsdele med den særlige Opgave at udarbejde og til Kejseren at fremkomme med Forslag om en ny Forfatning. Til første Præsident for denne Kinas grundlovgivende Rigsforsamling har Kejseren udnævnt sin Slægtning, den 33-aarige Prins P'u lun. Det synes dog, at ogsaa dennes yngre Broder, Prins P'u tun og endnu en tredie kejserlig Prins har Sæde i Præsidiet.

Samtidig er der sket en meget vigtig Simplificering i administrativ Henseende. De tidligere ministerielle Kollegier er delvis afløste af et Ministerium, der i meget høj Grad nærmer sig vor Opfattelse af dette Begreb. D. 27. September 1907 offentliggjordes i det offentlige Blad i Peking en Liste over Kronens højeste Raadgivere, der delvis efter engelsk Mønster er formede i to Klasser, „det store Raad" (Kabinettet), og Statssekretærernes fagministerielle Raad. Konseilspræsident er Prins Ching, hekendt som den, der sammen med den afdøde Li-Hung-Chang førte Fredsforhandlingerne med Europa efter Boxerkrigen. Medlem af det store Raad, der tæller otte Medlemmer, er Yüan-Shih-Kai, der tillige i Fagministrenes er Udenrigsminister.

De tre Personer, der i fremskudte Stillinger for Tiden hver paa sin Vis arbejder paa Kinas Modernisering er altsaa den stadig ungdommelige og virksomme Regentinde, Kejserinde Tsu-Hsi, der forlængst har overskredet Støvets Aar, hendes Slægtning Prins Pu lun, der just er ude over den første Ungdom, samt den nuværende Udenrigsminister Yüan-Shih-Kai, der staar paa Livets Middagshøjde, og hvis hele Karriere er noget af et Eventyr.

* * *

Det er nødvendigt for Forstaaelsen af det Følgende, at jeg minder om enkelte historiske Data, for at paavise, hvad det netop er, som har gjort Jordbunden frugtbar for Reformer og politisk set gjort dem paatrængende nødvendige.

Regentinden, Enkekejserinde Tsu-Hsis eneste Søn var Kejser fra 1861 til 1875, da han døde barnløs, knap 20 Aar gammel. Hans Efterfølger blev hans Fætter, den nuværende Kejser Kwang Hsu, der ved sin Tronbestigelse kun var 3 Aar. Under Formynderskab af Tsu-Hsi (og indtil 1881 tillige af sin egen kødelige Moder) regerede Barnekejseren til 1889, da han erklæredes for myndig. Enkekejserinden udvalgte sin egen Broderdatter til den unge Kejsers Hustru og blev saaledes Tante til baade Kejseren og Kejserinden.

De ni Aar, fra 1889 til 1898, i hvilke den unge Kejser selv udøvede Regeringsmagten — dog den meste Tid under Enkekejserindens Vejledning og Myndighed —, blev en stor Gæringens og Brydningens Tid. I 1894 har vi Krigen med Japan, der aabnede Øjnene paa mange af Kinas bedste Mænd for den umaadelig store Betydning Tilegnelsen af europæiske Kulturformer vilde have for Rigets Udvikling i militær Henseende. Et Reformparti, saa vidtgaaende radikalt i sine Krav, at det næsten maatte forekomme konservative Kinesere som revo-

lutionært, fik under Ledelse af Kang-Yü-Wei stor Indflydelse paa Kejseren. Man vilde med hæsblæsende Fart reformere Kæmperiget. Enkekejserinden, som jo officielt ikke mere var ved Styret, saa at dette maatte ende galt. Mantschu-Dynastiet var iforvejen ilde lidt, ja næsten forhadt, en stærk national Stemning var navnlig efter Tysklands brutale Optræden i Kiao-tschou Affæren voxet frem, og den havde givet Anledning til Dannelsen af de frivillige Drengeforbund i Tschili-Provinsen, af hvilke Boxerbevægelsen spirede frem.

Da Enkekejserindens Modsætningsforhold til hendes tidligere Myndling blev aabenbar, sluttede ikke blot de mest Reaktionære sig om hende, men ogsaa de moderat-reformvenlige Elementer. Kang-Yü-Wei saa dette og undfangede Ideen til et storartet Kup, der gik ud paa at lade „den store onde Dame" fængsle og helst helt uskadeliggøre. Han fik derfor i al Hemmelighed udvirket en kejserlig Befaling, ifølge hvilken der i Hast skulde trækkes Tropper til Peking. Daværende General Yüan-Shih-Kai, der kommanderede 5000 Mand i Hsia-Tshan (mellem Tientsin og Taku) fik ogsaa en saadan Ordre, men anede Uraad. Han vovede at trodse Befalingen og fik gennem Vicekonge Yung-lu i Tientsin Enkekejserinden underrettet om, hvad der sandsynligvis var i Gære.

Enkekejserinden handlede prompte. Ved Hjælp af de hende hengivne Tropper lod hun strax alle det radikale Reformpartis Ledere fængsle; dog lykkedes det selve Hovedmanden, Kang-Yu-Wei, at flygte paa en næsten eventyrlig Maade. (Han lever den Dag idag under britisk Beskyttelse i Bagindien). Hun tvang derefter Kejseren til paany at stille sig under hendes Formynderskab („fordi han følte sig syg og svag og erkendte at være vildledt af slette Raadgivere") samt lod umiddelbart efter de fængslede Reformledere halshugge i Fængslet, før Rettens Dom var falden. Hermed var Paladsrevolutionen af September 1898 fuldbyrdet.

Yuan-Shih-Kai blev kort efter Guvernør over Shantung-Provinsen. Han var det, mens Prins Tuan blev Enkekejserindens farlige europæerfjendtlige Raadgiver, netop da Regentinden stod overfor det frygtelige Valg at erklære sig for eller imod Boxerne. Bekendte hun sig for Boxerne, kunde Dynastiet maaske reddes, men det vilde betyde Krig med Vestens Stormagter og sandsynligvis ende med et Nederlag,

Enkekejserinden af Kina.

og erklærede hun sig imod Boxerne, da vilde Nordkina i Løbet af kort Tid være Skuepladsen for en frygtelig Revolution, der straks vilde „feje Kejserhuset ud i Ørkenen". Hun kendte jo slige voldsomme Revolutioner af Erfaring; hun havde selv været Medregentinde for sin afdøde Søn under Taiping-Oprøret, da en Rebel-Kejser residerede i Mellemkina, og da man tilsidst maatte bede Vestmagterne hjælpe til med at pacificere.

Regentinden tog saa Folkets og den offentlige Menings Parti. De første Kanonskud faldt ved Taku, og Krigen mod Europæerne begyndte. Der blev udstedt en kejserlig Befaling til Vicekongerne og Guvernørerne om at stille Tropper til Regeringens Raadighed for at bekæmpe Europæerne. Men for anden Gang vovede Yüan-Shih-Kai at sidde den overhørig, endda Ordren var udstedt af hans høje Velynderinde, Enkekejserinden, hvem han selv havde gjort til Regentinde igen! Yüan-Shih-Kai indsaa, at det denne Gang var selve den store Dame, der ikke havde den rette Forstaaelse af Situationen. Han negligerede Ordrerne fra Peking, ja handlede endog saa stik imod dem, at han i sin egen Provins bekrigede Boxerne, Regeringstroppernes Allierede, paa det Voldsomste og arrangerede forbløffende, ja skrækindjagende Massehenrettelser blandt dem, hans Folk fangede.

For anden Gang viste Yüan-Shih-Kai sig som Kinas Bismarck. Han gjorde det overraskende Skridt at lamme sit eget Lands Forsvarsevne udadtil — for at sikre Freden indadtil. Han saa overlegent og koldt paa Situationen: Hensigten helliger Midlet! To Gange vovede denne i Sandhed store Personlighed sit eget Liv for sin egen moderat-reformvenlige Politik — og begge Gange vandt han. Saavel i 1898 som i 1900 var det ham, der forstod at afværge de allerfrygteligste Katastrofer.

Yüan-Shih-Kai blev kort efter Fredsslutningen Vicekonge i Tshili-Provinsen, hvor han efter det Forudgaaede var sikker paa alle Europæernes Tillid. Adskillige Danske har her truffet sammen med ham. Den, som kender ham bedst, er vel nok Telegrafingeniør Schiern, som, knyttet til ham ved Venskabsbaand, har kunnet følge hans Karriere i mere end 20 Aar.

Det er i Yüan-Shih-Kais Skole, at Kinas yngre Statsmænd er voxede op. Regentinden har efter hans Raad brudt med de gamle Traditioner om kun at omgive sig med alderstegne Raadgivere. Og derved er hendes begavede Yndling Prins Pu-lun ogsaa kommet stærkt i Forgrunden. Det er jo ham, hvem et stort moralsk, ja næsten historisk Ansvar kommer til at hvile paa, naar den nuværende Rigsforsamling faar endt sit Hverv. Det har paa Forhaand sine Vanskeligheder at skabe en parlamentarisk Repræsentation for Kina, fordi — saa underligt det end lyder — man har den næsten iforvejen! Man har den i Form af selve de Lærde, som nu skal gøre Forslag om at faa Systemet ændret, udvidet og fastere organiseret. I Kina, Verdens mest demokratiske Land, udgaar de Lærde fra alle Samfundsklasser, og det menige Folk ser op til dem. De danner faktisk Korporationer med lovhjemlet raadgivende Myndighed. Men naar nu Fremtidens Lærde ifølge kejserligt Dekret skal have en helt anden Uddannelse end Nutidens har faaet, og naar fremtidig ingen Mandarin kan gøre sig Haab om overordnede Embeder, medmindre han er fortrolig med europæisk Statsforfatningsret, da bliver jo Folkets Repræsentanter lidt efter lidt af en helt anden Støbning.

Allerede for Decennier siden har Regentinden studeret europæisk Statsret, og for Kinas mest oplyste Statsmænd har Tanken om en Konstitution i europæisk Forstand længe været nærliggende. Den kinesiske Diplomat, General Tscheng-Ki-Tong, som i over 10 Aar levede i Europa, ansaa den allerede i Firserne for en Mulighed. Men almindelig

Valgret betragtede han for en Absurditet, ligesaavel som han fandt den taabelig i Europa. Man ler ad mig — skrev han engang — naar jeg spørger, hvorfor ikke Medlemmerne af Académie Française vælges ved almindelig Folkeafstemning! Man vælger jo dog paa den Maade de Mænd, der skal give Folket Love.

* * *

Ingen kan endnu vide, hvor store Kvalifikationer Prins P'u lun medbringer til sit særlige Kald hvad den grundlovgivende Rigsforsamling angaar. Han har set sig adskilligt om i Verden og blev alt som ung sat til høje Æresposter. Saaledes besøgte han i 1904 paa Kejserens Vegne Mikadoen og var derefter Kinas Storkommissær ved Verdensudstillingen i St. Louis samt senere Præsident Roosevelts Gæst. Og da han er den Tronen nærmest staaende yngre Prins kan det heller ikke undre, at han atter fornylig paa Himlens Søns Vegne har gæstet Kejseren af Japan.

I det store Krigsaar har nærværende Forfatter haft den Ære at blive modtagen af Prins P'u-lun. Jeg bevarer et meget levende og sympatisk Indtryk af ham. Den 20 Minutter lange Samtale, der førtes ved Hjælp af Tolk (til Engelsk) har jeg dengang strax nedskrevet. Og da ogsaa en anden Dansk var tilstede, kan jeg garantere for, at nedenstaaende Referat er blevet saa korrekt som muligt. Flere af Prinsens Udtalelser, som dengang forekom mig aparte, er under den følgende Tids Ophold i Østen blevne mig fuldt forstaaelige.

— — —

Efter at mange Formaliteter var ordnede, stededes jeg til Audiens en Foraarsdag i Taotai'ens Palæ i Shanghai, hvor Prinsen midlertidig havde Ophold. Iforvejen havde jeg meddelt den fornemme Mandarin, der fungerede som en Art Hofchef og talte fortrinligt Engelsk, Indholdet af de Spørgsmaal jeg havde tænkt at stille til Prinsen. Jeg overrakte ham dem skriftligt.

Hr. A. Petersen, der midlertidig var Bestyrer for Østasiatisk Kompagnis Shanghai-Filial, gik paa det fastsatte Tidspunkt med mig for det Tilfælde, at der i sidste Øjeblik skulde vise sig Vanskeligheder. Han var jo mere fortrolig med Forholdene og var en personlig Bekendt af adskillige af de stedlige Mandariner. Vi troede, at vi først skulde tale med den Mand, jeg kalder Hofchefen (jeg har glemt hans Navn) og sendte vore Kort til ham. En Mandarin bad os følge sig. Vi gik opad nogle Trapper, gennem lange Gallerier og en Suite pragtfuldt møblerede Værelser. Saa aabnedes Døren til en lille elegant Salon, som vi blev bedte træde ind i. Her sad to Herrer. Den ene, en midaldrende Mand med et behageligt aaben Ansigt gik os imøde og spurgte: De er Hr. . . ., og De Hr. . . .? Da vi havde bekræftet dette, vendte han sig med et Buk om mod den anden, yngre Herre og gentog vore Navne samt sagde derefter paa Engelsk, henvendt til os: Det er Hans Kejserlige Højhed!

Ingen af os havde strax genkendt ham, og vor Overraskelse var stor, navnlig hos Hr. Petersen, der jo slet ikke havde søgt nogen Audiens. Prinsen gav os venligt hilsende Haanden. Den Mand, der havde præsenteret os, var naturligvis Tolken. Prinsen bad os med en Haandbevægelse at tage Plads. Ved den Lejlighed begik jeg vist en Etikettefejl. Jeg vilde sætte mig paa den Stol, der stod nærmest, da Tolken, tilsyneladende ganske nervøs, pegede paa en anden, der stod tilhøjre for Prinsen, med et hastigt: This chair, please Sir! Hr. Petersen fik sig anvist en ligeoverfor Hs. kejserlige Højhed, og Tolken tog Plads tilvenstre for ham, altsaa egentlig en ret underlig Gruppering, da jeg jo altid maatte tale hen forbi Prinsen, naar jeg skulde sige noget til Tol-

ken. Den Dør, vi var kommen ind ad, var forbleven staaende aaben, og i den viste sig pludselig et Par Mandariner, der, uden at træde indenfor, stod strunke som en Art Vagt. Jeg var just ifærd med at sige et Par pæne Ord til Tak for, at Prinsen havde villet modtage os og fik henvist til de Spørgsmaal, jeg havde nedskrevet, da Tjenere kom ind ad en anden Dør og bød Cigarer og Cigaretter.

Medens disse tændtes, fik jeg Lejlighed til nærmere at se paa Himlens Søns Slægtning. Han var ikke iført den gule pelsforede Kappe, som ikkun Kejserhusets Medlemmer maa bære, og som han ellers bar, naar han var ude, men derimod en meget fin Mandarinklædning. Paa Hovedet havde han en kejserlig Mandarinhat med en rødligt funklende Ædelstensknap af et lille Lærkeægs Størrelse. Hatten havde en omtrent alenlang Stjert agterud med to Paafuglehale-Øjne. De Hornbriller, som Prinsen bærer ved højtidelige Lejligheder, havde han ikke paa. Det vilde ogsaa være Synd derved delvis at skjule de smukke, dybe, mørkebrune Øjne, der syntes saa tænksomme og melankolske, men som viste sig at kunne spille af Liv under en Latter og funkle fornøjet. Prinsens Ansigt var egentlig smukt. Det var slet ikke den Type, man var vant til at se i Mellem- og Sydkina, men en bleggulere og samtidig mere ovalt, mere europæisk Form, uden Mongolernes fremstaaende Kindben.

Medens jeg anstillede disse Iagttagelser af det renracede mantschuriske Fyrsteblod, havde Tolken oversat mit første Spørgsmaal, der som Indledning i al Almindelighed gik ud fra det interessante Faktum, at et Medlem af Kejserhuset paatog sig en stor handelspolitisk Mission, og som derefter mundede ud i en i Spørgeform fremsat Formodning om, at dette vel betød, at Kina var villigt til i stadig forøget Grad at træde i kommercielt Samkvem med Omverdenen. — Prinsen svarede, at hans Rejse, bortset fra dens officielle Karakter, nærmest var en Studierejse. Han skulde se, hvad Kina kunde lære af andre Lande og omvendt. Den bedst mulige Viden maatte være den Basis, hvorpaa sunde internationale Handelsforhold byggedes op, „hvilke det i Sandhed er den kejserlige Regerings Ønske at etablere saa nært som muligt med andre Magter."

Mit næste Spørgsmaal drejede sig om, hvorvidt Regeringen ikke vilde gøre yderligere Skridt til at udnytte det vældige Lands Naturrigdomme (d. v. s. stille sig liberalere end hidtil), thi det havde jo ved sin uhyre Befolkning en levende Betingelse for en mægtig Storindustri. Prinsen smilte, som om han anede noget underfundigt i mit Spørgsmaal. Han har maaske tænkt, at jeg gærne vilde vide, om Europæere kunde vente sig yderligere Koncessioner paa Kulbrydning i Verdens kulrigeste Land. Han svarede med Eftertryk, at Regeringen rundt om i Landet oprettede tekniske Skoler, hvilket jeg lettelig kunde overbevise mig om, og at Regeringen selv havde Opmærksomheden henvendt paa Hævningen af de tunge Skatte af Metal og Kul, som oftest laa under Landets goldeste Jord. Og i Forbindelse hermed stod en yderligere Udvikling af Jernbanenettet ved Regeringen.

Den siden da forløbne Tid har tilfulde vist, at Koncessions-Æraen er ved at være forbi.

Mit tredie Spørgsmaal var jeg egentlig lidt betænkelig ved. Kejserhuset havde under Boxerkrigen kundgjort sin Vrede og Forbitrelse mod Europæerne, og Prinsen havde selv deltaget i Hoffets Flugt fra Peking. Det lød saaledes: Existerer der stadig i Kinas allerhøjeste Kredse nogen Uvillie overfor Europæere eller Amerikanere anden end den, der er indirekte og uundgaaelig som Følge af Forskel i Kultur, Opdragelse og Sædvaner? — Herpaa svarede Prinsen uden Betænkning: Medlemmerne af det kejser-

lige Hus nærer ingen Uvillie overfor Europæere. Men som De siger: Forholdet er nu engang det, at jeg har et helt andet Modersmaal end De, og De gaar med helt andre Klæder end jeg. Det bør dog blandt aandeligt dannede Mennesker ikke forandre den gensidige Respekt.

Jeg kom nu til et Spørgsmaal af social Art. Var det Hs. kejserlige Højheds Mening, at gensidige nære Handelsforbindelser kunde etableres uden Racernes yderligere Blodblanding. Hidtil havde det jo vist sig, at Børn af blandede Forbindelser som oftest arver begge Forældres eller Racers slette Egenskaber, men ingen af de gode.

Fra det kejserlige Sommerpalads.

Til min Forbavselse blev Prinsen pludselig ivrig. Han talte hurtigt og meget og lod knap Tolken Tid til at oversætte. Det var ganske tydeligt, at et eller andet ved dette Spørgsmaal havde berørt ham ilde. Gennem Tolken erfarede jeg Følgende:

„Jeg vil strax sige Dem, at jeg aldeles ikke tror paa den europæiske Arvelighedsteori. Jeg er fuldt og fast overbevist om, at *Opdragelsen* spiller en tusindfold større Rolle end Afstamningen. Forstaaelsen af et Barns Sind og Karakter er langt vigtigere end Farvenuancen paa dets Kind og Optegnelsen af hvem der var dets Fader og Moder. Netop fordi — som jeg før sagde — vi er alle Mennesker. Jeg for mit Vedkommende kan virkelig ikke indse, hvad fordomsfri Folk kan have at indvende imod Forbindelser mellem Europæere og Asiater. Naar Forbindelserne hidtil (i Half-casts) har vist et uheldigt Resultat, da er Skylden Forældrenes. Det er dem, der har været uciviliserede nok til *ikke* at sørge for *Børnenes Opdragelse*, og de har avlet Barbari eller Immoralitet i Stedet for Kulturberigelse."

Denne komplette Afvisning af Tanken om Arvelighed forbavsede mig og betog mig Modet til at fremhæve de mange praktiske Erfaringer, man dog havde angaaende dette vigtige biologiske og sociale Spørgsmaal. — Først længe efter er det gaaet op for mig, at Prinsen har svaret i fuld Overensstemmelse med *Kungfutzes Lære*, og, holdende sig strengt til denne, slet ikke kunde svare anderledes. Den for næsten halvtredie Aartusinde siden afdøde Vismand, som ellers ikke opstiller Dogmer, hævder dog som en bestemt Forudsætning og Grundsætning, at alle Mennesker fødes med en god Natur. For en Mand med den ægte kungfutzianske Tankegang er al Tale om arvede uheldige Dispositioner eller Egenskaber derfor noget Snak. Det er først ved Berøring med Verden, at Mennesket besmittes.

I mit femte Spørgsmaal nævnte jeg den i Europa frygtede „gule Fare" og tilføjede, at man jo i Asien syntes at have en tilsvarende Frygt for en „hvid Fare".

Prinsen lo, da Ordet gul Fare (yellow peril) blev oversat for ham; men han blev strax efter alvorlig igen og holdt derefter en hel lille Fredstale, som ogsaa forbavsede ved den næsten uforbeholdne Maade, hvorpaa han gav Ideen om *Verdensfreden* sin Tilslutning. Hans Ord kunde ligesaa godt være udgaaede fra en Bertha v. Suttners Mund. Han ytrede bl. A.:

„Min og alle dannede Menneskers Religion

er vel nok *Fredens*. Folk skal lade hverandre i Fred, Nationer som Mennesker omgaas hverandre til fælles Fordel, Oplysning, Belæring og gensidig almindelig og personlig Glæde. Saaledes som nu for Exempel vi forskellige Mennesker her. Er Nationers *Beherskelse* saa ringe, at de kan *slaas*, da er *Barbariet* endnu ikke fuldt udryddet hos dem. Det *skal* udryddes, saa vidt *maa* Verden komme. Vi her i Kina staar i Midten. Europa har givet os den venstre Haand, Amerika den højre. Og alle har vi lovet hverandre lige ærligt ikke at gøre hverandre Fortræd og fremfor alt forsøge en Forstaaelse."

Man lægge Mærke til, at disse Udtalelser fremkom, medens den russisk-japanske Krig rasede. I Vendingen om Nationernes Beherskelse mærker vi atter Kungfutze med hans Krav til alle Mennesker og navnlig til Herskeren om stedse at beherske sig selv.

Mit sidste Spørgsmaal gjaldt Indførelsen af europæiske Hygiejne-Regler i de store Befolkningscentre i Kina, hvor man kan se saa meget Forfærdeligt. (Jeg er senere bleven gjort opmærksom paa, at dette Spørgsmaal var lige ved at være malplaceret, fordi den forrige Kejser, Enkekejserindens Søn, døde af Kopper, fordi man ikke vilde rette sig efter europæiske Forskrifter). Prinsen svarede: Jeg forstaar tydeligt og desværre alt for godt, hvad De rører ved. Selv ved jeg, hvad Hygiejne betyder. Og fremdeles, at Kina skylder Europa megen Tak for Belæring. Men jeg tror, at ogsaa dette Spørgsmaal maa løses ad en helt anden Vej end den, der vistnok foresvæver Dem — jeg mener ligesom før, ad *Opdragelsens*, ad *Skolens* Vej. De har selv brugt en Vending om vore „utalte Millioner". Tænk Dem, hvilken uhyre tung Sten De opfordrer os til at løfte. Det *skal* ske, men forlang det ikke af os i en Haandevending, i eet Tag.

— — —

Jeg bad Tolken frembære vor ærbødige Tak for Modtagelsen, hvorefter Prinsen med orientalsk Høflighed fremkom med saa overvældende Komplimenter over den Glæde, han havde haft af Samtalen, at jeg slet ikke vidste, hvordan jeg skulde give igen herpaa. Da kom Hr. Petersen, som hele Tiden havde været pinligt berørt af at være kommen med til Audiens af en Fejltagelse, mig til Hjælp paa en fortræffelig Maade. Han bad Tolken sige, at han kun havde villet følge mig til Taotai'ens Palæ (hvor Prinsen boede under sit Ophold i Shanghai), men da han tillige havde haft den uventede Ære at blive modtagen, vilde han gerne bede om ogsaa at maatte udtale sin Tak med Ønsket om, at Hans kejserlige Højhed vilde faa Held med sig paa sin store Rejse over Stillehavet. Ogsaa en af det danske Kongehuses Medlemmer havde i den danske Handels Interesse gjort en Rejse med lignende Formaal og denne Rejse („Valkyrien"s Togt) var just gaaet til Kina. Han haabede nu, at Hs. kejserl. Højhed maatte faa et tilsvarende Udbytte for det store Kina som den danske Prinses Rejse havde faaet for det lille Danmark.

Prinsen takkede forbindtligt og kom med nye Komplimenter, der kulminerede, da han gav os Haanden til Farvel og sagde, at hans Døre fremtidig skulde staa os aabne. — De to Mandariner, eller rettere Officerer, i den aabne Dør blev nu levende igen; de ledsagede os ud i Palægaarden.

Den næste Dag stod der om Audiensen en Notits i de kinesiske Blade. Den nu stærkt voxende indfødte Presse har sin Hofreportage ganske som den europæiske. I Notitsen betegnedes jeg som intet mindre end en „overmaade lærd Herre" fra Europa.

Det fremgaar forhaabentlig af Ovenstaaende, at Prins P'u-lun er en virkelig og oprigtig Reformven, hvor meget han end holder fast ved de gamle kungfutzianske Læresætninger, der er en Mellemting mellem Religion og

Statsret. Retsfilosofi og Regler for Opdragelse. De aabenbare og praktiske Fordele ved den europæiske Kultur har ved Jernbaners og Telegrafers Anlæg allerede bragt til Fald saa mangen Fordom, der voxede op i Skyggen af Kungfutzes Aand. Alligevel hylder man officielt og demonstrativt den store Lærer Kungfutz, der selv døde som en skuffet Olding, men hvis Aand Aar 1 e. Kr. udnævntes til Hertug, i 1465 til „Himlens Hjerte" og for et Aar siden — ved „kejserligt" Edikt af 31. December 1906 — fik tillagt „Rang lig med Himlen og Jorden". Saa underligt er Kina!

Efter de Udtalelser, Prins P'u-lun fremkom med, synes ogsaa han at have et Janushoved: et Ansigt, der skuer frem, et andet, der skuer tilbage — eller at være Personifikationen i Overgangstiden. Med sejg Fastholden ved de gamle Ideer vil han bygge noget Nyt op. Hele Reformtanken er paa sælsomst Vis illustreret ved Samarbejdet mellem den gamle Herskerinde, den midaldrende Raadgiver og den unge Fyrste, som menes udset til at blive sin Grandtantes Afløser som den virkelige Regent over et Folk paa mere end 430 Millioner.

Enkekejserindens Haand.

DANSK POLITIK

Af A. PESCHCKE KØEDT.

DANSK Politik staar for Tiden i Opløsningens Tegn. Ret og Uret, Løgn og Sandhed, sort og hvidt blandes af drevne Politikere under gensidige Beskyldninger sammen i et forvirret Kaos. Og det er ingen let Opgave at udrede Forvirringens Traade, saaledes at man i korte Træk kan klarlægge Demoralisationens Aarsager og paapege Veje til sundere Tilstande.

For at en Undersøgelse af den her antydede Art skal gøre den tilsigtede Nytte, maa den foretages under neutrale Synspunkter. Parti-Lidenskaben bidrager ikke til at klare Begreberne.

Der er neppe delte Meninger om, at den foreliggende politiske Situation indad til og udad til er mærket af en pinlig Usikkerhed. Grundtonen i Rigsdagens Forhandlinger vidner om en stadig tiltagende Mistillid. Man har en Følelse, som om der forestod et politisk Jordskælv. En snigende Mistænksomhed breder sig gennem alle Samfundslag. Og Oppositionens Grupper lægger uden Partiforskel Hovedskylden for Misèren paa en enkelt Mands Skuldre. Justitsminister Alberti er Synderen, og det bebrejdes Regeringens Chef, at han ikke for længe siden har dømt ham fra Embedet.

Men den Type af haardhalsede og hensynsløse Politikere, som Herr Alberti tilhører, findes i alle Parlamenter. Og Aarsagen til, at dens Repræsentanter saa ofte ses i fremskudte Stillinger, maa søges i Vælgernes Mangel paa fintfølende politisk Moral. Alberti er simpelthen et Produkt af sin Tid. Hans Bortgang fra den politiske Arena vilde ikke rense Luften for det Smitstof, som hele Rigsdagen og Flertallet af Landets Vælgere er og har været befængt med, længe før Herr Alberti blev Medlem af Regeringen.

Ondet har langt dybere liggende Aarsager end en enkelt Ministers administrative Overgreb og altfor vidt drevne private Foretagsomhed. Desuden har Alberti ved Siden af sine Fejl ikke faa gode Statsmands-Egenskaber, som adskillige af hans mindre fremtrædende og derfor mindre omtalte Kolleger mangler.

Hvis det Frontangreb, som Politikere fra forskellige Lejre i den senere Tid med forenede Kræfter har rettet mod Herr Alberti, kun fører til, at vi faar en anden, mindre driftig og mere medgørlig Justitsminister, medens alt ellers bliver ved det gamle, saa vindes der mindre ved Ombytningen, end den opskræmmede politiske Morals djærve Talsmænd venter. Skal Kampen mod Demoralisationen bære Frugter, saa maa hele Rigsdagen luftes ud i alle Kroge fra yderste Venstre til yderste Højre. Og er det sket, saa maa Udrensningsarbejdet fortsættes blandt Vælgerne. *Det, vi trænger til, er en Løftelse af hele vort offentlige Livs moralske Niveau.*

Det er en bedrøvelig Kendsgerning, at vi i mange Forhold er sunkne ned til den af Dommeren i Wessels „Smeden og Bageren" docerede Retsmoral: „Det, der ikke er forbudt, det er tilladt." Ved Hjælp af denne Nøgle forstaar man afdøde Finansminister Lassens Forsvar for den af Dr. Birck anklagede Kammeradvokat:

> Handlinger, der ikke ere strafbare efter Loven, nedsætter ikke en Embedsmand i Regeringens Omdømme. Den gængse borgerlige Moral eller Mangel paa Moral maa i slige Forhold være vejledende for Regeringens Optræden.

Finansministerens retskafne Karakter er bleven anerkendt af alle Partier. Men man behøver ikke at være Profet for at kunne forudsige, at en saadan Slaphed i Dommermyndigheden nødvendigvis maa virke

stimulerende i Retning af en Politik, som i stadig større Udstrækning frigør sig for moralske Hensyn, hvis Tilsidesættelse ikke medfører Fare for Konflikter med den kriminelle Straffelov. De borgerlige Handlinger klassificeres i Henhold til denne Retsfortolkning efter Delingslinien: *Udenfor* og *indenfor* Tugthusgrænsen.

De, der er saa nøje kendte med Lovens Løngange, at de stadig kan holde sig paa den rette Side af Linien, er herefter Hædersmænd, som kan naa op til Landets højeste Stillinger. Og en revsende Kritik af deres Handlinger karakteriseres som et Udslag af svundne Tiders forældede Æresbegreber, hvilke vor oplyste Slægt ikke længere har Brug for.

Andre, som af Mangel paa Lovkyndighed er komne paa den gale Side af Linien, maa finde sig i at blive deklasserede og dømte af Skriftkloge, der somme Tider kun med Nød og næppe har holdt sig selv udenfor den kriminelle Grænse.

Paa den Maade har man ved Juraens Hjælp etableret et System, der med faa Ord kan betegnes som „den rene Linies" Retsmoral.

Gaar vi herefter til en Undersøgelse af den moralske Dekadences Aarsager, saa føres vi med logisk Konsekvens tilbage til Provisoriet. Skønt Estrup har erhvervet sig et velfortjent Ry for ubestikkelig personlig Ærlighed, har Provisoriet i flere Retninger øvet en saa demoraliserende Virkning, at der vil kræves flere Slægtleds anstrængende Arbejde for at befri vort offentlige Liv for den Svækkelse af Retsbevidstheden, som det provisoriske System affødte.

Det er hævet over enhver Tvivl, at Højres Ledere med Estrup i Spidsen var besjælede af en varm Kærlighed til Fædrelandet, og at deres politiske Skaktræk havde det dobbelte Formaal indad til at værne vort Samfund mod Følgerne af demokratiske Udskejelser og udad til at styrke vort forsømte militære Forsvar. Men de Dæmninger, som Højre ved Hjælp af hasarderede Grundlovsfortolkninger rejste mod det parlamentariske Flertalsstyre, var fra første Færd dødsdømte, med mindre det konservative Partis Førere var villige til i Nødstilfælde at tage Konsekvensen af deres Politik: *Statskupet.*

I Stedet for at paatage sig det med et saadant aabent Grundlovsbrud forbundne Ansvar drog Højres Ledere os under Mindretalsstyret ned i et politisk Kvaksalveri, der nødvendigvis maatte skade Højres Livssag, Forsvarssagen, i Befolkningens Omdømme og virke sløvende paa vort offentlige Livs Moral. Hele vor Embedsstand blev udsat for Smitte af Provisoriet. Selvtægts-Systemets Hovmod bredte sig fra Taburetterne og Regeringskontorerne til Kirken, Politiet og Tinghuset. Tilliden til vore Dommere blev rystet i sin Grundvold. Respekten for Højesteret og Troen paa Rigsrettens Upartiskhed blev nedbrudt under Befolkningens tiltagende Erkendelse af, at Lovens Haandhævere ved Afgørelsen af politiske Retstrætter ofte baade var Dommere og Part i Sagen. Og blandt de Elementer, der med jublende Bifald stimulerede Provisoriets Talsmænd til nye forvovne Skridt paa den grundlovstridige Glidebane, fandtes ved Siden af kortsynede men hæderlige Mænd en Mængde tvivlsomme Karakterer, der løb med Højre for at skaffe sig Ordner, Titler og andre Belønninger for trofast Trælletjeneste.

Men Provisoriet virkede ikke mindre demoraliserende indenfor Oppositionens Rækker. Venstres sønderlemmende Kritik af Højres Misgerninger blev ikke støttet af tilsvarende Handlinger. Forbitrelsen skaffede sig Luft i en ustandselig flydende radikal Ordstrøm, der vel af og til medførte Bøder og Fængselsstraf, men hvis Ophavsmænd aldrig vovede sig frem til alvorligt mente revolutionære Protester end sige til Blodsudgydelse. Tamme Skattenægtelser, der i Reglen hurtigt blev angrede og afsonede med Mulkter, angav med faa lidet glorværdige Undtagelser Højdepunktet af Oppositionens Krigstaktik.

Jeg mindes, som en af Deltagerne, et af Venstres store Partimøder i Kjøbenhavn. Der var udgaaet Indbydelser til kendte Venstremænd i alle Landets Egne, og Provisoriet blev af Partiets Førere fordømt i de skarpeste Udtryk. Men Stemningen var mat, og en kendelig Slaphed laa knugende over Forsamlingen. Efter Diskussionens Slutning trak to Jyder mig ind i en Vinduesfordybning og gav deres Misstemning Luft i følgende Ord:

„Hvis det var Meningen, at vi skulde rejse herover for at høre paa alt det moderate Vrøvl, saa maatte I Københavnere hellere have ladet os blive hjemme. Vi kom med den Forventning, at der nu skulde gøres Alvor af Truslerne, og at en Del af os nu kunde reise hjem med den i Fortrolighed udstedte Parol, at de jydske Garnisonsbyers Vaabenoplag inden 24 Timer skulde være i Venstres Hænder. Flertallet af Mandskabet er paa vor Side, og Officerernes Modstand kan vi knække i en Haandevending, naar Planen er vedtagen."

Det er den første og eneste Gang, at jeg her i Danmark har staaet Ansigt til Ansigt med en ærlig og uforfalsket Radikalisme. Disse Mænd krævede en Fører som Cromwell. De sagde ikke et Ord under Forhandlingerne, men de var villige til at paatage sig Medansvaret for en Protest-Politik, der kunde koste dem Livet. Saadanne brave og mandige Karakterer faar man Agtelse og Sympati for, selv om man ikke fuldtud deler deres Syn. De var ikke Højres Fjender af Hævnlyst eller af Magtbrynde. De vilde vove Livet for at standse en politisk Udvikling, som efter deres Overbevisning truede vort Folk med fortsat Nedgang i Selvrespekten og Tabet af Tilliden til Nationens Fremtid.

Kampen udeblev. Ansvarsfølelsen for Ord og Handlinger blev svækket i alle Samfundslag. Demoralisationen bredte sig fra Højres og Venstres Hovedkvarterer i Kjøbenhavn ud over Landet. Mundtlige og skriftlige Udtalelser vakte kun forbigaaende Stemninger og efterlod ringe praktisk Virkning. Vælgerne mistede Interessen for Rigsdagens Forhandlinger. Man vidste, at der ikke kom Mel men kun golde Aks fra Lovgivernes Mølle. Spørgsmaalet om *Kvaliteten* af Venstres Rigsdagsmænd blev stillet i anden Række. Viljen til kritikløst at stemme efter Partiparolen blev den første og vigtigste Betingelse for at blive valgt. Sagkyndighed og Selvstændighed var der ringe Brug for. Et godt Snaketøj var alt for ofte tilstrækkeligt. Venstres Førere skaffede sig paa den Maade en nem Adgang til at udøve en fast Disciplin. Nikkedukke-Systemet blev sat i Højsædet. Og Regeringsskiftet har ikke forbedret den her paapegede Udvikling. Staalsatte Karakterer, der nægter at gaa paa Akkord med deres Overbevisning, er ilde set i alle politiske Lejre. Den bøjelige og føjelige Opportunisme er Tidens Løsen. Er de faste Karakterer tilmed udrustede med solide Kundskaber og redelige Retsbegreber, forbedrer disse Egenskaber ikke deres Chance til at komme frem i det politiske Liv. Men Venstrestyret har afsløret andre demokratiske Skrøbeligheder.

Paa lignende Maade som Højres Magthavere fandt Støtte hos tvivlsomme Elementer, har en Skare af principløse Følgesvende meldt sig til Tjeneste og fundet Optagelse som Haandlangere i Venstres Hær. Ordens- og Titelvæsnet har efter „Systemskiftet" udviklet sig med endnu større Frodighed end før. Funktionarismen breder sig i Form af Belønninger for Venstrestyrets Støtter. Og de seneste Dages beskæmmende Afsløringer af Dekorationssystemets Misbrug har atter ledet Tankerne tilbage til den Tid, da Berg og andre gode Demokrater rejste en Kamp for at befri vort Samfund for hele det med Ordens- og Titelvæsnet forbundne moralske Smittestof.

Landet er nu Vidne til det bedrøvelige

Syn, at Venstres Førere ikke har formaaet at modstaa Fristelsen til at uddele og modtage Dekorationer, efter at de selv er komne til Magten. Og den Maade, paa hvilken Ordenssystemet nu haandhæves, er en Haan mod hæderlige Mænd, der har modtaget offentlige Udmærkelser som Løn for fremragende borgerlige Ydelser og virkelig Fortjeneste.

Paa intet Felt har den af Retsbevidsthedens Slappelse fremkaldte Korruption dog givet sig saa grimme Udslag som i de Kredse, der repræsenterer Pengemagten. Her har man i den senere Tid været Vidne til en for alle Hensyn blottet Attraa efter at tilrane sig Rigdom uden Kritik af Midlerne. Den politiske Dekadence har aabnet offerberedvillige Repræsentanter for den saaledes erhvervede Pengemagt Adgang til at optræde med en tidligere ukendt Frækhed, og hele Samfundet lider under Følgerne af disse Hasardspilleres hensynsløse Operationer. En Alliance mellem Rigsdagens og Børsens daarlige Elementer medfører altid og alle Vegne truende Farer for Samfundet. Vi har Anledning til at mindes denne Fare, naar vi for Tiden drøfter dansk Politik.

For at forebygge Misforstaaelser advares Læseren imod at opfatte den her fremførte Kritik af Provisoriet som en Generalforklaring af Aarsagerne til den Korruption, der har angrebet vort offentlige Liv. Meningen er kun den, at Provisoriet trods dets Ophavsmænds gode Hensigter utvivlsomt har bidraget til i alle Samfundslag at styrke daarlige Tendenser.

* * *

Forholdene indenfor Rigsdagen er prægede af en lignende Slaphed i Ansvarsfølelsen, som den vi møder ude omkring i Landet.

Atter her staar Højre med Hovedansvaret for Misèren. Vore konservative Statsmænd burde allerede i Halvfjerdserne have givet *Berg* Adgang til at danne et Venstreministerium. Det ligger nu klart for Landet, at Højre gjorde sig skyldig i en utilgivelig Fejl ved den Gang i Strid med Forfatningens Aand stædigt at fastholde Mindretalsstyret. Da saa det forhandlende Venstre i 1894 gik med til Forliget, frembød der sig paany en Lejlighed for Højre til at handle resolut og forstandigt. Men Chancerne gik tabt til ubodelig Skade for en rolig og fredelig Udvikling i frisindet Retning. Højre var døv og blind for Tidens Varsler. I hurtig Rækkefølge gjorde 3 haabløse og fra Fødselen dødsdømte Højreministerier Hoveritjeneste for Landstinget. Og da „Systemskiftet" saa endelig kom, havde Deuntzer en langt vanskeligere Opgave at løse end den, hvis Løsning Forligsmændene i 1894 stod fuldt forberedt til. Tiden mellem 1894 og „Systemskiftet" var desuden, til Skade for Deuntzers Chancer, mærket af en yderligere Nedgang i Rigsdagens Anseelse og Arbejdsevne.

Ministeriet Christensen er trods mange gode Egenskaber en levende Protest mod den efter Forliget i 1894 fra radikal Side hensynsløst gennemførte Forfølgelse af den moderate Gruppes brave Mænd. Disse er gaaede ud af Slaglinien med tomme men med rene Hænder. Indenfor den Bojsenske Gruppe var der samlet et Sæt af den danske Politiks ærligste og mest oplyste Venstremænd. Fr. Bojsen, N. Neergaard, Kl. Berntsen, Harald Holm og en hel Række af det forhandlende Venstres andre Talsmænd stod et Trin højere end adskillige af den moderate Forligspolitiks radikale Arvtagere. Man maa være blind for ej at se, at „Systemskiftet" simpelthen var en Frugt af den moderate Politik. De nye Venstremænd er kørt forsigtigt videre i det af det forhandlende Venstre valgte Spor. Og alle Forsøg paa overfor Vælgerne at nægte denne Kendsgerning vidner om Mangel paa Mod til at vedkende sig Sandheden. Den nøje Overensstemmelse i Grundtrækkene af Christensens og Bojsens Politik lader sig ikke bortfortolke. Men Bojsens Gruppe vilde paa

flere Punkter have fastholdt og gennemført Venstres Reformprogram med større Trofasthed mod Principperne.

Særkendet for Ministeriet Christensens Politik er en fortsat ængstelig Vigen for Vanskeligheder og en tiltagende Tørst efter „Resultater". Men Forklaringen for Regeringens Optræden maa først og fremmest søges hos Vælgerne. Demokratiet kræver nye Love. „Resultat-Typen" er en politisk Skifting af Fortidens Visne-Politik, som Højre og Venstre nogenlunde ligeligt bærer Skylden for. Vil Regeringen ikke optage en Kamp med Landstinget, saa er den nødt til at gaa Kompromisvejen. Men her synes Højres frikonservative Gruppe i flere vigtige Spørgsmaal at have Fordelen af en overlegen taktisk Dygtighed. Venstre er altfor tilbøjelig til uden tvingende saglige Grunde at opgive faste Standpunkter.

De hidsige Bebrejdelser, som den af Reformpartiet udtraadte radikale Fløj retter mod Regeringen, bærer nærmest Præget af et partipolitisk Skaktræk. Om Konseilspræsident Christensens ærlige Vilje til som gammel Venstremand at gøre sin Pligt med Landets Vel for Øje behøver man ikke at tvivle. Desuden findes der for Tiden i hele Rigsdagen ingen anden, som kan danne et levedygtigt Venstreministerium med et parlamentarisk Flertal i Ryggen. Stillingen er vanskelig nok alligevel. For ikke at svæve i Luften er Regeringen nødt til at lade sin Politik bestemme af Hensyn til Reformpartiets Vælgere. Og disses Flertal er under aftagende Kamplyst stille og uden Trommeslag gaaet over til Moderationen. Den nuværende Regerings mest saarbare Punkt er derfor dens Medlemmers og Støtters tidligere radikale Udtalelser, som trods alle Udflugter ikke lader sig forene med Venstre-Reformpartiets nuværende moderate Politik. Den midlertidige Strømkæntring er synlig for alle. Og Aarsagen til Radilkalismens skiftende Temperatur lader sig uden Vanskelighed paapege. Den Ild, der paa radikale Møder tændes i unge ubefæstede Hjerter, er ofte en uskyldig Halmild. Den ligner et harmløst Sct. Hans Blus, der flammer udenom en tom Tjæretønde.

Hørups politiske Arvtagere mangler i flere Retninger deres Mesters geniale Begavelse.

Naar man blot ser 25 Aar tilbage i Tiden, saa forbavses man over de mange radikale Venstremænd, der har svigtet deres Ungdoms Idealer, og de *faa*, som trofast er blevne staaende paa Skansen. Det kan uden Overdrivelse siges, at den røde radikale Farve er den mindst ægte af alle politiske Nuancer.

Bliver det engang de nuværende Radikales og Socialdemokraternes Tur at danne Regering, vil de, som oplever dette Systemskifte, blive Vidne til en ny Radikalisme, der mod de da fremrykkende Magthavere vil rejse lignende Beskyldninger for Frafald, som de haarde Anklager, Ministeriet Christensen nu maa høre. Men vi gaar tilbage til Rigsdagen.

Set uden Parti-Briller viser begge vore lovgivende Forsamlinger os Billedet af en tiltagende Forvirring. Højre er i Opløsning. Venstre, der i vigtige Spørgsmaal endnu knurrende bøjer sig for Parti-Disciplinen, er af og til indbyrdes uenigt og modfaldent. De Frikonservative har under højrøstede Protester fra deres gamle Meningsfæller lagt Bro for begge Tings Opportunister. Principperne har aldrig været noterede til en lavere og umodne Frugter fra Lovgivningens Træ til en højere Kurs end nu.

Venstres og Højres Vælgere har kort sagt faaet de Førere og den Politik, de fortjener. Og Socialdemokraterne trækker under de andre Gruppers Familiefejde vel fornøjede og med voksende Udbytte deres Vod i rørte Vande.

* * *

Det fremgaar af de foregaaende Udtalelser, at vi trænger til en grundig Reform af For-

fatningens Valgbestemmelser for at komme ind i sundere Tilstande. I de 40 Aar, der er gaaede siden Grundlovens Vedtagelse, har Danmarks økonomiske og politiske Fysiognomi paa mnage væsentlige Punkter fuldstændig forandret sig. Man behøver kun at pege paa Kommunikationsmidlernes mægtige Udvikling og Forbedring. Bestemmelsen om, at der skal vælges 1 Folketingsmand for 16,000 Indvaanere, er forældet og burde for længe siden være bleven ændret.

Men naar man rejser det Spørgsmaal, hvor stort Lovgivernes Antal skal være, saa viser det sig, at en fortsat Forøgelse af Valgkredsene i Forhold til den voksende Befolkningsmængde af vore Politikere anses som en Selvfølge.

Denne Opfattelse medfører den største Fare for vort Samfund. Og saa vist, som den sejrer, maa vi opgive Haabet om nogensinde at komme ind i sunde politiske Tilstande. Tværtimod vil vi ad den Vej med ufejlbar Sikkerhed fjerne os mere og mere fra det parlamentariske Ideal.

Vi har nu 114 Folketingsmænd og 66 Landstingsmænd, ialt 180 Lovgivere i et lille Land med $2^1/_2$ Mill. Indvaanere. Til Sammenligning anføres, at England efter de danske Forholdstal mellem Folketingsmænd og Indvaanere vilde faa henimod 3000 Medlemmer i Underhuset. Dersom vi vil ændre Forfatningen paa dette Punkt, saa bør Reformen ikke gaa i Retning af en Forøgelse men af en radikal Formindskelse af Lovgivernes Antal. Med 60 Repræsentanter i Folketinget og 40 i Landstinget vil vi være mere end tilstrækkeligt forsynede med Rigsdagsmænd i de næste 100 Aar. Det vil endda være meget vanskeligt at faa 100 Pladser besat med Mænd, som med Hensyn til Kundskaber, Kløgt og Begavelse opfylder de Fordringer, man er berettiget til at stille til Mænd, der søger Sæde i Landets lovgivende Forsamling.

Naar en Venstremand offentlig gør sig til Talsmand for den her paapegede Samfundsreform, saa kan han være sikker paa, at man fra mange Sider møder hans Forslag med harmfyldte Protester. En Nedgang i Antallet betragtes som et demokratisk Tilbageskridt, en Tilvækst i Antallet som et demokratisk Fremskridt. Men denne Opfattelse vidner om en beklagelig Begrebsforvirring.

Det mest frisindede Valgprogram kan ligesaa godt forenes med Valget af 60 som med Valget af 100 eller 150 Medlemmer. Nedsættelsen af Vælgernes Aldersgrænse fra 30 til 25 Aar, Kvindernes politiske Valgret, Landets Inddeling i lige store Kredse, disse og mange andre af Demokratiets Krav kan udmærket forenes med en Indskrænkning af Lovgivernes Antal. Og det er hævet over enhver Tvivl, at Antallets Formindskelse vil resultere i en højere, Antallets Forøgelse i en lavere Gennemsnitskvalitet af vore Lovgivere. Naar Antallet bliver formindsket, tvinges hver enkelt af vore politiske Grupper til at tage større Hensyn til sine Kandidaters Dygtighed. Og hele Lovgivningsmaskineriet vil arbejde lettere og bedre, naar Rigsdagens Forhandlinger befries for den overflødige Ordflom, som nu svækker Lovgivningens Anseelse og sinker dens Arbejde.

Hvis denne Reform lod sig gennemføre — og Vælgerne siger jo her det afgørende Ord — saa vilde Landet være vel tjent med at lønne de ved Reformen lediggjorte Lovgivere *med fuld Pension paa Livstid.* Disse Penge vil repræsentere den mest frugtbare Udgiftspost i hele Statsregnskabet.

Den her omtalte Ændring i Forfatningen er af en saa indgribende Betydning for vort Folks Fremtid, at fordomsfrie Mænd og Kvinder i alle Samfundslag med utrættelig Ihærdighed burde støtte Reformens Talsmænd og vise dem deres Sympati. Lovgivernes altfor store Antal er og har længe været den værste politiske Kræftsskade i vort lille Samfund. Vi forsumper i Vrøvl og Kævl, hvis vi ikke

resolut angriber Ondet ved Roden. Dersom det skal lykkes at faa Bugt med den om sig gribende politiske Dekadence, saa er den her paapegede Vej den korteste og sikreste til Maalet. Og saa vist, som dette Maal naas, vil Forandringen blive følt som en Lettelse i alle Befolkningslag og virke som en kraftig og paalidelig Løftestang under Bestræbelserne paa at højne vort offentlige Livs moralske Niveau.

Naar man fordomsfrit ser tilbage paa den Tid, da Frihedens Forkæmpere i begejstrede Ord anbefalede det parlamentariske System som en Universal-Medicin mod alle Tidens Brøst, saa gribes man af melankolske Stemninger ved at sammenholde Forventningerne med Virkeligheden. I Stedet for at se vore lovgivende Forsamlinger sammensatte af Landets hæderligste og mest oplyste Mænd, finder man i alle folkevalgte Kamre ved Siden af ansete og dygtige Mænd en Del Elementer, som honnette Familier vilde prostestere imod at se som Gæster i deres Hjem. Hyppigt ser Befolkningen ikke op til men ned paa en Politiker. Og dog er det fejlt at opgive Troen paa Folkestyret. Opgaven er ikke den at gaa tilbage til Enevælden eller Klassestyret. Gode Demokrater søger at bortskære det parlamentarlske Systems vilde Skud og med Vælgernes Hjælp at føre Folkestyret frem til den Hædersplads, som Systemets Talsmænd tiltænkte det.

Angaaende en Politikers gode eller daarlige Egenskaber hører man ofte den Udtalelse, at Privatlivet er et, det offentlige Liv et andet. Denne Deling er uheldig og forkastelig. En Mand, der vitterlig fører et daarligt og letsindigt Liv, eller som i sin private Færd ikke er strængt paalidelig og hæderlig, burde aldrig sidde i Rigsdagen. Saa sikkert, som han kommer der, vil han udøve en skadelig og demoraliserende Indflydelse. Talegaver, Kundskaber og Begavelse er ikke fyldestgørende Egenskaber. *En Rigsdagsmand bør først og fremmest være en selvstændig Karakter og en Hædersmand.*

Erkendelsen af denne Sandhed er, ved Siden af Indskrækningen i Lovgivernes Antal, en af de vigtigste Betingelser for en frugtbar og frisindet dansk Politik.

10—4—1908.

P. S.

Efter at man i pessimistiske Vendinger har kritiseret vort Lands forkludrede Politik, er det velgørende midt i Døgnets Larm og Bulder at finde følgende smukke Bevis paa den godmodige danske Folkekarakters kærnesunde Egenskaber. Socialdemokraterne har sendt afdøde Finansminister Lassens Hustru følgende Brev:

Den socialdemokratiske Rigsdagsgruppe, samlet til Møde i Dag, bevidner Fruen sin hjærteligste Deltagelse i Anledning af Deres Ægtefælles, Finansminister *Vilhelm Lassens* Død.

Vi mindes *Vilhelm Lassen* som den, der i Kampens hedeste Aar, mens Folkets Selvstyre stod forrest paa den politiske Dagsorden, var en af de mest begejstrede og bedst begavede blandt Folkets Mænd.

Vi glemmer ikke dette nu, da han er gaaet bort, og vi føjer til, at vi i ham al Tid, selv hvor der kæmpedes fra forskelligt Stade, saa en ridderlig Modstander.

Døden er stærkere end os alle. Den tog ham, just da han stod midt i store Opgavers Løsning. Mange vil savne ham, men dybest vil Savnet af Vilhelm Lassen føles af den Kvinde, der har fulgt hans politiske Færd fra Ungdommens gærende Aar. Og netop i Forstaaelse heraf, Frue, sender vi vor Hilsen til Dem.

Paa den socialdemokratiske
Rigsdagsgruppes Vegne
P. Knudsen.

KADIEN I HODJIDJA

Af C. M. NORMAN-HANSEN.

Rødt Blus, hvidt Blus, rødt Blus igen — det er vor Damper, som blusser sit Kendingssignal ind til Signalstationen på Perim. Sort og øde tegner den flade Ø sig mod den skinnende Aftenhimmel, om Styrbord rödne Bab-el-Mandebs Ørkenklipper i Solnedgangsskæret — forude falder Nattens Mørke ned over Rødehavets brede Vande.

Vi har hængt vore Køjer ud i fri Luft på Dækket, ti Vinden er med, og da kender vi Nætterne i det røde Hav, hvor Natten ingen Svaling bringer — hedere og hedere bliver Luften, og Maskinmesteren ligger og vælter sig i sin Køje:

„Hvem der endda kunde sove — fortæl mig en Historie, så jeg kan falde i Søvn!"

Hvor skal jeg finde noget at fortælle, som jeg ikke har fortalt før? husk på, vi er for hjemgående, og Rejsen har været lang — jeg kan ikke flere Historier. —

„Fortæl alligevel — så jeg kan falde i Søvn!"

Langt i det fjærne kaster et Fyr sine Blink ud i det dybe Mørke — det må være Hodjidja's Fyr, men hvad véd jeg om Hodjidja andet end hvad jeg kan se på Kortet — at det er Havnestaden for Yemen, det lykkelige Arabien, som ligger gemt derinde bag Sandstranden? Og dog — Yemen og Hodjidja og Stranden, hvor de tusind og en Nætters Eventyr har hjemme — skulde jeg ikke i denne lune Nat kunne fortælle lige så godt som de andre Eventyrfortællere, der sidder udenfor Bazaren i Hodjidja — hør da efter, Mester, jeg vil fortælle Historien om Perlefiskerens Søn Ali og den selvrådige Kadi. —

„Ja, den bliver nok god at sove over."

Vi får at se. Hør efter da:

Hist inde på den flade Sandstrand havde den gamle Perlefisker sin Hytte. Der trak han sin Båd op på Stranden, når han kom hjem fra sine Farter helt ned forbi Klipperne i Dødens Port og siden ind i Hodjidjas Havn, med Båden fyldt med Perlemuslinger — der voxede hans Søn Ali til, og tidlig fulgte han med sin Fader i Båden og ind til Hodjidja. Med store Øjne stirrede han på alle Herligheder derinde, hvor fuldtlastede Kameler lå på Knæ i lange Rækker udenfor Karavanseraiet ved Havnen, og med åben Mund lyttede han til Eventyrfortællerne, som sad på Hug i den smalle Bazargang og fortalte. Og Alis Fader lagde Mærke til Drengens Lærelyst, og en Dag gik han med ham op til Moskeen og lod ham blive der for at lære at skrive og regne og læse Koranen.

Men endnu inden Ali var helt udlært, for Ærgerrighedens Djævel i ham og drev ham ud på egen Hånd — med nogle Håndfulde Perler sejlede han ombord på et Kystfartøj op til Djeddah, derfra drog han med Pilgrimmene til Mekka — men da han så kom tilbage til Djeddah igen, fandt han sig der en skøn ung Hustru, som han betalte lovformelig Pris for, derefter købte han sig sin egen Bod i Bazaren og fyldte den med Tæpper og guldvirkede Slør og Perler og Myrrharøgelse fra Hodjidja, men også med tarveligere Sager for Pilgrimme: Sandaler og Lerkar og Amuletter mod Djævle og Varulve og alle Ørkenens onde Ånder.

Og alle, som lærte ham at kende, kaldte ham den lykkelige Ali. Og han følte dybt sin egen Lykke, derfor var han og hans unge Hustru altid god og venlig mod alle Fattige, og ikke mindst mod de elendige pjaltede Stoddere, som sad og fortalte Eventyr udenfor deres Bod i Bazaren. Men dette Ædelmod blev Begyndelsen til Alis Ulykke.

Ali, som intet havde at misunde nogen i Verden, end ikke Khalifen selv — han blev greben af Misundelse overfor disse elendige Stoddere, når han forstod, hvor de kunde gribe Tilhørernes Sjæle, sådan at de glemte

alt andet for at lytte til deres Eventyr. Da begyndte han selv at digte Eventyr — og når han digtede, tænkte han sig altid siddende på Toften i sin Faders Båd, når den strøg ind mod Kysten, hvor Hodjidja skinnede i Aftensolens Guldskær — eller sådan som han havde stået ved Muezzinens Side oppe på Moskeens Minaret og sét ud over Hodjidjas hvide Huse og grusede Tage i Morgensolen. Nu kom det ham ret tilpas, at han havde lært Skrivekunsten — han sad med Vandpiben foran sig inde i sin Bod og skrev sine Eventyr ned, som de kom, medens han i Tanker skød Kuglerne frem og tilbage på sit Regnebrædt. Men snart nøjedes han ikke dermed — nej, han gik selv ud i Bazaren og gav sig til at kappes med Stodderne derude om, hvem der kunde fortælle de bedste Eventyr. Og når da Karavankøbmændene steg af deres Kameler og hørte efter, og nikkede ham Bifald til og roste hans Eventyr fremfor de andres, da glemte Ali alt andet, og så ikke, hvordan de, som priste hans Kunst, bagefter snød ham grundig inde i Bazaren. Hans unge Hustru drog sit Slør op over Øjnene og græd over det, at han ikke mere havde Tanke for andet, end ikke for hende — og over det, at der aldrig mere var Orden i Regnskaberne nu, sådan som Kuglerne på Regnebrædtet for frem og tilbage under hans nervøse Fingre — dette maatte føre ned ad Bakke, indtil det endte med, at Ali vilde blive lige så ussel som Stodderne, han var gået ud imellem.

Da gik hun en Dag til Byens Kadi og førte Klage over sin Husbond. Kadien hørte på hende og fandt Behag i hende; — tæt tilsløret som hun var, havde han af hendes Øjne set, hvor vidunderlig dejlig hun måtte være. Derfor varer hans Overvejelser ikke længe, og da han er nået til en Beslutning, som stemmer mest med hans egen Lyst, lader han Ali kalde til sig.

Ali kommer og Kadien tager venligt imod ham. Kun for hans egen Skyld bebrejder han ham, at han forsømmer sin Forretning for sådan Stoddergerning, som det at fortælle Eventyr — han, som jo ikke er Krøbling eller Spedalsk, og som tilmed har en skøn ung Hustru at sørge for! Men Ingen skal dømmes uhørt — derfor, Ali, fortæl nu et af dine Eventyr, at jeg kan dømme, om det er Sandhed, hvad der er berettet for mig, og om din Kunst er stor nok til at du bør forlade alt for den.

Da bøjer Ali sig dybt for Kadien, og Glæde fylder hans Hjærte over det, at han får Lov at fortælle sine Eventyr mellem Søjlerne i Kadiens Sal. Og han fortæller sit skønneste Eventyr om Hodjidja, der dukker op af Havet som den herligste Perle på Arabiens Strand ombølget af gyldenrøde Skyer af Myrrha og Ambra.

Men da Ali er midt i dette Eventyr, afbryder Kadien ham:

Jeg har allerede hørt nok, Ali — jeg har hørt nok til at erkende, at dine Anklagere har Ret, når de beskylder dig for, at du i dine Fortællinger vildleder Djeddahs Folk ved at prise Hodjidja så over al Måde, at du derved forfører vor Stads Indvånere til at forlade Djeddah — ja, endog fra de hellige Byer Mekka og Medina får du Folk til at drage ned og fæste Bo i dette Hodjidja, som du maler fuld af Alverdens Herlighed. Se, Ali, sådan Forførelse af Folket kan jeg ikke undlade at straffe, men den Straf, jeg vil idømme dig, vil næppe være nogen Straf for dig — du Ali, som synes at foretrække Stodderes Selskab og Stodderes Håndtering fremfor din ærlige Handel — dig dømmer jeg til at jages med Spot ud af denne Stad, hvis Indvånere du med dine slette Eventyr fordærver. Din Bod i Bazaren vil jeg sørge for, kommer i bedre Hænder, og ligeledes vil jeg sørge for din Hustru — da du selv så slet har forsørget hende, vil jeg for din og for hendes Skyld tage mig af hende herefter. — — Og nu, ser alle til, at min Dom bliver fuldbyrdet!

Denne Dom udtalte Kadien med værdig og venlig Stemme; men hans Hjærte var fyldt af Fjendskab mod Ali og Begær efter hans unge Hustru. Og Ali så ret ind i hans Hjærte, men han selv havde intet Middel til at forsvare sig, og han vidste, at ingen vilde sætte sig op imod Kadien for at hjælpe ham — så blev han da dreven med Spot og Vanære ud af Stadens Port, ud mellem Stoddere og Krøblinge og Spedalske, som sad langs Vejkanten og tiggede.

Og Alis Hustru blev taget ind i Kadiens Harem — hvor meget hun sørgede derover, og over den Ulykke, der var bragt over Ali, derom véd jeg intet — kun det véd jeg: hun sørgede ikke så utrøsteligt, at hun tæredes hen eller døde deraf.

Men ude i Ørkenen, hvor Ali lå i Sandet med Hovedet på sit sammenrullede Bedetæppe, der kom alle Ørkenens Ånder til ham — de onde Ånder, Varulve og Djævle, avlede af Sult og Tørst og Solens hjærnesmeltende Stråler — og gode Ånder, der dalede ned fra de gyldne Åftenskyer og bragte Svaling og Søvn — alle kom de til Ali, bøjede sig for ham og bad, om de måtte tjene ham. Og Ali tog dem alle i sin Tjeneste, således at han ude i Ørkenen lærte at blive den ypperste Eventyrfortæller af alle.

Da bredte hans Ry sig viden om — ad Karavanvejene gennem Ørkenen, og ud, hvor Kamelernes Klovspor møder de banede Veje — og med Kystfartøjerne fra By til By — helt til Hodjidja nåede Rygtet om Eventyrfortælleren Ali, hvis Eventyr overgik alle andres i at skildre både Ørkenens Rædsler og Paradisets Herlighed — og hver Gang han i sine Eventyr digtede om Paradis, afmalede han det i Staden Hodjidjas Lignelse — ja, aldrig, sagde man, blev Ali træt af at digte det herlige Hodjidjas Pris.

Ingen bør da undres over, at Mændene i Hodjidja følte deres Hjærter rørte og sendte Bud med Karavanerne, om de ude i Ørkenen skulde træffe Ali, Perlefiskerens Søn — at de da måtte bede ham vende sine Skridt mod Hodjidja og sige ham, med hvor stor Ære han vilde blive modtagen. Tilsidst bragte da en af Karavanerne Bud tilbage, hvilken Dag og Time han vilde komme.

Nu var det imidlertid hændt i de År, mens Ali vandrede i Ørkenen, at Kadien fra Djeddah var bleven udnævnt til øverste Kadi i Hodjidja — det havde været ligesom en Trolddom, den Længsel, der havde brændt i ham efter at se Hodjidja, lige siden den Dag, Ali havde fortalt sit Eventyr om Hodjidjas Herlighed. Og nu, da Byen bereder sig til at modtage Ali og sender ham et fuldtoppakket Mulæsel til Gave, nu rider Hodjidjas Kadi i Spidsen for Toget, der modtager Eventyrfortælleren udenfor Stadens Port.

Ali kommer vandrende, i Pilgrimspjalter, med sit slidte Bedetæppe under Armen; Morgensolen skinner over Hodjidjas Minareter og de hvide Huse ved det blånende Hav — og se, der kommer Hodjidjas fornemste Mænd ham i Møde, og imellem dem det fuldtoppakkede Mulæsel, de byder ham til Gave. Med Smil om Læben og hævet Hoved tager Ali mod Gaven og Æren, og Ingen aner, at han dybt i sit Hjærte gemmer bittert Had mod denne Kadi, som en Gang jog ham ud på de Veje, der nu har ført ham hid, til Møde mellem de to igen.

Ingen véd, hvor dybt han har båret det Had i sit Hjærte siden hin Dag, og Ingen kan ane, hvad der er hændt en Dag ude i Ørkenen, medens han kaldte Ørkenens Ånder til sig og digtede sit bedste Eventyr. Da følte han det, som om han gjorde Indsnit ind i sit Hjærtekød og derfra lod tre Dråber af sit bitre Had dryppe ned i Smeltediglen, hvor han just formede sit Eventyr — lig Aloens sejge Saft, der flyder ud ved Indsnit i dens Blade, således blev de tre Dråber til en ætsende dræbende Gift gemt inde i Eventyrets Kærne. Men endnu er dette Eventyr ikke kommet over hans Læber, og medens han nu

i Hodjidja fortæller sine hundrede Eventyr, gemmer han dette ene skjult i sit Hjærte.

Indtil han en Dag gribes af ubetvingelig Længsel, der tager al Besindelse fra ham — den Aften bryder han ind i Kadiens Haremshave for at røve sin egen Hustru ud af Haremet. Men inde i Haremshaven ligger Evnukerne på Vagt og Ali bliver fanget, ført for Kadien og uden videre dømt til at hænges. Og inden Solen står op næste Morgen, hænger Ali i Galgen.

Der bliver ikke Oprør i Hodjidja af den Årsag — selv om Ali var vel lidt, var dog den første Jubel over ham svalnet, og et Haremsindbrud er dog af de alvorlige Sager, der for Samfundets Skyld må dømmes strængt — og lige strængt, hvem det så gælder. Derfor gav de fleste i Hodjidja Kadien Ret — og Kadien ser med rolig Tilfredshed Morgensolen skinne over Hodjidjas hvide Huse.

Men Dagen efter at Ali er hængt, kommer Bøddelen for at hente sin velfortjente Belønning, og han fortæller da i sit Hjærtes Uskyldighed Kadien, hvad Ali har betroet ham lige inden han lagde ham Strikken om Halsen:

Hundrede Eventyr har jeg digtet, sagde Ali, og de Eventyr dør ikke, selv om du hænger mig nu — i lange lange Tider efter min Død skal de leve i Eventyrfortælleres Mund trindtom i Arabien. Men foruden disse hundrede Digte har jeg digtet et, og dette ene er mit Mesterværk. Endnu har aldrig nogen hørt det, men den Dag, det fortælles, da vil alle undres og sige: dette er det største af alle Eventyr. Og véd du hvorfor? Fordi det er skrevet med mit Hjærteblod. Men ind i dette Eventyr har jeg dryppet tre Dråber af mit Hjærtes inderste Had.

Og ser du, — da jeg forstår den ædle Skrivekunst, har jeg skrevet dette Eventyr ned, og de tre Dråber ætsende Gift er blevne til tre Linjer om Kadien, som tog min Hustru fra mig og jog mig ud i Ørkenen — ikke mer end tre Linjer, men disse tre Linjer skal være nok til at brændemærke Kadiens Navn, så længe som mit Eventyr fortælles i Arabien. Og nu skal du bringe Kadien den Hilsen fra mig, at det Palmeblad, jeg skrev på, det har jeg lagt i et Skrin og gravet det ned i en Sandhøj i Ørkenen — kun ét levende Menneske kender min Hemmelighed og kender Højen, hvor Skrinet er nedgravet.

Og den Dag, det spørges, at Eders Kadi er død, da vil det Menneske grave det beskrevne Palmeblad frem, og da skal Alis sidste Eventyr fortælles over hele Arabien og leve indtil de seneste Tider — når alt andet om Hodjidjas Kadi er glemt og smulret hen, da skal endnu de tre Linjer ætse hans Navn ind i Menneskers Sind til evig Vanære og Forsmædelse.

Hvor, hvor har Ali gemt det Skrin?

Hvem, hvem har han gjort til Medvider om sin Hemmelighed?

Allah ene véd det!

Ikke strax, først lidt efter lidt, begyndte det at dæmre for Kadien, hvad Trolddomsmagt der lå gemt i Alis nedgravede Palmeblad. Ti det skete således, at Alis Eventyr virkelig blev ved at leve efter hans Død — hver Dag, der gik, gav dem stærkere Livskraft — over hele Arabien kappedes Eventyrfortællerne om at fortælle dem videre. Da var det, som om der steg et truende Åndesyn op fra Beretningen om Eventyret med de tre Linjer, der lå nedgravet et Sted i Ørkenens Sand — Ingen vidste hvor — jo, én — men hvor var denne Ene at finde?

Og mer og mere truende og skræmmende blev Synet, til det blev, som om alle Ørkenens onde Ånder var slupne løs mod Kadien — og de hidsede ham til Raseri, sådan at han først jog alle Eventyrfortællere med Pisk og Svøbeslag ud af Hodjidja — så grebes han af ful Mistanke mod sin Haremshustru, om hun havde været i Ledtog med Ali — men hun svarede sløvt, så sløvt, at Kadien forstod, at hun intet vidste. Så jog Tanken om de tre Linjer, han ikke kendte, ham ud i Ørkenen, men derude sad fuldt af Djævle

og Varulve — og Kadien anråbte dem om at slippe Ørkenstormen løs, så den kunde fyge alle Sandhøjene til og slette alle Spor — men de onde Ånder hånede ham ved at pege ud imod Sandhøjene, der var utallige som Havets Bølger: Find den rette — find den rette!

Så tørrede Kadien Sveden af sin Pande og drog tilbage til Hodjidja for at gøre sig fortjent til et godt Eftermæle ved et Liv fuldt af gode Gerninger.

Aldrig havde nogen oplevet at se en Kadi som denne, der ikke vidste Ende eller Begyndelse på alt det gode, han vilde gøre, og alle Vegne fra flokkedes Tiggere og Krøblinge til Hodjidja og kyssede Kadiens Hånd. Men midt i Taksigelser og Haandkys kom Tanken igen om de tre Linjer — og han så dem for sig, med Flammeskrift i Mørket, de arabiske Skrifttegn, der krummede sig som glødende Høvlspåner — og dog formåede han ikke at tyde dem.

Så gik han ud, klædt i Sæk og strøet med Aske, og bønfaldt de fattigste og de usleste om Tilgivelse, tog Spedalske i Hånden, og lod Eventyrfortællerne, han havde jaget ud, kalde tilbage, for at de alle kunde se ham gøre Bod i Sæk og Aske, og siden fortælle over hele Arabien om den gode og bodfærdige Kadi i Hodjidja.

Og således går han i den sene Aften langs Sandstranden ud til den gamle Perlefiskers Hytte, trygler og bønfalder — men den Gamle véd intet, sidder kun og rokker uforstaaende med Hovedet — så vandrer Kadien alene i den mørke Nat langs Stranden — og de tre Linjer dukker frem af Mørket med Ildskrift som før — alle Ørkenens onde Ånder føler han svirre omkring sig med deres Flagermusvinger, drivende ham fremad — fremad — og intet, intet kan han se — andet end Flammeskriften, der luer midt i det dybe Mørke.

Inde mellem de sorte Sandhøje bag om Bab-el-Mandeb's røde Klipper blev Hodjidjas Kadi borte — et Skelet imellem de andre, som er blevne borte i Ørkenen, til Bytte for Sjakaler og Gribbe. —

„Men de tre Linjer?"

Ja, dem kender jeg ikke noget til. Vil du vide mere, må du ind og lytte til Eventyrfortællerne, som vel sidder i denne Aften derinde, hvor Hodjidjas Fyr nu blinker, og fortæller Historien om Kadien i Hodjidja, for at alle kan erfare, hvilken Magt Allah har nedlagt i en Eventyrfortællers Mund.

„Det var en dårlig Historie — jeg er slet ikke faldet i Søvn over den, og det var dog det eneste, jeg forlangte. Men for Resten — hvad tror du, jeg vilde bryde mig om, at nogen havde skrevet tre Linjer om mig, når jeg var død? For mig måtte de gerne —."

Der må da vel være nogen Forskel på en Maskinmester og en stormægtig Kadi, begriber du vel!

WILHELM II OG EDWARD VII

Af Dr. phil. R. BESTHORN.

KEJSER Wilhelm II har atter sat Verden i Bevægelse, denne Gang ved et Brev, paa hvis Konvolut der ganske vist stod Ordet „Privat", og som visselig ikke var bestemt til at bringes til Verdens Kundskab. Kejserens Brev, der var rettet til den engelske Marineminister Lord Tweedmouth, er da heller ikke blevet offenliggjort. Men man kender saa nogenlunde Brevets Indhold; man ved, at det drejer sig om den nuværende Verdenspolitiks Hovedspørgsmaal: Flaadekonkurrencen mellem England og Tyskland, der allerede flere Gange har truet med at fremkalde og stadig truer med at fremkalde en stor, en frygtelig Krig, der kan udvikle sig til en Verdenskrig.

Der er vel mange, som trøster sig med, at Verdensfreden efter Sigende har været truet saa ofte siden det mærkelige Aar, da „Post"s Artikel om „Krig i Sigte" fremkom, uden at Freden dog er bleven brudt. En saadan Trøst beroer paa uomstødelige Kendsgerninger, men den er dog ikke nogen virkelig Trøst. Den politiske Sandhed er, at Europa siden 1875 ofte har danset paa en Krigsvulkan, og naar en Gang de hemmelige Dokumenter til vor Tids Historie bliver tilgængelige for Historikerne, vil disse utvivlsomt belære Verden om, hvor overhængende Krigsfaren var den Dag, den engelske Admiral gik i Land i Genua og forbauset spurgte, om Krigen mellem Italien og Frankrig ikke var udbrudt endnu; den Dag da Kejser Franz Joseph holdt Marskalraad i Hofburg, da det franske Grænsekavalleri sov med Tøjlen om Armen; den Dag, da den engelske Skibskaptajn ved Madagaskars Kyst gjorde „klart Skib" overfor den franske Orlogsmand, i Fachoda og Doggerbanks-Dagene, den Dag, da Kejser Wilhelm afsendte sit Krüger-Telegram, og den Dag, da Kong Edward lovede Frankrig 100,000 Mand, og den engelske Gibraltarflaade var rede til at løbe ud med forseglede Ordrer.

I Virkeligheden har Europa i over en Menneskealder levet i stadig Krigsspænding, mange Gange har Krigsfaren været overhængende, og Europa har stadigt trukket Vejret tungt i sine kostbare Rustninger.

Den storpolitiske Himmel har næsten uafbrudt været overtrukken i de sidste 33 Aar; men de truende Minima er kommet fra højst forskellige Sider. Bismarck ventede, da han undertegnede Frankfurtfreden, en fransk Revanchekrig inden faa Aar, og det Minimum har, om end med tilsyneladende forskellig Styrke, holdt sig lige til disse Dage. Ved Siden af denne Fare truede Faren for et stort Sammenstød mellem Triplealliancemagterne — med eller uden England — og Frankrig-Rusland. Derefter kom Siam-Krisen og Fachoda-Affæren, der bragte højst alvorlige Farer for en Krig mellem den Tids to største Sømagter, Frankrig og England, indtil der i Kong Edwards fjerde Regeringsaar ved den fransk-engelske Afrika-Overenskomst af 8. April 1904 indtraadte en ganske ny storpolitisk Situation, som allerede i Julen 1904 og derefter gentagne Gange truede og stadigt truer Verdensfreden.

Dette Omslag i den engelske Politik, ved hvilket England og Tyskland aabenlyst traadte frem paa Arenaen som Modstandere, havde en otteaarig Forhistorie; det blev forberedt den 3. Januar 1896, da Kejser Wilhelm sendte Præsident Krüger sin telegrafiske Lykønskning til Boerernes Sejr over Jameson og hans Friskarer. Englænderne blev frygteligt forbitrede og meget betænkelige ved Situationen; England begyndte at blive isoleret. I Asien som i Europa stod det britiske Rige overfor Rusland og Frankrig, ved Jameson-Telegrammet traadte Tyskland i fjendtlig Modsætning til England, og Kejser

Wilhelms demonstrative Telegram til Repræsentanten for den „germanske" Stamme i Sydafrika efterfulgtes af Kejserens Rigs-Jubilæumstale den 18. Januar 1896, i hvilken han proklamerede „det tyske Verdensrige" og „det større Tyskland", medens „Norddeutsche" belærte Verden om, „at Folkerettens Herredømme paa Oceanerne nu for første Gang var bleven sikret i vore Dage — sikret ved Kejser Wilhelm II".

„Nu kan jeg ikke mere holde min Haand over Willy!" udbrød Dronning Victoria, da hun modtog Efterretningen om sin Dattersøns Krüger-Telegram. Den engelske Dronning overvurderede eller lod, som om hun overvurderede Englands Magtstilling, men Situationen tog straks en for England uventet gunstig Vending. Den Fjende, som England den Gang mest frygtede, var Frankrig. Der opstod „Marinepanik" i England, da man modtog Efterretningerne om den franske Eskadres glimrende Præstationer under Kampen med Kina, og England begyndte den Gang de systematiske og storslaaede Flaaderustninger, hvorved det britiske Rige i endnu højere Grad end nogensinde før atter er blevet Havenes Herskerinde, medens de franske Politikere forkvaklede den saa rask opblomstrende franske Marine ved stadige „Systemskifter". I 1896 havde England endnu ikke genvundet Tilliden til sin Sømagt, og en russisk-fransk-tysk Alliance vilde have bragt det britiske Rige i en saare betænkelig Situation. Men i det kritiske Øjeblik tilbød Frankrig den engelske Regering en Alliance mod Tyskland, derefter opstod der en livlig Brevvexling mellem Kejser Wilhelm og hans Bedstemoder, og snart erfarede man, at Kejseren havde afgivet beroligende Forsikringer!

En af Bismarcks største Statsmandsevner var hans Evne til at vente; den Evne savner Wilhelm II fuldstændigt. Han havde for tidligt røbet sine Planer eller rettere Tanker om at optage Konkurrencen med det engelske Verdensrige; han søgte i sin ikke altid lige begrundede Tro paa at kunne vinde Statsmænd og Nationer, naar han blot vil, at udslette Mindet om Krüger-Telegrammet; han besøgte atter England, og det daværende berlinske Hofblad bragte den saare interessante Kejser-Artikel om „Dronningen med Sølvhaaret". Men Kejseren tog fejl; Englænderne glemte ham ikke den Forskrækkelse, han havde voldt dem den 3. Januar 1896; de gik, uden Hensyn til Kejserens engelskvenlige Forsikringer og Optræden i Cowes i engelsk Sportsdragt, ud fra, at han kun var vegen tilbage, fordi han havde indset, at en Kamp med den forenede franske og engelske Flaade for stedse vilde gøre Ende paa hans Drømme om Søherredømme og Verdensherredømme, om et større Tyskland, hvis store Fremtid laa paa Vandet. Englænderne lovede sig selv at gøre alt, hvad der stod i deres og de engelske Skibsværfters Magt for at hindre Kejserens Drømme i at blive til Virkelighed, og de holdt deres Løfte, da Tiden kom.

Foreløbigt var den ikke kommen. Efter Krüger-Telegrammets Dag kom Fachoda og den sydafrikanske Krig. Men atter havde England Lykken med sig. Rusland hindrede Frankrig i at drage Sværdet under Fachoda-Affæren, og da Rusland søgte at danne en Koalition af de store europæiske Fastlandsmagter for at intervenere til Fordel for Boerne, erklærede Franz Joseph, at han i den Sag stod paa Englands Side, og den franske Regering besvarede Murawieffs Forslag med et om Fachoda mindende koldt Afslag.

Her sporede man for første Gang den vordende Konge af Englands politiske Aand, selv om man først langt senere fik Nøglen til de den Gang ret uforstaaelige storpolitiske Gaader.

Man undervurderede i lang Tid, og mange undervurderer endnu Edward VIIs politiske Evner, og det vakte stor Forbauselse hos de allerfleste, da den engelske

Konge fremtraadte som sin Nevø, Kejser Wilhelms Modspiller paa det verdenspolitiske Skakbræt og tilmed som Kejserens langt overlegne Modspiller. Denne Undervurdering og den Skepsis, hvormed mange, ikke mindst blandt dem, der mener at kende Kong Edward personlig godt, saa paa hans Optræden som Statsmand, støttede sig paa en mere eller mindre begrundet Opfattelse af hans Færd som Prins af Wales. Man overssaa de Tegn paa storpolitisk Forstaaelse og Sans for at studere politiske Forhold og Personer, der paa en saa interessant Maade fremtraadte i Prinsen af Wales' Deltagelse i de politiske Gambettaske Søndags-Frokoster i Ville d'Avray, og man overhørte Jarl Granvilles Ord: „Om end Hs. kgl. Højheds Taler i Almindelighed er korte, saa er de altid, for at bruge et hjemligt Ord: *„as full of meat as an egg"*.

Prinsen af Wales følte sig vistnok ogsaa af Grunde, der ikke havde noget med Storpolitik at bestille, vel i Paris; men han vedligeholdt ogsaa sine Forbindelser med de ledende franske Statsmænd. Da Kong Edward tydeligt nok fremtraadte som en Hovedfaktor i den europæiske Storpolitik, interviewede Adolphe Brisson, den 11. April 1906, Expræsident Loubet om „de europæiske Fyrster", men i Virkeligheden om Kongen og hans Forhold til Frankrig. „Mr. Loubet" — hedder det i Brissons Beretning om denne Samtale — „udtalte sig udførligt overfor mig om Europas Suveræner. Loubet foretrækker, tror jeg, Edward VII for alle de andre. Loubets Hengivenhed for ham er lige saa stor som hans Beundring. Deres Forbindelser gaar langt tilbage. Da Edward endnu var Prince of Wales, kom han oftere i Elyséet. En Aften sagde han halvt i Spøg, halvt i Alvor, til Loubet: „Naar vi to sluttede os sammen, Hr. Præsident, vilde vi i Forening kunne udføre store Ting". *Disse mindeværdige Ord faldt kort efter Fachoda-Begivenhederne.* Disse Begivenheders Indflydelse paa de engelsk-franske Forhold er blevet stærkt overdrevet. Medens man skreg op paa Gaden, søgte de to Nationers Regeringer at bevare Forstaaelsen. Loubet og *Delcassé* satte alle deres Kræfter ind herpaa i Overbevisning om, at de saaledes tjente Frankrigs sande Interesser. De fandt hos vor Nabo de Ønsker om en Udjævning, der hurtigt skulde forvandle sig til varigt Venskab. Saa snart Kong Edward var kommen til Regeringen, blev disse Baand knyttede fastere. Nu er de faste, inderlige, og saa længe Kongen af England lever, vil intet formaa at sprænge dem. „Vi har ikke mere Ret" — tilføjede Loubet — „til at tale om det troløse Albion. Denne gamle Talemaade er forældet. Nu maa det hedde det loyale Albion".

Det fremgaar af Loubets Udtalelser, at Kong Edward allerede paa det Tidspunkt, da Forholdet mellem Frankrig og det af hans tyskvenlige Moder regerede England var mest spændt, havde søgt at lægge Grundlaget til sin Entente-Politik, og at han allerede den Gang havde fundet Forstaaelse for sine Planer hos Théophile Delcassé. Der kan heller ikke være nogen Tvivl om, at Grundlaget for denne Entente-Politik var den daværende Prins af Wales' personlige Kendskab til og Forhold til den tyske Kejser.

Man har i sin Tid fortalt mange pikante og interessante Anekdoter om Forholdet eller rettere Misforholdet mellem „Onkel og Nevø". Der er i ethvert Tilfælde gode Grunde til at tro, at den verdenserfarne Onkel, som saa ofte med en Betoning, der vidnede om haardt tilkæmpet Resignation, sagde: *„Hvis* jeg nogensinde bliver Konge —", har følt sig mindre tiltalt af sin mægtige Nevøs overlegne Optræden. „Se til min Nevø!" sagde Prinsen af Wales kort efter Bismarcks Fald i et Anfald af Melankoli til en af sine Venner. „Han er kun en Yngling, men han er Midtpunktet for Alt, medens jeg ikke faar Lov til at foretage mig nogetsomhelst." Men

Prinsen af Wales havde ogsaa meget vægtige storpolitiske Grunde til at anse det for klogt at „isolere" det tyske Rige og dets Kejser. Wilhelm synes altfor ofte at glemme, at Væggene har Øren, ganske særligt i et Kejserslot: der gik allerede i Kejserens første Regeringsaar Rygter om store Planer, der omfattede endog en tysk Hærs Marche mod Indien og Forbund med de Troendes Behersker, og i Kredse, der stod Prinsen af Wales nær, talte man ofte i den Forbindelse om „Wilhelm Erobreren".

Foreløbigt regerede imidlertid „Dronningen med Sølvhaaret" over det britiske Rige, Lord Salisbury, der havde hilst den Bismarck-Andrassyske Alliance som „et Evangelium", var hendes Premierminister, Englænderne betragtede stadigt Frankrig som deres Lands farligste Modstander, og Chamberlain drøftede med Kejser Wilhelm Tanken om en engelsk-tysk-amerikansk Forstaaelse, om den angelsachsiske Alliance. Endnu i Kong Edwards første Regeringsdage talte og skrev man om den engelske Kaptajn Cairnes Bog „*The coming Waterloo*", der lod de forenede Englændere og Tyskere gøre det af med Frankrig, og om det anonyme franske Værk „*La guerre contre l'Angleterre*", der mere ædrueligt og fagmæssigt behandlede Spørgsmaalet om, hvorledes Frankrig skulde føre en Krig mod England.

Det kunde da ogsaa ved Kong Edward VIIs Tronbestigelse se ud, som om den victorianske Familiepolitik, der havde øvet stor Indflydelse endog paa Kejser Nikolaus II, skulde fortsættes. Da den tyske Kejser viste sin Bedstemoder den sidste Ære, blev han i den engelske Presse fejret som „Herskeren over Verdens største Landmagt" og „den største Sømagts Ven", og han fik Diamanter til sin Hosebaandsorden og Titel af engelsk Feltmarskal. Den tyske Kronprins blev dekoreret med Hosebaandsordenen, og Edward VII sagde ved Overrækkelsen af Ordenen: „Jeg opfylder hermed min Moders Ønske, og det glæder mig, at jeg kan opfylde dette Ønske overfor Sønnen af min ophøjede Slægtning, den tyske Kejser, hvem jeg oprigtigt takker for, at han strax er ilet herhen, at han har været med til at pleje Dronningen, at han har vaaget hos hende, og at han er bleven hos hende til hendes sidste Øjeblik. Jeg ønsker og haaber, at denne min Handling, hvorved jeg tildeler Dem den gamle Orden, yderligere maa befæste og styrke de Følelser, der bestaar mellem de to store Lande, og at vi Haand i Haand maa gaa frem mod det høje Maal, at sikre Freden og træde i Skranken for Verdens-Civilisationens Fremskridt."

Det lød godt — efter mange Tyskeres Anskuelse bedre, end det var ment. Medens Kejseren stolt og synligt tilfreds red ad den londonske „Sørgevej" i rød engelsk Feltmarskaluniform paa sin hvide Hest, blev de engelske Udmærkelser modtagne med Kulde, endog med Protester af den konservative og nationalliberale tyske Presse. Man skrev fra de Lejre om „höfischer Firlefanz" og erklærede, at det havde gjort et pinligt Indtryk i den tyske Armé, at man havde gjort den tyske Kejser til den fra sin Krigsførelse mod Boererne tilstrækkeligt „bekendte" Feltmarskal Lord Roberts' Kollega. De tysk-engelske Uvejrsskyer begyndte snart atter at vise sig i Horisonten; men det var dog kun meget faa, der anede noget om Kong Edwards og Delcassés Planer. Det vakte ganske vist stor Opmærksomhed, da Salisbury trak sig tilbage i Juli 1902, og da der fremkom Antydninger om, at hans Tilbagetræden skyldtes Kong Edwards personlige Politik, og mange begyndte at ane noget, da Kongen af England i Foraaret 1903 afsluttede sin Udenlandsrejse i Paris. Men de færreste selv blandt de mest opmærksomme Presse-Augurer forstod endnu den nye Situation, da den fransk-engelske Afrika-Overenskomst blev afsluttet den 8. April 1904, og mulig Mistanke om Omslaget blev næsten overalt bortvejret ved den Tale, Kong Ed-

ward som Æresadmiral i den tyske Flaade den 25. Juni 1904 holdt i Kiel, og hvori han sagde til sin kejserlige Nevø: „Gid vore Flag til de fjerneste Dage, lige som i Dag, maa vaje ved Siden af hinanden til Bevarelse af Freden og til Gavn ikke blot for vore Lande, men ogaaa for alle andre Nationer". Men i Berlin-Potsdam talte man om, at Kejseren var bleven meget betænkelig ved Kongens Tale, der kun indeholdt fagre Ord og ikke med en Stavelse berørte den fransk-engelske Overenskomst, som dog efter Kejserens Mening var direkte rettet mod Tyskland og endog sagdes at indeholde en hemmelig Bestemmelse i den Retning. Fra Hohenzollernslottene i Berlin og Potsdam berettedes der til London og Windsor om „private" Kejserudtalelser, der tydeligt vidnede om Kejserens Misstemninger, og man sagde, at Kejseren ikke en Gang vilde høre sine engelske Slægtninges Navn nævne. Allerede ved Juletid 1904 kom den første af de tysk-engelske Kriser, der i de sidste Aar har truet Verdensfreden.

Da England var gaaet sejrrigt ud af Krigen med Boererne, og Englænderne atter kunde tale frit, lød der med voxende Styrke engelske Røster, som med Hentydning til Kejser-Telegrammet til Krüger erklærede, „at man jo før jo heller burde bugsere den tyske Flaade over til en engelsk Havn". Denne Trusel kunde med Grund øve Indflydelse paa Kejseren, der maatte indse, at han for tidligt havde røbet sine Planer om et havbeherskende Tyskland, og den fransk-engelske Overenskomst har tydeligt nok fremkaldt de alvorligste Bekymringer hos Kejseren for, at den smukke, men endnu ikke tilstrækkeligt stærke Flaade — som han har skabt, og hvortil han knytter Haabet om at faa en Plads ved Siden af eller endog over Bismarck i Verdenshistorien — brat skulde blive berøvet ham. Situationen belyses ved den Udtalelse, der tillagdes Kong Edward: „Hvor kan dog min Nevø tro, at jeg, hans Onkel, forræderisk kunde angribe den tyske Flaade eller tænke paa en frivol Krig med Tyskland".

Det har Kejseren dog vistnok en Tid troet, og han gav ved Julen 1904 sin Flaade Ordre til — selvfølgeligt i al Stilhed — at forberede sig paa Krig med England.

Udenfor de mest indviede Kredse anede man intet. Den første Afsløring af Julekrisen 1904 fremkom i den Tale, som den tyske Rigsdags Vicepræsident, Professor Paasche holdt i Kreuznach den 4. Januar 1905, og hvori han paastod, „at Faren for krigeriske Forviklinger med England i Julugen havde været meget nærmere, end mange havde drømt om, men at det var lykkedes det tyske Diplomati behændigt, om end med Vanskeligheder at fjærne Faren". Paasches Udtalelser blev bekræftede af adskillige engelske og tyske Blade, men officiøst dementerede baade fra London og fra Berlin — tilsidst ogsaa af Paasche selv. Men den 17. Januar fremkom der i „Schleswig-Holsteinische Volkszeitung", efter al Sandsynlighed fra kielske Værftsarbejderes Kredse, følgende Oplysninger: „Den tyske Flaade var ganske vist ikke bleven mobiliseret, men den havde faaet Ordre til at holde sig „i Krigsberedskab". De Officerer, der havde faaet Orlov, var paa det kritiske Tidspunkt blevet tilbagekaldte, Munitionsforraadene var blevet kompletterede, og Reparationen af de paa Værfterne liggende Skibe var blevet fremskyndet i ualmindelig Grad." „Den britiske Mobilisering" — skrev „Daily Chronicle"s marinekyndige Medarbejder den 4. Februar — „havde faktisk været rettet mod Tyskland, om end kun til Forsvar — i Tyskland havde man ganske vist for Alvor troet paa engelske Angrebslyster. Den engelske Kanalflaade var løbet ud fra Gibraltar med forseglede Ordrer, den tyske Flaade var nævnt i disse Ordrer, og man havde den Gang ventet Krigen med Tyskland". Situationen belystes yderligere ved den Tale, som den

civile engelske Admiralitetslord Lee den 2. Februar 1905 holdt i East Leigh, og i hvilken han ifølge det oprindelige Referat sagde: „Den engelske Flaade vil slaa det første Slag, før man paa den anden Side har har faaet blot Tid til at læse i Bladene, at der er blevet erklæret Krig."

Hvorledes det lykkedes at undgaa Krigen, er endnu det tyske og det engelske Diplomatis Hemmelighed; Kong Edwards Udtalelser om hans Nevøs ugrundede Frygt viser vel den rette Vej til at løse Gaaden. Men dermed var Faren ikke overstaaet. Kejser Wilhelm fattede en ny stor Plan, der vistnok med Grund føres tilbage til den den Gang almægtige stille lille Gehejmeraad v. Holstein, der, om end kun gennem Telefonen, „havde Kejserens Øre". Ifølge denne Plan skulde Tyskland benytte Ruslands Afmagt til „at føle Frankrig paa Pulsen", som Kejseren skal have sagt, og tvinge det til at hæve Forbindelsen med England. Man skulde forestille Frankrig, at det i ethvert Tilfælde vilde komme til at betale Gildet, da de tyske Hære endnu kunde finde Vej til Paris, og at Gildet kun vilde blive saa meget dyrere for Frankrig, hvis den tyske Flaade og det tyske Koloniherredømme gik tabt ved Englands Deltagelse i Krigen.

Udslaget af denne Plan var Kejser Wilhelms halvtredje Times Besøg den 31. Marts 1905 i Tanger, hvor han ganske officielt frakendte den fransk-engelske Overenskomst af 8. April 1904 al Betydning ved at anerkende Marokkos Uafhængighed og Sultan Abdul Aziz' Suverænitet.

Frankrig, hvis Hær var bleven svækket ved den radikale Partipolitik, blev greben af Dødsangst, og Delcassés Henvisning til Forstaaelsen med England og Kong Edwards Løfte om 100,000 Mand formaaede ikke at berolige hans Kolleger. Men i Virkeligheden ønskede Kejser Wilhelm ikke Krig, og de tyske Militærkredse frygtede det franske Feltartilleris Overlegenhed. Frankrig fik Tid til at ruste sig, Tyskland formaaede ikke at beherske Algeciras-Konferencens Forhandlinger, og Frankrig gik styrket og med forøget Prestige ud af denne frygtelige Prøvelse. Men Krigsfaren havde mere end en Gang været overhængende, og Kejser Wilhelm havde i de sidste Maaneder af Aaret 1905 udslynget det ene Krigslyn efter det andet. „Ikke i lys Paradedragt, men udrustet som til alvorlig Vaabenfærd" — sagde Kejseren ved Paradetaflet i Koblentz den 11. September 1905 — „stod Rhinlandets Sønner i Dag for mig; *Marinen kalder del: Klar til Fægtning!*" Den 25. Oktober sagde Kejseren i sin Kasernetale i Dresden: „Vi lever i en Tid, da enhver vaabenfør Tysker maa være rede til at træde i Skranken for Fædrelandet". Den næste Dag holdt Kejseren en saare opsigtvækkende Krigstale ved Moltke-Statuens Afsløring, og den 28. November oplæste han sin Trontale, der fremhævede, at „Tidens Tegn" gjorde det til en Pligt for den tyske Nation at forstærke sit Værn mod uberettigede Angreb.

Det er vanskeligt at forstaa, hvorledes den tyske Rigskansler faa Dage efter, den 14. December, i den tyske Rigsdag kunde reducere hele den storpolitiske Kamp, der havde hjemsøgt Europa, til „Løgn"; endnu mere uforstaaeligt var det, at Fyrst v. Büow kunde erklære, at Paastanden om, at Aarsagen til det truende Sammenstød maatte søges i en skarp Konflikt mellem Kejser Wilhelm og Kong Edward, var en „idiotisk Løgn!" Sandheden var, at den tyske Kejser havde opgivet Haabet om at sprænge den fransk-engelske Entente, og da Kong Edward ligesaa lidt som Kejser Wilhelm er en Krigens Mand, antog den storpolitiske Udvikling en fredeligere Karakter, der besegledes ved Kong Edwards Besøg hos Kejser Wilhelm paa Friedrichshof den 15. August 1906.

Krigsfaren var atter overstaaet, men Kong Edward fortsatte sin Entente-Politik, der

mere og mere isolerede Tyskland, og denne Politik og Englands eller rettere Campbell-Bannermans Forsøg paa at sætte Afvæbningsspørgsmaalet paa Dagsordenen fremkaldte i Foraaret 1907 en ny Krise. Ogsaa den drev over, det nye „Sø-Treforbund" blev afsluttet den 15. Juni, og Kejser Wilhelm blev beroliget ved den „automatiske" Fornyelse af Treforbundet, Détente-Æraen blev beseglet ved Kong Edwards Besøg paa Wilhelmshöhe den 14. August 1907 og ved Kejser Wilhelms Besøg og Rekreationsophold i England, og hverken den engelsk-russiske Overenskomst af 31. August eller den nye Marokkokrise forstyrrede Verdensfreden.

Kong Edward havde vundet store diplomatiske Sejre, men han var maaske gaaet for vidt i sin Entente-Politik. Man kunde efter Afslutningen af den engelsk-russiske Overenskomst med berettiget Skepsis spørge, om Entente-Politikens Resultater virkelig vilde holde Stand overfor alvorlige Interesse-Konflikter. Den mystiske Plan om en Østersø-Entente og derefter om en Nordsø-Entente gav yderligere et Indtryk af, at Entente-Politiken ikke kunde afgive et sikkert Grundlag for en ny storpolitisk Udvikling, og naar alt kommer til alt, lider Kong Edwards Politik af den samme Grundsvaghed som Kejser Wilhelms Politik: Mangelen paa Verdens Overbevisning om, at den i afgørende Tilfælde vil blive gennemført med Magt.

Det føler man ogsaa i England, og Kong Edwards diplomatiske Sejre har ikke dæmpet den engelske Mistro til Tyskland og Bekymringer for, at England kan komme til at staa overfor en farlig Koalition. Det fremtraadte klart i den Bevægelse, som opstod i England ved „Times"' Afsløring angaaende Kejser Wilhelms Brev til den engelske Marineminister, hvori Kejseren søgte at paavise, at Englændernes Frygt for de tyske Flaaderustninger var ugrundede. Den engelske Regering søgte at betage Kejserens „Privatbrev" al politisk Betydning ved de Erklæringer, som Marinemisteren og Finansminister Asquith den 9. Marts afgav henholdsvis i Overhuset og i Underhuset. Men den næste Dag afgav Asquith, der har Ord for at være en ivrig Talsmand for Besparelser paa Flaadebudgettet, i Underhuset en bestemt Erklæring om, at ogsaa det liberale Ministerium vil fastholde Two Power-Standarden — Fordringen om, at Englands Sømagt mindst skal være en hvilken som helst Kombination af to fjendtlige Magters Flaader voxen — og sørge for, at den engelske Flaade bevarer sin absolute Overlegenhed over den tyske Sømagt.

Den europæiske Storpolitik og Verdenspolitiken vil altsaa vedblive at udvikle sig i den tysk-engelske Konkurrences Tegn. Edward VII og Wilhelm II, Onkel og Nevø, vil vedblive at være de mest fremtrædende Modstandere paa den politiske Arena, og man bør ikke glemme, at en nær Fortids Historie har vist, hvor farlig denne Situation er for Verdensfreden.

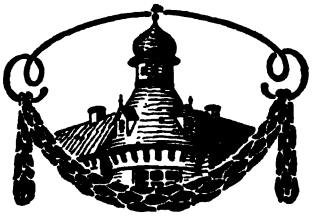

KJØBENHAVNS LAANE OG DISKONTOBANK

AKTIESELSKAB

AKTIEKAPITAL Kr. 16.000.000
RESERVER Kr. 2.825.000

HOVEDSÆDE: Amagertorv 24. — 10-4. Telf. 6900.
NØRREBRO AFD.: Nørrebrogade 26. — 10-3 og 6½-8. Telf. 4951.
ØSTRE AFD.: Bredgade 77. — 10-3 og 5-7. Telf H 583.
VESTERBRO AFD.: Vesterbrogade 41 B. 10-3 og 6½-8. Telf. H 359.
HELLERUP AFD.: Strandvej 96. — 10-3 og 6½-8. Telf. Hell. 119.

Foretager alle Bankforretninger.

Køber og sælger Obligationer og Aktier.

Modtager Indlaan og Indskud paa Folio og Bankbog.

1—3 Mdrs. Indlaan = 4½ pCt.
Rente paa Bankbog = 3½ pCt.

Boxer udlejes i Hovedsædet og Hellerup Afdeling:
15—25—40 Kr. aarlig.

Værdipapirer og Værdigenstande opbevares mod ½ ‰ aarlig Afgift.

Rejse-Akkreditiver udstedes. Fremmed Mønt købes og sælges.

I Bogladerne faas:

WILLIAM SCHARLING

BANKPOLITIK

2. FORØGEDE UDGAVE

6 KR. 50 ØRE

HANDELS- OG TOLDPOLITIK

9 KR. 50 ØRE

G. E. C. GAD

Det gjensidige Forsikringsselskab

„DANMARK"

Hovedkontor: Selskabets Ejendom, V. Boulevard 34, Filialkontor: Amagertorv 3.

Desuden har Brandforsikringsafdelingen Agenturer over hele Landet og Livsforsikringsafdelingen har General-Agentur i *Aarhus*: Prip, Clemensborg, og i *Odense*: Schreiner, Kongensgade 31.

	Brandfors.	Livsfors.
Forsikringssum	c. 877 Mill.	c. 50 Mill.
Formue.	- 3¼ —	c. 10 —

Med Ennas

Fotografi-Apparater

kan enhver strax fotografere overalt.

Forlang Katalog.

„Amatør-Fotografen"

Vimmelskaftet 47.

Nylig udkom:

3die Oplag

HAVENS PASNING

AARET RUNDT

Vejledning i Køkken-, Frugt- og Blomsterhaven samt Erindringsliste over de paa enhver Tid af Aaret forefaldende Arbeider

af

J. Jenssen

Havebrugskandidat, Handelsgartner

Indb. 1 Krone

Faas i alle Boglader **G. E. C. GAD.**

Nyhed

FRA KALEVALAS LUNDE

FINLANDS NATIONALEPOS

i Genfortælling ved

Eva Moltesen

2 Kr. 75 Øre

Faas i alle Boglader *G. E. C. GAD*

Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn. Stiftet 1820.

SPAREBØSSER

udlaanes til Enhver, der indsætter **5 Kroner** paa en ny Sparekassebog.

VILHELM LASSEN

10. Juni 1861—6. April 1908.

Af Marcus Rubin.

Man kaldte ham grim. Ja, men var det Grimhed, saa var det gjort for at vise, til hvilken Grad Aandens Værksted kan forskønne, naar Tanken arbejder, naar Ordet, Kraften og Smilet lyser Ansigtet op. Og derfor var det paa sin Maade ikke helt galt, naar det stadig var de store Øren og den brede Mund, hvormed Karikaturtegnerne gjorde Billedet af ham. Gennem Ørene og Livet mere end gennem Bogen og Studiet indsugede han sin Viden, og ved det levende Ord virkede og kendtes han fra Ungdommen af, bredt og voldsomt var det, men dog formet, og lige levende blev det, selv naar det fæstnedes til Papiret. Hans Taler og Artikler var et og et.

Han tilhørte det tredje Slægtled, der fuldtendte de to foregaaendes Arbejde. Først kom I. A. Hansens Slægtled, hvor Kampen gjaldt om at blive taalt, saa Berg og Hørups, der tog Offensiven, hvor det gjaldt om at erobre, endelig kom det Slægtled, foran hvilket Grovarbejdet var gjort, men som dog havde den ikke lette Opgave at manøvrere det sidste og afgørende Stykke for at føre Sejren hjem. Da Tiden var inde, besattes Højsæderne, og efter faa Aars Forløb hørte Vilhelm Lassen blandt dem, der fandt sin Plads.

De, der kendte ham tidligt, vidste tidligt, at han vilde komme op. Da Hørup lærte ham at kende, saa han Fremtidens Mand i »den lille Vilhelm Lassen«. Det var intet Under, thi han var en Mester i sin Begrænsning, han var maalbevidst og havde Vilje til at fuldende Vejen.

Han kom fra Folket. Hans Hjem var ikke fattigt, men trangt, og fra Barndom, Ungdom og Manddom vidste han, hvad det vilde sige, kun at have til Husbehov, og knapt nok. Han fødtes i Butterup Mølle ved Holbæk og tilbragte sine Drengeaar i Roskilde. København kendte han kun fra Besøg hos Slægtninge, der ikke boede i Bel-Etagen. Men

saa lærte han det at kende i de fem Aar, 1879—84, han tilbragte herinde for at blive juridisk Kandidat. Studierne gjorde han ikke meget ved, men tog Eksamen mest paa sit fortrinlige Hoved, saameget mere var han Politiker, brandrød, ildnet af den Kamptid, der gik forud for Provisoriet, og ildnende Kammerater og Venner ved sin Tales Energi, ved al den Politik, han vidste og vilde. Det var dengang, Studentersamfundet dannedes, med ham som en af Stifterne, da Hovedstaden fik sit politiske Venstre, og da Berg, Hørup og E. Brandes udgav »Morgenbladet« med Fælleskamp imod den politiske og Aandsreaktionen, da Alliancen med Socialdemokratiet forberedtes, da Bonde og Akademiker og Lønarbejder dannede Kile for at gøre Bresche mod det og dem, der vilde holde dem ude.

Da Vilh. Lassen rejste til Aarhus i Efteraaret 1884, var det kort efter, at »Politiken« var bleven stiftet, tre Fjerdingaar efter Bruddet mellem Berg paa den ene Side, Hørup og E. Brandes paa den anden.

Til hvilken af disse tre følte Vilh. Lassen sig nærmest knyttet? — Han var Brandesianer saa vidt, at den tyveaarige eller nogleogtyveaarige unge Mand var Oprører, Medkæmper for den frie Tanke og udpræget Modstander af ethvert Forsøg paa at slaa den ned; men ogsaa kun saa vidt, abstrakt. De litterære eller kunstneriske eller religiøse Bevægelser som saadanne interesserede ham kun lidet, ret ligegyldig var han overfor dem alle, han havde ikke sit Hjerte og ikke sit Blod deri; de Valpladser, hvor Kampene udfægtedes, havde Betydning for ham, fordi en Del af Oprørshæren kæmpede dér imod den fælles Fjende, men Aandskampen var for ham kun et Ferment i den standende politiske Strid, fjærnt laa det for ham at gøre den til en Hovedfaktor, endsige den afgørende for Skellet mellem Fortid og Fremtid, frit og ufrit, Ret og Uret.

Han var dernæst Høruper, fordi for Firsernes Hørup Fjenden ikke var Nationalliberalismen, som var døende, men Grundtvigianismen, den hvis Helt var „Holger Danske". Det var mod den, Hørup gjorde „Politiken", ikke imod en kirkelig Retning — kirkelige eller ukirkelige Retninger lod han gaa deres Veje, han krydsede dem ikke, — men mod den „nationale" Grundtvigianisme, mod den, der vilde og vilde ikke, mod den vatterede Del af Venstre, mod den Del, hvis Pels var Esaus, men Røsten Patriarkens. Og her var Vilh. Lassen fuldt med. Han var med, fordi han ansaa Kampen mod denne Grundvigianisme som et med Kampen „imod Vrøvlet" — hans Valgsprog — og imod det overspændte og dermed det nationalt faretruende. Han saa Landets Lægedom og Midlet til dets Opretholdelse, ikke i „Kultur", men endnu mindre i Militærvæsen; for hans realpolitiske som for hans folkelige Instinkter var Vejen fremad kun en: under et demokratisk Styre en Ophjælpning af Underklassen, en social Reformering af Samfundet, Kanonernes Omstøbning til Plove, og saa hver Plet i Landet under Ploven. Han var altsaa Hørups Mand som Antimilitarist, og saa var han det selvfølgelig som hans Elev og personlige Beundrer, Beundrer af den Hørupske Stils Enkelhed og dens Vægtfylde, dens lynende Vid og dens stille Humor, dens Understrøm af Indignation med skingre og skærende Eruptioner, Beundrer af Modet, Trodsen og Respektløsheden, af Journalisten uden Frygt og Lyde.

Saaledes rejste Vilh. Lassen afsted som en Modstander af G. og E. Brandes's Modstandere, som en Tilhænger af Hø-

rup. Men selve det at han rejste havde som halv ubevidst Aarsag og fik i det lange Løb som Virkning, at han tenderede i Retningen Berg, det brede Demokratis Berg. Hørup var med i Aktionen for at erobre København, men blev selv halvt „bjergtagen", „bytagen". Vilh. Lassen vendte Hovedstaden Ryggen, efter kun at have færdedes der den allernødvendigste Tid — saalænge man nødes til at være i Universitetsbyen for at gøre sine Studier færdig —, og hans Opdragelse udenfor og uden den ligesom hans Mangel paa Interesse for meget af det godt og ondt, den byder, kunde lade ham slaa sig ned i Provinsen, uden at dette var at tage til en „Afkrog", „begrave sig". Naturligvis, han tog til Aarhus, hovedsagelig fordi han og man mente, at dér var en Virksomhed, som egnede sig for ham og som kunde give ham Brødet, medens noget tilsvarende ikke bødes ham i København. Men at den unge flammende Studenter-Agitator kunde bestemme sig til at lade Hovedstaden ligge og rejse ud for at præke Venstredom for jyske Bønder (og Borgere), det var i sig selv et Vidnesbyrd om, at han kunde komme til at gøre anden Politik — baade videre og snævrere — end den patenterede københavnske. Derfor kom han, selv som Høruper, ikke til at høre til Hørups „Garde", endsige til den Brandes-Hørupske, og derfor var det for forstaaende Mennesker ingenlunde uforudseeligt, at et saa selvstændigt Talent, en saa oprindelig og villende Kraft efterhaanden vilde skabe sig sin egen Domæne, underlægge sig videre Territorier, end hans tilbageladte Fæller i Hovedstaden var i Stand til. Med Maalet maatte Midlerne og med Midlerne Maalet modificeres. — Men meget af dette førte i Retning af det hos Berg, som skilte ham fra de to Mænd, der var hans Medudgivere, mens Vilh. Lassen studerede ved Københavns Universitet.

Dog, det bør siges, at hvad Vilh. Lassen kunde gøre uden Resignation, eller i hvert Fald med mindre Resignation end andre — først og fremmest de, som gennem Opdragelse, Slægt og Venner, men ogsaa de mange, og det ikke af de ringeste, som gennem Kærlighed til Byens rige Kulturmidler følte sig nøjere knyttet end han til Hovedstaden — det kan vel have været en Fordel for ham og hans Udvikling i adskillige Henseender, men selvfølgelig ikke uden at andet gik tabt. Om end Forholdene og hans Tendenser førte ham i Provinsens Arme, saa havde det været ønskeligt, at han i højere Grad havde gjort sig til Brobygger mellem Provins og Hovedstad, end Tilfældet blev. Det er en Ulykke, naar et helt Land skal regeres ud fra Hovedstadsopinionen, men at regere paa Trods af denne vil, selv naar det parlamentariske Regime i og for sig muliggør det, ogsaa i Længden blive misligt, fremfor alt naar Forholdene ligger som herhjemme. Og Vilh. Lassens Afstandstagen fra København og til Tider hans Angreb, nok saa stærke som de stærkeste, paa „Københavneriet" havde ikke tilstrækkelig Forklaring i Angrebene herindefra paa Landpolitiken. Netop han kunde maaske med ligeligere Sympatier have formidlet meget, som det for alle Parter havde været godt at formidle. Med ringere Forudsætninger derfor, med mindre Anledning dertil naaede C. Berg, trods Svingninger og hyppigt lave Varmegrader, gennemgaaende videre i dette Forhold. Berg var bredere anlagt, han var en virkelig Folkefører med mærkelige Betingelser for at vide sig ud og tage meget i Favn. Vilh. Lassens agitatoriske Kraft var vidunderlig i den Sags Tjeneste, han til hver given Tid ofrede den, dog han var ingen

Berg, ikke heller nogen Gambetta-Skikkelse. Men en bedre Gruppefører kunde intet politisk Parti i Verden ønske sig.

Fra 1884 til 1889 var Vilh. Lassen Redaktionssekretær ved og Redaktør af „Aarhus Amtstidende", fra da til han blev Minister Redaktør af „Aalborg Amtstidende", til sin Død Udgiver deraf. Han har næppe nogensinde været stærk af Helbred, og han fik det undergravet, nedbrudt ved sin journalistiske Virksomhed. Han kunde ikke i Aarhus byde sig, hvad jyske Bønder kan komme over, hans Kunder og Forbindelser, ikke heller taalte han den evige Nattevaagen, og hans Nerver opreves i Aalborg under Kampen for det ny Blads Existens, hvor hvert Brev, der kom ind ad Døren, kunde indeholde en Afsigelse fra en af de mejsommeligt samlede Abonnenter, et halvt velment, halvt truende Raad fra en af Vennerne —, rent bortset endda fra de egentlige Fjendeangreb. Og heller ikke overfor disse sidste var han staalsat. Der er selvfølgelig offentlige Folk, som efterhaanden bliver „tykhudede"; de fleste fingerer det mere, end de er det. Lassen hverken var det eller fingerede at være det. Ogsaa som Minister ærgrede han sig over de systematiske Angreb, og han havde vanskeligt ved at dølge Ærgrelsen. Offentligt mærkedes det, naar han replicerede i Rigsdagen; mindre i Folketinget, thi det er en stor Styrke at vide, man har Flertallet med sig og bag sig, mere i Landstinget, hvor Stemningen vel ikke var ham ugunstig — hyppigt det modsatte —, men hvor dog hans Modstandere nok saa meget som han kunde regne paa at have „Salen" med sig. Dertil kommer, at om end en Minister i Debatten har det store Forhaandsplus, at han som Regel kan have et langt større positivt Stof til Raadighed end Modstanderne, og navnlig at hans Tale har som Baggrund Magtens Autoritet, saa er han paa den anden Side mindre fritstillet end en almindelig Taler og maa nødvendigvis i mange Sager ytre sig forbeholdent, baade reelt og formelt, mens der er frit Slag fra alle Sider, tit indbyrdes fjendtlige, men med fælles Front overfor Ministeren. Lassen svarede derfor nu og da mere irriteret, end det strængt taget syntes fornødent, og han havde som alle offentlige Mænd vanskeligt ved at veje paa samme Vægt, hvad andre sagde til eller skrev om ham, og hvad han fremførte overfor andre. „Satire betyder Vittighed, naar den gaar løs paa andre, men Ondskab, naar den træffer os selv" — dette gamle P. A. Heibergske Ord gælder den Dag i Dag og vil vel vedblive at gælde til alle Tider.

I sin tyveaarige journalistiske Virksomhed var Lassen Bjørnbak-Høruper, Høruper, Moderationens og „Forligets" rasende Bekæmper, saa Venstrereformpartiets Mand. Han fik hurtigt Navn som Provinsens dygtigste Venstrejournalist, han blev ledende paa Redaktør- og Delegeretmøderne. Hans Artikler var som hans Taler, skarptskaarne, ligehuggede, Stoffet var med Mesterens sikre Hammer og Kniv tildannet i ét Tag, fordi hans Tankes Sluttethed og dens voldsomme Energi skabte Formen med Indholdet i samme Træk. Saadan springer Minerva fuldt færdig ud af Jupiters Pande; men det bør billigvis føjes til, at hun siden Jupiters Tid ingensinde har haft saa let ved at gøre det som for den moderne Journalistiks Mestre, hvor Kravet paa hendes Attributer tidt ikke er større, end lige Hensynet til det passende gør nødvendigt. Og undertiden mindre.

Paa Tryk og i Taler, ved utallige Møder gjorde Lassen sin Politik, men denne forlangte i stedse højere Grad reale Reformer, Hjælp for de gamle og

udslidte i By og Land, Arbejdsmulighed for Landproletariatet. Den første virkelige Beregning over, hvad en Alderdomsunderstøttelse vilde koste, foranledigedes af Lassen. Saa tidligt som i 1888 skrev han til København og bad om det statistiske Grundlag for, hvad det vilde koste Staten helt eller delvis at forsørge Arbejderne, naar de blev gamle. Adressaten svarede, paa Grundlag af sine nyligt udgivne statistiske Redegørelser om Befolkningens Fordeling efter Alder og Erhverv, ikke i Brev, men paa Tryk (jfr. Nationaløkonomisk Tidsskrift for nævnte Aar); Tallene var store, tildels forskrækkende, men man havde dog nu et positivt Udgangspunkt. Paa Agraromraadet kæmpede Lassen for Statsfæste, og han viede denne Sag og mange andre af landbomæssig Art sine Kræfter ved Siden af den rent politiske daglige Agitation. Ad denne Vej forandredes efterhaanden Grundakkorden i hans politiske Færd. Han afsvor intet, og naar han angreb og slog, var det ikke blidere end før, men til Reformer hører det saglige Arbejde, der ikke hekses frem, men kræver Tid, og hvor der skal Tid, bringer Tiden Overvejelse, og hvor der er Overvejelse, viser en Sag mere end én Side, og naar Ensidigheden hører op, begynder Forhandlingen, først for ens eget Forum og saa for deres, man skal have i Tale. Sandt nok, saa er vi betænkeligt langt inde i den „moderate" Politik, men ogsaa inde i den, der forbereder til at tage Ansvaret, og skulde det hændes en Politiker uden saadan Forberedelse, at Ansvaret kom over ham som Juleaften over Kællingen, da vil han tvinges enten til at lægge Roret haardt om og løbe fra mindst Halvdelen af det, han lynede og tordnede igaar, eller til hurtigst muligt at løbe fra den pyntelige Plads, han lige blev sat paa.

I Efteraaret 1901 blev Vilhelm Lassen Folketingsmand, i Januar 1905 Finansminister i det omformede Deuntzerske, det I. C. Christensenske Ministerium. De radikale havde længe vidst, at han ikke tilhørte dem, især ikke med Hud og Haar, og saaledes som Ministeriedannelsen foregik, maatte hans Indtræden nærmest betyde en Præcisering af, at han nu helt havde taget sit Parti i den varsomme og forligssøgende Reformdel af Venstre; han vilde „Resultater" ad den Vej, der *for Tiden* kunde naas, han „gad" ikke forøge Deklamationsforraadet i Taler og Artikler. Paa den anden Side maatte han, efter Udvikling og Forbindelser, anses for at høre til Ministeriets venstreste Fløj, med en Haand halvt udrakt til den radikale Gruppe. Han havde aldrig været, var og vilde ikke være „Antisocialist"; han havde ikke glemt og glemte ikke Provisorietiden, Retsbruddet og Misbrugen af Magten; han vedblev indtil Slut at være folkelig, ogsaa i den Forstand, at han var beredt til paany at kysse Moder Jord og her hente fornyet Kraft til at tage Kampen op mod Højre, hvis det lagde Regeringspolitiken øde. Men Forholdene førte det anderledes med sig. De frikonservative, hvis Grevers „Folkelighed" Lassen visselig forstod, var af en anden Skuffe end Møllersønnens og dennes ligestilledes, fandt det ret Politik væsentligt at støtte Regeringen, og de radikale lod fra den første Dag deres Politik bestemme netop af deres egentligste Modstandere, gjorde systematisk Opposition og uddybede for hver Dag Svælget mere imellem dem selv og dem, der stod nærmest i Regeringspartiet.

Ikke mindst gram var man overfor Vilh. Lassen. Man behandlede ham med en vis Agtelse, men med uhyre Bitterhed, som den forlorne Søn, hvis

Omvendelse og Tilbagevenden man dog stadig tænkte sig Muligheden af. Indirekte angrebes han som Medlem af Ministeriet, direkte for hans Lovforslag og „udenlandske" Politik. Men man oversaa, at de Vaaben, der egner sig for en Forfatningskamp, er sløve overfor „Sager". Tallet paa Modstandere kan her være mindre, men til Gengæld kræves saa den virkelige Sagkyndighed. Og ved Siden af, at denne saa ganske svigtede, troede intet Menneske, at de af Modstanderne opstillede Principer kunde være alvorligt mente, tænkt gennemførte *under Ansvar*. Intet Parti vilde kunne faa Flertal for en yderligtgaaende frihandlerisk Toldlov, og selv saa vilde ingen Partichef kunne tage Ansvaret for at føre den ud i Livet, naar han saa hen til vor økonomiske Historie, vor nuværende økonomiske Tilstand og til Forholdene i Omverdenen. Og hvad den „udenlandske" Politik angaar, Forholdet til Frankrig i Anledning af det Forslag om Stempelafgift paa Drikkevarer, som Lassen fik Ideen til i Tyskland, da Cigaretstempelloven her gennemførtes, da har jo intet i Verden været Frankrig mere ligegyldigt end dette Lovforslag, allerede af den Grund at sikkert ingen ledende Mand dernede nogensinde har gjort sig bekendt med det. Hvad Frankrigs indre Politik tvang det til, var saa vidt muligt at afbøde en hvilken som helst Forhøjelse i et hvilket som helst Land af Afgifterne — Told, Accise eller hvad som helst andet — paa Forbruget af franske Drikkevarer. I den aarlange, sejge Forhandling herom gjorde Vilh. Lassen Skridt for Skridt, hvad han kunde, for at naa et Resultat — det, han ikke oplevede.

Netop paa dette Omraade, hans Forhold til Udlandet, led hans Temperament særligt under Angrebene — der iøvrigt gjorde betydelig Skade udadtil — fordi han umuligt, ved offentlig Udredning, kunde imødegaa dem, men i det væsentlige maatte tie. Ikke mindre gjaldt dette forresten Angrebene for Forholdet til Tyskland, hvor han ofte ønskede ikke at være Minister for at kunne sige sin Mening fuldt ud om de hjemlige Foreteelser paa dette Omraade.

Og i det hele hang han ikke stærkt ved Taburetten. Havde han levet, vilde han sikkert saare langt have fulgt sin Chef, men Ministerherligheden som saadan havde han let givet Afkald paa. Maaske laa dette — eller det Indtryk, man fik deraf — dog noget i hans legemlige Svaghed, der uvilkaarligt gjorde ham træt. Thi kun ved sin forbausende Aandsenergi holdt han sit Liv oppe; han arbejdede sig ikke ihjel, det modsatte: under Ledighed faldt han sammen, og Maskineriet holdtes kun gaaende ved at gaa, til det brast med et Brag. Han førte en timelang Samtale om sine Lovforslag, om Storpolitik og om Hus og Hjem den Dags Formiddag, da han ved Middagstide gik hjem og lagde sig for ikke at rejse sig mere. Og til Ugedagen efter, kun et Par Døgn før sin Død, var han à jour med alt, hvad der foregik, ledede sit Ministerium.

Vilh. Lassens nervøse Temperament og nervøse Kampform har sikkert ikke været uden Forbindelse med hans Sygdom, den han i Virkeligheden bar mindst i sit halve Liv. „Den, som tror, haster ikke", og han troede ikke paa sit Livs Længde. Derfor er det ørkesløst at overveje, hvad Udviklingen kunde have ført ham til, hvis et kraftigt Helbred var bleven ham forundt, thi i nogen Grad havde han sikkert saa været en anden. Om han under ændrede Fremtidsforhold var blevet Demokratiet en fremragende Fører med Vilje og Evne til at tage nye

Sager op fra Grunden af og søge dem realiserede, lader der sig saaledes næppe sige noget om; udelukket var det ikke, ihvorvel han som sagt næppe var gjort til Folkefører i første Plan og indtil videre sikkert ikke havde forladt sin Bane.

Han var fra Ungdom til Manddom under Forvandlingens Lov som vi alle, og fremfor alt de, der faar Styret i Hænde, og nu ser Sagen fra et andet Stade og under et personligt Ansvar. Under saadanne Forhold kan konservative Folk — i hvert Fald midlertidigt — blive fremskridtsvenlige, og omvendt. Med hvor megen Ret eller Uret kan kun bedømmes, naar alt ligger rede til Forklaring, og der er Mulighed for at give den. Begge Dele er naturligvis ugørligt overfor Dagens Historie, og vanskeligst bliver selvfølgelig Dommen over en Mand, hvis Livsbane afbrydes midt under Løbet, med et Ryk.

Men der er én speciel „Forvandlingens Lov" hos Ministre at iagttage, og det er — i „den røde Bygning". Det er den, som fremkommer ved de skiftende Ministres Opdagelse af, at denne famøse Bygning ser anderledes ud indvendig end udvendig fra, ja at den endog har sine egne Love, der hverken er saa barokke eller saa forældede, som hyppigt tros, og som derfor ogsaa Ministrene „forvandles" til i hvert Fald delvis at bøje sig ind under. I den nationalliberale Tid kendte Ministrene det meste af Sammenhængen forud; der var et og samme Opdragelsessystem for dem og Embedsmændene, og de tilhørte mestendels alle samme Lag. Dog Frænde er Frænde værst, de nationalliberale Ministre kunde fra deres Taburetter være noksaa ubehagelige overfor dem, der kun sad paa Kontorstolene; men det var jo rimeligt, de var dem, der var entret højest op, ergo var de, som var stoppet længere nede, nedenunder. Senere hen kom Ministeriebygningens Overraskelser, og saadanne vil især komme frem under en parlamentarisk Statsskik i et stærkt demokratisk Land. Derfor imødeser under saadanne Forhold Ministerialembedsmændene altid med blandede Følelser et Ministerskifte. Hvad nu? Hvem nu? Embedsmændene selv er loyale, pligtopfyldende, mindre og mindre politiske, thi det Lem, der lidet bruges, svækkes, og det politiske Element i Embedsmanden maa han med Flid stække, hvis det skal være ham muligt med fornøden Sindsro og med usvigelig Samvittighedsfuldhed at fuldbyrde de forskellige Udslag af den forskellige Politik. Men vil den ny Minister forstaa, hvad den administrative Tradition betyder? I Reglen jo. Han klipper hist, han hugger her — og meget kan jo trænge dertil —, men han faar hurtig Øje for, at „Kancellierne" i alle Lande, fra de ældste Tider til vore, og under alle Regeringsformer, vel er Opbevaringssted for meget „Støv", og at en god Kost til Tider er fornøden til Udrensning, men at Grundforholdet, Overvejelsen i hierarkisk Række for at naa til det rette, er Betingelsen for, at Beslutninger, der skal virke for vide Kredse og for lange Tider, tages paa forsvarlig Maade, og at dernæst Sagernes „Akter" betyder det Hensyn til Fortiden og til bestaaende Ret, der vel kan overdrives, men som normalt giver „de regerede" den Tryghedsfølelse, at lige Tilfælde behandles ens, altsaa giver dem Værnet imod Uret, imod Forfordeling, mod Overraskelser og Vilkaarlighed. — Helt uden Antipati imod „Kancelliet" mødte Vilh. Lassen ikke op i den røde Bygning, og Cirkulærskrivelserne fra ham indprenter større Hast, hurtigere Ekspedition. Dette var hans Ret, og da passiv Modstand

ikke er Kutyme i vor Embedsetat, fulgte man ham efter Evne. Men en slig Følgagtighed kan jo ske med større eller mindre Lyst. Overfor Vilh. Lassen svigtede Lysten ikke, thi hvad Antipati han end maa have haft, forvandlede den sig aabenbarligt baade til Sympati overfor Arbejderne og til Forstaaelse af deres Arbejde. Han vil erindres af dem, han mest samarbejdede med deroppe, med stor Veneration. Han havde jo ikke fornemmelig sin Styrke i den positive Viden eller faglige Indsigt — og sligt prætenderede han ikke —, men han var klar i sin Tanke, skarp til at gribe Sagens Kærne, baade principielt og konkret, praktisk, usmaalig og resolut i sine Afgørelser, samtidig smidig og fast under en Forhandling, modig til at tage et Ansvar — som nu sidst i Bankaffæren —, altsammen fortrinlige Egenskaber i en Institution, hvis Konservatisme er naturnødvendig, men som netop derfor kan løbe Fare for Kineseri. Han var dernæst, ved Siden af en vis, maaske selvfølgelig, politisk Hensynsløshed og vel ogsaa nok „Hensyntagen", trofast og tillidsfuld, ligelig og lige til i sit Væsen og uden Luner, han gjorde Indtryk af en god Mand. Og dette Indtryk har intet fordunklet.

— — — — — —

I Galop! i Galop! Hurtigt rider de døde, og Tog paa Tog suser hen, svinder bort for Syn og Kending „i Dødens Skyggedal". Vi ved det alle, og Skæbnen er fælles. Derfor lader de efterlevende, før Tiden er til dem, tage Dødsmaske, inden Liget lægges paa Baare, eller de tegner et Rids, der tænkes at vare lidt, for at fæstne Billedet, bevare Mindet for den og dem, den døde betød noget for. Kun én Skavank er der: den døde kan ikke protestere, naar Ridset er fortegnet, og saaledes skal han overgives til Efterverdenen! Men har han betydt meget for mange, og var hans Død stort Tab, vil ogsaa mange gøre Forsøget; hver gør sit bedste, saa faar Samtid og Eftertid skønne og vælge. Thi det er en af den historiske Kildekritiks Opgaver, at skønne baade om Haandelag og om Sindelag.

BIBELENS FARAO

HVAD VIDENSKABEN SIGER. — DE NYE FUND

Af Prof. Dr. VALDEMAR SCHMIDT.

DET er en vel kjendt Sag, at de gamle ægyptiske Templer, af hvilke saa mange storartede Rester ere at se endnu den Dag idag i Nildalen, ligesom ogsaa mange Væggeflader i de i Klipperne langs Floden indhuggede talrige Gravkamre ere prydede med hieroglyfiske Indskrifter og med alleslags Billeder, af hvilke ikke faa endnu ere ret godt bevarede trods de mange Aarhundreder, ja Aartusender, som ere forløbne, siden Mindesmærkerne prydedes med dem. Billederne tildrog sig tidlig de Rejsendes Opmærksomhed, og de fortjene det i høj Grad; thi mange af dem, særligt Billederne fra Gravvæggene, føre os paa en tydelig og levende Maade lige ind i Datidens Ægypteres Liv og Forhold. De vise os, i Samklang med Oplysninger fra andre Sider, at Ægypten dengang var Hjemsted for en højst ejendommelig, mærkelig Kultur, hvis Oprindelse, som det stadigt godtgjøres mere og mere ved nye Fund, viser sig at naa meget langt tilbage i Tiden. I Spidsen for Landet stod fra en tidlig Tid en Hersker, der besad uindskrænket Magt, og som af alle hædredes som Guddommens Repræsentant paa Jorden. Som saadan førte han mange Titler, der udmærkede ham ikke blot som Ægyptens, men som hele Verdens Hersker; men disse officielle Titler synes ikke at have været anvendte i daglig Tale, i hvilken man ligefrem omtalte Ægyptens Konge som „det store Hus", paa Ægyptisk: *Farao.*

Moses Farao: Menefta.
(Efter Elliot Smiths Undersøgelser 1907.)

Det Haab, man engang nærede, at de talløse, man kan sige alenlange hieroglyfiske Indskrifter, som møde den Rejsendes Blik rundt om i Landet, skulde rumme et dybt og bl. a. i historisk Henseende righoldigt og oplysende Indhold, er ikke gaaet i Opfyldelse. Jo bedre man lærer at forstaa Indskrifterne, desto mere bliver det indlysende, at Indskrifternes Indholdsrigdom ikke staar i noget Forhold til deres Længde. Uendelig ofte møder man kun tørre Formularer, som desuden ikke altid ere saa lette at forstaa. Eller ogsaa bestaa Indskrifterne af højtklingende, overdrevne Talemaader, der enten lovprise Kongens Magt og Herlighed eller opregne Privatmænds Dyder og Fuldkommenheder, altid i høje Toner. Helt blottede for alt historisk Indhold ere de gamle ægyptiske Indskrifter dog langtfra. Næsten altid vil man være i Stand til at pille en virkelig, om end ofte

en meget lille historisk Kjerne ud af enhver hieroglyfisk Indskrift. Naar man nu samler det saaledes vundne Materiale, vil man se, at vi ere i Besiddelse af samtidige Indskrifter fra mange gamle ægyptiske Kongers Dage, og deriblandt fra det store Flertal af de af Ægyptens Konger, der kunne siges at have spillet en vis Rolle i Landets Historie. I de Indskrifter, vi her tænke paa, nævnes den regerende Konges Navne og Titler; af og til finder man i dem ogsaa Bidrag til at bestemme Kongernes indbyrdes Rækkefølge, hvortil endelig stundom kommer en lille Notits af et vist historisk Indhold, som f. Ex. Meddelelse om et Byggeri, om Afholdelsen af en Fest, og sjældnere om vundne Sejre ell. lign. Er Indskriften dateret, hvad der i det gamle Ægypten skete ved Angivelse af, hvor længe Kongen dengang havde siddet paa Tronen, altsaa efter Regentaar, faa vi herved Oplysning om, at Kongen i alt Fald havde regeret det tilsvarende Antal Aar. Naar man sammenligner de fra det 2det Aartusende f. Chr. hidrørende monumentale ægyptiske Kongelister med hvad der kan faaes ud af Indskrifter af den Art, til hvilke der i det Foregaaende er hentydet, vil man være i Stand til at udkaste et — vistnok meget flygtigt og taaget — Omrids af det gamle Ægyptens Oldtids Historie, men dog et Omrids, som i al sin Ufuldkommenhed kan antages for at stemme nogenlunde med Virkeligheden. Nærmere beset, vil et saadant Omrids dog snart vise sig egentlig kun at være, hvad man kunde kalde en Ramme om Landets Historie; thi om de Begivenheder, som ere foregaaede i Landet i Oldtidens paa hinanden følgende Tidsrum, og som udgjøre Historiens egentlige Indhold, give vore Kilder os desværre kun yderst sparsomme og spredte Oplysninger. Det, vi vide om Ægyptens gamle Historie, og som vi have kaldt Rammen, bestaar næsten kun af Kongenavne opførte i deres rimelige Rækkefølge, ja Rammen har endog den svage Side, at alt, hvad der hedder Tidsbestemmelser, er lidet sikkert og i Regelen kun omtrentligt; og denne Usikkerhed tiltager, som let forstaaeligt, jo længere vi gaa tilbage i Tiden. Dette er vistnok en meget uheldig Ting, men det er dog langt værre, at vi i Regelen helt ere uvidende om, hvad der var ejendommeligt for enhver af de mange Kongers Regeringstid, hvis Navne ere os kjendte. De eneste Sager, om hvilke vi vide nogen Besked, bestaa i enkelte Tildragelser, af hvilke Ægypterne følte sig stolte, og som de gjennem Mindesmærker havde søgt at forevige. Om mindre lykkelige Begivenheder og Forhold tie Mindesmærkerne i Regelen fuldstændigt, og skulde det en enkelt Gang ikke kunne undgaaes, at de maatte berøre et eller andet ubehageligt Punkt, saa omtales det paa en saa forblommet Maade, at det for os ikke er let at danne sig et paalideligt Billede af hvad der er foregaaet.

Under disse Omstændigheder kan det ikke undre Nogen, at der ikke paa noget gammelt ægyptisk Mindesmærke er Noget at finde om den Begivenhed, om hvilken alle i vore Dage have hørt tale som fordum foregaaet i Ægypten, nemlig den Tildragelse, som man plejer at kalde „Israels Børns Udvandring af Ægypten under Moses", og som i det lærde Sprog betegnes ved „Exodus". Vi maa dog her bemærke, at om end det Allermeste, vi have tilbage af Optegnelser fra det gamle Ægypten, kan henføres under Begrebet Mindesmærker, er der dog, ved Siden af disse, levnet os enkelte Optegnelser, som have en helt dagligdags, ofte ogsaa en rent foreløbig Karakter, Dagbogsnotitser, Breve, Kvitteringer o. s. v. Endel af det, vi have af denne Art, maa rimeligvis ikke være langt fjærnede fra det Tidsrum, da Israels Børn opholdt sig i Ægypten, men heller ikke i noget af de herhen hørende Aktstykker findes nogen sikker Hentydning til Israels Udvandring af Landet; ja der spores heller ikke i dem nogen Antydning af, at Israeliterne nogensinde havde haft Ophold i Landet.

Denne de samtidige oldægyptiske Kilders Taushed om Israels Ophold i Ægypten er af nyere Lærde blevet benyttet som Vidnesbyrd imod Rigtigheden af Bibelens Beretning om Israels Ophold i Ægypten og Udvandring derfra. Det Hele skulde være Digt og Opspind! I den sidste Tid har man endog ment at kunne forklare, hvorledes Sagnet er opstaaet. I Nord-Arabien laa i Oldtiden et Landskab, som det sydvestlige Asiens semitiske Beboere benævnede med omtrent samme Navn, som de anvendte til Betegnelse for Ægypten (*Muzar, Mizir* ell. lign.). At der virkeligt i Oldtiden i Nord-Arabien laa et Landskab, som kaldtes med dette Navn, kan neppe omtvivles, men at det altid er dette Landskab og ikke Ægypten der menes, naar der i assyriske Indskrifter fra det 8de Aarhundrede f. Chr. tales om *Muzur*, forekommer os overmaade lidet rimeligt; og lige saa lidet forekommer der os at være nogensomhelst Grund til at antage, at Israeliterne skulle stamme fra det nordarabiske *Muzur*, fordi der i de Indskrifter og Aktstykker, som vi have fra Ægypten, ikke findes nogen Hentydning til Israels fordums Ophold i Landet. Det er altid en mislig Sag at bygge noget paa, at en Sag ell. desl. ikke omtales i et Skrift eller en Samling Skrifter. Det kan være et rent Tilfælde! Hvad angaar Aktstykker, fra Ægypten, Breve, Dokumenter o. lign., saa kan det ikke nægtes, at vi besidde et vist Antal, hidrørende fra forskjellige Tider, men det Levnede er kun en uendelig lille Brøkdel af, hvad der fordum maa have været tilstede i Landet! Der maa derfor nedlægges en bestemt Indsigelse imod enhver Slutning, der grundes paa, at Noget ikke omtales i de Rester, vi have tilbage!

Josefs Farao: Ramses II.

Hvad selve Navnet Israel angaar, var der længe ikke Spor af det at finde i nogen ægyptisk Indskrift. Først 1896 udgravede Prof. Flinders Petrie i Theben en Indskrift, i hvilken Navnet Israel meget tydeligt var at læse. Indskriften, der skyldtes Kong Menefta, Ramses II's Søn og Efterfølger, var lang og godt bevaret. Men den var af sædvanlig ægyptisk Art

og følgelig meget lidet oplysende. Særligt er det, som i Indskriften udsiges om Israel, saa taaget og ubestemt, at ingen sikkre Slutninger kunne drages ud deraf. Det er saaledes aldeles umuligt af Stedet at se, hvorvidt Israel dengang, da Indskriften forfattedes, opholdt sig i Ægypten eller i Syrien. I Forbindelse med Israel omtales flere syriske Stæder eller Smaariger, deriblandt Askalon, den bekjendte Filisterby. Meningen af Stedet synes snarest at være at de i Indskriften nævnede syriske Riger eller Stammer, heller ikke Israel, vare i Stand til at gjøre Ægypten nogen Skade. Ægypterne kunde være rolige og ubekymrede.

Længe før denne Indskrift kom for Dagen, var Videnskaben kommet til det Resultat, at den Begivenhed, som vi kalde Israels Børns Udvandring af Ægypten under Ledelse af Moses, med størst Rimelighed kunde henføres til Menefta's Dage. Fortællingen i 2den Mosebog nævner ingen Kongenavne, men man sér af den, at Undertrykkelsen begyndte under en Konge, der regerede længe (2. Moseb. 2, 23). Under dennes Efterfølger vandrede Folket ud. Dette passer godt paa Ramses II, Menefta's Fader og Forgænger. Han regerede længe, 67 Aar, og byggede meget. Tidligere Konger, der havde rejst mange og store Bygninger i Ægypten, havde været heldige Krigere, der fra deres Felttog i Udlandet havde hjembragt mange Krigsfanger, som de i Ægypten tvang til at udføre forskjelligt haardt Arbejde ved Opførelsen af store Bygninger. Ramses fortæller vel meget om sine Krigsbedrifter og Sejre, men, naar vi se nøjere til, bliver det temmelig klart, at han langtfra kan maale sig med flere af sine Forgængere i Sejrvindinger. Vi have Grund til at formode, at de af ham hjembragte Krigsfanger ikke vare saa talrige i hans Dage som tidligere. Da han byggede mere end nogen anden ægyptisk Konge, maatte han have megen Arbejdskraft nødigt, særligt til det haarde Arbejde, at slæbe Sten og løfte dem op til de Højder, hvor de skulde bruges. At paalægge Landets egne Børn, frie ægyptiske Borgere, saa haardt Arbejde var vistnok en farlig Sag; det kunde let vække Misnøje og Utilfredshed. Men havde man i Landet fremmede Folk, som nøde Lovenes Beskyttelse uden at være egentlige ægyptiske Borgere, laa det da ikke nært at lade disse, til Vederlag for den Beskyttelse, de nød, tage Del i det haarde Arbejde? Nu synes det i Virkeligheden, at i Ramses II's Dage levede der i Ægypten Folk af fremmed Herkomst, nemlig den Samling Stammer, som kaldte sig selv Israel eller Hebræere; og disse synes at have holdt fast ved deres ejendommelige, fra den ægyptiske ret forskjellige Nationalitet. Alt lader formode, at Ramses II har tvunget de i hans Dage i Ægypten levende Israeliter til at udføre saadant Trællearbejde, og at hans Efterfølger Menefta i den Henseende traadte i hans Fodspor, ja maaske paalagde han dem endnu andre og større Byrder.

Fra Menefta's Dage have vi endel samtidige Indskrifter. Mange af disse tale om Sejre, hvoraf man maaske vil slutte, at hans Regering var en glimrende Tid for Ægypten. Nærmere beset vil det dog snart vise sig, at dette langtfra var Tilfældet. De Folk, om hvis Nederlag i Kamp med Ægypterne Mindesmærkerne fortælle, vare vistnok Fremmede, men Sejrene vandtes ikke i fremmede Lande, men i selve Ægypten, dels paa Middelhavets Kyst, dels inde i selve Landet. Forud for disse Ægypternes Sejre maa der altsaa være gaaet et Tidsrum, i hvilket det tidligere saa kraftige Ægypten ikke havde kunnet værge sine Grænser imod Fremmede. Ja, det var endog gaaet saa vidt, at de Fremmede havde kunnet trænge dybt ind i Landet og holde sig der en Tid, muligvis endog længere Tid. Det sér næsten ud, som Menefta's Tid var en Art Folkevandringstid. De fremmede Folk havde, synes det, vistnok til Hensigt at gjøre sig selv til Ægyptens Herrer og forvandle de stolte Ægyptere til deres Tjenere og Trælle. Dette lykkedes dog ikke, Ægypterne

fik Bugt med de Fremmede, saaledes at Farao atter blev virkelig Hersker i sit Fædrene-Rige. Men disse Folkevandrings-Begivenheder have let hos de undertrykte Israeliter kunnet vække Lyst til ved Udvandring at befri sig for deres forhadte Herrers Undertrykkelse. De Nederlag, som Ægypterne i Menefta's første Dage utvivlsomt have lidt i Kampen mod de Fremmede, særligt i Kampene mod Libyerne, der trængte langt frem i Ægypten, maa have lært Israeliterne, at Ægypterne ikke vare uovervindelige, det kan ikke ansés for urimeligt, at Israeliterne under Moses have benyttet sig af Ægyptens kritiske Tilstand under Libyernes Indfald til at tiltvinge sig Farao's Tilladelse til at vandre ud. Da det senere, som det fremgaar af Menefta's Indskrifter, lykkedes Ægypterne at faa Bugt med de Fremmede, særligt med de farligste af dem, Libyerne, er det ikke urimeligt at antage, at Ægypterne have fortrudt, at de havde ladet deres fordums Trælle slippe saa let ud af Landet, og at de have faaet Lyst til at tilføje dem en Tugtelse, og — at dette Forsøg er endt ulykkeligt for Ægypterne. Kaste vi et Blik paa Ægyptens Tilstand og Forhold i den nærmest følgende Tid, efter Menefta's Død, ville vi let finde Antydninger nok af, at en eller anden Katastrofe har fundet Sted. Forholdene i Ægypten var i den følgende Tid i højeste Grad usikkre; Mindesmærkernes Tilstand lade formode, at Tronrevolutioner og Borgerkrige i Tiden efter Menefta ikke vare usædvanlige. Alt dette kunne vi kun slutte os til ved at læse imellem Linierne. Ligefremme Meddelelser om saadanne Ulykker i denne Tid findes naturligvis ikke. De ægyptiske Mindesmærker tale saa godt som aldrig om Uheld. Imidlertid maa vi dog omtale, at Kong Ramses III, der atter bragte Ægypten paa Fode, i en Papyrus, der skildrer hans Gavmildhed mod Ægyptens Guder og deres Helligdomme, lejlighedsvis berører, at før hans Dage havde Tilstanden i Ægypten været saa ulykkelig, at en Fremmed, en Syrer ved Navn *Azi*, havde kunnet opkaste sig til Herre over Ægypten — Bevis nok for, at der forud for hans Tid var gaaet sørgelige Dage for Ægypten.

Sluttelig maa vi bemærke, at den jødiske Historieskriver Josefus har bevaret os et Par Uddrag af nogle Skrifter fra Ptolemæer-Tiden, i hvilke Episoder af Ægyptens Historie vare behandlede paa en meget fri, næsten novelleagtig Maade, og i hvilke de Personnavne, der nævnes, i Regelen ere meget forvanskede. Et af disse Stykker fortæller om en Begivenhed, som ret vel kan antages for en Fordrejelse af Ægypternes Erindringer om Israeliternes Udvandring. De Bortdragende skildres nemlig i Stykket som spedalske, ubehagelige Mennesker, som det var godt for Landet at være blevne af med! Ægypterkongens Navn i Stykket kan ogsaa meget vel være en Forvanskning af Navnet Menefta eller rettere af den gammelægyptiske Form af Navnet, som vi gengive paa denne Maade.

Vi have den store Fordel, at lykkelige Fund i Ægypten have sat os i Besiddelse af selve

Faraos Mumie i Kisten.

Mumierne af de to Konger, Ramses II og Menefta, der, som omtalt, med stor Rimelighed kunne antages for, hvad man plejer at kalde „Undertrykkelsens Farao" og „Udtogets Farao". Ramses II's Mumie fandtes 1881 i en Klippespalte i Dêr-el-Bakri ved Theben sammen med Mumierne af mange andre kongelige Personer fra Tiden 1600—940 f. Chr. Mumien undersøgtes 1886 og er at se i Museet i Kairo. Den tilhører — hvad der stemmer godt med Indskrifterne — en ældgammel Mand med rynket Hud og alle Tegn paa, at han havde naaet en sjælden høj Alder. I det store Fund af kongelige Mumier, der vare gjemte i den omtalte Klippespalte, fandtes Mumierne af de fleste af de Konger, der havde hersket i Ægypten i det omtalte Tidsrum, men adskillige manglede. Endel af disse fremdroges 1898 af en Kongegrav, som i sin Tid var anlagt for Kong Amenofis II, der ogsaa selv var bisat i Graven. Dette sidste vigtige Fund skyldes den daværende Direktør for Ægyptens Oldtidsminders Bevaring, Victor Leret's sjældne Skarpsindighed og Energi. Blandt Mumierne, som fandtes her, var der en, om hvilken Leret var tilbøjelig til at antage, at den tilhørte den mærkelige Konge, som i sin Tid havde søgt at indføre en Soldyrkelse i Ægypten, og som i den Hensigt havde afskaffet Dyrkelsen af Thebens Hovedgud Amon. Denne Konge var Amenofis IV, der som Soldyrker optog et nyt Navn, som man gjerne læser *Akku-n-aten* ell. lign. En amerikansk Ægyptolog, William Groff, som destoværre siden er død, gjorde imidlertid strax opmærksom paa, at den omtalte Mumies Udstyr og Behandlingsmaade mindede om en lidt senere Tid, om Ramses II's Aarhundrede. Mumier fra Amenofis III og IV's Tid saa anderledes ud. Groff nævnede særlig Menefta som den Konge, hvis Mumie han antog man her havde for sig. Undersøgelsen af Mumien, som fandt Sted i Museet i Kairo 8. Juli 1907, viste, at Groff havde Ret. Menefta's Navn læstes tydeligt, om end i noget afbleget Skrift, paa et af Bindene. I det 8de Bind af det af Museet i Kairo udgivne Tidsskrift har G. Elliot Smith, som ledede Undersøgelsen, givet en interessant Beskrivelse af Mumien saaledes som den fandtes ved Afrulningen af Bindene. — Mumiens Behandling mindede paa engang om Ramses II's og dennes Faders Selhos I's Mumie og tillige om to lidt yngre Mumier, der hidrørte fra samme Fund, og som vare blevne undersøgte i Museet 1905, ligeledes af Elliot Smith. Disso to tilhørte Meneftas to nærmeste Efterfølgere, Selhos II og Si-Ptah, der levede i de nysnævnte urolige Tider, efter Meneftas Død. Mumien laa ikke i den for den oprindeligt udførte Kiste, men i en, der var bestemt for en noget senere Konge Seth-nekht, Faderen til den ovennævnte Ramses III, Gjenopretteren af Ægypten. At Mumie-

Portræt-Statue af Farao i Theben.

kisterne i de omtalte Fund ere ombyttede, er ikke noget usædvanligt. For at skærme de kongelige Mumier imod Gravrøvere, flyttede man ofte med dem og valgte da ikke sjælden til en Mumie en anden Kiste end den oprindelige, maaske fordi man mente, at den var solidere.

Menefta's Mumie havde ikke undgaaet Røveres Angreb. De ydre Lag syntes vel at ligge i god Orden, men det skyldtes aabenbart en Istandsættelse. De Bind af fint fortræffeligt forarbejdet Linned, som oprindeligt vare anvendte til deri at indvikle Mumien og dens Lemmer, vare paa mange Steder revne itu og flængede, hvad der vistnok skyldes en hastig Undersøgelse af Mumien, foretaget af Gravrøvere, der søgte efter Kostbarheder. Selve Mumien var paa flere Steder stærkt beskadiget ved skarpe Instrumenter. Der var saaledes et dybt Saar i Brystet; et Par Tær paa venste Fod manglede, og i Hovedet var et Hul, 37 Millimeter langt og 23 bredt. Da flere andre Kongemumier have lignende Huller i Hovedet, er der Mulighed for, at disse Huller ikke skyldes Røvere, men en eller anden os ukjendt Grund. Der var Spor af, at Mumien havde haft Besøg af Mus.

Mumien viste sig at tilhøre en gammel Mand. Hovedet var skaldet, kun en lille Krans af helt hvide Haar var at se. Nogle faa sorte Haar vare at se paa Overlæben og paa Hagen. Mumien var 1 M. 14 Millim. lang. Den viste umiskjendelig Lighed med hans Fader Ramses II's Mumie. Ansigtet minder endel om hans Bedstefader Sethos I.

Der fandtes ingensomhelst Spor af, at Kongen havde mistet Livet ved Drukning, og af at Liget var fisket op af Vandet. Havde Kongen selv deltaget i en Forfølgelse af Israeliterne, vilde han sikkert nok forsigtigt have holdt sig fjernt fra al mulig Fare. Saaledes havde nemlig i sin Tid hans Fader Ramses II baaret sig ad under Krigene i Syrien. Han fortæller sikkert nok meget om sit Mod og udmærkede Tapperhed; men sér man nøjere til, er det klart, at Ramses omhyggeligt havde sørget for at være langt borte fra den egentlige Kampplads, og at det kun var ved en uforudsét Bevægelse af den fjendtlige Styrke, at Kongen var kommet indenfor Fjendens Rækkevidde. Menefta har vistnok iagttaget lignende Forsigtighed, og har han sendt en Del af Hæren ud for at forfølge og tugte de bortdragne Israeliter, har han nok ladet en anden i sit Sted gaa i Spidsen for Hæren, og er Hæren gaaet til Grunde, har det vistnok været den af Kongen beskikkede Anfører og ikke Kongen selv, som er gaaet under i Katastrofen.

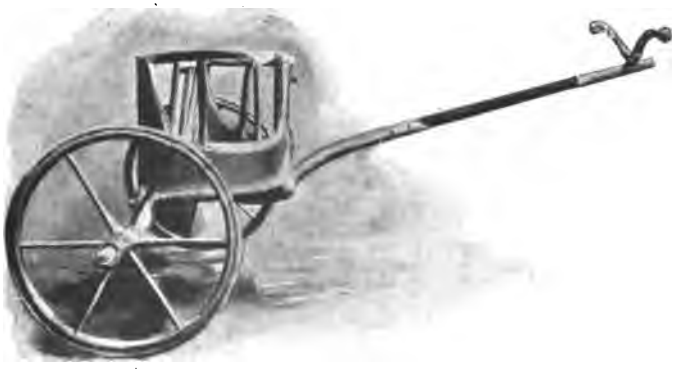

Stridsvogn som de Ægyptere, der druknede i det røde Hav, brugte dem.

FORAARET

I.

Jeg er dig atter nær.
Og det er kølig Vaar.
Saa ranke staar de gamle
ubevægelige Træer.

Vi ligger paa den brune Jord,
den brune og fugtige Foraarsjord.
Vi stirrer op i Luften . . .
Og finder ikke mere Ord —

Vi stirrer og forstummer . . .

Jeg ser i dine Øjne
den tavse Foraarkummer.

Jeg ser i dine Øjne
den Byrde som du rummer
i Midten af dit Hjærte,
i Dybet af dit Sind:
det er din gamle Smerte
som eengang græd sig blind.

Dit Aandedrag blir mere tungt,
din Træthed mere trang,
naar Vaaren suser dig imod,
berust af sine Safters Blod,
naar Dagen bliver lang . . .

Jeg skimter i de furede
Drag omkring din Mund
den Skygge som er gledet
ned i dit Væsens Grund,
det Mørke som nu lever
af dit Legem og dit Aand . . .

jeg øjner det derinde
bag Huden af din Haand . . .

Men tungest i dit Øjes
tystnede Vand,
i dets lange og tænksomme,
aftenblaa Rand . . .

Jeg aner denne Smerte,
dit tavse Indre rummer.
Jeg ser i dine Øjne
den svære Foraarskummer.

II.

Vi ligger i en lønlig Krog.
Vi hviler paa det gamle Aar.
Dets Løv og Frugt,
dets søde, visne og vaade Lugt
skjuler de nye Safters Jord,
alt det som nu usynligt gror.

Vi hviler paa det gamle Aar.
Vi ligger i en lønlig Krog.
Igennem Luften Strømme gaar . . .

Se, Luften staar i Kog!

Det er en ubekymret Vaar
som atter gennem Verden gaar!

Højt oppe i den blege Luft,
den blege og silkefine Luft,
møder vort Blik et nyfødt Hav,
et vældigt Hav der hviler,
og ganske sagte smiler . . .

Saa lykkeligt det nynner,
og hemmeligt forkynder
sin unge Lyst, sin Jomfrufryd,
de nye Soles Kærtegnsbrand,
sit store Hjærtes sagte Syd . . .

Det er et dybt og dejligt Vand,
en gennemsigtig Sø af grønne Blade!

Vi ser kun Vand,
kun grønt og gyldent og solet Vand —
Vi øjner ingen Strand . . .

Skinnende det smiler,
og drømmende det nynner . . .
Det tier lidt, og hviskende
paany det begynder

sin lykkelige Mumlen,
sin lange og vage Lyd,
sin soloverskinnede,
sitrende Fryd . . .

Det aander ganske stille.
Der siver sagte frem,
nært og fra fjærne Egne,
der siver allevegne
en gylden, gærende Em!

Skovhavets Aandedrag . . .

En skælvende Lyd gaar gennem
den stille Foraarsdag . . .

Vi hører . . . vi hører det aande.
Vi fanger en langsom Lyd.
Vi ser og ser det store
Skær, der stiger fra alle
de sitrende Træers Fryd!

Se, dette Lys der siver
ud fra alle Trær,
det er Skovens Aande der bliver
synlig og kommer os nær.

Vi lytter, som vilde vi fange
en Lyd i det gyldne Skær . . .

III.

I dette Hav af Blade,
i denne grønne Overflod af Saft,
som saligt stiger fra den gamle Jord
og vidner for os om om dens skjulte Kraft
— i dette Hav af Blade
kan du bade
dit Øje der er træt,
og fylde med den nye Luft
dit trange Aandedræt.

Men — Hjærtet . . . Hjærtet,
kan det grønnes mer?
Derinde, i dets Dunkelhed, det sner,
ustandseligt det sner og sner . . .

IV.

Ak, det som var, det lever end!
Sikkert det gaar sin skjulte Vej.
Et Foraar rejser sig igen
og smerter dig . . .

Det som engang du troede dødt,
det er endnu — blot mørkere rødt!
Umærkeligt det slog sig ned
og lever af din Ensomhed.

Dybt i dit Legem slog det Rod.
Det mumler i dit Blod . . .

Christian Rimestad.

H. C. ANDERSENS HUS I ODENSE

Af Dr. phil. HANS BRIX.

H. C. Andersens Fødested.

I

DEN Ting staar fast. H. C Andersen vilde selv i høj Grad have fundet Behag i den Plan, som Odense By nu har gennemført: at omskabe det Hus, hvori Digteren blev født, til et Midtpunkt for hans Ihukommelse. Ikke blot fordi han var modtagelig for den udsøgte Smiger som det unægtelig er, at der tillægges hvert Brev fra hans Haand, hver Brugsgenstand, han efterlod sig, en særlig Værdi udelukkende i Kraft af den blotte, personlige Berøring med ham, ogsaa hvor der ikke spores nogen Forbindelse med hans Geni eller et Udtryk for hans typiske Ejendommelighed.

Men først og fremmest vilde Tanken have tiltalt ham, fordi den Koncentrering af hans lange og mærkelige Livs Minder i et enkelt Brændpunkt for ham vilde være en Bekræftelse paa den Livssammenhæng, den Ræson i hans Skæbne, den *Førelse*, som det var ham et oprindeligt og uimodstaaeligt Behov at fornemme.

Med Grund fandt han sit Liv værd at fortælle om; selv granskede han bestandigt dets enkelte Træk og disses Betydning. Uregelrette og uberegnelige faldt Omskiftelserne i det ydre; ustadig og vilkaarlig var den indre Sammenhæng i hans Væsen og Stemninger; alligevel førtes han ikke deraf til en Opfattelse af Livet som et broget Spil af Tilfældigheder, hvor nu og da som i Leg de enkelte Led kæder sig sammen til en Række, der gækker en med Forestillingen om en ordnende Villie — for i næste Nu at hvirvles mellem hinanden i et ubegribeligt Virvar, der synes Tilværelsens sande Væsen. Han trængte til en fast og tryg Sammenhæng at forlade sig paa. Af hans Læremestre har Hoffmann og Tieck ofte i deres Digtning leget med Vanviddet. Heri fulgte Andersen dem ikke; for ham, hvis Bedstefader var en sindsforvirret Stakkel, stod Galskaben ikke som en romantisk Pirring i Dagliglivets forhadte Nøgternhed. Han følte Sindssygen som en truende Mulighed; gennem mange Aar dreves hans Sjæleliv af hver forekommende Hændelse ud i Svingninger, der førte det mod Ydergrænsen af det normale.

Mod denne Fare søgte han Værn i alt hvad der var Sammenhæng og Hold i; men Livet skænkede ham ikke dertil de sædvanlige Midler. For enhver, der har Familie og Hjem, eller ialfald Slægt og Eje, er der i Tingenes og Forholdenes jævne Uforanderlighed en Balance, der regulerer Stemningernes Udsving og giver selv den, der har mindst Hold i sin Sjæl, Forestillingen om at eje en Væsens-Kerne, et urokkeligt Midtpunkt. Men den faste Forvisning, som alt saadant ydre bringer selv den uroligste Aand om, at Tingene er hvad de synes, og at ydre Berøring betyder indre Forbindelse — netop den sav-

nede H. C. Andersen, der mere end andre kunde behøve den.

Thi han var ensom.

Tilbage havde han den Udvej at bekræfte sin Følelse af Livets Virkelighed gennem en idelig Overskuen af sin Banes Kringelgang og sine utallige Oplevelser, saaledes at det altsammen saas under faste Synspunkter: Gud havde sin Bestemmelse med ham, og mod denne førtes han frem i onde som i gode Dage. Dette blev Kardinalpunktet i hans Livsfortolkning.

Alt hvad der hændes ham, faar altsaa sin Betydning, selv om det, isoleret set, er lidet værdifuldt. Tilsammentagne er alle disse Hændelser hans Liv, og — ret forstaaede — Udtryk for Verdensgangen og den guddommelige Viljes Plan. Derfor blev H. C. Andersen den maaske omhyggeligste Dagbogskriver der har levet herhjemme; fra sin tidligste Ungdom til sin Død gjorde han daglige Optegnelser om alt mødende. En Tid lang indførte han endog, parallelt med Dagbøgerne, korte Uddrag om hver Dags Begivenheder i smaa Almanakker.

H. C. Andersen.

H. C. Andersen.

Det var ikke Indfald og Aandrigheder han saaledes førte Bog over; nej det var simple og solide Ting uden dobbelt Bund, som hvor han spiste til Middag, og hvordan Vejret var, og om hans Maves og Filipensers Tilstand. I Virkeligheden har disse Dagbøger været ham en Art Livs-Museum af en lignende Natur som det lille Digterhus i Odense, der nu omslutter en kronologisk Række Monumenter af hans Historie.

Jeg meddeler nogle Prøver af Almanakken for 1842:

29. Marts. Balletten Napoli første Gang; gjort stor Lykke, var efter den hjemme hos Bournonville.
30. Marts. Skrevet Digt til Bournonville og sat i „Fædrelandet". Set fra 1ste Etage Napoli.
31. Marts. Faaet et Digt fra Bournonville, drukket Duus med ham. Aften hos Sta-

ges med ClaraWieck [ɔ: Schumanns Hustru], som spurgte fra sin Mand, om han maatte dedicere mig sine Compositioner af mine Digte. Det er i Dag en poetisk lykkelig Dag.

Silhuet, klippet af H. C. Andersen.

2. Maj. Tilsagt til Dronningen $9^1/_2$; fik Diarrhoe, skrækkelig Qval. Læste af Bazaren for Kongen og Dronningen; hjem $11^1/_2$.
4. Maj. Ikke vel hos Ørsteds, maatte gaae ind til Høedt, syg. Et Vers til mig i „Dagen« for Bazaren, det hjalp.
31. Inderlig lidende, ærgerlig og overseet, bitter og vred, Lyst at døe. Finn Magnussen, som jeg ikke før har talt med, takkede mig for Bazaren. Kongen læser højt forfra i Bazaren og er ved Orienten.
11. Seet Weyses Liig. Erholdt Musik af Schumann decideret mig. Livsglad. Collin grov mod mig, fordi jeg gik med hvide Handsker. Ærgerlig.
27. Igaar hos Thorwaldsen, som kom iforgaars; fik tre Kys. „Dina“ opført første Gang, gik til Oehlenschläger, der kyssede mig.
13. November. Lidende, fortvivlet, gudsbespottende, syg. Spiist i Foreningen, drevet om i Regn og Rusk. Bournonville kjærlig med Taarer i Øinene. Skrevet Scenerne i Arabien [Ahasverus].
17. November. Fru Heiberg trukket hjem efter Opførelsen af „Dina“. Deiligt Maaneskin.
24. „Mulatten“ opført første Gang iaar, og hver Scene stormende Bifald, ligesaa det Hele. Talt med Fru Heiberg og Madam Nielsen.
30. Fru Drewsen og Louise [Geheimeraad Collins Døtre] altid denne Drillen, Overseen. Kjed deraf . . . Aftenbesøg af Hansen jun., som ønskede Østers og fik dem.

December 19. Min Ryg endnu daarlig siden jeg i Løverdags rutschede ned af Collins Trapper. Iaften gik jeg seent derhen for at fortælle alt det, som stod i „Fædrelandet“ til Roes for Collin som Chef.

1843. 1. Januar. [Paa Gisselfeldt]. Holdt min Andagt paa Taarnet. Sjunget om Aftenen.

5. Januar. [Kjøbenhavn]. Betalt igaar Skrædderregning paa 150 Rbd. Mange Slags Tiggere.

Som man ser: af broget Stort og Smaat i Digterens Liv — Alvor og Skæmt mellem hinanden — bindes den simple og stærke Kæde.

Paa selvsamme Vis ses i H. C. Andersen-Husets Montrer skiftende Rækker af betydningsfulde, pudsige eller ganske bagatelagtige Minder om Digterens Liv.

II

Odense By har paa det smukkeste hævdet sin Anseelse som gammel Kulturby ved den Maade, hvorpaa den værner om H. C. Andersens Minde.

Gennem mange Aar var det Huset i Munkemøllestræde, der af Digterens Bysbørn om-

fattedes med størst Interesse, fordi han selv i „Mit Livs Eventyr" og andensteds med rørt Kærlighed har beskrevet baade det udvendige og indvendige af dette sit Barndomshjem. Sit Fødested kendte han vel; men han har af gode Grunde ikke kunnet meddele Erindringer om sit Ophold der; han var nemlig allerhøjst et halvt Aar gammel, da han flyttede herfra ned i Klaregaden. Ja det er end ikke udelukket, at den Tid, han overhovedet har tilbragt i dette sit første Hjem i Odense, har indskrænket sig til nogle faa Dage; jeg finder i Iversens Avis for 8. April 1805, altsaa sex Dage efter Digterens Fødsel, følgende Avertissement:

»Et ungt, friskt og sundt Fruentimmer med overflødig god Die, søger Condition som Amme enten strax eller til 1ste Maji, og anvises fra Avisexpeditionen."

Der er adskillig Sandsynlighed for, at den averterede Amme har været H. C. Andersens Moder. Familiens Økonomi stod som bekendt paa yderst skrøbelige Fødder.

Som sagt: det har indtil den seneste Tid været ikke Huset i Hans Jensens Stræde, paa Hjørnet af Bangs Boder, man i Odense viste den fremmede, der søgte til Eventyrdigterens Fødeby; men derimod det Hus hvor han boede i alt Fald den største Del af Aarene fra 1807 til Foraaret 1819. Imidlertid viste det sig ved mere end een Lejlighed, at hvad Udlændinge spurgte efter og ønskede at se, var netop *Fødestedet*; ganske naturligt vendtes derfor Opmærksomheden mod dette Hus, der i al Beskedenhed har noget pynteligt over sit Ydre ved Tagets smukke Rejsning og sin fremskudte Plads i Gaden, paa et Hjørne. Hundredaarsfesten den 2. April 1905 understregede yderligere, at Pieteten for Andersens Minde naturligst lod sig samle om hans Fødested. Direktør Ernst Bojsen fastslog altsaa, at her skulde Museet skabes.

Interior fra H. C. Andersen-Museet i Odense.

Huset blev købt, og Indsamlingen af Minder skulde begynde. De Vanskeligheder, som ifølge Traditionen hører med til ethvert første Skridt, meldte sig ogsaa her. De skyldtes ikke Byen Odense og dens ledende Mænd. Tværtimod. Byraadet og Borgmester Dithmer valgte den fortræffeligste Fremgangsmaade af alle: de bevilgede rigelige Pengemidler og gav iøvrigt deres Tillidsmand fuldkommen Frihed til at optræde efter bedste Skøn. Havde de i Stedet foretrukket at

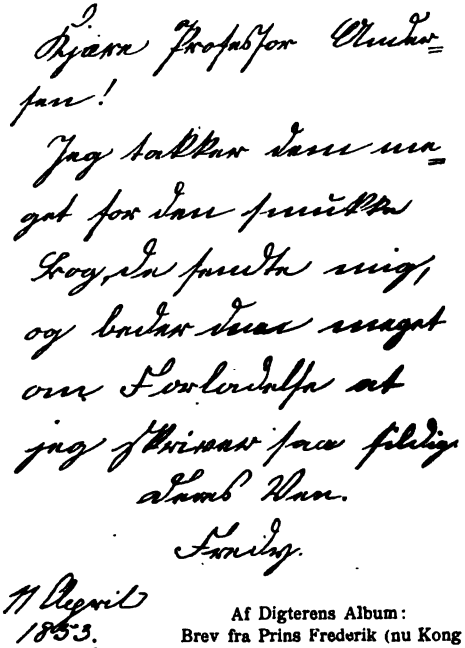

Af Digterens Album: Brev fra Prins Frederik (nu Kong Frederik VIII) til H. C. Andersen.

forbeholde sig Afgørelsen i hvert enkelt Tilfælde, vilde det have været yderst vanskeligt at udrette noget. —

Den Hindring, der strax meldte sig, var den letforstaaelige Indvending mod enhver Opfordring til at støtte Foretagendet: Men bliver der noget ud af det hele? —

Der havde dengang været en hel Del Tale om et Guldaldermuseum, der tænktes indrettet i Fasangaarden. Denne smukke Ide havde stødt paa saadanne Vanskeligheder, at den var ved at bortfalde. Samtidig var der fra Frederiksborgmuseets Side gjort Skridt til at erhverve Dele af Andersens Efterladenskaber. Ejerne havde saaledes nok Grund til at være i Uvished om, hvorledes de helst skulde disponere over deres Samlinger. Jo mere de ønskede at vælge den Anbringelse, der smukkest kunde bevare Digterens Minde, saavidt dette kunde gøres gennem haandgribelige Erindringer, desto varsommere maatte de være, at ikke Tingene hensigtsløst splittedes paa flere Steder.

Dertil kom, at den noble og fintfølende Dame, uden hvis Tilslutning til Ideen intet lod sig udrette, ikke følte sig moralsk berettiget til at bestemme over sin Skat af Andersen-Minder, fordi hun, der havde arvet Samlingen efter sin Mand, ikke ved Fødsel tilhørte den Slægt, der af alle havde staaet Digteren nærmest. Kun hvis Planen godkendtes af dennes i Live værende Medlemmer, mente hun at kunne lade Odense faa Tingene.

Naar jeg derfor skal pege paa den, hvem det til syvende og sidst skyldes, at der blev noget ud af det hele, da bliver det ovenomtalte Dames Svigerinde, hendes afdøde Mands Søster. Begge var de usædvanlige Mennesker; den ene stolt og statelig, ualmindelig ved sit skønne Hoved og sin Holdning. Den anden, Museets Støtte og bedste Hjælp, var en klog og klarsynet, livfuld og beslutsom Dame; med et mærkeligt Raceansigt, en Arv fra den Patricierfamilie hun tilhørte. Da hun havde faaet Planen udviklet for sig, og havde gennemtænkt den, sagde hun: „Jeg synes om den Ide; jeg tror vi gør Andersens Minde den bedste Tjeneste ved at støtte Odense. Frederiksborgmuseet har forhørt, om de kunde faa mine Ting, og jeg lovede at betænke mig paa det. Men nu svarer jeg dem nej, og saa skal De faa til Odense, hvad jeg kan afse til Dem. Min Svigerinde har spurgt mig om Raad i den samme Sag, og det er jo hende der ejer det meste; hun har alle de vigtigste Ting. Dem

faar De nu ogsaa. Hun og jeg er enige om Sagen." —

Dermed var det givet, at der kunde erhverves en virkelig værdifuld Samling Andersenske Aktstykker og Erindringer for Odense; med eet Slag var Stillingen betrygget. Vi kunde nu overfor alle tvivlraadige henvise til denne omfattende Basis som Garanti for, at Planen vilde blive gennemført i virkelig god Form. De to Damer samlede i den paafølgende Tid alt, hvad de selv paa nogen Maade kunde afse til Museet, og anbefalede Ideen til Slægt og Venner, fra hvem vi ogsaa modtog adskillige værdifulde Bidrag. Samtidig var det nu blevet mig muligt at vinde Tilslutning for Planen fra en ny, betydningsfuld Side.

To Familier deler Æren for at have skænket Andersen uforanderligt hengivne Venner, i hvis Kreds hans urolige og bevægelige Natur kunde være vis paa altid at finde Forstaaelse, Trøst og Ro; frem for alt Damerne i disse Slægter var utrættelige i at tage sig af Digteren, baade naar han var nervøst opstemt og naar han sank sammen i Afmattelse. Saasnart nu den ene af disse Familier havde sikret H. C. Andersen-Husets Oprettelse, erklærede ogsaa den anden — hørende til vort ypperste Bourgeoisi — sig beredt til at gaa med. Ogsaa her var det Damer — intelligente og fintdannede Søstre — der ejede den største Del af Sagerne. Af deres fornemt og kræsent udstyrede Hjem udtog de en Række Andersen-Relikvier som Gaver til Museet; andre Ting, som det vilde være et altfor stort Savn at give Afkald paa strax, lovede de skulde med Tiden ogsaa finde Vej til Odense.

Det hændte virkelig flere Gange under mit Arbejde for at samle Genstande for det lille Museum, at det var mig umuligt helt at udnytte den tilbudte Chance, ihvor gerne jeg vilde gøre mit bedste. Selv om det hjælper, at man synes om den Sag man arbejder for, og at man ikke har nogen personlig Vinding for Øje, saa skal man dog have ualmindelig robuste Anlæg for med Sindsro først at tage mod en Række Ting som Gaver, om hvilke man ved, at de er Ejerinden dyrebare Erindringer, Ting der var tænkt at gaa i Arv i Familien til Vidnesbyrd om dens nære Forhold til den berømte Digter — for derpaa, naar man er bleven betænkt rundeligt, og i det Øjeblik Kilden hører op at flyde, da at sætte alle Sejl til for at faa fat i, hvad der endnu maatte være tilbage. Jeg forstod ogsaa en nys afdød Overretssagførers Tankegang saavel, da han sagde til mig: „Jeg ved en Dame, der ejer H. C. Andersens Sølv-

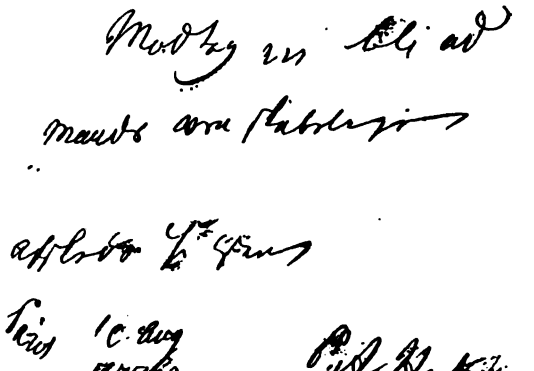

Af Digterens Album:
Hilsen fra den blinde P. A. Heiberg.

Kaffekande. Men De faar ikke at vide, hvem det er, for saa be'r De hende om den, og saa mener hun sig forpligtet til at udlevere Dem den, skønt hun sætter den største Pris paa den og uhyre nødigt vil skille sig af med den." Jeg maa tilføje, at jeg aldrig har forfulgt dette Spor videre, skønt det havde været mig en let Sag ad anden Vej at skaffe oplyst, hvem Damen er.

Jeg kom til tre Søstre, Døtre af den Kvinde, som Andersen i sin Ungdom inderligt havde haabet at vinde til Hustru, og som bestandigt blev ham en dyrebar Veninde. De havde Breve til Moderen fra Digteren, fyldte med dulgt Ømhed; de havde Billedbøger, som han havde lavet til hendes

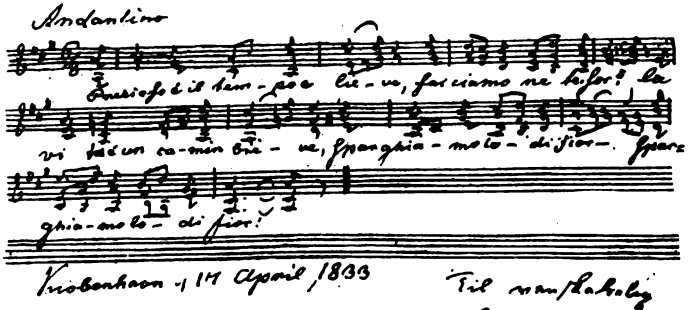

Af Digterens Album.

C. E. F. Weyse.

Børn, da hun blev gift, til dem selv som smaa; og meget andet. De delte nu deres Ejendom med Odense; og den anden Halvdel er lovet Byen ved Testamente. — Paa samme Maade gik det næsten alle Steder; skønt der ofte næres overdrevne Forestillinger om, hvad Carnegie i et spendabelt Øjeblik kunde falde paa at give for en Andersen-Relikvie, blev der ikke gjort Forsøg paa at slaa Mønt af Foretagendet. Derimod har enkelte Ting haft saa stor *reel* Pengeværdi, at det vilde være umuligt for Ejeren at forære dem bort; i saa Fald er der bleven aftalt en Pris, som altid er bleven sat med stort Maadehold. Paa denne Maade er Museet kommet i Besiddelse af Vilh. Pedersens Tegninger til Eventyrene, og det har den største Aarsag at være Ejeren taknemmeligt, fordi det fik Lejlighed til at erhverve dem paa de samme Betingelser, som det var paatænkt at overdrage dem til Kobberstiksamlingen for.

Stærkest Indtryk af den ualmindelige Offervillighed, der er vist i denne Sag, har jeg, naar jeg tænker paa den Maade, hvorpaa det lykkedes mig at skaffe H. C. Andersens Hus et Exemplar af den oprindelige danske Udgave af de ældste Eventyr.

I lang Tid havde jeg forgæves spurgt efter disse to Smaabind alle Vegne; end ikke i det Reitzelske Arkiv findes Eventyrene 1835—37 i første Oplag. Aarsagen til Bogens overordentlige Sjældenhed er ganske simpelt, at alle Exemplarerne i Tidens Løb er bogstavelig slidt op af Børnene i Familien. — Da skete det, at jeg af mine Eftersporinger førtes til en ældgammel Dame, en Datter af en af Danmarks berømteste Aander fra Guldalderens Dage. Hun var yderst svag og havde ligget til Sengs i Aarevis; dog havde hun det just ved denne Tid — i Efteraaret 1905 — noget bedre, saa at hun var i Stand til at modtage mig og tale med mig. Hun var spinkel og gennemsigtig; hendes Stemme var som et fjernt Pust. Hun døde nogle Uger efter den Tid her omtales, omkring ved Nytaar 1906.

Da hun modtog mig første Gang, var hun i Forvejen underrettet om Formaalet med mit Besøg; paa et Bord ved hendes Seng laa en lille Stabel Andersenske Originaler med egenhændige Dedikationer. Dem viste hun mig nu, en efter en, fortalte om hver enkelt Bog og om Digteren, og tilføjede derpaa som Regel: „Vil De maaske have den til Museet?“ Lejlighedsvis nævnede jeg min forgæves Jagt paa de ældste Eventyr, og hun svarede: „Dem har jeg ogsaa!“ og lod nu fra sit Bogskab hente to nydelige Smaabind i grønt Maroquin med gyldne Zirater. Her var de endelig! de smaa, kostelige Hæfter, der for 70 Aar siden bragte de Eventyr, der er det berømteste af al dansk Literatur. Jeg aabnede varsomt de to Smaabøger og læste Andersens egenhændige, spøgende og hjerte-

lige Tilegnelser til den purunge Pige, han i sin Tid havde skænket dem til, og som nu, udtæret og ældgammel, laa her og ventede paa Døden. Hendes ældre Søster havde han elsket engang og tænkt paa at fri til; men hun var bleven en andens Brud, og var nu død for mange Aar siden. Hun selv derimod havde aldrig giftet sig; og det var altsaa et Held forsaavidt som af den Grund Eventyrhæfterne var bleven reddet fra at falde i ivrige Børnehænder. —

Jeg skulde just prøve at bede om, at de sjældne Bøger maatte blive tilsikret Museet, da den gamle Dame tilføjede: „Det er kedeligt, da det er Dem saa vigtigt at faa de Bøger til Odense, at De ikke kom her for et Par Maaneder siden; men nu har jeg rigtignok fornylig lovet en ung Pige i min Slægt dem, naar jeg er død. Saa det maa jeg staa ved." — Hun tav noget. — „Men nu vil jeg spørge hende ved Lejlighed, om hun maaske vil give Afkald paa dem, og saa kan De faa dem."

Et Par Uger senere talte jeg igen med den gamle Frøken, og hun meddelte mig da, at den unge Pige havde givet sit Minde til, at Odense maatte faa Bøgerne. Men hendes Navn maatte vi ikke faa at vide. Jeg fik den kostbare Gave overladt med det samme, og disse to Bind er af alle Museets Sjældenheder det eneste, jeg ret kunde have Lyst til selv at eje.

Det er at formode, at de Anderseniana af alle Slags, der er i privat Eje, gennem Aarene af sig selv vil søge til H. C. Andersens Hus, nu da dette er en Kendsgerning; et godt Varsel i saa Henseende er det, at Museet paa Aabningsdagen fik tilsendt en af Andersens bekendte Klipninger med et Epigram af Digteren nedenunder; Giverinden var i overvættes Beskedenhed anonym; hun undertegnede sig blot „Rebekka".

Det er Tak værd, at hun viser andre ædelmodige Givere Vejen.

Paa det Kongelige Bibliotek ligger Andersens berømte Stambog til Ingens Glæde og til ingen Verdens Nytte. Havde Andersen vidst, at han engang skulde faa sit eget Museum i sin Fødeby, havde han sikkert nok foretrukket at lade Stambogen gaa dertil. Det maa haabes, at Bogen en Gang i Tiden ved en eller anden Ordning maa kunne overdrages til den Samling, hvor den naturligt hører hjemme.

Et heldigt Tilfælde medførte, at jeg kom til at træde tilbage fra Arbejdet med H. C. An-

H. C. Ørsted.

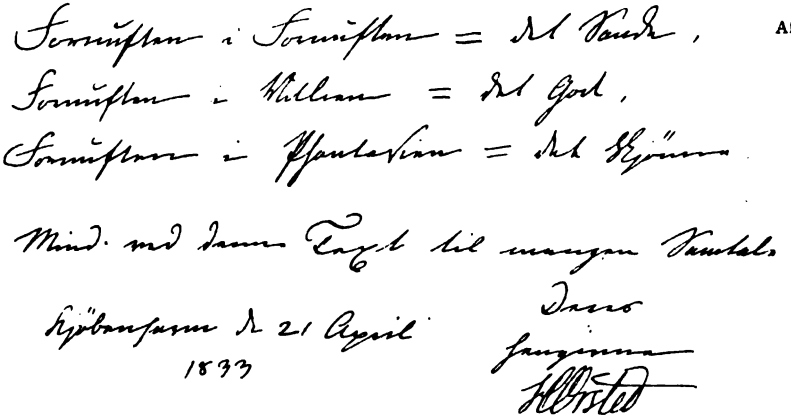

Af Digterens Album.

dersens Hus just i det rette Øjeblik, saa at Fuldførelsen kunde lægges i taalmodigere og snildere Hænder end mine. Jeg havde paa Aabningsdagen Lejlighed til at se, med hvilken udsøgt Smag og Kyndighed Restaureringen af Huset og Ordningen af Samlingerne var foretaget; Bygningsinspektør Petersen og Museumsinspektør Petersen har stor Ære af deres Værk.

Til det yderste har Odense nu opfyldt den Pligt, enhver By har til at hædre berømte Sønners Minde.

Tørret Blad
fra Akropolis.

Blad, plukket ved
Sokrates' Fængsel.

Blomst fra Daphne.

H. C. Andersen samlede og gemte smaa Minder allevegne fra. Disse tørrede Blade findes i hans Album.

DANSK AGRARPOLITIK I NUTIDEN

Af H. WAAGE.

I

DER er nu gaaet lidt over en Menneskealder siden det sociale Spørgsmaal begyndte at vække Opmærksomhed her i Danmark gennem den socialistiske Bevægelse. Den socialistiske Agitation er jo udgaaet fra Haandværkere og industrielle Arbejdere, og det teoretiske Grundlag, der bærer Bevægelsen, har medført, at det sociale Spørgsmaal for den almene Bevidsthed væsentlig kun angaar Forholdet mellem Kapital og Arbejde, mellem Arbejdsgivere og Arbejdere. Spørgsmaalet om Jordejendomsretten, om den bedste og retfærdigste Form for Jordens Besiddelse og Brug existerer ikke for Socialisterne, da de ikke anerkender, at der bestaar nogen Væsensforskel mellem Jord og Kapital, og Socialdemokratiets praktiske Virksomhed gennem Fagforeningsorganisationen passer ikke til Forholdene paa Landet, hvor Kløften mellem Arbejdsgivere og Arbejdere ikke er saa absolut som i Industrien, men paa forskellig Vis udjævnes, særlig gennem den talrige Husmandsklasse, der lever dels ved Arbejde paa egen Jord dels ved Arbejde for andre Landbrugere. Det er derfor ikke saa underligt, at der har været en Tid, da man fra den besiddende Landbostands Side erklærede, at der ikke existerer noget socialt Spørgsmaal paa Landet. I de senere Aar er Forholdene paa Landet imidlertid undergaaede en Forandring, idet Husmandsklassen er begyndt at organisere sig, og skønt der endnu er en vis Usikkerhed over denne Bevægelses Veje og Maal, kan der dog ikke være nogen Tvivl om, at hvad der ligger til Grund for Bevægelsen, er det sociale Spørgsmaal, saaledes som dette nødvendigvis maa tage sig ud for Underklassen paa Landet. Husmandsorganisationerne beskæftiger sig ikke med Forholdet mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, og virker ikke direkte for at skaffe højere Løn for Arbejde i andres Tjeneste. Derimod beskæftiger de sig fortrinsvis med Spørgsmaalet om Jordejendomsretten, om Formerne for Jordens Besiddelse og Midlerne til at gøre Jorden saa let tilgængelig for Arbejderne som muligt. Det er Jordspørgsmaalet, der er den drivende Kraft i Husmandsbevægelsen, og efterhaanden som denne Bevægelse tager Fart, vil de politiske Partier blive tvungne til for Alvor at beskæftige sig med Agrarpolitiken. Og der kan ikke være nogen Tvivl om, at baade Socialdemokratiet og de andre politiske Partier i ret betydelig Grad vil blive nødte til at modificere deres nuværende Anskuelser om Jordspørgsmaalet. Spørgsmaalet om, hvilken Agrarpolitik der passer bedst for et Samfund, der skal bygges paa den almindelige Stemmeret og folkeligt Selvstyre, vil uundgaaelig komme paa Dagsordenen, saasnart Underklassen paa Landet er blevet sig sin Magt bevidst, og Nationaløkonomerne maa derfor være forberedte paa i en ikke fjærn Fremtid at skulle beskæftige sig med dette Spørgsmaal.

Den Agrarpolitik, der har været herskende her i Landet i de sidste 100 Aar, nedstammer fra de store Landboreformer i Slutningen af det 18de Aarhundrede. Den Udvikling, der begyndte med disse Reformer og som er blevet fortsat lige ned til vor Tid, bestaar jo deri, at den egentlige Bondebestand, Brugerne af Bøndergaardene, er rykket op fra at være en undertrykket Klasse, som blev udbyttet af Godsejerne, til at være en herskende Klasse, der nu til en vis Grad indtager den samme Stilling som Godsejerne i tidligere Tid. Hovedpunkterne i denne Udvikling er dels det gamle Fæsteforholds Re-

gulering og Omdannelse, dels Selvejendoms Indførelse i Stedet for Fæste. Af disse Punkter har Fæsteforholdets Regulering gennem en Række Lovbestemmelser, der begrænsede Godsejerens Magt og sikrede Fæsterne Udbyttet af deres Arbejde paa Fæstegaarden, haft den største Betydning for de tekniske Fremskridt, som det danske Landbrug har gjort i de sidste 100 Aar. I denne Henseende har Selvejendoms Udbredelse haft langt mindre Betydning end Fæsteforholdets Regulering, langt mindre end man ofte antager, og jeg vil ikke betænke mig paa at fremsætte den Paastand, at vort Landbrug vilde have gjort de samme tekniske Fremskridt, selv om vi den Dag i Dag havde Fæste i samme Udstrækning som for 100 Aar siden. En saadan Paastand vil maaske forekomme mange fremmed, men det er imidlertid et ubestrideligt Faktum, at det Landbrug, der drives paa de 3 à 4000 Bøndergaarde, som endnu er i Godsejernes Eje og bruges af Livsfæstere, er ligesaa godt som det, der drives af Selvejerbønder, og baade fra vort eget og andre Lande kan der hentes mange Exempler paa, at store tekniske Fremskridt i Landbruget er udførte af Folk, som ikke var Ejere af den Jord de dyrkede. Medens Selvejendoms Indførelse altsaa ikke har haft saa stor Betydning for Landbrugets Teknik som det ofte paastaas, er det paa den anden Side selvindlysende, at Fæsteforholdets Afskaffelse har haft stor social og politisk Betydning. Havde vi nu til Dags Fæste i samme Udstrækning som for 100 Aar siden, vilde den danske Bondestand ikke være i Besiddelse af sin nuværende politiske Magt, og Bestræbelserne for Fæsteforholdets Indskrænkning har væsentlig været af politisk Art. Det er jo ogsaa saare forstaaeligt, at Bønderne ønskede at blive emanciperede fra Afhængighedsforholdet til Godsejerne, og jeg vil heller ikke paastaa, at det gamle Livsfæsteforhold er en ideal Indretning; jeg vil kun slaa fast, at den ældre liberale Opfattelse, hvorefter Selveje — fri Jord i fri Mands Haand, som man ofte udtrykte sig — skal være Hovedbetingelsen for et livskraftigt Landbrug, ikke er blevet bekræftet af Erfaringen.

Resultatet af de sidste 100 Aars Udvikling i det danske Landbrug er jo vel kendt. Hovedstammen af Landbrugerne udgøres af de selvejende Bønder. Over Bønderne findes et Par Tusinde Ejere af større Landejendomme, og under Bønderne en talrig Klasse af Husmænd og Landarbejdere. Denne sidste Klasse, der kun var sparsomt repræsenteret paa de store Landboreformers Tid, er voxet stærkt i Tal i Løbet af de sidste 100 Aar. Den omfatter mange Afskygninger fra den større Husmand eller Boelsmand, der kan leve af Arbejdet paa sin egen Jord, til den fattige Indsidder, der udelukkende lever af at sælge sin Arbejdskraft til andre. Den største Del af Underklassen paa Landet maa dog henregnes til Lønarbejdernes Klasse, selv om de ejer eget Hus og Jord, thi det er kun en mindre Del af Husmændene, der ikke behøver at gaa paa Dagleje. Klassemodsætningen paa Landet er mange Steder ligesaa stor som i Byerne, om end Formerne er andre, og jeg tror ikke, at den demokratiske Udvikling i den nyere Tid har formaaet at mildne den. Naar den sociale Spænding paa Landet alligevel er betydelig mindre end i Byerne, kommer det af den større Solidaritetsfølelse, som naturlig udvikler sig mellem Mennesker, der lever i et mindre Samfund og beskæftiger sig med det samme Arbejde. Det vilde i mine Tanker være meget beklageligt, om denne Solidaritetsfølelse skulde blive ødelagt gennem en oprivende Klassekamp i socialistisk Aand, men skal dette undgaas, maa den herskende Overklasse i Tide forstaa at vise Resignation og gøre Underklassen større Indrømmelser end den for Øjeblikket synes at være tilbøjelig til.

Til Forstaaelse af den nuværende agrarpolitiske Situation maa jeg minde om, at det

nuværende Danmark ved Folketællingen i Aaret 1787, altsaa paa det Tidspunkt, da de store Landboreformer begyndte, kun havde en Befolkning af c. 841,000 Mennesker, medens Folketællingen i 1906 udviste et Folketal af c. 2,589,000. Der lever altsaa nu over 3 Gange saa mange Mennesker i Danmark som i 1787. Denne stærke Befolkningsforøgelse har medført en overordentlig Stigning af Jordværdien, der kun delvis er bleven modvirket ved Udvandringen til fremmede Verdensdele. Efter Afslutningen af den store Landbrugskrise i Tyverne i forrige Aarhundrede steg Værdien af Landbrugsjorden uafbrudt i de følgende 50 Aar, i Begyndelse langsomt og jævnt, men i Tredserne og Halvfjerserne i et meget rask Tempo. Tredserne og Halvfjerserne var en gylden Tid for Ejerne af Landbrugsjorden. Der var rigelig Arbejdskraft til Raadighed de fleste Steder, og Arbejdernes Lønfordringer var meget beskedne, medens Priserne paa Landbrugsprodukter naaede en hidtil ukendt Højde. Men ved Begyndelsen af Firserne indtraadte der et Omslag, idet den oversøiske Konkurrence som bekendt medførte et stærkt Prisfald paa Landbrugsprodukter og en Synken af Jordværdien. Samtidig skete der efterhaanden en stærk Bortvandring fra Landdistrikterne til Byerne og de oversøiske Lande, og nu begynder de velkendte Klager fra Landmændene over manglende Arbejdskraft, Klager, der er blevet stærkere og stærkere for hvert Aar, der gaar. Den for Jordejerne saa gunstige Situation i Halvfjerserne forandredes totalt, og adskillige Jordejere kunde ikke bære det dobbelte Tryk af faldende Produktpriser og stigende Vanskelighed ved at skaffe Arbejdskraft. Mangfoldige Landejendomme, der var købt til de høje Priser, som herskede i Halvfjerserne, kom derfor til Tvangsauktion i Løbet af Firserne og Halvfemserne. I de sidste 8 à 10 Aar har Priserne paa Landbrugsprodukter atter været ret høje, og Jordprisen har derfor ogsaa været lidt opadgaaende, men Vanskeligheden ved at skaffe Arbejdskraft har dog forhindret Jordprisen i at naa den Højde, den havde i de saakaldte gode Tider for en Menneskealder siden.

Under de vanskelige Tider for Jordejerne, som herskede nogle Aar tilbage, opstod den saakaldte Agrarbevægelse, der krævede Statens Indskriden til Hjælp for Jordejerne og i visse Retninger ogsaa havde Held med sig. Kravet om Statshjælp til Nedsættelse af Prioritetsrenten opfyldtes ved gentagne Konverteringer af Statsgælden og ved Oprettelsen af Statshypotekbanken. Hvorvidt disse Foranstaltninger har været tjenlige for Øjemedet, er vistnok et stort Spørgsmaal, men Tendensen i dem er umiskendelig. Formaalet er at holde Jordprisen oppe, og om muligt at bringe den til at stige. I samme Retning sigtede den saakaldte Skattereform af 1903, hvorved Staten forærede de gamle Grundskatter og en Del af Tienden bort til de tilfældige øjeblikkelige Jordejere. Alt i alt maa det dog siges, at den Agrarbevægelse, vi har haft herhjemme, har været mere maadeholden end de tilsvarende Bevægelser i vore Nabolande mod Nord og Syd, og det er heldigvis hidtil lykkedes at nedslaa alle Krav om Beskyttelsestold paa Landbrugsprodukter. Om det i Længden vil lykkes, kan maaske være et andet Spørgsmaal.

Den stadig tiltagende Mangel paa Arbejdskraft i Landbruget har Jordejerne søgt at afhjælpe dels ved forøget Anvendelse af Maskiner dels ved Indførsel af fremmede, særlig polske Arbejdere. Der kommer nu hvert Foraar flere Tusinde Polakker her til Landet, som atter rejser hjem om Efteraaret. Denne Indførsel af fremmede Arbejdere er unægtelig en af de mindst tiltalende Sider af danske Landbrugsforhold i Nutiden, men den har én Fordel. Den stigende Anvendelse af fremmede Arbejdere paa Bekostning af danske er nemlig i ganske særlig Grad egnet til at aabne Folks Øjne for, at der maa være noget galt paa Færde i vore Land-

brugsforhold, naar den indfødte danske Landarbejder fortrænges og erstattes med fremmed, i det hele og store ringere Arbejdskraft. Men naar man vil beskæftige sig med dette Spørgsmaal, maa man være klar over, at det selvfølgelig er ganske overfladisk at skælde Arbejdsgiverne ud og anklage dem for manglende Patriotisme eller sligt, fordi de anvender fremmed i Stedet for dansk Arbejdskraft, saaledes som det ofte sker. De fleste Landmænd vil overfor saadanne Klager svare, at det beror paa en Misforstaaelse, naar man troer, at den fremmede Arbejdskraft er særlig billig, og at de meget hellere vilde have danske Arbejdere, naar de blot kunde faa dem. Jeg troer, at dette Svar er væsentlig rigtigt, og at Arbejdsforholdene paa Landet heller ikke vilde ændre sig synderlig, selv om Lønnen gik et godt Stykke i Vejret. Spørgsmaalet er ikke blot et Lønspørgsmaal, det gaar langt dybere.

Den væsentligste Grund til, at Landarbejderne i saa stort Antal opgiver Landbrugsarbejdet og vandrer bort til Byerne eller til Udlandet, er deres ringe Fremtidsudsigter, hvis de vil blive paa Landet. Udsigten til hele sit Liv at skulle arbejde som Daglejer paa en Herregaard eller Bondegaard kan jo ikke være synderlig tillokkende, og man kan derfor ikke fortænke Landarbejderne i, at de har Lyst til at prøve Chancerne andetsteds. At det kan være smaat nok bevendt med disse Chancer, og at mange af de til Byerne indvandrede Landarbejdere synker ned i en Proletartilværelse, endnu ringere end den, de forlod paa Landet, kan være rigtigt nok, men der er dog altid en Del, hvem det gaar godt, og det er selvfølgelig disses Exempel, der virker. Det er derfor saare forstaaeligt, at den unge Landarbejder, der overvejer, om han skal blive ved Landbrugsarbejdet eller prøve Lykken andetsteds, ræsonnerer saaledes, at han umulig kan faa det ringere end som Daglejer paa Landet. Man maa tilmed huske paa, at om end Landbrugets Arbejdsgivere klager over manglende Arbejdskraft, saa er den Arbejdsløshed, som til Tider hærger Byernes Arbejderbefolkning, heller ikke helt ukendt paa Landet, thi Landbrugsarbejdet er jo meget ujævnt fordelt over de forskellige Aarstider, og der kan let indtræffe lange arbejdsløse Perioder ved Vintertid. I tidligere Tid kunde Daglejerne paa Landet gøre Regning paa at have Tærskearbejde en stor Del af Vinteren, men siden Maskintærskningen er trængt igennem, er Udsigterne til regelmæssig Arbejdsfortjeneste om Vinteren langt ringere end tidligere.

Spørgsmaalet om, hvad der kan gøres for at bevare den paa Landet fødte Befolkning for Landbrugsarbejdet, er efter min Opfattelse af en overordentlig Betydning for Nationen. De fleste af os er sikkert enige om, at den nuværende Udvandring fra Landet til Byerne og de oversøiske Lande er højst uheldig. Efter Danmarks Naturforhold maa Landbruget nødvendigvis blive Landets Hovederhverv, og naar Udviklingen i den sidste Menneskealder har ført til, at den Del af Befolkningen, der ernærer sig af Landbrugsarbejde, har været og fremdeles er forholdsvis aftagende, kan denne Udvikling umulig være sund. Men der gives kun ét Middel til at lede Udviklingen ind i et bedre Spor, og det er at give Landarbejderne en lettere Adgang til Jorden, en større Udsigt til at kunne grunde en selvstændig Landbrugsvirksomhed, saaledes at de faar bedre Fremtidsudsigter ved at blive paa Landet end ved at drage bort.

Spørgsmaalet bliver da, om der under det nuværende Agrarsystem kan paavises noget Middel til at skaffe Landarbejderne en lettere Adgang til Jorden. Dette Spørgsmaal maa besvares med et afgjort Nej. Under det nuværende Agrarsystem, hvis mest fremtrædende Kendemærke er den ubegrænsede private Ejendomsret til Jorden, kommer det nemlig for Jordejerne først og fremmest an paa at holde Jorden i saa høj en Pris som muligt, og saa

snart der viser sig Tendenser til et Prisfald, søger Jordejerne ved alle mulige kunstige Midler at holde Prisen oppe. Men en høj Jordpris er selvfølgelig den første og største Hindring for at skaffe Landarbejderne en let Adgang til Jorden, og naar den mest fremtrædende Virkning af det nuværende Agrarsystem er en Opskruning af Jordprisen til det højest mulige Niveau, er det indlysende, at det er umuligt at skaffe Landarbejderne en let Adgang til Jorden, medmindre der sker et afgørende Brud med det nuværende System.

Naar jeg nu i det følgende skal forsøge at angive Veje og Maal for en moderne Agrarpolitik i Nutidens Danmark, vil jeg ikke kunne undgaa at komme ind paa forskellige af Nationaløkonomiens Grundspørgsmaal. At dette er nødvendigt, er et afgørende Vidnesbyrd om, at det moderne agrarpolitiske Problem har en overordentlig Rækkevidde.

II.

Det teoretiske Grundlag for de Bestræbelser for en Reform af Jordejendomsretten, der er udfoldet her i Landet i de senere Aar, falder ikke sammen hverken med den saakaldt ortodoxe Nationaløkonomi eller med den socialistiske Lære. Den ortodoxe Økonomi beskæftiger sig kun meget lidt med Spørgsmaalet om Jordejendomsretten, men gaar ud fra den bestaaende Tilstand som noget givet. Den betragter Jordejendomsretten i dens nuværende Form noget nær med de samme Øjne, hvormed Filosofferne i Oldtiden betragtede Slaveriet, nemlig som en Indretning, om hvis moralske Berettigelse der ganske vist kan rejses Tvivl, men tillige som et uundværligt Element i den moderne Civilisation, hvis Afskaffelse derfor er utænkelig. Den nu existerende private Jordejendomsret bliver herved ophøjet til en Slags Naturindretning, man maa bøje sig for ligesom for Naturlovene i det hele taget. Hvad Socialismen angaar, er det en bekendt Sag, at den ikke opstiller nogen Væsensforskel mellem Jord og Kapital, at den slaar de to Ting sammen under Betegnelsen Produktionsmidler, og at den ikke ser nogen anden Vej til Løsningen af det sociale Spørgsmaal i Nutiden end at gøre Samfundet til Ejer af Produktionsmidlerne. Socialismen betragter jo endogsaa Kapitalen som det vigtigste Udbytningsinstrument i Kapitalistens Haand og tillægger den private Jordejendomsret en rent sekundær Betydning.

I Modsætning til disse to Retninger staar imidlertid en tredje Retning indenfor Nationaløkonomien. Denne Retning, hvortil jeg slutter mig, tager sit Udgangspunkt i det Faktum, at der kun findes 2 Produktionsfaktorer, nemlig Arbejdet og Jorden, og den hævder, at Samfundets økonomiske Tilstand i alt væsentligt kun beror paa, hvorledes disse 2 Produktionsfaktorer kan samvirke med hinanden. Den mest bekendte Repræsentant for denne Opfattelse er Amerikaneren Henry George, men Henry George staar ingenlunde alene med sin Opfattelse. Tilsvarende Anskuelser er uafhængig af Henry George fremsatte af adskillige andre Økonomer i forskellige Lande, og naar Henry George har tiltrukket sig mere Opmærksomhed end andre, skyldes det særlig hans ualmindelige Fremstillingsævne og glimrende agitatoriske Begavelse.

Den Maade, hvorpaa de 2 Produktionsfaktorer, Arbejdet og Jorden, samvirker med hinanden, er jo ikke givet med Naturnødvendighed, men afhænger af den i Samfundet bestaaende Retsorden. En Retsorden, der anerkender, at alle Mennesker har lige Ret til Jorden, lige Adgang til at bruge Naturkræfterne, medfører en Samfundstilstand, der er vidt forskellig fra den Tilstand, som indtræder, naar Retsordenen anerkender en udelukkende privat Ejendomsret over Jorden. Om den private Ejendomsret over Jorden tilkommer flere eller færre af Samfundets Medlemmer, er af forholdsvis underordnet Betyd-

ning; det vil under alle Omstændigheder kun blive et Mindretal, der er Jordejere. I alle de europæiske Lande bestaar der nu med faa betydningsløse Undtagelser en i alt væsentligt ubegrænset privat Ejendomsret over Jornen, og de økonomiske Forhold er ogsaa i det hele og store ens overalt. Naturligvis vil der i Enkelthederne være en Del Forskel mellem et Land som f. Ex. England, hvor Jordejendomsretten er koncentreret hos et forsvindende Mindretal, og et Land som Danmark, der har en talrig Befolkning af selvejende Bønder. Men det bliver dog altid kun i underordnede Spørgsmaal, at Forskellen viser sig; i det hele og store er det begge Steder den private Jordejendomsret, der sætter sit Præg paa Samfundets Økonomi, og enhver økonomisk Analyse, som mangler Blik herfor, er i mine Tanker paa gale Veje.

Naar man er paa det rene med, at al økonomisk Virksomhed bestaar i Arbejdets Forbindelse med Jorden, kan Jordspørgsmaalet defineres som Spørgsmaalet om, paa hvilken Maade denne Forbindelse skal tilvejebringes, naar man paa én Gang vil tilfredsstille økonomiske og etiske Krav. At Spørgsmaalet overhovedet opstaar, er jo begrundet i, at Jorden er en Størrelse, der er givet én Gang for alle. Mennesket er ikke i Stand til at frembringe ny Jord, og naar Befolkningen voxer, maa den talrigere Befolkning søge sit Udkomme paa det samme Kvantum Jord som tidligere ernærede en mindre talrig Befolkning. Der udvikler sig derfor en Konkurrence om Jorden, en Konkurrence, som giver Jorden en Værdi, der er ganske uafhængig af det produktive Arbejde, som anvendes paa Jorden. Denne Værdi skyldes ene og alene Tilstedeværelsen af en vis Befolkning. Værdien stiger, naar Befolkningen voxer, og den falder, naar Befolkningen aftager. Hvis man f. Ex. vilde tænke sig, at hele Danmarks Befolkning i Løbet af kort Tid døde af smitsom Sygdom, vilde Jorden her i Landet blive ganske værdiløs og først igen faa Værdi, efterhaanden som Landet blev koloniseret andetsteds fra.

Naar man behandler Spørgsmaalet om Jorden og Jordrenten, er det sædvanligt at nævne Ricardos Navn. Ricardos Jordrentelære har jo spillet en overordenlig Rolle i Nationaløkonomien, og skønt den ofte er blevet anfægtet, synes den dog at hævde sin Stilling ogsaa i vor Tid. Jeg troer heller ikke, at den indeholder noget egentlig urigtigt, men den er efter min Opfattelse ufuldstændig og derfor vildledende. Thi da Ricardo betragter den bestaaende Retstilstand som en naturlig og selvfølgelig Ting, og ikke behandler Spørgsmaalet ud fra nogen anden Forudsætning, er hans Lære i høj Grad egnet til at bibringe Folk den Forestilling, at Jordspørgsmaalets Existens kun skyldes de enkelte Jordstykkers ulige Værdi, hvad enten nu denne Ulighed hidrører fra en forskellig Grad af Frugtbarhed eller en mere eller mindre gunstig Beliggenhed. En saadan Opfattelse vilde imidlertid være saa urigtig som vel muligt. Jordspørgsmaalet opstaar alene derved, at Jorden er en begrænset Størrelse, som Mennesket ikke kan forøge, og de samme Problemer, som nu beskæftiger os, vilde foreligge, selv om al Jord var lige frugtbar og lige godt beliggende. Det af Ricardo fremhævede Moment, de forskellige Jordstykkers ulige Værdi, gør ganske vist Problemet mere kompliceret, men det har kun sekundær Betydning, og at drage det for stærkt i Forgrunden fører let til skæve Resultater, thi man ledes derved til den Tro, at Jordspørgsmaalets Løsning alene afhænger af økonomiske Naturlove, som man er nødt til at adlyde. Men saaledes forholder Sagen sig ikke. Jordspørgsmaalet eller Spørgsmaalet om, hvorvidt Arbejdets Forbindelse med Jorden skal ske med Anerkendelse af alle Menneskers lige Ret eller med Tilsidesættelse af denne Regel, er væsentlig et moralsk og juridisk Spørgsmaal. At Spørgsmaalet tillige har en økonomisk Side, og at man

ved Spørgsmaalets Løsning maa regne med de økonomiske Naturlove, som vi ikke kan komme udenom, er en selvfølgelig Ting, som ikke behøver særlig at betones.

Naar man af moralske og retlige Hensyn vil kræve Jordspørgsmaalet løst med Anerkendelse af alle Menneskers lige Ret til Jorden, kan man under de Samfundsforhold, hvorunder vi for Tiden lever, vanskelig komme til nogen anden Ordning end den, at de enkelte Jordstykker maa overlades private til Besiddelse og Brug mod Erlæggelse af Jordrenten til Samfundet. Om man vil gennemføre denne Ordning paa den Maade, Henry George har foreslaaet, altsaa ved at lade den nuværende private Ejendomsret blive formelt bestaaende men paalægge Jorden en Skat, hvorved den fulde Jordrente indgaar i det Offentliges Kasse, eller om man vil gøre det Offentlige til eneste Jordejer og lade Staten eller Kommunen bortfæste eller bortforpagte Jorden, er af underordnet Betydning. Hovedsagen er, at der etableres en Ordning, hvorved Jorden kun faar Brugsværdi for den enkelte, og at Besidderen ikke faar andet Udbytte af Jorden end Arbejdsudbytte. En og anden vil maaske indvende, at det er fysisk umuligt at tilvejebringe en saadan Retsordning, og hvis det kom an paa matematisk Nøjagtighed, kunde en saadan Indvending være rigtig nok. Selv om Renten blev fastsat ved aarlig Taxation, kunde det forekomme, at en større eller mindre Del af Renten gik i den private Brugers Lomme, eller at det Offentlige som Rente tilegnede sig en Del af, hvad der rettelig burde tilfalde Brugeren som Arbejdsudbytte. Og hvis Taxationen af Renten kun foretages med længere Mellemrum, vilde Afvigelserne fra det rigtige kunne blive endnu større. Det maa indrømmes, at det er umuligt at bestemme Jordrenten med usvigelig Sikkerhed, og at mindre Afvigelser fra det rette let vil indtræffe, men paa den anden Side er det indlysende, at disse Afvigelser, der vil blive reguleréde ved næste Taxation og altsaa kun blive af kortere Varighed, ikke kan faa nogen nævneværdig Indflydelse paa Samfundstilstanden i det hele. Det er en Selvfølge, at man i Tvivlstilfælde hellere maa lade den private Bruger faa Del i Renten end udsætte sig for, at Staten som Rente tilegner sig, hvad der rettelig bør tilfalde Brugeren som Arbejdsudbytte.

En saadan Samfundstilstand som den, der her er skizzeret, existerer jo imidlertid ikke nogetsteds indenfor den europæisk-amerikanske Kulturverden. Her møder vi tværtimod næsten overalt en ubegrænset privat Ejendomsret til Jorden. Kun enkelte Steder, som f. Ex. i Sydtyskland og Schweiz, findes i større Udstrækning Jord, der tilhører det Offentlige, de saakaldte Almindinger, der for mange Egne har en ret stor Betydning, men hvis Omfang dog er for ringe til, at de kan præge vedkommende Landes Økonomi. Bortset fra disse Undtagelser hersker den private Jordejendomsret ubegrænset, og der findes ikke nogen Indretning i vort moderne Samfund, der har større Indflydelse paa Samfundstilstanden end denne Institution.

Jeg skal nu prøve paa ganske kort at skizzere den private Jordejendomsrets Virkninger i det økonomiske Samfundsliv. Det er ikke ualmindeligt, at man fremfører den Indvending mod Tanken om en Nationalisering af Jorden eller mod Henry Georges Plan om en Konfiskation af Jordrenten, at den Slags Reformer ikke vilde nytte det mindste, fordi man mener, at Jordrenten kvantitativt set ikke er saa betydelig en Størrelse, at det har nogen væsentlig Betydning, om den gaar i Samfundets eller i nogle Privatpersoners Lommer. Det er jo navnlig Socialisterne og de af Socialisterne mere eller mindre paavirkede Økonomer, der opererer med det taagede Begreb den kapitalistiske Produktionsmaade, som regner Jordspørgsmaalet for en saa underordnet Ting, fordi de troer, at den Tilegnelse af Udbyttet af andres Arbejde

der sker gennem den bestaaende private Jordejendomsret, er langt ringere i Omfang end den, der finder Sted ved Kapitalens Hjælp. Det er muligt, at Socialisterne har Ret, naar de paastaar, at Kapitalistens Andel i Arbejdsudbyttet kvantitativt set er større end Jordejerens; jeg for mit Vedkommende troer det iøvrigt ikke, men jeg indrømmer, at jeg ikke kan fremføre noget Bevis for denne min Tro, og jeg er villig til at diskutere Spørgsmaalet om, hvorvidt Jordejeren eller Kapitalisten har størst Magt over Arbejderne, ud fra den blandt Socialisterne gængse Tro, at det er Kapitalisten, der tager Løvens Part. Selv om man nemlig antager, at den gennem den private Ejendomsret til Kapitalen iværksatte Udbytning af Arbejderne er langt større end den, der sker ved Hjælp af den private Jordejendomsret, saa er det dog ikke vanskeligt at paavise, at den private Jordejendomsret *kvalitativt* set har en langt mere indgribende Betydning for Arbejdernes økonomiske Kaar end den private Ejendomsret til Kapitalen, og Spørgsmaalet er derfor ikke afgjort ved en Henvisning til, hvilken af disse Samfundsinstitutioner der tillader den største Udbytning, rent kvantitativt set.

Naar et Mindretal af Samfundets Medlemmer har Magt til med Udelukkelse af Resten at tilegne sig den Jord, hvoraf vi alle sammen skal leve, indtræder der en lignende Situation som naar Billetterne til en Teaterforestilling opkøbes af Folk, der ikke selv vil bruge dem, men kun sælge dem igen til forhøjet Pris. Jorden bliver i saa Fald kun tilgængelig mod Erlæggelsen af en Overpris over den naturlige Rente, hvorved jeg forstaar den Rente, der maa betales ogsaa under en Samfundstilstand, hvor alles lige Ret til Jorden er anerkendt, fordi den modsvarer Værdien af den udelukkende Ret til Besiddelse og Brug af et vist Jordstykke. Hvor høj denne Overpris vil blive, beroer paa Omstændighederne. Naar man opkøber Billetterne til en Teaterforestilling for at sælge dem igen med Avance, søger man naturligvis at faa saa høj en Overpris som muligt, men der er her visse Grænser for Overprisens Højde. For det første har man kun Monopolet en begrænset Tid, idet man ikke kan udnytte det, naar man ikke kommer af med Billetterne inden Forestillingens Begyndelse. For det andet maa man huske paa, at hvor stor en Efterspørgsel der end kan være efter Billetter til en Teaterforestilling, vil det dog ikke være noget Livsspørgsmaal for Folk at komme med, og hertil er Monopolisten naturligvis nødt til at tage Hensyn, naar han fastsætter Prisen for Billetterne. Den, der har købt Jorden op paa samme Maade, er ikke underkastet disse Indskrænkninger. Hans Monopol er nemlig ikke begrænset i Tid, idet han under normale Forhold kan gøre Regning paa, at Jordens Monopolværdi vil vedvare. Og da det er et Livsspørgsmaal for Folk at faa Adgang til Jorden, idet de ellers ikke kan leve, kan den, der har monopoliseret Jorden, tiltvinge sig en forholdsvis langt højere Overpris end den, der har monopoliseret Billetterne til en Teaterforestilling.

Det er altsaa den første Virkning af den private Jordejendomsret, at Jordrenten bliver betydelig højere, end hvis Jorden var lige tilgængelig for alle. Men dens Virkninger strækker sig langt videre. Naar Jorden er i privat Eje, har Flertallet af Befolkningen ingen Adgang til at føre en selvstændig økonomisk Existens, men de maa, naar de vil opholde Livet, sælge deres Arbejdskraft til dem, der ejer Jorden. Hvor meget de jordløse kan aftvinge Jordejerne som Vederlag for deres Arbejdskraft, beroer paa Omstændighederne; Flertallet faar i al Fald aldrig mere end hvad der er fornødent til Livets Ophold, ikke just det absolute Minimum, men i al Fald ikke mere end hvad der sædvanemæssigt anses for tilstrækkeligt i det Samfund, hvori Arbejderen lever. Og

Arbejderne har ikke en Gang nogen Garanti for, at de gennem deres Arbejdskraft kan faa dette Minimum. Thi under den private Jordejendomsrets Herredømme er det ikke Arbejdernes Behov, der bestemmer, hvad og hvor meget der skal produceres. Om en Produktion skal finde Sted afhænger derimod udelukkende af, om den kan afkaste Rente. Kan Rente ikke skaffes, finder Produktionen ikke Sted, hvor paatrængende nødvendig den end er for at tilfredsstille Arbejdernes Fornødenheder.

Naar man drøfter de ugunstige sociale Forhold i Nutiden, Arbejdernes Fattigdom, og den store Arbejdsløshed, som særlig i Krisetider hærger i vide Kredse, plejer man fra socialistisk Side at skyde Skylden paa Privatkapitalismen, eller det, som man med et uklart Udtryk kalder den kapitalistiske Produktionsmaade. Den kapitalistiske Produktionsmaade er imidlertid ikke en Indretning, der kan staa paa egne Ben; den er kun en Affødning af den private Jordejendomsret. Naar man sammenligner Produktionsforholdene i Nutidens Samfund med Produktionsforholdene som de forelaa i ældre Tid, inden den saakaldte kapitalistiske Produktionsmaade slog igennem, vil man ogsaa snart se, at der her kun er Tale om en Formforskel, ikke om en Væsensforskel. Fælles for Nutidens Forhold og ældre Tiders Forhold er den Kendsgerning, at de, der er udelukkede fra Jorden, er underkastede en Tvang af en bestemt Art, nemlig en Tvang til at arbejde efter deres Forgodtbefindende, som ejer Jorden. Om denne Tvang effektueres direkte gennem Slaveri, Livegenskab eller Vornedskab, eller indirekte alene gennem den private Jordejendomsret uden at være ledsaget af et personligt Ufrihedsforhold, har vel i andre Retninger stor Betydning, men er økonomisk set ligegyldigt. I det ene som i det andet Tilfælde bliver Resultatet, at de jordløse ikke kan opnaa en selvstændig økonomisk Existens, men maa arbejde til deres Fordel, som ejer Jorden. Og naar Slaveriet og Livegenskabet i Tidens Løb er blevet ophævet, har en væsentlig Grund hertil været den, at disse Institutioner som Følge af Befolkningens Tilvækst blev komplet overflødige, idet Jordejerne saa, at deres Interesser fremmedes meget bedre, naar man gjorde Arbejderne formelt frie, eftersom den private Jordejendomsret alene var tilstrækkelig til at udøve den Tvang paa de jordløse, som det for Jordejerne alene kommer an paa.

Erfaringen har lært mig, at det er en vanskelig Ting at overbevise Folk om, at den saakaldte kapitalistiske Produktionsmaade, Produktionen for at skaffe Profit til Kapitalisten, ikke er nogen Følge af den private Ejendomsret til de Kapitalgenstande, der benyttes til Produktionen, men alene en indirekte Følge af den private Jordejendomsret. Den Arbejder, som har en let Adgang til Jorden, en let Adgang til at grunde en selvstændig økonomisk Virksomhed, kan imidlertid ikke blive Genstand for kapitalistisk Udbytning, idet hans Lønfordringer vil være altfor høje til, at det kan betale sig for Kapitalisten at tage ham i sin Tjeneste. Et glimrende Exempel herpaa frembød de forenede Stater i Amerika i tidligere Tid, da der var en Mængde herreløs Jord. Saalænge denne Tilstand holdt sig, var det umuligt at etablere en Produktion efter europæisk, særlig engelsk Forbillede, og det er først efterhaanden som Jorden er blevet monopoliseret, at de forenede Stater har kunnet forvandle sig til et kapitalistisk Samfund ligesom de europæiske. Den kapitalistiske Produktionsmaade forudsætter med Nødvendighed Jordens Monopolisering, og derfor ser man f. Ex. ogsaa her hjemme de kapitalistiske Producenter føle stor Ængstelse ved ethvert Forslag om at begrænse Jordmonopolet. Betragter man Landboforholdene her til Lands, vil man saaledes se Herremænd og Bønder i skøn Forening bekæmpe ethvert Forslag

om at give Landarbejderne en lettere Adgang til at grunde en selvstændig Landbrugsproduktion, fordi de i saa Fald risikerer at komme til at betale en højere Løn. Den jordejende Landbostand her i Danmark véd udmærket godt, at det Herredømme, den nu kan udøve over de jordløse Landarbejdere, udelukkende hviler paa Jordejendomsretten, og at dens Ejendomsret til Avlsbygninger, Redskaber, Maskiner og Husdyr ikke betyder ret meget, naar først Jordmonopolet er brudt. Det vilde være ønskeligt, om vore Socialister snart vilde blive ligesaa kloge, og at de vilde høre op med at tale om den kapitalistiske Produktionsmaade som en Institution, der kan staa paa egne Ben. Et effektivt og varigt Herredømme over de besiddelsesløse Arbejdere kan ikke udøves alene ved Hjælp af privat Ejendomsret til Kapitalgenstande, og derfor ser vi ogsaa overalt, at Kapitalister, som ikke har en Andel i Jordmonopolet at falde tilbage paa, ikke i Længden kan staa sig i Konkurrencen mod de Kapitalister, der tillige er Indehavere af et Jordmonopol. De store Trustdannelser, der i Almindelighed betegnes som Kapitalsammenslutninger, kan heller ikke bestaa i Længden, medmindre de gennem Jordejendomsretten kan skaffe sig Monopol over Naturens Hjælpekilder, og Jordmonopolets Ophævelse er derfor det eneste Middel til at blive Trusternes Herredømme kvit.

Naar Jordmonopolet ophæves, tager man Grunden bort under de store privatkapitalistiske Foretagender, der hviler paa en dobbelt Udbytning, nemlig dels af Arbejderne, dels af Forbrugerne. Det Spørgsmaal rejser sig derfor ganske naturligt, hvad der da skal træde i Stedet for den associerede Kapital som Bærer af de store industrielle og merkantile Foretagender, der overstiger Enkeltmands Kræfter. Hvem skal f. Ex. drive Bankvirksomhed, Rederi eller Fabrikation i det store, naar Produktion for at skaffe Profit er udelukket. En Del af disse Virksomheder vil ganske naturlig ligesom under den nuværende Samfundstilstand tilfalde Staten, men iøvrigt maa der træde andre Associationer i Stedet for de nuværende Kapitalsammenslutninger. Jeg for mit Vedkommende troer, at Andelsselskaberne, særlig Brugsforeningerne, under en Samfundstilstand, hvor privat Jordejendomsret er afskaffet, vilde komme til at spille en meget stor Rolle, og at de vil kunne overtage den største Del af den Produktion og Omsætning, som nu drives af de kapitalistiske Selskaber. Vore nuværende Brugsforeninger har ganske vist et temmelig begrænset Virkefelt, idet de væsentlig kun har til Formaal at afskaffe Detailhandlerens Profit, men vi ser dem dog allerede nu give sig i Lag med større Opgaver, og naar først Jordmonopolet er brudt, vil der være givet fri Bane for en videre Udvikling. Men for Resten vil der naturligvis ogsaa under en Samfundstilstand, hvor privat Jordejendomsret ikke existerer, være god Brug for Enkeltmands Bedrifter, ikke blot i Landbruget, hvor den Slags Bedrifter sikkert vil blive ganske dominerende, men ogsaa i Handel og Industri. Der vil heller ikke være noget til Hinder for, at Enkeltmandsbedrifter ligesom nu kan give deres Indehaver betydelige Indtægter; for min Skyld maa man gærne kalde slige Indtægter Profit, men man maa vel huske paa, at under en Samfundstilstand, der ikke kender den Tvang, som den private Jordejendomsret paalægger Arbejderne, vil en høj Indtægt kun kunne opnaas af den, der er i Stand til at yde særlige Tjenester, som honoreres højt. Monopolindtægter, som de kendes under den nuværende Samfundsordning, altsaa Indtægter, der oppebæres, uden at der for Indtægten gives noget Vederlag, vil ikke kunne forekomme i en Samfundstilstand, hvor privat Jordejendomsret ikke existerer.

Det er indlysende, at en Samfundstilstand, hvor Indtægter kun vindes ved Arbejde, ikke ved Monopoler, vil blive væsentlig forskellig

fra den nuværende. Og naar man husker paa, at hele den europæiske Civilisation hviler paa økonomisk Ulighed, paa det Faktum, at Arbejderne har været og er tvungne til at aflevere en Del af Produktionsudbyttet, for at den højere Dannelse, Videnskab og Kunst, Statslivet og den religiøse Kultus kan blive opretholdt, er det ikke saa underligt, at mange af os ryster paa Hovedet, naar man antyder Muligheden af, at en højere Kultur vil kunne blomstre ogsaa i et Samfund, bestaaende af frie Arbejdere med lige Rettigheder. Her rører vi ved et saare vigtigt Punkt, thi hvad vi end mener om sociale Reformer og Udsigterne for deres Gennemførelse, er vi sikkert enige om, at en Reform, der vel tilvejebringer en Forbedring i de materielle Kaar for Flertallet af Befolkningen, men samtidig medfører en Niveausænkning, en Forringelse af den aandelige Kultur, vilde være et tvivlsomt Gode. Jeg troer nu ikke, at man behøver at nære nogen Frygt i den Henseende, og det forekommer mig heller ikke, at de Samfundsforhold, hvorunder vi for Tiden lever, er i Stand til at garantere en høj aandelig Kultur. Det nuværende Plutokrati yder kun ringe Bidrag til den aandelige Kultur, og selv om Plutokratiet støtter den aandelige Kultur materielt, hvad man jo ser mange Exempler paa, saa er det tvivlsomt, om det er heldigt for Kunstens og Videnskabens Udøvere at have en saadan Støtte at falde tilbage paa. Thi selv om den materielle Støtte ydes uden Bagtanker, saa bringer den let Videnskabens og Kunstens Udøvere i en Afhængighed, som er skadelig for den aandelige Frihed.

III.

De praktiske Bestræbelser for en Reform af Jordejendomsretten her i Landet maa nødvendigvis hvile paa den Grundsætning, at Jorden skal være lige tilgængelig for alle. Heraf følger naturligvis, at saalænge dette Grundlag for en Reform kun accepteres af en snæver Kreds, medens de herskende økonomiske Anskuelser gaar i anden Retning, vil der ikke være nogen Udsigt til gennemgribende Reformer paa dette Omraade. De af os, der tilstræber Reformen, maa være klare over, at Vejen fremad sandsynligvis vil blive baade lang og trang, og at den Revolutionering af Hjærnerne, som udkræves, for at vore Anskuelser skal trænge igennem, vil kræve et stort Arbejde. Vi maa endvidere huske paa, at gennemgribende Reformer i Samfundsorganismen ikke kommer, blot fordi en større eller mindre Kreds af Samfundets Medlemmer erkender dem for teoretisk rigtige. De store Forandringer i Samfundstilstanden indtræder først, naar — som man siger — Tiden er moden, naar Forholdene, særlig de økonomiske Forhold, med Nødvendighed kræver en Forandring. Tænker man f. Ex. paa den store Landboreform i Slutningen af det 18de Aarhundrede, der uden Sammenligning maa betragtes som den største Reform i dansk Historie siden Reformationens Indførelse, og i Betydning langt overgaar Forfatningsforandringerne i 1660 og 1849, er det sikkert nok, at denne Reform i væsentlig Grad skyldtes Oplysningstidens humane Ideer. Men ligesaa sikkert er det, at disse Ideer ikke vilde have forslaaet til at sætte Reformen igennem, hvis ikke Landets økonomiske Tilstand, særlig den stærke Befolkningsforøgelse i det 18de Aarhundredes sidste Halvdel, havde gjort Reformen i højeste Grad paatrængende, ja næsten til et Livsspørgsmaal. Paa lignende Maade vil det gaa med den fremtidige Reform i Landboforholdene. Hvor meget man end teoretisk anerkender, at alle Mennesker har lige Ret til Jorden, og at den nuværende Samfundstilstand, der fornægter denne Ret, er uretfærdig og skadelig for Flertallet af Befolkningen, er det sikkert nok, at vi bliver nødt til at hutle os igennem denne Tilstand, saa længe Tiden ikke er moden til

en Forandring, saa længe de økonomiske Forhold ikke gør Reformen til en bydende Nødvendighed. Reformen kommer først, naar den private Jordejendomsret i dens nuværende Form bliver ligesaa skadelig for den økonomiske Udvikling som Vornedskab og Livegenskab blev i tidligere Tid, naar altsaa de privilegerede Klasser indser, at Privilegiets Værdi er svindende og ikke længere sætter dem i Stand til at hævde nogen Magtstilling. Der er selvfølgelig noget nedslaaende i, at Retfærdighedsidéerne har saa ringe Magt, at de ikke kan trænge igennem ved egen Kraft, men først, naar de støttes af de økonomiske Forhold; men det kan ikke nytte at lukke Øjnene for den Kendsgerning, at Reformbestræbelser, der glat væk ser bort fra den menneskelige Skrøbelighed og Ufuldkommenhed, altid vil svæve i Luften. Jeg for mit Vedkommende troer nu heller ikke, at den Tid er saa langt borte, hvor de privilegerede Klasser vil indse, at den nuværende Tilstand er uholdbar og skadelig ogsaa for dem selv, og naar dette Tidspunkt kommer, saa vil Tiden være inde til at forhandle om et Kompromis mellem det bestaaende og det, der skal komme bagefter.

Blandt de Bestræbelser for en Reform af Jordejendomsretten, der er udfoldet her i Landet i de senere Aar, indtager den georgistiske Agitation den første Plads. Man mærker ikke meget til denne Bevægelse her i København, hvor den heller ikke har noget Organ i Pressen, men des mere i Provinsbyerne og paa Landet. Den danske Henry George Forening har nu bestaaet i 6 Aar og det store Arbejde, som Foreningens ledende Mænd har gjort for at skaffe Idéerne Udbredelse og Tilslutning, fortjener Anerkendelse af enhver, der interesserer sig for en Reform af Jordejendomsretten, selv om han ikke har nogen Tro paa, at Reformen kan gennemføres ad den Vej, som Henry George har anvist. Svagheden ved den Agitation, som Henry George Foreningen har sat i Gang, ligger deri, at Foreningen stiller sig paa et ganske exklusivt georgistisk Standpukt. Reformen skal alene gennemføres ved Beskatning af Jordrenten, og alle Kompromisstandpunkter afvises som Fuskerværk. De fleste af Foreningens Ordførere er dog naturligvis paa det rene med, at det ikke kan nytte direkte at agitere for en bogstavelig Gennemførelse af Henry Georges Forslag, der jo gaar ud paa en total Konfiskation paa én Gang af den hele Jordrente. Agitationen gaar derfor sædvanligvis ud paa at kræve en Jordværdiskat indført, uden at der tales om dennes Størrelse, og man faar det Indtryk, at Henry Georges Tilhængere her i Landet betragter en Jordværdiskat uden Hensyn til Størrelsen som en delvis Gennemførelse af Henry Georges Program. Herved sker der i Virkeligheden en komplet Forvanskning af Henry Georges Lære. Hvad Henry George vilde, var ikke en Reform af Skattevæsenet, men derimod en Afskaffelse af Jordejendomsretten i dens nuværende Form gennem en Beskatning, hvorved den fulde Jordrente inddrages af det offentlige. Henry Georges Hensigt er at skabe en Retstilstand, hvorefter Jorden kun faar Brugsværdi for den enkelte, medens den Værdi, som Jorden faar ved Samfundets Virksomhed, ikke skal kunne tilegnes af private. Det er jo let at se, at en Grundværdiskat, der nøjes med at fratage Jordejerne en Del af Renten, men iøvrigt lader de private Jordejerinteresser blive bestaaende som hidtil, ikke har noget at gøre med Henry Georges Reformforslag. Det kan derfor ikke nægtes, at Henry George Foreningen ved sin Agitation har bragt en Del Uklarhed ind, og et Vidnesbyrd herom er bl. a. det radikale Venstres Program, der kræver den nuværende Ejendomsskyld revideret under Hensyntagen til Principperne for Grundværdibeskatning. Dette Punkt i Programmet er utvivlsomt en Slags Indrømmelse til Georgisterne, og det fremføres ogsaa jævnlig som et Bevis for, at Henry Georges Reformtanker er accepterede

af Partiet, men efter min Mening ganske med Urette. En Reform af den nuværende Ejendomsskyld, hvorved Bygningerne fritages, og Skatten alene lægges paa Jordværdien, vilde være overordentlig hensigtsmæssig, men den vilde ikke i mindste Maade ændre den nuværende Samfundstilstand, da de private Jordejerinteresser vilde vedblive at existere som hidtil.

At gennemføre en total Konfiskation af Jordrenten alene gennem en Beskatning vilde ganske vist ikke være nogen absolut Umulighed, naar man gav sig god Tid og lod Skatten stige gradvis gennem en lang Aarrække, f. Ex. 50 à 60 Aar. Jeg for mit Vedkommende anser det imidlertid for ganske upraktisk at arbejde for en Løsning af Jordspørgsmaalet paa dette Grundlag, da et Reformforslag som det antydede sikkert vilde møde haardnakket Modstand ogsaa hos dem, hvem man tilsigter at gavne ved Reformen. Der er særlig ét Forhold, som efter mit Skøn frembyder en uovervindelig Vanskelighed. Som bekendt er Bygninger, Kvægbesætning, Maskiner etc. i Reglen pantsat i Forbindelse med Jorden, og da en Grundværdiskat af en hvilkensomhelst Størrelse indfører en Slags Statsprioritet i Jorden forud for de bestaaende, vil den medføre, at de andre Prioriteter, der omfatter baade Jord og Bygninger m. m., kommer til at hvile forholdsvis tungere end tidligere paa de Pantsætningsobjekter, der ikke berøres af Grundværdiskatten. Den tilsigtede Reform vilde altsaa, i Strid med sin Grund og Hensigt, indirekte berøve Jordejeren en Del af Værdien af hans Bygninger, Besætning etc. Naar man spørger Henry George Foreningens Ordførere om, hvorledes de har tænkt sig at overvinde denne Vanskelighed, har man i al Fald hidtil ikke kunnet faa noget tilfredsstillende Svar.

Naar jeg har beskæftiget mig med Tanken om en Reform af Jordejendomsretten gennem en Konfiskation af Jordrenten, har jeg altid følt mig mest tiltrukket af Stuart Mills velkendte Plan om at konfiskere Jordrentens Tilvæxt og altsaa foreløbig tillade Jordejerne at inkassere den alt existerende Rente. Forholdet kunde ordnes paa en lignende Maade som ved Tiendeafløsningen, saaledes at man gav Jordejerne Obligationer for Jordrentens kapitaliserede Beløb, og at disse Obligationer amortiseredes gennem en lang Aarrække eller efterhaanden som Staten fik Lejlighed dertil, uden at der i Forvejen blev fastsat nogen bestemt Amortisationsplan. Nogen teknisk Vanskelighed for en saadan Ordning vilde der ikke være, men der er sikkert mange, der vilde gyse ved Tanken om, hvorledes Samfundet skulde kunne udrede de store Summer, der her vilde blive Tale om. Sagen er imidlertid ikke saa vanskelig, som den ser ud til. Der kunde selvfølgelig ikke blive Tale om, at Staten skulde garantere Renten. Jordejerne skulde ikke kunne forlange mere, end at hele den af Staten oppebaarne Jordrente forlods blev anvendt til Forrentning og Amortisation af Obligationerne, og skulde Jordrenten falde, saaledes at den ikke vilde forslaa til denne Forrentning og Amortisation, maatte Renten af Obligationerne i al Fald midlertidig nedsættes og Amortisationen suspenderes. Jeg tror imidlertid ikke, at den Situation vilde indtræde, at Jordrenten ikke vilde forslaa til Forrentning af de Obligationer, der blev udstedte til de tidligere Jordejere. Den første Virkning af Jordrentens Fixering og Konfiskationen af Tilvæxten vilde ganske vist være, at Jordejerne i stort Omfang vilde skille sig af med den Jord, som de ikke mere vilde have nogen Interesse af at holde paa. Ved et saadant Udbud af Jord vilde der indtræde en øjeblikkelig Synken af Jordrenten, men paa den anden Side vilde den lettere Adgang til at grunde selvstændige Landbrug, som Reformen vilde medføre, snart bevirke en stigende Efterspørgsel efter Jord, og denne Efterspørgsel vilde sandsynligvis i Løbet af forholdsvis kort Tid bringe Jordrenten til at stige saa højt, at den vilde blive tilstrække-

lig til Forrentning og Amortisation af de til de tidligere Jordejere udstedte Obligationer. En og anden vilde maaske sige, at den hele Reform saa ikke var noget værd, men dette vilde være en stor Misforstaaelse. Thi den lettere Adgang til Jorden, den større Chance for at kunne grunde en selvstændig Bedrift og arbejde for egen Regning vilde snart medføre en betydelig Udvidelse af Landbrugsproduktionen og den øvrige produktive Virksomhed, og herved vilde der i det hele indtræde en Stigning i det almindelige Velvære. Under disse Forhold vilde Udredelsen af en Jordrente af samme nominelle Størrelse som den, der betales nu, være en langt mindre Byrde end den nuværende, da den vilde repræsentere en forholdsvis langt mindre Del af Produktionsudbyttet. Det uheldige ved den nuværende Samfundstilstand ligger nemlig ikke blot og ikke væsentlig deri, at Arbejderne nu maa betale en Jordrente af en vis Størrelse til private Personer, der ikke giver noget Vederlag for det, de modtager. Nej, Ulykken er, at Forpligtelsen til at udrede denne Jordrente er knyttet til en Retsorden med Hensyn til Jordbesiddelsen, der hemmer Landbrugsproduktionen, og dermed tillige den øvrige produktive Virksomhed i Samfundet, fordi den tvinger den største Del af den ved Landbruget beskæftigede Befolkning til at arbejde for andre og derigennem berøver den selvstændig Interesse i Produktionen. De nuværende Forhold i Landbruget kan udmærket godt parallelliseres med Forholdene inden de store Landboreformer i Slutningen af det 18de Aarhundrede. Ligesom den Gang maa Opgaven blive at sætte Jorddyrkeren i Stand til i saa vidt Omfang som muligt at blive en selvstændig Producent, at give ham en selvstændig Interesse i Produktionen, og det skal da nok vise sig, at den økonomiske Fremgang vil blive saa stor, at det arbejdende Samfund uden Vanskelighed kan bære Omkostningerne ved Reformen, altsaa Jordrentens Afløsning.

Ser man Sagen fra Rentenyderens Standpunkt, vil man ogsaa snart blive klar over, at Retten til at oppebære en Rente af en vis Størrelse (udtrykt i Penge) er betydelig mere værdifuld i et Samfund, hvor Flertallet af Befolkningen er økonomisk undertrykt og afhængig af et formuebesiddende Mindretal, end i de Samfund, hvor Befolkningens Flertal har Adgang til at føre en relativ selvstændig økonomisk Tilværelse, uafhængig af andres Vilkaarlighed. En Aarsrente af f. Ex. 10,000 Kr. er mere værd i Tyskland eller Italien end den er i England, og den er atter mere værd i England end i Nordamerika. For de velhavende Amerikanere er Europa et Eldorado, fordi den Luxus, som de sætter Pris paa, her kan opnaas langt billigere end i Amerika. Paa samme Maade vil en Aarsrente af 10,000 Kr. her i Danmark være betydelig mere værd under de nuværende Samfundsforhold end naar først den private Jordejendomsret er afskaffet og de nuværende Jordejeres Herredømme over Jorden ombyttet med Retten til at oppebære Rente af amortisable Obligationer.

En Afløsning af den nuværende private Jordejendomsret efter lignende Regler som Tiendeafløsningen vilde ikke frembyde nogen uovervindelig teknisk eller økonomisk Vanskelighed. Der er her kun Tale om et Magtspørgsmaal. Men paa den anden Side er det indlysende, at Tanken om den private Jordejendomsrets Afskaffelse kun kan blive en teoretisk Spekulation, et politisk Drømmeri, om man vil, saalænge vore demokratiske Politikere ikke tør binde an med denne Tanke. Naar man ser, hvorledes Politikerne, hvad enten de kalder sig konservative eller radikale, til Hobe arbejder for eller dog stemmer for Foranstaltninger, der tilsigter at forhøje Jordprisen, og altsaa at vanskeliggøre Adgangen til Jorden for den, der kun har sine Hænders Arbejde at leve af, kan man jo umulig vente, at Spørgsmaalet om en gennemgribende folkelig Agrarreform skal

komme paa den praktiske Politiks Dagsorden i den nærmeste Fremtid.

Det vilde dog være ganske urigtigt, om de af os, der anser en gennemgribende Reform paa dette Omraade for et Livsspørgsmaal for Nationen, mismodig vilde lægge Hænderne i Skødet, fordi de Politikere, som for Tiden behersker Landet, ikke vil vide noget af Reformer. Det kunde jo være, at de faktiske Forhold blev Politikerne for stærke. Den Affolkning af Landdistrikterne, der er indtraadt i Løbet af den sidste Menneskealder, er særlig faretruende for det nuværende Regeringsparti, hvis Vælgerkorps for største Delen er hjemmehørende paa Landet. Affolkningen vil imidlertid uundgaaelig blive fortsat, saafremt der ikke aabnes den ubemidlede Del af Landbefolkningen en lettere Adgang til en uafhængig økonomisk Existens. Skal den nuværende Agrarpolitik fortsættes, vil Følgen blive, at den kraftigste og mest aktive Del af den jordløse Landbefolkning opgiver Landbrugsarbejdet og udvandrer enten til Byerne eller til de oversøiske Lande. Tilbage bliver foruden det herskende Gaardmandsaristokrati kun den svageste, mest proletariske Del af Landbefolkningen, der nødvendigvis hjemfalder til den socialistiske Agitation. Der er adskillige Politikere af det nuværende Regeringsparti, som har Øje for denne Partiets svage Stilling. Disse Politikere interesserer sig stærkt for en Udstykning af de større Landejendomme i mindre Gaardmandsbrug og Husmandsbrug, og hist og her lykkes det naturligvis ogsaa at sætte slige Udstykninger igennem. Men en Udstykning af Jorden under det nuværende Selveje- og Pantsætningssystem medfører uundgaaelig en stærk Stigning af Jordværdien, der vil give sig Udtryk i en betydelig Forøgelse af Prioritetsgælden. En stærk Udstykning af Jorden vil under det nuværende Agrarsystem overhovedet ikke være nogen Vinding for Samfundet. Tænker man sig en saadan Udstykning gennemført i større Stil, vilde vi her i Landet faa lignende Landboforhold som i Belgien, hvor næsten hele Landbrugsjorden er udstykket til Smaabrugere, der maa betale en enorm Jordrente enten som Forpagtningsafgift eller som Renter af Prioritetsgæld. En saadan Samfundstilstand er selvfølgelig højst uheldig og værre end den, vi har her til Lands, men jeg tror heller ikke, vi behøver at være bange for, at Udviklingen her hjemme vil føre os til slige Tilstande, thi den danske Landbefolkning er for uafhængig og kraftig en Race til, at den vil finde sig i et saadant økonomisk Tryk som det, den belgiske Bonde lever under.

Agrarreformer, der skal betyde noget, kræver med Nødvendighed, at Jorden gøres billigere, og de Bestræbelser for Reformer, der udgaar fra Politikere, som samtidig arbejder for en Stigning af Jordværdien, lider derfor af en uhjælpelig Selvmodsigelse. Men naar det sikreste Middel til Jordens Billiggørelse, en fuldstændig Konfiskation af Jordrentens Tilvæxt, maa anses som praktisk uigennemførligt i Øjeblikket, opstaar det Spørgsmaal, om der da gives andre Midler, der vel ikke er fuldt saa virksomme, men dog i Stand til at gøre Adgangen til Jorden væsentlig lettere end den er under den nuværende Agrarforfatning. Der gives efter mit Skøn kun ét saadant Middel, nemlig Tilvejebringelsen af offentlig Jord, Jord, der bliver i Statens eller Kommunens Eje, men gives i Brug til private enten som Livsfæste eller som Arvefæste. Tænker man sig denne Foranstaltning almindelig indført rundt omkring i Landet, saaledes at der aabnes Landarbejderne Adgang til at kræve sig Jord udlagt til Brug ved Statens eller Kommunens Foranstaltning, vilde Landarbejderne have betydelig lettere ved at komme i Besiddelse af Jord end de har nu. Hvor let Adgangen til Jorden vilde blive, vilde ganske vist afhænge af, hvor høj en Afgift Stats- eller Kommunefæsterne maatte betale for den Jord, de fik i Brug, og dette vilde atter afhænge af, hvorledes

Staten eller Kommunen kommer i Besiddelse af Jorden. Det er klart, at naar man vil give Landarbejderne en ligefrem Ret til at kræve sig Stats- eller Kommunejord udlagt til Brug, maa man ogsaa give Staten eller Kommunen Ret til i fornødent Fald at expropriere Jord i dette Øjemed, og for at undgaa en Opskruning af Jordprisen vil det være rigtigt at indføre den Bestemmelse, at Expropriationen som almindelig Regel kan ske efter den til Ejendomsskyld satte Vurdering. Tanken om Expropriation har jævnlig været drøftet, naar der har været Spørgsmaal om at skaffe Landarbejderne Jord, og et Forslag herom er endogsaa i sin Tid blevet vedtaget af Folketinget under de Forhandlinger, der førte til den første Husmandslov af 1899. Men saalænge der kun er Spørgsmaal om at skaffe Landarbejderne Jord til Selveje, er Tanken om Expropriation urimelig, thi det er selvfølgelig umuligt at begrunde, hvorfor Staten skulde tage Jorden fra den ene og give den til den anden. En hel anden Sag er Expropriation af Jord til Oprettelse af mindre Landbrug, naar Jorden vedbliver at tilhøre det Offentlige, thi denne Expropriation sker ikke alene i Enkeltmands Interesse, men for at sikre alles Adgang til paa de gunstigst mulige Betingelser at blive selvstændige Jorddyrkere.

Naar der gennem offentligt Fæste indføres en let Adgang for de jordløse Landarbejdere til at grunde selvstændige Landbrug, vil man opnaa, at Udstykningen af Jorden kan foregaa til en betydelig billigere Pris end nu, og samtidig undgaar man det stærke Prisfald paa Jorden, der let kunde blive en Følge af mere indgribende Foranstaltninger. Hvad jeg her har fremført, er nærmest tænkt som et Kompromis mellem de yderliggaaende Retninger, og som mange andre Kompromiser vil det vel ikke tilfredsstille nogen fuldtud. Men det kunde jo være, at det var lettere at gennemføre. Som jeg før sagde, kan det nuværende Regeringsparti af politiske Grunde ikke forholde sig ligegyldig til Jordspørgsmaalet paa Landet, og skønt Partiet sikkert rummer adskillige Medlemmer, der ingen Forstaaelse har af det moderne Agrarspørgsmaal, men i deres stille Sind ser paa Spørgsmaalet ligesom Flertallet af Godsejerne i Slutningen af det 18de Aarhundrede saa paa de den Gang foreliggende Spørgsmaal om Landboreformer, saa troer jeg dog ikke, at denne ganske kortsynede Opfattelse i Længden vil blive den herskende. Jeg troer, at den danske Bondestand vil kunne faa Øjnene op for, at det nuværende Agrarsystem, der gennem den stadig fortsatte Opskruning af Prisen paa Jorden driver en stor Del af de kraftigste og bedste Elementer i vor Landbefolkning bort fra Jorden, bærer Spirerne til sin egen Undergang i sig. Jeg troer, at de danske Bønder, der jo har Ord for at være de mest oplyste Bønder i Verden, efterhaanden vil indse, at det nuværende Selvejesystem er en Fiktion, at det ikke er i Stand til at sikre Jorddyrkeren nogen virkelig Ejendomsret til den Jord, han dyrker, og at en Opretholdelse af dette System derfor i Længden vil undergrave Bondestandens politiske Magtstilling. Jeg troer derfor heller ikke, at en Agrarreform i moderne Aand er fuldt saa langt borte som det for en mere overfladisk Betragtning kan se ud til i Øjeblikket.

„DÅBEN“

Af HARALD KIDDE.

Provst Matthias Withussens Pen fløj hen ad det store Bikubeark som en Ørn, de grågrønne Øjne under Brillerne skød Lyn ned efter de henjagende Bogstaver, Læberne klemte sig tæt til, Slåbrokkens løse, gultblomstrede Ærme daskede.

Majsolen kyssede den svære, hvide Hånd med det korte, hårede Led, men lige hårdt stormede Pennen frem, myldrende de sorte Bogstaver hen over det gyldent beskinnede Ark. Række på Række skød med blåligt blinkende Blæk frem af hverandre som en bred og mangeleddet Orm, fødende bestandig nye Led ud fra det tykke Hoved: „Lader de små Børn komme til mig —“.

Om Dåben skrev Provst Matthias Withussen, om dette Kristenhedens kostelige Klenod, om denne Morgengryets Forgård til Dagens Tempel og Aftentimens Allerhelligste — og om denne Verdens Vantro, de moderne Tvivlere og Spottere, ja Angribere, der i denne Herrens Forgård vovede at opslå deres Fjælleboder med al dette Riges Flitterstads til de små, afvendende deres Tanker fra det ene Fornødne, fangende de himmelfødte Sjæle i Støvets Næt — men Herren min Gud er en nidkær Gud, ve Eder, I Verdens Kloge, han lader sig ingenlunde bespotte, den Vredens Dag er nær, da Langmodigheden er udtømt, og han med sit Svøbeslag skal udrense sin Forgård for Kræmmere og Gøglere og genindsætte sit Tempels rette Lærere! Sagde han det ikke selv: „Lader de små Børn komme til mig og formener dem det ikke,“ og dog formaster I Eder i Eders Frækhed til — —

Det bragede bag Provsten, som revnede Muren.

Provst Matthias jog op i et Sæt, Blodet skød op i de brune Kinder, over den blanke Skallepande — den Dør også, så den klæbede, her ved Havnens evige Fugt! Han skulde dog sige den Hr. Skibsproviantérer til — fordi han selv ej generedes af sligt Bulder, Nerver som sine egne Tove han havde, burde han dog vel indse, at en Mand som hans Lejer, en Mand, der Dag og Nat stod midt i Tidens hårde Strid, burde forskånes for at få sine Tankers Tråde revet over ved sligt et Brag, hver Gang en Provinsborger behagede at melde sig med en Fødsel eller et Bryllup.

Provst Matthias smed sig bagover i Armstolen, med Blikket halvt tilbage mod Døren, hvor lige Jomfru Nicolaysens gule, rynkede Ansigt sås — Provsten mindedes i et let Suk den forrige Husholderskes, Jomfru Maltes, brune Øjne og friske Kinder, hun, som Styrmanden på en Marstalskude dernede tog fra ham. Ak ja, det var ikke sådan for en barnløs Enkemand, han fik ikke se så nøje på det Ydre hos den Kvinde, der skulde rede hans Leje og koge hans Mad, at han kunde opholde Kraften til den dyre Strid for Sandhed og Ret — den Gang, da salig Juliane levede, da —

„Nu, hvad er det?“ Provstens Hånd famlede utålmodigt om Penneskaftet. Der brændte just i hans Sind Ord, der som broddede Pile skulde fare ud og mærke de Formastelige i Panden, så det skulde kendes på dem, hvad Hjærter de bar! Ve den, fra hvem Forargelsen kommer, bedre var han tjent, om en Møllesten — —

„Det er barestens en fra Byen, som vil tilmelde Provsten en Barnedåb.“

„Barnedåb, uf, nu igen! som om man ikke havde andet at skøtte end at — de med deres Børn — Nå, før ham herind, lad os høre!“

Jomfru Nicolaysens spidse Næse forsvandt, et midaldrende Mandsansigt viste sig i Døråbningen. Provstens adspredte Blik fangede et rødligt Hår, en skægløs Mund, to ængste-

lige Øjne og et Par magre Hænder, der snurrede en blød Hat.

„Nå, hvad er det? er det en Tilmældelse?"

„Næ—nej, Deres Højærværdighed, det" — Manden smøg sig ind over Tærskelen, Hatten snurrede rundt i Hænderne, — „det er mig, der — det vil sige, det er min Kone, der — vi har i Nat fået en Dreng, men han er tre Måneder for tidlig, og vi er bange, at Vorherre — Madam Gundersen siger —"

„Nå så, hm, altså ovenikøbet Hjemmedåb," Provsten skød Hånden henover Papiret, han sænkede de rynkede Bryn, „hm, nå — højest uheldig, just nu da — nå, men, jeg skal strax være der, jeg må blot have dette her færdigt —"

Han smed sit svære Legeme om i et Ryk, så det sukkede gennem Lænestolens Ben. Hm, „Menneskets Hjærte er ondt fra dets Ungdom af" — ja, her skulde det sættes ind — den fædrene Synd, ja og Barnesjælen, der skulde tvættes —

„Undskyld, Deres Højærværdighed, men Madam Gundersen siger —"

„Har jeg ikke sagt, at jeg kommer!" Provsten drejede Hovedet i et kort Pust, Blikket fløj frem under Brynene, „så forstyr mig ikke mer med sin Tale, Mand!"

Den fædrene Synd ja — og Dåbens Vande, som ene rense, Herrens Kraft, som er i Vandene, ti de gøre det ej alene, men — Genfødelsens Ånd for de små —

Han hørte en forknyt Rømmen bag sig, så knirkede Døren i. Solskinnet gnistrede rødt frem for Provsten sammen med det blålige Blæk og Funkerne fra hans Brilleglas. Nede fra Havnen skreg Hejseværkets Lænker og Hjul, usmurt, Råb på fremmed Mål, Tønders Rullen.

Provst Matthias gav et Gisp, stødte Arket fra sig, ind paa Skrivebordet og lænede sig bagover mod Ryglænet med Hænderne foldede på den bølgende Bringe.

Hans Øjne stirrede gennem de polerede Ruder ud i Forårshimlens Blå. En Måge sejlede gennem det skære Lys; højt oppe skinnede en fjertynd Sky.

Så ja — nu troede han nok, det var sagt, til Fulde, uden Menneskefrygt. Ak, som det havde lindet om Hjærtet! han fornam formelig den lette Forårsluft derude over Fjorden og Skovene, skarp som Mentol, som de gode, stærke Pastiller, Professor Jochimsen havde ordineret ham mod den onde Halsbrynde, der med Et kunde stikke sin Fyrresplint på tværs i hans Strube, bedst som Herren flammede nidkærest over hans Tunge fra Stolen deroppe i Guds-Huset på Torvet —. Ja, Luften friskede vel i Gane og Næse, nu Herrens Tordenvejr gennem hans ringe Redskab havde renset den grimme Stank bort — ti lig en Stank ere de vanhellige i Guds Næsebor — —

Å ja — Provstens buttede Fingerspidser klemte sig mod hinanden, hele hans svære Legeme skød op i et mæt Suk i Slåbrokken, så Blodet pressedes mod hans Hals.

Pludselig gav det et Ryk i ham, så han brat slap ned i Stolen, for atter i et Sæt at være oppe, så den tunge Stol røg tilbage og bølgede Gulvtæppet op.

Hjemmedåben! Barnet! Død og Pine, her havde jo været en Mand — hvor lang Tid mon der alt var gået?"

„Nicolaysen!" Provsten satte mod Døren, med den ene Arm ihærdigt kæmpende for at fri sig fra Slåbrokærmet, „min Kjole og Kraven — og Formularen inde på Hylden! Men flux!"

Pokker også, at det skulde ske, at han sådan — men at også den Mand skulde finde på at komme rendende just i det Øjeblik, han stærkest var borte i det! hæmmedes Køllen i hans Hånd, da fik den ikke det rette Ram — men om nu Barnet —

„Nicolaysen, skynd Dem! ja sådan, her, Poignetterne, er de rene? Jamen det må De Død og Pine se efter! Hvad tror De kanske, jeg ellers har Dem for? Tror De, jeg

vil stå i min hellige Embedsdragt for Guds Åsyn med beskidte Poignetter? Nå, så hægt nu dér, og Kraven, den binder man. Og Middagsmaden, sørg nu for at have den rede, til jeg er her igen, det skal ikke tøve længe. Tak.“

Provsten smækkede den høje Silkehat over Skallepanden, greb med øvet Tag ned om Kjolens ru Tøj for ikke at snuble i Hasten — den Trappe, Hr. Skibsproviantereren troede at turde byde sin Lejer, var kanske indrettet for Høns og Geder, ikke for —

„Men, du min Gud, Jomfru Nicolaysen!“ Provsten standsede i et halvt Hop, med åben Mund, „hvad — hvad var det for en Mand?“

„Det véd jeg smænd ikke,“ Jomfru Nicolaysen gned sin Næse med Pegefingeren, „det kender jeg ikke til, jeg er ny her i Byen, det véd Deres Højærværdighed da.“

Blodet skød Provsten op i Panden i et bredt, rødt Bånd — men han svalgte ilsomt. Kvinden havde jo Ret, om hun end —

„Jomfru Nicolaysen, De har at spørge om hver dens Navn, her kommer, og antegne det. Tror De måske, jeg har Stunder? De burde dog vide lidt om den Mand, i hvis Hus De tjener, og hans Gerning. Hm — men — hvad i Herrens Navn skal jeg nu gribe til?“

Han stirrede med runde Øjne bag Brillerne på Jomfru Nicolaysens sammensunkne Knokkelskikkelse i den gråsorte Dragt, hun gned med Hovedet på skævs den lange, leddeløse Finger op og ned ad Næsen — aldrig havde han husket Jomfru Maltes røde Kinder og runde Skikkelse klarere — føj egentlig for en Kvinde!

„Jeg siger: hvad skal jeg gøre!“ råbte han, idet han plantede den brede, blankt-skinnende Støvlesnude nærmere ved hende, „dér venter de i Frygt og Bæven og så — jeg kan da, Gud døde mig, ikke løbe til hvert Hus i Byen og spørge, om det er her, de har en for tidligt født Unge, der — der skal bringes frem for Herren.“

„Jeg mente, Provsten kendte ham selv,“ peb Jomfru Nicolaysen og gned videre med sin lange Hanskefinger.

Provsten bruste op, så Kraven spændte ham om Ørene, Fingrene greb om de overspundne Knapper — men atter bed han Ordene i sig — slig en Kvinde havde jo en enlig Mand i sin Vold.

„Hvordan så han da ud, spørger jeg? Menneske, så beskriv ham dog! set ham må De dog i al Fald have gjort!“

„Hih ja,“ hev Jomfru Nicolaysen efter Vejret, Fingeren standsede slatten — Provsten blev syg af at se det — „det var en lang, rød Mand, sådan en fyrretyve År, med et umanerligt Hår og —“

„Ha — langt Hår, hvad, havde han langt Hår, og skægløs og rød?“

„Ja, ja —“ ømmede Nicolaysen sig, „præcis.“

„Nå,“ Provstens Bryn lettede, „så kan det kun være Havnefogeden histovre! Hm, glæder mig, glæder mig virkelig, jeg véd det jo, de har bægge længe begæret et Barn, Konen er jo oppe i de fyrre, men se til Zacharias og Elisabet — jo, Herren véd Råd. Skade om Barnet nu skulde — jeg skal dog skynde mig.“

— Med lange Skridt, så Kjolen blaffede hvast om Benene, skridtede Provsten hen over Havnepladsens solhvide Brolægning.

Han fornam i sine Øren Hejseværkets arrige Piben og den bestandige Rullen af Tønder, skimtede, adspredt, nede mellem Kranens Galge og Bougsprydene Skikkelser, der duvede og rejste sig under de slingrende Bjælker. Hans Næse vejrede gennem Lugten af Sol og Tjære en Brise af Havsalt og Skovmuld.

Han klemte Formularen fast mod Brystet og hastede til. Hm, hm, gad se, når „Lader de små Børn komme til mig og formener dem det ikke —“ når den kom frem, hvad de så vilde sige? Der vilde stå et Skrål, hm, han kendte det, hans gode Navn

skulde smædes igen i disse — disse moderne Smudsblade, ja, han regnede dem ikke for bedre! Men han skulde bære det med rejst Pande, lad se, om de vaskede hans Ord af sig, lad se om de — Provst Matthias Withussen, hans Røst skulde de ikke stække!

Nå, her var det så — Provsten åndede hastig den syrlige Duft af pippende Lindeblade, Skyggerne fra de unge Træer foran Husets lave Ruderække sejlede hen over hans Silkehat og Kravens hvide Piber.

Hm nå — han rev Døren op og trådte ind i den flisekolde Forstue. Gennem Ruden så han under Kappegardinet Skibsmasterne, Molens sløretgrønne Lindeallé og det gamle Pakhustag, jordbærrødt af Sol.

Ja, ja, ret et Sted for et Barn at voxe op, her i Havnens virksomme Menneskeliv, under Guds blå Himmel og grønne Skove — og dette hidtil barnløse Ægtepar, der — ja som hint aldrende Ægtepar i Judæa —

Døren knaldede op til Dagligstuen.

Provsten standsede uvilkårlig, lidt bagover, som kom han altfor hastigt.

Solen stod i lange, gyldne Strimer ind mellem de røde Vintergardiners Blonder og de blussende Pelargonier, mod Væggenes røde Tapet med Familieportrætterne og Marinerne. De lave mahogniblanke Møbler tav om det runde Bord med Lysedugen og Lysekronens klare Prismer.

Provstens Vejr gik hastigt efter Gangen, Hagen vuggede på Kraven. Hånden glippede om Dørgrebet — der gled så lydløs en Fjer over hans Bryn.

Solskinnet i denne Stue, med Havnens Bølgeglitter spillende under det gibsede Loft åndede så drømmende, så bortvendt, så intetanende om alt derude — Provsten huskede vagt en Plet dybt inde i Skovkrattet en Majdag derhjemme i Barndommen — et lille Ur dikkede og dikkede, som en Kilde den Gang havde perlet sølvklar, Dråbe efter Dråbe.

Men pludselig tog det i Provsten. Ja men — Gud hjælpe mig, Barnet, hvor var nu det?

Ikke så han det mindste Tegn til, at man ventede ham, ja, at man havde værdigen beredt sig til hans Komme og til den hellige Handling. Her var alt urørt, ingen Dug over Bordet, intet Lys, intet Tvættefad — endsige nogen at møde ham i Døren.

Hvad skulde det sige? Dér kom den Havnefoged løbende og — just som Herrens Ild kraftigst brændte og — tror I kanske — da kender I ikke Matthias Withussen!

Provsten tog Gulvtæppet i to Trin — han skulde dog lære de Godtfolk Respekt for Guds Tjener og hans Kjole!

Han rev Døren op.

En ny Stue fuld af Blondegardiner, Solskin og Stilhed. Bag de lave Ruder Havens greltgrønne Stikkelsbærbuske og solgule Tømmerstabler. En Kanariefugl gyngede i sit Bur. End ikke den drejede Hovedet efter ham, men gyngede stum videre i sit Bur, så dets Strenge glitrede en lydløs Melodi.

Der kom en egen kvalmende Fornemmelse i Provstens Bug — her var for stille, for dagligdags vant, til at her kunde findes et nyfødt Barn — med mindre det Barn var —

Han følte Heden op over Issen som en brændende Dug. Aldrig før i hans lange Tjeneste for Gud var det hændet ham —

Men hør — en sprudlende Plasken, en Mandsstemme — så dér —

I ét Skridt var han ved den næste Dør. Den fløj op, så Væggen rystede — Solen skar ham i Øjnene —

To Ansigter vendtes hastigt mod ham, en ældre Kvindes og så den rødhårede Havnefogeds. Hans Skjorteærmer lyste i Solen, han holdt i de nøgne Arme en Dynge Kørvel hen under den pladrende, blinkende Vandstråle. Dråberne sprøjtede mod Køkkenvinduets Urtepotter og den øvrige Dynge på det hvidskurede Bord, Kvinden sad ved. En

svær Bog lå på hendes Knæ — Biblen jog det gennem Provstens Hjærne, og de vilde byde ham på Kørvelsuppe til Middag.

Han standsede, stor og bred i sit fulde Ornat — de to Mennesker dér så enligt sammen i Solskinnet. Men — hvad Pokker, sad Konen ikke Gud hjælpe mig dér og —

„Hvor er Barnet?“ skreg han koghed, så Kraven spændte om Struben.

Konen rejste sig halvt, som blev der kaldt. — Bogen rutsjede med åbne Blade ned på Gulvet. Det var Madam Mangor, Skemaet over Fåret. Hendes Øjne stirrede på Provsten, opspilede, skinnende i det blegnede Ansigt.

„Barnet —“, mumlede hun.

Havnefogedens Hånd slap Hanen, så Vandets Sladren brat tav. Det dryppede tyst fra hans Bundt Kørvel.

Det blev rødt for Provstens Øjne — de Blikke — hans Tunge blev tyk.

„Ja—ja, jeg mener — skal jeg ikke døbe — eller —“

Havnefogedens våde Hånd lagde sig hastigt, fast, på Konens Skulder, han stirrede stærkt på Provsten med de blegblå Øjne.

„Provsten må tage fejl, vi har — her er ingen Børn — desværre.“ Stemmen rømmede sig, besluttet.

Blodet dunkede Provsten i Ørene, Hænderne famlede forgæves om Formularen.

„Hm ja — ja så — jeg beder — jeg —“ Røsten kom besværligt, belagt.

Han gjorde famlende en Bevægelse fremad, men vendte så brat Ryg.

Ilsomt skridtede han gennem de to Solskinsstuer, med tilknebne Læber og sænkede Øjenlåg — det var, som holdt han ikke af nu at se deres lyttende, fjerne Stilhed — ud på Flisetrappen.

Han lukkede Døren tæt bag sig og standsede med et kort Gisp efter Vejret. Han lettede på Silkehatten og strøg Lommetørklædets Kammerdug over Panden.

Han skimtede lige det nysudsprungne Buskads med Mindestøtten, Toldbodens Lindebølger og hvide Flagstang. Folkenes Opsang ovre om Kranen kom stødvis, Bjælken dinglede og svinglede gennem Sol og Skygge.

Zacharias og Elisabet, begge retfærdige for Gud —

Ja, han kneb atter Læberne til, det brændte hedt mod Øjenlågene — salig Juliane — han huskede det nok fra dem selv den Gang i de unge År. Men de to derinde, de var dog stedse sammen, i endrægtig Kærlighed — så bar de vel og sammen det Kors i Herrens Navn — og tilgav ham — — enhver kan jo fejle og —

Men — det var, som ramte Bjælken derovre ham med et formørkende Slag i Ansigtet —

I den treenige Guds Navn, *hvis var så Barnet!* — —

DET ENGELSKE MINISTERSKIFTE

Af Dr. phil. R. BESTHORN.

DER er Mode paa Stormagter som paa saa meget andet. Den store Revolution og den store Korsikaner sikrede for lange Tider Frankrig den allerfineste Rang blandt Stormagterne, og det gik aldeles ikke af Mode, men fik kun en Konkurrent ved Waterloodagen. Under det andet Kejserdømme sikrede Sebastopol, Magenta og Solferino Frankrigs Stilling som den mest interessante af alle Stormagter. Ved Dybbøl, Sadowa og Sedan steg en ny Stjerne op paa Verdensfirmamentet, det siden 1806 saa lidet agtede Preussen, der endnu sex Aar før Bismarcks Fremtræden paa Verdensscenen kun havde faaet Lov til at agere femte Hjul paa den storpolitiske Vogn og sætte sit Navn under Parisertraktaten uden at faa nogen Indflydelse paa dens Affattelse. Gambetta, den i Ulykken uforlignelige franske Patriotisme og derefter Frankrigs vidunderlige økonomiske Kraft reddede Frankrig fra at træde tilbage i anden Række; men det bismarck-preussiske Tyskland blev Modelandet om ikke just i Damernes, saa dog i Politikens og Videnskabens Verden. Men Tyskland forstod ikke den Kunst at ride i Verdensmanegen saa godt, som Bismarck havde profeteret, og under Wilhelm II begyndte Germania trods sin Herskers Forkærlighed for Rytterattaker i Muratsk Stil at ombytte den sikre Landjord, hvor de stærke preussiske Bataillioners Fodslag endnu gav Genlyd, med de troløse Vover, som Britannia siden Nelsons Dage havde behersket, og som efter Bismarcks Mening ogsaa passede bedre for det troløse Albion end for Sejrherrerne ved Sedan. Bismarck havde havt det rette Blik for Farerne ved „den preussiske Partikularisme", og hans skarpe Blik blev her yderligere skærpet ved hans halvt drømte, halvt gennemførte Planer om et Dynasti Bismarck, som han selv udtrykte i det altfor lidet paaagtede Ord: „Preussen har Hohenzollerne skabt, og det kan de gøre med, hvad de vil; men det tyske Rige har jeg skabt, og det vaager jeg over"! Men Bismarck havde for ringe Sans for de literære — de Schillerske — Imponderabilier, og han nærede en dybtfølt Foragt for den tyske „filosofiske" Aand. Hans kejserlige Efterfølger har mere Sans for disse Stormagts-Imponderabilier; men han vil tvinge alle Aander og alle Kunstnerhænder ind under sin dilettantiske Opfattelse, og baade Bismarck den første og den eneste og Wilhelm den anden har hindret alle frie politiske Rørelser og givet det preussisk-tyske Rige det byzantinske og parlamentariske Afmagts-Præg, der atter og atter fremkalder Oppositionsanfald hos det tyske Riges ikke-preussiske Elementer.

Den tyske Rigs-Dekadence begyndte dog først at vække Opmærksomhed i større Kredse, da Koburgerens Enke paa Englands Trone havde lukket sine Øjne, og da der ved Siden af Dronning Victorias Dattersøn optraadte en ny purpurklædt Protagonist paa Verdensscenen. Wilhelm II vil formodenlig aldrig bukke under for Modens skiftende Luner, og hans Rige hævder stadigt en Stilling af allerførste Rang. Men den Tid er kommen, som Bismarck anede og frygtede, da han organiserede sit Pressefelttog mod „det troløse Albion" og søgte at indprente ikke blot sine Tyskere, men ogsaa andre sin politiske Yndlingssætning: „Den, der stoler paa England, er forraadt!" England rejste sig med vældig Kraft efter Boerkrigens tunge Slag, det vendte sig med det ved Frygt skærpede Had, som den kejserlige Krüger-Depeche og Wilhelm II's Verdenspolitik havde vakt hinsides Vesterhavet, mod den Magt, som Dronning Victorias Ministre med saa uforstaaelig Letsindighed havde overladt Kielerbugten. Edward VII forstod at benytte den Uro, som mange af den tyske Kejsers Ord havde vakt hos adskillige

af Fastlandets Magthavere, og England blev mere og mere Mode-Stormagten og er det for Øjeblikket i allerhøjeste Grad.

Dette Fænomen skyldes ikke alene den imponerende Magtstilling, som Havenes Herskerinde har vundet ved den moderne Verdenspolitik, der ganske naturligt giver den stærkeste Sømagt den største Indflydelse, og ved sin godt anlagte Isolationspolitik overfor det tyske Rige og den tyske Kejser. Englands Stilling som Moder-Stormagt skyldes i væsenlig Grad Europas Længsel efter at blive befriet for det preussiske Hegemoni, der ikke var blevet mindre trykkende ved at blive mere uberegneligt.

I ethvert Tilfælde er England Mode-Stormagten — ogsaa paa Omraader, hvor det egenlig ikke har Krav paa denne Stilling — og denne Kendsgerning har fundet tydeligt Udtryk i den Interesse, som det engelske Ministerskifte, der blev fremkaldt ved Campbell-Bannermans Sygdom, har vakt ogsaa udenfor England. Denne Interesse skyldes da ogsaa mere Forholdene end de Personer, der spillede Hovedrollerne ved Ministeriet Campbell-Bannermans Omdannelse til Ministeriet Asquith.

Gladstone var den sidste af den victorianske Æras parlamentariske Heroer, og Epigonernes Æra er gaaet værst ud over det Parti, som han havde splittet ved sin Home Rule-Politik, der var lige saa ædel, men lige saa upopulær som hans boervenlige Politik. De Konservative havde Salisbury, der i det mindste havde stor Prestige, de havde faaet Chamberlain, i hvem der var Stof til en Statsmand af første Rang, og selv Salisburys Arvetager, Arthur Balfour var sine liberale Medbejlere overlegen. De Liberale havde efter Gladstones Død en begavet Fører, Lord Rosebery; men hans Statsmandssjæl blev greben af den Usikkerhed, som fremkaldtes ved den Opløsning af de traditionelle politiske Former, der skyldtes Imperialismen og Arbejderpartiernes voxende Indflydelse.

Da Rosebery satte sig selv ud af Spillet, stod de Liberale uden egenlig Fører. De gamle aristokratiske Whigslægter, hvis Hartkorn og Pund havde dannet en ogsaa i det frie England betydningsfuld Modvægt mod det konservative Aristokrati, var traadte i Baggrunden. „Barristerne", „Advokaterne" var traadte i Forgrunden, og det var en gammel Tradition, som kun een Gang var bleven brudt, at „*The Lawyer*" kunde blive alt, kun ikke Premierminister. Sir William Harcourt var bleven gammel og følte sig tilsidesat, fordi ikke han, men Rosebery var bleven Gladstones Efterfølger som Premierminister. Tilbage blev Sir Henry Campbell-Bannerman og „Juristen" Mr. Herbert Henry Asquith. Der fandtes ganske vist i de liberale Rækker en tredie højt fremragende Mand, Gladstones gamle Ven og Biograf, John Morley; men et Premierministeræmne var Morley egenlig ikke, og han følte det selv.

Der var i Ordets bogstavelige Betydning stor Væsensforskel paa Campbell-Bannerman og Asquith. Havde de to liberale Føreres Egenskaber været forenede i een Person, vilde den lykkelige Besidder af Sir Henrys gemytlige Vid og Elskværdighed og hans mange Millioner og af Mr. Asquiths kolde klare Forstand og altid slaaende juridiske Logik have været den savnede liberale Førsterangsfører; men de to Aspiranter til Førerskabet var nu en Gang lige saa grundforskellige, som deres Livsbaner havde været.

Lykken havde fulgt Slr Henry Campbell-Bannerman lige fra hans Fødsel i Aaret 1836. Sir Henry hørte til de rigeste Slægter blandt det skotske Plutokrati. Han arvede en stor Formue efter sin Fader, Sir James Campbell, der i sin Tid havde været Overborgmester i Glasgow; Sir Henry arvede en endnu større Formue efter sin Morfader, Mr. Henry Bannerman, efter hvis Ønske han i Aaret 1872 antog Tilnavnet Bannerman — Sir Henrys Broder hed slet og ret Campbell.

Den unge Skotte var ikke nogen højt be-

gavet Mand, og hans Kundskabsballast var ikke overvældende. Men han var en vel begavet Mand, og hans elskværdige Væsen og hans Millioner banede ham hurtigt Vej til de forreste politiske Rækker. I en Alder af 32 Aar blev Sir Henry, der sluttede sig til Whiggerne, valgt til Medlem af Underhuset for Shirling Burghes, som han repræsenterede i 40 Aar. Gladstone havde som alle store Statsmænd et skarpt Blik for politiske Dygtigheder; han gav tidligt Campbell-Bannerman Lejlighed til at prøve sine administrative Evner, og Sir Henry skuffede ikke sin politiske Chefs Forventninger. Han blev i Aaret 1871 Finanssekretær i Krigsministeriet, han beklædte denne Stilling til 1874 og derefter paany fra 1880 til 1882, blev Admiralitetssekretær og Minister for Irland og endelig i 1886 Krigsminister i Gladstones Kabinet og derefter atter Krigsminister fra 1892 til 1895.

Alle Partier var enige om, at Campbell-Bannerman havde været en dygtig Krigsminister, og han havde vakt stor Opmærksomhed ved den Bestemthed, hvormed han bevægede eller rettere tvang den gamle Hertug af Cambridge — der efterhaanden var bleven en lidt for „populær" Armeechef, ikke mindst ved at møde til Hest med Paraply ved Revuer paa Regnvejrsdage — til at nedlægge Overkommandoen over den engelske Hær. Men med alt sit djærve skotske Vid var Sir Henry ikke nogen fremragende Taler, og det vakte derfor Overraskelse, da det liberale Parti efter Sir William Harcourts Tilbagetræden i Februar 1899 valgte Sir Henry Campbell-Bannerman til sin Fører i Underhuset.

Der var adskillige, som havde ventet, at de Liberales Valg vilde være faldet paa Mr. Asquith; hvis politisk Begavelse og oratoriske Evner skulde have gjort Udslaget, maatte Møllersønnen fra Yorkshire ogsaa have sejret over sin 16 Aar ældre Medbejler.

Herbert Henry Asquith er født i Morley i Yorkshire den 12. September 1852. Hans Fader var ikke velhavende, men Herbert banede sig selv Vej ved sin store Begavelse, sin klare Forstand og sin Jernflid. Han var en Mønsterelev i den fortræffelige „City of London School", han tog en glimrende Studenterexamen, han udmærkede sig i alle Henseender som Student ved Balliol College i Oxford, han tog en glimrende juridisk Examen, og han blev overøst med Stipendier.

Herbert Asquith betraadte saaledes den juridiske Løbebane under gode Varsler; men saa foretog han et Skridt, der vel kunde tyde paa, at hans nærmeste Venner har Ret, naar de paastaar, at der skjuler sig et varmt Hjerte under hans eminent kolde, overlegent selvbevidste aandsaristokratiske Ydre, der ganske synes at svare til hele hans Temperament. Den unge Advokat giftede sig tidligt, og han maatte arbejde haardt for at ernære sig og sin Familie, bl. a. som Medarbejder ved „Economist". Det varede dog ikke længe, før Lykken tilsmilede ham. En Advokat af allerførste Rang kunde den kolde Taler trods sin oratoriske Sikkerhed, der ikke behøver at frygte for Stenograferne, og sin juridiske Overlegenhed vanskeligt blive, og det blev han vel heller ikke. Men til Gengæld blev han en af Englands mest søgte Sagførere, og den Tid kom snart, da hans aarlige Indtægter løb op til et femchifret Tal.

Asquith blev berømt ved sit Forsvar for Arbejderføreren Burns, der ved Skæbnens lunefulde Tilskikkelse nu er hans Ministerkollega, og navnlig ved det mesterlige Forhør, han som „Junior" hos den den Gang mest berømte engelske Advokat Sir Charles Russell under „Times"—Parnell-Processen holdt over „Times"' Udgiver. 1886 betraadte han den politiske Løbebane som Repræsentant for East-Fife, der er forblevet Asquith lige saa tro, som Stirling Burghes' har været mod Campbell Bannerman.

Ogsaa Asquith kom hurtigt frem i første

Række ved Gladstones Hjælp — og ved sit koldblodige Valg af den rette Vej til Magten i et vanskeligt Øjeblik. Asquith var Henry James' — den senere Lord James of Herefords — politiske Elev, og James skilte sig fra Gladstone i Homerule-Spørgsmaalet. Asquith har senere vist, at han ikke er nogen begejstret Ven af de irske Frihedsbestræbelser; men han fulgte Gladstone, og det glemte „den store gamle Mand" ham ikke. Asquith havde hurtigt gjort sig bemærket som en farlig Oppositionstaler, og Gladstone, der efter Chamberlains og dennes politiske Venners Frafald havde Mangel paa Officerer, betroede Asquith at indbringe og motivere det Forslag, der i 1892 fældede Salisburys Ministerium. Men det vakte dog almindelig Forbauselse, da Gladstone derefter ved Dannelsen af sit sidste Kabinet betroede den 40aarige Mr. Asquith, som kun i sex Aar havde havt Sæde i Underhuset, Ledelsen af Indenrigsministeriet.

Her var Skæbnen ikke Asquith helt gunstig. Han havde som ung Docent vundet Opmærksomhed hos Arbejderbevægelsens Ledere og Anerkendelse hos det ret indflydelsesrige „Fabian Society" ved den Iver, hvormed han deltog i „*University Extension*"-Bevægelsen, og han havde som nationaløkonomisk Folkedocent i London, lige som ved sin journalistiske Virksomhed, erhvervet sig Erfaringer og knyttet Forbindelser, der paa mange Maaneder kom ham til Gode paa hans politiske Løbebane. Men som Indenrigsminister fik han den Opgave, at dæmpe Bjergarbejderbevægelsen i Featherstone i Yorkshire, hvor Militæret maatte skride ind. To Arbejdere blev dræbte i Kampen, den socialistiske Presse stemplede Indenrigsministeren som „Morder", og Asquith er endnu Genstand for Arbejderkredsenes særlige Had.

Asquith var hurtigt kommen frem i første Række blandt de engelske Politikere, men efter Unionisternes store Sejr i 1895 syntes hans Statsmandssaga at være ude. Han deltog af og til med sin gamle Dygtighed i Debatten, men han ofrede sig dog væsentlig for sin store Sagførerpraxis. Han kom desuden i Modsætning til en stor Del af sit Parti ved at slutte sig til Roseberys „Imperial League", og han rettede under Boerkrigen skarpe Angreb mod „Lille-Englænderen" og „Pro-Boeren" Campbell-Bannerman. Men i rette Øjeblik svigtede den koldblodige politiske Regnemester sin Fører, Lord Rosebery, som han tidligere havde svigtet Henry James. Asquith stillede sig trods sin Uvillie over, at Campbell-Bannerman var bleven foretrukken for ham som de Liberales Leder, under C.-B.s Fane og fulgte ham i Kampen mod Balfour og Chamberlain med den faste Beslutning, at blive C.-B.'s Efterfølger og vise, at en „Lawyer" ogsaa kunde blive Englands Premierminister.

Mr. Asquith, der tidligt havde mistet sin første Hustru, havde imidlertid ægtet den skotske Millionær Sir Charles Tennants begavede, men excentriske Datter, den hidtil „uimodstaaelige" Margot Tennant, der deltog i det politiske Liv med den samme Iver, som hun udfoldede paa Sportsvæsenets Omraade baade til Lands og til Vands: Ved dette Ægteskab, der blev meget lykkeligt, fik Asquith en sikker selskabelig Position og fortræffelige nye Forbindelser; Tennanterne er en indflydelsesrig Whigslægt, og Sir Charles' Datter havde af selve Gladstone faaet politisk Attest for at være „den klogeste Pige" i de forenede Kongeriger.

Mr. Asquith havde ved sin politiske Debut forstaaet at vælge den fordelagtigste Vej i et afgørende Øjeblik. Han valgte, da han atter i 1904 optog Kampen for at bane sig Vej til Magten, den gamle prøvede Taktik, at optage Kampen med Modstandernes mest fremtrædende Mand. Fra det Øjeblik, da Josef Chamberlain slyngede Toldbeskyttelsens Brandfakkel ind i den politiske Kamp, mødte han overalt paa den politiske Arena Mr. Asquith, og den kolde klare Jurist var en

farlig Modstander selv og netop for den store Folketribun. Ingen anden liberal Fører forstod som Asquith at skræmme de store Masser med „Toldbeskyttelsens lille Brød« og lokke dem med „det store Frihandelsbrød", der bidrog saa meget til den vældige Valgsejr, som de Liberale vandt i Januar 1906.

Medens Asquith mere og mere blev de Liberales egenlige Fører i Kampen mod den vaklende unionistiske Regering, vandt C.-B. ikke i Prestige. Han havde havt en heldig Debut som Oppositionsfører; men han blev ikke mere vittig og absolut mindre veltalende med Aarene, og han gav mere og mere efter for den kedelige Vane, at oplæse sine Taler. Men da Spørgsmaalet om Dannelsen af et liberalt Kabinet begyndte at blive brændende ved den aabenlyse Modsætning mellem Chamberlain og Balfour, viste det sig, at Asquith stadigt var upopulær i en stor Del af det liberale Parti. Der var ganske vist mange Liberale, som udtalte Ønsket om, at deres Fører i Underhuset, Sir Henry, „til Belønning for sine Fortjenester" maatte blive Medlem af Overhuset, for at en anden liberal Fører kunde gribe Tøjlerne; men de haabede nærmest paa, at Lord Rosebery vilde opgive saa meget af sit imperialistiske Program, at han atter kunde træde i Spidsen for det liberale Parti. Da Rosebery ikke viste Lyst til at opfylde dette Ønske, fik Campbell-Bannerman de bedste Chancer. Han viste atter, at han med sit elskværdigt-gemytlige Væsen og sin vindende Elskværdighed stadigt var den liberale Fører, der bedst kunde holde den af meget uensartede Elementer sammensatte Oppositionsblok sammen; han godtgjorde paany, at han var en fremragende dygtig Partitaktiker, og han overrumplede selve sine Partifæller. Da Balfour indgav Kabinettets Dimission, var Stemningen i det liberale Parti nærmest for at tvinge det unionistiske Ministerium til at „staa til Ansvar for Vælgerne" og selv lede de forestaaende Valg; men den 69aarige Campbell-Bannerman kunde ikke modstaa Fristelsen til at sikre sig en Plads i Historien som Englands Premierminister. Han overtog den 5. December 1905 Dannelsen af et liberalt Kabinet, og han løste trods Modstand fra sine egne Partifæller Opgaven. Søndag den 10. December 1905 om Eftermiddagen vendte Kong Edward tilbage til London fra et Besøg paa Lord Alingtons Herresæde. Kl. 6.20 kørte Sir Henrys elegante „Twohorse Victoria" ind i Buckingham-Paladset, og Kl. 7.10 forlod han atter Paladset med Kongens Underskrift paa følgende Ministerliste:

Lord-Kansler: Sir ROBERT REID.

Første Skatkammerlord og Premierminister: Sir HENRY CAMPBELL-BARNERMAN.

Lordpræsident for Gehejmeraadet: EARL OF CREWE.

Lordseglbevarer: MARQUIS'EN AF RIPON.

Statssekretærer.

For Indenrigsministeriet: HERBERT GLADSTONE.

For Udenrigsministeriet: Sir EDWARD GREY.

For Krigsministeriet: RICHARD HALDANE.

For Koloniministeriet: EARL OF ELGIN.

For Indien: JOHN MORLEY.

Finansminister: HERBERT ASQUITH.

Første Admiralitetslord: Lord TWEEDMOUTH.

Minister for Skotland: Kaptajn JOHN SINCLAIR.

Handelsminister: LLOYD-GEORGE.

Præsident for „Local government Board": JOHN BURNS.

Landbrugsminister: Earl CARRINGTON.

Undervisningsminister: AUGUSTINE BIRRELL.

Kansler for Hertugdømmet Lancaster: Sir HENRY FOWLER.

Oversekretær for Irland: Mr. J. BRYCE.

Generalpostmester: Lord STANLEY.

Campbell-Bannerman var bleven Premierminister, men Asquith havde i det mindste den Trøst som „Chancellor of the Exchequer", som Finansminister, at have faaet Krav paa at blive betragtet som den gamle C.-B.'s eventuelle Efterfølger. Asquith satte alle sine betydelige Evner ind paa at hævde denne Plads; men Campbell-Bannerman forstod ikke at bevare den glimrende Stilling, som det liberale Parti fik ved sin store Valgsejr i Januar 1906, og Finansministeren maatte mere og mere blive greben af Frygt for, at Magten atter vilde gaa over til Unionisterne, før han blev Premierminister. Mr. Augustine Birrell var utvivlsomt en dygtig Advokat, og han nød stor Ry som aandrig Lejlighedstaler og Feuilletonist; men han var meget uheldig som Undervisningsminister. Hans altfor radikale Skolelov blev forkastet i Overhuset. Selv reddede han sig over i et andet Departement, som Minister for Irland, medens Finanssekretær Mr. Reginald McKenna rykkede op til at blive Undervisningsminister, men Ministeriet forvandt aldrig Birrells Nederlag, og Campbell-Bannerman svækkede yderligere Ministeriets Prestige ved den Voldsomhed, hvormed han og de andre radikale Ministre undsagde Overhuset, uden at de gjorde Miner til at omsætte deres Trusler i Handling. Tiden gik, uden at Ministeriet trods sin store Majoritet gennemførte nogen af de store Reformer, der stod paa dets Program. Chamberlains Mænd begyndte trods deres Førers Sygdoms at vinde den ene Valgsejr efter den anden, og det liberale Parti havde, trods Sir Edward Greys glimrende Udenrigspolitik, begyndt at frembyde hippokratiske Tegn, da Campbell Bannerman, der var bleven dybt rystet ved sin Hustrus Død i Sommeren 1906, under en Tale, som han holdt i Bristol den 13. November 1907, blev kastet paa Sygelejet ved et apoplektisk Anfald. Han søgte forgæves Helbredelse i Biarritz, og hans Helbredstilstand rystedes yderligere ved hans Broders haarde Sygdom. Premierministeren vendte vel tilbage til Parlamentets Aabning den 29. Januar, og han viste sig i Underhuset den 2. Februar; men derefter maatte han overlade Ledelsen af Underhuset til Mr. Asquith. Efter indtrængende Opfordringer fra mange af sine Kolleger og Partifæller — der frygtede for, at Mr. Asquith ikke skulde kunne holde den liberale Blok sammen paa Grund af den Mistro, som mange Radikale nærede til ham, og det Had, som Socialisterne viste ham — udsatte Campbell-Bannerman Indgivelsen af sin Afskedsbegæring; men den 5. April gav han efter for sine Lægers bestemte Fordringer og meddelte Kong Edward, at han maatte overlade Regeringens Ledelse til andre, stærkere Hænder. Allerede den 22. April bukkede han under for sin Sygdom.

Skæbnen havde atter været Møllersønnen fra Yorkshire gunstig. Asquith havde som Underhusets Leder ført Tøjlerne med saa stor Kraft og Dygtighed, at der ikke kunde være Tvivl om, at Kongen maatte kalde ham og ingen anden til Campbell-Bannermans Efterfølger. Sir Edward Grey kunde ganske vist have været Asquith en farlig Konkurrent; men det var givet, at han ikke vilde opgive Udenrigsministeriet.

Den 6. April om Aftenen havde en Skare Reportere samlet sig paa Banegaarden Charing Cross for at vente paa Finansminister Asquith, der vilde afrejse med Iltoget, som Kl. 9 skulde afgaa til Dover. Mod Sædvane var Adgangen til Perronen spærret for dem, men de veg ikke fra Banegaarden. Kort før Togets Afgang ankom en undersætsig, kraftig bygget Mand med glatraget Ansigt, hvis typiske Yorkshirehoved med den brede Pande og de mere kraftige end fine Træk vidnede om en overlegen Aandsaristokratisme og en kold Bestemthed, der saa ganske passer til Asquiths Karakter og Personlighed. Det var da ogsaa Finansministeren, Englands vordende Premierminister, og skønt Asquith havde trykket Rejsehuen langt

ned over det næsten snehvide, glatkæmmede Haar, blev han strax genkendt af Pressemændene. De hilste, og han besvarede deres Hilsen med et venligt Smil.

Mr. Asquith var aabenbart i godt Lune. Han var i endnu bedre Lune, da han den 8. April om Formiddagen, med et fornøjet Smil og en stor Cigar i Munden, trods Regnvejret vandrede ud for at se paa Golfspillerne i Biarritz. Han havde havt en lang og lidt efter en kortere Samtale med Kong Edward, og Kongen havde overdraget ham den Opgave at omdanne Kabinettet Campbell Bannerman; men Asquith afviste alligevel Reporternes Spørgsmaal med de flegmatiske Ord: „Intet Nyt!"

Mr. Herbert Henry Asquith vendte strax tilbage til London, og allerede den 12. om Aftenen blev der udsendt officiel Meddelelse om, at det havde behaget Kongen at udnævne John Morley og Sir H. H. Fowler til Viscounter, medens de beholdt deres Stilling i Kabinettet, og at Kongen havde givet sit Samtykke til følgende Forandringer i Kabinettet:

Mr. ASQUITH blev *Premierminister og »First Lord of the Treasury«*, men afgav *Finansministerportefeuillen* til Handelsminister, Mr. LLOYD-GEORGE.

Mr. WINSTON S. CHURCHILL afløste Lloyd-George som *Handelsminister*.

Marineminister, Lord TWEEDMOUTH afløste Earl of Crewe som *»Lord President of the Council«* og blev selv afløst som *Marineminister* af Undervisningsminister, Mr. REGINALD MCKENNA.

Finanssekretær Mr. WALTER RUNCIMAN blev *Marineminister*.

Lord Elgin traadte ud af Kabinettet.

Ministeriet Asquith har saaledes følgende Sammensætning:

Lord-Kansler: Lord LOREBURN.

Første Skatkammerlord og Premierminister: Mr. HERBERT HENRY ASQUITH.

Lordpræsident for Gehejmeraadet: Lord TWEEDMOUTH.

Lordseglbevarer: MARQUIS'EN AF RIPON.

Statssekretærer:

For Indenrigsministeriet: Mr. HERBERT GLADSTONE.

For Udenrigsministeriet: Sir EDWARD GREY.

For Krigsministeriet: Mr. RICHARD HALDANE.

For Koloniministeriet: EARL OF CREWE.

For Indien: Viscount JOHN MORLEY.

Finansminister: Mr. DAVID LLOYD-GEORGE.

Første Admiralitetslord (Marineminister): Mr. REGINALD MCKENNA.

Minister for Skotland: Mr. JOHN SINCLAIR.

Handelsminister: Mr. WINSTON S. CHURCHILL.

Præsident for „Local Government Board": Mr. JOHN BURNS.

Landbrugsminister: EARL CARRINGTON.

Undervisningsminister: Mr. WALTER RUNCIMAN.

Kansler for Hertugdømmet Lancaster: Viscount HENRY FOWLER.

Oversekretær for Irland: Mr. AUGUSTINE BIRRELL.

Generalpostmester: Mr. SYDNEY BUXTON.

Mr. Asquith har løst den Opgave, at omdanne Ministeriet Campbell-Bannerman, med megen Dygtighed, med praktisk Blik, med stor Bestemthed og dog med en Hensynsfuldhed, der tyder paa, at han har lært noget af sin Forgænger.

Den nye Premierminister har tydeligt nok søgt at forynge Kabinettet, men han har kun fjernet Lord Elgin, der til Gengæld har protesteret ved at afslaa Marquis-Titelen. Asquith har, vistnok af Pietetshensyn, ladet de to gamle, egenlig vel udtjente Ministre, Sir Henry Fowler og Lord Ripon, blive. Mod den almindelige Forventning har ogsaa Mr.

Herbert Gladstone, der sagdes at være „embedstræt", beholdt sin Portefeuille; Asquith har vel ogsaa her ladet sig paavirke af Pietetshensyn, maaske ogsaa ved den Betragtning, at om end Indenrigsminister Herbert Gladstone ikke i og for sig er en Støtte for Ministeriet, kunde dette blive svækket ved, at „den store gamle Mands Søn" og det berømte Navn Gladstone forsvandt fra Kabinettet. Til Gengæld har Asquith søgt at vinde eller dog binde de Radikale — der med Grund kunde beklage sig over, at den radikale Ministerchef er bleven afløst af den moderat-liberale Asquith — ved at overlade Finansministeriet til den endnu unge (44-aarige) Skolelærersøn Lloyd-George. Den nye Premierminister har desuden ved den begavede, om end endnu — lige som i sin Tid hans berømte Fader — noget problematiske 33-aarige Winston Churchills Forfremmelse og ved Besættelsen af Understatssekretærposterne søgt at forynge Kabinettet og at aabne Udsigt til at afhjælpe Partiets Mangel paa Førereæmner.

Særlig Interesse har McKennas Forflyttelse fra Undervisningsministeriet til Marineministeriet. McKenna havde forelagt Underhuset en ny „Education Bill", der var noget mindre radikal end Birrells, men dog stødte paa afgjort Modstand i de Kredse, der behersker Overhuset. Man har allerede længe vidst, at Asquith ikke var nogen begejstret Tilhænger af de Radikales Planer om at kuldkaste Balfours Skolelov. Asquith har desuden ved sin Omdannelse af det liberale Kabinet vist, at han ikke ønsker Krig med Overhuset, men vil søge at styrke de Liberales Indflydelse der. Man kan ikke misforstaa Asquiths Hensigt med at lade Lord Roseberys Svigersøn, den 50-aarige Earl of Crewe afløse den 80-aarige Lord Ripon som de Liberales Ordfører i Overhuset, og Morley vilde absolut ikke have forladt Underhuset, hvis Ministerpræsidenten tænkte paa at genoptage sin Forgængers Planer om en radikal Omdannelse af Overhuset.

Ministeriet Asquith er aabenbart stærkere end Ministeriet Campbell Bannerman. Asquith har omdannet Ministeriet med praktisk Blik, og han vil uden Tvivl ogsaa søge at føre en praktisk Politik med det Hovedformaal, at bevare Magten saa længe som muligt. Ogsaa paa det udenrigspolitiske Omraade er Ministeriet Asquith stærkere, end Tilfældet var med Ministeriet Campbell Bannerman. Den gamle Skotte lod af og til sit radikale Temperament løbe af med sig, og han voldte sin Konge og sin Udenrigsminister alvorlige Bryderier ved sit „Leve Dumaen" og sit Afrustningsforslag. Asquith er ogsaa paa dette Omraade en praktisk Mand, uden generende faste Principer. Han er ikke mere Roseberysk Imperialist; men han har trods sit Besparelsesprogram nylig uden Omsvøb proklameret Nødvendigheden af at sikre Englands Overherredømme paa Havene, ganske særligt overfor Tyskland.

Men Tiderne er vanskelige, og Ministeriet Asquith trues med Socialisternes Frafald og Irlændernes Fjendskab. Tiden maa vise, om Asquith og hans opportunistiske Politik vil formaa at bekæmpe disse Farer med Held og stanse de Valgnederlag, som Ministeriet Campbell Bannerman i sine sidste Levedage led paa Grund af Toldbeskyttelsestankens Fremgang. Man imødeser med megen Spænding de sex Suppleringsvalg, der — tildels paa Grund af Ministeriets Omdannelse — skal finde Sted i den nærmeste Fremtid. Man vil utvivlsomt af disse Valg kunne drage Varsler angaaende Ministeriet Asquiths Fremtid.

I ethvert Tilfælde er en „Lawyer" nu Englands Premierminister, og „Englands klogeste Pige" har naaet sine Ønskers Maal.

ET BESØG HOS DEN SORTE STORK

Af H. CHR. C. MORTENSEN.

Den sorte Storks Rede. — Ved Foden af Træet er som Maal stillet en hvidmalet Pind, der er en Alen lang. At Reden sidder paa omtr. vandrette Dele af de to Grene, der bærer den (sml. Bill. af Ungen i Reden) er ikke let at se; Reden er nemlig mere i Forgrunden end det Sted, hvor Grenene udgaar fra Træet, og synes derfor at være i et højere Plan end dette Sted.

DER laa en Eng bredt som et Tæppe; gul, graa og grøn, blød at træde paa. Den unge, synkende Foraarssol skinnede hen over den og laante Farver til den mørke Krans af smaa Naaletræer, der var lagt for Bakkens Fod bag Engen, med sorte, hemmelighedsfulde Kig ind imellem. Og op ad Bakken Skoven! I rødviolette Boller, foroven kantede med lysere Farver, og med mørke Skygger stukket ind som sorte Fløjelsblomster overalt. Det saa ud som om en Kunstner havde malet den, som om han havde sat en Farve hist, en anden her, og strøget dem ud i raske Buelinier. Eller som om det var Lyng, der blomstrede paa solbelyste varme Sandbakker, runde som bløde Kinder, Vinden kælent stryger hen over. Der stod nogle høje Træer alene helt oppe paa Toppen af Bakken, alvorlige, med Grene, som hang velsignende ned over deres mindre Brødre, og mellem deres Stammer saa man den hvide Luft.

Men højt over Skoven kredsede en stor Fugl. Den var det værd at komme op til i dens skyhøje Flugt! Thi bag ved Skoven ligger den store Verden. Smaa hvidkalkede Gavle titter frem med sorte Øjne, Aaerne blinker som Sølvbaand; Havet gynger, blaat og smilende, langt borte — hen mod fjerne Lande, hvor Fugle flyver om med skinnende grønne Fjer og skriger

med sære Stemmer, som ingen kender. Hvor Templerne løfter deres Kupler som lyse, gule Balloner, bristefærdige af bærende Luft, og brune Mennesker svøber Turbanen med de rene, klare Farver om deres blaasorte Haar — —

Der kom den fra, den store Fugl deroppe over Skoven. Hundreder af Mile havde dens Vinger baaret den; sikkert havde den fundet Vejen frem til den Egn, hvor den før havde sanket til Rede, og nu saa den atter det danske Land dybt under sig og spejdede efter det gamle Træ, hvor den vidste, den turde svinge sig ned, og hvor den trygt kunde lukke sine Vinger sammen og hvile, fjernt fra Vej og Sti.

Det var den sorte Stork, der var kommen hjem! Sjælden er den nu her i Landet, den prægtige Fugl, men der er dog endnu hist og her en afsides liggende Skov, hvor den tør fæste Bo, og hvor man kan glæde sig ved at se den.

Først langt ind i Sommeren blev Reden fundet — det var jo saa sjældent, der kom Mennesker paa det Sted i Skoven; ellers vilde Storken ikke have valgt det, for den ynder slet ikke Menneskers Raab og Latter, og Madpapirer flagrende hen over Skovbunden; — Bøgen var forlængst bleven grøn, og de to Trediedele af Juli Maaned var endda gaaet, før jeg en Eftermiddag naaede derud.

Redetræet stod oppe paa Ryggen af Skraaningen ned mod Engen, i Udkanten af en lille Lysning. Denne nogenlunde aabne Plads var vel en 20 à 30 Alen i Diameter, og der voksede Blaabær og Ørnebregner paa den; der stod ogsaa nogle enkelte unge opløbne Bøgetræer, der var godt og vel saa høje som en Mand. Det Træ, som den sorte Stork havde valgt sig, var en c. 25 Alen høj Bøg, som jeg ikke kunde favne om i Brysthøjde; nede ved Jorden var den henved halvfjerde Alen i Omkreds, og den Gren, der var nærmest ved Jorden, sad $5^1/_2$ Al. oppe. Naar en nogenlunde behændig Klatrer først havde naaet den, kunde han sagtens komme højere op, rækkende fra Gren til Gren.

Reden var anbragt 13 Alen til Vejrs, altsaa omtrent midt i Træet og under den egentlige Krone, saaledes at den fik Ly i Regnvejr. Den sad morsomt. Træet rakte en ranglet Gren nogenlunde vandret ud fra sig, som en lang, tynd Arm med tre ud-

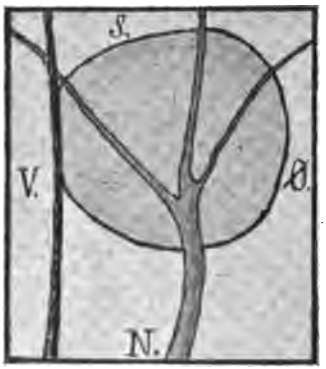

Skitse af den sorte Storks Rede, set lige nedefra. Læseren maa holde Billedet op over sine Øjne for at faa de angivne Verdenshjørner til at vende rigtigt.

spærrede Fingre. Den midterste af Fingrene sad i et lidt lavere Plan end de to andre, og den ene af Yderfingrene hvilede paa en anden lang og tynd Arm, som Træet rakte ud langs med den først nævnte. Denne indbydende fremstrakte Kæmpehaand havde den sorte Stork taget imod og bygget i, halvtredie Alen fra Træets Stamme.

Reden bestod af en stor Bunke Kvas, lidt aflang af Form, 2 à $2^1/_2$ Alen i Diameter og de fleste Steder et godt Kvarter høj; men imellem de to af Fingrene, der havde den største Vinkelafstand, var der skredet en Del Grene ned, saaledes at Reden her var en hel Alen tyk. Nede paa Jorden laa under dette Sted en stor Mængde nedfaldent Redemateriale, der viste, at det havde været forbundet med Vanskeligheder at bygge hen over det mer end alenbrede Rum mellem de

jævnsides løbende Arme. (En af de største Grene, som jeg maalte der, var 2 Al. 20 Tom. lang og en god halv Tomme tyk ved Grunden). Oven paa Kvaset var, ud til et Spand fra Redekanten, lagt flere Lag af kvarterlange Moskager, der var en tre, fire Tommer brede, og derved var Reden ejendommelig forskellig fra en almindelig Storkerede, der hovedsagelig er belagt med Græstørv. Mosset var nu tørt og gulbrunt, men Reden maa have været meget pyntelig at se til, den Gang det var grønt og de hvide Æg laa i en skaalformet rund Fordybning, passende til den rugende Fugls Krop, i det vandrette Lag.

Fra Reden var en herlig Udsigt, over Trætoppene ned ad Bakkeskraaningen og ud til de solbeskinnede Marker paa den anden Side af Engen. Det lod til, at Redens Beboere mest sad med Hovedet ud mod Engen og nød denne Udsigt; i alt Fald fandtes de hvide, kalkholdige Ekskrementstænk, der var sprøjtet ned paa Jorden fra Reden, ind mod Skoven og ikke ud mod Engen. Efter al Sandsynlighed var det ogsaa fra Engsiden, hvor Reden for et skarpt Øje maa være synlig langt borte fra, at de gamle Fugle kom flyvende med Æde. Jeg har selv siddet oppe i Reden — hvad der nok kunde lade sig gøre (selv om Redekvaset knasede lidt) naar man blot traadte forsigtigt og navnlig holdt sig til de Steder, hvor Fingergrenene gav Støtte — og det faldt ogsaa mig naturligere at vende Øjnene hen imod det Kig, der som et Vindue vendte ud mod det sommerlige Landskab, end ind imod Skovens Løvvægge.

Der var desværre kun een Unge i Reden; Aaret 1907 bød jo paa en kold og vaad Sommer, saa de andre Unger er nok efterhaanden omkomne (der kan være indtil en 4—5 Stykker); selv om de har faaet en varm Dunpels, saa er det drøjt nok at maatte ligge i Timevis, mens Forældrene er borte, stille og maaske gennemblødte, rystende af Kulde paa et vaadt Mosleje. Thi vaad bliver Reden, selv om den er anbragt under Løvtaget. En Byge kan rides af; men naar Regnen er holdt op, varer det ikke længe, før man hører en Susen gaa igennem Skoven; saa nejer og svajer Grenene der, hvor Vindpustet farer hen; vandrette Lag af Løv bøjer deres Rande op med en fræsende Lyd, og det sjasker med vaade Stænk ned over Reden. Og Dagregn drypper naturligvis igennem, fra Blad til Blad. Men den mosbelagte Kvasbunke, der er lagt frit frem paa Grenene for Vejr og Vind, tørrer ret hurtigt igen, langt hurtigere end Skovbunden ved Træets Fod.

Inden jeg klatrede op til Reden, gik jeg til Vejrs i et Nabotræ, hvorfra man kunde se over til den; der blev Fotografiapparatet hejset op, og det lykkedes mig at tage et Par Plader af Ungen i Reden. Den laa som en død hvid Klump paa Moslejet, og det var i Grunden ikke godt at se, at det hvide derovre skulde kaldes en *sort* Stork; dog fik man ved nærmere Eftersyn sort paa hvidt, om jeg saa maa sige, for Sagen, idet sorte Fjer var begyndt at pippe frem oppe paa Ryggen (at de var sorte i *Vingen* beviste ikke, at det var en sort Stork; vor almindelige hvide Stork har jo ogsaa sorte Svingfjer).

Medens jeg sad der i Træet, viste begge de gamle sorte Storke sig pludselig højt oppe i Luften over mit Hoved. De har sandsynligvis opholdt sig et eller andet Sted i Nærheden, hvorfra de kunde holde Udkig med Reden, og er ilet til, da de saa en Fredsforstyrrer stige op i Træet. De turde imidlertid ikke angribe mig, sky som deres Natur er, men nøjedes med at kredse højt oppe, og da jeg lidt efter kiggede op efter dem, var de lydløst gledne bort. De lignede i Flugten meget almindelige Storke, men naar man saa lidt til, var det jo paafaldende, at Hoved, Hals og lidt af Brystet var sort; man fik den Forestilling, at det var almin-

Den sorte Storks Unge i Reden (med udspilet Undernæbspose), knurrende ad den besøgende.

delige Storke, der havde taget højt, sort Halsbind paa. Den prægtige grønne og violette Purpurglans, som der er, navnlig paa Hovedet, kunde naturligvis ikke øjnes paa den Afstand, ikke en Gang med Kiggert, og den mørke, kobberglinsende Ryg blev der heller ikke Lejlighed til at se, derimod var det tydeligt, at Næb og Fødder var røde.

Hr. Søren, der havde fundet Reden til mig, gik nu til Vejrs og satte sig ved den Gren, hvorpaa Reden var bygget. Ungen vendte sig da straks imod ham, rejste sig op paa Hælene og slog med de pindede Vinger, samtidig med at den lod en højst ildevarslende Knurren høre og en Gang imellem knebbrede kort og energisk med det mærkelig gult farvede lange Næb — det lød, som om den slog Kastagnet. Den lille nøgne Hudpose ved Grunden af Undernæbbet spiledes herved stærkt ud og bidrog sit til det besynderlig djævelsk aparte Udseende, den hidtil ubevægelig henliggende Dunklump pludselig fik.

Det er altid morsomt at se, hvorledes et Dyr saaledes lige med et kan skifte Udseende. En Sten eller en Plante er nogenlunde ens at se paa det ene Minut efter det andet, men en Dyrekrop med de dertil fæstede Lemmer kan hurtig forandre Udseende; snart er Dyret langt og tyndt, snart kort og tykt; nu er det lige, nu krumt; pludselig farer der maaske ud af Siderne, hvor før intet var at se, to lange Fjerlabber, der slaar frem og tilbage i Luften. O. s. v. Intet Under, at en Angriber ude i den grønne Skov, hvor man er meget forsigtig med at nærme sig noget fremmedartet, bliver betænkelig ved at binde an med saadan et Væsen, der idelig forvandler sig, navnlig naar det frembringer en saa uhyggelig Knurren, at man næsten skulde tro at høre Stemmen af et Udyr fra før Syndflodens Dage, og man er lige ved at kaste et hurtigt Blik omkring sig for at se, om der ikke ogsaa maaske et eller andet Sted bagved skulde staa en med en laaden Krop og korte Horn og Bukkeben, der først vil svinde hen, naar man opdager ham.

Pludselig saa det ud, som om den lille fik ondt og skulde kaste op, og ganske rigtig hulkede den da en stor Klump op, vistnok bestaaende af Smaafisk; vi fik ikke set det, for lidt efter syntes Fyren, det var Synd for den gode Mad, og saa hamsede den Klumpen i sig igen. (I Kjærbøllings „Skandinaviens Fugle“ fortælles om en ung sort Stork, der havde Mave og Spiserør fuldt stoppede med Hundestejler og desuden 179 af dem i Svælget.) Det har vel nok været Bevis paa nogen Befippelse, at den gav Fiskene fra sig, men det, at den aad dem igen, synes at tyde paa, at den dog ikke

var mere betaget, end at den havde det bedste Haab om at kunne klare Situationen.

Da jeg gerne vilde fotografere Ungen paa nærmere Hold, end jeg kunde komme til oppe i Træet, maatte den opleve det med, at der blev kastet et Forklæde over Hovedet paa den, og at den blev hejset ned paa Jorden. Her gjorde jeg pænt i Stand til den for ikke at faa for urolige Omgivelser paa Fotografiet. Jeg lod et Stykke Tøj holde lodret som Baggrund, bredte et andet ud foran det, over Løv og Græs og Smaakviste, og satte saa Sortstorken derpaa. Det første den gjorde, da den var anbragt der, var at sprutte en halv Pægl Kalkvand fra sig, ud paa mit gode Forklæde. Det var temmelig sikkert ogsaa et Tegn paa „Nervøsitet", og jeg kom til at tænke paa en berømt General, som det ogsaa kunde gaa galt for, naar han sad højt til Hest i Spidsen for sine Folk og skulde til at gaa løs paa Fjenden. Hvor langt Skabningens Herre end er kommen i Civilisation — der kan komme det Øjeblik, da han maa neje sig og bære sig ad som en Medskabning, som han ellers føler sig højt hævet over. Vi er alle Børn af den samme Moder!

Dununge af den sorte Stork.
Den har spruttet noget hvidt Skarn fra sig.

Den Stilling, som Storkeungen derefter indtog, havde vi ogsaa set, mens den sad oppe i Reden. Hvilende paa Hælene, holdt den Kroppen rankt, omend ikke helt lodret; Halsen blev strakt opefter, og Næbbet laa lige ned ad Halsens Forside. Og saaledes sad den og tog sig aparte ud, med orangegult Næb, blegt kødfarvede Fødder og hvid Dunklædning, mod hvilken de nogenlunde nøgne, sorte Kinder og de sorte frembrydende Fjer paa Skuldre og i Vinger stak stærkt af. Den sad ganske ubevægeligt; kun Øjnene, som blinkede en Gang imellem, viste, at den var levende. Det var aabenbart en iagttagende Stilling, som den indtog, og den var meget praktisk, idet Fuglen ved sit ejendommelige Udseende let kunde undgaa Opmærksomheden; selv om man saa hen paa den, naar den sad i sine naturlige Omgivelser, kunde man antage den for en tør afbarket Gren, der stak til Vejrs.

Den ensomme Skovbeboer blev nu mærket med en Ring om Benet ligesom de Fugle, jeg har fortalt om i Junihæftet af Gads Magasin 1907; — det var jo muligt, at den en Gang blev dræbt i det fjerne, og at man ved Hjælp af Ringen kunde faa at vide, hvad det var for et Land, den var draget hen til, — og saa blev den hejset op i sin Rede, hvor den straks indtog sin iagttagende Stilling.

Men det har vist varet længe efter at vore Fodtrin havde tabt sig i Skoven, inden de gamle Storke har dristet sig til at komme tilbage. I lang Tid har de kredset over Reden for at sikre sig, at alt var, som det skulde være. Endelig har den ene henad Aften vovet at sejle ind under Løvtaget og lidt efter at lande paa Reden hos den længselsfuldt ventende Unge. Og saa har der været glad Knurren og Slaaen med Vingerne for den gamles Fod; lækre Smaafisk er hulket op af den store og slugt af den lille, og saa har Ungen ligget behagelig fordøjende, medens den gamle har staaet paa eet Ben og holdt Vagt, med Næbbet ned ad Halsen. Til sidst har den følt sig forvisset om, at der ikke var noget mistænkeligt i Nærheden, og vovet at lukke sine aarvaagne Øjne.

Og saa har alting været godt igen!

DANSKE STORFORBRYDERE

Psykologiske Studier af Politiinspektør AUG. GOLL.

III.

Samfundshaderen Jens Nielsen.

(Sluttet.)

> Der er i mit Sind et Bundfald af Bitterhed og Harme, som har forvandlet sig til det dybe Had og den rasende Hævntørst, jeg nu føler ...
> *(Jens Nielsen.)*

To Aars Forbedringshusarbejde var Jens Nielsens Straf for Brandstiftelserne. I Strafanstalten læste han en Mængde Bøger, bl. a. Rejsebeskrivelser, og den Lyst til Udvandring, som alt tidligere havde ytret sig hos ham, blev nu stærk. Til Amerika vilde han. Der i Frihedens og Uafhængighedens Land, der maatte ogsaa hans Plads være. Han søgte Sogneraadet om at bevilge ham Penge til Udvandring og glad ved at slippe af med den farlige Ildgærningsmand gav Sogneraadet ham alt, hvad der behøvedes. Jens saa meget godt, at det ikke just var af Velvilje, man gav ham Midlerne, men at det var „fordi man frygtede det værste og gærne vilde have mig bort fra deres brændende Gaarde" — nogen synderlig Taknemmelighed har han næppe følt. Men han var glad over at skulle over til helt nye Forhold; fuld af naive Forestillinger om Amerika følte han sig vis paa, at Lykken der skulde tilsmile ham — om ikke paa anden Vis saa ved at han gjorde et godt Parti, „selv om det skal være med en Negerpige" — som han sagde til Moderen — og afsted drog han trods indtrængende Bønner fra Moderen, der ikke troede paa denne Rejse og endog til Jens Nielsens Glæde lettede sit moderlige Hjerte ved at skælde Sogneraadsformanden grundig ud for hans „Menneskevenlighed".

Det vilde føre for vidt at skildre Jens Nielsens Udlændighed i de følgende Aar. Det maa være nok at berette Hovedresultaterne. Selvfølgelig blev hele Amerikaturen ham en eneste, sammenhængende Lidelse og Skuffelse. Haard og trøstesløs var den Existens, Hjemlandet tilbød ham — men endnu haardere var Existenskampen paa den anden Side Havet. Det var det aller laveste, mindst lønnede Arbejde, som blev ham tilbudt, ukendt med Sproget var han ude af Stand til at skaffe sig Chancer, snydt og bedraget, bestjaalet og udplyndret blev han, saa snart han havde faaet skrabet nogle Dollars sammen — og det var kun ved selv at gøre rigelig Gengæld, naar Lejlighed gaves, og ved Bistand af enkelte, velvillige Landsmænd, at han undgik at dø af Sult. I Quebek traf han omsider en dansk Købmand, der fattede Interesse for ham, og som, da han sagde, at han „var led og ked af at være mellem saadanne Kæltringer som Amerikanerne" og længtes efter Danmark, gav ham Anvisning paa, hvorledes han skulde skaffe sig Hyre som Sømand over til Europa.

Jens Nielsen fortæller i sine Optegnelser adskillige troværdige Træk fra Hyrebassernes skammelige Udplyndringssystem overfor de arme Sømænd, der betror sig i deres Vold, og snydt var Jens ogsaa blevet ved sin Udmønstring, idet Hyrebassen, for at faa pumpet et større Forskud paa Hyren — et Forskud, der naturligvis forsvandt i Bassens egen Lomme — havde bildt Kaptainen ind, at Jens var befaren Sømand, skønt han ikke forstod sig det mindste paa Søvæsen og aldrig havde haft Hyre før. Det viste sig da ogsaa strax, da de kom til Søs, at Jens intet forstod af, hvad han blev sat til, og nu begyndte et Hundeliv for Jens. Søsyg var han, saa han hverken kunde staa eller gaa, og „ligge fik jeg ikke Lov til for de ældre Matroser, der gjorde mig Livet saa surt som paa nogen Maade muligt. Til Vejrs maatte jeg hvert Øjeblik, enten det saa var

nødvendigt eller ej, hvor jeg blev saa svimmel, at jeg havde Læs nok med at holde mig fast og var til Nar for Matroserne. Arbejde kunde jeg ikke, men saa fik jeg Prygl og blev sultet, og saadan gik det Dag for Dag, saa jeg ønskede hver Dag, at dette maatte faa en Ende". Omsider, da Jens efter tre Ugers Forløb var bleven klar af Søsygen, købte han sig Fred og Forlig med det øvrige Mandskab ved at love dem at stjæle, hvad han kunde faa fat paa af Proviantenen, og saa fik han gode Dage: „Jeg tog, hvad jeg vidste, Søfolkene var mest forlegne for at faa, Skinke, Brød, Rullepølse osv., og kunde jeg være saa heldig at faa fat i en Flaske Vin, saa var de ved at rive Skindet af mig af bar Glæde — og fra den Tid var der ingen, som fornærmede mig mere."

Ankommen til Antwerpen, blev han afmønstret — uden en Øres Hyre, da Bassen havde taget i Forskudspenge alt, hvad han skulde have haft. Jens bestjal da til Afsked en Kammerat — en Finne, som han vidste, vanskelig kunde gøre sig forstaaelig — og saa stod han paa Gaden i den fremmede By. Samme Aften soldede han de stjaalne Penge op sammen med et Par tilfældige Landsmænd og førte derpaa en Lazarontilværelse i nogen Tid; af og til skaffede han sig Penge ved heldige smaa Kup — Tyverier fra Arbejdspladser — lidt Hjælp fik han fra det danske Konsulat, men ilde gik det, og en Dag blev han af Politiet anholdt i et Arbejdsskur, hvor han havde søgt Nattelogis. Han blev nu sat fast som Løsgænger, fortæller selv om, hvorledes han i Arresten fattede Nag til en Arrestbetjent, der havde givet ham et Slag paa Øret, og hvem han derfor overfaldt og pryglede med en Tovende — en Bedrift, han slap godt fra, fordi Betjenten selv havde forset sig ved at slaa ham — og blev sluttelig af Politiet i sin Egenskab af Udlænding bragt ud af Landet med en Billet i Lommen til London, hvortil han ankom i Begyndelsen af Aaret 1882.

„Saa forlod jeg Damperen og gik op i Staden, Verdens Hovedstad, hvortil jeg nu var kommen, men jeg havde ikke saa meget som en Øre i Lommen, saa jeg var ikke i det bedste Humør." Jens Nielsens Londonerliv blev da ogsaa en fortsat Række Forbrydelser — og Forbrydelser af den aller groveste Art.

Det er nu, som om Jens Nielsens Nag og Had til Samfundet er indtraadt i en ny Fase. Den mislykkede Amerikatur, den haarde Medfart ombord, den brutale Behandling i Fængslet i Antwerpen, den hjærteløse Oversendelse fra et fremmed Land til et andet, hvor hans Hjælpeløshed kun var endnu større, har forbitret hans Sind til det yderste. Og omkring sig ser han Samfundets Værdier — Værdier, som han, Landsbybarnet, aldrig har drømt om — ophobede paa alle Kanter i det vældige Vendenscentrum, og de fylder ham med den hadefuldeste Bitterhed; udstødt — elendig — mishandlet — vansmægtende staar han midt imellem Rigdomme, hvoraf den usleste Brøk kunde gøre ham rig, stor, uafhængig, omskabe ham fra den jammerlige Slave, han er, til Herre. Menneskemyldret omkring ham, Husene, Slottene, Butikkerne — alt viser ham andre Menneskers Lykke, Hygge, Pragt og Velstand, kun han har ikke det Sted, hvortil han kan helde sit Hoved — ikke den Skilling, hvormed han kan købe sig Brød — ikke den Menneskesjæl, for hvem han kan udøse sit Hjærte. Og dog føler han sig, han, der nu staar helt nede paa Bunden af Samfundets uhyre Skakt, og, hvor han ser hen, kun ser Menneskene myldre *ovenover* sig, henover sig, opad og opefter — dog føler han sig fuldt saa god som alle disse andre, — det er ham, Slaven, der bærer Stolthedens Adelsmærke i sin urokkelige Trods, i sin ubrydelige Tro paa den Ret, som „Modet, den ubetvingelige Viljesfasthed, den imponerende Kækhed" giver ham overfor de slatne Hverdagsnaturer, han her som overalt ser omkring sig — de, som netop er de sande Slavesjæle.

Her er det da, at Jens Nielsen udtænker den Plan, som bliver afgørende for hans Skæbne — en Plan, i hvilken alle hans Karakters Kilder strømmer sammen som i et stort Bassin.

Skaffe sig Penge — mange Penge — gøre et stort Kup, der aabner nye, store Muligheder for ham, det er hans ledende Tanke. Erfaringen har vist ham, at hans gamle Metode, Tyverierne, vel kan skaffe ham Dagen og Vejen, men aldrig kan bringe ham paa den grønne Gren — den, der nu i hans Elendighed staar for ham som den højeste Lykke, hvortil et Menneske kan naa. Men hvordan skal det da ske? Jens Nielsen griber tilbage i Erindringen — Landerupgaards Brand staar for hans indre Blik; var det ikke Midlet: at forbinde Tyveri med Ild, tænde vældige Baal af disse Bygningsmasser, disse Varelagre, der overalt omgiver ham, og saa benytte Forvirringen, Ilden, til at sætte sig i Besiddelse af de store Summer, som dog maa findes gemt et eller andet Sted her i denne store, rige By — Summer, vældige for ham, men som, engang forsvundne, aldrig mere kommer paa Tale, fordi Brandens uhyre Tab gør selv store Tab smaa. — Øjensynlig spiller Bondedrengens Naivetet med ind i denne Plan: han tror virkelig, at de Riges Skatte — som hans Moders Spareskillinger — ligger forvarede paa en eller anden Kistebund, i et eller andet Skab, og det er Ilden, som skal skaffe ham Adgangen, sprænge de tykke Mure, tvinge Dørene til at give efter, aabne de solideste Gemmer, indtil de ligger aabne for hans Øje og Haand: Gulddyngerne, der atter skal aabenbare ham al Verdens Herligheder. Men ved Siden deraf bunder denne Plan i andre Sider af Jens Nielsens Væsen, er saa nøje forbunden med alle de Følelser og Drifter, Aarene har gjort stærke hos ham, at Planen næsten kan kaldes Jens Nielsens Kongstanke.

Ilden — hvilken Tumleplads for den vilde Forfængelighed giver den ikke, naar den raser og brøler i hele sin gruelige Vælde, for den, der kan sige: dette er dit Værk, det er dig, som udretter alt dette, det er din Haand, som har ført disse Flammer, det er dit Navn, de raaber og hvisler, uforstaaeligt for andre, højlydt nok for Dig, dit Navn, som selv her imellem Kæmpebyens Millioner har vidst at gøre sig gældende. Ilden — hvilken Lejlighed giver den ikke Menneskehaderen til at øse nyt Had af Menneskerædslen, Synet af alle disse Menneskepuslinger, der forvildede farer frem og tilbage, søger at redde deres jammerlige Ejendele, skælver for deres ynkelige Liv, raaber og skriger, vil ud og vil ind, som forskræmte Dyr — blottede for det eneste, der ellers hæver dem op over de ringeste af alle ringe og oversete Dyr, Fornuften, — og derfor netop nu i Stand til at aabenbare deres aller sandeste — aller usleste Væsen. — Og Ilden — det vilde, fortærende Element, det, der opløser alt, hvad Mennesker i deres Arbejds Sved har udtænkt og fuldført, fører det tilbage til de Grundstoffer, der var og virkede, længe før endnu Menneskene havde begyndt deres forbandede Travlhed — den har alle Dage været Hadets, Ødelæggelseslystens bedste Tilflugt. Hvad ingen Enkeltmand ved Aars Arbejde kan tilintetgøre, det opløser Ilden i korte Minutter — Flammerne, der bryder frem gennem de dødsdømte Tage, de klingrende Vinduer, de er som selve Hævnens Aander, der har taget Magten over Menneskenes Virke, der intet skaaner og intet levner — i det vilde Baal, i den lumske, snigende Flamme, der har han jo sit sande Hjem, Mefistofeles, det Ondes Mester, Kulturdræberen, Fornægteren af al menneskelig Lykke, alle Menneskenes frembringende Evner — i hans Element kan ogsaa Samfundshaderen føle sig som Menneskehedens Overvinder, Triumfatoren, Kongen — den første blandt alle.

Brand paa Brand anstiftede Jens Nielsen i London. Vældige Værdier fik han tilintetgjort — alene Victoria-Dokkens Brand

kostede Samfundet 27 Millioner Kroner*) — men det, der skulde opnaas ved disse Brande, Formuen, det store Kup, naaede han — selvfølgelig — ikke. Af tarvelige Tyverier maatte han ernære sig, og to Gange blev han i England paagrebet og dømt for dem — men Brandstiftelserne slap han fri af, skønt han engang blev funden i Besiddelse af Ting, som vidstes at være stjaalne ved en af Brandene.

Saa tumlede han atter til Søs, stjal fra sin Kaptain, rømte i Helsingfors, drog stjælende gennem Sverrig, blev i Kalmar straffet for Tyveri og blev saa d. 2. Juni 1883 sendt over Sundet. Atter stod han paa Fædrelandets Jord — efter ca. 3 Aars Fraværelse.

At Fædrelandet ikke havde stort at byde ham, derom var Jens Nielsen ikke i Tvivl. Den beskedne Husmandslod, der her kunde tilfalde ham, skøttede han ikke om. Ud vilde han paany til fjærne, lykkelige Lande, men denne Gang ikke som den fattige Stymper, der sidst sendtes afsted — nej, han vilde nu først rejse, naar Kuppet, som han stadig drømte om, var gjort, og de mange Penge laa i hans Lomme — men Midlet til at faa dem, ja, det var det samme nu som før: Brand og Ødelæggelse, fortsat saa længe, indtil Lykken engang blev ham huld.

Thi ogsaa Hadet har sin Lykkedrøm. Hvor „ond" Jens Nielsen end var blevet, saa er det dog urigtigt at forestille sig ham som den, hvem selve Ondskaben var en Glæde. Man taler om Naturer med særlig Disposition til Ulystfølelse**) — og skulde nogen have hørt til disse Naturer, synes det at maatte være Jens Nielsen med hans Evne til at gemme paa og bevare enhver Forurettelse, han mente at have lidt igennem hele sit paa Lidelser saa rige Liv — i Modsætning til Naturer med særlig Disposition til Lystfølelse. Ret beset turde dog Forskellen mindre bero paa en Forskel i Dispositionen end paa en Forskel i Reaktionen. Jens Nielsen var ikke mere „disponeret" til Ulystfølelse end enhver anden — havde han været det, havde han slet ikke været noget Menneske, thi det er Ulystfølelsens, Lidelsens, Væsen, at den tenderer imod — og maa tendere imod — at omsættes i Lyst: derfor bevarer han ogsaa stedse sin Lykkedrøm gennem alt sit Had, derfor gaar der altid et bevidst Formaal gennem alle hans Forbrydelser. Men han *reagerer* anderledes paa Ulystfølelsen end de fleste. De fleste søger at modvirke Ulystfølelsen ved at omgaa den, undgaa den, de skyder den fra sig som den Ubehagelighed, den er, og slaar sig tiltaals med den Stump Lystfølelse, der bydes dem — skjuler for sig selv deres Livs Ruin ved at føle sig tilfreds med, hvad der endnu blev dem levnet. Det er de jævne, magelige, elskværdige Naturer. Jens Nielsen hører imidlertid ikke til dem. Han skyder ikke Ulystfølelsen fra sig: han optager den fuldt og helt i sig, indkapsler den Led for Led i sin Bevidstheds Motivrække — men som det, der skal overvindes, besejres, knuses. Den enorme Vægt knuger ham — den ender da ogsaa med at knuse ham selv —; og jo sværere han maa kæmpe, desto voldsommere bliver Kampens Midler, desto mere desparate hans Handlinger, desto mere fantastisk den Drøm, han sætter op som sin Indsats. Det er det kolossale Pres, han føler og — i Modsætning til Menneskenes store Flertal — er i Stand til at føle, som skaber sit kolossale Modtryk i hans Forbrydelsers Vildskab og Gru — men det er saa vist ikke for sin Fornøjelses Skyld, han udfører disse Forbrydelser, saa lidt som det er for Fornøjelsens Skyld, at den, som er

*) Man har rejst Tvivl om, hvorvidt Jens Nielsen virkelig har anstiftet denne Brand, og om det ikke kun har været hans Pralelyst, som har faaet ham til at paatage sig Skylden. Jens Nielsens Opgivelser passer dog altfor nøjagtigt til at kunne drages i Tvivl. Han er gennem to Instanser dømt for denne Forbrydelse, og hans Undersøgelsesdommer har personlig til Forf. i sin Tid udtalt som sin inderste Overbevisning, at Jens Nielsen var skyldig i denne Brand.

**) Høffding: Psykologi, 1898, S. 380.

stedt i en Kamp paa Liv og Død, af al Magt søger at splintre Hovedet paa sin Modstander. Det er Presset, han vil besejre, Presset af det vældige Had, som hans fra den tidligste Barndom ophobede Lidelsers samlede Sum lader ham føle mod Omverdenen, Menneskene, Samfundet som disse Ulystfølelsers, disse Lidelsers *Ophav* — men ligesom Djævlen efter de gamle Theologers Opfattelse kun er absolut og bevidst ond, fordi han paa Bunden er god, saaledes er det dette Hads inderste Væsen at naa frem til det gode: udløses i Lykke gennem Kamp mod Ulykkens stærke Magter, Samfundet. Det haabløse i Kampen ser Jens Nielsen ikke. I sin forblindede Tro paa sin egen Ret, paa *Trodsens Ret*, optager han virkelig den vanvittige Kamp. Endnu tror han paa Muligheden af Sejr. Det er først langt senere, at han opdager Kampens andet Alternativ, den eneste, virkelig mulige Udgang — *Døden;* da bliver den hans sidste Lykkedrøm.

Jens Nielsen føler godt, at den afgørende Kamp nu stunder til, og han beslutter endnu en Gang at se til sit gamle Hjem, det Hjem, hvorfra han har hentet Spirerne til de sørgelige Idealer, der nu skal staa deres Prøve — det Hjem, hvor han første Gang i Beundring saa Moderens Ret i hendes trodsige Selvhævdelse overfor Fattiggaardsbestyreren — det Hjem skal endnu engang huse ham, før han drager ud til den afgørende Færd.

Fra København gik Rejsen til Brokøb Fattiggaard, hvor han besøgte Moderen, hvis Gensyns Glæde var stor. Nu haabede hun, at han vilde slaa sig til Ro — ja selv hans sølle Fader forsøgte at faa ham til at slaa sig til Taals ved at tage Lære som Smed. Men Jens havde større Planer og „derfor kunde jeg ikke gaa ind paa noget, der vilde tjene mit eget Bedste; sandt at sige, havde jeg besluttet at fortsætte mit forbryderske Liv". — En Dag var der Dyrskue i Jyderup, og Jens var med. Men Pengene var smaa, og Jens vilde som altid tage sig ud. Han gjorde da en Afstikker fra Festen, gjorde Indbrud i et Hus og var saa heldig at faa fat i 30 Kr. Med dem gik han tilbage til Festpladsen, hvor han nu trakterede sine gamle Legekammerater — mandlige som kvindelige — hele Natten. Næste Dag købte han hos en Købmand et Stykke Lærred, som han forærede sin Moder, men allerede den følgende Dag blev han anholdt paa Fattiggaarden, sigtet for det begaaede Indbrudstyveri — han var jo kendt nok, og at han havde været med ved Dyrskuet og flottet sig, vidste hele Byen. „Ved Afskeden saa min Moder paa mig med et Blik, som jeg ikke kunde udholde, thi det gik mig til Marv og Ben. I det Blik kunde jeg læse hendes uendelig store Sorg over mig, hendes eneste levende Søn, men jeg kunde ogsaa læse hendes store Kærlighed til mig Ulyksalige, som jeg vist med Sandhed kan kalde mig selv, og Tanken om hende og den Sorg, jeg har voldt hende, er det eneste, der endnu kan presse Taarer frem af mine forbryderske og for alt andet forlængst udtørrede Øjne. Men dette vilde Du, kære Læser, have set et Bevis paa, dersom Du havde staaet ved min Side, medens jeg har skrevet dette."

Det var dette Indbrudstyveri, som Jens Nielsen saa haardnakket benægtede*), skønt det jo kun spillede en ringe Rolle i Forhold til de Forbrydelser, han var vant til at begaa. Grunden var da ogsaa den særlige, at han frygtede for, at Moderen skulde blive impliceret i Sagen, naar det oplystes, at han for Tyvekosterne havde købt Ting, som hun havde modtaget. Forhøret blev dog ikke langvarigt: 4 Dage efter sin Anholdelse brød han ud af Holbæk Arrest, hvis Arrestforvarer med en Sorgløshed, der giver et godt Indblik i de idylliske Forhold, hvorunder Landjustitsen af og til tilbringer sin Tid, havde ladet Jens uden Tilsyn spasere ud i Arrestens

*) Se foran S. 516.

Gaard, som førte lige ud til en Have, der var indhegnet med et lavt Plankeværk.

Allerede Natten efter sin Undvigelse stak han Ild i Huset hos den Købmand, af hvem han havde købt Lærred til sin Moder, og hvis Pengekasses Plads han havde bemærket sig. Han alarmerede selv Brandlidte og hjalp flink til ved Slukningen, var ogsaa saa heldig at faa fat paa Pengekassen — men Manden opdagede Kassen, og Jens maatte med tungt Hjærte aflevere den med samt dens vægtige Indhold. Saavel Brandlidte som den tilstedeværende Sognefoged følte sig ret overbeviste om, at det var Jens selv, som var Brandstifteren, men Frygten for hans bekendte Hævngærrighed var saa stor, at de begge lod som intet, og Jens gik uantastet sin Vej — hjem til Moderen, hvem han fortalte, at han var løsladt af Arresten som uskyldig. Til Fattiggaarden sendte nu Sognefogden Bud, om Bestyreren vilde holde Jens tilbage, til Politiet kom til Stede, men heller ikke Bestyreren skøttede om at faa Jens Nielsen paa Nakken — ja synes endog at have givet ham et Vink om, hvad der var i Gære. Jens forstod en halvkvædet Vise og forsvandt — med 3 Kr. i sin Lomme, som Moderen gav ham: det var sidste Gang, hun skulde faa ham at se.

Jens tog til København og vagabonderede rundt i Byen fra d. 28 Juni til d. 1 Juli, som det synes lidt uvis paa, hvordan han skulde tage fat. Endelig d. 1 Juli om Aftenen vandrede han ud til Valby, gemte sig i en Kornmark, til det var mørkt, og stak saa Ild paa en stor Bondegaard, vel beregnet efter Vindretningen, idet 3 Gaarde brændte ved denne Lejlighed. En fjerde Gaard, som ikke vilde brænde med, stak Jens selv Ild paa — efter sit Sigende, bl. a. af Harme over, at Ejeren jog ham ud af Mælkestuen, hvor han var gaaet ind for at drikke noget Mælk. — Det lykkedes dog ikke Jens Nielsen at faa noget Udbytte af disse „Affærer"; i den første Gaard ikke, „fordi Manden og Konen var i den Stue, hvori jeg gik ind, og jeg derfor ikke kunde faa fat paa noget, som jeg paa en bekvem Maade kunde stikke af med". I den anden ikke, fordi „Ilden allerede ved min Ankomst havde forplantet sig til denne, og der paa Grund af Ild og Hede ikke var til at komme nær, og det gik mig ikke et Haar bedre i den tredje". I den fjerde turde han, efter at have sat Ild paa, ikke vove sig ind af Frygt for at træffe Ejeren, med hvem han umiddelbart forinden som nævnt havde talt, „og derved blive nappet"; han holdt sig derfor, „hvor Folk stod tættest, og herfra saa jeg med Glæde Gaarden nedbrænde over Mælken, som var bleven mig nægtet". Men hvor stor hans Glæde end var — Fortjeneste faldt der ikke af: Jens Nielsen maatte videre i sine Forbrydelser.

Henad Dag „forlod jeg Brandstedet og lagde mig til at sove i en Høstak. Her laa jeg til henad Aften, da jeg stod op og gik længere ud ad Landet, da det var min Hensigt at blive ved, som jeg sidste Nat havde begyndt, indtil jeg en Gang kunde være saa heldig at faa fat i nogle Penge". Ved Hvidovre satte han da om Natten atter Ild paa en stor Gaard, idet han listede sig hen til Havegærdet, brækkede en Kæp af, til hvilken han bandt noget Halm, som han stak op til Taget (ɔ: Jens Nielsens sædvanlige Brandstiftelsesmetode), „men Ilden vilde ikke rigtig fænge, hvorfor jeg gik ind ad en Port og prøvede igen, og her lykkedes det over Forventning; Ilden greb fat i Taget og spredte sig med rivende Fart, saa Gaarden i ubegribelig Hastighed var fuldstændig omspændt af Luer. Jeg indsaa strax, at der var stor Fare for, at Folkene skulde indebrænde, men da Folk i Hvidovre om Aftenen havde set mig luske igennem Landsbyen, frygtede jeg for at blive mistænkt ved at være den første paa Stedet, og dette afholdt mig fra at vække Husets Beboere, der dog omsider vaagnede selv og kom styrtende ud, og det var ikke et Minut for tidligt, da Taget allerede var skredet".

Sandheden er da ogsaa, at det ligefrem var et Under, at det lykkedes Beboerne at komme ud. En af dem saa, da hun sprang ud af et Vindue, en Skikkelse staa tæt ved det brændende Hus, ubevægelig op ad et Træ og med korslagte Arme se ind i det grufulde Baal; uanfægtet af Flammerne, uanfægtet af de Værdier, der gik til Grunde, uanfægtet af Menneskenes vilde Nødskrig, af deres Sjæleangst, af Børnenes fortvivlede Graad, uanfægtet af den skrækkelige Død, de kun paa et hængende Haar var undslupne, stod han der som Ubønhørlighedens, Ødelæggelsens Herre og Mester.

Denne Skikkelse var Jens Nielsen.

Han blev anholdt paa Brandstedet og strax genkendt som den fra Holbæk undvegne Jens Nielsen.

Som sædvanlig tilstod han strax alt — baade det, han blev sigtet for og meget mere: Forbrydelserne i Amerika, Forbrydelserne i England, Forbrydelsen i Holbæk — det blev Dommeren selv, der til Slut næsten maatte bede ham holde inde, for ikke at gøre Sagen altfor vidtløftig. Med Stolthed erklærede han for Retten, at det havde været hans Hensigt at fortsætte sit Hærværk, lige indtil han havde naaet sit Maal, Pengene, Rigdommen. Intet skulde der dækkes over.

Den 7 Marts 1884 faldt da hans Dom og den lød paa Tugthusarbejde paa Livstid. Ved Overretten nedsattes dog Straffen til Tugthusarbejde i 16 Aar. Og d. 11 Juli 1884 lukkede Horsens Tugthusdør sig for bestandig for Jens Nielsen.

I Tugthuset er det, at sidste Akt af Jens Nielsens Liv udspilles.

I nogen Tid gaar det godt. Han færdes i Fællesskab med andre Fanger, han har sit Publikum, blandt hvem han selvfølgelig hurtig er den beundrede Nummer et. Men snart gjorde denne Beundring hans Foresatte i Anstalten betænkelig. Thi Jens udtalte utilsløret sin Tilslutning til det „ondes" Religion, han stod, som han sagde, i „Satans Tjeneste": kun ham vilde han lyde. Og da det ikke var Inspektionen om at gøre at se alt for mange af Medfangerne tage samme Tjeneste, blev han efter nogle Maaneders Forløb flyttet over til en særlig, lille Afdeling med fire gamle, sløve Fanger, paa hvem hans Ord ikke kunde gøre synderligt Indtryk.

Det var et haardt Slag for Jens at se sig reduceret til disse Nullers Selskab, og hans bittre Sind skummede af Had til den Inspektør, der havde voldt ham denne Tort. Ham selv kunde han ikke ramme, men hans Repræsentanters Liv laa indenfor hans Rækkevidde.

Og med Hadets Snedighed udgrundede han sin Hævnplan: En af Fængselsbetjentene, der nogle Gange havde irettesat ham, blev udset til Ofret. Fra en Strikkemaskine lykkedes det ham at skaffe sig et Blylod af ca. 1 Punds Vægt, en Snor vævede han sig sammen af Uldgarn, tilstrækkelig lang og stærk til at bære Loddet — og en Dag, da han med sin lille Afdeling gik ned ad Trapperne paa Vej til Gaardspasereturen og selv fulgte lige efter Betjenten, fik han Blyloddet frem og slog det af al Magt i Hovedet paa Betjenten, der vendte Ryggen til ham i Færd med at oplukke en Dør. Det var Jens Nielsens bestemte Plan at slaa Betjenten ihjæl, og han forsøgte at slaa paany, da han saa, det ikke var lykkedes første Gang, men blev efter en haard Kamp overmandet og ført bort — Hævnakten var mislykkedes.

Ved Højesteretsdom af 3 Juni 1885 dømtes Jens Nielsen i Kraft af de for Tugthusdisciplinen gældende særlige Lovbestemmelser til Livsstraf for Mordforsøget, men benaadedes ved kgl. Res. af $^{24}/_{7}$ s. A. med Tugthusarbejde paa Livstid *under stræng Bevogtning* — det vil sige i Celle.

Da dette Udfald meddeltes Jens d. 18. August, tabte han Fatningen.

I Celle — det betød den fuldkomne Ensomhed, det betød den absolute Mangel paa et Publikum — det betød den fuldstændige Prisgivelse til dem, han hadede som Pesten, Samfundets Repræsentanter, Fængslets Funktionærer.

Grædende udbrød han til Fængselsinspektøren, at hellere end at give ham denne Benaadning maatte man have ladet ham miste Livet — og allerede d. 24 Aug. s. A. forsøgte han et nyt Overfald paa en Fængselsbetjent, denne Gang en Mand, med hvem han intet som helst udestaaende havde — blot fordi han var den, han var. — Redskabet var en Mursten, han havde brudt ud af Muren, og som vejede ca. 2 Pund. Men Betjentens Uniformskasket afbødede Slaget: han led kun ubetydelig Skade — Jens Nielsen havde atter spildt sit Krudt. Og efterat Forhør, Dom, Benaadning var gaaet sin Gang, var Resultatet som før: Jens Nielsen blev i sin Celle.

Men i den rugende Ensomhed, hvor kun de forhadte Fængselsfolk saa til ham, mistroisk lurende paa hans mindste Bevægelser, *maatte* han skaffe sit Liv et Indhold. Det var umuligt *blot* at leve paa dette Had, som Betjentenes Aarvaagenhed ikke engang gav ham Lejlighed til at føre ud i Handling. Hans Selvopholdesesdrift, hans Intelligens, hans Forfængelighed og Glimrelyst — alt det positive i ham — fordrede et Afløb. Og hans paa tilsyneladende Modsigelser saa rige Natur fandt det: Jens Nielsen blev religiøst bevæget — blev det saa dybt og stærkt, at selv hans Angribere erkender, at der ikke kan være Tale om Forstillelse.

Jens Nielsens Forhold til Religionen havde sikkert altid før været køligt. I Fængslets Ensomhed, under Fængselspræstens Besøg, bliver der Tid og Lejlighed for ham til at tænke over det, og som den eneste Mulighed for aandelig Bevægelse, der frembyder sig, griber Jens Nielsen de religiøse Spørgsmaal med vaagnende Interesse. Stort kommer der dog foreløbig ikke ud deraf. Fængselspræsten finder ham ikke uvillig til at indlade sig paa religiøs Samtale. Men som Regel gjorde han sig hurtig paany utilgængelig, stod tavs og døv for, hvad der blev sagt — overfor Fængselspræsten, der jo dog var et Led i det Maskineri, der omgav og knugede ham, kunde Jens Nielsen ikke for Alvor lukke sig op.

Da dukkede i Efteraaret 1885 en ny Mand, Pastor Jacobsen, op i Jens Nielsens Liv. Pastor J. var en ung, nidkær, begejstret Præst, ansat i Horsens; han havde hørt om Jens Nielsen og ønskede at besøge ham. En Dag kort før Jul 1885 fik han da af Fængselsmyndighederne Tilladelse til at aflægge Fangen et Besøg. Pastor J. har — i et Brev til Forf. — selv fortalt om dette Besøg:

„Jeg udbad mig strax Tilladelse til, at jeg maatte være ganske alene med Fangen. Opsynet maatte fjernes fra Dørens Nærhed, hvorefter jeg smækkede Døren i Laas. Jeg fremhæver dette, fordi jeg tror, at det var en medvirkende Aarsag til, at Jens Nielsen fik Tillid til mig. — Jeg fandt ham i allerhøjeste Grad at være en ond, hadefuld og frastødende Person. Han var ganske ligegyldig for mit Besøg, Jeg behandlede ham hele Tiden som et Menneske, der havde fuld Frihed til at bestemme, om jeg f. Ex. maatte bede for ham, om jeg maatte besøge ham osv. Trodsigt nægtede han dog at deltage i Bønnen, men tillod mig at knæle ned og bede for ham, medens han stod stiv og kold ved min Side; han tillod mig ogsaa at besøge ham igen, hvis jeg ønskede det. Det syntes dog, at hver Gang jeg besøgte ham, var han lige uimodtagelig, lige trodsig og haard, men den fjerde Gang fandt der en stor Forandring Sted, eller rettere sagt, den var foregaaet før mit Besøg. Han var virkelig blevet omvendt til Gud, hans Trods var brudt, Hadet, Hovmodet, alt det onde, han i saa høj Grad var gennemtrængt af, forvandledes lidt efter lidt, ved Guds Naade,

til et inderligt Gudsforhold, saa han rolig kunde forvente Dødsdommen og dens Fuldbyrdelse." (Højesteretsdommen for hans andet Overfald faldt d. $^{18}/_{2}$ 1886.)

Denne Jens Nielsens religiøse Tilstand vedvarede i den følgende Tid, saalænge Pastor J. aflagde ham Besøg. „Jeg fandt, hvad der kunde ventes, at Jens Nielsen havde mange haarde Kampe, mange Fristelser og Anfægtelser; det kunde jo ikke være andet med en saadan i Bund og Grund fordærvet Natur som hans. — — Som med en Syg, der stadig skal tilses, plejes og hjælpes, vexlede det; dog var der en stadig Fremgang" — skriver Pastor J.

Og i et Brev — velvilligst udlaant Forf. af Pastor Jakobsen — til sin Søster af $^{15}/_{1}$ 1886 — et Brev, der fortjente at aftrykkes i sin Helhed, men som her maa gengives i Brudstykker — udbryder Jens Nielsen selv:

„O min elskede Søster, hvor vilde jeg ønske, at jeg fuldt ud kunde beskrive Dig, hvad der i disse Dage — ja i dette Øjeblik rører sig inderst i mit Hjærte. Hvor det vilde glæde Dig i din Sjæls Inderste at se mig kæmpe med den Djævel, den Sjælemorder, jeg lige indtil nu har tjent saa tro som kun faa, og dog, om Du vidste, hvad det vil sige at kæmpe med ham, om Du kunde se den Angest, den Tvivl og den Skuffelse, jeg i de sidste 3 Dage tillige har maattet kæmpe med, og som endnu hvert Øjeblik er nær ved at gøre mig fortvivlet, ja da vilde din Glæde blandes med Bekymring, thi det er en Kamp mellem Liv og Død, det er den gamle Kamp mellem Christus og Djævlen."

Jens Nielsen taler derefter om, at han „havde besluttet (forblindet som jeg var af Hovmodets Djævel) at ville dø, som jeg havde levet, trodsende baade Gud og Mennesker, ja, hvad værre var, jeg satte en Ære i min Skænsel. Men Gud vilde det nu anderledes." Og han beretter derefter om Præstens Komme: „Det første, han sagde, var, at han var sendt af Gud, og skønt jeg tidligere har let og spottet af den Talemaade, saa forsikrer jeg dog nu, kære Søster, jeg tror, i Sandhed, at han er sendt mig af Gud. Han er det første Menneske af den Slags, jeg paa min ulykkelige Vandring gennem Livet har mødt." Han fortæller, hvorledes Præstens Ord vakte Tanker og Følelser hos ham, som han ikke kunde staa imod, følte, „at hvert Ord, han sagde mig, var Sandhed" og indsaa, „at jeg ikke længe vilde kunne holde Marken overfor ham." Da Præsten havde besøgt ham nogle Gange, „da følte jeg den gamle Bygning, som Djævlen havde optaarnet i mit Hjærte, ryste i dens Grundvold, følte, at den Syndens Fæstning, jeg saa længe i Forening med Djævlen havde forsvaret, nu var undermineret og med det første vilde springe i Luften — og dette har Djævlen vist ogsaa strax frygtet, thi han søgte at faa mig til at vise den fremmede Præst Døren, men naar Præsten kom, kunde jeg ikke faa Ordene over mine Læber."

Brevet slutter derpaa med en Lovsang over hans Sjæls Frelse og det vidunderlige, der var sket.

Det er vel ikke urigtigt, naar det af Fængselspræsten, Pastor Hafstrøm, i hans Bog om Jens Nielsen fremhæves som Grunde, der forklarer denne religiøse Grebethed, denne pludselige Omvendelse, at Frygten for Henrettelsen har gjort ham mere modtagelig for Pastor J.s Indflydelse, end han ellers vilde have været, og at navnlig Tanken om, at Pastor J., der havde været Hedningemissionær i Asien, for *hans* Skyld af Gud var bleven sendt hjem — et Moment, som Jens Nielsen ogsaa fremhæver i sit oven citerede Brev — kan have haft en pirrende Indflydelse paa hans Forfængelighed. Ja mulig er det endog ikke helt uberettiget at tale om, at han, som altid vilde være enestaaende, nu fandt Behag i at være en enestaaende Angrer, som han havde været en enestaaende Forbryder.

Hovedaarsagen er dog, som det nævnte

Brev klart viser, en ganske anden. Det er *Manden*, der har gjort Indtryk paa Jens Nielsen. Hans Frygtløshed, hans Tro paa ham, hans Tillid til ham, hans faste Vilje til at fortsætte trods Afvisning, Haan og Kulde — det er det, som har aabnet Jens Nielsens Øre for hans Tale. For første Gang i sit Liv møder Jens Nielsen her den helstøbte Mand uden Lyde i sin Tros, sin Begejstrings Rustning; Kærlighedens lyse Straaler i deres rene, uselviske Glans oplyser Hadets lukkede Port — og den springer op med et Brag. Hvorfor? Fordi Lykke- og Lystfølelsen, Kærlighedens Evangelium, altid i Menneskehjærtet maa blive stærkere end Ulykke- og Ulystfølelsen, Hadets Forbandelse. Stillet overfor den uendelige Lykkesum, som Kærligheden indeholder, mister Hadet sit Objekt. Det, det hadede, var jo alt det, der spærrede, skilte det ude fra Lykkens Solskin, og naar da Lykken selv slaar Døren op og raaber sit: Her har Du mig, tag mig — saa er der jo intet at hade mere. Som Morgenens Taager svinder for Sollyset, ruller Hadet sig sammen og svinder bort — bliver selv Lys.

Men ikke enhver Tællepraas har den Evne. Der har været en suggestiv Kraft af første Rang hos denne Præst, naar han saa hurtig har faaet Jens Nielsen overbevist om, at det *var* Lykken, han sad inde med, hos hvem han bød ham til Gæst — den Lykke, han i hele sit Liv aldrig havde fundet, som han gennem sine sidste Forbrydelser i en fortvivlet Krampetrækning havde troet at kunne fange — og som nu ganske af sig selv kom ind ad hans Celledør.

Men der har ogsaa været Metal i den Mand, der saaledes lod sig overbevise. Havde han før truffet denne Præst, som ved nogle faa Samtaler kunde bringe hans giftige Kritik til Tavshed, lede hans Forfængelighed stinkende Sump bort, vende hans Had i den rigtige Retning — *imod* „Djævlen" — havde den Mand staaet paa hans Vej, den Gang den førte ham til Opdragelsesanstaltens Frysningsrum — hvilke Aands- og Sjæleevner kunde da ikke være spirede frem i dette Hjærte, hvis voldsomme Lykketrang var Kilden til hans voldsomme Had — hvilken Forstaaelse af de menneskelige Værdier, de etiske Kræfter, kunde da ikke være rummet i denne Hjærne, som fornægtede dem, fordi de aldrig var kommen ham til Gode — hvilken Kilde til Rigdom kunde denne stærke Sjæls rivende Strøm ikke være bleven, naar den var bleven ført over frugtbare Enge bort fra den vilde Ensomheds bratte Kløfter og haarde Sten· Jens Nielsens Omvendelse — det er Beviset for, at hans Sjæl var modtagelig for Kulturens Frugt; — er det den vilde Marks Skyld, at den ikke er bleven taget under Ploven? — kan den ikke bære herlig Frugtbarhed i sit Skød, selv om den nu i sin Vildhed kun skyder hæslige og giftige Skud? Kan ikke selve den Frodighed, hvormed disse Skud trives, være Beviset for, *hvor* rig den kunde være blevet, hvis den var bleven taget under forstandig Røgt?

Under Solens Straaler, saa sparsomt de end falder ind ad Tugthusets Vinduer, rankede Jens Nielsen sig i denne Tid. „Ansigtsudtrykket var et andet end før, og om end en Mester i Forstillingskunst vilde kunne gøre meget i den Retning, vilde sikkert ingen kunne paatage sig det smukke Udtryk i de klare Øjne, som han havde i denne Tid" — siger selv Pastor Hafstrøm, hans skarpe Kritiker, om ham. Endog smile kunde han — han, hvis Ansigt før kun havde været sammenbidt næsten til en Grimace. Og det Had, han før havde næret til det gode, overførte han nu paa sit tidligere Liv. Han væmmedes ved sine tidligere Forbrydelser, og han bad sin Søster om at rive hans forrige Breve „i tusinde Stykker med den største Modbydelighed og trampe dem under Fødder."

Men Solen gled atter ud af Jens Nielsens Liv, og Fængselsmuren laa omkring det,

mørk og skummel som den aldrig havde syntes, før Solen havde beskinnet den. Pastor J. blev syg og blev senere forflyttet. Jens Nielsen og Pastor J. mødtes ikke mere.

Tilbage var Tvangen, Disciplinen, Bevogtningen, det usle Arbejde, man gav ham at udrette. Det fortjener at kendes, hvad Pastor J. mener derom. I det ovên citerede Brev skriver han videre: „Fængslet og dets Ledere og Betjening kunde næppe tænkes egnede til at være et Menneske som Jens Nielsen til Hjælp og Støtte, men snarere til Hindring i det aandelige Livs Udvikling. Meget af mit haardeste Arbejde var taktfuldt at modarbejde denne Indflydelse, der vakte det onde til Live i ham. Ved Selvsyn stod det mig klart, at næsten alle, der omgikkes ham, nærede Uvilje og Mistænksomhed mod ham og lod ham forstaa det. Selvfølgelig kan vi ikke vente, at Betjente paa Straffeanstalten, der ikke selv havde det mindste Kendskab til, at Gud kan omvende Mennesker, at de skulde forstaa det, naar det skete hos andre. Hele Systemet var modvirkende det gode og en ypperlig Hjælp for det ondes Næring."

Hvad man nu end vil mene om denne Dom i sin Almindelighed, saa er det i hvert Fald givet, at den er rigtig overfor Jens Nielsen — skønt det ganske vist ikke er let at sige, hvilket andet System man — paa dette Stadium — skulde have sat i Stedet. Det gamle Had greb ham hurtig igen. Troen paa Kristendommens Lykke forsvandt med Pastor Jacobsen. I 1889 skrev han til ham, at han havde „erfaret, at det, jeg greb efter, medens dette Blændværk (ɔ: hans Religiøsitet) varede, var lige saa hult, skuffende og barnagtig, som det ser pænt og tillokkende ud, saa længe man ikke har taget det nærmere i Betragtning og forhørt det for den sunde Fornufts Domstol." Og om selve sin Grebetheds Tid taler han i de senere Aar kun med Foragt: „min Svagheds Tid" kalder han den. „Jeg er ikke mere den svage, vaklende, klynkende og grædende Stakkel, der ligesom hænger og dingler midt mellem Himmel og Helvede. Jeg vil ikke mere have med den bedrageriske Kristendom at gøre."

Nej — thi med Suggestionens Medium forsvinder Suggestionen selv. Det vilde have krævet Aars Arbejde at pode den saa langt ind i Nielsens Bevidsthed, at den kunde være bleven en selvstændig Kilde til nye Motivers Dannelse — ja det er vel et Spørgsmaal, om den ikke selv da var kommen for sent. De Omgivelser, der nu bandt ham, skulde saa vist ikke være i Stand til at holde den fast.

Og dog er det øjensynligt, at Jens Nielsen følte sig elendigere end nogensinde før, da ogsaa dette Haab var taget fra ham. Til Søsteren skriver han: „Jeg siger dette (ɔ: at holde fast ved Gud), fordi jeg gerne vil ligne den rige Mand, som opløftede sine Øjne, da han var i Pine — ligne ham i dette at gøre, hvad jeg formaar, for at andre Mennesker ikke skal komme ind paa dette ulykkelige Sted; selv er jeg desværre nu kommen i en saa elendig Tilstand i aandelig Henseende, at jeg ikke kan faa blot en lille Draabe Vand fra Livets Kilde at læske min fortabte Sjæl med. Det kan ikke nytte at prædike Religion for mig selv, men derfor vil jeg dog gerne i det mindste gøre, hvad jeg kan, for at andre ikke skal komme ind paa den Vej." Eller han udbryder: „Aldrig, aldrig mere kommer tilbage til mig den Tro, den Fred, det Haab, den Trøst og den Glæde, som jeg hin Gang ejede."

Hadet og Bitterheden raser nu med ubunden Vælde i hans Sind. Ja selve de Værdier, Pastor Jakobsen havde kaldt frem i ham, omsætter han til forøget, potenseret Had. Med den Forstaaelse af Kristendommen, han nu sad inde med, gaar han sit Liv efter endnu en Gang — med Kristendommens Maalestok ser han tilbage paa de Mennesker, han har mødt i Livet, og nu gaar der et nyt Lys op for ham. Hvor uendelig langt

fra Idealets Krav staar de ikke alle — alle de, der dog fører alle Kristendommens Læresætninger som tomme Fraser i Munden: Godhed mod Næsten, Mildhed, Overbærenhed, Kærlighed — hvor meget af disse ophøjede Egenskaber har han mødt i sin Tilværelse? I Kristendommens Navn har de alle stillet de store Fordringer — til andre; de smaa til sig selv. Frasehelte, Løgnere og Bedragere har de været overfor ham som overfor alle andre — hele Verden, hele Samfundet er saa proppende fuldt af dem, at man maa kvæles ved Tanken. Og de Folk har sat sig til Dommere over ham, dømt og fordømt ham, holder ham indespærret, tyranniserer ham — i Herrens Navn med hvilken Ret? Er han værre end de? Hvorfor er *hans* Løgne kommet ham saa dyrt til at staa, naar alle de andres kommer dem saa vel tilpas? Hvad er hele hans Livs Forbrydelser tilsammentagne mod den Sum af Forbrydelser, som hver Dag strømmer ud fra alle Porte af Vold, Tvang, Bedrag, Forstillelse, Undertrykkelse mod alle de smaa: Børnene, de uvidende, de fattige i Aanden, de smaa i Samfundet, som skal tro paa disse Lærdomme, som Læremestrene selv fornægter — paa disse Profeter, som ler i Skægget af de andres Dumhed!

Sandelig — *han* skal sige dem allesammen Sandheden! Og i Løbet af 1886 skriver han en ny Selvbiografi, gennemstrømmet af den Aand, som nu fylder ham, forfærdelig i sin hensynsløse Aabenbarelse af, hvad han gemmer paa hos sig selv, forfærdelig ogsaa ved sin Dom over, hvad han mener, andre gemmer; lysende over alle dem, der har staaet ham imod i Livet, med Skriftens Flammeord, driver han dem ud — ud alle sammen af den Edens Have, hvor de saa ufortjent breder sig — ud i det Mørke, der indhyller ham selv, og som *skal* dække dem*). Og da han omsider i dette Kæmpeværk (paa ca. 2000 Sider) har faaet tømt sin Bitterheds Skaaler ud over Menneskenes Slægt, saa sidder han tilbage som den, der har gennemskuet dem alle og maa lide ilde af dem alle, som den, der har al Retten, men maa lide al Uretten, med Forurettelsens dybe Følelse rasende i sit Indre, med Hævngerrighedens vildeste Magter i sit Sind mod alle Mennesker — men fremfor alt mod dem, der har holdt ham tilbage her, paa dette afskyelige Sted, Bærerne og Opretholderne af al Løgnen og Forbrydelsen, som han maa se den, Samfundets Repræsentanter, Fængselsmyndighederne og de, der staar over dem igen, højere og højere op ligetil det højeste Sted, hvor hans Tanke samler som i en Sum *hele* Ansvaret for al Verdens Uret — den, han maa bære. Og han udbryder: „Der er i mit Sind et Bundfald af Bitterhed og Harme, som har forvandlet sig til det dybe Had og den rasende Hævntørst, jeg nu føler, mod de Myndigheder, der har holdt mig saa længe i Enkeltcelle."

Og jo jammerligere han føler sig, desto vildere raser han.

Med dette Had forbinder sig saa efterhaanden, som Aarene gaar, og Mørket sænker sig stedse dybere over Jens Nielsens Sjæl en ny — en i Ordets egentlige Forstand sidste Følelse. Hadet gør ham Tilværelsen i Fængslet uudholdelig — nogen Udsigt til at komme ud i lange Tider har han, den to Gange dødsdømte Forbryder ikke — og ud maa han, koste hvad det vil. Som i sin Tid paa Landerupgaard vil han bringe ethvert Offer for at naa sit Maal. Og lidt efter lidt samler hans Tanker sig — først som en flygtig Ide, som han forskrækket afviser, saa fastere og bestemtere — om et Middel, det eneste, der staar tilbage — Døden. To Gange har den staaet ved hans Dør, og med Gru og Rædsel har han ventet at se den træde over Tærsklen. Nu staar den ikke længer saaledes for ham. *Nu* — da alt Haab om Sejr for stedse er udelukket — *nu er den sidste Lykkedrøm, han har tilbage, Døden* — for dens Banken aabner det

*) Se Pastor Hafstrøms Citater af denne — vistnok tilintetgjorte — Biografi, f. Ex. S. 10, 22, 23, 24—25, 30 m. fl., og hans Oplysning S. 71—72: „Det blev et underligt Værk, som var Resultatet af godt og ondt, der var samlede i hans Indre. Det indeholdt saa mange religiøse og moralske Betragtninger, at de alene vilde udgøre en meget stor, men alt andet end interessant Bog — Varmen og Inderligheden var borte(!); ved Siden af dem ses Virkningerne af, at hans gamle, onde Tanker droges frem igen" osv. Pastor H. forveksler i sin sidste Bemærkning aabenbart Aarsag med Virkning, ligesom i det hele taget hans — ogsaa i Citatet fremtrædende — Irritation over Biografiens Indhold til en vis Grad synes at have tilsløret hans Blik for dens bagved Indholdet liggende psykologiske Værdi — endda denne nu kun kan bedømmes efter de af Pastor H. selv fremdragne Citater.

fasteste Fængsel sig, paa dens Vinger kan han flyve ud af Cellens forbandede Vægge. Og hvad saa? Hvad vil der komme — efter Døden. „Alt, hvad jeg har tilbage, er dette: Mindet om en skrækkelig, mørk Fortid, Følelsen af en fortvivlet Nutid og Bevidstheden om en aldeles haabløs Fremtid hinsides Graven. Det er en mager Trøst at gaa Døden i Møde med, men jeg har den nu ikke bedre. Vil man absolut have bedre Trøst med paa den Langrejse: nu vel, saa har man jo det gode, gamle Ord at støtte sig til: det gaar ikke saa strængt til hinsides, som Præsten prædiker. Det kan jo være, at det hverken gaar saa mildt eller saa nøjeregnende til i den anden Verden, som Præsten har for Skik at ville indbilde os, og hvortil behøves da al den Trøst og Hjælp, og jeg ved ikke hvad, som han vil give os."

Men Selvmordet — nej, her gyser Jens Nielsens Mod tilbage. „Det er værre at berøve sig selv Livet end faa det taget af andre," siger han selv, og desuden, Selvmordet tilfredsstiller ham ikke: „saa fik jeg jo ikke en Døjt Hævn over Samfundet, og det vil jeg absolut have".

Nej, der er en anden Vej: Atter forsøge paa at dræbe et af Opsynet — og denne Gang være heldig. Han ved, at Benaadningen ikke venter ham for tredje Gang — han ved, det er Døden, der saa staar for, Døden paa Skafottet. Ja, det er Vejen. Ved Forbrydelsen faar han sin Hævn ikke blot over de forhadte Vogtere, men, symbolsk taget, over hele Myndighedshierarkiet: „Jeg kunde ikke ramme de øverste Autoriteter for den Korporation, som mit Had særlig var rettet imod, den juridiske, saa lod jeg min Hævn gaa ud over en af de Personer, som her i Fængslet repræsenterer samme Myndighed overfor mig. Kan man ikke ramme Tyrannen selv, saa kan man i det mindste ved at slaa Skallen i Stykker paa en af hans Haandlangere vise ham sit Had, og hvad man havde tiltænkt ham selv." — Saaledes skriver han selv i et Brev om sin Gærnings Formaal. — Og Straffen, Henrettelsen. Ja, er ikke Døden paa Skafottet den sande Forbryders Æresdød — staar der ikke Glans og Ry af det Blod, der udgydes her — lever ikke Mindet evig om den, hvis Hals Bøddeløxen har knækket? Og ikke blot Jens Nielsens Forfængelighed lokker den, denne Død. Nej, i den tager han tillige netop den mest udsøgte Hævn over selve Samfundet, thi — ræsonnerer han — er der ikke langt mere Frygt end Mildhed i denne stadige Benaadning af dødsdømte Forbrydere, disse gentagne Benaadninger af ham selv? De *tør* simpelthen ikke fuldbyrde en Dødsdom — Kujoner som de er, Samfundets Øverste, som de er Bødler, naar de tør, og Hyklere, naar de ikke tør! „Den Tort og Skam, som en offentlig Henrettelse er, vil Samfundet jo helst være fri for; netop derfor skal det være saa" — netop derfor skal det lide den Tort og Skam!

Saaledes bliver Jens Nielsen for sig selv netop i sit Dødsøjeblik, ved selve sin Dødsmaade, den, der har besejret Samfundet — den, der har formaaet at bringe det til at gøre *sin* Vilje mod dets egen Vilje — hans Hævntørst er stilnet, hans Had har naaet sit Maal: hvad ikke alle hans Forbrydelser tilsammen, ikke Viktoria-Dokkens Flammehav, har kunnet bringe ham, *det naar han ved sin Straf:* at overvinde *alle*, og overvinde dem netop ved det, der for ham er Etikkens Indbegreb: „hans Mod, hans ubøjelige Trods, hans ubetvingelige Viljesfasthed, hans imponerende Kækhed" — nu kan Hadet rolig lade sig udløse i Fred — i Dødens Ro. Som en anden Samson synes han sig selv netop i sit Fald at knuse sine Dødsfjenders, Filistrenes, Borg.

Aar glider hen, før Jens Nielsen faar knyttet fast den svære Beslutnings Knude; men da det først er gjort, vakler han intet Øjeblik mere. D. 28 April 1892 lister Jens Nielsen sig til at brække Benet af sit Bord; han forvisser sig om, at der i Benets tungeste Ende sidder et Par store, spidse Søm, giver sig saa ud for at være syg, faar tilkaldt Lægen sammen med den Opsynsmand, der stedse følger denne, faar under et Paaskud sin egen Opsynsmand til at fjærne sig, angiver, at hans Kakkelovn ryger, og faar derved de to umistænksomme Gæster til at vende Ryggen til ham, griber i samme Nu Bordbenet og slaar det af al Magt mod *Betjentens* Hoved, endnu i dette Øjeblik klar paa, at det er *ham*, Samfundets uniformerede Repræsentant, der skal rammes, ikke den civile Læge. Jens Nielsen forblev konsekvent i sin Tankegang — lige indtil sin sidste Forbrydelse.

Naturligvis blev han hurtig overmandet. Betjenten laa syg af Slaget i nogen Tid, men

kom sig efterhaanden. Og saa gik Sagen sin Gang. Jens Nielsen *forlanger* sin Dødsdom — som han siger, baade for sin egen og for *andres* Skyld, de andre nemlig, paa hvem han ellers vil nødes til at forgribe sig, om han ikke naar sit Maal denne Gang. Han frabeder sig enhver Indstilling, der kan tænkes at ville motivere en Benaadning. Han udtaler de forfærdende Ord: „at det er uudholdeligt for ham som Menneske med Evner og fri Vilje at indæde sin Harme i Fængslet fremfor at kunne udenfor Fængslet slukke sit glødende Had saaledes, at ikke alene den nuværende, men *ogsaa den kommende Slægt* skulde bære Mærker deraf." — Forgæves søgte den brave, gamle Borgmester at lægge ham i Munden et Par undskyldende Ord, en Udtalelse om, at han ikke egentlig var bestemt paa at dræbe Betjenten, men kun paa at saare ham — Jens Nielsen blev ved sit, alt var, som han havde sagt. Af sig selv tilfører da Borgmesteren de mildnende Ord, han kan finde, uden at gaa Sandheden for nær, og gør hvad han kan for at mildne Jens Nielsens Fængsel med dets Lænker*) i fuld middelalderlig Grusomhed, saaledes som Tugthusreglementet paabyder eller dog tillader.

Den 28 Juni 1892 faldt Byrettens Dom, der selvfølgelig maatte lyde paa Livsstraf; den 6 Oktober s. A. stadfæstedes den af Højesteret, d. 4 Novbr. faldt den kgl. Resolution, at Henrettelsen vilde være at fuldbyrde, hvilket den 7. s. M. meddeltes Fangen.

Og da toges endnu et Haab fra Jens Nielsen. Han havde haabet, at Henrettelsen skulde foregaa for fuld Offentlighed, i Tusinders Overværelse — ja han menes endog at have udtænkt en Tale, som han vilde have holdt til Folket. I Stedet for meddeltes det ham nu, at Henrettelsen vilde ske i Tugthusets Gaard, kun i nogle faa Vidners Tilstedeværelse — om end med Tugthusfangerne som tavse Vidner bag tillukkede Vinduer.

Det blev Jens Nielsens sidste Skuffelse, men han bar den som en Mand, og han forblev konsekvent — lige til sin sidste Straf. Rolig afventede han den korte Tids Forløb, hans Liv endnu fik Lov at rinde. Al religiøs Assistance frabad han sig — et Brev fra Pastor Jacobsen nægtede han at læse. Kl. 6 om Morgenen d. 8 Novbr. 1892 førtes han op paa Skafottet. Præsten gik hen til ham, men han vendte sit Ansigt bort og sagde haardt: „Jeg har ikke noget at tale med Dem om, Hr. Pastor; har jeg min Frihed?" Borgmesteren kom til og oplæste Dommen; „Farvel, Jens Nielsen, Vorherre være med Dem!" sagde han bevæget til ham — og da sagde Jens Nielsen til denne Samfundets Repræsentant et stilfærdigt: „Farvel, Hr. Borgmester — og Tak!" Saa gik han rolig og behersket hen til Blokken, lagde sit Hoved paa den og gjorde endnu i sidste Øjeblik en Bevægelse, som om han vilde lægge Halsen rigtig til Rette for Øxen. Saa faldt Øxen, der med ét Hug skilte Hovedet fra Kroppen.

Jens Nielsen var død.

Han hørte til de store Hadere, til de „magre" Hadere, som selv Cæsar frygtede. Havde han levet i et andet Land, havde hans Viden været større, hans Standsfæller andre, da var han utvivlsomt i Theori som i Praxis kommet til at høre til de farligste og lumskeste i Anarkisternes Række: saa godt som alle de Egenskaber, der karakteriserer disse Ødelæggelsens Forkæmpere, er ogsaa Jens Nielsens. Nu blev han kun en forholdsvis lille Forbryder i et lille Samfund under smaa og ubetydelige Forhold. Det bør ikke beklages. Men hans Skæbne bør beklages, fordi der var saa meget Stof i ham: Stof paa urette Plads. Han var en Undtagelse, og han fik Undtagelsernes haarde Skæbne. Men ogsaa Undtagelserne dukker op i Kraft af Udviklingens Love. Det er disse Love, det gælder om at finde, hvis vi vil lære at forstaa Undtagelserne — lære at forstaa dem og lære at behandle dem.

*) Det var dog kun, medens Undersøgelsen stod paa, at Jens Nielsen var i Lænker. Fortællingerne om, at han i sine sidste Aar var indespærret i et Bur under Jorden, altid lænket, er Opspind. Jens Nielsen sad indtil sit sidste Mordforsøg i en ganske almindelig lys Fangecelle.

RIGSDAGEN

SIDEN den sidste Rigsdagskronik i Slutningen af Februar afsluttedes her i Tidsskriftet, er store Ting foregaaede i Rigsdagen, Ting, der vil sætte deres Mærke i hele vor følgende politiske Udvikling. Den tilspidset spændende Situation, der da forelaa, er nu forlængst hævet. Den ny kommunale Valglov, der i saa mange Aar rejste Gny og Kamp over Landet, er nu endelig vedtaget af begge Rigsdagens Ting, er nu en Realitet, hvis Følger i Øjeblikket vel ikke lader sig overskue, men som utvivlsomt vil blive dybt gaaende og vidt rækkende. Det er ikke her Stedet hverken at forsvare eller angribe denne Reform, der, som Situationen nu forelaa, i hvert Fald ikke ret længe lod sig hindre eller udskyde. Den er blevet angrebet lige stærkt fra konservativ som fra radikal Side, hvad der turde være Borgen for, at den holder saa nogenlunde den rette Midte imellem et for yderliggaaende og et for frygtsomt Fremskridt. Fra konservativ Side er Betænkelighederne i og for sig vel forstaaelige: den lige og almindelige Valgrets Gennemførelse ved alle By- og Sogneraad det ganske Land over og den kommunale Valgrets Udvidelse til Tjenestetyende og alle Kvinder lige med Mænd vil give vore By- og Sogneraad et stærkt forandret Udseende, som vel vil noget afdæmpes, men ikke afsvækkes ved Indførelsen af Forholdstalsvalg. At der paa den anden Side ogsaa er blevet taget Hensyn til konservative Ønsker ved Indførelsen af visse Garantibestemmelser, er jo kun rimeligt og rigtigt, — selv om der kan være Uenighed om disse Garantier er netop de bedste og mest effektive, — da det jo ved alle Reformers som ved al Rets Skabelse gælder om ikke ensidigt at tilfredsstille enkelte Partier eller Samfundslags Interesser, men træffe den Ordning, der bedst forsoner de hinanden krydsende og hver for sig relativt berettigede Interesser. At den skærpede Opholdsbestemmelse vil medføre, at en Del, der nu har Valgret i en Kommune, maaske ikke vil faa det, saafremt de hyppigt flytter om mellem Kommunerne, er vel rigtigt, men denne Afgang i den „almindelige Valgret"s Rækker opvejes mangefold ved Bortfaldet af Valgretsskellet og Indførelsen af Valgret for Kvinder og Tyende. Noget Tilbageskridt i Kommunernes Selvstyre er der i Virkeligheden heller ikke Tale om, Indenrigsministerens og Amtsraadenes Tilsynsret skærpes ikke, men indskrænkes tværtimod, og at Vælgerne ved Indførelsen af en kommunal Opløsningsret i visse Tilfælde selv faar Ret til at tale med, er jo demokratisk set kun en Udvidelse af det kommunale Selvstyre. Endelig er vel Skellet ikke slettet, men kun flyttet ved Valgene til Amtsraadet, men noget Tilbageskridt er her heller ikke Tale om, selv om Størrelsen af det demokratiske Fremskridt her er tvivlsomt og vanskeligt at overskue. Utvivlsomt betegner derfor Loven som Helhed — og en stor Reform bør jo altid ses som Helhed — et mægtigt Fremstød i demokratisk Retning, større end man sikkert fra de fleste Sider havde ventet det for blot faa Aar tilbage, et Fremstød, som de radikale Partier, særlig Socialdemokratiet, nok skal vide at udnytte. At Reformen paa den anden Side heller ikke opfylder helt ud alle demokratiske Ønskers Maal, kan ikke virke nedslaaende for dem, der sander Lessings Ord, at det er ikke Sandheden selv, men den evige Stræben efter Sandheden, der er det lykkeligste for Menneskene.

Om selve Sagens Afgørelse i Landstinget, hvor det hele et spændende Øjeblik syntes at staa paa Spil, er at berette, at det gamle Landstingshøjres Forsøg paa i sidste Øjeblik enten at tage Spillet hjem eller kaste det overende, endte med Nederlag for Højrepartiet og Sejr for Regeringen, takket være paa den ene Side de delegerede Højre-Underhandleres vigende og usikre og paa den anden Side Indenrigsminister *Sigurd Bergs* kloge og bestemte Optræden. Den sidste Gang, det fordum saa mægtige Landstingshøjre havde en Chance, en uventet og maaske vidtrækkende Chance for at gøre sig gældende som Parti, som Magt, uafhængig af Regeringen og den frafaldne frikonservative Fløj, — gik det i Stykker, stillede sine Medlemmer frit og bragte derved det Valgretsforslag til Vedtagelse, som dets Ordfører angreb og Flertallet af dets Medlemmer stemte imod!

Det var de to militære Medlemmer af Landstinget, Oberstløjtnant *Rambusch* og Admiral *Carstensen*, der under Henvisning til, at de af Hensyn til Arbejdet for Forsvarssagens Løsning ikke turde lægge Valgretsloven Hindringer i Vejen, brød ud og ved at undlade at stemme d. 26. Februar skaffede Flertal for Loven. Afstemningen faldt iøvrigt saaledes ud: 32 svarede Ja (Regeringspartiet, de Moderate og de Frikonservative), 29 svarede Nej (Højre- minus Rambusch og Carstensen samt Partiets Fører, Alfred Hage, der paa Afstemningens Dag maatte melde sig syg, Socialdemokraterne samt Brandes), to stemte ikke (de foran nævnte militære Medlemmer) og én var fraværende (Hage).

Først næsten en Maaned derefter, d. 24 Marts, kom Sagen til Behandling i Folketinget, hvor den endnu havde tre Behandlinger at gennemløbe, som dog var ganske uden Spænding, da Flertallet for Lovforslaget her paa Forhaand var givet. Forhandlingerne havde derfor her kun en rent taktisk Interesse, og navnlig var i saa Henseende af Interesse de Ændringsforslag, der ved anden Behandling stilledes ikke blot fra Socialdemokraternes og de Radikales, men ogsaa fra Højres Side for at udstemme de ny Regler om Valgmaaden ved Amtsraadsvalg. Ved den endelige Afstemning tog Højres Ordfører, Etatsraad *N. Andersen*, dog sit Ændringsforslag herom tilbage, da et andet af ham stillet Forslag om Deling af Vælgerne i to Aldersklasser var blevet forkastet, og flere af Højregruppens Medlemmer fulgte ved Afstemningen Regeringen. Den 14. April vedtoges Loven endeligt af Folketinget.

En anden politisk Begivenhed af vidtstrækkende Betydning — som imidlertid er nærmere omtalt andetsteds i dette Hæfte — vor Flnansminister *Vilhelm Lassens* uventede Død d. 6. April — midt paa hans Hæders Løbebane, midt under hans opslidende Arbejde for at føre den store Lønningslov og navnlig Toldloven igennem. Ligesom Rigsdagen brat standsede i sine Forhandlinger ved dette sørgelige Budskab, medens Tingmændene dæmpet talte til hinanden, om hvor tragisk pludseligt og uforberedt Magtens Krone kan falde selv den tapreste af Hovedet, syntes der et Øjeblik at true en Standsning i Rigsdagens Arbejde paa Gennemførelse af Toldloven og en Hjemsendelse af Rigsdagen før Paaske. Imidlertid, Livet kræver altid sin Ret, og Konsejlspræsident *J. C. Christensen* tog sig paa, skønt i Forvejen betynget med flere Porteføljer, midlertidig ogsaa at overtage Finansministeriets. Rigsdagen traadte derfor igen sammen efter Paaskeferien, Toldfællesudvalget fortsætter sit Arbejde, — og en Rekonstruktion af Ministeriet kan foreløbig udskydes.

Til nogen Rekonstruktion af Ministeriet — af en ganske anden Grund ganske vist — har det hidtil heller ikke ført, at de gamle Angreb mod Justitsminisier *Alberti* i den sidste Tid er blevne genoptagne og endog fremførte med forøget Kraft. Som tidligere her omtalt rettede *Borgbjerg* ved Finanslovens første Behandling et uhyre voldsomt, men saa slet forberedt og sigtet Angreb mod Justitsministeren, at Resultatet blev et utvivlsomt parlamentarisk Nederlag for Angriberen. Ved Finanslovens tredie Behandling genoptoges Angrebene imidlertid med Kraft fra tre Sider, nemlig ikke blot fra Socialdemokratiet og de Radikale, men ogsaa af Højremanden Dr. *Birck*. De Radikales Ordfører, *Zahle*, angreb navnlig de fleraarige Strafudsættelser overfor „Middagsposten"s Redaktør, Johannes Hansen, *Borgbjerg* hævdede, at Ministeren i Fremstillingen af sit Forhold som Murstensleverandør til de Adolfsenske Bygninger og Uddelingen af Biografteaterbevillingen havde givet en urigtig og vildledende Forklaring for Folketinget, medens Dr. *Birck* navnlig angreb Justitsministerens Forhold ved Uddelingen af Landbrugslotteribevillingen, hvorved Ministeren formentlig som Grundspekulant selv skulde være interesseret. Kaldt frem af Dr. *Birck*, der direkte spurgte Konsejlspræsidenten, om han i Længden kunde sidde sammen med en Justitsminister, „hvis Administration er dømt", svarede Konsejlspræsidenten den 16de Marts, at han ikke kunde se, at der var ført Bevis for de fremsatte Paastande, og at han derfor ikke saa nogen Grund til Misbilligelse overfor sin Kollega eller hans Administration.

At Sagen dog ikke var afsluttet dermed, viste sig, da Finansloven den 24. Marts kom til første Behandllng i Landstinget. Højres Ordfører, Gehejmeetatsraad *Bramsen*, udtalte, at han vel fuldt ud kunde forstaa, at Konsejlspræsidenten ikke kunde foranle-

dige eller tage Initiativet til en Undersøgelse mod en af Fagministrene, da dette i manges Øjne vilde tage sig ud som en Domfældelse fra Premierministerens Side, men han ønskede for at faa Utrygheden og Uhyggen bort, at Justitsministeren selv vilde foranledige Beskyldningerne undersøgte, mens Ministeren imidlertidigt traadte tilbage for senere atter „forhaabentlig renset i Indlandets og renset i Udlandetc Øjne at gaa tilbage til sin Gerning". Og under den fortsatte Debat udtalte ligeledes Føreren for Regeringspartiets Allierede, den frikonservative Grev *Frijs*, at ogsaa fra frikonservativ Side ønskede man, at disse stadig tilbagevendende Angreb maatte ophøre, og at der blev „fuldt Lys over denne Sag". Efter at derefter *Brandes* havde rettet et heftigt Angreb paa hele Justitsministerens Administratlon, erklærede Justitsministeren, at han var villig til at anlægge Sag mod Dr. Birck, hvis denne vilde i et Blad „offentlig under sit Navn aftrykke de Taler, han har holdt ved Finanslovens 3die Behandling i Folketinget, uden en Tøddels Forandring", og hvis Dr. Birck da var villig til at træde ud af det politiske Liv, i Fald han blev dømt, vilde Ministeren ogsaa være rede til at træde ud af det politiske Liv, hvis han ikke fik Dr. Birck dømt. Efter at imidlertid Brandes strax havde erklæret Anlæggelsen af et saadant Injuriesøgsmaal for en ufyldestgørende Vej, udtalte ogsaa Grev Frijs, efter direkte Opfordring fra Brandes, at han heller ikke kunde anse den af Justitsministeren anviste Udvej for fyldestgørende. Under 26. Marts stillede derefter den socialdemokratiske Gruppe i Folketinget Forslag om Nedsættelse af en parlamentarisk Kommission til Undersøgelse af Justitsministerens Administration, men dette Forslag er hidtil ikke naaet at komme til Behandling.

Af Lovforslag har en stor Mængde af vidt rækkende Betydning været til Behandling i begge Ting. Det store Jernbaneforslag vedtoges i Folketinget i en forandret Skikkelse, idet en Del nye Privatbaner maatte slæbes med for at tilfredsstille til alle Sider i Folketinget, hvorved de store Udgifter for Staten naturligvis yderligere forøgedes. Imidlertid er der ringe Udsigt til, efter Modtagelsen i Landstinget, at dette vigtige Lovforslag, hvortil der fra saa mange Sider knyttes store Forventninger om kulturel Fremgang for Landet, i nogenlunde uændret Skikkelse skal kunne blive til Lov.

Endnu mere tvivlsomt stiller Horoskopet sig med to andre af Trafikministerens Lovforslag: om Esbjærg Havns Udvidelse og om Opførelse af en ny Bygning for Rigsarkivet m. v. Det første Forslag, hvis Stjærne hele Tiden har været usikker, fik en parlamentarisk set meget usædvanlig Skæbne. Det var lykkedes Esbjærgkredsens energiske Repræsentant, Godsejer *Bluhme*, i Udvalget at vinde et ganske vist knebent Flertal for Havnens Udvidelse mod Vest. Ikke desto mindre skete det ved Afstemningen den 27. Februar, at Østprojektet, for hvilket Esbjærg Byraad var stemt og som støttedes af Socialdemokraterne og af Ministeren, fik Flertallet for sig, hvad der ved 3die Behandling den 5. Marts gav Anledning til, at den gamle Venstreveteran, Godsejer Bluhme, i en bevæget Tale erklærede at ville tage Konsekvensen af sit politiske Nederlag i denne store og vigtige Sag, hvori han ansaa sig svigtet af sine Partifæller til Fordel for de esbjærgske Socialisters Ønsker, — en Udtalelse, Bluhme senere nærmere forklarede ved overfor sine Vælgere at udtale, at han ikke mere agtede at søge Valg. Om det imidlertid til Slut i Virkeligheden bliver Øst- eller Vestprojektet, der bliver ført igennem, er efter den Kritik, der rejstes mod Forslaget, da det kom til Landstinget, umuligt at afgøre. Ligesaa uvist er det, om det Forslag, der efter Indstilling af Udvalget vedtoges angaaende Bygningen for Rigsarkivet, og som meget afveg fra Ministerens Forslag, vil vinde Naade for Landstingets Øjne.

En betydningsfuld Lov, der har den bedste Udsigt til at gaa igennem i væsentlig uforandret Skikkelse, er derimod Forslaget om Forsikring mod Følger af Ulykkestilfælde i Landbrug, Skovbrug, Havebrug m. m. Om dette vigtige Lovforslag, hvis Udvalgsarbejde lededes af Husmand *Thomas Larsen*, der synes at have en sjælden lykkelig Evne til at skabe Enstemmighed om sine Udvalgs-Indstillinger, lød der ved alle tre Behandlinger i Folketinget kun sympatiske Udtalelser, og da det uden at være undergaaet store Ændringer, oversendtes til Landstinget, synes dets velvillige Modtagelse der at borge for, at det vil lykkes Indenrigsminister Sigurd Berg i Aar at føje et nyt banebrydende Led

til den Kæde af sociale Love, som den danske Lovgivningsmagt med Rette føler sig stolt over at staa i første Række med.

Fremdeles maa nævnes, at det ogsaa i forrige Samling behandlede Lovforslag om Børn udenfor Ægteskab og deres Mødres Retsstilling i Landstinget er vedtaget i en Skikkelse, hvorved vel det uægte Barns Arveret efter Faderen i visse Tilfælde er udgaaet og andre mindre Forandringer er foretagne, men som dog i det hele syntes acceptabel fra Folketingets Side. Fremdeles gjordes Lovforslagene om Lønninger til Udenrigsministeriet og om Diplomat- og Konsulatvæsenet uden Ændringer af Betydning færdige i Folketinget og modtoges velvilligt i Landstinget, ligesom Landstinget uden synderlig Ændring vedtog Forslaget om nogle Ændriuger i den militære Retspleje. Ligeledes tilendebragte Folketinget Forslaget om Lønninger ved Folkeskolen og om en Tillægsbevilling til Københavns Personbanegaard. Og endelig maa nævnes, at Folketinget saa sent som den 24. Februar havde et vigtigt nyt Forslag om Styrelse af Kolonierne i Grønland til første Behandling, ja den 3. April — altsaa efter Rigsdagens normale Afslutningstid — et Forslag om Anvendelse af udenlandske Arbejdere (Polakloven) hvorover dog allerede er afgivet Betænkning, samt den 11. April to private Forslag vedrørende Foranstaltninger til det gamle Ribes Opkomst til første Behandling, men om disse nye Forslag vil det kunne opsættes at tale, til det ses, hvilke af dem, der naar at gennemføres i denne Samling. Efter Paaskeferiens Afslutning sattes den store Retsplejereform, som i Landstinget var vedtaget ved tredie Behandling 9. April, i en fra Regeringsforslaget meget afvigende Skikkelse, navnlig hvad Spørgsmaalet om Nævningernes Vedtagelse angaar, til første Behandling i Folketinget den 22. April og sendtes 23. April videre til anden Behandling, idet Forslag om at henvise dette uhyre omfangsrige Lovforslag til Udvalgsbehandling forkastedes med Regeringspartiets og de Moderates Stemmer mod de Radikales, Socialdemokraternes og Højres. Ogsaa denne store, saa længe haabløst behandlede Sag haster altsaa nu mod sin Skæbne i et Fællesudvalg for enten ved et Kompromis at drives igennem eller maaske begraves for stedse og give Plads for Retsforbedringer af mindre omfattende — og mindre kostbar Natur. Naar næste Kronik foreligger, vil forhaabentlig Afgørelsen foreligge. *K. B.*

Fotografier af Planeten Mars, tagne den 5. August 1907 af Lampland paa Lowell-Observatoriet.

ER MARS BEBOET?

Af OTTO ASMUSSEN.

ER de mærkelige Kanaler paa Mars et Tegn paa Tilstedeværelsen af intelligente Væsener, eller er de blot et Resultat af tilfældige Naturkræfter? Ligesiden Schiaparelli i 1877 første Gang saa disse Kanaler og indtil Dato, har man fremsat den ene Hypotese mer sindrig end den anden, men endnu er der ikke opstillet en Forklaring, der giver Løsning paa de Gaader, der knytter sig til Planeten Mars.

Den seneste Mars-Opposition har paany givet Anledning til, at Astronomerne har beskæftiget sig med denne Planet: fra Tid til anden fremkommer der i den astronomiske Fagpresse Afhandlinger, dels Meddelelser om Iagttagelser af Planetens Overflade, dels spekulative Opsatser om Betingelserne for organisk Livs Tilstedeværelse paa Mars, alt Udslag af den Interesse, hvormed man omfatter vor Nabo i Verdensrummet.

Forinden vi gaar over til Spørgsmaalet om Mars' Beboelighed, maa vi omtale de Resultater, hvortil man er naaet angaaende Forholdene paa Planeten, saaledes som vi med Sikkerhed kan udforske dem her fra Jorden.

Mars' Tværsnit er ca. 6745 Kilometer eller noget mere end Halvdelen af Jordens; dens Masse er 0.12 (Jordens = 1) og Tyngdekraften ved dens Overflade er 0.38 af Tyngdekraften ved Jordoverfladen. Et Menneske, der vejede 150 Pund her paa Jorden, vilde paa Mars kun veje ca. 60 Pund og dèr kunne udføre et forholdsvis større Arbejde. Han kunde saaledes springe betydelig højere og kaste en Sten $2^1/_2$ Gang længere end her. Man forstaar let, at denne Tyngdekraftens Virkning paa Mars er af stor Betydning for Bedømmelsen af de fysiske Forhold paa dens Overflade. Himmellegemer, paa hvilke Tyngdekraften er stor, som f. Eks. paa Solen, vil kunne fastholde en enorm Atmosfære af lettere Gasarter som Brint og Helium, Stoffer, der f. Eks. i den jordiske Atmosfære vilde opløses i Verdensrummet. Omvendt vil Himmellegemer, paa hvis Overflade Tyngden kun er ringe, som f. Eks. Maanen, ikke være i Stand til at fastholde en Atmosfære, en saadan vil fuldstændig opløses i Verdensrummet med Undtagelse af de vægtfyldige Bestanddele, som uafbrudt fornyes fra vedkommende Planets Indre, som

f. Eks. Kulsyre. Mars, hvis Overflade-Tyngdekraft ligger noget nær midtvejs mellem Jordens og Maanens, maa derfor ogsaa have en forholdsvis let Atmosfære, i alt Fald noget tyndere end det Luftlag, der omgiver Jorden. Forholdet mellem de enkelte Bestanddele, af hvilke Marsatmosfæren er sammensat, er os ukendt, og vi vil vel næppe komme dertil, at vi med samme absolute Sikkerhed, med hvilken vi analyserer den jordiske Luft, kan sige, hvoraf Marsatmosfæren bestaar, men at der f. Eks. findes Vanddampe deri, er hævet over enhver Tvivl, thi vi finder afgjort tydelige Spor af Is omkring Planetens Poler, og vi maa være berettigede til at gaa ud fra, at uden Vand gives der ikke Is. Man har ganske vist fremsat den Formodning, at de hvide Kalotter omkring Polerne skulde skyldes Kulsyre, men da Iskalotten, naar vedkommende Halvkugle har Sommer, formindskes i samme Forhold som Iskalotten paa den anden Halvkugle, der altsaa har Vinter, tiltager i Størrelse, og da Kulsyre ikke kan gaa over til flydende Tilstand under et Tryk af 5 Atmosfærer, hvorledes Temperaturen saa er, er denne Hypotese ikke sandsynlig.

Betragter vi Mars i Teleskop, vil det ved første Øjekast være paafaldende, hvorlidt Vand der i Form af Have findes paa Planeten, nemlig foruden Polarkalotterne, ved hvilke Vandet viser sig som Is eller Sne, kun enkelte større Have og en stor Mængde Kanaler. Det faste Land har altsaa absolut Overtaget paa Mars i Modsætning til vor Klode, hvor som bekendt Havene indtager langt den overvejende Del af Overfladen. Den amerikanske Astronom William H. Pickering har opstillet følgende Beregning. Antager man, at den gennemsnitlige Dybde af den af Solen i fire af vore Maaneder smeltede Ismasse fordelt paa hele Planetoverfladen beløber sig til 20 Fod, og at Isen har tilnærmelsesvis den samme Sammensætning som her paa Jorden, vil der deraf kunne dannes en Sø, som maalte 2000 engelske Mile i Gennemsnit og 2 Fod i Dybde. Dette vilde omtrent svare til Vandmængden i en af vore største Søer, men selv en Tusind Gange større Vandmængde vilde kun være ubetydelig ved Siden af vore Verdenshave.

Hvorledes er nu Klimaet paa Mars? Den Grundsætning, hvorpaa vi bygger hele vort Kendskab til Planetens klimatologiske Forhold, er Smeltningen af Sne- og Ismasserne omkring Polerne. Hvor en saadan Smeltning finder Sted, maa Temperaturen være mindst 0^0 og altsaa højere nærmere mod Ækvator. Vor Jords Klima mildnes af de uhyre Verdenshaves Vandmasser, uden disse vilde vore Somre være betydelig varmere og vore Vintre betydelig strængere, end de er. I Fastlandenes Indre er Temperaturforskellen betydelig større end ved Kysterne. Paa Mars, hvor der ikke findes Have, maa Temperaturforskellen mellem Sommer og Vinter være endnu større end her, og den lette Atmosfære i Forbindelse med den fuldstændige Mangel paa Skyer bevirker, at Overfladen i forholdsvis større Grad end her drager den fulde Nytte af Solstraalernes Varmevirkning, i hvilken Henseende det dog maa erindres, at Mars paa Grund af sin Afstand fra Solen i Sammenligning med Jordens kun modtager omtrent Halvdelelen af den Energimængde, der indeholdes i Solens Lys- og Varmeudstraaling. Naar vi siger, at der paa Mars hersker fuldstændig Mangel paa Skyer, mener vi derved, at Planetens Dagside er ganske skyfri i Modsætning til Jorden, paa hvilken tætte Skylag Uger igennem hindrer Solstraalerne fra at naa Overfladen. Der er imidlertid intet i Vejen for, at Mars' Natside kan være dækket af Skyer, der vil forhindre en altfor stærk Udstraaling af den Dagen igennem modtagne Solvarme. Og selv paa Planetens Dagside har man observeret Skyer, men kun saa sjældent og i en saa ringe Udstrækning, at de kan siges at danne den Undtagelse, der bekræfter Reglen.

Om Temperaturen i Almindelighed paa

Mars kan vi ogsaa ved Analogislutninger danne os visse Forestillinger. Om Sommeren vil Polaregnene paa Mars paa Grund af Atmosfærens ringe Tæthed og Mangel paa Vand (man huske, at den Polarkalot, der har Sommer, svinder ind til næsten intet) kunne glæde sig ved en forholdsvis betydelig Varmegrad, men under den lange Polarnat, i hvilken Solen ikke kommer op over Horisonten, (Aaret paa Mars varer omtrent 2 af vore Aar) vil Temperaturen synke ned omtrent til det absolute Nulpunkt (÷ 273° C.).

For at kunne give en udtømmende Besvarelse paa Spørgsmaalet om Mars' Temperaturforhold og dermed i Forbindelse staaende Betingelser for at kunne være Beboelsessted for Fornuftvæsener, maatte vi have en Mængde meteorologiske Oplysninger, som vi vist for stedse maa undvære. Varmen paa en Planets Overflade beror, bortset fra de Kloder, der endnu ikke er helt afkølede (Jupiter, Venus?) først og fremmest paa deres Afstand fra Lys- og Varmekilden (Solen). En Planets Atmosfære vil virke som et Slags store Drivhusvinduer, der i større eller mindre Grad lader Solstraalerne slippe igennem for at opvarme Kloden og forhindrer, at Varmen igen forsvinder ved Tilbagestraaling. Denne Egenskab ved Atmosfæren vil sikre en bestemt Planet en vis Middeltemperatur, og naar man derfor benægter Tilstedeværelsen af levende Væsener paa visse Verdener med den Motivering, at de vilde brænde op eller fryse ihjel, alt eftersom den vedkommende Planet var nærved eller fjærnet fra Solen, er disse Indvendinger betydningsløse, naar vi tager Naturens uendelige Virkekraft i Betragtning. Der kan nemlig paa en saadan Planet meget vel frembringes Væsener, hvis hele Organisme er saaledes afpassede efter Planetens normale Tilstand, at den kan mildne de Yderligheder, der stille sig ugunstige for jordiske Væseners Livsvirksomhed. „Mennesket", siger Laplace i sin Exposition du systéme du monde, „er skabt for den Temperatur, der findes her paa Jorden og vil efter al Sandsynlighed friste en krank Skæbne paa en anden Klode, ja maaske overhovedet ikke kunne leve. Men der maa dog sikkert gives en uendelig Mangfoldighed af Væsener, der er indrettet efter andre Kloders og Systemers forskellige Temperaturer. Naar Forskellen paa Klimaet kan give en saa stor Forandring i Frembringelserne her paa Jorden, hvor langt større Afvigelser maa der da ikke findes mellem Livet her paa Jorden og paa en anden Klode?" Kun paa ikke helt afkølede Kloder, hvis Overflade endnu ikke er størknet til en fast Skorpe, kan den indre Ild have en vis Indflydelse paa det organiske Liv paa dens Overflade, og disse Kloder kan næppe tænkes at være Hjemsted for levende Væsener.

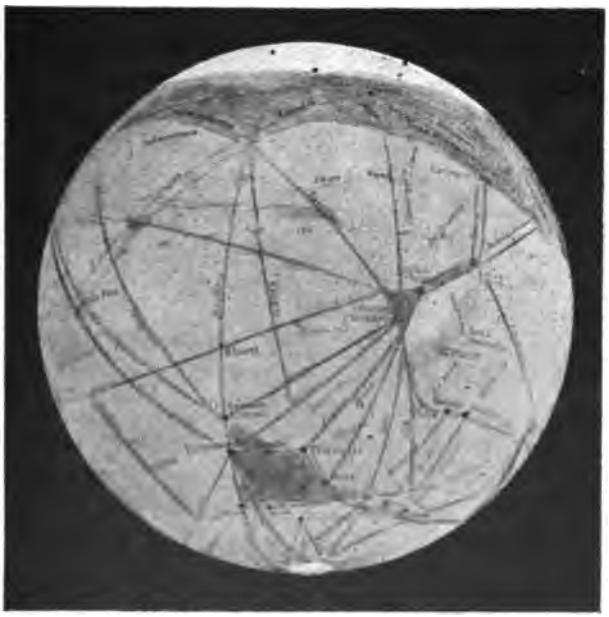

Mars ifølge Lowells Tegning.

Retter vi vort Teleskop mod Mars, er der én Ting til, der foruden Fordelingen af Land og Vand paa denne Planet tiltrækker sig vor Opmærksomhed, nemlig den næsten matematisk nøjagtige Retlinethed, hvormed Kanalerne tegner sig paa Planetens Overflade. Tager vi Mars' udprægede Vandmangel i Betænkning, ligger den Forklaring saa at sige lige for, at Kanalerne er Vandveje, anlagte af Marsbeboerne for at forhindre Oversvømmelse ved Polerne og for at lede Vandet udover Kloden hen til Steder, hvor der findes frugtbar Jordbund. En saadan Forklaring synes saa meget rimeligere, som det jo er naturligt at forudsætte, at Vandet paa Mars ligesom paa Jorden er en væsentlig Livsbetingelse for Beboerne. Ved at Marsbeboerne — i og for sig imponerende nok — have gravet Kanaler over hele Kloden og paa denne Maade foreskrevet de fra Polerne ved Foraarstide nedstrømmende Vandmasser bestemte Bevægelsesretninger, vil der langs Kanalerne, saasnart Fugtigheden indfinder sig, opstaa Vegetation. Efter denne Antagelse af Kanalernes Natur er der ingen Grund til at formode, at det, vi kalder en Kanal, i sin fulde Bredde skulde være et Vandleje; det behøver i Virkeligheden kun at være en ganske smal Strimmel Vand, der ligesom Nilen ved Foraarstide oversvømmede det omliggende Land og gjorde det frugtbart og plantebevokset i en efter Aarstiderne aftagende og tiltagende Udstrækning.

Mærkeligere endnu end Kanalernes snorlige Forløb, der næppe vil kunne forklares ud fra anden Antagelse, end at det skyldes Fornuftvæseners Initiativ, er dog Kanalernes Fordobling, et Fænomen, der første Gang bemærkedes af Schiaparelli i 1882 og siden af mange andre. Den Opfattelse gør sig dog mere og mere gældende, at selve Fordoblingen er et optisk Bedrag og ikke noget, der afspejler virkelig ekisterende Forhold. Det er nemlig konstateret ved Mikrometermaalinger af Afstanden mellem to saadanne parallelt løbende Kanaler, at Afstanden mellem dem formindskes ved Anvendelsen af stærkere Forstørrelse, medens den selvfølgelig skulde vedblive at være den samme.

Der har fra Tid til anden rejst sig Røster mod selve den almindelige Opfattelse af Kanalerne, endogsaa fra meget ansete Astronomer, der ellers nyder stor Anseelse, og hvis Theorier man derfor ikke uden videre kan skyde til Side uden nærmere at veje de Resultater, hvortil de er komne. Blandt saadanne Astronomer, der benægter Eksistensen af „Kanaler", maa nævnes Englænderne Evans og Maunder samt den amerikanske Professor Simon Newcomb, der hævder, at Kanalerne er optiske Bedrag. Naar Marsoverfladen tilsyneladende er bedækket med en Række lige Linjer, saaledes som de af Schiaparelli og Lowell konstruerede Kort viser det, betegner det, vi kalder Kanaler, i ifølge Newcomb og de nævnte engelske Astronomer dels kun Steder, hvor forskelligt afskyggede, lysere og mørkere Flader støder sammen, og dels en Ophobning af Enkeltheder i Marsoverfladens Struktur, der ere for smaa til at kunne opfattes hver for sig. De nævnte Astronomer staar dog ret ene med deres Opfattelse, og de fleste Astronomer, deriblandt først og fremmest Lowell, vel nok den blandt nulevende Astronomer, der har det mest indgaaende Kendskab til Mars, er af den Anskuelse, at Kanalerne er reelle Kendsgerninger.

— — — —

Vi har i det foregaaende udelukkende beskæftiget os med Planetens fysiske Forhold som Klode betragtet, og saaledes som de kan tænkes at være paa Grundlag af vor reelle Viden om Planeten. Vi skal nu søge at give en Besvarelse af det Spørgsmaal, der uvilkaarligt trænger sig paa, naar Talen er om Mars: Er den beboet? Vi stiller først et andet Spørgsmaal: Er der overhovedet ydre Tegn, af hvilke vi er istand til at slutte, hvorvidt en Klode er beboet af tænkende

Træernes Stammer og Stængler maa være slankere og stræbe i Vejret som vore Palmer og Bambus-Skove. Bladene maa have tyk Overhud som de jordiske Kaktus.

Væsener, kort sagt Tegn, der lader formode, at der paa en Planets Overflade rører sig organisk Liv, af hvad Art dette nu kan være? Svaret herpaa maa blive benægtende. En Planets Udseende, saaledes som vi kender den set igennem vore Kikkerter, giver intet Fingerpeg i saa Henseende. Tænkte vi os anbragt et Sted i Verdensrummet, fra hvilket vi kunde se Jorden og Mars under de samme Afstandsbetingelser, vilde vi faa at se to Kloder, paa hvilke lyse og mørke Pletter afvekslede i forskelligt Forhold; paa Jordkuglen vilde vi se flest mørke Pletter (Havene), medens de lyse Pletter vilde være i Overtal paa Mars. Dersom det nu sagdes os, at en af disse Planeter var beboede, vilde vi under den selvfølgelige Forudsætning, at Jordens Beboelighed var os ubekendt, være ude af Stand til at afgøre, hvilken af Planeterne vi skulde gøre til Skuepladsen for Livets brogede Mangfoldighed. Ja, vi vilde maaske endog gætte paa, at det var Mars og ikke Jorden, der var Hjemsted for en tænkende Menneskehed.

Astronomien er en Erfaringsvidenskab, den bygger kun sine Resultater paa sine egne Iagttagelser, der ikke giver Plads for Gætninger. Og ligesom Astronomiens nuværende Udviklingstrin støtter sig til strængt matematiske Love, gaar den Gren af Astronomien, der hedder Astrofysiken (Læren om Himmellegemernes fysiske Beskaffenhed), kun ud fra saadanne Iagttagelser, for det meste spektralanalytiske, om hvis Rigtighed der ikke kan disputeres. Der er saaledes foreskrevet os en bestemt Grænse for vor Viden, ud over hvilken Grænse der ikke længere er Viden men Tro. Men fordi vi naar det Punkt, der i det givne Øjeblik danner Grænsepælen for, hvad vore Videnskaber formaar, grubler vi Mennesker dog videre. Det sker da, at Tankerne, til en Begyndelse ganske stille, men sidenhen med stedse større Energi, arbejder sig videre ad Veje, hvis Retning vel er bestemt i det Øjeblik, da vor eksakte Viden hører op, men dog ad Veje, den selv bestemmer, og ad hvilke vi kun et kort Stykke kan følge den og overse de gaadefulde Perspektiver, der aabnes for os. Saa træder Fantasien til.

Men ogsaa Fantasien har sin Begrænsning, fordi den ganske naturlig aldrig vil være istand til helt at frigøre sig for Sammenligningen med jordiske Forhold. Hvem formaar vel at forestille sig Beskaffenheden af de Planeter, der beskinnes af flere Sole, af hvilke hver enkelt har sin egen Glans, sin egen Farve og Størrelse, og hvem var vel istand til at skildre os Naturen paa disse Planeter, eller for at blive ved det foreliggende Emne, hvem formaar vel at skildre os, hvorledes en Beboer fra en fremmed Klode, f. Eks. Mars, ser ud? Det er derfor i fuld Bevidsthed om det vanskelige for ikke at sige ugørlige i Opgaven, at vi drister os til at søge at skildre, hvorledes Livet paa Mars kan tænkes at være, og vi har endda den absolute Fordel, at vi ikke behøver at give Fantasien helt slappe Tøjler, men at vi ud fra Livet, som det rører sig her paa Jorden, kan drage visse Analogislutninger med Hensyn til Livsbetingelserne paa Mars, fordi der synes at være en saa betydelig Beslægtethed mellem de to Kloders Udvikling.

Den Grundsætning, fra hvilken vi tager vort Udgangspunkt, er den, at hvor der findes Vand, findes der ogsaa organisk Liv i højere eller lavere Form. Spørgsmaalet bliver altsaa blot at forestille sig, til hvilket Højdepunkt det organiske Liv har udviklet sig, om det findes i Form af Planter, Dyr eller Fornuftvæsener. Til alle tre Spørgsmaal maa Svaret vel blive ja, eftersom den almindelige Udviklingslov for Tilstedeværelsen af tænkende Væsener maa forudsætte Tilstedeværelsen af baade Dyr og Planter, og eftersom disse sidste igen er en Forudsætning for Udvikling af Dyrelivet. At overføre uden videre det jordiske Livs organiske Plante- eller

„*Dyrene* maa have stærkere Bygning og meget rummelige Brystkasser. De har antagelig en tyk Beklædning af Pels eller Fjer."

Dyreformer til Mars, vil imidlertid være umuligt alene af den Grund, at Tyngdekraften er forskellig paa de to Kloder, og dernæst fordi de atmosfæriske Betingelser er forskellige. Vi har alt bemærket at Tyngdekraften paa Mars' Overflade kun er $^3/_8$ af Tyngdekraften ved Jordens Overflade, og de Stængler og Stilke, som bærer Blade og Blomster paa en jordisk Plante, vilde være unødvendig kraftige og stærke paa Mars. Træernes Stammer og Stængler maa paa Mars være baade slankere og spinklere og stræbe i Vejret ligesom vore Palmetræer og Bambusskove. Grænserne for de jordiske Træers Højde og Størrelse afhænger for en stor Del af Besværet med at drage Næringen fra Rødderne op til de øverste Grene. Dette vil være saa meget lettere paa Mars, at det ligger nær at vente dèr at træffe gennemgaaende højere Planter end her paa Jorden. Der er dog ogsaa en anden Ting, der maa tages i Betragtning, naar vi forestiller os Vegetationen paa Mars, nemlig Atmosfærens lettere Beskaffenhed. Den amerikanske Astronom, Professor Campbell, Direktøren for Lick-Observatoriet, har, støttet paa spektroskopiske Undersøgelser, paavist, at Tætheden af Marsatmosfæren ikke kan overstige $^1/_4$ af vor Atmosfæres Tæthed, og at den muligvis er mindre endnu. Tilstedeværelsen af Vand i flydende Form viser, at Marsluftens Tæthed er større end $^1/_{150}$ af vor Lufts, og at Lufttrykket paa Mars i Gennemsnit vil være omkring 200 Millimeter. Luften paa Mars er altsaa tyndere end her, Fugtighedsgraden mindre, og følgelig maa der forekomme meget lidt Regn og Sne. Paa Jorden udtrager Planterne foruden gennem Rødderne af Jorden ogsaa gennem Bladene Ernæring af Luften. Store Blade, der fra en stor Overflade opsuger Fugtighed og Lys, er derfor en væsentlig Betingelse for de fleste Træers Trivsel. Paa Mars derimod vilde saadanne Blade, som vi kender dem fra Ahornens og Kastaniens store haandribbede Bladflader, ikke være paa deres Plads. De vilde i den tørre Luft visne og falde af. Det er derfor nødvendigt at tænke os, at Træernes Blade paa Mars er kødfulde og har en tyk Overhud ligesom de jordiske Kaktus.

Forestillingen om Vegetationen paa Mars som hovedsagelig bestaaende af store slanke Planter med tætte Masser af højtsiddende, kødfulde Blade og med sikkert ligesaa stor Afveksling i Farver og Former som de jordiske Planter, danner Udgangspunktet for vore Betragtninger af Planetens Dyreverden. Det er almindelig kendt, i hvor nær Forbindelse et Dyrs Bygning staar til den Føde, det fortærer. Forskellig Ernæring, forskellige Dyr. Det vilde derfor være ganske udelukket paa Mars at vente at træffe Dyr af ganske den samme Bygning som her paa Jorden. Men det er paa den anden Side ingenlunde udelukket, at vi kan tænke os Dyr, der vel ikke frembød nogen udpræget Lighed med vore Dyr, men med Hensyn til hvilke der dog ikke var større Forskel end mellem Jordklodens forhistoriske og nulevende Dyreverden.

I en Henseende vil der imidlertid uden Tvivl være en væsentlig Forskel paa Dyreverdenen paa Jorden og Mars. Paa Grund af det ringe Kvantum Vand, der findes sidstnævnte Sted, vil der kun i meget ringe Udstrækning kunne leve Fisk eller fiskelignende Væsener. I den lange Marsvinter, i hvilken alt Vand strømmer mod Polerne eller fryser til Is langs Kanalerne, er Muligheden for Tilstedeværelsen af et Undervandsdyreliv udelukket, og kun i Sommertiden vil de faa større Have og Flodsøer kunne tænkes at afgive Skuepladsen for Fiskenes Færden. Der vil maaske kunne være Tale om saadanne Dyr, der ligesom de fleste Krebsdyr kan leve nogen Tid udenfor Vandet, og som, naar Vinteren indfinder sig, graver sig ned i Dyndet og overvintrer.

Paa Mars vilde det i endnu højere Grad

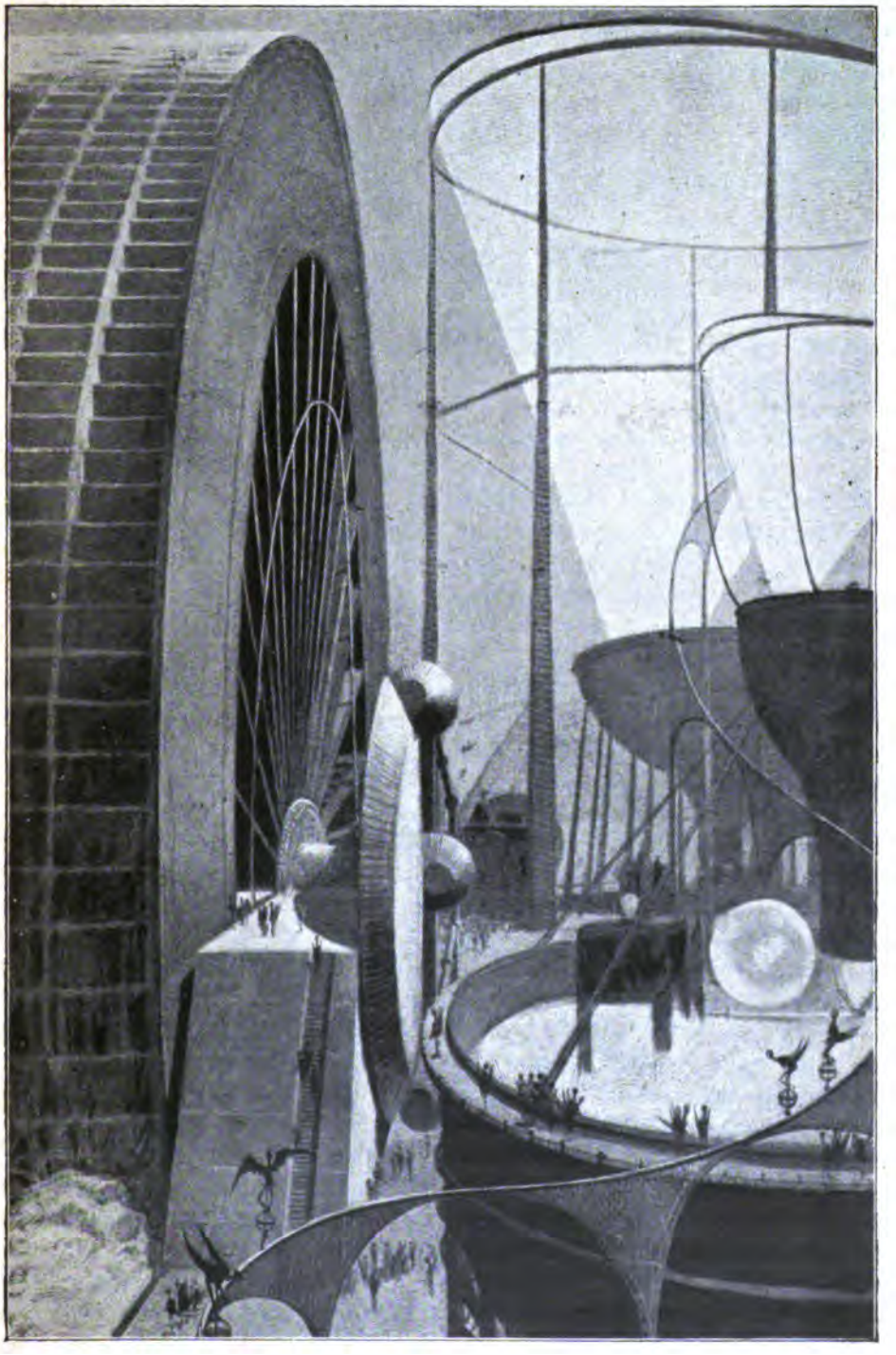

„Man kan antage, at Marsbeboerne udnytter Solvarmen, og ved *Solmotorer* er i Stand til at pumpe Vandet fra de større Søer ad anlagte Kanaler."

end her være nødvendigt at have rummelige og velbeskyttede Lunger, hvis vi gaa ud fra, at Dyrene paa Landjorden har de samme Aandedrætsredskaber som vore Dyr, og Dyrene paa Mars maatte som Følge deraf tænkes at have en stærkere Bygning med meget rummelige Brystkasser.

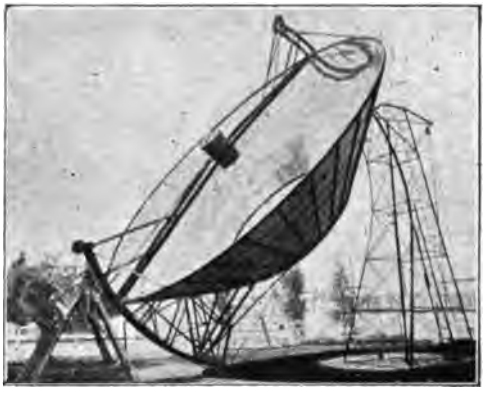

En Solmotor i Californien.

Den Omstændighed, at Aaret paa Mars er dobbelt saa langt som paa Jorden, vil bevirke, at Aarets Temperatur skifter mellem varmt Solskin, som vi kender det fra den tynde Luft paa vore højeste Bjerge, og en bidende kold Vinter, begge Perioder varende et af vore Aar. Døgnet paa Mars er derimod af omtrent samme Længde som vort, og paa Grund af den tynde Luft vil der være den samme Forskel mellem Temperaturen om Dagen og om Natten som i Bjergegne her paa Jorden. Vi kunde da tænke os, at Dyrene paa Mars, baade de flyvende, krybende og gaaende Væsener, var indrettede paa at kunne taale saadanne store Temperaturforandringer, og i dette Øjemed bedækkede med en tyk, daarligt ledende Beklædning i Lighed med Pels, Fjer o. a., som de kunde fælde eller udtynde om Sommeren og forny, naar Vinterkulden indfinder sig. Dette er i og for sig en naturligere Antagelse, end at de skulde være beklædte med Skæl.

Vi har nu kun tilbage i Fantasien at forestille os, hvorledes de fornuftbegavede Væsener — Mars-Mennesket — tager sig ud, disse Skabninger, der anlagde hine kæmpemæssige Kanaler, ved Siden af hvilke de jordiske Ingeniørarbejder svinder ind til intet. Hvad er vel Suez- eller Panama-Kanalen i Sammenligning med de talrige Kanaler paa Mars, anlagte i en lige Linie over en Strækning af over 100 Mile. Disse Marsbeboere synes at have taget Kloden i Besiddelse, underlagt sig den for at herske over den, ordne og kultivere den ganske systematisk, saaledes som vi kan tænke os, at vi Mennesker en Gang i Fremtiden, naar alle Stridigheder mellem Nationer og Menneskeracer er ophørt, naar gensidig Nid og Nag er ophævet og Forskellen mellem de forskellige Kulturer er udjævnet, vil tage hele Jordkloden i Besiddelse som fælles Indbyggere i et fælles stort Rige.

Mennesket paa Mars maa ligesaavel som Mennesket paa Jorden være et Udviklingsprodukt, opstaaet af en lavere Organisme og gennem mange Mellemled naaet det nuværende Trin i Udviklingen, der langtfra betegner Kulminationspunktet. Fra Dag til Dag, fra Aar til Aar har Mennesket paa Jorden gjort sig flere og flere af Naturens Kræfter underdanig. Vi har taget Elektriciteten i Brug i det dagtige Liv, vi drager Nytte af Vindens og de store Vandfalds mægtige, bundne Drivkræfter, og Tiden fra Fyrstaalets Anvendelse indtil den traadløse Telegrafs Dage betegner et lidet Afsnit i vor Udviklingshistorie, som vi kan benytte som Maalestok for de kommende Tider. Beboerne paa Mars er sikkert ved deres høje Intelligens og deres ældre Kultur naaet videre end vi; hvor *vi* anstille famlende Forsøg, usikre hvorvidt vi er i den rigtige Retning, har Marsbeboerne maaske forlængt overvundet alle Vanskeligheder. Vi kunde saaledes tænke os, at man paa Mars tilfulde forstod at udnytte Solens Straaler til Drivning af deres Maskiner. Tanken om at opsamle Solstraalerne er jo ikke ny. Den oprindelige Kilde til næsten

al den Energi, Mennesket anvender, er Solstraalingen, og en Solmotor, der drives af Solens Varmevirkning, altsaa ogsaa den Form for en Motor, der mest umiddelbart udnytter Energikilden. Der er ogsaa gjort Forsøg paa at fremstille en saadan Motor, der direkte udnytter Solens Energi til at pumpe Vandet op. Vort Billede viser en saadan af Amerikaneren Ericsson opfundet Motor, der er opstillet paa fri Mark ved Foden af Sierre Madre Bjergene i Californien. Den er opstillet parallaktisk, ɔ: dens Akse ligger i Retningen Nord—Syd, og selve Skærmen kan drejes fra Øst til Vest og kan ved Hjælp af et Urværk indstilles til at følge Solen paa dennes daglige Vandring over Himlen. Det indre af Skærmen bestaar af 1788 tæt ved hinanden liggende fra 9 til 60 Centimeter store Spejle. En saadan Motor kan arbejde hver Dag hele Aaret rundt, men er selvfølgelig kun virksom, naar Solen skinner, den begynder $1^1/_2$ Time efter Solens Opgang og indstiller først sin Virksomhed $^1/_2$ Time før Solnedgang. Da Solen imidlertid til Tider Uger igennem kan holde sig gemt bag tætte Skyer, vil en Solmotor ikke uden videre kunne finde Anvendelse i det jordiske Erhvervsliv, der jo ikke godt kan ligge stille i Uger eller blot Dage, fordi det tilfældigvis ikke er Solskin. Men paa Mars, hvis Overflade hele Dagen igennem beskinnes af en Sol, hvis Varmestraaling ingen Skyer tilbageholder, vilde man kunne drage den fulde Nytte af en Solmotor. Den i Californien opstillede Solmaskine, hvis Arbejdsevne er 15 HK., og som er istand til at pumpe 1400 Galloner Vand i Minutet, er af ubetalelig Værdi for de vandfattige Landstrækninger i Omegnen, og en Solmotor paa Mars kunde paa samme Maade tænkes at være istand til at pumpe Vandet fra de større Søer paa Mars ad anlagte Kanalveje udover det vandfattige Marsland.

„Et Marsmenneske".
En amerikansk Tegners drastiske Fantasi.

Men Hensyn til den ydre Slægtslighed mellem Marsbeboerne og de jordiske Menneskeracer, skal der ikke søges at give noget Svar. Det er dog næppe muligt, at et Marsmenneskes Bygning skulde være saa afvigende fra vor, at der intet som helst skulde være, der mindede om, at vi var Indbyggere paa to Nabokloder i det samme Planetsystem.

— — —

Hvor meget reelt ligger der nu til Grund for disse Betragtninger? Ja, Astronomien som Videnskab akcepterer jo kun de Resultater, som lader sig videnskabeligt bevise, og til saadanne hører Spørgsmaalet om en Flerhed af beboede Verdener ikke.

Med fuld Sikkerhed kan vi dog sige dette ene, hvis Følgerigtighed ikke vil kunne bestrides. Jorden besidder ikke fremfor andre Kloder noget Fortrin, der gør den særlig skikket til at være Bolig for tænkende Væsener, og det vilde derfor være en absurd Tanke, at Jorden skulde være den eneste beboelige eller beboede Klode i det store Verdensrum. Har Naturen i Verdensrummet udsaaet Millioner og atter Millioner af Kloder, har det saavist ikke været for at gøre dem til Ørkener. I Naturens store Husholdning gaar intet tilspilde og intet er overflødigt.

POUL LA COUR

I Aar bliver der hugget ud i den danske Folkehøjskole. Først faldt Ludvig Schrøder, saa Fru Nanna Kristensen-Randers (død 15. April) og nu Poul la Cour (død 24. April). Man kunde ogsaa nævne den gamle Viborg-Rektor Hans Henrik Lefolii (død 7. April), der indførte noget af Folkehøjskolens Arbejdsmaade i Latinskolen, og Skolebestyrer Kristian Brannér i Ordrup (død 1. Maj), der som Medstyrer hjalp sin Svigerfader Professor Frederiksen med at forbinde den grundtvigske Friskole med den højere Almenskole.

Poul la Cour og hans Hustru, født Marstrand.

Fru Charlotte Schrøder blev Typen for den romantiske Højskolemoder, der var udgaaet fra et national-liberalt Hovedstadsmilieu og som mindedes det med Tak og med Længsel, selv om hun ikke for noget i Verden vilde bytte den Gerning, hun fik ved sin Mands Side. Bag ved hendes Arbejde laa altid en Følelse af, at det var et Offer, hun havde bragt sit Folk, da hun og hendes Mand gik ud for at arbejde i det frie Bondeland fremfor at sidde lunt i Embedsboligen, og det var et Offer, som hun bragte med Tapperhed og som hun voksede under. Fru Schrøder var Højskolens Præstinde. Der var Mystik i hende og om hende.

Det var i Højskolens officielle Anerkendelsesdage, at Nanna Berg blev gift med Højskoleforstander Kristensen-Randers i Ollerup. Hun, Christen Bergs Datter, kom til sit eget, da hun blev Højskolemoder. Hun var juridisk uddannet og tog paa Tingene med en i Højskoleverdenen forbløffende Virkelighedssans. Hun talte aabent om, at det jo egentlig var en god Forretning at drive Højskole, det gav baade Anseelse og Penge — Martyriets Dage var forbi. Det var den realistiske Højskolemoder, Fru Nanna blev, den kloge Husmoder, Elevernes dygtige Lærer og gode Ven, for hvem deres Beundring og Højagtelse øgedes ved at se hende kæmpende som en Helt mod pinefuld Sygdom, men alligevel styrende alt og tænkende paa alle. Fru Nanna var en sjælden trofast Natur, trods sine Lidelser var det, som om hun ikke havde Tanker for sig selv, men kun paa at hjælpe og glæde andre, mest de fattige og dem, der led ilde.

Man mindes ikke nok Folkehøjskolens Kvinder. Man kan ikke tale nok om Charlotte Schrøder og Nanna Kristensen-Randers og deres Fæller, naar man skal skrive om den danske Folkehøjskole, hvis Væsen er i ikke mindre Grad at være Hjem end Skole.

De, der kender vore Højskoler, vil mindes mange stolte og fine Kvinder, ikke alene blandt Fruerne, men ogsaa blandt deres Hjælpere ude og inde. De Højskoler, der duer, er af én Støbning, samme Aand præger Herren, Fruen og Tjenerne, alle vil gøre det til et Sted, hvor der er godt at være, saa de unge kan faa Sans for Hjemmets Hygge og Samarbejdets Kunst. I Folkehøjskolen vil man vække baade Udlængsel og Hjemlængsel hos de unge, derfor maa Mænd og Kvinder begge være velskikkede til Arbejdet, for at det ret kan gaa.

Men det er om Poul la Cour, jeg skal skrive, han, der i sig forenede Udlængsel og Hjemlængsel og som virkede paa de unge med Mandens og Kvindens bedste Egenskaber. Det er saa svært at skrive om ham, der er den sjælfuldeste Mand, jeg har truffet. Man maatte have Fra Angelicos Pensel for at male ham, maatte som denne gamle Munk kunne male Fromhed, saa den var til at tage og føle paa. Poul la Cour var saadan en from Mand, en inderligt troende, en altid opbyggende. Hans Tro paa Mennesker udsprang fra hans Tro paa Gud. Han lærte vanskeligt de enkelte Elever at kende enkeltvis. Naar man talte med ham, saa han paa én, men saa tillige videre frem. Det var ikke paa den enkelte, han saa, men paa Mennesket i ham, det var det han elskede, det var det han vilde hjælpe. Hvorfor tale om, at han meldte sig ind i en Afholdsforening for at hjælpe unge Mænd, der var kommen indenfor hans Synskres, mod Drukkenskab; det er der jo mange, der gør, men dette Træk falder mig ind som et enkelt Udslag af hans utrættede Redebonhed til at tjene Næsten. Han mente, at enhver skulde være Præst og som saadan redde det i Guds Billede skabte Menneske fra Fortabelsens Vej, og at enhver skulde omskabe sit Hjem til en Kirke. Og der var høj, ren Luft i de Stuer, hvor la Cour færdedes. Han var Degn i den Valgmenighed, som det havde været hans store Glæde at faa dannet i Askov, han var Lægprædikant ved Søndagsmøderne paa Højskolen, men han var tillige en af de ledende i Skytte- og Gymnastikarbejdet her i Landet og skrev en udmærket Bog om „Menneskelegemets Bygning og Livsvirksomhed". Han vilde en aandelig og legemlig sund Ungdom, der var fuld af Tro og hengivende Fædrelandssind ligesom han selv.

Poul la Cour var ikke Videnskabsmand i egentlig Forstand. Han fulgte ikke med i den videnskabelige Litteratur, men saa paa Naturen med sine egne Øjne, og han fandt altid paa nye Ting og nød paa den Maade Erkendelsens Glæde i fulde Drag, men saa skete det ikke sjældent, at de geniale Ting, han havde fundet paa, viste sig at være fundet af andre forud. Han var Opfinder. Hans Betydning som saadan maa Fagfolk dømme om, det er ikke som saadan, hans Navn vil lyse med størst Glans.

Da den unge lovende Naturforsker Poul la Cour i 1878 gik til Askov som Lærer i Fysik og Matematik ved den udvidede Folkehøjskole dèr, begyndte et nyt Afsnit i denne Skoles Liv. Hidtil havde den virket alene ved Historien, nu føjedes Naturvidenskaben til, men la Cour overførte den historiske Metode paa Undervisningen i Matematik og Fysik, sikkert den bedste Maade, hvorpaa man paa én Gang kan undervise Hold paa over 100 Elever, der har faa eller ingen matematiske eller fysiske Forudsætninger. La Cour lod Eleverne følge Menneskeaandens Kampe gennem Tiderne, indtil den fandt denne matematiske eller fysiske Lov, som det gjaldt om at faa dem til at forstaa. Paa den Maade kunde han tillige virke direkte opdragende: se hvor herlig Menneskeaanden er, gennem Fejl og Fald naar den til sidst Sejren, og det gør den, fordi den er udgaaet fra Gud og stræber tilbage til ham igen. Naar la Cour kom til det Punkt, hvor han fandt Foreningspunktet mellem Naturvidenskaben og Kristendommen, lyste han, og talte han om Natur-

videnskabens banebrydende Aander som Pascal, Newton, Faraday, Chevreul, Pasteur var han allergladest, naar han kunde fortælle, at de var bekendende Kristne, og han maatte smile ad dem, der mente, at med Naturvidenskabens Sejr var det ude med Kristendommen. Han frakendte ikke dem Ærlighed, som ikke var troende, men han vilde meget have sig frabedt, at disse frakendte ham og hans Menings- og Værkfæller Ærlighed og blandede sig i Ting, som de ikke forstod. Han havde faret over Have, som den, der ikke er andet end videnskabelig Fagmand, kun mærker Pustet fra i de Øjeblikke, han føler sig som Menneske.

I denne Tid har man i Bladene set et Billede af la Cour med hans vældige Mølle i Baggrunden. Han vilde med denne Mølle forsøge, om det ikke var muligt at udnytte al den Vindkraft, som farer hen over vort Land, der ikke har Kullejer eller Vandfald som Kraftkilder. Han ventede sig meget af disse Undersøgelser, og Staten understøttede ham rigeligt ved dem. Han naaede ikke saa store Resultater, som han og mange havde ventet, men noget naaede han dog. En Fagmand (Helge Holst i „Land og Folk" Nr. 19) skriver: „For det første har la Cour gennem omfattende Undersøgelser klaret det Spørgsmaal, hvilken Form Møllevinger skal have for at udnytte Vindkraften bedst. For det andet har han ved de to Opfindelser „Kratostaten" og „Vippeforlaget" gjort det muligt at faa den ujævne Vind til at drive en Akse ganske jævnt. For det tredje har han tilvejebragt en praktisk og indenfor visse Grænser økonomisk Løsning af den Opgave at hengemme Vindkraft fra Dage, hvor det blæser, til vindstille Dage. Opgaven er løst ved Anvendelsen af elektriske Opsamlingsapparater — Akkumulatorbatterier. Et saadant Batteri opsamler Vindens Kraft derved, at det faar elektrisk Strøm fra en af en Vindmølle dreven elektromagnetisk Maskine — Dynamoen; i Batteriet indlægges da Vindkraften forvandlet til usynlig kemisk Energi, som venter i sit Fangenskab, indtil man kalder den frem og lader den strømme i elektrisk Form gennem Kobberledninger til Lamper og Elektromotorer, hvor den endelig forvandles henholdsvis til Lys og Drivkraft for Maskiner. Dels ved Vippeforlaget, dels ved et andet nyopfundet Apparat — den elektriske Avtomatnøgle — har la Cour opnaaet at gøre saadanne Vindelektricitetsværker næsten selvpassende."

Direktøren for Polyteknisk Læreanstalt, Hagemann, traf det rette, da han sagde, at la Cour lærte den danske Bonde at sige „Du" til Naturvidenskaben. Det alene var alle de Penge værd, som Staten ofrede paa la Cours Forsøgsmølle. Der faldt en enkelt Udtalelse ved Forhandlingerne i Folketinget om Bevillingen til disse Forsøg, som maatte saare alle, der kendte la Cour. Han, der rejste mange, mange Mile for at tjene sit Land og sin Sag uden at faa derfor andet end Tak, han, der ikke kunde sige Nej, naar nogen bad ham om en Tjeneste, han skulde høre ilde for, at han havde ladet Statskassen betale hans Rejse fra Vejen til Kolding (3 Mil). Og som Helge Holst skriver: „I de sidste Aar af sit Liv fik la Cour da at se, at hans Arbejde for denne Sag begyndte at bære Frugt. Foruden Forsøgsmøllen i Askov og det dertil knyttede Anlæg er der foreløbig fremvokset over 30 Elektricitetsværker, hvor Vinden helt eller for Størstedelen yder Drivkraften. I adskillige danske Gaarde udfolder Vindkraften nu med den elektriske Strøm som Mellemled en mangeartet Virksomhed, som Vinden umulig kunde bestride, inden la Cour tog Sagen op. Som Eksempel kan nævnes en fynsk Bondegaard, hvor Tærskeværk og Langhalmsmaskine, Kagebrækker og Hakkelsemaskine, Havreknuser og Gruttekværn, Rundsav og Baandsav, til Brændeskæring, Hejseværk, Ajlepumpe og Vandforsyningspumpe drives ved elektrisk Strøm fra Gaardens Vindelektricitetsværk,

som desuden yder alt Lys i Stuehus og Udbygninger og endda forsyner en Hjulmand 500 Alen fra Gaarden med elektrisk Lys og Drivkraft til 5 Maskiner. De større Maskiner paa Gaarden maa ganske vist benyttes, naar der er Vind, men de mærker intet til Vindstød eller andre Uregelmæssigheder, og til Belysningen og de mindre Maskiner slog den i Batteriet hengemte Vindkraft til hver Dag, selv under de længste Vindstiller — i alt Fald for et Aars Vedkommende."

En af la Cours Elever fortæller om ham („Højskolebladet" Nr. 9), at af Lærerne i Askov var la Cour den eneste, der blandt Eleverne var hævet over Kritik: „Den mest erklærede Fritænker bøjede sig for hans Personlighed og for hans Vidnesbyrd, selv om han ikke derfor fik hans Tro." Man kan vist uden Overdrivelse sige, at de fremmeligste blandt Danmarks yngre Bønder enten umiddelbart eller middelbart er Poul la Cours Elever, og at de overfor ham har det ligesom Islands store Biskop og Lærer i det 11. Aarh., Jon Øgmundson, havde det overfor sin Lærer, Biskop Isleif. Jon kunde ikke høre Folk fremhæve nogen Mand som særlig udmærket i en eller anden Retning uden at tænke paa Isleif: „Isleif Biskop, min Lærer," sagde han, „var den smukkeste af alle Mænd, han var den klogeste og bedste." Naar man da sagde, at Talen var jo slet ikke om Isleif, svarede Jon: „Men jeg maa mindes ham, hver Gang jeg hører Tale om en udmærket Mand; ti det var han."

L. Moltesen.

FRANK HOPKINS PAPIRER

Af Albert Gnudtzmann.

Han var af dem, der straks danner Ringe af Opmærksomhed om sig, hvor de saa plumper ned. Inden jeg endnu kendte Navnet paa nogen af mine andre Medpassagerer, vidste jeg da ogsaa, at den fyldige Herre i den brune Dragt var Fabrikant Heldorf.

Ikke fordi han virkede ved Livfuldhed eller i det hele taget udfoldede nogen Egenskab, der kunde øve særlig Tiltrækning. Han kunde være hyggelig, lun og fornøjelig i en Passiar men var ellers helt almindelig. Hvad der stadig fik hans Medmennesker til alligevel at sysselsætte deres Tanker med ham, var noget i hans Ansigt.

Det var stort og bredt, blaa-aaret, lidt apoplektisk slapt i Trækkene. Til hans Skikkelse, der nok var fyldig men ikke af nogen Sluttethed eller personlig Styrke, var det for anseligt; det saa ud, som var det hængt løst paa, ligesom et fint Skilt paa en tarvelig Bod. Allerede denne Sammenflikkethed i hans Ydre vakte Nysgerrighed efter, hvad der var det egentlige.

Men især var der noget i Blikket . . . ikke selve hans Øjne; de var Eskimo-Øjne, smaa og sorte . . . men den Bundløshed, der forraadte sig i deres sky Pupiller. Det var, som de stadig spejdede ud over et Terræn, af hvilke der naarsomhelst kunde dukke Fjender op. Og søgte de saa at hage sig ved den, han i Øjeblikket talte med, formaaede de ikke ret at finde Fæste. Der kunde i deres Udtryk være en rent fortvivlet, ligesom svimlende Klamren sig fast.

Paa Rejsens første Dag, i de blide danske Farvande, var hans Væsen stilfærdigt. Men da vi havde passeret Skagen og Søerne begyndte at kaste sig med større Magt mod „Sirius"s Skrog, kom der mere Liv over ham. Han traadte fastere i Dækket, jo mere det slingrede. Og han blev en sikker Mand ved Aftenwhiskyen i Rygesalonen.

Aftenwhiskyen i Rygesalonen var den afgørende Prøve. Under Indflydelsen af de krappe Vesterhavssøer faldt de fleste efterhaanden igennem. Tilsidst var vi kun tre tilbage — de uovervindelige hed vi. Tredjemand var den lange, tynde og blege Bakteriolog med Benradsmilet — „Dødens Gudsøn", som vi kaldte ham. Hans Nerver var vistnok de elendigste, der fandtes om Bord; der var dem, der mente, at netop derfor var han uimodtagelig for Søsygen.

Men friskest holdt Heldorf sig. Jo grimmigere de brølende Bølgesvælg der ude viste de hvide Skumtop-Tænder, des mere urokkeligt var hans Humør, og des flittigere dyrkede han „Canadian-Club"en, som Skibsrestauratøren havde anskaffet paa hans Anmodning.

Naa, han var jo ogsaa en gammel Søfarende. I sine unge Dage havde han sejlet først som simpel Fyrbøder, senere som Maskinmester — derfra førte hans Livsbane i opstigende Linie videre til den Maskinfabrik paa Vesterbro, hvis ansete Chef han nu var.

Den tyske Doktor, som bestandig laa i en Søsygedøs, med sin uhyre Kropduekrop svulmende ud over Randen af en af Sofaerne i Salonen, udtrykte sin Beundring.

„Den Mand kan ikke dø," sagde han og glippede sygt med de matte Hornøjne. „Den Mand kan ikke dø."

Jeg saa et Glimt af Uro i Heldorfs Blik. Hans smaa Øjne vimsede et Øjeblik som to opskræmte Mus, udforskende Minespillet i den tyske Doktors Ansigt. Men den tyske Doktors Ansigt var flegmatisk som dens er det, der er naaet til Bunden af sine Lidelser og ser Fremtiden i Møde med den rolige Bevidsthed, at værre *kan* det ikke blive.

„Kan *jeg* ikke dø?" lo Heldorf med en ru Latter.

„Jeg troer det ikke, højstærede," sagde

den tyske Doktor. „De er jo en Fjende af Døden, efter hvad De sagde mig igaar. Naar man har en dansk og en svensk Redningsmedaille og skulde have haft en russisk, kan man ikke forlange, at han skal tage sig venligt af en, naar Tid er."

„De siger det i saadan en misbilligende Tone. Er det, fordi De er Læge, at De mener, De maa se paa Dødens Interesser?"

„Aa nej. Den voldsomme Død kan vi Læger paa ingen Maade bifalde. Vi maa tværtimod meget bestemt holde paa, at Folk har at dø af de Sygdomme, som nu en Gang er indrettede til det samme, og som vi har den Fornøjelse at administrere".

„Hvad var det med den russiske Redningsmedaille, som De skulde have haft men ikke fik?" spurgte Bakteriologen.

Det varede lidt, inden Heldorf svarede. Han sad og tegnede Ansigter i noget Cigaraske, der var spildt paa Bordet.

„Hvorfor skulde jeg egentlig ikke fortælle det?" kom det saa omsider. „Der er bare ikke noget mærkeligt i den hele Historie.

Ser De, jeg var forhyret med en Damper fra Kønigsberg den Gang, og det var nede under Madeira, det gik for sig. Vi var syv Mand, der frivilligt gik i Baadene for at se at fiske nogle Russere, der laa og drev paa et Vrag inde paa grundt Vand; vor Kaptajn havde overladt til os selv, om vi vilde, men han lovede at holde sig der i Nærheden for at samle os op, naar vi kom tilbage. Men da vi næsten var helt henne ved Vraget, tog Jollen en Sø ind og kæntrede; ved den Lejlighed gik tre af os nedenom. Vi andre kom op paa Kølen af Baaden, og med et Par Aarestumper, vi fik fat i, fik vi os da maset hen til Vraget. Men ude fra Skibet maa det have set ud, som om vi var blevet borte allesammen. For da de havde ligget lidt og gloet efter os i det skidne Vejr, det var, sejlede de videre — ad New Orleans til.

Naa, vi havde nu ikke Lyst til at give os, og vi fik da ogsaa paa en eller anden Maade vores Jolle paa ret Køl igen og Russerne op i den. Men om det egentlig var noget at være glad over — det var vi ikke paa det rene med. Russerne var løbet paa et Skær en 30 Sømil fra Land. Det var jo ikke saa farlig langt. Men vi havde hverken Aarer eller Proviant; begge Dele var gaaet fløjten, den Gang vi vendte Kølen i Vejret, og Strømmen bar ud efter. Det var egentlig talt en temmelig forbandet Situation.

To af os stod da heller ikke Tørnen ud. Den ene var en Hollænder; han var en stor, svær Pløk, der holdt forfærdelig meget af at spise godt. Da vi havde ligget og rodet i to Dage, begyndte han pludselig at faa Madhallucinationer. Han hylede og skreg — han saa de kosteligste Retter allevegne — i Luften og i Vandet. Men det hjalp jo ikke, saa meget han ogsaa langede ud efter Herlighederne. Og saa endte det med, at han gik til Bords i Vorherres store Messe."

„Vil det sige . . .?"

»Jeg ved saamænd ikke rigtig, hvad det vil sige. Jeg havde travlt med Øsekarret, for vi havde i de sidste Timer taget lovlig meget Vand ind. De andre laa og døsede paa Tofterne. Da jeg saa mig om, var Pladsen tom der, hvor Hollænderen havde siddet. Vi saa paa hinanden, men ingen af os sagde noget. Og ingen af os satte sig paa den tomme Plads, saa længe vi drev i Søen.

Naa, saa var der en af Russerne; han havde faaet Koldbrand i begge Benene — ja, det var allerede begyndt, før jeg og de andre kom til. Den sidste Dag vi var sammen, flaaede han Bukser og Strømper af, og saa laa han og saa ned paa sine Ben med saadan et underligt Smil. Det var, ligesom han ikke kunde forstaa, at disse sorte, raadne Tingester var noget, der kom ham ved. Men vi andre smilede ikke. Vi havde nok med at døje den utaalelige Liglugt, han allerede udbredte.

Henad Aften døde ogsaa den sidste Rest af ham. Men Smilet havde han stadig om Munden. Det var blevet til et Grin; det saa ud, som han laa der og syntes, at dette her var slet ikke til at staa for. Hans Landsmænd mumlede noget over ham, og saa lempede de ham ud over Rælingen.

Næste Morgen blev vi fisket op af en Skonnert fra Blankenese. Det var tredie Dag, vi drev i Søen. Og saa er der ikke mere at fortælle om det."

„Ja men — saa Medaillen . . .?"

„Det er sandt — det var jo egentlig den, der var Pointet i Historien. Da vi kom til Hamborg, saa blev der jo gjort Indberetning fra det russiske Konsulat. Og det varede da heller ikke længe, inden de andre fik deres Skilte med Diplom og det hele. Den eneste, der ingenting fik, var mig. Jeg skal sige Dem: min Medaille fik Frank Hopkins,"

„Hvem fik den?"

„Frank Hopkins. Ja, det forstaar De nu ikke. Men Sagen er, at han og jeg er en og den samme Person. Den oprindelige Frank Hopkins var en enøjet Matros, der døde paa et Hospital i Marseille. Vi sejlede sammen paa en engelsk Damper, og da han laa og skulde til det, bad han mig tage mig af hans Ejendele og sørge for, at de kom hjem til hans Familie i Newhaven ved Leith. Det gjorde jeg ogsaa troligt, hvad Ejendelene ellers angik, men hans Søfartspapirer, som hans Familie jo i og for sig ingen Interesse kunde have af, dem fik jeg selv Brug for.

Paa den næste Rejse, jeg gjorde, saa jeg mig nemlig nødsaget til at desertere. Kaptajnen var Delirist, og han kunde være en Djævel mod dem, han var kommen til at se sig gal paa. Jeg havde straks den første Dag det Uheld at mishage ham, og fra den Time var mit Liv ikke sikkert om Bord. Et Par Gange, naar jeg pludselig vendte mig om, stod han bag ved mig; den Satan, lige parat til at værpe mig uden Bords: jeg kunde se paa Udtrykket i hans Ansigt, hvad han havde haft i Sinde. Havde jeg saa andet at gøre end at stikke af? Jeg spørger Dem."

„Det havde De naturligvis ikke."

„Jeg gjorde det ogsaa, saa snart jeg kunde. Det var i Panama. Men der stod jeg altsaa som Rømningsmand. Jeg havde kun nogle faa Styvere i Lommen og risikerede at blive taget, saa saare jeg forsøgte at faa Hyre paa mine egne Papirer. Saa havde jeg ikke andet at gøre end at bruge Hopkins's. Og da jeg først var bleven en anden end mig selv, saa var det ikke saa let for mig at krybe i min egen Ham igen. Jeg maatte blive ved at være Frank Hopkins foreløbig."

Han gav sig igen til at tegne Figurer i den spildte Cigaraske og vedblev med lav Stemme:

„Det er for Resten underligt, men skønt Frank Hopkins naturligvis døde paa Hospitalet der i Marseille, og jeg selv har skrevet til hans Familie og fortalt den om hans Død, saa er det somme Tider for mig, som om han en skønne Dag kunde komme tilbage og kræve sit rigtige Jeg udleveret."

„Nej, men hvad er det nu for en Idé, Fabrikant?"

Han forsøgte et Smil.

„Ja, naturligvis er det bare en Idé. Han *er* død, han *er* død! — Han var halvt ædt op af Tuberkler. Men forstaar De: jeg maatte sejle, før det skete. *Skulde* han nu alligevel være sluppet fra det, tænk Dem saa hans Situation. Ingen Papirer — ingen Hyre! Ingen Nationalitet heller, ingen Konsul til at lade sig sende hjem af! Jeg har ganske simpelt stjaalet det hele fra ham — jeg har sat ham udenfor det menneskelige Samfund!

Ja — og nu skal De høre, hvad der senere hændte mig. Jeg blev paamønstret „De Zwaluw" af Rotterdam; vi laa i Rigas Havn; da kommer der en Dag en Mand fra det britiske Konsulat med et Brev til Frank Hopkins. Det havde været den halve Jord rundt efter ham; det var overbroderet med Poststempler fra Alverdens Lande.

Og saa var det fra et Pigebarn, som mit andet Jeg havde et Barn med et Sted nede i det sydlige England. Hun skrev nu altsaa og spurgte, hvad der var blevet af ham, for han havde dog ellers været saa flink baade med Breve og med Penge, men paa en Gang var han gaaet i Staa, og nu havde hun faaet opsnuset gennem Konsulatet i Marseille, at han havde faaet Hyre med „De Zwaluw".

Naa, jeg skrev saa naturligvis og meddelte, hvordan Sagen forholdt sig. Men troer De, hun vilde fæste Lid til det? Nej. Jeg skulde ikke være mig selv! Jeg, Frank Hopkins, skulde være en Maskinist fra et Land ved Navn Danmark, som hun aldrig før i sine livskabte Dage havde hørt nævne? Den var, om hun saa maatte sige, lidt for tyk. Danmark! Saa vidt hun vidste, var der overhovedet ikke noget Land, der hed saadan."

„Naa, men De fik hende vel til Fornuft?"

„Fornuft! Nej, der var ikke andet for end at skrive og bede om Tilgivelse for min uheldige Spøg. Din Frank . . ."

„De overtog med andre Ord Ansvaret . . ."

„Ja, jeg overtog Ansvar, Kæreste, Barn — det hele. Jeg sendte fra nu af regelmæssig 10 sh. om Maaneden til Barnet — det var altsaa min Afgift af Frank Hopkins's Navn og Papirer.

Og naturligvis maatte jeg ogsaa fortsætte Brevvekslingen. Lidt efter lidt *blev* jeg Frank Hopkins. Jeg levede mig ind i den hele Kærlighedshistorie lige fra den Dag, Molly og jeg var i London sammen og vi sejlede ned ad Themsen til Kew gardens . . . Jeg skulde aldrig have taget til Kew gardens: det kostede mig nu 10 sh. om Maaneden. Men til Gengæld fik jeg jo rigtignok nu saa megen Kærlighed pr. Brev, som jeg kunde forlange. Jeg var den bedste, prægtigste fellow, man kunde tænke sig. Saa smukt, som jeg hele Tiden havde staaet ved, hvad der var sket! Saa øm jeg havde været, og saa regelmæssigt jeg havde sendt Penge — med Undtagelse altsaa af de Maaneder, hvor jeg havde drevet den Spøg at være anonym og give mig ud for en Maskinist fra et Land, der ikke en Gang stod paa Kortet over Storbritanien og Irland! Naar jeg nu kom hjem, saa skulde jeg bare se, hvor Drengen var trivedes. Saadan en Basse han var blevet — og mig op ad Dage! Og saa — ikke sandt, Du gamle Svend, skrev hun — saa skal vi have Bryllup. Og saa gaar Du ikke mere paa Langfart men slaar Dig ned her og bliver Fisker. Og vi skal bo i det lille grønmalede Hus oppe i Bakkerne. Jeg har sparet over 30 Pund sammen; hvis Du ogsaa har lidt, saa kan vi købe Huset . . ."

„Naa, kom De saa hjem og giftede Dem med hende?"

„Nej, saa vidt gik det dog ikke. Forholdet holdt op ganske af sig selv, omtrent et Aar efter, at jeg havde faaet det første Brev. Og det er i mine Øjne egentlig det mærkeligste ved hele Historien. Jeg havde skrevet til hende som sædvanlig og opgivet min Rute, men jeg fik aldrig noget Svar."

„Og De har slet ingen Mening om, hvad Grunden kan have været?"

Han saa paa mig med et sky Sideblik og trak straks Øjnene til sig, saa snart de mødte mine.

„Nej, jeg har ikke," sagde han i en Tone, der slog Bom for yderligere Spørgsmaal.

Lidt efter rejste han sig og gik ud paa Dækket, og vi andre fulgte efter. Det var nu saa temmelig blevet Magsvejr, men Søerne gik endnu ret højt. Dog styrtede de sig ikke frem med den samme Ubændighed som før, og „Sirius" red paa deres Rygge i mere regelmæssigt Tempo.

Skydækket, der hele Dagen havde graanet Himlen, var nu sprængt. Store, sorte Flager drev hen over den sortblaa Himmel. Maanen, der var i sidste Kvarter, tegnede sig brandrød mod dens mørke Hvælving.

Heldorf stod støttet mod Rælingen og pegede mod et svagt og dirrende Lys, der skimtedes langt borte.

„Kan De se, om det skulde være Skotskekysten?“ sagde han, og jeg syntes, hans Stemme skælvede.

Mine Øjne gjorde Forsøg paa at gennembore Mørket, men jeg kunde, bortset fra det svage Lys, ikke opdage det mindste, der kunde tyde paa, at vi nærmede os Land.

„Det ser nærmest ud, som om Lyset kom fra en Trawler,“ sagde jeg.

Han stod lidt og stirrede frem for sig i Mørket.

„Jeg har ikke været i disse Farvande,“ sagde han pludselig, „siden jeg fór til Søs. Ja altsaa — siden den Gang jeg gik under Frank Hopkins's Navn. For Resten er det underligt nok: jeg vidste ikke, at vi skulde anløbe Leith før samme Dag, vi skulde rejse. Jeg troede, vi gik direkte til Trondhjem.“

„Det var nok ogsaa Meningen. Men Selskabet havde jo taget Forbehold for det Tilfælde, at der kunde faas Fragt . . .“

„Det forstaar sig, men jeg troede, Tanken var opgivet. Naa, der er maaske en Slags Skæbne i, at jeg nu alligevel kommer til Skotland.“

„Hvordan skulde der kunne være nogen Skæbne i det, Hr. Heldorf?“

„Aa, jeg skal sige Dem: jeg tror nu i det hele taget paa, at der er en Sammenhæng i Tingene. Den ene Begivenhed hager sig fast i den anden, og hvis man tillader sig at snyde de højere Magter, der har sat det hele i Gang, saa skal de nok finde paa en eller anden Udvej til at habse en alligevel. *Hvis* det nu har været Meningen, at jeg skulde have være slaaet ihjel af den tyske Kaptajn den Gang ved Panama, saa har jeg altsaa unddraget mig mine Forpligtelser ved at krybe i Frank Hopkins's Ham. Og De skal se: saa bliver jeg ogsaa ramt — netop fra den Kant.“

„Der er jo dog nu gaaet adskillige Aar, og . . .“

„De ved jo ikke, hvor megen Fornøjelse jeg har haft af de Aar! De ved jo ikke, om jeg ikke i dem har gaaet saa meget igennem, i hver Fald her inde“ — han slog sig for sit Bryst — „at jeg hellere maatte have puttet mig under Mulde, den Gang Tiden var!“

Hans Tone var hæftig, og vi stod nogle Øjeblikke tavse ved Siden af hinanden. Han saa ud, som om han søgte at trænge et eller andet tilbage, der bestandig vilde frem.

Men tilsidst blev det ham for stærkt, og han sagde, mens Blikket syntes troldbundet af et eller andet usynligt Punkt et Sted ude i Mørket;

„Det er jo det, at jeg muligvis har slaaet den unge Kvinde ihjel.“

„Men Hr. Heldorf, hvordan skulde De dog . . .?“

Han trak Vejret dybt.

„Jeg vil fortælle Dem det. Jeg trænger dog til at tale om det en Gang imellem. Det gik saadan til:

Jeg blev ved med at fare med „De Zwaluw“, og jeg følte mig nogenlunde tryg der om Bord, fordi den gik i Ruten Rotterdam — Christianssand — Østersøhavnene og altsaa ikke havde noget med Leith at gøre. Men saa vil Skæbnen, at vi udenfor vor sædvanlige Tur faar Ladning til Newcastle; vi kommer ind i en Brandstorm i Nordsøen og løber for langt mod Nord, og Enden paa Historien bliver, at vi faar et Havari og maa gaa ind til Leith og blive liggende der i Dok i 5—6 Dage. Mandskabet gaar altsaa fra Borde, og for ikke at komme i Nærheden af Newhaven gaar jeg op til Edinburg og lejer mig ind i et Boarding-house hos en svensk Skipperenke. Der kom flere Skandinaver der, og da de undrede sig over mit Navn, saa spandt jeg en Ende om, at jeg var Søn af en engelsk Far og en dansk Mor. Et Par af dem blev jeg helt fine Venner med, og jeg sagde dem, hvor et Brev kunde træffe mig.

Naa, „De Zwaluw“ bliver imidlertid repa-

reret, og vi gaar videre til Østersøen. Da vi kommer tilbage til Rotterdam, saa er der et Brev til mig fra en af Vennerne fra Edinburg, at der havde været en ung Pige eller Kone og spurgt efter mig der i Logiet, Dagen efter at vi var sejlet. Hun var Frank Hopkins's Kæreste, havde hun sagt. Værtinden var plumpet ud med, at jeg ellers havde en anden Kæreste i Danmark — jeg var nemlig allerede den Gang forlovet med min nuværende Kone, og det var jeg kommen til at sludre om i Boarding-houset. Dette her unge Kvindemenneske havde saa spurgt, om jeg da ikke var fra Newhaven. Og det havde en af dem sagt ja til, de Høveder. Saa havde hun sagt, at det kunde hun ikke forstaa: jeg skulde have været fem Dage i Edinburg og ikke set til mine gamle Forældre — en halv Times Sporvognskørsel derfra. Naa, en af dem grinede fjollet og sagde noget om, at man kunde ligesaa godt forsøge at fange Hundestejler i en Torskeruse som prøve paa at holde en Sømand fast i Elskovs Garn. Det svarede hun ikke paa men gik ganske stille bort.

Siden den Tid var det, at jeg ikke fik flere Breve fra Molly. Jeg var egentlig ganske tilfreds med det. Men saa . . . ja, nu skal De dog høre, hvordan det kan gaa, og sig saa ikke, at der ikke er en Skæbne, der nok skal vide at ramme os, hvor meget vi saa sprælle os fri fra den.

Jeg blev jo efterhaanden ked af at gaa under et fremmed Navn. Men at faa mit eget tilbage, saa længe jeg fór til Søs, vilde af forskellige Grunde ikke være helt let, og Forsøget kunde let bringe mig i Fedtefadet. Derfor søgte jeg mig en Stilling i Land og blev Værkfører paa en Cyklefabrik i København.

Der staar jeg saa en Dag og pakker nogle Cykledele ud, som var kommet fra England. Til at lægge imellem er brugt nogle gamle Aviser.

Da vi skal til at spise Frokost, tager jeg en af dem og kiger i. Det er et Edinburgblad, og mit Blik falder straks paa følgende Overskrift:

En frygtelig Fejltagelse!

Kærlighedsdrama i Leith — En ung Pige springer i Havnen — Hun troer, at Kæresten har svigtet hende — Kæresten er uskyldig og kommer hjem, netop som hendes Lig bliver trukket op af Vandet. — Han besvimer ved Synet.

Ja, de Overskrifter siger jo i Grunden alt. Hun var altsaa sprunget i Søen, Molly. Nogen havde forvekslet hendes Kæreste med en anden, stod der, og havde givet hende Oplysninger, som maatte faa hende til at tro, at han havde svigtet hende. Hele Dagen havde hun drevet fortvivlet omkring nede ved Havnen, og om Aftenen, da det var mørkt, var hun saa sprunget ud. Man havde snart maattet opgive at finde hende; først næste Morgen var hendes Lig blevet fisket op, netop som det Skib, den virkelige Kæreste var med, fortøjede ved Kajen. Han staar netop parat med Trossen, da i det samme - - .“

„Og — Navnene paa vedkommende var altsaa nævnt . . .?“

„Det var de ikke. Men Datoen paa Bladet, ser De — det var netop Dagen efter, at „De Zwaluw“ var afgaaet fra Leith.

Naa, De skal nu ikke tale om dette her. Men kan De saa forstaa, at der maaske kan være et Mellemværende mellem de hævnende Magter og mig?“

Jeg sagde, at Kærlighedsdramaer som dette jo ikke var saa ualmindelige, saa der var nogen tvingende Grund til at antage, at Personerne i det, der var omtalt i Bladet, netop skulde være dem, han tænkte sig. Men han syntes ikke at høre mig. Han gik hen i Forstavnen, og der stod han længe og lod sig oversprøjte af de Søer, Damperen tog ind, naar den nu og da dyppede sin Snude for dybt i de graalige Vandmasser.

Da han lidt senere skulde ned i sit Lukaf, gik han mig forbi uden at tale til mig.

Vi sad ved Frokosten den næste Formiddag, da Damppiben gav et skingrende Vræl. Der blev et Øjebliks Forstyrrelse, indtil vi fik at vide, hvad det betød. Det var Lods baaden, der nærmede sig. Nogle af de mest flegmatiske Passagerer spiste videre med uforstyrret Grundighed. Men de fleste af os skyndte os at blive færdige og komme paa Dækket.

Heldorf var kommet derop før jeg. Jeg ser ham endnu i dette Øjeblik for mig, staaende udenfor Kahytsdøren og stirrende mod den lille, gamle Lods, der netop var i Færd med at entre op ad den stejle Falderebsstige. Baaden var allerede sat fra; man saa den hoppe hen over Bølgetoppene som en Hund, der netop har været ude for at afgive Salut for en vejfarende og nu med Pligtopfyldelsens gode Samvittighed atter vender hjem.

Lodsen gik sammen med Kaptajnen op paa Kommandobroen. Han var en lille, væver, hvidskægget Mand i blaat Sømandstøj; over hans Skikkelse med det solsvedne Ansigt var der noget forkullet, som man ser det hos Folk, der har sejlet meget paa Varmen. Betragtede man ham fra højre Side saa han paa en Gang klog og velvillig ud: Næsen stor og energisk, det store graa Øje skarpt og dog mildt. Men set fra venstre syntes han en helt anden Mand. Her manglede Øjet, og alle Muskler trak sig i et krampagtigt og forvirret Spind sammen om den tomme Øjenhule. Den, der fik ham at se fra denne Kant, vilde tillægge ham Egenskaber som Underfundighed og Grusomhed.

Han syntes ikke at have lagt Mærke til Heldorf. Men Heldorf blev ved at følge ham med Øjne, der var som fastnittede i deres bestandige Stirren — lige til Flodvandet havde løftet os ind gennem Sluserne og vi laa fortøjede ved Kajen. Saa gik han langsomt og med bøjet Ryg ned i sit Lukaf.

Der blev han, saa længe vi laa i Leith. Ingen saa ham før den næste Morgen, da vi havde lettet og stod mod Nordvest. Da sad han ved Morgenkaffen og talte og spøgte som sædvanlig. Men det var flere af hans medrejsende paafaldende, at han saa ud, som om han bar paa en eller anden Sygdom.

* * *

Vi naaede Norge, og vi foretog Udflugter til Fjelds. De fleste af os var jo tagne med paa denne blandede Sø- og Fjeldtur, fordi vi havde nogle slappe Nervetraade, som vi skulde se at faa strammede, og vi hengav os til et ubundet Friluftsliv. Vi havde faaet den store Svingkraft ud over vort eget Væsen op i os. Vi overtrænede vore Muskler, vi overplaskede vore svedige Kroppe med det bidende kolde Vand fra de mælkehvide Jøkulelve, og det meste af Nætterne tilbragte vi vaagne, hensunkne i det perlemorshvide Midsommerskær.

Ingen var saa utrættelig som Heldorf. Han tindrede af Liv. Han føg af Vittigheder. Han var en bestandig Glød. Men det hændte et Par Gange, at jeg kom over ham, naar han ikke mente sig iagttaget. Og jeg saa da hans Ansigt slappet som i en haabløs Smerte.

Saa var det den sidste Aften, oppe paa Turisthotellets Veranda. Vi havde skillinget sammen til en Bolle Punch; en fyldig Købmand og Klubformand fra Provinsen havde paataget sig at brygge den, og Processen var gaaet for sig i Overværelse af det hele Rejseselskab samt Værten med Husstand, Buffetjomfruen og to Opvartere, under saa højtidelig en Spænding, som gjaldt det Udfaldet af et alkymistisk Forsøg, hvoraf samtlige Tilskueres Velfærd i høj Grad var afhængig.

Da Punchen var drukket, dansede vi, og da vi havde danset, satte vi os allesammen ud paa Verandaen og fik en ny Bolle paa Bordet. Skønt det endnu kun var en Times

Tid efter Midnat, flammede allerede den kommende Dags Morgenrøde som en bred, rød Stribe under en Vægt af mørke og tunge Skyer. Og vi løftede vore Glas mod denne voldsomme, nye Dag og drak for hinanden indbyrdes og for alt det, vi havde kær i Verden.

Men fremmest i Festglæden tumlede sig Fabrikant Heldorf. Han var denne Nat som en stor, kaad Dreng. Rent ustyrlig var hans Trang til kropslig Kørelse, der gav sig Udslag i venskabelige Spark og Næveslag. Han havde væltet sig ind i Dansen som en tung Faun, og nu lod han den ene branderfyldte Tale efter den anden knitre op mod den røde Solopgang.

Men da Dagen helt havde sejret og dens rolige Lys begyndte at gøre Stemningen mere nøgtern, da sank han pludselig sammen. Det var, som alle Nerver og Blodkar trak sig ind i sig selv og slappedes; han trak tungt paa Benene, og fra hans Ansigt var Rødmen næsten helt forsvunden.

„Nu siger jeg Dem Godnat," sagde han, da vi skulde til Ro. „Og saa takker jeg Dem for godt Selskab paa Rejsen."

„Ja," sagde jeg, „nu maa vi jo haabe, at Hjemturen bliver ligesaa behagelig."

„Hjemturen . . .?" Han saa paa mig med sit syge Smil. „Den kommer De til at gøre uden mig."

„Ja saa? De tager maaske hjem over Gøteborg?"

„Ja, maaske," sagde han tungt. „Jeg . . . befinder mig ikke vel . . . jeg troer, jeg har forkølet mig . . . jeg vilde stramme mig op, men . . ."

Han afbrød sig selv og sagde i en Tone, som han forsøgte at gøre saa let som muligt:

„Naa, før eller senere skal man dog i den sorte Gryde. Og jeg har levet godt med — jeg har endogsaa en Tid levet paa en andens Vegne ogsaa, som jeg fortalte Dem . . . Naa, for Resten er det jo ikke sagt, at det er andet end en Smule Forkølelse. Naar vi ses igen, kan De fortælle mig, om De er bleven lodset paa Tilbagevejen af den samme Lods, som lodsede os ind i Havnen ved Leith . . ."

* * *

En halv Snes Dage senere lagde vi til ved Toldboden hjemme i København. Den første Nyhed, vi hørte, var at Fabrikant Heldorf var død paa Turisthotellet oppe i Norge. Den sidste Aften havde han kaldt Værten til sig og taget det Løfte af ham, at nogle Papirer, der lød paa Navnet Frank Hopkins, blev sendt til en Lods i Leith, der formodedes at bære dette Navn. Jeg har senere faaet at vide, at Papirerne kom tilbage. Lodsen hed ikke Frank Hopkins; derimod vidstes det, at en ung Sømand af det Navn for flere Aar siden var død paa et Hospital i Marseille. Hans Kæreste havde nok senere giftet sig med en anden.

Den Redningsmedaille, der lød paa Frank Hopkins's Navn, fik Fabrikant Heldorf med sig i Graven. Og hvem skulde kunne bestride hans gode Ret dertil?

LYSTSEJLADS

LIDT STEMNING OG LIDT HISTORIE

Af H. BOESGAARD.

„DANSKEN fra Arilds Tid husvant plasker til Søs"!

Ja, *mon* alligevel? Er han ikke forlængst kommen ud af denne Vane, har han ikke trukket sin Jolle paa Land og ladet den staa saa længe *dér*, at den er faldet sammen? Er hele „Arven": Husvantheden, Vikingerne, „Vift stolt . . ." o. s. v. andet end tom Skaaltalelyrik, der nu engang hører sig til i vort „lille men dog saa havomkranste Land"?

Det kunde se saadan ud. Søfarende Nation er Danmark *ikke;* saa gennemskaaret og omskyllet Landet er af Sø og Havarme, er det kun i ringe Grad præget af Hav. Nej, kom til Norge . . .!

Men Fastland bliver vi nu alligevel heller ikke, og der har vel i de sidste Aar ogsaa vist sig Tegn til, at vi engang igen i stærkere Mon vil drage os Naboskabet og det gamle Venskab med Havet til Nytte. Vore oversøiske Forbindelser, Fiskeriet i større Stil begynder at tage Interessen fangen ogsaa udenfor de Kredse, der rent umiddelbart har deres Erhverv deraf. Det er vist gaaet op for os, at ogsaa *vi* bør søge noget af vor Fremtid paa Havet. —

Nu vil man maaske sige, at Lystsejlads — det, der skal skrives om paa dine Sider — har grumme lidt med den for Nationen og Samfundet betydende Intimitet med Havet at skaffe. Men det er *ikke* lidt. Andre, der har bedre Øjne end vi, har sét det for længe siden. Og hertil kommer, at vi, saa ringe og fattigt hele vort sejlsportslige Materiel end er, har opnaaet en ikke uinteressant og ikke betydningsløs Position i den evropæiske Sejlsports-Koncert. Man har, i Kraft af vor geografiske Beliggenhed og af andre Aarsager, maattet regne med os, som der maa regnes med os, naar der sluttes storpolitiske Konferencer. Men inden der siges endnu et Par Ord om dette, skal her fortælles lidt om Lystsejlads; — og hvorfor ikke vælge Formen: „Hvorledes Aaret gaar for en dansk Lystsejler".

* * *

Ak, for intet levende Væsen er Vinteren længere end for den danske Sejlsportsmand. Tidligt drev Efteraarsstormene ham i Hi, og i de korte, mørke Dage, da Dæmring og Skumring mødes i Regndryp og Slud, er Foraaret saa langt borte, at han slet ikke kan øjne det; og langt er der til Fartøjerne, der staar forladte, tomme og presenningdækkede ude paa Værfterne med Vinden susende bedsk og sur ind om Stævnene. Aften efter Aften sejles Sommerens Krydstogter om i Samtale og i Drømme, Yachtbøgerne pløjes igennem, paa Søkortet følges de gamle Kurser og lægges nye ud; man finder en Vig, hvor Ens Anker endnu ikke har bidt, en Holm, paa hvilken der endnu ikke er øvet Strandhugst. Men de bedste Skildringer kan blive vamle, Drømmene bliver luvslidte, Planerne med Hensyn til Fornyelser og Omlavninger ved Fartøjet bliver engang uddrøftede, — selv den mest trofaste Dyrker af Sporten svigter tilsidst sin Kærlighed og søger Trøst hos andre og ringere Guder.

Indtil pludselig en Dag Foraaret titter over

Kimmingen med Solen — og alle Fornemmelserne er over os med det gule Paaskesolskin, hvis Magt intet trodser. Ind igennem, under og ved Siden af de tætteste Gardiner skinner dette Lys; det er umuligt at sove videre, alle Valsedrømme flygter. Hastigt klæder man sig paa, opfanger et Par Strofer Stærefløjt fra Kassen der udenfor Vinduerne og skynder sig ud til Baadepladsen.

Hvordan var det? I Fjor var der jo dem, der sejlede Sjælland rundt i Paasken, og i 189—, naa ja, dengang *var* man jo ogsaa noget yngre — havde man et svært fornøjeligt Paasketrip helt ned til Kallehave. Det er bedst at faa sat Gang i Udluftning og Maling og Skrabning af Rundholter, selv om man skal være forsigtig baade med Maling og Lakering, saa længe der er Fugt og Kulde i Luft og i Træ!

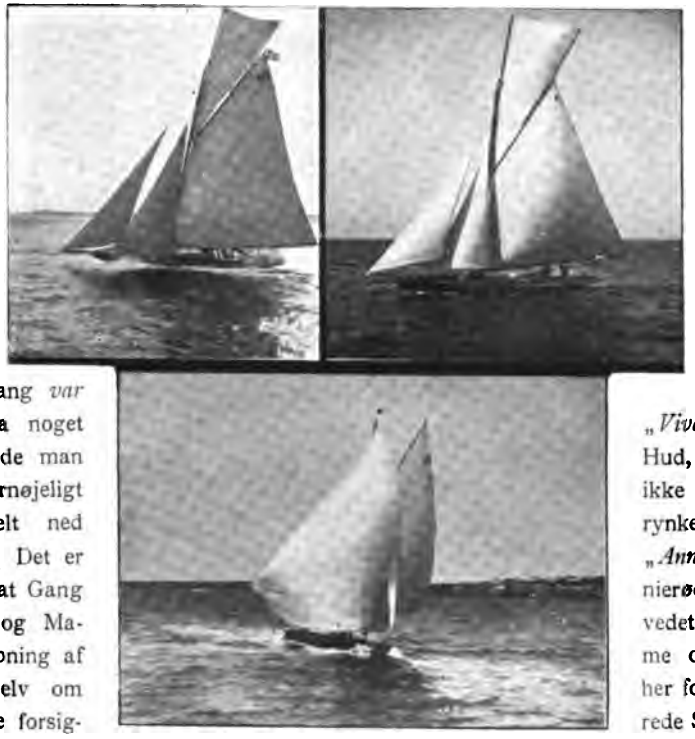

Moderne Lystfartøjer.

Klargøring, Tilrigning — liflige Ord. Der var en Gang, da der ikke *kunde* være Tale om anden Anvendelse af Paasken; da man gerne vilde tilbragt Natten mellem Skærtorsdag og Langfredag i Værftets Høvlspaaner og *selvfølgelig* indtog sit blødkogte Æg Paaskemorgen i Marketenderiet ved Siden af Pladsen. *Nu* er det maaske lidt anderledes, *nu* maa Værftets Folk og „den faste Mand" tage Affære. Men Pladsen har ikke mistet sit Trylleri. Aa denne Duft, en Blanding af Lugten af Træ, af *black varnish* og af Lak. Man glemmer den aldrig, den sidder i Næsen som hin ubestemmelige odeur, der slog os i Møde, første Gang vi satte Foden i Land i en tropisk Havneby; — hvilken Fragt af Minder kan der ikke bæres paa saadan en Strøm af Duft! Og her staar Fartøjerne — de nye, uprøvede, langnæsede inde i Værkstedsbygningen — og de gamle kære øgenavnbehæftede, attraaede, foragtede ude paa Pladsen. Kærtegnende lader man Haanden glide hen over „*Vivat*"*s* glatte Hud, som Aarene ikke har ævnet at rynke; her staar „*Anna*" med mønnierød Køl og Hovedet fuldt af Drømme om nye Sejl; her forrige Aars fejrede Sejrvinder. De har deres Historie allesammen. Og inde mellem dem lyder Fløjten og munter Lyd af Staal mod Træ, af Skraben og Hamren og Høvlen. Inde under en veltjent Kragejolles klinkbyggede Bælg ligger en lang Amatør og smører Patentfarve paa, og henne ved „*Vildanden*" er en ung Dame i Lag med at skrabe Rundholter, saa ivrig, at Haaret staar i Brus om den klædelige „*Tam o'Shanter*" og lyser i Paaskesolen som en Glorie.

Ja, den Sol har meget paa sin Samvittighed! Den drager og bager; og selv om det, naar man kører hjem fra Baadepladsen,

Det første trip.

bliver saa køligt, at man kaster Cigaren og bekvemmer sig til at gaa ind i Sporvognen, faar det have sit Forblivende med Bestemmelsen om, at *Hans* skal gaa i Gang med at efterse Rigningen. Nu *skal* Fartøjet i Vandet — selv om Maj holder sit Indtog med Snestorm.

— —

Og atter vipper saa de røde Bøjer for Damperskvalpet i den lille konne og kære Langelinjebugt; inde i Land hejser Buske og Træer det spæde Løvs muntre grønne Vimpler, og den hvide kronede Stander paa Yachtklubpavillonens Tag smælder i Brisen. Et efter et har Lystfartøjerne indtaget deres vante Pladser, „Hvalfisken" viser sin brede Bag ude ved Indløbet til Lystbaadehavnen, og ved en Anelse af Benzin i Luften markerer Motorbaadene deres Tilstedeværelse, som end ikke den mest rettroende blandt Sejlsportsmændene mere kan fornægte. Men han vender det døve Øre til den Kant, hvorfra Cylindereksplosionernes Ekko kommer, og fornemmer med Fryd Sejldugens Knitren og Storskødeblokkens Tærsken paa Løjbommen, medens Sejlet strækkes op. Og endelig kommer hint livsalige Øjeblik, da Bøjen slippes; Fartøjet lægger kælent Øret mod Vandet og snor sig Vej ud mellem Kammeraterne. Og inden man ved af det, er man af tværs af Trekroner; Jollen rusker i Slæberen, alt som Farten øges; udenfor

Frihavnsindløbet kommer det første Stænk af „Øjenvand" ind over Bougen — Fartøj og Skipper er vaagnet til Liv — for os ligger Sommeren og Sundets aabne Vej, tindrende i Sol, lysende af alle Muligheders Rigdom.

— —

Sommerens store Sejlsportsstævne er inde. I de sidste Dage er Skoven af slanke Master paa Yachtklubbens Fartøjsstation og ved alle Kystens Smaahavne bleven tættere og tættere, og over lette, yndefulde, mahognibIanke Skrog har de blaagule svenske, Tricoloren, Englands *Union Jack*, selv Onkel Sams Stjærner og Striber, men dog først og fremmest Tysklands Sort-Rødt-Hvidt viftet i Sommerbrisen i smuk og broget Samdrægtighed. Men en Morgen er Reden tom, alle Bøjer forladte, medens op mod Nord i Sundet ses en Sværm af hvide Vinger i Flugt, en Sky af Dun blæst hen over den soldisede Flade.

Udfor Klampenborgs villaspættede Kyst flokkes Skaren om Dommerskibet, der ligger som en lille graa Vandkalv. En Røgsky og et Smæld, — og første Løb gaar i Start! Kredsende, drejende, lurende har de ligget bag Startlinjen, — nu skyder de frem i Rækker eller i Kiler, et enkelt maaske tagende Têten mere letfodet end de andre. Skøder rasler ud gennem Blokkene, Sejlene bovner i yppig Svulmen, og væk er Sværmen, medens et nyt Hold sanker sig sammen og venter paa Signalet. For mange er denne Start i selve Skuddet blevet en Færdighed, der overhovedet ikke *kan* drives videre. Paa det nøjeste er alt jugeret: Vind, Afstand, Tid, Sejlføring, Manøvre. Og som det villigste Apparat, en fuldendt Maskine — som dog *undertiden* synes at kunne have Luner som et levende Væsen — lystrer Baaden, uden at der er en Brøkdel af et Sekunds Fejlregning.

Men hermed er ingenlunde Sejren vunden. Nu kommer Kampen over den lange Bane,

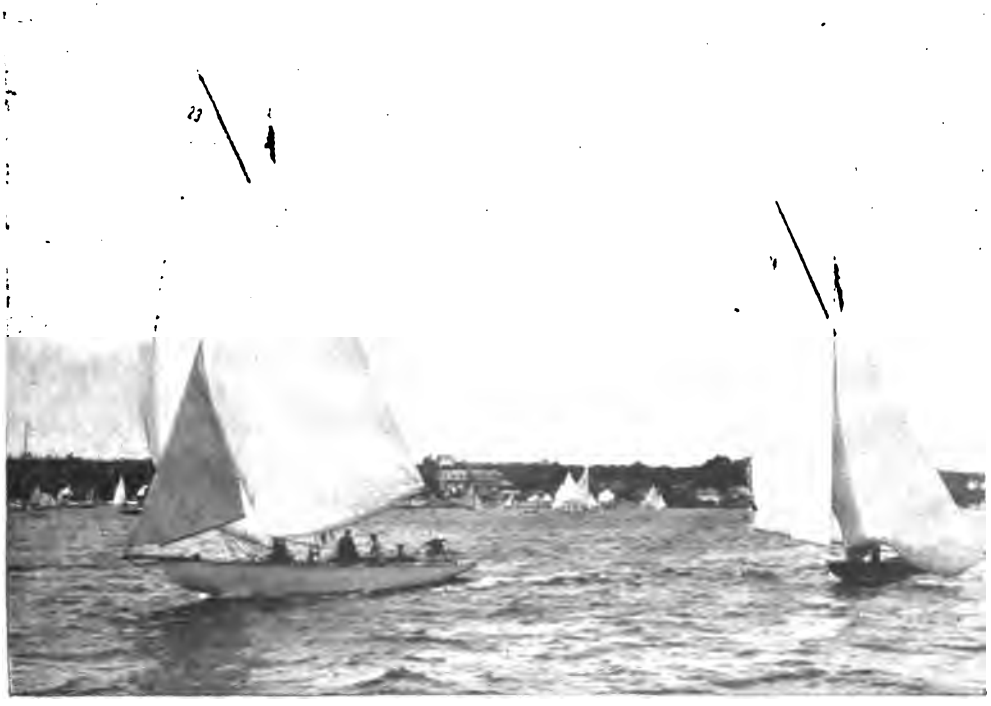

Kapsejlads-Start udfor Klampenborg.

Skønnet over Vind, Strøm og Farvand, over Fartøjets Egenskaber, saa at det bringes til at yde det ypperste, — en Præstation af den styrende og hans Hjælpere, under hvilken Erfaring, Intelligens, Instinkt, Vilje, Koldblodighed — og Held — spiller med ind. Med Vinden plat agterind trækker Fartøjet sin Kølvandsstribe snorlige gennem Vandet; men saa skal Mærket rundes, de mægtige, lette Sejl bjærges til Dæks og Bidevindsejlene i samme Nu staa fladt og uden Lyde, medens Fartøjet lægger den læ Side i Vandet og krydser paa.

Med Vinden plat agterind.

Maaske er to Fartøjer næsten jævnbyrdige, og mens Kulingen bliver stærkere og Havfladen spættes af Skumkamme, arbejder de sig frem, snart omtrent Side om Side, snart det ene forrest efter en Vending. Deres Master bøjer sig, Skummet fyger som Damp for Bougen, og de blanke Luv-Sider løfter sig op af Vandet, medens den salte Fraade fosser ind over Besætningen, og Sejlene mørknes langt op af Væde. Og endelig, efter en Kamp, hvor hver Nerve har givet sit yderste, naa's Maallinjen. Ind flyver det sejrende Fartøj, medens Flaget hejses under Nokken, og Skipper og Besætning trækker Vejret langt og dybt.

— Ingen, der ikke har set det, aner *hvor* betagende en Skønhedsudfoldelse det er, naar et af de store Kapsejladsfartøjer kommer brusende ind over Maallinjen. I hvide Flager skydes Skummet bort fra dets Bug, der staar et Sus af Storm fra dets Rigning, og krængende over i en Vinkel af maaske 50 Grader lægger det hele sin mægtige Sejlflade — Tusinde af Kvadratfod — gyldent lysende i Solskæret, ind over Dommerskibet, medens Kølvandet syder som en Katarakt bag dets Hæk. Dette er Pragt, et Skønhedsindtryk saa intenst, at Hjærtet staar udi ens Hals derved.

— —

Eller Billedet skifter fra Kapsejladsernes Turneringsglans til Krydstogternes drøje Basketag, ensomme Vagter ved Roret, *dolce far niente* i bagende Sol, Forsker-Ekspeditioner til afsides Indvande eller øde Holme. I Henseende til Opøvelsen af mandig Vilje, Snarraadighed og Udholdenhed staar Lystsejladsen, drevet med Energi og i mindre Fartøjer, sikkert ikke tilbage for Kapsejladsen, og den ejer forud for den sidste det nære og fortsatte Samliv med Naturen i Storm og Stille, ved Dag og Nat, al *outing*-Tilværelsens Ubundethed, aandelige og legemlige Sundhedsgiven og Naturglæde — mest fortættet vel nok i Form af Ene-Sejlads. Næppe *tager* vel nogen Idræt sin Mand i den Grad som Enkeltmandssejlads. Det lille Skib er hans Hjem, giver ham stedse nok at gøre, stiller sine Fordringer. Paa én Gang er han Skipper, Matros og Kok — men han er tillige Konge, enevældig Monark i sit lille Rige. Han sej-

ler, *naar* han vil, og *hvorhen* han vil, om ellers Vindenes Herre tilsteder det, og tørner ind, naar han vil. Blandt Sejlsportsmændenes misundelsesværdige Skare er Ene-Sejleren vist, naar alt kommer til alt, den mest misundelsesværdige.

Billedet af en Kapsejladsdag tegner sig „paa Loddet" havde maattet krybe ind til Ankerplads under Kysten — bort fra de hylende, brølende Damperes Vej — og saa vaad, at man opgav al Tanke om at beslaa Sejl mere end blot ligetil og kun attraaede at komme vel under Dæk, faa lavet en Kop skoldhed The paa det buldrende Primus-

Fartøjet „lægger Øret til".

helst i sommerlig Glans — de kan jo iøvrigt være bistre nok. Fra „Lystsejlernes" Verden henter jeg nu frem et af langt fattigere og graaere Lød — rig nok dog for alle „indviede".

En Morgen i det tidlige Foraar, *saa* tidligt, at man hver Dag risikerer Taage, fordi Vinden staar og svinger, og den kolde Luft slaar imod den varme. Taage havde det da ogsaa givet i Aftes, saa tæt, at man apparat, og saa til Køjs med Tæpperne helt oppe under Hagen.

Stille var det — saa stille, at man kunde høre Emmen dryppe fra Rigningen, af og til et dovent Skvalp af Vandet mod Bougen eller op under Laaringen og et fjærnt tungsindigt Fløjt af en Trækfugl, der vel sagtens havde haft saa travlt med Bryllupsrejsen, at den ikke havde kunnet afvente farbart Vejr og var fløjet vild i Taagen.

Og saa var man gledet væk i tryg og

fast Søvn — aa, saa fast og hvilegivende, at man nu, Aar derefter, kan blive helt hjærtesyg af Længsel efter saadan en Søvn.

Indtil man halvt i Drømme hørte en Dunken og Bumsen og endelig kom paa det Rene med, at det var Jollen, der var kommen ind under Hækken, og som ubønhørligt purrede ud. — Naa ja, man *maatte* altsaa til det, selv om det var en kold Omgang! Tænderne klaprer lidt; Udsigterne er ikke gunstige, Taagen ligger tæt og vaad over Vandet, og en bedrøvet Maage sejler tungt paa pjuskede Vinger hen over Bundgarnspælene.

Men vi har jo en Nabo! En grumme lidt soigneret Aalekvase, der rider dovent for en rusten Kæde, med Tang hængende paa Stævnen og fra Garnbommen og med de lappede Sejl i uordentlig Bunke paa Fordæk og nedover Damdækket. Det var altsaa *ham*, der gjorde Spektakel, da vi i Aftes søgte herind!

De er oppe derovre. Der siver Røg op af det lille rustne Skorstensrør henne for, og en branket Lugt af et eller andet stegt blander sig i den raa Taage. Det er ellers ikke Herreliv, de fører dér ombord: Rugbrød og billigste Margarine eller Fedt, — for færre bliver Aalene jo hvert Aar og mindre.

Det er heller ikke helt sikkert, at dette lugter godt, men ikke des mindre hvæsser det Appetiten og opfordrer til Efterlignelse. Et godt Stykke „Stribeflæsk" og nogle Æg paa Panden og en Kop Kaffe saa stærk, at den kan kalde døde til Live.

Der er ligegodt bedre nede i Kahytten end deroppe i alt det graa og klamme, og naar vi faar gjort lidt i Orden, bliver der Udvej for en Pibe. Intet Sted i Verden er bedre end dette lille Rum, hvis Længde næppe er 8 Fod, og hvis Højde kræver en let krummet Ryg; Kaffedampen, der dugger Skylightets Glas, er duftende, fordi vi er borte fra al Tvang, alt det, der Hverdagen igennem er som Smaasten, der trykker i Skoen. Fordi Udlængslen hos os er paa Vej til at stilles, og fordi vi véd, at det kun kommer an paa os selv, hvornaar vi atter vil give Baaden Liv, og hvorhen Kursen skal sættes. Og Bølgeskvulpets Kluk mod Stævnen og Siderne, synes vi, er den sødeste og sagteste Lyd i Verden — naturligvis fordi vi mener, at *den* Stævn og *de* Sider er de fineste og mest yndefulde, vi kender, og fordi det graa Vand, der klukker og synger og risler, skiller saa velsignet forsvarligt fra Pligt og Klokkeslet og stive Flipper og al Civilisations Pestilense!

Men hvad er det? Taagen er ved at lette, Toppen af Bakkerne kigger frem derinde, i store, uldne Byldter driver Emmen ud over Havet, og en Stump blaa Himmel lyser frem som en Forjættelse. Maagerne, der har siddet som Porcelænsfigurer paa Bundgarnspælene, letter, og derude ved Pynten tindrer Søen i Solglans; — saa maa vi vist hellere se at faa lettet paa os. . . .

— —

Men hastigt rinder den danske Lystsejlers Sommer til Ende.

De sidste Morgener, naar vi er kommen ombord i Fartøjet, sér vi, at Duggen ligger som et tykt Sølvmors-Lag over Dæk og Ruftag. Fald og Skøder er stive som Jærn. — Ja, saa er det altsaa forbi for denne Gang. Byen derinde, som i Skumringen vinker med sit Lysmylr, sine Kafeer og Teatre og med Hjemmets første lune Anelse af Kakkelovnsvarme, det faar Magt nu, det lokker, og det drager, Det er Tid at lægge op!

Og saa er det hele da skrabet sammen ombord, de „personlige Ejendele" stuvet i Kufferten, og *Hans* har faaet sine Ordrer med Hensyn til Sejlene og Afleveringen paa Værftet. Endnu en sidste Pibe, mens Oktobervinden sukker i Stag og Vant — og i Jollen roer vi ind til Klubhusbroen, idet vi sender det sidste Blik med et lønligt „Tak for alt godt i Sommer" ud til det lille fine

En Dravat i Øresund.

Skrog og den slanke Rig, der tegner sig som en Silhouet mod Aftenhimlen. — Farvel og Tak! Det var en god Sommer, og mange Kvartmil blev udsejlet, — ogsaa en og anden „*cup*“ erhvervet i rask og munter Dyst. Med en Smule Vemod stikker ogsaa dette „forbi“ os i Hjærtet, som hvert Livets forbi, i hvilket vor Ungdom rinder bort. Men der er dog ved Oplægningen en Følelse af at komme i Havn, en Fornemmelse af Hvile; — nu vadsker vi Hænder og puster ud for at være klar til at tage fat næste Aar. Og Vinteren igennem sejler vi paany Sommerens Farter om igen, vender Logbogens saltvandsplettede Blade og lægger Planer for den kommende Sommer.

Det *er* jo alligevel, ret betænkt, en Fordel ved vort ellers ikke saa velsignede Klima, at man ikke kan sejle hele Aaret. Det er Vinteren i Havn — Vinteren med dens Drømme og dens Udvé, der stiger og stiger for tilsidst med Foraarssolen at bruse gennem vore Aarer, det er *den*, som skærper og stedse forynger Lysten og Iveren.

Farvel da lille flinke Fartøj, og hvil godt under Dit Tag! Nu lægger vi op — for at lægge ud paany, naar Foraarsbrisen piber ud af Køjerne.

— —

I flygtige Rids og løst sammenføjede Billeder er nu her givet en Skildring af en dansk Lystsejlers Aar. Det vil endnu høre ind under denne Artikels Ramme at bringe et Par Data af den danske Lystsejlads' Historie.

Som rationelt øvet, organiseret Idræt er Sejlsporten ung herhjemme. Den første Kapsejlads mellem danske Lystfartøjer afholdtes i 1866 ved Nyborg, og samtidig vedtoges Oprettelsen af vor første sejlsportslige Organisation „Dansk Forening for Lystsejlads“, hvilken senere, efter Sammenslutning med „Københavns Sejlklub“, blev „Kongelig Dansk Yachtklub“. Der havde selvfølgelig ogsaa før den nævnte Organisering været drevet Lystsejlads i danske Farvande, men uden sportsmæssigt Tilsnit eller Plan, og der fandtes kun ganske faa Fartøjer, der kunde gøre Krav paa Betegnelsen Yacht. De fem Mænd, der tog Initiativet til Dannelsen af en sejlsportslig Forening og Afholdelse af Kapsejlads — af hvilken nu kun fhv. Godsejer

En Næsedouche.

Tutein er i Live — fremsatte som Motiver for deres Forehavende, at de hermed tilsigtede „at fremme Interessen for Sejlads med Lystbaade i vore Sunde og Bælter, Udviklingen af denne for vort Fædreland og en stor Del af Nationen velegnede og nyttige Adspredelse". Tanken vandt ret god Tilslutning, der meldte sig til den første Kapsejlads 21 Fartøjer, og da den fik et heldigt og smukt Forløb, bidrog den virkelig i væsentlig Grad til at fremme Interessen for Lyst- og Kapsejlads. I de følgende Aar øgedes vor Lystsejlerflaade betydeligt, og efterhaanden indlededes og udvikledes det sejlsportslige Samkvem med Nabolandene, saaledes at der i de store Stævner i de senere Aar, „Øresundsugen", har deltaget indtil ca. 70 Fartøjer af forskellig Nationalitet. Ved Siden af Kgl. Dansk Yachtchlub er endvidere fremstaaet mange mindre Klubber i Hovedstaden og i Provinsen, deriblandt den meget energiske „Københavns Amatør-Sejlklub," der har haft ikke ringe Betydning for Uddannelsen af nye Sejlsportsmænd.

Fartøjstypen var oprindelig den nationale Brugsbaad af forskellig Art, mere eller mindre tillæmpet efter Kravet. Men under Paavirkning, navnlig fra England, udvikledes efterhaanden en virkelig Yacht, vekslende i Form og Type efter, hvad Yachtkonstruktionens og Teknikens Udvikling og de herskende Maaleregler førte med sig. Ser man saaledes tilbage over den danske Yachtflaade i de svundne 40 Aar, møder man: Den danske, spidsgattede Halv- eller Heldæksbaad, som oftest klinkbygget og forsynet med Sprydsejl. Den danske Kutter, hækbygget, ligestævnet, i Reglen ret lavbordet og med ringe Dybgaaende. Nogle enkelte Repræsentanter for den smalle engelske Kutter af Plankepaa-Kant-Typen. Den norske Dæksbaad af Sinding-Typen, spidsgattet, oftest kravelbygget, smal, af betydeligt Dybgaaende, stærkt udfyldt Middelspant, svær Jærnkøl, rigget med Pælemast og Gaffelsejl. Dernæst den efter Amerikaneren Herreshoffs „Gloriana" udviklede moderne Kutter med kort Køl og udfaldende, skeformet Boug. Fremdeles *bulbkeel*-Baaden, hvis Særpræg er det ringe Deplacement, en under Baaden lodret anbragt Staalplade (til Hindring af Afdrift) og Ballasten anbragt paa denne Plade i Form af en cigarformet Blyklump. Forskellige Variationer af Finnekøls- og Sænkekølsbaade. Og nu endelig, som den alt beherskende, Køl-Kutteren, som den udvikledes efter den ovennævnte „Gloriana", tillæmpet af ypperlige Konstruktører (f. Eks. Watson ,Fife, Oertz, Mellgren, herhjemme A. Benzon, Lindholm, Bonnesen, o. m. a.) og af den gældende Maaleregel.

Ogsaa med Hensyn til Maaleregler, Respit, Sejladsregler o. s. v. har vor Sejlsport i Aarenes Løb gennemgaaet en omfattende Udvikling, og navnlig paa Maalereglernes Omraade har Danmark ved flere Lejligheder indtaget en ledende Stilling, væsentlig i Kraft af Apoteker *Alfred Benzon's* ivrige Arbejde.

Ved Maaleregel forstaar man et System for Udmaaling, ved hvilket man, ved en fastsat haardere eller lettere Beskatning af

Lystfartøjers forskellige Dimensioner (og i Reglen ogsaa Sejlareal), udfinder en Størrelsesangivelse, hvorefter Fartøjerne anbringes i forskellige Klasser. Da flere af disse Maaleregler havde fostret uheldige Fartøjstyper, opstod der Ønske om ved Opstillingen af en ny Maaleregel at begunstige det rummelige, med rigeligt Deplacement og udfyldt Middelspant forsynede, Fartøj, som efter at have gjort Tjeneste paa Kapsejladsbanen vilde kunne gøre Fyldest som Lystfartøj. Af samme Grund ønskede man ved Opstilling af *Byggeregler* at hindre for let og spinkel Bygning. Ved Samarbejde mellem de forskellige Sejlsportsnationer er det nu lykkedes at faa dannet en evropæisk Union, hvis Medlemmer har vedtaget fælles Maaleregel og fælles Byggebestemmelser, der virker i den ovenomtalte Retning, — samt tillige fælles Sejladsregler.

Ogsaa i dette Sammenslutningsarbejde har Danmark taget væsentlig og virksom Del, saa at dets Plads i den evropæiske sejlsportslige Koncert — dets lille og ikke overvættes værdifulde Yachtflaade til Trods — ingenlunde er i sidste Række. Hvortil yderligere maa tages i Betragtning. at vor geografiske Beliggenhed altid maa give vore Kapsejladsbaner Betydning som Mødested for de forskellige nordevropæiske Sejlsportsnationer.

De Folk, der for godt 40 Aar siden dannede vor første Lystsejladsforening, saa' jo utvivlsomt rigtigt, da de ønskede at fremme den „for vort Fædreland og en stor Del af Nationen velegnede og nyttige Adspredelse" og har de — hvilket de utvivlsomt *har* —

Sommerstorm.

bidraget til, at det alligevel ikke helt er Løgn, at Dansken plasker husvant til Søs, fortjener de Tak! At Sejlsporten har haft og fremdeles vil faa Indflydelse paa hele Søfartens og Skibsbygningskunstens Teknik og Udvikling, er givet; man behøver i denne Forbindelse kun at nævne et Navn som gamle Mester Benzons i Nykøbing paa F. For en stor Del gennem Studier af og Eksperimentering med Lystsejlads og Lystfartøjer har han tilført den danske Smaaskibsfart en Fornyelse, der har været væsentlig for dens Levedygtighed; — der kunde nævnes andre Navne ved Siden af Benzons.

Og sér man rent købmandsmæssigt paa Sagen, er det jo umiddelbart indlysende, at det har sin Betydning, at der holdes en — om end lille — Industri i Live, og at der i nogle Sommeruger i og om Københavns Havn svømmer Lystfartøjer — Kombattanter og Tilskuere — til en Værdi af mellem 1 og 2 Millioner Kroner. Men Perspektivet er længere, og hvor langt det rækker, ser man ved at vende sig mod Syd.

Her har Kejser *Wilhelm* — sikkert paa én Gang udfra virkeligt Sportssind og med klog Beregning (bl. a. selvfølgelig ogsaa i Snobberiet) — forstaaet at slaa denne Idræt op, at lade Sporten og Flaaden samvirke. Han bruger disse Stævner, hvor Alverdens Mangemillionærer, Storkøbmænd o. s. v. flokkes, som en kæmpemæssig Reklame — et Avertissement for Tyskland, for Tysklands Flaademagt, for Tysklands Bankbog. *Han* har sét og sagt, at „Tysklands Fremtid ligger paa Havet", at det bl. a. ved maritim Ophjælpning og Udvidelse bør bringes frem til den „Plads i Solen", han attraar for sit Rige. Og *derfor* lader han rundeligt sin Naades Sol skinne over den Idræt, som skaffer ham Søfolk, som skaffer ham Venner (og derigennem Bevillinger), og som skaffer Landet en sund Ungdom.

Ogsaa herhjemme hos os — vi som dog i al Fald har en saa væsentlig Betingelse for Sejlsport som et rent ud ideelt Farvand — burde det huskes, at Lystsejlads er idetmindste „en for Nationen velegnet og nyttig Adspredelse".

Saa vist som dog ogsaa Danmark endnu bør søge en Del af sin Fremtid paa Havet, og saa vist som Sø og salten Brise og nøje Forhold til Naturen i hver dens Ytring og Udfoldelse er godt for Undgommen, — saa vist kunde Sejlsporten herhjemme med Føje have Krav paa „en Plads i Solen".

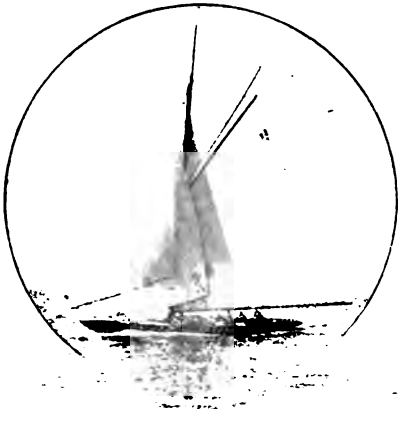

CARL HALL

Af HOTHER PLOUG.

ATTER har Døden ranet en af vore gode Mænd, en af dem, der stod paa Forpost i vort lille, om Fremtiden ubekymrede Samfund. Et Par Ord om hans Personlighed vil maaske være paa deres Plads.

Han fødtes i et lykkeligt, solomstraalet Hjem. Efter sin ældste Søns Fødsel i 1839 var Fru Hall i en Aarrække svagelig, og den anden kraftige Dreng blev derfor modtaget med Fryd, da han den 13. August 1848 indtraadte i Verden, ligesom ogsaa store Forventninger tidlig knyttedes til ham. I hans Ydre var vel oprindelig de karakterfulde Brøndstedske Træk de herskende, men efterhaanden som han voksede til, dukkede flere og flere Ligheder med Faderen frem. Han fik hans prægtige krøllede Haar, hans brede Skuldre og stoute Skikkelse; og i hans modne Alder var han med sit af alskens Idræter hærdede Legeme og sin spændstige Gang sikkert en af Landets smukkeste Mænd, ret et ædelt Skud af vor danske Race. Selv i de gyselige Trykpapirsbilleder, Bladene bragte ved hans Død, havde et Grundpræg af mandig Skønhed ikke kunnet helt udslettes.

Jeg saa ham første Gang paa Skolepladsen paa Christianshavn. Den kønne, raske Dreng med den begyndende blonde Løvemanke var Genstand for Kammeraternes hemmelige Beundring; og med sin jævne Munterhed og sine lystige Indfald vandt han tidlig alles Venskab. Ved Skoleskovturen 1865 udmærkede han sig første Gang. Efter en herlig Dag skulde efter Skolens Skik en af Turens Direktører tale til sin Rektor. Vedkommende var imidlertid ikke kampdygtig, og saa maatte Carl Hall til det. Ganske uforberedt traadte han frem foran de andre Drenge, og med den naturligste Ynde og Belevenhed improviserede han sin Tale. Jeg ser endnu for mig Hammerichs henrykte Udtryk ved at se saa megen naturlig Anstand og Snarraadighed forenede, og han kvitterede ogsaa derfor ved istedenfor det obligate „Leve“ for Borgerdydsskolen at udbringe et for Turens Direktører, en i Skolens Annaler uhørt Æresbevisning. Nogen Mønsterdicipel var Hall iøvrigt ikke; dertil gjorde han for mange gale Streger.

Han blev Student, tog fem Aar efter (1872) statsvidenskabelig Eksamen med et godt Laud, og havde da efter alles Mening en smuk Karriére for sig. Man ansaa ham almindelig for prædestineret til at blive Diplomat; men ogsaa som vordende Redaktør af „Dagbladet“ havde mange Øjnene henvendt paa ham. Glimrende Betingelser for en politisk Løbebane sad han inde med: ypperligt Hoved, megen arvet Kultur, et ligevægtigt Sind og rige Glimt af Faderens straalende Lune. Han forberedte sig da ogsaa ved et længere Ophold i Frankrig til en

udenrigsministeriel Løbebane. I disse Aar optoges han maaske vel meget af Selskabelighed. Det var ikke til at undgaa med saadan en Vennekreds som Bakkegaardens og med saadanne personlige Egenskaber. Han bevaredes dog lykkeligvis fra at gaa tilbunds i Verdenslivet, og hvad der mest af alt bevarede ham derfor, var Forholdet til hans Moder. Medens den ældste Søn blev Faderens Fortrolige og den grundige Kender af hans Livsbane og Oplevelser, blev Carl Moderens Yndling og Hjælperen i hendes udstrakte Godgørenhed. Hendes ekcentriske, undertiden ret drastiske Indfald kontrabalanceredes paa den morsomste Maade af Verden af hans sunde Fornuft og større Kendskab til denne Verdens Skrøbeligheder. Han sørgede i Stilhed men paa en praktisk Maade for, at hendes grandiose Rundhaandethed ikke blev misbrugt men kom til at virke paa de rette Steder. En Opgave for sig selv fik han i Arbejdet for de vanføre, hvor han har været med fra den Tid, Præsten Hans Knudsen i Midten af Halvfjerserne stiftede Samfundet for disse nødlidende. Hans Virksomhed paa dette Omraade skattes højt af alle dem, han dér kom i Berøring med.

Da Hall nærmede sig de tredive Aar, maatte han med Smerte se sin Karriére i Embedsstanden lukket for al Fremtid. En i hans Moders Slægt arvelig Tunghørighed tog saa stærkt til, at han ikke vilde kunne indtræde i noget af de højere Embeder, hvor det mundtlige Element er det overvejende. En beskeden Plads i Finansministeriet blev da hele hans Virken i Statens Tjeneste uden dog i mindste Maade at tilfredsstille hans Virksomhedstrang. Med saa megen større Energi greb han sine Forretninger i Velgørenhedens Tjeneste an samtidig med, at han med Lidenskab kastedede sig over Bjergsporten.

Der var meget af Bedriftens Aand i Carl Hall. Det var denne Aand nok saa meget som Døvheden, der lokkede ham ud paa de farefulde Bjergbestigninger. I Marts 1877 læste han i „Fædrelandet" en Feuilleton af Christoffer Hage om Montblanc, der ender med de udfordrende Ord:

Ingen Dansk har besteget Montblanc.

De slog ned i ham; han, der alt havde stort Herredømme over sit Legeme og nogen Øvelse, trænede sig hele den følgende Vinter, og i Sommeren 1878 tog han Kæmpen med Storm tillige med flere andre Toppe i Alperne, særlig „Jomfruen", den vanskeligste af dem alle. Med sin sunde Natursans lærte han dog snart for Schweiz at foretrække Norge, hvor han gjorde glimrende Erobringer for Bestigningen. Herom vil imidlertid en mere kyndig Pen skrive her i Tidsskriftet. Kun følgende lille Træk, der ganske ligner ham:

Han mødte i Jotunheimen en norsk Student, der havde begaaet den Uforsigtighed at gaa derop med sin Søster uden Vejviser, og som havde flakket om i halvandet Døgn uden at faa hverken vaadt eller tørt. Hall tog sig paa bedste Maade af de forkomne, gav dem først noget at spise og derefter en Overhaling for deres Ubesindighed. Ved Afskeden tilbød han at dele sit jordiske Gods med dem og gav dem med paa Vejen — et lille Stykke Chocolade, en Havana Cigar og to Brandrethspiller.

Den Aften, Christiansborg brændte, var han forrest og fremmest, hvor der var Fare paa Færde. Praktisk som altid tog han sin Bjærgøkse med, huggede sig frem, hvor ingen anden saa hurtig kunde komme, og øverst oppe paa Muren ud mod Thorvaldsens Museum dirigerede han den store Sprøjtes Straale i Flammernes umiddelbare Nærhed, saa den faldt med fuld Kraft paa de rette Steder. Da han ved Midnat sad nede paa Kafeen og svalede sig ved et Glas Øl, faldt det ham ind, at Brandmændene ogsaa havde fortjent en Bajer. Faa Øjeblikke efter var han igen deroppe, denne Gang med

12 halve Bajere fordelt i sine Lommer. Brandfolkene lønnede ham med et velfortjent Hurra.

I disse Aar — Begyndelsen af Firserne — havde han imidlertid fundet det Arbejdsfelt, der skulde fylde hans senere Liv, give ham det Midtpunkt, han hidtil havde savnet, og sikre ham et hædret Navn blandt Danske. Opvokset paa Bakkegaarden havde han tidlig indsuget Nationalliberalismens Grundsætninger. Had til Rusland, Preussen og Junkerdømmet paa den ene Side og Begejstring for Folkenes Frihed paa den anden var Grundstativet for hans politiske Meninger. Han kunde derfor ikke helt følge sine Bysbørn, da disse efter Estrups Tiltræden i 1875 bøjede mere til Højre, og mens man i København samlede ind til den russiske Hær, forkyndte han højlydt sine tyrkofile Sympatier. I Femtenaarsalderen havde han oplevet Dannevirke og Dybbøl, to Aar efter Sadowa og endelig som ung Student Wörth og Sedan. De gamle græd dengang. Fra Lehmann og Edvard Lembcke til Tscherning og Peder Hjort: over hele Linien Fortvivlelse. Men i den unge Slægt var der dem, der ikke sank sammen. Carl Hall og en lille Venneskare blev da klare over, at skulde Danmark i de ny Omgivelser føre mere end et Skinliv, saa maatte al Kraft sættes paa at bygge et Værn mod ydre Fjender, og dette Værn maatte — det var de alt dengang paa det rene med — bestaa i Hovedstadens fuldstændige Befæstning tillands og tilvands.

Saa kaldedes han da til Redaktør af „Vort Forsvar" og blev i den Stilling til sin Død. Syv og tyve lange Aar stod han trofast paa denne Forpost; han biede og biede, skuffedes, biede atter, og saa næppe Kimingen af den gryende Dag, før Døden lukkede hans Øjne. Søger man nu at karakterisere hans Virken i „Vort Forsvars" Tjeneste som Journalistik, ligger det nær at mindes Plougs lange Tjeneste ved „Fædrelandet". Begge havde de jo den Opgave, som man med et rundt Udtryk kan kalde „at støde i Gjallerhornet". Betydelige Forskelle i Opgavernes Omfang — den ene styrede et Dagblad, den anden et Ugeblad, den ene arbejdede med hele det politiske Stof, den anden med en enkelt afgrænset Opgave — vil ikke forstyrre den opmærksomme Iagttager, særlig da de tildels udligne hinanden.

Ploug, den ældre Tids Mand, hørte, som Topsøe smukt har sagt det, til dem, hvem „Inspirationen elsker at besøge i Løndom". Han fik bedst Dampen op i en natlig Time ved sit Skrivebord; hans Artikler virker ved deres impulsive Kraft og deres ejendommelige sproglige Glands, en Egenskab, som endog aftvang den kritiske Hørup Beundring. Han var, naar det kneb, istand til at fylde hele Bladet selv, og dette havde da ogsaa sit Ry netop ved at være det personlige Udtryk for hans Synsmaade. Derimod kneb det i hans senere Aar med at samarbejde med yngre; den *redaktionelle* Side af Bladet var og blev hans svage Side.

Hvor helt anderledes virkede ikke Carl Hall. Han, der som Faderen nærmest var det mundtlige Ords Mand, kan som Skribent neppe sættes højt; en vis Tørhed ved hans Skrivemaade gør, at hans forskellige Artikler, hvor varm en Følelse der end bærer dem, har svært ved at individualisere sig for Erindringen. Man husker ikke den og den bestemte Opsats af ham, men for Erindringen staar blot „Vort Forsvar" som en storladen Helhed, Bladet med den faste Kurs og de faste Principer. Sagen er den, at Carl Hall var *Redaktøren κατ ἐξοχήν*, den udmærkede Formidler af det Stof, de Tanker, som Fagmænd og andre sagkyndige skænkede ham. Som Indsamler og Ordner af dette Stof var han ubetalelig. Her anvendte han alle sine ualmindelige Evner: hans Kvikhed, hans Elskværdighed, hans Lune; hans hensynsløse Energi, hans Taalmodighed, hans Snarraadighed, hans Logik og hans undertiden ret tvivlsomme Dialektik — alt stilledes i den

Opgaves Tjeneste at gøre „Vort Forsvar" til et fyldigt Organ for Forsvarssagen. Tre Rejser til Frederiksborg foretog han saaledes engang for én Artikels Skyld. Men den var ogsaa af Hostrup.

Hans Opgave var ikke let. Det er aldrig let at skulle bringe mange Hoveder under èn Hat; og han skulde bringe Højre- og Venstrehoveder under samme. Det lykkedes ikke altid. Hans i disse Dage citerede Ytring: „Naar man angribes af en Røver, er det et Gode at have en Revolver i Huset, selv om den endnu ikke er betalt" har i sin let gennemskuelige Sofistik næppe overbevist nogen renlivet Venstremand om Provisoriernes Lovlighed; og hans Angreb paa det estrupske Højre efter Systemskiftet vakte ikke helt uden Grund Harme hos gamle Officerer, der endnu huskede Hørups Tale om „den pjudskede lille Blee". Men lad ham have fejlet hist og her: Ingen, der med blot nogen Stadighed har fulgt hans Blad, vil kunne nægte ham sin Beundring for den Maade, hvorpaa han i det hele og store forstod at holde Tungen lige i Munden og at styre sin Skude gennem Revler og Skær med Øjet fæstet paa det fjerne Maal.

Maaske kom hans Tunghørighed ham her noget tilgode. Gamle Gjødvad fortalte mig engang, hvorledes den galante Christian den Ottende, da han beklagede Kammerherre Kroghs Døvhed, fik det Svar: „Det gør ikke noget, Deres Majestæt, saa hører man ikke alt det Sludder, de siger heroppe." Carl Hall forstod ligesaagodt som den djærve Kammerherre at gøre sin Tunghørighed frugtbringende i sin Sags Tjeneste. Naar han, Sønnen af den berømte Parlamentariker, de mange politiske Kompromis'ers Mand, blev den strængt ensidige Bruger af den rette Linies Taktik, noget, der ikke var sunget for hans Vugge, saa har Døvheden, Friheden for at plages med „det gode danske Vrøvl" vel nok havt sin Andel deri.

Men stædig kunde han være, stædig som en Ulykke. Var han kommen ind paa én Tankegang, var det ikke let at faa ham gjort en anden begribelig; og selv overfor de fortræffeligste Fornuftgrunde vendte han da i Ordets allerbogstaveligste Forstand det døve Øre til. Jeg kender den, der under en bevæget Samtale med ham fire Gange maatte søge bag hans Ryg for at faa fat paa hans Hørerør.

En energisk Arbejder var han i sit Kald. Forsvarssagen var aldrig ude af hans Tanker; Nat og Dag fulgte den ham. Det er med fuldkommen Ret, at det er sagt, at ingen civil Mand har arbejdet saa meget for den Sag som Carl Hall. Hans Livsskæbne dømte ham til at forblive i enlig Stand; det blev da hans offentlige Interesser, hans Arbejde for sit Folks og sine Medborgeres Vel, der gav hans Liv Indhold.

Underlig leges der med Menneskers Skæbne. I ni lange Aar laa hans Fader og ventede paa Døden, mens hans halvt udslukte Øje fulgte Tidens Gang. Ofte har han i Stilhed sukket efter Befrielsen. Sønnen rammer Døden, mens han staar i sin fulde Manddoms Kraft, og i et Øjeblik, hvor vi mere end nogensinde trængte til ham, ja, hvor han næsten syntes uundværlig. Var det Guds Finger? Skulde han og Johannes Clausen skaanes for at opleve *det, som kommer*? Qui vivra, verra.

Men som han var, staar han for min Erindring som det ædleste Skud af vore gode, frisindede Borgerslægter fra Liberalismens Tid. En Mand af Ord og Ære, alle ridderlige Dyders Spejl.

DE TO DEKLARATIONER OM ØSTERSØ OG VESTERHAV

Af Franz v. Jessen

Den 24de April offenliggjordes samtidig — henholdsvis fra St. Petersborg og Berlin — følgende to „Deklarationer", som her er oversatte til Dansk efter den franske Originaltekst (saaledes som den findes i *Le Temps*, Paris, for 25. og 26. April d. A.):

ERKLÆRING

Idet Danmarks, Frankrigs, Nederlandenes, Storbritanniens, Sveriges og Tysklands Regeringer

er besjælede af Ønsket om at styrke de Baand, Venskab og et godt Naboskab har knyttet mellem deres respektive Stater, og derved at bidrage til den almindelige Freds Bevarelse,

og idet de erkender, at deres Politik med Hensyn til de til Nordsøen grænsende Egne har Opretholdelsen af den nuværende territoriale *status quo* til Formaal,

ERKLÆRER DE,

at de er fast besluttede paa at bevare uantastede og gensidig at respektere de suveræne Rettigheder, som for Tiden tilkommer deres Lande paa deres i disse Egne beliggende Territorier.

I det Tilfælde, at den nuværende territoriale *status quo* i de til Nordsøen grænsende Egne efter en af de ovenfor nævnte Regeringers Mening skulde blive truet af forefaldende Begivenheder, skal de Magter, der har undertegnet nærværende Erklæring, træde i Forbindelse med hverandre for ved Hjælp af en Overenskomst, der vil være at afslutte mellem dem, at blive enige om de Foranstaltninger, som de maatte anse for skikkede til at opretholde deres Besiddelsers *status quo*.

Nærværende Erklæring skal ratificeres indenfor den kortest mulige Frist. Ratificationerne skal, saa snart ske kan og senest den 31. December 1908, afleveres i Berlin. Der skal optages en Protokol over hver Ratifikations Aflevering, og en bekræftet Afskrift heraf skal ad den diplomatiske Vej oversendes til de underskrivende Magter.

Til Bekræftelse herpaa har de respektive Befuldmægtigede undertegnet o. s. v.

Saaledes sket i Berlin, d. 23. April 1908.

(Underskrifter)

ERKLÆRING

Idet Hans Majestæt Kongen af Danmark,
Hans Majestæt Kejseren af Rusland,
Hans Majestæt Kongen af Sverige
og Hans Majestæt Kejseren af Tyskland,
Konge af Prøjssen*),

er besjælede af Ønsket om at styrke de Baand, Venskab og et godt Naboskab har knyttet mellem deres respektive Stater, og derved at bidrage til den almindelige Freds Bevarelse,

og idet de erkender, at deres Politik med Hensyn til de til Østersøen grænsende Egne har Opretholdelsen af den nuværende territoriale *status quo* til Formaal,

ERKLÆRER DERES REGERINGER,

at de er fast besluttede paa uantastede at opretholde Kongen af Danmarks, Kejseren af Ruslands, Kongen af Sveriges og Kejseren af Tyskland, Kongen af Prøjssens*) Rettigheder vedrørende deres Besiddelser paa Fastlandet eller Øerne i de nævnte Egne.

I det Tilfælde, at den nuværende territoriale *status quo* i de til Østersøen grænsende Egne skulde blive truet af forefaldende Begivenheder, skal de fire Magter, der har undertegnet nærværende Erklæring, træde i Forbindelse med hverandre for at komme overens om de Foranstaltninger, som de maatte anse det for nyttigt at træffe til Opretholdelsen af *status quo*.

Til Bekræftelse herpaa har de Befuldmægtigede underskrevet etc.

Saaledes sket i St. Petersborg den 23. April 1908.

(Underskrifter)

MEMORANDUM

Ved Underskrivelsen af Erklæringen af Dags Dato mener de undertegnede, efter deres respektive Regeringers Befaling, at burde præcisere:

At den Grundsætning om Opretholdelsen

MEMORANDUM

Ved Underskrivelsen af Erklæringen af Dags Dato mener de undertegnede, efter deres respektive Regeringers Befaling, at burde præcisere:

1) At den Grundsætning om Opretholdelsen af *status quo*, som fastslaaes i nævnte Erklæring, kun vedrører den territoriale Ukrænkelighed af samtlige de høje kontraherende Parters nuværende Besiddelser i de til Nordsøen grænsende Egne, og at følgelig Erklæringen ikke paa nogen Maade vil kunne paakaldes, naar det drejer sig om den frie Udøvelse af de høje kontraherende Parters Suverænitetsrettigheder over deres respektive, nysnævnte Besiddelser.

2) At med Hensyn til nævnte Erklæring skal Nordsøen betragtes som udstrækkende sig mod Øst til det Sted, hvor den forener sig med Østersøens Vande.

Saaledes sket i Berlin etc.

(Underskrifter)

af *status quo*, som fastslaaes i nævnte Erklæring, kun vedrører den territoriale Ukrænkelighed af samtlige de høje kontraherende Parters nuværende Besiddelser i de til Østersøen grænsende Egne, og at følgelig Erklæringen ikke paa nogen Maade vil kunne paakaldes, naar det drejer sig om den frie Udøvelse af de høje kontraherende Parters Suverænitetsrettigheder over deres respektive, nysnævnte Besiddelser.

Saaledes sket i St. Petersborg etc.

(Underskrifter)

*) Den franske Tekst har Titulaturen: „Kejser af Tyskland, Konge af Prøjssen", skøndt den, som bekendt, rigtig burde lyde: „Tysk Kejser, Konge af Prøjssen" (Deutscher Kaiser, König von Preussen). O. A.

Disse to Deklarationer er tydelig nok byggede over samme Forbillede (sandsynligvis den mellem Frankrig, Spanien og England 16. Maj 1907 afsluttede Overenskomst om Middelhavet). Fælles for dem er først og fremmest de Sætninger, hvori deres Hovedformaal angives at være dels „den almindelige Freds Bevarelse", dels de høje kontraherende Parters Vilje og Ønske om at opretholde den nuværende Tingenes Tilstand og de suveræne Rettigheder, som tilkommer hver enkelt af Magterne paa de til de to Have grænsende Landomraader. I begge Deklarationerne er der endvidere ved en overdaadig Anvendelse af Betegnelsen „territorial" skaffet Sikkerhed for, at de to diplomatiske *Instrumenter* ikke kan finde Anvendelse paa eller overhovedet vedkommer maritime Anliggender i Østersø og Vesterhav. Dette Punkt har særlig Betydning ved Østersø-Deklarationen, hvorpaa Storbritannien ikke er Medunderskriver; saafremt Deklarationen ikke udtrykkelig havde begrænset sit Omraade til at omfatte de territoriale Forhold ved dette Indhav, vilde det have været vanskeligt, for ikke at sige umuligt for Storbritannien at lade sig trænge ud af de kontraherende Staters Række. — Endelig har de to Deklarationer det vedhæftede Memorandum fælles. Om dets Rækkevidde vil der blive Lejlighed til at tale senere i denne Redegørelse.

Deklarationernes Form afviger — i hvert Fald saa vidt den er kendt gennem *Le Temps*' Offenliggørelse — fra den i Traktater sædvanlig benyttede. Medens Nordsø-Deklarationen mod Skik og Brug slet ikke nævner de kontraherende Statsoverhoveder, sker dette vel i Østersø-Deklarationen, men dog kun for senere at lægge „Erklæringen" i de paagældende Regeringers Mund. Nordsø-Deklarationen er undertegnet af Stater med parlamentarisk Regeringsform; for Østersøens Vedkommende findes blandt de kontraherende Suveræner Kejseren af Rusland, som til Trods for Rigsdumaens Oprettelse udtrykkelig har forbeholdt sig sin Selvherskermyndighed i dens fulde Omfang. Maaske dette begrunder Forskellen i de to Deklarationers ydre Form.

Medens Nordsø-Deklarationen gaar ud paa baade „at bevare uantastede" (*intacts*) og

„gensidig at respektere" de høje kontraherende Parters suveræne Rettigheder paa de til Nordsøen grænsende Territorier, mangler de fremhævede Ord („gensidig at respektere") i den tilsvarende Erklæring vedrørende Østersøen. Det er ikke sikkert, at denne Forskel har nogen virkelig Betydning. Men paa den anden Side er det heller ikke udelukket, at de tre Ord kan være fjærnede fra Østersø-Deklarationen af Hensyn til Sverige. En udtrykkelig Forpligtelse til at skulle *respektere* Ruslands frie Udøvelse af dets suveræne Rettigheder paa Ålandsøerne — hvorom senere — kunde Sverige i hvert Fald have gode Aarsager til ikke at ønske særlig understreget.

En lignende Forskel findes i de Afsnit, der foreskriver Regler for de Tilfælde, hvor den territoriale *status quo* maatte blive truet af forefaldende Begivenheder (*des événements quelconques*). Vesterhavs-Magterne bestemmer, at de først skal træde i Forbindelse med hverandre og dernæst *ved Hjælp af en Overenskomst*, som vil være at afslutte mellem dem, blive enige om de nødvendige Foranstaltninger til Opretholdelse af *status quo*. Østersø-Magterne derimod vil nøjes med at „træde i Forbindelse med hverandre for at komme overens" om disse samme Foranstaltninger. Den sidste Vej er aabenbart den korteste. Men om den derfor i givet Fald vil føre hurtigere til Maalet, er slet ikke sikkert.

Spørgsmaalet om, hvor Østersøen begynder og Vesterhavet holder op — eller omvendt — er med mageløs Snedighed besvaret i Nordsø-Deklarationens Memorandum, Punkt 2, hvori det hedder, at Nordsøen udstrækker sig mod Øst til det Sted, hvor den — forener sig med Østersøen! Nu er imidlertid en Række af de Magter, der har undertegnet Vesterhav-Deklarationen, tidligere, ved Fiskeri-Konventionen af 6. Maj 1882, kommen overens om at fastsætte Nordsøens Grænser. Disse Magter var: Belgien, Danmark, Frankrig, Nederlandene, Storbritannien og Tyskland. Fiskerikonventionens Artikel 4 bestemmer, at Nordsøen mod Øst — hvilket Verdenshjørne i den givne Forbindelse alene kommer i Betragtning — strækker sig fra den 61. nordlige Breddegrad ved den norske Kyst (Sognefjord) til Kap Lindesnæs og derfra atter i lige Linje til Hanstholm Fyr paa Jyllands Vestkyst. Heraf fremgaar, at hverken Skagerak eller Kattegat i denne Konvention af 1882 medregnes til Nordsøen. Da nu Sverige, der grænser baade til Skagerak og Kattegat, udtrykkelig er taget med ogsaa i Nordsø-Deklarationen, er det givet, at Sverige maa have en Kyststrækning ved dette Hav, og at altsaa de i Fiskerikonventionen af 1882 fastsatte Grænser for Nordsøens Udstrækning mod Øst ikke længere anerkendes af de den Gang kontraherende Magter, i hvert Fald da kun saa vidt Fiskeriet i Vesterhavet angaar.

Paa denne Maade er der opstaaet en mærkelig Inkonsekvens i Magternes Behandling af det geografiske Begreb „Nordsøen". Paa den ene Side har de, da de gav Sverige Adgang til Nordsø-Magternes Samfund, ganske set bort fra Grænse-Bestemmelserne i Fiskerikonventionen af 6. Maj 1882 — og omvendt har de netop benyttet denne samme Konventions Grænse-Bestemmelser, da England overfor Tyskland skulde begrunde sit Ønske om, at Frankrig blev anerkendt som Nordsø-Magt. Dette skal just ikke bidrage til at gøre Definitionen i Nordsø-Deklarationens Memorandum Punkt 2 mere forstaaelig eller nyttigere. Sandsynligt, men langt fra afgjort, er det, at det Sted, hvor „Nordsøen forener sig med Østersøens Vande", maa ligge omtrent paa det Sted, hvor Skagerak forener sig med Kattegats Vande. Hvis denne Opfattelse er rigtig, kunde Grænsen mellem Nordsø og Østersø maaske siges at ligge paa Linjen Skagen-Marstrand (Gøteborg), og i saa Fald vilde den svenske Nordsø-

Kyst altsaa strække sig fra den norske Grænse, nord for Strømstad, til Marstrand (c. 140 Kilometer). Men særlig naar man støtter sig til engelske Kort — der udtrykkelig kun regner Østersøen til en Linje Syd om de danske Øer — er den Mulighed ogsaa tilstede, at Nord- og Østersø kan tænkes at mødes i Sundet og Bælterne, saaledes at Kattegat altsaa kom til at høre til Nordsøen. Forvirringen er kort sagt fuldstændig, og Diplomaterne har ved Affattetsen af det anførte Memorandum Punkt 2 givet Slægtled af Kommissioner, Kongresser og Konferencer et næsten uudtømmeligt Arbejdsstof til Prøvelse af deres Skarpsindighed.

Den britiske Udenrigsminister Sir EDWARD GREY udtalte i Underhuset (5. Maj), at „Definitionen" af Nordsøens Udstrækning mod Øst væsenlig havde den Betydning at hindre, at der opstod et „tomt Rum", hvorom ingen mellemstatslige Aftaler fandtes. Dette er selvfølgelig en Fordel. Men Vanskelighederne vedbliver at bestaa. Hvis f. Eks. *status quo* blev truet i Kattegat, skulde saa de Stater, som maatte føle sig foruroligede ved Truslen, sætte sig i Forbindelse med Nordsø- eller med Østersø-Deklarationens Magtgrupper? Paa den Slags Spørgsmaal indeholder Punkt 2 i Nordsø-Deklarationens Memorandum ikke noget Svar. Men det skal ogsaa indrømmes, at den Dag, *status quo* virkelig bliver truet, vil det ikke falde nogen ind at rette Spørgsmaal til eller vente Svar af enten den ene eller den anden af Deklarationerne.

Belgien og Norge er ikke Medunderskrivere paa Nordsø-Deklarationen. Dette har sin Aarsag i, at der for begge disse Staters Vedkommende allerede forefindes Traktater til „Sikring" af deres Neutralitet, henholdsvis Integritet, undertegnet af samtlige de paa hvert Sted interesserede Stormagter. Den norske Integritets-Traktat — afsluttet 2. November 1907 mellem Norge, Tyskland, England, Frankrig og Rusland — afløste for Norges Vedkommende den saakaldte „Novembertraktat" af 25. Novbr. 1855, hvori England og Frankrig forpligtede sig til at bistaa de den Gang forenede Kongeriger Norge og Sverige med tilstrækkelige Stridskræfter, hvis de skulde blive angrebne af Rusland. Formelt bestod imidlertid denne Traktat vedvarende for Sverige, og den blev først ophævet ved en Deklaration, undertegnet i Stockholm 23. April, samtidig med Nord- og Østersø-Deklarationernes Undertegning i Berlin og Petersborg. Spørgsmaalet om, hvorledes der for Sverige skulde findes en passende, for det selv antagelig Afløsning af Novembertraktaten — thi en Efterligning af den norske Integritetstraktat ansaa Svenskerne for ganske uforenelig med deres stats- og folkelige Værdighed — har spillet en Rolle under Nord- og Østersø-Deklarationernes Tilblivelse.

Dermed er vi imidlertid allerede komne ind paa

Deklarationernes Historie.

I flere Aar har „Østersøens Lukning" været et Æmne, der beskæftigede den engelske og tyske Presse.

Til Trods for, at alle Evropas Statsoverhoveder har benyttet enhver Lejlighed til at gentage deres Ønske om Fredens Bevarelse, og skøndt Kejser VILHELM II ikke blot i Ord, men ogsaa i Gærning har vist sin gode Vilje til at bidrage til dette Ønskes Opfyldelse, er det britiske Folks Mistanke til Tysklands Hensigter dog aldrig bragt til Hvile. Med eller uden Grund, men i hvert Fald haardnakket og vidt udbredt har der i Englands offenlige Mening dannet sig den Opfattelse, at Kejser Vilhelms rastløse Virketrang og mægtige Ærgærrighed stræbte henimod det Maal at opbygge et tysk Verdensherredømme, som kunde blive Storbritanniens jævnbyrdigt eller maaske endog overlegent. Den tyske Flaadepolitik, som Kejseren personlig har ofret en utrættelig Inter-

esse og et omfattende Arbejde, syntes Briterne en Bekræftelse paa deres Anskuelse. Men endnu mere foruroligedes de dog af det uhyre Opsving, tysk Industri, Handel og Skibsfart tog viden om paa Kloden. Ingen kyndig Iagttager kunde undgaa at lægge Mærke til, at Tyskland endog i Egne, hvor England fra gammel Tid ejede det kommercielle Hegemoni, vandt saa stærkt ind paa Livet af sin Konkurrent, at det kun kunde være et Spørgsmaal om faa Aar, naar England skulde blive distanceret. I det fjærne Østen f. Eks., hvor Tyskland er en ren Parvenu, medens England har en hundredaarig Overlevering foruden rige Kolonier med ypperlige Havne at støtte sig til, gjorde Tyskland Kæmpefremskridt, medens Englands Handel og Skibsfart syntes stivnet i Rutine og sløv, tryg Sikkerhedsfølelse. Med beundringsværdig Udholdenhed, Sejghed og planmæssig Stræben arbejdede Verden over tyske Kolonister sig frem som Pionerer for deres Hjemlands Udførsel. Ja, i selve de britiske Kolonier voksede tysk Kolonisation sig bred og mægtig. Overalt — nær og fjærn — hvor Briten saa hen, overalt hvor han tidligere ubestridt var Herren og Mesteren, mødte han nu den dygtige, flittige og uudryddelige Tysker som sin farligste Medbejler.

Ogsaa andre politiske Faktorer gjorde sig gældende. I fuld Overensstemmelse med sine skiftende konservative og liberale Regeringer og med en for britisk Statsskik paafaldende tydelig Indsats af personligt Initiativ arbejdede KONG EDWARD VII med Held paa at knytte Maske for Maske i det Næt af Forbund og Venskaber („Ententer"), hvis Formaal var — gennem ærlige Forhandlinger og paalidelige, praktisk formulerede Aftaler — at fjærne Aarsagerne til Rivninger, Sammenstød og gensidige Vanskeligheder i Evropa, Asien og Afrika, hvor Englands Besiddelser og Indflydelses-Sfærer grænser op til andre evropæiske Stormagters. Til Forbundet med Japan — Gøgeungen i den østasiatiske Rede — sluttede sig „den venskabelige Forstaaelse" med Frankrig, Middelhavs-Ententen, der omfattede yderligere Spanien og Italien, samt endelig den vidtrækkende Overenskomst med Rusland. Det var uhyre Land- og Havomraader, som blev omspændt af disse Aftaler. Vejen til Indien var atter en Gang bleven sikret. Paa den asiatiske Stillehavskyst, i Bagindien, ved Forindiens Nordgrænse, i Centralasien og i Nordafrika fra Atlanterhavet til Suezkanalen skulde fremtidig ingen evropæisk Stormagt vove med List eller Vold at gribe ind i den Orden, som Storbritanniens Konge havde tilvejebragt i god Forstaaelse med sine Venner blandt Evropas og Asiens mægtigste Statsoverhoveder.

Men blandt disse havde der ikke været Plads for Tysklands Kejser. Det kom til at se ud, som om han var en ensom Mand. Paa Algeciras-Konferencen i 1905 viste det sig i hvert Fald, at Tyskland næppe havde andre Venner end Østerrig at lide paa. Blandt Virkningerne af Kong Edwards verdensomspændende Forbunds- og Venskabs-Politik blev det tyske Riges Isolering den for evropæiske Øjne tydeligste og mærkeligste.

Efter manges Mening ogsaa den farligste. Thi kunde det ikke tænkes, at Kejserens Ærgærrighed — maaske ogsaa hans Skinsyge — maatte drive ham frem til Modtræk, som kunde blive skæbnesvangre for Evropas Fred? Vilde det britiske System, som saa omhyggelig knyttede Nættet udenom Tyskland, ikke logisk føre til et tysk System med det Formaal at styrke eller forøge tysk Magt og Indflydelse over Omraader, hvor Rigets Udvidelsestrang endnu kunde faa Luft?

I den Atmostære, disse politiske Begivenheder skabte, maatte truende Rygter om „Østersøens Lukning" gøre Indtryk i England. Den tyske Medbejler paa Verdensmarkedet kunde man saa meget lettere tiltro

den Slags Planer, naar han var i bitter Stemning over verdenspolitiske Nederlag. Da i Sommeren 1905 en tysk Flaade under en Storadmirals Befaling gæstede Østersøens vigtigste Havne, efterfulgtes den øjeblikkelig af en endnu mægtigere britisk Flaade, som uden Lodser eller anden Bistand fandt sin Vej fra Esbjerg Skagen rundt, ned gennem Storebælts vanskelige Farvand og ind i Østersøen. Der blev passet paa! Midt i den dybeste evropæiske Fred — medens Krigslarmen i det fjærne Østen døde hen — tog to evropæiske Stormagter i Stilhed Maal af hinandens Kaarder.

Derved blev det. Thi selv om det nogensinde skulde være faldet Tysklands Kejser og ansvarlige Statsmænd ind at prøve paa at gøre Østersøen til et *mare clausum* — hvad man umulig kan tro — saa maatte det i hvert Fald være indlysende, at hverken Tysklands Flaademagt eller det paagældende Tidspunkt, hvor Riget var mere isoleret end nogensinde, tillod et saadant Forsøg. Hvad skulde det desuden nytte til? Kun hvis England var knust, kunde Østersøen „lukkes" for dets Flaader. Men da var Lukningen heller ikke mere nødvendig. Saadanne onde Drømme følger med politisk Febertilstand. Godt, naar de aldrig bliver til mere.

Den dybtgaaende Bitterhed mellem de to mægtige Stater, som skyldes Modsætninger og Kappestrid paa de økonomiske Interessers vidtstrakte Magt- og Indflydelses-Omraader, kan naturligvis ikke fjærnes med et enkelt Slag — der forøvrigt heller ikke er slaaet — og vil efter menneskelig Beregning endnu for lang Tid være bestemmende for en Række af deres politiske Handlinger. Men det nys skildrede Afsnit af det engelsk-tyske Forholds Udvikling havde ogsaa hurtigt indtrædende Virkninger. Her i Danmark har vi saa meget lettere ved at faa Øje paa dem, som de vedkommer os selv.

Det er en Kendsgærning, som ogsaa mange Tyskere regner med, at det af Prøjssen ledede og repræsenterede Tyskland er et af de mest forhadte Statssamfund i Evropa. Vestevropas offenlige Mening har udmærket forstaaet at holde det autokratiske Styre i Rusland og det (eller de) russiske Folk ude fra hinanden som to adskilte, til Dels modsatte Størrelser, og derfor har Rusland aldrig i sin Helhed delt den Upopularitet, den Mangel paa Sympathi og Agtelse, som unægtelig ofte og i høj Grad har været vist dets Styrelse. Anderledes stiller Sagen sig derimod for det moderne Tyskland med dets parlamentariske Indretninger, dets hele vestevropæiske Tilsnit og dets paa mange Omraader mægtige Indsats i Tidens civilisatoriske og kulturelle Arbejde. En Deling af Ansvaret mellem Krone og Folk er her ikke mulig — og bliver det mindre og mindre. I det nuværende Regeringsflertal i den tyske Rigsdag udgør de „liberale" og „frisindede" Partier en væsenlig Bestanddel. Folkets valgte Mænd giver de Beslutninger, der tages i Kronens Raad, Gyldighed som Lov. Derfor er Krone og Folk fælles om Undertrykkelsen af de erobrede Folkeslag og hele den Lovgivning, der præger Tyskland som et af Evropas reaktionæreste Statssamfund, ledet og styret efter en snæver, hoven Herremorals Grundsætninger. Derfor er Tyskland mere forhadt i Evropa end Rusland.

De Erobringer af fremmed Folkeomraade, som det nuværende Tyskland skylder sin Tilblivelse, ligger ogsaa vor Tid saa nær, at den Bitterhed, de har skabt, ikke for Alvor kan være mildnet. Især ikke, naar Erobreren selv ved sin Fremfærd overfor de undertvungne Folkeslag haardnakket holder den i Live. Slaverne i Øst, Franskmændene i Vest og Danskerne i Nord, der kun har lidet med hverandre at gøre, og næppe nok kender hverandre, samstemmer dog ubetinget i Bevidstheden om, at mellem dem og Tyskerne som Folke- og Statssamfund gaar Skellet dybt. Men ikke de alene nærer Mistillid til det Tyskland, som er vokset frem af Erobrin-

gerne i 1864 og 1870. Den deles — som nys sagt — af det mægtige Storbritannien. Og endnu mere præger den Folks og Regeringers Opfattelse i smaa Lande som Svejts, Belgien og Holland. Til alle Sider, hvorhen Tysklands Kejser og Folk vender sig, møder de det samme: Mistillid! Mistillid!

Sikkert tager man ikke fejl, naar man mener, at denne Tingenes Tilstand netop i Modgangs-Tider har kunnet blive paafaldende klar for Mænd af Kejser VILHELMS og Fyrst BÜLOWS Støbning. Vilde Rygter som det om „Østersøens Lukning" fandt Indgang i det politisk højt oplyste engelske Folk. Der viste sig i Danmark Tegn paa en behersket, men dybt alvorlig Misstemning, da Udvisninger fra Slesvig fandt Sted i det korte Mellemrum mellem den tyske Flaades og den tyske Kejsers Besøg i København. I Holland vedblev Mistilliden at stikke Hovedet frem — i Pressen, i Parlamentet, ja selv overfor den unge Dronnings formodede Sympathier og den tyske Prinsgemals mulige Indflydelse ind- og udadtil. Men alt dette var dog for intet at regne mod den Medbør, der fyldte Kong Edwards Sejl paa hans Togt efter Forbund og Venskaber. Samtidig med at den tyske Storadmiral krydsede ensom i Østersøen, genlød Paris og London, Cherbourg og Portsmouth af Festjubel i Anledning af *l'Entente cordiale*. Og i Høstens Tid kom saa endelig Algeciras som en bedsk Frugt, Evropa havde opelsket i sin Abildgaard og nu rakte Tyskland til Nydelse. Kejser og Kansler maatte være Vidne til, at det som ved Trolleri lykkedes England at samle næsten alle Magter om sig og udenom, eller ligefrem imod Tyskland. Men trods fremstrakte Hænder, veltalende Venskabsord, dyre Fredsløfter og Straaleglans fra Ørnehjælme var der ingen, som søgte Tysklands Selskab — slet ingen, undtagen Oldingen paa Habsburgernes vaklende Trone i Riget med de vrimlende, tyskfjendtlige Nationaliteters Flertal!

Hvis i denne Stund den tyske Kejser og hans Raad har set Tysklands Forhold til de andre Statssamfund belyst med en Straalekasters Skarphed — og hvis Erobringspolitikens og Herremoralens Følger er bleven dem indlysende, saa er det ogsaa sandsynligt, at de samtidig har overvejet Muligheden af en anden Kurs. I hvert Fald skete det da, at de tre nordiske Riger endnu i det samme Aar 1905 overvældedes med tysk Venlighed. Foruden af Storadmiral v. KÖSTER og hans Flaade havde København og Stockholm ogsaa Besøg af Kejser Vilhelm. Da Prins CARL af Danmark i December holdt sit Indtog i Christiania som Kong HAAKON VII, kunde Tyskland ikke vise sin Deltagelse i denne nordiske Begivenhed med mindre end en tysk Eskadre under Kommando af Kejserens Broder, Prins HEINRICH. Og den officielle Tilnærmelse til Danmark tog bestandig stærkere Fart. Konventionen af 11. Januar 1907 om de slesvigske Optanters Efterkommere var en Milepæl paa Vejen fremefter. I Sommeren 1907 gengældte Kejseren og Kejserinde AUGUSTA VICTORIA i København Kong FREDERIK VIII's og Dronning LOUISES Besøg i Berlin den foregaaende Vinter.

Alle disse iøjnefaldende Foranstaltninger til Ændring og Forbedring eller Sikring af Tysklands Forhold til de nordiske Riger var Led i en samlet Plan — stort tænkt, som saa meget af den politiske Virksomhed, der bærer Kejser Vilhelms Signatur, men ogsaa famlende og usikker i sin Udførelse, som den maatte blive det, naar han pludselig vilde lægge det tysk-prøjssiske Statsskibs Ror om og fra fuld Fart frem vilde lade Maskinen slaa bak. Tyskland skulde vise, at det fortjente Verdens og især sine Naboers Tillid! Verden skulde erkende, at Han var Fredskejseren, som værnede om Folkenes helligste Gode: det uforstyrrede Arbejde. Fra Tyskland skulde der nu blæse en mild Vind, som kunde kølne de ophidsede Sind, dæmpe de oprørte Vande!

Og *den milde Vind* blæste. Men med et Aprilsvejrs Ustadighed. Der var Dage, hvor Folk i Nordslesvig og Alsace-Lorraine bestemt troede, at nu blev det Foraar for Alvor. Andre Dage oprandt med isnende Pust, der frøs Tilliden bort. Til prøjssisk Polen naaede den milde Vind slet ikke. Her havde den heller intet at udrette. Thi hvad er disse polske Provinser andet end Splinter af et tredelt Folk, slettet af Staternes Tal og saa ganske uden Betydning for Tysklands Forhold til Styrerne af de tilgrænsende Naboriger! Al den andetsteds fra opsparede Kraft udtømtes derfor i de Stormbyger, som fra Berlin fo'r hærgende hen over prøjssisk Polen. Uvejret var saa voldsomt, at det slog ned i vid Omkres. Det kom som en Tyv om Natten over intetanende Folkeslag, der i lange Tider havde levet lydigt og underdanigt. Det ramte haardt og strængt paa Steder, hvor den milde Vind netop skulde have bragt Fred og Forsoning til rodfæstet Trivsel.

Den store Plan grundstødte og fik en uhjælpelig Læk. Men medens Havariet var synligt for alle, der iagttog det udefra, blev det frivilligt eller ufrivilligt overset indefra. Planens Ophavsmænd handlede, som om den polske Eksproprieringslov og Sprogforbudet i den nye Rigslov om Forenings- og Forsamlingsvæsnet var Smaating, der ikke paavirkede den nye Kurs. Udadtil skulde den milde Vind vedblive at blæse.

Af disse Tanker er Nord- og Østersø-Deklarationerne voksede frem. Spørgsmaalet om, hvorledes der for Sveriges Vedkommende kunde findes en passende Afløsning for den (ovenfor omtalte) Traktat af 25. November 1855, har været den ydre Anledning — Stenen, der bragte Lavinen til at rulle. D. 17. Januar d. A. meddelte et officielt russisk Kommuniqué, at der førtes Underhandlinger mellem Sverige, Rusland og Tyskland med det Formaal at affatte en Deklaration, hvori de tre nævnte Magter forpligtede sig til gensidig at opretholde *status quo* i Østersøen. England og Frankrig var gjort bekendt med disse Underhandlinger; Danmark deltog indtil videre ikke i dem. Denne Meddelelse — den første offenlige, som gav nøjagtig og tydelig Besked — var et afgørende Dementi af Rygterne om „Østersøens Lukning". Naar (som det blev oplyst) Rusland holdt Frankrig, og Tyskland holdt England underrettet om Forarbejderne til en mellemstatlig Overenskomst vedrørende Østersøen, saa var det i hvert Fald givet, at denne Overenskomst ikke kunde tilsigte et fjendtligt Skridt mod Vestmagterne. Men paa den anden Side var det ogsaa klart, at en „Deklaration", hvis Foranledning og Formaal i første Række var at skaffe Sverige Ruslands og Tysklands (eventuelt ogsaa Danmarks) Tilsagn om „Sikring af de svenske Interesser", ikke kunde siges at have nogen almen-politisk Rækkevidde. Brødet var for lille og maatte slaaes større op. Det gjaldt om at vise paa én Gang Tysklands Fredskærlighed, dets Respekt for de mindre Nabostaters Uafhængighed og — dets Ævne til at tilvejebringe *Ententer* af samme Slags som de britiske.

Da Kejser Vilhelm d. 13. Decbr. 1907 gæstede Dronning VILHELMINA af Nederlandene paa Slottet i Amsterdam — Kejseren befandt sig paa Tilbagerejsen fra et længere Rekreationsophold i England — holdt han en Tale, der formelig strømmede over af Fredskærlighed. Kejseren ytrede bl. a., at han vilde „sætte sit Liv ind paa, at Tyskland og Nederlandene kan leve og udvikle sig i Fred". Kort forinden havde den tyske Ambassadør i London, idet han gav den britiske Udenrigsminister Meddelelse om Forhandlingerne mellem de tre nys nævnte Østersø-Magter, paa sin Regerings Vegne fremsat Forslag om ligeledes at afslutte en Overenskomst mellem Nordsø-Magterne om Bevarelsen af *status quo* i dette Hav.

Lavinen voksede. Holland, Sverige og

Danmark skulde ikke kunne tvivle om, at Tyskland var dem en ærlig Ven, Nabo og Genbo. I England maatte Rygterne om „Østersøens Lukning" endelig en Gang forstumme. Paa tysk Initiativ vilde Nordevropa nu blive omspændt af et Entente-System, som nok kunde synes at ligne det engelske. Tyskland var ikke alene ikke udenfor, men i Hovedsagen endog *primus motor* i dette omfattende storpolitiske Foretagende.

Deklarationernes Rækkevidde.

Da den ovenfor omtalte Konvention af 1882 om Fiskeriet i Nordsøen ogsaa har Frankrig til Undertegner, og da det heri er bestemt, at Nordsøen mod Sydvest strækker sig til *Cap-Griz-Nez* paa den franske Kyst — hvorved Frankrigs Kyststrækning ved dette Hav faar en Længde af c. 50 Kilometer — blev Republiken Deltager i de Forhandlinger, som i Løbet af henved fire Maaneder førte til Deklarationernes Afslutning.

Der er intet bekendt om, at disse Forhandlinger skulde have frembudt nævneværdige Vanskeligheder mellem Stormagterne indbyrdes. Men en nøjagtig Læsning af Deklarationerne vil ogsaa føre til det Resultat, at deres Indhold er overmaade magert. De har den væsenlige og værdifulde Betydning, at de, ovenikøbet paa usædvanlig højtidelig Maade, tilkendegiver samtlige de i Nordevropa bestemmende Stormagters Fredsvilje, og at de fastslaar det gode, normale Forhold, som for Tiden hersker dels mellem disse Stormagter indbyrdes, dels mellem dem og de mindre, nordevropæiske Stater. Særlig for Bedømmelsen af det engelsk-tyske Forholds nuværende Karakter er de to Deklarationer af fremragende Interesse og Værdi.

Derimod savner de praktisk Betydning. I Modsætning til f. Eks. den engelsk-russiske Overenskomst, der med stor Nøjagtighed fastslog Grænserne for disse Magters Interessesfærer i Centralasien, ophæver de to Deklarationer ingen som helst anden Vanskelighed end netop den, som har været den ydre Foranledning til deres Istandbringelse, nemlig Spørgsmaalet om, hvorledes Sverige skulde faa en passende og værdig Afløsning for den meningsløse Novembertraktat af 1855. Rigtignok maa det ogsaa siges, at der ikke var det mindste bekendt om, at der ved Nord- og Østersø fandtes andre politiske Vanskeligheder end netop denne, som trængte til at blive fjærnede, eller som laa hindrende i Vejen for det fredelige Samkvem mellem de kontraherende Magter. Den Lethed, hvormed Deklarationerne tilsyneladende er bleven ført igennem, forklares bedst af deres Mangel paa positivt Indhold og deres fuldstændige Tavshed om aktuelle, politiske Anliggender, der andre Steder paa Kloden end netop i Østersø og Vesterhav maatte beskæftige de til disse Have grænsende Statssamfund. Deklarationerne har derfor en udpræget akademisk Karakter. Hvor ingen Trætte var, erklærer store og smaa Stater højtideligt, at de respekterer hverandres Ejendom og ikke agter at trættes om den. Alt hvad der kunde tænkes at række udover en saadan Erklæring, er med pinlig Omhu pillet ud af de to Aktstykkers Formularer. Der er ingen Forbehold taget, fordi denne Allemands-Ententes Indhold er farveløst og bevæger sig i den banaleste Almindelighed. Der findes ikke en eneste Forklaring, Begrænsning eller Fastsætten, fordi sligt er hjærtelig overflødigt overfor Almen-Begreber som »den almindelige Freds Bevarelse" og „Opretholdelsen af den nuværende territoriale *status quo*". Det har sig da med disse Deklarationer omtrent som med Voldgiftstraktaterne. Danmark og Portugal, Holland og Serbien har afsluttet dem i en Form og med et Indhold, som kommer Tusindaarsrigets Tilstand meget nær. Ellers plejer det at gaa saaledes, at det enten er Traktaterne, som praktisk talt bliver indholdsløse, eller det er de praktiske For-

hold, som der ikke kan sluttes Traktat om. Og saaledes er det ogsaa gaaet med Nord- og Østersø-Deklarationerne.

Fra hvilken Side det end er sket — man har Lov at tænke, hvad man vil — saa er det i hvert Fald sikkert, at nogen maa have sørget for, at ingen af de kontraherende Stormagter kom til at staa som dette diplomatiske Værks Sejrherre. Det er ikke lykkedes, og der har heller ikke været nogen fornuftig Grund til at udvidske det Præg af særlig tysk Fredsdemonstration, som Deklarationerne skulde have. Men den gode Vilje til at fortynde Indholdet og forflygtige Værdierne har sat sine tydelige Spor. Dagen efter de to Deklarationers Undertegning er Verdens politiske Udseende og samtlige de kontraherende Magters politiske Vilkaar indadtil og udadtil nøjagtig de samme som Dagen før.

For Danmarks Vedkommende er der overhovedet intet sket. De Bekymringer, det paa Sagens første Udviklingstrin maatte vække, at Danmark uden at have mindste Fordel at vente skulde blive draget ind i ensidige, tysk-russisk-svenske Aftaler om Østersøen, viste sig heldigvis at være overflødige. Fra det Øjeblik, Østersø-Deklarationen blev indskrænket til i almindelige Vendinger at omhandle udelukkende de tilgrænsende Staters territoriale *status quo*, og det hele Anliggende samtidig udviklede sig hen imod en Allemands-Entente om „den almindelige Freds Bevarelse" ved de nordiske Have, var det indlysende, at Danmark maatte være med og heller intet længere havde at risikere ved at tage sin naturlige Part i Forhandlingerne. Det har ikke kunnet undgaaes, at vi herved atter — for anden Gang i Løbet af de to sidste Aar — er kommen til at forny vor Anerkendelse af den bestaaende Tingenes Tilstand i Nordslesvig, saaledes som den er bleven fastsat ved „Fredstraktaten i Wien af 30. Oktober 1864 og ved de Dispositioner, Hans Majestæt Kongen af Prøjssen og Hans Majestæt Kejseren af Østerrig have truffet i Medfør af nævnte Traktat" (Indledningen til Konventionen af 11. Januar 1907). Men hvor pinlig end en saadan bestandig gentagen Irritation af et gammelt, ulægt Saar maa være for os, saa sker der dog derved intet, som vi ikke maatte være forberedte paa, eller som forandrer den Virkelighed, vi statsligt set fuldt ud respekterer og folkeligt bøjer os for. Smaamænd kan ikke vente andet end Smaamands-Kaar.

Det er i den officielt og officiøst inspirerede Presse herhjemme blevet stærkt fremhævet, at under Forhandlingerne om de to Deklarationer har der fundet et frugtbart og for Fremtidens Udvikling løfterigt Samarbejde Sted mellem Danmark og Sverige. Tilsvarende Udtalelser mangler ganske vist i den svenske Presse, og uden nærmere Forklaring kan man heller ikke som jævn, udenforstaaende, om end opmærksom Iagttager ret sætte sig ind i, paa hvilket Omraade dette Samarbejde har været virksomt; den Indflydelse, en Stat af Danmarks Rang og med dets forsømte Forsvarsvæsen kan udøve under Forhandlinger, hvori fire Stormagter deltager, synes ikke at kunne strække sig udover den nødtørftige Varetagelse af dens egne Interesser, hvor disse overhovedet træder selvstændigt frem. Men har det virkelig været Danmark muligt at udrette noget for Sverige eller blot klart og utvetydigt at lægge sit nabovenlige Sindelag og sit forstaaende Interessefællesskab for Dagen, saa er dette et Udbytte, der bliver en Hovedpost paa hele Deklarations-Anliggendets for os iøvrigt saa fattige Kredit-Side.

Ligesom i Danmark er der ogsaa i Sverige mere eller mindre officielt bleven ytret „Tilfredshed" med de to Deklarationers Istandbringelse. Det er da ogsaa utvivlsomt, at den formelle Ophævelse af Novembertraktaten 1855 og dennes Afløsning af de to

Deklarationer svarer til de moderne, politiske Tilstande i Evropa og for Sverige betyder en i enhver Henseende værdig Ordning af dets mellemstatslige Stilling. Imidlertid giver den svenske Presses Holdning i denne Sag et tydeligt Indtryk af, at langt den største Del af det svenske Folk er klar over, at Deklarationerne praktisk talt er værdiløse som Garantier for „Fredens Bevarelse" og for *status quo* paa de mindre Staters Landomraade ved Østersø og Vesterhav. Der er paa dette Punkt en paafaldende Overensstemmelse mellem Ytringerne i alle, eller i hvert Fald alle de smaa Landes Presse og Parlamenter. Saaledes udtalte den hollandske Udenrigsminister som Svar paa en Interpellation om Nordsø-Deklarationen bl. a. følgende:

„Denne Overenskomsts Rækkevidde be-
„staar deri, at den skal tjene som al-
„mindelig Rettesnor for en venskabelig,
„international Politik mellem de Stater,
„der grænser til Nordsøen. Den er ikke
„en Trylleformular til Sikring af den
„evige Fred. Den kan ikke medføre et
„*dolce far niente* paa det nationale For-
„svars Omraader. Den paalægger tvært-
„imod Holland bestemte Forsvars-Forplig-
„telser. Nederlandene stræber ikke efter
„at spille første Violin i den evropæiske
„Koncert. Men paa den anden Side kan
„Regeringen heller ikke gøre sig til Tals-
„mand for en Politik paa bedste Be-
„skub".

Dette er en lige saa træffende Karakteristik som forstandig Opfattelse. Den deles af vide Krese af det danske og svenske Folk. Særlig for Sveriges Vedkommende er der vel ikke Tvivl om, at Regering og Rigsdag vil indrette sig paa Fremtiden uden at stole paa det Værn, Nord- og Østersø-Deklarationernes Papir opstiller for Fredens Bevarelse og den territoriale status quo.

Hertil har Sverige ogsaa en særlig Anledning. Thi i samme Øjeblik den norske Integritetstraktat havde rejst Spørgsmaalet om Tilvejebringelsen af en for Sverige antagelig Afløsning for Novembertraktaten af 1855, og dette atter havde ført til den svensk-russisk-tyske Drøftelse af Oprettelsen af en „Østersø-Deklaration" (jvfr. det ovenfor anførte russiske Kommuniqué af 17. Januar d. A.) — i samme Øjeblik naaede Aktualiteten ogsaa det for Sverige pinligste Anliggende, som dets Beliggenhed ved Østersøen og dets Naboskab til Rusland overhovedet rummer, nemlig

Ålandsøerne.

Krimkrigen paavirkede i høj Grad de nordiske Rigers mellemstatslige Stilling. Den foranledigede Kong Oscar I til at afslutte hin Traktat af 25. Novbr. 1855, som ofte har været nævnt i denne Redegørelse, og som var en Forbundstraktat mellem de forenede Kongeriger Sverige og Norge paa den ene, samt Kejserriget Frankrig og Kongeriget Storbritannien og Irland paa den anden Side. Kong Oscar I forpligtede sig heri til ikke at bytte eller afstaa til Rusland nogen Del af det Omraade, som var underlagt Sveriges og Norges Kroner, og ikke at indrømme Rusland nogen Ret til Fiskeri, Græsning eller nogen som helst anden Ret paa de forenede Rigers Landomraade eller ved deres Kyster. Til Gengæld forpligtede Storbritannien og Frankrig sig til at bistaa de forenede Riger med tilstrækkelige Stridskræfter, hvis de skulde blive angrebne af Rusland.

Denne Traktat, der aldrig skulde faa nogen Anvendelse, blev for Norges Vedkommende formelt ophævet ved Afslutningen af den tidligere omtalte Integritetstraktat af 2. November 1907, og for Sveriges Vedkommende ved Undertegningen af Nord- og Østersø-Deklarationen af 23. April 1908.

Men Krimkrigen affødte en anden og i Praksis ulige betydeligere Traktat, som endnu den Dag i Dag viser sine Virkninger i det evropæiske Statssamfund. Ved Krigens Op-

hør — Sebastopols Fald beseglede Ruslands Nederlag for Vestmagternes Vaaben – traadte den 25. Februar 1856 en Fredskongres sammen i Paris, og heri deltog Frankrig, Storbritannien, Rusland, Tyrkiet, Østerrig-Ungarn, Sardinien samt senere — paa Napoleon III's Foranledning — tillige Prøjssen. Disse Magter kom overens om *Fredstraktaten i Paris af 30. Marts 1856*, hvori det blandt meget andet blev bestemt, at Rusland i Sortehavet ikke maatte holde flere Krigsskibe end Tyrkiet, ikke maatte anlægge Arsenaler eller andre til Krigsbrug bestemte Etablissementer ved Sortehavets Kyster — samt, at Rusland endvidere skulde nedlægge sine Fæstningsanlæg paa Ålandsøerne og fremtidig ikke maatte oprette noget militært Etablissement paa disse Øer.

Bestemmelserne om Ruslands Forpligtelser i Sortehavet blev overholdt i femten Aar — og ikke længere. Under den fransk-tyske Krig 1870—71 opsagde Rusland det paagældende Afsnit af Parisertraktaten, og det blev formelt ophævet ved Protokollen i London 13. Marts 1871. Derimod vedblev Sortehavet at være et *mare clausum*, i Overstemmelse med den lange Række herom i Løbet af det 19. Aarhundrede afsluttede Traktater. I 1905, da Rusland havde haft Brug for hele sin Flaademagt i Krigen mod Japan, slap ikke en eneste af Sortehavsflaadens Orlogsmænd ud gennem Dardanellerne.

Hvorfor Rusland i 1871 ikke benyttede Lejligheden til ogsaa at opsige de Forpligtelser vedrørende Ålandsøerne, som det havde maattet paatage sig ved Parisertraktaten af 1856, er en Gaade. Havde de den Gang styrende Statsmænd simpelthen glemt Ålands-Bestemmelsen? Eller tillagde de den ingen Betydning under Evropas nye Magtforhold, som var skabt ved Frankrigs, dets gamle Modstanders Nederlag? — Hvorom alting er, saa blev Ålands-Bestemmelsen ikke slettet. Fæstningen *Bomarsund* paa Øgruppens Hovedø Åland, som anlagdes i Trediverne og i August 1854 var bleven erobret af en fransk-engelsk Flaade, havde Russerne maattet sløjfe i 1856. Den vedblev nu at ligge i Ruiner. Endnu den Dag i Dag er den blot Stendynger og Grushobe.

Da nu Forhandlingerne om Opretholdelsen af *status quo* i Østersøen begyndte at tage Form og Skikkelse i de første Maaneder af 1908, blev den 52 Aar gamle Parisertraktat mærkelig levende paany. At de ubefæstede Ålandsøer hørte med til Østersøens politiske, militære og territoriale *status quo* kunde umulig bestrides. Værdige og alvorlige Forhandlinger i begge den svenske Rigsdags Kamre indprentede denne Kendsgærning. Sveriges Opmærksomhed var fængslet ved den lille Øgruppe (paa tilsammen c. 1000 □ Kilometer og med c. 18.000 overvejende svensktalende Indbyggere). Thi mellem den og den svenske Kyst er Afstanden kun 38 Kilometer (c. 5 Mil); og fra Åland til den Stockholm'ske Skærgaard er der ikke mere end c. 50 Kilometer eller 6 Mil. Hvis Rusland benyttede sig af den Aktualitet, der pludselig var skabt om disse Østersø-Øer, til at opsige den gamle Bestemmelse i Parisertraktaten — og hvem skulde for Alvor kunne hindre det deri? — saa vilde den politiske og militære *status quo* i Østersøen faktisk blive fuldstændig forrykket, og vel at mærke til Sveriges Skade. Et russisk Fæstningsanlæg umiddelbart udenfor Indløbet til den svenske Hovedstad og midt i Farvandet, der fører til den botniske Bugt, hvis nordlige og vestlige Kyster er svenske — et russisk Fæstningsanlæg paa et saadant Sted maatte blive en vedvarende Stormagts-Trusel mod Sveriges Sikkerhed og kunde tvinge det til Rustninger, der vilde tynge haardt paa dets økonomiske Ævne.

Status quo er som de spinkle og skrøbelige Porcelænsting, som man kan være bange for blot at se paa, endsige da at tage i Haanden til Afstøvning.

Det gjorde ikke Sagen bedre, at Sverige

savner al Adkomst til at gøre sin Opfattelse af og Interesse i Ålands-Spørgsmaalet direkte gældende, idet det ikke er Medunderskriver paa Fredstraktaten i Paris af 30. Marts 1856. Det kan i dette Anliggende kun stole paa den Bistand, der til enhver Tid maatte kunne opnaaes ved Storbritanniens, Frankrigs – og eventuelt Prøjssens – velvillige Bistand. Men i de forløbne 52 Aar har de to vigtigste af disse Parisertraktatens Underskrivere faaet en væsenlig forandret Stilling til Rusland. Frankrig er nu dets Forbundsfælle, bundet til det ved vigtige politiske og uhyre økonomiske Interesser. England har for ganske kort Tid siden med Tsarens Rige sluttet en venskabelig Overenskomst af den største politiske Rækkevidde. Begge disse Magter ligger desuden Sverige fjærnt og har i den givne Situation ingen særlige Interesser i den Del af Østersøen, hvor Ålandsøerne er et strategisk Punkt af Betydning.

Men dette er ikke alt. Enhver uhildet Iagttager maa, naar han vil være oprigtig, erkende, at det umulig kan ventes, end sige kræves af Rusland, at det til evige Tider skal finde sig i en saa ydmygende Bestemmelse som den, der for halvthundrede Aar siden blev det paatvunget efter en ulykkelig Krig. Parisertraktatens Ålands-Artikel er, især efter moderne Opfattelse, et groft og krænkende Indgreb i Ruslands Suverænitets-Rettigheder. Sligt kunde man i vore Dage til Nød byde Tyrkiet eller en halvsuveræn Stat i den evropæiske Periferi. Overfor Rusland er det en Anakronisme. Andre Stormagter vilde ikke kunne argumentere for dens Opretholdelse.

Heldigvis kom det imidlertid ikke saa vidt, at Drøftelsen behøvede at blive bitter. Den russiske Udenrigsminister — tidligere Gesandt i København — ISVOLSKI greb rettidig ind med en offenlig Redegørelse, som virkede beroligende i Sverige. Han udtalte heri, at det for Tiden aldeles ikke var Ruslands Hensigt at forandre *status quo* paa Ålandsøerne ved at genrejse Bomarsund eller andre Fæstningsanlæg. Denne Forsikring havde fuldt ud Troværdighedens Præg — ikke blot fordi den hidrørte fra en af de finest dannede, klogeste og mest rettænkende russiske Statsmænd, som findes, men ogsaa fordi den svarer nøjagtig til Ruslands nuværende politiske Vilkaar. Tilvejebringelsen af Ro og Orden og Udviklingen af Erhvervslivet er den fornemste Opgave, der indadtil er stillet de russiske Styrere. Forudsætningen for disse Opgavers Løsning er imidlertid Fred udadtil. Det samme gælder om Arbejdet for Ruslands mægtige udenrigske Interesser, der alle har deres Tyngdepunkt mod Sydøst og Øst. En vidtskuende russisk Udenrigspolitik vil derfor lægge Vægt paa fremfor alt at skabe Tryghed paa Rigets nordlige og vestlige Grænser, og dette Maal vil den naa ved at vinde Tillid hos sine større og mindre Naboer. Alene af disse Grunde vilde det være stridende mod Ruslands Interesser at vække Uro, Ængstelse og Uvilje ved at bygge Fæstningsanlæg paa Åland. Men da saadanne Foranstaltninger desuden med Nødvendighed kræver en stærk Sømagt for at opnaa Betydning, og da den russiske Flaades Rekonstruktion dels lige er begyndt, dels paa Grund af Rigets økonomiske Vanskeligheder foregaar langsomt, virker det umiddelbart overbevisende, naar Udenrigsminister Isvolski forsikrer, at Rusland ikke tænker paa at forandre den militære *status quo* paa Ålandsøerne.

Østersø-Deklarationen fik paa denne Maade og af disse Aarsager fri Bane. Den kom til at rejse Ålands-Spørgsmaalet; men takket være Udenrigsminister Isvolskis Indgriben gled det igen ud af Drøftelsen. Og dog er det nævnt, rettere maaske antydet i Østersø-Deklarationen (og er ogsaa med i Nordsø-Deklarationen). De vedhæftede Memoranda skyldes nemlig udelukkende Ålands-Spørgsmaalet og betyder saa meget som, at Rusland udtrykkelig har villet forbeholde sig sin

frie Stilling til dette Anliggende. Rusland var rede til at anerkende samtlige sine nordlige og vestlige Naboers territoriale Ukrænkelighed og at forpligte sig til at opretholde *status quo*. Men det vilde ikke underskrive Parisertraktaten af 1856 en Gang til. Tværtimod benyttede det Lejligheden til at faa slaaet fast, at ingen af Østersø-Magterne, og for den Sags Skyld heller ingen af Nordsø-Magtèrne, *paa nogen Maade* skulde kunne paakalde de sidst afsluttede Overenskomster til at hindre det i dets *frie Udøvelse* af dets suveræne Rettigheder paa Ålandsøerne. Derfor har man Lov til at paastaa, at ved disse Memoranda har Rusland erklæret Ålands-Spørgsmaalet for aabent. Naar den Dag kommer, da Rusland mener, at det har Brug for en Fæstning paa Åland og Raad til at anlægge den i sin rekonstruerede Flaades Tjeneste, saa vil Åland ogsaa blive befæstet.

Dette er Sandheden om Øster- og Nordsø-Deklarationernes antydningsvise Indhold i denne Sag.

De to Deklarationer har været Genstand for Forhandling i Englands, Hollands, Tysklands og Sveriges Parlamenter. I den danske Rigsdag er de ikke bleven nævnt med et Ord. Hertil kan der være flere Grunde, hvoraf de færreste vil være opmuntrende, og ingen mere gyldig end den, at Danmark indadtil og udadtil maa leve sit Liv uanset disse Deklarationers større eller mindre Rækkevidde. Der kræves ingen Vejledning fra Regering og Rigsdag for at forstaa, at deres Værdi for de medunderskrivende mindre Stater i og for sig er tvivlsom. Men det kunde for mange Danske have været af Betydning, om det paa Tinge var bleven fremhævet og indprentet, at som Udtryk for den nuværende Fredsvilje hos de Stormagter, der omgiver os, og af hvis indbyrdes Forhold vor Skæbne kan komme til at afhænge, vil Deklarationerne om Østersø og Vesterhav ogsaa kunne være vort Fædreland til Nytte, fordi der nu — efter menneskelig Beregning — er givet det en Frist til at bøde sit Værn og ordne sit Forsvar, inden det uigenkaldelig bliver for silde.

ENGELSKE REFORMSKOLER

Af KAMMA JEPPESEN.

De sidste 10—15 Aar har været en Reformernes Tid i det engelske Skolevæsen. I 1894 udtalte den engelske Pædagog Professor L. C. Miall, at det engelske Skolevæsen trængte til gennnemgribende Reformer særlig i Retning af naturlige Opdragelsesmetoder. Han sagde blandt andet: „Vi indespærrer saa at sige vore Børn til Fængsel, vi bringer dem til at sidde stille og til at tie stille. Denne Fremgangsmaade, saa fuldstændig i Modstrid med Barnenaturen, maa vække alvorlig Bekymring; Lærerne er ved at glemme, at deres Hovedopgave ikke saa meget er at meddele en eller anden Kundskab, som at undervise og opdrage et Barn." Ti Aar efter kunde Professor Miall udtale sin Glæde over den store Udbredelse, som Reformtankerne havde faaet ikke alene i Teorien, men, hvad der var saa meget værdifuldere, i Praxis gennem en Række nye Skoler. For alle, som længes efter mere ideelle Tilstande for Børnene, er det overordentlig opmuntrende at stifte Bekendtskab med dem.

Det bærende i disse Skoler er Fællesskoletanken, fuldstændig Afskaffelse af alt Karaktervæsen (marks, prizes etc.) samt hel eller delvis Afskaffelse af Lektielæsning og Eksaminer.

Man har faaet Øjet op for det unaturlige i denne Kønnenes Adskillelse under hele Skoletiden; den ene Fællesskole oprettes efter den anden, nogle af dem er Kostskoler, hvor Drenge og Piger faar hele deres Ophold og tilbringer hele deres Dag sammen i Arbejde og Fritid. Herved har man da erfaret, at al den megen Talen om Farerne ved Fællesopdragelse ingen Steder hører hjemme. Den største af de Kost-Fællesskoler, som jeg har set, er Bedales school i Hampshire; den har c. 150 Elever, omtrent lige mange Piger og Drenge i Alderen 6—18 Aar. Baade Bestyrerne, Mr. og Mrs. Badley, samt Lærerpersonalet var enige om, at de særlige Vanskeligheder, som Fællesskolen sagdes at medføre, kendte de ikke, hvorimod de var kommet tfl det Resultat, at Arbejdet som Helhed gik lettere og blev bedre i en Fællesskole end i rene Drenge- eller Pigeskoler. Det er en almindelig udbredt Tro mellem de moderne engelske Pædagoger, at den Umoralitet, som findes i sørgelig høj Grad i de engelske Drengeskoler, vil Fællesskolerne bringe Helbredelse for. Maaske det med de nuværende danske Forhold for Øje kan være heldigt at fremhæve, at disse Fællesskoler er Fællesskoler fra Grunden af, ikke Drengeskoler, som gæstfrit aabner sine Døre for Pigebørn, ti selv om det sidste kan være godt, taaler det dog ingen Sammenligning med det første.

Offentlige Eksaminer afholdes slet ikke; i ovennævnte Bedales school gaar Eleverne dog direkte over til Universitetet; hvad de private af Lærerne af og til foretagne Eksaminationer angaar, da præger de slet ikke den daglige Undervisning og adskiller sig derved i høj Grad fra vore Aarsprøver; der er ingen Eksamensrepetition; denne er vi jo ogsaa villige til at forkaste i Teorien, men det er en sørgelig Sandhed, at Teori og Praxis ofte er to forskellige Ting. Lektielæsning finder kun Sted i de ældste Klasser og dér kun i ringe Udstrækning; det selvstændige Arbejde i Skoletiden indtager langt den overvejende Plads. Og dog er den daglige Undervisningstid i flere af Skolerne bleven forkortet; i West Heath school, Hampstead, er den saaledes i ingen af Klasserne over 5 Timer, hvoraf den sidste ofte tilbringes i fri Luft med Sport og lign. Lørdag er her tillige hel Fridag og Onsdag halv. Alligevel eller maaske netop derfor gjorde Eleverne Indtryk af at sidde inde med god og grundig Viden og med levende Interesse for deres Arbejde.

Legemlig Virksomhed som Sløjd, Havedyrkning, Kogning baade for Drenge og Piger, indtager en fremskudt Plads, ligeledes Friluftsundervisning. Nogle Steder læses efter et forskelligt Sommer- og Vinterskema; i Sommertiden tilbringer f. Eks. Børnene i West Heath school en stor Del af Arbejdstiden i Skolehaven eller paa the Heath tæt ved, hvorfra de hjembringer grundige paa Virkelighed hvilende geografiske og naturhistoriske Kundskaber. Ogsaa Idræt dyrkes selvfølgelig meget, dog uden den Overdrivelse, som ofte klæber ved det engelske Sportsvæsen; alle Friluftsspil med Undtagelse af Fodbold er fælles for Drenge og Piger; af og til har en Fællesskole haft en Kamp med en Drengeskole, og Pigernes Dygtighed har i Almindelighed vakt Drengeskolens store Forbavselse.

Og saa har man i disse Reformskoler for største Delen forladt de almindelige „Skolebøger", disse Karrikaturer af Bøger, som kun kan kvæle Børns boglige Interesser, og som i høj Grad er Skyld i, at saa faa voksne virkelig forstaar at læse og har Sans for værdifuld Litteratur. Den fra vore Skoleprogrammer kendte lange Liste over Lærebøger har jeg ikke truffet i disse Skolers „prospectus", hvor der dog er givet en udtømmende Redegørelse for Skolens Arbejde. I Bedales school har hver Klasse sin Boghylde med et godt valgt Indhold, som kan benyttes dels ved Lærerens Undervisning, dels ved Børnenes selvstændige Arbejde.

Maalet, som disse Skoler har sat sig, er „den naturlige Udvikling af Børnenes Evner og Karakter"; et Skridt mod Maalet har de gjort; det gælder nu blot om ikke at standse, men gaa videre ad samme Vej; langt ude i Fremtiden kan vi skimte den Skole, der helt er grundet paa Barnenaturens Krav, en Skole, som forstaar, at det er igennem Handling og Oplevelser, at Børn skal udvikles og dygtiggøres. I den Skole vil Frøbels Ord blive virkeliggjort: „Hvor der vides meget, der leves meget".

JUNI

Lidt Causerie af Skoleinspektør R. C. MORTENSEN.

MAN angiver, at Juni Maaned er opkaldt efter Gudinden *Juno*, Jupiters Hustru, altsaa den høieste Hedninge-Guds Ægteviv; men dette har ikke altid været en uantastet Læresætning. Efterdi det er vitterligt, at samme Juno, trods sin høie Stilling i Samfundet, ikke altid har levet et exemplarisk Liv, finder man i Literaturen dem, der synes, at Juni Maaned er altfor køn og god til at skylde hende sit Navn. „Efter saadant et omfledigt Menneske", skriver en Almanakforfatter for trende Aarhundreder siden, „have de blinde Hedninger ikke aleneste denne Maaned saa kaldet men endog have de hende ligesom en Høiheds Gudinde æret" og sagt hende at have været omhyggelig for Ægteskabs Baand. „Her foruden da er om denne Maaneds Navn en anden og rettere Mening", at det skylder „Junioribus" det er „de unge Folk" sin Oprindelse, ligesom „Mai" skulde komme af „Majores" det er de største og ældste. Saa Meget og Mere til forsøger han at vove sig ind paa for at redde den skønne Juni fra at have Noget med Gud Jovis Gemalinde at gøre. Men helt let er det ikke at slippe Ondskaben, fordi man er sluppet fra Juno. De afgudiske, blinde Hedninger har nemlig tilskrevet Mercurio denne Maaned, og Mercur haver haft et forsmitzet Hoved og optænkt en hel Del Skarnsstreger. Han har stjaalet og været tyvagtig som en Ravn, hvorfor han ikke aleneste er af den hellige Lærefader Lactantio kaldet en Skælm og Skalk men endog har den Hedning Homerus ham en „forsmitzet tredsk og forslagen Compan og Kotiuff kaldet". Han har stjaalet en „herlig oc skiøn Hest, oc i steden for dend igien sætte hand et slemt gammelt Æsel", ja Enhver, der er blot nogenlunde ordentligt gift, maa prise sin Lykke, at han ikke har mødt ham paa sin Vei, thi „hand hafuer oc en anden gang bortstollet eller taget oc forryckt en smuck ung Brud, oc udi steden igien for den hafuer hand en runcken slem gammel tandløs Kierling sæt". Derfor er det, at gamle Plutarch har sagt, at han er præses for dem, der bedrager og stjæler, og disse har jo ogsaa i Virkeligheden gjort ham til deres Gud. „Haffuer det udi de Dage icke været en skammelig Blindhed!" Jo, tilvisse!

Men lad os ikke dvæle videre ved de Gamles moralske Blindhed! Det kan blive *for* oprørende, som nu f. Ex. — for det vil jeg dog sige endnu, — naar man ser, hvorledes de allerede den allerførste Dag i Maaneden har baaret sig ad. Den er helliget Dea cardinis, Gudinden for Dørhængslers Op- og I-Lukken. Det er hende, der kan tage al Folks Skade og Sygdom fra dem. Hun kan saaledes ikke alene forhindre fæle Natfugle i at udsuge Børns Blod; men hun kan ogsaa sætte Folks Lever og Hjerte „udi god act". Hun forlanger kun til Gengæld, at man ofrer hende lidt Bønner og Flæsk; og Menneskenes Børn har fundet Forlangendet rimeligt, dog med den ubetydelige Ændring, at de, naar de havde tillavet store Mængder af disse Bønner og dette gode Flæsk (thi hvorfor spare, naar det gjaldt om at vise Gudinden Ære!) —, selv aad det.

Der er ingen Tvivl om, at de har baaret sig lige saa forfærdeligt ad alle andre Dage i Maaneden, saa at man slet ikke kan undre sig over, at de blev straffede baade paa den ene og den anden Maade, snart med glubendes Varme og snart med drøvelige Regnveirsdage, for hvis Tilstedekomst der endog siges endnu i vore Dage at gælde visse Regler, nemlig at det, hvis der falder Regn Medardi Dag, som er den 8de, eller Sanct Johanneses Dag, som er den 24de, skal vedblive at regne 40 Dage i Rad. I det Hele kan dog Maaneden være fornøielig og rar, dersom Veiret bliver godt; men sikkert og vist er

det alligevel, at i Juni „hafue de onde Aander oc Geister, som udi Lufften omsuefue, meget at skaffe".

Foruden dem er endda Tordenen slem. Med den beskæftiger derfor flere gamle Folkebøger sig i Optegnelser, der er beregnede paa at blive læst i Juni. En for sin Tid god og rimelig Forklaring af Aarsagen til Torden og Lyn hidsættes her saaledes som den paa Christian den Fjerdes Tid blev afgiven til Menigmand. Den vil i vore Dage nydes med Fornøielse.

Naar Solen og andre Stjerner overskinner Jorden, opstaar der to Slags Dampe. Disse „Damper ere saa subtilige, at de af os icke sees kand eller actes". Den ene af dem er tør og varm, og af den bliver der Vind; den anden er fugtig, og af den dannes der oppe i Luften Taage, Dug, Rim, Skyer, Regn, Sne og Hagl.

Naar nu de tørre og varme Dampe stiger opad sammen med de fugtige, bliver de jo begge omgivne af den i de høiere Regioner herskende Kulde. Der dannes da en Sky, inden i hvilken den varme Damp indesluttes; men derved mødes jo Kulde og Varme, og man kan sige sig selv, at to saa modsatte Ting ikke kan forliges „eller komme ofuereens". Derfor løber den varme Damp hid og did og søger sig en Udgang, og dersom den da ikke finder nogen, da „tager hun selv med Gevalt, Styrke og Magt" lige lukt igennem Skyerne, og derved opstaar der en saadan Knagen og Buldren og forfærdelig Lyd, at det er skrækkeligt for Mennesker at høre paa. Det gaar til, „ligesom naar en opblæst Blære sønderbrydes eller sprænges", eller som naar man steger Kastanier eller Agern, da brister jo, som Enhver ved, deres Skaller med smaa Knald.

Tordenslag opstaar, naar den Luft, der omgiver Dampene, bliver ganske haard, — saa er det vældigt, som Dampene maa bryde paa for at slippe ud, og faar de endelig Hul paa Skallen, bliver der jo ganske naturligt et aldeles forskrækkeligt Brag; det kan ligefrem ryste Jorden og splitte en Klynge Folk ad.

Tordenslagets Virkning kan være mangeartet, og den er aldeles gaadefuld. Engang faldt det paa et Sted, hvor der stod en Moder med Livsens Frugt i sig; hun blev vel forskrækket, men Skraldet skadede hende ikke; derimod viste det sig, da hun skulde føde, at det havde dræbt Barnet i hende; men en anden Gang kom Tordenslaget et Sted, hvor der stod en Moder med sit spæde Barn paa Armen; denne Gang dræbte det Moderen, men lod Barnet uskadt.

Sligt er ikke let at forstaa, men man forstaar let, hvorledes Lynet opstaar. Det er jo nemlig en kendt Ting, at der kan opstaa Varme, ja endog Ild, naar to Legemer gnides imod hinanden. Altsaa: Naar nu den tørre Damp jages voldsomt rundt inde i Skyen, antændes den tilsidst, „derfore, naar den udbryder, da seer mand, at den er Fyrig oc Ildsk og gifuer saa sin hastige oc store Glantz ofuer Jorden".

Hundrede Aar efter, at disse Forklaringer fremkom, kan man finde Fænomenerne forklaret en hel Del anderledes, unegtelig nu paa Vei til vore Dages Viden:

„Et Tordenvæjr, i hvor rædsomt det end er for mange, er dog mange Tønder Guld værd; Luften ville ellers blive utaalelig tung og heed, saa hverken Mennesker eller Dyr kunne taale at være ude, og Korn og Græs ville afbrændes af Mangel paa Vand. Gud har derfor indrettet det saa viist, at disse heede, svovlagtige Dunster, som Jorden giver fra sig, kunne fare sammen i tykke Skyer, og ved at støde imod hinanden, frembringe disse Dunsters Antændelse. Man kalder denne Antændelse Lynild, og Materien, som antændes, Skyernes Elektricitæt. Alle Dyr, Mennesker og Metaller ere meer eller mindre forsynede med denne Ildmaterie, og derfor kan man forklare sig, hvoraf det kommer, at Mennesker og Kreature ihjelslaaes deraf, og den derimod antænder Huuse og livløse

Ting. Man kan sige, at Lynilden trækker ald Ilden ud af det levende og derved gjør, at det døer, men derimod meddeler de livløse Ting sin stærke Ild og derved adsplitter eller smelter eller antænder dem.

— — — At gaae og løbe, at kiøre eller ride stærk, er farligt, da den mindste Fart igiennem den tykke Torden Luft, foraarsager, at Vejret søger denne Aabning i Luften."

Efter denne morsomme Forklaring følger en Del Regler for, hvorledes man bør forholde sig i Tordenveir, Regler, der i og for sig hviler paa helt rigtige Iagttagelser.

Men hvad man end dengang har set rigtigt, og hvad man end har misforstaaet, — Naturen har været den samme. Endnu som for Aarhundreder siden ser man Arcturus og Hercules, Castor og Pollux og de andre Lys paa Nattens Himmel, og endnu er Maj og Juni Fuglekorets fejreste Tid.

Unger af Hypolaïs icterina, siddende paa Redens Kant. Reden er saa karakteristisk som faa; tæt, fast og udvendigt beklædt med Insektspind.

Ude i Skoven er de Sangere, som vil være der, mens det er Sommer, komne til Ro efter Rejsetidens Besværligheder, og naar Fuglekoret i Begyndelsen af Juni er bleven fuldtonigt og Bøgeløvet breder sig ud for Solen, saa dens Straaler ikke mere kan naa det Løvtæppe, der ligger mellem Træernes Stammer, synger de faa Anemoner, der endnu lyser op derinde, paa det sidste Vers. Dermed er Skovens Karakter ændret; der er en skarp Forskel paa en Majdag i Skoven og en Junidag en Maaned efter. Og Forskellen karakteriseres ved dette, at Maj giver os det Nye, Gennembruddet, men Juni det Tilvante. Det zarte Blad er bleven hærdet gennem det Slid, som Tilværelsen nu engang fører med sig selv for den, der ikke har andet at stride med end Vinden og Solen og — Tiden; og der, hvor Nyt spirer frem, kommer det os som en Fortsættelse af det allerede begyndte, kommer, om end saaledes, at det vækker Glæde i vort Sind, dog som noget Ventet. Maj bærer Hvedebrødsdagenes Præg, har Overraskelsens Glæde tilskue; Juni er præget af den Glæde, der støt og rolig voxer op af den sikre Besiddelsens Vished.

Derfor hedder Maaneden Skærsommer! Brydningstiden er forbi; Sommeren er en Kendsgerning. De andre Maaneder har mere prosaiske Navne: Januar hedder Glugmaaned, Februar Blidemaaned, April Faaremaaned, Juli Ormemaaned o. s. v.; altid har de „Maaned" fæstet til Navnet. — Juni alene kender ikke en saa bestemt Afgrænsning i Tidsbetegnelsen, den siger til os, at det er *Sommer*, og vi ønsker, at det skal blive ved med at være det.

Sommerstemning er der overalt. Den, som Begyndelsen af Juni en Morgen ved Fire—Femtiden har siddet i Ungskoven og hørt Fuglene synge, *han* ved, hvad det vil sige at „Nu vaagner alle Guds Fugle smaa, de flyver fra Reden og sjunge" — paa den Tid er der en særlig betagende Kraft og Mangfoldighed i Koret, — har man blot en Gang fornummet det, saa glemmer man det ikke. Og hvilken Sanger er saa den bedste Fortolker af Sommerglæden? Det er umuligt at sige det. I poetisk Tale er det vel nærmest Nattergal og Drossel, der faar Ord for at være det; men der har været Digtere, for hvem Fuglenes Navne mere har været en Almenbetegnelse end Særnavne. Den kendte — og jeg vil sige den prægtige — Sang: „Droslen slog i Skov sin klare Trille" er inspireret af Solsorten, *ikke* af Sangdroslen, hvis Toner er forbausende mindre kendt end man skulde tro, medens Solsorten tid-

ligere, da den ikke var saa meget Byfugl, som den nu er, tog en stor Del af det Bifald, der var tiltænkt Sangdroslen. Hver Fugl har *sin* betegnende Maade at synge paa, og de fleste Mennesker lytter til deres Sange som de lytter til de gamle Folkeviser: De betages af dem; men de kender ikke deres Ophav, ved ikke Navnet paa Sangeren.

Og hvad betyder ogsaa Navnet! Hvor tomt og kort at læse, at Hypolaïs icterina hører til dem, der bedst karakteriserer Junidagens Melodier! Og hvad nytter de saakaldte danske Navne! — for den store Almenhed er de intetsigende. Gulbugen, den store Bladsmutte, Have-Irisken eller hvad Navn jeg ellers nævne kan for dermed at betegne Fuglen, de lever ikke i Folkemunde, er ikke Folkeeje. Men Tonerne de kendes af mange. En Festsang, en tindrende Jubel til Sommeren aander gennem dem. Man har prøvet at fæste Sangen til Papiret ved Hjælp af Noder eller Stavelser, men tungt og fattigt er det faldet ud. Sangen skal høres, saa vil den huskes som man fra de glade Barnedage har bevaret Mindet om sin Moders Stemme. Og mens Hypolaïs synger, er Skovbunden der, hvor ikke Menneskehaanden plyndrer, fyldt med Liliekonvaller og „Salomons Segl" og hvad andet, der spirer frem for at afløse Anemonernes Hær.

Liliekonvallerne kan godt være i fuldt Flor i Maj. I Aar, da den kolde Maj spaar os en varm Lade, vil de paa de fleste Steder ikke staa i deres fulde Frodighed før i Juni, men deres skære, hvide Klokker vil dufte dig saa meget des længere i Møde fra Skovens ensomme Steder. Dér er der Poesi over dem — det er ikke Gartnerens Kunst, der har kaldt dem frem, men Moder Natur.

Navnet Liliekonval betyder „Dalenes Lilie", og det Navn bærer den, omend oftest i meget forvansket Form rundt om i hele Skandinavien. Enkelte Steder har den et mere prosaisk Navn som f. Eks. i Søndmør, hvor den er bleven kaldt Nyseblad, fordi man der har brugt de tørrede Blade til Snus; men saa har den til Gengæld i Småland Navnet Hjertensfryd — dér har man haft bedre Øje for det Ideelle.

Maatte de, som vil drage ud fra den store By for at se Moder Natur, faa et Pust af det Ideelle derude i Skov og paa Mark, faa Sans for, at ligesom vi glæder os over Fuglesangen uden at begære Fuglene, uden at ville have dem i vor Haand, saaledes bør vi ogsaa glæde os over Blomsterfylden, over Duften, over Trævækstens Former og Farver uden at bryde Grenene, bortruske Blomsterne. Hvor ødes der dog dêr, hvor Menneskehærene drager frem! En Færing, der første Gang kom ud i en dansk Skov, raabte betaget: Nej, hvor kan man dog bryde af dette!

Hun havde set de hjemvendende Skarer med Bøgegrene og Blomsterbuketter. Nu saa hun, hvor de kom fra, og hun forargedes over, at nogen kunde bryde al den Dejlighed itu! Maatte dog Mange lære af hende!

Allerede er Skovbunden i Frederiksberg Have, i Charlottenlund og Dyrehaven parodisk, den er et Vrængbillede af, hvad Skovbund kan være. Boserup Skov, Hareskovene og de andre prægtige Egne ude ad den Kant til, de laa endnu i mine unge Aar uberørte, men nu er de bleven kendt snart af alle — —; Ødelæggelsens Vederstyggelighed er ved at holde sit Indtog derude. Hvor er dog Mennesker mærkelige: De jubler over det, der er skønt, og de stormer frem for at ødelægge det.

MERE FRA 1864

Af J. HOLM.

VED at læse Prins Hohenlohe Ingelfingers Værk „Aus meinem Leben" 3dje Bind, hvori han fortæller sine Erindringer fra Krigen i 1864, har jeg faaet Lyst til at henlede Opmærksomheden paa den Maade, hvorpaa Tyskerne skrive deres Krigsmemoirer, saa meget mere som jeg, som Øjenvidne (som Overlæge paa Fregatten „Tordenskjold") kan konstatere den nedenfor anførte danske Beretnings Sandhed.

Hohenlohe, der som Adjutant hos Kong Vilhelm deltog, efter Krigens Slutning, i en Revue over den preussiske Flaade ved Swinemünde, fortæller om den den 17de Marts forefaldne Søtræfning ved Rügen Følgende:

Vel var det ikke lykkedes at sende Flaaden til Medvirkning ved Belejringen af Dyppel til Vandene der, thi den danske Flaade var den Gang den preussiske Flaade betydeligt overlegen baade med Hensyn til Antal og Størrelse og blokerede vore Havne, hvori vore Skibe laa. Da begav en Dag Kaptain Zur See Jachmann sig ombord i det mindste af hans Skibe, der kaldtes „Grille", som kun var bevæbnet med 2 Kanoner. Denne lille Damper frembød et meget lille Sigtepunkt for de fjendtlige Kanoner og var hurtigere end ethvert dansk Skib; desuden var dets 2 Kanoner riflede 24 Pundinger og skød længere end de danske. Byggende paa disse 2 Fordele dampede Jachmann med Grille mod den fjendtlige Flaade og angreb det ene Skib efter det andet. Da de tilsidst alle faldt over ham, reddede han sig ved Hurtighed og Dygtighed tilbage igjen til Havnen ved Swinemünde. Samtlige danske Skibe vare imidlertid saa stærkt beskadigede, at de ikke mere kunde holde Søen og hurtigt ilede til Reparation i Kjöbenhavn.

Jachmann telegraferede da til Kongen „Blokaden sprængt af Grille, den fjendtlige Flaade vendt tilbage til Kjöbenhavn". Kongens telegrafiske Svar indeholdt Jachmanns Udnævnelse til Admiral.

Kongen opholdt sig ved Flaaderevuen fornemmelig længe paa Grille. Det viste mange ærefulde Spor af, hvor de fjendtlige Skud havde truffet det; Dækket og Siderne gjennemskudte, Skader, der vel vare reparerede, men endnu vare kjendelige paa Lapværket i Træet. Kjendere paastod, at vor lille Flaade i indre Værd ikke var ringere end et lignende Antal engelske Skibe.

Den danske Beretning om Begivenhederne ser saaledes ud efter O. Lütken „Søkrigsbegivenhederne i 1864", Admiral van Dockums Rapport til Marineministeriet:

„Igaar den 17de Kl. 10 Form. stødte Linieskibet „Skjold" til Eskadren. Efter flere Dages Storm var Vejret blevet aldeles stille. Ved Middag saas 6 fjendtlige Kanonbaade at komme ud fra Peerd og snart efter opdagedes 2 fjendtlige Raasejlere og en Hjulbaad i Sønder. Samtidigt dermed saas en Fregat at nærme sig Eskadren Nord fra. Jeg antog denne Fregat at være „Jylland"*) og oppebiede dens Ankomst, för jeg gik Fjenden imøde; Fregatten viste sig imidlertid at være „Tordenskjold" og uden at oppebie dens Chefs Ankomst her ombord førte jeg Eskadren imod Fjenden, der imidlertid med Hurtighed nærmede sig.

Den fjendtlige Styrke bestod af Korvetten „Arcona", 28 Kanoner, der var østligst i Farvandet, Korvetten „Nymphe" 12 Kanoner, nærmere Land; en lille Hjulbaad, rimeligvis „Loreley" imellem disse, og en Division Kanonbaade langs Landet til „Nymphes" Understøttelse. „Sjælland" forcerede ind

*) Fregatten „Jylland" var Flaadens hurtigste Skib og vilde paa Grund af sin større Hastighed kunne lægge Preussen store Hindringer ivejen for et heldigt Tilbagetog til Swinemünde. Den ankom til Eskadren om Aftenen.

imellem de tvende større Skibe af Fjendens Styrke i det Haab at kunne vinde Sønden om Korvetten „Arcona“ og afskjære den.

Kl. 2,50 aabnedes Ilden. Efter et Par velrettede Lag fra Fregatten, der kraftigen understøttedes af dens Agtermand, Linieskibet „Skjold“, drejede begge Fjendens Skibe samtidigen Syd over. Fægtningen vedblev fra dette Øjeblik og i den förste halve Time eller tre Kvarter at være heftig. Den lille Hjuldamper, rimeligvis stolende paa sin Hurtighed, holdt sig forud og sendte os Granater langskibs. Efter nogen Tids Forløb drejede imidlertid „Nymphe“ Styrbord over, rimeligvis for at forøge Afstanden og nogle velrettede Skud fra Fregattens riflede Bougkanoner bragte snart efter „Loreley til skyndsomst at søge ind imod Land. Vi vedblev at forcere frem, bestandig i det Haab at kunne komme foran om „Arcona“ og afskjære denne Korvet eller at opholde den, indtil Eskadrens øvrige Skibe kunde komme paa godt Skudhold, men „Arconas“ Fart viste sig at være „Sjællands“ lidt overlegen, saa at Haabet herom maatte opgives. Fægtningen vedligeholdtes imidlertid, navnlig fra „Sjælland“ og „Skjold“, de to nærmeste Skibe, indtil Fjenden havde vundet saa meget Forspring, at Ilden Kl. 4,40 efterhaanden ophörte.

Kanonbaadene søgte ind under Peerd og de to Raasejlere vedbleve at forcere indefter mod Swinemünde, forfulgt af Eskadrens Skibe. Fyret ved Swinemünde var bleven tændt. I det klare Maaneskin kunde vi öjne Fjendens Skibe næsten til det Sidste. Kl. omtrent 8 blev Schwinemündes Fyr slukket og jeg antog da, at Fjendens Skibe vare komne Løbet igjennem og ankrede i Haffet.

Tabet i denne Kamp har ombord i Fregatten „Sjælland“ været 3 Mand Døde og 19 Mand Saarede, af hvilke 7 haardt, 2 mindre haardt og 10 lettere kvæstede.

Liste over de Döde og Saarede vedlægger jeg og 13 af disse Saarede afsender jeg i Aften til Kjöbenhavn. I Linieskibet „Skjold“, der af Eskadrens øvrige Skibe væsentligst deltog i Kampen haves ingen Døde eller Kvæstede“.

Det eneste sande i den preussiske Beretning er saaledes det, at den preussiske Kaptain Jachmann blev gjort til Admiral af Glæde hos Kong Wilhelm over, at hans nylig skabte Marine havde haft Mod til at vise sig ligeoverfor Fjenden udenfor Swinemündes Havn. Det nævnte Skib „Grille“ var slet ikke tilstede ved Affairen, saa at det gjör et löjerligt Indtryk at læse, hvorledes Forfatteren fortæller at have set Granatmærker fra den Dag paa Skibets Dæk og Sider.

RIGSDAGEN

Saa slog da omsider Timen for denne den mest resultatrige Rigsdagssamling siden Grundlovens Givelse. Den febertravle Myretue, Rigsdagen er i den sidste Maaned, da Lovforslagene flyver frem og tilbage mellem Tingene i en forvirrende Fart, saa næsten ingen kan følge med, er nu en øde Borg, hvor Rengøringskonerne fejer Dynger af Makulatur sammen i Papirskurven. Men denne Gang er der modsat i saa mange andre Samlinger blevet meget mer end Makulatur tilbage af de tilsammen arbejdende og mod hinanden kæmpende Ministres og Rigsdagsmænds Anstrængelser. Har Arbejdet end i Aar været overvældende, opslidende for dem, der særlig har maattet trække Læsset, har Resultatet til Gengæld været enestaaende, selv om det naturligvis, hvor saa mange har skullet gøres tilfreds, ikke har været efter alles Smag. Den Minister, der, selv segnende under Arbejdet, ligesom han var ved Maalet, i nervøs Utaalmodighed udtalte, at han gad ikke lave mere Makulatur, vilde, om han havde oplevet at se denne Samlings store Resultater, med Tilfredshed have kunnet vedkende sig denne Vinters Gerning. Der er da al Anledning til i den sidste Kronik for denne Sinde at kaste Blikket tilbage og ridse op i korte Træk Samlingens mange og store Resultater.

Hver Rigsdagssamling plejer at hjembringe en anseelig Høst af vedtagne Lovforslag, dog regelmæssig ikke mer end en halvhundrede Stykker, snart noget over, snart noget under dette Antal, men igennem mange Aar har det været Særkendet, at de vigtigste og mest vidtrækkende Lovforslag altid har figureret blandt de ikke vedtagne. Iaar naar de vedtagne Lovforslag ikke blot op til det næsten foruroligende Antal 91, — man tænke sig, om den uendelige Dynge af Love, som Juristerne allerede nu har at beherske og almindelige skikkelige Mennesker at beherskes af, hvert Kalenderaar skulde forøges med et saadant lille Hundred Love! Men iaar er tillige adskillige af disse Love ikke blot uhyre omfangsrige — Loven om Rettens Pleje tæller alene over 1000 Paragrafer! — men tillige paa mangfoldige Omraader dybt indgribende i alle de Menneskers Ve og Vel, der bebor det danske Land.

Hvilket Forslag, der i saa Henseende bærer Prisen, er ikke let at sige. En Jurist vil maaske være tilbøjelig til at pege paa Retsreformen, den gennem to Menneskealdre forgæves paa sin Gennemførelse ventende Retsreform, som Justitsminister Alberti, alle Angrebene imod ham tiltrods — eller maaske netop ved Hjælp af dem — fik det vidunderlige og overraskende Held paa Samlingens næstsidste Dag — i hvert Fald i modificeret Form — at gennemføre. Utvivlsomt vil denne Reform sætte Skel og aabne en ny Tid for vor Retspleje med dens Indførelse af offentlig og mundtlig Domsforhandling og Nævninger. Og selv om dens forcerede Gennemdrivelse og den politiske Baggrund, hvorpaa den saa længe med Utaalmodighed paakaldte Reform nu træder ud i Livet, maaske i Øjeblikket noget mindsker den almindelige Tilfredshed, hvormed en saadan Reform helst skulde modtages, saa vil den dog sikkert, naar den først kommer til at virke, sætte mange ny Kræfter i Bevægelse, vække nyt Liv og højne hele Befolkningens Interesse for den offentlige Retspleje.

Imidlertid selv om det ny, noget teatralske Apparat med Nævninger og offentlig Domsforhandling nok skal drage Folkets Øjne paa sig, der er dog andre af de vedtagne store Love, der vil mærkes dybere ned i hele Folket. Der er saaledes den store Toldreform, som det blev Vilhelm Lassens Lod og sidste Bedrift at føre frem næsten

til Maalet, men J. C. Christensens Lykke at sætte Navn under. Selv om den ikke blev revolutionær hverken til den ene eller den anden Side, faa eller ingen vil der være, der ikke vil mærke den, være sig Fabrikanten eller Grossereren eller den fattige Kone, der køber Kul eller Kaffe eller Arbejderen, der stopper sin Pibe eller Arvingen, der fremtidigt maa betale højere Arveafgift. Der er den kommunale Valglov, der vil føre helt nye Vælgerlegioner, Kvinder og Tjenestefolk, frem til Valgurnerne og gradvis omforme By- og Sogneraadene og derved endmere demokratisere hele vort politiske Liv. Der er de store Lønningslove for Folkeskolens Lærere, for Landpostbudene, men navnlig for de fire store Etater, Postvæsenet, Statsbanerne, Telegraf- og Toldvæsenet, der sikkert vil skabe Tilfredshed i mange Hjem, hvor Kaarene har været trykkede, men som ogsaa har haft mindre behagelige Virkninger for alle andre Statsborgere i Form af forhøjede Jærnbane- og Postportotakster. Og der er endelig den vidtrækkende Lov, der sikkert for mange vil staa som den for Danmarks fremtidige kulturelle Udvikling allervigtigste, nemlig Loven om de mange ny Jernbaneanlæg, som det paa en af Samlingens allersidste Dage lykkedes Trafikminister Svend Høgsbro at føre igennem i en Form, der naturligvis gav Anledning til mange Jammerklager fra de Rigsdagsmænds Side, hvis særlige lokale Baner ikke naaede at komme med eller opnaa det ønskede Statstilskud, men som dog fra alle Sider hilsedes som i sit store Hele tilfredsstillende. Og denne Jernbanelov vil ikke blot være epokegørende ved de mange ny Aarer for Liv og Udvikling, som de nye Baners Anlæg i mer eller mindre jernbanetomme Rum vil skabe, men ogsaa ved det nye Princip om Værdistigningsskat, som den knæsætter. Thi selvom det ikke lykkedes endnu i Aar at lovfæste bestemte Regler for denne Skat, men Udarbejdelsen af disse Regler blev henvist til en Kommission, saa blev dog dette ny og i sine Konsekvenser umaalelige Princip ikke blot som Princip knæsat i Loven, men ogsaa koblet saaledes sammen med Lovens Ikrafttræden, at Spørgsmaalet om en almindelig Værdistigningsskats Indførelse fremtidigt maa regnes som gaaet over fra de graa Teoriers Verden til de Sager, hvis Gennemførelse maa være den allernærmeste Fremtids Opgave.

Men foruden disse Hovedlove er der ogsaa andre, der kræver at nævnes med Anerkendelse. Der er saaledes de humane Love om Børn udenfor Ægteskab og disses Forældre samt om Hustruers og Ægtebørns Retsstilling. Der er den vigtige sociale Lov om Forsikring mod Følger af Ulykkestilfælde i Landbrug, Skovbrug, Havebrug m. m., som tidligere er omtalt. Der er den saa sent paa Samlingen fremkomne, men dog allerede i Aar gennemførte Lov om Styrelsen af Kolonierne i Grønland, hvorved det første mere omfattende Forsøg gøres paa at hæve Eskimoerne op til delvis Selvstyre, medens tillige den grønlandske Handel og Forvaltningen af Kolonierne i Hovedsagen skilles ad. Der er den saakaldte Polaklov eller Beskyttelsesloven for de udenlandske Arbejdere, der i de senere Aar indforskrives til Arbejde navnlig paa Sukkerroemarkerne. Der er Loven om Tidspunktet for Lukning om Aftenen af Butiker og Lagere, og som et ikke uvæsentligt Fremskridt maa nævnes ogsaa Loven om nogle Ændringer i den militære Retspleje, hvorved en ny militær Højesteret indføres. Endelig maa mindes som vigtige Lejlighedslove Loven om Bankgarantien og de paa Samlingens sidste Dage gennemførte private Lovforslag til Lindring af den i Øjeblikket herskende Arbejdsløshed.

I Forhold til alle disse naaede Resultater — der ses herved bort fra, at disse naturligvis anses mere eller mindre vellykkede fra det ene eller det andet partipolitiske Synspunkt — har det mindre at sige, at dog nogle Regeringsforslag ogsaa denne Gang ikke

naaede igennem. Værst gik det her med Forslaget om den sørgeligt berømte Telegrafbygning, der ubarmhjærtigt aflivedes i Landstinget. At den gamle Genganger, Forslaget om Ministrenes Ansvarlighed som sædvanlig døde Straadøden i et Begravelsesudvalg, var ikke mere, end hvad ventes kunde, og at Ædruelighedskommissionens forskellige Forslag om Beværtning og Drankere m. m. ikke endnu i Aar gik Sejersgang gennem Rigsdagen trods Afholdsmændenes energiske Arbejde, er heller ikke at undres over, naar henses til den Modstand, denne Bevægelse endnu ogsaa andetsteds møder.

Hvad man end ud fra de forskellige partipolitiske Synspunkter kan have at indvende mod flere eller færre af disse saaledes vundne Resultater — og de fleste af de større Reformer er jo kun under stærk Modstand satte igennem —, nægtes kan det saaledes ikke, at Regeringen har vist Evne til uden Forfatningskamp ved at søge Overenskomst snart til den ene snart til den anden Side at naa store Resultater og at føre Lovgivningsmaskineriet over det døde Punkt, hvor det syntes nær ved at gaa istaa. Om man deri skal se et Bevis for, at Grundloven af 1866 med dens to i Forhold til Grundloven af 1849 vidt forskellige Ting alligevel under dygtigt Førerskab vel er til at arbejde med, eller om den sidste Samlings Værk kun maa ses som Resultatet af en ganske særlig heldig politisk Situation, der som Undtagelse kun bekræfter Reglen om Tingenes sædvanlige Mangel paa Evne til at møde hinanden, skal lades usagt. Vist er det, at der ved den forløbne Samlings Gerning er ryddet op i mange Forhold, sat mange ny Kræfter i Gang og skaffet Ørelyd for ny Krav og ny Tanker af vidtrækkende human, social og kulturel Natur.

Og det store Værk er gjort, at Ministeriet J. C. Christensen med energisk Haand i én Samling har ført næsten alle de saalænge uløste større politiske Reformkrav til i hvert foreløbig Løsning og derved skaffet fri Bane i næste Samling for Ministeriets næste store og største Opgave: Ordningen af vort Fædrelands Forsvar!

K. B.

Cheops' Pyramide.

Af de endnu bevarede Mindesmærker om de gamle Ægypteres ejendommelige Kultur er Pyramiderne med Kongebegravelserne de mærkeligste, og blandt Pyramiderne er atter den største, den saakaldte Cheops' Pyramide den mest gaadefulde. Her tænkes ikke paa den mærkværdig højt udviklede Bygningsteknik, hvormed Pyramiden er fremstillet, eller det vældige og bekostelige Arbejde, det har været at frembringe denne Kolos, som uden synderlig Paavirkning har været gnavet af Tidens Tand i c. 4000 Aar. Det gaadefuldeste ved denne Pyramide er, at den i Modsætning til de andre viste sig at mangle Liget af Kongen, da den blev aabnet for et godt Aartusind siden; der var Gravkammer med Sarkofag, men denne sidste var tom, der var ikke, som man ventede, en Mumie deri. Mange Forskere har beskæftiget sig med at spekulere over Grunden til Mumiens Fraværelse, og mange mærkelige Gisninger er fremkomne; men med Hensyn til dristige Hypoteser synes dog Rekorden foreløbig at være sat af to Skotter: *Taylor* og *Smith*, som nemlig mener, at Pyramiden aldrig har været bestemt til Kongebegravelse, men at den er bygget for paa saa uforgængelig en Maade som muligt at give baade den daværende Samtid og Efterverdenen dels et meget let tilgængeligt Normalmaal, dels en grafisk Fremstilling af de vigtigste astronomiske og matematiske Kundskaber. Det lyder ganske usandsynligt, at Pyramiden ikke skulde have været bygget i den Hensigt at rumme en Konges Mumie; men derfor var der jo intet til Hinder for at lægge al mulig Sindrighed for Dagen i Valget af Pyramidens Dimensioner, og flere af Taylor og Smith's udfundne Tal er meget interessante. Hvis man maaler Pyramidegrundfladens Omkreds og Pyramidens Højde i samme Maal f. Eks. Centimeter og dividerer det sidste Tal ind i det første, udkommer det dobbelte af det Tal, man i Matematiken kalder for π, og som udtrykker Forholdet mellem Længderne af en Cirkelperiferi og af Cirklens Diameter. Tegner man med andre Ord en Cirkel med Pyramidehøjden som Radius, vil denne Cirkellinje have nøjagtig samme Længde som Pyramidegrundfladens 4 Sidelinjer tilsammen. De gamle Ægyptere skulde efter dette have værdsat Tallet π til 3.14159, hvilket maa siges at være en forbavsende stor Nøjagtighed, som tager sig endnu mærkeligere ud, naar man ved, at Ægypterne langt senere beregnede et Cirkelareal, hvis Diameter var d, efter Formlen $(^8/_9\, d)^2$ hvilket giver $\pi = \frac{256}{81} =$ omtrent 3.16, og at Archimedes var den første af de græske Matematikere, der betegnede π som liggende mellem $3^1/_7$ (3.1429) og $3\frac{10}{71}$ (3.1408).

Efter at have fundet dette 4000 Aar gamle, velkonserverede π, forskede de to Skotter videre og fandt en Knop, som de af forskellige Grunde mente angav Længdeenheden, naar det antoges, at 25 af disse mindste Længdeenheder, Pyramidetommer, dannede et større Længdemaal, enten man nu vilde kalde dette en Pyramidealen eller en Pyramidemeter, saa fik man ved nøjagtig Opmaaling, at hver Sidelinie i Grundfladen var 365,242 af disse Pyramidemeter, altsaa lige saa mange Meter, som der er Dage i et Aar; ogsaa denne Bestemmelse af Aarets Længde er af en Nøjagtighed, som man ellers først langt senere har naaet.

Naar de to Skotter var standsede her, vilde de vistnok have gavnet deres Hypoteses Troværdighed, men de har med stor Iver forsket videre, uden at man kan sige, at der er saa meget som en Antydning af Bevis for, at de øvrige Tal, de graver op, er andet end rene Tilfældigheder, ja tværtimod maa det anses for langt det sandsynligste, at de gamle Ægyptere aldrig har drømt om de Mærkværdigheder, Skotterne finder. Saaledes har Taylor og Smith udregnet, at Pyramidemeteren er en Tyvemilliontedel af Jordens Akse, at Pyramidens Højde er en Tusindmilliontedel af Afstanden mellem Jorden og Solen, ja de er endog gaaet saa vidt, at de har udfundet, at Ægypterne baade har kendt Jordens samlede Vægt og Middelvægtfylde.

H. C. N.

Rettelse. I Majhæftet stod under Billedet S. 559 „Josefs Farao: Ramses II", læs „Undertrykkelsens Farao: Ramses II".

Udsigt fra sydlige Dyrhaugstind.

HØJFJÆLDSLIV

Af EGILL ROSTRUP.

NU er der farbart i Fjældet.

Langsomt, lidt efter lidt, gled Vinterens Iskaabe ned over Højfjældets Skuldre; nu straaler det i vaarfriskt Grønt. De sidste, vældige Fonner blev gennemgravne af Menneskehaand, og nu er Postvejen fri. Tusinder af ringlende Bjældekøer har allerede for længe siden traakket den kendte Vej ad de dybsporede Sæterstier, fulgt af alle de glade Mennesker og Dyr, som skal leve deres lyse Sommerliv deroppe paa Vidderne. Højfjeldsbanen drøner sin første Sommer ind i Ødemarkerne, Elvene svulmer langt ud over deres Bredder, og den lille haardføre Isranunkel strækker sit Blomsterflor helt op under Tindernes Toppe.

Nu er det Tid at drage til Fjelds.

Om nogen vil vide, hvad Sommer er, Sommer i fuld primitiv Frihed, — om nogen har Trang til at færdes i den store Skønhed og den store Stilhed, — da slutte han sig til den Flok, som nu samlet drager mod Højfjældet, for der at spredes langt ind over Vidderne. Den Skønhed, de faar at se, den Sundhed, som venter dem derinde, den dybe, lægende Fred, den overgaar al Forstand. —

Naar man sidst paa Sommeren sejler med en af Christianiabaadene hjem til København, befinder man sig mellem Hundreder af Danske, som har tilbragt deres Sommerferie i Norge. Passiaren gaar lystigt. Alle har de oplevet mærkelige Ting. Rundt omkring i de af „Hoteller“ og „Sommersanatorier“ overfyldte og derfor af alle Guder forladte Dalstrøg i Telemarken og Valders har de færdedes; „nu har man da set Norge«; deres Ordforraad er forøget med Gloserne Skydsgut, Budeie, Fosser, Aaser og Elve. Helt billigt var det vel ikke, men Udbyttet har været rigt. Dog er der selvfølgelig Grader. De lykkeligste og mest misundte har været „til Sæters“, ɔ: de har ladet sig føre ind paa nogle lave Hejer, en Times Tid eller to fra „Hotellet“, hvis entreprenante Ejer har arrangeret Idyl paa Hjemmestølen for et højstæret Publikum, som med graadig Appetit har slugt Komedien raa.

„Og tænk, Sæterjenten var i virkelig Nationaldragt! Og med *saa* mange dejlige gamle Søljer! Vi købte et Par Stykker med hjem.“

„Og tænk, vi kunde se den evige Sne!“

Denne sidste Trumf kan kun stikkes af dem, som har været paa Galdhøpiggen, arbejdet sig møjsommeligt op fra Bøverdalens Bund igennem de bratte Lier til Juvvashytten og næste Morgen sammenbundne — jeg har set indtil 18 Mennesker sammenbundne i een lang Hale — vandret ind over den skikkelige Styggebræ til Galdhøtindens Top. Der har de drukket den kloge Knut Vole's, Førerens, Skaal i Champagne, og efter de overstandne Farer har de om Aftenen i Juvvashytten alle som een tiltraadt den katego-

riske Erklæring, hvormed en Gang en begejstret dansk Lærerinde har prydet hans Førerpatent: „Knut Vole er Verdens dygtigste Fører". —

Kun et forsvindende Mindretal har virkelig set noget af Norges Herlighed, — og de tier stille. De kan simpelthen slet ikke komme til Orde for den overstrømmende Sæter-Begejstring. Men de smiler.

Thi vel er der smukt paa mange Steder i Dalene, vel kan man fra mange „Sæterture" faa herlige Gløt ind over Fjældets Vidder mod Snefjældene, vel er Skuet fra Galdhøpiggens Top paa en straalende Solskinsdag skønt, — og vel er Knut Vole en dygtig Fjældmand, han faar bare saa sjældent Lejlighed til at vise det —, men alt dette er ikke *Norge*. Det er jo bare den Side, som Landet viser frem mod de allermest overfladiske fremmede.

Vil man lære at kende de pragtfulde Skønheder, som dette enestaaende dejlige Land gemmer, saa maa man dybere ind i Fjældet. Bare et Par Timers rask Gang bort, saa lukker Fjældet sig op. Med Ransel paa Ryggen, med et Par svære, solide Støvler, og en diger Kæp i Haanden, op over Trægrænsen, bort fra Civilisationen, — paa det sidste vejrslagne, forkrøblede Birketræ kan man passende hænge sin generende stive Flip fra sig —, og saa ligger *Højfjældet* foran En, milevidt, urgammelt, og evig nyt. Det er det prægtigste Sommerliv, som tænkes kan, ubundet og frit som intet andet. Det er lettere end man tror, man bliver aldrig træt, hverken paa Legeme eller Sjæl, naar man færdes i denne sælsomme rene, absolut bakteriefrie Luft.

Og — lad os være praktiske, det er last not least billigt. Man gaar Sæterimellem den hele Tid: overalt hvor man kommer, bliver man modtaget som Ven, ja, gaar man rigtig udenfor Ruterne, *kan* det endnu i vore forretningsivrige Tider ske, at man har Vanskelighed ved at faa Lov til at betale.

For den, som vil gaa i Fjældet, er der Steder nok at vælge imellem.

En Vandring gennem de skovklædte Trakter omkring Eggedal og Numedal i det sydlige er den stille lykkelige Fred; smilende ligger ogsaa Gudbrandsdalsvidderne foran En, og mere pragtfuldt straalende Billede kan man ikke se end det, som pludselig staar foran En, naar man fra Dovres Vidder trænger frem mod den uhyre Revne, som skjuler Norges skønneste Dal, Eikisdalen. Man vandrer jævnt hen over Fjeldet i 4500 Fods Højde, og ser i et nu det dybtgrønne Eikisdalsvandet ligge langt nede, mens de omgivende Fjælde rejser sig saa at sige lodret over 6000 Fod over den henrivende Fjældsø, nederst svulmende skovklædte, saa med skiftende og svindende Vegetation op til de øverste 1000 Fods skinnende hvide Gletschertoppe. At færdes her er bare let og smukt, man glemmer næsten, at Fjældfærden er en Sport.

Mere Indtryk af det faar den, som vælger sig de uhyre Skove i Østerdalen. Mil efter Mil kan man vandre i de kæmpemæssige Furuskove, og kommer man op i Højden, faar man ikke blot et mægtigt Indtryk af den store Højtid, som hviler deroppe, man faar ogsaa god Brug for sin Orienteringssans. Kort og Kompas kommer frem, det er som en Opdagerfærd gennem nye og ukendte Egne. Da gælder det at holde Retningen, undgaa de bløde Hængemyrer, finde de fredeligste Vadesteder, vogte sin Fod, og ikke lade sig imponere af Kortet. Det er nemlig som oftest galt. Jeg mindes saaledes med Fornøjelse en Aften for nogle Aar siden, da jeg midt ude paa den herlige Hardangervidde uventet traf en ganske betydelig Sø tværs paa min Vej; Kortet angav paa samme Sted et meget anseeligt Højdedrag.

Nu, da Højfjældsbanen — et af Verdens mest imponerende Ingeniørarbejder — er aabnet, faar man i dens Nærhed en utrolig let Adkomst til at færdes i de mest uberørte

Højfjældsegne. Faa Timers Gang mod syd, og man staar midt i Hardangerviddens Æventyrland.

Og endelig er der et Terræn i Landet, som indtil for faa Aar siden var ukendt som visse Partier i det indre Afrika, *Sætesdalsvidderne* mellem Sæterdalen og Ryfylke. Kort findes ikke, Vej kendes ikke, Hytter existerer ikke, og Vidden er noget af det vildeste og ødeste, som tænkes kan. Det var her, Doctor Arentz for nogle Aar siden udførte sin berømmelige Bragd. Han gik fra Sætesdalen og haabede i Løbet af et Par Dage at naa over til Postvejen mellem Dalen og Haukeli. Turen varede 11 samfulde Døgn. Den ottende Morgen ved Daggry lagde han Randselen fra sig et Øjeblik, mens han i Regnen og Taagen gik op paa en Højde for at recognoscere, og da han kort efter kom tilbage, var det ham umuligt at finde Randselen. I denne var al hans Proviant, undtagen en ubetydelig Stump Stabburspølse, som han tilfældigvis havde i Lommen. Efter nogle Timers forgæves Søgen maatte han beslutte sig til at vandre videre uden Randselen, og han tvang sig nu frem gennem Ødemarkens ufarbareste Partier i 3 hele Døgn uden Mad, til han endelig naaede ned til Menneskenes Boliger. Hans Beretning om denne Tur slutter: „Aldrig havde jeg drømt om, at jeg skulde komme til at opleve en saa herlig, æventyrlig Fodtur." —

Det er naturligvis indlysende, at kun meget øvede Fjældmænd kan komme godt fra den Slags Ekspeditioner, og selv under normale Forhold er en Vandring over Sætesdalsvidderne en Sportspræstation, som kræver baade Kyndighed, Udholdenhed, Klogskab og Mod. Og det er indlysende, at man ikke som uøvet kan vove sig ind i slige Trakter; man kommer næppe levende fra det. Men der er jo nok endda at vælge imellem.

Aaret efter var Dr. Arentz forøvrigt atter af Sted paa en 16 Dages Tur, bl. a. for at lede efter sin forsvundne Randsel.

Store Skagastølstind.

Gælder det om Fjældvandring, at den kræver alle en Mands bedste Egenskaber, saa gælder det i endnu højere Grad om den langt interessantere og langt finere Form for

Fjældsporten, om *Tindebestigningen*. Denne friske og styrkende Sport, som mellem sine Koryphæer tæller saa mange af Europas fineste videnskabelige, politiske og merkantile Navne, er saa at sige ukendt for danske Idrætsmænd. Og det til Trods for, at Rejsen til de norske Tinder, som i Skønhed og Vanskelighed kan tage Kampen op med de schweiziske, er saa let. Tindebestigere af mange forskellige Nationer drager aarligt sammen paa Togt mellem de norske Fjælde, af danske er der desværre kun et meget ringe Kontingent.

Og det til trods for, at det største Navn i den norske Tindebestignings Historie bares af en dansk, — som nu er død.

Navnet er *Carl Hall.*

Her i hans Hjemland, hvis Sport og Friluftsfærden efter Sigende skal stille Danmark paa en fremragende Plads imellem Nationerne, — her aner man næppe, at det er et af Verdenssportens store Navne, som nu er slettet af de levendes Tal.

Ja, en og anden har jo nok hørt noget om, at han gav sig af med at bestige Fjælde, — noget, som for danske Øren klinger omtrent som at køre Looping-the-Loop —, og de vil maaske med en stille Hovedrysten undre sig over, at saa dumdristig en Æventyrer virkelig opnaaede at blive c. 60 Aar gammel for til Slut at dø en fredelig Død i København.

Men oppe i Norge, der stryger det nu op langs Elvefarene, ind over Vidderne, en sidste Hilsen fra en Mand, som kendte hver Top, hver Bræ, hver liden Bæk, en Mand, som elskede hver Sten i Højtindernes store Domkirke.

Og ind i de mange smaa Hjem deroppe mellem Fjeldene, der hvor de bor, de brillante, stærke og kloge Fjeldbønder, som mødte ham Aar efter Aar i de vildeste Ødemarker, — i Sæterhytterne og paa Husmandspladserne, der gaar det nu som et stille Suk, at Carl Hall er død.

Og alle ved de, hvem han var, hvert Barn i Landet.

Og alle ved de, hvad han var for Mand, *„han dansken Carl Hall."*

Og ude i den store Verden, hvor Tindesporten holdes i højeste Ære, hvorfra aarlig Hundreder af Landenes fineste Sportsnavne strømmer til Bjærgene, der falder der nu en lyttende Taushed over dem ved Budskabet om, at en af Foregangsmændene for bestandigt har lukket sine skarpe, dristige Øjne.

Det var i 1881, at Navnet Carl Hall for første Gang fløj ud over Verden og den Bedrift, som skabte Grundlaget for hans Berømmelse som Tindebestiger.

Der, hvor den herlige Romsdal i sit mest imponerende Parti snævrer sig sammen til en dyb, kranglet Strube, hvis solbrune, stupbratte Vægge næppe nok giver Plads til Elvelejet og den smalle Vej, der rejser sig paa den østlige Side en himmelstræbende Tinde 5000 Fod lodret over Dalbundens flade Mo, det slanke *Romsdalshorn.*

Vistnok gik der Frasagn om, at engang for mange Herrens Aar siden] havde et Par dumdristige Bygdekæmper som Følge af et uoverlagt Løfte ved Drikkelaget indladt sig paa den halsløse Gærning at bestige Toppen af „Hornet", — men der var ingen fornuftige Mennesker, som troede paa sligt. Gamle Rensdyrjægere, som i Aartier havde færdedes paa Tindens lavere Afsatser, havde saa ofte overbevist sig om, at det maatte være ugørligt. Fra Lillefjeldet og til „Stenen" øverst paa Toppen var det jo bare lodrette Klippen, — aanej, der kom nok ingen op og hentede Guldskaalen, som Folketroen altid anbringer „svømmende i et lidet Vand" paa enhver „ubestigelig" Fjeldtinde.

Det manglede ikke paa Forsøg. Romsdalshornets Ry foer vide om Land, Englændere og Nordmænd, Bygdefolk, Sportsmænd og Opmaalingsofficerer havde arbejdet i Dage- og Ugevis uden at opnaa andet end yderligere

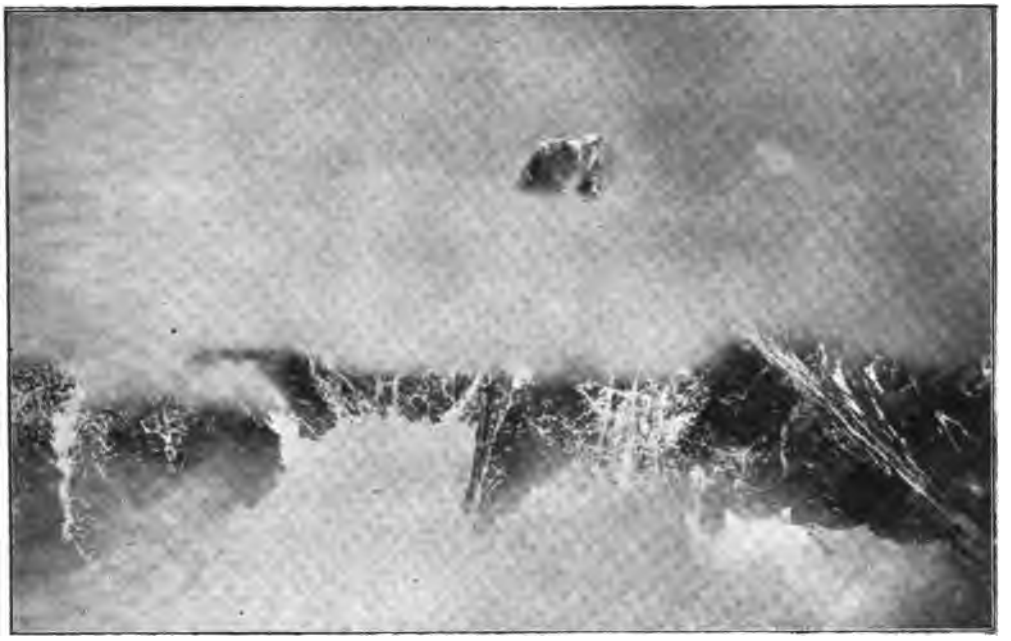

Skyer over Store Skagastølstind.

at bestyrke den sikre Forvisning om, at Tinden til evige Tider vilde bevare sin uberørte Jomfruelighed.

Da var det, at Hall, som havde faaet sin montanistiske Uddannelse gennem en Række Sommerkampagner i Schweiz, — hvor han bl. a. havde besteget Mont Blanc, Riffelhorn, Monte Rosa, Jungfrau, Galenstock, Col du Géant o. s. v. —, kom til Romsdalen. I Begyndelsen syntes Folketroen at skulle faa Ret; 4 energiske Forsøg i 1880 og 2 i 1881 førte kun til lige saa mange Nederlag. Efter det sjette meldte hans Fører sig fra; den sidste Tur, i Regn og Snestorm, havde været ham for stræng. Men Hall tabte ikke Modet; der var endnu én Mulighed, som ikke var prøvet. Han engagerede derfor to flinke, men ganske uøvede Unggutter fra Bygden, Matias Soggemoen, som siden i tyve Aar blev hans uadskillelige Ledsager, og Erik Norahagen, — og den første September 1881 lykkedes det at føre Angrebet igennem og finde Tindens relativt svageste Side. Efter en Del interessant Klatring, naaede han op fra Skaret i Syd og satte for for første Gang sin jærnbeslagne Hæl paa Romsdalshornets Top. Hall skriver selv*):

„Vi anede i Virkeligheden ikke, at vi var Maalet saa nær, da et extra højt „Trin" uden foregaaende Varsel bragte vore Hoveder over Tindens Niveau, og vor gamle Fjende var saaledes endelig besejret med forholdsvis langt mindre Besvær, end der havde været Grund til at antage efter de mange tidligere Nederlag. I et Nu var vi alle tre paa Toppen, hvis mærkelige langagtige Flade strax kan overses i sin Helhed. Kun paa *et* Punkt, nær Randen af Nordsiden, spærredes Udsigten af en Forhøjning i Terrænet, som strax tildrog sig vor fulde og udelte Opmærksomhed, idet vi intet Øjeblik var i Tvivl om, at det var den berømmelige Christen Smeds Varde, som her tilraabte os sit: Hoc iter Caesaris! „Stenen", som den kaldes i Dalen, er nemlig i Virkeligheden en regulær,

*) Den norske Turistforenings Aarbog 1881 Pag. 150.

Store Skagastølstind. Vigdals sva.

ca. 8 Fod høj og 4 Fod bred Varde, og den staar her som et værdigt Minde om Christen Smeds og Hans Bjærmelands Bragd [1826], der visselig fortjener en fremragende Plads i den norske Tindebestignings Annaler. Thi Christen Smed „staar for sig selv", og hverken vi eller Hornets fremtidige Bestigere kan nære nogen Tanke om at gøre ham Rangen stridig."

Man ser, at Hall her — som overalt — ikke alene loyalt sænker sin Kaarde i Beundring for Tindens første Bestigere, men ogsaa samtidig paa den elskværdigste Maade fastslaar Bestigningens relative Lethed uden Hensyn til, at han derved reducerer den ham selv tilkommende Ære for denne siden saa berømte Sejr. Det lykkedes ham da heller aldrig at gøre denne sin ofte udtalte beskedne Anskuelse gældende. Selv nu, da hans Navn er knyttet til saa vanskelige Tindebestigninger som Midtre Skagastølstind og Store Styggedalstind, — hvor han i $3^1/_2$ Time huggede sig Trin for Trin op over den næsten lodrette Styggedalsbræ —, saa staar han dog stadigt i den almindelige Bevidsthed først og fremmest som Romsdalshornets Bestiger.

I Virkeligheden frembyder Turen op paa det saa frygteligt udseende „Horn" saa at sige ingen Vanskeligheder, naar man gaar der med øvede Folk, ɔ: nu, da Vejen en Gang for alle er funden, eller *gen*funden, som Hall altid selv kaldte det i ærbødig Beundring for Christen Smed og Hans Bjærmeland; men der er jo rigtignok altid en uhyre Forskel paa at være den første og at komme bag efter med den sikre Bevidsthed, at Bestigningen er mulig. Den er da ogsaa gentagne Gange senere foretaget af Enkeltmand.

Det følgende Aar [1882] faldt en hel Række af Romsdalens stolteste Tinder for hans Isøxe: Isterdalstinderne, Bispen, Kongen og Dronningen, og Store Troldtind; men det er dog ikke saa meget derved, som ved hans store Opdagelsesrejser i „Jotunheimens ædleste Tindegruppe", at hans Navn har faaet sin Klang mellem Fjeldfolk.

Inderst i Norge, der hvor Fjeldene naar deres største Højder, der hvor Elvene fra „Vassvendingen" løber stride og fossende baade vest paa til Atlanterhavet og øst paa til Glommendalen, hæver sig *Jotunheimen*, et Distrikt af Størrelse som Sjælland omtrent,

i hvilket kun meget faa Punkter ligger under Trægrænsens 3500 Fod. Først de sidste 30—40 Aars Undersøgelser har draget Kendskabet til disse enestaaende Egne frem til almindelig Kundskab; paa Kortene fra Midten af det forrige Aarhundrede ses kun en hvid Plet, nu findes der i alt Fald for de østlige Partiers Vedkommende overordentlig nøjagtige Detailkort, som tjener „Norges geografiske Opmaaling" til høj Ære.

Uberørt, pragtfuldt ligger Landet her Mil efter Mil med en vexlende Rigdom af Naturskønheder. Der er dybt indskaarne Dalstrøg som den æventyrligt vilde, skovklædte Utladal; der er den højtidsfulde afsides Fjeldslette Vettismorken, hvor Urskovens Stammer endnu staar hvidnede og døde paa Roden i det frodige Birkekrat, og hvor Vettisfossen styrter sig ca. 1000 Fod fuldstændig lodret ned i et eneste Fald; der er en Vrimmel af de herligste Tinder, sorte, hvasse og skarpe som „Kyrkja" og „Mjølkadalspiggen", kuplede og tindrende hvide som „Tjukningssuen" eller „Glittratind"; der er Bræer, som spiller i de sælsomste Farvetoner fra straalende hvidt med gule og blaa Skygger til Isbruddets sarte smaragdgrønt, og der er Søer, som man aldrig glemmer; Perlen blandt dem alle er den underdejlige Gjendin, i Sol en enestaaende Idyl, i Storm og Uvejr maaske det uhyggeligste Natursceneri, man kan komme ud for. Der er iskolde rivende Bræelve, som fossende Stryk i Stryk styrter sig drønende ned gennem stenede Erosionsdale, saa Duren høres milevidt og Røgen stiger højt i den tynde, hvide Luft, og der er fredelige Sletter, som Fjeldfloraen dækker med sit fineste Tæppe, mens Elven breder sig i Kvisler over Fladen og nynner sin spinkle Sang saa sagte, saa man synes, det er selve Stilheden, som synger.

Inderst inde i al denne Herlighed, længst mod Vest, svinger sig en Tindegruppe til Vejrs, hvis Mage man næppe finder noget andet Steds i Nordeuropa, et Virvar af sønderrevne Gabbrokamme, som en Gang, da Verden var ung, skød sig hvidglødende frem af Jordens Indre, op gennem de ældre Lag af Granitfjeldet og de siluriske Formationer. Sylspidse, takkede Tinder rejser sig her, sorte og lodrette, næsten otte Tusinde Fod over Havets Flade, adskilte ved pragtfulde Gletschere, forbundne ved skarpe og smalle Egge, takkede som Kæverne paa en Haj. *Horungtinderne* hedder disse fantastiske Formationer. Folkets Ærefrygt har givet dem Navnet „ho rungadn", de drønende.

Her færdedes Carl Hall.

Nu til Dags er det let nok for den, som vil besøge disse storslagne Trakter; nu er der Stier, som, omhyggeligt afmærkede af den norske Turistforening, fører dertil; nu er der Broer over de store Elve som den over den stærke rivende Utla og den yndige Skogadøla, og der er Klopper (Gangbrædter) over de mindre. Der er glimrende Kvarterer som de to hyggelige „Hoteller" paa Turtagrø, hvor hvert Aar en voxende Skare af Ungdom driver Tindesporten, og Turistforeningens rentud ideelle Station paa Skogadalsbøen. Nu er det bare Leg at komme der.

Men alt dette skyldes i første Række Hall. Hans Kærlighed til disse Egne har fra først af slaaet til Lyd for deres Ry. Da han trængte ind i dette Jotunheimens Allerhelligste, da fandtes der intet af alle disse Civilisationens Herligheder. I smaa, private Sætre — Mein, Skagastølen, Vormelid — hvis tarvelige Stel mindst af alt var beregnet paa Fremmedbesøg, boede han, mens han foretog sine Opdagelsesture ind mellem Tinderne, og han mindedes altid med Taknemlighed den flinke Budeie, som havde skaffet ham et Par friske Høknipper til at hvile paa, efter at han den første Nat var blevet „spist" af Sengens Urindvaanere.

Den højeste af Tinderne, Store Skagastølstind, „Norges Matterhorn", — som man i mange Aar ansaa for Nordeuropas højeste Bjærg, og som maaske ogsaa er det (der

foreligger endnu ingen sikre Maalinger), — var vel allerede i 1876 besejret af en af Verdens berømteste Tindebestigere Mr. William Cec. Slingsby, som ved denne Lejlighed uudsletteligt indskrev sit Navn i Sportens Historie. Sammen med en norsk Ven og en lokal Fører arbejdede han sig i det da absolut ukendte Terrain frem til Tindens Fod og opover den frygteligt forrevne, hængende Gletscher, som nu bærer Navnet Slingsbybræen. Da de endelig naaede Toppen af denne og atter følte den faste Klippe under Fødderne, havde de foran sig de sidste 400 Fod af Tindens øverste Spids, som er næsten lodret; den norske Deltager i Expeditionen var da ganske ødelagt af Overanstrængelse, og den lokale Fører svor paa, at videre fik ingen menneskelig Magt ham. Han „vilde inkje drepa sig!" Saa gik Slingsby op — og ned — alene.

Hele Resten af Horungtindernes store Gruppe laa saa at sige hen som et terra incognita. Der var en Vrimmel af interessante første Rangs Tinder, et Mylder af de prægtigste skarpe Klippekamme, en Rigdom af Gletschere, som skinnede i deres hvide Uberørthed, da Hall i Begyndelsen af August 1883 aabnede Angrebet paa dem med Erobringen af den herlige Store Austabottind.

Og nu begyndte en Kampagne i Horungerne, som der stod Gny af; Aar efter Aar vendte han tilbage med sin trofaste Matias, og Aar for Aar blev hele Rækker af de stolteste Tinder prydede med Carl Halls Varder paa deres højeste Top, enten han nu tog dem direkte fra Bræerne eller de indgik som Led i „Tindebestigningens FF: Traverse af en skarp Tinderyg med Erobring af en hel Række jomfruelige Tinder". I Sommeren 1887 laa han endog en længere Tid i Telt midt inde mellem Skagastølstinderne i 5600 Fods Højde; han fandt en ypperlig Plads, — nu ligger paa samme Plet Turistforeningens cementerede Granitrefuge —, med en Udsigt over Midtmaradalen, om hvilken en af Norges mest erfarne Fjeldmænd, Emanuel Mohn, har udtalt, at den „i Skønhed, Pragt og Vildskab er uden Sidestykke i vort Land".

Og han opdrog en Skare af dygtige Mænd omkring sig; naar man i vore Dage uden Skygge af Risiko kan foretage de vanskeligste Ture i Tinderne under saa gode og sikre Førere som Thorgeir Sulheim, Ola Øjene, Ola Berge o. fl., saa skyldes det ham. De er alle — paa en enkelt Undtagelse nær — Carl Hall's Elever. Der fandtes ingen Førere i disse Egne, før han skabte dem.

Hall var en beskeden Mand. Hans talrige Beretninger om de sejrrige Campagner i Horungtinderne, og senere atter i Romsdalen og i Nordland, som fremkom i den norske Turistforenings Aarbøger 1881—1900, og som hører til det brillanteste, Sportslitteraturen har at opvise, tegner os Billedet af en varmt begejstret Fjeldmand uden Spor af sportslig Forfængelighed. Tindebestigningen — Udøvelsen af den herligste Sport blandt alle — var hos ham det naturlige Udslag af en dyb og aldrig trættet Kærlighed til Højfjeldet, en Naturtilbedelse.

Derfor var Hall ogsaa en ganske overordentlig *forsigtig* Mand. Det kan maaske klinge underligt for de uindviede, men det forholder sig ikke desto mindre saaledes. Denne Mand, hvis Tindebestigninger — i Norge alene — ifølge en Liste, som han for nogle Aar siden affattede til Brug for „Norges geografiske Opmaaling", beløber sig til mellem 60 og 70, hvoraf næsten et halvt Hundrede er Førstebestigninger, *har aldrig haft et eneste „Uheld"*, aldrig udsat sig for en Situation, der kommer ind under Begrebet Livsfare! Thi Tindebestigningen er, naar den drives af virkelige Sportsmænd og ikke af latterlige „Tinde-Akrobater", ikke alene den morsomste, den smukkeste og den sundeste Idræt, — en Sport, som udvikler Mod, Aandsnærværelse, Koldblodighed og Hensynsfuldhed, og som skaber et stærkt Legeme

med Nerver af Staal —, den er ogsaa den mest *ufarlige*.

Det nytter ikke, man vil henvise til de talrige aarlige „Ulykker" i Alperne, som kræver Menneskeliv. Disse „Ulykker" er i 99 af 100 Tilfælde selvforskyldte; naar de ret naturligt medfører den Konsekvens at bringe Sporten i Miskredit, er det i Grunden meningsløst, saavist som den korrekteste Betegnelse for dem er Selvmord ved Uagtsomhed. Der findes paa hele den lange triste Fortegnelse saa at sige ikke et eneste kendt Navn, ikke en eneste dygtig Tindebestiger, — og det er dog utvivlsomt disse, som foretager de vanskeligste Expeditioner —, og ikke en eneste første Klasses Fører, bortset fra de forholdsvis faa store Lavine-Katastropher som dem paa Dent-blanche og Matterhorn; men selv denne sidste, den berømteste af dem alle, skyldtes som bekendt udelukkende Skødesløshed. Det er en af de fundamentaleste Regler, at Passagen over højtliggende Bræpartier altid foretages saaledes, at Touget, hvormed alle er bundne sammen, uafbrudt skal holdes stramt mellem hver to og to af Expeditionens Medlemmer. Dette forsømtes under den nævnte Bestigning; to af Deltagerne gik saa tæt paa hinanden, at Touget hang i en lang Bue. Derved blev Rykket, da den ene gled, uforholdsmæssigt stærkt og — ja, det var kun det lykkelige Tilfælde, at Touget gik over (nogle sagde: blev skaaret over), som 3 af Expeditionens Medlemmer kunde takke for, at de ikke delte Skæbne med de 4 andre.

Store Skagastølstind, set fra Toppen af Vesle.

Kun *en* eneste Gang har Hall fortalt om en Situation, som kunde være bleven alvorlig, om den var hændt uøvede. Det var den 22de August 1891, da han sammen med Matias og en „för tillfället" engageret Tredjemand fra Bygden, Anders, passerede den altid utroligt lumske Smørstabbræ. Matias gik først, saa Hall, saa Anders, alle selvfølgelig bundne sammen med Toug om Livet. Pludselig brast en skjult Snebro under Hall's Fødder og i samme Sekund hang han under Snedækket, frit svævende over en af Bræens kæmpemæssige Hovedkløfter, af Størrelse som en Domkirke, mens Anders og Matias halede til af alle Kræfter, men jo

desværre hver paa sin Side. Hver Gang de havde halet ham et lille Stykke op, skar Touget sig følgelig dybere ned i Sneen, og langsomt gled han ved sin egen Vægt atter ned til sin forrige Stilling. Det var en ganske ejendommelig Situation. Endelig, da alle andre Udveje havde vist sig umulige, gav Hall den bestemte Ordre, at Anders, enten han peb eller sang, *skulde* springe over til Matias; denne rammede sin Isøkse fast i Bræen, snoede Touget fast omkring den og var saaledes i Stand til alene at holde Hall svævende over Afgrunden i enkelt Toug, mens Anders sprang over ham og Gletscherspalten, over til Matias. „Saa halede de begge væk med forenede Kræfter og efter 10 Minutters Station i Kløften blev „Sækken" lykkelig expederet op paa Bræens Overflade igen."

Naturligvis kan der forekomme Situationer, hvor kun den mest absolute Koldblodighed og den mest overlegne Dygtighed kan overvinde Faren. Men de er overordentlig sjældne. Et af de mest imponerende Exempler er det, som skete for en Del Aar siden under en Bestigning af Ober-Gabelhorn i Schweiz. Expeditionen — 2 Turister og 2 Førere — passerede en skarp Snekam med bratte Styrtninger dybt ned til begge Sider. Kammen var ikke ganske som en Tagrygning, men hængte noget udover tilvenstre (en „Skavl"). De begik nu den Fejl at gaa langs Sneens øverste Kant i Stedet for at gaa en 30—40 Fod nede i den ikke-overhængende Side og hugge sig Trin fremover der. Pludselig brast Skavlen under dem og de 3 første styrtede hovedkuls sammen med den ned til venstre; men den 4de var ingen ringere end Ulrich Almer, en af Schweiz's fineste Førere. Han satte uden et Sekunds Betænkning i et uhyre Spring ud over Styrtningen til den modsatte Side, til højre, Touget skar sig ved det voldsomme dobbeltsidige Ryk dybt ned i Snekammen, og han holdt saaledes de andre hængende sikkert og trygt, til de lidt efter lidt fik Fodfæste og kunde arbejde sig op til en sikrere Plads igen.

Naturligvis *kan* der ske virkelige Ulykker i Tinderne; det vilde være Vanvid at nægte det. Men Erfaringen viser her som overalt, at det altid er Søndagsrytterne, som kommer til Skade, eller, hvis det er virkelige Sportsmænd, at Uheldet næsten altid skyldes grove Forsyndelser mod Sportens elementaireste Love. Ganske karakteristisk er det da ogsaa, at Ulykkerne aldrig sker paa vanskelige Passager; naar Faren ved letsindig Optræden er direkte iøjnefaldende, hænder der — selvfølgelig — aldrig noget; men naar de „farlige" Steder er passerede, saa indtræder først Faren for virkelige Ulykker, for saa gaar man desværre ofte uden den minutiøse Forsigtighed, som er Tindebestigningens Alpha og Omega.

Jeg kan bedst illustrere dette Forhold ved at fortælle om en lille alvorlig Episode, som hændte for 2 Somre siden efter en meget vanskelig og uhyre morsom Førstebestigning paa Midtmaradalsryggen i Horungtindernes Terrain, et Uheld, som fremkaldtes ved et Øjebliks Mangel paa tilbørlig Forsigtighed fra min Side, og som let kunde have medført en Katastrophe for Expeditionens tre Deltagere.

Vi var tre, Mr. John C. Procter fra Yorkshire, min Hustru og jeg, og vi skulde fra Tinderyggens Klippekam stige ned paa Bræen, ned over den ca. 400 Fod høje, bratte Fonn*). Vinkelen var stor, ca. 60° omtrent, men Fonnens Overflade var i den stærke Sol blevet blød og god, og vi blev derfor snart ked af den trættende baglængs Gang i vore gamle huggede Trin fra Opturen og fik svær Lyst paa en Rutsching. Men da Fonnens nederste Ende markeredes af uhyre rundslebne Klippeblokke, og disse hævede sig brat over Styrtningen nedadtil, maatte den yderste Forsigtighed paakræves.

*) En Fonn er en fastliggende Stribe af gammel, meget haard Sne.

Begyndelsesstillingen var nu denne: øverst stod Procter, 25 Fod længere nede min Hustru og lige saa langt under hende jeg. Alle var vi selvfølgelig i Toug. Nu satte jeg min omtrent 2 Alen lange Isøkse fast i Fonnen, dybt, saa kun Hovedet ragede op, lagde Touget omkring det begravne Skafts øverste Ende og sparkede mig selv fast i Sneen til Knæs. Bægge de ovenfor staaende skulde nu foretage en ret almindelig og sportslig correct Manøvre: de skulde rutsche samtidigt, saaledes at Øksen, naar de havde rutschet deres Tougparters Længde ud, successivt kunde modtage først min Hustrus Ryk og lidt senere Procters, idet den faststaaende Økse altsaa standser de rutschendes Fart. Derefter skulde Manøvren gentages omkring Procters Økse, som altsaa nu er den nederste o. s. v.

Man rutscher som Regel staaende med

Rensdyrsflokke.

samlede Ben, og man regulerer Farten ved at bræmse dels med Hælene, dels med Isøksens Skaft, som man stikker skraat bagud og hviler paa med Størstedelen af sin Vægt.

Vi havde begaaet den Letsindighed at tillade min Hustru at lade sin Økse blive staaende i Skagastølshytten — hvor vi havde spist Frokost —, fordi vi ikke mente at faa Brug for den. Det kom vi nu til at fortryde. Hun kunde nu ikke tage Del i en eventuel Bræmsning, men var ganske overladt til vor Omhu.

Og saa var det, jeg begik min ganske utilgivelige, skæbnesvangre Fejl, den jeg antegner her til Advarsel.

Jeg gav min Hustru Signal til at begynde Farten, uden at jeg i Forvejen havde forvisset mig om, at Procter var fuldstændigt klar. Hun samlede da paa mit: „Nu!" Skørtet om sig, satte sig ned og lagde i Vej. I samme Øjeblik vender Procter sig om for at drage sin dybt i Fonnen plantede Isøkse op, — modtager uforberedt Rykket i Touget — vakler — falder — slipper Øksen, som bliver staaende — og rutscher, liggende paa Ryggen, i rasende Fart ned mod Styrtningen.

Det gøs i mig. Jeg satte mig endnu fastere i Sneen, greb haardt om Øksens Skaft og kastede mig med hele min Vægt fremover for at støtte den. Det var Brøkdele af Sekunder, det drejede sig om.

Da Procter i sin forfærdelige Fart var tværs ud for mig, havde han næsten naaet min Hustru, som ved hans Fald ogsaa var

revet bag over og, ligesom han, laa paa Ryggen og rutschede; hans mønsterværdigt jærnbeslagne Støvlehæle var bare nogle faa Tommer fra hendes Hoved. Rask og levende som han er, følte han instinctmæssigt Situationens Alvor, kastede sig med en uhyre Kraftanspændelse om paa Siden, og idet han med voldsom Kraft tørnede imod hende, ramte han hendes Skulder med sit sværeste Parti.

Alt havde nu grejet sig, om ikke Uheldet havde villet, at Touget mellem min Hustru og Isøksen, som skulde sikre dem begge, nøjagtigt i selvsamme Sekund var løbet ud. Nu modtog den ulykkeligvis det *samtidige* Ryk af *to* Mennesker i vild Fart, — og nu skete det, som vistnok er ganske ukendt i Tindebestigningens Historie, — Øksen, som var begravet i hele sin Længde, brækkede ud gennem Isen.

Jeg fik et uimodstaaeligt Ryk, som kastede mig omkuld, — blev vredet om paa Ryggen —, og liggende i den farligst mulige Stilling [man kan selvfølgelig kun anvende Arme og Ben til Bræmsning, naar man ligger paa Maven] rutschede vi nu alle tre ned mod de kæmpemæssige Svaberg og den uhyggelige Styrtning nedenfor Fonnen.

Jeg havde holdt fast om Øksen. Jeg tænkte egentlig ikke. Følte heller ingen Angst. Havde bare en lynklar Fornemmelse af, at det gjaldt Livet, om jeg ikke kom omkring paa alle fire. Og efter nogle forgæves Forsøg, — en Del af Fonnens øverste Snelag havde nu løsnet sig fra Underlaget, og vi befandt os midt i et mindre Skred —, lykkedes det mig da ogsaa at foretage Drejningen. Jeg holdt krampagtigt fast om Øksen, tæt oppe under Bladet, tvang Overkroppen bagover og huggede og huggede som en rasende Skaftets Jærnpig dybt ned i Sneen under os, — 2—3—4 Gange — og hver Gang brækkede den ud igen, — 10—15—20 Gange — —. Endelig røg den i, lige til Albuerne.

Jeg klamrede mig fast til Øksen og borede den og hele min Krop dybere ned i Fonnen, — et kolossalt Ryk i Touget, — et til, — og til min svulmende Glæde følte jeg, at Isøksen stod fast, og vi laa fast, mens Lavinen rutschede videre over os — ned — —

Saa sparkede jeg et Par dybe Trin til mine Fødder og rejste mig op. Jeg rystede ved Reaktionen, saa Tænderne klaprede i Munden paa mig. Det løsnede Snelag forsvandt lydløst i Styrtningen dybt under os.

Lidt højere oppe kravlede Procter frem af Sneen, og i et Nu var han oppe hos min Hustru, som i de første Øjeblikke var lidt angrebet af Situationen og trængte til en Smule baade fysisk og moralsk Støtte.

Den ydede han hende. Paa den elskværdigste Maade.

Jeg var meget bleg, sagde Procter. Det var jo heller ingen hyggelig Situation for en forholdsvis nygift Ægtemand at overvære uden at turde røre sig af Flækken.

Jeg tør sige, vi gik forsigtigt Resten af Vejen nedover til Klippeblokkene. Ejheller gik jeg og slængte, da jeg derefter maatte gaa op igen de 300 Fod for at hente Procters Isøkse.

Og til Beroligelse for muligt nerveuse Læsere skal jeg blot til Slut tilføje, at vi alle 3 to Dage senere gik op og ned den samme Vej for at photographere paa Tinderyggen. —

Tindebestigning har bl. a. det forud for al anden Sport, at dens *Maal* ikke er noget andet end den mest absolute Farefrihed fra Sekund til Sekund, under de letteste som under de vanskeligste Passager. Kunsten, som en Tindebestiger maa søge at mestre, er i Korthed den, at han aldrig nogen Sinde gaar i Fare, hvor han gaar. Derfor lyder ogsaa Lovenes første Punkter saaledes:

Intet Selskab paa f. Ex. 3 Personer har moralsk Ret til at foretage en blot nogenlunde vanskelig Bestigning, medmindre i det mindste *en* af Deltagerne er udlært Tinde-

bestiger, ɔ: medmindre han er i Stand til at gøre sig til Herre over enhver Situation, som man kan møde i Fjeldet, og medmindre han har i alt Fald *fire* Sommerkampagners Øvelse under dygtige Føreres Omsorg. — Og:

Intet Selskab paa f. Ex. 3 Personer har Ret til at passere nogen som helst højtliggende Snebræ, medmindre mindst *to* af Deltagerne har gennemgaaet en forsvarlig Skole i „ice-craft" under dygtige Førere. —

Iagttages Sportens elementære Love, er det den mest farefri Idræt, som tænkes kan. Tilfældige Uheld er da udelukkede. Som Hall skriver et Steds, hvor han omtaler en skarp 300 Fod lang „arête" paa Tilthorn i i Lofoten*), en Kam, som gennemsnitlig er et Par Fod bred, jævnlig endda betydeligt smallere, og med ca. 2000 Fods brat Styrtning til begge Sider:

„Det var en ret aparte Promenade, der iværksattes med en vis Forsigtighed, eftersom en Udgliden her laa udenfor Programmet. Som . . . . Bidrag til Kapitlet „Leveregler" kan dog bemærkes, at slige Passager — af hvilke denne var mere aparte end vanskelig — altid tager sig lidt risikable ud paa Papiret; i Virkeligheden gaar det ganske jævnt. Det siger sig naturligvis af sig selv, at man ikke maa være „nervøs", hvilket man forøvrig ikke bliver saa let, som det ofte høres. Den nervøse — saavelsom den uforsigtige og den uøvede — vil nemlig let synde imod den under slige Forhold mest elementære Regel, at man ikke kan avancere *for* langsomt i risikabelt Fjeldterrain, fordi Følelsen uafbrudt skal hjælpe Synet. Selv det skarpeste Øje formaar t. Ex. ikke at skelne en mør Sten i Fjeldvæggen, der ramler ud ved det mindste Tag, fra selve den faste Klippe. Følgelig maa den Fod, der i et givet Øjeblik støtter Kroppen, ikke bevæges en Tomme, forinden den anden Fod har „følt" fast Grund, medmindre Turisten har

*) Den norske Turistforenings Aarbog 1893 pag. 10 f.

Dyrhaugstind.

Solbad paa Tinderne.

Stølsmaradalstind.

saa godt Tag med Hænderne, at de om fornødent uden Støtte forneden kan bære Legemets hele Vægt. Turisten skal med andre Ord avancere saa forsigtig, at det for et overfladisk Blik næsten tager sig ud, som om han var ængstelig. Endvidere er det en Selvfølge, at man ikke maa lide af *Svimmelhed.* — — — — Er man tilpas kølig i Hovedet, og bærer man sig forøvrigt ad som et nogenlunde fornuftigt Menneske, passerer der saamænd ingen Verdens Ting, hvilket Bjærgbestigningerne i Norge gennem den sidste Menneskealder ogsaa tilstrækkeligt har godtgjort, og man vender hjem med en ny Erfaring for, at der næppe er noget Tidsrum af ens Liv, der skaffer saa mange glade Minder som Højfjeldslivet." —

Her er punctum saliens, alle de lykkelige Timer, man lever i Højfjeldet: den Morgen, da vi vandrede ind mod Bræens Fod, da det vrimlede mellem Morænens Stenblokke med Hundreder af Rypekuldenes Kyllinger og Solen skinnede paa deres brune Fjer, saa de skinnede som smaa Guldkugler, der trillede ind mellem Stenene og ned i Hullerne under den morsomste gennemtrængende Piben; den Middag, da vi efter en lang og interessant Klatring pludselig dukkede op over Tindens øverste Rand, saa hele Jotunheimens koglende Trolddomspragt i et Nu aabenbarede sig for vore glade Øjne, badet i et Hav af Sollys; den Aften, da vi laa dybt inde mellem de høje Tinderygge, og da en stor Flok vilde Rener langsomt kom os nærmere og nærmere, helt tæt hen, til de pludselig blev opmærksomme ved en Bevægelse, vendte sig i et Nu, satte paa Sprang i vild Flugt og nogle faa Minutter senere forsvandt som smaabitte sorte Prikker højt, højt oppe over Gletscherens øverste Rand; den Nat, efter at vi havde foretaget den nye, interessante og vanskelige Passage, da vi grebne af Højfjeldets magiske Stilhed, Fod for Fod med mange Standsninger vandrede ned over Bræen, mens Dagningens første røde Skær bredte sig straalende op over den lysgrønne Nathimmels forunderlig klingre Klarhed, — og først og sidst det sælsomme ubeskrivelige fysiske og psychiske Velvære, som følger med et ugelangt Ophold i den vidunderligt rene Luft mellem Tinderne.

Dette er Hemmeligheden ved Tindesporten. Dette er Svaret paa den Misforstaaelse, som man altid møder, naar Talen er om Tindebestigning, den, at man „sætter sit Liv i Vove for at kunne sige, at man har besteget den eller den høje Bjærgtop". Oprigtig talt, „Æren" ved at bestige en Fjeldtinde som Nummer 10 eller 100 er dog ret ringe; ja, end ikke Æren af at være Nummer 1 er saa svimlende, at man derfor Aar efter Aar skulde drages saa uimodstaaeligt til Fjeldene.

Det er en gammel, hævdvunden Skik, at en fremragende Tindebestigers Navn knyttes til en eller anden Bræ, et Fjeld, en vanskelig Passage i det Terrain, hvor han har øvet sin raske Idræt. I Horungtindernes Gruppe er saaledes Navnene paa Nordmændene Heftye, Tandberg, Vigdal og Mohn, Englænderne Slingsby, Patchell og Andrews, Svenskeren Ullén o. fl. overleverede til kommende Tider. Ogsaa en enkelt dansk findes derimellem. Halls Navn er ikke knyttet til noget enkelt Punkt, hverken her eller i Romsdalen eller i Nordland.

Men rundt om i Landets forskellige Egne ligger der, paa den højeste Spids af ca. 70 prægtige Tinder, i en stor, smuk Varde, — Hall byggede altid meget solide Varder —, en ganske liden lakonisk Seddel med hans Navn og en Datum, og paa et af de skønneste Punkter i dette æventyrligt dejlige Land, hvor aarligt Tusinder af fremmede fra alle Verdens Egne undrende og betagne rejser forbi, der staar der en 5000 Fod høj Obelisk, til hvilken hans Navn altid vil være uløselig bundet: det stolte, knejsende Romsdalshorn.

Og rundt om i Befolkningens Hjærter — —

Jeg kom for nogle Aar siden en sildig Aftenstund gaaende alene, langt, langt inde paa Fjeldet, i en Egn, hvor Hall aldrig har været. Jeg var træt, jeg havde gaaet uafbrudt fra den tidlige Morgen. Saa kom jeg til en højtliggende afsides lille Sæterdal, hvor jeg langt om længe fandt en liden Støl med to Smaahuse, som jeg haabede skulde tjene mig til Nattelogis. Klokken var henad tolv. Jeg gik hen til den ene Stue, stak Haanden ind gennem Hullet i Døren og lettede Krogen af.

„Go kvell!" — Der laa otte Mennesker i tre Senge; trods min Træthed maatte jeg indrømme, at her var knapt om Plads. Efter Anvisning gik jeg da over til det andet Sæl, hvor Sæterejeren selv skulde være. Jeg lukkede op; i den lille Sæterstues eneste Seng laa de to unge Jenter, Odelsjenterne fra Gaarden, og henne paa Slagbænken ved den halvslukte Peis sad „han mannen sjøl", en halvfjerdsindstyveaarig smuk gammel Bonde, og holdt paa at klæde sig af for at gaa til Ro.

Jeg bød god Kveld og spurgte, om de vilde huse mig for Natten.

„Aanei, det fær no inkje bli Raad for det, Du. Os har Buførdag idag, maa vite."

Buførdagen er den Dag, da hele Gaardens Besætning af Mennesker og Dyr føres til Sæteren. Alle er med for at stelle Sæteren til Sommertiden, alle Rum er optagne den første Nat. Dagen efter drager saa de fleste hjem igen, ned til Dalen.

Det var nu begyndt at regne, og der var mere end tre Timers rask Gang til den nærmeste menneskelige Bolig. Jeg stod ubeslutsom. Saa kom det fra Gamlingen i Krogen — den ufravigelige Forespørgsel, naar man mødes i Fjeldet —:

„Kaa e den frammande Karen fraa, so e ute aa fara, maa tru?"

„Aa, eg kjem nok fraa Danmark, eg."

Saa rejste han sig ganske stille, gav Døtrene Ordre til at staa op og finde sig en Plads derborte hos de otte Mennesker i det andet Sæl, og med den ubeskrivelige Højhed, hvormed kun en gammel Odelsbonde kan gøre det, bød han mig at komme indenfor, idet han sagde:

„Aa, Du lyt no vera vælkaamaa lell, Du so e Landsmand te 'n Hall!"

Morgentoilette i Skagastølshytten.

EN NÆVNINGESAG

Af Kriminalretsassessor EYVIND OLRIK.

RETSREFORMEN er vedtaget. Henved to Menneskealdres Arbejde er kronet med et Resultat, der vel i nogle Retninger ikke er så godt som man kunde have ønsket det, men som dog faktisk vil afgive Rammerne i hvert Fald for den nærmere Fremtids Arbejde, og som sikkert også i mange Henseender vil danne et brugbart Grundlag for den attrådte Nydannelse af vor Retspleje. Ikke mindst Betydning vil denne Nydannelse få derved, at den vil inddrage ny Kredse som Medarbejdere i Retsplejens Tjeneste. Det vil for en ikke ringe Del bero på det Arbejde, der blíver udført af disse ny Kredse, om man skal opnå den Tillid til Retsplejen, den Kontakt med Borgernes Liv i Samfundet, som Reformen tilsigter.

Hvis adskillige Juristers Kærlighed til Reformen har været af en noget platonisk Art, synes dette imidlertid at have været i endnu højere Grad Tilfældet indenfor „Lægmændenes" Kredse, til Dels måske fordi man også her slog sig til Tåls med, at det hele „blev vist ikke til noget". Nu *er* Forandringen der. Enhver Borger vil snart stå overfor den Mulighed at kunne blive tilkaldt for at deltage i Udøvelsen af Statens Straffemyndighed. Det har da sin store Betydning at orientere sig med Hensyn til de Former og Vilkår, hvorunder denne Deltagelse kommer til at foregå. Den praktiske Orientering og den reelle Forståelse vil komme til at gaa Hånd i Hånd.

Jeg har derfor ment, at Fremstillingen af en Nævningesags Gang og Behandling vilde kunne tjene til Vejledning for dem, der endnu savner Fortrolighed med de Opgaver, der stilles Nævningerne. På Grundlag af praktiske Retsstudier, jeg for nogle Aar siden havde Lejlighed til at gøre i Norge, har jeg da udvalgt en Sag, der også i almenmenneskelig Henseende frembyder Interesse. Til den rent faktiske Fremstilling skal der føjes nogle enkelte orienterende Bemærkninger, medens det iøvrigt maa overlades den tænksomme Læser selv at anstille de Betragtninger, hvortil Sagen giver rig Anledning. Den norske Strafferetspleje frembyder indenfor Nævningeområdet så væsenlige Ligheder med den danske, at Sagen i sig selv vil tjene til at skabe Fortrolighed med de Former, som også den danske Retsplejelov må skabe, og med Karakteren af de Krav, som den vil stille til Nævningerne.

Ved Referatet har jeg benyttet de Optegnelser, jeg har gjort under Sagens Gang, og alene foretaget de Forandringer med Hensyn til Personalia o. lign., der var nødvendige for ikke at gøre bestemte Personer kendelige. Sagens Faktum er i Korthed dette:

Mandag d. 6te Marts 19.. blev Jordemoder C. af den 48årige Marie tilkaldt til Maries Hjem Sorgenfrigade Nr. 227, hvor den 23årige Datter Anna, der boede i Hjemmet, samme Dag havde født. Ved sin Tilstedekomst fandt Jordemoderen Liget af et nyfødt Barn (med vedhængende afbrudt Navlestræng) liggende i en med Blodvand omtrent fyldt Spand, der stod under Sengen, hvori Anna lå. Jordemoderen gjorde den pligtige Anmeldelse om det passerede; der foretoges nærmere Undersøgelse og rejstes sluttelig Tiltale for Nævningeretten („Lagmandsret") mod Moder og Datter. Sagen foretoges d. 16de April.

Lagmandstinget sættes. Lagmanden indtager sin Plads som Rettens Formand, Byretsassessorerne A. og B. deres Pladser som Medlemmer af Retten hver på sin Side af Lagmanden. Retsskriveren er til Stede; Statsadvokaten (ɔ: den offenlige Anklager) og de

Tiltaltes Forsvarer har indtaget de for dem bestemte Pladser, og paa „Anklagebænken" (en Loge i Salens højre Side lige overfor den tomme Nævningeloge) ses de Tiltalte Anna og Marie. Midt på Gulvet mellem de to Loger og lige overfor Lagmanden og hans Bisiddere findes Vidneskranken.

De tilsagte Nævninger („Lagrettemænd"), 20 i Tallet, samt 2 Suppleanter („Varamænd") opråbes af Lagmanden; det viser sig at de alle er til Stede. Lagmanden opfordrer Nævningerne og Parterne til at angive, hvorvidt nogen af Nævningerne står i sådant personligt Forhold til Sagen og dens Parter, at de efter Straffeproceslovens Bestemmelser ikke kan have Sæde i Retten. Ingen Indsigelse i så Henseende fremkommer. Der gives derefter de Tiltalte og Påtalemyndigheden Lejlighed til at udøve deres Udskydelsesret; Statsadvokaten udskyder tre (i Virkeligheden efter Anmodning af de pågældende selv); de Tiltalte erklærer ikke at ønske at gøre Anvendelse af deres Udskydningsret. Sedler med Navnene paa de tilbageblevne Nævninger nedlægges nu i en Urne foran Lagmanden, og Lagmanden udtrækker, efter at have rystet Urnen, en ad Gangen ialt ti Sedler; Navnene opråbes og de påråbte tager efterhånden Plads i Nævningelogen i den opråbte Orden. Resten er fri for at gøre Tjeneste og kan gå, om de ønsker det. De udtagne Nævninger viser sig efter Livsstilling at være: Grosserer — Gårdbruger — Agent — Grosserer — Gårdbruger — Trikotagefabrikant — Købmand — Bestyrer — Cand. mag. — Disponent.

De under Forundersøgelsen tilvejebragte Dokumenter fremlægges nu, og Tiltalebeslutningen oplæses af Lagmanden. Den lyder således:

Tiltalebeslutning.

Statsadvokaten i N. N. Lagsogn gør vitterligt:

De Tiltalte Anna og Marie sættes herved under Tiltale ved Lagmandsret til Domfældelse

Anna efter Straffelovens § 233 jfr. § 234 for d. 6te Marts 19.. i Sorgenfrigaden Nr. 227 under Fødslen eller inden et Døgn efter denne at have forvoldt sit uægte Barns Død ved at sætte sig over en Spand, der delvis var fyldt med Vand, og føde i denne og ikke bekymre sig om Barnet med den Følge, at Barnet er død Kvælningsdød,

eller i hvert Fald efter Straffelovens § 239 for ved Uagtsomhed at have forvoldt sit Barns Død, idet hun ved den foran omhandlede Lejlighed ikke forvissede sig om, hvorvidt Barnet, som senere viste sig at være død Kvælningsdød, var i Live,

Marie efter Straffelovens § 389 for med Kundskab eller bestemt Formodning om, at hendes Datter hemmeligholdt sit Svangerskab, at have undladt at henvende sig til hende herom og derved bidraget til, at hun har forøvet den Forbrydelse mod Barnets Liv, som foran er nævnt.

Lagmanden spørger nu de Tiltalte hver især om fulde Navn, Alder, Stilling og Bopæl, og om de erkender dem skyldige i det i Tiltalebeslutningen omhandlede Forhold, hvad de hver især benægter. Han opfordrer dem derefter til med Opmærksomhed at følge Forhandlingerne. Dernæst lader Lagmanden de tilsagte Vidner og Sagkyndige påråbe og retter følgende Formaning til dem:

De er indstævnede som Vidner i Sagen. Som Vidner har De at sige den rene og fulde Sandhed og intet fortie, som kan være af Betydning for Sagen. Loven kræver, at De aflægger Ed på Deres Forklaring. Ved Eden påkalder De den almægtige Gud som Vidne på Sandheden af Deres Udsagn. De kender fra Deres Børnelærdom, hvilken Synd det er at sværge falsk, og hvilken Straf en Meneder pådrager sig. Ved Siden heraf er det min Pligt at gøre Dem opmærksom på,

at vor Straffelov fastsætter Straf af Fængsel indtil 8 År for falsk Forklaring, såfremt den er beediget, og indtil 2 År, såfremt den er ubeediget. De må derfor give nøje Agt på, hvad De siger, så at De kun forklarer, hvad der er sandt og rigtigt i enhver Henseende.

Efter derpå at have gjort Vidnerne bekendt med de Tilfælde, hvor Fritagelse for Vidnepligt anerkendes, lader Lagmanden Vidnerne aftræde fra Retssalen til Vidneværelset, hvorfra de først senere indkaldes en for en for at afgive Forklaring.

Lagmanden henvender sig derefter til Nævningerne, idet han foreholder dem, at de fra nu af og indtil deres endelige Kendelse angående Skyldspørgsmålet er afgiven, ikke angående Sagen må have nogen Samtale eller Forbindelse med nogen anden end Retten gennem Lagmanden, og at de ikke uden Lagmandens Tilladelse må forlade det fælles Overlægningsrum, efter at de har trukket sig tilbage til Rådslagning der. Han modtager derefter, medens alle tilsteværende rejser sig, Nævningernes Ed, idet han spørger dem: Sværger De, at De vil give god Agt på alt det, som forhandles i Retten, og besvare de Spørgsmål, der bliver Dem forelagt, som De véd sandest og rettest at være efter Loven og Sagens Bevisligheder? Hver enkelt Nævning svarer stående og med oprakt højre Hånd: Det sværger jeg, såsandt hjælpe mig Gud den almægtige og alvidende. En enkelt af Nævningerne erklærer, at han ikke tror på nogen personlig Gud, og i Stedet for Edsformularen udtaler han Ordene: Det forsikrer jeg på Ære og Samvittighed.

Nævningerne opfordres nu af Lagmanden til at vælge en Ordfører. Hver Nævning modtager en blank Stemmeseddel, som han forsyner med Navnet på den Nævning, han stemmer på, Stemmesedlerne samles i Urnen og optælles af Lagmanden, der meddeler Afstemningens Resultat; den valgte indtager derefter Pladsen længst til højre i Nævningelogens forreste Række.

Idet der nu gås over til Sagens egenlige Behandling, får Statsadvokaten Ordet og udvikler i Korthed, hvad der er Genstand for Tiltalen — det i Tiltalebeslutningen ommeldte Forhold ved Annas Barnefødsel — og hvilke Beviser — Forklaringer af Vidner og Sagkyndige — han mener at kunne føre for sin Påstand.

Afhøringerne begynder derpå. Først tilspørger Lagmanden hver især af de Tiltalte, om de er villige til at afgive Forklaring om Sagen, hvad de begge bekræfter. (De Tiltalte er ikke forpligtede til at forklare, men vælger dette regelmæssigt, og en Vægring vilde sikkert også i Almindelighed af Nævningerne blive opfattet som et mistænkeligt Faktum).

Anna afgiver derefter en såvidt muligt sammenhængende Fremstilling af det passerede, samt besvarer de Spørgsmål, som Lagmanden selv finder Anledning til at rette til hende til Supplering eller Berigtigelse på enkelte Punkter. Lagmanden spørger Statsadvokaten og Forsvareren, om de ønsker Tiltalte yderligere udspurgt, hun besvarer også de enkelte yderligere Spørgsmål, der fremkommer ad den Vej.

I det væsenlige går Annas Forklaring ud på følgende:

Hun har i fem År været forlovet med Postekspedient N., og de tre sidste År har de stået i Forhold til hinanden. Hun har haft sin Menstruation sidste Gang ved Midten af Juli. Da den ikke påny havde indfundet sig til Slutningen af August søgte hun Dr. O., der er Læge for Sygekassen ved den Fabrik, hvor hun arbejdede. Hun fik af ham noget Medicin og Pålæg om at komme igen efter 3 Ugers Forløb. Men da hendes Menstruation ikke var kommen igen til den Tid, opgav hun at gå til Lægen påny, idet hun herefter antog, at hun var frugtsommelig, og at Lægen således ikke kunde hjælpe. Hun beregnede Fødslen til April (efter Menstruationen i Juli), men omtalte ikke noget overfor Kæresten — han

spurgte hende, men hun slog det hen — heller ikke overfor Moderen, der iøvrigt ikke nævnede nogen Mistanke til hende. Hendes Mening var at spare Moderen og Kæresten så længe som muligt. Hun vilde betro sig til dem, når der var c. 1 Måned igen til Fødslen. Moderen vadskede stadig selv Familiens Undertøj og må have set, at hendes Menstruation var udebleven. Iøvrigt har hun altid haft betydelige Uregelmæssigheder i sin Menstruation. Menstruationen i Juli var kun sparsom. Når hun først har mærket Liv i Fosteret, kan hun ikke sige. Hun blev ikke i Løbet af Svangerskabet synderlig sværere og vil ikke have haft nødig at gøre Forandring med sine Klæder. Hun havde tænkt på henimod den Tid, da hun ventede Fødslen, at anskaffe sig noget Barnetøj, men vidste iøvrigt, at en Del sådant var i Huset fra Moderens Fødsler (den seneste lå kun $1^1/_2$ År forud).

Lørdag d. 6te Marts mærkede hun alvorlige Smærter, der blev værre og værre i Løbet af Dagen. Hun blev liggende og havde gentagne Gange Afføring i Værelset (Klosettet er i Gården). Hun tog det for Mavesmærter og Diarrhée, og hun tror ikke, at der gik nogen større Mængde Vand fra hende, Blod har hun ikke set. Natten til Søndag og Søndag Morgen var det noget bedre; hun blev dog liggende Søndagen over. Hun fik Omslag af Moderen, men lagde dem selv på. Mandag Morgen fik hun Besøg af sin Kæreste, som ved Middagstid skulde rejse fra Byen i sin Posttjeneste. Det blev da aftalt med ham, at han skulde telefonere til Lægen (Dr. O.). Der kom imidlertid ingen Læge. Op ad Formiddagen blev Smærterne værre og hun mærkede stærk Trang til Afføring. Moderen var beskæftiget i Køkkenet, der støder op til det Værelse, hvor Anna lå, og passerede oftere mellem Køkkenet og det på den modsatte Side af Annas Opholdssted liggende Værelse. Hun anmodede nu, fordi det generede hende at sidde paa det lave Møbel, Moderen om at give hende Gulvspanden, der benyttedes i Køkkenet, men som tidligere — før Familien fik Møbel — oftere havde været benyttet til Afføring. Hun benyttede derefter Spanden ialt 3 Gange, idet Moderen efter hver af de første to Benyttelser slog den ud, når hun passerede Værelset. Ved Benyttelsen tredje Gang mærkede Anna, at der kom noget fra hende; lidt senere bøjede hun sig ned og så, at der kom noget frem mellem hendes Ben; hun forstod, at det var Barnet; hun følte derefter en Lettelse, et fast tungt Legeme — „en død Klump" — gled fra hende. Hun kan ikke sige, hvordan Barnet kom til at ligge i Spanden; men da hun så i denne, var den fuld af en blodig Vædske indtil c. 1 Kvarter fra Randen, og på denne Vædske flød Barnet. Hun vil slet ikke have tænkt sig, at der kunde være Liv i Barnet, og Liv i Fosteret vil hun overhovedet ikke have mærket siden Lørdag. Hun har ikke foretaget sig noget med Navlestrængen og mener, at denne må være afreven på Randen af Spanden, idet hun rejste sig og atter lagde sig på Sengen. Der var vistnok slet ingen Saks i Værelset; den havde sædvanlig sin Plads på et Søm i Køkkenet. Da Barnet gik fra hende, „orkede hun ikke skrige". Senere, da Moderen af sig selv kom ind, fik Moderen Øje på Spanden, og så selv Sammenhængen. Hun erkender, at hun fra Moderens talrige Fødsler ikke er ubekendt med Karakteren af Fødselssmærterne.

På tilsvarende Måde afgiver *Moderen* i det væsenlige følgende Forklaring: Det er ikke faldet hende ind, at Datteren kunde være frugtsommelig eller overhovedet, at der var noget i Vejen med Datteren i sædelig Henseende. Hun mener ikke, at Datteren var bleven mere fyldig end tidligere. Hun har vel lagt Mærke til, at Datteren i længere Tid ikke havde haft nogen Menstruation; men hun fæstede sig ikke herved, fordi Datteren i det hele var så uregelmæssig i den

Henseende. På den anden Side indrømmer hun, at hun overfor sig selv altid har taget Menstruationens Udebliven som et Tegn på Frugtsommelighed. Hun har ikke tænkt på, at Smærterne Lørdag-Mandag kunde være Fødselssmærter. Hun har ladet Datterens Kæreste tilkalde og har været den, der nærmest tog Initiativet til at Lægen skulde tilkaldes. At Datteren bad om Spanden, var hende ikke påfaldende, da den havde været benyttet til Afføring, før de fik „Møbel", og hun forudsatte stærk Diarrhée hos Datteren. Det har ikke været hendes Hensigt, at der skulde være noget Vand i Spanden, når hun leverede den ind til Datteren, og har der været noget, må det være bleven i Spanden ved Uagtsomhed. Hun har set Datteren sidde på Spanden en Gang, medens hun passerede gennem Værelset. Da hun senere en Gang kom ind i Værelset, bad Datteren hende se i Spanden („Mama, kom hid", — „vær ikke sindt på mig, jeg har hjulpet mig selv" — „se i Bøtten"). Hun så nu ned i Spanden, der stod *under* Sengen, og som hun trak lidt frem. Der lå et Barn, ragende lidt op over Vandfladen. Hun tog det i sine Hænder uden dog at løfte det helt op af Vandet, og så, at det var slapt, hvorfor hun antog, at det var uden Liv, hvad hun også sagde til Datteren. Hun gik derpå for at få fat på en Jordemoder, idet hun undervejs så efter Jordemoderskilte, men ikke fandt noget før Jordemoder C.s. Selv har hun for $1^1/_2$ År siden benyttet Jordemoder D., der bor betydelig nærmere; men hun gik ikke efter hende, da hun ikke vidste, om hun fremdeles boede sammesteds. Hun havde en Del Barnetøj hjemme fra sine egne små Børn.

Anna retter på Forehold af Uoverensstemmelsen med Moderen sin Forklaring derhen, at hun med Benene skød til Spanden, forinden hun atter lagde sig, og at det kan være, at Moderen ikke af sig selv har lagt Mærke til Spandens Indhold.

Der gås derpå over til Vidneafhøringerne, idet hvert enkelt Vidne indkaldes og afhøres for sig.

Som første Vidne fremstår *Annas Kæreste, Postekspedient N.:* Siden hen på Høsten har han mærket, at Anna var dårlig. Han har oftere spurgt hvad hun fejlede, idet han havde Mistanke om, at hun kunde være bleven frugtsommelig ved ham. Men hun slog hans Spørgsmål hen — „det er ikke farligt" —; hun angav dog i Løbet af Høsten at have Hold i Siden og at frygte Lungebetændelse, som hun havde haft for et Par År siden. Hun blev en Smule sværere, men langtfra så meget, at han tænkte sig Frugtsommelighed som Grund. Lørdag Eftermiddag var han hos hende, hun klagede da over Hold i Siden, Diarrhée og Opkastning. Også Søndag klagede hun over Hold. Mandag Formiddag henimod Kl. 10 fik han Bud om at komme, da Anna var så syg. Hun var svært dårlig, da han kom; han sagde da, at han vilde gå efter Lægen. Anna mente først, at det ikke var nødvendigt, men indvilgede, da hun gentog sit bestemte Ønske. Moderen bad ham også gå efter Lægen, „for hun forstod ikke, hvad der var i Vejen med Anna". Han telefonerede så til Dr. O., der dog ikke var hjemme, men ventedes hjem Kl. 3; han bad da give Lægen Besked om at komme straks til den Tid. Derefter besørgede han nogle Ærinder og rejste Kl. 12 med Iltoget i sin Tjenestes Medfør. Først om Tirsdagen efter sin Tilbagekomt til Byen erfarede han, hvad der i Mellemtiden var passeret. Han har aldrig overfor Anna udtalt at ville bryde med hende eller være misfornøjet, hvis hun blev frugtsommelig. Det er fremdeles hans Agt at gifte sig med hende.

Jordemoder C. fremstår dernæst og forklarer: Ved sin Ankomst hos hende meddelte Moderen, at Datteren havde født, at Barnet var dødt, og at Datteren ikke var kommen af med Efterbyrden; det hastede dog ikke

så svært. Moderen udtalte også, at det hele var kommen så overraskende, hun havde ikke vidst, at Datteren var frugtsommelig, Kæresten heller ikke. Vidnet fik ved Ankomst anvist Spanden, der stod under Sengen. Den var omtrent fuld af Blodvand, Barnet kunde ikke ses. Vidnet tog det op, det var dødt og slapt, men fuldbåret og kunde absolut ikke — som Anna angav — være kommen 6 Uger for tidligt til Verden. Navlestrængen hang ved; det så for Vidnet ud som den var afklippet. Hun bad om en Saks, som Moderen tog fra Komoden i samme Stue. Vidnet lagde ikke Mærke til Blod på Saksen, heller ikke til Blod eller andre Spor efter Fødslen i Værelset. Med Saksen afklippede hun et Stykke af Navlestrængen; den fremkomne Snitflade svarede til Udseendet af Navlestrængen på det afbrudte Sted. Iøvrigt har Vidnet aldrig set en overreven Navlestræng.

Moderen erkender, at Saksen lå på Komoden.

Lægen, Doktor O. forklarer, at Anna konsulerede ham d. 30. August; han husker ikke hvorfor og har intet noteret derom; han gav hende Recept på en Medicin, der sædvanlig bruges ved Brækninger og tager Sigte på Tilstedeværelsen af et begyndende Svangerskab. Den 6te Marts blev der i hans Hjem afgivet en telefonisk Besked til ham om at komme; men forinden hans Hjemkomst var der kommen Afbud.

De Tiltalte forklarer at have sendt Afbud efter at Jordemoderen havde været der, fordi de mente ikke længer at behøve Lægen.

Politibetjent S. afgiver Forklaring om forskellige Jordemødre, der bor nærmere de Tiltaltes Bopæl end Jordemoder C.

Tre af Annas Arbejdskamerater afgiver Forklaring hver for sig, men omtrent overensstemmende. De har særlig siden noget efter Jul mærket, at Anna blev sværere, men dog ikke så meget som sædvanlig hos frugtsommelige Kvinder; de har haft Mistanke om, at hun måtte være frugtsommelig, men dog haft lidt vanskeligt ved at tro det om hende. En enkelt af dem har overfor Anna selv hentydet til hendes Tilstand, men fik slet intet Svar. Nogen bestemt Overbevisning om, at hun var frugtsommelig, har de ikke dannet sig.

En Ven af Annas Kæreste, der har stået sammen med dem i en Good-Templar Loge, har også lagt Mærke til, at Anna blev sværere om Livet, men har dog ikke haft en bestemt Opfattelse af, at hun måtte være frugtsommelig; han tænkte sig det egenlig ikke muligt, at hun „var slig". Han har en Gang overfor Kæresten hentydet, til at Anna var bleven sværere, men Kæresten slog det hen med et „synes du det".

Den første af de udmeldte *sagkyndige*, *Professor G.* refererer derpå Obduktionsforretningen og den på Grundlag heraf afgivne Erklæring: Barnet er fuldbåret og født med Hovedet nedad. Der er ingen Tegn på Vold. Navlestrængen er skarpt afskåren. Lungerne har vist sig i det væsenlige lufttomme; men den mikroskopiske Undersøgelse har med Sikkerhed konstateret, at Barnet har åndet efter Fødslen. Konklusionen er da, at Barnet har været fuldbåret, fuldt udviklet og levedygtigt; det har levet under Fødslen og gjort Åndedrætsforsøg, men er død ved Kvælning, idet det ved Fødslen er falden ned i en Spand med Vædske, der ved Åndedrætsforsøgene er trængt ned i Lungerne.— Hvis Annas Opgivender angående Menstrueringen er rigtige, kan hun godt først have ventet sin Nedkomst i April Måned, og hun kan — særlig også som første Gang fødende — have misopfattet Fødselsveerne; men hun måtte forstå, hvad der foregik, sidste Gang hun sad på Spanden, og det er urimeligt, at hun ikke skulde have orket at tilkalde Moderen. — På yderligere Foranledning dels af Lagmanden, dels af Statsadvokaten og Forsvareren, dels også af en enkelt af Nævningerne tilføjer den sagkyndige: Det er

højst usandsynligt, at Moderen ikke skulde have forstået, at Datteren var frugtsommelig (Udseende og Menstruationens Udebliven Måneder igennem). Der må antagelig have været i hvert Fald et Par Liter Vand i Spanden før Fødslen; Barnets Rumfang (svarende til $3^1/_2$ Liter Vand) og Fostervandet c. 1 Liter kunde ikke få Vædsken til at stå så højt i Spanden som til c. 1 Kvarter fra dens Rand. Hovedet kan efter Obduktionsfundet ikke allerede under selve Fødselsakten være kommen under Vand. Det er ikke sjældent, at den fødende efter Veernes Begyndelse ikke lægger Mærke til Fosterbevægelser, og det er muligt, at Anna kan have misopfattet dette, som om Barnet var dødt.

Den anden sagkyndige, Læge P. slutter sig helt igennem til Prof. G.s Udtalelser. Han tilføjer, at Oplysningerne om Svangerskabets forholdsvis ringe Dimensioner taler afgjort mod, at der skulde have været nogen særlig stor Mængde Fostervand.

Begge de sagkyndige udtaler endnu, at det er umuligt bestemt at opgive, hvor længe et nyfødt Barn kan bevare Livet i en Vædske som her. Overfor et Spørgsmål af Forsvareren erklære de ikke ligefrem at kunne benægte Muligheden, at Anna ikke kan have orket at skrige, men de anser det for meget usandsynligt.

De sagkyndige foretager derefter begge en *Demonstration* med nogle medbragte Navlestrænge fra nylige Fødsler; det viser sig umuligt at få nogen af dem revet over mod Kanten af Spanden. De bemærker, at *Brud*fladen på en Navlestræng til en vis Grad kan ligne *Snit*fladen og demonstrerer i så Henseende en Navlestræng hidrørende fra en Fødsel den foregående Nat; de mener således, at der er *Mulighed* for, at Jordemoderen kan have taget Fejl, når hun har anset Strængen for overklippet.

Forsvareren understreger denne sidste Udtalelse og fremhæver, at der intet er oplyst om Styrken af Annas Navlesnor i Forhold til de demonstrerede.

Hermed slutter Afhøringen af Vidner og sagkyndige. Forklaringerne er for hver enkelt Vidnes Vedkommende — efter indledende Spørgsmål fra Statsadvokatens Side — afgivne som samlede Fremstillinger, men under Ledelse af Lagmanden, der af og til griber ind for at præcisere et enkelt Punkt. Nogle Gange har også Statsadvokat eller Forsvarer stillet bestemte Spørgsmål. De senere afhørte Vidner har ikke haft Adgang til at påhøre de foregående Vidners Forklaring; de afhørte Vidner tager derimod efterhånden Plads i Retssalen.

Derefter foregår Edsfæstelsen af Vidner og sagkyndige, der nu alle kaldes frem. Lagmanden spørger, om nogen af dem har noget at ændre eller tilføje til sin Forklaring. Stående, og medens alle tilstedeværende rejser sig, udtaler han derefter: Sværger De at have vidnet Sandhed, den rene og fulde Sandhed og intet uden Sandhed? Hvert enkelt Vidne svarer med oprakt højre Hånd: Det sværger jeg, så sandt hjælpe mig Gud den almægtige og alvidende. Annas Kæreste edsfæstes ikke.

Sagens faktiske Oplysninger foreligger nu Nævningerne gennem de Tiltaltes, Vidnernes og de sagkyndiges mundtlige Forklaringer, hvortil der i dette Tilfælde har knyttet sig en praktisk Demonstration. Sagen træder dermed ind i sit næste Stadium, der direkte tager Sigte på Nævningernes Virksomhed. De tilvejebragte Oplysninger er det faktiske Grundlag, der er givet Nævningerne ved Besvarelsen af de Spørgsmål, der rettes til dem. Til disse *Sagens Bevisligheder* føjes nu Statsadvokatens og Forsvarerens Foredrag og sluttelig den Vejledning, som Lagmanden giver og skal give Nævningerne om *Loven* ɔ: de Retssætninger, der skal bringes til Anvendelse overfor de oplyste Fakta.

Statsadvokaten får først Ordet og begrunder den rejste Anklage under Gennemgang

af Sagen og med Fremhæven af, hvad der taler mod de Tiltalte.

Forsvareren belyser derefter Sagen fra Forsvarets Standpunkt og søger at fremdrage, hvad der kan tale for, at de Tiltaltes Forhold ikke kan anses som strafbart; han søger at svække, hvad Statsadvokaten har anført i modsat Retning.

Statsadvokaten forelægger Udkast til de Spørgsmål, han ønsker forelagt Nævningerne. *Forsvareren* får Lejlighed til at ytre sig og *Lagmanden* forelægger de endelige Spørgsmål, som han oplæser og forklarer.

Spørgsmålene til Nævningerne er formulerede således:

1. (Hovedspørgsmål, til hvis bekræftende Besvarelse udkræves mere end 6 Stemmer). Er Tiltalte Anna skyldig i at have forvoldt sit Barns Død ved Mandag Formiddag d. 6te Marts 19 . . i Sorgenfrigaden Nr. 227 at sætte sig over en Spand, der delvis var fyldt med Vand, og føde i denne og ikke bekymre sig om Barnet med den Følge, at Barnet er død Kvælningsdød?

2. (Tillægsspørgsmål, der kun besvares, hvis Spørgsmål 1 bekræftes, og hvis bekræftende Besvarelse udkræver mere end 6 Stemmer). Er den i Spørgsmål 1 omhandlede Forbrydelse forøvet af en Moder mod hendes uægte Barn under eller inden et Døgn efter Fødslen?

3. (Hovedspørgsmål, der kun besvares, hvis Spørgsmål 1 benægtes, og til hvis bekræftende Besvarelse udkræves mere end 6 Stemmer). Er Tiltalte Anna skyldig i ved Uagtsomhed at have forvoldt sit Barns Død ved Mandag Formiddag d. 6te Marts 19 . . i Sorgenfrigaden Nr. 227 at sætte sig over en Spand, der delvis var fyldt med Vand, og føde i denne og ikke bekymre sig om Barnet med den Følge, at Barnet er død Kvælningsdød?

4. (Hovedspørgsmål, til hvis bekræftende Besvarelse udkræves mere end 6 Stemmer). Er Tiltalte Marie skyldig i med Kundskab eller bestemt Formodning om, at en til hendes Husstand hørende Kvinde, nemlig hendes Datter, hemmeligholdt sit Svangerskab, at have undladt at henvende sig til hende herom, og derved bidraget til, at hun Mandag Formiddag d. 6te Marts 19 . . i Sorgenfrigaden Nr. 227 har forøvet en Forbrydelse rettet mod Barnets Liv, hvorved Barnets Død er forvoldt?

Den oprindelige Tiltalebeslutning mod Tiltalte Marie lød tillige og principalt på Medvirken ved Annas forsætlige Forvoldelse af Barnets Død; men Statsadvokaten frafaldt efter Afhøringen denne Del af Tiltalen. Dermed bortfaldt også det oprindelig opstillede Spørgsmål (forud for Nr. 4), der havde Hensyn til en sådan Medvirken fra Moderens Side.

Lagmandens Retsbelæring indeholder først en samlet Fremstilling af Sagens Fakta, idet han på enkelte Punkter kommer nærmere ind på den Situation, disse Fakta viser som foreliggende for de Tiltalte. Han gennemgår derefter Spørgsmålene, idet han fremhæver, at der først spørges, om Anna forsætlig har forvoldt sit Barns Død. Hertil kræves ikke nødvendigvis en positiv Handling (at hun ligefrem har taget Livet af Barnet); det er nok — men må på den anden Side også kræves — at hun har forstået, at der forelå en Fødsel, og desuagtet med Bevidsthed om sin Adfærds afgørende Betydning for Barnets Liv er optrådt som sket, og at Barnets Død er bleven Følgen deraf. Denne Afgørelse kan kun træffes ved at sætte sig ind i det enkelte Individs Tankegang ved Lejligheden. Lagmanden fremhæver her, at Anna har vidst, at hun var frugtsommelig, og ikke er helt uerfaren; hun har i hvert Fald haft Forståelse af Sagen fra det Tidspunkt, da det første kom fra hende (antagelig da Hovedet kom frem). På den anden Side bliver Forholdet uklart derved, at Anna hvert Øjeblik kunde vente Lægen, og det måtte være ret håbløst at vente, at en Forbrydelse mod Barnet under disse Omstændigheder skulde

forblive uopdaget. *Hvis* Navlestrængen er overklippet, er dette et væsenligt Indicium mod Anna; men Jordemoderens Forklaring afgiver ikke noget tilstrækkeligt afgørende Støttepunkt herfor. Hvis Hovedspørgsmål 1 besvares bekræftende, må Tillægsspørgsmålet *2* også bekræftes (det sigter til den mildere Regel i Straffeloven, der finder Anvendelse på den udenfor Ægteskab fødende Moder.

Hovedspørgsmål 3 kommer kun til at foreligge, når Anna er erklæret uskyldig med Hensyn til Hovedspørgsmål 1, og går ud på, om hun er skyldig i uagtsomt Forhold ved intet at foretage sig, da hun bliver på det rene med, at det er en Fødsel, der foregår (kalde på Moderen, tage Barnet op). Hvis hun har skønnet, at der var Spørgsmål om Liv endnu, og har haft Evner og Kræfter til at hjælpe eller tilkalde Hjælp, har hun handlet uagtsomt. Spørgsmålet er imidlertid, om man tør udelukke, at en Moder i Barnsnød — og Annas Fødsel har ikke været let — ikke har opfattet, hvad der ganske vist måtte være klart for andre.

For Moderens Vedkommende drejer Spørgsmålet (4) sig om, hvorvidt hun har undladt at opfylde sine Pligter mod Datteren, skønt hun skønnede dennes Tilstand. Men Spørgsmålet kan kun besvares bekræftende, hvis et af Hovedspørgsmålene for Datteren (1 og 3) besvares bekræftende; ti ellers foreligger der ikke nogen Forbrydelse fra Datterens Side, som hun kunde medvirke til. Hvis Datteren er skyldig, er Moderen det også, *såfremt* hun har skønnet, at Datteren var frugtsommelig. *Mod* Moderen taler, at hun er en ældre erfaren Kvinde, der selv har født, at hun levet sammen med Datteren og vadsket hendes Tøj, der Måneder igennem ikke har haft Spor af Menstruation, og at andre, der er langt mindre erfarne, har fattet Mistanke. Men på den anden Side kan noget tale for, at hun har stolet på Datteren, der synes at have haft et særligt godt Lov på sig, og Forældre har tidt vanskeligt ved at tro på, at deres Børn har indladt sig på noget, der strider mod Hjemmets Grundmoral.

Efter Lagmandens Foredrag trækker Nævningerne sig tilbage til Rådslagningsværelset for under Ordførerens Ledelse at overlægge og stemme over de forelagte Spørgsmål. Lagmanden og hans Bisiddere oppebi i Dommerværelset Nævningernes Tilbagekomst.

Efter godt et Kvarters Forløb kommer Nævningerne tilbage til Retssalen, hvor de indtager deres Pladser, ligesom Lagmanden og Bisidderne indtager deres. Lagmanden opfordrer Ordføreren til at meddele Nævningernes Afgørelse. Ordføreren rejser sig og udtaler: Lagretten har på Ære og Samvittighed og i Henhold til sin Ed besvaret de stillede Spørgsmål således som følger. Han oplæser derpå Spørgsmålene og de vedføjede Svar.

Svarene lyder således:

Til Spørgsmål 1: Nej.
Til Spørgsmål 2: Bortfalder.
Til Spørgsmål 3: Nej.
Til Spørgsmål 4: Nej.

Lagmanden konstaterer, at Nævningernes Erklæring er affattet og underskreven på foreskreven Måde. Straks derefter afsiger han og Bisidderne (Lagmandsretten) Dom i Sagen. Dommen indledes med Angivelse af, hvad de Tiltalte er sat under Tiltale for (efter Tiltalebeslutningen). Det hedder derefter: Ved Lagrettens [ɔ: Nævningernes] Kendelse er de Tiltalte imidlertid kendt ikke skyldige, og de vil således være at frifinde.

Det var ikke nogen ganske let Bevisbedømmelse, der forelagdes Nævningerne i denne Sag. At Annas Forhold ved Fødslen i og for sig var en uforsvarlig Behandling af Barnet, kan ikke bestrides. At Barnet

havde levet ved Fødslen og var omkommen som Følge af det udviste Forhold, var en Kendsgerning. Sit Svangerskab havde Anna hemmeligholdt. Der var også en Del, der kunde tyde på, at hendes Forklaringer ikke alle var ganske oprigtige. Forholdet med Hensyn til Navlestrængen synes noget mistænkeligt, og Anna synes at ville give det Udseende af, at hun havde været mere kraftesløs og betaget af Situationen end virkelig Tilfældet havde været; hun vilde oprindelig ikke være ved, at hun efter Fødslen havde skubbet Spanden ind under Sengen, og nævnte ikke, at hun selv havde henledet Opmærksomheden på Fødslen. Jordemoderen så ikke i Værelset Spor efter Fødslen, og det lå nær, at Anna selv kunde have fjærnet dem. Anna tilhørte derhos en Familie og en kristelig Sekt med noget pietistisk Anstrøg, hendes Forhold vilde utvivlsomt blive opfattet som et Fejltrin og noget af en Skam; hun kunde forsåvidt nok have Grund til skjule og fjærne dets Følger.

Men der var Mangler i den Beviskæde, der skulde føre til et Drabsforsæt og dets Udførelse. Først og fremmest fordi visse Oplysninger, der i så Henseende måtte være af Vægt, overhovedet ikke forelagdes. Navlestrængen var ikke til Stede, Jordemoderen havde ikke tænkt på at sikre sig den, og de Oplysninger, der tilvejebragtes gennem de sagkyndiges Erklæringer, var ikke så sikre, at der alene på dem og Jordemoderens Skøn kunde bygges noget for Anna graverende Forhold med Hensyn til Navlestrængen. Jordemoderen syntes overhovedet at have taget sig Sagen noget let. Men også de subjektive Forhold måtte gøre Sagen noget uklar. Annas Fejltrin var i hvert Fald foregået under særdeles undskyldende Omstændigheder; indenfor vide Kredse, også i de Samfundslag, hvortil hun hørte, vilde man betragte det som en ret naturlig Hændelse. Hun havde en trofast Kæreste, der ikke tænkte på at forlade hende. Her var da Momenter, der egenlig ikke naturlig ledede til en så alvorlig Forbrydelse som at dræbe sit Barn. Men til Fordel for Anna talte yderligere Forholdet med Hensyn til at hente Lægen. Bestemmelse herom blev truffen med hendes Vidende og Billigelse, og Forbrydelsen skulde — om den forelå — være begået på et Tidspunkt, hvor hun hvert Øjeblik kunde vente Lægen. Dette var ikke på Forhånd meget sandsynligt, og der måtte derfor kræves særlig stærke Indicier for dog at fælde.

Turde Drabsforsæt ikke antages, blev Spørgsmålet om Uagtsomhed tilbage. Objektivt set var i så Henseende ingen Tvivl. Spørgsmaalet kunde kun være, om Anna selv havde indset og forstået Uforsvarligheden og dens Betydning. Man turde vel næppe sige, at Oplysningerne bestemt pegede hen på, at hun før lige ved Fødslen var bleven på det rene med, at det var en Fødsel, der foregik. Anna synes dernæst vel noget at have overdrevet sin Kraftesløshed ved Fødslen, og hendes Påstand om ikke at have formået at skrige var ikke synderlig troværdig. På den anden Side måtte man være på det rene med, at man ikke kan stille strænge Fordringer til en Kvinde i Barnsnød, en første Gang fødende, der i Forvejen var svækket af langvarige Smærter og nu overraskes — det måtte man forudsætte — af Fødslen.

For Moderens Vedkommende var Spørgsmålet ikke stillet på Meddelagtighed i forsætligt Drab, men alene på en Art Uagtsomhed, der havde medvirket til Barnets Død. Når Lagmanden i sin Retsbelæring så stærkt betonede, at Datterens Skyld var Betingelsen for overhovedet at fælde Moderen, beroede dette paa den Formulering, der af Statsadvokaten var givet Spørgsmålet 4, og som sikkert atter stod i Forbindelse med den særlige Formulering af den Bestemmelse i den norske Straffelov, som Tiltalebeslutningen nævnte. Ti ellers kunde der i og for sig ikke være noget til Hinder for at kende Moderen skyl-

dig uanset Annas Frikendelse; for Moderen forelå jo nemlig ikke de samme subjektive Hensyn. *Mod* Moderen talte nu i Virkeligheden meget, som også af Lagmanden fremhævet. Men det kunde dog være et Spørgsmål, om man ikke her havde at gøre med den Mangel på Forståelse af og Øje for de nærmeste Forhold, som man af og til træffer hos lidet begavede Individer, der har gået Livet igennem under et stærkt dagligt Slid.

Når Nævningeretten benægtede Spørgsmålet om forsætligt Drab af Barnet, har dette næppe været med synderlig Betænkelighed; tvivlsommere vil Forholdet straks stille sig med Hensyn til Spørgsmålet om Uagtsomhed fra Annas Side. Og når der også for Moderens Vedkommende svaredes „Ikke skyldig", skulde jeg tro, at dette Resultat ikke har været uden Forbindelse med, at Moderens Skyld i Spørgsmålet og Retsbelæring var stillet i Afhængighedsforhold til Datterens. Overfor en Kendelse, der havde fældet Datteren efter Spørgsmål 3, vilde vistnok også Moderens Skæbne være beseglet. Hvorledes Stemningen imidlertid har været blandt Nævningerne får man ikke nærmere at vide. Det eneste sikre er, at mindst 4 Nævninger overfor alle tre Spørgsmål må have stemt „Ikke skyldig"; ti til et fældende Svar kræves en Majoritet af mindst 7 Stemmer (et fældende Svar vilde have lydt således: Ja med mere end 6 Stemmer).

Disse Bemærkninger har selvfølgelig ikke kunnet udtømme de konkrete Overvejelser, en Sag som denne giver Anledning til. Endnu langt mindre kan det lade sig gøre her at fremsætte andet end nogle løseligt orienterende Bemærkninger angående Nævningesagernes Behandlingsmåde.

Sagens Forberedelse vil i det væsenlige påhvile den offenlige Anklager. Den ses ikke direkte; men den Omhu og Forståelse, hvormed Anklageren er gået frem, vil for en Del betinge Sagens Resultat. Ved Siden heraf vil også Forsvareren kunne gøre et selvstændigt forberedende Arbejde til Sagens Oplysning.

I Retssalen springer det i Øjnene som et Hovedtræk, at *den Tiltalte* ikke er et Forhørsobjekt i den Forstand, vi hidtil har været vant til. Afhøringen er frivillig, og der lægges ikke nogen særlig Vægt på en Krydseksamination. På den anden Side må de Tiltalte naturligvis finde sig i, at Modsigelser og Uoverensstemmelser (indbyrdes eller overfor Vidner) vil blive udlagt som talende mod dem.

Vidnerne forklarer i sammenhængende Fremstilling, men undergives, når deres Forklaring giver Anledning dertil, en indtrængende Eksamination. Misforståelser eller Fejl, endsige Usandfærdigheder, de har gjort sig skyldig i, vil ufejlbarlig blive blottede fra den Parts Side, hvis Interesse byder det. Anklager og Forsvarer vil hver på sin Side være på Vagt og har her en væsenlig Del af deres Opgave.

Fremtrædende er dernæst *Retsformandens Ledelse.* Ikke sjældent søger han ved direkte Spørgsmål til Vidner eller Tiltalte at skaffe Klarhed over bestemte Punkter. Men ved Siden heraf søger han navnlig at samle Oplysningerne, og dermed Interessen, om de væsenlige Forhold i Sagen med Udeladelse af uvedkommende eller rent uvæsenlige Ting. Lejlighedsvis vil han her kunne komme til at gribe ind overfor de i Sagen optrædende, enten det nu er *en Tiltalt*, der ved Udenomssnak søger at aflede Opmærksomheden fra det centrale, *et Vidne*, der vil tillægge sig selv en Interesse eller en Vigtighed, som det efter Realiteten af sit Udsagn ikke besidder, *Anklageren*, der går for aggressivt til Værks, eller *Forsvareren*, der ikke vil lade noget Middel uforsøgt til at stille sin Klient i en flatterende Belysning. Størst Betydning har dog måske selve det, at det vides, at en sådan regulerende Myndighed er til Stede og

i påkommende Tilfælde vil blive anvendt. I Norge synes f. Eks. både Statsadvokat og Forsvarer opøvede i selv at vise en sådan Hensynsfuldhed og Besindighed, at Indskriden fra Lagmandens Side overhovedet ikke foranlediges.

Endelig har Lagmanden en særlig Betydning ved at repræsentere Retskundskaben overfor Nævningerne. Det er ham, der giver den sluttelige Oversigt over Sagens Faktum, han fremstiller det kriminelle Forhold, hvorpå Skyldspørgsmålet går ud, og han vejleder med Hensyn til Betingelserne for dets Foreliggen og Bevisbedømmelsen.

Ved den Retsbelæring, Retsformanden giver, er Nævningerne bundne. De er ved deres Ed forpligtede til at besvare de dem forelagte Spørgsmål „*efter Loven* og Sagens-Bevisligheder." Det tilkommer ligeså lidt Nævningerne som nogen anden Myndighed at sætte sig ud over Loven. Loven repræsenteres af Retsformandens Retsbelæring. Skulde mod Forventning dennes Rigtighed kunne drages i Tvivl, anviser Retsplejeloven en anden og særskilt Fremgangsmåde til Berigtigelse (Påanke).

Det er af Betydning for Nævningeinstitutionens Trivsel, for den Tryghed, hvormed man skal se Sagen lagt i Nævningernes Hånd, at disses Optræden netop præges af denne Respekt, og det så meget mere som Talen her faktisk i de fleste Tilfælde er om et rent Tillidsforhold. Der stoles på Nævningerne. Noget *Retsmiddel* mod en Vildfarelse eller mindre god Vilje fra Nævningernes Side gives ikke udenfor det Tilfælde, at Nævningerne ved en sådan Tilsidesættelse måtte være komne til et for Tiltalte ugunstigt Resultat.

For Nævningerne selv er denne Bundethed overfor Loven en Betryggelse ved Udførelsen af deres ansvarsfulde Gerning; den er egnet til at give dem netop den Følelse af at være hele Samfundets Repræsentanter, hvorpå Værdien af deres Medvirken i Retsplejens Tjeneste væsenlig beror.

Foraar.

I.

Langt ind er lyst,
blegt brunt, let grønt, svagt graat,
let Sol og fine Skygger.
Skybvidt og bimmelblaat
sig Himlens Kuppel bygger,
og mod det hvide, mod det Blaa
de brune Kroners blinkende Knopper staa.

Let Blæst, lun Luft,
og Fuglekvidr og Fuglefløjt.
Fra Skovens visne Bund en mulden Duft,
og op af Skovens Bund om Træets Rod
de første milde Blomster for min Fod.
Men baanligt skriger Kragen, bæst og højt
— snart hvirvler Sne, hvor Anemonen stod.

II.

I Lysdis ligger Landet,
lysgrønt af Rug, lysslørt af Sol og Dis,
og lysbvidt randet
staar Himlen, fejet blaa af Morgnens Bris.

En Morgenstund,
saa klar og ren, saa sval og frisk og fager.
Med Dugg i Grund
staar blomstret Eng og Ager,
og højt i Himlen trilrer Lærkesangen.

Nu er det Tid for hver en Vinterfangen
at vandre ud, hvor Fluer sommersumme
— de summer lidt og tier, summer atter —
og lavt langs Jorden Humlebier brummer,
og Fuglekvidret perler som en Latter.

Blaa, ak saa blaa,
saa blid og blaa, saa lysende, saa blaa
staar Himlen bag den nysudsprungne Bøg,
bag Bøgeskoven hen langs Markens Rand,
og hvide Skyer i svage Striber staa
som Strømme i et Vand,
som Strimer Lys, som Mælkevejens Røg —
og som et Ur, jeg hører bag mig slaa,
kukker en Gøg.

Ak, denne stille sagte Hjærtefryd
ved Foraarsluft, ved Lys og Fuglelyd —
du føler den, men hvo kan den forstaa?

III.

Lyd i den lyse Bøgesal
af Børnestemmer og Hanegal.

Raab og Latter blandt lyse Bøge
af Børn, der Bukkar og Blomster søge.

Græsset staar høit og fuldt af Sol,
fuldt af Skovstjærne og Viol.

Der gaar en Sti gennem Skoven ben —
jeg maa den vandre en Gang igen.

Der gaar en Skovsti fra Led til Led,
saa silkeblankt bøjer sig Løvet ned.

Bøjer sig blødt og sænker sig tyst —
hvor er her stille og svalt og lyst!

Du lyse Skov fra min Foraarstid —
hvo gør mig atter barneblid

og barnestille og barneren
som Græssets Blomster og Bøgens Gren?

Jobs. Jørgensen.

BLANDT MANUSKRIPTER OG INKUNABLER I DET KONGELIGE BIBLIOTEK

Af Axel Anthon Bjørnbo.

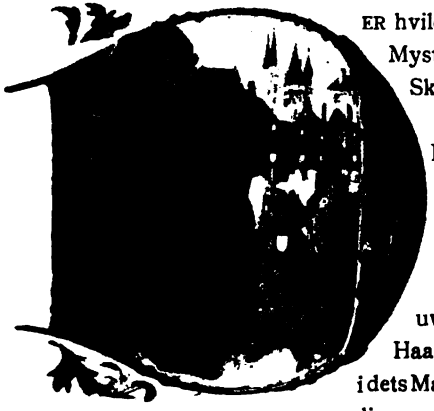

Der hviler som en Mystik over Skattene i et gammelt Bibliotek. Man ved, at der gemmes berømte, uvurderlige Haandskrifter i dets Manuskriptsamling, og at man blandt de trykte Bøger finder de sjældneste Inkunabler fra Bogtrykkerkunstens ældste Tid. Ogsaa om vort Nationalbibliotek og dets Kostbarheder gaar der Frasagn. Vi ved, at det ejer de to Eddahaandskrifter, uden maaske at være rigtig klar over, hvad et Haandskrift egentlig er. Vi mindes at have hørt om Flatøbogen, som man gerne vilde laane til Verdensudstillingen i Chicago og tilbød at hente paa et dertil udsendt Krigsskib; men hvad Flatøbogen er, staar os ingenlunde klart. Vi erindrer dunkelt at have hørt om Gutenbergs Bibel, som skal findes deroppe, og vi ved bestemt, at det er der, vi skal gaa hen for at se de ældste Bøger, der blev trykt her i vor egen By — af Gotfred af Ghemen. Men hvem faar disse Herligheder at se? Hvem gaar op og forlanger, at man skal tage Flatøbogen frem til ham? i det højeste en Amerikaner, der har lagt Vejen om ad København just med det for Øje. — Vi ved, at Biblioteket ejer fuldt op af de sjældneste og mærkeligste Ting, hvis Værdi knap lader sig maale i Penge; vi glæder os over at besidde Nordens største og rigeste Bogsamling; men nogen direkte Berøring med den, noget personligt Kendskab til den faar vi ikke; det er skjulte Skatte, som der hviler et Slør over.

Nu bliver dette Slør hævet. I den ny Biblioteksbygning har man sørget for at faa Plads til at vise Skattene frem; paa Galleriet omkring den store Vestibule er der indrettet et lille Biblioteksmusæum, som indeholder et skønsomt Udvalg af de Bøger og Haandskrifter — samt Bogbind —, der har mest Interesse for Publikum og er bedst egnet til at give et Indblik i Bogvæsenets Historie og Udvikling saavel før som efter Bogtrykkerkunstens Opfindelse. Enhver kan gaa derop og se sig mæt paa den brogede Mangfoldighed af Haandskrifter, Autografer, Kort, Glober, Musikalier, Bogbind samt Billeder og trykte Bøger af alle Arter. Her vil i Fremtiden Eddaerne, Flatøbogen, Gutenbergs Bibel og Gotfred af Ghemens Tryk ligge fremme for alles Øjne som nogle enkelte Numre blandt otte—ni hundrede andre, der i og for sig er lige saa interessante og ofte langt morsommere at se paa end de enkelte Stykker, der har vundet en særlig Berømthed. Selvfølgelig finder man disse udvalgte Sager bag Glas og Ramme i Montrer eller paa Vægtavler; men er der et illustreret Haandskrift eller en gammel Bog, man faar Lyst til at se nøjere paa, staar det en frit for at bestille det vedkommende Nummer ned paa Læsesalen. Det er med andre Ord Kvintescensen af den Kultur, som hidtil har ligget vel gemt og stængt i Bibliotekets Magasiner, der paa een Gang sprudler frem for at blive en stadig Kilde til Morskab og Kundskab for os og den kommende Slægt. Og ingen behøver at være bange for, at denne Bibliotekets permanente Udstilling skal gaa over hans Forstand. Thi skønt saa godt som hele Bibliotekets Stab af Fag-

mænd og mere end een af de Videnskabsmænd, der hører til Anstaltens faste Gæster, har arbejdet Haand i Haand paa Udstillingens Sammenstilling og Katalogisering, er denne ikke særlig beregnet paa den videnskabeligt uddannede Specialforsker; Meningen har tværtimod været at lægge alt saaledes til Rette, at enhver, der overhovedet interesserede sig for Skrift- eller Bogvæsen, Kunst eller Kultur, kunde tilbringe en fornøjelig Time deroppe og gaa klogere bort end han kom.

Kun den allerførste af Udstillingens ni Grupper kræver visse Forudsætninger, og vil næppe fange Opmærksomhed udenfor det latinske Lag. Det er en Række græske og latinske Skriftprøver, der belyser den vesterlandske Skrifts Udvikling. Efter et smukt Bibelfragment (Nr. 1) med græske Majuskler (Kapitalskrift, lutter store Bogstaver) fra omkring Aar 800 efter Kristi Fødsel følger nogle Prøver paa græsk Minuskelskrift og saa en Række Exempler paa den latinske Skrift. Først kommer en forholdsvis sen Prøve (10. Aarhundrede) paa den gamle romerske Kursivskrift, som holdt sig længe i Italien (Nr. 7), og derpaa som Type paa den saakaldte Uncialskrift Bibliotekets ældste Stykke (Nr. 8), en Stump af Gregor af Tours' Frankernes Historie, et gammelt Pergamentblad fra ca. Aar 600 e. K. F. (Fig. 1).

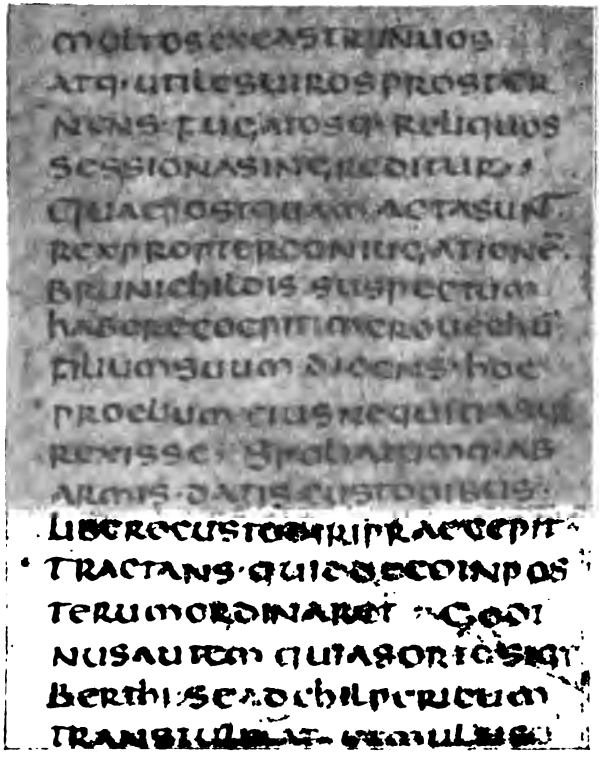

Fig. 1 (Udstillingens Nr. 8).
Fragment af Gregor af Tours' Frankernes Historie. Latinsk Pergamenthaandskrift med Halv-Uncialskrift fra ca. 600 e. Kr. F. Bibliotekets ældste Stykke.

Derpaa følger et Bibelfragment i Minuskelskønskrift (Nr. 9), stammende fra den berømte Skriveskole i Tours, hvor Skriften reformeredes paa Karolingernes Tid, et fint Stykke, som nylig blev fundet som Bind om en gammel Grammatik. Nr. 10, et Exempel paa latinsk Majuskelskrift, er fra samme Tid, og derpaa følger Prøve paa Prøve lige op til det 15. Aarhundredes Slutning. Fra dette Tidspunkt skifter ikke blot Skriften selv Karakter, men vor Interesse for den bliver en anden end før. Kort efter Aar 1450 blev Bogtrykkerkunsten jo opfundet, og dette bevirkede selvfølgelig efter nogen Tids Forløb en fuldstændig Omvæltning i den boglige Meddelelse. Endnu ind i det 16. Aarhundrede hændte det, at man bestilte en Skønskriver til at afskrive et Værk, maaske endog en sjælden eller meget kostbar *trykt* Bog; men den langsomme Skønskriverhaand kunde ikke i Længden bestaa i Konkurrencen med den kvikke Bogtrykkerpresse, og samtidigt med at Pergament mere og mere gik af Brug, døde den gamle Bogskrift ud og afløstes af den mere karakterfulde men tarveligere Kurrentskrift. Fra Tiden

efter Aar 1500 er det derfor ikke saa meget Skriften som den, der skrev, der interesserer os, og Autograferne danner da den naturlige Fortsættelse af Skriftprøverne fra Bogskriftens og Pergamenthaandskrifternes Tid. Netop fra dette Tidspunkt, da Skriften faar Karakter, begynder Haandskriftsamlingerne at fyldes med Autografer, og de berømte Mænds Haandskrifter yder os det bedst mulige Indblik i Skriftens Udvikling i Tiden fra Aar 1500 til 1900.

Før vi giver os i Lag med Autograferne, maa vi imidlertid benytte Leiligheden til at skaffe os et mere indgaaende Kendskab til de gamle Haandskrifter fra den Tid, da Bøger ikke blev trykt, men skrevet, den Tid, da et af Munkenes vigtigste Arbejder var at skrive af, hver for sig eller flere efter Diktat, den Tid, da Fjerpennen, Raderkniven og Pulten med Blækhornet i var uadskilleligt forbundet med Begrebet Forfatter (se Billedet af Apostlen Johannes Fig. 3), den Tid, da en Bog var en Skat, man maatte laane langvejs fra til at skrive af efter, og da man skrev dyre Forbandelser bag i Bogen over enhver, der vovede at fjærne den fra den Pult, hvortil den var lænket. Sagen er den, at mange af den Tids Haandskrifter har en Værdi langt udover, hvad den smukke Skrift og det boglige Indhold forlener dem med, naar de nemlig er smykkede med billedlige Fremstillinger, Miniaturer.

Disse haandmalede Miniaturer, som tør siges at være fyldigt repræsenteret i den ny Udstilling — om end kun en Brøkdel af Bibliotekets illuminerede Haandskrifter er fremlagt — danner først og fremmest et Stykke Kunsthistorie. Ofte hører de middelalderlige Bogillustrationer ganske vist snarest hjemme paa Kunstens Overdrev, men det er dog til de illustrerede Haandskrifter, man i første Række maa ty, naar man vil have lidt fyldig Besked om den ældre Middelalders Malerkunst.

Fig. 2 i Udstillingens Nr. 34).
Byzantinsk Billede af Kong Salomon og Visdommen i et græsk Bibelhaandskrift fra 10. Aarh. Gamle kgl. Saml. 6. 2°.

Selve den kunstneriske Værdi er imidlertid næppe Hovedsagen ved de gamle Miniaturer. Det bedste ved dem er, at de yder det righoldigste — for visse Tider og Lande saa godt som det eneste — Billedstof til Belysning af Livet i Middelalderen. Derfor hænder det, at de mest fortegnede, barokke og uskønne Miniaturer *for os* faar mere Værd end den virkelig gode Kunst. Et naivt Landskab med galt Perspektiv, en plump og ækel Mord eller Slagscene, en helt misforstaaet Illustration til Ovids Metamorfoser eller Terents' Komedier, et forvrænget og fortegnet

Dyrebillede, en stiv og livløs Menneskefremstilling i en karakteristisk Dragt kan faa langt større Betydning for os end det skønneste Helgenbillede og den mest ideale Jomfru Maria. En kræsen Kunstelsker vil maaske i mere end eet Tilfælde finde, at de fremlagte Miniaturer er valgt med paafaldende ringe Hensyn til den gode Smag. Han maa da vide, at Fejlen er hans egen, fordi hans Maalestok er den rent æstetiske, en Ensidighed, der var god Latin, den Gang Chr. Bruun skrev sin iøvrigt nyttige, ja ganske uundværlige Bog om de illuminerede Haandskrifter i det kgl. Bibliotek.

Fig. 3 (Udstillingens Nr. 45)
Tysk Billede af Evangelisten Johannes i Færd med at snitte en Pen i et latinsk Evangeliar fra 12. Aarh. Purpurbaggrund. Thotts Saml. 21. 4°.

Mod den ældste af de her i Artiklen optagne Haandskriftillustrationer (Fig. 2) vil dog næppe nogen gøre Indvendinger paa den gode Smags Vegne. Det er en kunstnerisk set ganske ypperlig Prøve paa den byzantinske Malerkunst i det 10. Aarhundrede, og Farvegivningen, som Gengivelsen ikke kan vise, er endnu bedre end den paa sine Steder lidt stive Tegning.

Det ovenfor nævnte stramme tyske Billede af Apostlen Johannes, der snitter sin Pen (Fig. 3), og den engelske Fremstilling af Barnemordet i Betlehem (Fig. 4), begge fra det 12. Aarhundrede, vil Æstetikeren snarere risikere at faa galt i Halsen, skønt de for deres Tid og Hjemstavn er god Kunst; det plattyske Billede fra det 15. Aarhundrede af Slangen, der frister Eva (Fig. 5), vil vel, selv om det ikke direkte vækker Anstød, forekomme mange udelukkende komiskt. Og dog har disse tre Billeder kulturhistorisk — og muligvis ogsaa kunsthistorisk — fuldt saa stor Værdi som det smukke Salomonsbillede. Skønt Apostlen Johannes uvilkaarlig bringer en til at tænke paa en gnaven tysk Professor, har Fig. 3 teknisk set Interesse, fordi det er malet paa Purpurgrund, og kulturhistorisk er det af Betydning, idet det viser en af de vigtigste Operationer paa Skrivekunstens Omraade, Fjerpennens rigtige Tilskæring. Barnemordet i Betlehem (Fig. 4) er kunstnerisk set mere værd. Dets Kolorering er kraftig og ægte, men som Bruun rigtig bemærker: Tegningen, Tidsalderens svage Side, er daarlig. Baade Perspektivet og Figurernes indbyrdes Størrelsesforhold er umulige; men netop derved viser det den gamle Kunstners Begrænsning, hans Trang, men bristende Evne til at fremstille en levende Gruppe, en Scene med en lidenskabelig Handling; lige saa klart bærer det Vidne om, at den Tids Kunstnere ikke ofrede en Tanke paa at give deres Billeder den rette *couleur locale*: Kong Herodes er en ægte engelsk Konge fra Richard Løvehjærtes Tid; de romerske Soldater er raa normanniske Krigere i Ringbrynjer; de jamrende Mødre tilhører den evropæiske Race og har intet med Jødinder at gøre. Alt i alt giver denne

Miniatur et fortræffeligt Indblik i en blodtørstig og vild Tid; ingen, der ser paa Krigernes Ansigter og det sprøjtende Blod, nærer nemlig Tvivl om, at Barnemordet er dem en Forlystelse, og — at heller ikke Maleren har været ukendt med Blodets Glæder.

Skønt Billedet af Evas Fristelse (Fig. 5) sætter os tre Aarhundreder frem i Tiden, er vi — bortset fra den bedre Behandling af det menneskelige Legeme og dets Bevægelser — endnu i Middelalderen. Paradisets Have er Borgens Rosengaard; til Størrelsesforhold tages intet Hensyn. Perspektivet behersker Maleren slet ikke. Slangens naivt-fantastiske Fugleskikkelse med Kvindehovede ved Siden af den helt realistiske Eva vidner dog klart om Overgangstiden. Den plumpe Stil og de grove Former viser, at vi stadig er paa germansk Jordbund. Ligesom Fig. 4 hører 5 til de kunsthistorisk set lærerige og til dem, hvori der ligger gemt et udmærket kulturhistorisk Stof.

Med Billederne af Kong David og Batseba (Fig. 6) er vi paa romansk Grund. Den nydelige, slanke Batseba — ligesaa bevidst, men dobbelt saa koket som den plattyske Eva ovenfor — ser trods sit blonde Haar saa fransk ud som muligt. Jødisk er hun i al Fald lige saa lidt som sin kongelige Beundrer; men de hører begge til de gode Frembringelser af det 15. Aarhundredes Miniaturkunst. Iøvrigt er Billederne jo ret indholdsløse, derimod er Haandskriftet, de findes i, et morsomt Exempel paa det Raffinement, som allerede Datidens Franskmænd sad inde med. De i Forhold til Haandskriftet smaa Billeder sidder midt paa Bladet i Guldrammer med brogede Blomster udenom; men kun enkelte af Bladene bærer Midterbillede; i de andre er Pergamentet klippet ud, saa at man ser Miniaturet nede i en, hver Gang et Blad vendes, ny og mere og mere ophøjet Ramme. Haandskriftet er forresten en Bønnebog, og det kan have en vis Interesse at lægge Mærke til, at man i den Tids Bønnebøger efter de almindelige Billeder af Jesu Liv næsten regelmæssig finder et Billede af David og Batseba, som Bruun i sin Bog haardnakket opfatter som „Susanna i Badet". Det er, som om Kunstnerne efter den megen nytestamentlige Opbyggelse har

Fig. 4 (Udstillingens Nr. 47).
Engelsk Billede af Barnemordet i Betlehem i et latinsk Haandskrift af Davids Salmer. 12. Aarh. Thotts Saml. 143. 2°.

trængt til at forfriske sig ved en af det gamle Testamentes mere pikante Episoder.

Kulturhistorisk har den smukke lille franske Miniatur ringere Værdi; men dette gælder ingenlunde de franske Illustrationer i Almindelighed, Tværtimod er det, navnlig for det 14. og 15. Aarhundrede, Billederne i de franske Haandskrifter, der kappes med dem i de nederlandske om at skaffe os Materiale til vore moderne illustrerede historiske Værker. I det kgl. Bibliotek findes der, især i Thotts Samling, den ene Foliant ved Siden af den anden fulde af bedre eller daarligere, men næsten altid lærerige Miniaturer, som danner en lille endnu skjult kulturhistorisk Skat, som Bruun kun lige har naaet at løfte en Flig fra. I Udstillingen finder man kun et Par Prøver paa denne Rigdom (Nr. 54, 60, 62 og 63); man havde kunnet fylde Montre ved Montre og gengive det 15. Aarhundredes Kultur i talrige samtidige Billeder; det vilde imidlertid have krævet stor Plads, sprængt Udstillingens Rammer og ødelagt Forholdet mellem dens forskellige Grupper. Den lille Begravelsesscene i denne Artikels Begyndelsesinitial, taget fra en fransk Bønnebog fra det 15. Aarhundrede (Gamle kgl. Saml. 1610, 4°) er en Prøve paa, hvad Indhold man kan finde i selv ganske smaa franske Billeder; det viser desuden, at Datidens franske Miniaturmalere ogsaa kunde være Mestre i Kompositionen og ret dristige i de Opgaver, de valgte. Det smukke, baade hvad Landskab og Kostumer angaar interessante Billede (Fig. 7), som muligvis fremstiller Karl den dristige af Burgund og hans Hustru, er maaske ogsaa af fransk Oprindelse, men nærmer sig mere til det nederlandske. Det alvorlige Kristushovede, der, som det er anbragt, virker næsten uhyggeligt, er simpelthen et Mesterværk.

Fig. 5 (Udstillingens Nr. 96).
Billede af Slangen, der frister Eva: „Djævelen i Slangeskikkelse bedrager Eva". Nedertysk Illustration til Digtet: Spiegel der menschlichen Seligkeit. 15. Aarh. Gamle kgl. Saml. 79. 2°.

Det samme tør man ogsaa paastaa om den nederlandske Gadescene (Fig. 8), der er et af de bedste Billeder i Bibliotekets bedste Miniaturhaandskrift. I dette Haandskrift finder vi en Række Genrebilleder, hvis fine Udførelse og ypperlige Teknik næsten faar os til at glemme, at hvert eneste af dem giver en Fylde af Oplysninger om Datidens Liv og Mennesker. Man savner kun eet, den klare Renhed, den enkle og fornemme Smag, der udelukkende trivedes paa den klassiske italienske Jordbund. Som Bevis herpaa følger Fig. 9, Dante og Vergil i de dødes Rige, hørende til et prægtigt Foliohaandskrift fra det 14. Aarhundrede af Dantes »*Commedia divina.*«

Ved Siden af disse Prøver paa noget af det bedste, Miniaturkunsten formaaede at frembringe, er det uhyre tarveligt, hvad Norden kan opvise af Haandskriftillustrationer. For Danmarks Vedkommende existerer der næsten ingen Ting, og det, der er, viser kun

kunstnerisk og aandelig Fattigdom (se Udstillingens Numre 107—20). I Sverige var det ikke bedre. I islandske og norske Haandskrifter fra Middelalderen træffer man derimod oftere Miniaturer — af ringe kunstnerisk Værdi — men af en vis Betydning og Interesse for Historien. Vi gengiver her (som Fig. 10) et Textstykke med et af de store Randslyngningsinitialer, hvormed den islandske Præst Magnus Thorhallsson i Aarene 1387—94 smykkede den berømte Flatøbog, der nu ligger Side om Side med de to Eddahaandskrifter i en Montre for sig. Værdien af denne Montres Indhold lader sig ikke angive; men Amerikanerne betalte nok den Sum, man forlangte for det — hvis de fik Lov.

Vi har her holdt os til de Haandskrifter, hvorfra vi har hentet vort Illustrationsstof; men de er jo kun nogle enkelte blandt Udstillingens ca. 100 Numre. Blandt disse er der dog Grund til at fremhæve nogle faa, saaledes f. Ex. Bibliotekets næstældste Stykke, en græsk Papyrus, et Retsdokument fra det 7. Aarhundrede om en Landejendom ved Hermupolis i Ægypten (Nr. 32). De to græske Basiliushaandskrifter fra 11—12. Aarhundrede med smuk Skrift med Guldblæk og et alvorligt Billede af den hellige Basilius omgivet af Munke (Nr. 35—36) bør man heller ikke gaa forbi. De to latinske Evangeliarer, et engelsk fra det 10. og et tysk fra det 12. Aarhundrede med Billeder af Evangelisten Matthæus (Nr. 42 og 44) dominerer saa stærkt, at man næppe glemmer at se paa dem. Mindre iøjnefaldende er Nr. 46, et latinsk Justinushaandskrift fra 12. Aarhundrede, som har tilhørt Sorø Kloster og bærer Paaskriften „per manum domini Absalonis archiepiscopi", hvad der kan oversættes „skrevet af", men ogsaa „skænket af" Ærkebiskop Absalon. Ved Siden af ligger en Afskrift af Adam af Bremens Historie fra 13. Aarhundrede (48). Saavel for Ornamentikens som for Skriftens Skyld maa man kaste et Blik paa Nr. 61, 64, 69 og 79, som viser Humanismens forædlende Indflydelse paa saavel Kunsten som Skriften i Italien i Midten af det 15. Aarhundrede, medens Nr. 76 viser os Frants den 1stes bekendte Træk, vistnok først malet i det 17. Aarhundrede, og Nr. 81, den gammelspanske Lovbog Fuero Juzgo, afgiver en Prøve paa

Fig. 6 (Udstillingens Nr. 57).
Franske Billeder af David og Batseba i en latinsk haandskreven Bønnebog fra 15. Aarh.
Thotts Saml. 541. 4°.

den iberiske Halvøs Skrift i det 14. Aarhundrede.

Evropas Yderkanter mod Øst og Vest repræsenteres f. Ex. af en smuk Messebog paa gammelslavisk (Nr. 82), en oldirsk Lovbog, et irsk og et angelsachsisk Digt (84—87). Blandt de forholdsvis mange Haandskrifter paa hollandsk og tysk er der et Haandskrift af Sachsenspiegel fra Aar 1359, et morsomt illustreret Fragment af en *Biblia pauperum* (Allemandsbibel) og et mærkeligt Skrift om Treenigheden med et endnu mærkeligere Billede af samme (Nr. 90, 98 og 99). Mere interessant for den af Pergament trætte Besøgende er maaske en stor Voxtavlekladdebog (Nr. 101), som stammer fra Aarene 1380—1420 og bestaar af sort Vox, der er smurt ud paa Trætavler med Ramme om og beskrevet med løse Notitser, beregnet til Indførsel i en Tingbog fra Vestpreussen. Efterhaanden som man havde Brug for Plads, viskede man de gamle Notitser ud for at faa Plads til nye. Vox brugtes altsaa paa samme Maade som vi nu bruger Skifer.

De nordiske Haandskrifter har naturligvis faaet en forholdsvis stor Repræsentation, skønt det kgl. Bibliotek paa dette Felt ikke kan maale sig med Universitetsbiblioteket. Foruden den norske Gulatingslov (Nr. 121) med et morsomt Billede af et Skib med bevæbnede Krigere, de islandske Lovbøger Graagaasen (Nr. 123) og Jonsbogen (127—128) er der to svenske og tre danske Lovhaandskrifter, og desuden det bekendte Exemplar fra ca. 1300 af Ribe Ret, som er afbildet i „Danmarks Riges Historie." I Kristoffer af Bayerns svenske Landslov fra Aar 1442 (Nr. 103) viser et pragtfuldt Vaabenskjold, at Ejeren var Bengt Jönsson Oxenstjerna. I en ret beskeden Afskrift af jydske Lov ser man ved Siden af de berømte Begyndelsesord „Mæth lagh skall land byggias" en Konge med Guldkrone og rød Kaabe, som maa antages at skulle forestille Valdemar Sejr (Nr. 107). Tidens religiøse Litteratur repræsenteres ved den ældste danske Bibeloversættelse (Nr. 109, 15. Aarh.) og flere Bønnebøger, deriblandt en med et Miniatur af Korsfæstelsen, som i al sin Umulighed er typisk for det datidige Danmarks kunstneriske Uformaaenhed — i al Fald paa Malerkunstens Omraade.

Fig. 7 (Udstillingens Nr. 75).
Fransk eller nederlandsk Billede, indklæbet foran i en haandskreven fransk Bønnebog, udført i det 15. Aarh. Inskriptionen forneden „Fait par Jacques Vndelot 1465" er tilsat i det 17. Aarh. Muligvis forestiller Billedet Karl den dristige af Burgund og hans Hustru. Gamle kgl. Saml. 1612. 4°.

Blandt de profane Bøger træffer man Henrik Harpestrængs Lægebog og en dansk Kogebog, begge fra 14. Aarh. (Nr. 105—106) og en Slags Kvindehygiejne med Titelen „Kvinders Urtegaard" (Nr. 116). Historien repræsenteres ved en norsk Gildeskraa fra Aar 1394 (Nr. 122) og en lidt yngre dansk fra Sankt Knuds Gilde i Odense (Nr. 108), Fru Lisbet Bryske's danske Slægtebog (17. Aarh., Nr. 120) og Morkinskinna (ɔ: „det møre Skind") med dens norske Kongesagaer (Nr. 124), foruden naturligvis af Flatøbogen (Fig. 10) med dens blandede Indhold, af hvilket Beretningerne om Grønlands Opdagelse og Vinlandsrejserne har skaffet Bogen dens Berømmelse, medens Navnet skriver sig fra, at Haandskriftet i sin Tid ejedes af en bekendt Familie paa Flatøen ved Island.

Blandt Folkemindehaandskrifterne hæfter Øjet sig utvivlsomt først og fremmest ved „Hjærtebogen« (Side 731), en af de ældste danske Digtoptegnelser; det er en jysk Adelsdames Poesibog, som har sit Navn fra den Hjærteform, som et bizart Lune gav den; den er fra ca. 1550, en Del yngre end Fragmentet af Peder Laales Ordsprog (Nr. 115); langt yngre

Fig. 8 (Udstillingens Nr. 72).
Nederlandsk Billede, forestillende en Almisseuddeling, i en haandskreven latinsk Bønnebog fra omkring Aar 1500. Gamle kgl. Saml. 1605. 4°.

er Kirsten Basse's store Folkevisehaandskrift (Nr. 119), som ligger ved Siden af dem. De bedste nordiske Folkemindehaandskrifter er og bliver selvfølgelig de to berømte Eddahaandskrifter (Nr. 125 og 126), den ældre Edda med sine Gude- og Heltesange, den yngre med Snorre Sturlesens Lære i nordisk Mytologi og Digtekunst.

Fig. 9 (Udstillingens Nr. 78).
Italiensk Billede af Dante og Vergil i Underverdenen. Aanderne svæver hen imod dem. Hører til et Prægthaandskrift af Dantes Commedia divina fra 14. Aarh. Thotts Saml. 411. 2°.

Hvad der breder et vist Skær af Højtid over de gamle Haandskrifter, er det, at de næsten alle er af

Fig. 10 (Udstillingens Nr. 129).
Flatøbogen. Islandsk Haandskrift af blandet Indhold fra Aarene 1387—94. Billedet viser Begyndelsen af Olaf Trygvasons Saga med Initial og Randslyngninger. Gamle kgl. Saml. 1005. 2°.

Pergament, snart det tykke, glatte, gule fra Middelalderens Klostre, snart det tynde, lidt ru, næsten gennemsigtige hvide, der er som Fløjl at føle paa, fra Renæssancens Guldalder, snart det brune, rynkede og gennemrøgede fra Islands Bøndergaarde. Paa dette Skindstof staar Skrift næsten altid smukkere end paa det kedelige Papir; Farverne lægger sig fint derpaa og hverken æder sig ind eller løber ud. Endnu langt op i det 15. Aarhundrede var Pergament det almindelige Stof at skrive paa, men det blev dyrere og dyrere, og den Masseproduktion, som Bogtrykkerkunsten medførte, gjorde det af med Kalveskindet ligesom med Skrivekunsten. Den gamle Pergamentkodex ved Siden af den trykte Papirbog er derfor som den gamle haandgjorte Sølje ved Siden af det moderne Fabriksmykke, som de hjemmevævede Bondetøjer ved Siden af de maskinvævede Godtkøbsvarer, som Bedstemoders uldne Strikkestrømpe mod vore maskingjorte Bomuldssokker.

Derimod tager man fejl, naar man tror, at Pergamentets Styrke bedre har formaaet at bevare den gamle Litteratur end det skrøbeligere Papir. Ældre Tiders Papir har i Reglen været stærkt nok til at modstaa Tidens Tand, og Kalveskindets overordentlige Styrke har vist sig paa en vis Maade at være en Svaghed. Dels taalte det, at man viskede det skrevne ud og benyttede Stoffet en Gang til — og paa den Maade er megen gammel Litteratur visket bort —, dels egnede det sig saa herligt til at binde ind i — og det blev Pergamenthaandskrifternes største Ulykke.

Tusinder og atter tusinder af dem endte i det 16. og 17. Aarhundrede deres Liv under Bogbinderens Sax. Udstillingen aflægger mange Vidnesbyrd om denne Vandalisme. Saaledes er Nr. 710 et gammelt islandsk Hjemmebind, der er lavet ved at klippe en Ritualbog med Noder fra det 13. Aarhundrede i Stykker. Saxofragmenterne (Nr. 137), om hvilke mange tror, at de delvis er skrevet af Saxo selv, er taget af et Bind i Biblioteket i Angers. Ved det angelsachsiske Fragment af Sangen om Kong Walter (Nr. 84) er noget lignende Tilfældet, og næsten alle de nævnte Skriftprøver (Nr. 1—31) er udløst af gamle Bind. Bedst illustreres Pergamenthaandskrifternes Undergang dog af Nr. 31. Her er et Stykke Manuskript fra det 11. Aarhundrede ved Hjælp af udklippede Pergamentstrimler flikket sammen med et Stykke af et Miniaturhaandskrift fra det 13.; hver af Stumperne vender sin Vej; den yngste viser endnu en nogenlunde velbevaret og aabenbart smuk Fremstilling af Korsfæstelsen. Man harmes paa dem, der var Mestre for denne skændige Ødelæggelse, ganske som man forbitres paa Christian IV, der brugte Bunker af gamle Manuskripter til Fyrværkeri. Men Spørgsmaalet er, om vi har Ret til at sige dem noget paa. De havde Brug for det gamle Pergament, hvis Indhold ikke kom dem ved, og brugte det. Vi brænder vore Forældres og Bedsteforældres ofte værdifulde Breve og Erindringer af Magelighed, Tankeløshed eller — hvad der næsten er det værste — saakaldet Pietet.

INDTRYK OG MINDER FRA DYBBØL

Fortalte af C. CASTENSCHIOLD.

I.

I Februar 1861 blev jeg tilligemed de andre tagne Officersaspiranter til Infanteriet indkaldt til at møde paa det gamle Landkadetakademi (i den nuværende Rigsdagsbygning). Jeg var dengang 24 Aar og havde nylig taget Afgangsexamen som Polytekniker med Mekanik til Hovedfag.

Vi var ialt 75 Aspiranter og kom til at ligge paa 2 Sovesale i Mansardetagen. Der var meget koldt, Lagnerne fugtige, Hovedpuden haard som en Sten.

Kl. 6 Morgen blev vi purrede ud og gik ned paa Stuerne; vi var 15 paa min Stue. Vi fik udleveret Uniformer og gamle Geværer, Model 1822, med fornødent Lædertøj. Da vi havde faaet Morgenthe hos Marketenderen (vi maatte selv betale Forplejningen), begyndte vi strax inde paa Gymnastiksalen med Geværgreb. Det blev drevet med stor Kraft, saa man blev øm i Hænderne. Jeg skruede alt løst paa mit Gevær, saa det raslede, naar man rørte ved det. Appel skulde der være.

Ogsaa Gymnastiken blev drevet med Kraft, baade ved Træhest, Klatremaskine osv. Her var der stor Ulighed; flere havde aldrig prøvet det før, men for mig, som privat havde gennemgaaet et Kursus paa Gymnastisk Institut, var det temmelig nemt.

Der blev exerceret tilfods i Gaarden, i smaa Tropper paa c. 15 Mand, hver under Kommando af en Underofficer. En Løjtnant *Munch* læste Felttjeneste for os; det var enormt kedeligt. Og der var iblandt os flere Holstenere, som ikke kunde dansk; de forstod ikke et Muk.

Chefen var en Kaptajn, saaret fra Treaarskrigen, meget højttalende. Vi kaldte ham Storrøfleren. Han holdt god Orden og forlangte en Del Arbejde af os. Under ham stod, foruden Løjtnant Munch, Premierløjtnant *Møller*, Sekondløjtnant *Pingel* og en Sekondløjtnant *Christensen*. Den sidste var den dygtigste praktiske Officer.

Vi havde c. 8 Timers Øvelse daglig. I Fritimerne havde vi Lov til at gaa ud i Byen og kunde faa Nattegn til Kl. 12. Kom man senere, maatte man se at klare sig med den vagthavende Underofficer — hvilket ikke var vanskeligt.

Jeg var dengang en renommeret Dansehest og var de 3 første Aftener inviteret paa Bal. En Nat, da den vagthavende Underofficer sov, skrev jeg selv mit Navn: Hjemkommen kommen Kl. 12. Den var en Del mere.

Om Chefen saa igennem Fingre med saadant, veed jeg ikke. Han fortalte ialtfald sit andet Hold Aspiranter, at første Hold kunde buldre hele Natten og dog gøre deres Pligt. „Det er Karle," tilføjede han, „men I dingler i Geleddet, saa snart I har været ude lidt over Sengetid."

Det var en mærkelig Samling unge Mennesker jeg her befandt mig imellem. Fløjmanden var over 6 Fod, den mindste vel 5; nogle var 24—25 Aar, andre kun 17. Men det var vist et af de bedste Hold Reserveofficerer.

II.

Jeg søgte om at komme over til Artilleriet, og det lykkedes, da jeg var cand. polyt. Chefen ærgrede sig over det, og udtalte ved en Præsentation for Krigsministeren, Oberst *Thestrup*, sin Beklagelse over at skulle miste sine Elever, naar de var begyndt at komme efter Tjenesten.

Jeg forstod nok hans Misfornøjelse; jeg var som sagt polyteknisk Kandidat, 24 Aar gammel og baade legemlig og aandelig ud-

viklet, medens mange af de andre var meget unge og uudviklede Mennesker uden synderlige Kundskaber. Der var flere andre, der søgte at komme til Artilleriet, men jeg var den eneste som slap derover.

Ved Artilleriet maatte vi selv skaffe os Logis. Jeg kom til at bo i Strandgade, paa Gamle Artillerikaserne hos Major *Wegener*, hvor jeg havde det godt. Det var jo langt behageligere at bo for sig selv.

Vi var 30 Aspiranter ved Artilleriet, hvoraf 8 polytekniske Kandidater. Kanonexercits havde vi paa det gamle Laboratorium, mest med svært Skyts, men ogsaa med Feltskyts — der dog betjentes paa samme Maade; vi uddannedes kun til Fæstningskonstabler.

Vi gjorde en Del Gymnastik, havde megen Fodexercits og lavede Ammunition paa Laboratoriet baade til Haandvaaben og til Kanoner, dog kun til glatløbede og Espingoler. Vi lavede ogsaa Raketter, særlig Faldskærms.

Saasnart Vejret tillod det, kom vi ud paa Amagerfælled til Fodexercits, Kanonbetjening og Skydning. Vi havde ogsaa en Del Theori, Instruktion for Menige, Beregning af Skydetabeller samt Tegning af Kanoner. Flere kunde vanskeligt følge med, idet de ikke havde lært Plantrigonometri.

Vi skulde have lært at tegne Kort i Marken („Croquis"), men fik kun 1 Time i Kortsignaturer, der blev vist os paa et lille Blad — hvorefter vi alle til Examen blev hørt i det. Vi kunde ikke meget, naturligvis.

Man havde sagt os, at vi kun skulde have Karakterer i praktisk Tjeneste, ikke i Theori. Og saa fik vi til Examen kun Karakterer i Theori, slet ikke i praktisk Tjeneste. Den Slags Bagvendthed var der ikke saa lidt af.

Først paa Aaret trak det stærkt op til Krig; der kom Ordre til at afslutte vor Uddannelse paa det halve af den planmæssige Tid, som var 1 Aar. Da Faren for dengang drev over, var vi altsaa uddannede og kunde nu begynde forfra. De af os, der ønskede det, fik da Lov at lære Ridning og Exercits med Feltskyts. Blandt dem var jeg. Den Kundskab vi fik i at betjene Feltkanoner var dog ikke meget værd, da vi øvede uden Bespænding.

De sidste 3 Maaneder gjorde vi Tjeneste som Officerer, og blev derefter hjemsendt i Marts 1862.

Gennemgaaende var vor Uddannelse temmelig mangelfuld. Vi var f. Ex. dygtigere, da vi kom fra Rekrutskolen, end da vi forlod Uddannelsesskolen. Infanteriets Reserveofficerer fik mulig en bedre Uddannelse end vi; de beholdt de samme Lærere hele Tiden, medens vi ved Artilleriet kom til forskellige Skoler og Øvelser, stadig med andre Lærere.

III.

Den 1ste November 1863, da de politiske Forhold paany blev truende, blev vi atter indkaldt; jeg laa i København en Maanedstid med Tjeneste ved 3die Batteri, Kaptajn *Klein*, hvor jeg havde Læsning med Folkene og var Inspektionshavende ved flere Afdelinger paa Gl. Artillerikaserne i Strandgade.

Til at begynde med syntes jeg ikke om Kaptajnen og beklagede mig til en Artilleriofficer, som tidligere havde staaet under ham. Her fik jeg den Trøst, at Kaptajn Klein skulde have Tid til at vænne sig til et nyt Ansigt. Mit blev han aabenbart efterhaanden vant til, for da jeg meldte mig til Afgang sagde han: „Jeg havde ønsket at beholde Dem ved Batteriet." Da jeg var uddannet til Fæstningsartillerist, vovede jeg imidlertid ikke at gaa i Krig som Officer ved et Feltbatteri.

Sidst i November (eller først i December) blev jeg sammen med Løjtnanterne *Petersen* og *Schønheyder* — begge ligesom jeg polytekniske Kandidater fra 61 — samt Løjtnant *Anker* af Bornholms Milits, hvortil senere kom en Borgerofficer, Andersen, sendt over Kiel—Neumünster til Sønderborg for under Kaptajn *Bartholins* Kommando at danne 4de

Fæstningskompagni med Mandskab af alle Feltbatteriers ældre Aargange.

IV.

Mit første Indtryk af Dybbølstillingen blev ikke senere afkræftet. Forsvaret var slet forberedt.

Ved Kommissionsbetænkning af 1851 var paapeget Nødvendigheden af „en stærk, tildels permanent Befæstning" paa Dybbølbjerg. Ingeniørkorpsets Forslag af 53 krævede paa Dybbølbjerg „tre stærke permanente Forter" foruden enkelte mindre Værker og Brohovederne. Til Als og Sundeved var her ialt beregnet 2,300,000 Rigsdaler.

Dette Forslag blev af Krigsministeren forelagt en ny Kommission, bestaaende bl. a. af Generalerne *de Meza, Fibiger, Schlegel* og *Baggesen*. I denne Kommissions Januar 51 enstemmig afgivne Betænkning krævedes til Als med Dybbølbanke ialt c. 2 Millioner Rigsdaler, d. v. s. Kommissionen tiltraadte Ingeniørkorpsets Forslag, kun med Udeladelse af Værkerne om Sønderborg mod Alssiden.

Dette af en stor Kommission efter omhyggelig Overvejelse stillede Forslag gjorde den daværende Krigsminister, Oberst *Lundbye*, intet Forsøg paa at faa gennemført.

Istedet modtog Ingeniørkorpset i Maj 57 en ministeriel Skrivelse, der paalagde det at udarbejde nye Planer over *det absolut nødvendige* under stadigt Hensyn til Bekostningen, idet Ministeriet paa Forhaand opgav Kommissionsforslaget, som ved „den blotte Talstørrelse" — ialt krævedes 32 Millioner Rigsdaler til hele Monarkiets Sø- og Landbefæstning — „vil virke saa afskrækkende, at ingen virkelig grundig Behandling i den pengebevilgende Forsamling bliver mulig." Saaledes skrev Ministeriet.

Ingeniørkorpset afgav herefter, med det forlangte Hovedhensyn til Bekostningen, en ny Indstilling af samme Aar, 1857; heri foresloges Dybbølstillingen befæstet med Jordværker med muret Reduit og Gravkaponierer til Infanteriforsvar. Dertil beregnedes 794,000 Rigsdaler, Armeringen ikke medregnet.

Heller ikke dette Forslag blev forelagt Rigsdagen til Beslutning; Krigsministeren var stadig bange for Bekostningen. Først Lundbyes Efterfølger som Krigsminister, Oberst *Thestrup*, gennemførte under den umiddelbart truende Krigsfare i 1861 Dybbølstillingens Befæstning — til et Beløb af 119,600 Rigsdaler, *altsaa godt* $^1/_{20}$ *af det, som den sagkyndige Kommission havde krævet, og godt* $^1/_7$ *af det, Ingeniørkorpset havde krævet som absolut nødvendigt.*

Men denne Befæstning blev da ogsaa nærmest kun en Feltbefæstning, beregnet paa at støtte Hæren, ikke paa at modstaa en Belejring. Det var hastigt opkastede Jordværker, uden Gravforsvar og uden bombesikre Rum for Mandskabet. Selv om Fjenden kun havde angrebet med det gammeldags glatløbede Skyts, vilde det have været en vanskelig Sag at forsvare denne Stilling mod en regelmæssig Belejring.

Men til vor Ulykke var vor Modstander for en stor Del væbnet med det nye riflede Skyts. Netop i de foregaaende Aar var dettes Overlegenhed blevet almindelig anerkendt, og det blev Dybbøls Skæbne at afgive det praktiske Bevis, paa vor Bekostning. De danske Sagkyndige havde ikke været uvidende om Virkningen af det riflede Skyts; bl. a. havde en dansk Officer i 1858 overværet de bekendte Jülicherforsøg, som viste Muligheden af ved indirekte Skydning med riflet Skyts at skyde Bresche i Fæstningsværker.

Men Dybbøls Befæstning var anlagt uden Hensyn til disse Erfaringer, og vort Artilleri var kun saa smaat begyndt paa at indføre det nye Skyts. Dels var det dyrt, dels var flere af vore ellers dygtigste Artilleri-Officerer endnu ret uvillige til at godkende dets Fortrin fremfor det glatløbede, som de var indlevede med og havde Forkærlighed for. Vi stod med Hensyn til Indførelsen af riflet

Skyts ikke tilbage for nogen af de andre Smaastater. Men det var ikke dem vi havde at gøre med, det var Prøjsen, som af alle Stormagter var videst fremme paa dette Omraade. Her havde man i 1861 med stor Energi taget fat paa Indførelsen af et helt nyt og fortrinligt System riflet Bagladeskyts. Og ganske vist er det en Fejltagelse, naar mange tror, at Prøjserne førte lutter riflet Skyts imod os ved Dybbøl; endnu den 18. April var omtrent Halvdelen af deres Kanoner glatløbede. Men de havde paa deres Fæstninger en anselig Mængde tildels svært Skyts af den ny Konstruktion; og af dette blev efterhaanden det meste ført op til Brug mod Dybbøl. Da først det var bragt i Stilling imod os, var Udfaldet givet. Fra Broagerland kunde de dermed over Vemmingbund beskyde vore Skanser paa venstre Fløj, som ikke var tilstrækkelig dækkede mod den Side, hvor de ved Afstanden over Vandet vilde have været beskyttede mod Angreb af det glatløbede Skyts.

Prøjsernes Granater gik lukt igennem de svære Blokhuse, som var beregnede til Ophold for Mandskabet. Hurtig viste det sig, at disse Blokhuse var ikke Tilflugtssteder men Rettersteder. Skansernes Besætning maatte, da Beskydningen, særlig fra Broager, blev stærkere, søge Ly bag ved Skanserne i Løbegravene, og endda yderligere grave sig ned der, saa langt borte, at Fjendens Infanteri ved Stormen flere Steder naaede ind i Skansen næsten samtidig med vort eget.

V.

Vi fandt Skanserne ved vor Ankomst liggende omtrent som Ingeniørerne havde forladt dem i 61. Foran Stillingen laa uforstyrret endnu baade Hegn og Huse til Fjendens Dækning. Ogsaa i selve Værkerne manglede en Del vigtige Arbejder. Man skulde da tro, at der strax var sat al Kraft ind paa saavidt mulig at bøde Manglerne. Men det skete ikke.

Det varede ikke længe før vi ved 4de Fæstningskompagni under Kaptajn Bartholin havde 300 Mand; senere blev vi 600. Det var ikke noget udsøgt Mandskab, mest Feltartillerister af ældre Aargange, Folk, som aldrig havde lært at behandle Fæstningsartilleri og havde glemt det meste af det, de engang havde lært. Saa meget uheldigere virkede det knappe Officerstal, Kaptajnen som eneste Linjeofficer med tre unge Reserveofficerer, en Milits- og en Borgerofficer. Kommandersergeanten var en ældre Mand, som næppe kunde have gjort Fyldest ved et Feltbatteri, og ej heller gjorde det hos os; Foureren ganske ung, ikke fyldt de tyve. Saa var der et Par Reservekorporaler, udtagne blandt Underkorporalerne, og et Par Underkorporaler, udtagne blandt de menige. Det var hele det kommanderende Personale.

Men Folk havde vi dog, og der var nok at tage fat paa. Vi ventede paa Ordrer; vi fik ingen og bestilte intet. Maaske gik man ud fra, at Krigen ikke vilde bryde ud før til Foraaret. Alligevel syntes vi unge Officerer, at det var en underlig Maade at forberede Stillingens Forsvar paa.

Jeg spurgte Kaptajnen, om vi ikke skulde begynde. Han gav mig det mærkelige Svar, at Folkenes Uniformer jo ikke var kommet endnu. Jeg mente, at Folkene nok kunde arbejde, fordi de ingen Uniformer havde; de fik jo Erstatning for hver Dag de brugte deres eget Tøj. Hertil svarede Kaptajnen kun: „Aa, jeg har saadan en Hovedpine."

Saa blev vi ved med at drive bag de ufærdige Skanser.

Fejlen var vel, at ikke strax en handlekraftig Mand var blevet udnævnt til Stillingens Kommandant med Myndighed over alt det der liggende Militær, — nemlig en Bataljon Fodfolk, nogle Ingeniører under Kommando af en Kaptajn, Artilleridepotet, og nu 4de Fæstningskompagni.

Der kunde med dette Mandskab have været udført et stort Arbejde til Fuldstæn-

diggørelse og Styrkning af Stillingen. Nu blev en Maaned ligefrem spildt.

Aldrig i mit Liv har jeg bestilt saa lidt som denne Tid i Sønderborg, og aldrig har jeg været saa slet tilpas.

Maaske troede Kaptajn Bartholin ikke, at man kunde udrette noget med Reserveofficerer. Ialtfald sjoflede han os i høj Grad. Da Major *Lunddahl* blev udnævnt til Øverstkommanderende for Artilleriet i Dybbølstillingen, undlod Kaptajnen saaledes at meddele os det.

Vi plejede at spise i et Hus ved Sønderborg Havn, hos Havnefogeden — en ældre Mand, der vist havde været Tjener hos Hertugen af Augustenborg. Han var ialtfald meget fortrolig med dennes Forhold og viste os en Gang Hertugens Portræt, som han havde liggende i en Dragkisteskuffe.

Da vi en Dag først i Januar ved Tretiden kom og skulde spise til Middag, sad Major Lunddahl i Havnefogedens Stue sammen med Kaptajnen. Majoren sagde, hvem han var og spurgte: „De Herrer kender vel Armébefalingen?" Som ældst Officer svarede jeg: nej, vi kendte den ikke.

Lunddahl vendte sig da til Kaptajnen: „Har De ikke gjort de Herrer bekendt med Armébefalingen?" „Nej," svarede Kaptainen, „jeg troede ikke det var nødvendigt at underrette Reserveofficererne." Hertil bemærkede Lunddahl: „*Jeg* kender ingen Forskel; Reserveofficererne bærer Porteépée lige saa vel som Linjeofficererne og maa behandles som dem."

Dermed var Kaptajn Bartholins Rolle egentlig udspillet. Ved Appellen Dagen efter inddelte Major Lunddahl Folkene, medens Kaptajnen stod som Statist. Og fra den Tid var det Majoren vi henvendte os til i Tjenestesager, selv om Kaptajnen var tilstede. Under hele Belejringen veed jeg ikke af, at jeg har set Kaptajn Bartholin, skønt jeg stod ved hans Kompagni. Paa denne Mand hviler en stor Del af Ansvaret for, at Dybbølstillingen ikke var i bedre Stand end den var, da Prøjserne kom.

VI.

Major Lunddahl havde Artillerikommandoen i Dybbølstillingen til den 10de Februar, da han maatte træde tilbage paa Grund af Sygdom. Han var høflig og hensynsfuld overfor sine Officerer. Politisk var han Nationalliberal af reneste Vand, og det var vel af politiske Grunde han overfor mig udtalte, at han betragtede mig som sin personlige Fjende. I Tjenesten kom vi godt ud af det.

Han var en ivrig Mand til sit Arbejde; strax efter Middagen den første Dag han var kommet, gik han hele Stillingen igennem med sine Officerer, og Dagen efter blev vi sat i Gang. Jeg fik Udtransport af Materiel og Ammunition, mest fra Sønderborg Slot, og særlig til Skanserne paa Dybbøl Bjerg.

En Dag da vi førte en Krudttransport derud, kom en ung Fyr gaaende imod os, meget overlegen, med brændende Cigar i Munden. Han var næsten naaet op paa Siden af første Ammunitionsvogn, før jeg opdagede ham. Jeg sagde ganske stille: „Der er Krudt i Vognen!" Det var tilstrækkeligt. Jeg maa endnu smile ved at tænke paa hans hovedkulds Flugt ind over Markerne.

Paa Skolen havde vi lært, foruden mange andre Forsigtighedsregler, at foran hver Krudttransport skulde der ride en Mand og fordre al Ild slukket undervejs, f. Ex. i Smedierne. Her kom en Mand med brændende Cigar gaaende lige op mod en fuldtlæsset Krudtvogn.

Ved Sønderborg Slot laa et stort Træskur fyldt med Materiel, f. Ex. Slæder, Raperter m. m. til de svære Kanoners Affutage; jeg havde i flere Dage ført Materiel ud herfra.

En Morgen, da det blæste stærkt, kom Marketenderen og bad om han maatte gøre Ild paa til Kaffen inde i det halvtømte Skur. Tilfældig kom i det samme Depotkaptajnen

gaaende. Jeg henviste Manden til ham — og vi fik den Oplysning, at en stor Mængde Trækasser, der stod langs Væggen, netop hvor Marketenderen vilde tænde sit Baal, var fyldt med Ammunition til Haandvaaben!

Jeg havde godt set Kasserne, men tænkt at de indeholdt Geværer. Kaptajnen havde intet sagt om hvad der var i dem, og jeg kunde ikke ane, at man var saa uforsigtig at blande Ammunition med Materiel.

Der var lidt for stor Forskel paa de Regler, man i Fredstid iagttog ved Laboratoriet, og den Sorgløshed, hvormed man her behandlede de farlige Stoffer.

Der var i Skanserne ikke andre bombesikre Rum end Krudtmagasinerne, der paa Dybbøl var af Beton. Derfor søgte Folkene ofte Ly der; de laa som Sild i en Tønde, og der var en Stank, saa man daarlig kunde trække Vejret. Naar Sikkerhedslampen ikke vilde brænde i den tykke Luft, satte man en tændt Lygte paa en Krudtkasse! Det var ikke noget sjældent Syn.

Naar det gik godt, maa man her som paa saa mange andre Punkter sige, at Lykken var bedre end Forstanden.

VII.

Hvad Jordarbejdet angaar, hindredes det i høj Grad ved det nu indtraadte Frostvejr.

Heller ikke tog man overalt lige kraftig fat. Bataljonschefen tilbød Ingeniørkaptajnen at stille hele Bataljonen til hans Raadighed til Sløjfning af de mange Hegn foran Stillingen. Men Kaptajnen afslog det med den Bemærkning, at det Arbejde kunde hans Ingeniører udføre paa faa Dage. Den 18de April var han ikke blevet færdig med det.

M. H. t. selve Skanserne var det naturligvis ikke muligt paa den givne Tid og med de forhaandenværende Midler i væsenlig Grad at ændre deres Karakter. Svagt var de anlagt, og svage maatte de vedblive at være. Frosten var i Vejen, Dagene var korte, og vi manglede Hestekraft til Transporten.

Der laa nogle Feltbatterier, som ikke havde noget videre at tage sig til; men det syntes ikke, at de kunde afgive deres Heste. Vi fik Infanteribataljonens Chef til at laane os de 16 Heste, som hørte til Bataljonens Ammunitionskærrer, men paa den Betingelse, at Trænkuskene skulde køre dem.

De stillede da med Hestene en Morgen paa Slotspladsen. Men disse Trænkuske var blevet vant til at drive og havde ikke Lyst til her at sættes i Arbejde; de gjorde Hestene kørestædige, saa de stod ret op i Luften. Jeg som Landmandssøn kunde nok se, hvordan det gik til. Jeg henvendte mig til Lunddahl, som stod og saa paa det: „Tillader Maioren, at jeg smider de Karle ned og sætter mine Konstabler op? Saa skal vi nok faa Vognene ud."

Men Majoren rystede paa Hovedet; det gik ikke an. Saa maatte vi lade Trænkuskene føre deres Heste hjem igen.

Trods alt blev der udrettet en Del. Vi hængte godt i, og efter Omstændighederne blev Resultatet nogenlunde. Det er galt, naar Oberst *N. P. Jensen* i sin Bog om Krigen 64 paastaar, at ikke en eneste Skanse var i Forsvarsstand, da Hæren kom fra Dannevirke den 7de Februar. I alle Skanserne var der Kanoner og Ammunition, og de fleste af dem var forsynede med Stormpæle i Gravene.

VIII.

Den 7de Februar Kl. $7^1/_2$ Morgen blev jeg kaldt op til Kommandoen. Jeg traf Major Lunddahl syg og meget nervøs. Han gav mig følgende Ordre:

„De rykker uopholdelig ud og tager Kommando i Skanserne IX og X. De vil finde Betjeningsmandskab derude. De skal gøre færdig til Skydning inden Aften, til hvilken Tid De kan vente Prøjserne foran Stillingen. Jeg skal foranledige Dem afløst mellem 2 og

3, for at De kan ordne Deres Sager, da De strax rykker lige derud-"

Altsaa skyndte jeg mig ud til Skanserne IX og X.

De vare bestykkede med ialt 17 Kanoner, tildels af svært Kaliber. Efter almindelige Regler havde der vel til dette Skyts været Brug for 2 Officerer og 4 Underofficerer. Dette Skyts var nu, fordelt i to lukkede Skanser, undergivet mig som eneste Officer, uden Befalingsmænd, og med et Mandskab, som i og for sig var utilstrækkeligt til Kanonernes Betjening, og tilmed uøvet, uensartet, de ældre Aargange fra alle Feltbatterierne, og mig ganske fremmed.

Vejret var uheldigt, af og til Sne med svag Frost; Terrepleinet (det indre af Skansen) blev snart trampet op; vi vadede hele Dagen i Snesjap.

Da vi var færdige med det groveste, og jeg efter et anstrængende Dagværk ved Aftenstid gav mig til at undersøge Ammunitionen, opdagede jeg til min Skræk, at der manglede Friktionsrør. Skansen var altsaa ude af Stand til at skyde. Jeg kunde ikke gaa ud fra, at min Naboskanse Nr. VIII havde flere Friktionsrør, end den selv havde Brug for, — hvis den i det hele taget havde nogen.

Altsaa maatte Rørene hentes fra Sønderborg. Tilfældigvis vidste jeg, hvor paa Slottet de laa. Men ingen af Mandskabet var kendt derinde, og da Hæren fra Dannevirke allerede var begyndt at rykke ind i Byen, kunde jeg vide, at der maatte være stor Forvirring. Sendte jeg en af mine Folk afsted, var det højst usandsynligt, at han under disse Forhold kunde finde netop en af de faa, der vidste Besked med disse Rørs Magasinering.

Men Friktionsrørene maatte vi have, naar jeg efter Ordre skulde staa rede til at modtage Fjenden. Min eneste Udvej var da selv at gaa til Sønderborg — og lade mine to Skanser klare sig uden mig saa længe.

For ikke at gøre Mandskabet uroligt, listede jeg mig ubemærket bort, saa snart Mørket faldt paa; der var jo ingen, jeg kunde give Kommandoen til imens. Jeg løb alt hvad jeg kunde, lige ind til Sønderborg. Der var ikke et Menneske paa Slottet; jeg gik uhindret ind i det Rum, hvor Rørene laa, tog hvad jeg havde Brug for og skyndte mig tilbage ud i Nr. IX og X.

Det var en sørgelig Tur; jeg mødte Tropperne, der kom fra Dannevirke, alle Vaabenarter blandede mellem hinanden.

En Underkorporal af Artilleriet spurgte mig om sit Batteri. To Infanterister gik og støttede hinanden i det glatte Føre, de kunde næsten ikke mer. Lige som jeg gik forbi, faldt en af dem baglæns om; hans Gevær gik af, og Kuglen traf en Marketenderhest, som faldt død ned i Vejgrøften.

Jeg drejede af ad Aabenraavejen og naaede mine Skanser, vistnok uden at nogen havde mærket min Fraværelse,

Hen paa Natten kom der Fodfolk ind i Skansen. Det skulde have været til Nr. VIII, men kendte ikke Vejen. Officeren forlangte en Fører, og det skulde være strax. Hans Folk var saa udmattede, at han tvivlede om at faa dem op igen, hvis de først kom til Sæde. De kom lige fra Dannevirke.

Det sneede stærkt nu, og ingen af mit Mandskab vidste Vejen til Nr. VIII, som laa temmelig langt borte. Altsaa maatte jeg selv ud. De arme Folk stønnede ved at følge mig; jeg havde Hastværk. Forsvare to Skanser, imens jeg viste Vej til en tredje, kunde jeg ikke. Jeg fandt Skanse VIII nøjagtig, idet jeg gik paa Hovedet ned i dens Grav. Saa lod jeg Folkene selv om at hitte ind og skyndte mig tilbage.

Det var anden Gang, jeg forlod min Post den Nat.

Længere hen paa Natten kom der Artilleri ind i Nr. X. Det skulde have været op i Nr. IV. Havde jeg ingen, der kunde vise Vej til Nr. VIII, saa havde jeg det langt

mindre til Nr. IV, som laa helt ovre bag Dybbøl Mølle. Det var en lang og besværlig Vej ved Nattetid i stærkt Snevejr. Jeg tvivlede meget paa, at jeg selv i det tætte Snefald kunde finde derover. Men Artillerikaptajnen vilde ingen Indvendinger høre. Han var ikke blid, hans Stemme skingrede som en Trompet: Jeg havde at lystre Ordre, og det strax!

Altsaa maatte jeg ud igen. De udmattede Artillerister maatte se at følge mig saa godt de kunde. For mig gjaldt det at komme tilbage hurtigst mulig; jeg gik med en ond Samvittighed. Heldigvis fik vi Øje paa Dybbøl Mølle. Derfra var der ikke langt til Skanse IV. Men der var langt til min Post — som jeg nu for tredje Gang havde forladt!

Om det blev opdaget, paa hvilken Maade jeg havde forsvaret Skanserne IX og X Natten mellem den 7de og 8de Februar, veed jeg ikke. Jeg var mig bevidst, at jeg havde fejlet, men veed endnu den Dag idag ikke, hvordan jeg skulde have undgaaet det. Jeg fortalte engang en Artillerigeneral om min Skansevagt den Nat: han mente, at jeg havde handlet rigtigt. Men en Krigsretsdom vilde vel have lydt paa Dødsstraf.

IX.

Det var de fra Dannevirke tilbagevendende Tropper, der skulde have udstillet Forpostkæde foran Stillingen den Nat. Men de var for udmattede; der blev i Virkeligheden ingen Forposter udstillet. Det fik jeg senere at vide.

Det havde ikke været rart, hvis Prøjserne var kommet. Havde de kendt vor Svaghed, kunde de vist have fulgt vore vigende Tropper lige ind i Sønderborg; ved en rask Fremrykning vilde hele Stillingen have været deres.

De troede os stærkere, end vi var, og deres egne Folk var nok lige saa medtagne af Forfølgelsen som vore af Tilbagetoget. Nok er det, de kom ikke. Men det kunde jeg ikke dengang vide; min Ordre lød paa, at de kunde ventes, og at jeg skulde staa rede til at modtage dem.

Det var en skrækkelig Nat. Stadig Forstyrrelser; borte fra Skanserne tre Gange; hele Tiden i Uro for det ventede Angreb. Frygteligt, hvis det kom, mens jeg ikke var tilstede! Og umuligt for mig, selv naar jeg var der, at modtage Fjenden forsvarligt, som ene Kommandant i to lukkede Skanser med uøvet og utilstrækkeligt Mandskab, uden Befalingsmænd.

Der var ikke en tør Trevl paa mig. Støvlerne var fulde af Snevand, og træt var jeg efter at have arbejdet hele Dagen og haft mine natlige Extrature, til Sønderborg og til Skanserne VIII og IV, foruden de mange Smaature mellem mine egne to. Jeg maatte uafbrudt gaa op og ned for at holde Blodet i Omløb.

Der var ganske vist en meget god Vagthytte til Skansekommandøren udenfor Nr. IX. Men den overlod jeg Mandskabet til at koge Kaffe i. Og Kedlen stod over Ilden hele Natten. Det kom bl. a. en Konstabel tilgode. Han kom ind til os lige fra Marschen fra Dannevirke, kun i Vaabenfrakke. Kappen og Tæppet havde han kastet undervejs. Han blev sat hen ved Kakkelovnen og fik en Kop glohed Kaffe; det rettede ham noget. Men Fødderne var slemt medtagne.

Majoren havde glemt den lovede Times Afløsning om Eftermiddagen, og jeg havde ikke haft Lejlighed til at sende Bud efter Mad. Sulten var jeg derfor ogsaa. Der var om Natten kommet Fodfolksbesætning i Skanse IX; jeg husker, at en af Underofficererne overlod mig et Stykke Flæsk og en Bid Brød. Det gjorde godt. Søvn fik jeg ikke den Nat, og meget lidt kun de følgende.

Men endelig blev det da Morgen, og glad var jeg. Der kom en Skansekommandør til Nr. X; saa havde jeg kun een Skanse at svare til.

Men i Nr. IX blev jeg i 4 Dage og 5 Nætter; saa længe lod Afløsningen vente paa sig. Den 5te Nat var extra. Den Officer, der kom for at afløse mig, erklærede at han var syg og ikke kunde tage Kommandoen.

(Fortsættes.)

KONGOSTATENS SUVERÆN

Af Dr. phil. R. BESTHORN.

NAAR man betragter Verhas' idylliske Historiemaleri i Bryssels kongelige Malerisamling, naar man ved den teknisk sikre Kunstnerhaand føres lige ind i den Barnehyldest, der ydedes Kong Leopold II og Dronning Marie Henriette ved deres Sølvbryllup for 30 Aar siden, naar man ser de hvidklædte Skolepige-Batailloner med deres Lærerinder som Førere svinge op foran det belgiske Kongepar, maa man gribes af sære Betragtninger over Skæbnens Lunefuldhed og Menneskenes Foranderlighed.

Hvad der er blevet af de unge Piger og af deres Lærerinder, derom melder Historien intet. Men saa meget bedre kender man Sølvbrudeparrets Skæbne.

Da Dronning Marie Henriette døde den 19. September 1902, havde hendes Gemal allerede forlængst givet Anledning til det mere vittige end moralsk smigrende Tilnavn Cléopold, han var bleven en verdensbekendt Pariser-Boulevardier og en koldt beregnende dygtig Forretningsmand, paa hvem Ordet: „Forretning er Forretning" passede saa godt, som i sin Tid paa hans Bedstefader paa mødrene Side, Borgerkongen. Kongen kom for en kort Tid til sin Hovedstad for at vise sin Hustru den sidste Ære med synlig Mangel paa al Deltagelse. Og Kongen nærer aabenlyst Had til deres to Døtre, Prinsesse Louise af Koburg, der faa Aar efter blev skilt fra sin Mand og betraadte Eventyrerskernes Bane, og den ulykkelige Kronprins Rudolfs Enke, der to Aar i Forvejen til Faderens Harme havde ægtet Grev Lonyay. Begge havde arvet noget af den Letsindighed, der sent, men stærkt havde udviklet sig hos Sønnen af den altid selvbeherskende Leopold I, hos den unge Prins, om hvem den østerriske Diplomat, Baron Hübner skrev i Aaret 1854: „Naar undtages Aversion mod Balletten har Prinsen baade fysisk og moralsk Lighed med sin Fader (ham kaldte Hübner „den gamle Ræv"). Som alle Koburgere har han en altfor stor Næse, en noget snøvlende Stemme, meget høj Vækst og taler godt — man kunde sige: med for megen Sikkerhed for en 20-aarig Yngling."

Den Tid, da Kong Leopold II nærede Aversion for Balletdamer, var forlængst forbi, da Dronning Marie Henriette lukkede sine af huslige Sorger trætte Øjne, og Kongen har siden den Tid ikke vandret i noget nyt og bedre Levned. Paa Paris' Boulevarder saa man ham ikke mere ved Aftentid. Men den kongelige Don Juan-Olding, som den 9de April fyldte 73 Aar, lever sammen med sin Elskerinde, Portnerdatteren og Buffetdamen fra Bordeaux, Karoline Lacroix, der forlængst har tillagt sig selv Titel og Rang som Baronesse Vaughan; de har valgt sig et nyt Hjem i Omegnen af Paris, i det vidunderlig skønne Slot Lomoy.

Der er dem, som vil vide, at Kong Leopold har ladet sig vie til Karoline Lacroix, efter nogles Mening i Kapellet i Laeken, efter andres Mening i Sevilla, og i Belgien tror mange fuldt og fast, at han har skænket hende og deres to Børn 30 Millioner Francs. De, der mener at kende „den mest nøgterne, mest forretningsmæssigt anlagte" af alle kronede Hoveder bedst, ryster paa Hovedet og erklærer, at det aldrig kunde falde Leopold II ind at begaa saadanne Daarskaber, og der gik nylig Rygter om, at „Baronessen" havde været ham utro, og at han havde opsøgt sig en ny Alderdomstrøsterinde.

Sikkert er det, at Kongens Forhold til Karoline Lacroix og hans Had til sine Døtre har givet Anledning til store Skandaler, der ikke alene har gjort ham til et fortrinligt Offer for Karrikaturtegnerne, men ogsaa har skadet den en Gang saa populære Konges Anseelse i hans eget Land, og disse Forhold har

ved hans uomtvistelige Forretningsdygtighed faaet en belgisk-politisk og endog en verdenspolitisk Betydning.

Hvis Kong Leopold kun var en Cléopold, en Skørtejæger i Lighed med de mange Forgængere, der er blevet forevigede i Vehses „Geschichte der deutschen Höfe", kunde man roligt overlade ham til Karrikaturtegnernes og Hofskandale-Historikernes Behandling. Men Belgiernes anden Konge, der nu i snart 43 Aar har beklædt den brysselske Trone, er noget andet og meget mere. Han er en selvbevidst og maalbevidst Hersker, der i det ultraparlamentariske Belgien har forstaaet at skaffe sig en Slags Selvherskerstilling ved sine snilde og paa Menneskenes Forfængelighed og Trang til at bade sig i Kongesolens Straaler vel beregnede Manøvrer.

Leopold II er maaske Historiens mest fremragende kongelige Forretningsmand. Han er Stifteren af et af Verdens største og mest lovende Riger, af et Rige, der er 80 Gange saa stort som det Rige, han har arvet fra sin Fader.

Det var Belgiernes Konge, der havde taget Initiativet til Udforskningen af det mørke Fastland, det var ham personlig, der for en stor Del dækkede Omkostningerne ved Stanleys store Rejse i 1879-84, og det var væsentlig kun en Formsag, at „L'Association internationale du Congo" erhvervede de uhyre Landstrækninger, som Stanley havde opdaget, og hvor han havde afsluttet Overenskomster med en Mængde Høvdinger.

„Associationen" var i Virkeligheden Kong Leopold; men Belgiernes Konge kunde paa Grund af Belgiens Forfatning ikke personlig optræde som Kongostatens Hersker, og han kunde ikke søge at ændre dette Forhold ved en Forandring af den belgiske Forfatning, saalænge som Spørgsmaalet om den nye Stats Grænser gav Anledning til diplomatiske Forhandlinger. Portugal gjorde Fordring paa Højhedsretten over begge Bredder af Kongoflodens Munding, og det var klart, at England stod bagved Portugal. Frankrig modsatte sig bestemt Portugal-Englands Fordring, og Bismarck støttede Frankrig. Resultatet blev, at den tyske Regering, i Overensstemmelse med Frankrig, sammenkaldte en Konference, der afholdtes i Berlin den 15. November 1884 til 26. Februar 1885, og ved denne Konferences Generalakt blev den af Kong Leopold skabte Kongostats Grændser fastsatte, og „den uafhængige Kongostat" blev erklæret for neutral. Ved Kongo-Konferencens Generalakt blev der desuden truffet Bestemmelser om Skibsfarten paa Kongofloden og dens Bifloder, og det blev forbudt at drive Slavehandel i Kongostaten. I April 1885 vedtog det belgiske Parlament et Forslag, der „bemyndigede Kongen til at være Overhoved for den i Afrika af L'Association grundlagte Stat". Kong Leopold II af Belgien traadte officielt i Spidsen for Kongostaten og antog Titelen: „Den uafhængige Kongostats Suveræn."

Kong Leopold havde sat hele sin Privatformue i Kongo-Foretagendet, og han havde yderligere optaget store Laan. Det saa i lang Tid ud, som om han havde forregnet sig, Han syntes selv at være af samme Mening, og han søgte at redde, hvad der kunde reddes, og samtidigt at erhverve sig Popularitet og optræde som sit lille Lands store Velgører ved at testamentere Belgien „den afrikanske Koloni". Ved Testamente af 2. August 1889 indsatte Kongostatens Suveræn Belgien til Arving af alle sine Rettigheder til „den uafhængige Kongostat". Tre Dage senere tilstillede Kongen den daværende belgiske Statsminister og Ministerpræsident Beernaert Testamentet med et Brev, hvori Kongen bl. a. skrev: „Hvis Belgien ønsker før min Død at knytte nøjere Forbindelse med mine Besiddelser ved Kongo, vil jeg ufortøvet stille disse Besiddelser til dets Raadighed."

Hovedsagen for Kongen var den Gang at faa Penge, og dem fik han. Belgierne følte

en ganske naturlig Glæde ved Udsigterne til, at deres lille Land vilde blive en af Verdens største Kolonialmagter. Man lovpriste Kongen som en stor Patriot, og den 3. Juli 1890 blev der mellem Belgien og Kongostaten afsluttet en Traktat, ifølge hvilken Belgien laante Kongen 25 Millioner og til Gengæld fik Ret til efter 10 Aars Forløb at annektere Kongostaten med alle dens suveræne Rettigheder og Herligheder. Elleve Aar senere — den 10. August 1901 — opnaaede Kongen yderligere, at Belgien gav Afkald paa de 25 Millioner, men det forbeholdt sig udtrykkelig Retten til at annektere Kongostaten.

Forholdene i Kongostaten har imidlertid forandret sig i høj Grad. Kong Leopold havde oprindelig indladt sig paa et større Foretagende, end han i financiel Henseende kunde magte; men i og for sig var Forretningen med Oprettelsen af Kongostaten en Forretning, der lovede godt Udbytte i Aarenes Løb, naar det var lykkedes at skabe tilstrækkeligt gode Forbindelser. Kongobækkenet, hvis Hovedstrøm med dens vældige Bifloder danner gode Vandveje paa over 10,000 Kilometer, er enestaaende i Afrika og overgaas overhovedet kun af Amazonflodens Territorium, men der er ingen direkte Adgang til Kongobækkenet paa Grund af Vandfaldene.

Paa en Strækning af 438 Kilometer — mellem Leopoldsville og Vivi — er Kongofloden usejlbar, og denne Strækning maatte omgaas med en Jernbane. Da denne Bane efter 10 Aars Arbejde var fuldført i Aaret 1898, begyndte Handelen at blomstre, og samtidig opstod der en storartet Efterspørgsel efter et Produkt, som fandtes i Masse i Kongostaten, efter *Kautchuk*.

Kongo-Spørgsmaalet blev og er Kautchuk-Spørgsmaalet. Det kostbare Produkt kan kun indvindes ved indfødte Arbejdere, og Kongostatens Regering har selvfølgelig søgt at organisere det størst mulige Antal indfødte Arbejderbataillioner. Denne Forholdsregel gav Anledning til, at engelske Missionærer beskyldte Kongostatens Regering for at overtræde Kongotraktatens Forbud mod Slaveri, og der fremkom fra engelsk Side en Række gruopvækkende Skildringer af den Maade, hvorpaa de Indfødte blev misbrugte og mishandlede af Regeringen. Hertil kom skarpe Klager fra engelske Handelshuse, der beskyldte Kongostatens Regering for at omgaa Kongotraktatens Bestemmelser om, at alle Nationer skulde nyde lige Ret og have fri Adgang til at drive Handel i Kongostaten.

Den sidste Beskyldning var sikkert begrundet. Den forretningsdygtige Konge havde ad Omveje givet Aktieselskaber, i hvilke han selv var stor Aktionær, faktiske Monopoler, først for at skaffe de Penge, som Kongostaten i lang Tid trængte saa haardt til, senere for at sikre sig det størst mulige Udbytte af Kolonien. Bl. a. anvendte Kongo-Autoriteterne den Trafik, at afvise fremmede Skibe, der vilde benytte deres Havneanlæg. „Her hersker ganske vist Handelsfrihed", sagde Kongens Embedsmænd i Kongostaten til de fremmede Skibskaptajner, „og I kan købe og sælge, saa meget I vil — men vore Havneanlæg skal vi selv bruge."

Mindre klart er det, hvorledes det forholder sig med de engelske Beskyldninger for, at der faktisk hersker Slaveri i Kongostaten, og at de indfødte Arbejdere bliver mishandlede og maa trælle haardt for at betale deres Skatter og Afgifter, som de allerede paa Grund af de faa rede Penge, der sættes i Omløb, er ude af Stand til at betale paa anden Maade. Danske Mænd, der har været ansatte i Kongostatens Tjeneste, har overensstemmende erklæret, at Beskyldningerne i alt væsenligt er ugrundede, og mange mener, at de engelske Klager og Beskyldninger skyldes Grunde, der har mere med Handelspolitik end med Humanitet at bestille. Sikkert er det, at Lord Mountmorres, der i Aaret 1905 berejste Kongostaten, i en Beretning til det engelske Udenrigsministerium har er-

klæret, at det belgiske Kongoland efter hans Mening blev godt administreret. Men det er ogsaa sikkert, at den engelske Regering fastholdt og fastholder den Mening, at de engelske Missionærers og Købmænds Klager over Kongostatens Regering er berettigede, og England fordrede paa en meget bestemt og ret truende Maade, at Belgien skulde overtage Kongostaten, for at der kunde blive gjort Ende paa de nuværende Misforhold i Kong Leopolds Kolonirige.

Englands Holdning blev tilsidst saa truende, at Kong Leopold ansaa det for klogest at give efter. Men han besluttede nu at sælge sine Rettigheder som Kongostatens Suveræn saa dyrt som muligt. Han havde desuden aabenbart besluttet at anvende de Millioner, han havde tjent og kunde tjene paa Kongostaten, til at rejse sig selv en Række storslaaede Mindesmærker. Der er dem, som mener, at denne sidste Beslutning for en væsenlig Del skyldes hans Had til hans to Døtre, der saa overmaade gerne vilde have hans Millioner. Der er ogsaa dem, som mener, at Kong Leopold kun meget nødigt vil give Afkald paa sin Selvherskerstilling som den uafhængige Kongostats Suveræn og derfor søger at volde de belgiske Statsmænd saa mange Vanskeligheder som muligt for at forhale den endelige Afgørelse.

Sikkert er det, at det belgiske Kongospørgsmaal er blevet saare indviklet.

Underhandlingerne mellem Kong Leopolds belgiske Regering og Kongostatens Regering, d. v. s. Kongen, begyndte i Aaret 1895. Der blev truffet mange Aftaler, men der blev ikke gennemført noget, og imidlertid lod Kongen af Belgien sin Kongostat laane alt, hvad der kunde laanes, og han skred til Gennemførelsen af en Række af de store Byggeplaner, som han havde planlagt, og betalte med Anvisninger paa Kongostaten. Han oprettede desuden ved Leopoldsøen i Kongostaten en „Krondomæne", der er ti Gange saa stor som Belgien, og forbeholdt sig selv alle dens Indtægter, der allerede nu beløber sig til over sex Millioner Francs aarlig. Da det belgiske Parlament nægtede at bevillige flere Penge til den prægtige Triumfbue i Bryssels Rue de la Loi, maatte Krondomænen rykke ud med 10 Millioner. Kongen lod ligeledes Kongostaten købe hele Gader i det gamle Kvarter Montagne de la Cour i Bryssel, og han lod Husene nedrive for saaledes at tvinge Byen til at udføre hans og hans Arkitekters storslaaede Planer til Anlæg omkring Musæerne; da man dog ikke godt kunde lade det centralt beliggende Kvarter af Hovedstaden ligge i Ruiner. Krondomænen har desuden købt store Ejendomme, deriblandt et i Nærheden af Paladset i Laeken liggende Slot, hvor tidligere „Baronesse" Vaughan boede, og Kongen har derefter ladet Krondomænen sælge disse Ejendomme til Kongostaten for 30 Millioner.

Der havde efterhaanden i Belgien udviklet sig en ret stærk Opposition mod Købet af Kongostaten. Denne Opposition bestod væsenlig af liberale og radikale Politikere, der fandt Støtte hos den konservative Gruppe, som havde dannet sig under Ledelse af den gamle, men endnu saare energiske og fremragende dygtige Ex-Ministerpræsident Beernaert. De Radikale og Socialisterne var af Partiprincipper mod enhver Kolonierhvervelse, de Liberale frygtede for, at Kongens udprægede Selvherskertilbøjeligheder skulde blive styrkede ved Kongostatens Annexion paa de af Kongen opstillede Betingelser. De liberale Førere haabede vel ogsaa ad den Vej at kunne knække de Klerikales Magt og øve et Tryk paa Kongen i samme Retning. Man gør næppe de liberale Førere og i ethvert Tilfælde ikke Beernaert Uret, naar man formoder, at de, naar de blot selv kom til Magten, vilde stille sig mere velvilligt overfor Kongens Planer. Heller ikke det herskende klerikale Parti var fri for at nære Betænkeligheder ved Kongens storslaaede Planer, der ganske vist efterhaanden antog en næsten eventyrlig

Karakter, som stod i den stærkeste Modsætning til den kongelige Forretningsmands klare og kolde Forstand — en Modsætning, der kun kan forstaas ud fra de omtalte Forudsætninger. Kong Leopold vilde anvende 20 Millioner til at omdanne Ostende til „et i Verden enestaaende Badested", han forlangte 30 Millioner til at bygge en Efterligning af det baierske „Walhalla" med Mindesmærker for nationale store Mænd, han vilde omgive Bryssel med kæmpemæssige Boulevarder, han vilde — for at bryde Modstanden hos Socialisterne, hvis mest fremragende Fører, Vandervelde, iøvrigt er stemt for Kongostatens Annexion — bygge en „Haveby" for Arbejdere i Omegnen af Bryssel; han vilde endelig skabe en stor belgisk Marine.

Alt det skulde Kongostaten, altsaa tilsidst Belgien, betale. Det var intet Under, at Oppositionen mod Annexionen voxede, og at selv mange, der var stemte for, at Belgien skulde benytte denne enestaaende Lejlighed til at blive en Verdensmagt, og ikke savnede Forstaaelse for de store økonomiske Fremskridt, som Belgien har gjort under den forretningskyndige Leopold II's Regering, begyndte at tvivle om, hvor vidt Kongostatens Annexion virkelig vilde blive en god Forretning. Men denne Opposition havde — bortset fra Socialdemokraterne — væsenlig kun Støtte i politiske Kredse. Den store Del af Befolkningen stillede sig enten ligegyldig overfor Spørgsmaalet eller følte instinktmæssig, at Belgien dog, naar alt kom til alt, ikke kunde afvise den store kongelige Gave, der gav Landet Udsigt til en glimrende Fremtid, som det ikke kunde drømme om at naa paa anden Maade. Kongen fandt kraftig Støtte hos Forretningsverdenen, hvis Spidser som Aktionærer og ved Stillinger, der gav gode Tantièmer, var knyttede til Kongens Kongo-Foretagender. En stor Del af Pressen lovpriste Kong Leopold II's patriotiske Sindelag og erklærede, at der ikke kunde være nogen Tvivl om, at Belgien maatte og vilde modtage hans højhjertede patriotiske Gave; i radikale belgiske Kredse paastaar man, at „Kautschuk-Kongens" Kongo-Millioner ogsaa her spillede en Rolle.

Nögle af de mest fremragende radikale belgiske Førere, deriblandt Lorand og selve den gamle Janson, har af deres Had til Leopold II ladet sig forlede til den lidet tiltalende Taktik, at rette skarp og meget personlig Kritik mod deres Konge i Udlandets Presse, ganske særligt i det radikale Verdensorgan „Neue Freie Presse". Det fremhæves i disse Angreb stadigt, at Belgiernes Konge er sine Ministre langt overlegen, og at de kun er villige Redskaber i hans Hænder. Den sidste Paastand stemmer ikke ganske med de foreliggende Kendsgerninger. Men det er sikkert nok, at Kong Leopold med megen Klogskab og diplomatisk Dygtighed har benyttet de Chancer, som de belgiske Partiforhold, den offenlige Menings Holdning overfor Kongospørgsmaalet og de enkelte Politikeres personlige Ærgerrighed har givet ham, og den indre belgiske Politik har i en Aarrække staaet i Kongospørgsmaalets Tegn.

Det skyldtes Kongen og Kongospørgsmaalet, at den gamle højst ansete belgiske Højreforer *August Beernaert* i August 1899 maatte vige Pladsen som Ministerpræsident for Grev *de Smet de Naeyer*. Det ansaas for givet, at Grev de Smet vilde være mere villig end hans Forgænger til at gaa ind paa Kongens Planer. De Smet søgte da ogsaa i Begyndelsen at gennemføre Kongens Ønsker. Men da Beernaert sprængte den konservative Blok ved at danne en ny Gruppe, „de Ungklerikale", „det unge Højre", og da Højres Flertal ved Valgene i Maj 1906 blev reduceret til 12 Stemmer, begyndte De Smet at vakle og at søge at mægle mellem Kongen og Oppositionen.

Beernaert havde en afgørende Indflydelse i det parlamentariske Syttenmands-Udvalg, der skulde drøfte Forslagene om en ny Ordning af Kongostatens Forhold, og paa hans Forslag

forlangte Udvalget at se visse „hemmelige Forordninger" og at faa Svar paa en Række Spørgsmaal om Kongostatens Finansforvaltning. Kongen erklærede imidlertid, at Kongostaten var en selvstændig Stat, hvis Forhold ikke vedkom andre end ham, der var Statens Suveræn, og der udviklede sig et spændt Forhold mellem Ministerpræsidenten og Kongen. Situationens Vanskeligheder forøgedes ved, at Kongen, der opholdt sig ved Rivieraen, demonstrativt holdt sig borte fra Bryssel. Kongen har ogsaa senere, navnlig i det sidste Aar, anvendt denne Taktik. Snart opholder han sig paa sine Besiddelser i Sydfrankrig, snart paa sit Slot ved Paris, snart i Wiesbaden. Naar han residerer paa Lomoy, plejer han en Gang om Ugen i sit Automobil at tage til Bryssel for strax efter at vende tilbage til „Baronessen".

De Smets Stilling overfor Parlamentet blev ved Kongens Vægring meget vanskelig, og da De Smet i sin Nød sluttede sig til et Forslag om, at det belgiske Parlament skulde have Ret til at prøve Kongostatens Regnskaber for de sidste tre Aar, blev Ministerpræsidentens Stilling overfor Kongen ganske uholdbar. De Smet faldt eller rettere lod sig falde paa en Konflikt med Parlamentet om et ganske andet Spørgsmaal — Spørgsmaalet om Arbejdstiden i Gruberne — og indgav den 11. April 1907 sin og sit Ministeriums Dimission.

Denne Ministerkrise vakte stor Bevægelse i Belgien. Kongen tog Sagen med diplomatisk Ro og rejste med demonstrativ Langsomhed hjem fra Rivieraen, og da han kom til Bryssel, overdrog han ikke en af Oppositionens Førere, men Indenrigsministeren i De Smets Kabinet, *De Trooz*, at danne et nyt Kabinet. Det liberale Fremskridtpartis Fører, *Janson* erklærede, „at Parlamentet af Hensyn til sin Ære ikke kunde tillade, at nogen af de afgaaede Ministre mere satte sig paa Ministerbænken", og De Trooz vaklede. Men Kong Leopold, der havde foretaget en lille Udflugt til Paris, holdt fast ved De Trooz, og den 2. Maj 1907 afløstes Ministeriet De Smet af Ministeriet De Trooz.

Oppositionen erklærede selvfølgelig strax, at De Trooz og hans Kolleger var „Kongens lydige Redskaber", og at De Trooz kun var en Politiker af anden eller tredie Rang. De Trooz gjorde da ogsaa store Anstrængelser for at løse Kongospørgsmaalet efter Kongens Ønske, men han stødte paa forbitret Modstand. Denne Modstand forøgedes, da Kong Leopold foretog et forretningsmæssigt Skaktræk, der under alle Omstændigheder skulde sikre ham en Stat i Kongostaten, „den kongelige Domæne", hvor han kunde vedblive at optræde som Selvhersker. Kongen dannede et Aktieselskab, i hvilket han selv havde den største Del af Aktierne, til Overtagelse af Krondomænen, og det nye Aktieselskab disponerede strax over adskillige Millioner til Gennemførelse af Kongens Forskønnelsesplaner.

Disse Dispositioner styrkede selvfølgeligt Oppositionen. Oppositionen blev heller ikke brudt ved Kongens Trusler om at takke af og ved Hentydninger til, at Kongen, naar hans eget Land vedblev at vise Utaknemlighed og behandle hans storslaaede Tilbud som en „Danaergave", kunde falde paa at træffe anden Bestemmelse angaaende „sin Kongostat" — Frankrig har sikret sig en vis Forkøbsret. Kong Leopold blev mere og mere utaalmodig, det kom til heftige Scener mellem ham og Ministrene, og Kongen bebrejdede saa skarpt Udenrigsministeren D'Avignon „Mangel paa diplomatisk Dygtighed", at D'Avignon lod sig repræsentere i Kronraadet af sin Kollega, Justitsminister Renkin.

Saa paatog De Trooz sig endelig Ansvaret for en Overenskomst mellem den uafhængige Kongostat og Belgien — Oppositionen sagde, og ikke uden Grund: mellem Kong Leopold og ham selv — hvis første og vigtigste Artikel lød saaledes:

„Hs. Majestæt Kong Leopold II, den uafhængige Kongostats Suveræn, afstaar herved til Belgien Suveræniteten over det Territorium, hvoraf den uafhængige Kongostat bestaar, og tillige alle dertil hørende Rettigheder og Forpligtelser. Den belgiske Stat akcepterer denne Afstaaelse, overtager og akcepterer den uafhængige Kongostats i Tillæg A opregnede retslige Forpligtelser og forpligter sig til at overholde de bestaaende Interesser i Kongo samt Tredjemands, Indfødtes som Ikke-Indfødtes, lovligt erhvervede og anerkendte Rettigheder."

Denne Traktat blev afsluttet den 28. November 1907, men først offentliggjort den 6. December. Regeringen havde aabenbart skullet benytte Mellemtiden til at udarbejde et Communiqué, hvori den søgte at fremstille Traktaten i det gunstigste Lys. Regeringen fremhævede særligt, at den vordende belgiske Kolonis Forpligtelser „ikke var betydelige", og at Budgettets Ligevægt er sikret ved Koloniens egne Indtægter, og Communiquét forsikrede, at Krondomænen, der omhandles i Tillæg A, ligesom de øvrige Territorier vilde komme til at staa under Statens Suverænitet, at der for Fremtiden ikke vilde bestaa anden Suverænitet end Belgiens i Kongostaten, og at Krondomænen ikke i nogen som helst Henseende vilde komme til at danne en Stat i Staten eller blive en kongelig Appanage.

Oppositionen lod sig ikke rokke ved disse Forestillinger, og der blev udspredt de mest eventyrlige Meddelelser om Kongens i og for sig ret eventyrlige Fordringer, om de Bygge- og Forskønnelses-Foretagender, som Belgien skulde forpligte sig til at gennemføre. Kamret henviste Traktaten, der blev forelagt den 3. December, til „Syttenmandsudvalget", hvor Beernaert stadig førte det store Ord.

De Trooz var syg, men søgte trods sin lidende Tilstand ihærdigt at mægle mellem Kongen og Oppositionen. Han døde under disse Forhandlinger, Nytaarsnat, og Kongen opfordrede heller ikke nu nogen af Oppositionsførerne til at danne et nyt Kabinet, men overdrog Kamrets Præsident, *Francois Schollaert*, denne Opgave. Schollaert følte ikke stor Lyst til at træde i Spidsen for et nyt Ministerium, men tilsidst gav han efter, og den 9. Januar blev Ministeriet De Trooz afløst af Ministeriet Schollaert.

Schollaerts Stilling var særlig vanskelig, fordi Valgene stod for Døren, og der var alvorlig Fare for, at det konservative Flertal ved Agitationen mod Kongo-Traktaten, der tilmed truede med at fremkalde ny Splittelse i de klerikale Rækker, kunde blive forvandlet til et Mindretal. Paa den anden Side øvede denne Mulighed ogsaa et Tryk paa Kongen, og dette Tryk forøgedes ved den engelske og den amerikanske Regerings diplomatiske Pression og ved de ret truende Udtalelser, der faldt under Kongo-Debatten i det engelske Underhus den 26. Februar.

Den engelske Pression har vel nok øvet den største Indflydelse paa Kongostatens Suveræn. Vist er det, at Kong Leopold umiddelbart efter Underhusets Kongo-Debat gjorde Indrømmelser. Den 3. Marts blev der i det belgiske Ministerraad fattet endelig Beslutning om en Tillægsoverenskomet til Traktaten af 28. November.

Denne Tillægsoverenskomst indeholder følgende Hovedbestemmelser:

Krondomænen ophæves ved kongeligt Dekret. Den belgiske Stat overtager alle Krondomænens Forpligtelser, udbetaler Prins Albert og Prinsesse Clémentine henholdsvis 120,000 og 75,000 Francs aarligt, og forpligter sig til at respektere Koncessionerne til det amerikanske Kongo-Selskab osv.

Belgien overtager de af Krondomænen stiftede særlige Fonds, Forpligtelser og Foretagender, Oprettelsen af et Kolonialmusæum, Oprettelsen af „Verdensskolen" i Tervueren til unge Belgieres Uddannelse, de paabegyndte Anlæg i Laeken, Ostende-Forskønnelsesplanerne (20 Millioner) osv. og opretter i den Hensigt en særlig Fond paa 45 Millioner.

Der oprettes desuden ved femtenaarige Indbetalinger — første Gang 3,800.000 Fr., derefter 3,300,000 Fr. aarlig — en Fond paa 50 Millioner Fr., der overlades Kongen som Taknemmelighedsgave fra Belgien. Til Gengæld overlader Kongen Staten sine private Ejendomme i Belgien og i Sydfrankrig mod Ret til at benytte dem saa længe, han lever.

Kongen faar uindskrænket Raadighed over et Territorium paa 40,000 Hektarer i Majumbe, hvor han foretager Forsøg med Kaffe og Kakao.

Kongostatens Budget skal vedtages af det belgiske Parlament.

Den 5. Marts blev denne Tillægs-Overenskomst forelagt Deputeretkamret, der efter Mi-

nisterpræsidentens Forslag henviste Overenskomsten til Behandling i Syttenmandsudvalget. Den 25. Marts vedtog Udvalget Kongo-Traktaten og Kolonialloven. Den 15. Apil begyndte Forhandlingerne i Deputeretkamret.

Regeringen ønskede at faa Sagen afgjort før Valgene; Oppositionen søgte at fremkalde et Slags Plebiscit om Kongo-Traktaten ved de forestaaende Valg. Regeringen maatte give efter. Der blev allerede i Mødet den 15. April truffet Overenskomst om, at Kamrets Møder skulde sluttes senest den 9. Maj, og at Kamret, hvis Kongo-Traktaten ikke var vedtaget til den Tid, skulde indkaldes til en extraordinær Samling i Juni.

Kamrets Møder sluttede, uden at Kongo-Debatterne førte til en Afgørelse. Ved Valgene den 24. Maj hævdede det konservative Parti ganske vist Majoriteten i Kamret, men det sank yderligere fra 12 til 8 Stemmer, og Socialisterne, der med Undtagelse af Vandervelde bekæmper Kongo-Forslaget med særlig Heftighed, vandt en lille Sejr.

Da Kamret traadte sammen den 10. Juni, var Ministeriets Schollaerts Stilling yderligere svækket; Justitsminister Renkin og derefter Ministerpræsidenten havde da ogsaa opsøgt Kongen i Wiesbaden for at bevæge ham til yderligere Indrømmelser, men uden Held.

Der forhandles dagligt bag Kulisserne, og Situationen er saare uklar. Tilsyneladende er Udsigterne for Kongo-Traktatens Vedtagelse ikke gode. Men Krigerforeningerne agiterer energisk for, at Belgien skal overtage Kongostaten, og om end den offentlige Mening ikke tager kraftigt Parti i Sagen, veed de belgiske Politikere meget vel, at Parlamentet vilde paadrage sig en frygtelig Upopularitet ved definitivt at forkaste Kong Leopolds Tilbud. Det veed ogsaa Kongen, han er en klog og bestemt Mand, der ikke vil vige tilbage for en Opløsning af Parlamentet, og der er trods Oppositionens tilsyneladende Styrke Grund til at tro, at Kongen vil sætte sin Vilje igennem. I ethvert Tilfælde opgiver Belgien næppe det vældige Kolonirige, som Kong Leopold tilbyder sit Fædreland. Men hvorledes det end gaar med Kongo-Traktaten, vil Kong Leopold nu ikke høste den Popularitets-Tak, som havde været ham sikker, hvis den ellers saa kloge og beregnende Mand ikke af Had til sine nærmeste Arvinger havde ladet sig forlede til de mærkelige Manøvrer, der har givet Kongo-Krisen en saa ejendommelig Karakter og fremkaldt saa indviklede og ofte næsten uforklarlige politiske Forhold i Belgien. Kong Leopold har yderligere i den sidste Tid svækket sin Popularitet ved at nægte at ofre en for ham meget lille Sum for at hindre hans forvildede Datter, Prinsesse Louises og Ex-Kronprinsesse Stéphanies Kreditorer i at lade den afdøde Dronnings Juveler og end-og Klædningsstykker komme paa Auktionsbordet.

Man kan forstaa Folkets Følelser og det Agitationsstof, som derved ydes Kongens Modstandere, naar man husker paa, at der blandt Dronningens Efterladenskaber findes det Diadem og det vidunderlig skønne Kniplingsslæb, der blev skænket Dronningen til hendes Sølvbryllup, og at Kniplingsslæbet var tilvejebragt ved en Nationalsubskription, hvortil Tusinder af fattige Bønderpiger bidrog deres 25 Centimer.

Man ser klart den triste Forskel mellem Kong Leopolds Popularitet i 1878 og nu, naar man sammenligner Verhas' solbeskinnede Maleri med det mørke Simplicissimus-Billede, der blev beslaglagt i Bryssel i November. Paa Verhas' Maleri ser man de belgiske Skolebørn yde Sølvbrudeparret, Kong Leopold II og Dronning Henriette deres glade, barnlige Hyldest. Paa Simplicissimus-Billedet ser man Kongen i Selskab med „Baronessen", der har pyntet sig med et paa Auktionen over Dronning Henriettes Efterladenskaber købt Kniplingsfichu!

PROFESSOR PIGEONNEAU

Af ANATOLE FRANCE.

Anatole France efter en Statue af Fyrst Paul Troubetzkoï.

JEG har som bekendt viet mit Liv til Studiet af ægyptisk Arkæologi. Jeg vilde være meget utaknemlig overfor mit Fædreland, overfor Videnskaben og mig selv, hvis jeg beklagede mig over, at jeg allerede fra min Ungdom var bleven ført ind paa den Vej, som jeg nu har fulgt med Ære i fyrretyve Aar. Mit Arbejde har ikke været ufrugtbart. Uden at rose mig selv tør jeg sige, at mine *Meddelelser om et Skaft til et ægyptisk Spejl i Louvre-Museet* den Dag i Dag kan læses med Udbytte, skønt de stammer fra min første Tid. Hvad angaar den Undersøgelse, som jeg senere ofrede paa en af de Bronce-Vægte, der i 1851 blev fundne ved Serapeon-Udgravningerne, vilde det være utilbørligt at tænke andet end godt om den, eftersom den aabnede mig Dørene til Institutet.

Opmuntret ved den smigrende Modtagelse, som mine Forskninger i denne Retning havde faaet hos flere af mine ny Kolleger, følte jeg mig et Øjeblik fristet til at vove mig ind paa en samlet Oversigt over Maal og Vægt i Alexandria under Ptolemæus Auletes Regering (80—52). Men jeg erkendte snart, at et saa omfattende Æmne ikke kan behandles af en virkelig Lærd, og at den alvorlige Videnskab ikke vilde kunne give sig i Lag med det uden Fare for at kompromittere sig i allehaande vovede Vendinger. Jeg følte, at jeg ved at iagttage flere Genstande paa en Gang vilde komme udenfor Arkæologiens Grundprincipper. Naar jeg i Dag skrifter min Vildfarelse, naar jeg tilstaar den overstrømmende Ildhu, som indgav mig den urimelig dristige Plan, gør jeg det i de unge Menneskers Interesse, som af mit Exempel vil lære at tøjle deres Fantasi. Den er vor frygteligste Fjende. Enhver Lærd, hvem det ikke er lykkedes at kvæle den, er for stedse tabt for Videnskaben. Jeg gyser endnu ved Tanken om de Afgrunde, i hvilke min vovelystne Aand saa nær havde styrtet mig. Jeg var to Tommer fra det, man kalder Historie. Hvilket Fald! Jeg stod i Begreb med at glide over i Kunsten. Ti Historien er kun en Kunst eller i det højeste en falsk Videnskab. Hvem ved ikke i vore Dage, at Historikerne er Forløberne for Arkæologerne paa samme Maade som Astrologerne er Forløberne for Astronomerne, som Alkymisterne er Forløberne fer Chemikerne, som Aberne er Forløberne for Menneskene? Gud være lovet! Jeg slap med Skrækken.

Mit tredje Arbejde var, maa jeg strax med det samme tilføje, fuldt forsvarligt grebet an. Det var en Afhandling betitlet: *Om en ægyptisk Dames Toilette under det mellemste Dynasti, efter et ikke offenliggjort Maleri.* Jeg behandlede mit Æmne paa en Maade, saa jeg ikke kunde løbe vild. Jeg fremførte ikke en eneste almindelig Idé. Jeg vogtede mig for den Slags Betragninger, Sammenstillinger og Oversigter, med hvilke visse af mine Kolleger fordærver Meddelelsen af de smukkeste Fund. Hvorledes gik det til, at saa sundt et Arbejde fik saa sælsom en Lod? Ved hvilket Spil af Skæbnen skulde det for min Aand blive Aarsagen til de uhyggeligste Forvildelser? Men lad os ikke

foregribe Kendsgerninger og sammenblande Data. Min Afhandling udvalgtes til Oplæsning ved en offentlig Højtidelighed foranstaltet af de fem Akademier, en saa meget kosteligere Hæder som der sjælden tilfalder Arbejder af denne Art. Disse akademiske Sammenkomster har i de senere Aar øvet en stærk Tiltrækning paa „Selskabet".

Den Dag, da jeg oplæste min Afhandling, var Salen fyldt af et udsøgt Publikum. Der sad ogsaa en Mængde Damer. Smukke Ansigter og elegante Toiletter lyste frem paa Tribunerne. Min Oplæsning paahørtes i ærbødig Tavshed. Den blev ikke afbrudt af disse uovervejede og støjende Bifaldsytringer, som de literære Numre naturligvis fremkalder. Nej! Publikum bevarede en Holdning, der var i bedre Harmoni med det Værk, som blev foredraget for det. Det sad der alvorligt og højtideligt.

Da jeg, for bedre at afdele de enkelte Tanker, gjorde Pavser imellem Sætningerne, kunde jeg i Ro undersøge hele Salen opmærksomt over mine Briller. Jeg tør sige, at man ikke saa letfærdige Smil paa nogens Læber. Langt fra! Selv de friskeste Ansigter fik et alvorsfuldt Udtryk. Det saa ud som om jeg ved min Trolddomsmagt havde modnet alle disse flygtige Sind. Hist og her hviskede unge Mennesker, medens jeg læste, til deres Naboersker. Utvivlsomt underholdt de dem om et eller andet særligt Punkt i min Afhandling.

Bedre endnu! en smuk Dame paa et Par og tyve, maaske fire og tyve Aar, der sad ved venstre Hjørne af Tribunen mod Nord, var lutter Øre og tog flittigt Noter. Hendes Ansigt viste en virkelig paafaldende Finhed i Trækkene og Livfuldhed i Udtrykket. Den Opmærksomhed, hun laante min Tale, gav hendes mærkelige Fysiognomi en ganske særlig Ynde. Hun var ikke alene. En høj og kraftig Mand, der ligesom de assyriske Konger bar langt, krøllet Skæg og langt sort Haar, sad ved Siden af hende og hviskede fra Tid til anden sagte til hende. Min Opmærksomhed, der i Begyndelsen var ligelig fordelt over hele mit Publikum, samlede sig lidt efter lidt om denne unge Kvinde. Hun indgød mig, tilstaar jeg, en Interesse, som visse af mine Kolleger vil kunne betragte som en videnskabelig Karakter af min Rang absolut uværdig, men jeg forsikrer, at de ikke vilde have været mere ligyldige end jeg, hvis de havde været i samme lykkelige Situation. Efterhaanden som jeg talte, kradsede hun op i sin lille Lommebog; øjensynlig gennemløb hun, medens hun hørte min Afhandling, de mest modsatte Stemninger, lige fra Tilfredshed og Glæde til Overraskelse, ja selv Uro. Jeg iagttog hende med en voxende Interesse. Gud give, jeg kun havde betragtet hende paa denne Dag under den højtidsfulde Kuppel.

Jeg var næsten færdig; jeg havde i det højeste fem og tyve eller tredive Sider tilbage at læse, da mit Blik pludselig traf hendes Ledsagers Øjne. Hvorledes skal jeg nu forklare Dem, hvad der da gik for sig, naar jeg ikke en Gang kan begribe det selv? Alt hvad jeg kan sige er, at dette Menneskes Blik øjeblikkelig bragte mig i en ufattelig Forvirring. De Pupiller, der stirrede paa mig, var stive og grønlige. Jeg kunde ikke vende mine bort. Jeg blev stum! Da jeg tav stille, klappede Folk. Efterat der igen var bleven Ro, vilde jeg genoptage min Oplæsning. Men til Trods for den voldsomste Anstrængelse lykkedes det mig ikke at løsrive mit Blik fra de to levende Lys, til hvilket det saa hemmelighedsfuldt var lænket. Det er ikke alt. Ved et endnu mere ufatteligt Fænomen kastede jeg mig, stik imod hele mit Livs Sædvane, ind i en Improvisation. Gud skal vide, det var ikke med min gode Vilje! Under Indflydelse af en fremmed, en ukendt og uimodstaaelig Magt, fremførte jeg med Finhed og Varme filosofiske Betragtninger over Kvindens Toilette ned gennem Tiderne; jeg gav en almindelig Oversigt, jeg udtrykte

mig digterisk, jeg talte, Gud forlade mig! om det evigt kvindelige og den Attraa, der som et Aandepust svæver om de duftende Slør, som Kvinden ved at smykke sin Skønhed med.

Manden med det assyriske Skæg holdt ikke op med at stirre stift paa mig. Og jeg stod og talte. Endelig slog han Øjnene ned, og jeg tav stille. Det er mig pinligt at tilføje, at dette Stykke, der var lige saa fremmed for min egen Inspiration som modsat Videnskabens Aand, blev fulgt af begejstret Bifald. Den unge Kvinde paa den nordlige Tribune klappede i Hænderne og smilte.

Jeg blev efterfulgt paa Talerstolen af et Medlem af det franske Akademi, der øjensynlig var ærgerlig over, at han skulde lade sig høre efter mig. Hans Frygt var maaske overdreven. Det Stykke han læste, hørte Folk paa uden alt for stor Utaalmodighed. Saa vidt jeg forstod, tror jeg nok, det var paa Vers.

Da Højtideligheden var forbi, forlod jeg Salen sammen med flere af mine Kolleger, som fornyede deres Lykønskninger, hvis Op. rigtighed jeg ikke har Lov til at tvivle om.

Jeg standsede et Øjeblik paa Kajen i Nærheden af Creuzots Løver, for at vexle et Par Afskedsord, og saa nu min Mand med det assyriske Skæg og hans skønne Ledsagerske stige op i en Ekvipage. Tilfældigvis stod jeg netop sammen med en veltalende Filosof, som efter Sigende er lige saa forfaren i Selskabslivets Mysterier som i kosmiske Teorier. Den unge Dame stak sit fine Hoved og sin lille Haand ud gennem Døraabningen, kaldte paa ham og sagde til ham med en let engelsk Accent:

— Kære Ven, De glemmer mig rent, det er ikke pænt af Dem!

Da Coupéen var forbi, spurgte jeg min berømte Kollega, hvem den indtagende Dame og hendes Ledsager var.

— Hvad! svarede han mig, kender De ikke Miss Morgan og hendes Læge Daoud, der behandler alle Sygdomme ved Magnetisme, Hypnotisme og Suggestion. Annie Morgan er Datter af den rigeste Købmand i Chicago. Hun kom til Paris sammen med sin Moder for et Par Aar siden; hun har bygget sig et vidunderligt Hus paa Avenue de l'Imperatrice. Hun er forbavsende belæst og et udmærket fint Hoved.

— Det overrasker mig ikke, svarede jeg. Jeg havde paa Forhaand nogen Grund til at tro, at den lille Amerikanerinde er et alvorligt aandfuldt Menneske.

Min udmærkede Kollega smilede og trykkede min Haand.

Jeg gik paa mine Ben hjem til St. Jacques Gade, hvor jeg har boet i tredive Aar i en beskeden Lejlighed, fra hvilken jeg kan skimte Toppen af Luxembourg Havens Træer, og jeg satte mig til mit Arbejdsbord.

Jeg rørte mig ikke de følgende tre Dage fra det og en Statuette af Gudinden Pacht med Kattehovedet. Dette lille Oldtidsfund bærer en Indskrift, som Hr. Gerbault har misforstaaet. Jeg forberedte en god Læsning af den med Kommentarer. Mit Æventyr fra Festen havde efterladt et mindre levende Indtryk, end man havde kunnet befrygte. Jeg følte mig ikke synderlig i Uro efter det. Sandt at sige havde jeg næsten glemt det, og der maatte nye Omstændigheder til for at opfriske min Erindring om det.

Jeg havde da Ro og Fred til i disse tre Dage at føre min Læsning og min Kommentar videre. Jeg afbrød kun mit arkæologiske Arbejde for at læse Aviserne, der var fulde af Ros over mig. Selv de Blade, der har mindst Begreb om Videnskab, talte smigrende om det „henrivende Stykke", som sluttede min Afhandling. „Det var et fint Fund, sagde de, og Professor Pigeonneau har beredt os en saare behagelig Overraskelse". Jeg ved ikke, hvorfor jeg meddeler den Slags Bagateller, ti jeg er fuldkommen ligegyldig for, hvad de skriver om mig i Bladene.

Jeg havde altsaa siddet barikaderet i mit Arbejdsværelse i tre Dage, da jeg pludselig for sammen ved Klokkens Kimen. Dette Ryk i Klokkestrængen havde noget bydende, fantastisk og ubekendt ved sig, saa jeg for sammen, og det var virkelig med en egen Angst, at jeg selv gik ud og aabnede Døren. Hvem stod saa for mig der paa Trappeafsatsen? Den unge Amerikanerinde, der nylig var saa opmærksom ved mit Foredrag ved Festen, Miss Morgan i egen Person.

— Professor Pigeonneau.

— Det er mig.

— Jeg kendte Dem godt, endskøndt De ikke har Deres smukke Kjole paa med de grønne Palmer. Nej, for Guds Skyld, jeg vil virkelig ikke have, De skal tage den paa. Jeg holder meget mere af at se Dem i Deres Slobrok.

Jeg bød hende indenfor i mit Arbejdsværelse. Hun kastede et nysgerrigt Blik paa de Papyrus, Afstøbninger og Billeder af enhver Art, der klæder dets Vægge lige til Loftet, saa kiggede hun lidt i Tavshed paa Gudinden Pacht, der stod paa mit Bord. Og udbrød endelig:

— Hun er henrivende.

— De mener Statuetten der, Frøken? I Virkeligheden frembryder dens Indskrift en nok saa paafaldende Sjældenhed. Men vil De lade mig vide, hvad jeg skylder Æren af Deres Besøg?

— Aa! svarede hun, jeg blæser paa Deres sjældne Indskrift. Den har et bedaarende fint Katteansigt. De tvivler da ikke om, at det er en rigtig Gudinde, vel, Hr. Pigeonneau?

Jeg vægrede mig imod denne fornærmelige Mistanke.

— At tro den Slags Ting, sagde jeg, vilde være Fetischisme.

Hun sendte med sine store grønne Øjne et overrasket Blik.

— Aa! De er ikke Fetischist. Jeg troede ikke, man kunde være Arkæolog uden at have den Slags Hedenskab i sig. Hvordan kan Pacht interessere Dem, naar De ikke tror paa, at hun er en Gudinde? Men lad nu det være. Jeg er kommen for at besøge Dem, Hr. Pigeonneau, i et meget vigtigt Anliggende.

— Meget vigtigt?

— Ja, det gælder en Dragt. Se godt paa mig.

— Med Fornøjelse.

— Finder De ikke, at min Profil har en vis karakteristisk Lighed med den kouschitiske Race?

Jeg vidste ikke, hvad jeg skulde svare. Den Slags Samtaler laa ganske udenfor, hvad jeg var vant til. Hun fortsatte:

— Aa! det er ikke saa mærkeligt. Jeg kan tydelig huske, jeg har været Ægypterinde. Har De, Hr. Pigeonneau, ikke ogsaa været Ægypter? De husker ikke noget om det? Det var mærkeligt. De tvivler da i hvert Tilfælde ikke om, at vi har gennemgaaet en Række paa hverandre følgende Inkarnationer?

— Jeg ved virkelig ikke, Frøken?

— De overrasker mig, Hr. Pigeonneau.

— Vil De nu sige mig, Frøken, hvad jeg skylder den Ære? . . .

— Det er sandt, jeg har endnu ikke sagt Dem, at jeg kom for at bede Dem hjælpe mig at sammensætte en ægyptisk Dragt til Comtesse N***'s Kostymebal. Jeg vil have et Kostyme, som paa en Gang skal være uangribelig nøjagtigt og forbløffende smukt. Jeg har allerede arbejdet meget paa det, Hr. Professor. Jeg har gransket dybt i min Erindring, for jeg husker meget vel, jeg har levet i Theben for sex tusend Aar siden. Jeg har forskrevet Tegninger fra London, fra Boulaq og fra New-York.

— Det var nok saa sikkert.

— Nej! Intet er saa sikkert som den indre Aabenbaring. Jeg har ogsaa studeret Louvres ægyptiske Samling. Der er en Mængde henrivende Ting i den! Former saa spinkle og rene og Profiler saa fine og skarpe . . . Kvinder, der ligner Blomster, med noget mærkelig stift og paa samme Tid smidigt over sig! Og en Gud Bes, som ligner Sarcey! Du min Gud, hvor var alt det nydeligt!

— Men Frøken, jeg ved endnu ikke . . .

— Jeg er ikke færdig. Jeg gik hen og hørte Deres Forelæsning om et Kvinde-Toilette fra det mellemste Dynasti og jeg tog Noter. Den var lidt drøj, den samme Afhandling! Men jeg huggede mig tappert igennem den. Med alle de Dokumenter har jeg nu komponeret mig et Kostyme. Det er ikke endnu helt udmærket. Jeg kommer nu for at bede Dem rette det for mig. Kom hjem til mig i Morgen, kære Professor. Gør det for Ægyptens Skyld. Det er en Aftale. Paa Gensyn i Morgen! Jeg maa skynde mig afsted. Moder venter paa mig nede i Vognen.

Midt under disse sidste Ord var hun borte; jeg fulgte hende ud. Da jeg var kommen ud i Forstuen, var hun allerede nede ad Trappen, hvorfra hendes klare Stemme lød:

— Paa Gensyn i Morgen! Avenue Bois-de-Boulogne, paa Hjørnet ved Villa Saïd.

— Jeg gaar ikke hen hos det gale Pigebarn, sagde jeg til mig selv.

Den næste Dag, Klokken fire, ringede jeg paa ved hendes Dør. En Lakaj førte mig ind i en uhyre Hal med Ovenlys, hvor der var sammenhobet Malerier og Statuer af Marmor og Bronce; kinesiske lakerede Bærestole overlæssede med Porcelainer; peruviske Mumier; tolv Mands- og Heste-Rustninger, med en polsk Rytter, der paa Ryggen havde

hvide Vinger, højt knejsende forrest, og en fransk Ridder klædt til Turnering. En hel Skov af Palmetræer i Kasser groede til Vejrs i denne Sal, hvor en kæmpemæssig Guld-Buddha hvilede i Midten. Ved Gudens Fod læste en gammel, smudsigt klædt Kvinde i Biblen. Jeg var endnu blændet af alle disse Vidundere, da Miss Morgan løftede en Portiere af purpurfarvet Klæde i Vejret og kom til Syne iført en hvid Morgendragt kantet med Svanedun. Hun gik hen imod mig. To store danske Hunde med lange Snuder fulgte hende.

— Jeg vidste nok, De vilde komme, Hr. Pigeonneau.

Jeg fremstammede en Kompliment.

— Hvordan skulde jeg kunne sige nej til en saa indtagende Dame?

— Aa, det er ikke fordi jeg er smuk, at ingen kan nægte mig noget. Men jeg kan hemmelige Kunster, som faar Folk til at lystre.

Saa pegede hun paa den gamle Dame, der læste i Biblen:

— Bryd Dem ikke om hende, det er Mama. Jeg præsenterer Dem ikke. Selv om De taler til hende, kan hun ikke svare Dem; hun hører til en religiøs Sekt, som forbyder al unyttig Tale. Det er en af de allermest moderne Sekter, noget ganske nyt. Dens Tilhængere klæder sig i Sæk og spiser af Træskaale. Mama har megen Glæde af dens Bud. Men De forstaar, at jeg ikke har bedt Dem komme for at tale med Dem om Mama. Jeg tager nu mit ægyptiske Kostyme paa. Det skal ikke tage lang Tid. Se De imens paa de Smaating der.

Og hun bød mig en Stol foran et Skab, der indeholdt en Mumie-Kiste, flere Statuetter fra det mellemste Dynasti, forskellige Scarabæer og nogle Brudstykker af et smukt Begravelses-Ritual.

Da hun var gaaet, undersøgte jeg denne Papyrus med saa meget desto større Interesse, som den bærer et Navn, jeg allerede tidligere har læst paa et Segl. Det er Navnet paa en Skriver fra Kong Seti den førstes Tid. Jeg gav mig strax til at fremdrage forskellige interessante Særegenheder ved dette Dokument. Jeg havde en Tid siddet fordybet i dette Arbejde, hvor længe kan jeg ikke nøjagtigt sige, da en egen Følelse sagde mig, at der stod En bagved mig. Jeg vendte mig om og saa en ganske mærkelig Skabning med en Guld-Spurvehøg paa Hovedet og indesluttet i et helt hvidt snævert Hylster, som aabenbarede Legemets bedaarende og kyske Ungdom. Ned over dette Hylster gled en let blegrød Tunika, holdt sammen om Livet af et Ædelstens Bælte, og derfra bredende sig med symmetriske Læg. Armene og Fødderne var nøgne og bedækkede med Ringe.

Hun viste sig for mig ret forfra, idet hun vendte Hovedet over sin højre Skulder i en af de hellige Stillinger, hvad der gav hendes fortryllende Skønhed et eget guddommeligt Præg.

— Hvad! udbrød jeg, det er Dem, Miss Morgan?

— Hvis det da ikke er Neferou-Ra i egen Person. De husker Leconte de Lisles Neferou-Ra, Sol-Skønheden: . . .

> Voici qu'elle languit sur son lit virginal,
> Très pâle, enveloppée avec des fines toiles.

Nej, De husker det ikke! De forstaar Dem jo ikke paa Vers. Og Vers er dog noget af det skjønneste! . . . Naa, til Værket.

Da jeg var bleven Herre over min Bevægelse, gjorde jeg denne indtagende Kvinde opmærksom paa forskellige Ting angaaende hendes fortryllende Kostyme. Jeg vovede at angribe flere Detailler som stridende mod den arkæologiske Nøjagtighed. Jeg foreslog at ombytte visse af Stenene med andre, der mere almindeligt brugtes i det mellemste Dynasti. Desuden modsatte jeg mig bestemt Stilen i en Agraf af Cloisonné-Emaille. I Virkeligheden var denne Juvel en slem Anakronisme. Vi blev enige om at ombytte den med et Spænde af kostbare Stene i tynde Guldindfatninger. Hun hørte paa mig med den yderste Lærvillighed og var saa tilfreds med mig, at hun absolut vilde have mig til at blive til Middag. Jeg bad hende undskylde mig, da jeg plejede at leve absolut regelmæssigt og altid spiste yderst tarveligt, og tog saa Afsked.

Jeg var allerede ude i Forværelset, da hun raabte til mig:

— Naa? var mit Kostyme saa ikke flot? Tror De ikke, at de andre Damer paa Comtesse N***'s Bal vil blive *grønne*?

Jeg blev stødt over den Bemærkning. Men da jeg nu vendte mig om imod hende, saa jeg hende paany og kom atter ind under Fortryllelsen.

Hun kaldte mig tilbage.

— Hr. Pigeonneau, De er forfærdelig rar. Lav mig en lille Historie, og jeg skal holde saa meget, meget, meget af Dem.

— Det kan jeg virkelig ikke.

Hun trak paa sine smukke Skuldre og udbrød:

— Hvad Nytte er Videnskaben saa til, naar den ikke en Gang kan bruges til at lave Historier? De skal nu lave en Historie til mig, Hr. Pigeonneau.

Jeg fandt ikke, det var nogen Nytte til at gentage mit bestemte Afslag, og jeg gik uden at svare videre.

Jeg stødte i Døren paa denne Mand med det assyriske Skæg, Doktor Daoud, hvis Blik saa forunderlig havde bragt mig ud af Fatning under Institutets Kuppel. Han gjorde Indtryk paa mig af at være et højst ordinært Menneske, og Mødet med ham var mig ubehageligt.

Ballet hos Comtesse N*** fandt Sted en fjorten Dages Tid efter mit Besøg. Jeg blev paa ingen Maade overrasket over at læse i Bladene, at den smukke Miss Morgan havde vakt Begejstring ved sit Kostyme som Neferou-Ra.

Jeg hørte ikke mere Tale om hende hele Resten af 1886. Men den første Dag i det nye Aar, netop som jeg sad og skrev i mit Arbejdsværelse, kom en Tjener med et Brev og en Kurv til mig.

— Fra Miss Morgan, sagde han.

Og gik igen.

Da Kurven nu stod paa mit Bord, lød der ligesom en Miaven.

Jeg lukkede op; en lille graa Kat smuttede ud af den.

Det var ikke en Angora. Det var en Kat af en orientalsk Race, slankere end vore, og saa vidt jeg kan skønne snarere lignende dem, man finder i saa stort Antal i Begravelserne ved Theben som Mumier indviklede i grove Baand. Den rystede sig, kiggede sig om, krummede Ryg, gabede, gik saa hen og gned sig, snurrende, imod Gudinden Pacht, som stod der paa mit Bord med sin rene Form og sin fine Snude. Skønt dens Kulør var mørk og dens Skind glat var den nydelig. Den lod til at være klog og viste sig saa lidt vild som tænkelig. Jeg kunde ikke forstaa Grunden til, at jeg fik en saa mærkelig Gave. Miss Morgans Brev gav mig ikke synderlig bedre Besked. Det lød saaledes:

Kære Herre!

Jeg sender Dem en lille Kat, som Doktor Daoud har haft med fra Ægypten, og som jeg holder meget af. Vær god imod den for min Skyld. Beaudelaire, den største franske Digter efter Stèphane Mallarmé, har sagt:

Les amoureux fervents et les savants austères
Aiment également, dans leur mure saison,
Les chats puissants et doux, orgueil de la maison,
Qui comme eux sont frileux et comme eux sédentaires

Jeg behøver ikke at minde Dem om, at De *skal* lave en Historie til mig. Bring mig den nu Helligtrekongers Dag. Saa spiser vi til Middag sammen,

Annie Morgan.

E. S. — Deres lille Kat hedder Porou."

Da jeg havde læst dette Brev, betragtede jeg Porou, som nu stod paa Bagbenene og kærligt slikkede sin Yndlingssøster Pachts sorte Snude. Den betragtede ogsaa mig, og jeg tør sige, at af os to var den ikke den mest forbavsede.

Jeg spurgte mig selv:

Hvad i al Verden skal det betyde?

Men jeg opgav snart at forstaa nogetsomhelst. Jeg er godt gal, sagde jeg til mig selv, at jeg tænker paa at finde Mening i et forrykt Pigebarns Paafund. Nu til Arbejdet. Hvad det lille Dyr angaar, saa kan min Husbestyrerinde, Fru Magloire, sørge for den. Jeg tog atter fat paa et kronologisk Arbejde, der var saa meget interessantere for mig, som jeg deri er ond ved min udmærkede Kollega, Hr. Maspero.

Porou forlod ikke mit Bord, hvor den sad paa sin Hale med spidse Øren, og saa paa mig, mens jeg skrev. Underligt nok, vilde det ikke gaa for mig den Dag. Mine Tanker var ganske forvirrede, snart havde jeg en Visestump og snart noget af et gammelt Æventyr i Hovedet. Jeg gik i Seng temmelig misfornøjet med mig selv.

Den næste Dag fandt jeg atter Porou siddende ved mit Bord, slikkende sine Poter. Ogsaa den Dag arbejdede jeg daarligt; Porou og jeg tilbragte Dagens bedste Timer med at kigge paa hinanden.

Den næste Dag gik ligesaadan, og den næste igen, kort sagt hele Ugen. Jeg burde være blevet ked over det, men jeg maa tilstaa, at jeg fandt mig taalmodigt, næsten muntert i min mærkelige Tilstand. Den Hurtighed, hvormed en ellers hæderlig Mand lader sig spolere, er egentlig skrækindjagende.

Om Søndagen stod jeg helt fornøjet op og skyndte mig til mit Arbejdsbord, hvor Porou som sædvanlig var kommet mig i Forkøbet. Jeg tog et pænt hvidt Kollegiehæfte frem, dyppede min Pen i Blækhuset og skrev med store Bogstaver lige for Øjnene af min nye Ven: *Et enøjet Bybuds ulykkelige Æventyr.* Og derpaa skrev jeg hele Dagen, mens Porou stift stirrede mig i Øjnene, med en forbavsende Hurtighed, en Samling Æventyr, saa mærkværdige, saa fornøjelige og saa broget forskellige, at jeg selv blev helt oplivet derved. Min enøjede Drager tog Fejl af sine Pakker og begik de mest komiske Fejltagelser. Forelskede, som var komne i en kritisk Situation, fik, uden at han selv anede noget derom, en uventet Haandsrækning fra ham. Han transporterede Skabe med Mænd skjulte indeni. De blev anbragt i helt nye Omgivelser og skræmte Livet af gamle Damer. Men hvordan kan man analysere saa munter en Fortælling? Jeg brast i Latter mindst tyve Gange imens jeg skrev den. — Selv om Porou ikke lo, saa var hans alvorlige Udseende ligesaa fornøjeligt at se paa, som de allermuntreste Miner. Klokken var syv om Aftenen, da jeg kradsede de sidste Lidjer ned af dette fornøjelige Værk. I en hel Time havde Værelset kun været oplyst af Porous fosforskinnende Øjne. Jeg havde skrevet lige saa godt i Mørket som jeg havde kunnet det ved Lyset fra en god Lampe.

Da min Fortælling var færdig, klædte jeg mig om; jeg tog sort Kjole og hvidt Slips paa, og efter at have taget Afsked med Porou gik jeg hurtig ned ad Trappen og ud paa Gaden. Neppe havde jeg gaaet ti Skridt før jeg mærkede, at nogen trak mig i Ærmet.

„Hvor skal Du dog hen saa hastigt, kære Onkel, Du ser jo ud som om Du gik i Søvne?"

Det var min Nevø, Marrel, som tiltalte mig paa den Maade, det er en brav og dygtig ung Mand, som var Kandidat ved „la Salpêtriére". De siger, han bliver en dygtig Læge. Og han vilde saamænd ogsaa være flink nok, hvis han vilde vise lidt større Varsomhed overfor sin løbske Fantasi.

„Hvad Onkel, skriver Du nu Fortællinger og kender Du Miss Morgan? Hun er meget smuk. Kender Du ogsaa Dr. Daoud, som følger hende overalt?"

„Den Charlatan!"

„Ja det kan nok være, Onkel, men hans Experimenter er ganske mærkværdige. Hverken Bernheim eller Liégeois, ja ikke en Gang Charcot har opnaaet de Fænomener, som han opnaar ved sin Vilje-Energi. Han kan hypnotisere og suggerere uden Berøring, ja uden direkte Paavirkning, blot ved et Dyrs Mellemkomst. Han benytter sædvanligvis til sine Experimenter smaa Katte med glat Skind. Nu skal Du høre hans Fremgangsmaade. Han suggererer en eller anden Handling ind i en Kat, derpaa sender han Dyret i en Kurv til det Individ, som han vil paavirke. Dyret overfører den Suggestion som det har modtaget, og Patienten udfører uden Dyrets Paavirkning, hvad Hypnotisøren har villet."

„Er det virkelig sandt?"

„Ja, det er, Onkel."

„Og hvilken Del tager Miss Morgan i disse smukke Experimenter?"

„Miss Morgan lader Dr. Daoud arbejde for sin Fornøjelse og benytter Hypnotismen til at lade Folk gøre Dumheder, som om hendes Skønhed ikke alene var tilstrækkelig dertil."

Jeg hørte ikke mere. En uimodstaaelig Magt drog mig til Miss Morgan.

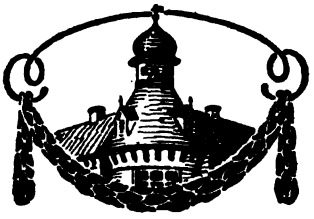

KJØBENHAVNS LAANE OG DISKONTOBANK

AKTIESELSKAB

AKTIEKAPITAL Kr. 16.000.000
RESERVER Kr. 2.825.000

HOVEDSÆDE: Amagertorv 24. — 10-4. Telf. 6900.
NØRREBRO AFD.: Nørrebrogade 26. — 10-3 og 6½-8. Telf. 4951.
ØSTRE AFD.: Bredgade 77. — 10-3 og 5-7. Telf H 583.
VESTERBRO AFD.: Vesterbrogade 41 B. 10-3 og 6½-8. Telf. H 359.
HELLERUP AFD.: Strandvej 96. — 10-3 og 6½-8. Telf. Hell. 119.

Foretager alle Bankforretninger.

Køber og sælger Obligationer og Aktier.

Modtager Indlaan og Indskud paa Folio og Bankbog.

1—3 Mdrs. Indlaan = 4½ pCt.
Rente paa Bankbog = 3½ pCt. + Bonus.

Boxer udlejes i Hovedsædet og Hellerup Afdeling:
15—25—40 Kr. aarlig.

Værdipapirer og Værdigenstande opbevares mod ½ ‰ aarlig Afgift.

Rejse-Akkreditiver udstedes. Fremmed Mønt købes og sælges.

Fergan. L. & H., Eneret.

Denne Jernmixtur indeholder i Følge **Prof. Steins Analyse** en organisk Forbindelse af **Jern- og Æggehvidestof,** hvilket bevirker, at Fergan hurtigt og sikkert kommer Organisationen til Gode. **De røde Blodlegemer tiltager ved Brugen af Fergan.** Fergan anbefales derfor som et fortræffeligt Styrkningsmiddel i Tilfælde af **Blegsot, Blodmangel og Svækkelsestilstande.** Fergan faas, med Brugsanvisning, i Flasker à 1 Kr. 65 og 1 Kr. paa ethvert Apothek i Danmark.

Det gjensidige Forsikringsselskab

„DANMARK"

Hovedkontor: Selskabets Ejendom, V. Boulevard 34, Filialkontor: Amagertorv 3.

Desuden har Brandforsikringsafdelingen Agenturer over hele Landet og Livsforsikringsafdelingen har General-Agentur i *Aarhus*: Prip, Clemensborg, og i *Odense*: Schreiner, Kongensgade 31.

	Brandfors.	Livsfors.
Forsikringssum	c. 877 Mill.	c. 50 Mill.
Formue.	- 31/4 —	c. 10 —

DANMARKS FAUNA

HAANDBØGER OVER
DEN DANSKE DYREVERDEN

UDGIVNE AF
NATURHISTORISK FORENING

No. 4

A. Klöcker:

DAGSOMMERFUGLE

MED 134 AFBILDNINGER

2 Kr., indb. 2 Kr. 60 Øre

Faas i alle Boglader.

Med Ennas

Fotografi-Apparater

kan enhver strax fotografere overalt.

Forlang Katalog.

„Amatør-Fotografen"

Vimmelskaftet 47.

Nyhed!

Harald Westergaard

NATIONAL-ØKONOMIENS HOVEDTRÆK

Indb. 4 Kr.

Faas i alle Boglader.

G. E. C. GAD

Pianolaen

mest fuldkomne Klaverspilleapparat hvorpaa enhver — med eget Foredrag — kan udføre alle Musikens Mesterværker. **Pianolaen.** hvis Pris er **1000 Kr.**, forevises beredvilligt dagligt.

Petersen & Steenstrup's

Harmoniums-Magasin,

St. Kirkestræde 1, 1. Sal.

Nyhed

FRA KALEVALAS LUNDE

FINLANDS NATIONALEPOS

i Genfortælling ved

Eva Moltesen

2 Kr. 75 Øre

Faas i alle Boglader *G. E. C. GAD*

Sparekassen
for Kjøbenhavn og Omegn.
Stiftet 1820.

SPAREBØSSER

udlaanes til Enhver, der indsætter **5 Kroner** paa en ny Sparekassebog.

Kbhvn. - Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær)

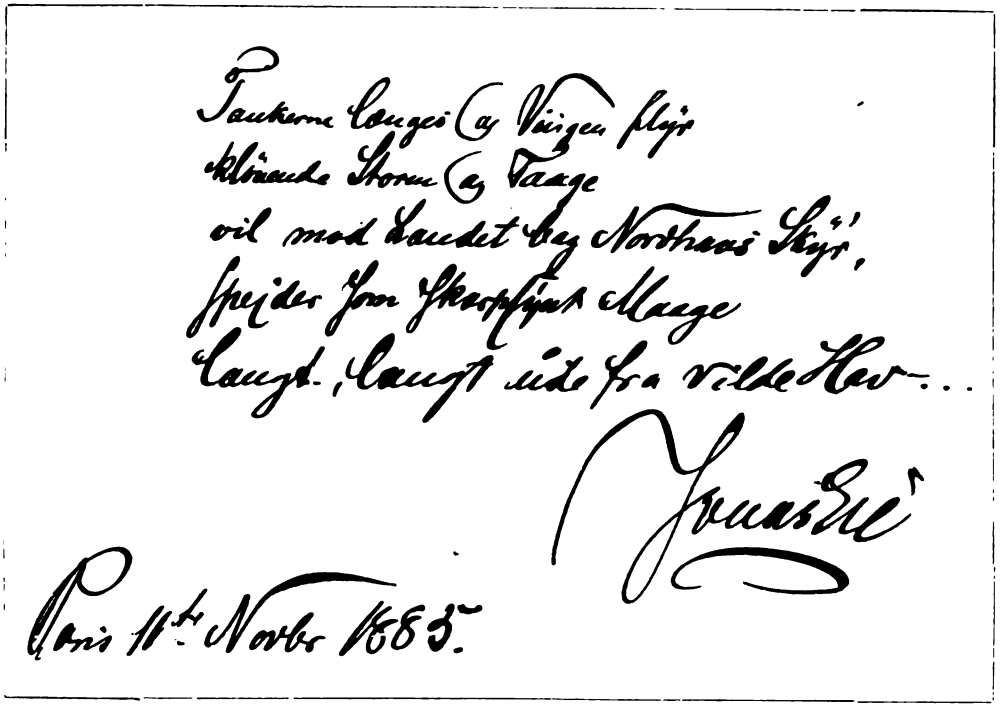

JONAS LIE

Af ALBERT GNUDTZMANN.

HAN var ikke af dem, der første Gang, de træder frem, planter deres Navn som en Fane i Menneskeheden, til Tilbedelse og fanatisk Modstand. Det var der en skønne Dag, uden at man egentlig tænkte noget videre over, hvordan man skulde forholde sig til den ikke mere purunge Sagfører, der nu altsaa begyndte at bejle til literære Lavrbær. Men saa stille det udvortes gik for sig, var dog Fremgangslinien allerede lagt til Rette fra den første Dag. Og han groede siden sin sikre Vækst, blev bestandig større Kunstner, bestandig mere og mere elsket af dem i Norden, som overhovedet læste.

Et Særsyn var han. Hans Skribentvirksomhed falder i den sidste Trediedel af det nittende Aarhundrede, da enhver aandeligt frembringende var en Stridsmand og der omhyggeligt vogtedes over, hvor enhver især til enhver Tid „stod". Og han gjorde hele Felttoget med, lagde ikke mindste Skjul paa, hvor han var at finde. Ja, ogsaa han havde sit bestemte Gennembrud — i „Gaa paa", hvortil sluttede sig „Slagter-Tobias" og „Livsslaven" —, hvor han baade i den al-

mene Livsopfattelse og i Anvendelsen af de kunstneriske Midler uforbeholdent sluttede sig til det nye. Man kan maaske endda sige, at i sidstnævnte Henseende naaede han videre og blev af større banebrydende Betydning end nogen af sine samtidige, aldenstund han i Norden og ganske uafhængigt af fremmede Forbilleder skabte den naturalistisk-impressionistiske Roman. Og dog blev han aldrig et Stridens Tegn. Aldrig tilstænkedes han af det Slam, som Døgnets Kampe satte i Bevægelse; aldrig indvikledes han i de polemiske Skærmydsler, som i vor Tid tager sig adskillige Grader mindre betydningsfulde ud, end de syntes Samtiden.

Sagen var, at han syntes mindre at „omvurdere Værdier" end at lægge til uden at trække noget væsentligt fra. Og det Værdier, som Folkets Masse i særlig Grad forstod at vurdere og havde kær, de nemlig, der hørte Hjemmet til. Han førte ikke op paa Vidderne, han paaførte ikke Folk nogen Følelse af Svimmelhed. Heller ikke søgte han at aabne for de vulkanske Kræfter under vore Fødder. Han skrev om Livet, som vi lever det alle, om end med en fuldkommen fri Horisont.

Derfor blev vel ogsaa for Publikums Gennemsnit de Bøger de kæreste, hvor han mest er Familielivets Digter, saadanne som „Familien paa Gilje", „Kommandørens Døtre", „Et Samliv", „Onde Magter". Der rejstes overfor dem intet Spørgsmaal om den Aand, der havde født dem. Med deres dybt menneskelige Medfølelse, deres stærke og sunde Hjertelighed, deres fine og indtagende Lune og det glitrende Liv, der er over alle Optrin, sejrede de overalt, hos dem, der forstod at vurdere den fremragende Kunst, hvormed de var skrevne, og hos de jævne Læsere, der rent umiddelbart indlevede sig i de Menneskeskæbner, der oprulledes i dem.

Man vilde dog tage meget fejl, om man i disse Bøger troede at have den hele Jonas Lie eller blot den væsentlige Side af ham. De fleste af os er kun halvt et Udtryk for det, som vi helst vilde være; den anden Halvdel af vort Væsen bestemmes af de ydre Forhold, først og fremmest af, hvad Omverdenen vil gøre os til. Og Omverdenens Dom er sjældent dybt overvejet; den er for det meste en Etikette, der efter et hastigt Indtryk klistres paa og siden ikke gerne forandres. Hos Lie havde man først og fremmest og fremmest grebet den Side af ham, der bedst lod sig formæle med det daglige Liv. Han blev Hjemmets Digter, og man saa ham kun modstræbende optræde i anden Egenskab. Om han uvilkaarlig selv er blevet paavirket i sin Produktion af den almene Opfattelse, kan det ikke undre.

Men ligefuldt vedblev han dog at være den, han oprindelig var. Og som saadant var hans kunstneriske eller digteriske Væsen ingenlunde udtømt i hans Kendskab til moderne Menneskers Følemaade og Væsen. Det nordlandske Hang til Grubleri og Mystik, som han havde arvet fra Moderen og hendes Slægt, fornægtede sig ingensinde, og ligesaa fuldt som Henrik Ibsen vidste han, hvad det er for Troldtøj, der med sit aldrig svækkede Krav paa at staa for Styret sidder dybest i Menneskenaturen. Ikke blot hører hans Eventyrsamlinger, der bærer Navnet „Trold", til det ypperste, han har frembragt. Men man vil rundt om i hans Bøger finde Udtryk for hans Tro paa, at Menneskenes Handlinger ingenlunde altid bestemmes efter rationelle Indflydelser, men ofte er afhængige af Aarsager, der ligger saa dybt nede, at de for den almindelige Opfattelse er Mystik.

Han kunde gøre sig en Glæde af at gaa til Bunds i alt dette, af at faa de hemmelige Aarsager frem for Dagens Lys fra det Mørke, hvori de til daglig skjulte sig. „Naar Jerntæppet falder" handler herom. Kanske har han i andre Bøger ydet mere omfattende Menneskeskildringer, gaaet omhyggeligere rundt om sit Værk og set det i de skiftende Belysninger fra forskellige Sider, end han

gør her, hvor den ypperligt opfundne Handling stiller alle de optrædende i det samme, ubarmhjertigt skarpe Lys. Men ingensinde har han vel set saa dybt, saa ubarmhjertigt dybt, som her, hvor alt, hvad Menneskene til dagligt omhyggeligt skjuler, vælder op i Dagen, under Paavirkning af den Drift, der er den oprindeligste og den mægtigste af alle: Selvopholdelsesdriften.

Om Lies kunstneriske Methode er meget sagt og skrevet. Og om kanske andre, og blandt nordiske Forfattere først og fremmest Herman Bang, er naaet videre end han i det Mesterskab, hvormed de optrædendes Tale spejler sig i deres Ord, var dog denne hans malende Evne alene tilstrækkelig til at give ham en fremskudt Plads i den europæiske Literatur. Et saadant strømmende Liv, der ligesom satte hver enkelt lille Replik i Bevægelse, saa den syntes en Mikrokosme for sig, var den Gang ukendt. Det er ikke for meget sagt, at han i Romanen er det talte Ords store Frigører.

Hans store Herredømme over Replikken og den Egenskab ved hans Bøger, at de former sig som en Række Optrin, og for en stor Del Samtaler, hvoraf hver enkelt er bygget op over et enkelt, haandgribeligt Midtpunkt, maatte naturligt føre baade Lie selv og andre paa den Tanke, om ikke Scenen vilde være hans rette Talerstol. Han skrev da ogsaa Skuespil, men med Undtagelse af „Lindelin", hvis Hovedperson trods Stykkets Mangel paa egentligt scenisk Liv altid vil kunne bringes frem til dramatisk Virkning, bragte de ham kun Nederlag. „Grabows Kat", der skreves i den eneste døde Periode, hans Forfatterskab har kendt, gled sporløst forbi den offentlige Opmærksomhed, og „Lystige Koner", der blev til, da han stod paa Højden af sin Yndest, og som spilledes paa de skandinaviske Hovedscener, gjorde kun ringe Lykke. Det er da ogsaa let nok nu at se, hvorfor han trods de Egenskaber ved hans Forfatterskab, der skulde synes at henvise ham til Scenen, dog aldrig naaede at blive dens Herre. Hele hans Sans for de mange Enkelthéder, for den idelige Skiften mellem Sol og Skygge, hans mosaikagtige Malemaade og hans omfattende Medfølelse maatte gøre ham fremmed for en Kunst, der kræver de skarpe Linier, Kampen, de kraftige Lysvirkninger.

Men han behøvede heller ikke Scenen for at samle de mange om sig. Han blev af dem, til hvis Tale, saa stille den var, der lyttedes med spændt Opmærksomhed. Ingen nordisk Digter fra de sidste Par Menneskealdre har vel været saa ubetinget elsket. Ingen ved, hvor langt ind i Fremtiden hans Gerning vil række, men hans Samtid har modstandsløst bøjet sig for ham. Og ved hans Grav sænkes alle Faner.

STUDENTER

Af W. THULSTRUP.

Studenterforeningen med Niels Juels Statue.

Og i de herlige Juninætter, hvor Solens Lys i Nord fremtryller denne fine farverige Baggrund for al Naturens stemningsfulde Dunkelhed, i de lune, lyse Sommernætter, mættede, som de er med Lyrik og Poesi, svangre med skønne Drømme og hede Længsler, i dem maa I sidde i det trange Studerekammer, unge blege Skikkelser, bøjede over Bøgerne, repeterende, saa at den sidste Rest af Vid og Kløgt gaar ud af Hovedet. Ja mangen en sidder allerede iført den skrækindjagende Morningdress, Kjole og hvidt, naar Junisolen sender sit første muntre Godmorgenkys ind ad Vinduet.

HVAD Austerlitz-Solen var for Napoleons Soldater er Junisolen for den Ungdom, som kæmper for at erobre examen artium.

Under den har de stridt og svedt. Medens dens Varme fyldte Gader og Strædet med tung og lummer Luft, sad de og grundede fortvivlet over Examensspørgsmaal, Version, Stil og Opgaver. Er det ikke ubarmhjærtigt at gøre Skolestuens Fængsel dobbelt trangt ved at lade den afgørende Kamp for Frihed gaa for sig, just naar Solstraalen udenfor synger:

»Kom, kom! Du Yngling skøn!
Græsset dufter, og Bøgen er grøn,
Jomfruen vandrer i Løvets Skjul,
Spræng da dit Bur, min fangne Fugl!
Afsted! kom — o kom!«

Og under saadanne Omstændigheder forlanger man, at de unge Hjerner skal være Herre over alle de Indtryk, der er bibragt dem i et langt Skoleliv. Det er barbarisk! Man kunde ved Tanken derpaa næsten fristes til at stifte et Selskab analogt med Foreningen til Dyrenes Beskyttelse.

Vi skal op i Historie Kl. 8, og vi er endnu midt i Frankrigs Religionskrige. (Hvem var samtidig Konge i Spanien?) Sveden perler paa den unge Pande — det løber rundt alt sammen.

Jo sandelig husker en ung Student sine Kampe under Junisolen. Men saa kom jo Sejren. Maalet naaet! Frihed for Skoletvangen, Studenterhuen paa Hovedet — og Pokker i Vold med alle Sorger og Plager, der er dog intet saa lyksaligt paa Jorden som at blive Student.

Det er bare langt mindre lyksaligt at være det. Men Erfaringen derom kommer først senere. Glæden over en Studenterexamen er i Modsætning til alle andre Glæder i Livet kemisk ren for Ansvarsfølelse, derfor maa

den fejres med fire Heste for ud ad Strandvejen, eller i Automobilkorso rundt om „Hesten". Nu er Buret sprængt og Fuglen er fri. Livet ligger aabent.

Men ikke saa lige til at gribe i vore Dage. Kampen for Tilværelsen er skrap, man maa bestille noget. Det frie Studium er nok saa bundet. Timerne hos Manuduktøren, Lektierne der skal læres, det er jo Skolen om igen! Og dog — —

Den der forstaar at leve et sundt Studenterliv, den der har Øjne og Øren aabne for alt, hvad det kan bringe, han høster Værdier for Livet og samler Minder, som han senere ikke for alt i Verden vilde give Slip paa.

Nu ligger vore Studenterforeninger rede til at tage imod Aarets Høst af Russer og „Rusiner". Er det da ikke i og for sig taabeligt, at et saa lille Lands akademiske Ungdom ikke kan samles under én Organisations Banner. Man skulde jo synes, at der maatte være Rammer saa vide og Former saa frie, at alle danske Studenters almene Interesser kunde underordne sig dem. For de faglige Foreninger vilde alle de specielle Interesser blive naturlige Opgaver.

Forholdene har nu medført det anderledes, og vi har ikke mindre end tre almene Studenterforeninger.

Den ældste er Studenterforeningen, som er stiftet 16. Juli 1820. I Firsernes politisk bevægede Kamptid sprængtes imidlertid de gamle Rammer og 2. Maj 1882 stiftedes Studentersamfundet paa radikalt Grundlag. Ti Aar senere, 30. Marts 1892, dannedes Studenterhjemmet paa kristeligt Grundlag. Men den gamle Studenterforening vedblev at være langt den største, og navnlig i de senere Aar er dens Medlemsantal tiltaget saa stærkt, at den har maattet sælge sin smukke gamle Bygning og skal nu inden to Aar have bygget sig et rummeligere og bedre Hjem.

Hver af de tre Foreninger har havt sin Betydning i dansk Studenterliv, Betydning som ikke paa nogen Maade skal undervurderes. Samfundet har løst store sociale Opgaver, særligt gennem sin Retshjælp. Hjemmet har taget Oplysningsarbejdet op paa særdeles fortjenstfuld Maade. Foreningen med sin store Stab af Ungdom har havt de videste Rammer, og den har i det lange Løb været det typiske Udtryk for dansk Studenterliv.

Og kan end de forskellige Partier inden for dens Mure tage sig nok saa alvorlige Holmgange, saa er den dog det Sted, hvor der hersker den størst mulige Aandsfrihed, det størst mulige Albuerum for alle Anskuelser. At dette ikke var Tilfældet i sin Tid, førte jo netop til Samfundets Dannelse. Men overmaade meget har ændret sig siden, Tiden er bleven en anden.

Det ligger jo nærmest for mig, hvis Studenterliv er levet inden for Studenterforeningen, og som føler mig fast knyttet til den, at gaa ud fra dens Liv i disse spredte Bemærkninger. Og da maa jeg sige, at jeg har lært overmaade meget af mit Foreningsliv. Et saadant afspejler Livet i Verdenen udenfor. De brændende Spørgsmaal, som er oppe i Tiden, kommer man paa nært Hold af. Ja den usalige Tendens, som Folket har havt, til at lade sig indrullere i Partier, der ikke altid hvilede paa logisk begrundede Interesser men snarere paa utidssvarende politiske Former, den vil ogsaa møde den unge Student ved hans Indtræden i Foreningen. Han skal abolut kapres til et politisk Parti — efter mine Begreber saa rent ud meningsløst. Hvad i al Verden vedkommer det politiske Livs Grupperinger Studenternes indbyrdes Interesser. Lad os slaaes om de sidste og faa de dygtigste og dertil bedst egnede af Kammeraterne til at lede os, men lad os selv sætte de Skæl, vi har Brug for, dem laaner vi ikke paa Rigsdagen.

Bliver en Sag Nationens Sag, saa bliver den ogsaa Studenternes Sag, det har vist

sig mangfoldige Gange i Tidernes Løb, og det har ikke været de daarligste Impulser, der udgik fra Studenternes Laug.

Hvor kan vi kæmpe inden Døre paa Generalforsamlinger og Møder! Sandelig er det Debattens Skole! Man hader og afskyr sine Modstandere — paa Talerstolen. Nedenfor er, man eller bør man være, gode Kammerater. Og det er en god Lære for de unge Studenter.

Studenterhuset.

Vi var Dødsfjender, Foreningen og Samfundet i 80erne og 90erne; men naar vore Repræsentanter drog til Studenterfest hinsidan Sundet, saa var vi fredsommelige Kammerater.

Aldrig skal jeg glemme en Rejse til Lund, som jeg paa Grund af Forholdene — Generalforsamlingen var Aftenen forinden — kom til at gøre med min styrtede Modkandidat til Seniorværdigheden og en Senior af det afgaaede Seniorat, ligeledes af Modpartiet. Den foregaaende Aften havde vi ikke levnet hinanden Ære for 2 Skilling, nu gik vi med Isbryder over Sundet. Og vi frøs inde i Malmø, sneede inde i Lund, festede og dansede, sad fast i Snedriver om Natten, men Isen imellem os var smeltet, vi blev Venner og det holdt ved. Saadan skal Studenterkammeratskabet være.

Det kammeratlige Samarbejde mellem Nordens Studenter, hvad enten det er ved akademiske Fester, ved Fællesmøder, ved Sangerfærd eller ved Enkeltmands Virken paa Broderlandets Talerstole — hvem glemmer nogensinde de Indtryk, som Bjørnson hamrer ud over sine Tilhørere — er en af de vigtigste Faktorer i Nordens kulturelle Liv. Og i politisk Henseende kan der ofte bygges mere paa Universiteternes Broderskab, end paa Traktaternes Mangfoldighed.

Hvor mange muntre Minder dukker ikke op for alle os, som har levet med i det glade Foreningsliv ligefra Rusgildenatten, da man gik i Gaasegang om Niels Juel, til de bevægede Aftener, som fik Betydning for vort Liv. Enten det nu var de fængslende Diskussioner, som holdt os til langt ud paa Natten, eller det var den store Kunst, vi stilledes lige over for. Olaf og Emils mesterlige Oplæsninger, eller gamle Schrams Viser. Jeg husker ham harmdirrende men vidunderligt synge Pengevisen af Faust, da Mefistos Parti var blevet ham fratagen paa Grund af Alder. Den Aften var han den Satan, som bragte selve Gounod til Begejstring. Hvem har vi ikke hørt dernede, hvor Verdens første Kunstnere regnede det for en Ære at optræde, uden anden Løn end en Applaus, som ogsaa kun Studenter kan give dem. Eller mindes jeg Festerne for Polaregnenes Helte, for Karl d. 12. Skikkelsen, Sven Hedin, for hvis Skæbne vi idag gaa i Uro. Kommer han atter tilbage saa vil vi mødes med ham i Foreningen, og han vil lære vor Ungdom hvad Energi og Mod vil sige. Ikke at tale

om alle de Minder, som Komedier, Karnevaler, Baller og Skovture fremkalde. Jo sandelig, de har det godt, de Herrer i Aandernes Rige.

„Hvad er imod Studentens Kaar St. Peters Hat?"

Ja saadan ser Medaillens ene Side ud. Men den har en Revers.

Jeg erindrer fra en Tid, da jeg som Kandidat paa et af vore Hospitaler fungerede som Reservechirurg, at jeg modtog Sygemelding fra en Volontør og selv gik hen til ham for at se, hvad der var i Vejen. Det var bidende kold Vinter. Jeg kom op til en ung Student paa et Tagkammer uden Varme. Han var uden Pleje og uden anden Føde end noget ussel tør Kost i et Klædeskab. Og Lungebetændelse havde Manden.

Regensgaarden.

Det er ikke nogen rentabel Livsstilling at være Student, og der findes mere og forfærdeligere Fattigdom blandt Studenter, end de fleste ved af. Har man nogle Gange gennemgaaet unge ubemidlede Studenters Ansøgninger, saa forbavses man og vægrer sig ved at tro, at de virkelig skulde kunne leve og tilmed studere under saa usle Kaar. Og dog er det den nøgne Sandhed. Hvor mange Studenter kæmpe ikke med saa store Vanskeligheder Studietiden igennem, at de, naar først Maalet er naaet og Levebrødet skaffet, er bleven knækkede for Livstid og har sat Helbred og Kræfter til i den haarde Kamp.

Derfor hilser vi med Glæde ethvert nyt Værk til Forbedring af de studerendes Kaar, og det er netop et saadant, som har givet mig Anledning til i korte Træk at omtale de Institutioner, som søge at hjælpe ubemidlede Studerende paa forskellig Maade.

Alderspræsidenten er Walkendorfs Kolle-

gium i Skt. Pederstræde, stiftet af Rigshofmester Christoffer Walkendorf den 26. Febr. 1589 i et gammelt Karmeliterkloster. Gennem mange Omskiftelser ved Bombardement og Ildsvaade fik det sin nuværende Skikkelse i 1866. Det har Fribolig for 20 Studerende.

Den mest monumentale Institution — og den største — er Regensen — stiftet af Kommunitetet, og under Christian d. 4des Medvirken opført og taget i Brug 1623. Ogsaa den led under Svenskernes Belejring og Københavns Ildsvaader og har skiftet Udseende i Tidens Løb. Ja endnu i denne Tid, hvor en ny Fløj er bleven tilføjet, rigtignok svarende til en oprindelig fjerde Længe, og hvor nu til Gengæld Stueetagen ud mod det snævre Pas mod Rundetaarn skal vige tilbage for en Buegang, skifter den gamle ærværdige Regens Skikkelse, men er og bliver dog et stemningsfuldt og smukt Minde om fjerde Christians By.

Indenfor Regensens Mure, hvor et Hundrede Studenter har Fribolig, har i Tidernes Løb udfoldet sig et ejendommeligt Liv, der har afspejlet de Studerendes skiftende sociale Stilling. Man behøver blot at minde om. at et af Værelserne ud mod Porten i Kannikestræde var Ligbærerkontor indtil 1859 — da gik Studenternes Privilegium til at bære Lig over til Kommunen.

Centrum for Regensianernes Sammenkomster er den berømte Regenslind,. plantet 1785, under hvis skønne Krone mange stemningsfulde Samlag har fundet Sted. Intet andet Træ er saa ofte besunget som Regenslinden, intet Løvtag har hvælvet sig over saa mange bevingede og bevægede Ord som Regenslindens skønne og tætte Krone.

Borchs Kollegium er stiftet 29. Juli 1689 af Højesteretsassessor Prof. Oluf Borch for 16 „fattige, gudfrygtige og lærde Studiosi". Det er særlig for Kandidater og viderekomne, som have Fribolig paa to Værelser i 5 Aar, foruden Stipendium. De 10 Pladser er for Teologer.

Elers Kollegium er stiftet 27. Novbr. 1691 af Højesteretsassessor Jørgen Elers, som et Par Aar i Forvejen havde mistet sine to Børn ved Teaterbranden paa Amalienborg. Det har nu Fribolig for 23 Studerende. Det var i dets Auditorium, at Steffens i sin Tid holdt sine Forelæsninger. De to sidste Kollegier give sammen med Regensen og Universitetets gamle Professorgaarde Store Kannikestræde et Særpræg som Københavns Quartier latin.

Langt yngre er det af Enkepastorinde Hassager i 1897 stiftede Hassagers Kollegium paa Frederiksberg. Det har Bolig og Pengestipendium for 10 Studenter.

Yderligere findes der en Mængde Stipendier og Legater, hvoraf Størsteparten dog neppe kan ventes opnaaede i de første Studieaar, men i disse bestræber Selskabet Philadelphia, der er Studenternes eget frivillige Understøttelsesselskab, sig for at komme de trængende Kammerater til Hjælp.

Men som allerede bemærket, det er langt fra al Nød, der kan afhjælpes.

Nu kommer i næste Maaned et nyt og storslaaet Led ind i Institutionernes Række, G. A. Hagemanns Kollegium i Christianiagade, en skøn monumental Bygning, skænket af Direktøren for polyteknisk Læreanstalt G. A. Hagemann og indeholdende Bolig for 50 Alumner.

Dets Skaber, der har indrettet alt derude med en sjælden Kærlighed og Omhu for Opgaven, har ønsket at den egentlige Skildring af dette nye Ungdommens Hjem først fremkom, efter at det var taget i Brug, og man fik Syn for Sagen, hvordan det kom til at fungere. Men i selve dette Kollegiums Tilblivelse ligger et karakteristisk Træk af Samtidens Historie og Studenterstandens Stilling. Al moderne Komfort og Hygge, alle Nutidens tekniske Bekvemmeligheder pryde dette nye Hjem, hvis kunstnerisk gennemførte Udstyr og fornemme Ro skal lære Beboerne at værne og frede om Begrebet et Hjem.

Der er langt fra Ligbærerlauget til de unge Herrer og Damer, som er til Huse derude i det luftige Østbanekvarter! Der er ogsaa en stor Afstand fra den gamle Regensianertype med den fedtede Slaabrok og den lange Pibe. Men selv paa Regensen er den forsvunden, og ogsaa der gaar der moderne Komfort i de gamle Huse. Hele Studentertypen har ændret sig. Der er gaaet frisk Luft og Idræt i den. Studenterne føle sig mindre som Stand, mere som Personer. Derfor er det ganske i Tidens Aand, at Adgangen til Hagemanns Kollegium ikke alene er begrænset til Studenter og Polyteknikere. Men enhver, der driver et aandeligt Studium, en talentfuld Skribent, en stræbsom Kunstner kan faa Adgang til dette Bolig-Paradis. Kun — og det er det aller smukkeste ved det nye Kollegium — betragtes den Støtte, der ydes den studerende, som et Studielaan, som han, om hans Forhold blive dertil, har en moralsk — ikke juridisk — Forpligtelse til at tilbagebetale Kollegiet.

Det nye i denne Betragtningsmaade: at omgive den ubemidlede studerende med saa megen Hygge som muligt — jeg havde nær sagt Luxus — gøre ham Betingelserne for det daglige Livs Førelse saa lyse som tænkeligt uden samtidig at lade ham føle, at det er en Naadesag, men tvertimod opelske hans Selvstændighed gennem at lade ham være forvisset om, at Taknemmeligheden vil gøre ham det til en kær Pligt at arbejde henimod den Dag, da han kan tilbagegive til andre Kammerater de Goder, han selv har nydt — det er Kongstanken i Hagemanns Kollegium.

Nu fejre de nye Studenter Sommerferien, nogle med at sværme i Præstegaardene — det er maaske gammeldags — andre med at gaa paa Høstarbejde — det er til Gengæld moderne. Men naar alma mater holder Høstgilde og immatrikulerer — ak! alt for mange — Sønner og Døtre, naar Skovene staar i Efteraarets Farveglød, saa begynder Kampen. I gamle Dage bestilte man „ingenting“ sit Rusaar, d. v. s. man lærte af Livet lidt af alt det, der aldrig kan læres af Bøgerne. Nu skal man strax klemme paa, for Tiden er dyr. Men endda raader jeg de Unge til at lukke Øjne og Øren op. Læs god Litteratur, forstaa god Kunst og lær at give Eders Indtryk Form i Samtaler og Diskussioner. Tag fornuftig Del i Studenterlivet, det kan ikke leves tilfredsstillende ved Bøgerne alene.

»Naar Solen trækker sit Hors paa Stald
Og Stjernerne holde Stevne,
Venner ved Venner vi bænkes skal
Og tales ved efter Evne,
Saa vi kan prise med graanet Haar
Studentens Gaard:
Her var vi Brødre, og her var Vaar!«

Det danske Skyttehold. (Træning paa 800 Yards Afstand).

I LEJREN VED BISLEY

Det danske Skyttehold, 12 Deltagere ialt, ankom til London den 6. Juli i 2 Afdelinger, idet de 6 som bekendt havde lagt Turen om ad Wien og der med Ære deltaget i den 6te østerrigske Forbundsskydning og internationale Match, de øvrige 6 derimod rejste direkte over Esbjerg.

Aftalen fra Hjemmet var, at begge Afdelinger skulde mødes i London den 6. Kl. 7.30 Morgen paa Waterloo Station for derfra samlede at køre til Skydepladsen. Wienerafdelingen kom til Stationen et Par Minuter før 8 og da vi ikke saa noget til de andre Danske, afgik vi med Toget 8.05 til Brookwood, den nærmeste Station ved Skydepladsen. Strækningen hertil, der er c. 8 danske Mil, tilbagelagdes paa c. 1 Time. Landskabet med frugtbare Marker, enkelte fritstaaende Træer vexler med smukke Byer, deriblandt den for sine Væddeløb verdensberømte Derby, der nu yderligere har føjet en Automobilbane til sine andre Baner.

Ved Brookwood Station blev vi med Rifler og Bagage anbragte paa 2 Vogne, der kørte os til Skydebanerne. Næppe havde vi forladt den eneste Gade, som Byen har, førend der for os oprulledes et helt nyt Billede, nemlig Lejren ved Bisley. Vi passerede utallige af de hvide, kegleformede Telte og kom efter c. 5 Min. Kørsel til Hovedgaden i Lejren, hvor den ene elegante Bygning afløser den anden. Foran en af disse Bygninger gjør vor Kusk holdt og vi læsser os selv og vor Bagage af. Bygningen viser sig at rumme Kontorer for hele Overledelsen af de engelske Skytteforeninger. Efter at have ventet et Øjeblik bliver jeg præsenteret for Lederen, Oberst Crosse, en ualmindelig flink og elskværdig Mand, der med det samme anviser os vor Bolig — en gammel Træbarak, saaledes som vi hjemme kender dem fra Lejren paa Amager. I denne Barak findes 2 Mandsrum, selvfølgelig udstyrede saa tarveligt som Lejrforhold byde, nemlig med 2 lave Feltsenge med Hovedpude, 2 uldne Tæpper, et Vaskefad af Metal, nogle Søm og Knager paa Væggene — intet Videre. Saadanne Luksusgenstande som Lagner og Haandklæder kendes aldeles ikke. Jo en Ting glemmer jeg dog af Inventaret, en gammel Lygte uden Lys. Næppe var vi komne tilrette under disse uvante Forhold,

førend vore 6 Landsmænd ankom til Lejren og straks bleve installerede i de 3 tomme Rum. Gensynets Glæde var stor, vi vekslede de hjærteligste Haandtryk, ønskede hinanden Velkommen til det fremmede Land, spurgte gensidigt om Nyheder fra Hjemmet og Wienerturen. Dette bragte os til for en Tid at glemme vor Sult; men selv under saa ekstraordinære Forhold kræver Maven sin Ret, hvorfor vi lidt efter begav os til den store Restauration, der findes paa Hovedgaden ligeoverfor Hovedkontoret. Her fik vi i en Fart et Par Sandwiches og et Glas Øl. Den reglementerede Lunch skulde vi have om et Par Timer. Med det samme sluttede vi fast Akkord om vor Forplejning under vort Ophold i Lejren fra Mandag Formiddag til Lørdag Aften. Vi fik Morgenmaaltid bestaaende af Havregrød, ristet, røget Fisk, stegt Flæsk og Æg, Smør og Brød, Kaffe eller The — Kl. 8 Morgen. Lunchen, der indtoges Kl. 1, bestod af kogt, kold Laks med Skiver af raa Agurker til, hvortil lidt Peber og Salt, kold stegt Kylling og Skinke, lidt koldt Bedekød, kogte Pærer og stuvet Frugt og raa Frugt (Æbler og Bananer). Middagen fik vi Kl. $7^1/_2$ à 8 Eftm., bestaaende af Suppe, kogt Fisk, kold Steg med Kartofler og Salat, den evindelige Pudding (som Englænderne kalder alt hvad der er sødt), Frugt, enten Jordbær med Fløde, Æbler eller Bananer.

Alle 3 Maaltider serveredes for 6 Shilling pr. Dag, og vi havde Fornøjelsen at sidde ved vort eget Bord, som vi straks pyntede med et lille Dannebrog, en af Deltagerne havde med fra Wien.

Under dette første foreløbige Maaltid, jeg lige har omtalt, hørte vi ustandselig Knalden af Riflerne rundt omkring os, og længe varede det ikke førend vore egne Skydere var pakkede ud af deres Futteraler og vi alle Mand i Trop begav os ud for at se Banerne, hvor Slaget skulde staa. Et uventet Syn mødte os straks vi havde passeret de sidste Bygninger: foran laa en stor, flad, lyngbevokset Slette med 100 Skydebaner, paa Afstandene 200 til 600 Yards. Ingen Volde og Diger, ingen Træer og Buske spærrede os Udsigten, kun saa vi de hvide Skiver med den runde, sorte Plet bevæge sig op og ned, og rundt omkring Klynger af Skytter, der trænede.

De første vi traf paa Banen var vore Venner fra Norge med deres elskværdige Fører, Guldsmed Fritsch. Han fortalte, at Normændene havde trænet der allerede 1 Uge, og at man for at komme til at skyde skulde bestille Banerne inde paa Hovedkontoret. Der var altsaa foreløbig intet andet for os at gjøre end at orientere os lidt her og navnlig sætte os ind i Markeringen, der foregik forbavsende hurtigt og let. Vi gik saa hjem til den første Lunch, ved Bordet bagved sad Hollænderne, der dog først var fuldtallige et Par Dage efter at vi vare komne, hvilket ogsaa var Tilfældet med de øvrige Borde, hvor Finnerne, Belgierne, Franskmændene og nogle af Amerikanerne sad.

Efter Lunchen fik vi anvist Baner, paa 800, 900 og 1000 Yards Afstand. Her begav vi os straks hen for at begynde Træningen med Militærgeværet. Var Forholdene storslaaede paa de korte Afstande, saa var de meget større her. Vi anbragte os i en Klynge, som vi saa de andre Nationer gøre, og som det ses af Billedet, der netop forestiller det danske Holds Træning paa 800 Yards Afstand, der findes ingen Telte eller Skure, der kan give Dækning for Skytten, al Skydning foregik fra aaben Mark. Under disse Forhold, hvor Afstanden var saa lang ud til Skiverne, var det nødvendigt at være i Besiddelse af gode Kikkerter for at kunne se Markeringen, d: faa at vide hvor Kuglen havde truffet. Derfor saa vi ogsaa rundt omkring os Førerne for de forskjellige Hold være fuldt optagne af at benytte store astronomiske Kikkerter og saa optegne Resultatet i Bøgerne.

I et saadant Øjeblik, hvor vi venter paa Resultatet af et Skud, er Billedet taget. Under denne Træning paa de lange Afstande blev Danskerne hurtig klar over, at vi var Amerikanerne og Englænderne langt underlegne i Vaaben, hvad jeg personlig alt længe havde været overbevist om, og at vore Chancer ved Skydning med Militærgeværet var meget smaa, hvad der jo desværre viste sig at være alt for rigtigt. Naa vi gik imidlertid løs paa Træningen med friskt Mod og enhver anstrengte sig for at gøre sit Bedste. Dagen efter trænede vi paa alle Afstande og var da kommet saa vidt, at jeg kunde udtage de 2 endelige Matchhold, nemlig til Skydning paa 300 Meter i Hold. og til Skydning med det danske Militærgevær paa 200, 500, 600, 800, 900 og 1000 Yards Afstand.

Resultaterne af disse Skydninger skal jeg ikke komme ind paa her; de er jo desuden bekendte nok. Derimod vil jeg nævne at der desuden var Baner til Pistolskydning, løbende Dyr, Salonskydning, saa der var jo noget bestille for en ivrig Skytte. I Lejren fandtes foruden de alt nævnte Bygninger de forskellige Foreningers Klubhuse, hvortil velvilligst var givet os Adgang, Bøssemagerværksteder, store Udstillingstelte fra de forskellige store Vaabenfirmaer, og saa et stort kæmpemæssigt Telt, Paraplyen kaldet, her forevistes levende Billeder om Aftenen, om Dagen musicerede et stort Musikkorps og om Søndagen prædikede ingen ringere end Lord-Biskoppen fra London her. Vejret var meget uheldigt, stærk Vind vekslede med Torden og Regnbyger hver Dag. Derfor er det forstaaeligt, at vi alle trak et Lettelsens Suk, da vi Lørdag Aften sagde Bisley Farvel og flyttede ind til London.

DR. MADSEN.

INDTRYK OG MINDER FRA DYBBØL

Fortalte af C. CASTENSCHIOLD.

(Fortsat).

X.

Som sagt, kom allerede den første Nat Infanteriet, der skulde danne Skansebesætning i Nr. IX. Det skulde have Nattekvarter i Blokhuset; der inde var mørkt som i en Grav. Kompagnichefen bandede som en Tyrk paa, at han rykkede ikke ind i det sorte Hul, før han fik Lys. Vi havde streng Ordre paa ikke at brænde Lys i Blokhuset; hvorledes man har tænkt sig, at Infanteriet ved en Allarmering da skulde finde ud gennem den meget smalle Dør, veed jeg ikke. Jeg fandt det ikke mer end billigt, at Kaptajnen forlangte Lys, og jeg skaffede ham Lys. Men det var stik imod min Ordre.

Herefter blev han helt medgørlig og lovede at støtte mig paa bedste Maade i min fortvivlede Stilling. Overhovedet var det mig en stor Beroligelse at se og tale med Infanteriets Officerer. De hjalp mig efter Evne og med god Vilje.

Vi unge Reserveofficerer af Artilleriet led meget ved ikke at have ældre Officerer at raadføre os med. Ved Fodfolket havde de dog altid deres Kompagnichef at holde sig til. Vi derimod blev sendt ud i en Skanse, snart hist og snart her, og skulde klare os paa egen Haand.

Jeg veed ikke af, at jeg, mens jeg var paa højre Fløj, saa noget til den jourhavende Artillerikaptajn, skønt han opholdt sig i Nr. VI. Og da jeg laa paa Als, kunde der gaa en Ugestid, uden at jeg saa en højere Officer af mit eget Vaaben. Man forstaar, at dette var uheldigt.

Af Befalingsmænd under sig havde Skansekommandøren maaske en Underkorporal, højst en Reservekorporal. De var yngre og ikke mere erfarne end vi selv; saa til megen Støtte for os var de ikke.

Og vore Kammerater saae vi kun lidt til. Ved Afløsningen var der ikke Lejlighed til Samtale; man søgte hurtigst muligt at blive færdig. Vi gik i Almindelighed ud med Ordren: Handl efter Konduite! Og saa maatte vi under Ilden skøtte os selv.

Skansekommandørens Stilling var i det hele taget ikke misundelsesværdig. Maaske var der intet Vaaben, hvor tilstrækkelig Uddannelse savnedes mer end ved Artilleriet, baade hos Mandskab og Officerer. Som før omtalt, havde man indtil 64 kun haft meget ringe Interesse for Fæstningsartilleriet, der betragtedes som noget underordnet.

Hvorledes Krigsministeren overhovedet havde tænkt sig at forsyne Hæren med Artillerioffi-cerer, forstaar jeg ikke. Han kendte dog Stillingen, saavel Dannevirke som Dybbøl og Fredericia, maatte forud vide, hvor mange Officerer der behøvedes. Og saa var der næppe Officerer nok til Feltbatterierne. 3die Batteri, Klein, rykkede i Felten med følgende Officersbesætning: Kaptajnen, en Premierløjtnant, som var sindssyg, og Artilleriets yngste Reserveløjtnant, som kun var uddannet ved Fæstningsartilleriet.

Endnu knappere var Officersbesætningen ved Fæstningsskytset. I Dybbølstillingen var næsten alle Skansekommandørerne Reserveofficerer. Og ganske vist kan man sige, at denne Tjeneste rent teknisk frembyder færre Vanskeligheder end ved Feltartilleriet, hvor man er fuldstændig umulig uden grundig og særlig Uddannelse. Men hverken dette eller den Omstændighed, at Reserveofficererne gennemgaaende gjorde god Fyldest, ophæver de

Ansvarhavendes Forsømmelse: Vi havde alt for faa Officerer, og altfor faa med tilstrækkelig Uddannelse.

Der blev ved Dybbøl kun ringe Afgang paa Artilleriofficerer. Hvordan skulde Stillingen have ladet sig forsvare, hvis et større Tal var gaaet ud som faldne og saarede?

Som det var, medførte dette Faatal af Officerer ulidelige Vanskeligheder for de Overordnede med Posternes Besættelse. Gang efter Gang stod de og vidste ikke, hvor de skulde finde en Stedfortræder for en enkelt Skansekommandør, som uventet fik Forfald ved Sygdom eller paa anden Vis. Og for os yngre var Følgen et grovt Misbrug af vore Kræfter.

Om Dagen sloges vi, om Natten maatte vi tilse Skansernes Udbedring og modtage Ammunition. Vi blev jagede fra Skanse til Skanse, stadig til nyt Mandskab; ja vi maatte kommandere to Skanser samtidig. Det er hændt mig, at jeg, kommende fra Skansevagt i 1ste Linje, har meldt mig ved Kommandoen og strax er bleven sendt ud paa Skansevagt i den tilbagetrukne Linje; derfra igen paa Vagt i Nr. II, og derfra til Kirkebatteriet og Brohovedet samtidig, og saa fremdeles, uden Mellemrum, uden Hvil. Det sled paa Nervesystemet.

En Nat efter en anstrængende Dag modtog jeg fra Artillerikommandoen et Brev med 2 Segl, altsaa til hurtig Expedition. Jeg var saa træt, at jeg faldt i Søvn med Brevet i Haanden; først en Time senere vaagnede jeg op i stor Forskrækkelse. Det var Bud om, at vi kunde vente et Stormangreb den Nat. Heldigvis udeblev det.

Jeg mener ikke, at det var særlig mig, det gik ud over; en anden Officer ved Kompagniet, Løjtnant *Petersen*, havde 15 Dages Tjeneste i Nr. IV, med kun 1 Dags Hvil. Og jeg beklager mig ikke, det var nødvendigt saaledes, eftersom der nu en Gang var for faa Officerer, og een Officers Ukampdygtighed gik ud over alle de andre.

Men det kunde ikke være andet, end at baade vi og Tjenesten maatte lide derunder. Og at der var i den Grad for faa Officerer, kan man dog med Rette bebrejde de Mænd, der bar Ansvaret for vort Krigsberedskab.

XI.

Særlige Vanskeligheder fulgte af den Fejl, at Mandskabet ikke blev afløst samtidig med Skansekommandøren. Da der ikke altid var Officerer til at følge Afløsningen ud, var der ikke sjælden enkelte af Mandskabet, som benyttede sig af det og blev hjemme. Man vidste aldrig bestemt, naar man overtog en Skanse, hvor mange Mand man havde i den. Nøjagtig Kontrol var umulig; skudfri Rum havde vi ikke, og man kunde dog ikke lade Mandskabet stille til Appel under Fjendens Ild.

Det kunde ogsaa give Besværligheder paa anden Maade. Engang fik jeg Extravagt. Officeren havde faaet Mavepine og meldt sig syg med det Løfte til Mandskabet, at det skulde blive afløst samme Aften.

Da jeg indfandt mig i Skansen, blev jeg modtaget med temmelig nærgaaende Krav paa den lovede Afløsning. Jeg svarede, at de maatte vente, til Afløsningen kom; vi kunde ikke lade Skansen ligge uden Besætning.

De gentog imidlertid deres Fordring og trak sig tilbage for at forhandle indbyrdes om, hvad de skulde gøre. Jeg lovede at skyde den første, som forlod Batteriet før Afløsningen var der. Men det er ikke godt at vide, hvad det kunde være blevet til, hvis der ikke til alt Held i Besætningen havde været 6 Mand af min gamle Besætning fra Flankebatteriet paa Als; de lod meget bestemt de andre vide, at de taalte intet Vrøvl, saa længe jeg kommanderede. Og dette virkede maaske nok saa meget som min Trusel. Men vist er det, at man under saadanne Forhold maatte tage Folkene med en fast Haand, om ikke det hele skulde blive til Bolledejg.

XII.

Ogsaa paa andre Maader kunde man komme til at overtage Skansen i Uorden efter sin Formand.

Det meste af den Tid, jeg stod paa venstre Fløj, var det Artilleristerne selv, der sørgede for Skansernes Udbedring. Og de gjorde det godt. Det var jo dem, der om Dagen skulde staa for Skud bag de Volde og Traverser, de om Natten havde udbedret. De regulære Arbejdskommandoer tog det ikke saa nøje, og deres Reserve-Konduktører var temmelig ukyndige i dette Arbejde, mest civile Haandværkere, som tog den Fortjeneste med.

Men det kunde jo ske, at en Skansekommandør enten af Ligegyldighed eller for at vinde en billig Popularitet hos Mandskabet, lod fem være lige med disse Arbejder, saa man ved Overtagelsen fandt Skansen mindre godt istandsat eller Materiellets Fornyelse forsømt. Saa blev den ny Kommandør nødt til at kræve dobbelt Slid af Mandskabet for at faa Sagerne i Orden, og han maatte da med Mandskabets Uvilje betale sin Formands Popularitet.

XIII.

Det var som sagt ikke altid rart for en ung Officer at blive sendt uden Medhjælp ud som Skansekommandør med Ordren: Handl efter Konduite!

Men værre var det, naar man ude i Skansen fik for mange Ordrer, — der ikke altid vidnede om Kendskab til de virkelige Forhold. Over sig havde man først den øverstkommanderende Artillerioffícer. Saa kunde der komme en Adjutant, „udsendt af Overkommandoen". Saa var der den jourhavende Kaptajn. Endelig den Officer, som førte Skansens Infanteri — nemlig naar han var ældre Officer end En selv. I den almindelige Forvirring kunde man, naar galt skulde være, og det skulde det ikke saa sjældent, fra disse tre-fire Steder faa tre-fire indbyrdes modstridende Ordrer paa een Gang.

Ved Skansens Istandsættelse kunde man støde sammen med den Officer, som ledede Ingeniørerne. Han mente jo for det meste, at han som Fagmand var den, der bedst forstod sig paa, hvad der skulde gøres. Og Artillerioffícéren, der kendte Skansen ud og ind, ogsaa i Kamp, tænkte, at det maaske dog var ham, der bedst vidste, hvor Skoen trykkede. Ialtfald var det ham og hans, der kom til at lide under Skansens mulige Fejl og Mangler.

Havde man efter Kompagniets Ordre indsendt Fortegnelse bl. a. over sin Forsyning med Skyts, Lavetter, Værktøj osv., kunde det ske, at Depotkommandøren krævede udleveret, hvad han i sin fjærntsiddende Visdom mente, at man havde for meget.

Kort sagt, der kom alt for mange indbyrdes modstridende Ordrer, og for mange, der ikke stemte med Skansens Velfærd. Hvis ikke alt skulde gaa hulter til bulter, blev man tit nødt til paa eget Ansvar at lade disse Ordrer ophæve hinanden og holde sig til den, der passede En bedst: „Handl efter Konduite!" Den var ialtfald velgørende klar. Og det samme var den altid gældende Ordre: „De skal forsvare Skansen til det yderste!"

XIV.

Jeg har i det foregaaende særlig talt om Skansekommandørernes Stilling. Mandskabet havde det ikke stort bedre. De svagt anlagte og ufuldkomne Værker fordrede uafbrudt stor Arbejdskraft, først til Istandsættelse, saa til Vedligeholdelse. Naar Folkene ikke havde Tjeneste, maatte de arbejde paa Værkerne med Bør og Skovl; det var umuligt at faa givet dem den haardt savnede artilleristiske Øvelse.

Nogle af de bedste Folk vi havde til at begynde med var Holstenerne. Men da Infanteriet hjemsendte sit holstenske og sydslesvigske Mandskab paa Grund af dets Upaalidelighed, blev det ogsaa hjemsendt fra os.

Helt havde man vel ikke stolet paa dem.

Ved Tronskiftet overværede jeg deres Edsaflæggelse foran Sønderborg Slot. Ellers blev Eden aflagt af en for alle, med Haanden paa Fanen hos Infanteriet, paa Estandarten hos Kavalleriet, og hos Artilleriet idet en Mand traadte frem og lagde Haanden paa en Kanon. Men Holstenerne maatte enkeltvis efter-sige Edsformularen, som den Stykke for Stykke blev fremsagt for dem.

Det hed sig dog, da senere Overkommandoen fik Tilladelse til at aabne en Del af de til det tysktalende Mandskab ankommende Breve, at Slægt og Venner hjemmefra tit skrev omtrent saaledes: Lorenz eller Hans — hvad de nu hed — er kommet hjem og gaar omkring, foragtet af alle. Du maa love os, kære Søn eller Broder, at Du ikke handler saa skammeligt og bryder din Ed.

Imidlertid, ved Infanteriet *havde* dette Mandskab vist sig upaalideligt og blev altsaa hjemsendt, ogsaa fra os. Det var dygtige Folk, vi dermed mistede; vi kunde daarlig undvære dem. De maatte nu i en Hast erstattet, dels fra Forstærkningen, dels med uøvet, ungt Mandskab.

Det blev en ufuldstændig og en daarlig Erstatning. De færreste af disse Folk havde før betjent Fæstningskanoner, endsige riflet Skyts. Og for en ikke ringe Del maatte vi endda hjælpe os med Infanterister til Kanonbetjeningen. Selv om de viste god Vilje, var det vanskeligt at lære dem op helt for fra under Fjendens Ild, og dobbelt vanskeligt, da vi havde saa faa Befalingsmænd.

Tilmed var Mandskabet uheldigt stillet baade ved Skansernes Indretning og ved Arten af vort Skyts. Naar vi paa den gammeldags Maade skød over Bænk — med lavt Brystværn — ja selv gennem Skydeskaar, led vi altfor store Tab, baade paa Mandskab og Materiel, overfor det riflede Skyts. Det skød jo baade længere og sikrere end det glatløbede, som hele denne Ordning var beregnet paa.

Vi maatte da paa forskellig ureglementeret Vis se at skaffe ialtfald Mandskabet lidt bedre Dækning. Men det lod sig ikke altid gøre. Følgen blev et uforholdsmæssigt Mandefald, hvilket tillige med de andre Vanskeligheder gav en trykket Stemning.

VX.

Jeg tror ikke, at Forholdene ved Infanteriet var stort bedre. Ogsaa her var vore Vaaben de underlegne. Mod det prøjsiske Fodfolks hurtigskydende Bagladerifler havde vort kun de langsomme Forladerifler, som for en Del var omdannede gamle, glatløbede Geværer af meget stort Kaliber.

Og heller ikke her var der Overflod af Officerer, særlig ikke af de faste. Meget skadeligt virkede den umiddelbart før Krigen befalede Forandring i Hærens Sammensætning. Meningen var ved Udvidelse af Rammerne gennem 4 Stadier at fremstille en krigsberedt Hær af betydelig øget Styrke til Foraaret 64. Men Krigen ventede ikke, til vi var kommet i Orden; vi maatte rykke i Marken med en Hær, hvis gamle Baand var opløst, og de ny ikke bundne endnu.

Officererne fik Mandskab, som var uddannet af andre, og hvis Paalidelighed de ikke vidste noget om. Og Folkene fik Officerer, som de ikke kendte og derfor ikke kunde have den rette Tillid til. Hvor trykkende et saadant Forhold virker til begge Sider under Kamp, veed kun den, der selv har prøvet det.

De højere Officerer følte sig knugede af de store Kommandoer, der blev dem tildelt. Nu skulde de pludselig i Krig føre større Troppemasser, end de nogensinde havde ført Fredstid, endda uøvede Folk, med for faa Befalingsmænd, mod en i alle Maader overlegen Fjende. Det var ikke let, især da de altfor sjælden havde haft Lejlighed til at handle paa egen Haand og ikke var vant til under overvældende Travlhed til alle Kanter at skulle tage en hurtig Beslutning paa eget Ansvar. Tit stod de derfor i afgørende Øjeblikke tvivlraadige og spildte Tiden.

Da jeg var i Familie med Forpostkommandøren og stod Stabschefen ved Artilleriet nær, kom jeg i Forbindelse med en Del af de højere Officerer. Det var mærkeligt at se, hvor forskelligt de uheldige Forhold virkede paa dem; nogle blev langt blidere, end man tidligere havde kendt dem, andre saa irritable, at man knap vidste, hvad man turde sige til dem. Stærkt nervøse blev de efterhaanden næsten alle.

Og der kunde selv blandt Officererne ved Overkommandoen herske en mærkværdig Uvidenhed om de faktiske Forhold. Det var vist den 22de Februar, hvor Overkommandoen var tilstede under den haarde Fægtning foran Stillingen. En af de Tilstedeværende har fortalt mig, at Stabschefen sagde til Overgeneralen: „Man veed jo ikke, hvad man tør gøre, da der ingen Ammunition er i Skanserne." Hertil bemærkede den højstkommanderende Artillerioffícer: „Jeg skal tillade mig at meddele, at der i Skanserne er den normerede Ammunition; befaler Generalen, kan vi begynde Skydningen *strax*!" Og dette var rigtigt.

Allerede den 7de Februar var der i Skanserne den normerede Ammunition; jeg har selv transporteret den derud, og har siden flere Gange gendrevet den urigtige Paastand om Skansernes manglende Ammunitionsforsyning. Men man kunde dog vente, at Armeens Stabschef vidste Besked om et saa vigtigt Forhold.

Man maa udentvivl, trods alle Undskyldninger, bebrejde flere af vore Officerer i 64 Mangel paa Handlekraft. Og man kan heller ikke nægte, at der fandtes Mangler ved deres faglige Uddannelse. Dette havde vel sin Hovedgrund i de *for lave Lønninger*. De uformuende Officerer var i Fredstid nødt til at søge Biindtægter ved privat Arbejde. Uundgaaelig maatte dette virke afledende paa deres Interesse for Tjenesten. De fleste Ingeniørofficerer havde saaledes været sysselsat ved Bygningsvæsen, Vejanlæg og andet lignende, som optog Tid og Tanker og hindrede dem i at følge Udviklingen i deres militære Fag. Ligesaa gik det Infanteriofficererne, der for en stor Del virkede privat som Lærere i Sprog osv. Da Krigen kom, stod de derfor ret fremmede overfor den hurtige Udvikling netop i de sidste Aar, særlig m. H. t. de hurtigtskydende riflede Bagladevaaben.

I Korthed kan Forholdet vel fremstilles saaledes: *Vi* havde en Hær, som Afdeling for Afdeling var sammenblandet af ældre og yngre Aargange Mandskab, alle med gammeldags Vaaben, med kort og ufuldstændig Øvelse, utilstrækkelig Disciplin og stor Mangel paa Befalingsmænd. *Fjenden* havde en Hær, som Afdeling for Afdeling var sammensat af udsøgte unge Folk, gennemgaaende fortrinligt væbnede, alle fuldt uddannede, under fast Mandstugt og rigeligt forsynede med Befalingsmænd.

Selv med lige Mandtal vilde vi altsaa have været de underlegne. Men vi var en lille Stat imod to store; Fjenden var os ogsaa i Mandtal overlegen fra Begyndelsen af. Og mens vi kun i meget ringe Grad var istand til at erstatte Afgang paa Mandskab og Materiel, havde Fjenden let ved øjeblikkelig at erstatte alle Tab.

En stærk permanent Fæstning vilde have opvejet meget af Uligheden. Vi havde — det før beskrevne Dybbøl!

Man behøvede da ikke at spørge om det endelige Udfald, naar Danmark skulde staa ene i Kampen. Det var ikke muligt at begynde Dybbøls Forsvar i nogen munter Stemning. Dog blev der mange Steder taget fat med Kraft; man havde aflagt Ed, og den vilde man holde. Saa maatte Skæbnen raade for Resten.

Afgørelsen tog længere Tid, end mange havde tænkt sig. Enten den prøjsiske Overkommando kendte vor Svaghed eller ej, vist er det, at den foreløbig holdt sig temmelig uvirksom.

XVI.

Uheldigt var det, at vi fem Gange skiftede højstkommanderende Artillerioffícer i Dybbøl-stillingen. Det kunde ikke andet end give Uro og Usikkerhed helt ned gennem Rækkerne.

Den 10de Februar blev Major Lunddahl paa Grund af Sygdom afløst med Oberst *Vahl*. Han fungerede kun i denne Stilling en halv Snes Dage; saa blev Artillerikommandoen ved Dybbøl overdraget Oberstløjtnant *Haxthausen*, og denne blev atter senere fulgt af sin Stabschef Major *Jonquières*, som trolig holdt ud Resten af Belejringen.

Oberst Vahl var en Mand af den meget gamle Skole. Han hang sig i Smaating og forlangte Melding næsten hver Dag. Hos ham maatte man staa ret lige indenfor Døren; naar han, gaaende op og ned ad Gulvet, havde faaet at vide, hvad han ønskede, sagde han: Godt! Saa kunde man træde af igen.

Hans Efterfølger, Oberstløjtnant Haxthausen, var en anderledes Mand. Han var meget venlig, bød Cigar og satte sig ned. Han vilde nok vide Besked, men forstod at skelne mellem væsenligt og uvæsenligt, og man kunde godt faa Lov til at komme frem med, hvad man selv ønskede. Han var en Chef, der holdt paa sine Undergivne; man vidste, at man havde en Støtte i ham; det har stor Betydning for de yngre Officerer. Desværre var han syg fra Tilbagetoget og maatte snart opgive sin Stilling.

Saa kom altsaa Major Jonquières. Han var overordenlig pligtopfyldende og meget hensynsfuld overfor sine Officerer. Der skulde meget til, før han viste Tænder. Overfor mig er det kun en Gang hændt, og det kom af hans Forkærlighed for vort glatløbede Skyts, hvis Udvikling han havde haft en Del at gøre med, og som virkelig ogsaa i sin Slags var udmærket. Han vilde have mig til at skyde over Vemmingbund fra Nr. II med en 48 ℔'s Granatkanon, og blev vred, da jeg mente, at Træfsikkerheden vilde blive meget ringe med den store Elevation, som var nødvendig, om denne Kanon skulde række saa langt.

Engang da jeg meldte mig hos Major Jonquières, kommende fra Skansevagt Kl. 11 om Aftenen, traf jeg ham i temmelig nedtrykt Stemning. En Skansekommandør var blevet syg; „Nu har jeg ikke een Officeer at sende derud istedet," sagde han, „jeg maa give Kommandoen til en Underofficer." „Det kan Majoren let komme over," sagde jeg, „De kan jo give mig Ordre til at overtage Vagten." Majoren blev synlig glad over denne Udvej, men sendte mig først afsted, efterat han gentagende havde spurgt, om jeg nu ogsaa troede, at jeg kunde holde det ud.

Det var maaske for meget Hensyn at tage, men den Slags gjorde, at Major Jonquières blev meget afholdt af sine Undergivne; de mærkede, at han var ikke ligegyldig for deres Velfærd.

Han forlangte meget af os, men kunde det med Rette, da han aldrig sparede sig selv, og ikke krævede mer end det nødvendigste hverken af Hvile eller Bekvemmelighed. Dette betød saa meget mere, som han næppe var synderlig hærdet; han havde i en Aarrække mest været Kontormand.

Som et Tegn paa hans fordringsløse Indretning kan det nævnes at jeg saae, han havde kun 1 Lagen i sin Seng, og det led ikke af Renlighed. Jeg gjorde Nar ad hans Adjudant for det; jeg syntes, det var lige tarveligt nok til Stillingens øverstkommanderende Artillerioffícer.

Jonquières var en alvorlig Mand, men kunde ogsaa skæmte paa den elskværdigste Maade. Da jeg laa saaret efter den 18de April, skrev han et nydeligt Brev til mig med den Tilføjelse, at han haabede, jeg intet havde imod, at man havde erobret min Kasse (med Smør, Ost, Vin osv., som jeg havde faaet sendt hjemmefra den 17de April). da den var til stor Nytte.

Den 16de April fik jeg min sidste Ordre af Jonquières; den gjaldt Udtransport fra Nr. II af to riflede Kanoner, som jeg havde bedt om Lov til at redde fra Ødelæggelse eller Erobring. Da mærkede jeg nok, at han saae skeptisk paa Forsvaret. Senere fortalte han mig, at han den Aften havde meddelt Overkommandoen, at han betragtede Dybbølstillingens Artilleriforsvar hovedsagelig som endt.

Med andre Ord, han gjorde, hvad han kunde, for at vi skulde trække os tilbage i Tide. Men alt var forgæves. Vi veed jo forlængst, at der ogsaa fra andre højtstaaende Officerer skete Henvendelse til Overgeneralen i samme Retning, men denne, der laa syg, turde hverken selv paatage sig Ansvaret eller overlade det til en af de andre Generaler. Han spurgte Ministeriet, og Svaret blev Nej.

Selvfølgelig maa *Lundbye*, som dengang atter var Krigsminister, foruden sit øvrige store Ansvar fra tidligere Tid ogsaa bære Ansvaret for den 18de April; men *Monrad* var dog vist i dette Tilfælde den egentlige Skyldige. Han vilde jo, at vi skulde holde Stillingen til Londonnerkonferencen traadte sammen, hvilket skulde ske den 20de April. Som om ikke Bismarck nemt kunde have faaet Konferencen udsat, hvis Dybbøl ikke var taget til den Tid!

XVII.

Efter de mere almindelige Bemærkninger i det foregaaende vender jeg tilbage til mine egne Oplevelser under Tjenesten ved Dybbøl.

Fra Nr. IX kom jeg over til *Flankebatteriet* paa Als. Det skulde bestykkes med 7 Stkr. 84 ℔'s Granatkanoner Nr. 1 i høj Affutage.

Det var et besværligt Arbejde. Hver af disse Kanoner vejede 8,500 ℔. Ordren lød paa hurtig Udførelse; men Regn og Sne havde opblødt Jorden. Underlagsklodserne kunde ikke bære den store Vægt oppe; de sank i, naar vi skulde flytte Kanonen. Og naar vi tog Kanonen op, som det hedder, sank Kranen i med alle fire Ben lige til Spilbommene.

En Dag kom den øverstkommanderende Artillerioffícer tilstede; det var paa dette Tidspunkt Oberst Vahl. Han syntes, at det gik for smaat, og tog Kommandoen fra mig for selv at lede Arbejdet. Han var Forfatter af Manipulationsreglementet, altsaa Specialist paa det Omraade. Det lykkedes ham at vælte Kranen, og Kanonen sank ned i Lerældet.

Saa forsvandt Obersten med den Bemærkning, at det var et slemt Arbejde. Det vidste vi i Forvejen. Og han havde just ikke gjort det lettere. Nu skulde vi først have Kranen rejst igen og Kanonen gravet fri. Men det gik. Mandskabet tog flinkt fat. Og der var nok at gøre; Batteriet laa urørt fra 61.

En Dag saae jeg Prøjserne sætte nogle Granater i Brystværnet af Nr. X lige paa den anden Side Sundet. Mit Krudtmagasin var af Træ og fyldt med Ammunition; Ingeniørerne skulde have dækket det med Jord, men det var endnu ikke blevet til noget. Hvis nu Prøjserne fandt paa at sende ogsaa mig en Granat, kunde den ved at træffe Krudtmagasinet sprænge det hele i Luften. Jeg blev bange og lod mine Folk tage fat med at klaske Jord paa.

Jeg stod i nogen Afstand med Ryggen til. Pludselig blev der stille: jeg vendte mig om og saae Ingeniørkaptajnen, som skulde have udført Arbejdet. Han tog mig aabenbart ilde op, at jeg selv lod det gøre. „Jeg har stoppet Deres Folk," sagde han, „det er en Skandale, at De tager saa meget Jord fra Marken! Som om den arme Mand [Gaardens Ejer] ikke havde Ulemper nok!" Og saa vendte han sig til sin Konduktør: „Vil De regne mig ud, hvor stort Flademaal der skal udgraves til 2 Alens Dybde for at dække Krudtmagasinet!"

Konduktøren, rimeligvis af Profession Sned-

kersvend, fik sin Lommebog frem og regnede og regnede. Endelig kom Resultatet. „Netop saa meget har jeg befalet mine Folk at tage," sagde jeg. „Har Kaptajnen noget imod, at vi fortsætter?"

Han snurrede rundt paa Hælen og forduftede. „Paa'en igen, Karle!" raabte jeg. Og det kan nok være det gik.

Samme Kaptajn havde været der før; da der kulde sættes Ammunitionshylder i Magasinet. Han vilde absolut indrette dem til 24 ℔'s Ammunition, skønt jeg gjorde ham opmærksom paa, at vor Ammunition, som var 84 ℔'s, i saa Fald ikke vilde kunne komme ind paa Hylderne.

Da han ikke lod til at tillægge dette Forhold nogen Betydning, maatte jeg forsikre ham, at fik vi ikke de rigtige Hylder, vilde jeg rive hele Krammet ned igen øjeblikkelig. For ind skulde Ammunitionen!

Det hjalp. Men det var just ikke Velsignelser, vi to nedkaldte over hinandens Hoveder.

Min Trøst var, at jeg stod mig godt med Mandskabet. Det var for største Delen villige og dygtige Folk. Og da jeg var saa heldig at staa mig godt med Kompagniet, kunde jeg blive af med de enkelte, jeg ikke syntes om, og faa andre i Stedet, mest af dem, der blev udskrevet fra Lasarettet. Paa den Maade fik jeg efterhaanden her i Flankebatteriet en ret udsøgt Besætning; jeg tror ikke, der var nogen bedre i hele Stillingen. Det var mig en Fornøjelse at arbejde med de Folk.

Jeg mødte engang den Officer, der havde afløst mig i Flankebatteriet; han mente, at jeg havde forkælet Besætningen. Det tror jeg ikke, jeg havde. Men jeg havde saa godt som ingen Underofficerer og skulde betjene syv 84 ℔'s Granatkanoner Nr. 1 i høj Affutage med ca. 60 Mand, hvoraf jeg maatte udtage de bedste til Kanonkommandører. Det var under de Forhold nødvendigt for mig at kende hver enkelt Mand og staa mig saa godt som muligt med dem alle.

Gensidig Tillid og Velvilje var uundværlig. Jeg fordrede meget Arbejde, men gav dem det, saa vidt gørligt, paa Akkord. Jeg blev da ogsaa hurtigere færdig end min Nabokommandør, skønt jeg udførte en Del Arbejde, der tilkom Ingeniørerne. Og ved stadig selv at være tilstede under Arbejdet og deltage deri kom jeg til at kende mine Folk og havde aldrig Vrøvl med dem, — medens en af mine Naboer, en fast Officer, maatte rekvirere Haandjern for at klare sig.

Det var kun rimeligt, at jeg til Gengæld for Mandskabets Flid og gode Opførsel værnede dets Interesser, hvor jeg kunde.

En Overintendant befalede mig at udlevere de Tæpper, som en Del af mine Folk selv havde baaret op fra Dannevirke. Jeg svarede, at vilde han have dem, maatte han tage dem; jeg udleverede ikke de Tæpper.

Han tog dem ikke. Derimod rekvirerede jeg 36 Tæpper extra, og fik dem. Mine Folk laa i Kostalden i en gammel Bondegaard; med det Nattelogis ved Vintertid kunde de nok trænge til et extra Tæppe.

Og da jeg hørte, at der var kommet frivillige Gaver af Uldtøj, samlede jeg mit Mandskab og skrev op, hvad hver især ønskede sig. Jeg fik alle deres Ønsker opfyldt; Gaverne maa være indkommet rigeligt. Ogsaa fra min Hjemstavn fik jeg Uldtøj og Tobak m. m., som gjorde megen Lykke hos Folkene. Særlig glade var de for Aviserne — som desværre indeholdt en forkert Bedømmelse af Stillingen.

Som sagt, vi fik arbejdet os fast sammen. Men en kort Glæde fik jeg deraf. Omtrent samme Dag som Batteriet stod færdigt, fik jeg Ordre til at overtage en anden Kommando. Saaledes blev vi Artillerioffícerer jo stadig kastede fra den ene Stilling til den anden, til stor Skade for Tjenesten.

Da jeg i sin Tid rykkede ind i den Gaard, hvor Folkene skulde ligge, kom Bonden farende ud og jamrede sig over den Indkvartering. Man havde bildt ham ind, at Artilleristerne var rene Røvere.

Nu da jeg skulde bort, kom han og bad mig, om han dog maatte beholde sin Indkvartering; det var den behageligste, han nogensinde havde haft. Jeg mindede ham om, hvad han havde sagt den Dag vi kom, og udtalte min Glæde over, at han havde skiftet Mening.

Ellers var det med Sorg jeg forlod Flankebatteriet og mit gode Mandskab der. Baade Folkene og jeg bad, om vi atter maatte komme sammen, men det skete ikke. Siden blev ogsaa Mandskabet splittet ad. Og jeg saae aldrig tiere Flankebatteriet, hvor jeg havde arbejdet fra 11te Februar til 20de Marts 1864, da jeg fik Ordre til at tage Kommandoen i Skanse II, hvor Anker var blevet saaret.

XIX.

Det hedder sig, at Flankebatteriet kom aldrig til Skud, da det blev demonteret af Prøjsernes riflede Skyts.

Det var ogsaa et mærkeligt Batteri, anlagt næsten i en ret Linje, saavidt jeg mindes, med 5 Stkr. 84 ℔'s Granatkanoner Nr. 1 i Fronten og 2 paa de svagt tilbagebøjede Flanker uden Traverser. Der burde været mindst een Travers for hver 2 Kanoner.

Syv saadanne Kanoner indtager en anselig Plads i Længden og frembyder et stort Maal for en Fjende, der kan, om end ikke ligefrem enfilere, saa dog skyde skraat ind fra højre.

Man havde ikke tænkt paa det langtrækkende Skyts, der kunde indskære sig i Egnen om Randsgaard eller Ravnskobbel og derfra tage Batteriet under Behandling, uden at dette var istand til at svare.

Hvad hjalp det, at hvert Lag fra Batteriet udslyngede 400 ℔ Jern, naar det kunde demonteres blot af 1 à 2 12 ℔'s riflede Kanoner, og det paa Afstande, hvor de 84 ℔'s Granatkanoner ikke kunde virke.

I 48 vilde dette Batteri have været noget værd. Ikke nu.

XX.

Samme Dag Major Lunddahl som højstkommanderende Artillerioffícer i Dybbølstillingen kom til Sønderborg, gik han hele Skanserækken paa Dybbøl Bjerg igennem med sine Officerer. Da han kom til venstre Fløj, udtalte han: „Nr. I og II er meget udsatte; saafremt Prøjserne anlægger Batterier med riflet Skyts paa Broagerland, vil de kunne beskyde Skanserne paalangs og ødelægge dem."

Lunddahl fik Broagerfronten forstærket i Nr. II, medens man ikke fik Tid til at kassemattere de Kanoner i Nr. I, som skulde have virket mod Broager.

Vi unge saae paa hinanden og gik og gættede paa, hvem af os der skulde have disse Kommandoer. Ingen af os var lysten efter dem. Det blev *Anker*, der fik Nr. II.

Naar han kom derud, veed jeg ikke. I Løbet af Januar afgik der Transporter af Mandskab og Materiel til Dannevirke, og sidst paa Maaneden blev Anker og Schønheyder sendt derned.

Schønheyder var syg og naaede ikke længer end til Lasarettet i Flensborg. Anker derimod fik Kommando paa Holmen i Slesvig By og skiftede den 3die Februar nogle Skud med Fjenden. Ellers har jeg intet hørt om hans Virksomhed dernede. Men paa Flankebatteriet fik jeg siden 11 Mand af hans Besætning fra Holmen; de fortalte, at Anker havde gjort forgæves Forsøg paa at faa Batteriets Kanoner med op til Dybbøl, og at han undervejs paa Tilbagetoget var blevet borte for dem.

Formodentlig har han faaet Kommandoen i Skanse II den 6te eller 7de Februar, omtrent samtidig med, at jeg fik IX og X. Den 20de Marts Kl. 4 om Eftermiddagen fik jeg Ordre til at tage Kommandoen i Nr. II. Anker var den Dag som let saaret afløst af Løjtnant Petersen fra Nr. IV, hvem atter jeg afløste.

Faa Dage efter meldte Anker sig til Tje-

neste igen. Fra den Tid af og Belejringen ud skiftedes han og jeg til at have Kommando i Nr. II. Den af os, der ikke var i Nr. II, havde som Tjeneste i anden Linje Kommando i Kirkebatteriet paa Als og senere tillige Inspektion i N. Brohoved.

XXI.

Jeg mindes Anker fra den Tid, vi sammen kom til Sønderborg, som en temmelig høj Mand, vel voxen, mørk, med krøllet Fuldskæg. Hudfarven noget ufrisk. Han var da 32 Aar gammel (efter biogr. Lex.), havde forsøgt sig ved Landvæsenet paa sin Fødeø Bornholm og siden i København gennemgaaet den toaarige Skole for Artilleriets Underofficerer, hvorefter han fik Ansættelse som Sekondløjtnant ved Bornholms Milits. I 1860 havde han giftet sig og med sin Kone faaet en Gaard i Rønne; da dette Ægteskab snart efter blev opløst, havde han en Tid forsøgt sig som Skuespiller ved Alhambra-Teatret i København.

Herfra kom han, da han i 1863 under de truende Krigsudsigter meldte sig som frivillig og blev ansat ved 4de Fæstningskompagni, hvor jeg gjorde hans Bekendtskab.

Jeg er tit blevet spurgt om Anker og mit Forhold til ham. Da han er død for mange Aar siden, og jeg selv er en gammel Mand, tænker jeg, at jeg nu kan besvare Spørgsmaalet uden at blive misforstaaet.

Før vi kom til at skiftes i Nr. II, havde jeg kun meget lidt med Anker at gøre; i den Tid, da vi laa ledige, saa godt som intet. Jeg veed kun, at han for det meste var at finde paa Reimuths Hotel eller i Klubben, hvor Officererne søgte hen om Aftenen for at faa Tiden til at gaa. For Resten benyttede Kaptajn Bartholin ham paa Kontoret, skønt Anker med sine væsentlig paa Elevskolen erhvervede Kundskaber ikke egnede sig for den Slags Arbejde. Men han blev af Kaptajnen som en Slags fast Officer behandlet med adskillig større Hensyn end vi Reserveofficerer. Anker vilde Kaptajnen f. Ex. nok sidde tilbords med, derimod ikke gerne med os.

Da Major Lunddahl overtog sin Post og satte Artilleriet i Arbejde, fik Anker det Hverv at modtage Materiel i Alsbatterierne, medens jeg, som før nævnt, havde med Udtransporten at gøre. Det kom her til et lille Sammenstød imellem os. Han var ikke meget ivrig med sin Del af Arbejdet, og jeg har maaske paatalt det noget tydelig; ialtfald blev der lidt Mundhuggeri, hvorunder han bl. a. kaldte mig „en arrogant Hund". Det gjorde ikke Forholdet varmere. Vi talte ikke stort sammen, var vel ogsaa af altfor uens Karakter.

Allerede den Gang jeg kom ud til Skanse II, var Anker en berømt Mand. Flere Forhold gjorde, at hans Navn var det eneste i den Krig, der blev rigtig kendt og yndet af Folket. Han kommanderede jo fra først af i den Skanse, der paa Grund af sin Beliggenhed var mest udsat, og dog paa Grund af sit riflede Skyts istand til i nogen Tid at holde Kampen gaaende. Uvilkaarlig gjorde man da baade her og paa fjendtlig Side ham og Skansen til Et. Aviserne var fulde af Beretninger om ham; man mente, at naar han ikke var i Stillingen, faldt det hele sammen.

Engang i April kom en Officer ud til Skanse II og spurgte Vagten for Gevær, om Løjtnant Anker var i Skansen. „Nej," sagde Vagten, „det er Løjtnant Castenschiold." „Ham kender jeg ikke og bryder mig ikke om at gøre hans Bekendtskab," var det Svar, som foer Officeren ud af Munden. Hvortil Soldaten bemærkede: „Men vi, hans Mandskab, kender ham."

Officeren har selv senere fortalt mig Historien med den Tilføjelse, at han efter dette Svar var gaaet flov bort.

I Bladene hed det bl. a., at Anker nægtede at lade sig afløse fra sin Skansevagt. Det mærkede jeg ikke noget til i den Tid,

vi skiftedes. Det hændte, at han den Dag, han skulde afløses, allerede Kl. 5 om Eftermiddagen sendte mig sin Ordonnans med Bud, at jeg maatte komme hurtigst muligt. Og jeg rykkede altid strax ud, medens han paa sin Side gerne lod mig vente til ca. Kl. 11 om Aftenen.

Her som overalt gælder det, at den, der vil skrive Dybbøls Historie efter Aviserne, kommer galt afsted. Det meste af, hvad der stod i dem, var Løgn.

Jeg tror det var den 14de April, jeg kom ud for at overtage Skansen, og Anker gik Ronden med mig. Med et Smil sagde han: „Naa, lille Castenschiold, hvorledes synes De, Skansen tager sig ud? Mig synes, den er godt pyntet. Vi sees vist ikke saa snart. Hvor tror De, De kommer hen?"

Hvortil jeg svarede: „Enten mod Syd eller tilvejrs." „Farvel," sagde han, „det tror jeg med."

Men Anker maatte afløse mig endnu en Gang. Det var, saavidt jeg husker, den 16de April ca. Kl. 11 om Aftenen, kan kom derud. Da jeg viste ham Skansen, som ikke saae godt ud, sagde han: „Fy for Satan, det gaar ikke." „Ja nu Farvel," sagde jeg; „det var nok et uventet Møde."

Jeg gav ham Haanden til Afsked; han saae meget alvorlig ud.

Derefter saaes vi ikke, før jeg tilfældig mødte ham i København en Dag, efter hans Hjemkomst fra Fangenskabet.

Anker blev som bekendt taget til Fange den 18de April. De Prøjsere, der gik mod Skanse II, havde Ordre til at tage ham levende, sagde man. Under Fangenskabet blev der gjort megen Stads af ham, skønt han ikke forstod Tysk. Han modtog bl. a. en anerkendende Adresse fra fjendtlige Officerer. Og han og Rasmus Nellemann er de danske Hovedskikkelser paa den prøjsiske Sejrssøjles Relief af Skanse II's Erobring.

Da jeg efter den 18de April laa saaret paa Lasarettet i København, havde jeg en Del Besøg, men jeg mærkede nok, at de fleste kom for at høre noget om Anker. Dekoreret var han blevet allerede under Kongens Besøg i Stillingen. Ved sin Hjemkomst blev han Genstand for almindelig Hyldest. Hans Portræt blev malet og senere købt af Frederiksborgmuseet, og der blev overrakt kam en Æressabel, tilvejebragt gennem Nationalsubskription; den hænger nu ved Maleriet. Damerne var rent vilde efter ham, og han kunde ikke gaa paa Gaden uden at blive tiltalt af Folk, der smigrede og trakterede ham.

Paa hans videre Bane har jeg ikke fulgt ham. Jeg fik en anstrængende Virksomhed ude paa Landet, som i mange Aar optog mig helt. Men jeg var med ved Ankers Begravelse i 1876. Det var paa Garnisons Kirkegaard; der var mange flere Mennesker, end Kapellet kunde rumme, og blandt dem, der maatte staa udenfor, var jeg, saa jeg hørte ikke Talen.

Siden har man talt om, at Anker i sine sidste Leveaar led Nød. Det hørte jeg ikke noget til. Da jeg sidste Gang talte med ham i København, efter hans Hjemkomst fra Fangenskabet, havde han Penge nok. Han fik sin Afsked med Premierløjtnants Karakter, havde en Pension paa 1200 Kr. og en lønnet Plads ved Laboratoriet; blev ogsaa paa anden Maade støttet.

Derimod hørte jeg, at han søgte mindre godt Selskab og tilbragte sin meste Tid paa Kafeer. Han har vel næppe haft Karakter til at taale al den Virak, man ofrede ham. Han var, saa længe jeg kendte ham, paa ingen Maade forfalden, kun efter mit Skøn noget let — en ikke meget tænksom, ikke meget kundskabsrig, men godhjertet Svend. At se til var han baade kønnere og mere militær af Holdning end paa Frederiksborgmaleriet, hvor han fremstilles i Kappe, staaende ved en 84 ℔'s Granatkanon bag et pynteligt Jordbrystværn med Skansekurve og Skydeskaar — vist fra faste Batteri paa Amager!

For nogle Aar siden saae jeg Ankers Grav. Den laa uden omhyggelig Røgt. Det synes mig usømmeligt. Var Anker et Meteor, saa var han dog som saadan usædvanlig glimrende. Og har Nationen saaledes overøst en Mand med Æresbevisninger i levende Live, bør den holde baade hans Grav og hans Navn i Ære efter Døden.

Den Ære man fra alle Sider viste Anker, har jeg aldrig misundt ham, selv ikke da han stod i Lyset og jeg i Skyggen. Min Virksomhed ved Dybbøl er senere blevet mer end tilstrækkelig paaskønnet, og allerede under Krigen havde jeg den Tilfredsstillelse at blive anerkendt af min Chef og mit Mandskab.

Daværende Major Jonquières har privat meddelt mig, at det var hans Skyld, jeg ikke blev dekoreret før den 17de April 1864; han var af Princip imod Dekoration. Derimod indstillede han mig to Gange til Kaptajn; det blev afslaaet. Senere tilbød Kongen mig Kaptajns Karakter; da nægtede jeg at modtage den. I mine unge Dage vilde jeg gærne have have været Kaptajn paa min Chefs Indstilling.

Da jeg fik Ordre til i Ankers Forfald øjeblikkelig at overtage Kommandoen i Nr. II, var det med den Tilføjelse, at man ikke et Minut havde været i Tvivl om, at man burde betro mig den Kommando. De Ord glædede mig, ligesom mit Mandskabs Bøn om at maatte følge mig derover.

Jeg har nævnt disse Ting, for at man skal forstaa, at jeg ikke misundte Anker hans Udmærkelser.

Derimod er der een Ting, jeg har haft vanskeligt ved at tilgive ham. Det er hans Forsømmelse af Brohovedet i den Tid, vi skiftedes til Kommando der. Dette Punkt skal jeg senere vende tilbage til. (Sluttes.)

DE HVIDE PALADSERS BY.

FRANCO—BRITISH OG STADION.

London i Juli.

Udstillingens Portal.

DER lever ikke det Menneske, som nogensinde har set en Stor-Udstilling. Ikke blot bliver den aldrig færdig: The francobritish Exhibition, der aabnedes tidlig i Foraaret, mangler endnu adskilligt i retskaffen Fuldførelse. Men hvem har nogensinde virkelig gennemgaaet det Mylr af Kunst og Humbug, Arbejde og Gøgl, sindrig Opfindsomhed og fræk Reklame, som tuer sig sammen i et af disse moderne Verdensskuer? Man blader det igennem som et Barn kigger i et stort Billedværk. Man henrives, trættes, imponeres, irriteres. Det Hele er saa meningsløst! Er ikke hver Verdensby i vor hastige Samfærdsels Tidsalder ogsaa en Verdensudstilling! Udvexles ikke øjeblikkelig hver ny Opfindelse, hver opdukkende Kunstretning, hvert forrykt Indfald! Agenterne melder sig virkelig næste Dag med de fristende Tilbud — og inden Aaret er omme faas det Hele til stærkt nedsat Pris . . . Alligevel møder Udstillingerne i hastig Række: Berlin, Chicago, Paris, St. Louis, Liège, London. Verden har en besynderlig Trang til disse voldsomme Arbejdsanspændelser, disse vanvittige Luxus-Legetøjer, som med Udøsning af Millioner rejses halvt — og rives ned inden Aaret skifter — disse drabelige Fantasier og skjønne Drømme, disse Digte i Kalk og Jærn!

Nu, der ligger dog en Idé i den hvide By. Ikke blot Ententens broderlige Endrægtighed, som vel vil holde længere end den overnaturlige Dobbelt-Statue af Smør paa Canadas Udstilling, der viser Præsident Fallières Møde med Kong Edward paa Udstillingens Grund. Ententen var den gunstige Jordbund, den givtige Reklame; Republique Françaises Begyndelses-Bogstaver, som Londoner-Vittigheden tidligere vilde vide betød:

Court of Honour.

Raadden Fisk! er i disse Tider et højfint Stempel overfor Englands Millioner, og Fransk-mændene har, i det mindste for en Overgang, opdaget, at deres Kanal-Naboer ikke blot er en Samling stortærnede Stokfisk med grønt Slør om Stanley-Hat og magre Misser, der brækker gyseligt paa det Franske. Ideen var mere end denne venskabelige Sammen-komst ved et Verdensmarked. Det skulde være et Møde, en Prøve, en fredelig Kamp mellem de to Verdensbyer, de to Nationer, de to Racer, der i Virkeligheden er adskilte af saa meget, meget mere end Kanalens stride Strøm.

Gennemførtes nu denne Ide? I det mind-ste delvis, ja! Det herlige Kunst-Palads byder i sine Dobbelt-Fløje en mærkelig fængs-lende Sammenstilling af det højeste de to Folk kan byde i Maleri og Skulptur, interes-sant som en Billedbog, i hvilken de har prentet deres dybt forskellige Idealer, Sæd-vaner, Lyster — og mange Afskygninger er der lige fra den ladylike Salmebogs-Engel til den nøgne Absint Fantasi —; dobbelt værdi-fuld ved den sjældne Mesterskabsprøve. I hvilken Franskmændene sikkert sejrer. Eng-lænderne har klogt taget deres ældre Skole med, der uanfægtet vil blive staaende, sam-let om Navnene Gainsbourugh (hvis „blaa Dreng" udstilles), Reynolds, Constable, Tur-ner. Franskmændene nøjes med Tiden fra Courbet, Manet, Bastien Lepage, Corot, Rous-seau — men føler vi os ikke her ovenfor en af Verdenskunstens afgørende Stortider . . . som nu iøjnefaldende ebber ud.

Noget mindre haardnakket forekommer Konkurrencen i det Kunsthaandværk, hvor dog begge Lande saa ofte har stridt med skiftende Overlegenhed, Franskmændene som Førstemænd ved Stilens fine Lethed og lige-som leende Ynde, Englænderne indtagende ved denne solide, rige og sobre Smag, der har det grundmurede, komfortelskende Hjem som Baggrund. Man møder kun sjældent her de Nydannelser, som undertiden fik det til at sitre overdaadigt overrasket gennem Tilskueren paa Pariser-Udstillingen sidst, men sikkert skjønne og kostelige Sager. Og sandelig Moder af en lyrisk Flugt, en sart og dristig Rythme — i Sølv og Silke, i Kniplinger, i strunk Brokade og flygtigt Flor; ja, hvilken Kolorist maa ikke saadan en Skræderkunstner være, hvilken Digter, paa en Gang sandhedskær Realist og døl-gende Romantiker!

Fuldt fagkyndige Damer tilkendte her Paris en ærefuld Førstepris. Til Gengæld hævder England sig overmægtigt i Maskin-hallen med dens skinnende, klaprende, brum-mende og larmende Bestier, hvor haarfint urværkssikre Franskmændenes Motorer og skarptandet glubske deres Kanoner ogsaa var — noget Djævleskab maa der jo helst være med i Laget, naar Franskmænd rigtig skal hævde sig. Men Champagnehusenes kølige og gyldent grønlige Grotter, Scenerne fra Høsten, de dunkeltblanke Klaser og bob-lende Persekar og hemmelighedsfuldt stille Kælderrum med de lange Rækker af smukt og kostbart mærkede Fade, se dem er Frans-mændene jo ene om.

Men i Koloniernes Gade hører Konkurren-cen op. Der kan Frankrig længe nok bygge malerisk mauriske Paladser fra Algier og Tunis — og lokkende er de med deres san-deltræduftende Boder, med deres orientalske Tæpper og tunge Metalbroderier og form-skønne Metalarbejder, blændende som de hvidskæggende, brune Sheiker, der selv er frækt forfarne Udstillingsgenstande — eller rejse Templer af rødt Lak og rigt forgyldte Dragesnoninger fra fransk Indo-China. Her knejser paa Englands Side Kanada med sine Dynger af Huder, sine Pyramider af Frugter, sin frodigt friske Dekoration med fulde Ax, under hvis Buer en levende Bæverflok ses i flittigt Dæmnings-Arbejde, og Stimer af Lax gaar i det grønne klare Vand, hvor Fiskerflotiller flokkes, og den urmægtige Bøffel flygter fjærnt for Damp-plovens Hvin henover de milevide Marker . . .

Det er den ny Jords æggende Sange. Og er det ikke nok, saa aabne Øjnene her i Australiens Kæmpehal med ny Frugt og nye Huder og Uld bygget op i hele Huse og Strudsfjer og sorte Opaler. Dette er allerede Mærkelighedernes Land, se blot Kæmpeskildpadder og Kænguruer og Pelikaner og kend Gummiplanternes gennemtrængende sødlige Lugt. Men endda er Indien tilbage, Bomuldmarkernes og Teplantagernes Indien, selve Æventyrets Verden, hvis hede og stærke Kryderduft pirrende mærkes gennem al Verdensbyens tunge Taageluft.

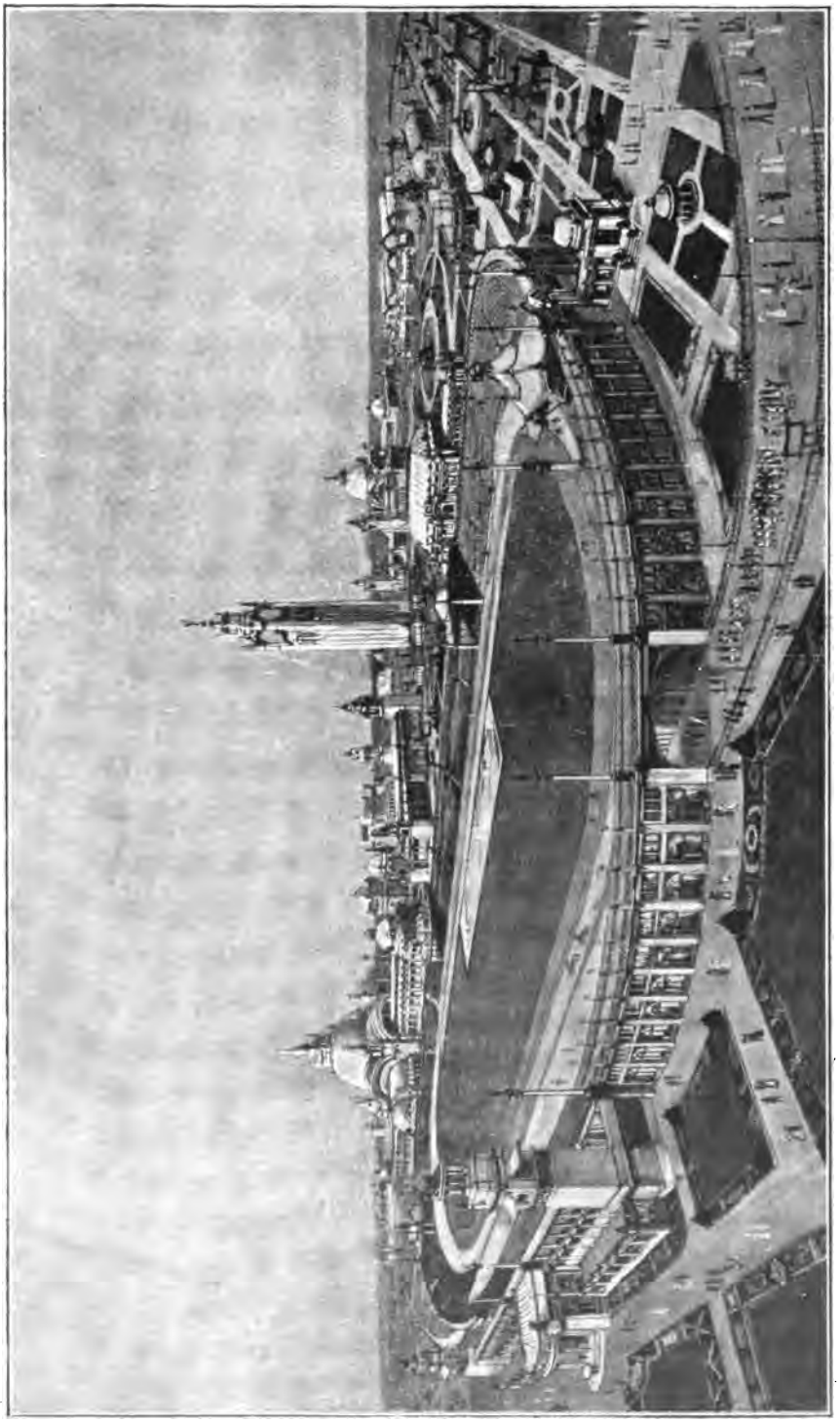

Udstillingen med Stadion i Fugleperspektiv. (Det store Midtertaarn er endnu ikke opført).

Garden Clubs Bygning.

Indien har desuden givet Udstillingen dens prægtigste Parti, dens Court of Honour, hvis hvide Fladers rige Dekorationer, lette som et underfuldt Kniplingsflor, — hvis slanke Tinder og luftige Pavilloner og kunstfærdige Broer spejler sig i den stille Sø, de helt omslutter, og hvis Kanaler snoer sig ud gennem Udstillingens djærvt farvestærke, fornemt sammensøgte Blomsterrigdom, som næppe nogen tidligere Udstilling har kunnet opvise Magen til. Dobbelt virkningsfulde mellem disse andre hvide Paladser, hvis Paavirkning fra fransk Rokoko er letkendelig i den elegante Nydelighed, denne flygtige Finhed og rige Indfaldsrigdom. Har der nogensinde været en mere slilfuldt gennemført Udstilling!

Men nu de Udstillings-Tillokkelser, der altid danner en saa væsenlig Part af et Udstillings-Program? Jo, de er her ganske som de skal være. Her hæver Flip-Flap'en sine lange Staalarme fra liggende Vægtstang-Stilling til Rundetaarnshøjde, glidende forbi hinanden som hilsende med deres franske og engelske Fag, medens Passagererne i Staaltraadsburene — som tre-etages Sporvogne — yderst paa Stængerne med gysende Behag stirrer ud over Udstilling og By. Og der er en Kæmpe-Rutschbane, hvis Vogne suser, medens Passagererne hviner, gennem hele Carl Lundske Fjældlandskaber og Tunneller. En idyllisk irsk, gammel Landsby med larmende sorte Senegalesere, der kan al den vilde Exotisme, man nu en Gang kan forlange af den Slags behændigt iscenesatte Trupper og alligevel mindre end de Indiere og Singhalesere, hvis Fakirdjævlerier og Trolddomskunster akkurat egner sig for et større Publikums kunstneriske Behov og Trope-Fantasi. For Resten skulde det synes at være nok med de Elefanter og Kameler, der færdes som Ridedyr ude paa Udstillingen, saa vel som de Rikshaw-Mænd, der gyldentbrune og grinende triller med deres lette Vogne gennem Udstillingen og giver en munter Tropetone til Promenadernes øvrige brogede Færdsel.

Og endda har vi slet ikke omtalt dette

vældige Stadion, som med sin Plads til c. 130,000 Mennesker, der forventedes samlede til de olymiske Lege, skulde være saa væsenlig et Trækplaster for den hele Udstilling. Den blev det ikke. Og det er kun godt. For Tanken med de olympiske Lege og deres gode Mening, som Ideens oprindelige Fornyer just har udviklet, er den at hævde den rene og fornemme Idræts ædeltmenneskelige Ideal — med Tilknytning til det klassiske Hellas — overfor den fagmæssige Sport og Spil og Spænding, der æder sig ind i den megen moderne Sportsgalskab. Derfor skulde Præmierne kun være pekuniært værdiløse Ærespræmier og Tonen kendetegnes ved at f. Ex. Musiken til Præsentationerne kun burde være ren, opløftende, klassisk Kunst. Idrættens oprindelige Slægtskab med Muserne og Gratierne maatte ikke tabes af Syne.

Lyder dette overspændt? Maaske. Ikke desto mindre var der netop noget af denne Stemning ved de forrige olympiske Lege paa det skjønne athenske Marmorstadion, hvor der vel var Plads til mange Mennesker, men hvor hver Øvelse kunde ses og blev set i den tindrende klare Luft . . . Her smækkede Orkestret de sidste Døgnmelodier ud, medens Folk sprang i Vandet og flere Hold gjorde Gymnastik, og Fodløbere for afsted osv., altsammen paa en Gang, saa intet saas rigtig, og Folk i Grunden kun morede sig, naar der var et rigtig rask Cycleløb eller anden spændende Sport — saa fjærn fra Idræt som mulig. Med Glæde iagttog man, hvor smukt den nordiske Gymnastik hævdede sig — om der end mildest talt kan være Tvivl om Præmie-Ordenens Rimelighed — og især hvor brillant vore Damer virkede i Sammenligning med deres engelske Kolleger.

Men som Helhed var denne Kæmpe-Cirkus, tænkt og for-

Det indiske Palads.

met som en Udstillings Reklame, grundig forfejlet. Det kan være nyttigt at faa det sagt rent ud.

— — Og Udstillingen behøver aldeles ikke denne Reklame. Den er bleven en Sejr ved sin Skjønhed og ved sin Idé.

Skal vi en Gang have den Udstilling, som grundigt overvejes, bør den — med samme klare Forstaaelse af den internationale Udstillings absolute Uoverkommelighed — begrænses til en nordisk Udstilling, der alene vil have Værdi for os og den Verden, vi gærne skulde have som Tilskuere. Men dermed er ganske vist givet, at Sagen nødvendigvis maa henlægges, til der kan blive ærlig Tale om en i det mindste noget inderligere nordisk Entente.

CHR. GULMANN.

I Rickshaw.

YOGHURT.

Af Dr. med. AXEL BORGBJÆRG.

TYKMÆLKEN er kommen på mode, dog navnlig en fra Østen indført tykmælk, den såkaldte yoghurt (eller yahourt).

Denne tykmælk er dog ikke noget nyt; tværtimod synes den fra historiens ældste dage at have været et yndet og skattet fødemiddel i Østerlandene.

Den omtales således i Bibelens 1ste mosebog, idet den hører til de retter, Abraham i Mamrelund bød de 3 mænd, der kom for at forkynde ham, at Sara skulde føde en søn, og senere i 5te mosebog nævnes den blandt de ting, folket skulde være Herren taknemmelig for.

Også grækerne og romerne kendte tykmælken, som de anså for at have nærende og styrkende egenskaber, ligesom den undertiden anvendtes som kurmiddel under navn af „skiston".

I vore dage hører gæret mælk til den daglige kost i mange vestasiatiske, afrikanske og østevropæiske lande. I Ægypten, Palæstina og Syrien kaldes den „leben", i Anatolien, Tyrkiet og Bulgarien „yoghurt" (eller yahourt), i Armenien „matzoon", på Sardinien „gioddu", i Rusland „prostokvasha", i Indien „dahi", i Nordafrika „raiel". Også blandt negrene i Afrika skal den være i brug. I alle disse lande anses den for et sundt og nærende fødemiddel, og visse steder anbefales den også ved nogle sygelige tilstande, navnlig ved tarmlidelser, idet den antages at støtte fordøjelsen.

Medens forskellige andre sorter gæret mælk tidligere er taget i lægekunstens tjeneste, således særlig „kefyr" og „kumys", der skyldes en bestemt fra Rusland indført svamp, og en tid lang brugtes meget, navnlig i Tyskland, til dels også her hjemme, hvor den dog atter er gaaet fuldstændig af brug, måske særlig på grund af dens noget besværlige fremstilling, er det først i de senere år, yoghurten er kommen på mode.

Det er særlig den bekendte videnskabsmand, Metschnikoff, ved Pasteurinstitutet i Paris, der har virket for dens udbredelse, idet han er bleven greben af vild begejstring for denne tykmælk, som han anser for at have en overordentlig stor betydning for menneskeheden.

Metschnikoff er nemlig en meget ivrig tilhænger af en særlig i Frankrig herskende lære om forskellige sygdommes afhængighed af gæringer i tyktarmen, idet der ved disse skal dannes giftige stoffer, som opsuges i legemet, forgifter det og derigennem fremkalder sygdommene, blandt hvilke den såkaldte urinsure diatese, gigten, forskellige nerve- og hudlidelser, åreforkalkning m. fl. kommer i første række. Han har derfor stræbt efter at hindre disse tarmgæringer — ikke alene de sygelige gæringer, men ogsaa dem, man hidtil har anset for normale, skal efter nogle forskeres mening, således Combe's i Lausanne, kunne fremkalde selvforgiftning — og har søgt at opnå dette, dels ved at give en føde, der ikke fremkalder sådanne gæringer, dels ved at tilføre antiseptiske stoffer. De sidste har dog stadig vist sig så godt som uvirksomme, hvorimod man kan opnå temmelig gode resultater ved en hensigtsmæssig kost, den såkaldte lacto — vegetabilske ɔ: en kost, der består af mælk med de deraf fremstillede produkter (smør og fløde) samt vegetabilier, men uden fisk og kød.

Nu mener Metschnikoff imidlertid i yoghurten at have fundet et meget virksomt middel i sin kamp mod tarmforgiftningerne, autointoxikationerne, som de kaldes.

Den tykmælk, Metscnikoff har benyttet til sine studier, er den fra Bulgarden indførte yoghurt. Som al tykmælk dannes den ved

indvirkning af mælkesyrebakterier, som omdannner mælkesukkeret til mælkesyre, der da fremkalder en fældning, koagulation af mælkens æggehvide, samtidig med at mælken opnår en mer eller mindre høj surhedsgrad.

De bakterier, der danner mælkesyre, er i i de forskellige lande af en noget forskellig art.

I Bulgarien dannes yoghurten ved indvirkning af et gæringsstof, det såkaldte Mayaferment, som efter Grigoroffs undersøgelser indeholder en række mælkesyredannende bakterier. Blandt disse er „bacillus bulgaricus", også kaldet „bacillus Massol" den stærkeste; dog findes der også i Mayafermentet nogle gærsvampe og andre bakterier, af hvilke Metschnikoff dog anser nogle for at være mindre heldige.

Han har derfor søgt at fremstille et præparat, som var befriet for alle ulæmper uden at miste Mayafermentets gode egenskaber.

I dette øjemed har han benyttet den nævnte stærke mælkesyrebakterie „bacillus bulgaricus", men da denne indvirker på mælkefedtet, som den, om end i ringe grad, forsæber, hvilket giver mælken en lidt sæbeagtig smag, har han tilføjet en i vor sædvanlige tykmælk værende bakterie, den såkaldte „bacillus paralyticus", som giver mælken en særdeles behagelig smag.

Dette præparat kaldte Metschnikoff „lactobacilline" (lac = mælk), og med dette har han udført sine forsøg på Pasteurinstitutet, ligesom Combe i Lausanne har benyttet samme præparat.

Den bulgarske yoghurt tilberedes på følgende måde: Sød mælk inddampes ved kogning til sit halve rumfang og afkøles da til 45° C.; der tilsættes nu Mayaferment, 5 gram til 1 liter mælk, og man lader mælken henstaa saa vidt muligt ved samme temperatur, derfor helst i selvregulerende termostat (ɔ: varmekasse). Bruger man lactobacilline i stedet for det oprindelige Mayaferment, behøver man ikke forud at inddampe mælken, men giver den kun et kog i 3 minutter, afkøler den da til 45° C., omrører den kraftig med fermentet, som i forvejen er udrørt i lidt mælk, og hensætter den i termostat ved 45°, hvor den da i almindelighed bliver færdiggæret på 8 timer.

Den noget indviklede tilberedningsmåde, navnlig brugen af termostat, gør det lidt vanskeligt at lave yoghurten i private husholdninger; dog vil den med nogen påpasseighed nok kunne tilberedes i en almindelig høkasse i stedet for termostat.

Lactobacilline selv tilberedes og forhandles af et selskab „Le ferment" i Paris, men fabrikeres nu også i Genf, Berlin og rimeligvis flere steder, ti forretningsfolk, som jo altid besidder ævnen til at fiske i rørt vande, har naturligvis hurtig set, at her var noget at gøre, navnlig da de havde saa fine navne at holde sig til som Metschnikoff, Combe og flere, og med hensyn til yoghurtens betydning for menneskehedens lykke kunde lade deres fantasi have temmelig vidt spillerum. —

Nægtes kan det nemlig ikke, at Metschnikoff i denne retning har foregået dem med et ret uheldigt eksempel, idet han næppe altid har fast grund under fødderne i sin lovprisning af denne tykmælk. Efter hans mening er den nemlig ikke alene et udmærket middel mod forskellige fordøjelses- og stofskiftesygdomme ved sin tidligere nævnte ævne til at hindre de skadelige gæringer i tarmen, men den skal ogsaa i høj grad bidrage til at forlænge livet og hindre alderdomssvækkelse og derved lyksaliggøre menneskeheden.

Til denne tro er Metschnikoff kommen ved at iagttage yoghurtens virkning i dens hjemland samt ved teoretiske betragtninger ud fra den omstændighed, at den er i stand til helt at omforme tarmfloraen, tarmens bakbakterieverden, således at alle de skadelige bakterier ødelægges, og kun de gavnlige bliver tilbage. Da vil der ikke kunne dannes

de gifte, som vi ellers plages med, og som skal nedbryde vort helbred før tiden, fremkalder fejlagtigt stofskifte, åreforkalkning (arterio sclerose) osv.

Metschnikoff fortæller saaledes i en af sine afhandlinger om dette æmne, at en bekendt Afrikaforsker, Negueria, i et brev til ham har skildret sin forbavselse over at iagttage det velkonserverede udseende og mangel på alderdomssvækkelse hos de indfødte i Massamedes, hvor han engang kom hen efter i mange år ikke at have været der. Ligeledes erklærer dr. Lima, at der blandt de indfødte i den sydlige del af Angola findes en meget stor mængde mennesker af usædvanlig høj alder, og ej heller her spores alderdommen. Og i en egn af Bulgarien, hvor sur mælk ligeledes udgør en væsentlig del af føden, har en bulgarisk student, Grigoroff, fundet en forbavsende stor mængde 100-årige, hvilket også skal være tilfældet i andre egne, hvor der nydes megen sur mælk.

På grund deraf samt på grund af sine forsøg er Metschnikoff som sagt bleven meget begejstret for yoghurten, så begejstret, at en del af begejstringen vistnok må skrives på fanatismens regning.

Selv om Metschnikoff naturligvis har fået en del tilhængere, er der dog mange videnskabsmænd, der ser mere skeptisk på spørgsmålet og søger at nå til sikrere resultater om, hvad yoghurten kan yde, ti at den har en vis betydning og kan være os til nytte i kampen mod forskellige sygdomme, er rimeligt nok.

Om den derimod har nogen synderlig betydning for livets forlængelse, er vel mere end tvivlsomt.

Strzyzowski, der fra sin ungdom af har kendt yoghurten og hyppig nydt den i Bulgarien, har aldrig set den anvendt som lægemiddel eller som forebyggende middel mod sygdomme. Lige så lidt er det ham bekendt, at folkene der ifølge brugen af denne surmælk glæder sig ved særlig sundhed eller høj alder, og *Piorkowski* stiller sig meget skeptisk over for de mange 100-årige i Bulgarien, ti, siger han, Bulgarerne vidste for det meste slet ikke, når de var fødte, og på spørgsmålet om deres alder svarede de derfor stereotypt: 100 år.

Strzyzowski vil dog ikke nægte, at frisk og godt tilberedt yoghurt kan have en heldig indvirkning paa tarmfloraen ved visse tarmlidelser, idet sygdomsvækkende kim kan fortrænges eller hæmmes i deres vækst, men ved sammenlignende forsøg mellem yoghurt, tilberedt af frisk fra Bulgarien tilsendt Mayaferment, og af de i Frankrig og Tyskland fabrikerede formenter, deriblandt Metschnikoffs lactobacilline, er han kommen til det resultat, at de sidste enten slet ingen virkning besidder eller kun en ganske ringe, idet mælken ofte ikke en gang blev sur ved den angivne mængde ferment i den angivne tid.

Andre mener imidlertid, at den høje surhedsgrad, som den originale bulgarske yoghurt har, ikke er til nogen nytte, maaske endog til skade, så det går her som så ofte: de lærde er uenige.

For at danne sig en absolut sikker mening om yoghurtens betydning for sunde og syge, må man derfor ikke nøjes med de begejstredes udtalelser, men tillige tage hensyn til skeptikernes røster og iøvrigt oppebie, hvad tiden og erfaringen vil vise.

Som livseliksir vil dens rolle ligesom alle tidligere opreklamerede midler af den slags rimeligvis hurtig være udspillet, hvorimod alt synes at tyde på, at yoghurten har nogen betydning over for visse sygdomme, særlig i nogle tilfælde af kronisk tynd- og tyktarmkatar, med diarre forbunden kronisk mavekatar, nogle tilfælde af dysenteri, samt måske ved tyfus og tarmtuberkulose.

Behandlingen egner sig dog væsentlig kun for hospitaler, kliniker og lign. steder, hvor mælken kan fremstilles på rigtig måde, og hvor der er den tilstrækkelige kontrol. Først

ved længere undersøgelsesrækker vil dens betydning sikkert kunne fastslaas.

Som ethvert stærkt opreklameret middel, der endog lover så meget som at gøre hele menneskeslægten lykkelig, har yoghurten naturligvis vakt store forhåbninger i den lidende menneskehed, og den benyttes vist en del af lægfolk, navnlig i Frankrig og i den senere tid også i Tyskland.

Dog er det næppe saa meget yoghurten selv, der bruges, da dens fremstilling som nævnt er vel kompliceret, men derimod særlig det til yoghurtens fremstilling anvendte ferment, lactobacilline.

Dette forhandles nemlig dels som en flydende bouillonkultur, hvoraf man 2 gange daglig skal bruge 1 vinglasfuldt, dels i pulver- og tabletform.

Af tabletterne, som også forhandles på københavnske apoteker, tager man da 3 gange daglig 3 stykker sammen med stærkt sukkerholdig føde (kompot, gelé, sødet mælk m. m.), hvorefter mælkesyregæringen skal finde sted selve fordøjelseskanalen.

At disse tabletter, som kan være opbevarede meget længe, før de tages i brug, skulde være særlig virksomme, synes dog højst tvivlsomt, og i ethvert fald får man på den måde intet at vide om virkningen. Skal man derfor bruge præparatet, bør man dog sikkert anvende selve yoghurten, til hvis fremstilling man kan bruge pulveriserede tabletter.

Som føde- og læskemiddel bør vi dog her hjemme rimeligvis foretrække vor almindelige tykmælk, som vi jo har let ved at forskaffe os nu i sommertiden. Når den er tilberedt paa rette måde, er den et overordentlig sundt fødemiddel, der tåles af de fleste.

Naturligvis må man anvende frisk, helst ikke isafkølet mælk (pasteuriseret eller kogt mælk kan ikke bruges), der henstilles på et varmt sted, så at den kan blive tyk i løbet af 24, højst 36 timer. Det sidste nås navnlig let, hvis man til hver tallerken tilsætter 1 teskefuld af tykmælken fra foregående dag eller lidt kærnemælk (tykmælk er dog bedst).

En sådan tallerkenfuld daglig eller en mindre portion 2—3 gange daglig i sommertiden er i høj grad anbefalelsesværdig, og for mange tilfælde af tarmlidelser vil den endog være særdeles heldbringende; den virker således ofte godt ved tilbøjelighed til forstoppelse, men kan dog også gunstig påvirke visse former af diarre.

Om man samtidig kunde lægge nogle år til sin levetid og undgå at føle sig gammel, vilde det jo ingen skade være til, men dette er dog skal noget, hvortil man ej for stærkt slå sin lid.

BLANDT MANUSKRIPTER OG INKUNABLER I DET KONGELIGE BIBLIOTEK

Af AXEL ANTHON BJØRNBO.

II.

Sammenligner man de ældste trykte Bøger, Inkunablerne, med de haandskrevne fra samme Tid, bliver man overrasket over, hvor ringe Forskel der tilsyneladende er mellem dem — ja, Folk uden Øvelse vil ofte være ude af Stand til at skelne Inkunablen fra Manuskriptet. Grunden er, at Skriftstøberne formede deres Typer efter Tidens gængse Bogskrift, og at Bogtrykkerne indrettede deres Bøger ganske efter det i Haandskrifterne givne Mønster. Textens Inddeling i Kolonner, de haandmalede Initialer og Randslyngninger, Linieringen og mange andre af de Ting, der hørte med til de haandskrevne Bøgers Teknik, gik over i de trykte Bøger uden Hensyn til, om det var praktisk at bevare disse Særegenheder, eller om de kun, som f. Ex. Linieringen, havde nogen Betydning som Støtte for Skønskriveren (se Gengivelsen af Gutenbergs Bibel, Fig. 11). Ogsaa Forkortelserne gik fra de skrevne Bøger over i de trykte, som vi ser det i Afladsbrevet (Fig. 12), hvor man strax i første Linie støder paa de afkortede Ord ‚pfessor = professor, apl'ice = apostolice og dñi = domini. Forkortelsen & (ɔ: et) lever jo endnu iblandt os som et Minde om Munkenes Trang til at komme lidt nemmere over det trælsomme Afskriverarbejde.

Overhovedet er Bogtrykkerkunsten den Dag Dag langt mere afhængig af de middelalderlige Skønskriveres Smag og Luner, end mange af Kunstens Udøvere aner. De færreste har gjort sig det helt klart, at der fandtes Bøger, Aarhundreder før Bogtrykkerkunsten blev opfundet, og at det, der skete ved denne Opfindelse, blot var Mangfoldiggørelsen af de Bøger, man besad, uden at man iøvrigt tænkte paa at ændre deres Form og Udseende. Først lidt efter lidt medførte de ændrede Vilkaar for Bøgernes Forhandling ret betydelige Forandringer i Bogteknikken, ikke blot hvad Textarrangementet angik, men navnlig ved alt, hvad der henhørte til Bøgernes Udsmykning.

Før de bevægelige Typer blev opfundet, brugte man ikke Titelblad, men nøjedes med et „Her begynder . . .“ og „Her slutter . . .“ foran og bag Texten, og hvis der var flere Værker i samme Bog, da af og til en Indholdsfortegnelse foran dem alle. Nødvendigheden af at skelne forskellige Udgaver af samme Værk fra hinanden og Trangen til klart at angive Udgiversted medførte, at man 25 à 30 Aar efter, at man i Mainz havde trykt den første Bog, fandt paa at lave Titelblade. Sammenhobningen af mange Værker i eet Bind, som var praktisk for Bogejerne i den Tid, da man skrev Bøgerne, holdt sig langt op i det 16. Aarhundrede; men omsider lærte de økonomiske Hensyn en det hensigtsmæssige i at udgive hvert Værk for sig med sit Titelblad. Endelig gik det op for en, at Anvendelsen af Forkortelser i trykte Bøger var upraktisk, fordi man gjorde Bogen mindre læselig og forøgede Antallet af Typer i Sætterens Kasse for en ubetydelig Besparelse af Papir og Tid.

Langt mindre betød det, at man fra Tid til anden indførte nogle nye Arter af Typer; thi just paa dette Punkt viste Bogtrykkerkunsten sin vedvarende Afhængighed af Skrivekunsten.

Ligesom Gutenberg støbte sine gotiske Typer efter den rhinske Bogskrift, saaledes fremkom Antiqua-Skriften som en Efterligning af den italienske Renæssance-Skønskrift og Kursiven som en Gengivelse af den venetianske Kurrentskrift.

Et Uheld var det, at Bogtrykkerkunsten blev opfundet i et Land, hvor Skrivekunsten stod lavt, hvor Tendensen gik i Retning af Snørkleri, hvor man gav sig Pennens Luner i Vold, og hvor Sansen for Skriftens Renhed og Tydelighed endnu ikke var vakt. Det var et Uheld, fordi den som Skrivekunst betragtede urene og upraktiske tyske Skrift i Boghaandværkernes Verden kom til at staa som den oprindeligste og ældste Skriftart, som man med en vis Forkærlighed tyede tilbage til, uden at gøre sig klart, at det som Regel var de klodsede sydtyske Skriveres Særheder og Luner, man repeterede. Tyskland selv bøder for dette Uheld ved fremfor andre Lande at være Brillernes og de svage Øjnes Hjemland. De fleste andre Steder har man klogelig til al praktisk Brug indført den italienske Antiqua-Skrift og henvist baade den tyske Middelalders Snørkler og den virkelig smukke men ligesaa upraktiske franske gotiske Type til Bogliebhaberiets og Snurrepiberiets Verden.

Intetsteds lærer man saa klart som i en Biblioteksudstilling, at en Hovedbetingelse for den rigtige Forstaaelse og Vurdering af Bogtrykkerkunstens Frembringelser og Bogteknikens Udvikling er et indgaaende Kendskab til de haandskrevne Bøger og en kritisk Sammenligning af Manuskripter og Inkunabler — den Bogkunstnere og Bogelskere aldrig burde forsømme.

Selv Biblioteksfolk har haft svært ved at gøre sig klart, at Inkunablerne staar de gamle Haandskrifter langt nærmere end de staar vore moderne trykte Bøger, og endnu sværere har de haft ved at indse, at Konsekvensen heraf er, at Inkunablerne i Kataloger og Bogfortegnelser maa behandles derefter. Folk, der er tvunget til at benytte den ældste trykte Litteratur, gør derfor altid den Erfaring, at Inkunablernes Verden er ret svær at finde sig til Rette i, og at Bogkatalogerne, fraset de allernyeste, her ofte er et Kompas med stor Misvisning.

Lidt uheldigt er det, at en Udstilling af trykte Bøger fra den ældste til den nyeste Tid som den, man nu kan se i det kgl. Bibliotek, giver Beskueren et — ikke helt korrekt — Indtryk af, at Bogtrykkerkunsten næsten strax naaede sin Kulmination og ingen Udvikling har gennemgaaet. Ikke blot tog det, som vi saa, en vis Tid, før man fik fat paa det rette Arrangement med Titelblad, Textanbringelse, Tegnsætning, Paginering o. l., og før man fik kastet alle de me

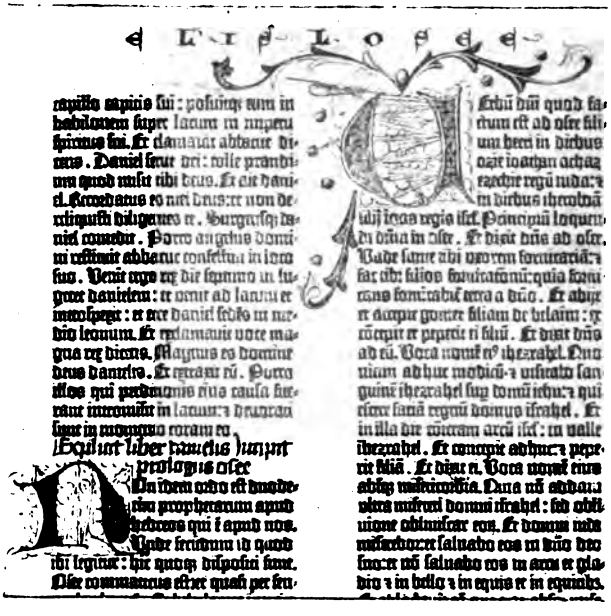

Fig. 11 (Udstillingens Nr. 374).
Udsnit af den saakaldte 42-liniede eller Mazarinske Bibel (Udstillingens Katalog kalder den ved en Fejltagelse den Schelhornske). Trykt i Mainz ca. 1455, formodentlig af Gutenberg. Haandskrevne røde Overskrifter. Haandmalede Initialer og Randslyngninger.

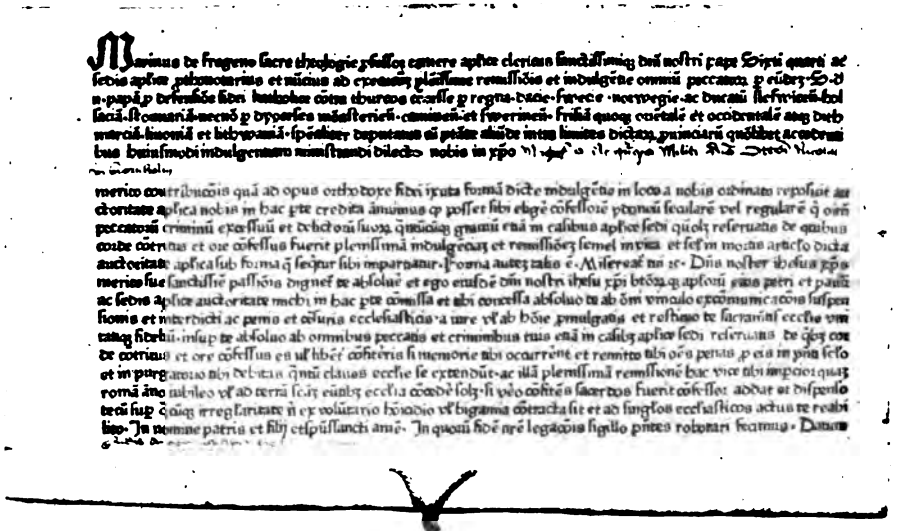

Fig. 12 (Udstillingens Nr. 382).
Afladsbrev udstedt af Marinus de Fregeno. Trykt paa Pergament af Lucas Brandis i Lübeck Aar 1475. Solgt til og udfyldt med Blækskrift for Hr. Otto Nielsen til Bjørnsholm i Grenaa $16/8$ 1475. Med paveligt Vokssegl i Vokskapsel.

ningsløse Reminiscenser fra Haandskrifterne, saasom Liniering, Forkortelser o. l. over Bord; men de Sættemaskiner og Hurtigpresser, der siden 1772 i Hovedsagen har afløst Haandpresserne, betegner virkelige tekniske Fremskridt — om det end er Fremskridt i praktisk Henseende, der gaar Haand i Haand med kunstneriske Tilbageskridt, saaledes som det altid er Tilfældet med Maskinernes hurtige Masseproduktion. Ser man derfor blot paa Bøgernes Ydre, er der næppe Tvivl om, at de gode italienske Tryk med Antiqua-Skrift fra ca. Aar 1500, navnlig naar det er Pergamenttryk, betegner en Kulmination. Kun paa eet Omraade — Bogillustrationernes — har senere Tiders Udvikling ogsaa kunstnerisk set ført en ud over det, der den Gang var naaet.

Selvfølgelig kan ingen anden Form for Bogillustration maale sig med det af en Mesters Haand malede Miniaturbillede. Fremstillinger som den af Kong Salomon (Fig. 2), af Kristushovedet paa den hellige Veronikas Svededug (Fig. 7), Almisseuddelingen (Fig. 8) eller som Billedet af Dante og Beatrice — i k k e Vergil som anført Side 726 og 730 — i Paradiset (Fig. 9) betegner utvivlsomt det ypperste paa Illustrationskunstens Omraade; men den haandmalede Miniatur var dødsdømt med Bogtrykkerkunstens Opfindelse, saavist som et originalt Maleri ikke kan mangfoldiggøres og blive ved at være en Original. Man blev da tvunget til at forlade første Haands Kunsten og gribe til Reproduktionen. I Begyndelsen var man ganske vist mere tilbøjlig til helt at opgive de billedlige Fremstillinger og nøjes med den mere haandværksmæssige Udsmykning med haandmalede Initialer og Randslyngninger, hvad selve Gutenbergs Bibel (Fig. 11) er et godt Exempel paa; men ogsaa denne Metode var for dyr og langsom, og da alle de nu kendte Reproduktionsarter, Kobberstik, Stereotypi, Litografi, Radering, Ætsning, Lystryk

Fig. 13 (Udstillingens Nr. 489 og 495).
To danske ABC'er, tilvenstre Titelblad (med Hane) af den ene (fra 1731), som er Bibliotekets ældste danske ABC; tilhøjre en adskilligt yngre med kolorerede Træsnit og Vers i Neu-Ruppin-Stil.

osv. osv. dengang var ukendt, havde man kun Træsnittet at gribe til. Dette var nemlig kendt en rum Tid før de bevægelige Typer, og maa betragtes som en Forløber for disse.

Allerede i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede trykkede man Bøger, hvor ikke blot Billederne men hele Texten var skaaret i Træ, og man vedblev at trykke den Slags saakaldte Blokbøger længe efter Bogtrykkerkunstens Opfindelse. En saadan Blokbog, som indeholder Johannes' Aabenbaring, indleder derfor Udstillingen af Tryksager (Nr. 372). Det hændte ogsaa, at man anbragte Træsnit i haandskrevne Bøger, som den store kolorerede træskaarne Fremstilling af Korsfæstelsen i en latinsk Messebog fra 1490 (Nr. 70) er et saa smukt Exempel paa; men allerede 1461 træffer man Træsnit anbragt i Bøger trykt med bevægelige Typer, og det varede ikke længe, før Træsnittet udviklede sig til en virkelig Kunst. Endnu omkring Aar 1500 havde man en stærk Tilbøjelighed til at kolorere Træsnittene, som Udstillingens Nr. 387, 391, 402 og 404 viser, ja — det kgl. Bibliotek ejer endog et Pergamenttryk (Inkunabel Nr. 1423: Le jardin de plaisance, Paris 1499—1500), hvor en — for at tale rent ud af Posen — Svinemikkel af en Miniaturmaler har oversmurt smukke franske Træsnit fra den bedste Tid med nogle grelle og helt afvigende Miniaturer; men jo mere Stivheden forsvandt fra Træsnittene, des mere opgav man at kolorere.

Af Træsnit fra den gode Periode træffer man flere i Udstillingen. Foruden det meget store Billede af Venedig fra 1486 af Erh. Reuwich fra Mainz (Nr. 393) og Pariserlægen Richard Helains anatomiske Skeletbillede fra 1493 (Etbladstryk fra Nürnberg, som Underbibliotekar Victor Madsen nylig fandt paa Indersiden af et Bind) er der de berømte venetianske Træsnit i Fr. Colonnas Hypnerotomachia Poliphili (1499, Nr. 401), Wohlgemuths og Dürers Billeder i Hrosvitæ Opera (Nürnberg 1501, Nr. 403), Hans Schäufeleins i Bogen om Ridder Teurdanck (Nürnberg 1517, Nr. 411); og hertil kommer

saa de ypperlige franske Billeder i Antoine Vérards og Simon Vostres Pergamenttryk (Nr. 402, 404 og 408).

Vi er hermed ude over Inkunablernes Tid, og for de følgende Aarhundreder op til vor egen Tid giver Udstillingen kun enkelte Prøver paa Værker fra berømte Bogtrykkere (Elzevirerne, Baskervillerne, Plantin, Didots, Bodoni, William Morris) samt Exempler paa særlige Arter af Trykning, saasom stereotyperede, kobberstukne eller litograferede Bøger, farvetrykte Værker, Tryk bestemt for Blinde, Miniaturtryk og, som det mest aktuelle, en lille Prøve paa Spaniernes moderne Tryk paa Kork (Nr. 455).

Derpaa følger den danske Afdelings Bogudstilling, og nu springer vi atter tilbage til Inkunablerne, blandt hvilke vi finder det eneste kendte Exemplar af den ældste i Danmark trykte Bog, Johann Snells Breviarium Othinense (Odense 1482, Nr. 456), derefter den smukkesteInkunabel her fra Norden, den imponerende slesvigske Messebog(Missale Slesvicence) fra 1486, som samtidig er den første Bog, der blev trykt i Slesvig. Saa følger den første Bog, der blev trykt her i København, en Donat (latinsk Grammatik) ved Gotfred af Ghemen fra 1489—90, og endelig den første og eneste Inkunabel paa dansk Sprog, den danske Rimkrønike, udgivet af Gotfred af Ghemen i København Aar 1495. Derpaa kommer flere danske Palæotyper (ɔ: gamle danske Tryk ældre end 1551), blandt hvilke man særlig lægger Mærke til Christian III's Bibel (Nr. 468) og en hel Række Afladsbreve og lignende Etbladstryk.

For de senere Tiders Vedkommende er Udstillingen af danske Tryksager forholdsvis righoldig, men dog temmelig lille til at give et fyldigt Begreb om dansk Bogkunst. Derimod træffer man en Del litterære Mærkværdigheder. Vi behøver blot i Flæng at nævne Tycho Brahes astronomiske Breve og Anders Sørensen Vedels Folkeviseudgave fra Udgivernes egne Trykkerier paa Uranieborg og ved Ribe, Bordings danske Mercurius, Køge Huskors af Brunsmand, Plakater fra Teatret i Lille Grønnegade, gamle ABC Bøger (Fig. 13) og Opbyggelsesbilleder, første Nummer af Berlingske Tidende og første Aargang af Københavns Vejviser, Frederik VI's Proklamation i August 1807 og Frederik VII's i Marts 1848,

Fig. 14 (Udstillingens Nr. 571).
Akvarelbillede forestillende den indiske Kærlighedsgud Kama, paa en Elefant dannet af ni Kvinder. Hører til en Samling Billeder af Kama og hans Hustru Radha, som er udført i Trankebar Aar 1800.

H. C. Ørsteds latinske Cirkulære om Elektromagnetismens Opdagelse, Corsaren med Karrikatur af Søren Kierkegaard og mange andre Rariteter af den Slags, som Folk smider væk, men Bibliotekerne gemmer.

I Montrer for sig ser man de islandske Tryksager, hvor Interessen mest synes at samle sig om „Kong" Jørgensens Proklamation fra 1809, og dem fra de danske Kolonier, blandt hvilke man finder et godt Udvalg af de ældste Tryk fra Godthaab, deriblandt Grønlændernes Avis „Atuagagdliutit"; navnlig vil den Besøgende dog more sig over de kolorerede grønlandske Træsnit, som viser Poks Oplevelser paa hans Besøg i København midt i forrige Aarhundrede.

Udstillingen er ingenlunde færdig, naar man har pløjet sig gennem Haandskrifterne og de trykte Bøger. Foruden den store Autografsamling og de to Montrer med danske og udenlandske Bogbind, er der en særlig Montre, der er helliget østerlandsk Skrift- og Bogvæsen, en anden, der er viet Musiken, og flere, der giver et Indblik i ældre Tiders Verdenskundskab og Naturbetragtning.

Den østerlandske Montre virker blændende med sine mange Farver og al Forgyldningen. De fremmedartede Bogstaver, Bøgernes løjerlige Rulle- og Persienne-Former, de mærkelige Stoffer som Palmeblade, Bastpapir, Rispapir og Birkebark, hvorpaa Bogstaver og Billeder er malet, trykt, skrevet, ridset, brændt og lakeret, bestikker Øjet, saa at man først ved en mere indgaaende Undersøgelse opdager, at Udstillingen (d. v. s. Biblioteket) paa et enkelt Omraade, det kinesisk-japanske, er sørgelig fattigt. Til Gengæld er der nok af arabiske, persiske og hebraiske Sager at vælge imellem, og hvad det indiske angaar, kan vi takke Rasmus Rasks Samleriver for, at Udstillingen er første Klasses. Ogsaa den danske Koloni i Trankebar har skaffet Bidrag til Bibliotekets indiske Samlinger; derfra stammer blandt andet den Samling Billeder af Kærlighedsguden Kāma og hans Hustru, hvortil Fig. 14 hører.

Det mest iøjnefaldende, om end langt fra det værdifuldeste Stykke i den orientalske Montre er dog en Samling buddhistiske Kærnesprog med Kamboja-Skrift. Som Fig. 15 viser, er dette Papirhaandskrift, som er „kommet" fra et bagindisk Tempel, paa begge Sider af Texten prydet med religiøse Billeder vedrørende den senere Buddhisme; det gemmes i et sortlakeret Skrin med forgyldte Billeder. Omkring dette Pragtstykke grupperer sig foruden alle Arter Palmebladshaandskrifter nogle indiske Papirhaandskrifter og Tryksager — blandt de sidste H. C. Andersens „Historien om en Moder" i bengalsk Oversættelse —, et Par siamesiske Retsdokumenter skrevet med Griffel paa sort Bastpapir, et mongolsk Haandskrift paa Birkebark og en tamulsk ABC paa Palmeblade med tilhørende Skrivepren. Iøvrigt ser man Prøver paa armenisk, koptisk, ætiopisk, tibetansk og mandsju'isk Skrift; den sidste repræsenteres af det meget omtalte anatomiske Atlas, hvis Figurer bl. a. er hentet fra Thomas Bartholins Anatomi (Nr. 575).

Medens Musiksamlingens Udstilling kræver en særlig sagkyndig Beskrivelse og de udstillede Bogbind for nylig i Anledning af Kunstindustrimusæets Fremvisning har været Genstand for Omtale, maa vi ofre nogle Linier paa den virkelig enestaaende Samling af danske og norske Autografer og autograferede Værker. Paa svenske og finske Autografer er Biblioteket saa fattigt, at man har maattet lade sig nøje med Karl XII's Skrivebog fra hans Drengeaar og Breve fra Dronning Christina, Magnus Stenbock, Linné, Berzelius, John Ericsson, Tegnèr, Geijer, Runeberg, Wennerberg, Sergell og Edelfeldt; og hvad de ikke-nordiske Autografer angaar, er det trods de mange smukke Ting, der findes, ret tilfældigt og usammenhængende, hvad Bibliotekets Samlinger har kunnet præstere; men paa den dansk-norske Litteraturs

Omraade har der været nok at tage af. Efter det berømte Angers-Fragment af Saxos Danmarkshistorie (se S. 731) følger selvskrevne Værker af Poul Helgesen, Hans Tavsen, Niels Hemmingsen og Anders Sørensen Vedel, medens man for Christiern Pedersens ligesom senere for Søren Kierkegaards Vedkommende har maattet lade sig nøje med deres egenhændige Randnoter i trykte Bøger. Særlig Opmærksomhed vil den lille Bog kunne paaregne, hvori Griffenfeld i Fængslet, da Brugen af Pen og Blæk var ham nægtet, med Naal har ridset sine Tanker ind. Tycho Brahes ældste Observationsbog fra Hven, en af Holbergs Epistler, Ewalds Udkast til „Kong Christian stod ved højen Mast", Rasmus Rasks Dagbog og Oehlenschlägers Titelblad til „Axel og Valborg" med det af ham selv malede Skjold med de to brændende Hjærter, Sværdet og Forglemmigejkransen hører ogsaa til „the great attractions". De fleste af disse autograferede Værker er fra Tid til anden skænket til Biblioteket og indlemmet i Ny kongelige Samling, og det samme er Tilfældet med Kladderne til Henrik Hertzs „Sparekassen" Sibberns „Gabrielis' Breve", Wergelands „Hardanger" og H. E. Schacks „Phantasterne"; men iøvrig er de autograferede Værker fra den nyere og nyeste Tid næsten alle taget fra Collins for faa Aar siden til Biblioteket skænkede Samling.

Fig 15. (Udstillingens Nr. 562).
Religiøst buddhistisk Gudebillede. Foran Guden en indisk Slangebesværger, der har taget sin Brilleslange frem af dens Kurv og — under stadig Fløjten — gør Kunster med den. En af Rand-Illustrationerne til et moderne Papirhaandskrift fra Bagindien indeholdende Kærnesprog fra Abidhamma med Kamboja-Skrift.

Her faar man nu det bedste Bevis for, hvilken Betydning det har, at der har været en Familie her i Landet, som har haft litterær Sans, Forstand og Taalmodighed nok til at samle paa vor egen Tids Haandskrifter, baade Kladder og Trykmanuskripter.

Hvilken litterær Skat den Collinske Samling allerede nu er, ser man bedst af, hvilke Værker man har hentet frem af dens Gemmer til den nyaabnede Udstilling: Oehlenschlägers „Dina", Poul Møllers „En dansk Students Eventyr", Hauchs „Valdemar Atterdag", Peter Fabers „Den tapre Landsoldat", Grundtvigs „Den danske Rim-Krønike", Paludan-Müllers „Ahasverus", Hostrups „Genboerne", J. P. Jacobsens „Niels Lyhne", Holger Drachmanns „Der var en Gang", Henrik Ibsens „Brand" og „Vildanden", Alex. Kiellands „Skipper Worse", Amalie Skrams „Sjur Gabriel" og desuden Værker af H. C. Ørsted, Schandorph, Stuckenberg, Welhaven, Kaalund og Chr. Richardt. Hertil kommer en stor Samling Manuskripter af H. C. Andersen og Jonas Lie i den Særudstilling, hvormed man har aabnet Rækken af skiftende Udstillinger nede i Vestibulen. Uden den Collinske Samling vilde Udstillinger af denne Art vedrørende nyere Forfattere simpelthen være en Umulighed.

Føjer vi hertil, at der næppe findes noget litterært Navn i Norden blandt de endnu

levende, som ikke er godt repræsenteret, vil enhver forstaa, at den Collinske Samling er og i endnu højere Grad vil blive en litterær Guldgrube. Uvilkaarlig spørger man sig selv, om det beundringsværdige Samlerarbejde, en enkelt Familie her har præsteret, vil blive fortsat af den Institution, i hvis Eje Samlingen er havnet. Vil det gaa saadan, at den vil standse med det Aar, den blev Statens Ejendom? Vil Kilderne til det 20. Aarhundredes danske Litteraturhistorie blive spredt for alle Vinde, eller vil Erhvervelsen af Collinernes Samling overbevise vort Nationalbibliotek om, at der med denne Slægts rundhaandede Gave følger en Forpligtelse til at fortsætte dens Gerning? Og — vil vore Digtere og Forfattere være rede til at skænke Biblioteket deres Manuskripter, deres Udkast og Forarbejder? Opgaven lader sig jo kun løse, naar der fra *begge* Sider er Forstaaelse af Sagen og Enighed om Maalet: Bevarelsen af det, der i Øjeblikket synes at være Papirkurvsføde, men om hundrede Aar bliver litterære Skatte af en nu ganske uberegnelig Værdi. Men een Ting er vis: Skal et saadant Arbejde gøres, maa det sættes i System; at samle i Ny og Næ, som vore Biblioteker hidtil har gjort, fører *ikke* til Maalet! Den Collinske Slægt har vist os Vejen!

Fig. 16 (Udstillingens Nr. 814).
Kobberstik (paa indfalset Blad) af Amazoner fra Guyana i Kamp med evropæiske Søfarere. Illustration til Lev. Hulsius, Kurtze wunderbare Beschreibung des goldreichen Königreichs Guianæ, Nürnberg 1601.

De historisk-topografiske Billeder, som danner Udstillingens sidste Gruppe, er snarest at anse for Vægdekoration. Der er baade sjældne og udmærkede Ting deriblandt; men til en fyldig historisk Billedudstilling er der ikke Plads — og der er ogsaa andre Musæer, der tager sig af den Side af Sagen. Derimod danner den forudgaaende Gruppe „Verdenskendskab og Verdensbetragtning i ældre Tider" trods sin Begrænsning et lærerigt litterært Supplement til vort etnografiske Musæum.

I denne Gruppe kommer det ikke an paa Fremstillingsmaaden. Alle Arter er blandet sammen: Haandskrifter, Inkunabler og nyere trykte Bøger, Etbladstryk, haandtegnede og trykte Kort, haandmalede, træskaarne og kobberstukne Billeder, Himmel- og Jordglober er anbragt mellem hinanden, saaledes som de bedst kan tjene til at vise Middelalderens og Renæssancens Kendskab til Verden og dens Fænomener. Geografien, Etnografien og Astronomien spiller Hovedrollen; men Naturhistorien er ikke glemt, og Astro-

logi, Mytologi og megen anden død eller endnu levende Overtro har ogsaa fundet sin Plads her. Særlig Vægt er der selvfølgelig her som overalt i Udstillingen lagt paa at vise Nordboernes Kultur og Udlændingenes Kendskab til Norden. Polarforskningen og Amerikas Opdagelse har man, saavidt Pladsen tillod det, bestræbt sig for at understrege som to af de Ting, der i særlig Grad tør antages at vække Interesse.

Det ældste Stykke i Gruppen er det lille latinske Verdenskort fra det 11. Aarhundrede (Nr. 771), som danner Slutningsvignet til Artiklen her. Det er Geografien paa sit mest primitive Standpunkt: Jorden er en Skive; Oceanet flyder uden om og, som tre blaa Bølgelinier viser, midt hen over den. Lande, Have og Zoner er sat paa som Etiketter. Dette ældgamle Kort, som her publiceres for første Gang, kendte man ikke noget til, før Forfatteren af denne Artikel stødte paa det under Indsamling af Materiale til Udstillingen. Ved samme Lejlighed kom der flere langt yngre, men ligesaa kuriøse arabiske Verdenskort for Dagens Lys; et af dem er fremlagt som Nr. 773. Vel kendt fra før er derimod det islandske Verdenskort (Nr. 772) fra det 13. Aarhundrede, som findes i Bibliotekets ældste islandske Haandskrift. Det er ligesom de to andre et Hjulkort, d. v. s. Jorden har Cirkelform og flyder paa Oceanet. Efter disse Repræsentanter for Middelalderens Mørke følger der Kort, som viser, hvorledes Taagerne svinder og Kendskabet til de gamle Grækeres Geografi bringer Lys; og dernæst kommer de Kort, hvor den ny Verden dukker op, fyldt med Billeder af Menneskeædere og mærkelige Dyr (Nr. 782 & 783).

Fig. 17 (Udstillingens Nr. 751)
Haandskreven tysk Cyprianus fra 17. Aarh. Lærebog i Aandemanen med Billeder af Aandernes Segl. Pergamenthaandskrift. N. k. S. 69. 8.o

Samtidig faar man Lejlighed til at forfølge Nordens Udvikling paa de geografiske Kort. Man ser, hvorledes de gamle Grækere kun kendte Jylland (den cimbriske Halvø) og de skandiske Øer, hvorledes den første Kartograf heroppefra paa Kalmarunionens Tid famler i det trods sit personlige Kendskab til Norden, og hvorledes man først op i det 16. Aarhundrede begynder at faa et nogenlunde rigtigt Billede frem. Vi gør den Opdagelse, at de lærde Islændere i det 16. og 17. Aarhundrede har været fremragende Korttegnere, og stifter Bekendtskab med flere smukke hollandske Søkort paa Pergament; det ene af dem er et helt Skind med Atlanterhavet paa. Allevegne paa de gamle Kort træffer vi Skibe, Vaabenskjolde, Søuhyrer og andre billedlige Fremstillinger, som har paatrængt sig Korttegnernes livlige Indbildningskraft.

I en lille Montre for sig faar man et Begreb om de etnografiske Forestillinger paa de store Opdagelsers Tid. Fig. 16 giver os f. Ex. et tiltalende Begreb om de Forsvarskvinder, evropæiske Søfolk stødte paa i Guyana, men samtidig en tydelig Fornemmelse af, at den Tids Skippere overgik vore egne, naar det gjaldt at „spinde en Ende". Overhovedet

var det mærkelige Ting, der blev løjet sammen om Guyana. Nr. 816 viser, at man der ogsaa opdagede Folk uden Hovede, men med Ansigt nede paa Brystet.

Med en vis Interesse vil man just nu se paa et Fantasibillede af en Flyvemaskine med tilhørende Røverhistorie fra Aar 1709; men Fantasien vil først rigtig komme i Bevægelse, naar man fordyber sig i Forfædrenes overtroiske Forestillinger. Ret nøgternt er et ældgammelt Billede af Noahs Ark i et islandsk Haandskrift; men saa følger franske Billeder af Dyrene med de mange Hoveder i Johannes' Aabenbaring, en engelsk Havfrue, som spejler sig, en tysk Djævel og tyske Hexe, Odin og Thor med Loke og Midgaardsormen, og nogle grufulde nordiske Havuhyrer, en Havmand, der er fundet i Skagerak, Sild med blodrøde Tegn og Bogstaver paa fra Trondhjem og en skrækkelig Fisk, som blev fanget i Østersøen; den havde to Ben, tre Spyd i Ryggen, Tænder som en Krokodille, en tyrkisk Sabel i Halsen, og paa Siden af den stod WEE WEE DEN MINSK. Ovenpaa dette tager to gamle haandskrevne Lægebøger med Dyre- og Plantebilleder sig helt fantasiløse ud, og ganske prosaisk virker den smukke haandskrevne Bog om Skove og Bjærge af den berømte Boccaccio, hvorfra vort Begyndelsesinitial (Pelikanen) er taget.

Til Slut skal vi henvende Opmærksomheden paa den lille Montre, hvori Astronomien og Astrologien har faaet sin Plads. Her finder man en nydelig fransk Kalender og nogle gamle Bondealmanakker, alle med Billeder, en Komet fra 1649, som ligner en Begfakkel, to Inkunabler med Stjernebilleder, Horoskoper og astrologiske Forklaringer. I Midten ser man en Aarelademand, d. v. s. en nøgen Mand med Dyrekredsens 12 Stjernebilleder fordelt over hele Legemet. Naar Maanen stod i et af dem, maatte den vedkommende Legemsdel ikke aarelades. Den mærkelige Fremstilling hører til et Haandskrift af et Værk af Petrus Philomeni de Dacia. Der har været nogen Tvivl, om denne Mand var dansk, idet nogle har antaget, at han var svensk. Rimeligvis er der flere Petrus de Dacia'er; men om Astronomen, som vi her har at gøre med, kan vi benytte Lejligheden til at meddele, at han i et Haandskrift i München, som man ikke før har lagt Mærke til, kaldes „Roskildekannik" — saa han er dansk nok.

Lige ovenover Aarelademanden ser man det underlige Haandskrift, som er afbildet paa Fig. 17. Det er en Cyprianus med den velklingende Titel „Julius Ciprianus der Zwölfte und Dr. Joh. Faustus dreyfacher Höllen Schwang". Bogen lærer at mane Aander med Tegn og underlige Gerninger; der hører en hel Pakke løse Aandesegl til; Mefistofeles' og Barbuelis' Segl ligger fremme til behagelig Afbenyttelse. Har man ved Betragtningen af Horoskoper og Aarelademænd, Hexe og Havfruer sukket over, at Overtroens Poesi har forladt os, saa kan man trøste sig med, at den Herre Djævelen ikke er mere død, end at der den Dag i Dag er troskyldige Folk, der slaar op i Bibliotekets berømte Cyprianus for at lære at mane og mestre ham.

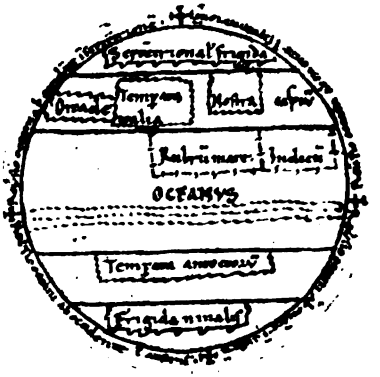

KALEVALA.

Af VALDEMAR RØRDAM.

KALEVALA er, som de fleste veed, en Række finske Folkesange, samlede, samdigtede og udgivne af *Elias Lönnrot*.

I ejendommelig Skønhed hævder Kalevala sin Plads ved Siden af de ypperste fortællende Folkedigte Verden over. Og sidst i den stolte Fylking, *de homeriske Digte, Beowulf, Edda, Niebelungenlied, Chanson de Roland og Cid* står Kalevala som det eneste folkelige Epos, hvis Tilblivelse er historisk uomtvistelig og gennemklar.

Ganske vist er også ved de *Ossianske Digte*, som udkom 1760 og de følgende År, *Macpherson* den uomtvistelige Samdigter og Udgiver. Men det anses for bevist, at han selv havde lavet det meste af de gæliske Kvad, han udgav for sit Digts ældgamle Grundlag. Med Hensyn til Ægtheden af Lönnrots Grundlag for Kalevala kan ingen Tvivl rejses; alt er mangfoldigt vidnefast. Selv fuldkommen oplyst kaster Digtet Lys over alle andre af lignende Art.

Også ved sit Indhold er det finske Folkedigt noget for sig selv. Intet af de andre er i den Grad gennemvævet med Tryllekvad; intet andet Folk end det finske har afspejlet sig selv således med Kyndighed i Trolddom som herskende Evne. Det er ikke herlig Byrd, ikke Mængden af slagne Fjender, ikke Mod, ikke Snildhed, ikke mærkelige Skæbner, som gør „gamle trygge Väinämöinen" til Kalevalas Helt; det er hans Kendskab til de „dybe Oprindelsesord", det er de mægtige Kvad, hvormed han nedmaner sine Modstandere, bringer Fjæld og Sø til at skælve.

Hvilken Virkelighedsvægt denne Trolddomskunst har haft for Finnerne selv, kan skønnes af dens Virkning udadtil. Helt fra Oldtiden af ser vi Finnerne vige for de fremtrængende gotiske Folk. Fjord efter Fjord, Fjæld efter Fjæld, viger de mod Nord og Øst, langsomt men uafbrudt, indtil Kampen bliver stående i det yderste Nord og i det egentlige Finland (hvor nu Bevægelsen har taget den modsatte Retning, Svensk vigende, Finsk i sejrrig Fremgang).

Men gennem alle de mange hundrede År lige til den nye Tids Begyndelse omkring År 1800 står stadig den uhyggelige Trolddomsevne som Hovedtrækket i Nordboernes Billede af det fremmedartede Nabofolk.

Ørvarodds Saga bærer Vidnesbyrd derom; og *Thore Hunds* Bjarmelandsfærd; ja fra *Christian IV's* Togt til det hvide Hav spørges Oplevelser, der nøje svarer til Ørvarodds.

Man kan til nær op under Nutiden, også fra Dagbøger, Retsprotokoller o. lign., fremdrage en uafbrudt Række Tilfælde af finsk Trolddom. Bjarmer, Finner, Kvæner, Lapper, hvad Navn de forskellige Stammer nu kaldes ved, og hvad Særpræg deres Livsvilkaar end giver dem, over alt hvad finsk nævnes kan glimter og mulmer det af hemmelige Kræfter.

Sikkert har fra den ældste Tid dette vigende Folk udgydt en Strøm af mørke Syner i de sejrende Folks Drøm og Digtning.

Allerede Reformatoren *Mikaël Agricola*, den første lærde Mand, som skrev paa Finsk, omtaler midt i det 16de Århundrede en i hans Folk levende, mærkelig Digtning, som mundtlig går i Arv fra Slægt til Slægt.

Senere i samme Århundrede klager den første finske Salmebogs Udgiver over de af Djævelen opvakte Skjalde, hvis Kvad læres og nemmes hastigere end de gudelige og kristelige Viser. I Hekseprocessernes Anklageskrifter har man fundet gamle Tryllekvad opskrevne; ja et har man endog fundet i en Slotsfogeds Regnskabsbog — et Tryllekvad mod Pest.

I det 17de Århundrede tog enkelte Granskere sig for at samle paa de gamle Kvad. I det 18de begyndte deres videnskabelige

Behandling med *Porthans* Værk om den finske Poesi. *Rasmus Rask*, som på sin Østfærd gæstede Finland, omtaler i et Brev til Nyerup „de gamle hedenske Sange", hvis Redning man nu tænker på, så der måske snart vil komme en ny (finsk) *Edda* for Lyset.

For Lyset kom den endelig, ved et Barn af det 19. Århundrede, denne finske Edda, som fik Navnet Kalevala. —

Da i Årene efter 1825 den nyvakte nationale Bevægelse mødte Regeringens Mishag og på andre Områder foreløbig standsedes, beholdt den et frit Afløb i Studiet af Folkets Sprog og Fortidsminder. Des større Kraft blev her sat ind; og forrest i Arbejdet stod snart *Elias Lönrot*.

Han var en fattig Landsbyskrædders Søn fra Vestre Nyland, f. 1802. Gennem mange hårde Skæbner vandt han frem og blev i 1822 indskrevet som Student ved Åbo Universitet — samme Aar som *Runeberg* og *Snellmann*. Dermed var han over det værste. Som Huslærer hos Prof. *Törngren* vandt Lönnrot i ham og hans Familie højtdannede og forstående Venner. Og ved det Törngrenske Sommerhjem på den gamle *Kankko* Gård nær Tammerfors mødte han sit Livs Opgave.

Bønderne der omkring sang endnu ved Arbejde og Fest om Klans Kurk til Kaukko, en af Finlands skønneste Folkeviser. Det vakte Lönnrots Opmærksomhed; han skrev Visen op, og drev fra nu af, ved Siden af sit medicinske Fagstudium, altid og overalt som sit Yndlingsarbejde Studiet af denne levende Folkesang.

Thi der fandtes endnu en sådan Folkesang i Finland. I de tættest byggede Egne var den vel omtrent uddød; men jo længere man kom bort blandt de ensomme Bygder mod Øst og Nord, des rigere Høst var der at gøre. Derhen søgte da Lönnrot. Både før og efter at han som Dr. med. var blevet Distriktslæge i Kajana i det midterste Nordfinland, foretog han talrige anstrængende Samlerrejser.

Mest tilfods. Hundreder af Mil vandrede han møjsommeligt over Sump og Ødemark, i Vand og Sne, sultende, frysende, men utrættelig, overalt hvor finsktalende Folk endnu gemte den gamle Sangskik, fra Ingermanland til Nord for Onega. Blandt de græsk-katolske Russokareler skyet som en Kætter, blandt Pietisterne i Savolaks og finsk Karelen frygtet som en Djævelens Udsending, måtte han snart med Brændevin og Fløjtespil og snart med gudelig Tale, snart som Læge og snart som Troldmand fægte sig frem og lokke de kyndige til Kvad.

Blandt de yngre var selv her Folkesangen vigende, fortrængt af den moderne Kultur. Men blandt de gamle fandtes næsten overalt endnu baade Kvinder og Mænd, som kunde udenad Hundreder ja Tusinder af Linjer. Og først alene, siden ved yngre Kræfters Hjælp, samlede Lönnrot, fra begge Sider af den finsk-russiske Grænse, og både nord og syd for den finske Bugt, en rig Skat af Sang fra Folkemund. De lyriske Sange udgav han 1840 i Samlingen *Kanteletar*, de episke i *Kalevala*, hvis første Udg. på c. 12000 L. kom 1835, den anden, på c. 23,000 L., i 1849.

Videnskabeligt er Arbejdet stadig blevet fortsat. I *Setukesernes* estiske Stamme, der indkapslet i Rusland har bevaret sit oprindelige Præg ualmindelig rent, hørte en Samler saa sent som i 1903 en enkelt Kvinde kvæde over 20,000 Linjer! Her synges og fremsiges endnu ved enhver Højtid de gamle Digte som Festens egentlige Kærne. Og selv på finsk Tunge har Folkesangen holdt sig bedre end Lönnrot ventede; i *Hevaa* Sogn ved den finsøe Bugt, hvor man hører Kronstadts Kanoner og Militærmusikken fra Peterhof, synger de unge Piger den Dag i Dag de middelalderlige Viser.

Men næsten alt er nu opskrevet og samlet, på Universiteterne i Dorpa og Helsing-

fors; disse mægtige, hidtil utrykte, Samlinger, tilligemed Lönnrots videnskabeligt nøjagtige Optegnelser til Kanteletar og Kalevala, er stadig Genstand for mangesidig Undersøgelse af finske Lærde.

De fleste Sange findes i en Mængde Overgangsformer. Og da de finske Landsmål hvert for sig har holdt sig næsten uforandrede gennem ialtfald det sidste tusende År, kan man se på næsten hvert Ord og Navn, hvor det stammer fra. Ordner man en i talrige Opskrifter foreliggende Sang efter de forskellige Formers Slægtskab i Indhold og Sprog, kan man følge dens Vandring og Vext meget nøje. Kort kan Undersøgelsernes samlede Resultat fremstilles således:

Under nogen Påvirkning fra Tysk og Dansk er der i Estland og Ingermanland omkring År 1300 opstaaet en Folkedigtning mest af ren Lyrik og episk-lyriske Ballader; omtrent samtidig er der, under Paavirkning fra Svensk, i Vestfinland opstået en Folkedigtning mest af Legender og Trylleviser. Begge har under langsom men uafbrudt Vext og Forandring bredt sig langs hver sin Side af den finske Bugt; vest for Ladoga har de to forenet sig i længere Samkædninger om færre Hovedskikkelser, og er således vandret videre op i russisk Karelen, hvor der nord og vest for Onega har dannet sig stadig større fortællende Sangkrese, endnu bårne af en lyrisk Understrøm og isprængte med Tryllekvad.

Og det mærkværdige viser sig, at jo længere vi følge denne Folkedigtning ned gennem Tiden, des ældre Præg får dens Forestillingskres; Helgener antager hedenske Navne, Legender omsmeltes i finske Gudesagn. Dette har forvirret alle Forskere, til man fik Bevis for, at ned gennem Tiden var ud mod Øst og op mod Nord. Så forstod man det; både Ingermanland og Karelen var endnu i det 16de Århundrede væsentlig Hedningelande.

Vandring og Vext er gået ganske jævnt. Talen er om et Bondefolk i et uvejsomt Land; langt er man ikke draget af Led. Men ved Bryllup og andre Gilder mødtes Bygd med Nabobygd. Her sang man de på Stedet digtede Sange og lærte sig ny af de udenbys Gæster, som atter tog med sig hjem af hørt og husket. De gamle Sange holdt man ved den arvede Form; alle kendte dem jo. De ny vovede man derimod nok at ændre lidt efter sin egen Syngemåde. Hist og her blev ny Sange til; fremragende Sangere forbandt nyt og gammelt, indfanget og undfanget, og lærte fra sig videre. Overalt hvor Frænder og Venner samledes om Arnebålet i den sodede Røgstue, klang den finske Strengeleg, Kantelen, og de sangkyndige ildkedes til Kvad.

Altid var det to, der sang sammen, overfor hinanden sad de, Hånd mod Hånd med sammenflettede Fingre, og vuggede langsomt i Takt med Sangen. Den ene sang en Verslinie, så faldt den anden ind, tit en Oktav højere, og sang alene næste Linje, samme Tanke i andre Ord, medens Forsangeren ledte i Hukommelsen efter den næste:

„I mit Hjærtes Dyb jeg længes,
i min Hjærne Tanker trænges.
Hjærte Broder, min kære Fælle,
du min favreste Fosterbroder,
kom nu med, lad os synge sammen, —
disse Ord, som vi har taget,
disse Kvad, som vi har draget
frem af gamle Väinös Bælte,
op af Ilmarinens Esse —
dem har min Fader sunget fordum,
medens han snitted sig Skaft til Øxe,
dem har min egen Moder lært mig,
alt imedens hun drejed Tenen“ —

således lyder nogle af Indledningslinjerne i F. Ohrts Oversættelse. Videre optegnes Sangskattens Rigdom; Gådekvad, Sangeren som Hyrdedreng har plukket af Hedens Lyng og høstet på Landsbygaden; Kvad som Kulden

og Regnen og Blæsten, Havets Bølger og Fuglenes Sang har bragt ham. I et Knippe har han knyttet dem, slædet dem hjem til sit Forrådsloft og lagt dem der i den lille Kobberkiste. Nu vil han åbne for sit Sangskrin, løse Knippet, synge de skønne Sange, Dagen til Ære, Kvælden til Fryd.

Hele Timer og halve Dage kunde så de to sidde syngende der, medens Mænd og Kvinder, Gubber og Børn lyttede og lærte med utrættelig Lyst. På den Måde er Sangene vandrede fra Åbo og Reval til op mod det hvide Hav; på den Måde er de voxede; og på den Måde har Lönnrot lyttet og sunget, til han som den sidste store Sanger, den der kunde alle Kvadene, fuldendte og afsluttede Udviklingen ved at samdigte dem til en Helhed og udgive dem på Tryk.

Der er den skønneste kunstneriske Linje i denne Folkesangs Skæbne — mer, netop af Linje, end der er i Kalevala selv. Den skotsk-engelsk-nordiske Folkevise hævder gennem alle Vandringer og Udvidelser som sit Særpræg Handlingens og Karakterens faste Linje; her har fra først af Farven været det afgørende. Og trods Lönnrots fine Kunst mærkes det, at han har bygget sin Samdigtning mest over Sangenes yngste Form, en halv Forfaldsform, med Blanding af højst uensartede Dele.

Väinämöinens Fødsel fremstilles i 1ste Sang således: Luftens unge Jomfru, Moder *Ilmatar*, befrugtes af Blæst og Hav; syv Ärhundreder, ti Mandsaldre bærer hun sit Livs Byrde, gyngende evindelig på de vilde Bølger. En And bygger Rede og ruger på hendes Knæ, Heden derfra brænder hende, hun ryster Reden af sig, og af de knuste Æg opstaar Jord og Himmel, Sol og Måne, Stjærnerne og de lette Skyer. Ilmatar udformer den nyskabte Jord i Klipper og Næs, Fjorde, Havdyb og blinde Skær; men stadig er Fosteret ufødt, endnu tredive Somre ligger „gamle trygge Väinämöinen“ indestængt i Moders Liv, til han, i Lede ved denne kedsomme Tilværelse, selv med Hænder og Fødder baner sig Vej ud og dumper på Hovedet i Havet. Han skyller så i Land på en Odde, rejser sig op og hilser glad Månen og Solen, den skønne Karlsvogn og de klare Stjærner.

Denne korte Fortælling, med sin, selv for en Lægmand let kendelige, Sammenblanding af flere Skabelsesmyter, giver trods sit særegne Indhold et Begreb også om den Måde, hvorpå Digtets Hovedhandlinger meddeles. Bejlertogene til Pohjola og Kampen om Sampo viser en tilsvarende Blanding af indbyrdes uforligte Emner, virker som en barnlig Fantasis formløst eventyrlige Indfald. Og Väinämönen selv optræder i disse Handlinger mest som en elskovssyg Gamling med lige ringe Værdighed og Held. Odin kan dække sit mislykkede Besøg hos „Billings Mø“ med et Slør af Vrede og Selvironi; han plejer at komme bedre fra det. Men Väinämöinen bliver forknyt, og redder sig kun fra Latteren qva Troldkarl — hvorved Handling og Karakter mister i Betydning.

Kalevalas Hovedskikkelse i Vægt og Skønhed bliver han først, naar man søger ham udenfor den egentlige Handling, i de mærkelige Kvad om *den store Saaning* og *den første Kantele*.

Paa den nøgne Jord er han skyllet iland. Da tilsåer han Højene med Fyrrelunde, Bakkerne med Graner, Hederne med Lyng og Dalene med Krat, „Birke såer han i øde Marker — Hæggetræer i de våde Vange — Piletræer på fugtige Steder;“ Røn sætter han på hellig Grund, Vidier ved Vandhullerne, Enebærbuske på tør Bund og Egetræer ved Strømmene. Skoven trives, Lundene voxer, Drosler jubler, og den glade Gøg kukker overalt. Bær gror på Vangene, Blomster på Marken, ene Kornet mangler endnu. Grublende vandrer Väinämöinen frem langs de brede Søer; på den øde Strand sanker han syv Slags Sædekorn,

putter dem i sin Mårskindspose og går hen for at såe.

Men fra Træet kalder den lille Mejse og giver ham gode Råd; han sliber sin Øxe og fælder Skov til Svieland, en vældig Lysning; kun en Ungbirk lader han stå, til et Hviletræ for Himlens Fugle, et Kukketræ for Gøgen. „Himlens Fugl" [Lynet?] slår Ild, Nordostvinden fører Flammerne frem; i Asken af de fældede Træer såer han Sæden: „Bøjet går jeg, Sæden såer jeg — mellem Skabermandens Fingre — gennem Gud Almægtigs Hænder." Han beder til „Muldens Moder, Grundens aldrende Gårdværtinde"; Jorden har Kræfter nok, Frøet er villigt nok — blot ingen Skade sker det. Til *Ukko*, Herren i det høje, beder han; og Skyerne samles, Dug daler fra Himlen, Kornet løfter sig bævende i Brisen; efter hans Ønske voxer det, sex Rader er der i hvert Ax, tre Knæ på hver Strå. Og Gøgen kommer og sætter sig i den skånede Birk; både ved Gry og Kvæld, og Middag med, kukker den Skønhed over Skoven, Glæde og en rig Høst over Landet.

Fortællingen om den første Kantele findes langt senere, indskrevet mellem Sangene om den store Pohjolafærd. De har lagt til Land og holdt Måltid på en mægtig Gedde som Väinämöinen selv har fanget. Han sidder nu og ser paa dens afpillede Ben; hvad kunde der ikke blive ud af disse brede Kæbeben med Tændernes hvasse Rad, når de kom i de rette Hænder? — Intet, mener den berømte Smed, Ilmarinen. — Å jo, siger Väinämöinen, en lille Harpe kunde det vel blive til.

Og da ingen anden melder sig til Forsøget, danner han selv Harpen, dens Sangbund af Geddens Kæber, dens Skruer af Tænderne, og Strænge sætter han på af Hestehår. Han beder de Unge spille paa den, og deres Fingre bøjer sig spændigt over Strængene; han beder de Gamle spille, og de spiller med rokkende Hoved; men Glæden bliver ikke til Glæde, Spillet ikke til Spil. Selv for den muntre Lemminkäinen lykkes det ikke at faa Tonerne rigtig frem, hvor meget han så vender og drejer Harpen.

Väinämöinen skikker den op til Pohjolas Frue, og hun prøver med alle ti Fingre, men Strængene filtres, Harpen knurrer hæsligt under hendes Greb. På Ovnen ligger en blind gammel Mand og pines af Mislyden. Hvis ikke Suomifolkets Strængeleg duer hverken til Fryd eller Hvile, råber han, så må de hellere kaste den i Søen, eller bringe den tilbage til dens Mester. Harpen selv tager til Orde: Endnu er den for god til at druknes, den vil spilles af Mesterens Hænder.

Nu tvætter gamle Väinämöinen sine Fingre, lægger Harpen over sine Knæ og slår Strængene så lifligt, at Egern kommer springende paa Grenene, Væseler smutter op i Skovgærderne, Elg og Ulv og Los leger af Glæde. Bjørnen humper ud fra sit Hi og kravler lyttende op i Hegnet; Stolpen brister under dens Vægt, så klatrer den op i en Gran og sidder der. Skovguden og hans Frue og alt deres Folk nærmer sig over Birkelundens Høje. Fuglene kommer flyvende med Vindens Hast for at lytte, Ørnen forlader Ungerne i Reden for det favre Spil. Høge, Ænder og Svaner kommer trækkende, Bogfink og Sisken, Lærker i Tusindevis slår ned på Gubbens Skuldre.

Månens Datter og Solens Mø sidder og væver i Sølv og Guld på Skyernes Rande; da de hører Strængelegens Toner, taber de Skyttelsen af deres Hænder og Tråden brister. Selv i Vandet kommer alt, hvad levende er, ilende; Gedde og Helt, Sild og Aborre stimer i Sivene og lægger sig ved Stranden for undrende at glæde sig over Lyden. Ahto, Dybets Konge, løfter sit tangskæggede Hoved af Vandskorpen mellem Akandebladene; aldrig har han hørt noget sådant. Hans sivombæltede Dronning lytter, til hun sødeligt sover ind med Hovedet paa en broget Kampesten.

En Dag og to Dage spiller gamle Väinämöinen; hver Mand og hver Kvinde, hver fletningsprydet Ungmø, deres Hjærter svulmer, og de græder, så sælsomt og lifligt lyder det. Selv græder Gubben; store Tårer triller ned over hans Kinder, gennem syv blå Kofter og otte Klædeskjortler synker de, dybt ned på Havets Bund; den blaa Vildand dukker og henter dem op, men da er de blevet til Perler og Ædelstene.

I disse to Kvad har det finske Bondefolk med overordentlig Ynde inddigtet to Hovedsider af sit eget Væsen, og med en så samlet Kraft personliggjort sig i den vældige Agerdyrker og Tonekunstner Väinämöinen, at man let forstår, hvorledes han er blevet Kalevalas midtpunktsamlende Skikkelse, lang

Tid opfattet som en Kulturens ældgamle Guddom.

Hans Væsen udvides end yderligere i det skønne Slutningskvad, hvor han, den Gamle, vred og skamfuld viger Landet for Marjattas unge Søn. Harpen med de høje Sanges evige Glæder skænker han Suomi og sejler ene bort i sin Kobberbåd, med den Spådom, at man nok engang skal savne ham til atter at vække Sol og Måne, lave Folket en ny Sampo til Frugtbarhed, og sætte Strænge paa Harpen. Her anes i ham det jordtrygge sangglade Hedenskabs Tegn, modsat Kristendommens; men ingen af disse Tanker og Symboler har gennemtrængt Digtets Helhed.

Som Väinämöinen frembyder talrige Træk til Jævnføring snart med Odin, snart med Frøj, snart med Orfeus og snart med Odysseus, ligger det nær at jævnføre Kalevalas anden skægprydede Helt, *Ilmarinen*, både med Vølund og med Hefaistos. Sit Navn har han afgjort fra de finsk-ugriske Stammers ældgamle Lutgud; ham tilkommer oprindelig Æren for det Skaberværk, som i Kalevalas 1ste Sang tillægges Vainämöinens Moder Ilmatar. Endnu mindes Kalevala, at det er ham som har „smedet Luftens Låg." Ellers nøjes han her med af Emner, hvis Lighed med dem i Fenrisulvens Lænke er højst paafaldende, til det mørke Pohjolas Frue at smede den vidunderlige „broget Låg" *Sampo*, Kværnen der maler baade Mel og Salt og Penge — ligesom Grottekværnen. Hans Guderang er glemt; med Ilmarinen, den evindelige Hamrer, har Finnerne lovsunget det kunstfulde Haandværk, og da særlig Smedjens, hvorfra udgik Øxe og Plov, deres Værktøj og Vaaben i Tilværelsen.

Ilmarinen er en mere sammenhængende Karakter, men kan ikke i Storhed maale sig med Såningens og Harpens Väinämöinen. Han er svært dygtig til sit Håndværk, en køn og kraftig Karl, træg til Handling og til Elskov, men ustyrlig vild i begge, naar Blodet er kommet i Brand. For så vidt svarer han til det først iøjnefaldende Træk af finsk Væsen — det som i Havnestæder Jorden rundt gør de finske Søfolk frygtede.

Langt mere poetisk er den kåde *Kaukomieli*, den lyse *Lemminkäinen*. Jo kærere Skikkelserne er, des flere Navne og Kælenavne, des flere Egenskaber og Skæbner har Sangerne skænket dem. Det kniber med Lemminkäinen som med Väinämöinen at holde det hele under een Hat. Men efter sine Hovedtræk er han den finske farende Svend, Jæger, Danser, Elsker og Æventyrer, ordsnild og rådsnar, letsindig og dumdristig, en festlig og mangfoldig Skikkelse.

I Kalevalas Hovedhandling spiller han en ikke ringe Rolle, og er for egen Regning Helten i mange lystige Hændelser udenfor. Henrivende fortæller Digtets elvte Kvad om den skønne Kaukomielis Erobring af Saarblomsten, den højbaarne *Kylliki*. Man kan ikke tænke sig et Lystspil mere skælmsk og yndefuldt end disse to ranke unge Skikkelser overfor hinanden: Elskov mod Spot, Vold mod Trods, Kys mod Gråd, stolt Hengivenhed mod stille Sukke, og endelig Favntag imod Favntag. Mange Møer måtte han gække, den muntre Lemminkäinen, hævne sig på de kyske Piger for Latter og Spot, før han fik den bedste i Slæden. Men nu har han hende, „den jeg vilde har jeg vundet — bær nu frem det bedste Bolster — at i Hjemmet jeg kan hvile — ved min unge Jomfrus Side."

Et mægtigt Modbillede til Lemminkäinen er den mørke Skikkelse *Kullervo;* Skade at de ikke står i personligt Samspil. Som meget andet af Kalevalas bedste Karakterskildring findes udenfor den egentlige Handling, således også Kullervo, der står helt for sig selv, Midtpunkt i sin egen Sangkres.

De stærkt blandede Sange, hvori han forekommer, synes at have deres ældste Kilder i skotske og nordiske Folkeviser, (bl. a. om den af Broderen voldtagne Søster), der over Skåne i sammensmeltet Form er vandrede gennem Vestfinland, til Ingermanland og til Karelen. I Kalevala viser de, stærkt bearbejdede fra mange Sider, sidst af Lönnrot, Kullervo som den fra sin spæde Barndom mishandlede, der ødende alt hvad han elsker og hader skrider ustanselig frem på sin Hævnvej mod de mægtige, til han efter fuldbyrdet Dåd styrter sig i sit eget Sværd. Trods Mangler i Sammenhængen virker disse Digte betagende med uafbrudt stigende Stemningspres. Nutidslæsere vil i Kullervo med det fortvivlede Had se et Tegn paa al Jordens undertrykte Proletariat; ingen Nutidsdigtning har skabt det stærkere og mer truende.

Dog har Kalevala en Menneskeskildring af endnu dybere Væld. Indtagende frisk tegnes, bl. a. med *Aino*, *Kylliki* og *Marjatta*, en

Række ranke Jomfruer, skælmske, trodsige og smertefulde. Men al deres Ungdom og Ynde bliver spæd ved Siden af *Lemminkäinens Moder.*

Krænket af Pohjas Folk har han ved mægtige Tryllekvad gjort dem evneløse alle, på nær en usel blind gammel Hyrde, hvem han med Hånsord skånede. Hævngerrig lurer Hyrden på ham, da han kommer for i Brudeløsning at øve sin sidste og vanskeligste Dåd, at fælde Svanen paa Dødsrigets hellige Flod. Med et „lukket Rør" skyder den blinde ham gennem Hjærtet (smlgn. Balders Død), for sent angrer han nu, at han ikke husked at spørge sin Moder om de Tryllеord, som læger det lukkede Rørs Vunde. Hyrden kaster hans Lig i Fossen, knust mod Klipperne skylles det bort i mange Stykker.

Hjemme sidder hans gamle Moder og ser Blod dryppe af den Kam hvormed han før kæmmede sit lyse Hår. Hun forstår, hvad der er sket; med opkiltret Kjortel iler hun ud, Bakkerne brager, Dalene stiger og Bjærgene synker ved hendes Fjed. Pohjolas Frue har ikke set Lemminköinen, siden han drog ud at fælde Svanen. Videre søger Moderen da; som en Ulv springer hun i Sumpene, som en Bjørn skrider hun i Skovdybet, svømmer som en Odder over Vandet, kryber som en Myre henad Markerne, stryger som en Hare langs henad Strandbredden; Sten skubber hun, Stub styrter hun, allevegne spørgende kun efter sin tabte Søn. Den sukkende Skov har nok i egne Sorger; skabt til en bitter Skæbne veed den, at Øxe og Ild venter den. Vejen, trampet af Hest og Mand, har nok at trækkes med. Ligeså den ensomme Måne paa sin kolde Vandring. Alle tænker de paa sig selv kun, ænser ikke hendes Bønner.

Ikkun Solen svarer, da hun beder den: „Lille Sol, som Herren skabte — har du ikke set min Yndling — set min Søn, min Gylden-Abild, set min Sølverstav og Støtte?" — Jo, svarer Solen, i Manalas mørke Flod ligger hans knuste Lig.

Da græder hun og jamrer sagte, men går så til Ilmarinens Esse: en Kobberrive må han lave hende, med Jærntænder 100 Favne lange, og Skaftet på 500 Alen. Med den skynder hun sig til Dødningefloden. Atter hjælper Solen, siddende som en Fugl i Birketræet dysser den Dødsrigets Vagtmænd i Søvn med sine hede Straaler. Og Lemminkäinens Moder fører den tunge Rive dybt gennem Fossen, midt gennem den brusende Strøm. Selv vader hun ud, Bølgerne når hendes Bælte; en Gang og to Gange trykker hun Riven op mod Strømmen, Sønnens Skjorte trækker hun op, og hans Hat og Strømper.

Vred og sorgfuld stiger hun endnu dybere ned under Fossen; ved det tredje Tag får hun et Kornax op mellem Rivens Tænder, nej, det er intet Kornax, det er den skønne Kaukomieli. En Hånd mangler, Hovedet mangler, Stump for Stump fisker hun alt op, Stump for Stump sætter hun Legemet sammen, Årer, Knokler og Kødtrevler knytter hun sammen under Tryllekvad — men stum ligger stadig hendes kære Søn.

Da sender hun den lille Honningbi ud at hente Blomstersaft til Salve, at han dog må vinde Mælet igen. Fra hundrede Blomsterbægere og grønne Urter bringer den de sødeste Safter; men det hjælper ikke. Over Månen og den store Bjørn og Syvstjærnen må på hendes Bud den lille Bi flyve helt op til Gud den almægtiges Kammer, hvor Lægebalsam gemmes i gyldne Gryder. Med Salver herfra bøder hun sit Barn, og han rejser sig og taler: „Længe har jeg Stakkel slumret, — dyb var Dvalen, da jeg hviled." Og hun svarer: „Længer havde du dog sovet, — stod ej her din stakkels Moder." —

Dette over Gudesagn og Legender digtede Kvad stiller i al sin Enfold Lemminkäinens navnløse Moder jævnsides både med Maria den smerterige, og med Frigg i hendes Angst og Sorg for Balder; det er *Moderen* i sin uendelige Kærligheds Magt. —

Endnu mange mærkelige Kvad og fængslende Skikkelser frembyder Kalevala til umiddelbar Nydelse, men Resten af dets digteriske Rigdom ligger dog i andre Lag. Ikke mindst i de mesterlige Billeder af finsk Bondeliv.

En hel Klynge af disse finder man samlet under Ilmarinens Bryllup med den skønne Pige fra Pohjola. Havde hun ikke sagt det, den strænge Moder? Ikke skulde Datteren have løbet trallende gennem Skov og Dal, ikke skulde hun have ladet se sin skønne Hals og sine hvide Arme. I en hemmelig Hytte skulde hun dulgt have skøttet sin Væv, uset af de unge Svende.

Dog, hvad havde det hjulpet? En Hest

kan hyttes, ikke den hårfagre Mø, sad hun end i en Stenborg på Holmen i Havet. Bejlet er der, nu skal Bryllup stå. Der slagtes og brygges, Piskesmæld og knirkende Kælkemeder nærmer sig Gården fra alle Kanter. Brudgommen træder ind og hilser med gode Ønsker „under viden kendte Tagryg — under Læ af skønne Bjælker." Og Husfruen byder ham velkommen i „den lave Hytte". Bark-Ilden sprutter, siger hun, og Tjærestikken oser; ilde sømmer sligt sig til Fest. Nej, Birk skal skinne med sin klare Lue, tændt ved Voxlys, da ser man Brudgommens Øjne, lysebrune som Rør ved Stranden.

Øverst ved det rødmalede Bord bænkes han, med sit Ansigt mod de indtrædende Gæster; frem sættes de fyldte Fade med kogt Lax og Svinekød, Øllet skummer i Kruset. Det er af rette Slags, ikke lader det sig drikke af tavse Mænd. De gamle hviler sig i Varmen på den murede Ovn; fordum sang de med, så det skingrede i Skoven, nu glider Stemmen kun som en Slæde på den stenede Strandbred. Men andre kan de ildke til Sang. Harpen lokker, Hånd mod Hånd sætter Sangerne sig med samflettede Fingre; før tømmes Dammen for Åkandeblade end de for Kvad.

Lang Tid har man drukket og lyttet. Da taler Husfruen til Brudgommen: „Hun er rede, mod hvem du længes". Og til sin atter: „Kom nu kønt, du købte Kylling — Den, som fører dig, står ved Siden." Hingsten bider i Bidslet, Slæden venter.

Ikke længe, lille Jomfru, tænkte du over den Handel. Som en Blomst ved Vejen er du voxet i din Faders Gård. Mælk drak du, når du stod op; smagte Smørret dig ikke, skar du dig selv en Skive Flæsk. Intet havde du at sørge for, du fløj som en Sommerfugl, du sad som et Bær på din Moders Marker. Nu farer du til en fremmed Gård, til fremmede Mennesker; alt er anderledes der; ej klinger Hyrdeluren, ej lukker Leddene som herhjemme, du forstår ikke at gå med Døren som Husets egen Datter, ej heller at tænde Ild som Gårdens Husbond ønsker det.

Således taler Moderen, og med våde Øjne sukker den stakkels Pige. På denne Stund har hun ventet som på Våren, men nu falder Angst over hende; det er ikke med let Sind hun skilles fra sin Faders Gård.

Og det er ikke opmuntrende Ord hun får af Gårdens gamle Årbejdskone: Din Stakkel, siger hun, nu skal du snart kende din Svigermoders hårde Tunge, Svigerindens Kasten med Nakken. Du var dit Hjems Blomst, Fader og Moder, Søster og Broder, hver havde sit Navn til dig, „Månelue", „Solskin", „Bølgeglans", „lille blå Dug", sådan kaldte de dig. Skældsord får du nu for skønne Navne. Græd du kun! Græder du ikke nu, så græder du nok, når du engang kommer hjem og finder din Fader kvalt af Røg i Badstuen med sit Badetøj i Hånden, ingen hjalp ham, og din Moder segnet død i Stalden med Favnen fuld af Halm, ingen havde hun til at hjælpe sig.

Atter græder Bruden og klager sig. Men „det lille Barn på Gulvet" siger det befriende Ord: Hvorfor græde, hvorfor sørge? Står ikke din Brudgom klods op ad dig, en rødmusset Mand, god nok? En rask Hest har han for sin Slæde. Ikke værre, men bedre får du det, „ved en sikker Plovmands Side — Bryst mod Bryst med Brødets Bryder — Favn mod Favn med Fiskermanden — ind i Bjørneskyttens Badstu."

Det beroliger Stemningen, og nu kommer Kvinderne med gode Råd: Når hun fører sine andre Ejendele fra Gården, er der visse Ting hun helst må lade blive hjemme, sine Dagdrømme, Moderens milde Ord, og Småbidderne af det friske Smør fra Kærnen. De glade Viser skal hun lade ligge, sine slette Vaner og sin Træghed til Arbejdet; og sin Mødom og sin Kådhed må hun glemme. Ny Skik skal nemmes nu; dybt må hun bøje sig og sige „Hjærte Svigerfader", dybere må hun bøje sig og sige „Hjærte Svigermoder". Om så han er en Ulv og hun en Vildbjørn, Svogeren en Snog og Svigerinden et Søm til at rive sig på, dybt skal hun bøje sig for dem.

Hovedet klart, Hjærtet fast! Op ved første Hanegal, ud at rense Stalden og fodre Kvæget! Strax tilbage som et Fygevær, ind i Stuen at svøbe den lille og give den Bryst. Ene tør hun ikke træde over Tærskelen: Vandspand i Hånden, Badekost under Armen, og et Fyrreblus mellem Tænderne, sådan skal hun komme, selv den fjerde.

Men vel må hun vogte sig for at løbe rundt som en Sluske, uden Særk og Kjole, det vil ærgre hendes unge Mand. Kommer

Gæst i Gårde, skal hun byde ham til Sæde og mætte ham med Ord, til Maden er færdig; men når han går, må hun ikke følge ham længer end til Tærskelen; det vilde hendes Elskede tage ilde op. Og får hun Lyst engang selv at gå til Gilde, må hun spørge om Lov, før hun går, og agte på sin Tunge, ikke tale ondt om Svigermoderen til Bygdens Folk. Fritter de, om hun får Smør af hende som før af sin egen Moder, skal hun svare: Ja, i Skefuldvis, — selv om det sker kun en Gang hver Sommer. Aldrig bør hun dog glemme sin egen Moder, hvis Bryst hun har diet; „Mangen Nat har hun siddet søvnløs — mangt et Måltid sprang hun over — mens hun våged ved din Vugge — mens hun sysled om sin Lille?"

Også Brudgommen formanes: Tak din gode Lykke, tak din Bruds Fader, og endnu mer hendes Moder, at de fostrede dig så dygtig en Pige. Ikke skal du sætte hende i Krogen; hjemme sad hun ved Vinduet. Lad hende ikke sidde og græde af Hjemve; længes hun hårdt, så spænd for og kør hende hjem på Besøg. Tillad ikke din Fader at skænde på hende, din Moder at slå hende. Lad ingen Gæst forfølge hende, ingen Husstand håne din Elskede, hvem du i tre År har ønsket og begæret med ømme Ord.

Råd hende, når I hviler sammen. Det første År skal du dadle hende med Ord, det andet År med dit Blik, det tredje År ved et Tramp af din Fod. Agter hun ikke dette, så tag en Birkekvist, lad ingen andre ane det, vis hende den kun som en Trusel. Agter hun ikke dette heller, da må du give hende Råd med Kæppen, dog mellem fire tætte Vægge, ikke på den åbne Mark, så Naboerne hører hendes Gråd. Kun på Skuldrene og på Bagen må du slå, ikke i Øjet eller på Øret, at ikke Karlene skal kigge og Pigerne le og spørge, om den stakkels Kvinde har været i Krig eller i Slagsmål, eller måske har en Ulv til Ægtefælle. —

Men den gamle Landstryger på Ovnen advarer ham: Føj dig ikke efter Kvindeluner! Det gjorde jeg svage Svend; Kød og Brød og Øl og Smør købte jeg, ingen venlig Viv fik jeg for det. Hun vrængede ad mig og skældte mig ud og rev mig i Håret. Først da jeg kvistede en Birkekæp, kaldte hun mig kære Ven, og da hun følte den, faldt hun mig om Halsen. —

Atter sukker Bruden, sagte græder hun, og siger endelig Farvel: Hvordan skal jeg takke min Moder for hendes Mælk og min Fader for al hans Godhed? Nu må I ikke sørge, fordi jeg drager bort. Gud lader vel Sol og Måne skinne også andre Steder i Verden. — Farvel, siger hun til Markerne og de bærrige Skove, til de blomstrende Stier og Hedens Lyng, til Søen med de hundrede Holme og de fiskefyldte Sunde, til Granbakken og Birkedalen, Farvel!

Op i Slæden løfter Brudgommen sin Brud, han smælder til Hesten med sin Svøbe, og de farer raslende afsted. På den tredje Dags Aften når de hans Hjem. —

Af den Slags livagtige, både morsomme og rørende Virkelighedsskildringer er Kalevala gennemtrængt. Midt ind i disse helt jævne Billeder væver sig så på den pudsigste Måde kolossalt groteske Overdrivelser — som når Oxen, der slagtes til Bryllupet, rækker over det halve Land og giver Hundrede Kister Kød, hundrede Favne Pølser og sex Tønder Tælle.

Stærkest præges Kalevala dog af en både fin og storslået Natursans.

Finlands Planter og Dyr, Land, Sø, Luften og Været og Himlens Lys, alt lever og skifter i disse Digte vidunderligt friskt. Allerede en lille Ting som Harens Tilnavn „Korsmund" vidner om Skarpsyn for det særegne. Og da på Farten efter Sampo Lemminkäinen skråler en Sang fra den sejlende Båd, skildres Tranen, hvorledes den står på en Træstub mellem de fugtige Tuer, „tæller sine Tæer" og løfter på Benene, til den, opskræmt af Skrålet, giver et Skrig af sig, letter med et Spjæt og flyver vrælende langt bort over Sumpene.

Hvor digterisk de gamle Sangere har glædet sig over den Slags Ting, ses af den Måde, hvorpå de ikke blot fra Naturen henter Kæle- og Hædersnavne til Mennesker, men også Træk til Levendegør af de kæreste Fartøjer og Våben. Väinämöinens Bådfærd skildres:

Fremad roed han, så det rasled.
Bordene gav sig, Bænkene braged,
stærke Rønnetræs Årer knaged,
Årenes Greb, de peb som Hjælper,
Stævnen snadred løs som en Svane,
Toldene hvined op som Vildgæs.

Hvilken Kunstnerglæde! Båden og de de vilde Fugle smykker hverandre.

Som af den jævne Menneskeverdens Troldmænd og Helte gror op med de kendte Kunster og Kræfter i fantastisk Mål, således løfter sig af den mangfoldigt levende Natur Dyre- og Planteverdenens Fyrster med hver sit Riges samlede Magt,

Rønnen er det hellige Træ, viet Elskov og Frugtbarhed, Gøgen, den gyldne Gøg, Fuglen over alle Fugle. Elskov, Fryd og evig Glæde kukker den de lykkelige til, og når den, hvis Lykke er forbi, lytter til Gøgen, da „skælver Hjærtet, og Tårerne stiger til Øjet, Tårer større end Ærter — En Alenslængde af Livstråden fortæres af Tårerne, hele Legemet ryster, når man hører Vårgøgen kukke."

Blandt Vilddyr er det Bjørnen; den er frygtet for sin Grumhed og elsket for sin Kraft, jaget for Gavns Skyld og til ypperlig Idræt, men selv i sit Fald hædret som sin Æts Høvding, Heltenes Broder, Ham for hemmelige Magter. Med Ærefrygt hilser ogsaa de Sorte i Afrika Løven, som bortfører deres Kvæg, og dybt „salaamer" Hinduen den faldne Tiger. Men vanskeligt finder man noget Sted en Tiltale saa yndefuldt blandet af søsterlig Tillid og frygtsom Ærbødighed som her, hvor Smedens unge Hustru taler til Bjørnen, idet hun skikker Hjorden tilskovs.

Lille Bjørn, siger hun, du Skovens Æble, kære Krumryg og Honninglab, lad os slutte et smukt Forlig, at du ikke skal myrde Malkekvæget nu i Sommer. Når Hyrdens Lur lyder, da læg dig og sov, tryk dit Øre tæt mod Tuen, eller gå langt ud i Ødemarken, så du ikke hører Kobjælderne og Hyrdens Råb. Kæreste lille Bamse, du må gærne strejfe om i Skoven, kun ikke røre mit Kvæg med dine Labber eller din Tunge. Gå i en Bue langt udenom, træk Kløerne ind og skjul dine Tænder, at ikke min lille Hjord skal ængstes. Husk den Ed du svor ved Skaberens Fødder; tre Gange hver Sommer tør du frit gå hen, hvor de fine Kobjælder klinger, men det blev dig ikke tilladt at øve nogen Udåd. Får dine Tænder Lyst til at bide, saa hug dem i de rådne Stammer, grav i de bærfyldte Tuer. Skovsvamp og Myrer, Honningskiver og Rødder må du tage, men ikke græsse af mit levende Græs!

Lad os slutte en Pagt, leve kønt i Fred hele Somren; Jorden er vi fælles om, men vor Føde har vi hver for sig. Vil du endelig strides, lad det så blive om Vintren! Når Mosen smelter, og Solen varmer Kærene, må du ikke nærme dig! Her i Skoven vil man altid skyde paa dig; er ingen Mænd hjemme, skal Kvinderne møde dig. Men hvis jeg selv var en Honninglab i Lunden, vilde jeg ikke rende i Hælene paa Kvinder. Der er vel Land længere borte, hvor du frit kan drive Dagen hen, slide Hul paa dine Fodsåler i Skovdyb og Ødemark.

Andetsteds omtales Jagten. Blandt de Ulykker det kolde Mørkland Pohjolas Husmoder tryller over Kalevalas frugtbare Land til Hævn for Jampo-Rovet, er en Bjørn fra Heden, Bjørnen „med de hule Hænder". Väinö gaar ud imod den med sit Spyd — og sine Kvad. Han beder Skovguden Tapio hjælpe, beder hans Hustru binde sine Hunde. Og morsomt synger han til Bjørnen selv: Bredpande, du Skovens Æble, når du hører en mægtig Helt nærme sig, skal du trække Kløerne ind og skjule dine Tænder, så du aldrig kommer til at røre ved mig, ja end ikke til at strejfe mig. Under svajende Fyr og susende Gran skal du vælte dig magelig til Rette som en Fugl i Reden.

Om Kampen og Drabet ikke et Ord; det vilde være upassende. Han hører kun sin Hund glamme for „den skønne Mands Gårdled" — og så pludselig udbryder han i mange Undskyldninger: Bliv ikke vred, det var ikke mig, som fældede dig, du faldt selv ned fra det høje Træ; der er jo glat og mørkt nu ved Efterårstid. Og med favre Ord beder han Skovens Pryd, den letfodede med de bløde Sokker, forlade sin trange Bolig og følge med ind i Mændenes Kres. Så let, lover han Bjørnen, skal den glide på Sneen, som et Egern mellem Kvistene. Spillende og syngende går Jægeren over Heden „sammen med sin berømte Gæst". Og Bygdens Folk møder dem med festlig Velkomst. Af Vejen, Drenge, af Vejen, Piger, alle Kvindfolk ud af Huset, hvor den bredpandede træder ind! Honninglabben må ikke tage det ilde op, at de skrider til at undersøge hans Pels; den skal ikke blive Uslingers Pryd. I dybeste Ærbødighed flår de Bjørnen, koger dens Kød og holder Fest for den faldne med megen Lovsang. Og da dens Tænder er brudt løs til Smykker og Trylletegn, bæres Hovedskallen højtideligt ud

i Skoven. Ikke tør Hunde og Svin røre den, eller Fuglene snavse den til, eller Myrerne gnave deri; højt på Åsen i en mægtig Fyrr fastgør Jægeren den bredpandedes Hovedskal, med Kæben med Øst, at de, der vandrer forbi, kan glæde sig. —

I mangeartet nær Forbindelse med Kalevalas Naturpoesi står atter Tryllekvadene.

Mange Guder nævnes; foruden de i Heltene inddigtede således bl. a. Dødsguden *Mana* eller *Tuoni*, Bølgernes Hersker *Abté*, Skovguden, den bjørnelignende *Tapio* og Tordenguden *Ukko*, der, for en stor Del ved Omdigtning og Tildigtning af Lönnrot, i Kalevala tit står som den almægtige øverste Gud, hvis Hjælp man paakalder, når ingen af de andre hører.

Synderlig Deltagelse for Menneskeslægten tillægges dog ikke disse Guder, om hvis Tilbedelse ved Ofring o. lgn. heller intet nævnes. Gudstjenesten har vel hos Finnerne og Lapperne som endnu blandt deres nordasiatiske Søsterfolk og de grønlandske Hedninger været nærmest hvad vi kalder Trolddomskunster. Den finske Tryllesanger har som Shamanen i Asien og Angekokken i Grønland gennem forskellige Grader af Ekstase sat sig i Forbindelse med benævnte og ubenævnte Ånders Hærskare for ved deres Hjælp at spå Fremtiden eller af Guderne tiltvinge Stammen og den enkelte Sejr og Rigdom, Helsen og Frugtbarhed. I Åndeform har Folket anskueliggjort sig de bag Naturens ligefremme Tilsyneladelser anede og følte uudforskelige Kræfter, som man kun ved at tilegne sig deres eget gådefulde Væsen stundom kunde nærme sig og lede efter sit Ønske.

Således forstås Tryllekvadet sammen med Ekstasen som et uvidende Folks Middel til Selvhævd mod en hemmelighedsfuld overmægtig Natur.

Men den Trolddom, som kunde få Bugt med Ånder, lod sig naturligvis også bruge overfor menneskelige Modstandere. Kalevala vrimler af forskelligartede Exempler. Ilmarinen kvæder sin uvillige Brud til en Måge ved Stranden; Kullervo tryller Skovens vilde Dyr i Kvægham over Madmoderen, der har krænket ham. Väinämöinen bygger Båd uden Øxe og Høvl, men tre Trylleord fattes ham; han lader sig da levende nedsluge af den længst gravlagte Stortrold *Vipunen* og piner ham i hans Bug, til Trolden selv beder ham fare ud og giver Ordene fra sig: „Tungen kaster Tale fra sig, — som en Plag slår ud med Benet" — sådan kommer det.

I sin Sangkamp med Joukahainen maner Väinämöinen ham ned i Mosen, til han løskøber sig med Løfte om Søsteren; så kalder Sejrherren de stærke Ord tilbage. Her ser man i Digtet to berømte Troldmænds Sangkamp, som danske Grønlandsforskere nylig såe Angekok mod Angekok i Hytterne ved Kap York. Og vældigt udmales Sangeren selv, hvor Lemminkäinen står i det troldfyldte Pohjola: „Flammer står af Pelsens Flige — lyse Luer af hans Øjne"; han kvæder Sangkraften af alle sine Fjender, Sten i deres Struber, kogler dem ud i Heder og Fosser og knitrende Ild.

Digterisk Værdi har disse talrige Tryllekvad ved den voldsomt samlede Viljekraft, der jager frem som en ottefodet Slejpner med Billeder og Indfald gnistrende under sit Hovslag. Storladen Uhygge skifter med strålende Triumf.

En særlig Art er de Kvad, der gå ud på at afvende ond Skæbne ved at nævne dens Udspring, eller søger snart at hidkalde, snart at besværge Tingenes Lønkraft ved at skildre deres Vorden og Vext. Mærkeligt mindes man ved disse „dybe Oprindelsesord" til den ene Side om moderne Videnskab, til den anden Side om *Ordets* kristelig-filosofiske Betydning.

Ikke det mindst fortryllende ved Kalevala er de Glimt i Glimt, som Digtet kaster til alle Kanter, mod asiatiske og europæiske Kulturformer i Hverdagsliv, Natursyn, Religion og Poesi. Minder og Tilskyndelser til Jævnføring gennemsitrer Læserne i næsten uafbrudt Strøm. Og at det finske Folkeepos også rent digterisk er ligeså rigt som det er særegent, har forhåbentlig det foregående givet et umiddelbart Indtryk af.

Men det er på Tiden at sige, hvem det skyldes, at vi nu kan drøfte Kalevala på dansk.

Første og anden Udgave kom på Finsk i 1835 og 49, og blev oversat på Svensk i 1841 og 68. Forlængst har Digtet fundet Vej til alle Verdenssprog. Men på dansk har vi hidtil savnet en Gengivelse.

Og nu foreligger der på een Gang to, en Genfortælling i Prosa ved den finsk fødte Fru *Eva Moltesen* (*Fra Kalevalas Lunde*, G. E. C. Gads Forlag) og en metrisk Oversættelse i Udvalg ved Sorø-Adjunkten *F. Ohrt*

(*Kalevala*, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag). Dette forretningsmæssig set måske ret uheldige Samtræf har Kalevalas Venner kun Grund til at glæde sig over, da de to hver paa sin Vis fortrinlige Udgaver henvender sig til forskellige Krese og tilsammen vil bringe Digtet saa meget videre ud.

Hr. *Ohrt* er gået tilværks som Videnskabsmand. Hans Kalevala består af to anselige Bøger, hver på op mod 300 Sider. Første Bind er Oversættelse, andet Bind fremstiller Kalevalas Væsen og Værdi som Folkedigtning og Nationalepos. Forf. udtaler i et lille Forord sin dybe Taknemlighed overfor den før nævnte Prof. Kaarle Krohn i Helsingfors, der „utrættelig og på mangfoldig Måde" har vejledet ham under Arbejdet, og gør opmærksom på, at dette Værk ikke er Resultatet af egen Førstehåndsforskning, men sammenarbejdet af finske Forskeres mest på Finsk fremkomne Undersøgelser. Ohrt har imidlertid her givet den første *samlede* Fremstilling af finsk Folkesangs ydre og indre Historie, og hans Værk har i denne Egenskab overalt fundet ærefuld Modtagelse blandt de kyndige. Ja, det er af de mest fremragende finske Kalevala-Granskere blevet så fuldkommen godkendt, at det efter deres Ønske bliver oversat på Finsk.

Man skal dog ikke lade sig forfærde af disse videnskabelige Æresbevisninger; „Kalevala som Folkedigtning og Nationalepos" er ikke nogen vanskelig Bog at læse. Når Hr. Ohrt mener, at dens Oplysninger „muligvis kan have nogen Interesse også for andre end Folklorister af Faget" er dette meget beskedent sagt. Visse Kundskaber kræves unægtelig; men ingen, som har det, man i gamle Dage kaldte „almindelig Dannelse", litterært og historisk, kan læse Bogen uden Udbytte. Den er ligeså klar som indholdsrig, ligeså levende som den er lærd. Fra den har nærværende Artikel lånt de fleste af sine historiske Meddelelser om finsk Folkesang og Kalevala; men Bogens Interesse når langt ud over de her påpegede Linjer.

Hvor Ohrt undersøger de Påvirkninger, senere finsk og fremmed Kunst har modtaget fra Kalevala, gives der mange vigtige Oplysninger og stærk Tilskyndelse til videre Granskning. Og i sin Omtale af Kalevalas ydre Historie og Plads i finsk Kultur rører han Spørgsmål af så stor politisk Vægt som Forholdet mellem Svensk og Finsk fra den ældre Middelalder til vore Dage. Meget vil her være nyt for læge danske Læsere og betydningsfuldt for enhver, som ønsker et Begreb om Samlivets vanskelige Vilkår.

Selve Oversættelsen gengiver knap Halvdelen af den finske Text, ca. 10,000 mod ca. 23,000 Verslinjer; man finder de allerfleste af Originalens Sange, men mer eller mindre forkortede. Den, som kender Kalevalas Helhed, vil naturligvis efter en så grundig Afskæring savne meget, og hist og her et Yndlingssted; men Udvalget har vel været økonomisk nødvendigt. Det er dels det for de episke Sanges Historie betydningsfulde, dels det digterisk udmærkede, Ohrt har søgt at få med, og han har med Smag løst sin dobbelte Opgave.

Til Folkelæsning kunde, og burde muligvis, Digtet gengives på Prosa. Men det Mindretal, der fremfor alt ønsker Adgang til at nyde Kalevala så nær som muligt ved den folkelige Sangform, har Grund til at vide Ohrt varm Tak for hans udmærkede Oversættelse. Der kan hist og her gøres Indvendinger mod hans Form, særlig hvor han til Afvexling indskyder uregelmæssige Versemål; men tiest er også dette forstandig gjort. Og Hovedmetret er gengivet med sand digterisk Sans, ligesom Ordvalget er både jævnt og kraftigt.

Finsk er i Modsætning til dansk et Vokalsprog, præget af talrige Tvelyd og fattigt paa Konsonanter; men trods den dybe Forskel vugger også i Oversættelsen de trokaiske Vers indsmigrende deres evindeligt småbølgende Melodi, styrket af rige Forlydsrim. Selv den, der i Begyndelsen halvkedes af Rytmens Ensformighed og trættes ved anden Linjes bestandige Omskrivning af første Linjes Mening, vil, efterhånden som han får Sans for Småændringernes fine Samspil, mer og mer føle sig fængslet deraf; i den Tydning virker hele Kalevala som et Tryllekvad.

En Ting savnes meget ved Ohrts Kalevala, eller rettere to Ting: en Indholdsliste for Digtet og en Navneliste for hele Værket. Underligt nok har heller ikke Fru *Eva Moltesen* husket at give sin Bog en Indholdsliste; her savnes den dog ikke slet så hårdt.

Fru Moltesens Mål har været at forme Kalevala til dansk Folkelæsning; derfor har hun givet Afkald på den metriske Virkning. Maaske er det rigtigt. Den ejendommelige

Ynde ved Digtets Versemål vilde hos os måske vanskelig opfattes af de bredere Lag; allerede fra Middelalderen var jo både i vor folkelige og i vor Kunstdigtning Jamben været den herskende Versfod.

Selv i Finland har Kalevala ikke som Folkelæsning afløst Folkesangen. Her har dets Omfang sammen med dets østfinske Mundart vel dog været de væsenligste Hindringer. Så meget er vist, at man længe har savnet en Genfortælling ogsaa til finsk Folkebrug. Efter Opfordring af „Del finske Litteraturselskab" havde Prof. *Tudeer* i Helsingfors påtaget sig Hvervet; men efter Fru Moltesens danske Genfortælling har Tudeer overdraget det til hende; han vidste ingen, der kunde gøre det bedre. Foreløbig er »Fra Kalevalas Lunde" af de ledende finske Blade blevet modtaget med Begejstring, og bl. a. samstillet med den af det franske Akademi prislønnede Genfortælling af „Tristan og Isolde".

Men disse Vidnesbyrd behøves ikke her. På Dansk taler Bogen for sig selv. Ved at vælge Prosaformen har Fru M., til Gengæld for det, hun gav Afkald på, haft den dobbelte Fordel at nå en langt videre Læsekres og at kunne gengive Kalevala med større Udførlighed. Den særligt interesserede vil have megen Fornøjelse af at læse hendes og Ohrts Gengivelser jævnsides. Det er ikke altid de samme Ting, de har udeladt; de udfylder hinanden. Mest er det dog Fru M., der giver Tillæggene til det fælles. Selve Handlingen står tydeligere hos hende, men særlig har hun af Lyrik og Tryllekvad en Del betydningsfuldt, som Ohrt efter sin Plan ikke har fået Plads til. Bl. a. kan nævnes „Jærnets Oprindelsesord", „Hånsord til Jærnet", „Ord til Blodets Stansning" og en udførlig Gengivelse af Bryllupssangene.

Få Digte vilde så godt som Kalevala tåle en sådan Omskrivning fra den Form, hvori de er født. Et nyt Vidnesbyrd om Dybden af dets Oprindelighed og Ægtheden af dets Rigdom er den Kraft, hvormed det gennem Genfortællingen hævder sig. Men Fru Moltesens Genfortælling er heller ikke hver Mands. Det er ikke sit Modersmål, hun her har skrevet på, og det mærkes undertiden. Hun skriver *forgøre* istedetfor *gøre det af med*, *beskærede* for *beskårne*, *Smudset* for *Snavset*, *Egerner* for *Egern*, og man kan træffe en udansk Sætning hist og her. Men det er Småting, der kun mærkes, fordi hun ellers med så smidigt Ordsnille, så digterisk Ildhu Sætning for Sætning har omsmeltet Kalevalas gyldne Malm i det tilegnede Sprog.

Og medens Epos og Forklaring hos Ohrt står videnskabeligt hver for sig, er de hos Fru M. digterisk Et. Hovedtrækkene af hvad Ohrt i sit andet Bind udførligt meddeler om finsk Folkesang, om Lönnrot og Kalevala, findes her i Indledningen, udfyldt og personligt levendegjort på den skønneste Måde med Fru M.s egne Barndoms- og Ungdomsminder fra det fjærne Fædreland. Man mærker, hvor det lever i hendes Åndedrag, dette Land med de susende Fyrreskove, de blinkende Søer, den sneknugede lange Vinter; hvor det gror i hendes Hjærte, dette stilfærdigt lidenskabelige Folk med det dulgte Lune, de drømmende Øjne, det melodiske billedrige Sprog. Både dets Digtning og dets Væsen er hendes; derfor kan hun tolke dem bedre end en fremmed kan, men således at en fremmed føler og forstår som hun selv.

Hendes Billeder af det finske Bondehjem i Vintertvang og Sommersang, af Kvæget i Stald og på Græs, af Menneskenes Færd under åben Himmel som i Røgstue og Badstue, alt giver en fortrinligt oplysende Indledning til Digtet. Thi, som hun siger, af dette daglige Liv med dets håndgribelige Virkelighed er endog den mest fantastiske Sang vældet frem. Men samtidigt anslår hun een efter een læmpeligt alle de Stemningsstrænge, der siden i Digtet klinger fuldtonet ud — netop som fordum Runesangeren rørte Kantelen til et Par Akkorder, før han begyndte sit Kvad.

Gennem Ohrts og Eva Moltesens Gengivelser vil Kalevala trænge ud til alle de danske, der bryder sig om Poesi. Spørger man, om der i vor egen Digtning kan ventes umiddelbare Følger af Oversættelsen, bliver Svaret mere tvivlsomt.

I Finland er ikke blot en Maler som *Gallén*, en Tonedigter som *Sibelius* dybt påvirkede af Kalevala. Ogsaa Forfattere som *Kivi Erkko* og *Aho* har taget Emner og Inspiration derfra. Men det er lykkedes bedst, når de, som de svensk-finske Digtere *Topelius* og *Runeberg* har nøjedes med Inspirationen.

Undfangne ved Kalevala i fremmede Lande

er Esteren *Kreutzwalds* Nationalepos *Kalevipoëg*, og et andet, digterisk langt værdifuldere Værk, *Longfellows Hiawatha*, bygget over indianske Folkesagn. (Ohrt lader Longfellow have læst Kalevala i den tyske Oversættelse af 1851. Hvorfor ikke i Castréns svenske af 41? L. var jo en kyndig Læser af de nordiske Sprog.)

Men sætter man istedetfor Kalevala det videre Begreb finsk Folkepoesi, viser dennes befrugtende Virkning sig udentvivl langt mere omfattende. Det mangfoldige Stof er endnu langtfra gransket. Men åbenlyst og kendt af alle ligger de finske Kilder i *Jonas Lies* Nordlandsbilleder; senere i *Thomas Krags* og i *Hauklands* Digtning, og hos mange andre af Lies Landsmænd, går dybe Hvirvler af den ældgamle mørke Strøm fra Nabofolket.

I Sverige er Sporene færre, trods — eller paa Grund af — den mangehundredårige nære Forbindelse mellem de to Lande og Folk. Den meste Tid stod jo Finsk som det undertvungne og ringeagtede Bondemål. Men i den nyeste Tid har måske dog finsk Poesi ad en mærkelig Omvej befrugtet svensk til noget af dens rigeste og ejendommeligste Frembring.

Hvem kan læse Kalevala uden at mindes „Gösta Berlings Saga"? Hvem kan klargøre sig *Selma Lagerlöfs* digteriske Særpræg uden at tænke på finsk Folkesang? Den både bredvingede og letflyvende Indbildningskraft, det skarpt iagttagende og dog i sin Helhed mystiske Natursyn, den billedrigt gentagende, blidt indsmigrende Stil — næsten alle Grundtræk er ens. Og midt i Handlingen de talrige Udbrud af bedende eller besværgende Tale til Mennesker og Dyr og til Naturens Kræfter, er ikke dette de finske Tryllekvad genfødt så tydelig som noget?

Muligt er det, at Selma Lagerlöf aldrig har læst Kalevala, skønt usandsynligt. Men det har hun aldrig skjult, at sin dybeste Inspiration har hun fra Poesi og Sang i sin Hjemstavn Vermland. Og i Vermland lever den Dag idag 3000 Efterkommere af de ved År 1600 til disse norsk-svenske Grænseegne indførte *Finner*. Finmarken og Finskoven bærer deres Navn; endnu for 100 År siden talte de alle Finsk, og havde deres arvede Mystik og de gamle Sange vel bevarede.

Det er kun en Gætning; men ingen urimelig. Hvad siger Selma Lagerlöf selv?

Ialtfald har Kalevala ved Arten af sit Natursyn såvel som af sin Folkelivsskildring meget nærmere Berøring med vore Dages Friluftsdigtning end med forrige Århundredes Romantik. Det er da ikke umuligt, at dette fuldt ægte Folkedigt for den kommende danske Poesi kan få en lignende Betydning som de halvfalske Ossianske Sange fik for 100 År siden.

Hvorledes dette nu end går, Hr. Ohrt og Fru Eva Moltesen har med deres Oversættelser af Kalevala givet danske Læsere fri Adgang til en Digtning, der i mangesidig kulturel Interesse såvel som ved sin helt oprindelige Friskhed og sin særegne Blanding af yndefuld og storslagen Fantasi hører til blandt Verdens ypperste.

Siamesisk Landsby i det Indre af Malakka.

MIN FØRSTE TIGER.

Af Ole Bing.

Fra Kontoret i Bangkok fik jeg en Dag pr. Telegram Ordre til fra min Station nede paa Malakkakysten at rejse op i Landet for dér at starte „Ringning" af Intanintræer.

Saa helt kærkommen var denne Ordre mig just ikke, idet jeg paa det Tidspunkt endnu var Rekonvalescent efter et længere Malariaanfald og derfor vilde have foretrukken endnu en lille Tid at have forholdt mig lidt passiv. Men, kærkommen eller ikke kærkommen: rejse maatte jeg jo — og jeg rejste.

Da jeg havde roet en Uges Tid op ad Floden — Dagen efter Telegrammets Modtagelse var jeg med samt Folk og Fæ gaaet ombord i min Husbaad — kom jeg en Eftermiddag — det øsregnede, husker jeg — til en lille Landsby, der syntes mig vel egnet til Udgangspunkt for Skovarbejdet og hér gjorde jeg mit første Holdt.

Saa snart Baaden var bleven fortøjet og jeg havde spist min obligate kogte Høne med Ris (kogt Høne med Ris var min Kineserkoks *pièce de résistance* paa disse Rejser oppe i Landet) og et Par Bananer, gik jeg — rigelig forsynet med Cigarer og Cigaretter (sligt er jo nemlig saa rart at have med, naar man gerne vil stemme Folks Sind lidt blidt) — ledsaget af mine to Boyer, Hit og Muan, op til den stedlige Amphur for med ham at konferere om forskellige Forhold Arbejdet vedrørende.

Denne Konference — der fandt Sted paa Gulvet i Amphurens Hytte og i hvilken Amphurens tre Koner (tre smaa kakaobrune betelsavlende Tingester, der aldrig i deres livfødte Dage havde blot saa meget som drømt om en hvid Mands Eksistens og som derfor iagttog mig med en eminent Interesse) og en

halv Snes andre Indfødte tog Del — trak meget længe ud, idet den ganske Forsamling med Amphuren i Spidsen viste mig den Velvilje, at lægge mig alle de Hindringer i Vejen, de paa nogen Maade kunde —: „Ak nej, det *kunde* ikke lade sig gøre nu at „ringe" Træer — alle Landsbyens Folk var jo ude i Rismarkerne!" „Ak nej, for *den* Betaling var det ganske utænkeligt, at nogen vilde arbejde — Kineserkøbmændene gav jo meget mere!", „Ak nej, *saa* store Træer fandtes der virkelig ikke!", „Ak nej, arbejde i flere Maaneder og saa først bagefter blive betalt — utænkeligt, utænkeligt!" o. s. v. o. s. v. Men da jeg af Erfaring vidste, at det blot gjaldt om at have lidt, eller rettere megen, Taalmodighed, brød jeg mig ikke om, at den ene Time gik efter den anden, uden at jeg tilsyneladende kom et eneste Skridt videre. Det gjaldt blot om at blive ved, vidste jeg, ikke at blive træt, ikke at blive hidsig. Og jeg *blev* ved — jeg smilte, jeg lo, jeg fremviste Ministerens Pas og Guvernørens Brev, jeg uddelte med ødsel Haand mine medbragte Skatte, jeg tyggede Betel, saa at min Gane og Tunge blev ganske rimpet som havde jeg spist Slaaen, jeg drak Risbrændevin saa stærk, at jeg var nær ved at opgive Aanden, jeg gjorde spøgefuld Kur til de tre smaa Chokoladebrune, jeg lyttede andægtig til Amphurens Guldkorn, jeg legede med samme Herres lille Abekat (foruden os tobenede, der sad i en Kreds paa Gulvet, var der nemlig ogsaa i Hytten nogle andre Væsener: nævnte Abekat, to gule Pariahunde, et Par Skovduer, en Peberfugl og et lille hvidt Gedekid, der brægede ustandseligt uden at bryde sig det ringeste om, at det derved ofte forstyrrede de saare alvorlige Forhandlinger), jeg talte Alvorsord, jeg forklarede, jeg truede. Og tilsidst — ak, men da var det næsten ogsaa bleven Midnat og jeg var ved at tumle om paa Gulvet af Træthed og Søvnighed — lykkedes det mig da ogsaa at faa sat igennem, hvad jeg vilde, idet Amphuren, der aabenbart nu endelig var kørt mør, sagde til mig, idet han smilende blottede sine sortrøde Tænder: *„Nai kho rap prung ni wayla bai song mong sam — sip klon cha ma ti rya khong nai kho rap."* (udlagt: I Morgen Kl. 2 skal der staa 30 Mand nede ved Herrens Baad). Og da jeg først var naaet saa vidt, saa — ja, saa vilde jeg naturligvis ikke mere lægge Beslag paa den elskværdige Herres sikkert meget kostbare Tid — og to Minutter efter var jeg og Hit og Muan ude af Hytten.

Det at gaa i Junglen ved Nattetid havde altid forekommet mig lidt uhyggeligt og denne Nat forekom det mig endnu mere uhyggeligt end ellers, idet der nemlig var saa underlig trist og dødt: intet Fugleskrig hørte vi, intet fjernt, dumpt Brøl, ingen Gren, der knækkede, intet Blad der faldt til Jorden, ikke Insekternes hvinende, kogende Musik, ikke dette uendelig svage, uendelig bløde Sus, der anes mere end det høres og som man aldrig glemmer, naar man een Gang har hørt det — intet hørte vi, intet, — hver Lyd, hver Antydning af Liv, *alt* kvaltes af Regnens Brusen og af Miljarder af sitrende Blades Susen. Og derfor — jeg tilstaar det — var det heller ikke saa meget langsomt, jeg paa Hjemvejen gik hen ad den smalle Sti, der, snoende sig mellem Bregner og Slyngkrat og vældige Træer, førte ned til Floden, ned til min Baad. Ja, naar jeg skal være *helt* ærlig, saa maa jeg bekende, at undertiden løb jeg, løb saa at Vandet sprøjtede op ad mine nøgne Ben fra Elefantsporenes Pytter.

Men hvad enten jeg nu løb eller gik eller stod — for en Gang imellem maatte jeg jo staa og puste lidt, naar en særlig stor Træstamme eller et særlig dybt Vandhul spærrede Stien — stadig var Hit og Muan dér hvor *de* skulde være: Hit foran med Junglekniven og den tændte Fakkel, Muan bagved med Riflen.

Paa denne Vis gik Hjemturen — til at begynde med . .

Men da der saa var forløbet en Snes Minutter eller saa — hurtigere og hurtigere havde de tre Par nøgne Fødder klasket hen ad den glatte, opblødte Sti, hurtigere og hurtigere var Træer og Buske dukket frem i Faklens flimrende Ildskær for i næste Øjeblik atter at opsluges af Mørket, mere og mere forpustede var vi alle tre blevet, og vort Tøj, der efterhaanden var blevet pjaskvaadt, sluttede nu som Trikot til vore ophedede Legemer — naaede vi til en lille Lysning i Skoven for umiddelbart derefter at komme ind i et begsort, knugende Mørke.

Og just da vi alle tre var kommet ind i dette Mørke, skete det, som — —

Jeg føler pludselig et Greb om min Arm og i næste Øjeblik lyder et Raab i mit Øre — hæst, vildt, forfærdet: „Herre! . . Herre!"

Jeg standser, vender mig om: „Hvad er der Muan? Hvad er der dog!"

„Tigren! . . Aa, Tigren!" — og Muans hele Legeme dirrer som i Krampe.

„Hvor? Hvor er den?"

„Dér! Dérinde!" — og Muan peger ind mellem Træerne.

Jeg følger Retningen af hans Pegen, spejder et Øjeblik forgæves — bliver saa med eet som lamslaaet af Rædsel.

Thi dérinde, inde mellem Træerne, kun faa Alen fra Stien — dér ser jeg pludselig to luende grønne Øjne stirre mig i Møde!

Store Gud! Hvor blev jeg dog angst!

Det var, som følte jeg hver Draabe af mit Blod presse mod Hjertet, som skulde det sprænges. Iskold blev jeg i Maven. Prikkende, stikkende blev min Ryg.

Aldrig, aldrig i mit Liv havde jeg følt en Angst som denne. Og aldrig nogensinde før havde jeg følt, som nu, Tankerne som en hvirvlende, sydende Bølge skylle genem Hjernen, uden at jeg evnede at gribe og fastholde en eneste een.

Som bedøvet stod jeg dér. Saá alt som i en Taage. Forstod ligesom ikke rigtig, at det var mig, *mig*! hvem dette forfærdelige var hændt. Og dog! Hvor forstod jeg det ikke fortvivlende godt! Det var jo, som skreg det inde i mig: „Hvorfor *blev* jeg dog ikke i Hytten i Nat! Aa! Hvorfor *blev* jeg dog ikke i Hytten i Nat!" Og saa — igen og igen og igen — med angstfuld Hvisken: „Hvem? Hvem af os? Hvem af os tre vil den falde over?"

Saa meget formaaede jeg at tænke klart. Saa meget, men heller ikke mere. Thi alle de mange andre Tanker, der i svimlende Fart jog gennem mit Hoved, ligesom strejfede kun min Bevidsthed — som Glimt, jeg syntes at skimte meget langt borte.

Og alt medens Sekunderne jager afsted og de grønne Øjne stadig flammer derinde, ondt, vildt, truende, staar vi tre dér som naglede til Jorden, pressende Aandedrættet tilbage og med hver Fiber i vort Legeme spændt — staar dér halvt bevidstløse og venter . . .

Da hvisker med eet Hit: „Lad os løbe!"

Jeg svarer ikke. *Kan* ikke svare. Er endnu ligesom for langt borte.

Og igen: „Lad os løbe!"

. . Løbe? — Løbe! — Var det da muligt at løbe? Var det da muligt at — —

Og pludselig brister det ud af mig: „Ja! Ja, lad os løbe!"

Men neppe har jeg bøjet mig frem til det første Spring, før jeg atter standser, brat.

Thi i dette Sekund vender min Bevidsthed tilbage. Angsten slipper sit Jærngreb om Hjertet. En forunderlig Ro falder over mig.

. . Nej, de *maa* ikke se, at jeg er bange! De *maa* ikke senere kunne fortælle, hvorledes Farangen forsøgte at stikke af! Saa hellere . . — og jeg rækker Haanden hen mod Muan.

I næste Sekund hviler Riflens Kolbe mod min Skulder.

Et Glimt, et Knald, et Stød mod Skulderen — og saa — — et forfærdeligt Brøl!

Og *saa* — —

— vidste jeg ikke af mere!

Thi som et Slag, et voldsomt, bedøvende, knusende Slag virker dette Tigrens frygtelige

Brøl paa mig — det sortner for mine Øjne, alt løber rundt for mig . .

Som dræbt af Lynet segnede jeg om — — —

Den næste Dag da jeg laa i min Baad — saa mat, saa træt, saa ør i mit Hoved — med Folkene siddende omkring mig, fik jeg at vide, hvad der siden var sket —:

Tigren havde styrtet sig over Hit og flænget hans unge Legeme i sønder, blot fordi han for at frelse mig havde slynget den sin brændende Fakkel i Ansigtet.

Muan havde vristet Kniven ud af Haanden paa Hit, som han laa dér, skrigende, sukkende, vridende sig af Smerte, under det rasende Dyr, der brølede, hvinede stønnede, fordi det gjorde saa ondt, aa, saa forfærdelig ondt, i de stakkels forbrændte Øjne og i Hjernen, hvor Projektilet havde boret sig ind, og jaget den ind, dybt, dybt ind i dets Hals, saa at Blodet hvislede ud i store hidsige Sprøjt, der som en varm, blød Douche gød sig over hans Ansigt. Da saa Tigren slap Hit og i et susende Spring vendte sig mod ham, havde han grebet Riflen og med Kolben knust dens Pande.

Alle mine Folk var kommet løbende, saa snart Muan, der straks var stormet ned til Baaden, havde fortalt dem — ophidset og forpustet, saa at han knap kunde — hvad der var sket, og saa havde de baaret mig og Hit og den døde Tiger ombord . . .

Og som jeg laa dér i Baaden og hørte alt dette, var det, som saa' jeg alt gennem et Taageslør. Alt syntes mig saa mat, saa fjernt, saa uvirkeligt: den pragtfulde mørkeblaa Himmel, alle Landsbyens smaa Bambushytter, der dukkede frem mellem Breddens mange Palmer og Træer, Floden, hvis absintgrønne, lunkne Vand klukkende gled forbi, Folkene — alt, alt. Alt — blot ikke Tigren! *Den* saa' jeg, aa, saa skærende klart! Saa' den ligge, død, derude paa Dækket i en Pøl af mørkerødt Blod med alle fire Ben stift strakt ud fra Kroppen og med Hovedet, dette underlige store Kattehoved med de pudsige Stumpøren, hvilende, ligesom saa uendelig træt, oppe paa Baadens Ræling med Snuden brat vendt ned mod Vandet — som vilde den endnu en sidste Gang kigge ned paa sig selv, saaledes som den havde gjort det mangen en stille maanelys Nat naar den fra Junglen kom herned for at drikke.

Og idet mit Blik ikke et eneste Øjeblik veg bort fra det store, gule, døde Dyr, gled, atter og atter, den samme Tanke gennem min Hjerne —: Hvis nu — hvis nu Hit og Muan — disse mine to smilende, barnlige Siamesere, dem jeg hidtil kun har kendt som de underdanige, flinke Boyer, de er — hvis nu de havde villet det, saa — saa havde jeg nu ikke ligget hér og saa — ja, saa havde Kompagniet skam ingen Intamintræer faaet „ringet" denne Gang . . . .

— —

Ak ja, nu smiler man, men den Dag — —

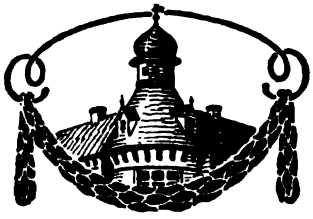

KJØBENHAVNS LAANE OG DISKONTOBANK

AKTIESELSKAB

AKTIEKAPITAL Kr. 16.000.000
RESERVER Kr. 2.825.000

HOVEDSÆDE: Amagertorv 24. — 10-4. Telf. 6900.
NØRREBRO AFD.: Nørrebrogade 26. — 10-3 og 6½-8. Telf. 4951.
ØSTRE AFD.: Bredgade 77. — 10-3 og 5-7. Telf H 583.
VESTERBRO AFD.: Vesterbrogade 41 B. 10-3 og 6½-8. Telf. H 359.
HELLERUP AFD.: Strandvej 96. — 10-3 og 6½-8. Telf. Hell. 119.

Foretager alle Bankforretninger.

Køber og sælger Obligationer og Aktier.

Modtager Indlaan og Indskud paa Folio og Bankbog.

1—3 Mdrs. Indlaan = 4½ pCt.
Rente paa Bankbog = 3½ pCt. + Bonus.

Boxer udlejes i Hovedsædet og Hellerup Afdeling:
15—25—40 Kr. aarlig.

Værdipapirer og Værdigenstande opbevares mod ½ ‰ aarlig Afgift.

Rejse-Akkreditiver udstedes. Fremmed Mønt købes og sælges.

Det gjensidige Forsikringsselskab

„DANMARK"

Hovedkontor: Selskabets Ejendom,
V. Boulevard 34, Filialkontor: Amagertorv 3.

Desuden har Brandforsikringsafdelingen Agenturer over hele Landet og Livsforsikringsafdelingen har General-Agentur i *Aarhus*: Prip, Clemensborg, og i *Odense*: Schreiner, Kongensgade 31.

	Brandfors.	Livsfors.
Forsikringssum	c. 877 Mill.	c. 60 Mill.
Formue.	- 3¼ —	c. 12 —

FERRIN

(flydende) Kr. 1.50
-TABLETTER Kr. 1.00

er den jærnrigeste og letteste fordøjelige Jærnmedicin. **Uden ubehagelige Bivirkninger. Fortrinlig mod Blodmangel, Trætbed og Svækkelsestilstande.** Faas med Brugsanvisn. paa alle Apoteker.

Fremstillet paa Kjøbenhavns Løveapoteks chemiske Fabrik.

Sparekassen
for Kjøbenhavn og Omegn.
Stiftet 1820.

SPAREBØSSER

udlaanes til Enhver, der indsætter **5 Kroner** paa en ny Sparekassebog.

I alle Boglader faas:

STJERNEHIMLEN

hver Dag og Time i Aaret

(Stjernekort).

2 Kr.

G. E. C. GAD,
Vimmelskaftet Nr. 32

Med Ennas

Fotografi-Apparater

kan enhver strax fotografere overalt.

Forlang Katalog.

„Amatør-Fotografen"
Vimmelskaftet 47.

Vil De spare Penge

— og hvem vil ikke det? —
saa kjøb ingen anden **Bitter** end

Mansfeld-Büllner & Lassens
verdensberømte

Brama Livs Elixir

— husk paa, det er en Bitter-**Essents**, og at den som saadan skal nydes blandet i andre Drikke, altsaa ikke drikkes snapsevis, og derved bliver det ikke alene den **bedste** Bitter, men ogsaa den **billigste.**

Det vil De ved Brugen snart erfare.

De i daglig Tale og i Skriftsproget hyppigst anvendte

Citater

samlede af Oscar Arlaud.

7 Kr., indb. 8 Kr. 75 Øre.

Faas i alle Boglader. G. E. C. GAD

Dr. Jaegers hygieiniske Underbeklædn. Østergade 61.

VED

DANMARKS-EXPEDITIONENS HJEMKOMST

DEN 22. AUGUST 1908.

Velkommen, I, der har kæmpet
mod Ensomheds isnende Sø!
Vor Hilsen møder Jer dæmpet
for dem, der måtte dø.

Dog, nået har I og de døde
Jert Mål, så stort det var sat.
Vi ser det som Nordlys gløde
i denne Mismodets Nat.

Endnu har vi Mænd, hvis Ære
og Manddom er andet end Ord.
Det er Byttet, I levende bærer
fra de sneføgne Grave i Nord.

VALDEMAR RØRDAM.

BLAD-STRIKEN OG DENS FØLGER

Af Kontorchef JULIUS SCHOVELIN.

Jus belli, hedder det i Folkeretten, er ikke *infinitum*, Krigens Ret er ikke ubegrænset. Siden *Hugo Grotius'* Dage er det en anerkendt Grundsætning, at der under en Krig kun maa bæres Vaaben mod „Combattanter" — Krigen føres mod Staten, ikke mod Undersaatterne, altsaa kun mod den væbnede Magt, ikke mod det ubevæbnede Folk. Som stridende Parter er kun de til Hæren hørende Personer at anse og behandle, mod fredelige Borgere, altsaa mod Udenforstaaende, maa ingen Overlast udøves hverken i Henseende til Ejendom eller Person. Og denne Ukrænkelighed tilkommer selvfølgelig i endnu højere Grad *neutrale* Magters Undersaatter og Territorium.

En ganske tilsvarende Lov gælder uden Modsigelse i ligesaa fuldt Maal for Stridigheder mellem Borgere af samme Samfund: de maa afgøre deres Mellemværender uden at volde Udenforstaaende, hvem deres Uenighed ikke angaar, Skade eller Fortræd. En uskreven Moral-Codex tillader efter Manges Mening Tvekamp — men Ingen er dog hidtil faldet paa, at de tvende duellerende Parter kunde stille sig op midt paa en befærdet Gade og skyde paa hinanden uden Hensyn til om — eller rettere: vel vidende, at — de fleste af de afskudte Kugler ville ramme alle Andre end Modparten, saa at hele Færdslen derved blev stanset og Publikum henvist til at søge deres Bestemmelsessted ad allehaande Omveje.

Og dog var det netop noget saadant, det fagorganiserede Socialdemokrati allerede i sin Tid præsterede ved Sporvejs-Striken midt i Vinterens Hjærte. For at føre deres Krig mod Selskabets Faatal igennem stansede Sporvogns-Funktionærerne Sporvejs-Færdslen, saa at en hel Storstads Befolkning i dagevis blev tvungen til at tradske milevidt paa deres Ben i Slud og Snestorm. Men den Vold, der blev øvet ved *Bladstriken*, var dog endnu langt, langt værre — den svarer netop nøjagtig til, om en fremmed Krigsmagt beskød aabne Byer og beskattede den almindelige Befolkning eller røvede dens Privatejendom. Hvad i Alverden vedkom det *Landets Bladlæsere*, at Litograferne vilde have 8 Timers Arbejdsdag eller nogle Skomagere vilde af med Formand Schmidt, — paa nogle faa Undtagelser nær var de jo *alle* fuldkommen uskyldige i, at d'Hrr. Arbejdere ikke fik deres Vilje! De var ikke alene ikke „Combattanter" i Striden, men kun *neutrale!* Hvorfor skulde da *de* undgælde ved i en hel Uge at leve i aandeligt Mørke eller være tvungne til at døje „Socialdemokratens" Forvrængelser og Perfidier? Det var ikke for Smed at rette Bager — det her i Landet klassiske Udtryk for grov og fræk Uretfærdighed — men det var for en enkelt Smed at rette Hundreder og atter Hundreder af Bagere! Det var bogstavelig talt et *helt* Samfunds Ytringsfrihed, som herved blev kneblet, en af de kosteligste „Menneskerettigheder", der paa et saakaldt Demokratis Bud blev traadt og trampet under Fode.

Nu, vi befandt os i Ferietiden, og der skete til d'Hrr. Socialdemokraters Held Intet af Betydning i den paagældende Uge. Desuden er Publikum egenlig sløvet af de idelige Overgreb fra Arbejderorganisationernes Side, Intet forbauser det snart mere! Men netop derfor skal det nu bagefter ikke forties, fordunkles eller besmykkes, hvor utroligt et Brud paa en af de samfundsvigtigste Retsgrundsætninger, hin Bladstrike i Virkeligheden var. Alle vi, som staa udenfor Fagorganisationerne, maa rystes op til at forstaa, hvor haanlig og hensynsløs en Behandling man har budt os uden nogensomhelst Anledning fra vor Side — og hvor tydeligt det derved har aabenbaret sig, at det fagorganiserede Socialdemokrati er en *samfundsfjendtlig* Magt,

som har erklæret os *Alle* Krig. Vi har kun at bøje os komplet — eller at tage Handsken op!

Men havde da ikke Arbejdsgiverne eller rettere deres Organ: Arbejdsgiverforeningen, *sin* Del af Skylden. Tilvisse — det vilde være Uret at nægte det. Hvor savnede man ikke en klog og myndig Mand som gamle *N. Andersen* i Arbejdsgivernes Spidse: det er nuomstunder allerede en saare vanskelig Sag at være Arbejdsgiver, endsige da at varetage samtlige industrielle Arbejdsgiveres samlede Interesser overfor et saa stridbart og krigsvant Folkefærd som vore Arbejdere. Det er just ikke gjort med en Elefantunges Behændighed. Naar f. Ex. nu en Gang Aktionen fra Arbejdsgivernes Side tynges af Lock-out-Varslets meningsløse Længde, burde man have sørget for, at dette var givet saa længe forinden, Bladstriken kunde udbryde, at Lock-out'en faldt, som det umiddelbare Svar paa Typograf-Striken, samme Dag eller Dagen efter. Nu virkede dette Varsel som en tom Trudsel — og intet er i vor Tid værre. D'Hrr. Ledere af Arbejdsgiverforeningen skulde have set det brede Smil, der gik over Publikums Ansigter, naar de læste det bombastiske Opraab om Lock-out'en: „Herregud, om fjor-ten Dage, inden den Tid har saamænd D'Hrr. Arbejdsgivere for længe siden givet efter." Ja, det lader sig ikke nægte, saadan lød Folkets Røst (vox populi osv.) — ogsaa eller maaske netop i den Del af Befolkningen, som var mest forbitret over Bladstrikens Brutalitet!

Smigrende for de Herrers Forhandlingevne og Hittepaasomhed er det just heller ikke, at snart ingen større Konflikt kan ende eller bilægges, uden at der maa hentes en Forligsmægler — udefra. En saadan Mangel paa Opfindsomhed, som der særlig ved denne Lejlighed blev vist, er ligefrem hjærteskærende. Nitimer-Dagens hellige Princip smuldrede jo dog allerede om Lørdagen bort mellem de Herrers Fingre — og naar det nu netop drejede sig om Litografer, var saa forøvrigt Principet overhovedet saa helligt? Det Første, naar man kan blive tvungen til Kamp, er dog at vælge sig en ordentlig Kampplads — og en saadan var Spørgsmaalet om den rette Regulering af Arbejdstiden i et Fag som Litografernes aabenbart langtfra: et Fag, hvor Arbejderne i smaa Virksomheder, som det ofte er, saa nogenlunde kan gaa fra og til deres Arbejde, som de selv vil.

Dog, lad nu alt dette med Rette kunne bebrejdes Arbejdsgivernes Organisation, saa blegner disse Fejl (Undladelses-Synder, som de højst er) fuldstændig i Sammenligning med det fagorganiserede Socialdemokratis Skyld og Ansvar. Man kan forekaste Arbejdsgiverne Svaghed og Ubehændighed, men intet Øjeblik nogen samfundsfjendtlig Plan eller Hensigt. De har ladet sig overrumple af en Hensynsløshed, som de øjensynlig ikke ret har troet paa Muligheden af. Og det var i Grunden heller ikke til at tro, at D'Hrr. Socialistførere saaledes vilde lægge sig ud med hele Samfundet for et Etikette-Spørgsmaals Skyld, thi for *Litograferne* var, som alt antydet, Kravet om 8-Timers-Dagen i Virkeligheden ikke andet og mere. Men man har aabenbart følt Trang til at beruse sig i sin Magtvælde — maaske ogsaa for derved at aflede Opmærksomheden fra *indre* Stridigheder! Saaledes skal i sin Tid den preussiske Regering have valgt Krigen for at stoppe Forfatningskampen. Saa længe der er Krig, staa Alle ubrødelig sammen mod den fælles Fjende. Og bagefter nyder man Sejrens Frugter — og Nydelse gør velvillig, overbærende, magelig og glemsom.

Desværre for D'Hrr. Førere er imidlertid Beregningen ikke slaaet til. Bladstrikens Afslutning har tværtimod for Alvor blottet „Magt-Systemets" indre Brist: Hærens Ledere formaar kun at hidse til Kamp; naar Freden skal sluttes, er det ude med deres Myndighed — denne og hin Troppeafdeling vil ikke nedlægge Vaabnene, men føre Krigen videre,

selv om (eller maaske netop *naar*) det bliver en Guerilla-Krig paa egen Haand og egen Regning!

Men derved har Fagorganisations-Systemet vist sig at være ormstukkent — og man begynder at ane Grunden til den lunefulde Hast, hvormed hele denne Udvikling modnedes.

Da jeg som ung Nationaløkonom i 1885 udviklede, at Tiden saa tydelig pegede ad Fagorganisationens Vej, at Arbejdsgiverne ligesaa godt først som sidst kunde springe i det og *anerkende Fagforeningerne* som de rette Forhandlings-Faktorer, anerkende, at Fagforeningen *som saadan* var den *anden Part* i Mellemværendet: Arbejdsgiver contra Arbejder, rystede man paa Hovedet og fandt det ungdommeligt: saa vidt var man, Gud ske Lov, dog endnu ikke kommen, at man skulde behøve at taale, at der skød sig et fremmed Mellemled ind mellem „den enkelte Arbejdsgiver og hans Arbejdere" — der var endnu hele Stammefader-Klangen overfor Hjemmets Trælle og Tyende i dette: „*mine* Arbejdere!" Endnu paa Industrimødet i 1894 var en saa fremskuende Mand som afd. Indenrigsminister *Ingerslev* mildt forarget over, at Dr. Fraenkel og jeg saa „uforbeholdent" stillede os paa Fagorganisationens Standpunkt som det da eneste mulige: man skulde dog, sagde han, fra „vor" Side nok finde sig i, at der forhandledes med Fagforeningerne, men aldrig *officielt* „anerkende", at de havde en ligefrem *Ret* til at føre Forhandlingerne paa Arbejdernes Vegne. Allerede to Aar efter, 1896, dannedes Arbejdsgiverforeningen, i 1899 stod saaledes under den store Lock-out begge Parter, Arbejdsgivere saavelsom Arbejdere, i fuld, fagorganisatorisk Rustning overfor hinanden — og ingen hævdede stærkere end netop Arbejdsgiverne, at *Organisationen* skulde og burde kunne binde og forpligte den enkelte Arbejder. Man vilde fra begge Sider *kun* have med „Fagorganisation" at gøre, ovenikøbet Fagorganisation i saa koncentreret Form som vel muligt, saa at ogsaa det enkelte *Fag* blev Centralorganisationens Myndighed underlagt.

For dem, der havde „lange Øjne", var det allerede da let at se, at hele hin Udvikling dermed havde naaet sit Højdepunkt — og følgelig i sit videre Forløb maatte dreje om Vinkelspidsen.

Aaret efter, i Sommeren 1900, udtalte jeg dette paa det nordiske Haandværker- & Industrimøde i Kjøbenhavn, altsaa i en Kres af Arbejdsgivere. Jeg pegede paa det i sin Tid fra socialistisk Side lancerede og senere af Bismarck som Statsgrundsætning knæsatte Løsen: *Retten til Arbejde.* Og jeg knyttede hertil følgende Bemærkninger, som netop den sidste Maaneds Begivenheder, om jeg saa maa sige har ført *up to date*:

„Ogsaa fra Arbejdsgivernes Side maa det fordres, at Samfundet vaager over denne Ret, — med andre Ord over hver Mands Ret til at arbejde for sig selv, sin Hustru og sine Børn, en Ret, som vi i Strike-Tider se voldelig krænket i ethvert moderne Samfund. Med andre Ord, den moderne sociale Lovgivning maa ogsaa være en Støtte for *Arbejdsgiveren*, og ikke blot for Arbejderen. I sin Tid, i 1831, da en af de første socialistiske Arbejderopstande fandt Sted, nemlig i Lyon, var det under en stor Krise, hvor Arbejderne ikke kunde faa Arbejde, ikke faa Beskæftigelse. Da stod de frem med en Fane, som havde til Indskrift: Vivre en travaillant ou mourir en combattant! eller med andre Ord: „Enten ville vi dø kæmpende eller have Lov til at leve ved vort Arbejde". Saaledes proklameredes den store Ret til Arbejde, le droit au travail.

Naa, det viste sig, at ad den Vej gik det ikke. Dette, at Samfundet proklamerede, som man den Gang tænkte sig, „Retten til Arbejde", blev ikke Vejen. Vi kom ind paa helt andre Veje: *Fagorganisationens* Vej, og vi vide alle, hvilke heldige Resultater for Samfundet Vandringen ad denne Vej har bragt. Men enhver Udvikling bærer jo Spiren til Fordærv i sig selv, og saaledes ogsaa denne store organisatoriske Bevægelse, hvis Betydning og Berettigelse stadig i vor Tid overdrives. Først dette: Hvorfor er det

ikke forbavsende eller beundringsværdigt, men simpelthen naturligt og selvfølgeligt, at Arbejderne have opnaaet saa meget ved deres Fagforeningsbevægelse? Det er af den simple Grund, at man i det hele taget aldrig opnaar nogetsomhelst i Verden undtagen gennem Organisation, det vil sige ved, at den enkelte bøjer sin Vilje i afgørende Øjeblikke under det heles Vel. Det er den samme Kraft, som skaber, som krystalliserer Samfundet — den samme Kraft, som gør de store Nationer stærke, og hvis Afslappen omvendt bringer de store Nationer i Forfald. Dette simple, at bøje Individets Krav under Hensynet til det heles, det fælles, det almenes Vel, det er ikke noget stort og beundringsværdigt, det er en simpel og gammeldags Historie. Det er det, som Historien gentager paa sit Blad tusinde Gange, kun Formen skifter."

„Arbejderne fandt altsaa deres Form. Tvungne af Omstændighederne er de gaaede frem og frem i deres Fagforeningskolonner — men nu synes denne Udvikling, efter min Mening, at have naaet sit Højdepunkt. Ti der er én Ting, som det moderne Samfund ikke kan taale, og det er, at Arbejdet stadig standses. En Udvikling, hvis Middel, hvis eneste Middel er dette, hveranden Dag at standse det Samfundsarbejde, paa hvis stadige og regelmæssige Udførelse hele Samfundets Vel beror, en saadan Udvikling bærer heri Spiren til sit eget Fordærv. Den Tid maa komme, da Samfundet, ikke denne eller hin Klasse, ikke Arbejdsgiverne, som selv have Interesse i det, men *hele* Samfundet — vi alle — maa sige: den Maade at gaa frem paa, at forbedre menneskelige Kaar paa, som intet andet Middel har til Raadighed end at standse menneskeligt Arbejde, maa stoppes, maa gaa over i andre Former. Fagforeningsbevægelsen har naaet sin Blomstring, sit Højdepunkt. Men naar Rosen har foldet alle sine Blade ud, er ogsaa det Tidspunkt sikkerlig kommen, da den er i Færd med at visne. Hvad det 20de Aarhundrede vil bringe, er ikke godt for nogen at vide, men det staar i Følge Historiens Lære fuldkommen klart, at denne Bevægelse kulminerer som enhver anden, og at andre Midler og Maader da maa forsøges — og med Nødvendighedens Magt *ville* blive anvendte for at komme bort fra slig en Udvikling, som ikke har anden Maade at skride frem paa end ved daglig eller ugentlig at standse det menneskelige Arbejde."

„Og ved en Skæbnens besynderlige Ironi er det saaledes nu *os*, ikke længer det *socialistiske* Arbejderparti, men alle vi andre, hele det øvrige Samfund, som proklamerer *Retten til Arbejde* og kræver denne Ret respekteret og respekteret fuldt ud. De véd, at man har været inde paa at lovgive i den Retning nede i Tyskland, men det synes jo, som om Tiden ikke var moden.

Men at den ny Tids Vej vil komme til at gaa der, hvor der ingen Hindring er for Arbejdet, staar mig klart. Og det staar mig klart af den Grund, at Nutidens uhyre, voksende Krav til Livet, som nuomstunder selv de laveste Samfundsklasser faa Mod til at stille (og Gud ske Lov ogsaa delvis faa opfyldte), stadig kræve voksende Samfundsarbejde og følgelig maa fordre, at Samfundsarbejdet ikke standses, ikke for nogen Pris standses. Dette er det, som den *sociale Lovgivning* maa have som sin store Opgave; det gælder ikke om at beskytte den enkelte Stand, ikke om at løse Arbejderspørgsmaalet, men det gælder om at løse Spørgsmaalet om *Retten til Arbejde* — det Spørgsmaal, som nu om Dage i en vis Forstand er blevet et Arbejds*giver*spørgsmaal!"

Efter disse Udtalelser var det, pudsigt nok, Arbejgsgiverforeningens nuværende Formand, Hr. Snedkermester *Kaspar Rostrup*, i hvis Lod det faldt at henvende et Par Takkeord til „den ærede Foredragsholder" — og Hr. Rostrup kunde da ikke skjule sin Forbauselse over „de nye Tanker", som „paa en ret kraftig Maade var kastede ud over Forsamlingen". Nu, kun 8 Aar efter, giver Begivenhederne mig Ret. Enhver, der *vil* se, kan nu ikke længer tage fejl af, at Fagforeningsbevægelsen har *kulmineret* — og at fra nu af Udviklingen bærer imod dens Forfald! Mulig vil endog Hensmuldringen tage en lignende Fart som Opblomstringen og Modningen — i hvert Fald staar saa meget uomtvistelig fast, at det nuværende System med de to organiserede Hære overfor hinanden *ikke* skaber den „væbnede Fred", som ene kunde retfærdiggøre dets fortsatte Opret-

holdelse. Samfundet holdes ej alene i stadig Feberskræk for, at nyttigt Samfundsarbejde i største Omfang skal stanses, men det har nu ovenikøbet set, hvorledes det til enhver Tid kan risikere at se sig ugevis afskaaren fra al Forsyning med Livets mest dagligdags Kulturfornødenheder. Et System, som ikke kan løse den simpleste Konflikt — thi med meget mindre indviklede Konflikttilfælde end dem i August 1908 vil man dog næppe nogensinde faa at gøre — uden saaledes at maatte „sætte hele Underverdenen i Bevægelse", har dermed dødsdømt sig selv: det hverken *vil* eller *kan* taales i et nævneværdigt Spand af Tid*). Samfundet *som saadant* maa følgelig træde til og atter skaffe Respekt for det rolige Arbejde, for den Dagens stille Dont, paa hvis uhindrede Røgt og Pleje det Heles Vel og Trivsel beroer.

Jeg ser, at Hr. Rostrup i et Interview har udtalt Haabet om, at de to „Parter" maa faa Lov til fremdeles at arrangere sig med hinanden uden Lovgivningens ɔ: uden Samfundets Indgriben — men det er jo netop hertil, at i det mindste den ene Part, Arbejdernes Fællesorganisation, har vist saa mangelfuld en Evne. Hvad hjalp det, at det denne Gang lykkedes, med Nød og næppe, i sidste Øjeblik, at faa Skomagerne til at „makke Ret" — gennem den uhyre Revne, som der er slaaet i Fagorganisationen, øjner man kun alt for tydelig, hvad *Fremtiden* vil bringe. Typografer, Skomagere, Snedkere — det ene Fag efter det andet — er i fuld March bort fra og ud af den tidligere Centralledelse, med andre Ord: det gamle Fører-Vælde. Hr. Rostrup skal passe paa, de nu ikke drysser af Fag for Fag som Perler af en overskaaren Snor — det *er* nu en Gang Pokkers uheldigt, naar først slig en Perlesnor er gaaet itu! Thi Forudsætningen for „Systemet", for „Partiernes" Selvstyre og Eneret til at greje „egne" Sager, er jo dog uimodsigeligt den, at *Snoren er hel*, at *alle* Perlerne lader sig skyde frem og tilbage paa samme Snor — at først og sidst Forligene og Fredsslutningerne respekteres helt og fuldt ad af begge Parter, lige ned til den „laveste" Soldat — at Ledelsen paa begge Sider har Generalstabs-Myndighed over hele sin Hær og ubetinget lystrer i Fred saavelsom i Krig — at der m. a. O. er ubrødelig Disciplin over hele Linien i begge Armeer og ubarmhjærtig Strænghed overfor alle Marodører! *Men det er netop denne Forudsætning, som er bristet.* Uigenkaldelig bristet — selv om Revnen denne Gang er bleven lappet sammen igen, Sømmen ses dog tydelig. Ja, hvad værre er: det er hele Vævet, som har vist sig mørt og mølædt*).

*) I *Teknikens* Tidsalder bør alene et saa skærende grelt Misforhold mellem Maal og Midler virke fældende.

*) Da det paa socialdemokratisk Side gælder om at skjule Førernes Vanmagt og faa Opmærksomheden bortledt fra Sagens Kærne, hedder det stadig i Arbejderpressen: „Ja, hvad skal dog ogsaa den Lock-out til, hvorfor saaledes gøre Tusinder af Arbejdere brødløse — nej, medens Arbejdsgiverne stedse vil søge at gøre saa megen Forfræd som muligt, søger vi paa vor Side tværtimod altid at *begrænse* Striden". Men dette er uærlig Tale: for Arbejdernes Vedkommende er det netop en *Fordel* i Kampen, de vinder ved at faa Striden begrænset, og ikke et Offer, der bringes, eller et Maadehold, der vises — i jo højere Grad det lykkes at faa en Strid begrænset til et enkelt Værksted eller et enkelt Fag, desto flere er der til at understøtte de Strikende. Alle de andre Værksteder og Fag kæmper i Virkeligheden hemmelig med gennem Strikeunderstøttelser; men *tilsyneladende* er Kampen kun lille, snæver og lokal. Heroverfor gives der under det nuværende „System" intetsomhelst andet Modtræk fra Arbejdsgiverens Side end at trække disse hemmelige „Combattanter" frem i fuldt Lys, saa at man kan faa Lov til at besvare deres Kugler med Skarpt — med andre Ord: „udvide" Konflikten. Skal Arbejdsgiverne ikke blot lade sig slaa paa, men have Ret til at slaa *igen* — og vel at mærke: virksomt igen —, bliver Lock-out'en den nødvendige Konsekvens af Striken. Og den maa endog kunne udvides til at omfatte

Betegnende nok: det er *Tvangen*, som d'Hr. Socialdemokrater ikke har magtet at gennemføre. Solidaritetsfølelsen slaar ikke til: man vil ikke lade sig „kommandere".

Men naar saaledes en Del af d'Hrr. Arbejdere nok vil lystre deres egne selvvalgte Styreres „Kommando", forsaavidt den lyder paa „Krig", men derimod ikke, forsaavidt den lyder paa „Fred", saa er der sikkerlig (trods alle fanatiske Benægtelser fra socialdemokratisk Side) en anden stor Del af Arbejder-„Hæren", som hidtil loyalt, men grumme nødig har bøjet sig, eller som ligefrem er bleven *tvunget* til at bøje sig for Kommando-Ordet „Krig" — men som nu herefter maa have fuld Ret og Føje til ikke længer at lystre denne Parole, men vælge *Freden*, selv naar de kommanderes til Krig, ɔ: *blive ved deres Dont og passe deres Arbejde.*

De har hidtil, meget mod deres Villie og Hjærtes Trang, ladet sig kommandere til Arbejdsnedlæggelser for deres *Kammeraters* Skyld — men naar nu disse Kammerater ikke længer ønsker at være deres „Kammerater", kun Kampfæller, parate til at modtage Fredsvennernes Strikeunderstøttelse, men ellers blæsende dem og deres „Forlig" et langt Stykke, hvad enten de er i Flertal eller ikke, hvorfor saa ikke lade disse Krigsgale sejle deres egen Sø?

Enhver Ide regerer *sin* Tid — efter det Overmaal af „Individualisme", Verden under Frikonkurrencens Æra havde svælget i, var det naturligt, at Organisationsdriften atter tog Revanche. Saa længe *den* var i Vext, saa længe Arbejder-Solidaritetens smukke Tanke var i Færd med at udvikle sig til Standsbevidsthed — var naturligvis „Skruebrækkeren" at anse som en sort Forræder mod en hellig Sag. Det var derfor ogsaa i sin Tid dumt, vidnende om Mangel paa Forstaaelse af en Udvikling, man stod midt i, naar man fra konservativ Side søgte at støtte og forherlige Skruebrækkeren. Hin Tids „Skruebrækker" var en daarlig Kammerat, en Faneflygtning, en Desertør. Men nu da Arbejderhæren har faaet sit Marodørkorps, som svigter Fælles-Fanen af lutter Stridslyst og hævder sig Ret til at kæmpe paa egen Haand og Regning, saa er Tiden ogsaa inde til at skaffe Hærens *arbejdsfredelige* Elementer *tilsvarende* Ret til den selvstændige Optræden, som passer *dem.* Og denne tilsvarende Ret er netop den — oprindelig af Socialdemokratiet selv proklamerede — *Ret til Arbejde.*

I at beskytte og hævde *denne* Ret er netop Samfundet i fuldt Maal interesseret, — netop ligesaa interesseret som den arbejdsvillige, den arbejdsøvende Arbejder selv. Længe nok har man fundet sig i, at dennes Ret til Arbejde, Ret til fredeligt at ernære sig og sine ved det Arbejde, *han* finder lønnende og passende for sig, idelig er bleven ham beskaaren med Vold og compulsiv Tvang, øvet af alskens trættelystne, uduelige eller temperaments-utilfredse Standselementer i det hellige Kammeratskabs Navn — eller af d'Hrr. socialdemokratiske Førere! Dette maa nu høre op, grundigt op: Samfundet har Krav paa Hvermands Arbejde, og Hvermand har omvendt Krav paa, at, naar han saa ogsaa *vil* yde Samfundet sit Arbejde, ingen samfundsfjendtlig Magt da faar Lov til under nogetsomhelst, selv det mest vellydende Paaskud, at spærre ham Adgangen dertil.

„Den frie og lige Adgang til Erhverv", som Grundlovens § 83 aabner enhver Borger, — *den* var det paa Tide, at Statsmyndighederne og Lovgivningsmagten gjorde Alvor af at sikre hver den Arbejder, som *vil* og *kan* arbejde. Forud for „Foreningsretten" maa denne Samfundets betydningsfuldere Ret — *Retten til at øve Samfundspligt* — hævdes som hellig og ukrænkelig. Om den maa Statsmagten slaa sin stærkeste Mur og Vagt — og overfor hver en, som formastelig vil

de Fag, som staar udenfor Fagforbundet — men som dog støttes solidarisk af de øvrige Arbejdere i Tilfælde af faglig Strid!

angribe den, gælder det om at følge (for atter at citere mig selv) »Bisp Nicolas' ellers saa tvetydige Raad: vær som Fjeld og Flint mod Andres Skjaldarband".

Tvungen Voldgift — og Fagorganisationen gjort ansvarlig med sin Formue for Opfyldelsen af de paa dens Medlemmers (det være sig Fagforeninger eller Enkeltmedlemmers) Vegne trufne Aftale!

Effektiv Beskyttelse for den, som vil arbejde — ubarmhjærtig Udryddelse af alle Forsøg paa at hindre ham deri eller straffe ham derfor!

Saaledes maa Programmet være for den Sociallovgivning, som hellere maa komme i Dag end i Morgen. Thi „Systemet" magter det jo dog ikke længer — lad det, som nys er sket, være nok til i Tide at belære os herom!

Lad os dog *en Gang* foregribe Fremtiden, gaa den hurtig og villig i Møde.

For et lille, fattigt Land som Danmark er Arbejdsfreden, den daglige Arbejdsfred, en ubetinget Nødvendighed. Vi har ikke Raad til disse aarlig tilbagevendende, oprivende Kampe, disse umaadelige Spild af Værdier —

„Vi vil Fred her til Lands —
Sancte Hans, Sancte Hans!"

Ved Hedeselskabets Mindesten.

KONGEREJSEN gennem Jylland har virket som en politisk Begivenhed. Den er bleven gennemgaaet i alle Enkeltheder, præsenteret i pikant Udpyntning, omstridt, diskuteret. Under mindre uroligt forventningsfulde Forhold skulde det synes en rimelig og naturlig Sag, at Rigets Monark søger personligt Kendskab og Forhold til sit Folk. Naar f. Ex. den franske Præsident med Pomp og Fest gennemrejser sit Land, opfattes det ikke i og for sig som en mistænkelig Gerning.

Men selv om der med Planen om Jyllandsfærden virkelig var forbunden et hjerteligt Ønske om at mane til Enighed overfor det dybt betydningsfulde Spørgsmaal, der staar paa Dagsordenen, saa kan vi jo kun vide Kongen Tak for dette. Allerede som Kronprins understregede han ved sin mindeværdige Tale i Vejen — hvor netop nu Kongerejsen tog Udgang — sin inderlige Interesse for Forsvarssagen. Nogen bestemt Løsning gjorde han sig ved den Lejlighed saa lidt som nu til Talsmand for. Majestæten erklærede denne Gang sin fulde Tillid til sit Ministerium. End ikke dette er et afgørende politisk Moment. Ogsaa paa hin Rejse hævdede han sin ubetingede Tilslutning til Ministeriet da, der var Højre.

Selv uden Hensyn til den politiske Side af Sagen fortjener Kongens Rejse at bevares — som en Række mindeværdige tidshistoriske Billeder. Da han sad som Gæst i Askovs Gildesal, hvor en Kreds af unge Piger gav den sangmilde Baggrund for den lyse Sommeraften Stemning, fastslog han med det samme Højskolens nationale Betydning. Den var en Kendsgerning ogsaa før, men tør det undervurderes, at Landets Konge lykønskede de

I Askovs Have.

Forældre, der havde deres Børn i saa god en Varetægt! Paa sine Udflugter til Hedeselskabets Standkvarter, hvor saa løfterig en Landevinding er virket i den sidste Menneskealder, til Redningsvæsnets Station ved Søndervig — og her var det Minderne om saa mangen en dødsfarlig Daad, han bøjede sig for —, til Høfderne ved Bovbjerg og Molen ved Vorupør med den styrkende stride Saltbrise fra sejrrig dansk Kamp for Tilværelsesretten der yderst ude mod Vesterhavet... Ja, da erhvervede Kongen sig naturligvis ikke noget afgørende Kendskab til disse nationale Arbejdsfelter: det lader sig ingenlunde gøre ved et hastigt Besøg, og det var da heller ikke Meningen. Men hans Nærværelse som hans Ord pegede afgørende paa, hvor

J. C. Christensen modtager Kongen i Hee.

Kongen hilser paa Vaabenbrødrene i Ringkøbing.

det er, saa væsenlig en Part af dansk Bedrift øves i vor Tid.

Lidt for sig staar saa den nationalhistoriske Søndags-Idyl: Kongens Besøg i sin Ministers Hus hjemme i Landsbyen He. Skolebørn i hvide Kjoler og Søndags-Straahatte over de vejrblegede Ansigter opstillede ved Æreporten og syngende Ministerens lille, jævne Velkomstsang, medens Degnen slog Takt med sin Pegepind og J. C. Christensen selv tog imod ved Indgangen til sit fine, nye Hus, der halvt minder om en nyere Præstegaard, halvt om et af Egnens Daglighuse, men ligesom mere søndagsfint, med Blomster skinnende i alle Vinduer. Det var et gammeldags indtagende Solskins-Billed

Folkelivsbillede i Vorupør.

og et fuldkomment moderne, dansk demokratisk Billed her i Vestjylland, hvor Danmarks Konseilspræsident er Jens Christian og Jæger og Fisker for alle Folk. De er ret egentlig paa Fornavn med ham, han er en af deres egne, som de beundrer dobbelt, fordi de synes, han er „lumsk" — i rosende jysk Forstand.

Ærepoort i Aalborg

Allevegne var det *Folket*, Kongen henvendte sig til. Ikke blot blev han ikke hos Honoratiores, men gav sig strax i Lag med de Veteraner og Forsvarsbrødre, der trofast troppede op i By efter By. Mere end det; han søgte endda fortrinsvis ud blandt Menigmand, snakkede med Alverden, gav sig utrættelig af med Alverden, var hist med til at slaa Kreds for at skaffe Plads til en Friluftsdans, bød dem her ind til Ly for Regnbygen, gav der en altfor emsig Festarrangeur en Næse, da han vilde erobre Kongefamilien for Festkomiteen: frem for at drikke Kaffe med den kære Familie vilde han blive ude hos de andre. Med Takt og beundringsværdig Energi gennemførte Kongen denne sin Rejses sunde Plan.

Ingen, der ikke har set lidt til det, vil vide, hvor meget der her kræves. Selve Fest-Arrangementet kan være smukt og stemningsfuldt — en Gang eller to. Men efterhaanden som der fortsættes Mil efter Mil med Fester, Æreporte, Taler, Modtagelser, vajende Flag, venlige Smil — saa hører der trofast udholdende Vilje til at holde sig i Stemning. En enkelt Gang kan et smukt Indfald som hin Æreport paa Heden, bygget af Tørv og Lyng, eller denne anden ved Vorupør Strand af Fiskenet ophængte mellem to Motor-Fiskerbaade med højt ragende Master, live op. Der kan et Sted være en køn og hyggeligt virkende Illumination, et andet Sted en Solskinsmorgens straalende Indsejling gennem det blanke Sund mellem Flag-hvilende Rækker af Fiskerbaade.

Men efterhaanden kendte man jo det meste igen. Lige fra Flagdekorationerne og Jærnbanesalenes Tæppeudsmykninger, som energiske Dekoratører transporterede fra By til By, og Medaljemændene, Politibetjentene og Lejetjenerne, som atter og atter dukkede op, gentog det meste sig. Tilsidst kunde man næsten faa en — ganske ubegrundet — Mistanke om, at ogsaa Æreportene, Veteranerne og Festmiddagenes unge Ænder stadig var de samme. Kongefamilien viste utrættelig sin Glæde over det altsammen. End ikke

de kuriøse Kampe om at naa frem i Naadens Sol, der til Tider lod naive Honoratiores svirre ubehersket omkring Lyset, og de yngste Medborger-Skarers altfor nærgaaende Beundring, som sikkert har faaet det til at klø i Fingrene paa mere end en af Følget, bragte noget Øjeblik Kongen til at tabe Taalmodigheden. Det skulde være en Festrejse, og ingen kunde tvivle om, at den var det.

Sikkert vandt han sine Jyder. Der er harcelleret over, at Kongetalerne gentog sig uden megen Afvexling: utvivlsomt har det slet ikke været Meningen at byde paa oratoriske Mesterværker for Kendere. Det skulde netop være jævne, hjertelige Ord, som alligevel ikke gentog sig — fordi de hvert Sted blev holdte til nye Borgerskarer. Uden nogen Art af Mislyd hyldede Jyderne deres Konge. Saadan hylder Alverdens andre Folk deres Lands-Overhoveder — hvad enten de er Monarker eller Præsidenter — selv uden noget dybere Kendskab til Herskerens Person. De hylder Fædrelandets dyrebare Begreb, og de hædrer sig selv, i det de hylder Statsmagtens ukrænkelige Bærer. *P. Sverre.*

Storebro i Holstebro.

SKARVEN

En Historie fra Norges Vestkyst.

Af THOMAS KRAG.

EN Sensommersdag var jeg ude paa Jagt efter Ærfugle og Alker. Jeg roed længe omkring og var ikke videre heldig. Det var jo den uheldige Omstændighed at jeg var alene i Baaden. Jeg maatte baade ro og skyde. Det kan rigtig flinke og lynsnare Folk; mig var det besværligt, næsten ugjørligt. Det var mig saa uvant. Hele Sommeren havde jeg nemlig haft Gilius Myr til at ro mig, og han roede jo som en Brakar — hu hej, det gik med Motorfart! og jeg sad og sigtede med Bøssepiben og havde bare den at passe. — Nej, *denne* Jagttur uden Gilius gjaldt ikke rigtig. Den var bare „paa det grønne".

Tilslut var jeg træt af hele Færden. Jeg saa mig omkring. Nu var jeg en god Fjerding udenfor Skærgaardens yderste Holme. Havet stod bredt og tungsomt ind med lange, lange Dønninger. Ingen Uro, bare det store Hav der trak Aande.

Jeg vendte Baaden og roede langsomt tilbage.

Nu hænder følgende:

Jeg roede og gav mig til at synge en Sjømandsvise paa en tresindstyve Vers eller saa omtrent. De glemmes mere og mere disse uendelig lange og næsten altid sørgelige Sjømandsviser — naa, men denne kunde jeg, og jeg roed i Takt med den, og jeg sang rigtig af fuld Hals og uden at genere mig for min ualmindelige fæle Sangstemme: ingen hørte mig jo her udenskjærs. Og dette optog mig slig, at jeg næsten uden at mærke det var kommen i Nærheden af et gammelt Sjømærke: en tyk Stok stod ende op. Og jeg ser, at paa Toppen af dette Sjømærke sidder en mørk Fugl og glor paa mig. Det var Skarven. Javist var det Skarven. Dens plumpe hestehovagtige Fødder omklamred Toppen. Vingerne stod lidt ud fra Kroppen. Hele Sjømærket fik Lighed med et Kors.

Jeg gjorde nu noget, som jeg angrer paa den Dag i Dag.

Jeg løfted min Bøsse, tog Sigte paa Fuglen og smaldt af. Den faldt. Jeg roede nær fik Fuglen i Baaden, den laa stille. Jeg troede, den var død. Men pludselig rørte den sig, slog med Vingerne, sparked med de tykke Ben. Forsøgte at reise sig. Jeg slog efter den med Bøssekolben, den undgik Slaget, vendte Hodet, stirred sælsomt paa mig, jeg slog igjen, flere Gange, ramte den endelig. En sidste Baksen med Vingerne. En sidste Dirren i de plumpe Ben. Den rørte sig ikke mere.

Jeg blev siddende og se paa den. Besynderlig nok: jeg havde jo skudt mange Fugle i min Tid, saa jeg skulde være hærdet — men en egen skamfuld Anger tog mig. Uforklarlig kom den og fyldte mit Sind. Og en egen Ængstelse. Se, hvor den laa, denne Skarv og spredte Mørke ud. Den syntes mig anderledes end andre Fugle. Jeg ved forresten ikke nogen bestemt Aarsag til det Tungsind, den spredte i mit Sind. Maaske gik det lynsnart gjennem mig, at Mennesket i Grunden er Jordens skammeligste Rovdyr: Alle andre Rovdyr dræber for at stille sin Sult, men vi for at skaffe os en grusom Glæde. Jeg roed hastig hjemover. Den mørke Fugl spøgte omkring mig. Jeg kjendte en besynderlig Lugt strømme fra den, en hed Moskuslugt. Den øgede det fantastiske, der spredtes fra den.

Og medens jeg roede ind den mørke Fjord — husked jeg en vakker Historie om Skarven som et ensomt Menneskes tro Ven i Livet og hans Fælle i Døden.

Paa en ødslig Holme vesterpaa ligger den Dag i Dag et vakkert, rummeligt Hus, og den ene Gavl vender ud mod vilde Havet, men den anden Gavl og Husets Sider er lunt beliggende mod Berg og yppig Have.

Huset var nok engang beboet af en grundrig Skipper, men efter hans Død boede bare Fyrvogterens der, og de nøjede sig med den ene Etage. Hele anden Etage stod tom.

Nu hændte det en Høstnat, at der lød Skud fra Havet. Det var Nødskud. Da det lysnede, saa Holmens Mænd, at et Vrag sad fast ved „Harebaaen" ligeudenfor. Stormen var løjet en Del af. Mændene fik en Redningsbaad ud, og med stort Besvær lykkedes det dem at komme Vraget nær. „Det er sikkert ingen levende der", sagde Baadlagets Ældste. Men ikke før havde han sagt disse Ord, før en Skikkelse rører sig derborte mellem sønderslagne Spanter og Spær. Manden blev halet ind og skreg den hele Tid som i Vildelse, snakked en hel Del paa et besynderligt Sprog. Omsider kom de i Land med ham. Men han holdt ved at klage sig den hele Tid, det syntes som vilde han kaste sig i Sjøen. Fyrvogteren kom til. Han havde i mange Aar som ung faret paa alle Have, han forstod den skibbrudne Mand. Han talte længe med ham; naar den fremmede skreg i og vred Hænder, nikked Fyrvogteren alvorlig paa Hodet og klappede beroligende hans Skulder. Til de andre sagde han: lad os gjøre det saa godt vi kan for Manden her. Han har ingenting i Verden mere. Han er Russer og landflygtig fra sit Fædreland. Hvad han har gjort for godt og ondt, ved jeg ikke. Men det har nok noget med Politiken at bestille. Nu, nok med det, men hvad sørgeligst er: han har mistet sin unge Kone paa denne Rejse, hun er druknet sammen med de andre, og det volder ham nok svær Ve. Lad os være snille mod ham, Folk."

Naa, den fremmede laa tilsengs en Tid, blev plejet, kom omsider op og gik stille omkring i Huset. Han havde været meget talende før. Nu var han næsten stum. Og mange mente at denne hans Stumhed og den Mængde graa Haar, han hurtig fik, kom af ulægelig Sorg over Hustruens Død. Han boede i Gavlværelset ud mod Havet, og ved det store Vindu kunde han sidde timevis, stirrende langt, langt ud. „Se, der sidder Russeren og tænker paa Konen sin som døde," sagde Fiskerne som roed forbi.

Han havde en stor Hengivenhed for Fyrvogteren. De to havde mangen en Samtale og mangen Ro- og Fisketur sammen. Men saa havde Russeren endnu en Ven. En Skarv. Ingen begreb, hvordan det Venskab var kommen i Stand. Skarven hører jo ellers ikke til de Fugle, der kan tæmmes. Det var noget nærsagt overnaturligt ved den Historie.

Men Venskabet var der og kunde ikke bestrides. Tidt naar Russen roed ud paa en af sine Ture mellem Skjærene, kom Skarven ham i Møde, sveiv hastig over Baaden, før den slog sig ned i Boug eller Agter. Og tidt sad den ved Kveld og banked paa Gavlruden deroppe, hvor Russen holdt til. Og naar den underlige Mand lukked Vinduet op for den, straalte et sælsomt Smil i hans blege Ansigt, som bød han en længe savnet velkommen.

Selv talte han nødig om Fuglen. Men en Kveld sagde han pludselig til Fyrvogteren:

„De har set min Fugl, Hr. Fyrvogter?"

Jo, Fyrvogteren havde jo det.

„Ved De hvordan vi blev kjendt med hinanden Hr. Fyrvogter?"

Nu, det vidste ikke Fyrvogteren.

„Jo en Kveld, Hr. Fyrvogter, en Kveld havde jeg lagt mig. Jeg laa i en Døs, for sove kunde jeg ikke. Jeg mindedes min Lykke, som var død. Saa slog det paa

Ruden. Det var Skarven som slog paa Ruden.

„Hm, det var besynderligt."

„Ja det var. Kjender De gamle Sagn om Fugle, Hr. Fyrvogter . . . om mystiske Fugle, der huser en Menneskesjæl."

„Hm, ja sligt noget var jo skrøbelige Eventyr, mente Fyrvogteren. Og desuden . . . skulde først Menneskesjælen gaa i Fuglehamvilde den vel vælge anden Ham end Skarvens."

„Fordi mange Mennesker i sin Uforstand finder den styg?" Russen talte stærkt, som paatalte han en Vildfarelse. „Ak, den er ikke styg! Den er vakker! Den er stor og stille, og den har straalende Øine."

Naa ja — Fyrvogteren vilde ikke benægte — naar nogen syntes om den . . . og det kunde volde Glæde . . .

Men inderst inde tænkte han:

„Synd paa Manden! Slig snil og god Fyr . . . Hm, ja slig er det naar Sorgen tar Overtaget i et Menneskesind."

Men hver Dag kom Skarven. Og hver Dag smiled den fremmede sikrere og sikrere i sin Tro og Forvisning.

* * *

Saa er det at berette, at Aarene gik og gik. Fyrvogteren døde, en ny Fyrvogter kom. Andre af Holmens Folk døde ogsaa, og nye kom.

Alt skifted og fornyedes paa Holmen ogsaa . . . som andetsteds i Verden.

Men oppe i Gavlværelset sad endnu Russeren, og langs Stranden gik han endnu sine Ture, og i Skjærgaarden roed han omkring. Og endnu kjendte han Skarven, og endnu havde han sine egne hemmelighedsfulde Tanker om denne Fugl — dem han nu efter den gamle Fyrvogters Død aldrig meddelte nogen.

Et Aar begyndte han at skrante. Maaske han selv mærked, at Kræfterne tog af; men nu som før var han faamælt.

„Jeg tror jeg rejser hjem," sagde han saa en Morgen, „nu vil de der hjemme neppe kunne skade mig mere".

Og han rejste. Han maatte næsten bæres i den Baad, der skulde bringe ham til Skibet. Der stod mange og saa paa, da han drog bort, og en og anden af de gamle Folk, som husked ham gjennem mange Aar, nikked paa Hovedet og klemte Væden af Øjnene; ja for denne Russer havde de aldrig kunnet begribe, men han hørte nu ligesom til paa Holmen, og med al sin Besynderlighed havde han vundet Plads i deres Hjerter.

Et Par Maaneder efter kom Bud og Brev til Holmen om at nu var Russeren død. Og der stod et vakkert Tak for Venligheden mod Afdøde, og Datum stod, paa hvilken han var død. Da denne Datum læstes, tiede alle i Stuen, og alle tænkte nok paa, hvad som havde hændt hin Nat, da Gavlvinduet knustes . . .

* * *

Men det er en Historie for sig selv, Historien om den Nat, da Gavlens Vindusrude knustes . . . eller rettere Historien om de tre Nætter Skarven kom flyvende.

Historien er sand. Der lever endnu Folk, der kan bevidne dens Rigtighed. Og for dens Skyld er hele denne Beretning nedskrevet.

Skarven var ikke seet, siden Russeren rejste. Men en Nat hørte en af Husets Piger, der laa vaagen, at der bankedes paa en Rude. Bankningen var ihærdig, saa hun blev uhyggelig tilmode og vilde ligesaa godt undersøge Sagen. Hun gik efter Lyden og kom da til Gavlværelset, hvor Russeren havde boet. Udenfor Ruden saa hun den sorte Skarv. Den stod og stirred paa hende med

de sorte, skinnende Øjne. Da hun gik nærmere, fløj den bort og forsvandt i Mørket.

Men næste Nat gjentog det samme sig. Pigen vækkedes paany, kunde ikke faa sove for Uroen, gik atter op paa Gavlværelset, og denne Gang jog hun rasende Fuglen bort. Den fløj ogsaa og Resten af Natten gik rolig hen.

Tredie Nat lød et klingrende Smæld. Flere vaagnede. Fyrvogteren og hans Kone var blandt dem. De gik efter Larmen og traf Pigen, der bleg raabte dem imøde: „Nu er nok Skarven paa Færde igjen!“ Da de kom op paa Gavlværelset, saa de Skarven ligge midt paa Gulvet. Den havde fløjet tværs igjennem Ruden og havde knust den. Nu laa den død midt paa Gulvet. Nogle Draaber Blod randt den af Næbbet . . .

Men Timen for dens Død var den samme som den, hvori Russeren efter Brevet var død.

Se denne gamle Historie randt mig livagtig i Hu, mens jeg hin Sensommerkveld roed mod Land med den døde Skarv i Baaden.

DEN TYRKISKE REVOLUTION

Af Dr. phil. R. BESTHORN.

DEN 24. Juli Kl. 4 om Morgenen besluttede Sultan Abdul Hamid sig, efter en hel Nats stormfulde Forhandlinger med sine Ministre og sine gamle fortrolige Raadgivere til at give en Forfatning eller, som han sagde, lade den af ham selv givne Forfatning af 1876 træde i Kraft. Den 25. Juli om Morgenen modtog de tyrkiske Gesandter officiel Meddelelse om denne mærkværdige Begivenhed. Den 31. Juli sagde Sultanen efter den første Selamlik under den nye Æra til sine Omgivelser: „Jeg elsker mit Folk. Dets Repræsentanter har hidtil skuffet mig. For Fremtiden vil jeg leve med mit Folk, og det med mig. Jeg stoler paa dets Troskab." Den 7. August aflagde Abdul Hamid pna Koranen følgende Ed: „Jeg forpligter mig for Gud til at overholde Forfatningen, saa længe jeg lever. Gud være mit Vidne!" Tyrkiet har endnu ikke et Parlament, men Sultanen har befalet at udskrive Parlamentsvalg, og skulde nogen tvivle paa, at Abdul Hamid nu er en konstitutionel Monark, behøver Sultanen blot at henvise til, at han siden den 24. Juli har havt tre Ministerkriser.

Det lyder som et Eventyr. Det er da ogsaa sikkert nok, at Abdul Hamid har overrasket eller rettere overrumplet hele Verden — ikke blot almindelige Døde, men ogsaa selve Stormagternes Udenrigsministerier, der ganske vist i de sidste Aar paa verdenshistorisk Maade har givet Beviser for, at de ikke evner at tyde orientalske politiske Tegn. Og dog var de i god Tid blevet advarede. Den osmanniske Revolutionskomité havde allerede i Juni tilstillet Magterne et Memorandum, der paaviste Nødvendigheden af at sprænge den „Kamarilla", der omgav Sultanen, og hævdede, at kun Indførelsen af en Forfatning kunne redde Tyrkiet.

Der er i den Maaned, som er forløbet siden den ret fredelige, men derfor ikke mindre mærkværdige og mindeværdige Revolution i Osmanernes gamle Selvherskerrige, fremkommet en Række Afsløringer, der alle gaar ud paa, at Omvæltningen er bleven forberedt ved et langvarigt ihærdigt Arbejde for at skabe en Organisation, som kunde stille Sultanen Valget mellem at bøje sig for Nationens Villie eller at forsvinde paa en mere eller mindre orientalsk Maade. Der er umuligt at kontrollere disse Beretninger, der paa flere Punkter har en ganske eventyrlig Klang, men i Hovedsagen synes de at være rigtige. Det er kun ret uforstaaeligt, at man ikke tidligere har faaet tydeligere Meddelelser om en Bevægelse og en Organisation, der omfattede mange tusinde Mennesker fra meget forskellige Samfundslag.

Det var ikke ubekendt, at den ungtyrkiske Bevægelse ikke var bleven knust ved Midhat Pachas Fald. Man vidste, at der bestod en ungtyrkisk Revolutionskomité, som havde sit Sæde i Paris, man hørte af og til, at højtstaaende Tyrker var blevne dræbte eller forviste eller havde maattet flygte, fordi de hørte til eller var mistænkte for at høre til det ungtyrkiske Parti, og man har paa københavnske Redaktionskontorer hyppigt nok set en af disse Agitatorer, den exsvenske Ungtyrk Ali Nouri Bey, der bl. a. udgav en ikke altfor vellykket Bog: „Abdul Hamid i Karikatur", der i 1903 udkom paa V. Pios Forlag. Men man kunde ikke tillægge den ungtyrkiske Bevægelse nogen virkelig Betydning, og man kunde i det højeste faa det Indtryk, at Abdul Hamid med grum Krumsabel forstod at dæmpe alle Oprørsbevægelser og trods sin Frygt for Attentater og Paladsrevolutioner var absolut Enehersker i det tyrkiske Rige.

Denne Opfattelse har vistnok ogsaa været rigtig lige til den sidste Tid. Men det frem-

gaar dog af de nu foreliggende Beretninger, at Ungtyrkerne i en Aarrække med en vidunderlig, ganske orientalsk Sejghed har arbejdet hen til det store Maal: at skabe en revolutionær Organisation, der var stærkere, end de Troendes Behersker, den saa meget frygtede Herre i Jildizkiosken.

Bevægelsen udgik fra, blev ledet og ledes af „Komiteen for Enighed og Fremskridt" *(„Dschemieet Tereki wa Itehat")*. Det paastaas, at den egenlige Overledelse, der maaske kun bestaar af een Person, er ubekendt, og at Rekruteringen foregik paa en saadan Maade, at højst fem Medlemmer kendte hverandre. Naar et Medlem af Foreningen skulde optages, blev han med tilbundne Øjne ad Omveje ført til et Hus og ind i et ubeboet Værelse. Naar Bindet blev taget fra hans Øjne, stod han overfor tre formummede Skikkelser, og han maatte paa Koranen sværge at overholde Foreningens Love, hvorefter han blev ført bort med tilbundne Øjne. Nu behøver Medlemmerne ikke mere at skjule sig for hverandre, og mange siges at være blevet overraskede ved at se, hvor mange gode Venner de havde i den hemmelige Forening; men den egenlige Chef holder sig endnu skjult, og mange mener, at det er ham, der sigtes til, naar det hedder, at Ungtyrkerne endnu ikke har udpeget Sultanen den Mand, der er den egentlige Kandidat til Storvesirposten.

Det lyder meget romantisk, næsten for romantisk til at kunne gøre Krav paa Plads i vor Tids politiske Annaler; men det maa ikke overses, at den skildrede Organisation har Forbilleder i den islamitiske Historie. I ethvert Tilfælde er det en Kendsgerning, at der har bestaaet en stor hemmelig Organisation, som har kunnet tiltvinge sig Magten, og det er ligeledes en Kendsgerning, at Organisationen har sejret og faaet denne Magt væsenlig ved Embedsstandens og navnlig ved Officerskorpsets Hjælp.

De ungtyrkiske Ledere indsaa, at de kun kunde naa deres Maal, naar de kunde sætte Magt mod Magt, og det kunde de kun ved Hærens Hjælp. De havde her faaet en ufrivillig Medarbejder, den tyrkiske Hærs Reformator, den nuværende tyske General, Friherre *v. d. Goltz*. Goltz Pacha stødte paa store Vanskeligheder, han blev modarbejdet af indflydelsesrige gammeltyrkiske Kredse, af Sultanens Yndlinge og af de tyrkiske Finansers elendige Tilstand, og det er et stort Spørgsmaal, om den tyrkiske Hær i sin Helhed nu er bedre end tidligere. Men det lykkedes ham i det mindste at oprette ret gode Officersskoler og at uddanne et tyrkisk Officerskorps, der under hans Ledelse har lært at arbejde og faaet Bevidsthed om, at det er i Besiddelse af en Dygtighed, som kunde skabe en god Hær, hvis det fandt den rette Støtte hos Magthaverne. Som god preussisk Officer havde Goltz Pacha søgt at befæste og sikre Sultanens Stilling som absolut Krigsherre, og Friherre v. d. Goltz var ikke lidt stolt af, at han havde faaet den gamle tyrkiske Faneed omformet saaledes, at den ikke blev aflagt til „Padischaen", men til Sultan Abdul Hamid II. Men i Virkeligheden havde den preussiske Reformator indblæst det tyrkiske Officerskorps en ny Aand, der blev farlig for Sultanen og det gammeltyrkiske Regimente. De tyrkiske Officerer, der havde lært Forholdene i andre Hære at kende, fandt sig nu kun med dyb Harme i et Regeringssystem, der ikke en Gang sikrede dem deres Gage og en ordenlig Forplejning. De saa med Forbitrelse, at deres Avancement og undertiden deres Liv og Frihed afhang af de Underretninger, som Sultanens Spioner sendte til Jildizkiosken, og de forudsaa med patriotisk Sorg og Forbitrelse, at de i et kommende Felttog vilde være ude af Stand til at hævde Osmannernes gamle Berømmelse, fordi deres Tropper af Mangel paa Penge i Statskassen og paa Grund af hele den usle Administration ikke fik en til Nutidens militære Krav svarende Uddannelse og for en stor Del end

ikke fik Lejlighed til at afholde Skydeøvelser.

Man kan nu forstaa, at det lykkedes de ungtyrkiske Agitatorer at vinde en stor Del af Officerskorpset. Med samme Held søgte Ungtyrkerne at vinde Tilhængere i Post- og Telegrafvæsenet, hvorved de ogsaa fik Nøglen til det Chiffersystem, der anvendtes af Sultanens Yndlinge, og de benyttede disse Midler paa mange Maader — bl. a. til at give Herrerne i Jildizkiosken beroligende Meddelelser om den ungtyrkiske Bevægelse.

Der er dem, som fremhæver, at der ikke er fremstaaet nogen Forræder, skønt den hemmelige Organisation omfattede Hundredetusinder, der havde aflagt Ed til „Komiteen for Enighed og Fremskridt" — der havde iøvrigt ogsaa dannet sig andre Foreninger: „Den dannede tyrkiske Ungdoms Forening" og „Ligue ottomane de Fraternité!" Men der foreligger andre Oplysninger, som tyder paa, at Hemmeligheden ikke blev saa godt bevaret. En af de ungtyrkiske Agitatorer, Santo Semo, har erklæret, at Sultanen var fuldstændigt underrettet om Propagandaen. Hvis det er rigtigt — og det lyder jo troligt nok — har Abdul Hamid altsaa savnet Mod og Kraft til at standse Bevægelsen. Sultanen synes ogsaa her at have stolet paa Bestikkelsessystemet.

„Komiteen"s Existens og Virksomhed kunde da heller ikke godt være hemmelig, eftersom den ogsaa ved terroristiske Midler søgte at vinde Tilhængere overalt, ogsaa ved selve Hoffet, og optraadte som Dommer — og exekverede den idømte Straf — overfor baade civile og militære Embedsmænd, ogsaa overfor Guvernører.

„Komiteen" havde skabt en mægtig Organisation, der var udbredt over hele det tyrkiske Rige, men „den indre Komité", der havde dannet sig ved Siden af „den udenrigske Komité" i Paris, havde sit Sæde i Saloniki. Hele det tyrkiske Officerskorps i Makedonien synes da ogsaa at have sluttet sig til den ungtyrkiske Bevægelse, og dette Fænomen er let forstaaeligt. I Makedonien saa de tyrkiske Officerer daglig Beviser paa Sultanens og det tyrkiske Riges Afmagt; de saa, hvorledes „Magternes" Repræsentanter her førte det store Ord og hindrede de tyrkiske Tropper i at skride ind mod de oprørske Skarer, der hærgede Landet.

Reval-Mødet forøgede de tyrkiske Patrioters Frygt for en ny Deling af Tyrkiet, og de ungtyrkiske Førere paastaar nu, at det var bestemt, at Bevægelsen skulde bryde løs i Slutningen af August. Det er muligt; det er sikkert, at det ikke blev „Komiteen", men en Officer af en ikke særlig høj Rang, der aabnede Kampen mod Sultan Abdul Hamids enevældige Regimente. Men det maa ganske vist ligeledes antages for sikkert, at denne Officer ikke havde kunnet udrette noget, hvis ikke saa godt som hele det tyrkiske Officerskorps havde været vundet for de ungtyrkiske Planer og været gennemtrængt af Overbevisningen om, at der maatte gøres Ende paa det gammeltyrkiske Abdul Hamid-Regimente, naar Tyrkiet ikke skulde gaa til Grunde.

Den Mand, der rejste Oprørsfanen, var Vicemajor *Achmed Nasif Effendi*. Den 4. Juli kaldte han i Resna sine Landsmænd til Kamp for en fri Forfatning. Han maatte forlade Resna, kun ledsaget af en lille Skare, men allerede den næste Dag stillede to Løjtnanter med 120 Mand sig under hans Fane.

Samme Dag rykkede Nasif ind i de gamle bulgarske Czarers Residensstad, den nu saa øde og stille By Ochrida og udstedte følgende Proklamation:

„Til mine Landsmænd, Bulgarerne i Ochrida og Belgoshti!

„Endelig er det Øjeblik kommet, der kan lede Forholdene i vort Fædreland ind i det rette Spor. De fremmede Magter saa vel som Bulgarien, Serbien og Græ-

kenland har bragt os i den Tilstand, hvori vi nu befinder os, ved deres Raad og Anvisninger. I de sidste 30 Aar har Bulgarien, Serbien og Grækenland søgt at hjælpe det makedonske Folk, men de har ikke kunnet udrette noget til Fordel for Eder, men kun forværret Tilstanden i vort Fædreland. De nævnte Stater arbejder ikke for Eder, men kun i deres egen Interesse . . . Men dette Land er vort Fædreland, og saa længe der endnu lever en Tyrk, vil vi ikke overlade det til nogen anden.

„Men ikke alene de nævnte Stater, men ogsaa vor Regering er Skyld i den nuværende Tilstand. Derfor har vi, Tyrker i det osmanniske Rige, dannet en Forening, som omfatter alle anstændige Officerer og Embedsmænd. Vort Forbund har det Formaal at fjerne alt ondt i vort Fædreland, give ethvert Folk i Landet national Frihed og Trosfrihed og indføre lige Ret for alle . . .

„By og Land maa lade deres Bander vide, at de ikke maa modtage nogen Ordre fra fremmede Stater, men maa stille sig under vor Forbund, der sikrer alle lige Ret under Bevarelse af det tyrkiske Herredømme . . .

„Efter at vi har sendt Eder dette Brev, vil vi besøge Eder, og hvis vi finder, at man ikke har fulgt vore Anordninger, vil vi hænge de Ulydige midt i selve Landsbyen. Hvis Banderne efter denne Meddelelse betræder en Landsby, skal denne meddele det til den nærmeste tyrkiske Landsby eller Militærpost. I modsat Tilfælde bliver Landsbyens Ældste hængte.

I 200 Kammeraters Navn:

Vicemajor
Acmed Nasif Effendi."

Der udbrød Oprørsbevægelser i flere Garnisoner. Sultanen og hans Ministre troede, at der kun var Tale om et af de ikke sjældne Mytterier af Soldater, som vil tiltvinge sig Udbetalingen af deres Lønning, og den gamle tapre General Schemsi Pacha fik Ordre til at dæmpe Bevægelsen. Han vilde rykke ud fra Mitrovitza i Spidsen for sine albanesiske Batailloner, men Albaneserne nægtede at kæmpe mod deres Trosfæller. Schemsi Pasha blev, da han vilde begive sig til Telegrafkontoret for at give Regeringen Meddelelse om Troppernes Holdning, myrdet af en ungtyrkisk Major. En anden General, der søgte at tvinge Officererne til Lydighed, blev sat i en Vogn og ført ud af Monastir. Sultanen udnævnte *Osman Pacha* til Schemsis Efterfølger, men han kunde eller vilde intet udrette.

Der indtraadte i Løbet af kort Tid en fuldstændig Forandring i Forholdene i Makedonien. Hvad enten de græske og bulgarske Friskarerførere troede paa den nye Lighedsæra, som den tyrkiske Vicemajor havde stillet i Udsigt, eller de frygtede for, at han vilde gøre Alvor af sine Trusler — sikkert er det, at „Banderne" næsten fuldstændig forsvandt. Og i al Stilhed forberedte Nasif Effendi et stort Slag. Natten mellem den 22. og 23. Juli rykkede han i Spidsen for en Skare paa et Par Tusind Mand ind i Monastir, begav sig med 30 Mand til Marskal Osman Pachas Bolig, rev ham ud af Sengen og bortførte ham til de næsten utilgængelige Bjergegne ved Ochrida, hvor Vicemajoren havde sit Hovedkvarter. Denne Begivenhed blev af afgørende Betydning. Ungtyrkerne uddelte Masser af Opraab, der opfordrede Befolkningen til at proklamere Forfatningen af 1876, og Gaderne fyldtes med jublende Folkeskarer. Pludseligt hørte man Militærmusik. „Tropperne kommer!" lød det. Sexten Batailloner, deriblandt ogsaa Batailloner, som fra Lilleasien var afsendte for at dæmpe Oprøret, havde sluttet sig til Frihedsbevægelsen, Artilleriet og Rytteriet havde forenet sig med dem, og Officererne førte Tropperne — hver af de sexten Bataillioner var repræsenteret af et Kompagni — ind i Byen og lod dem defilere forbi Nazifs Friskarer,

der var blevne tilbage i Monastir. Officererne rejste sig af og til i Sadlen svingende deres Sabel og raabte ikke længere: „Padishaen leve!“ men „Folket leve!“, „Fædrelandet leve!“ Derefter defilerede Friskarerne og Polititropperne forbi Linietropperne. Pludseligt viste Militærskolens Næstkommanderende sig og oplæste med kraftig Røst og Begejstring den ungtyrkiske Proklamation. „I 32 Aar“ — raabte han — „har vi levet under et utaaleligt Despotis Aag. Men nu er Baandet mellem os og Despoterne sprængt. Det, hvorfor vore Forgængere maatte vandre i Fængslerne i Erzerum, Diarbekir og Smyrna, det vil vi nu tilkæmpe os — et nyt Fædreland, der støtter sig paa Frihed, Lighed og Retfærdighed!“

„Amin!“ lød det i jublende Kor fra Soldaterne og fra Folket. „Forfatningen“ var proklameret i Monastir, den blev samme Dag proklameret i flere makedonske Garnisonsbyer, og man ventede med Bestemthed, at den vilde blive proklameret rundt om i hele det europæiske Tyrki. Ingen kunde dog ane, at den faa Timer efter vilde blive proklameret af selve Sultan Abdul Hamid II.

Abdul Hamid havde den 23. Juli skiftet Storvesir. Da Sultanen saa, at Hæren, der var hans eneste Støtte, begyndte at svigte ham, opdagede han pludseligt, at han var omgivet af en „Kamarilla“, at denne Kamarilla havde fremkaldt Misstemninger hos Folket og i Hæren, og at den blev ledet af hans Storvesir, Ferid Pacha. Der existerede ganske vist en „Kamarilla“, men den blev ledet af Sultanens Sekretærer, navnlig af den meget omtalte Izzet-Pacha, der under vanskelige Omstændigheder benyttede Hofastrologen *Abu Huda* til at paavirke Herskeren. Storvesiren Ferid Pacha, der har Ord for at være en europæisk dannet og retskaffen Mand og i ethvert Tilfælde var altfor rig til at behøve at berige sig paa Statskassens Bekostning, havde i Virkeligheden ingen Indflydelse. Men Situationen krævede et Offer. Sultaten afskedigede Ferid Pacha og tilstillede den 23. Juli den 73-aarige *Kutschuk Said Pacha*, der allerede to Gange havde været Storvesir, følgende Skrivelse: „Til min berømmelige Vesir Said Pacha! Efter at Ferid Pacha er bleven afsat, overdrages Storvesir-Værdigheden Dem i Betragtning af Deres Troskab. Gud give Dem Held!“

Der var mange, som ansaa Said Pacha for en „Reform-Storvesir“. I Virkeligheden var han, i Modsætning til Ferid Pacha, en Mand, der kunde takke sine tidligere Embedsstillinger for sin Formue, og Sultanen havde Grund til at anse ham for sit lydige Redskab. Men Begivenhederne i Monastir gjorde et saa dybt Indtryk paa den gamle Said, at han besluttede sig til at optræde som „Reformator“ og sætte sin Stilling ind paa at bevæge Sultanen til at give efter i Forfatningsspørgsmaalet.

Da der den 23. Juli om Aftenen indløb Efterretning fra Osman Pacha om, at han holdtes fangen af Oprørere, at disse erklærede, at de strax vilde marchere mod Konstantinopel, og at Genindførelsen af Forfatningen af 1876 var proklameret i Monastir, befalede Sultanen, at Ministrene ufortøvet skulde samles i Jildizkiosken, og tilkaldte Scheik-ul-Islam. Sultanen vilde behandle Armeen i Makedonien som Oprørere; men Scheik-ul-Islam erklærede, at Tropperne ikke havde gjort sig skyldige i noget, der kunde betragtes som Majestætsfornærmelse. Hofastrologen Abu Huda, der i det afgørende Øjeblik svigtede Izzet-Pacha, hævdede, at Folket ifølge Koranen havde Ret til at forlange en Notabel-Forsamling, og at Sultanen ophørte at være Kalif, naar han ikke overholdt Koranens Bud. Izzet Pacha og hans Venner søgte derimod at bevæge Sultanen til at dæmpe Oprøret med Magt. Sultanen, der var meget ophidset og vistnok frygtede for at blive afsat, overlod henad Morgenen Afgørelsen til Ministerraadet. Said Pacha spurgte først den gamle Ex-Storvesir Kiamil Pacha om hans Mening. Kiamil svarede kun det ene Ord: „Forfatning!“ Said henvendte sig derefter til de andre Medlemmer af Statsraadet. Da de tav, sagde Said: „Den, der tier i en Forsamling, samtykker“, tog et Stykke Papir og underskrev en Henvendelse til Sultanen om at genindføre Forfatningen af 1876. Han gav Papiret til Scheik-ul-Islam, der ligeledes satte sit Navn under Henvendelsen, og de andre Tilstedeværende fulgte Exemplet.

Da det ældste Medlem, Zekki Pacha „som Soldat“ vægrede sig ved at overbringe Sultanen dette Dokument, begav Said Pacha sig til Herskeren.

Storvesiren foreholdt Abdul Hamid, at Adrianopel-Korpset var i Færd med at slutte sig til Oprørerne, at Saloniki-Korpset beredte

sig til at marchere mod Konstantinopel, at Marskal Osman-Pacha var Fange, at Monastir var i Oprørernes Hænder, og at de asiatiske Tropper vægrede sig ved at marchere mod Ungtyrkerne.

Sultanen: Hvad raader De mig til?

Said Pacha: Forfatningen, Herre!

Izzet og hans Venner fraraadede indtrængende deres Hersker et saadant Skridt, men da Storvesiren erklærede, at han ikke mere kunde indestaa for Sultanens Liv og derfor indgav sin Dimission, gav Abdul Hamid efter, og Said Pacha vendte Kl. 4 om Morgenen tilbage til Ministerraadet med den af Sultanen underskrevne Irade, der paabød Genindførelsen af Forfatningen af 1876 og Parlamentets Sammentræden. Kl. 1 udsendtes de første Meddelelser om den store Begivenhed gennem Telegrammer fra europæiske Korrespondenter i Konstantinopel. Først den 25. modtog de tyrkiske Gesandter følgende Depeche fra Storvesiren: „Hs. Majestæt, vor ophøjede Herre Sultanen har befalet at sammenkalde Deputeretkamret i Overensstemmelse med Forfatningen, som er et af hans berømmelige Værker. Der er givet Provinsautoriteterne Befaling til at skride til Valg af Kandidater, som opfylder de i Loven foreskrevne Betingelser".

Samme Dag udstedte Sultanen et Amnestidekret, og Ungtyrkernes Førere skyndte sig at vende tilbage til Konstantinopel. Til Gengæld blev en Mængde af de gamle Magthavere kastede i Fængsel. Izzet Pacha lykkedes det at undslippe sine Forfølgere ved Hjælp af et engelsk Skib, der siges at have bragt ham til Amerika.

Verden var forbauset. Den blev, om muligt, endnu mere forbauset, da den saa, hvor roligt denne vidunderlige Omvæltning i Sultanens Rige foregik.

Der var mange, som mente, at det hele var et Theaterkup. Man henviste til Forfatnings-Affæren af 1876, der aabenbart fra Sultanens Side havde været beregnet paa at stanse Magternes Aktion, og man gjorde med Grund gældende, at Sultanen ogsaa denne Gang kunde søge at stanse Magternes Indblanding ved at sammenkalde et Parlament og henvise til, at han maatte indhente dettes Samtykke til de makedonske Reformforslag. Det er rimeligt nok, at denne Betragtning har lettet Sultanen hans Beslutning om at give sit Rige en Forfatning; men han vilde dog næppe af den Grund have opgivet sin Selvherskermagt. Det var sikkert nok, at Sultanen kun af Frygt havde givet efter for Said Pachas Forestillinger, og Sultanen har vel nok haabet, at han, naar han vandt Tid, kunde finde Støtte hos en Del af Hæren til at slaa den ungtyrkiske Bevægelse til Jorden. Der viste sig da ogsaa Tegn paa reaktionære Bevægelser i Officerskorpset, navnlig i Adrianopel; men de ungtyrkiske Officerer hævdede Overmagten. Særligt stærkt Indtryk paa Sultanen gjorde Albanesernes Begejstring for Frihedsbevægelsen — det var blandt dem, han havde valgt sine Gardetropper. Der er ogsaa Grund til at tro, at Sultanen følte sig stærkt paavirket af den almindelige Folkebegejstring, der gav sig Luft i store, men fuldstændigt fredelige Demonstrationer og i en Hyldest til ham selv, som han hidtil ikke havde kendt. De ungtyrkiske Ledere, der ganske sikkert ikke nærer megen Tillid til Sultanens Forfatningsvenlighed, har givet slaaende Beviser paa deres Klogskab og Selvbeherskelse ved at undgaa at give Frihedsbevægelsen en mod Sultanen personlig fjendtlig Karakter, og denne Taktik, der lover godt ogsaa for Fremtiden, har aabenbart ikke forfejlet sin Virkning paa Abdul Hamid. Han har ikke blot atter og atter erklæret, at han vil overholde Forfatningen, han har endog som en ny Harun ar-Raschid for første Gang i sin Regeringstid vovet sig ud blandt Befolkningen, og han har udtalt sin Tilfredshed over Folkets Glæde, der dog særligt skyldtes Ophævelsen af det af ham selv organiserede Spiondepartement i Jildiz-Kiosken og Ophævelsen af Censuren, der ganske pludseligt har givet de tyrkiske Journalister en hidtil ukendt Frihed, som de benytter i rigt Maal.

Der er mange, som nærer Mistillid til Sultanens Forfatningsbegejstring, og denne Mistillid er let forstaaelig. Men det er heller ikke uforstaaeligt, at en Hersker, der i 32 Aar har levet som en Fange i sit utilgængelige, af en hel Hær bevogtede Palads og dog stadigt har skælvet for Paladsrevolutioner, kan føle sig tiltalt af den nye Situation, der kan forekomme ham at varsle om en ny og bedre Fremtid ogsaa for ham selv.

Der viste sig dog snart Tilbøjelighed hos Sultan Abdul Hamid til at hævde noget af sin gamle Selvherskermagt.

Den 1. August henimod Midnat blev der

i Konstantinopel uddelt et kejserligt Dekret, et til Said Pacha rettet „*Hati-Humajun*", hvori Sultanen angav Grundtrækkene i den nye Forfatning, han agtede at give Tyrkiet.

„Medens Undersaatterne af alle Klasser, som bekendt, i vort berømmelige Riges Storhedstid," saaledes begyndte dette Dokument, „har levet i fuldstændig Ro, har det senere af forskellige Grunde været umuligt at sikre Folkets Rettigheder i det Omfang, som det har Ret til. Ogsaa min ophøjede Fader, Sultan Abdul Medschid Khan, har i Gülhane-Hatiet paany garanteret Sikkerhed for Person og Ret og skabt vigtige Grundlag paa Administrationens Omraade. Han har endvidere ved sit Reform-Ferman, som han offenliggjorde i Aaret 1856, ordnet Administrationen efter de Krav, som Aarhundredets Civilisation stillede, og styrket de Baand, som knytter saa vel de forskellige Klasser som de forskellige Religioner til Fædrelandet. Da de Fremskridt, der var foregaaede i det Tidsrum, som var forløbet fra disse Reformers Fremkomst til vor Regerings Begyndelse, har gjort det nødvendigt at indføre det konstitutionelle Regime i Statslivet, blev Forfatningen proklameret efter vort personlige Initiativ. Da imidlertid forskellige slette Hensigter havde sejret over Tanken om det almindelige Vel, fremkom der stadigt flere Raad om Forfatningens Ophævelse, og tilsidst besluttede Regeringen under Safed Pachas Storvesirat at ophæve Forfatningen.

„Som Følge af Forholdenes og Ideernes Udvikling og som Følge af de almindelige Forandringer, der er foregaaede fra hin Tid til Nutiden, har Riget nu vist sig at være modent for et konstitutionelt Regime. Vi har udstedt en Irade, der paabyder, at alle Forfatningens Bestemmelser skal træde i Kraft, og at Deputeretkamret hvert Aar skal indkaldes."

Sultanen proklamerer derefter Grundsætningerne i den nye Forfatning: „Alle vore Undersaatter skal — til hvilken Race og hvilken Religion de end hører — have personlig Frihed og lige Rettigheder og Pligter." Ingen kan uden lovlig Grund fængsles eller straffes. Der kan ikke under nogen som helst Form oprettes extraordinære Domstole. Enhver Borgers Hus er ukrænkeligt. Enhver har Ret til at rejse til hvilket Land, han selv vil. Pressen maa ikke før Trykningen underkastes nogen som helst Kontrol. Embedsmændene behøver ikke at adlyde Befalinger, der gives dem i Modstrid med Lovene, og det staar dem frit for at indgive deres Dimission. (Art. 10) „*Storvesiren vælger Ministrene med Undtagelse af Scheik-ul-Islam, Marine- og Krigsministeren.* Hans Forslag maa sanktioneres af os". Ingen Embedsmand kan modtage Befalinger af andre end af sin Chef. Budgettet baade for de ordinære og de extraordinære Statsindtægter og Udgifter skal under alle Omstændigheder offenliggøres ved hvert Aars Begyndelse.

Den 10. Artikel gav Anledning til en ny og interessant Optræden af de ungtyrkiske Ledere.

Ungtyrkerne var i og for sig ikke fuldstændigt tilfredse med Forfatningen af 1876; men de havde anset det for bedst og mest praktisk at holde sig til denne Forfatning, der dog i det hele, naar den blev gennemført, vilde sikre Tyrkiet en constitutionel Regering efter vesteuropæisk Mønster. Men Ungtyrkerne saa i den 10. Artikel i Abdul Hamids „Hati-Humajun" af 1. August et Forsøg paa at sikre Sultanen en mod Forfatningen stridende Ret til at udnævne Ministre. Scheik-ul-Islam, der vistnok hidtil havde været Mellemmand mellem „Komiteen" og Sultanen, sluttede sig til denne Opfattelse og indgav sin Dimission, og der udbrød en Ministerkrise, som endte med, at Ministeriet den 3. August blev omdannet paa en Maade, der stærkt svækkede Said Pachas Indflydelse. Ungtyrkerne saa, at Abdul Hamid var bange for dem, og deres Førere vovede sig nu lige ind i den hidtil for sin formentlige Grumhed saa stærkt frygtede Løves Hule. Deres Organer søgte at skræmme Herskeren med Meddelelser om, at den parisiske Komité fordrede hans Afsættelse, medens Saloniki- og Konstantinopel-Komiteerne af Hensyn til Abdul Hamids store Erfaring paa det udenrigspolitiske Omraade og den Anseelse, han nød hos europæiske Fyrster, vilde søge at undgaa et Tronskifte. Sultanen lod sig virkelig skræmme. Han tilkaldte Ungtyrkernes Førere til et Ministerraad, der blev afholdt i Jildizkiosken Natten mellem den 5. og 6. August, og som endte med, at Said Pacha blev afskediget, og at Ungtyrkernes Tillidsmand i Saids Ministerium, den gamle Storvesir *Kiamil Pacha* blev udnævnt til Storvesir. Dchemal ed-Din Effendi beholdt sin Stilling som Scheik-ul-Islam, og der blev

optaget to Kristne i Ministeriet; den lærde Armenier *Gabriel Nuradunghroi* blev Handels- og Arbejdsminister, Grækeren *Fyrst Maurogordato* blev Landbrugsminister.

Sultanen havde bøjet sig for Ungtyrkernes Vilje, og han søgte at overbyde sine egne tidligere Forsikringer om sin faste Vilje til overholde Forfatningen. Efter at de nye Ministre havde aflagt deres Embedsed, aflagde Sultanen selv Ed paa Forfatningen, og han søgte Lejlighed til at udtale de stærkeste Forsikringer om sin Troskab mod Forfatningen. „Jeg er" — sagde Abdul Hamid til Generaldirektøren for Banque Ottoman, Deffès — „fast bestemt paa at føre Forfatningen ud i Livet med den største Loyalitet, og Konstitutionen er jo da ogsaa mit Værk. Jeg har maattet opsætte den praktiske Anvendelse af Forfatningen, som jeg havde skænket mit Folk, da det første Kammer godtgjorde sin fuldstændige Udygtighed. Nu har Forholdene forandret sig. Det tyrkiske Folk er blevet opdraget af Nabofolkene, og jeg kan nu stole paa mit Folk. Jeg nærer Tillid til mit Folk og veed, at det har Tillid til mig. De har jo forstaaet mig rigtigt?" tilføjede Sultanen, idet han greb Hr. Deffès i Armen. „Jeg vil, at man skal have absolut Tillid til mig; jeg vil bevare Forfatningen!" Sultanen er gaaet endnu videre og har erklæret, at han er „Komiteens" Præsident!

Man maa ikke tillægge slige Stemningsudbrud, der staar i en saa skærende Modsætning til en meget nær Fortid, altfor stor Betydning. Men foreløbigt har Ungtyrkerne det afgørende Ord i Tyrkiet, og alt er forandret som ved et orientalsk Trylleslag i Sultanens Rige. Kvinderne kaster Sløret, Mændene læser uden Frygt for Spioner de mest yderliggaaende Oppositionsblade, gamle forbudte politiske Theaterstykker opføres i selve Konstantinopel, Militærmusiken spiller offentlig den hidtil strængt forbudte „Silistriamarche", og Mængden jubler og raaber „Fædrelandet!" „Silistria", Sultanens Overstaldmester holder Forelæsninger over Forfatningen for Embedsmændene og Tjenerskabet i Jildizkiosken, og man ler ad den fortørnede Hofastrolog, der har mistet sin Indflydelse og sine Indtægter og nu forbander Revolutionen, naar han med truende Miner forsikrer, at han kan standse den nye Ære „ved sine magnetiske Kræfter".

Om den nye Ære vil kunne modstaa de reaktionære Kræfter, der vistnok er farligere end Hofastrologens Magnetisme, og hvorledes den da vil udvikle sig, maa Fremtiden vise. Men sikkert er det, at Vicemajor Nasif og den ungtyrkiske Forening i Løbet af faa Dage har fremkaldt en næsten ufattelig Omvæltning i det tyrkiske Rige. Det er ligeledes sikkert, at denne Omvæltning har øvet en ikke mindre vidunderlig Indflydelse paa den europæiske Storpolitik. Da den tyrkiske Revolution udbrød, var de to gamle Medbejlere til Overherredømmet i den tyrkiske Orient, England og Rusland i Færd med at tage Ledelsen af de makedonske Reformer. Kong Edward beredte sig til et Forsøg paa at benytte denne Situation til at fuldføre det tyske Riges Isolation ved at stille Østerrig-Ungarn Valget mellem at opgive Alliancen med Tyskland eller selv at blive isoleret paa Balkanhalvøen. De ungtyrkiske Patrioter har ikke blot stillet Tyrkiets Integritet, men ogsaa Reformer, der sikrer Sultanens ikke-muhammedanske Undersaatter samme Ret som Muhammedanerne, forrest paa dere Program. Næppe havde Ungtyrkerne taget Magten i Tyrkiet, før England og Rusland foreløbigt standsede deres Reformation, og Kong Edwards Sammenkomst med Kejser Wilhelm i Cronberg og med Kejser Franz Joseph i Ischl forløb, som om der slet ikke var nogen Sky paa den europæiske Himmel. De ledende europæiske Statsmænd afventer og maa fornuftigvis afvente Følgerne af den tyrkiske Revolution og Forholdenes Udvikling i Sultan Abdul Hamids Rige.

MINISTERIET J. C. CHRISTENSENS NYDANNELSE

Af L. MOLTESEN.

J. C. CHRISTENSENS enestaaende taktiske Evne har skaffet hans Modstandere Nederlag paa Nederlag. Det radikale Parti har atter og atter mistet Fodfæstet. Nu har det kun tilbage Haabet om i den kommende Kamp om Danmarks Forsvar at vinde Grund under Fødderne igen, men naar det Haab ogsaa brister, er dets Saga ude. I Kampen om Forsvaret haaber Højres gamle Garde atter at kunne komme til at spille en Rolle, men den vil faa samme Skæbne som det nuværende radikale Parti. Begge Partiers af dem selv saa højtpriste Intelligens vil ikke slaa til, deres menige Medlemmer har allerede begyndt at faa en Følelse af, at der maa være noget muggent ved deres Føreres Intelligens, siden den altid trækker det korteste Straa i Kampen mod dem, hvis Intelligens — naar N. Neergaards undtages — skal være under Lavmaal. Udaf de Erfaringer, man her har gjort, er født det nye, rammende Navn for en vis Klasse Mennesker: „Intelligensidioter".

Paa Forsvarssagen vil Socialdemokratiet maaske kunne vinde nogle. Det har indtaget et Standpunkt, som drager alle Idealister til sig, alle dem, der har Tømmer i sig til at blive Profeter, men som ikke duer til at være Politikere, Folk, som mener at leve i den Fremtid, vi andre haaber paa og arbejder hen imod. De, der gør i Idealisme, og de, der er dens svorne, kan gribe de store Folkemasser i de festlige Øjeblikke, men naar Masserne opløses i Enkelte hjemme ved deres Arbejde, forstaar de Politikerne, der tager Tingene, som de er, under Arbejdet henimod Tingene, som de bør være.

Vort Socialdemokrati har ellers paa andre Punkter forstaaet den politiske Kunst at tage Tingene som de er, men i Forsvarssagen er det mest tjenligt for dets Formaal at tage det idealistiske Standpunkt fremfor det politiske. Dets Krigshu mættes i Udmalingen af Proletariatets uforsonlige Kamp mod Overklassen, i hvilken Kamp der ikke maa gives Pardon, og uden Risiko har det kunnet indtage Afvæbningsstandpunktet, fordi det ikke er i Stand til at danne en Regering i en overskuelig Fremtid — det kan med det glimre paa de internationale Partikongresser og holde patetiske Taler paa Torve og Gader, og saa haaber det med det at kunne vinde de danske Husmænd. De danske Husmænd har imidlertid lige saa megen sund Sans som de danske Gaardmænd, de er af samme Natur og Opdragelse, økonomisk er der en Gradsforskel mellem dem, aandeligt er de hinandens jævnlige. Det sociale Gennembrud i Slutningen af det 18. Aarh., der kom Gaardmandsstanden til Gode, vil faa sin Fuldbyrdelse ved det, som Husmandsloven er en Indledning til, en Indledning kun, en forjættende Spire, men det Venstre, der forstaar sin sociale Mission, vil beholde Husmændene, der ligesom alle, der vil det nye, kan rives med, naar Sabroe og Borgbjerg revser og profeterer, men som ikke vil lystre internationale Partikongressers Parole om hvordan vi her i Danmark skal bygge Fremtiden.

Naar Forsvarssagen har faaet sin foreløbige Løsning ved J. C. Christensens politiske Snille — for ingen kan tro, at den nu løses ved andet — og vi gaar over til en omfattende social Lovgivning, skal det vise sig, om J. C. Christensen foruden Taktikeren, tillige er Statsmanden, der kan høre, hvor Fremtiden gror. Det Ministerium, som nu er dannet, tyder i den Retning. Landbrugsminister Anders Nielsen vil som den tidligere Husmand forstaa at føre Husmandsloven, naar den nu skal ændres, ud i den af Husmandsforeningerne antydede Retning, og han vil i Modsætning til sin Forgænger, den sjællandske Bonde Ole Hansen, ikke være ængstelig for i al Fald

at forsøge med Statsfæste. — Justitsminister Svend Høgsbro er en af Andelsbevægelsens Ledere her i Landet. Det danske Socialdemokrati er bleven nødt til at tage Andelsbevægelsen med op paa sit Program; tidligere bekæmpede det den, fordi ved den vilde der bygges Bro mellem Klasserne istedetfor at Modsætningerne skulde uddybes, fordi ved den blev Elendighedsteorien umulig og fordi Partiet ikke kunde undvære Smaahandlerne ved de kommunale Valg. Efter Partikongressen i Christiania i forrige Septembermaaned har vort Socialdemokrati stillet den kooperative Bevægelse jævnsides med den faglige Sammenslutning, men ligesom Byarbejderen har Æren for Fagforeningsdannelsen, har den danske Bonde, Gaardmand og Husmand, Æren for den kooperative Bevægelse, denne er her i Landet et Barn af Venstrebonden. Det er betydningsfuldt, at en af Andelsbevægelsens mest energiske Forkæmpere, Anders Nielsen, Svejstrup-Østergaard er valgt ind i Folketinget som afdøde Finansminister Vilhelm Lassens Efterfølger. — Trafikminister Jensen-Sønderup er Frikirke- og Friskolemand. Hans Indtræden i Ministeriet tyder paa, at Menighedsraadslovens Forlængelse i den kommende Samling ikke skal købes for en Kirkeforfatning, og at dette Ministerium vil værne den enkeltes og Hjemmenes Frihed i Skole og Kirke.

Albertis Udtræden af Ministeriet følte s som en Befrielse. Hans store Dygtighed og hans velgørende Evne til at bryde gennem Vrøvlet i Ære, har han krænket værdifulde Følelser, fordi han som Bismarck intet System og ingen Ret har respekteret, uden at han som denne har haft et Hovedøjemed uden for sig selv, i hvis Tjeneste han brugte de forskellige Systemer og Rettigheder. Hans politiske Ide at bekæmpe Socialdemokratiet ved en antisocialistisk Politik var dødfødt.

Som den mest betydende i det nuværende Ministerium næstefter Chefen staar straks Finansminister N. Neergaard. Hans Indtræden i Ministeriet betyder Sammenslutning mellem det Bergske og det Bojsenske Venstre, og det betyder, at en af vore bedste og kundskabsrigeste Politikere har faaet en Portefølje, som han bringer rige Forudsætninger for at kunne bære. Og der vil i de kommende Dage blive stillet store Krav til Finansministeren. Der skal Penge til Forsvaret, der skal Penge til Retsreformen, til Skolen, til Husmændene og til alle de Ting, som man nu kræver, at Staten skal tage sig af, uden at man endnu er tilstrækkelig udviklet til at se, at Skatterne samtidig maa øges. Det er ikke de store Skatter, der er en Ulykke for et Land, men de uretfærdigt virkende, og som gammel Frihandelsmand vil Neergaard særlig have Øje for Skatternes retfærdige Fordeling.

Ved dets Nydannelse blev Ministeriet J. C. Christensen saa stærkt som næppe noget tidligere Ministerium, og dets Styrke øgedes ved Indenrigsminister Bergs lykkelige Haand som Mægler mellem Industriarbejdets to fjendtlige Hære, der nylig stod rustede til Kamp. Det er dette Ministerium, der vil sætte sit Liv ind paa at løse Forsvarssagen, hvilket Modstanderne af denne Sags Løsning frygter mere end noget andet, hvorfor der ogsaa er Kræfter i Gære for at faa det fra denne Beslutning, og det fra Krese, der ellers har for Skik at beskylde J. C. Christensen for vigende Standpunkter. Hvis Ministeriet J. C. Christensen staar Last og Brast om en forsvarlig Forsvarsordning, vil det sejre med den, men ogsaa kun da.

Ministeriet J. C. Christensen kan løfte vor Politik ind i normale Gænger, fordi det ikke som Samson tager Portene paa Ryggen og render med dem, men fordi det med støt Sindighed løfter dem i Lave, og, som Pave Gregor den Store skrev til Englands Apostel: „de, der vil naa til et højt Punkt, maa gaa frem i Skridt og ikke i Spring".

INDTRYK OG MINDER FRA DYBBØL

Fortalte af C. CASTENSCHIOLD.

(Sluttet).

XXII.

DET var den 20de Marts om Eftermiddagen, jeg efter Ordre tog Kommandoen i *Nr. II.* Jeg havde ikke tidligere kommanderet riflet Skyts, ej heller været i Ilden.

Den 21de om Formiddagen Kl. ca. 10 begyndte Skydningen fra Broager; vi fik vist den Dag i Skanse II 136 Granater, for en Del af de store Sprænggranater, som vejede 60 ℔ Stykket. Naar en saadan Granat slog ind i Brystværnet, rystede det.

De prøjsiske Spidsgranater sprang i Anslaget. Havde de uden at gøre Ulykker passeret Brystværn og Kanoner, var de lidet farlige; slog de ned i Blokhuset eller i Jorden, virkede deres Explosion som en lille Minesprængning; Jord og Sten kastedes op i Luften. Traf de en Palisadepæl, klippede de den over og slyngede Stumpen tilvejrs.

De murede Luftskorstene paa Krudtmagasinet blev strax skudt bort, og Brokkerne fløj os om Ørerne. Vi maatte tage Sandsække fra Skydeskaarene til at dække Krudtmagasinet med, da dettes Jorddække tildels blev fejet bort, og Granaterne slog saa voldsomt mod Betonmuren, at vore Granater, som var stablede op langs Muren inde i Magasinet, raslede ud paa Gulvet med stort Spektakel. Magasinfolkene kom farende op og mente, der var ikke til at være; men da de saae, hvordan vi andre havde det, kravlede de ned igen.

Prøjserne skød den Dag udmærket. Ellers skød de tit for højt; maaske var det vanskeligt at skelne Brystværnet fra Jordfylden paa det bagved liggende Blokhus. Den prøjsiske Artilleriofficer, der havde Kommando over Broagerbatterierne, paastod at vi gjorde det samme.

Under en saadan Skydning var Skansen intet hyggeligt Opholdssted. En Del af Brystværnet blev skudt ned over Kanonerne, saa vi maatte rage Jord ud af deres Mundinger, før vi selv kunde skyde igen. En Mand blev overdænget med Jord, saa vi maatte grave ham ud.

Der blev den Dag skudt en Del Materiel itu for os, men faldne havde vi ingen af. Pladsen udenom er nu engang størst. Alligevel undrede man sig over Heldet; man troede umuligt en saadan Dag kunde gaa til Ende uden Tab af Menneskeliv.

Men saa kunde der en anden Dag komme en Granat, som var ondsindet; engang gik i eet Skud 9 Mand bort. Under saadanne Forhold gælder det, ikke at tabe Hovedet. Hvis Fjenden mærker, at der er noget galt, forøger han Skydningen. Og bliver de trufne for længe liggende, virker det nedslaaende paa deres Kammerater. De døde bærer man bort afsides og dækker dem til med et Tæppe; de saarede ser man hurtigst muligt at faa ud, hvilket kan have sine Vanskeligheder, naar Broen er i Uorden; man maa have Hjælp af Infanteriets Ambulancer. Uhyggeligt er det at se, naar Kanonerne driver af Blod, og Blodet fra den ene saarede sprøjter over paa den anden, saa man ikke veed, hvem der er værst faren.

Den moralske Side af Projektilernes Virkning har maaske endnu større Betydning end den umiddelbare Skade de gør. Naar en af de gammeldags runde Granater kom sejlende i Luften, kunde man staa og drøfte, hvor nu den skulde hen. Dens Bane var synlig og der var Tid til at gaa afvejen. Tilmed sprang den ikke ved Anslaget, men paa Tid, og Temperingen var mangelfuld.

Det hændte ogsaa at den slet ikke sprang. Det var en hel Hvile, en sjælden Gang at blive beskudt med den Slags, naar man havde staaet for de langtrækkende Spidsgranater. Dem hørte der meget til med Ro at modtage et hundrede Stykker af paa en Time.

XXIII

De Følelser der behersker Folk, naar de staar under Fjendens Ild, er meget forskellige.

Helt rolige er kun faa. Det er jo Livet, der staar paa Spil; hvert Øjeblik kan Døden komme. Selv om man har travlt, ser man nok, naar Ens Sidemand falder. Men jo mer man har at bestille, des bedre gaar det; Arbejdet afleder Opmærksomheden fra Tanken om hvad der kan træffe En selv.

I nødtvungen Uvirksomhed at udholde en stærk Beskydning er det værste. Selv de, der er kede af Livet, vil dog nødig skydes til Krøblinger. Andre tænker paa deres Hjem, paa Kone og Børn, hvis Kaar maaske vil blive trange, dersom Forsørgeren falder fra; dem er det strængt for. Andre kan saa daarligt beherske deres Nerver, at de er umulige som Soldater. Slemt er det, at man ikke forud kan være vis paa, hvordan man vil stille sig; fordi man en Dag har været rolig, kan man godt blive nervøs den næste.

Somme viser et vist Galgenhumør; de er ikke til at stole paa, det kan hvert Øjeblik slaa om i Fortvivlelse. De bedste Soldater, særlig under en Fæstningskrig, der fremfor alt kræver Udholdenhed, er efter min Erfaring de, der mener sig i Forsynets Haand, eller under en forud bestemt Skæbne, eller holdes oppe af en ubøjelig Pligtfølelse.

Ilde stillede er de forvænte, som ikke kan taale Savnet af det daglige Velvære. De bliver legemlig slappe og synker snart sammen i Mismod eller Sygdom. Dog ser man ikke sjælden tarvelig vante Folk bukke under før de bedre vante, som har aandelig Spændkraft nok til at aflokke det uvante Spil med Liv og Lemmer dets Interesse, gennem de Krav det stiller til Ens Mod og Raadsnarhed. Derover kan Ubehagelighederne glemmes.

Hvad man end kan indvende mod Krigen, saa er den med sine Anstrengelser og Farer en Prøvesten for Mennesker. I en Tid som den vi havde ved Dybbøl, gaar de svage og uduelige tilgrunde, og de dygtige modnes.

XXIV.

De før omtalte Vanskeligheder ved Skansekommandørens Stilling i Almindelighed mærkedes ikke mindst i Nr. II.

En Dag blev jeg kaldt op til Oberst Vahl og irettesat, fordi jeg hele Natten brændte Davy's Sikkerhedslampe i Skansens Krudtmagasin. Vi brændte for 8 Skilling Olie hver Nat; Obersten mente, at det var en utilladelig Ødslen med Statens Penge.

Vi kunde imidlertid hvert Øjeblik vente at blive alarmerede. Hente Ammunition i Mørke kunde vi ikke; og stryge Svovlstikker i Krudtkammeret var dog sin Sag.

(Jeg saae ganske vist engang en Ingeniørkonduktør stryge en Svovlstik ved den aabne Dør til Krudtmagasinet — for at tænde sig en Cigar. Men jeg blev meget bestyrtet over dette Syn, og tror nok jeg gav ham en knyttet Næve mellem Øjnene med det samme, hvilket han opfattede som en personlig Fornærmelse.)

Altsaa tog jeg min Røffel og blev ved med at brænde Lampe som før.

En anden Gang kom der Ordre til, at der ved hver Kanon skulde ligge 2 Granater temperede til 800 Alen, for at vi kunde have dem ved Haanden, naar Fjenden stormede. Naar de laa fremme, blev de imidlertid overdængede med Jord, tit helt begravede, saa snart Fjenden tog fat paa sin Beskydning. Først maatte man saa grave

dem ud, og dernæst rense dem, inden de kunde gaa i. Vi foretrak derfor vedblivende at hente dem fra Magasinet, naar der blev Brug for dem.

I saadanne Tilfælde havde det sine Fordele at være Reserveofficer. Vi havde ingen Forfremmelseslister at tage Hensyn til. Men naar Fjenden holdt op at skyde paa os, kom vore egne og skældte os ud. Det var Krig hele Tiden; man maatte have sine Kløer hvæssede. Undvære os kunde de ikke; dog havde det været rart med lidt bedre Orden i Tingene, lidt mindre unødvendigt Bryderi.

XXV.

Skanse II var fra først af bestykket udelukkende med glatløbet Skyts, hvoriblandt 2 84-℔'s Granatkanoner. Da en Del af dette demonteredes, blev der paa Skansens Broagerfront anbragt en 4-℔'s riflet Jernkanon og 3 12-℔'s riflede Metalkanoner tilhørende 4de Batteri.

Det var særlig de sidstnævnte tre, der en Tid lang satte os istand til at holde Kampen gaaende.

I Begyndelsen var det de svære Fireogfirspundige, der havde Mandskabets Tillid. Da jeg den 28de Februar om Morgenen kom ind i Skansen, fandt jeg Folkene i en løftet Stemning; en Infanterist var ifærd med at forklare sin Kammerat, at ved det første Skud, der faldt fra den 84-℔'s Granatkanon, „skvat" alle de der stod omkring den, som han udtrykte sig.

Men da vi fik de riflede Kanoner, og Mandskabet havde set deres Virkning, varede det ikke længe, før „riflet" blev det staaende Ord for alt, hvad de vilde sige noget godt om. Med de tre Kanoner af 4de Batteri fulgte deres Betjeningsmandskab. Det var et udmærket Mandskab, med godt Sammenhold, og grundigt øvet i Brugen af det riflede Skyts, hvilket de andre Konstabler ogsaa snart lærte. Efterhaanden smeltede Halvbatteriets Mandskab sammen med Skansens andre Artillerister.

Der var i Skanse II saa lidt som andre Steder Overflod paa Befalingsmænd; men de der var, duede til noget. Fra 4de Batteri kom med Kanoner og Mandskab de to Underkorporaler *Vilhelm Hansen* og *August.* Og da de forfremmedes til mere selvstændige Stillinger, erstattedes de med Reservekorporalerne *Ludvig Hansen* af 4de Batteri og *Chr. Christensen* (*Dons*) af Fæstningsartilleriet. Alle fire blev med Ære Dannebrogsmænd for udmærket Tjeneste under Belejringen, og har siden i høj Grad nydt deres Medborgeres Agtelse, hver i sin Stilling. August blev Inspektør for Usserød Klædefabrik, Vilhelm Hansen Stationsforstander, først i Fredensborg saa i Fredericia; jeg tror, han af Hensyn til sin Alder siden har søgt en lettere Plads. Ludvig Hansen er Bud i Krigsministeriet, og Chr. Christensen Gaardejer i sin Hjemstavn.

Dette Mandskab og disse Befalingsmænd maa ikke glemmes, naar man taler om Skanse II.

Da jeg første Gang mødtes med Anker i Skansen, spurgte jeg ham, om han ikke kunde anbefale mig en særlig paalidelig Mand; han henviste mig da til Christensen Dons, som havde været der hele Tiden, Det var ingen fejl Anvisning. Christensen var en Mand med stærke Nerver og en ligesaa stærk Pligtfølelse. Om ham er det sandt, at han nægtede at tage mod Afløsning. Kun en Gang imellem gik han hjem i et Par Nattetimer for at faa lidt varm Mad. Ellers var han i Skansen lige til det sidste; han blev fangen den 18de April. Mærkeligt nok er det, at Christensen var fraværende den 28de Marts, da Nr. II ved forskellige Uheld kom „Hors de combat", netop som der var Brug for dens Indgriben i Fægtningen. Jeg havde den Dag Extravagt i den tilbagetrukne Linje.

XXVI.

I Begyndelsen gik det helt godt, den ene Dag omtrent som den anden, med Skydning i c. 6 Timer, Udbedring af Skansen om Natten, Modtagelse af nyt Materiel istedetfor det der blev skudt itu, og Komplettering af Ammunitionsbeholdningen. Under Arbejdet om Natten fik vi undertiden en Granat, men mange kom der ikke, og havde man gode Observationsposter, sinkede det ikke synderlig.

Disse Nattegranater kom næsten saa regelmæssig som efter et Urværk. Da Kongen kom ind i Skansen Natten mellem den 22de og 23de Marts, ventede vi netop en Granat. Infanteribesætningens Chef, Kaptajn Drastrup, der blev saaret den 18de April og siden faldt i Kampen paa Als, modtog Kongen og underrettede ham om, hvor der var den bedste Dækning. Men Kongen lod, som om han ikke hørte ham. Det var saa meget uhyggeligere, som Kongen stod paa det mest udsatte Sted.

Jeg holdt mig afsides for ikke at sinke Kongen, der mulig vilde have henvendt nogle Ord til mig i min Egenskab af Skansekommandør. Drastrup kom farende hen til mig og sagde: „Hvad skal vi gøre? Kongen vil intet høre om Dækning — vi venter jo en Granat!“ Og vi stod alle i stærk Spænding, indtil Kongen trak sig tilbage. Et Par Minutter efter, kom Granaten — og slog ned paa den Plet, hvor Kongen havde staaet!

Saalænge vi blot nogenlunde kunde svare igen, var Stemningen i Nr. II udmærket. Den 23. Marts skød vi 183 Skud, Fjenden 176.

Men da han mærkede, at vi ikke gav os for saa lidt, bragte han bestandig flere Kanoner i Batteri mod os. Hans Granater fra Broager naaede op i Nr. II, det var c. 6000 Alen, og over til Sønderborg, et Par hundrede Alen længere; det længste, de kunde naa, var vist henved 7000 Alen. Det var hidtil ukendte Afstande.

I de første Dage var det særlig Nr. II, der var Skive for Kanonerne fra Broager; senere fik ogsaa de andre Kanoner deres Del. Da de var saa godt som ude af Stand til at besvare denne Ild, fik Nr. II Ordre til, naar den blev dem for generende, at trække Ilden paa sig ved forceret Skydning. Det var en Ordre, som passede os; der er ingen Fornøjelse ved at lade sig overdænge med Granater og miste Mandskab og Materiel, naar man ikke maa bide fra sig efter Evne.

Mindre let var det dog, naar vi samtidig skulde efterkomme en anden Ordre, som bød os at spare paa Ammunitionen, af Hensyn til de ikke ret store Beholdninger.

Fjenden sparede saavist ikke paa Ammunitionen. Skulde vi have raabt Dæk, hver Gang vi saae en Kanon give Ild derovre, var det snart blevet til Dæk altsammen. Men den preussiske Granat var c. 13 Sekunder om at passere Venmingbund. En dygtig Observationspost kunde nok vente c, 10 Sekunder, for at blive klar over, hvor Granaten skulde hen. Se den kunde man ikke; men man lærte efterhaanden at høre paa dens Lyd, hvor den skulde hen, til Sønderborg, til Dybbøl Mølle, helt op til Nr. VI, eller ned til os. Og man kunde nok dække sig paa 3 Sekunder; det fik man snart Øvelse i. Men hørte man Granaten brøle i Luften, var det yderste Øjeblik; saa var den der med det samme.

Prøjserne opgiver, at de skød i Gennemsnit *pr. Dag:* Fra 13de Marts til 1ste April 227 Skud; fra 2den til 9de April 2,866 Skud; fra 10de til 18de April 4,967 Skud. Og den 18de April skød de paa sex Timer fra Kl. 4 Morgen til Kl. 10 Form. 7,900 Skud.

Fra den anden April var Beskydningen altsaa voldsom; og fra den 10de ligefrem overvældende. Jeg tror nok, det var den 10de jeg fik Ordre til at trække Ilden fra Broager paa Nr. II; mine 3 riflede 12-ℭ's

Forladere fik Svar fra mindst 15 24-℔'s Bagladekanoner derovre. En saadan Kamp var det ikke muligt at holde gaaende; vi vilde meget hurtig have faaet Mandskabet skudt og Kanonerne ødelagte.

Vi maatte da blænde Skydeskaarene med Sandsække og saa vidt muligt trække Kanonerne i Læ bag Tværvolde o. s. v. for dog at have nogle i Behold til Kardæskskydning, naar Stormen kom. Om Aftenen aabnede vi atter Skydeskaarene og trak de ladte Kanoner paa Plads for at være beredt paa alle Eventualiteter.

Under den stærkt forøgede Beskydning blev det meget vanskeligt i Nattens Løb at bringe Skanserne i blot nogenlunde Orden; de fik efterhaanden et slemt forrevet Udseende.

Og Terrænet udenom blev saa oprodet, at Transport af nyt Materiel til Erstatning for det ødelagte i høj Grad besværliggjordes. Ogsaa Broerne var i en maadelig Forfatning. Ligesaa Stormpælene i Skansen og Gravene. Og en stor Del af Skytset blev trods alle Forsigtighedsregler demonteret.

Nr. II maatte, i den Tid Anker og jeg skiftedes, begrave 9 ødelagte Kanoner; deraf begravede jeg de 7, bl. a. en 84-℔'s Granatkanon Nr. I. Det var en svær Karl; den vejede 8,500 ℔; vi maatte grave et dybt Hul og vælte den ned med Affutagen — som vi saa hejsede op igen, før vi kastede Graven til.

Den 16de April gav Major Jonquières mig Lov til at trække to af de riflede Kanoner ud af Skansen for at bringe dem i Sikkerhed paa Als. (Den tredie var kun brugelig til nogle Kardæskskud).

Bruge dem mod Broager kunde vi jo ikke, og baade jeg og Mandskabet syntes det var en Skam de skulde ødelægges eller falde i Fjendens Hænder; de havde tjent os godt. Broen var istykker, saa vi maatte trække dem ud over Graven, et besværligt Arbejde. Det sønderskudte Materiel slængte vi udenfor, Hjul, Lavetter, Slæder, Rapperter, Pælisadepæle o. s. v. Det blev tilsidst en køn Bunke.

Under disse Forhold maatte Betjeningsmandskabet om Dagen søge Tilflugt i Krudtmagasinet, med kun en enkelt Vagtpost ude. Infanteriet laa i Løbegravene, hvor de som sagt yderligere søgte Ly i selvlavede Huller, undertiden i større Afstand fra Skanserne end det fjendtlige Infanteri i Parallelerne foran Stillingen. Alt Mandskabet havde ligget for længe, værgeløst overdænget med Fjendens Projektiler, med vaagne Nætter i Kulde og Regn. De mindre Sammenstød med Fjenden var næsten altid faldet uheldigt ud. Der var kun faa brugelige Kanoner tilbage i Skanserne. Ingen troede mer, at vi kunde afslaa Stormen. Humøret var borte, selv hos de frejdigste, og Disciplinen gennemgaaende stærkt svækket. Stillingen var for øjensynlig haabløs.

Der blev talt om Udfald; mange mente at saadanne vilde have styrket Soldaternes Selvtillid m. m. Det var dog vist heldigt, ialtfald nu mod Slutningen, at Kommandoen afholdt sig fra den Slags Forsøg. Vi vilde overalt være kommet i Kast med en i Tal, Vaaben, Uddannelse og Disciplin langt overlegen Fjende; og mislykkede Udfald er næppe synderlig opmuntrende.

Derimod kan man med Grund beklage, at Kommandoen ikke bestemte sig til, som tilraadet af Major Jonquières og foreslaaet af General du Plat, at opgive den ødelagte Stilling og trække Hæren over til Als.

XXVII.

Den 1ste April skød Prøjserne næsten ikke fra Broager; de havde bragt deres Skyts op langs Alssund til Understøttelse for den planlagte Overgang til Als. Den skulde have fundet Sted tidlig om Morgenen den 2den April fra Ballegaards Færge, men maatte paa Grund af Storm udsættes til næste Morgen. Og da Vejret vedblev at være meget

uroligt, blev Foretagendet helt opgivet for den Gang.

Men for at aflede vor Opmærksomhed fra disse Planer var det, at Prøjserne den 2den April bombarderede Sønderborg. De rettede særlig efter Raadhustaarnet, saa de bagved liggende Bygninger blev slemt medtagne. En enkelt Granat slog 28 Mand ned lige udenfor mit Kvarter; jeg boede hos min Fætter Forpostkommandøren, han stod ved Vinduet og saa det. Selv var jeg heldigvis ikke hjemme den Gang, og da jeg kom, var det værste overstaaet.

Om Natten fortsattes imidlertid Bombardementet, der naturligvis fulgtes af langvarige Ildebrande. Der kom Brandmandskab fra København, men det maatte opgive den sydlige Del af Byen, hvor det meste brændte ned. Under saadanne Forhold fandt selvfølgelig nogen Uorden Sted; Soldaterne fik Skyld for Plyndring. „Redde" gjorde de ialtfald. Jeg saa en Mand hente en Fjerding Smør og en Del andre Varer ud af et brændende Hus; havde han ikke taget det, vilde Flammerne have gjort det.

Det var ikke nemt at skaffe Proviant under de Forhold. Men vi havde en Ordonnans, der forstod Kunsten. Efter sin Hjemstavn hed han aldrig andet end „Fre'sber'". For at hindre Plyndring, var der sat Gardister paa Vagt ved Broen; ingen af Mandskabet maatte paa egen Haand gaa fra Stillingen over til Byen. Men naar Fresber kom, brølede han hovent: „Jeg er *Ordonnans!*" Saa turde de ikke andet end lade ham passere. Ude fra Broen haanede han til Tak de dumme „Ben-Gardister". Og naar han kom tilbage, havde han gerne Kurven fuld.

„Det gaar ikke, Fresber," sagde vi; „hvor har du faaet det, og hvad koster det?" Det kunde han aldrig „huske"; men han skulde se at komme i Tanker om det, sagde han. Naar vi saa havde spist, kom han: „Undskyld, Hr. Løjtnant, der skulde vel ikke være en Slat tilovers? „Det var undertiden ikke saa smaa Slatter han fik. Saa lavede han med stor Færdighed Kaffe og brølede paa de andre: „I Bønder, kom her og træd an til Kaffe!"

Han havde rigtig hvad man kalder Københavnerhumør, aldrig forknyt. Engang saae jeg ham gaa ved Siden af en Kammerat, en Bonde, da der faldt en Granat lige for Fødderne af dem. Den anden sank lidt i Knæene, men Fresber ikke saa meget som blinkede. „Kan du gi' igen paa den, Hans Pe'sen?" sagde han.

Som bekendt fraterniserede Mandskabet undertiden med Prøjserne. Fresber var tit derude og blev vel modtaget. Engang spurgte de ham: „Hvad er det, I saadan har tømret paa inat?" „Minerne", svarede han; „nu ryger I snart i Luften!"

XXVIII.

Om Aftenen den 2den April var det Bestemmelsen at jeg skulde blive i Forpostkommandørens og mit fælles Kvarter for at passe paa Tøjet, men jeg maatte opgive det; der kom lovlig mange Granater. Jeg gik saa ud for at finde Natteleje et andet Sted.

Der var ikke hyggeligt at gaa i Sønderborg Hovedgade den Nat. Granaterne slog ind i Husene rundt om, og Tagstenene raslede med stort Rabalder ned paa Gaden mellem de flygtende Beboere, der skyndte sig nordpaa, belæssede med deres Sengklæder og andre Ejendele.

Jeg fik Natteleje i en Ingeniørofficers Kvarter med den Bemærkning, at Sengens Ejer kunde ventes om Morgenen; han kom ogsaa, jog mig ud og krøb selv tilkøjs. Mens jeg stod og vadskede mig, slog en Granat ned i Genbohuset, saa Tagstenene raslede ned paa Gaden. Ingeniøren var øjeblikkelig faldet i Søvn; han foer op med Raabet: „Hvad er det?" „En Granat," svarede jeg, temmelig tvært.

„Her er vist ikke sikkert?" sagde han

tvivlraadig. Da kom der en ny Granat, som kastede en Skorsten ned paa den anden Side af Gaden med et stort Spektakel. Nu foer Manden ud af Sengen og forlod Huset efter at have indbudt mig til Frokost. Da jeg kom hen, hvor vi skulde spise, — det var i et Hjørneværelse med Vindu til begge Sider — var Stuen skudt ud i eet, og der var ingen Frokost.

Jeg gik hen til mit Kvarter for at se efter Tøjet; begge Nabohusene stod i Brand, og Flammerne slog ind ad Husets sønderskudte Vinduer. Dørene fandt jeg lukkede; jeg sprængte dem, og fik ved Hjælp af et Par Soldater Tøjet slæbt i Sikkerhed.

Da jeg kom ned ad Trapperne, stak en ung Pige Hovedet op af Kælderlemmen. Jeg forklarede hende den farlige Stilling hun befandt sig i; Huset vilde snart brænde og styrte sammen over hende, hvis ikke en Granat forinden gjorde Ende paa hendes Liv. Hun svarede at hun blev der; hun havde lovet sin Madmoder at passe paa hendes Tøj, og lod sig ikke rokke, hverken af Trusler eller Bønner.

Jeg maatte da sende Bud ud til Forpostkommandøren, og indtrængende opfordre ham til at skaffe en Vogn, idet jeg forklarede ham, at Pigen ellers ufejlbarlig vilde blive enten kvalt i Kælderen eller dræbt af en Granat. Det har ikke været let at skaffe den Vogn; men den kom. Pigen blev nu sammen med sin Madmoders Tøj kørt ud paa Als; hun havde holdt sit Løfte.

Hvad mon den Piges Skæbne er blevet? Hun staar ofte for mine Øjne: lille og uanselig, men med en Pligtfølelse og staalsat Vilje. Lever hun endnu, maa hun være over 60 Aar.

XXIX.

Jeg havde en Gang Kommando i *den tilbagetrukne Linje.*

Den var anlagt under Belejringen, til Støtte for venstre Fløj, og bestod af en lav Jordvold med foranliggende Grav, i skraa Retning fra Skanse IV, bag III, II og I, ned til Vemmingbund. Der var tre Indskæringer med hver 4 Stk 24-℔'s Granatkanoner i Feltlavet. Anlægget begyndtes 11te Marts, og Værkerne monteredes Natten til den 25de.

Denne Linje kunde efter sin Retning ikke godt enfileres fra Broager. Men naar Skanse IV var taget, kunde man fra dens Brystværn skyde lige ned i den nærmeste Indskæring og feje Mandskabet fra Kanonerne. Jeg gjorde Kommandoen opmærksom paa denne Fejl, og det var dens Mening, at jeg skulde have været ud at anlægge en Tværvold, der kunde hindre en saadan Beskydning fra Nr. IV; men det naaedes ikke.

Uheldigt var det, at den over disse tre Kanonplacementer kommanderende Officer ingen Underofficerer skulde have. Der burde have været en dygtig Underofficer i hver Indskæring. Men jeg kunde ikke andet end misunde den Mand, som kunde raade over en saadan Bestykning. De 24-℔'s Granatkanoner var af lettere Skyts det bedste vi havde til Kardætskskydning, og anbragt i Feltlavetter kunde de betjenes meget hurtig.

Den tilbagetrukne Linie havde lidt forholdsvis ringe Molest under Beskydningen, og var endnu den 18de April fuldt monteret. Jeg nægter ikke, at jeg kunde haft Lyst til at optage en Kamp her, med mit Mandskab fra 4de Batteri eller Flankebatteriet. Havde vi her optaget vore tilbagegaaende Tropper fra 1ste Linje og holdt Stillingen til vore Reserver (8de Brigade) naaede frem, turde det have givet nogen Forandring. Og det havde ikke været nogen uløselig Opgave. Det havde ikke været nogen Spøg for Prøjserne at gaa frem mod den tilbagetrukne Linje over udækket Terræn, udsatte for en stærk Kardætsk- og Riffelild paa nært Hold.

Den tilbagetrukne Linje blev imidlertid den

18de April saaledes forsvaret, at Prøjserne besatte den uhindret; og det blev 8de Brigade, der maatte gaa frem uden Dækning. Resultatet er kendt.

Derimod turde det være mindre kendt, at den i den tilbagetrukne Linie kommanderende Artilleriofficer, en Løjtnant *Kofoed*, den 18de April rendte fra sin Post paa Strømpesokker, med Støvlerne i Haanden — naturligvis fulgt af sit Mandskab.

Han kom forbi Forpostkommandørens Adjudant, den flotte og kække Løjtnant Binzer, og spurgte ham i Farten: „Hvad skal jeg gøre?—" „Rejs ad Hedehusene til!" raabte Binzer.

Løjtnant Kofoed havde igen Kommando ved Alssund den 29de Juni!

XXX.

Man har sagt om Artilleriforsvaret af *Nordre Brohoved* den 18de April, at det lod en Del tilbage at ønske. Det er rigtigt. Jeg veed det bedst. Det var mig, som ledede det.

Den Officer, som den meste Tid havde været Skansekommandør i N. Brohoved, havde ikke med synderlig Troskab opfyldt sine Pligter. Det var, saavidt jeg husker, først den 7de April, Anker og jeg som Tjeneste i anden Linje fik tildelt Kommando i Brohovedet (foruden Kirkebatteriet paa Als). Da jeg overtog Brohovedet, fandt jeg det i en meget daarlig Tilstand. Kanonerne skød over Bænk, og Brystværnet var ikke rørt siden 61; alt var i Uorden, Mandskabet demoraliseret. (Brohovedet havde vel at mærke ikke været Genstand for nogen Beskydning. Men den sygemeldte Artillerioffícer, hvem vi nu afløste, havde nok aldrig været paa Batteriet.) Tilmed var der for faa Folk, nemlig 18 Mand til Betjening af 2 Stkr. 84 Pds. Granatkanoner Nr. 2 og 2 Stkr. 12 Pds. Kuglekanoner samt et meget ubekvemt liggende Krudtmagasin.

Jeg arbejdede efter bedste Evne i Brohovedet, naar jeg var afløst fra Skanse II og ikke blev sendt andre Steder hen. Og jeg bad Anker, om han ligeledes vilde gøre sit til at faa Batteriet istand, naar han havde sin to Dages Vagt der. Det maatte, mente jeg, være ham ligesaa magtpaaliggende at faa Værket i Forsvarsstand, da det ligesaa godt kunde træffe ham at faa Kommandoen der under en Storm.

Dertil svarede han med en drøj Ed: „Nej, jeg kører lige til Høruphav og kommer ikke derfra, før jeg skal afløse Dem i Nr. II!" Og han holdt Ord. Han kørte lige til Høruphav og var der sammen med Dampskibet Zampas Kaptajn istedetfor at gaa til Brohovedet, hvor han, saa vidt jeg veed, ikke har sat sin Fod.

Det blev mig, som kom til at kommandere Brohovedet under Stormen. Jeg havde arbejdet paa det saa godt jeg kunde, al den Tid, jeg var afløst fra Nr. II og fri for Extraarbejde andre Steder. Det vilde dog have været en Skandale, om Artilleriet i N. Brohoved havde spillet samme Rolle som det i den tilbagetrukne Linje. Det er ikke godt at vide, hvordan det var gaaet Tropperne paa Retræten fra Skanserne, om ikke Brohovedet havde hjulpet med til at dække dem. Men Anker havde forsømt sin Pligt paa denne Post; derfor var Brohovedet ikke i fuld Forsvarsstand og virkede ikke saa kraftigt som det skulde. Herfra skriver sig den eneste Bitterhed, jeg har næret imod Anker.

XXXI.

Jeg gjorde et Forsøg paa at faa udleveret Skansekurve til Fuldstændiggørelse af Brystværnet, saa Mandskabet under Betjeningen ialtfald kunde have Dækning mod Infanteriild. Skulde vi skyde over Bænk udsat baade for Riffel- og Kanonild, vilde det føre til en Forblødning, før Batteriet havde løst sin Opgave.

Jeg gik til Artillerikommandoen og 4de Fæstningskompagni og bad om disse højst nødvendige Skansekurve. Man henviste mig

til Ingeniørerne; de mente ikke det var muligt at skaffe dem. De kunde med Nød og neppe skaffe de nødvendige til 1ste Linie.

Men have dem skulde og maatte jeg. Saa fandt jeg dem selv og stjal dem om Natten. Paa den Maade fik jeg samlet 27 Kurve; det var nok til Dækning for de 3 Kanoner.

Jeg havde faaet Kompagniets Løfte om ialtfald nogle Sandsække; med dem agtede jeg at dække den fjerde Kanon. Men det trak ud trods gentagne Mindelser fra min Side og blev ikke til noget. Endnu den 17de April Kl. 11 Aften ventede jeg forgæves paa de Sandsække; de kom ikke. Den 18de April stod derfor den fjerde Kanon mindre godt dækket.

Utvivlsomt blev derved Batteriets Tab større end det burde have været. Men lige saa vist er det, at Tabet var blevet endnu større, havde jeg ikke faaet de tre andre Kanoner dækkede.

Jeg stod den 18de April Kl. 10 paa Kirkebatteriet; pludselig hørte jeg en stærk Artilleriild, forstod at det var Stormen, løb strax over paa Nordre Brohoved og fik Mandskabet til Kanonerne. I det samme blev der raabt: „Den sorte Fane paa Nr. IV!"

Endskønt jeg maatte gaa ud fra, at vore Egne endnu stod der som Fanger, ansaa jeg det for min Pligt strax at lade Kanonerne rette paa denne Skanse. Klokken var da c. et Kvarter over 10. Først en Times Tid efter lød Alarmsignalet.

Hele Tiden maatte vi fra Brohovedet skyde paa Fjenden over vore egne tilbagegaaende Tropper. Det var en uhyggelig Tanke: hvis nu en Granat sprang for tidlig! Og det kunde godt ske.

Vi blev hurtig Genstand for en stærk Beskydning. Saasnart Skanserne var tagne, kørte Fjenden Feltbatterier frem i Fægtningslinjen og beskød os fra dem saa vel som fra Batterierne paa Broager. Grev Waldersee opgiver, at der mod Brohovederne rettedes 60 Kanoner. De skød undertiden for højt; og en Del af Skytset var vel tillige rettet mod Alsbatterierne og Sønderborg. Der var hele Tiden en underlig Lyd i Luften over os. Vist er det dog, at vi til omkring Kl. 1 stod som Midtpunktet for den voldsomme Ild og sammen med Alsbatterierne besvarede den, skønt vi hindredes af mange uheldige Forhold.

Venstre Fløjkanon maatte jeg i Førstningen lade staa; der var ikke Mandskab til den. Senere blev den betjent af Infanteri. Af mine egne Folk mistede jeg strax ved Kampens Begyndelse de 6, nemlig to som faldne, to som saarede og to vistnok som Desertører. De to 84 Pds. Granatkanoner i 24 Pds. Belejringsaffutage havde meget stærk Rekyle; det var Meningen, at den skulde stanses ved et anbragt Stoppetov, men det sprang, saa Stumperne røg os om Ørene. Vi lagde da Tornystre under Forhjulene og Svansen til Hindring af Rekylen. Men det var som sagt et daarligt Mandskab; dets Holdning, særlig nu i den stærke Ild, var mindre tilfredsstillende; det hændte, at de smed sig under Kanonerne, saa jeg maatte tampe dem op. Og Tornystrene glemte de. Det havde til Følge, at de svære Kanoner gentagende løb ned ad deres Brisker; jeg maatte have Infanteri til at hjælpe dem op igen.

I Terrepleinet kørte Espingolerne forvildet rundt uden at vide hvad de skulde gøre; jeg maatte hjælpe deres Mandskab med at faa dem af Vognene og lægge dem op paa Brystværnet og forklare, at der godt kunde skydes med dem saaledes.

Et Sted var der nogen der brølede: „I skyder paa vore Egne!" Jeg troede, det var os, det gjaldt, og svarede: „Det er Løgn!" Man raabte tilbage: „Det er de forbandede Infanterister, der skyder paa deres Egne."

Altsaa, der var megen Forvirring. Og heldigt virkede det ikke under saa daarlige Forhold, at der i Brohovedet opholdt sig flere højere Officerer.

Midt under Skydningen fik jeg Ordre til at optælle Ammunitionen. Da jeg gik forbi Krudtmagasinet, kom der en Granat og slog ned i Jorden, meget nær forbi mig. Jeg fornam intet Lufttryk, som jeg har hørt at man skulde ved en saadan Lejlighed. Men det var ikke hyggeligt at skulle gaa op til Kanonerne igen.

Heldigvis holdt vi det gaaende, til Ordren kom at vi skulde forlade Batteriet. Men det var ikke Præcisionsskydning, vi leverede. Rimeligt at Chefen for det i N. Brohoved staaende Infanteri (2den Brigade) blev vred og skældte mig ud paa Stedet. Men havde han kendt Batteriets Forhistorie, vilde han vel nok have givet sin Vrede en anden Adresse.

Og trods alt fik vi ikke saa lidt Jern kastet ind blandt Prøjserne. Vor Ammunition var næsten opbrugt, før Batteriet forlodes.

XXXII.

Det var omkring Kl. $1^1/_2$, at først Infanteriet, saa Ingeniørerne og Artilleriet i Brohovedet fik Ordre til at trække sig tilbage til Als. Brohovedet havde nu opfyldt sin Bestemmelse og været med til at dække Troppernes Tilbagegang. Vi skulde over den søndre Bro; den nordre var allerede noget tidligere blevet afbrudt.

Jeg lod de tiloversblevne Krudtkasser kaste i Sundet og fornaglede Kanonerne med nogle store Søm, som Ingeniørerne havde efterladt. Ved en af Kanonerne laa der en Mand og klemte sig saa tæt som mulig op under Brystværnet; han havde aabenbart tabt Modet og vilde helst fanges; jeg jog ham ud.

Ligesom vi var rykket ud af Brohovedet, kom der Ordre, at vi skulde forsvare det til det yderste. Hvad Meningen dermed var, er ikke godt at vide. For sent var det ialtfald.

Der var tænkt paa at sprænge Krudtmagasinet i Brohovedet i Luften, men Major Jonquières forbød det, da han var bange for, at det skulde afstedkomme Tab blandt vore egne. Stor Nytte havde det heller ikke været til, da vi fra Als kunde bestryge hele det Indre af Brohovedet.

Den søndre Bro blev afbrudt ved Udsvingning af c. 150 Alen Broled. Da Artilleriet i N. Brohoved var blandt de sidste, der fik Ordre til at trække sig over til Als, var jeg ganske naturlig blandt de sidste, der gik over Broen. Der var flere Officerer dér foruden de Ingeniører, som under Oberstløjtnant Dreyers Kommando skulde udføre Afbrydningen. Jeg saa bl. a. af Ingeniørerne Kaptajnerne Hedemann og Thulstrup, af Artilleriet min Chef, daværende Major Jonquières.

Da Ingeniørerne var ifærd med at afbryde Broen, saa det saa ud til, at en Del af disse Officerer maatte blive paa Sundevedsiden, gjorde jeg Majoren opmærksom derpaa. Han svarede mig ikke; jeg troede, at han mulig ikke havde hørt mig, han var noget tunghør paa det ene Øre. Jeg gik derfor over paa den anden Side af ham og sagde højt: „Broen bliver brudt af, Hr. Major, før De kommer over den!“ Han svarede stadig ikke, *vilde* altsaa ikke høre.

Jeg løb da og kom tidsnok over; der var ingen Mening i uden Nytte at blive og lade sig skyde. Tilmed havde jeg den Pligt at se at komme over og samle mit Mandskab. Men Jonquières med flere andre blev staaende, og det allerede afbrudte Broled maatte for deres Skyld svinges ind igen. Saa kom de over.

Tilfældigvis havde Prøjserne ikke vovet sig saa langt frem, at de kunde se vore Officerer staa der paa Brostumpen; de var ellers blevet pillet væk til ingen Nytte.

Jeg tillod mig senere overfor Jonquières og Thulstrup at udtale min Opfattelse af det meningsløse i til ingen Nytte at lade sig skyde ned. Jeg fik det Indtryk, at den ene ikke havde villet gaa før den anden. Det synes mig en Misforstaaelse paa den Maade at ville kappes om at vise Mod. Hvor Pligten byder En at udsætte sig, er der intet at sige dertil. Men da vi paa ingen Maade havde Raad til at miste flere af vore ældre Officerer end nødvendigt, havde det efter mit Skøn her været deres Pligt at bringe sig i Sikkerhed.

En Officer tilhører ikke sig selv og har ikke Lov til af Trods eller Stolthed at udsætte hverken sig selv eller sit Mandskab. Men det saa man adskillige Exempler paa.

En Morgen, da et Par Officerer stod inde i Nr. II, kom der en rund Granat, som faldt foran dem og laa og snurrede rundt med rygende Brandrør. De saa noget betænkeligt til den, men rørte sig ikke, før jeg sagde: „De Herrer burde dække Dem, før Granaten springer!“ Ogsaa her har rimeligvis den ene ikke villet være ringere end den anden.

En Nat kom en Infanterikaptajn — det var den fra Mysunde bekendte Kaptajn Svane — med sit halve Kompagni ind i Nr. II og stillede paa to Geledder ved Broagerflanken. Jeg bad ham rykke bort, da vi ventede en Granat, som rimeligvis vilde komme paa det Sted. Han nægtede det.

Jeg løb ud efter Afløsningen og fik dennes Kaptajn med tilbage for at tale Svane til Rette. Det blev gjort meget eftertrykkeligt, men til ingen Nytte.

I det samme kom heldigvis den Ingeniørofficer, som skulde tilse Nattearbejdet. Ham fik jeg til at befale den stædige Kaptajn øjeblikkelig at rykke ud af Skansen, da han generede Arbejdet. Det var en Ordre; den maatte lystres. Og saaledes fik vi endelig Infanteriet ud, før Uheld skete. Men en saadan Mand burde efter mine Begreber ikke have Kommando.

Noget andet er det, naar man har bebrej-

det os Artilleriofficerer, at vi undertiden kommanderede fra Brystværnet under fjendtlig Ild. Det gjorde man ikke for Morskab, men kun naar Stemningen var trykket, for at berolige Mandskabet og vise det, at Faren var ikke saa stor.

XXXIII.

Jeg kom over Broen og gik op forbi Kirken. Der stod i en Indskæring lige op ad Kirkemuren fire 4 Pds. riflede Kanoner af 2det Batteri. Med disse Kanoner skulde de bl. a. skyde Pontonbroen isænk.

Jeg spurgte Officeren om Jonquières; han mente, Majoren var i Kirkebatteriet, hvor jeg saa gik op. Han var der ikke, men jeg traf hans Næstkommanderende Major W. Kauffmann, hos hvem jeg meldte mig til Tjeneste, hvorefter jeg overtog Kommandoen i Batteriet.

Der kom en Officer hen til mig og sagde: „Det var jo Dem, der kommanderede i N. Brohoved? De maa have haft svære Tab. Hele Terrepleinet ligger fuldt af Døde."

Med det Svar, at efter mit Skøn havde vi haft forholdsvis ringe Tab, gik jeg hen og saae over til Brohovedet gennem et Skydeskaar ved en af de svære Kanoner. I det samme kom der en Granat, som ramte Rappertens Brystrigel og ved Sprængningen saarede mig og tre Mand til. Jeg meldte mig da som saaret til Major Kauffmann; det var for saa vidt unødvendigt, som jeg stod i mit Blod.

Jeg havde i Brohovedet været saa uheldig at miste min Kappe. Istedet havde jeg faaet en Underkorporalskappe; det var nok den, der gjorde Ulykken. I alle Tilfælde var Kuglerne efter mig, lige siden jeg fik den paa; paa en halv Time fik jeg to Træffere og flere Skud i Kappen, medens min egen var uskadt efter at have gjort hele Belejringen med.

Majoren bandt sit Lommetørklæde om min Arm for at stanse Blodet. Jeg kunde godt gaa, men blev dog taget op af Ambulancen. Vi kom forbi en Løbegrav, hvor der stod en norsk Læge; han anlagde den foreløbige Forbinding. Det saae ikke godt ud; der stak Benstumper ud af Saaret; venstre Underarm var knust.

Lægen smed Majorens Lommetørklæde og mit afskaarne Skjorteærme hen til en Side. Han saae meget forbavset ud, da jeg efter endt Behandling forlangte min Mansjetknap. Han kunde jo ikke vide, at det var en Gave, som jeg nødig vilde miste.

Herfra kom jeg hen paa Feltlasarettet, hvor jeg blev rigtig forbundet af en Læge Arendrup; han stod i travlt Arbejde og lignede en Slagter. En af mine Folk havde fulgt mig; han stod ved Siden af og græd. Da en anden Soldat spurgte ham, hvem jeg var, skældte han ham ud, fordi han ikke vidste det. Manden holdt af en høj Snaps; det var formodentlig Paavirkning af den Slags, der gjorde ham saa rørende.

Jeg blev atter overgivet til Ambulancen. Da de gik med mig, knækkede begge Bærestænger, saa jeg kørte et Stykke hen ad Vejen. Heldigvis kom der en Vogn med andre Saarede forbi; den tog mig op. Vi blev kørt ned til Høruphav og kom ombord i et norsk Dampskib „Nordstjernen".

Jeg kunde selv gaa ud paa Skibet. Ved Bulværket traf jeg en højere Søofficer, som jeg var lidt i Familie med. Ham bad jeg telegrafere til mit Hjem, og Telegrammet kom afsted.

Paa Nordstjernen var alle Pladser optagne af Saarede. Enkelte var saa haardt medtagne, at de døde ombord; men man hørte ingen klage sig. Jeg overlod min Køje til en Officersaspirant, cand. jur. Haxthausen; han havde faaet 6 Lod Jern i Underlivet, hørte jeg siden. Jeg gav ham lidt Limonade og saae til ham engang imellem. Han laa stille hen, men døde et Par Dage efter.

Jeg traf her paa „Nordstjernen" min gamle Lærer fra Landkadetakademiet, Løjtnant *Pingel*. Da jeg i sin Tid forlod Skolen for at gaa over til Artilleriet, havde han sagt til mig: „Naa, De vil nok i Livsforsikringsanstalten!" Saaledes lod det til, at Fodfolket betragtede Artilleriet.

Her mødtes vi nu paa Lasaretskibet, begge saarede. Og jeg var noget værre tilredt end han; saa Livsforsikringsanstalten havde just ikke vist sig paalidelig.

Ved Landgangen i København blev jeg paa Grund af min Underofficerskappe vist paa Lasaret sammen med de Menige. Mine Forældre, som var rejst ind for at se mig, gik længe omkring og ledte efter mig.

Jeg laa et Par Maaneder paa Lasarettet i Wildersgade. Der kom en Del Benstumper og Klædeslapper ud af Saaret; Overlægen sagde, at jeg kunde takke mit sunde Legeme for, at jeg slap vel over den Historie.

Fig. 1. Signalhus paa en moderne Banegaard. Westinghouses Anlæg.

BANEGAARDENES SIKRING

Af Ingeniør cand. polyt. I. FALCK.

Da et personførende Aftentog fra Sydbanen Søndag d. 19. Juli kørte ind paa Københavns Hovedbanegaard lidt efter Midnat, stødte det sammen med to rangerende Lokomotiver, der holdt i Togvejen. Disse Maskiner havde just ført et Nordbanetog ind paa Stationen og var nu paa Vej til Remisen.

Uheldet fik ikke nogen omfattende Betydning i den Forstand, at det kunde kaldes en egentlig Togulykke. Alligevel opskræmmedes Aviserne og den offentlige Mening — for en Tid —, og der blev draget nærliggende Sammenligninger med den sørgeligt bekendte Gjentofteulykke.

Tilfældet var ganske klart. Der var i Virkeligheden kun to Muligheder. Enten var Indkørselssignalet vist for tidligt, eller ogsaa var Toget kørt ind paa Trods af alle Stopsignaler.

Der kunde nu være Anledning til at spørge, hvilken Sikkerhed en moderne Banegaard byder mod saadanne Farer. Hvad der navnlig kunde falde i Øjnene var, at det straks blev sagt, at Togvejen stod rigtigt indstillet. Kun Signalet var ikke vist. Man vil da kunne spørge om selve Signalsætningen rent mekanisk — automatisk om man vil — er underlagt saadanne Vilkaar, at Signalet ikke kunde være sat, hvis Togvejen ikke var fri. Eller i modsat Fald, hvilke Garantier man da har at lide paa. En Undersøgelse vil vise, at det første Spørgsmaal i sin almindelige Form maa besvares med et Nej! Der vil næppe kunne udtænkes noget Sikringsanlæg — man anvende dertil saa mange Skinnekontakter og Sikkerhedsforanstaltninger som man vil — hvor ikke Rangerbevægelser under en eller anden Form kan ophæve den absolutte elek-

triske eller mekaniske Sikring, saaledes at Fare vil kunne indtræde. I sidste Led afhænger al Sikkerheden af Personalets Forstand og Duelighed. Sikringsanlægget centraliserer Ansvaret og gør Forholdene mere overskuelige. Det gør det ogsaa umuligt at trække Signalet ved urigtige Sporskiftestillinger. Men stort længere vil man næppe naa. Det bliver altid de enkelte Personer, der bærer Ansvaret. Og dette kan i Virkeligheden ikke beklages. Ansvaret virker ansporende. Og den menneskelige Hjærne er nu engang en finere virkende Mekanisme end selv det grundigt gennemtænkte System — forudsat at Manden er kyndig og paalidelig. Den moderne Jærnbanedrift kan kun anvende skolede, paapasselige Folk.

Disse Forhold skal nu nærmere fremstilles i det følgende.

Et stort Banegaardsanlæg sammensættes af flere forskelligartede Dele. Publikum kommer i Almindelighed kun i Berøring med Udenværkerne: Hovedbygningen med Ventesalene og Perronerne og Læssesporene. Men foruden disse Anlæg, der nærmest vedrører Trafiken, findes der omfattende Driftsanlæg: Lokomotivremisen med Vandkraner og Kulgaarde, Reparationsværkstederne, Lagerpladserne osv. Som et Aarenæt, der forbinder alle disse Dele løber Sporene, ordnede i Grupper efter de forskellige Formaal. Her udfolder der sig en Vifte af Depotspor for henstaaende Vogne, her samler Sporene sig om en Drejeskive. Ved Banegaardenes Ender løber Sporene sammen og fortsættes i Liniestrækningen paa den anden Side de yderste Sporskifter.

Fra Hovedbygningen ledes Expeditionstjenesten, som vender ud imod Publikum. Og hertil indløber der Meldinger, og herfra udgaar der Ordrer, der vedrører Toggangen. Her samles Traadene. Men ude i Banegaardsterrainet træder Livet tydeligere frem. I Remisen staar Lokomotiverne under Damp, rede til at gøre Tjeneste. Eller de tager Vand ved Kranen eller Kul ved Kulgaardene. Og ude paa Pladsen løber smaa bevægsomme Rangermaskiner og trækker de ankomne, færdig expederede Tog bort fra Peronerne og sætter dem af paa Depotsporene, eller oprangerer nye Togstammer af de disponible Vogne. Her lyder Fløjtesignaler og Tilraab fra Rangerlederne, og oppe i Signalhuset ligger Portøren ud ad Vinduet for at opfange Ordrerne til at omstille Sporskifterne.

Rangerbevægelserne foregaar med delvis indbyrdes Uafhængighed. Men hvad enten det er Rangerlokomotiverne, der arbejder, eller det er en rangerende Togmaskine, der er paa Vej til eller fra Remisen, maa Lederne selv sørge for, at de ikke kommer ivejen for hinanden og da navnlig ikke foranlediger Sammenstød.

Som Arbejdet nu gaar allerbedst, kan det være, som om Livet pludselig dør hen. Bevægelsen holder sig i Banegaardens Yderkanter: Togvejen indstilles.

Ind mellem alle de planmæssigt ordnede Forbindelsesspor og de talrige Sporgrupper, der efter deres forskellige Øjemed snart breder sig over Pladsen, snart trækker sig sammen i det enkelte Spors dobbelte Skinnestræng, løber jo Togvejene. De befares af hele Tog og ikke blot af rangerende Stammer. De fastlægger Togets Vej gennem Stationen i direkte Fortsættelse af Strækningssporene. Til enhver Togvej svarer en ganske bestemt Stilling af de Sporskifter, der ligger i Togvejen. Men samme Skifte kan dog høre til flere forskellige Togveje, der enten skiller sig ud fra hverandre ved Skiftet eller udgrener sig længere inde paa Stationspladsen.

Planmæssigt skal et bestemt Tog tages ind over en ganske bestemt Togvej. Men ved Forsinkelser og andre Driftsforstyrrelser kan det naturligvis blive nødvendigt at føre Togene ind over andre Spor end de oprindeligt fastsatte.

Betingelsen for, at et Tog kan køre farefrit ind paa en Station — eller igennem

dem — bliver da, at Togvejen er fri, og dertil kræves først og fremmest, at alle Sporskifter er rigtig stillede, og at de ikke bliver omlagte, medens Indkørslen eller Gennemkørslen staar paa. Men det kræver tillige, at der ikke findes Lokomotiver eller henstaar Vogne i Togvejen. Derfor døde Rangerbevægelserne hen, da Togvejen skulde indstilles. Først naar Sporet er frit, maa Signalet sættes.

— Ved det ældste Sikringssystem aflaases Sporskifterne simpelthen med en Hængelaas. I saa Fald bærer Stationsbestyreren personlig Ansvaret for, at alle Sporskifter er aflaasede i den rette Stilling, naar Signalet trækkes. Saadanne Forhold findes endnu paa mange Privatbaners Stationer.

Men med den stigende Trafik bliver dette urimeligt. Man maa have Aflaasningen indrettet saaledes, at den kan foregaa fra et enkelt Sted. Ved Sporskifterne anbringes derfor Laasemekanismer, som bevæges ved Traadtræk eller Stangtræk fra et Centralapparat, hvor almindeligvis hvert Sporskifte har sit Haandtag. Sporskiftet omstilles paa Stedet, men aflaases fra Centralapparatet. Sporskiftet kan kun aflaases, naar det staar i den rette Stilling. Og naar det er laaset, kan det ikke skiftes, førend Aflaasningshaandtaget lægges tilbage.

Af Haandtagenes Stilling vil man da kunne se, om Togvejen er rigtig indstillet og derefter sætte Signalet. Men Systemet er ført videre paa flere Maader. Her beskrives blot en enkelt.

Da der til enhver Togvej svarer en ganske bestemt Stilling af Haandtagene, vil man kunne aflaase disse indbyrdes i den rette Stilling ved en forskydelig Lineal, der virker omtrent som Riglen i en Laas. Denne saakaldte Togvejslineal virker dog ikke paa selve Haandtagene, men paa Dele, der er i fast Forbindelse med Centralapparatets Omstillingsmekanisme for vedkommende Sporskiftelaas. Paa hosstaaende Fotografi fra Kommandoposten paa Københavns Hovedbanegaard ser man nedenunder Sporskiftehaandtagene lodrette Skydere, der bevæger sig, naar Haandtaget omlægges, og paa tværs af dem de vandrette Togvejslinealer. Disse Skydere og Linealer griber med Hak og Knaster ind i hinanden paa saadan Maade, at et Sporskiftehaandtag kun kan bevæges ved en bestemt Stilling af Togvejslinealerne, og omvendt kan en Togvejslineal kun forskydes, naar Sporskiftehaandtagene staar indstillede paa en bestemt Maade. Til hver Togvej svarer en bestemt Stilling af en Togvejslineal. Ved denne er hele Togvejen aflaaset. Og til yderligere Sikkerhed spærrer Togvejslinealen Haandtagene for de fjendtlige Sporskifter, det vil sige saadanne uden-

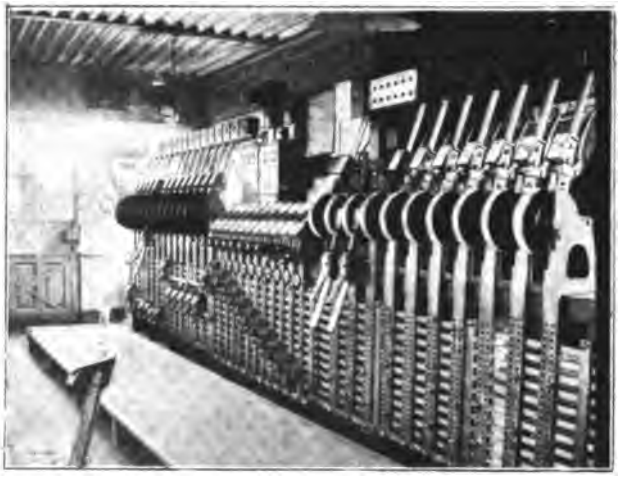

Fig. 2. Centralapparatet paa Kommandoposten paa Kobenhavns nuværende Personbanegaard. — Yderst til højre Sporskiftehaandtagene; to af dem er omlagte (vender nedefter). I Midten Togvejshaandtagene, som ved en Vægtstangsmekanisme bevæger Togvejslinealerne. Et Haandtag, det nærmeste, er bevæget nedad, saa at den tilsvarende Lineal, den nederste, er forskudt. Togvejen er altsaa indstillet. Længst til venstre Signalhaandtagene. Et Haandtag er omlagt, det tilsvarende Signal altsaa trukket. — De øvrige Apparater vedrører den elektriske Del af Anlæget. Schnabel & Hennings Anlæg.

for Togvejen, hvis Omstilling kan være forbundet med Fare. — Det er nu kun at gaa et Skridt videre at anbringe Signalhaandtagene ved Siden af Sporskiftehaandtagene og indrette det saaledes, at et trukket Signal spærrer Togvejslinealen i den forskudte Stilling og omvendt. Der kan da ikke længere omstilles noget Sporskifte, saalænge Signalet er trukket.

Paa moderne Banegaarde bliver Sporskifterne dog ikke blot aflaasede, men ogsaa omstillede fra Centralapparatet. De bevæges og aflaases ved samme Haandtag. Derved fremmes Arbejdet, og da Centralapparatet er i direkte Forbindelse med Tungerne, er det muligt ved Tilbagevirkning at mærke, om Sporskiftet er i Uorden. Paa Københavns Station har Sporskifterne saaledes Centralbetjening.

Men paa en stor Station kan en enkelt Post ikke ved saadanne Traad- eller Stangtræk beherske hele Pladsen. Dertil er Afstandene for store. Og desuden skulde Posten gærne have Overblik over de Sporskifter, den raader for. Derfor deles Banegaarden mellem flere Poster, der hver udstyres med et Centralapparat. Disse staar igen i saadan Afhængighed af hinanden, at de nødvendigvis maa samvirke under Indstillingen af en Togvej. Afhængigheden fremkommer sædvanligvis ved en sammensat elektrisk og mekanisk Spærring. Forholdene er noget forskellige. De kan skildres saaledes:

Naar en Togvej indstilles for et ankommende Tog, sker Begyndelserne i den Ende af Banegaarden, der ligger Toget fjærnest. Vedkommende Post stiller sine Skifter og aflaaser dem ved Togvejslinealen. Derefter binder den Linealen i den forskudte Stilling ved en „Blokspærring", som den ikke selv er istand til at løse. Den næste Post bærer sig ad paa samme Maade, men den vil ikke kunne forskyde sin Togvejlineal førend første Post har bundet sin. Saaledes fortsættes fra Post til Post. Knudepunktet bliver „Kommandoposten", der, naar alt er i Orden, giver den endelige Tilladelse til Indkørsel ved ad elektrisk Vej at løse Indkørselssignalet paa den Post, hvorfra det betjenes. Og hvad der maa mærkes: dette Signal vilde slet ikke kunne frigives, hvis ikke hele Togvejen var rigtigt indstillet og aflaaset. — Samtidigt binder Kommandoposten sig selv og bliver først frigivet, naar Signalet igen stryges og bindes i Farestillingen, hvorefter hele Togvejen kan tages tilbage i en Orden modsat Indstillingens.

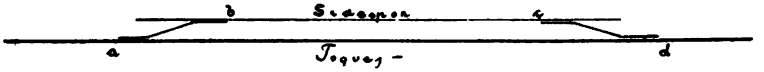

Fig. 3. Beskyttelsessporskifter i de skraa Forbindelsesspor mellem Togvejen og Sidesporet.

— Paa ganske tilsvarende Maade har man indrettet en gennemført elektrisk Sporskiftesikring, hvor Sporskifterne omstilles af smaa Elektromotorer, der ligger ved Siden af Sporet. Dette System er f. Eks. indført paa Københavns Godsbanegaard. —

Men hvilken Sikringsmaade der end anvendes, bliver Resultatet det samme. Signalet kan kun sættes, naar hele Togvejen er rigtig indstillet. Anlægget er saaledes centraliseret, at en enkelt Mand behersker alle Banegaardens Togveje. Og selve Centralapparatets Bygning gør det umuligt, at to Togveje, der berører hinanden, indstilles samtidigt. Man kan altsaa ikke samtidigt give Indkørsel til to saadanne Spor, og denne Mulighed for Togsammenstød er derved udelukket. Det er let at se, hvormeget dette betyder.

Lad os tage en Tilslutningsstation af simpleste Art — uden Sidespor —, hvor to dobbeltsporede Baner løber sammen i et fælles Dobbeltspor. Den vil være dækket af

4 Signaler, et for hver Togvej, og har mindst 2 Sporskifter. En saadan Station er hos os f. Eks. Vigerslev, der ligger lidt uden for København paa det Sted, hvor Sporene fra Hovedbanegaarden og Godsbanegaarden løber sammen i Vestbanens Dobbeltspor. Her maa Centralapparatet altsaa have mindst 2 Sporskifterhaandtag og 4 Signalhaandtag. Hvert Haandtag kan sættes i to forskellige Endestillinger, og da der i alt er 6 Haandtag, kunde der blive 64 mulige Kombinationer, der jo hver vilde svare til en bestemt Stilling af Skifter og Signaler. Kun 13 af disse er driftssikre, og Centralapparatet udelukker derfor de 51 driftsfarlige Muligheder. Enoghalvtreds mod tretten!

Fig. 4. Sandspor ved Svanemøllen, set fra Ingeniørkasernen. Hvor den enkeltsporede Godsforbindelsesbane løber ud i Dobbeltsporet mellem Østerbro Station og Hellerup (bagest i Billedet) er der indlagt et Sporskifte i Forbindelse med et Sandspor (til højre for Godssporet). Hvis et Tog paa Godsbanen kører frem til Trods for et Stopsignal, vil det ledes ud i Sandsporet og køre fast.

Apparatet mekaniserer saaledes, hvad der kan mekaniseres. Og særlige Spærringer indlægges for at fyldestgøre yderligere Sikkerhedshensyn. Men dermed er dog ikke alt gjort.

Fig. 5. Det indre af en Kommandopost paa en Banegaard med elektrisk Sporskiftesikring. Siemens & Halskes Anlæg.

Ude paa Banegaarden foregaar der jo i Togpauserne idelige Rangeringer, ofte med stor Ilfærdighed paa Grund af den trykkede Arbejdstid. Vogne trækkes ud af Sporene og sættes tilbage. Eet Tog skal have nogle Godsvogne sat af, et andet skal forstærkes med et Par Personvogne. Mange Gange vil det ene kunne skyldes Personalets Paapasselighed, at der ikke findes Vogne i Togvejen naar Signalet sættes. Her har man i sidste Led kun den Sikkerhed, at de enkelte Poster, førend de indstiller Togvejen, forvisser sig om, at Sporet er frit. Dette Ansvar maa de bære.

Men selv om Togvejen var fri ved Indstillingen, er det dog ikke nok. Det maa ogsaa forhindres, at en rangerende Togstamme ad et Skraaspor løber ind paa et indkørende Tog. Fig. 3 viser en Togvej med et parallelt løbende Sidespor, der staar i Forbindelse med Togvejen ved de to Skraaspor ab og cd. — Ved a, b, c og d er der Sporskifter. Naar Sporskifterne staar som paa Figuren, vil en Togstamme, der rangerer paa Sidesporet, umuligt kunne komme

ud i Togvejen. Naar Togvejens Sporskifter aflaases, vil man derfor gærne samtidigt aflaase saadanne Skifter, der som Benyttelsessporskifter dækker Togvejen mod driftsfarlige Rangerbevægelser. Og dog er selv dette strængt taget ikke tilstrækkeligt. Man kunde tænke sig, at en Rangermaskine spærredes inde paa Stykket ab og derefter skar Sporskiftet a op og kørte ud i Togvejen, saa Sammenstødet blev uundgaaeligt.

Vi staar atter her ved den stadigt tilbagevendende Kendsgerning, at naar man forfølger Sikringsanlægenes Grundtanker til Naar det daglige Arbejde paa en saadan Station — muligvis med stor og forceret Trafik — gaar sin Gang uden Uheld, saa er der al Grund til at anerkende Dygtigheden hos det Personale, der bærer Ansvaret.

Men paa moderne Banegaarde lægger man gærne saadanne Beskyttelsessporskifter paa farlige Steder, ofte selv om Sporskiftet kun har Betydning for Sikringsanlæget. Hvor to Banelinier mødes, dækker man ofte Hovedtogvejen ved et Sporskifte, der fortsættes i et grusdækket Spor, et Sandspor. Saaledes f. Eks. ved Vigerslev, Roskildevej og Svane-

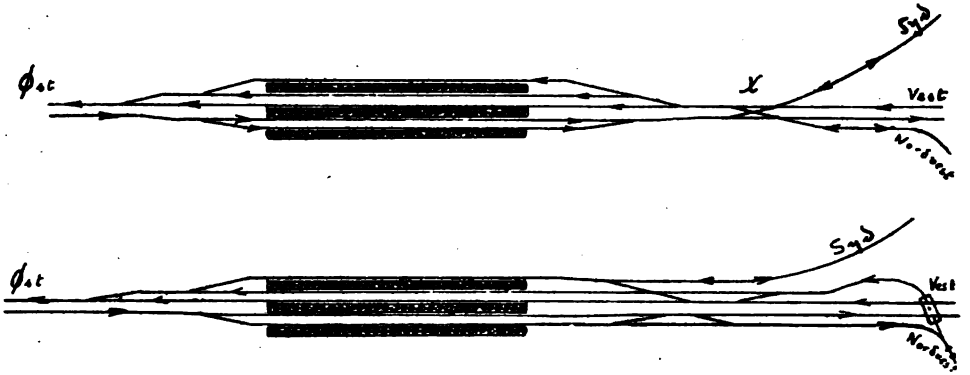

Fig. 6. Grundplaner med forskellig Sporanordning for en Banegaard med gennemkørende Tog.

Grænsen for deres Gyldighed, saa ser man — at de virkelig har en saadan Grænse. Men dette siger ikke, at Sikkerheden saa kun er tilsyneladende. Det viser blot, at en Banegaards Liv ikke kan reguleres som et Urværk, hvor det ene Hjul tager det andet med. Det er virkeligt Liv — som en Organismes. Over alle Apparater og mekaniske og elektriske Sikkerhedsforanstaltninger maa der raade en klar Hjærne. Og enhver maa have sin Virksomhed afstemt efter det fulde Spil. Banegaarden har sin Sikkerhedstjeneste med skrevne og uskrevne Love. Til daglig Brug gælder det maaske blot en hurtig Togexpedition, men naar det uforudsete indtræffer, gælder det Sikkerheden.

— Paa ældre Stationer kan Forholdet nu mange Gange være det, at saadanne dækkende Sporskifter slet ikke forekommer. møllen udenfor København, nogle Smaastationer, der ikke har lokal Trafik, men som ene er anlagt af Hensyn til Driften. Ved Svanemøllen f. Eks. mødes Godsforbindelsesbanen med Hovedsporene til Hellerup. Naar der er Gennemkørsel paa disse Spor, staar Godsbanen stillet til Sandsporet. Et Tog, der løber for langt, vil da ikke kunne foranledige Ulykke. Det løber ud i Gruset og kører fast der.

Det er vel i det hele taget den Fordring, der særpræger moderne Banegaardsbygning, at Togvejene saa vidt gørligt skal holdes ude fra hinanden. Her enes Hensynene til en hurtig Togexpedition og Hensynene til Driftssikkerheden om samme Krav. Dette ses bedst ved Exempler.

Fig. 6 viser foroven Grundplanen af en af Landets vigtigste Tilslutningsstationer. Her

mødes tre Banelinier, en dobbeltsporet fra Vest og en enkeltsporet fra Syd og Nordvest. De føres gennem Stationen ud i den dobbeltsporede Bane mod Øst. Planen viser kun Hovedsporene, Togvejene. De anbragte Pilespidser angiver Togretningen.

Paa Stationen findes tre Perroner og fem Hovedspor. To af Sporene benyttes af Tog fra Øst til de tre Baner, de tre andre benyttes i Flæng af Togene fra Syd, Vest og Nordvest. Ved x løber Sporene sammen, om at gætte, hvilket Tog der kommer først. Thi da næsten alle Togvejene gaar over Slyngningen ved x, vil man kun kunne gøre Regning paa at tage eet Tog ind ad Gangen. Det bliver da en Erfaringssag og en Kunst — i samme Forstand som Skakspil er en Kunst — at lede alt, saa Togene ikke opholder hinanden. — Og saa kan endda alle Beregninger omstødes, naar et Lokomotiv uformodet skal have Vand.

Paa en fuldt moderne Banegaard vilde

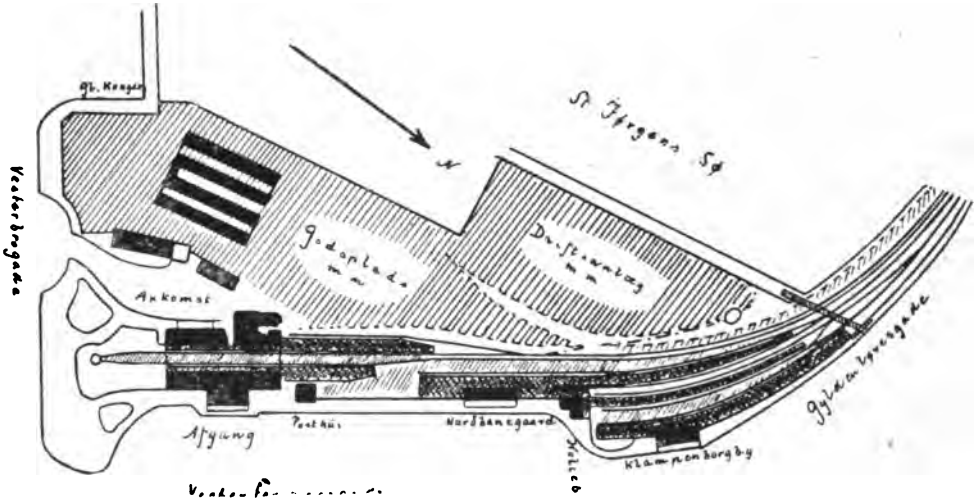

Fig. 7. Skematiseret Grundplan af Københavns nuværende Personbanegaard.

her skæres Togvejene. Her er der altsaa Fare for Sammenstød. Naturligvis kan der dog ikke samtidigt vises Signal for to Togveje, der rører hinanden, og Faren falder da bort, for saa vidt man tænker sig, at Stopsignalerne altid vil respekteres.

Men hvad det betyder for en stærkt trafikeret Station at have Togvejene saaledes slyngede i en uløselig Knude, vil man kunne se en Formiddag, naar alle Morgentogene f. Eks. paa Grund af Taage kommer forsinkede ind. Telegrafen melder forud Togenes Ankomst, og Telegrammerne indtræffer omtrent samtidigt fra alle fire Sider. Sporene skal da stilles, og alt være rede. Men det bliver vanskeligt at lede Togene over Stationen uden Extraforsinkelse. Det gælder Ordningen kunne være som i den nedenfor staaende Plan. Den Bane, der kommer fra Nordvest, er her forinden Tilslutningen til Vestbanen forgrenet i to Spor. Det ene føres under Vestbanen, hvis Spor her maa bæres af en Bro, det andet følger den gamle Linie. Paa samme Maade kunde Sporet fra Syd føres ind paa Stationen. Men da denne Linie vil tabe i Betydning og om nogle Aar næppe have gennemkørende Tog, er den tænkt endende blindt paa Stationspladsen. Bedre end at spalte Nordvestbanens Spor ved et Skifte vilde det være at gøre denne Bane dobbeltsporet til næste Station.

Her som ved alle gamle Banegaarde gælder det, at Udviklingen er gaaet hurtigere, end man fra først af har kunnet skønne. At en

Ombygning som den skitserede vilde være kostbar og ikke kunne bæres af en almindelig kneben Bevilling, er vel ogsaa indlysende. Exemplet viser tydeligt, at det altid vil være muligt at trykke Anlægsudgifterne ned —, men man faar samtidigt et mange Gange ringere Anlæg. Og efterhaanden som Stortrafiken tager til, betaler det sig mindst af alt at spare paa Anlægskontoen.

Ligesaa lærerigt vil det være at kaste et Blik paa omstaaende Skitse af Københavns nuværende Personbanegaard. Anlæget har i lange Tider været kendt som forældet og utilstrækkeligt for den store Trafik. Først Bygningen af den nye Centralbanegaard, der nu endelig er godt i Gang efter længe at have været paakrævet, kan hjælpe ud af Uføret.

Kortet viser med fuldt optrukne Linier Togvejene, der fører ind til Hovedbanegaardens Ankomst- og Afgangsside og til de mindre tilstødende Banegaarde. Mange Enkeltheder — deriblandt flere Bygværker — er udeladte. Alle Hovedbygningerne er dog viste i sort og alle Perroner ved Krydsskravering.

Mellem Hovedsporene ligger mindre Sporgrupper — angivne ved Enkeltskravering — der som Depotspor væsentlig benyttes til Hensætning af de Vogne og Togstammer, der i Øjeblikket ikke er Brug for, og til Opstilling af Tog, der snart skal anvendes. Hovedsporene maa jo ikke belemres.

I noget fjærnere Forbindelse med den øvrige Banegaard staar Godspladsen og Driftsanlægene. Godspladsen benyttes af Ilgodsvogne — ved Varehusene — og afgiver desuden Plads for talrige Depotspor. — Driftsanlægene er Remise med Tilbehør og Værksteder.

Da Depotsporene for Nordbanen og de to andre mindre Banegaarde ikke kan rumme de Togstammer, der mest hensigtsmæssigt skulde udsættes her, maa man ogsaa gøre Brug af Sporene paa Godspladsen, og der fremkommer herved langstrakte Rangerbevægelser tværs over Hovedsporene. Dette vil altid være en Ulæmpe for Trafiken og — om man vil — ogsaa en Fare. Paa samme Maade maa Rangeringen til og fra Remisen berøre Hovedsporene.

Ved den nye Centralbanegaard, der er under Opførelse, kommer Depotsporene med tilhørende Rangerspor derimod til at ligge mellem Hovedsporene som lukkede Grupper, saaledes at Rangerbevægelserne kan foregaa uden at opholde Trafikken. Og Maskinsporene — det er Sporene til Remisen — føres paa Bro ovenover Togvejene uden at berøre dem.

Som tidligere nævnt er det den moderne Banegaardsbygnings kostbare Princip at holde Sporene ude fra hinanden. Udviklingen gaar i Retning af, at man ved en stor Station mere og mere vil anse det for uheldigt, om Sikringsanlæget skal bøde paa Sporanlægets Mangler. De bedre Banegaardsforhold betyder vel en forøget Bekostning. Men navnlig vil en ikke altfor kneben Hensyntagen til fremtidige Udvidelser af Sporgrupperne altid svare Regning.

Det skal tilslut med nogle Antydninger vises, hvorledes et Anlæg som Københavns Station virker i den daglige Drift f. Eks. paa de stærkt trafikerede Sommersøndage.

Travlheden samler sig navnlig om Smaastationerne, som jo tager den egenlige Udflugtstrafik. — Fra alle Linier sendes de disponible Vogne mod København. Efterhaanden som Togene kommer ind, plukkes derfor de Vogne, der kan undværes, sammen fra alle Dele af Pladsen. Togene oprangeres under stor Travlhed. Portørene løber i hvide Kitler og hænger Vogne af og paa under Rangerarbejdet. Fløjtesignaler og Tilraab og ivrige Fagter — et Tegnsprog for indviede — og ovenover alt dette Damppibernes Skingren og Lokomotivernes tunge Støn, naar Togene gaar i Gang! Rangerlokomotiverne løber frem og tilbage med Vognstammer. Paa Stiksporene staar Togmaskinerne rede eller

krydser hen over Pladsen til og fra Remisen.

Og mellem alle disse Arbejder kommer og gaar Fjærntogene og Nærtogene. Paa Kommandoposten kimer de elektriske Vækkerklokker, og smeldende Faldklapper giver Ordrer om Indstilling af Togvejene. Tableauapparater bringer ved deres Farveveksel Bud om, naar Togene passerer de nærmeste Linieposter. Snart maa Rangerarbejdet afbrydes, for at Togene kan tages ind, snart maa et Tog vente ved Signalet, til en Rangerbevægelse er fuldført.

Plantog og Særtog rangeres op. Og sent paa Aftenen — hvis Dagen har været varm, saa Folk bliver længe ude — maa stadig nye Særtog formeres for at tømme de overfyldte Stationer. Et nyligt indkommet Korsørtog kan f. Eks. straks blive sendt ud ad Nordbanen.

Til slut stilner det af. Togene kommer tilbage, og Vognene sættes af paa Depotsporene. Saa ser man ret, hvad Trafiken har krævet. En saadan Søndag Aften henstaar der omkring dobbelt saa mange Vogne som paa en Hverdag. — Da Uheldet indtraf den 19. Juli, stod de københavnske Smaastationers Perronspor og Depotspor fuldt besatte. Indkørslen til Godspladsen var midlertidigt spærret. Og der kunde ikke skaffes noget Spor frit, førend der kunde sættes Vogne derover.

En saadan Dag lærer man, at selv om den moderne Jærnbanedrift kræver omfattende Anlæg, saa kan man ikke længere holde sig tilbage paa Grund af de Bekostninger, det vil medføre. Det har allerede vist sig, at Tiden ikke er til det.

Fig. 8. Parti fra en engelsk Banegaard med let overskuelig Anordning af Signalerne paa en Signalbro. Westinghouses Anlæg.

— Men i sidste Led afhænger dog al Driftssikkerheden af, om Signalerne respekteres. Grundsætningen for al Jærnbanetjeneste er den, at et Stopsignal betyder Fare og ikke maa forbifares af noget Tog. I denne Henseende har Lokomotivføreren et direkte Ansvar større end nogen andens.

Og selv den bedst indrettede Banegaard kræver et dygtigt og paalideligt Personale. Synes man, at det tager Trygheden bort, og vil man indvende, at en Mand kan være upaapasselig — maaske endog drukken —, og at selv den klareste Hjærne kan forvildes, saa skal det indrømmes, at de Muligheder foreligger. Men en enkelt Mands Fejl bliver sjældent afgørende. Der vil altid være nogle

som i større eller mindre Grad har Del i Ansvaret, og som kan rette Fejlen. En Ulykke vil gærne skyldes et Sammentræf af Omstændigheder. Og den, som dette ikke kan berolige, maa man henvise til Statistiken. Naar der under en farefuld og opslidende Gærning, som Jærnbanetjenesten mange Gange kræver, ikke sker flere Ulykker, end der faktisk gør, saa vil der være mere Grund til at anerkende det Arbejde, der gøres, end til at opskræmmes over, at Faren er der trods alt.

Fig. 9. Parti af Københavns Banegaard en Hverdag i den døde Tid (ca. Kl. 1). Til venstre nogle Depotspor besat. Bag dem tilhøjre Taget af Nordbanegaardens Hovedbygning. Længere tilbage foran den høje Skorsten „Holtestationen". Endnu længere ind i Billedet „Klampenborgstationen". — Til venstre en Rangermaskine i Færd med at støde en Vogn ind paa Godspladsens Spor.

KONSERVATIV POLITIK

Af Redaktør A. P. ANDERSEN.

DET kan ikke nægtes, at Højre i de sidste 10 Aar har været i en svag, uheldig Stilling, som det volder Partiet Vanskelighed at komme ud over. Og den væsentligste Grund hertil synes mig at være den, at Højre, til Trods for at Partiet har haft rigelig Tid, ikke har formaaet at erkende Fortidens Fejl og paa de indvundne Erfaringer omforme sig til et Parti, der passede under de nye Forhold, og der udøve en Politik, som baade sagligt og partimæssigt kunde bringe konservativ Politik forøget Vækst.

Det er ikke min Sag at forsøge at give en historisk Detailskildring af vore politiske Forhold siden Forfatningsforandringen af 1866 og indtil vore Dage. Det er Fag-Historikernes Omraade. Men en politisk interesseret konservativ Mand kan ikke fuldt ud bedømme den øjeblikkelige Stilling eller have en begrundet Anskuelse om Formen for og Indholdet i konservativ Fremtidspolitik, saafremt han ikke i noget Maal har dannet sig et Syn paa Fortiden, hvis han ikke er i Stand til at knytte den Traad, der uagtet Virvar'et dog kan trækkes fra Fortiden ind i Nuet og føres videre fremad. Thi selv om Fortiden har bratte Overgange, store Spring at opvise, saa vil og bør den konservativt tænkende ikke desto mindre altid kunne finde en Udviklingstraad, der aldrig er brudt og bør holdes fast.

— — —

Junigrundlovens Skavank var en for vidtgaaende Valgret. Det, at Forfatningens to Ting fremkom af de samme Vælgere, blot med den Forskel, at Valgbarheden til Landstinget betingedes af en Skattecensus, var ikke Junigrundlovens værste Fejl, hvis Valgretten til Kamrene ikke straks var givet saa bredt, dybtgaaende, som den blev. Havde Grundloven af 1849 sat en Valgretscensus, saaledes at Valgretten ikke var givet alle 30aarige Mænd uden anden Indskrænkning end den, Straffeloven og Fattigloven sætter, vilde Junigrundloven utvivlsomt have løst sin Opgave tilfredsstillende for alle Samfundslag. England har haft lige Valgret til Underhuset i 300 Aar, uden at denne nogen Sinde har affødt en Konflikt mellem Underhus og Overhus af saa folkeødelæggende Art som den, vi har maattet igennem. Og Grunden hertil findes let. Den engelske Valgretslov gav ikke fra første Færd lige Valgret til alle, den nøjedes med lige Valgret til en begrænset Kreds, og efterhaanden som det engelske Folk modnedes politisk, udvidedes denne Kreds, hver Gang en Udvidelse fandt Sted, inddroges et nyt Lag af Befolkningen til Valgrettens Udøvelse, indtil England nu efter en 300aarig Udvikling staar paa et nogenlunde lige saa bredt — ikke helt — Vælgerkorps, som vi begyndte med. Det blev Junigrundlovens største Fejl, at den i Stedet for at danne en Ramme om et politisk Kulturarbejde, der normalt maatte begynde fra oven og ned ad, stadigt opdragende nye Lag til politisk Modenhed og dermed ogsaa til Betingelsen for periodisk Udvidelse af den lige Valgret, straks gik til Bunden i Befolkningen uden Hensyn til, at de underste Lag i den folkelige Pyramide ikke formaaede at tage forsvarlig Del i det politiske Arbejde. De klogeste, ikke blot af Toppen, men ogsaa af dem, der repræsenterede Bunden, indsaa efter Ulykken i 1864, at det ikke kunde gaa, og Forfatningsforandringen i 1866 var i Virkeligheden ikke andet end et for Landet nødvendigt Forsøg paa at bøde Junigrundlovens Brist. Jeg har den Opfattelse, at det vilde have været heldigst, om den konservative Garanti var skaffet til Veje paa den Maade, som forsømtes i 1849: ved at indskrænke Valg-

retten til et færre Antal, men iøvrigt under nogenlunde lige Udøvelse til begge Ting. Lidt efter lidt, maaske skiftevis af Venstre og Højre, vilde Kravet om udvidet Valgret have sket Fyldest, og samtidig vilde Folket i Stedet for at fortabe sig i hæmmende indbyrdes Klassekampe, have været under den politiske Opdragelses Indflydelse, og de Lag, Udviklingen efterhaanden havde taget med i Valgretten, have haft politisk Kultur til at bruge den. Men Forfatningsforandringen af 1866 *kunde* have udført det samme Arbejde, hvis den af de ledende Partier var bleven benyttet i den Aand, der fremkaldte Grundlovsrevisionen. Paa Basis af Grundlovsændringen udviklede sig de to Partier, Højre og Venstre, og der var et Samarbejde mellem de to Parter, Konservatisme og Demokratisme, der vedtog vor gældende Forfatning. Det tør anses for givet, at Datidens to Førere, Grev Frijs og I. A. Hansen tilsigtede og forventede, at Grundlovsforandringen vilde skabe en tilfredsstillende og fredelig Gnidning mellem det i Følge det nye Valgretsgrundlag konservative Landsting og det af Valgretsgrundlaget givne mere demokratiske Folketing, de troede, at det konservative Førstekammer netop kunde blive den Opdrager for den almindelige Valgret, som tiltrængtes. Men Betingelsen for, at denne fredelige Udvikling kunde finde Sted, maatte naturligt være, at de to Ting ikke kom til at staa skarpt overfor hinanden, og Maaden til at undgaa dette kunde kun være den, at Ministerierne bestandig havde stærkt Tilhold i Folketinget, hvad enten dette var i Overensstemmelse med Flertallet i det priviligerede Ting eller ej. Det var Betingelsen, hvis Grundlovsrevisionen skulde udrette sin politiske Opdragelsesmission, og det var tillige en naturlig Konsekvens af selve Forfatningsændringen, da den netop indførte den konservative Modvægt, som tiltrængtes mod det af en yderliggaaende dyb Valgret udgaaede Underhus. Aarsagen til den storpolitiske Strid, til Provisorierne og dermed til Højres Nedgang og sluttelige politiske Evneløshed ligger efter min Mening udelukkende i, at det nødvendige loyale Samarbejde mellem Tingene lagdes øde, et Samarbejde, som lidt efter lidt vilde have udviklet et efter vore Forhold afpasset *parlamentarisk Styre*, der utvivlsomt har været forudsat lige meget af Konservatismens Fører, Grev Frijs, og af Bondevennernes, I. A. Hansen. Er dette rigtigt, er det ogsaa givet, hvor Aarsagerne til Højres Forfald ligger, nemlig i at Partiet i en Menneskealder førte en Politik, der — om end juridisk forsvarlig — var i Strid med selve Forfatningens Aand, og i Provisorieaarene mod store Dele af Folkets umiddelbare Retsbevidsthed, en Politik, der, som Aarene gik, kun havde nogle Tusinde priviligerede Vælgere til solid Bund, medens denne Politiks Tilhængere i den brede Befolkning Valg efter Valg svandt ind til svagere og svagere Minoriteter selv i de efter Levefod og Tankesæt mest konservative Befolkningskredse. Der vil fra Højres Side blive indvendt mod mig, at det, jeg her har sagt, er Venstretale. Jeg indser imidlertid ikke det berettigede i at bestride en Paastand, hvis den er sandfærdig, fordi den kommer fra Venstre eller andre politiske Modstandere. Jeg forstaar heller ikke det kloge i at gaa imod en rigtig Opfattelse af den Grund, at andre Partier hævder den samme. Og jeg har efter mit Kendskab til Forholdene i Højre den Tro, at Hovedparten af Partiet i Virkeligheden er enig i Opfattelsen, og for saa vidt, da jeg anser denne grundlovsmæssige Opfatning for det første fornødne til at genrejse Højre, skulde Partiet kunne komme ud af den uheldige, indflydelsesløse Stilling, Højre endnu efter i 7 Aar at have givet Slip paa Symbolet paa Højres tidligere Anskuelser befinder sig i. At jeg har Ret heri, bevises bedst af, at de fleste Højremænd, som ved Folketingsvalgene i 1903 og 1906 bejlede til den almindelige Valgret, alle i

Realiteten hævdede denne parlamentariske Opfattelse eller stiltiende godkendt den bestaaende Tilstand. Naar Højre desuagtet ikke har vundet synderlig Fremgang ved disse Valg, saa skyldes dette den ligefremme Ting, at Befolkningen ved Partiet Højre ikke forstaar de Mænd, der sidder i Folketinget, men derimod Landstingets Højre. Og her finder Befolkningen ingen ændrede Anskuelser. Maaske nok hist og her i Ord, men aldrig i Gerning. Det benægtes ikke af nogen, heller ikke af Landstingets Højre, at de tre store økonomiske Spørgsmaal, som i Provisorieaarene benyttedes af Venstre i den storpolitiske Agitation, de direkte Skatter, Toldreformen og den kommunale Valglov, havde kunnet faa en med strengt konservative Interesser langt fordelagtigere Løsning, hvis de politiske Tilstande havde muliggjort en normal Forhandling om disse Ting. Det erkendes, at den storpolitiske Strid med dens opstaaede Klassehad, stærkt udviklede Standsegoisme og almindelig politiske Sneversyn netop vanskeliggjorde disse saglige Spørgsmaals Løsning. Men til Trods herfor har Landstingets Højre ikke formaaet, ikke evnet at faa nogen Indflydelse paa disse vigtige konservative Reformers Affattelse, ikke fordi det ikke har haft Lejlighed dertil, men fordi Højre hver Gang, Forhandlingsvilligheden skulde staa sin Prøve, manglede Evne og Villie, søgte at faa Sagerne til at strande, skønt alle vidste, at disse Spørgsmaal *maatte* løses, i Fald dansk Politik ikke skulde ødelægges af Begivenheder tilsvarende Firsernes, blot med den Forskel, at det nu maatte blive Folketinget, der gik uden for Grundloven mod forhen Landstinget. Den konservative Politik dør aldrig, har en radikal Venstremand for nylig skrevet. Han har Ret. Men Højrepartiet vil om ikke dø, saa hensmuldre mere og mere, hvis det ikke inden alt for længe bliver i Stand til at akceptere den bestaaende Tingenes Tilstand, ikke i Ord, men i Gerning vise umiskendeligt for alle, at det ikke blot er Højres Folketingskandidater, som paa Valgtribunerne fører en forhandlingsvenlig Politik, men at denne ogsaa faar et forstaaeligt Udtryk inde paa Rigsdagen. Naar man endog paa Højres sidste Delegeretmøde og i selve Rigsdagen har hørt et Par af Højres Rigsdagsmænd opstille Kravet om en ny Forfatningsændring, da ser man bedst Partiets forgæves Forsøg paa at finde Ballancen inden for den nuværende Forfatnings Rammer! Det er for Landstingets Højre ikke lykkedes hidtil. Og jeg tror ikke, at det vilde blive bedre for Højre eller for den konservative Sag, om Partiet tog en Forfatningsændring paa sit Program. Det er ikke en ny Forfatning, der kan hjælpe Højre. Hovedsagen er, at Højre gaar tilbage til 1866 og knytter den historiske Traad, som Højre brød itu, som det forspildte at tvinde i 1894, og som Højre i 1908, efter at Traaden i syv Aar har været knyttet af andre, ikke har været i Stand til at yde sit Bidrag til at gøre stærk. Det, Højre skal, er kun dette: at komme i Flugt og Følge med Forfatningsforandringens Forudsætninger og Hensigter. 35 Aar er et langt Tidsrum at have spildt. Men sent er bedre end aldrig, og det er i hvert Fald bedre at begynde sent paa noget rigtigt, end at tage fat forfra med noget galt. Jeg føler mig meget sikker paa, at Højre vil komme yderst slet fra en ny Forfatningsændring, jeg tror, at Højre og alle andre Partier er bedst tjent med at undgaa Forfatningsspørgsmaalet, særlig da det er min Overbevisning, at Forfatningen er anvendelig for alle Partier, blot det parlamentariske Arbejde udføres i den Aand, 66-grundloven fremkom af. Det danske Folk trænger ikke til en ny Forfatning, men derimod til i alle Lejre og i alle Klasser at lære at bruge den, vi har. Vi trænger hertil, fordi den Lære at bruge vor nuværende Forfatning vil være den første Begyndelse til at skabe virkelig politisk Kultur og Tradi-

tion her i Landet. Kan det lykkes at føre de sidste 7 Aars politiske Udvikling videre i et Aaremaal, da vil efterhaanden den Tradition fæstne sig i alle Partier, i alle Samfundsklasser, at denne Udvikling er det ubrydelige, det, der staar fast, medens Partier og Ministerier skifter, opstaar, forsvinder.

II.

Ved Systemskiftet i 1901 indeholdt Situationen fra konservativ Side to Muligheder. Højre kunde vælge to Standpunkter, enten at føre en systematisk Oppositionspolitik i Landstinget og derved bringe dansk Politik ind i en ny storpolitisk Konflikt, eller det kunde stille sig i et absolut forhandlingsvenligt Plan. Højre i Landstinget gjorde ingen af Delene. Det havde utvivlsomt Villien til det første — Behandlingen af Skattelovene, den kommunale Valgret og Toldreformen er Vidnesbyrd herom —, men manglende Kræfterne hertil. Det havde haft Styrke nok til Forhandlingspolitiken, og denne vilde i sig selv have styrket Partiet politisk i hver Samling, men her skortede det paa Villien og Evnen, hvad Højres Deltagelse i Valgretsforhandlingerne sidste Vinter og i de Forhold, Retsreformen gennemførtes under, er mere end Bevis for. Det er umuligt i Højres Politik i de sidste 7 Aar at finde en Partitraad, en logisk fremadbærende Udvikling, end sige en Traad, der bragte Partiet i Kontakt med de bestaaende forfatningsmæssige Tilstande. Naar det alligevel er muligt for den konservative Mand at finde den Traad, der knytter konservativ Politik til sit Udspring i 1866, da skyldes dette det *frikonservative Parti*. Det maa erindres, at det var Højremænd, der medvirkede til Systemskiftet i 1901. Dette var heldigt, ikke alene fordi de saakaldte „8" ved deres Stilling under de 3 sidste Højreregeringer forberedte Systemskiftet, som i Virkeligheden alle ønskede, men mere fordi denne Gruppes Stilling og Adfærd vidnede om, at Muligheden for at undgaa en ny storpolitisk Kamp *efter* Systemskiftet var til Stede. Det er givet, at de Mænd, som senere traadte ind i det frikonservative Parti, naar den politiske Historie fra 1880 til 1901 en Gang bliver skrevet, vil staa som dem, der gennem alle Aarene holdt en om end tynd Traad vedlige med Forfatningsændringen af 1866. Vi finder disse Mænd i Forligsbestræbelserne i 1884, i 1888, i 1892 og endelig i 1894. Det var Grev Frijs og Meningsfæller, der under Smørkrigen søgte at komme til Forstaaelse med Folketinget, det var de samme, som forsøgte en Enighed paa Militærbudgettet i 1888, og det var dem, der i Vinteren 1892, den Gang støttet af Nellemann og Ingerslev, som sad i Regeringen, gjorde et ihærdigt Forsøg, som saa endelig lykkedes i 1894. Og det var de samme Mænd, der gjorde alt for at faa det moderate Venstre til enten helt eller delvist at overtage Regeringsdannelsen. Da dette mislykkedes paa Grund af Højres Kortsynethed, var det disse Mænd, som ivrigst støttede Ministeriet Reedtz-Thotts Bestræbelser for — skønt Højreministerium — at faa Lovgivningsmaskineriet til at fungere, og naar dette slog Fejl for den Reedtz-Thottske Regering, da ligger Skylden herfor hverken hos de nævnte Højremænd eller hos Venstre, men hos Højres Flertal, som vilde en kraftigere Politik mod Folketinget, og derfor hidførte Ministeriets Fald. Efter Reedtz-Thotts Afgang kaldtes de ottes Fører, Grev Frijs, til Kongen for at overtage et nyt Ministeriums Dannelse. Men ifølge sin Opfattelse og i Overensstemmelse med sine Meningsfællers Ønsker sagde Grev Frijs Nej hertil, fordi det ikke var ham og Meningsfæller, der havde hidført Mæglingsministeriets Reedtz-Thotts Fald, og fordi de otte ønskede et Venstreministerium, da det var umuligt for noget Højrestyre at udrette noget. Det var atter disse Højremænd, som ydede Ministeriet Hørring den kraftigste Støtte, indtil Hørring førtes ud i Konflikten med

Brisantgranaterne. Fra dette Tidspunkt træder disse Mænds 20aarige reelle Opposition inden for Partiet ogsaa formelt frem, idet de ved Ministeriet Sehesteds Dannelse, der betegner det sidste Forsøg paa en kraftig Optræden fra Højres Side, udskilte sig med bestemt Forbehold over for det nye Ministerium. De otte opgav dermed deres Bestræbelser for at skabe et Flertal for en forhandlingsvenlig Politik i Landstingets Højre og indledede i Forbindelse med Folketingsmændene Lars Dinesen og Jacob Scavenius de Forhandlinger med Venstre om Skattelovene, som sluttelig førte til Ministeriet Sehesteds Fald og Systemskiftet. Det er fra forskellig Side i Højre bebrejdet Grev Frijs og hans Meningsfæller, at de ikke gennemførte deres Hensigt indenfor Partiet, og hævdet at de i hvert Fald burde være udtraadt paa et tidligere Tidspunkt og derved sparet Højre for den lange Dødperiode. Jeg skal indrømme, at det første havde været det heldigste partimæssigt og politisk. Men 20 Aars frugtesløse Bestræbelser havde godtgjort Umuligheden heraf for dem, der stod inden for Partiet, og Tiden siden 1901 har bevist ogsaa udenforstaaende, at de otte har haft Ret i, at det var ugørligt. Den Mening, at de saa burde udtraadt noget tidligere, er heller ikke holdbar. Fristelsen for de otte til at gøre dette maa ofte have været til Stede gennem de mange Aar, men jeg kan ikke se andet, end at den politiske Forklaring paa, at dette ikke skete, maa findes i, at det havde været ganske unyttigt, ja, skadeligt for de ottes Formaal. Højres Flertal i Landstinget i Begyndelsen af 90erne var saa stort, at selv om otte eller ti Højremænd var traadt ud, vilde der dog have været et Flertal for Højreministerierne, og det eneste Resultat af Udtrædelsen vilde efter al Sandsynlighed være blevet det, at de fleste af de udtrædende ved det først forefaldende Landstingsvalg var blevet ombyttet med Folk, der vilde støtte Flertallet, og Forliget, senere Systemskiftet dermed være skudt længere ud i Fremtiden. Hvis de ottes politiske Hensigt fra første Færd har været den at bidrage til at føre vort politiske Liv ind i normale Forhold, at knytte Traaden nøje til Forfatningsændringens Forudsætninger, saa maatte deres Indgriben udelukkende bestemmes af, hvornaar den kunde ske med Virkning. Men dette Øjeblik var først indtruffet, naar der forelaa et virkeligt Forhandlingsgrundlag, nemlig naar Grev Frijs og Meningsfæller var talrige nok til sammen med Venstre at danne et Flertal i Landstinget og saaledes i Stand til at gennemføre, hvad der var opnaaet Enighed om til Trods for Muligheden af et tilstedeværende Højreministerium. Denne Situation forelaa efter Landstingsvalgene 1898, dermed var Muligheden for *Virkning* af de ottes Holdning inde, og Handlingen skete saa ogsaa.

Jeg kan ikke se rettere, end at de otte fuldt ud politisk rigtig manøvrede mod deres Maal: at bringe vort politiske Liv ind i forfatningsmæssige Tilstande, at yde det Bidrag, der maatte ydes fra konservativ Side, hvis der overhovedet skulde være en Mulighed for at drive konservativ Politik inden for Grundlovens Rammer. Disse Mænd naaede Maalet ved Systemskiftet 1901, der bragte dansk Politik et Ministerium i Overensstemmelse med Folketingets Flertal, i Traad med Grundlovens Forudsætninger og Hensigt. Grundlaget for en normal politisk Tilstand var lagt, og med Støtte fra konservativ Side. Men selv om det saaledes fuldt ud var lykkedes de otte at tilvejebringe Grundlaget for den Forhandlingspolitik mellem de to Ting, som vor Forfatning for at kunne bruges kræver, kunde de ikke føle sig sikre paa, at Arbejdet dermed vilde begynde. Dette afhang af det Parti, som ved Systemskiftet overtog Regeringen, Venstre. Det blev i 1901 som forhen bebrejdet de otte, at de ikke efter at have naaet deres Maal: at bane Vejen for et forfatningsmæssigt Ministerium, straks skrev et Program og dannede et Parti, der kunde føre

en agitatorisk Politik for den konservative Anskuelse ude i Befolkningen. Mange i Højre og uden for Højre bestræbte sig den Gang og endnu i vore Dage for at finde alle mulige Motiver herfor uden netop det, der ligger lige for. Jeg synes, at de ottes forsigtige Holdning vidner om den Maalbevidsthed, disse Mænd gik frem med. Thi denne Holdning viste, at de otte var klar over, det ikke var nok, at der fra konservativ Side var tilvejebragt et Grundlag for Forhandlingspolitik, og at der stod en konservativ Fraktion, hvis Fortid var et Vidnesbyrd om, at den agtede at deltage i denne Forhandling. Det for de otte endnu ubesvarede Spørgsmaal var, hvorledes Venstreregeringen og Venstrepartiet vilde stille sig. Hvis Ministeriet Deuntzer og Reformpartiet ved Magtens Overtagelse vilde proklamere Indledelsen af en ny Forfatningskamp, paa sit Program foruden de gamle saglige og politiske Stridsspørgsmaal havde sat Kravet om en ny Forfatningsforandring, havde Ministeriet og Reformpartiet fundet de otte som lige saa skarpe Modstandere som det gamle Højre, og de otte og Højre vilde selvfølgelig da have ført Kampen i Fællesskab mod Ministeriet og Venstre. Thi de ottes Maal havde jo ikke været at faa en ny Forfatning, *men at bringe den, vi havde, i Orden, og derpaa gennem Lovgivningsarbejdet vise, at den var fuldt ud anvendelig i den praktiske Politik.* De otte maatte, før de kunde indrette sig paa at begynde paa Forhandlingspolitiken med Venstre, kende dettes Stilling til Forfatningen af 1866, da dette vilde blive det afgørende for de ottes Forhold til Venstre og Venstreregeringen, som det havde været til Højre. Svaret paa dette Spørgsmaal blev først givet af Trafikminister Hørup i den bekendte Artikel i „Politiken", hvor han skrev, at det hele, der var sket, var dette, at der var indtraadt grundlovsmæssige Tilstande, Forfatningen laa nu i fuldt Dagslys, Kronen, Landstinget og Folketinget var sat paa sin rette og berettigede Plads. Dette gentoges paa Ministeriets Vegne i Oktober 1901 af Finansminister Hage ved Forelæggelsen af Finansloven. Dermed havde de otte, som jeg for Nemheds Skyld stadig uden Hensyn til det Antal, der sluttede sig til Gruppen, har kaldt dem, Sikkerhed for, at Ministeriet og Regeringspartiet ikke vilde paabegynde Kampen for en ny Forfatning, men som de otte optage det politiske Forhandlingsarbejde inden for vor Forfatnings Rammer. I Sommeren 1902 dannedes derefter det frikonservative Parti, og i Efteraaret samme Aar kom Forstaaelsen mellem Venstre og de frikonservative i Landstinget i Stand om Udvalgs Besættelse, Tingets Embedsmænd osv., den officielle Bekræftelse af, at et Samarbejde om de store Reformers Løsning derefter vilde blive forsøgt. At dette Samarbejde havde sine store Vanskeligheder, siger sig selv. De frikonservative var jo ikke mindre konservative end før Systemskiftet, deres Syn paa Stridsspørgsmaalenes Løsning afveg lige saa meget fra Venstre som Regeringsparti som fra Venstre i Opposition, og Højres Ubevægelighed samt den radikale Del af Regeringspartiet lettede ikke Opgaven. I de første 4 Aar naaede man ikke længere end gennem Skattelovene. Delingen af Venstre med Udskillelsen af den radikale Part samt det andet Venstreministerium skulde til, før den politiske Udjævning kunde føres videre ved Overenskomsten om den kommunale Valgret, der atter tog Toldreformen med sig. For den siden 1902 herskende Partikonstellation staar den vanskeligste, alvorligste Opgave tilbage, Forsvarssagen. Om Udsigterne for dennes forsvarlige Løsning er det ørkesløst at udtale sig. Og i nærværende Forbindelse har Forsvarets Ordning liden Interesse, da dette maa ske i fuld Forstaaelse af alle forsvarsvenlige Partier uden Hensyn til konservative eller radikale Anskuelser, hvis den kommende Ordning skal kunne svare til sin Hensigt: at være et betryggende Værn for Landet udadtil og skabe Tilliden til Nationens Bestaaen indadtil.

Det, jeg har villet, er at udtrykke en Lægmands Syn paa Fremtidens Muligheder for *konservativ* Politik. Og ved Overvejelsen heraf har jeg været nødt til, hvad enhver konservativ Politiker vil blive i Fremtiden, at klargøre det frikonservative Partis Forløbere og Nutids Betydning. Jeg kunde ogsaa øve Kritik mod de ottes og de frikonservatives Detailtaktik og Optræden. Jeg kunde ligeledes finde angribelige Punkter i de Resultater, det frikonservative Parti gennem Forhandling med Venstre har været med til at tilvejebringe. Det er der imidlertid tilstrækkelig mange til at gøre. Og jeg kunde maaske som disse under Udøvelsen af Kritiken over Smaatingene komme for Skade at glemme Hovedsagen, og det er den, at det fra konservativ Side er de faa Mænd, som oprindelig inden for Højre dannede Opposition mod Provisorierne, det er de samme Mænd som de otte, hvis Arbejde senere førte til at bringe vor Forfatning i Orden ved Systemskiftet, og det er endelig de samme Mænd, der som de frikonservative gennem et 6aarigt Arbejde paa Forfatningens Grund inaugurerede den Forhandlingspolitik, der maa blive det fremtidige konservative Partis Rettesnor, hvad enten det kommer til at hedde Højre, frikonservative eller noget andet, hvis der i det hele taget skal kunne føres konservativ Politik af nogen Betydning med Forfatningen af 1866. Det nytter ikke her smaaligt at hævde, at Højre har villet det samme, at mange konservative uden for Højre og de frikonservative forlængst har set dette, og det ændrer intet, at de otte og frikonservative har haft Tilslutning og Afgang fra forskellige Sider, alt dette kan være meget rigtigt, men Kendsgerningen er, at hver Gang det gjaldt mere end Ord, da det gjaldt at hidføre Grundlaget, da det gjaldt at paabegynde et Arbejde, som kunde godtgøre Grundlagets Anvendelighed, var det de otte, som fremskaffede Grundlaget, og de frikonservative, der handlede og paatog sig Ansvaret for at føre Udviklingen frem fra konservativ Side. At det af Grev Frijs og Meningsfæller skabte forfatningsmæssige Grundlag for konservativ Politik maa fastholdes af det konservative Fremtidsparti, at den af de frikonservative førte Forhandlingspolitik i det store og hele skal fortsættes, herom hersker ingen Tvivl i Højre. Men, som før nævnt, det er Erkendelsen heraf og Villien til at arbejde i Flugt med Opfattelsen, det har været Højre umuligt hidtil at give et ensartet, for Befolkningen forstaaeligt Udtryk. Og heraf følger igen Højres ringe Fremgang i Vælgerfolket og Rigsdagspartiets forsvindende Indflydelse i Lovgivningsarbejdet. Det er ikke Venstres og ikke de frikonservatives Skyld, at Stillingen har været saaledes for Højre. I Virkeligheden skulde det dog synes en for stor Falliterklæring for Højre at paastaa dette. Nej, Aarsagen til Højres Misere ligger simpelt og enkelt i, at Højre i Folketinget og Højre i Landstinget realiter er to Ting, hvorved Partiet kommer til at optræde under den skiftende Haands Ledelse, ofte uden nogen som helst Ledelse, og dermed udelukker et maalbevidst konservativt Arbejde. Saa længe disse Tilstande opretholdes i Partiet, skabes der intet levedygtigt, betydende konservativt Parti af Højre. End ikke den relative Tilfredshed, som finder Udtryk i det gamle Højres Paastand om, at det frikonservative Parti ikke er andet end 8—9 Middagsherrer, det er ikke et rigtigt Parti med Program, Organisation eller Vælgere, vil kunne bevares ret mange Nytaarsskifter endnu. Formelt tager Paastanden om, at det frikonservative Parti ingen Vælgere har, sig plausibel ud, og af let forstaaelige Grunde finder denne Mening nogen Tilslutning ogsaa fra Venstre. Jeg tror ikke, at Paastanden er rigtig. Men lad det ogsaa være formelt paalideligt, det gør intet, thi jeg er fuldkommen overbevist om, at det frikonservative Partis forfatningsmæssige Grundlag og den Forhandlingspolitik, Partiet har udført herpaa, har Tilslutning og Samtykke

hos det store Flertal af Højres Vælgere Landet over og fra Tusinder af Vælgere, som ikke hører noget af de konservative Partier til. Herom nærer jeg ikke nogen som helst Tvivl. Og jeg gør det ikke, fordi den Indflydelse, det frikonservative Parti har øvet i de sidste 10 Aar, ellers vilde være ganske udelukket. Jeg siger ikke dette, fordi jeg tror, at der pludselig vil opstaa et stort frikonservativt Parti. Men jeg fremhæver det, fordi man netop heri finder Forklaringen paa den Betydning, det frikonservative Parti har haft, og endelig fordi Højre af dette bør lære, at hvis Partiet ikke nu formaar at omforme sig, saaledes at dets forskellige Afdelinger kommer i Kontakt med hinanden paa det Grundlag, som er skabt af de frikonservative, og tager Del i den Forhandlingspolitik, Flertallet af Højres Vælgere ønsker, saa vil Vælgerne selv tage Sagen i sin Haand og skabe et ensartet konservativt Parti, der under det parlamentariske Styre danner et tidssvarende konservativt Program og skaffer det den Indflydelse, som de konservativt tænkende Vælgeres Antal berettiger det til. Med eller imod, under Højrenavnet, det frikonservative eller et andet: det betydende konservative Parti vil komme og komme netop paa det Grundlag, der skabtes ved Systemskiftet af 1901, og som en Fortsættelse af den Forhandlingspolitik, der har sat Spirerne til en Tradition, Folket før eller senere vil enes om at holde fast paa.

III.

Bekymrede Højre- og Venstremænd har med sand Partirædsel set det ene Stridsspørgsmaal blive løst efter det andet. Hvorledes vil det gaa, naar alt det gamle er udjævnet, hvad Forskel bliver der saa paa Højre og Venstre? Trofaste Partimennesker ser skævt til hinanden i Frygten for, at de ikke mere skal faa noget at strides om. Det hele er en graa Masse, kedeligt, udflydende, og de gamle Partifanatikere føler uvilkaarligt Lede ved Politik. Denne Bekymring er forstaaelig. Thi det er rigtigt nok, at det vil blive vanskeligt at opretholde den hidtil eksisterende Partifordeling, naar de gamle Stridsspørgsmaal er udjævnede ved Forhandling mellem de Partier, som tidligere skiltes paa dem, og Tilstanden vil for saa vidt blive meget mere udflydende endnu. Men der er dog ingen Grund til særlig Sorg for den almindelige Vælger i den Anledning. Det kan gerne være, at Partipolitikere og Partiredaktører med nogen Frygt kan se Fremtiden i Møde, da det jo ikke er saa godt at sige, hvad Nyt, der kan komme frem, og muligvis skade den gode gamle forretningsmæssige Orden. Det faar være. Udviklingen er stærkere end Partiinteresserne, den sprænger nogle Rammer hist og tager Grunden væk her; men Tilstanden som Helhed er dog altid den samme. Der vil ogsaa, efter at de gamle Stridsspørgsmaal er ude af Verden, være et konservativt Parti og et radikalt. Modsætningerne mellem de to politiske grundlæggende Anskuelser formindskes i sig selv ikke, men Udviklingen fører Anskuelserne ind under andre Former, giver dem nye Maal og Indhold. Fremtidens konservative Parti vil faa andre Maal at arbejde for end Fortidens, Fremtidens radikale ogsaa. Jeg skal ikke forsøge at fortælle, hvorpaa det konservative Parti vil samles i Arbejdet og Agitationen. Jeg tror, at det storpolitisk vil komme til at staa paa det parlamentariske Styre i den nuværende Forfatning, medens hver Dags, hvert Aars nye Udvikling vil bestemme Arbejds- og Partiprogrammet. Men jeg ser dog, at noget af det, det kommende konservative Parti maa tage op, er en Afhjælpning af de Skavanker, de Fejlgreb, der har været en forstaaelig Følge af hele den forkvaklede politiske Tilstand, vi en Menneskealder levede i. Det har ikke kunnet være anderledes, end at der er gaaet en Del i Stykker for at opnaa det, der var større, men det er ogsaa klart, at man bagefter maa søge at fjerne den

Ukrudtsæd, som er kommen ind i vor Lovgivning. Bestræbelserne skulde jo gaa ud paa at skabe lige Ret for alle, og de fleste Partier er villig til at tilføje, at hermed bør følge: lige Pligt. Lige Ret, lige Pligt maa det kommende konservative Parti netop forme sin Politik efter, men det maa da vogte sig for ikke at udføre Sætningen saaledes, at det for at stille de fire Femtedele af Befolkningen lige med den resterende Femtedel ophæver den priviligerede Valgret, men samtidig gør $^2/_3$ af Befolkningen til priviligerede Skatteudskrivere af den resterende Trediedel. Det er i Princippet sket ved Skatte- og Valgretslovgivningen. At det konservativt set er et forkasteligt Princip at knæsætte i Lovgivningen, synes mig indlysende, og at det under den ene eller den anden Form bør ændres, tror jeg, at det konservative Parti vil kunne finde den tilstrækkelige Støtte til. Et andet Punkt, der for mig hører til Konservatismens ubrydelige, er Modstanden mod enhver Ide, der søger at rokke ved den private Ejendomsret. Over denne staar og maa staa Samfundets Tarv, og saa længe dette Krav honoreres lige for alle, er Ejendomsretten som Begreb ej heller beskaaret. Men naar Staten gaar over til at opretholde Ejendomsretten paa den Maade, at den vilkaarligt udfører en ulige, en Forskels-Beskatning, jeg tænker her paa Grundværdistigningsskatten, er Staten inde paa et principielt Skraaplan med Hældning til den socialistiske Lære. Det er ikke saa meget det, det nævnte Tilfælde omfatter i økonomisk Forstand. Det vil sikkert blive ubetydeligt. Men det er selve Princippet, som aldrig burde indsnige sig i vor Lovgivning, fordi det i sig indebærer ikke blot Konsekvenser over for Jord, men i videre Omfang er en Trusel mod hele Ejendomsretbegrebet, der er uløseligt forbundet med det private Initiativ og Foretagsomhed og med den frie Konkurrence, alt det, der er Grundpillerne i det borgerlige Samfund, alt det, der kæmper mod den socialistiske Lære.

At jeg med denne Opfattelse ligeledes vilde ønske, at det kommende konservative Parti kunde sætte en Stopper for den overhaandtagende Ødslen med Statens Penge i saakaldte humane, kulturelle og sociale Øjemed, er en Selvfølge. Vort Samfund har Tendens til at indrette sig paa, at den heldigste Tilstand er den, hvor de faa yder det mest mulige til de mange, medens den ideelle Tilstand dog turde være, at de mange ydede det lidet muligste, fordi faa trængte til Hjælp. De sidste Aars Finanslove viser en meget uheldig Stigning paa disse Omraader, og træffer man den forventede Virkning af disse Beløb ude i det praktiske Liv, viser det sig ofte, at den kun daarligt svarer til Bekostningen og navnlig slet ikke yder Gavn for dem, den var bestemt til. Denne Tendens er ikke blot dyr for de Mennesker, som endnu ved eget Arbejde opretholder Tilværelsen, men den er moralsk nedbrydende for et Folk, den svækker Selvopholdelsesdriften, Dygtigheden og forringer dermed hele Samfundslegemet. Dette er for mig økonomiske og sociale Omraader, hvor det kommende konservative Parti faar sin væsentlige Opgave, og jeg tror, at et forstandigt, politisk Oplysningsarbejde i Befolkningen vil møde en stor Tilslutning. At denne Opgave ikke alene kommer til at bestaa i at rette, hvad der er øvet af forkert i Fortiden, men ogsaa i at gøre sit til, at de efter konservativ Tankegang uægte demokratiske Principper ikke fortsættes i de nær forestaaende Reformer af Husmandsspørgsmaalet, Folkeforsikringssagen o. s. v., som det konservative Parti selvfølgelig maa tage op, tilføjer jeg blot for at paapege, at det ikke er Stagnation, jeg ønsker, men Fremskridt paa det bestaaende Grundlag.

Og der er et andet Omraade, hvor jeg vilde ønske, at et tidssvarende konservativt Parti kunde komme til at føre an. Politik er en mangesidet Ting. Vore politiske Partier kan ikke bebrejdes at have forsømt noget paa de materielle Omraader. Men derimod

synes det mig, at de under Arbejdet for dette har glemt den anden Side af Friheds- og Lighedsreformerne, nemlig at føre dem videre end gennem Rigsdagen, føre dem ud i Befolkningen selv, saa de her virkede *kulturelt*, menneskeligt frigørende, saa den sociale Misundelse, den klassefjendske Dumhed kunde forsvinde fra vort offentlige Liv. Dansk Politik viser her en mislykket Side. Og alle Partier har forsømt deres Pligt i saa Henseende. Det konservative Parti har bibeholdt en stor Portion Standshovmod, Titelforfængelighed og Fødselstro, og omvendt har de demokratiske Partiers Frigørelsesarbejde i væsentlig Grad gaaet ud paa at pleje, udvikle Menigmands *ufrie* Syn opad. Et typisk Eksempel paa, hvorledes dette endnu drives i 1908, gav et af Venstres bedste Blade for nylig, da det omtalte Muligheden af en Sammenslutning mellem Venstre og de frikonservative. Naar det stærkt demokratiske Blad ikke kunde forliges med slig Tanke, skyldtes dette ikke de frikonservatives Politik, men derimod, at Partiet bestod af Grever og Godsejere, og alle Middelalderens Torturredskaber, Hundehul og Træhest, fik en illustrerende Oppudsning. Det vilde være mere demokratisk Gerning at søge at bibringe sine Læsere, hvad enten det er Arbejdere, Husmænd eller Gaardmænd, den frie, ligestillede Opfattelse, der faar baade Husmanden og Greven til at tænke og handle efter den politiske Kultursætning: Det kommer ikke an paa, hvad Manden er, men hvordan hans Politik er. Og den personlige Mistænkeliggørelse, den sociale Gift udspredes jo ikke, fordi disse Skribenter selv ejer det Tankesæt, der skal til for at sligt kan virke, men fordi de ude i Masserne venter at finde det slaviske Instinkt, og de ønsker meget at holde det vedlige for at udnytte det i deres Interesser. Vejen kunde være en anden. Hvis de politiske Partier i Fremtiden vilde lære Befolkningen at indse, at den demokratiske Lovgivning, som sletter Skel og i Formen ligestiller Menneskene, ikke er i Stand til at gøre Menneskene hverken lige eller frie, at denne Ligestillethed og Frigørelse tvertimod har lidet med ydre Former at gøre, men kun eksisterer, naar hvert Menneske, hver Klasse er uimodtagelig for Had til dem, der økonomisk og socialt staar over, og for Foragt for dem, der i saa Henseende er underst, først da er Ligheden og Frigørelsen sit Ideal nær, Greven og Husmanden, Fabrikanten og Arbejderen lige og ligeberettiget. Hertil hjælper Love ikke meget. Desværre, kan man jo sige, er det umuligt for den lovgivende Forsamling at vedtage et Stykke Kultur. Maaske vilde den heller ikke, selv om den kunde. Men de politiske Partier vilde, tror jeg, gøre Folket i alle dets Afskygninger en større Tjeneste ved at arbejde paa Fjernelse af Smaamandens Sneversyn og mistroiske Instinkt, thi det vilde hurtigere bringe ham til Ligestilling med dem, der socialt staar meget over, end en Række nye Love, og jeg tror, at dette ogsaa vilde vise sig at være hensigtsmæssigt til at fjerne Overklassens lige saa sneversynede Tro paa egen selvfølgelige Fortræffelighed i Modsætning til Underklassen. Jeg mener, at det konservative Parti ikke blot maa forme sin sociale og økonomiske Politik efter Nutidens Krav, det maa først og fremmets udføre et virkelig folkeligt Opdragelsesarbejde. Konservativ Politik maa gøre dette, fordi den paapegede Mangel paa virkelig Frigørelse findes rigeligt og skadeligt hos et stort Antal af dem, der slutter sig til konservative Anskuelser. Det gælder i lige Maal om, at Overklasserne lærer at indse, at de ikke forsvinder, fordi gamle Symboler og Særrettigheder bortfalder, — og praktisk vil den kommende Tid sætte Overklassen paa Prøve i saa Henseende, — som at give Underklassen den sande Forstaaelse, at hverken den eller Forholdene bliver bedre, selv om alle Topper og Nøgler omstøbes til demokratiske Tokroner.

— — —

Jeg sagde straks, at Forfatningen af 1866 havde alle Muligheder i sig til at undgaa den politiske Kamp og til at danne Grundlaget for et folkeopdragende Arbejde, der maa være Maalet for al Politik. Tiden siden Systemskiftet har vist, at det første er rigtigt, at Forfatningen er brugelig, naar den anvendes i den Aand og Hensigt, der fremkaldte Grundlovsændringen. Fremtiden bør vise, at den ogsaa kan løse den anden Opgave, at danne Rammen om et *frigjort* Folk, der deler sig i Partier efter Anskuelse og ikke efter Klasse- og Standsvildfarelse.

DET SVENSKE SKOLETOG GENNEM DANMARK

SOMREN 1908

Af N. H. RASMUSSEN.

Stockholmsdrengene foran Herning Musæums-Bondegaard.

NU er det forbi, det lange, lyse Tog, „det svenske Skoletog igennem Danmark". Det er bleven nævnet også med andre Navne; af de svenske Ledere er der bleven brugt Udtryk som: en kongelig Færd (= Tog), en Bryllupsfærd, en Færd over Roser. . . .

Da nu en Tildragelse af denne Natur neppe vil kunne undgå at sætte gode Spor i Forholdet mellem de to Frændefolk, øst og vest for Kattegat og Øresund, forekommer det mig at være på sin Plads at fortælle lidt om dette svenske Skoletog.

I det nordlige Jylland.

Anden Pintsedag i høj Sommersol stod en Menneskeskare på *Frederikshavns* Havneplads. Danske og svenske Flag viftede for Vinden. Forreste Plads var forbeholdt Børnene; i tætte Rækker stod de langs Bolværket med små danske og svenske Flag i Hænderne.

— — Derude kommer den, Gøteborgdamperen. Nu er den ganske nær, smykket med Flag og Vimpler. Et Brus af Hornmusik strømmer fra dens Dæk og mødes snart af et stort „Hurra!" inde fra Land: Den *„Krafft'ske skole" fra Stockholm* skulde ikke være længe om at fornemme, at den var velkommen i Danmark.

Velkomsttale, Indkvartering, Middagsmad i Hjemmene, — alt det springer vi over. Derefter en Køretur ud i en henrivende Omegn og slutteligt Mad og Musik og mægtigt Folkemøde i et af Byens Anlæg.

Men videre! Næste Formiddag med Toget ad *Hjørring* til, foreløbig dog kun til nærmeste Station, Kvissel, hvor der må ventes en halv Time på Hurtigtoget. Imidlertid kan vi oplyse om, at Stockholmerskolen, der føres af dens Rektor, Dr. *Robert Brandel,* hjemme har henved 40 Elever, af hvilke 26 er med her på Turen og af dem ikke mindre end 21 som Musikere (Horn, Trommer m. m.); det er en Belønningsskole for jævne, ubemidlede Folks flinke Børn. — Men det var Kvissel Station! I Virkeligheden gik Ventetiden med, at Kvissel Højskoles Elever og Lærere i Sang og Tale hilste de svenske Gæster. Derpå susede Toget rask afsted for at indhente det forsømte. Trafikinspektøren for Nordjylland havde været så opmærksom selv at komme tilstede og følge med. I Hjørring var der Skolemøde. Så kunde Lærerne få Gavn af Svenskerne, og det fik de. Toget holdt nemlig den Dag en halv Time i Hjørring, og foran Jernbanestationen gav da Svenskerne en Koncert for en stor Forsamling af Lærere og Byfolk og andre, og så blev der endda Tid til både Traktement og Hilsningstaler.

Fra Hjørring videre til *Aalborg*, hvor der ligeledes var Skolemøde; her kom Svenskerne ind i selve Mødets Sal og spillede i denne til stor Glæde for Lærerne, medens Dr. Brandel i en kort Tale gjorde Rede for sit Syn på

Musikkens Betydning i Opdragelsens Tjeneste; thi det er som et Opdragelsesled, han har taget Musikken op. Aftenen i Aalborg gik med en Udflugt sammen med Værterne (Friv. Dr. Forb. = F. D. F.) og mange andre til et Anlæg, hvor der ligeledes var Koncert m. m.

Samme Eftermiddag, som Stockholmerne var i Aalborg, gled en ny Gøteborgdamper ind i *Frederikshavns* Havn, smykket fra Ræling til Masteknap med Flag og Vimpler, og atter med en kostbar Ladning af svensk Ungdom ombord. Velbeholden var den; det var ikke gået, som Spåkællingen i Hjembygden havde sagt, at Børnene skulde gå under (!) allesammen imellem Gøteborg og Frederikshavn. Det var idag *Vermelænderne*, der kom — dobbelt så mange som Stockholmerne, 50 i Tal, 20 Drenge og 30 Piger, fra Filipstads Folkeskole under Ledelse af deres Overlærer *Otto Hellgren* og Frøknerne Sjögren og Wennlund. Prægtigt Syn var det: at se Skibets Forstavn fyldt af disse Børn i deres skinnende vermlandske Landskabsdragter.

Op til Byens Gymnastiksal, hvor en Forfriskning ventede. Så et Par svenske Sange fra Orgelet inde i den fyldte Kirke. Og endelig med Toget til *Skagen!*

Det hørtes fjorten Dage senere, at Skagen havde gjort et uudsletteligt Indtryk på de svenske Børn. Først Budskab om fri Rejse på Skagensbanen. Så Driftsbestyreren mødt frem i Frederikshavn for i Salonvogn at føre Børnene op til vor Udpostby. Så en stor og festlig Modtagelse (Komiteen nedsat af selve Byrådet); Flag og Hurraraab, Håndtryk, egen Velkomstsang o. s. v. Og endelig, sidst og mest, den store og stolte Skagensnatur i stille Sommerglans over det store Sandrige i det endeløse blå Hav.

Efter et solidt Måltid marscheredes der med den blågule Fane og med et indforskrevet Musikkorps i Spidsen hen i Plantagen; den store Grønning, som denne omslutter, frembød nu snart et sjældent Syn. „Hele Skagen" var på Benene. Den 2000 Mand stærke Forsamling dannede en mægtig Ring omkring Vermlænderne. Og inde i denne Ring sang så Vermlænderne deres herlige Sange og legede deres stemningsfulde Sanglege, imedens Solen gik på Held.

Næste Formiddag var der Tur ud til Fyrtårnet, Klitterne, Redningsbåden og et Kigind på Grenens store Badehotel, hvor de små Fremmede trakteredes.

Fra Skagen førte Banens venlige Driftsbestyrer Børnene tilbage til *Frederikshavn*, hvor Omegnens Landboere var mødt med Vogne til en dejlig Køretur. Om Aftenen var den store, aabne Plads i nordre Plantage fyldt af Mennesker, der vilde høre Sangen og se Sanglegene.

— — Ja, således var Begyndelsen og som Begyndelsen således også Fortsættelsen. Dagen efter var Statsbanernes Trafikinspektør igen kommen til Frederikshavn for at ledsage også Vermlænderne et Stykke sydpå. Her må måske indskydes, at ikke blot Skagensbanen, men også de danske Statsbaner havde tilstået de svenske Børn fri Rejse; sydfynske Baner forøvrigt ligeledes. Turen gik nu til Hobro.

I *Hobro:* festlig Modtagelse, Mad og Drikke, Sejltur på Fjorden m. m., en Koncert i Teatret og om Aftenen en Koncert i Byens Skovanlæg, hvor der var ligeså folketæt, som der nu var folketomt inde i Byen.

Fra Hobro drog Vermlænderne til *Viborg*, — og så alt det samme igen! Nej, mere! Viborg har jo sin Domkirke med Joachim Skovgaards Værker at byde på. I den højtidelige Domkirke, der var fyldt til sidste Plads, sang Vermlænderne fra Orgelet og i Krypten. Koncert med Sang og Sanglege i Rådhussalen. Legeudflugt for den svenske og den stedlige Ungdom (F. D. F.) med „Røvere og Soldater" o. a. lign. til stor Henrykkelse.

Stockholmerne.

Aarhus—Himmelbjerget—Silkeborg—Herning —Ringkøking—Ribe.

Mens Vermlænderne har det godt i Viborg, vil vi se, hvorledes det er gået Stockholmerne.

I *Aarhus*, som de kom til fra Aalborg, var der Skolemøde både tredie og fjerde Pintsedag, og her kom de da igen til Skolemøde og blev modtaget med samme Varme af Lærerne som i Aalborg. Senere spillede de svenske Drenge fra Domkirkens Tårn. Nå, hvor de samlede Folk! Da de marscherede derfra med flyvende Faner og klingende Spil, havde de inden ret længe 6—7000 Mennesker omkring og efter sig.

Derfra gik det til Laven Station, hvor *Himmelbjerggårdens* Drenge hentede dem i Både og roede dem over til Himmelbjerget. Læserne mindes, at afdøde Budde fik oprettet et Hjem på Himmelbjerget for forvildede Drenge. Nu skulde da disse lidt forvildede danske Drenge være Værter for stockholmske udvalgte Drenge. Det gik, og det gik godt. Sikkert har Himmelbjergdrengene følt det som en Hæder at få sig tildelt et sådant Hverv; det har løftet op i dem, og det var jo det, det skulde. Drengene roede og badede og spillede Fodbold sammen, og de sang og musicerede sammen.

Over *Silkeborg*, hvor Seminarierne bød på Middagsmad, gik Turen næste Dag til Hedens Hovedstad *Herning*, hvor det interesserede de unge Svenske at se det vældige Arbejde, som Overgang fra Hede til godt Land betyder.

Og nu videre vesterud til *Ringkøbing*, hvorfra Vellingboerne med deres Præst i Spidsen Søndag Eftermiddag kørte dem ud til Havet ved Holmslands Klitten. Fik Vermlænderne Havet at se ved Skagen i stille Glans og rolig Majestæt, så fik Stockholmerne det at se i noget af dets Vælde.

Forbi mangen en mørk og trist Stump Hede kom de så til det middelalderlige *Ribe*, der som alle de andre danske Byer havde

Frederikshavnere beværter deres små vermlandske Gæster ved en Kæmpehøj.

åbne Arme og Hjerter til at modtage Svenskerne med og dertil mangt og meget at vise dem.

Vermlænderne.

Lysgaard—Levring—Silkeborg—Frederits—Kolding.

Det var i Viborg, vi forlod Vermlænderne. Længere end til Søndag Morgen den 14. Juni kunde de ikke blive dér. De drog da først til Bækkelund St. Meningen var, at de skulde gå derfra forbi Hald til Lyshøj (Blichers Høj) i Lysgaard, for så dér at blive hentet af Vogne fra Levring. For første Gang havde Vejret svigtet. Det regnede, og Børnene blev forkomne. Men hvor det lysnede i Lysgaard!

At komme ind i *Lysgaards* fyldte Forsamlingshus, finde Tørvejr og Hvile, dampende

Kaffekopper og varme milde, ravjyske Landsbymennesker. Vermlændernet vil vist længe huske den kraftige jyske Kones brede „Wal kommen", Sognefogden, Læreren og Befolkningen i de hele; ikke mindst vil de huske deres svenskfødte Landsmand, som var Arbejdsmand herinde i Midtjylland og var gået et godt Stykke Vej for at hilse på sine små Landsmænd, og som græd, da han så' og hørte dem. Der blev holdt Småtaler og sunget fra begge Sider; Svenskerne fik her lært „Jyden han æ stærk aa sej".

På Udflugt fra Hobro.

Og saa til Vogns og ad Levring til, i øsende Regn og i skarp Trav.

I *Levring* plejede Sognepræsten og hans Sognebørn de smaa Svenskere paa det bedste. For en Del af dem kneb det; de sad det meste af Eftermiddagen og „hang" i Præstens Stue. Vejret var imidlertid klaret op, så at mange Mennesker havde givet Møde i Præstegårdens Have. Sang og gode Ord vekslede nu med hinanden. De små Fremmede gjorde deres bedste både med Sang og lidt senere med Sanglege på Plænen. De var jo ganske vist langt fra i deres Glans den Dag; men alligevel var Folk glade og taknemmelige for dem og ønskede at få Svensken til Levring en anden Gang igen. Dagen sluttede med en Aftenandagt i Kirken.

Dagen efter spændte de utrættelige Levringboer atter for og kørte deres Gæster den lange Vej til Silkeborg. Og nu smilede Solen atter.

Silkeborg gav under stærk Tilslutning fra Byens Side en Sejltur til Himmelbjerget. Fagert var det Højsommeraftensbillede, som oprullede sig i „Lunden". Næste Formiddag førte Toget de små Gæster til *Frederits*, hvor den svenske Konsul styrkede dem med Middagsmad. Derfra gik det til *Kolding*, hvor der blev et Par Timers festligt Ophold. *Morten Eskesen* havde her stemt Harpen og til Melodien „Vipper springe" skrevet følgende lille Velkomstsang, eller Skærsommersang, som han selv kaldte den.

Kom at synge
kæk i Klynge,
kom nu Piger små!
Kom nu, danske Drenge,
som har ventet længe
på de „gossar blå"!

Gossar, flickor
til os nikker,
hid fra Vermland kom!
Folkefryd fra Norden
kom til Koldingfjorden;
kom at se sig om.

Her ved Vove
synger Skove,
her er Fuglebo.
Her er Engeblommer,
her er høj Skærsommer,
her Kærminder gro.

Vel står ene
Borgens Stene,
stod i hundred År.
Røg og røde Luer
rysted Borgens Buer
her i Kongens Gård.

Skamlingsbanke
med sin slanke
Bavtasten vi sér.
Den om Hærværk taler,
men den og husvaler,
peger højt og lér.

Sol har smæltet
Is på Bæltet,
den slaar ingen Bro.
Men ved Gyngebroen
Heimdal vogter Troen,
hører Græsset gro.

Til Sønderjylland.

Vi er nået til den 16. Juni. På den Dag gik de svenske Skolebørn på 2 Steder over Grænsen. Det lyder så drabeligt dette: gik over Grænsen. Og virkelig er Hr. Strackerjahn i det statsunderstøttede Fortyskningsblad i Haderslev faret op, som om den prøjsiske Stat stod i Fare. På Forhånd opfordrede han Myndighederne til at holde et vågent Øje med de ventede svenske Skolebørn. Og hvad var så det hele? Ikke andet end at nogle Sønderjyder havde bedt om, at når de små Svenskere kom her til Landet, at de så også vilde gæste dem et Par Dages Tid, naturligvis i al mulig Privathed.

Vermlænderne blev af Sønderjyder fra Christiansfeldegnen hentet i Kolding med Vogne og kørt til „Frej", hvorfra Indkvartering til Folk i Omegnen fandt Sted. Næste Formiddag samledes man i „Frej", hvor de Fremmede sang og legede. Og om Aftenen fik Sønderjyderne i Haderslev Lejlighed til i Højskolehjemmets Sal at glæde sig over Svenskerne, over deres Sang og deres Sanglege. Allerede Formiddagen efter sejledes der med Dampskib til Assens. Længere var den Tur ikke.

Stockholmerne derimod var videre omkring. Efter at de fra Ribe havde besøgt Askov Højskole og Skibelund Krat, indfandt Vognene fra Københoved sig og hentede de Fremmede over Grænsen. Værterne dernede samlede sig til et lille privat Aftenmøde i den ny Landdagsmands Have sammen med Gæsterne. Længe kom dette dog ikke til at vare; der blev ikke Tid til stort mere end at se hinanden, drikke en Kop Kaffe sammen og høre et Par Musikstykker, så kom der nemlig en rullende Torden, som tvang Folk hjem.

Næste Morgen kørte Københovederne de Fremmede til Stationen, og hen mod Middag nåedes Åbenrå. Her var der nogle af Byens Borgere, der tog imod Svenskerne, viste dem rundt og plejede dem venligt med Mad og Drikke. Et Par af dem ledsagede de Fremmede med Damperen til Sønderborg.

På Legeudflugt fra Viborg.

Her var der mødt Værter fra Broager med Vogne; men inden man tog afsted, blev der Tid dels til en Forfriskning i et privat Hjem, dels til at se Krigergravene, særlig de svenske, på Sønderborg Kirkegård. Det var nu bleven Aften og Regnvejr, men rappe Heste førte Gæsterne ud til Bestemmelsesstederne.

Den næste Dag

blev brugt til en Køretur til Krigergravene på Dybbøl og til Sotrup Skov. Om Aftenen efter var der en lille Sammenkomst i et privat Hjem. Dagen efter var der med Skib Udflugt til Lyksborg og Flensborg. I Flensborg var det Kirkegårdene og Borgerforeningen, Besøget gjaldt; tilstede for at tage imod de Fremmede var flere kendte flensborgske Mænd og Kvinder.

Så var det forbi, dette Besøg i Sønderjylland. Alt var gaaet stille af, selvfølgelig. Der er dog ingen Tvivl om, at de Fremmede nordfra — hvilken Forskel for os at tænke på „Fremmede sydfra" og „Fremmede *nord*fra" — har fået et stærkt og levende Indtryk af Stillingen og dens Alvor og af Sønderjydernes Fasthed. („I Sønder-Jylland fingo pojkarne lära sig, hvad det är att äga ett fritt fosterland. Det var alldeles tydligt, att förhållandena där komma denna känsla att tränga sig på dem.« Dr. Brandel, interv. i Sv. Dagbl. $^{28}/_{6}$. — „Gossarna fingo ett klart intryck af förhållåndena i Sönderjylland, huru fosterlandskärleken där vuxit sig starkare än någonstädes annars." Dr. Brandel, interv. i Stockh. Dagbl. $^{28}/_{6}$.)

Atter i „Kongeriget".

Svendborg—Assens—Odense—Roskilde.

Stockholmerne modtoges i *Faaborg* venligt på deres Gennemrejse fra Sønderborg til Svendborg. I *Svendborg* var det gamle Venner, de traf. Det var Svendborg, der for 2 Aar siden *først* modtog den Krafftske Skole og gjorde det på en sådan Måde, at det, der dengang kom i Gryden, det smager denne af endnu.

Vermlænderne kom, mindes vi, fra Hadersley til *Assens*. Her som andre Steder holdt man efter bedste Evne Fest for dem, for næste Dag at lade dem drage videre til Odense. I *Odense* modtog man de svenske Gæster i Raadhussalen og havde i det hele rigtig sat det bedste Ben foran. Man har i Odense det store „Fyns Forsamlingshus", der rummer 2—3000 Mennesker. Dette havde man fyldt, og så måtte endda flere Hundrede gå bort uden at kunne komme ind. Regnvejr ødelagde en Del af det, som Odense havde villet glæde de svenske Børn med, men Besøg i „St. Knud" og i H. C. Andersens Musæum og Fødehus lykkedes det dog at faa.

Efter at Vermlænderne endnu havde gæstet *Roskilde*, hvor der netop var et meget stort Dyrskue, som de saaledes fik med foruden Domkirken m. m., samledes både de og Stockholmerne i København Søndag Aften den 21. Juni.

I Hovedstaden.

Der var Travlhed og Forventning.

Hallen i „Grundtvigs Hus" var velvilligt overladt „Frivilligt Drenge-Forbund" til at modtage Frændegæsterne i. Kl. $8^{1}/_{2}$ var den flagsmykkede Hal fyldt af 1500 hvidblusede F. D. F.-Drenge, foruden af en talrig Kreds af Indbudne, blandt hvilke var alle Københavns Skoleinspektører og Skolebestyrere, Pressens Repræsentanter o. m. fl. Blandt de tilstedeværende sås 100 sydsvenske Drenge, der den Dag havde været Gæster hos Østerbros F. D. F.

Kl. $8^{1}/_{2}$ rullede Togene frem paa Københavns Banegård med de stockholmske og de vermlandske Børn. Kort efter gik der med Musik og danske og svenske Faner i Spidsen et Festtog fra Banegården til „Grundtvigs Hus".

Da Gæsterne vel var kommen til Sæde i „Grundtvigs Hus", spillede et Orkester først en svensk Melodi. Derefter traadte *N. H. Rasmussen* op på Talerstolen og udtalte:

Ovre i Kolding gaar der en gammel Mand paa 82, ikke Olding, blot lidt op i Aarene; han er ung af Sind. Han skrev en Vise til Velkomst for de svenske Børn ved deres Komme til Kolding. Til Melodien til den muntre Sommervise „Vipper springe over Klinge, overalt er Fryd" var det, at den gamle derovre havde bygget sin Velkomstsang. Og den Velkomstsang begyndte saaledes:

Kom at synge
kæk i Klynge,
kom nu Piger små!
Kom nu, danske Drenge,
som har ventet længe
paa de „gossar blaa"!

Hvad vil dette sige? Vil det sige, at I danske Drenge, som her sidder, har ventet 2—3—4 Måneder? Nej, det vil sige andet og mere. Når en gammel Mand på op mod de Hundred År, en Mand, der er mere kendt med Nordens Historie end de fleste er, — når en sådan Mand synger: „vi har ventet længe", så betyder det, at noget i Folkehjertet i lange Tider har længtes og sukket efter Samforståelse med Frænder, efter Samdrægtighed mellem dem, der *hører* sammen.

Stockholmsdrengene i Besøg paa Charlottenlund Slot.

Svenske Gossar! og Flickor med! — vi har ventet længe.

Ja, der har været ventet her i Norden. Der ventes endnu. Og der vil fremdeles blive ventet.

Indtil denne Dag har Statsmænd forgæves søgt at skabe Samdrægtighed heroppe. Det er glippet igennem Aarhundreder.

Men nu vil vi prøve at sætte en hel ny Streng på Harpen.

Vi vil se at komme frem ad Barnevejen og ad Barn*lig*hedens Vej.

Lad vore *Børn* komme sammen, og lad os ad den Vej lære hinanden *at kende.*

Lad dem synge sig sammen, spille sig sammen. Lad dem lege og leve sig sammen.

Vi vil derigennem lære at se på hverandre med Velvillie og Venskab, med Tro og Tillid.

Der vil derved være sået et Samdrægtighedens Frøkorn. Det *er* sået. Lad det gro. Og lad os frede om Væksten.

Og dermed hilser jeg vore svenske Venner *Velkommen* til Danmarks Hovedstad!

Derpå talte Arkitekt *H. Tornøe* om Ungdommen og sluttede med et Leve for Sverige. Forsamlingen sang derefter stående „Du gamla, du fria". Og nu sprang Rektor, Dr. *R. Brandel* op på Talerstolen og udtalte (efter hans egen senere affattede Opskrift; Talen var oprindelig holdt frit):

— — — Naturligtvis kan det ej falla någon af oss från Stockholm eller Värmland in att mena att denna brusande feststämning, denna hänförelse gäller oss personligen, nei, vi veta väl att den syftar mot något annat-mot en stor, brusande ide, kärleken og för ståelsen nordens folk imellan. Den idén har ofta i tal och sång berörts hos de befryndade folken och allvarliga försök gjorts att förverkliga den. Men trots detta ha gång efter annan kalla, isiga vindar blåst öfver Nordanlanden och dessa hafva ånyo ödelagt och söndrat. Och hvarför? Därför att man velat bygga från taket i stället för från grunden. De äldre blifva så lätt afkylda och hafva så många fördomar. Men nu vilja vi begynna från grunden, bygga på det rätta planet, börja med de unga.

Hos dem finnas inga fördomar, intet hindrande högmod, ingen isande kyla. De hafva ödmjukheten, den ödmjukhet, som för dem öppnar det skönaste bland alla riken, enligt vår höga Mästares ord. De hafva elden, hänförelsens eld, kärlekens eld, förståelsens eld. Och de hafva därför så lätt att finna hvarandra, att älska hvarandra.

Och därför stå de nu ibland oss och sjunga sina sånger, spela sina melodier, och tonerna sprida sig omkring och återljuda mellan slätterna, och folken stå lyssnande för att omsider lösa knutna händer och öppna slutna hjärtan och mötes till handslag och vännefamntag, och så bygges den härliga byggnaden upp, brödrafolkens samlande till det gemensamma målet, ett starkt, lyckligt och enigt Norden.

Talen modtoges med varmt og vedholdende Bifald.

De små Vermlændere sang derpå „Ära ske Gud"; smukt og rent klang det og havde en egen gribende Virkning på den store Forsamling.

Aftenen sluttede med en lille Aftenandagt og Afsyngelsen af „Dejlig er Jorden", som også Svenskerne kender.

— —

I det prægtige og mægtige Rum med de mange rodhvide og blågule Flag, med de mange Mennesker, særlig de mange Børn, ja netop allermest med de to Landes dyrebare Ungdom, der gav Forsamlingen Præg — formede denne Sammenkomst sig til en Højtid, der sent vil gå Deltagerne af Minde.

Med eet Slag var de små Svenskere alles Yndlinge i København, og de blev det endmere, da de Mandag Aften spillede og sang i Tivoli.

Om Tirsdagen var der stor Børnefest i Zoologisk Have. Herinde var Direktøren Vært. Han nøjedes ikke med at give de svenske Børn fri Adgang til Haven og Aftensmad; han havde flere andre Overraskelser til dem. Direktør Jul. Schiøtt gav Svenskerne en Hilsen med hjem. „Har der været noget i Vejen imellem os, så sig til Jeres Landsmænd hjemme," sagde han, „at vi slipper dem ikke, før de velsigner os."

Onsdag var der stor Fællesudflugt til Hillerød og Frederiksborg Slot. Besøget i Slotsmusæet, som Slotsinspektøren selv foreviste, fulgtes af et Besøg i den pragtfulde Slotskirke, hvor Præsten for den svenske Menighed i København talte inderlige Ord til sine unge Landsmænd.

Og så Onsdag Aften — allerede! — samledes man til Afskedsfest i K. F. U. M.'s store Sal, som man havde fået overladt til dette Brug.

Torsdag drog Svenskerne ad Malmö til, fulgt til Skibs og hilst af tætte Skarer af vundne Venner. At de svenske Gæster sejlede frit, havde Dampskibsselskabet „Øresund" sørget for. Vermlænderne sejlede fra os Torsdag Middag, Stockholmerne derimod først Torsdag Aften; disse sidste skulde først i Skoven, hvor de var inde på Charlottenlund Slot for at spille for hele den kongelige Familie, — som det syntes til Glæde forbåde de svenske Gæster og de høje Værter.

Middag som Aften var der ind imellem alle de mange Afskedstagende ved Dampskibet mødt en Vogn, læsset med nydelige Spaankurve, smykkede med blaa og gule og røde og hvide Bånd og fyldte med Frugt, Æbler, Bananer m. m. Det var en københavnsk Borgermand, der havde fået Lyst til at gøre de små Svenskere en Glæde ved Afskeden. Før han forlod Havnepladsen, trak han mig lidt til Side og sagde stilfærdigt: „Er der noget en anden Gang, så ring på mig; jeg vil gerne være med at gøre noget for de svenske Børn."

Ja, hele Danmark igennem er det gået så hjerteligt til, at man godt kan sige, at det var, som om det var det *danske Folk,* der havde talt igennem hin Borgermand og sagt: *„Er der noget en anden Gang, så kald på mig; jeg vil gerne være med at gøre noget for de svenske Børn!"*

Vermlænderne synger i Zoologisk Have.

BOGHANDLER-MEDHJÆLPER BIBLIOTHEKET.

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

2044 105 191 449